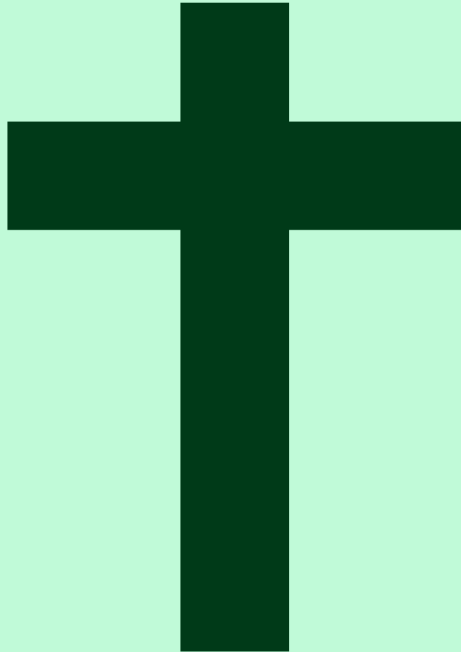

Nauəuə Asim Rəha
Uhgin Nəmtətən Vi

The New Testament in the Whitesands language of Tanna
Island, Vanuatu

Nauəuə Asim Rəha Uhgɪn Nəmtətɪən Vi
The New Testament in the Whitesands language of Tanna Island, Vanuatu
Niutesteman long Nərak, lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Whitesands

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 9 Oct 2020

913a182a-255f-5344-b6b0-0294ba221e87

Contents

FRT	1
MATIU	6
MAK	71
LUK	110
JON	175
UƏK MİN	228
ROM	284
1 KORƏN	312
2 KORƏN	337
KƏLESİƏ	353
EFƏSİS	364
FİLİPAI	373
KOLOSI	380
1 TƏSALONAIKƏ	387
2 TƏSALONAIKƏ	393
1 TIMOTI	397
2 TIMOTI	406
TAITƏS	412
FİLIMON	416
HİPRUS	418
JEMİS	443
1 Pitə	451
2 PITƏ	460
1 JON	465
2 JON	473
3 JON	475
JUT	477
NƏHAN-ƏHANIƏN	480
OTH	511
TIKSİNƏRI	512
Nəukətin mīn	521

Nauəuə Asim Rəha Uhgin Nəmtətən Vi (Niutestimin)

Niutesteman long Nərak,
lanwis blong Whitesands Tanna, Vanuatu

The New Testament in Nərak,
the language of Whitesands Tanna, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Nərak,
langue du Whitesands de l'île de Tanna au Vanuatu

Illustrations on pages ... by Horace Knowles revised by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... by Horace Knowles
© The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages ... by Louise Bass
© The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ... used by permission of the
© 1978 David C. Cook Publishing Co.

Illustrations on pages ... used by permission of Gordon Thompson.

Illustration on page ... used by permission of Melody Carlson.

Color photographs used by permission of Mark Evans.

First Edition
2014 2M

© 2014 Bible League International

Pej min iətəm natimnati kəutatig lan

Nərgi nauəuə ... Nərgin əkuəkir ... Pej

**Nərgi nauəuə min rəha Nəmtətən Əuas
mine nərgilah əkuəkir**

Nərgi nauəuə	Nərgin əkuəkir
Jenesis	Jen
Eksodas	Eks
Levitikas	Lev
Namba	Nam
Dutrone	Dut
Josua	Jos
Jajes	Jaj
Rut	Rut
Fas Samuel	1Saml
Seken Samuel	2Saml
Fas King	1King
Seken King	2King
Fas Kronikel	1Kron
Seken Kronikel	2Kron
Esra	Esra
Nehemaea	Neh
Esta	Esta
Job	Job
Ol Sam	Sam
Ol Proveb	Prov
Eklesiastis – Prija	Pri
Sing Blong Solomon	Sing
Aesea	Aes
Jeremaea	Jer
Ol Krae	Krae
Esikel	Esik
Daniel	Dan
Hosea	Hos
Joel	Joel
Amos	Amos
Obadaea	Obad
Jona	Jona
Maeka	Maeka
Neham	Neham
Habakuk	Hab
Sefanaea	Sef
Hagae	Hag
Sekaraea	Sek
Malakae	Mal

Mak rəha nauəuə min rəha Nəmtətiən Vi

Matiu ... Mat
 Mak ... Mak
 Luk ... Luk
 Jon ... Jon
 Uək Min ... Uək
 Rom ... Rom
 1 Korən ... 1Kor
 2 Korən ... 2Kor
 Kəlesiə ... Kəl
 Efəsis ... Efəs
 Filipai ... Fil

Kolosi ... Kol
 1 Təsalonaikə ... 1Təs
 2 Təsalonaikə ... 2Təs
 1 Timoti ... 1Tim
 2 Timoti ... 2Tim
 Taitəs, Filimon ... Tait, Flm
 Hiprus ... Hip
 Jemis ... Jem
 1 Pitə, 2 Pitə ... 1Pitə, 2Pitə
 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, Jut ... 1Jon, 2Jon, 3Jon, Jut
 Nəhan-əhaniən ... Nəh

Nəghatiən tətaupən

Fastok

From wanem nao yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong Whitesands? Taem ol man oli raetem Baebol, oli raetem long ol lanwis blong olgeta we oli kolem Hipru mo Grik mo Aramaik. Bihaen, sam man oli tanem i kam long sam defdefren lanwis. Baebol i no kam long Inglis lanwis bitim 1300 yia i pas. Be i had wok tumas blong ridim tok blong God long wan narafala lanwis. Mo nating we wan man i save rid long wan defren lanwis, be lanwis ya i no rili tajem hat blong hem. Be taem tok blong God i stap long stret lanwis blong wan man, mo hem i ridim o hem i harem, be tok blong God i tajem hat blong hem.

Fasin blong tanem tok i kam long lanwis

Mifala i wok long wan rod we i blong folem mining blong toktok. Mifala i no traem blong tanem wan wan wod, be mifala i lukluk gud ful mining blong stampa toktok, afta nao mifala i lukaotem wan rod blong talem sem mining long lanwis blong Whitesands. Oltaem mifala i stap lukluk gud long Grik lanwis we oli raetem Niutestimin long hem fastaem, blong mekem sua se mifala i karem stret mining we i gat i stap.

Fasin blong joenem ol fes

Long wan wan ples long buk ya, bae yumi faenem sam fes we oli joenem, olsem Rom 1:3-4. Fasin blong raetem Grik lanwis mo Inglis lanwis mo Bislama lanwis hem i defren long fasin blong raetem lanwis blong Whitesands. Ale, wan wan taem ol transleta oli mas muvum sam laen we oli stap bihaen, mo oli mas pulum i kam antap smol. Mining blong Grik lanwis mo Whitesands lanwis i semak nomo, be sam laen oli muv-muv lelebet.

Ol defren mak long buk ya

Taem yu ridim sam wod we oli luk olsem: КІГ РӘҢА КІГ МҢН, hemia i min se hemi wan spesel nem blong wan man. O maet hemi tokbaot samting we oli raetem abaot wan man olsem: ІНУ ІЕСУ, КІГ РӘҢА НӘТӘМ ІSREL, we oli putum antap long kros blong Jisas.

Taem yu luk stael *olsem*, hemi min se, bae yu ridim strong, olsem fes ya blong Rom 2:13 we i talem se, “Tol lanəha mətəu-inu səniəmə nətəmimi nətəm *kautətəu* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu nətəmimi nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgin otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin.”

O maet yu ridim sam wod we oli wan defren lanwis olsem, “*Talitə kum.*” Man we i raetem i putum stret long lanwis blong Aramaik o Hipru.

Ol kwestin, yumi makem olsem Bislama, we i gat mak ia “?” long stat mo long en blong laen, olsem hemia, “?Pəh təmətei nauəuə u?”

Mak ya “!” i min se yu ridim strong. Mak ia i kam long stat mo long en blong laen olsem, “!Amərəkis muvən isəu, Setən!”

Tufala mak ya tugeta “!?” o “!!” i min se man i sapraes o hemi kros o hemi no save olgeta. Taem yu ridim, yu ridim strong, olsem, “!Onəhgın nəpanotəhrun!?”

Mak ya “:” i min se i gat sam samting i stap kam yet, olsem wan list olsem, “Ol man blong Jisas nem blong olgeta ya: Pita, mo Jemes, mo Jon, mo...” “Ol frut blong Tabu Speret oli olsem: lav; mo gladhat; mo pis...”

Mak ya “;” i min se tingting we i kam afta i defren be klosap nomo long hemia we i go fastaem.

Stret lanwis blong Gris

Wan wan taem, i had we i had blong tanem lanwis blong Gris from sam wod long lanwis Gris, i no gat long sam narafala lanwis olsem Inglis o lanwis blong Whitesands. Mo fasin blong toktok blong ol man Gris i no semak wetem fasin blong yumi. Ale mifala i mas jusum wan defren rod blong tanem toktok. Wan wan taem mifala i jusum blong raetem wan samting we yumi savegud long lanwis, be oli gat wan defren samting long taem blong Jisas. Olsem long Bislama Baebol, oli no raetem “sid blong mastat,” be oli raetem “sid blong nambangga.” Sipos i olsem, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se: “stret lanwis blong Gris i talem olsem se...”

Ol futnot mo ol refrens

Wan wan taem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Mining blong leta i olsem se, i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan samting blong wod ya o laen ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan futnot we i gat wan leta we i olsem hemia long en blong laen wan. Wan wan taem bae i talemoat mining blong wan samting, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod o laen, o bae i talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting or tok. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o tok olsem ves we refrens i stap tokbaot. Traem luk daon long en blong pej ya blong faenem wan eksampol blong wan refrens blong Rom 7:23.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem rod blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

Jon tɔmol bəptais e Iesu əpəha e nəhu Jotən

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

Ale, stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9, hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol buk we oli raetem Baebol long hem fastaem

Ol man we oli raetem Niutestimin, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu tausin yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Oli raetem nomo wetem pen mo pepa from we oli no gat masin blong printim. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hemia nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan long ol kopi i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam

* **O:** Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 long wan buk. **O:** Kal 5:17; 1 Pita 2:11 (Eksampol ya i kamaot long Rom 7:23. Ale tufala refrens ya, oli gat sem tok, o sem tingting olsem Rom 7:23.)

olfala kopi blong Niutestimin we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, fes ya i talem olsem se, ...”

Tiksonari

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long tiksonari bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol Stampa Tok Long Baebol

Bihaen long tiksonari, i gat wan Baebol stadi we i soem ol ples long Niutesteman we oli tokbaot ol defren stampa tok long Baebol, olsem “God i olsem wanem,” “Hao nao bae yumi kam ol man blong Jisas Kraes,” “Famli,” “Tabu Speret i mekem wanem kaen wok.” Yumi lukluk gud ol ves we oli stap ananit long stampa tok ya.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Whitesands Baebol Translesen Projek i mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Whitesands. Projek ya i satp ananit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan Komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu.

I gat plante man mo woman oli bin givhan long wok blong tanem Niutestimin i kam long lanwis blong Whitesands. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu

Nanusian Təuvir Rəha Iesu Kristo İətəm Matiu Təmətei Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Matiu

?Pəh təmətei nauəuə u? Matiu təmətei nauəuə u. In iətəmi tueləfkəti rəha Iesu. Nərgin kəti min u Lifai. Matiu in iətəm Isrel iətəm tatos məni rəha takis rəha kəpmən rəha Rom. Mətau Iesu təmauin lan məmə in otuva rəhan kəti iətəmini.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən o nətəm Isrel, mətau təmətei e nəghatən Kris iətəm təhmen e Bislama rəha nətəmini min rəfin ikin əha. (Afin-to “Nəghatən Kris” e tiksınəri.)

?Natigən təhro lanu nian təmətei? Nauəuə u tatilpin Oltestimin mine Niutestimin mətau-inu in tətəghati tepət e nəghatən rəha iəni min rəha Uhgın aupən iətəm kəmətei e Oltestimin. Kəməutəhtahnin iətəmi kəti iətəm otuva mosmiəgəh ilah. Kəutauin e iətəmi u məmə Kristo, uə Məsaia. E nian rəha Iesu, nətəm Isrel kəmautətiğ ahgəl kəpmən rəha Rom.

?Təmətei nauəuə u o nak? Matiu təmətei nauəuə u məmə otəni pətiğəm vivi məmə Iesu in Kristo (Məsaia), iətəmi iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəpanahli=pa məmə otuva mosmiəgəh Isrel. Matiu təməghati e nəghatən tepət rəha Uhgın e Oltestimin iətəm iəni min kəmotəghati lan e Iesu, kəni mətəgətu n məmə nəghatən min u kohiet=pa e nəmiəgəhiən rəha Iesu. Kəni Matiu tolkeikei məmə nətəmini okotəhrun məmə Iesu in Kig iətəm in ilis e kig min rəfin.

*Tipi Iesu Kristo tərəh min
(Luk 3:23-38)*

¹ İlah min u nərgi tipi Iesu Kristo tərəh min nəuvein. Kig Tefit in tipin tərəh asoli kəti. Kəni tipin tərəh asoli min kəti u tətaupən in Epraham.

² Epraham in tatə rəha Aisək,
kəni Aisək in tatə rəha Jekəp,
kəni Jekəp in tatə rəha Jutə mine pian min,
³ kəni Jutə in tatə rəha Peres mine Serə, rəhalau məmə u Temar,
kəni Peres in tatə rəha Hesron,
kəni Hesron in tatə rəha Ram,
⁴ kəni Ram in tatə rəha Aminatap,
kəni Aminatap in tatə rəha Nason,
kəni Nason in tatə rəha Salmon,
⁵ kəni Salmon in tatə rəha Poas u rəhan məmə Rehəp,
kəni Poas in tatə rəha Opet u rəhan u məmə Rut,
kəni Opet in tatə rəha Jese,
⁶ kəni Jese in tatə rəha Kig Tefit.

Kəni Kig Tefit in tatə rəha Solomən u rəhan məmə in pətan rəha Uraiaə aupən,

⁷ kəni Solomən in tatə rəha Rehəpom,
kəni Rehəpom in tatə rəha Apia
kəni Apia in tatə rəha Asa,
⁸ kəni Asa in tatə rəha Jehosəfat,
kəni Jehosəfat in tatə rəha Jehorəm,
kəni Jehorəm in kəha tərəh rəha Usaiaə,
⁹ kəni Usaiaə in tatə rəha Jotəm,
kəni Jotəm in tatə rəha Ahas,

- kəni Ahas in tatə rəha Hesikaia,
¹⁰ kəni Hesikaia in tatə Mənase,
 kəni Mənase in tatə rəha Amon,
 kəni Amon in tatə rəha Josaia,
¹¹ kəni Josaia in tatə rəha Jekonaia mine pian min, kəni uərisig lan, tikimīr min rəha
 nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəmki ilah məhuvən Papilon məmə ilah okəhuva
 slef min rəhalah.
¹² Kəni inu nərgi kəha min iətəm təmətuəuin e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən
 Papilon.
 Jekonaia in tatə rəha Sealtiel,
 kəni Sealtiel in kəha rəha Serupapel,
¹³ kəni Serupapel in tatə rəha Apiut,
 kəni Apiut in tatə rəha Eliakim,
 kəni Eliakim in tatə rəha Asor,
¹⁴ kəni Asor in tatə rəha Satok,
 kəni Satok in tatə rəha Akim,
 kəni Akim in tatə rəha Eliut,
¹⁵ kəni Eliut, in tatə rəha Eleasar,
 kəni Eleasar in tatə rəha Matən,
 kəni Matən in tatə rəha Jekəp,
¹⁶ kəni Jekəp in tatə rəha Josip u iərman rəha Meri.
 Kəni Meri təmələs Iesu, kəni kətauin lan məmə Krīsto iətəm Uhgīn təmāni məmə
 otahli=pa.
¹⁷ Təmətuəuin e Epraham mətəuərus=pən Kig Tefit, kəha tərāh min əmə u nəuvein
 kəmətei rəkis nərgilah, ilah fotin. Kəni təmətuəuin min e Kig Tefit mətəuərus=pən
 nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon, kəha tərāh min ilah rəfin fotin. Kəni
 təmətuəuin min e nəuaniləuis min rəha Isrel kəməhuvən Papilon mətəuərus=pən Krīsto
 iətəm Uhgīn təmāni məmə otahli=pa, kəha tərāh min ilah rəfin fotin.

Nairiən rəha Iesu Krīsto
(Luk 2:1-7)

- ¹⁸ Inu nanusiən təuvir rəha nairiən rəha Iesu Krīsto.
 Məmə rəha Iesu, nərgin u Meri, kinəni rəkis məmə okos rəhan kətim kan məmə
 otitəu=pən suah kəti, nərgin u Josip. Mətəu e nian kəsəuəva əhanəhiən muatig pəti kətiəh,
 kəni Josip təsuvən əhanəhiən meruh, mətəu Narmin Rəha Uhgīn tinol məmə Meri, iəpəou
 tinatig rəkis lan. ¹⁹ Kəni rəhan iəuəhli Josip in iətəmi əhruahru, kəni tətəlig lan məmə
 otəpəh Meri, mətəu in təsolkeikeiən məmə otol Meri taulis, kəni nikin təhti məmə otəsəni
 pətigəmiən kəm nətəmimi.
²⁰ Mətəu nian nikin təmatəhti məmə in otol nətəligiən əha, kəni agelo kəti rəha Iərməniḡ
 tuva ohni e nəməhlairiən mənī=pən kəm in məmə, “Josip, mipi Tefit tərāh. Onəsəḡiniən
 məmə onəkī Meri məmə in rəham pətan, mətəu-inu suakəku əha tətətig lan, in təmsipən
 əmə e Narmin Rəha Uhgīn. ²¹ Kəni in otələs nətin kəti iərman, kəni onəkəuin e nərgin
 məmə Iesu* mətəu-inu in otosmiəḡəh rəhan min nətəmimi e noliən tərāh min rəhalah.”
²² Natimnati min rəfin əha kəməhuva motol əmə nīpəhriənīən e nəḡhatiən rəha Iərməniḡ
 iətəm rəhan kəti iəni təmāni aupən ikin məmə, ²³ “Pətan mītə kəti iətəm iərman təsuvən
 əhanəhiən ohni, otəpəh məuiḡ, kəni məpanələs nətin kəti iərman, kəni okəuin e nərgin
 məmə Imaniuel,” inu nīpətin təni məmə, “Uhgīn tətətig kitah min.”
²⁴ Kəni nian Josip təməir, kəni təmītəu=pən əmə nəḡhatiən rəha agelo rəha Iərməniḡ.
 Kəni təmuvən mit Meri muva e rəhan lahuənu məmə rəhan pətan, ²⁵ mətəu in təməsuvən

1:11 2King 22-24; 2Kron 36:10; Jer 27:20 1:12 Esra 3:2 1:18 Luk 1:27,35 * 1:21 Nərgin u Iesu, nīpətin tətəni
 məmə, “Iərməniḡ tatosmiəḡəh” 1:21 Luk 1:31; 2:21 1:23 Aes 7:14

əhanəhian meh matuvən mətəuarus=pən Meri tələs nətin iərman. Kəni Josip təmauin e nərgin məmə İesu.

2

Nətəmi asoli kəmotəsal e İesu

¹ İesu təmair əpəha nitəni Jutiə e taun Petlehem e nian Kig Herot Asoli in təmətarmənig lan. Kəni uərisig lan, nətəmi asoli min nəuvein kəmotəsipari isəu məhuva Jerusiləm. Koteinatig vivi e nəniən nipəti məhau min. Kəni məhuva motətapuəh məmə, ² “?Suakəku u in iə, iətəm təmair məmə in kig rəha nətəm Isrel? İəmotəh rəhan məhau təməri əpəha pari, kəni iəkəhuva məmə iəkotəfən nisiaian kəm in.”

³ Nian Kig Herot Asoli təmətəu nəghatien əha, ilah nətəm Jerusiləm nikilah rəfin təmərah.* ⁴ Kəni tuhapumın pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou rəha nəfakien rəha nətəm Isrel, kəni mətapuəh o lah məmə, “?Kristo iətəm Ughin təməni rəkis məmə otahli=pa, in otair iə?” ⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “In otair əpəha taun Petlehem e nitəni rəha Jutiə. Mətəu-inu iəni kəti rəha Ughin aupən, təmətei tol lanu lan məmə, ⁶ ‘İk Petlehem əpəha e nitəni Juta,† ko kəsəniən məmə ik nati əpnapin e nətəmi asoli min əpəha ikin Juta, mətəu-inu iətəmi asoli kəti otsipən lam, kəni in otateh vivi rəhak min nətəm Isrel təhmen=pən e iətəmi tətəsal vivi o rəhan min sipsip min.’ ”

⁷ Kəni Kig Herot Asoli təmauin e nətəmi min u koteinatig vivi e nəniən nipəti məhau min kəhuva tuhapumın oneuən ilah, mətapuəh o lah məmə məhau əha təməri əhruahru e nian nak, kəni kəmotəni=pən nian rəha məhau kəm in. ⁸ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən Petlehem motəsal vivi e suakəku. Nian onəkoteruh, kəni nəkotos nəghatien lan məhuva məmə iəu min iəkuvən məfən min nisiaian kəm in.”

⁹⁻¹⁰ Nian kəmotətəu nəghatien əha, kəmohtiet məhuvən, kəni motəh məhau əpələ iətəm kəmotəh əpəha pari, kəni nikilah təmagien təmagien ohni. Kəni məhau u təmaupən e lah muvən məhtul əhruahru əha suakəku əpələ tətəpili ikin. ¹¹ Kəni kəməhuvən əha imə, motəh suakəku ilau rəhan məmə Meri. Kəni kəmotəsiəulın mautəfən nisiaian kəm suakəku əha. Kəni kəmotiəlgı nautə e rəhalah kətim min iətəm nəhmtilah tiəkis, motəfən kəm in. Kəmotəfən aiən u kol toraip-oraip, mine nati kəti min iətəm nəmiəvin təuvir nian kuan e nigəm, nərgin u frankinsens, mine fomat iətəm nəmiəvin təuvir, nərgin u mir.

¹² Kəni Ughin təməniəhu ilah e nəməhlairien məmə okəsohtəlig-pəniən o Kig Herot Asoli. Kəni inəha ilah kəmotəuylək e Kig Herot məhuvən=pən e suaru pisin mautəhuvən imalah ikin.

Josip mine Meri kəmuos İesu mihlagim mihluvən İjip

¹³ Nian nətəm koteinatig vivi min u kəmohtiet rəkis minautəhuvən, kəni agelo kəti rəha Ughin təmuva miet pətigəm o Josip e nəməhlairien məməni=pən kəm in məmə, “Əhtul uəhai, mələs suakəku ilau rəhan məmə, onəkəlgim mihluvən əpəha İjip. Kəni onəklatig əha ikin milətəuarus=pən iəu əmə iəkəni=pinə min kəm ik məmə onəkliətəlig=pa min, mətəu-inu otəsuvəhian, Kig Herot Asoli otəsal e suakəku u məmə otohamu.”

¹⁴ Kəni əmeiko e nian əmə əha lapin, Josip təməhtul mələs suakəku ilau rəhan məmə mihlagim mihluvən əpəha İjip. ¹⁵ Kəni kəməhlatig e nitəni əha milətəuarus Kig Herot Asoli timis. Nati u tinuva məmə otol nipəhriənien e nəghatien iətəm İərmənig təməni rəkis

1:25 Luk 2:21 **2:2** Nam 24:17 * **2:3** Herot nikin təmauit məgin mətəu təmətəu məmə kig kəti min tinair. Kəhrun nəniən məmə “niki Jerusiləm rəfin təmauit,” nipətin u məmə nətəmi asoli min rəha Herot kəmotəgin. Uə mətə nətəmini min rəfin nəuvein kəmotəhrun məmə nəmə kig kəti min təri, kəni okəkeikei kol nəluəginien kəti kəm nətəm Rom, mətəu-inu Rom in təmətarmənig e Isrel e nian əha. † **2:6** Aupən ikin, nətəmini rəha Isrel kəmotatig e profens tepət, kəni nitəni Juta in təhmen e profens kəti rəha Isrel. Mətəu kəməhuva slef min rəha Asiria minəhuvən ikin əha, kəni uərisig lan, kəməhuva slef min rəha Papilon məhuvən məutətig ikin. Nian nətəm Isrel kəmohtəlig=pa Isrel, mətəu kəməhuvən ikin kətiəh əmə, iuəkir o Jerusiləm. Kətauin ikin əha məmə Jutiə. **2:6** Maeka 5:2; Jon 7:42 **2:11** Sam 72:10-15; Aes 60:6

aupən e nəghatien rəha iəni kəti tətəni lanu lan məmā, “Iəmauin e nətik iərman məmā otiet rəkis Ijip.”

Soldia min rəha Kig Herot Asoli kəmotohamu nəpəou min nəman

¹⁶ Kəni e nian Kig Herot Asoli tāməhrun məmā nətəm koteinatig vivi e məhau min kəməsotolien nəuiān motauvlək e suaru pisin motagim, kəni nikin tāmāhmə pik agin. Kəni in tāmāhli=pən rəhan min soldia min məmā okəhuvən Petlehem mine ikin min rəfin titəlau lan, məmā okotəsal e nəpəou min nəman rəhalah nu təsapirəkisien nu keiu, kəni okotohamu rəfin ilah. In təmitəpin nu keiu lanəha mətəu-inu nikin tāməhti məmā nian əhruahru əha iətəm nətəm koteinatig kəmotəh məhau lan.

¹⁷ Natimnati min u təmol nəghatien u tuva mol niphərianien lan iətəm iəni Jerimaia tāməni rəkis aupən ikin məmā, ¹⁸ “Nətəm Ramə kəmotətəu pətan kəti tətəsək mətəsək mətəu-inu tətətəu tərāh agin. Pətan əha in Reijel, in tətəsək o nenətin min. Kəni məsolkeikeien məmā iətəmi kəti otuva məghati məfəri min rəhan nətəligien mətəu-inu nenətin min kinohmis rəfin.”[‡]

Josip mine Meri mine suakəku kəmhliet Ijip mihliləligpən Nasərit

¹⁹ Uərisig e nian Kig Herot Asoli tāmimis, mətəu Josip mine Meri mine suakəku kəhlatig əhanəh əpəha Ijip, kəni agelo kəti rəha Ughin təmuva o Josip e nəməhlairien kəti mətəni=pən kəm in məmā, ²⁰ “Josip. Əhtul mələs suakəku mine rəhan māmə kəni mihliləlig=pən e nitəni Isrel, mətəu-inu nətəmi min u kəmotolkeikei məmā okotohamu suakəku, ilah kinohmis rəkis.” ²¹ Kəni Josip tāməhtul mələs suakəku əha mine rəhan māmə, kəni mihliləlig=pən min e nitəni əha Isrel.

²² Mətəu nian Josip təmətəu məmā Akeleas təmos nimei rəhan tatə Kig Herot Asoli mətərmənig e Jutia, kəni in təməgin e nitəlig-pəniān Jutia. Kəni Ughin tāməghati kəm Josip e nəməhlairien kəti min məmā in otəsuvəniān Jutia, kəni təmiet muvən ikin pisin e nitəni asoli Kaləli. ²³ Kəni kəmhluvən məhlatig e nitəni əha Kaləli e taun u Nasərit. Nati u tinuva məmā otol nəghatien rəha iəni min rəha Ughin aupən otuva mol niphərianien. Ilah kəmotəni=pən məmā, “Okotəni məmā in iətəm Nasərit.”

3

*Jon Bəptais təmanus pətigəm nəghatien rəha Ughin
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9,15-17; Jon 1:19-28)*

¹ Nu min nəuvein tinuva minuvən rəkis, kəni Jon Bəptais təmiet pətigəm, kəni mətəni pətigəm nəghatien rəha Ughin əpəha Jutia ikin təpia-məpia ikin, ² mətəni məmā, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliān tərāh min, kəni məhuvən o Ughin, mətəu-inu, nian iətəm Ughin otərmənig e nətəmini rəfin tinuva iuəkir.” ³ Jon Bəptais u, iətəm Aiseə, iəni rəha Ughin aupən, təmətəghati lan məmā, “Suah kəti tətəuin əpəha təpia-məpia ikin mətəni məmā, ‘Itəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha Iərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’ ”*

⁴ Jon tatuvən e napən iətəm kəmol e nimeimei nati miəgəh kəti kətəni məmā kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni nigin nauəniān, tatun pitu mine nəhu sukəpak.[†]

⁵ Kəni nətəmini tepət kəmotəpən Jerusiləm, mine ikin min e nitəni Jutia, mine ikin min

2:15 Hos 11:1 **2:18** Jer 31:15 ‡ **2:18** E fes u, nərgin u Reijel, tətəhtul o māmə min rəfin rəha Isrel. **2:23** Aes 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45 **3:2** Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:3** Nipətin rəha nəghatien u məmā, “Nian iətəmi asoli kəti tuva, itəmah nəkotələhu əhruahru suaru mine motol vivi. Mine itəmah motol əpenə-penə natimnati rəfin. Kəni təhmen əmə, itəmah nəkotəkeikei motələhu əhruahru nətəligien rəhatəmah kəni motol əpenə-penə nikitəmah məmā nian Iərmənig otuva, mətəu itəmah ninotol əpenə-penə rəkis o nətəuiān in mine nuərisigien lan.” **3:3** Aes 40:3 † **3:4** Jon tatuvən e napən iətəm təhmen e rəha iəni Elaijə tətəmuvən lan aupən. (2King 1:8, Sek 13:4). Nətəm Isrel, nikilah tətəhtəhti məmā Elaijə otitəlig=pa min e nəhue niftəni nian kəti min məmā otol əpenə-penə nətəmini o nuvaiān rəha Kristo (Mal 4:5-6). Uərisig, Iesu tāməni əpu vivi məmā Jon in iəni kəti təhmen e Elaijə iətəm niki nətəmini tətəhti məmā otuva min. (Mat 11:14; 17:10-13) **3:4** 2King 1:8

iuakir o nahu əha Jotən, kəməhuva məmə okoteruh Jon. ⁶ Kəni kəmotəni pətigəm rəhalah noliən tərəh min, kəni in təmol bəptais e lah e nahu əha Jotən.

⁷ Mətəu nian Jon təmafu məmə Farəsi min mine Satusi min tepət kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “!İtəmah nəkotəhmen e təgəluə min! Rəhatəmah noliən tekəu-ekəu. Nikitəmah təsəhtian məmə, nəmə nautol əmə bəptais u, kəni onəkotagim rəkis e nalpinian mine niəməha rəha Uhgin iətəm otuva. !Kəpə! ⁸ Otol natimnati iətəm kautəgətun məmə nəmotəlali e nətəligian rəhatəmah, motəpəh pəhrian noliən tərəh min, kəni məhuvən o Uhgin.

⁹ “Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfərian məmə itəmah nəkotəhruahru əmə mətəu-inu itəmah nəuaniləuis min rəha Epraham. !Kəpə! Inu nati əpnəpin əmə. İətəni kəm təmah məmə nati əpnəpin kəpiel min əmə, mətəu Uhgin təhrun nəuhlinian ilah kəhuva nəuaniləuis min rəha Epraham.† ¹⁰ Mətəu-inu rəueiu mine, Uhgin tinəhtul maru rəkis məmə otəuahli nig iətəm təsəuəian e nəuan iətəm təuvir. Kəni in otəuahli=pən nig əpəha e nəukətin mərəki=pən lan e nigəm.

¹¹ “Rəueiu, iatol bəptais e təmah e nahu mətəu-inu, itəmah nəmotəuhlin rəhatəmah nətəligian e noliən tərəh min rəhatəmah. Mətəu iətəmini kəti otuva iətəm rəhan nəsanəian mine nepətian tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmen-pənian məmə iəkos rəhan put təhmen e iol əhrui. Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgin mine nigəm. ¹² In tətəhtul maru o nakilian noliən rəha nətəmini məmə otəuəri nətəmini, təhmen=pən e iətəmi tətəsum mətəuəri rəkis nəua wit təuvir mine nilosi wit tərəh. Tatos nəua wit təuvir matuvən lahuənu. Mətəu tətərahi=pən e nilosi wit tərəh e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə.”§

Jon təmol bəptais e Iesu (Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kəni Iesu təmiet e nitəni Kaləli muva e nahu Jotən məmə Jon otol bəptais lan. ¹⁴ Mətəu Jon tətəniəhu əskasik in məni=pən məmə, “Təhruahru əmə məmə ik onəköl bəptais lak. ? Təhro nətuva məmə iəkol bəptais lam?” ¹⁵ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə. Pəh otol lan u rəueiu. E noliən əha, kilau okuol nati kəti iətəm Uhgin tolkeikei.” Kəni Jon təməgəhan lan.

¹⁶ Kəni Jon təmol bəptais e Iesu, kəni rəueiu agin Iesu təməri e nahu, kəni əmeiko negəu e neai təməuag, kəni təmeruh Narmin Rəha Uhgin təmeiuaui=pa təhmen e mak, kəni məharəg-pəri lan. ¹⁷ Kəni nəuia Uhgin təmsipəri e neai mətəni məmə, “Inu nətik keikei iətəm iəkolkeikei pik, kəni nikik tagian pik ohni.”

4

Setən təməfən-əfən kəm Iesu (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kəni Narmin Rəha Uhgin təməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin məmə Setən otəfən-əfən kəm in. Kəni Iesu təmuvən ikin. ² Kəni Iesu təməpəh nəuəian o nian fote, e nərauiə mine lapin, kəni uərisig lan nəumis təmus pik. ³ Kəni Setən təmuva minatəfən-əfən kəm Iesu məni=pən kəm in məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgin, əni=pən kəm kəpiel min pəh kotəuhlin ilah məhuva motol piret lan.”

§ 3:7 Mat 12:34; 23:33 † 3:9 Nətəm İsrel, nikilah təhti məmə in nati asoli məmə ilah nəuaniləuis pəhrian rəha İsrel, mətəu nati asoli e nəhmti Uhgin məmə nətəmini okotəkeikei motəuhlin motəlali e rəhalah nətəligian kəni motol nəuian. 3:9 Jon 8:33,39; Rom 4:12 3:10 Mat 7:19; Luk 13:6-9 3:11 Jon 1:26-27,33; Uək 1:5 § 3:12 Nipəti nəghatian u məmə Uhgin otəuəri nətəmini. Nətəmini u kəutəhatəta e Iesu okəhuvən e negəu e neai, mətəu nətəmini u kəsotəhatətaian, otərahi=pən e nigəm asoli, inəha “hell.” 3:16 Jon 1:32 3:17 Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 4:1 Hip 2:18; 4:15 4:2 Eks 34:28

⁴ Mətəu Iesu təmuhalpin nəghatien rəha Setən məmə, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgin məmə, ‘Nətəmini ko kəsotəmiəgəhien e nauəniən əmə, mətəu okotatig e nəghatien min rəfin iətəm tatsipən o Uhgin.’ ”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha Jerusiləm, e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgin, ⁶ kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “Nəmə ik Nəti Uhgin, iuvig pətigəm, mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, ‘Uhgin otəni=pən kəm rəhan nagelo min məmə okotəsal vivi lam, kəni motələs ik əpə ilis e nəhlmilah məmə nəsoriniən nəhlkəm nəuvetən e kəpiel.’ ”

⁷ Kəni Iesu təmuhalpin nəghatien rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgin tətəni min məmə, ‘Ko nəsəfən-əfəniən kəm rəhatəmah İərməniğ Uhgin matol məmə in tətətiğ itəmah min, uə kəpə.’ ”

⁸ Kəni Setən təmit min Iesu mian əpəha ilis e nitəuat asoli, kəni məgətun in e nitənimtəni min rəfin, mine nepətien rəhalah, mine natimnati təuvir agin min rəfin iətəm kəutətiğ lan,

⁹ kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Natimnati min rəfin min əha, iəkəfinə kəm ik məmə onətarmanig e lah, nəmə nəkasiəulən=pa kəni məfaki=pa kəm iəu.”

¹⁰ Kəni Iesu təmuhalpin rəhan nəghatien məmə, “!Aməəkis muvən isəu, Setən! Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmah İərməniğ Uhgin, kəni in əmə, onətol əmə rəhan nətəligiən.’ ”

¹¹ Kəni Setən təmagim məpəh Iesu, kəni nagelo min kəməhuva motasiru lan.

*Iesu təmatəuəu in mətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgin e nitəni Kaləli
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Kəni e nian əha, kəmaskəlim Jon Bəptais kləfən e kaləpus. Kəni nian Iesu təmətəu nəghatien lan, kəni in təmiet muvən e taun Nasərit e nitəni Kaləli. ¹³ Kəni ko uərisig, təməpəh natigien Nasərit, kəni miet muvən əpəha ləuahtəni e taun kəti, nərgin u Kapəniəm, iuəkir o nəhu Lek Kaləli, kəni mətətiğ ikin əha e nitəni asoli rəha nəuaniləuis min rəha Sepulun mine Naptali aupən. ¹⁴ Təmuvən ikin əha məmə nəghatien rəha iəni Aiseə otuva mol nipehriəniən lan iətəm təməni aupən məmə, ¹⁵ “Niftəni rəha nəuaniləuis rəha Sepulun, mine niftəni rəha nəuaniləuis rəha Naptali tətəməhli e suaru tatuvən e nəhu Lek Kaləli, nəven=pən e nəhu Jotən. Inu nitəni asoli Kaləli, ima Nanihluə min. ¹⁶ Nətəmi ikin kəmotatig e napinəpuian, mətəu kəmoteruh nəhagəhagien asoli kəti. Kəni tinatien, kəni nəhagəhagien asoli təməsiəgəpin ilah nətəm kəmotatig e napinəpuian rəha nimisiən u tətəhtərain ilah nian rəfin.”

¹⁷ Kəni mətəuəu in e nian əha, Iesu təmətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgin mətəni məmə, “Otəuhlin itəmah e rəhatəmah nolien tərəh min, kəni mohtəlig=pən o Uhgin, mətəu-inu Narməniğien Rəha Uhgin tinatuvə iuəkir.”

*Iesu təmau in e nətəmini kuvət məmə okotohtəupən in
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Iesu təmətəliuək e nikali nəhu Lek Kaləli, kəni meruh suah mil keiu ilau pian, Antiru mine Saimon, u nərgin kəti min u Pitə. Ilau kətuatu e net e nəhu Lek Kaləli mətəu-inu ilau iətəmini mil rəha niuviən nəmu min. ¹⁹ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “İəuva, muītəu=pa iəu, miəuva rəhak iətəmini mil, kəni iəu iəkol itəlau nəkiəuva iətəmini mil rəha niuviən nətəmini məmə okəhuva rəhak min nətəmini.” ²⁰ Kəni rəueiu agin, ilau kəmuəpəh rəhalau net, kəni muītəu=pən.

²¹ Kəni Iesu təməliuək muvən nəuan nəuvetən min, kəni meruh suah mil keiu min ilau pian, nərgilau u Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil. Kətuəharəg e nipegnəua bot ilahal rəhalau tatə mətəuəhli vivi rəhalau min net. Kəni Iesu təmau in e lau məmə okiəuva miauərisig lan. ²² Kəni rəueiu agin, ilau kəmuəhtul muəpəh bot mine tatə rəhalau, kəni miatəu=pən Iesu.

*Iesu tamagætun nätəmimi kəni matol vivi nätəmimi
e nimisiən
(Luk 6:17-19)*

²³ Kəni Iesu tamaliuək ikin min rəfin e nitəni Kaləli, mətəgætun nätəmimi əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən, kəni mətəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm nätəmimi, kəni matol vivi nätəmimi nətəm kautohmis e nimisiən rəfin, mine nätəmimi nətəm nipətilah tərəh o nimisiən rəfin. ²⁴ Kəni nanusiən e Iesu təmitəlau rəfin e profens ikin Siriə, kəni nätəmimi kəmos nätəmimi rəfin nətəm kautohmis məhuva o Iesu, rəhalah nimisiən tol min lanu: nəuvein kautohmis, nəuvein nipətilah tətahmə, nəuvein narmin tərəh tətətig e lah, nəuvein kautos nimisiən rəha mənig məutauit, kəni nəuvein nipətilah nəuветin təmimis. Mətəu Iesu təmol vivi ilah. ²⁵ Kəni nimənin nätəmimi kəmohtiet e ikin min rəfin. Mohtiet e nitəni Kaləli, mine ikin Tekapolis, mine Jerusiləm əpəha Jutiə, mine ikin pisin min nəuvein əpəha Jutiə, mine ikin min nəven=pən e nəhu Jotən kəni ilah rəfin kəməhuərisig e Iesu.

5

Əpəha ilis e nitəuat, Iesu tamagætun rəhan nätəmimi nətəm kəutəhuərisig lan

¹ Nian Iesu təmeruh nimənin nätəmimi nətəm kəutohtəu=pən in, kəni in təmuvən əpəha ilis e nitəuat, kəni mətəharəg, kəni rəhan nätəmimi nətəm kəutəhuərisig lan, ilah kəməhuva. ² Kəni minətuəuin mətəgætun ilah.

Nätəmimi nətəm kəutətig e nəuviriən pəhriən

Iesu təməni məmə,

³ “Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nautosiahu itəmah, məutəni e nikitəmah məmə nəutəhtul=pən əmə e Uhgın. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nätəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərmənig e təmah.

⁴ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nəutasək kəni nikitəmah tətahmə.* In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otosiahu nikitəmah.

⁵ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nəsotəfəri aruiən itəmah. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, o nian kəti Uhgın otəfinə nəhue niftəni kəm təmah u rəhan min.

⁶ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nəkotolkeikei pik e nikitəmah rəfin agin məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otol itəmah nəkotəhruahru.

⁷ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nəkotasəkəhruin nätəmimi. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, Uhgın otasəkəhruin itəmah.

⁸ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nikitəmah təhruahru məuvir. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, onəkoteruh Uhgın.

⁹ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian itəmah nätəmimi rəha nələhuiən nəməlinuiən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, okauin e təmah məmə nenəti Uhgın.

¹⁰ Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nautol natimnati iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nätəmimi kəutol tərəh kəm təmah ohni. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nätəmimi rəha Uhgın, kəni in tətərmənig e təmah.

¹¹ “Nəkəutətig e nəuviriən pəhriən nian nätəmimi kəutol natimnati min tərəh kəm təmah mətəu-inu itəmah nätəmimi rəhak, inəha kəutəni rah itəmah, kəni məutərekin itəmah, kəni məuteiua e təmah məutəni nəghatien tərəh min məutərekin itəmah lan.

¹² Nipəhriənien, nätəmimi kəmautol nolien əhmen min əmə kəm iəni min aupən ikin iətəm

4:23 Mat 9:35; Mak 1:39; Uək 10:38 4:24 Mak 6:55 4:25 Mak 3:7-8 5:3 Aes 57:15 * 5:4 Iesu təsəniən əhruahru u ikinu məmə iətəmi kəti təməhro nikin təhmə. Nəmə təhro nikin tətahmə o nolien tərəh rəhan, uə kəmə təhro nikin tətahmə mətəu-inu iətəmi kəti təmimis, uə nəmə təhro in nati kəti min. 5:4 Aes 61:2-3; Nəh 7:17 5:5 Sam 37:11 5:6 Aes 55:1-2 5:10 1Pitə 3:14 5:11 1Pitə 4:14

ilah kautol kəm təmah. Kəni otagiən pik, mətəu-inu nətəouiən asoli rəhatəmah tətətig əpah e negəu e neai.

Sol mine nəhagəhagiən

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ “Itəmah nəkotəhmen e sol o nətəmimi rəfin e nəhue niftəni.† Mətəu nəmə rəhan nətəhiən tinikə, otəhro muva mətəhiən min? !Təsəuvir minian o nati kəti min! Okəraki lan, kəni nətəmimi okotaliuek lan.‡

¹⁴ “Itəmah nəhagəhagiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni. Taun iətəm kəmol əpəha ilis e nitəuət, ko təsəhluaigian. ¹⁵ Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otasiəpən e lait, kəni masuəpəpim lan e bəkit. Kəpə, nian tasiəpən e lait, kəni in otəkeikei maharu-pəri ilis, ikin lait tətəharəg ikin məmə lait otasiəgəpin rəfin nīpəgnəua nimə o nətəmimi rəfin. ¹⁶ Kəni e noliən əhmen min əmə, otol rəhatəmah lait e nəmiəgəhiən rəhatəmah tasiə məmə nətəmimi okoteruh uək təuvir min iətəm itəmah nautol, kəni ilah okotəfəri nərgi tatə Uhgin iətəm tətətig e negəu e neai.”

Lou rəha Mosis

¹⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Məta nikitəmah təhti məmə iəmuva məmə iəkərəkən Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis mine iəni min aupən. !Kəpə! Iəməsuvaian məmə iəkərəkən ilah, mətəu iəmuva məmə iəkəkol nīpəti nəghatian pəhriən min əha okəhuva motol nīpəhriənian. ¹⁸ Pəhriən, iətəni kəm təmah məmə nian niftəni mine neai kətuatig, kəni Lou, in min otətətig. Kəni ko nati kəti otəsikəian lan, nati əpnapin in letə əkəku agin, kəni Lou otəhtul matol uək mətəuarus=pa nəghatian min rəfin rəha Lou kəhuva motol nīpəhriənian lan. ¹⁹ Kəni, o nati əha inəha, iətəmi kəti iətəm təpəh Lou mətəgəgun nətəmimi min məmə ilah min okotəpəh, nati əpnapin in Lou kəti ləhtəni agin, kəni okotauin e iətəmi əha məmə in ləhtəni agin e Narmənigian Rəha Uhgin. Mətəu iətəmi kəti iətəm tatol Lou min əha, mətəgəgun nətəmimi lan, kəni okotauin e iətəmi əha məmə in ilis agin e Narmənigian Rəha Uhgin. ²⁰ Iətəni lanəha kəm təmah mətəu-inu, rəhatəmah noliən otəkeikei məhruahru vivi agin e nəhmti Uhgin, tapirəkis noliən min rəha Farəsi min mine nəgəgun min rəha Lou nətəm nikilah əmə təhti məmə kotəhruahru vivi. Nəmə rəham noliən təsəhruahru vivian lanəha lan, kəni ko nəsuəvəniən matig ahgəl Narmənigian Rəha Uhgin.”

*Nəniən rəha Iesu
o noliən niəməha
(Luk 12:57-59)*

²¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian iətəm nəgəgun min kəmotəni kəm kəha min rəhatəmah aupən. Ilah kəmotəni məmə, ‘Sotəhamuiən iətəmi,’ kəni ‘Iətəmimi iətəm təməhamu iətəmi, otəkeikei məhtul e nəhmti kot mos nālpinian.’ ²² Mətəu iəu iətəni kəm təmah məmə,§ nəmə iətəmi kəti niəməha tatol əmə o nati kəti pian təmol, kəni təhruahru məmə iətəmi əha iətəm niəməha təmol, otəhtul e nəhmti kot. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni rah pian, kəni təhruahru məmə in otəhtul e nəhmti kaunsil asoli. Kəni nəmə iətəmi kəti təuiakən e iətəmi kəti, * kəni təhruahru məmə iətəmi təməni nəghatian əha otuvən e nigəm asoli.

5:12 2Kron 36:16; Uək 7:52 † **5:13** Sol tatol nauəniən tətəhiən vivi, kəni məsərahian. Təuvir məmə noliən rəhatah otətəsiu e nətəmimi məmə ilah kəhuva nətəmimi nətəm kotəhruahru. Mətəu tərəh okəmə noliən rəhatah tatiuvi=pən nətəmimi e noliən tərəh. ‡ **5:13** Kitah kotəhmen e nīpəti nien nian kakiəh kəni kauərin nati lan, nətəmimi kotun motətəu təuvir. Mətəu nəmə noliən rəhatah tatiuvi=pən nətəmimi e noliən tərəh, kəni kitah kotəhmen əmə nīpat e nien ko kəsoliən nati kəti min lan. Təuvir əmə məmə kəraki lan. **5:14** Jon 8:12; 9:5 **5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 **5:16** Efəs 5:8-9; 1Pitə 2:12 **5:17** Rom 3:31 **5:18** Luk 16:17; 21:33 **5:19** Jem 2:10 **5:21** Eks 20:13; Dut 5:17 § **5:22** Iesu təməsəniən məmə Lou tərəh. Mətəu in tətəni pətigəm lou iətəm təuvir pik, kəni matek niki nətəmimi. * **5:22** Nəghatian u “təuiakən e iətəmi kəti,” tətəghati e nəghatian min təhmen e “Ik iərmis,” uə “Ik iəlməli,” uə “Rəhm-kəpə tikə,” uə “Ik nəti iərmis.” **5:22** 1Jon 3:15

²³ “Kəni o nati əha inəha, nəmə nian natuvən e oltə e Nimə Rəha Uhgın məmə onəkəfən nati kəm Uhgın, mətəu ikin əha, nıkim tinəhti piam iətəm tatol niəməha kəm ik o nati kəti nəmol lan təsəhmenian, ²⁴ əpəh pipim rəham nati əha, kəni muvən meruh piam muələhu əhruahru nətəligian rəhatəlau, muəpəh nolian tikimır, miəuva matuol kətiəh, kəni uərisig nəpanitəlig muvən məfən nati kəti rəham kəm Uhgın e oltə əpəha e Nimə Rəha Uhgın.

²⁵ “Kəni nəmə nəmol nati kəti təsəhmenian e iətəmini kəti, kəni iətəmi u tolkeikei məmə otələs ik nəkian e kot, təuvir məmə nəkuvən uəhai əmə, nian nəsian əhanəhian e kot, kəni muələhu əhruahru pipim nıpəgnəmtin rəhatəlau. Nəmə nəkəpəh, iətəmini u otləfən ik e nəhlmi iətəm tətakil nəghatian, kəni iətəm tətakil nəghatian otləfən ik e nəhlmi polis, kəni polis otləfən ik e kaləpus. ²⁶ Nıpəhrianian iətəni kəm təmah məmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietian e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəu e məni rəfin agin o nalpinian rəham.”

Iətəmini iətəm tətəkləh e pətan

²⁷ Kəni Iesu tətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Itəmah nətəm nəmotol rəkis marit, nəsotəkləhian e nıpətan pisin min.’ ²⁸ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə nian suah kəti iətəm tinol rəkis marit tateruh pətan pisin kəti matolkeikei məmə otəkləh lan, kəni in tinol rəkis təfagə tərəh e nıkin, təhmen əmə məmə in tinəkləh pəhrian lan. ²⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkələs rəkis məraki lan. Təməuvir məmə nıpətim nəuəvetin tikə, tapirəkis agin nəmə nıpətim rəfin okəraki=pən e nigəm asoli u naunun tikə. ³⁰ Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan. Təməuvir məmə nıpətim nəuəvetin tikə, tapirəkis agin məmə nıpətim rəfin okəraki=pən lan e nigəm asoli u naunun tikə.”†

Iətəmini iətəm tətəpəh

rəhan pətan

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ Kəni Iesu təməni min məmə, “Itəmah nəmotətəu rəkis nəghatian u məmə, ‘Iətəmini iətəm otəpəh rəhan pətan, in otəkeikei məfən nauəuə kəti kəm in iətəm tətəgəgun məmə in tinəpəh.’ ³² Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəmə iərman kəti iətəm təmol marit tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, mətəu pətan u təsapilian ilau suah pisin kəti, kəni rəhan iərman tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə pətan əha tatitəu=pən suah pisin, kəni pətan əha tatol təfagə, mətəu nəmkarəpənian rəha iərman rəhan aupən. Kəni suah u iətəm tatitəu pətan əha, in min tatol təfagə.”

Nonauvil min

³³ Kəni Iesu təməni min məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatian kəti min iətəm nəgəgun min kəmotəni kəm rəhatah kəha min aupən məmə, ‘Nəsotəgəhlian nonauvil min rəhatəmah iətəm nəmos, mətəu nəkotəkeikei motol nati nak nəmos nonauvil lan kəm Uhgın məmə nəkotol.’ ³⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, sotos əməian nonauvil e nati kəti məmə otol rəhatəmah nəghatian təskasik. Sotosian nonauvil e negəu e neai mətəu inu ikin əha Uhgın tətərməniğ lan, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁵ Kəni sotosian nonauvil e nəhue nıftəni mətəu-inu ikin əha Uhgın tətərməniğ lan, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. Kəni sotosian nonauvil e Jerusiləm mətəu-inu ikin əha in taun rəha Uhgın, u in Kig asoli ikin, kəni nolian əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgın. ³⁶ Kəni sotosian nonauvil e rəhn-kapə təmah, mətəu-inu rəhatəmah nəsanənian tikə lan. Nəkotəruru nəuhlianian nəuanutəmah kətiəh əmə tuva mərəuən uə

5:23 Mak 11:25; 1Jon 4:20-21; Hos 6:6; Aes 1:10-17; 1Saml 15:22 5:27 Eks 20:14; Dut 5:18 5:29 Mat 18:9; Mak 9:47 † 5:30 Inu nəghatian əuhlin iətəm tətəgəgun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhian rəhatah nolian tərəh min. Təhmen əmə məmə kəutətahtuv rəkis nolian tərəh min. Mətəu Iesu təsolkeikeian məmə okotərakin nıpətitah, mətəu tolkeikei məmə kəutaliuək e nolian əhruahru, kəni molkeikei məmə nikitah kəutəhruahru. 5:30 Mat 18:8; Mak 9:43 5:31 Dut 24:1-4; Mak 10:4 5:33 1Kor 7:10-11 5:33 Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21 5:34 Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 5:35 Sam 48:2; Aes 66:1

mapin. Uhgin əmə tətarmənig e natimnati e nəmiəğəhiən rəhatəmah. Kəni noliən əha təhmen məmə nautos nonauvil e Uhgin. ³⁷ Mətəu nian rəfin onəkotəni əmə nīpəhrīənīən, nati kəti min tikə. Kəni nəmə rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘əuəh,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘əuəh.’ Kəni nəmə rəhatəmah nətəligiən e nati kəti in ‘kəpə,’ kəni nəkotəni əmə məmə, ‘kəpə.’ Nəghatiən min iətəm kotapirəkis ‘əuəh’ uə ‘kəpə,’ kautsipən e Setən.”

*Nalpinian
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nəmotətəu rəkis nəghatiən kəti məmə, ‘Nəmə iətəmi kəti tərəkīn nəhmtəm kəti, kəni nətəmimi okotərəkīn min nəhmtin kəti. Kəni nəmə iətəmi kəti tərəkīn nəhluv m kəti, kəni nətəmimi okotərəkīn min nəhluv n kəti.’ ³⁹ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə, nəsalpinian nərahian iətəm iətəmimi kəti təmol kəm ik. Nəmə iətəmi kəti tahi ik mem nīkapim maru, kəni nəkəkeikei malelin=pən min nīkapim məuil pəh tem min. ⁴⁰ Kəni nəmə iətəmi kəti tələs ik nəkian e kot, kəni mətəkeikei ohnik məmə nəkəfən rəham sot əkəku kəm in məmə otol vivi rəhatəlau nərahian, kəni nəkəkeikei məfən min rəham sot asoli. ⁴¹ Kəni nəmə soldia kəti rəha nətəm Rom tətəkeikei ohnik məmə nəkələs rəhan kətim muvən kilomitə kətiəh, mətəu ik nəkəkeikei mələs min muvən kilomitə kəti min tol keiu. ⁴² Nəmə iətəmi kəti tətəasia ohnik, kəni ik nəkəkeikei məfən kəm in. Kəni nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə in otos rəham nati kəti muvən konu mos mitəlig min muva, kəni nəsəniən məmə nəkəpəh. Nəkekeikei məfən.”

*Noliən rəha nolkeikeiən tikimīr min
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ Kəni Iesu təmāni min məmə, “Nəmotətəu rəkis məmə, ‘Onəkotolkeikei nətəmi min u iuəkir o təmah, kəni mətəmāki e tikimīr min rəhatəmah.’ ⁴⁴ Mətəu iəu, iəu iətəni kəm təmah məmə onəkotolkeikei rəhatəmah tikimīr min, kəni motəfaki o nətəmimi min u nətəm kəutol nərahian kəm təmah, ⁴⁵ kəni noliən əha otəgəton məmə itəmah nenəti Uhgin rəhatəmah iətəm tətətig ilis e negəu e neai. Kəni otol lanəha mətəu-inu rəhatəmah Uhgin tatol mitigar tətəsiəgəpin nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi nətəm kotərah, kəni in mətəhli=pa nuhuən kəm nətəmimi min u nətəm rəhalah nəmiəğəhiən təhruahru, mine nətəmimi min u nətəm rəhalah nəmiəğəhiən təsəhruahruən.

⁴⁶ “?Nəmə nəkotolkeikei əmə nətəmimi min u nətəm kotolkeikei itəmah, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgin otətəou itəmah o noliən kəti iətəm təuvir? !Kəpə! !Nətəmimi min u nətəm kəutos məni rəha takis, iətəm kətəni məmə nətəmimi ilah kotərah, ilah min kotolkeikei ilah min!

⁴⁷ “?Kəni nəmə nəkotos əmə itəmah min nəuvein məutəghati kəm lah min, mətəu təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nautol nati kəti iətəm təuvir tapirəkis nətəmimi əpnəpin? Kəpə. Nətəmimi min nətəm kəsotəhrunian Uhgin, ilah min kəutol lanəha. ⁴⁸ Tol lanəha, itəmah nenəti Uhgin nəkotəkeikei motol noliən iətəm in təuvir məhruahru nian rəfin, təhmen=pən əmə məmə rəhatəmah Tatə Uhgin in tatol.”

6

Noliən min iətəm təuvir kəm Uhgin

¹ Kəni Iesu təmāni min məmə, “Sotolian məmə nəkotol noliən təuvir min məmə nətəmimi okoteruh itəmah ohni. Nəmə nəkotol məmə nətəmimi okoteh, kəni Uhgin əpəha e negəu e neai otəsətəouiən itəmah ohni.

*Noliən iətəm təuvir
o nəfəniən kəm nanrah min*

² “Tol lanəha, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah min məmə nəkotasiru e lah, nəsotəhliən təui lan məmə nətəmimi okotəhrun. Inu təhmen e noliən rəha nəfaki eiue min. Nian ilah kotasiru e nanrah min, rəhalah noluək min kəutəni pətigəm e nimə

rəha nuhapuminiən mine ihluə e suaru asoli. Kautol lanəha məmə nətəmini okotisiai ilah. Nipəhriənien iətəni kəm təmah məmə, ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmini. ³ Mətəu itəmah, nəmə nəkotəfən nati kəti kəm nanrah min məmə nəkotasiru e lah, nəkotəkeiki motol məmə nətəmini okəsoteruhien, nati əpnəpin rəhatəmah min nətəmini. ⁴ Otol lanəha məmə nətəmini okotəruu rəhatəmah noliən təuvir min, kəni rəhatəmah Tatə iətəm tateruh rəhatəmah noliən təuvir min nati əpnəpin nətəmini kəsoteruhien, in otətəou itəmah o noliən min əha.”

Noliən rəha nəfakien
(Luk 11:2-4)

⁵ Kəni Iesu təmətəkeiki mətəni məmə, “Nian nəkotəghati kəm Uhgin e nəfakien, kəni sotoliən e noliən rəha nəfaki eiuə min. Nətəmini min əha, ilah kotolkeiki məmə okotəhtul əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, mine ihluə e suaru asoli, kəni mətəfaki məmə nətəmini okotəfu mətəu ilah. Nipəhriənien iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmini. ⁶ Mətəu nian nəkotəghati kəm Uhgin e nəfakien, nəkəhuvən əpəha e nipəgnəua nimə rəhatəmah, kəni motəhtipəsik, kəni mətəfaki kəm Uhgin iətəm tətətig ikin əha iətəm nətəmini kəsoteruhien itəmah. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tətəh rəhatəmah noliən oneuən min, in otətəou itəmah o rəhatəmah noliən təuvir min.

⁷ “Kəni nian nəkotəghati kəm Uhgin e nəfakien, sotoriarunien nəghatien min tətəp pək u nipətin tikə, təhmen e nətəm kotəruu Uhgin. Nikilah təhti məmə rəhalah uhgin min okotətəu ilah o nəghatien min tətəp iətəm kəutəfaki mətəni. ⁸ Sotoliən məmə ilah mine, mətəu-inu uərisik nəkotətəpuəh ohni, mətəu rəhatəmah Tatə Uhgin tinəhrun rəkis nati nak iətəm nəkotolkeiki.

⁹ “Kəni tol min lanəha, nian nəkotəghati kəm Uhgin e nəfakien, kəni nəkotəfaki lanu lan:

“Tatə rəhatəmah iətəm nətətig e negəu e neai, pəh nətəmini kotisiai ik.

¹⁰ Pəh narmənigien rəham tuva, kəni pəh nati iətəm ik nəkolkeiki in otuva mol nipəhriənien lan u ikinu e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə mə inko ilis e negəu e neai.

¹¹ Əfa-to nauəniən kəm timah təhmen o nian rəueiu.

¹² Kəni alu məsalpinien, noliən tərəh min rəhatəmah, təhmen=pən əmə məmə itəmah iəsotalpinien motəlu lan kəni məsotəskəlim əskasikien e nikitəmah noliən tərəh min rəha nətəmini nətəm kautol nərahien kəm timah.

¹³ Kəni segəhanien e timah iəkəhuvən ima nəfeifeien, mətə oiəkotəkeiki motol noliən tərəh. Mətəu os rəkis itəmah e nəhlmi Setən.”

¹⁴ “Nəmə itəmah nəkotəlu e noliən tərəh min rəha nətəmini iətəm kautol e təmah məsotəskəlim iəkisien e nikitəmah məsotalpinien, kəni rəhatəmah Tatə Uhgin e negəu e neai, in otəlu məsalpinien rəhatəmah noliən tərəh min. ¹⁵ Mətəu nəmə itəmah nəsotaluiən, mətəskəlim iəkis e nikitəmah noliən tərəh min rəha nətəmini iətəm kautol e təmah, mətalpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Uhgin otəsəluien kəni malpin noliən tərəh min rəhatəmah.”

Noliən rəha nətuakəmiən

¹⁶ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Nian nəkotətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgin, sotoliən nəhmtitəmah təpəou təhmen=pən e nəfaki eiuə min. Ilah kautol nəhmtilah tol pisin, məmə nətəmini okoteruh ilah məmə nəumis tinus ilah, kəni nətəmini okotisiai ilah. Nipəhriənien iətəni kəm təmah məmə ilah kinotos rəkis nətəouiən rəhalah, inəha nisaiən rəha nətəmini. ¹⁷ Mətəu nian nəkotətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgin, onəkoteikuas e nəhmtitəmah, kəni motol məmə okeruh məmə nəkotəuvir. ¹⁸ Nautol lanəha məmə nətəmini okəsoteruhien məmə nəutətuakəm

məutəpəh nauəniən mautəfaki kəm Uhgín. Kəni rəhatəmah Tatə iətəm tateruh rəhatəmah nolien oneuən min, in otətəou itəmah o rəhatəmah nolien təuvir min.”

*Nati təuvir əpəha
e negəu e neai
(Luk 11:34-36)*

¹⁹ Kəni Iesu təmətəni min məmə, “Təsəuvirien məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min e nəhue niftəni u məmə rəhatəmah nautə otepət, mətəu-inu e nəhue niftəni u, uvni min kotəhrun noarehreien, kəni namrəien təhrun nərəkinien natimnati min əha, kəni nakləh min kotəhrun nəhapuiən nimə məhuvən imə motakləh e rəhatəmah natimnati. ²⁰ Mətəu təuvir məmə nəkotoriarun rəhatəmah natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai. İkin əha uvni min kəsotoarehreien, kəni namrəien ko təsərəkinien natimnati min əha, kəni nakləh min ko kəsotakləhien lan. ²¹ Nəukəti nətəligien u məmə onəsotaluiən lan məmə, ikin pəhruvən rəhatəmah natimnati təuvir min kəutəmähli ikin, mətəu nian rəfin nikitəmah otəkeikei təhtəti natimnati min əha ikin əha.

²² “Nəhmtəm in təhmen e lait iətəm tətəfinə nəhagəhagien kəm nipətim. Nəmə nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nipətim təriaueh e nəhagəhagien. ²³ Mətəu nəmə nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nipətim in təriaueh e napinəpuien. !Kəni nəmə nəhagəhagien e nipətim in napinəpuien əmə, təhmen əmə məmə ik nətatig e napinəpuien asoli agin!*

²⁴ “İətəmi təkə iətəm təhrun nuvaian in slef rəha iətəmi asoli keiu. Nəmə in tətəlkut məmə otol lanəha, kəni otolkeikei kəti mol nəuiən, kəni məməki e kəti məsolien nəuiən. Ko nəsolien slef rəha Uhgín mine məni e nian kətiəh əmə.”

*Təsəuvirien məmə
nəkotətəlig pik
(Luk 12:22-31)*

²⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Kəni o natimnati min əha, iəu iətəni kəm təmah məmə, təsəuvirien məmə nəkotətəlig pik e rəhatəmah nəmiəgəhien məmə onəkotun nak, kəni motəmnim nak. Kəni təsəuvirien məmə nəkotətəlig pik e nipətitəmah məmə onəkotos iə rəhatəmah napən. ?Nəukəti nəmiəgəhien rəhatəmah tətəmiəgəh əmə e nauəniən, uə kəpə? Kəpə. ?Kəni nati nak in nati asoli o nipətitəmah? ?Napən, uə kəpə? Kəpə. ²⁶ Oteruh-to mənig min iətəm kəutiuvig məutan. İlah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkiən, kəni ilah kəsotələhu vivien nauəniən e nipəgnəua nimə, mətəu Tatə rəhatəmah e negəu e neai, in tətəfən nauəniən kəm lah. ?Kəni e nəhmtin, nikitəmah təhti məmə in tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min? !Əuəh! ²⁷ ?Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikien təhrun nolien rəhatəmah nəmiəgəhien tətəməh? !Kəpə! Nolien rəha nətəlig pikien təsəfinəien əuə kətiəh min e rəhatəmah nəmiəgəhien.

²⁸ “?Kəni təhro nikitəmah təhtəti pik napən onəkəhuvən lan? Nikitəmah təhti-to nəugi nig min iətəm kauteviə əpnəpin əmə. İlah kəsotol pikien uək o nəhlien rəhalah napən. ²⁹ Mətəu iəkəni kəm təmah məmə əupən Kig Solomən, in iətəmi rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir motəpirəkis. Mətəu nəugi nig əpnəpin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ³⁰ Uhgín təmol nimanuvehli əpnəpin əmə təuvir pik e nəugi nig min əha. Mətəu nimanuvehli əha in rəha nian kətiəh əmə, kəni oləuig kuan e nigəm. ?Kəni nəmə Uhgín tatol vivi nimanuvehli əha, kəni nikitəmah təhti məmə Uhgín otəfinə napən iətəm nəkotəkeikei məhuvən lan? !Əuəh! In otol lanəha. !Ei, rəhatəmah nəhatətəien in təkəku agin!

³¹ “Tol lanəha, təsəuvirien məmə itəmah nəkotətəlig pik məmə, ‘?İəkotun nak?’ uə ‘?İəkotəmnim nak?’ uə ‘?İəkotos iə napən məhuvən lan?’ ³² Sotətəlig pikien. Nətəmi

6:19 Jem 5:1-3 **6:20** Mat 19:21; Luk 18:22 * **6:23** Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” tənə məmə, ik iətəmi kəti iətəm nikim tagien o nasiruian e nətəmi e rəham məni. Kəni nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuərah” tənə məmə, ik iəvərəs kəti. **6:25** Fil 4:6; 1Tim 6:6-8; 1Pitə 5:7 **6:26** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 **6:29** 1King 10:4-7; 2Kron 9:3-6

nətəm kotəruu Uhgin, ilah kautətəlig pik e natimnati iətəm tol lanəha. Mətəu itəmah nenəti Uhgin min, kəni rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təhrun məmə nəkotəkeikei motos natimnati min əha. ³³ Mətəu pəh onəkotol Narməniğin Rəha Uhgin, mine nəmiəgəhiən əhruahru iətəm Uhgin tolkeikei, ilau okuəhtul əpən e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgin otəfinə min natimnati min əha kəm təmah o natığın. ³⁴ Tol lanəha, təsəuviriən məmə nəkotətəlig pik e natimnati iətəm onəkotəkeikei motos olauig, mətəu-inu natimnati min rəha olauig, ilah rəha olauig. Nərahien rəha nian kətiəh, in tinəhmen rəkis rəha nian kətiəh.

7

Sotakiliən noliən rəha iətəmi kəti min (Luk 6:37-38,41-42)

¹ Nəmə nəutakil rah nətəmini, kəni Uhgin otələhu nəghatiən rəha nalpiniən rəhatəmah. ² Tol lanəha mətəu-inu, nəghatiən əskasik iətəm nəutəni məmə iətəmi kəti in iətəmi tərəh, kəni Uhgin otitəu=pən əmə o nəniən rəhatəmah noliən tərəh min. Nəmə nəkotakil iətəmini e noliən iətəm təhruahru, kəni Uhgin otakil itəmah e noliən iətəm təhruahru. Mətəu nəmə nəkotakil rah nətəmini e noliən əskasik, kəni Uhgin otakil itəmah e noliən əhmen min əmə. ³ ?Təhro nəutəni nispispi nigi iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min, mətəu itəmah nəsoteruhiən nigi asoli iətəm tətətig e nəhmtitəmah? ⁴ ?Kəni təhro nəutəni məmə, 'Ei piak, pəh iəkos rəkis nispispi nigi e nəhmtəm,' mətəu nəsoteruhiən nigi asoli e nəhmtitəmah? ⁵ !Itəmah nəfaki eiua min! Otaupən, motos rəkis nigi asoli e nəhmtitəmah, kəni nəkotəhrun neruh viviən noh rəkisiən nispispi nigi iətəm tətətig e nəhmti piatəmah min.

⁶ "Sotəfəniən natimnati rəha Uhgin kəm kuri min, kəni sotəraki-pəniən natimnati təuvir min kəm pikəh min. * Okəmə nəkotol lanəha, kəni pikəh min okotaliuək lan kəni motəlali motus itəmah."

Noliən əhruahru o nətapuəhiən e nati kəti o Uhgin (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, "Iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgin o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ⁸ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmini min u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmini min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

⁹ "Itəmah pəh, nian nətin tətəpuəh o piret, mətəu in tətəfən kəpiel? !Kəpə! ¹⁰ ?Uə, nian in tətəpuəh e nəmu, mətəu in tətəfən sineik? !Kəpə! ¹¹ Nati əpnəpin itəmah nətəmini nəkotərəh, mətəu nəutəfən natimnati təuvir min kəm nenətitəmah min. !Mətəu Tatə Uhgin e negəu e neai, noliən rəhan in təuvir pik mapirəkis agin noliən rəhatəmah, kəni nispəhriəniən, in otəfən natimnati təuvir min kəm nətəmini min u ilah kəutətapuəh ohni!

¹² "Kəni tol lanəha, otol təuvir kəm nətəmini rəfin e noliən min rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə nətəmini okotol kəm təmah. Inu nispəti Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis, mine nəukəti nəghatiən iətəm təməfən kəm iəni min əpən."

Suaru keiu (Luk 13:24)

6:32 Mat 6:8 **6:33** 1King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 **7:1** Rom 2:1; 1Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2** Mak 4:24 * **7:6** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, "sotəraki-pəniən rəhatəmah pərl kəm pikəh min." Pərl u, in kəpiel kəti iətəm nəhmtin tiəkis. Təmsipən e niki kəuvin kəti. Kəmə təhro, "kuri" mine "pikəh" kətuəpsen=pən nətəm kotərəh. **7:7** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8** Jon 15:7; Jem 4:3; 1Jon 3:22 **7:11** Jem 1:17 **7:12** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

¹³ Iesu tāmāni min māmā, “Itamah onəkotəkeikei məhuvən=pən e ket iətəm təkəku, mətəu-inu ket iətəm iahgin mine suaru iətəm timətig əmə tatuvən o nərəkiniən, kəni nətəmimi tepət kautəhuvən=pən e ket əha. ¹⁴ Mətəu ket iətəm təkəku, mine suaru iətəm tiəkis tatuvən o nəmiəgəhiən, kəni nətəmimi nəuan nəuvein əmə okoteruh kəni motohtəu=pən.”

*Nīgi ilau nəuan
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kəni Iesu tāmāni māmā, “Autətəu vivi itamah o iəni eiua min. Ilah kəutəhuva mətəghati mətig e noliən əpəou təhmen e sipsip, mətəu əpəha imə e nīkilah, ilah kotəhmen e kuri arpīn. ¹⁶ Kəni e nəmiəgəhiən rəhalah, nəkoteruh nəuan, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nīkilah. Nətəmimi ko kəsəhuvəniən motəhli nəua krep e nīləuis arfu, uə nəua fik e təliluə. ¹⁷ Tol min lanu, nīgi iətəm təuvir tətəuə e nəuan iətəm təuvir, mətəu nīgi iətəm tərəh tətəuə e nəuan iətəm tərəh. ¹⁸ Kəni nīgi iətəm təuvir ko təsəuəiən e nəuan iətəm tərəh, kəni nīgi iətəm tərəh, ko təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir. ¹⁹ Nīgi min rəfin iətəm kəsotəuəiən e nəualah iətəm təuvir, okətei rəkis ilah, kəraki=pən e lah e nīgəm. ²⁰ Tol lanəha, e nəmiəgəhiən rəha iəni eiua min əha, onəkoteruh nəua lah, kəni nəkotəhrun nak tətətig e nīkilah.

²¹ “Səniəmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəuīn lak mətəni māmā, ‘Iərməniḡ, Iərməniḡ,’ nətəm ilah kotəhrun nuvəniən motətig aḡəl Narməniḡiən Rəha Uḡin, mətəu ilah min əmə u, nətəm kautol nəuia rəhak Tatə iətəm tətətig e negəu e neai. ²² E nian Uḡin otakil nətəmimi rəfin, nətəmimi tepət okotəni=pən kəm in māmā, ‘Iərməniḡ, Iərməniḡ! ?Təhro? ?Nəkəhrun uə kəpə māmā, itimah iəmautəni pətigəm nəghatiən rəham iətəm nəməfa kəm timah, kəni motəḡi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni mautol natimnati apispis min e nərgəm?’ ²³ Kəni oiəkəni=pən əhruahru kəm lah māmā, ‘Aupən iəkəruru, kəni rəueiu min iəkəruru itamah. Itamah səniəmə rəhak min nətəmimi. !Əhuvən isəu ohniəu, itamah nətəm nautol noliən tərəh!’ ”

*Iətəmimi keiu kəmuol nimə
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kəni Iesu təmol naunun e rəhan nəghatiən māmā, “Nəmə itamah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak mautol, kəni onəkotəhmen e iətəmimi iətəm teinatig, təmuvləkin rəhan nimə təskasik, mel pos min kəuteiuaiu məhuvən isəu məḡərain tiəkis.† ²⁵ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nīmətagi asoli talifu moh nimə. Mətəu nimə təsəmeiən mətəu-inu təmuvləkin rəhan nimə təskasik. ²⁶ Nəmə itamah u nətəm nəmotətəu nəghatiən min u rəhak kəni məsotoliən, kəni onəkotəhmen e iətəmimi iətəm təsətəlig vivian e noliən natimnati, kəni in ialməli, təməseliən rəhan pos min kəhuvən əpəha isəu, maharu rəkis əmə əpə ilis, kəni rəhan nimə təsəskasikiən.‡ ²⁷ Kəni nuhuən təməfuv, kəni naruəh taiu, kəni nīmətagi asoli talifu moh nimə. Kəni nimə təməmei. E nian təməmei, kəni mərah aḡin.”

Nəghatiən rəha Iesu, nəsanəniən tətətig lan

²⁸ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən rəhan, kəni nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni, ²⁹ mətəu-inu nian tətəḡətun, səniəmə təhmen e rəhalah nəḡətun min rəha Lou, mətəu rəhan nəghatiən təfigəm, nəpətiən əha ikin.

7:15 Mat 24:24; Uək 20:29; 2Pitə 2:1 **7:16** Kəl 5:19-22; Jem 3:12 **7:19** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20** Mat 12:33 **7:21** Luk 6:46; Jem 1:25 **7:23** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2Tim 2:19 † **7:24** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni māmā, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e kəpiel.” E nian əha ilah kəmautol rəhalah nimə min e kəpiel, mine nəukəti nimə okəkeikei kol təskasik e kəpiel. Nəmə kəsotoliən lanəha, nimə təsəskasikiən kəni təhrun nəmeiən. ‡ **7:26** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni māmā, “in təmuvləkin=pən nəukəti rəhan nimə e nīpəkil əmə.” **7:29** Mak 1:22; Luk 4:32

8

*Iesu tæmol vivi iætæmi kæti tæmos nimisiæn u leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Nian Iesu tæmeiuaiu=pa e nitæuæt, nætæmimi tepæt kæmohtæu=pæn. ² Kæni suah kæti nimisiæn u leprosi * tæmol tæmuva ohni, masiæulin=pæn o Iesu, kæni mæni mæmæ, “Iærmænig, næmæ nækolkeikei, kæni nækæhrun nol viviæn iæu kæni mafæl rækis namikmikien lak.”

³ Kæni Iesu tæmuahru e næhlmin mælæhu=pæn lan, mæni mæmæ, “Ðuæh. Iækolkeikei. ! Ðuvir-tæ!” Kæni ræueiu agin min, nimisiæn u leprosi tæmikæ lan. ⁴ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Sæni pætigæmien natimnati min u kæm nætæmimi, mætæu uvæn æmæ meruh pris kæti pæh in teruh mæmæ nipætæn tinæuvir lankonu lan, kæni æfæn kæm in nati u iætæm Lou ræha Mosis tæmæni o iætæmi kæti iætæm ræhan leprosi tinikæ, kæni nætæmimi okotæhrun mæmæ nipæhriænien ninæuvir, kæni ræham namikmikien tinikæ.”

*Næhatætæien ræha iætæmi asoli kæti ræha soldia min
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kæni Iesu tæmuvæn miet pætigæm æpæha e taun Kapeniæm, kæni iætæmi asoli kæti ræha soldia min ræha nætæm Rom tæmuva meruh Iesu, kæni mætasæk=pæn ohni mætæni mæmæ, ⁶ “Iærmænig, ræhak ioluæk tatimis, kæni mætæpili æpæha e nimæ ræhak, nipætæn ræfin tæmimis, kæni tætætæu tærah pik.” ⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Oiækuvnæ mol in tæuvir min.”

⁸ Kæni iætæmi asoli ræha soldia min tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Iærmænig, iæu iætæmi kæti iætæm iæsehruahruæn, kæni iæsehmenien mæmæ ik onækuva e ræhak nipægnæua nimæ. Ðni æmæ næghatien kæti, kæni iækæhrun mæmæ in otætæu tæuvir min. ⁹ Iækæhrun mæmæ ik natos narmænigien mæmæ nimisiæn otækeikei mol næuiam. Iækæhrun mætæu-inu iæu min, ræhak nætæmi asoli min kæutarmænig lak, kæni iatol næuialah. Kæni soldia min næuvein æha ikin nætæm iæu iætarmænig e lah. Næmæ iækæni kæm kæti mæmæ, ‘Uvæn,’ kæni tuvæn. Kæni næmæ iækæni kæm kæti mæmæ, ‘Va,’ kæni tuva. Kæni næmæ iækæni kæm ræhak slef mæmæ, ‘Ol nati u,’ kæni tol nati æha.”

¹⁰ Nian Iesu tæmætæu næghatien æha, kæni narmin tæmiuvig pik ohni, mætæu-inu nati æpnæpin sæniæmæ in iætæm Isrel, mætæu ræhan næhatætæien tæskasik e Uhgin. Kæni tæmæni=pæn kæm nætæmimi nætæm kautæhuærisig lan mæmæ, “Nipæhriænien iætæni kæm tæmah mæmæ, iætæmi u sæniæmæ iætæm Isrel, mætæu in ræhan næhatætæien e Uhgin in tæskasik. Kæni nati æpnæpin næuanilæuis min ræha Isrel, mætæu iæsehien ilah kæti iætæm ræhan næhatætæien tæskasik tæhmen=pæn lan. ¹¹ Iætæni kæm tæmah mæmæ nætæmimi tepæt okotsipæn e nikalin min ræfin ræha næhue niftæni, mæhuva motauæn kætiah e tepil ilah Epraham, mine Aisæk, mine Jekæp æpæha e narmænigien æpæha e negæu e neai. ¹² Mætæu itæmah næuanilæuis ræha Isrel tepæt nætæm Uhgin tæmaupæn mitæpin itæmah mæmæ in otærmænig e tæmah, in otæraki=pæn e tæmah ihluæ e napinæpuæn, kæni ikin æha, nætæmimi okotasæk kæni motætæu tærah, kæni mautigæt-ærain næhluvlah min.”

¹³ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm iætæmi asoli ræha soldia min mæmæ, “Atuvæn. Ræham ioluæk otæuvir tol æmæ mæmæ inu mine næmæhatætæ mæmæ Uhgin otol lanko.” Kæni e nian æhruahru æha, nipæti ioluæk ræha iætæmi asoli ræha soldia min tæmuva mæuvir min.

*Iesu tæmol nimisiæn tepæt kotæuvir min
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

* **8:2** E Nauæuæ Ræha Uhgin, næghatien u “leprosi” tætgæhati e nimisiæn pisin pisin min ræha nilositæmi. Nimisiæn min u tæterækin nilositæmi, kæni Lou ræha Mosis tætæni mæmæ iætæmi kæti iætæm tæmos nimisiæn lanæha, in tamikmik e næhmti Uhgin. Afin Lev 13-14. **8:4** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 **8:11** Luk 13:29 **8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

¹⁴ Kəni təmuvən e nimə rəha Pitə, kəni muvən imə meruh uhu Pitə tətətpu ətpu mətapili. ¹⁵ Kəni təmuahru e nəhlmin mek nəhlmi pətauəhli u, kəni nətpu ətpuiən tikə rəkis lan magim, kəni təhtul. Kəni minatol nauəniən nig Iesu.

¹⁶ Tinapinəpu mitigar tinatiuvig, nətəmini kəmos nətəmini tepət nətəm narmin tərəh tətətig e lah məhuva o Iesu, kəni Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh min e nəghatən əmə rəhan, kəni mol vivi nətəmini rəfin nətəm kətohmis. ¹⁷ Natimnati min əha təmol lanəha məmə otol nəghatən rəha iəni Aiseə tuva mol nıpəhriənən lan, iətəm təməni aupən ikin məmə,

“In təmos rəkis nimisiən min rəhatah,
kəni mol nıpətitah min u kəutahmə, kotəuvir.”

Iətəmini keiu kəmuəkeiki məmə okiauərisig e Iesu

(Luk 9:57-62)

¹⁸ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh nımənin nətəmini kətohuərisig məhuva mohtəlau lan, kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə okəhuvən e nikali lek e nıtəni=pən. ¹⁹ Kəni iəgətn kəti rəha Lou təmuva məni=pən kəm in məmə, “İəgətn. Onəkuvən=pən iə ikin, iəkitəu=pən ik.”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah nıpəg tatig məmə okotapili ikin. Kəni mənig min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətəu iəu Nəti İətəmini, † nimə rəhak tikə o napiliən.”

²¹ Kəni iətəmini kəti min rəha Iesu təmuva məni=pən kəm in məmə, “İərmənig. Oiəkitəu=pən ik mətəu, pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tatə.”

²² Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İtəu=pa iəu. Nətəmini nətəm kəsotoliən nəuia Uhgın, təhmen əmə məmə ilah kənohmis rəkis e nikilah. Pəh ilah okəhuvən mohtənim rəhalah nətəmini nətəm kəmohmis.”

Iesu təməniəhu nımətagi asoli

e nəhu Lek Kaləli

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Kəni Iesu təmuvən e bot, kəni rəhan min nətəmini kəhuvən ilah min. ²⁴ Kəni təsuvəhiən, nımətagi asoli kəti təhtul kəni minol peau-peau asoli min e lek, kəni nəhu tətəri=pən e bot, iuəkir əmə bot tətəmnim, mətəu Iesu tətəpili. ²⁵ Kəni kəməhuvən motəhgi-pəri Iesu motəni=pən məmə, “! İərmənig! ! Osmiəgəh itah! ! Otəsuvəhiən kotəmnim!”

²⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəgin pik? Rəhatəmah nəhatətəiən təkəku agin.” Kəni təməhtul məniəhu nımətagi mine peau-peau asoli min. Kəni nımətagi təmeiuaiu, kəni mol nəməlinuiən asoli. ²⁷ Kəni nətəmini rəha Iesu narmilah təmiuvig pik mautəni məmə, “!Ei! ?İətəmini nak u? Nati əpnəpin nımətagi mine nəhu, mətəu ilau kəmuol nəuiən.”

Iesu təməhgi pətigəm narmin

tərəh e iətəmini keiu

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Kəni nian Iesu təmuva miet=pa e nıtəni=pən e lek, ikin Katara, kəni iətəmini keiu narmin tərəh min kəutatig e lau kəmiaiet pətigəm=pa məmə okueruh Iesu. İlau kəmiasipən e nıpəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmini ikin. İlau kuəsanən matuoh nətəmini, kəni nətəmini kəutəgin e nuvən-pəniən ikin. ²⁹ Kəni əmeiko narmin tərəh min u kəutatig e lau kəmotagət əfəməh motəni məmə, “!İk Nəti Uhgın! ?Nəmuva məmə nəkəhro itimah? ?Nəmuva məmə nəkol uəhai əmə nalpiniən kəm timah iətəm təsol əhanəhiən nian əhruahru rəhan?”

8:17 Aes 53:4 † **8:20** Nian Iesu təməni nərgin u “Nəti İətəmini,” tətəghati aru lan. Nərgin u təmiet e Nauəuə rəha Daniel mine nauəuə pisin pisin min e Oltestimin. Kəni nıpətin təni məmə iətəni kəti iətəm təmsipən e Uhgın kəni matos nepətiən rəha Uhgın. **8:20** 2Kor 8:9 **8:24** Sam 4:8 **8:26** Mat 14:31; Sam 89:9 **8:29** Mak 1:24; Luk 4:41

³⁰ Iuəkir əmə o lah, pikəh min tepət əha ikin kəutauən, ³¹ kəni narmin tərəh min kotasək=pən o Iesu motəni məmə, “Nəmə nəkəhgi pətigəm itimah, ahli=pən itimah iəkəhuvən e pikəh min əha.”

³² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən.” Kəni narmin tərəh min kəməhiet e lau, motaiu məhuvən e pikəh min. Kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaiu məuteiui e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motamnım. ³³ Kəni nətəmimi nətəm kəutaugin pikəh min, kəmotagım məhuvən e taun motəni pətigəm natimnati rəfin, mine natimnati iətəm Iesu təmol e suah mil u narmin tərəh min kəutatig e lau. ³⁴ Kəni əmeiko nətəmimi rəfin rəha taun kəməhuva məmə okotafu Iesu. Kəni nian kəmoteruh in, kəni kəməutəkeikei əskasik kəm in məmə otəkeikei miet əha ikin əha.

9

*Iesu təmol vivi
iətəm nıpatın təmimıs
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Kəni Iesu təmuvən e bot muvən e nıtəni=pən e lek, kəni miet pətigəm iman ikin, e taun Kapeniəm. ² Kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs iətəmimi kəti məhuva ohni. Nıpatın nəuvetin təmimıs, kəni tətəpili e rəhan nımahan. Kəni nian Iesu təmeruh rəhalah nəhatətəiən, kəni təməni=pən kəm iətəmimi əha məmə, “Nətik, səginian. Rəham nolian tərəh min iəmos rəkis rəkis.”

³ Kəni nian kəmotətəu nəghatien əha, nəgətun min nəuvein rəha Lou kotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəghatien əha tərəh. Suah kəha tətəghati təhmen məmə in Uhgin.”

⁴ Mətəu Iesu təhrun nətəligian rəhalah kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro itəmah nəutos nətəligian iətəm tərəh min lanu lan? ⁵ ?In pəhruvən tımətig məmə oiəkəni, məmə, ‘Təmafəl rəkis rəham nolian tərəh min,’ uə ‘Əhtul maliuək’? ⁶ Kəni rəueiu iəkol nati kəti məmə nəkotəhrun məmə Nəti iətəmimi tatos nepətien ikinu e nəhue niftəni məmə otafəl rəkis təfagə tərəh min.” Kəni in təməni=pən kəm suah kəha tatimıs məmə, “Əhtul mos rəham nımahan maliuək matuvən lahuənu.” ⁷ Kəni suah u tatimıs təməhtul maliuək matuvən lahuənu. ⁸ Kəni nian nımənin nətəmimi kəmotafu nati əha, kəni kəmotəgin, kəni motəni-vivi nərgi Uhgin iətəm təməfən nepətien kəm iətəmimi məmə otol lanəha.

*Iesu təmauin e Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Kəni Iesu təmalieuək muvən nəuvetin min, mafu suah kəti, nərgin u Matiu. In iətəmimi iətəm tatos məni rəha takis, kəni tətəharəg ikin kətətəou=pən takis ikin. Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uərisig lak, muva iətəmimi rəhak.” Kəni in təməhtul muərisig e Iesu.

¹⁰ Kəni Iesu təmuvən mətauən e nımə rəha Matiu, kəni nətəmimi tepət rəha nosian məni rəha takis kəməhuva, kəni nətəmimi tepət nətəm kəutol təfagə tərəh* kəməhuva, kəni ilah kəməhuva motəharəg motauən ilah Iesu mine rəhan min nətəmimi. ¹¹ Kəni nian Farəsi min kəmotafu nati əha, kəni kəmotəni=pən kəm nətəmimi rəha Iesu məmə, “?Təhro rəhatəmah iəgətun tətəuən pəti ilah nətəm kəutos məni rəha takis mine nətəm kəutol təfagə?”

¹² Mətəu Iesu təmətəu rəhalah nəghatien kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Iətəmimi iətəm təsimisian təsuvənian o toktə. Mətəu iətəmi u iətəm tatimıs, in otəkeikei muvən o toktə. ¹³ Əhuvən moteruh-to kəni motətəlig əhruahru lan məmə nıpəti nəghatien u iətəm Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

9:1 Mat 4:13 **9:4** Luk 9:47; Jon 2:25 **9:6** Jon 17:2 * **9:10** Farəsi min, ilah kəmautohtəu=pən vivi agin Lou rəfin iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis məmə Mosis otəfən kəm nətəm Isrel. Kəni ilah kəautohtəu=pən vivi min nəghatien min iətəm kəmotəpən e Lou rəha Mosis, mətəu nətəmimi əmə kəmotol, səniəmə Lou əhruahru min rəha Uhgin. Kəni Farəsi min, kəutəni məmə nətəmimi rəfin nətəm kəsotohtəu-pəniən lou əlkələh min əha, ilah nol təfagə. **9:11** Luk 15:2

‘Nati kəti tatol nīkik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhruin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmāh sakrifais min iətəm nautol mətəfə kəm iəu iətəm tatol nīkik tətəgiən.’† Iətəni tol lanu lan mətəu iəu iəməsuvaian məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəni məmə kīnotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkauin e nətəmimi min u kotəhruin əmə məmə ilah kautol noliən tərəh min.”

Noliən rəha nəpəhiən nauəniən o Uhgīn
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kəni nətəmimi rəha Jon Bəptais kəməhuva moteruh Iesu motəni=pən kəm in məmə, “Eruh-to. Itimah iəutətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfəki kəm Uhgīn, kəni Farəsi min, ilah min kautol lanəha. ?Mətəu təhro rəham nətəmimi kəsotoliən lanəha?”

¹⁵ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “?Nian nətəmimi kautol marit rəha suah kəti, kəni in tətən e nauəniən rəhan ilah in min nəuvein, nikitəmāh təhti məmə in min nəuvein okotasək? !Kəpə! Mətəu nian əha ikin iətəm tətəuə məmə nətəmimi okotələs rəkis iətəmimi iətəmi katol nauəniən rəhan. Kəni e nian əha, in min nəuvein kotəhruin nəpəhiən nauəniən.

¹⁶ “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos nəuveit napən vi kəti, kəni məhli-ərain=pən e napən əmnəmit rəhan iətəm təməhapu, mətəu-inu nəmə tol lanəha, kəni nəuveit napən vi təhruin nauvinian məhapuiən napən əmnəmit, kəni ikin təməhapu ikin aupən təhruin nuvaian mol iahgin pik agin.

¹⁷ “Kəni iətəmimi kəti tikə məmə otos wain iətəm kəmol vi, kəni miuvi=pən e pətəl əuas u təkāsik iətəm kəmol e nilosi nəni. Nəmə tol lanu lan, kəni nahgi wain otahlifu, kəni pətəl otəhapu, kəni wain otəuvəregin, kəni pətəl otərah.‡ Mətəu wain kəmol vi okəkeikei kiuvi=pən e pətəl iətəm kəmol timətmətig, kəni wain mine pətəl kətuəməhli vivi.”§

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti
iətəm təmis
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nian Iesu tətəni=pən natimnati min əha kəm lah, iətəmi asoli kəti tuva masiəulin=pən nəulin o Iesu məmə, “Nətik pətəkəku təmis rəueiu əmə. Mətəu va, mələhu=pən nəhlməm lan, kəni otəmiəgəh min.” ¹⁹ Kəni Iesu təməhtul mine rəhan min nətəmimi, məhuərisig e suah u məhuvən.

²⁰ Kəni əmeiko pətan kəti əha ikin iətəm tatos nīmisiən rəhalah nīpətan nian rəfin əmə, minos nu tueləf.* Kəni pətan əha təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nīfifi napən rəhan, ²¹ təmol lanəha mətəu-inu tətəni aru əmə kəm in məmə, “Nəmə iəkek əmə nīfifi napən rəhan, kəni rəhak nīmisiən otol naunun.”

²² Kəni Iesu təmeirair meruh pətan əha, kəni mənī=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, səginian. E rəham nəhatətəian lak, nīnuva minəuvir.” Kəni e nian əha, rəhan nīmisiən təmikə.

²³ Kəni nian Iesu təmuva miet pətigəm=pa e nīmə rəha iətəmi asoli əha, kəni təmuven imə meruh nətəmimi kautahli nau mətəni nəpuən lan rəha nīmisiən, kəni nətəmimi kəməutasək pik. ²⁴ Kəni Iesu təmāni=pən məmə, “Ohiet məhuvən isəu, mətəu-inu pətəkəku u təsimisiən, mətəu in tətəpili əmə.” Kəni ilah kəmotələh əuvsan lan. ²⁵ Mətəu nian nətəmimi kəmoht məhuvən ihluə, kəni tuvən imə, maskəlim nəhlmi pətəkəku, kəni pətəkəku u təməhtul. ²⁶ Kəni nanusiən rəha nati u təmai u mītəlau rəfin e nītəni əha.

Iesu təmol vivi
iəmnəu tərəh mil keiu

9:13 Hip 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1Saml 15:22 † 9:13 Nian Uhgīn təmāni lanəha, nīpətin u məmə in otəpəh sakrifais min mətəu-inu nərahian tətətig e nīkilah. Uhgīn təmāni məmə ilah kotəkeikei motasəkəhruin nətəmimi.

9:14 Luk 18:12 ‡ 9:17 Afīn futnot e Luk 5:37. § 9:17 Iesu təmāni lanəha məmə in otəgətin ilah e nəgətinian vi kəti tol pisin e nəgətinian rəha Farəsi min mine nəgətin min rəha Lou. * 9:20 Lou təmāni məmə nīmisiən u təmol pətan əha tāmīkmik, kəni nəmə tatek iətəmi kəti, kəni in min otāmīkmik. 9:21 Mat 14:36

²⁷ Kəni nian Iesu tāmiet ikin əha, mətəu iəmnəu mil tərəh keiu kəmuıtəu=pən in, kəni mətəuagət əfəmäh məmə, “!Mipi Kig Tefit, asəkəhrun itimlau!”

²⁸ Nian Iesu tinuvən əpəha imə, kəni iəmnəu tərəh mil kiəuva ohni. Kəni Iesu təmənı=pən kəm lau məmə, “?İtəlau nətuəhatətə məmə iəkəhrun nol vivien nəhmtitəmlau, uə kəpə?”

Kəni ilau kuəni=pən məmə, “Əuəh, İərmənig.”

²⁹ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin e nəhmtılau məni=pən məmə, “Uhgın otol vivi nəhmtitəlau mətəu-inu nəmuəhatətə lan.” ³⁰ Kəni nəhmtılau təuvır kəni kinatueruh nati. Kəni Iesu təmənı=pən əskasık kəm lau məmə, “Onəsüəni pətigəmian natimnati min u kəm nətəmimi.” ³¹ Mətəu ilau kəmiaiet mian, kəni muəni pətigəm nanusiən rəha Iesu tuvən mıtəlau ikin min rəfin e nitəni u.

*Iesu təmähgi pətigəm
narmin tərəh
e iətəm təruru nəghatıən*

³² Nian suah mil u kəmiaiet, nətəmimi kotələs iətəmi kəti təruru nəghatıən məhuva o Iesu. Suah kəha in təruru nəghatıən mətəu-inu narmin tərəh tətətig lan. ³³ Kəni Iesu təmähgi pətigəm narmin tərəh e suah kəha, kəni tinətəghati. Kəni nımənin nətəmimi narmilah təmiuvig pık ohni, kəni motəni məmə, “Suah kəti təsehian nati kəti tol lanu u ikinu Isrel nian kəti mine.”

³⁴ Mətəu Farəsi min kəmotəni məmə, “Tatos nəsanənien o iətəmi asoli rəha narmin tərəh min məmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lan.”

*Iesu nıkin təmähmə
pık o nətəmimi*

³⁵ Kəni Iesu təmaliuək matuvən e taun mine lahuənu min rəfin, kəni mətəgəhun əpəha e nıpəgnəua nımə min rəha nuhapuminiən, mətəni pətigəm nanusiən təuvır rəha Narmənigian Rəha Uhgın, kəni matol vivi nətəmimi rəfin nətəm kəutəhmis, mine nətəmimi rəfin nətəm nıpətıləh tərəh kəutəuvır. ³⁶ Nian təmeruh nımənin nətəmimi tinəpət pık, kəni nıkin təməpət pık o lah mətəu-inu kinotos pık nəhməien, kəni motəruru nasiru aruiən e rəhalah nəmiəghien, kinotəhmen e sipsip min rəhalah iətəmimi tikə o neruh vivien ilah. ³⁷ Kəni Iesu təmənı=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “!Oteruh-to! Nauənien tepət əpəha e nasumiən tiniməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. ³⁸ Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumiən məmə otahli=pa noluək min tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumiən rəhan.”

10

*Nətəmi tueləfrəha Iesu
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Kəni Iesu təmauin e nətəmi tueləf rəhan kəhuva kətiəh, kəni məfən nəsanənien kəm lah məmə ilah kəhuvən motəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kəni motəhrun nol vivien nımisiən min rəfin, mine nətəmimi min u nıpətıləh təmərəh.

² Kəni inu nərgi nətəmi tueləf rəha Iesu: in aupən Saimon, u nərgin kəti min u Pitə; mine notəhan Antiru; mine Jemis mine pian Jon, nəti Səpəti mil; ³ mine Filip mine Patolomiu; mine Toməs mine Matiu, iətəmimi rəha nosien məni rəha takis; mine Jemis

nəti Alfias; mine Tateas;* ⁴ mine Saimon u kətauin lan məmə Selot;† mine Jutəs Iskariot u təmegəhan=pən e Iesu tuvən e nəhlmi rəhan min tikimir.‡

*Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmimi tuələf
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

⁵ Kəni nian Iesu təmahli pətigəm rəhan nətəmimi tuələf məmə okəhuvən motol rəhan uək, təmaupən məghati kəm lah məmə, “Itəmah onəsəhuvənian o nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel, kəni məsəhuvənian e taun kəti rəha nətəm Səmeriə, ⁶ mətəu onəkəhuvən o nəuaniləuis min rəha Isrel nətəm kotəhmen e sipsip min kəutəluēi. ⁷ Kəni nian nəkəhuvən, nəkotəkeikei motəni pətigəm məmə, ‘Nian iətəm Uhgīn otarmənig e nətəmimi rəfin lan, tinuva iuəkir.’

⁸ “Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəutəhmis kotəuvir min. Kəni itəmah nəkotəkeikei motol nətəm kəməhmis kotəmiəgəh min. Kəni nətəmimi nətəm leprosi tatol ilah, nəkotəkeikei motol nīpətilah tuva məuvir min. Kəni nətəmimi nətəm narmin tərəh tətətig e lah, itəmah nəkotəkeikei motəhgi pətigəm narmin tərəh min kəhuvən isəu o lah. Kəni nəsanənian iətəm nəmotos, nəməsotosian nəhmtin. Kəni onəkotəkeikei motol əmə uək, nətəmimi okəsotətəouiən itəmah lan. ⁹ Nian nəkəhuvən, nəsotosian mənī e rəhatəmah pauis. ¹⁰ Kəni məsotəmkian rəhatəmah kətim min. Kəni napən iətəm nautəhuvən lan, in əmə ko, məsotosian inəuau kəti min. Kəni məsotosian put, mine kasikin rəhatəmah min. Iətəni lanu lan mətəu-inu təhruahru əmə məmə kətəfən kəm noluək min natimnati iətəm təhruahru o natigian rəhalah.

¹¹ “Nian nəkəhuvən e taun kəti uə lahuənu kəti, nəkotəkeikei motəh iətəmimi kəti iətəm nīkin tagian məmə nəkəhuvən motatig itəmah min, kəni nəutatig ikin əha mətəuarus=pən nian nəkohiet min. ¹² Nian nəkəhuvən motatig e nimə kəti, nəkotəkeikei motəghati vivi kəm lah məmə, ‘Nəməlinuiən tətətig o təmah.’ ¹³ Kəni nəmə nətəmimi e nīpəgnəua nimə u, nīkilah tagian məmə okotos itəmah, kəni pəh rəhatəmah nəghatien rəha nəməlinuiən tətətig o lah. Mətəu nəmə nīkilah təsagianian o təmah, nəkotəkeikei motos nəghatien rəha nəməlinuiən mautəhuvən.

¹⁴ “Kəni nəmə nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeien məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nīpəgnəua nimə, uə kəsotətəligian e rəhatəmah nəghatien, kəni nian nautohiet e nimə rəhalah, uə rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motəhrapispis rəkis nīməulul e nəhlkītəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhrian nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah. ¹⁵ Nīpəhrianian iətəni kəm təmah, e nian iətəm Uhgīn otakil nətəmimi, nalpinian rəha nətəmi min əha in otəskasik pik mapirəkis nalpinian rəha nətəm kotərah aupən e taun mil əha, Sotəm mine Kəmorə.”§

Nətəmimi okotol tərəh kəm nətəmimi rəha Iesu

¹⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Otətəlig-to. Iətəhli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip min iətəm kəməhuvən e nəlugi kuri rarpin min. Onəkotəkeikei moteinatig vivi təhmen e məlikim, kəni itəmah motan mətig təhmen e mənig mak. ¹⁷ Onəutətəu vivi itəmah o nətəmimi. Ilah okotələs itəmah məhuvən məmə nəkotəhtul e nəhmti kəunsil rəhalah mətəu-inu itəmah nətəmimi rəhak. Kəni okotalis itəmah əpəha e nimə rəha nuhapuminian.

* **10:3** E nauəuə mil rəha Mak mine Luk, kətauin pisin e nərgi Tateas məmə Jutəs nəti Jemis. Mətəu in iətəmi kətiəh əmə. † **10:4** Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Erüh e tiksənəri. ‡ **10:4** Iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə u rəha Matiu. **10:6** Jer 50:6 **10:7** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9** Luk 10:4 **10:10** Luk 10:7; 1Kor 9:14 **10:12** Luk 10:5-6 **10:14** Luk 10:10-12; Uək 13:51 § **10:15** Sotəm mine Kəmorə, ilau taun mil aupən ikin iətəm təfagə tərəh tepət tepət əha ikin. Kəni Uhgīn təmol nalpinian kəm lau mahli=pən nigəm məmə otus ilau. **10:15** Mat 11:24; Jaj 7 **10:16** Luk 10:3; Rom 16:19

¹⁸ “Kəni okoteikəpan itəmah nəkəhuven motəhtul e nəhmti nətəmi asoli min rəha kəpmən min, mine kig min məmə onəkotəni pətigəm nəghatiən təuvir rəhak e nəhmtilah, kəni mine e nəhmti Nanihluə min. ¹⁹ Nian ilah okəhuva motələs itəmah, kəni nikitəmah təsəhti pikiən məmə onəkəhuvən motəni məmə nak, uə nəkotəhro lanu lan motəghati. Nəsotəginian mətəu-inu Narmin Rəha Uhgin, in otəfinə nəghatiən iətəm onəkotəni e nian əhruahru əha. ²⁰ Nəsotəginian mətəu-inu səniəmə itəmah onəkotəghati, mətəu Narmin Rəha rəhatəmah Tatə Uhgin, otəfinə nəghatiən kəm təmah məmə nəkotəni pətigəm.

²¹ “Nətəmimi okotegəhan=pən e pialah əhruahru min kəm rəhalah tikimir min məmə okotohamu ilah, kəni tatə min okotol min lanəha kəm nenətilah əhruahru min, kəni kəlkələh min okotəhtul motol nolian əhmen min əmə kəm rəhalah tatə min mine məmə min məmə okotohamu ilah. ²² Nətəmimi rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati min u okotol naunun, kəni Uhgin otosmiəgəh. ²³ Nian okotol tərəh kəm təmah e taun kəti, kəni nəkohiet motagim məhuvən e taun pisin kəti min. Iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko nəsehuvən rəfinian e taun min rəha Isrel mətəuarus=pən Nəti Iətəmimi in otuva min.

²⁴ “Nətəmimi nətəm kətəgətun ilah, ko kəsotapirəkisian rəhalah iəgətun. Kəni noluək min, ko kəsotapirəkisian rəhalah iətəmi asoli. ²⁵ Nətəm kətəgətun ilah, kotəkeikei motagian məmə okəhuva motəhmen e iəgətun rəhalah, kəni noluək min kotəkeikei motagian məmə okəhuva motəhmen e iətəmi asoli rəhalah. Iəu, iəu iətəmi asoli rəha nimə. Nəmə nətəmimi nəuvein kotəni rah iəu məmə iəu Pielsepul, u nərgin kəti rəha Setən, kəni ko təhmen min əmə e noluək min rəha nimə rəhak. Inəha, nətəmimi okotəni rah ilah min tapirəkis.”

*Iətəmimi rəha Iesu
təsəginian e nətəmimi
(Luk 12:2-7)*

²⁶ Kəni Iesu təməni məmə, “Tol lanəha, sotəginian e nətəmimi. Natimnati iətəm nətəmimi kautəht-ərain, Uhgin otəfətigəm ikin təhagəhag ikin, kəni natimnati iətəm nətəmimi kəutəhluəig lan, Uhgin otəfətigəm, nətəmimi rəfin okotafu. ²⁷ Natimnati iətəm iətəni kəm təmah əmə əha rəueiu, itəmah onəkotəkeikei motəni pətigəm min təhagəhag kəm nətəmimi rəfin. Kəni təhmen əmə, natimnati iətəm iətəni oneuən, itəmah onəkotəkeikei motəni pətigəm e nəhmti nətəmimi.

²⁸ “Sotəginian e nətəmimi nətəm kotəhrun nohamuiən nipətitəmah, mətəu ko kotəruru nohamuiən narmitəmah. Mətəu nəkotəgin e Uhgin iətəm təhrun nərəkinian nipətitəmah mine narmitəmah e nigəm asoli. ²⁹ Oteruh-to. Nimənig əlkələh min, nətəmimi kautos nəhmtilah e məni əkəku əmə. Mətəu nəmə rəhatəmah Tatə Uhgin təsegəhanian e lah, ko kəti təsimisən. ³⁰ Kəni Uhgin təhrun vivi agin itəmah mine. Kəni nati əpnəpin nəuanutəmah ko e rəhn-kapə təmah in səniəmə nati agin kəti, mətəu Uhgin in tətəfin rəfin ilah. ³¹ !Tol lanəha, sotəginian! Uhgin tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig əlkələh min əha.

³² “Tol lanəha, nəmə iətəmimi otəni pətigəm nərgək e nəhmti nətəmimi, kəni iəu min, iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai. ³³ Mətəu nəmə iətəmimi otəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə rəhak, kəni iəkəni pətigəm e nəhmti rəhak Tatə e negəu e neai məmə in səniəmə rəhak.

³⁴ “Nikitəmah təsəhtiən məmə iəmuva məmə iəkələhu nəməlinuiən e nəhue niftəni. Iəməsuvaian məmə iəkələhu nəməlinuiən, mətəu iəmuva məmə iəköl nətəmimi kotərgəhu. ³⁵ Iətəni lanəha mətəu-inu iəmuva məmə iəköl iərman mine rəhan tatə

10:20 Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 **10:20** Jon 14:26 **10:21** Maeka 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16
10:24 Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28**
 Rom 8:31; Jem 4:12 **10:31** Mat 6:26 **10:33** Luk 12:8-9

okətuərah o lau min, kəni pətan mine uhun okətuərah o lau min, ³⁶ kəni iətəmini otol tikimir ilah aru rəhan min.*

³⁷ “Kəni iətəmini iətəm tolkeikei pik rəhan tatə mine mamə tapirəkis iəu, in təsəhmenian mamə otuva rəhak iətəmini. Kəni iətəmini iətəm tolkeikei pik nətən iərman uə pətan tapirəkis iəu, in təsəhmenian mamə otuva rəhak iətəmini. ³⁸ Kəni iətəmini iətəm təsələsian rəhan nigi kəməluau muərisig lak,† in təsəhmenian mamə otuva rəhak iətəmini. ³⁹ Kəni iətəmini iətəm tatol pik uək əmə mamə rəhan nəmiəgəhian e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhian pəhrian. Mətəu iətəmini iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhian itulin.

⁴⁰ “Kəni iətəmini iətəm tatos itəmah e nikin agian kəni təhmen əmə mamə tatos iəu e nikin agian. Kəni iətəmini iətəm tatos iəu e nikin agian, kəni təhmen əmə mamə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu. ⁴¹ Kəni iətəmini iətəm təhrun mamə suah kəti in iəni kəti rəha Uhgīn, kəni tatos e nikin agian, in otos nətəouiən lan, təhmen əmə e iətəm iəni min kautos. Kəni iətəmini iətəm tatos e nikin agian iətəmi əhruahru, in otos nətəouiən lan, təhmen e iətəmi əhruahru. ⁴² Kəni nəmə iətəmini kəti tətəfən nati kəti kəm suah kəti mətəu-inu təhrun mamə in rəhak iətəmini, nīpəhrianian Uhgīn otətəou in o rəhan nolian təuvir u, nati əpnəpīn rəhan nəfənian in nati əkəku əmə təhmen e nəhu ətəpu nəuan nəuvetīn əmə, uə rəhak iətəmini in ləhtəni agin.”

11

Iesu mine Jon Bəptais (Luk 7:18-35)

¹ Nian Iesu tinol naunun nəgətunian rəhan nətəmini tueləf, təmiet ikin əha muvən e taun min e nītəni Kaləli, mətəgətun nətəmini kəni mətəni pətīgəm nəghatīən rəha Uhgīn kəm lah.

² E nian əha, Jon Bəptais tətətig e kaləpus, kəni in təmətəu nanusian e uək iətəm Iesu tatol. Kəni təmahli=pən rəhan nəuvein nətəmini kəhuvən motətapuah ohni məmə, ³ “? Təhro? ?Ik u iətəm kəmətəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmini kəti min məmə otəpanuva min?”

⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən moteruh Jon mətəni=pən nati nak iətəm nəməhuva motətəu kəni moteruh: ⁵ nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmini nətəm nəhlkilah tərəh kīnotətəu təuvir kəni minəutaliuək. Kəni nətəmini min u kəmos nimisian leprosi, nilosilah tinəuvir. Kəni nətəmini min u nīpəgtəlgilah təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmini min u kəmoħmis, kīnotəmiəgəh min. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tīnatəni pətīgəm nanusian təuvir kəm nanrah min. ⁶ Iətəmini otətig e nəuvirian pəhrian nəmə in təsəhlmanian e nəhatətəian lak o natimnati min iətəm iəu iatol uə iəsoliən.”

Iesu təməghati e Jon Bəptais

⁷ Nian nətəmini rəha Jon kautohtəlig, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmini min u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “?Aupən, nəmətəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkoteh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpīn əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nīmətəgi tətəlif u alifu əpnəpīn əmə? Kəpə. ⁸ ?Kəni

10:36 Maeka 7:6; Luk 12:51-53 * **10:36** Famli nəuvein okotəhapu ilah min mətəu-inu nəuvein e famli min okəhuərisig e Iesu, kəni nəuvein e famli əmə əha okotəməki e Iesu. **10:37** Luk 14:26-27 † **10:38** Nipəti nəghatīən rəha Iesu səniamə rəhan nətəmini okotəkeikei mohmis e nigi kəməluau təhmen əmə lan. Nipəti nəghatīən u məmə kitah rəfin kətiah kətiah kotəkeikei motegəhan lan məmə Uhgīn otol nəuiən e nəmiəgəhian rəhatah nati əpnəpīn məmə rəhan nətəligian məmə kəutətig e nian iəkis min. Nəmə təhro nətəmini okotol nərahian kəm tah, nəmə təhro kitah okohmis o nərgin, uə nəmə təhro nərahian min əha otəsuvaiən e nəmiəgəhian rəhatah. Kitah kotəruu, mətəu kotəhtul maru əmə o natigian e nəmiəgəhian iətəm Uhgīn tolkeikei. **10:39** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 **11:5** Aes 35:5-6; 61:1

təhro itəmah nəmohiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tatuvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmini kautəhuvən e napən təuvir tol lanəha, nian rəfin kəutatig e nimə rəha kig. ⁹ Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ¹⁰ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgın təmətəghati lan. Uhgın təməni məmə,

‘Otafu-to. Iətahli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatiən.

In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

¹¹ Nipəhriən iətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon Bəptais. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni agin e Narmənigiən Rəha Uhgın, in ilis tapirəkis Jon. ^{*} ¹² E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəuərus=pa rəueiu, Narmənigiən Rəha Uhgın in təskasik məmə otol uək matuvən. Kəni nətəmini nətəm kotəskasik kotalkut pik məmə okəhuvən motatig ahgəl. [†] ¹³ Iətəni lanəha mətəu-inu, aupən agin mətəuərus=pa nian rəha Jon, nəghatiən min rəha Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, mine nəghatiən min rəha iəni min rəha Uhgın, kautəni pətigəm Narmənigiən Rəha Uhgın. ¹⁴ Kəni nəmə nikitəmah tagiən məmə nəkotos nətəligiən u, iəkəni məmə Jon in Elaijə iətəm in iəni kəti aupən kəmətəni məmə otuva mol əpenə-penə e suaru rəha Məsaia. ¹⁵ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.

¹⁶ “?Nətəmini min u nətəm kəutatig rəueiu, ilah kotəhro lanu lan? Ilah kotəhmen=pən e kəlkələh min kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkuł məutəuin e lah min nəuvein məmə, ¹⁷ ‘Itəmah iəmotahli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nagiən iən lan, mətəu itəmah nəsolitiən danis. Kəni itəmah iəməutasək eiuə rəha nimisiən, mətəu nəsoləsəkiən kitah min itəmah.’

¹⁸ “Kəni təhmen əhmen əmə, itəmah nəsoltekeikeiən Jon, kəni məsoltekeikeiən iəu. Iətəni lanəha lan mətəu-inu Jon təmuva, kəni mətətuəkəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgın, kəni məsəmnimiən wain. Kəni nəmətəpəh in mətəni məmə, ‘Suah kəha narmin tərəh kəti tətətig lan.’

¹⁹ “Mətəu nian iəu, Nəti Nətəmini, iəmuva kəni mətəuən kəni nətəmnim wain, mətəu nəmətəpəh min iəu mətəni məmə, ‘Otafu-to, suah kəha in iətəmini rəha nauən pik iən mine iətəmini rəha nəpisiən, kəni mətəni pəti ilah nətəmini rəha nosiən mənə rəha takis, mine nətəmini nətəm nol təfagə tərəh.’ Mətəu nətəmini min u kəutətəlig e noliən rəhak mine rəha Jon, kotəhrun nəhiən məmə nati iətəm iəmuol təhmen vivi pəhriən.”

Nəməni əsoli otuva (Luk 10:13-15)

²⁰ Kəni Iəsu təmətəghati əskasik e natigiən rəha nətəmini e taun min əha iətəm in təmol nati apispis tēpət ikin e nəhmtilah. Təmətəghati lanəha mətəu-inu ilah kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o rəhalah noliən tərəh min. ²¹ Təməni məmə, “Itəmah nətəm Korasin, kəsi, nərah iən əsoli otuva o təmah! !Itəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nərah iən əsoli otuva o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tēpət e taun mil rəhatəmah mətəu itəmah nəsoləuhliniən nətəligiən rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Təea mine Saedon aupən, ko nətəmini əha ikin əha kəməsotəuhlin rəhalah nətəligiən e noliən tərəh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtəhu e nigəm məutəgətuən məmə kautətuə tərəh agin o noliən tərəh min rəhalah.

11:10 Mal 3:1; Luk 1:76 ^{*} **11:11** Fes u tətəni məmə uək rəha Jon, in uək iətəm tatos nisiaiən. In tatol əpenə-penə suaru rəha Kristo iətəm Uhgın otahlə=pa, kəni in tətəni pətigəm məmə Kristo tinətuva. Uək u in uək əsoli. Kəni Jon in iətəmi əsoli mətəu-inu in tatos uək əha. Mətəu nati kəti iətəm in təuvir tapirəkis uək rəha Jon, inu nəmə suah kəti tətəu iətəmi rəha Uhgın nian in tətəhatə e Iəsu Kristo. [†] **11:12** Suaru kəti min o nəuhliniən fes u tol lanko lan məmə: E nian Jon Bəptais təmətuəuin mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın mətəuərus=pa rəueiu, mətəu nətəmini kəutəluagin ilah nətəmini nətəm kəutatig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgın. Kəni nətəmini rəha nəluəgiən kəutalkut məmə okotiui rəkis nətəmini rəha Uhgın məmə kəhuva nətəmini rəhalah. **11:13** Luk 16:16 **11:14** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Mak 1:1-8 **11:19** Mat 9:14

²² “Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpiniən rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ²³ ?Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisialən əpəha e negəu e neai? !Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuaiu ləhtəni aɡin, ima naulisən, mətəu-inu iəmol nati apispis tepət e taun rəhatəmah. Kəni nəmə iəmol natimnati min u əpəha Sotəm, iətəm taun əha təfagə tərəh min tepət ikin, kəni nətəm ikin kəmotəuhlin rəhalah nətəligiən, kəni nəmə Uhgın təməsərəkinən Sotəm, kəni təmətatig əmə mətəuarus=pa u rəueiu. ²⁴ Mətəu iətəni kəm təmah məmə e nian əha iətəm Uhgın otol nalpiniən kəm nətəmimi, nalpiniən rəhatəmah otəskasik, mapirəkis nalpiniən rəha nətəm Sotəm aupən ikin.”

Itəmah nətəm ninotəpəou
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kəni e nian əha, Iesu təmətəfaki mətəni məmə, “Tatə Uhgın, ik Iərmənig rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. Iətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaig e nipəti natimnati min u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatig mətəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh min məmə okotəhrun vivi. ²⁶ Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpən məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgın kəm lah.

²⁸ “Əhuva ohniəu, itəmah nətəm nahgitəmah nikə kəni ninotəpəou e natipəien e katipə figəm min, kəni iəkəfinə nəmeigien.† ²⁹ Itəmah otos uək iətəm iəkəfinə kəm təmah, kəni pəh iəkaupən məgəhun itəmah lan. Iətəni lanəha mətəu-inu iəu iətəmi mətig, kəni rəhak nətəligiən in ləhtəni. Kəni onəkotos nəmeigien e nikitəmah. ³⁰ Tol lanəha mətəu-inu rəhak uək iəkəfinə kəm təmah in timətig, kəni rəhak katipə in təhvevig.”§

12

Iərmənig rəha Sapət
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kəni e nian əha e Sapət kəti, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumın e nasumiən rəha wit,* kəni rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah, kəni kəməutəhli nəua wit kəni mautun. ² Mətəu nian Farəsi min kəmotafu ilah, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! Rəham nətəmimi kautol nati kəti iətəm kəutatgəhli Lou rəha Sapət.”†

11:22 Aes 23; Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 **11:23** Jen 19:24-28; Aes 14:13-15 **11:24** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25** 1Kor 1:26-29 **11:27** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 ‡ **11:28** Nəghatiən u “natipəien e katipə figəm min” tətəghati e Lou rəha nətəm Isrel iətəm kotəhmen e nati figəm mətəu-inu Lou min u, ilah kotəskasik pik, kəni tiəkis o noliən. **11:28** Jer 31:25 **11:30** 1Jon 5:3 § **11:30** Nian Iesu təməni “rəhak katipə in təhvevig,” nəghatiən əhruahru rəha katipə, in “iok.” In nati kəti kəmol e nig iətəm kəmələhu=pən e nentəui nati miəgəh əsanən kəti, kətəni məmə “okis,” nati miəgəh u təhmen e kau. Nətəm Isrel kəutələhu=pən iok e nentəui okis, kəni motəlis=pən nati kəti lan məmə okis otiuvi, təhmen e “kat” uə “plau,” nati iətəm tətəhlu e niftəni. Nətəm Isrel kəmotəni məmə nitəu-pəniən Lou rəha Mosis in təhmen e iok kəti mətəu-inu in uək əskasik. Mətəu iok iətəm Iesu tətəfa kəm tah in təhvevig mətəu-inu, nian təmimis e nig kəməluau mos nalpiniən o təfagə tərəh min rəhatah, kəni in tinol rəkis uək rəhatah. In tənəi məmə kitah kotəkeikei məutəhatətə əmə lan. Kəni in otasiru e tah məmə okotaliuək e suaru əhruahru rəha Uhgın. * **12:1** Wit in nati kəti təhmen e rais. Afin-to e tiksiniəri. **12:1** Dut 23:25 † **12:2** Lou rəha nətəm Isrel tategəhan məmə iətəmimi təhrun nosiən nəua wit e nasumiən rəha nətəmimi nian tətəliuək mətohapumın e lah (Dut 23:25). Farəsi min nikilah təmərah mətəu inko nətəmimi min rəha Iesu kəməutol uək rəha nəuləkian, u in kəti rəha tate-nain noliən min kəməniəhu aɡin məmə okəsoliən e nian rəha Sapət. (Eks 20:8-11; 34:21; Dut 5:12-15)

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin uə kəpə, nati nak iətəm Kig Tefit təmol aupən, nian in mine rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah? ⁴ In təmuvən imə e Nima Tapolin Rəha Uhgin, kəni mos piset mun iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Uhgin. Kəni noliən əha tətətgəhli Lou, mətəu-inu piset əha, Lou tətəni məmə pris min əmə kotəhrun nuniən. ⁵ ?Kəni nəmotafin e Lou uə kəpə, məmə nian rəfin e Sapət, pris min əpəha e Nimə Rəha Uhgin, ilah kautol uək rəhalah iətəm tətətgəhli Lou rəha Sapət? Mətəu Uhgin tateruh məmə nati əha in təhruahru əmə. ⁶ Mətəu iətəni kəm təmah məmə iətəmi kəti u ikinu in ilis tapirəkis Nimə Rəha Uhgin. ⁷ E Nauəuə Rəha Uhgin, in tətəni məmə, ‘Nati kəti tatol nikik tətəgiən, inu məmə onəkotasəkəhrin nətəmimi, mətəu səniəmə rəhatəmah sakrifais min iətəm nautol məutəfa kəm iəu iətəm tatol nikik tətəgiən.’ Nəmə nəkotəhrun nıpəti nəghatien u, kəni nətəmimi min u nətəm kotəhruahru, ko nəsotakiliən ilah motəni məmə ilah kautol noliən tərəh. ⁸ Iətəni lanu lan mətəu-inu iəu, Nəti Iətəmi, iəu iətarmanig e nian rəha Sapət.”

⁹ Kəni Iesu təmiet ikin əha, maliuək matuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminien rəhalah. ¹⁰ Kəni əmeiko ikin əha, iətəmi kəti əha ikin nəhlmin təmimis, təsuahruin lan. Kəni kəmotətapuəh o Iesu məmə, “?Təhro? ?In təhruahru e Lou məmə e Sapət, iətəmi təhrun nol viviən iətəmimi iətəm tatimis?” Ilah kəmotətapuəh ohni mətəu-inu kəutəsəl e nətəligiən tərəh kəti rəha Iesu uə noliən kəti rəhan təhmen e nol viviən iətəmi e Sapət, iətəm ilah okotləfən in e kot ohni.

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Okəmə itəmah kəti rəhan kəti sipsip, kəni sipsip u tiuvig=pən e nimil e Sapət, nikitəmah təhti məmə iətəmi əha otuvən miuvi-pəri=pa min? !Əuəh! Otəkeikei muvən miuvi-pəri. ¹² !Mətəu iətəmi, in nati keikei tapirəkis sipsip! Konu, in təhruahru əmə e Lou məmə natol nati təuvir min əmə kəm nətəmimi e Sapət.”

¹³ Kəni təməni=pən kəm iətəmi nəhlmin təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin tuva minəuvir agin min, məhmen e nəhlmin u kəti min. ¹⁴ Mətəu Farəsi min kəmohtet məhuvən ihluə minəutətei nəuə ohni məmə okotohamu Iesu.

Ioluək iətəm Uhgin təmıtəpın

¹⁵ Kəni Iesu təməhrun nətəligiən rəhalah, kəni təmiet ikin əha. Kəni nətəmimi tepət kəmoħuərisig lan. Kəni in təmol vivi nımisiən rəfin rəhalah kəutəhuva məutəuvir min.

¹⁶ Kəni təməniəhu ilah məmə okəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmimi min. ¹⁷ Natimnati min əha kəmohtet məmə nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgin otuva mol nıpəhriənien lan. Uhgin təməfən kəm iəni Aiseə u aupən o nəni pətigəmiən məmə,

¹⁸ “Inu ioluək rəhak iətəm iəu inıtəpın rəkis, iəkölkeikei pik in, kəni nikik tagiən pik ohni.

Kəni iəu iəköl məmə Narmın Rəhak otuva məriauəh lan.

Kəni in otəni pətigəm noliən əhruahru rəhak mine nosmiəgəhiən rəhak e nəhmti nətəmimi e nıtəni pisin pisin min.

¹⁹ Ko in təsorgəhuiən kəni məsagət əfəməhiən, məsəghati pikien ikin nətəmimi kəutəhapumin ilah min ikin.

²⁰ In iətəmi mətig,

kəni in otol təuvir kəm nətəmimi nətəm kəutəpəou kəni rəhalah nəsanəniən tikə.‡

In otol lanəha mətəuərus=pa noliən iətəm in təhruahru otol win e noliən iətəm tərəh.

²¹ Kəni nətəmimi min u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel, ilah okotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligiən tətətig lan, məmə in otosmiəgəh ilah.”

12:4 1Saml 21:1-6 **12:4** Lev 24:5-9 **12:5** Nam 28:9-10 **12:6** Mat 12:41-42 **12:7** Hos 6:6; Mat 9:13 **12:10** Luk 14:3 **12:12** Luk 14:5 **12:14** Jon 5:16 **12:16** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18** Mat 3:17 ‡ **12:20** Nəghatien Kris əhruahru rəha fes 20 tətəni məmə, “Ko təsatgəhliən niuig kəti iətəm təməgəu, kəni ko təsəmkəpis aginiən wik rəha lait iətəm tətənəh əmə.” **12:21** Aes 42:1-4

*Iesu mine Pielsepul**(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)*

²² Kəni nətəmimi kəmotos iətəmi kəti məhuva kəm Iesu iətəm nəhmtin təpis kəni təsəghatien mətəu-inu narmin tərəh kəti tətətig lan. Kəni Iesu təmol vivi min, kəni iətəmi kəha tinateruh nati kəni minətəghati. ²³ Kəni nətəmimi rəfin narmilah təmiuvig motəni məmə, “?Nəmə təhro suah u in Mipi Kig Tefit iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa?”

²⁴ Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nati əha mine nəghatien lan, kəni kəmotəni məmə, “Suah kəha tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən əmə rəha Pielsepul u iətəmi asoli rəha narmin tərəh min.”

²⁵ Mətəu Iesu təhrun nətəligien rəhalah, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kautəhəpu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri. Kəni təhmen=pən əmə e taun kəti uə lahuənu kəti, nəmə nətəmimi kautəhəpu ilah min, kəni okotərəkin taun u uə lahuənu u.

²⁶ “Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimir kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narməniəniən otəhtul? ²⁷ ?Kəni nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni təhro e rəhatəmah min nətəmimi? Ilah kautəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha pəh? ?Rəha Setən? Kəpə. Kəni tərəh məmə nautəni məmə iəu iatol lanəha. Tol lanəha, rəhatəmah nətəmimi okotakil nəghatien min rəhatəmah, motəni məmə in neiuəien. ²⁸ Mətəu nəmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni Narməniəniən Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

²⁹ “Kəni iəkəni e suaru kəti min tol lanəha məmə, iətəmimi kəti tikə məmə təhrun nuvəniən e nimə rəha iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət təhmen e Setən məmə otəmki rəhan natimnati. Mətəu iətəmimi kəti iətəm nahgin tepət agin otaupən məlis-ərain iətəmimi u iətəm nahgin tepət, uərisig təpanuvən imə məmki rəkis rəhan natimnati.

³⁰ “Iətəmi u in təsuərisigien lak, in rəhak tikimir. Kəni iətəmi u in təsoriarunien sipsip min, in tatol ilah kəutagim atiti. ³¹ Tol lanəha iətəni kəm təmah məmə, Uhgın otafəl rəkis nolien tərəh pisin pisin min rəfin, § mine nəghatien tərəh pisin pisin min rəfin iətəm nətəmimi kəutəni lan, mətəu otol nalpinien, kəni məsaluian e nəghatien tərəh min iətəm nətəmimi kəutəni e Narmin Rəhan. ³² Kəni nəmə iətəmimi tətəni rah iəu, Nəti iətəmimi, kəni Uhgın otalu kəni məsalpinien. Mətəu iətəmimi iətəm tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, Uhgın ko təsaluian lan e nian kəti, e nəhue niftəni u, mine e nian iətəm tətəu. *

³³ “Nəmə nig in təuvir, kəni nəuan in otəuvir; nəmə nig in tərəh, kəni nəuan in otərəh. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəruh əmə e nəua nig məmə nig in təuvir uə nig in tərəh.† ³⁴ !Itəmah nəkotəhmen e sineik! Itəmah nautol nolien ekəu-ekəu, kəni itəmah nətəm nəkotərəh. Ko nəsotəniən nati təuvir kəti, mətəu-inu nian iətəmimi tətəghati, tətəni əmə nati nak iətəm təriauəh e nikin. ³⁵ Iətəmimi iətəm nətəligien təuvir təriauəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm in təuvir. Kəni iətəmimi iətəm nətəligien tərəh təriauəh e nikin, nian rəfin in tətəni nati iətəm tərəh. ³⁶ Iətəni kəm təmah məmə e nian Uhgın otakil nətəmimi lan, nətəmimi okotəkeikei motəni pətigəm kəm in məmə təhro ilah kəmutəni nəghatien tərəh əpnapin min rəfin agin rəhalah. ³⁷ Tol lanəha, in otakil rəfin nəghatien pisin min rəhatəmah, məmə itəmah nətəm nəkotəhruahru uə nətəm nəkotərəh.”

12:24 Mat 9:34; 10:25 **12:28** Uək 10:38; 1Jon 3:8 **12:30** Mak 9:40; Luk 9:50 § **12:31** Uhgın tətəfəl rəkis nolien tərəh min nian nətəmimi kotəuhlin rəhalah nətəligien kəni məutətapuəh ohni məmə in otalu məsalpinien rəhalah nolien tərəh min. **12:31** Hip 6:4-6 * **12:32** Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəghatien u tətəghati e nətəmi min u nətəm kəmutəni məmə Iesu tatol vivi nətəmimi e nəsanəniən rəha Setən. Təhmen əmə məmə ilah kotəu in lan məmə Narmin Rəha Uhgın in Setən. Nətəmimi nəuvein min kotəni məmə nəghatien u tətəghati e nətəmimi nətəm kəsotəhatətə əhanəhian e Iesu, kəni motəpəh uək rəha Narmin Rəha Uhgın. † **12:33** Nipəti nəghatien rəha Iesu məmə in iətəmi təuvir mətəu-inu tatol əmə natimnati təuvir min. **12:33** Mat 7:16-20 **12:34** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

*Nəmtətian rəha Jonə**(Mak 8:12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Kəni nəgəṭun mīn nəuvein rəha Lou mīne Farəsi mīn kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iəgəṭun. Iəkotolkeikei məmə iəkoteruh nəmtətian kəti iəṭəm tapispis ik onəkol.”

³⁹ Məṭəu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nətəmimi rəueiu mīne, nəkotərəh, nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəian e Uhgīn, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətitəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeikei məmə iəkol nəmtətian kəti iəṭəm otəgəṭun məmə iəmsipən e Uhgīn. Məṭəu Uhgīn otəfinə əmə nəmtətian kətiah əmə, kəni inəha nəmtətian rəha iəni əha Jonə. ⁴⁰ Təhmen əmə məmə Jonə təməməhli o nian kisi lapin mīne lənian e nərfi nəmu asoli təfla, kəni Nəti Iəṭəmimi, in otəməhli o nian kisi lapin mīne lənian əpəha e niki niṭtəni.

⁴¹ “E nian əha iəṭəm Uhgīn otakil nətəmimi rəfin, kəni nəṭəm Ninivə aupən, ilah okotəhtul motəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis rəha Isrel nəkotərəh. Okotəhrun nəniən lanəha məṭəu-inu nian ilah kəmotəṭəu nəghatian rəha iəni əha Jonə, ilah kəmotəuhlin rəhalah nətəligian e rəhalah nolian tərəh mīn. Kəni oteruh-to, iəṭəmi kəti iəṭəm ilis tapirəkis Jonə tinuva, məṭəu itəmah nəsoṭəuhlinian rəhatəmah nətəligian e rəhatəmah nolian tərəh mīn. ⁴² Kəni e nian əha Uhgīn otakil nətəmimi rəfin, kəni kwin rəha niṭtəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nəṭəm nəkotərəh. Otəhrun nəniən lanəha məṭəu-inu, in təmiet e nikali niṭtəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otəṭəu nəghatian rəha Kig Solomən u iəṭəm teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iəṭəm in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, məṭəu itəmah nəsoṭəṭəligian.

⁴³ “Nian narmin tərəh tiet e iəṭəmimi, kəni in otuvən maliuək mətan əpəha ikin nigī mīne nian mitə tikə ikin, kəni nəhu tikə ikin, məṭəsal ikin otatig məmeig ikin, məṭəu təsehian. ⁴⁴ Kəni tənī aru əmə kəm in məmə, ‘Iəkitalig=pən e rəhak niməṭ iəṭəm iəmsipən ikin.’ Kəni nian tuva meruh nimə, iəṭəmimi tikə ikin, kəni kəmafəl, kəni kəməlin vivi natimnati. ⁴⁵ Kəni tuvən mit narmin tərəh səpin mīn u kotərəh pik motapirəkis in, kəni məhuvən imə motatig. Kəni natigian rəha iəṭəmi əha rəueiu tərəh pik tapirəkis rəhan natigian iəṭəm aupən. Kəni kotəhmen əmə e təmah nəṭəm nəkotərəh nəṭəm nəutatig rəueiu.”

*Məmə rəha Iesu**mine pian mīn**(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Nian Iesu tətəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni rəhan məmə mīne pian mīn kautəhtul əpəha ihluə məṭəṭəpuəh lan məmə okotəghati kəm in. ⁴⁷ Kəni iəṭəmimi kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “Rəham məmə mīne pian mīn əpəha ihluə kautəhtul. Ilah kotolkeikei məmə okotəghati kəm ik.”§

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm iəṭəmi təməni pətigəm məmə, “?Pəh u rəhak məmə, kəni pəh u piak mīn?” ⁴⁹ Kəni muahru=pən e nəhlmin məgəṭun=pən rəhan nətəmimi, kəni məni məmə, “!Inu rəhak məmə mīne piak mīn! ⁵⁰ Iəṭəni lanəha lan məṭəu-inu pəh u tatol nəuia rəhak Tatə əpəha ilis e negəu e neai, in piak, mīne nəuvinik, mīne rəhak məmə.”

13*Nəghatian əuhlin e niṭtəni**(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)*

¹ E nian əmə kəha, Iesu təmiet e nimə muvən mətəharəg əpəha iuəkir e nikali nəhu Lek Kaləli. ² Məṭəu-inu nətəmimi tēpət kəməhuva motəhtul titəlau lan, kəni in təmuvən e bot

12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40** Jona 1:17 **12:41** Jona 3:5
12:42 1King 10:1; 2Kron 9:1 § **12:44** Nəghatian u “nimə” tətəghati e iəṭəmi u iəṭəm narmin tərəh təmiet rəkis lan.
12:45 Luk 11:24-26; 2Pitə 2:20 § **12:47** E kopi əuas mīn nəuvein rəha Niutestimin iəṭəm kəmətei e nəghatian Kris aupən, fes 47 tikə. **12:50** Rom 8:29

kəti u tətəhtul iuəkir əmə o nīpəkil, kəni mətəharəg. Kəni nətəmimi kəmautəhtul ipari.
³ Kəni in təməni=pən natimnati mīn tepət kəm lah e nəghatiən əuhlin mīn.

Təməni məmə, “İtəmimi kəti təmuven məmə otearəgrəg nikitī wit rəhan əpəha e rəhan nasumiən.* ⁴ Kəni nian təmətearəgrəg nikitī wit rəhan, nəuvein kəmotəmei=pən e suaru, kəni mənig mīn kəməhuva motun rəfin ilah. ⁵ Kəni nikitī wit nəuvein kəmohtməarəgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə. Kəmoteviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuvin əmə. ⁶ Nian mītigar təri, kəni məhgi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikiən. ⁷ Kəni nikitī wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki nīləuis u tol nihlin, kəni nian nikitī wit mīn koteviə mətəu nīləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Kəni nikitī wit nəuvein mīn kəmotəmei=pən e niftəni iətəm təuvir, kəni kəmotəuə e nəualah. Nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan-hanrit. ⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən mīn u.”

¹⁰ Kəni nətəmimi rəha İesu kəməhuva motətapuəh ohni məmə, “?Təhro nətəghati kəm nətəmimi e nəghatiən əuhlin mīn?”

¹¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəni lanəha mətəu-inu itəmah u, Uhgin təmerəh e suaru o təmah məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən oneuən mīn rəha Narmənigian Rəha Uhgin. Mətəu ilah, Uhgin təməserəhiən e suaru lanu o lah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhruniən, Uhgin otəfən mīn nəhruniən kəm in, kəni rəhan nəhruniən in otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhruniən tikə, Uhgin otos rəkis rəfin rəhan nəhruniən iətəm nikin təhti məmə in tatos. ¹³ İtəghati e nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu ilah kautafu pau mətəu kəsotəhruniən, kəni ilah kautətəu pau mətəu kəsotəhrun viviən. ¹⁴ Nəmiəghian rəhalah tatol nəghatiən rəha iəni Aiseə tətəva matol nīpəhriənian lan. In təməni məmə,
 ‘Okautətəu, mautətəu, mautətəu,
 mətəu ko kəsotəhruniən.

Kəni okauteruh, mauteruh, mauteruh,
 mətəu ko kəsotəhruniən nian kəti.

¹⁵ In tol lanəha mətəu-inu nīkilah tīniəkis rəkis.
 Kəmotəsisig e matəlgilah mīne nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə,
 okəsoteruhiən e nəhmtilah,
 kəni okəsotətəuiən e matəlgilah,
 kəni nīkilah təruru nəhruniən.
 Kəni məsəhuvaian ohniəu məmə iəkəsmiəgh ilah.’

¹⁶ Mətəu itəmah u, Uhgin təməfinə rəhan nəuviriən kəm təmah, kəni nian nəkotəruh, motəhrun, kəni nian nəkotətəu motəhrun. ¹⁷ Nīpəhriənian iətəni kəm təmah məmə, iəni mīn tepət mīne nətəm kotəhruahru mīn tepət kəmotolkeikei pik məmə okoteruh nati nak iətəm nauteruh, mətəu kəməsoteruhiən. Kəni motolkeikei pik məmə okotətəu nati nak iətəm nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

¹⁸ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “İtəmah otətəlig vivi-to məmə nəkotəhrun nīpəti nəghatiən əuhlin rəha iətəmi u iətəm təməarəgrəg nikitī wit. ¹⁹ Nikitī wit iətəm təməmei e suaru, tətəgətu=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatiən rəha Narmənigian Rəha Uhgin, mətəu in təsəhruniən. Kəni Setən tuva mos rəkis uəhai əmə nəghatiən əha iətəm təmuven e nikin.

²⁰ “Kəni nikitī wit iətəm təməmei=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkir əmə, tətəgətu=pən iətəmimi iətəm tətətəu nəghatiən rəha Uhgin, kəni mos e nikin agiən, ²¹ mətəu nokin təseiuaiu pikiən, kəni tətəhtul o nian əkuəkir əmə. Nian nəəsəuian, uə nərahian tuva e nəmiəghian rəhan o nəghatiən əha, kəni təmei uəhai əmə e rəhan nəhatətəiən.

13:2 Luk 5:1-3 * **13:3** Afin-to “wit” e tiksınəri. **13:12** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 **13:15** Aes 6:9-10; Jon 12:40; Uək 28:26-27 **13:17** Luk 10:23-24

²² “Kəni nikiti wit iətəm tāməmei=pən e niki niləuis tol nihlin, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatən rəha Uhgin, mətəu rəhan nətəligiən tatuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni in tolkeikei məmə rəhan nautə otepət; kəni nətəligiən min əha kotatu-atu nəghatən rəha Uhgin, kəni nəghatən əha təsəuəiən e nəuan.

²³ “Mətəu nikiti wit iətəm tāməmei=pən e niftəni təuvir, tətəgətun=pən iətəmimi iətəm tətəu nəghatən rəha Uhgin kəni məhrun nīpətin. Kəni e nəmiəgəhiən rəhan, in otəuə e nəuan, nian nəuvein nəuan tate, nian nəuvein nəuan sikiste, kəni nian nəuvein nəuan uan-hanrit.”

Nəghatən əuhlin e manuehli iətəm tərəh

²⁴ Kəni Iesu tāməni nəghatən əuhlin kəti min kəm lah mətəni məmə, “Nəghatən əuhlin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgin. Iətəmimi kəti təmeəgrəg e nikiti wit təuvir e rəhan nasumiən. ²⁵ Mətəu nian in mine rəhan min nətəmimi kəmautapili, rəhan kəti tikimir təmuvən məraki e nikiti nimanuehli tərəh min e rəhan nasumiən, kəni magim. ²⁶ Kəni nikiti wit təuvir mine nikiti manuehli tərəh koteviə kəni kotəhmen əhmen əmə. Mətəu wit təmaupən mol nəuan, kəni e nian əha, noluək min kotəhrun neruhiən məmə manuehli tərəh, ilah min əha ikin.

²⁷ “Kəni noluək min rəha iətəmimi əha, kəməhuva moteruh in, motəni məmə, ‘Iətəmi asoli. ?Nikiti wit min iətəm nəmeəgrəg e rəham nasumiən, ilah nikiti wit təuvir min əmə, uə kəpə? ?Mətəu təhro nikiti manuehli tərəh min kinotəri?’ ²⁸ Kəni tāməni=pən kəm lah məmə, ‘Tikimir kəti təmol nati əha.’

“Kəni rəhan min noluək min kotəni=pən kəm in məmə, ‘?Mətəu təhro? ?Nəkolkeikei məmə itimah iəkəhuvən moteuvi rəkis manuehli tərəh min əha?’

²⁹ “Mətəu tāməni=pən kəm lah məmə, ‘Kəpə. Otəpəh. Nəmə itimah nəkəhuvən moteuvi rəkis manuehli tərəh min, kəni mətə nəkoteuvi rəkis min wit təuvir min. ³⁰ Pəh kotəri pəti əmə mətəuərus=pən wit timəhtə. Kəni iəkəni=pən kəm nətəmimi nətəm okotəulək e wit məmə ilah okotaupən moteuvi rəkis manuehli iətəm tərəh motəlis o nəraki-pəniən e nigəm. Uərisig okotəulək e wit təuvir min motəmki məhuvən e nimə rəhak iətəm kətəlin nauəniən ikin.’”

Nəghatən əuhlin e nikiti mastət (Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Kəni Iesu tāməni nəghatən əuhlin min kəti kəm lah məmə, “Narməniğiən Rəha Uhgin in otəkeikei mepət təhmin, təhmen e nikiti mastət† iətəm iətəmimi təmos muvən mərfei e rəhan nasumiən. ³² Nikiti mastət əha in natiəkəku agin, mətəu nian in oteviə, in otuva iahgin təhmen e nigə kəti, kəni mənig min iətəm kəutiuvig ilis okəhuva motol nimaalah e nəhlmin min.”‡

Nəghatən əuhlin e is (Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Kəni Iesu tāməni nəghatən əuhlin kəti min məmə, “Narməniğiən Rəha Uhgin in otəkeikei mepət təhmin, təhmen=pən e is nəuan nəuvetin iətəm pətan kəti tətəlkin e flauə tepət iətəm kəmol=pən e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətəsisə matol iahgin.”

13:22 Luk 12:16-21; 1Tim 6:9-10,17 † **13:31** Mastət in nigə iətəm katol=pən nikitin e nauəniən məmə təpien vivi. Nikitin in natiəkəku agin, mətəu tateviə matol nigə asoli lan. ‡ **13:32** Nəghatən əuhlin e mastət mine pīret u is tikə lan tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgin tətətuəuin mətig əmə, kəsəni pikien nepətiən rəhan məmə nətəm Isrel min kotolkeikei mine. Nəghatən əuhlin min u kəutəgətun itah e: (1) məmə təhro lanu Narməniğiən Rəha Uhgin tətərmənig vivi agin e nəmiəgəhiən rəha nətəmimi kətiəh kətiəh u ilah rəhan min, (2) məmə təhro lanu Narməniğiən Rəha Uhgin e nəhue niftəni, mətəfa nətəmimi tepət kəutəhuva e nəhatətəiən lan. Suaru rəha Narməniğiən Rəha Uhgin tətərmənig e nətəmimi e nəmiəgəhiən mine nimisiən rəha Iesu, keruh məmə təkəku, məpəou məsəhmenian o nati kəti (məmə in əha nətəm Isrel nikilah tətəhti mine), mətəu nian kəti nətəmimi rəfin okoteruh nepətiən mine nəhəgəhagian asoli rəhan.

³⁴ Natimnati min rəfin əha, Iesu təməghati əuhlin lan kəm nətəmimi. In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatiən əuhlin. ³⁵ Noliən əha təmol nəghatiən rəha iəni aupən tətuvə matol nīpəhriənien lan. Təməni məmə, “Iəkəni pətigəm rəhak nəghatiən e nəghatiən əuhlin min. Iəkəni pətigəm natimnati iətəm iəməhluaig e lah e nian iəmətuəuin matol niftəni mətəuarus=pa u rəueiu.”

*Iesu təməni nīpəti
nəghatiən əuhlin e manuvehli*

³⁶ Kəni Iesu təmiet rəkis e nətəmimi, kəni muvən min e nīpəgnəua nimə kəti. Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni motətapuəh məmə, “Əni-to kəm timah nīpəti nəghatiən əuhlin e manuvehli iətəm təməri e nasumiən.”

³⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Iətəmimi iətəm təmearəgrəg nīkiti wit təuvir min e nasumiən, tətəgətun=pən iəu, Nəti Iətəmimi. ³⁸ Kəni nasumiən, tətəgətun=pən nəhue niftəni. Kəni nīkiti wit təuvir min, ilah u kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Uhgīn nətəm tətarmənig e lah. Kəni manuvehli tərəh min, ilah kəutəgətun=pən nətəmimi rəha Setən. ³⁹ Kəni tikimīr iətəm təmuvən mearəgrəg manuvehli tərəh, tətəgətun=pən Setən. Kəni nian okəulək e nasumiən, tətəgətun=pən naunun nian, kəni nətəmimi nətəm kəutəulək e nasumiən, kəutəgətun=pən nagelo min. ⁴⁰ Okotəmki manuvehli tərəh motuvan əhtuv e nigəm, noliən əha təhmen e naunun nian.

⁴¹ “Iəu Nəti Iətəmimi, iəkahli=pən nagelo min rəhak okəhuvən ikin iətarmənig ikin, motos rəkis natimnati rəfin mine nətəmimi rəfin nətəm kəutiuvī=pən nətəmimi o noliən təfagə tərəh min mine nətəmimi rəfin nətəm kəutol noliən tərəh min. ⁴² Ilah okotəraki=pən e lah e nigəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək kəni mautigət-ərain nəhluvlah min ikin. ⁴³ Kəni nətəm kotəhruahru okotasə təhmen e mitigar e narmənigien rəha rəhalah Tatə Uhgīn. Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

*Nəghatiən əuhlin
e bokis məni iətəm tətəhluaig*

⁴⁴ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigien Rəha Uhgīn. Bokis məni kəti tətəhluaig e niftəni kəti. Kəni iətəmimi kəti təmətan mafu bokis məni əha, kəni tatig mītənim min. Nīkin təmagien pik, kəni təmuvən mol səlim e natimnati rəfin rəhan, kəni mos nəhmti niftəni əha.”

Nəghatiən əuhlin e kəpiel perəl

⁴⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigien Rəha Uhgīn. Iətəmimi kəti tətəsəl e natimnati, kəni matol səlim min lan. Kəni in tətəsəl e kəpiel təuvir min nəhmtilah tiəkis, kətəni məmə perəl. ⁴⁶ Nian təmeruh perəl kəti iətəm təuvir pik agin, kəni in təmuvən mol səlim e rəhan natimnati min rəfin, kəni muvən mos nəhmti perəl əha, kəni mələs rəhan.”§

Nəghatiən əuhlin e net rəha niuvien nəmu

⁴⁷ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigien Rəha Uhgīn. Nətəmimi kəutəraki=pən e net əpəha itəhi mautos nəmu pisin pisin min lan. ⁴⁸ Nian net tinəriaueh e nəmu, kəni kotiuvi-pari net, kəni motəuəri nəmu min motaipei=pən nəmu təuvir min e kətim asoli min rəhalah, mətəu okotəraki e nəmu min iətəm kotərah. ⁴⁹ Kəni e naunun nian, nagelo min okəhuva motos rəkis nətəmimi

13:35 Sam 78:2 13:41 Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 13:42 Mat 8:12 13:43 Dan 12:3 § 13:46 Nīpəti nəghatiən əuhlin mil u məmə, Narmənigien Rəha Uhgīn in təuvir pik agin. In təhruahru məmə kitah kotəfən rəfin natimnati min rəhatah məmə kotəhrun nosien.

nətəm kotərah e nətəmimi nətəm kotəhruahru, ⁵⁰ kəni motəraki=pən e nətəmimi kotərah e nigəm asoli, kəni ikin əha nətəmimi okotasək mautigət-ərain nəhluvlah ikin.

⁵¹ “?Itəmah nəkotəhrun natimnati min u, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “Əuəh.” ⁵² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, nəgətun min rəfin rəha Lou iətəm kəməgətun vivi ilah e Narmənigian Rəha Uhgın, kotəhmen e iətəmi asoli rəha nimə iətəm rəhan nautə tepət. Kəni nian kəti in tatos rəkis nati vi e rəhan nautə, kəni nian kəti min tatos rəkis nati əuas.”*

Iəni iətəm kəsisiəian

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Nian Iesu tinol naunun nəghatiən e nəghatiən əuhlin min əha, kəni təmiet ikin əha, ⁵⁴ muvən iman ikin. Kəni təmətəgətun nətəmimi əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, kəni narmilah təmiuvig, kəni kotəni məmə, “Suah u təmos iə neinatigian əha mine nəsanəniən əha o noliən nati apispis min? ⁵⁵ Suah kəha, kitah kotəhrun vivi in. ?In nəti iətəmimi iətəm tatol nimə, uə kəpə? ?Kəni rəhan məmə, in Meri, kəni pian min ilah Jemis, mine Josip, mine Saimon, mine Jutəs, uə kəpə? ⁵⁶ ?Kəni rəhan kakə min kitah min ilah, uə kəpə? ?Təmos iə nəhruniən o noliən natimnati min əha?” ⁵⁷ Kəni nikilah təsəgiəniən ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti in iəni, nətəmimi rəfin kautisiai. Mətəu rəhan min nətəmimi əpəha lahuənu mine rəhan min nətəmimi e nipəgnəua nimə rəhan, ilah əmə kəsotisiaiən.”

⁵⁸ Kəni təməsoliən nati apispis tepət ikin əha, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəian lan.

14

Kig Herot Antipas

təməghati o Iesu

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ E nian əha, Kig Herot Antipas* u tətarmənig e nitəni Kaləli, təmətəu nanusiən rəha Iesu.

² Kəni təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi asoli məmə, “Suah u in Jon Bəptais iətəm təməmiəgəh min e nimisiən. Tol lanəha tatos nəsanəniən əha o noliən nati apispis min.”

Nimisiən rəha Jon Bəptais

³⁻⁴ Herot Antipas təməghati lanəha mətəu-inu in təmohamu rəkis Jon Bəptais. Inu nanusiən e nimisiən rəha Jon Bəptais, tol lanu lan.

Aupən ikin, Kig Herot Antipas təmakləh e Herotiəs u pətauəhli rəha pia Herot u, Filip Kətiəh. Kəni Jon təməni=pən kəm in məmə, “Təsəhruahruian məmə nəkos pətan u, mətəu-inu nətatgəhli Lou.” Kəni Herot Antipas təmaskəlim Jon o Herotiəs, məlis-ərain, mələfən e kaləpus. ⁵ Herot Antipas tolkeikei məmə in otohamu Jon, mətəu təməsoliən mətəu-inu tətəgin e nətəmimi. Ilah kautisiai Jon məutəni məmə in iəni kəti.

⁶ Mətəu nian kəti, Herot Antipas təmol lafet kəti rəha nian təmair lan, kəni pətan mitə, nəti Herotiəs, təmol danis aupən e nəhmti nətəmimi rəfin. Kəni rəhan noliən danis təmol Herot Antipas nikin təmuvən pik lan, ⁷ kəni tol lanəha, in təməni əskasik mos nonauvil məmə in otəfən nati nak iətəm pətan mitə əha tolkeikei. ⁸ Kəni Herotiəs təməghati kəm nətin, kəni nətin təməni=pən nəghatiən rəha Herotiəs kəm Herot Antipas məmə, “Os rəhn-kapə Jon Bəptais e pilet kəti muva u ikinu məfa kəm iəu rəueiu.” ⁹ Kəni kig, nikin təpəou. Mətəu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə ilah okotol nəuia nəti Herotiəs, mətəu-inu o rəhan nonauvil mine nəniəskasikian iətəm təmol e nəhmti nətəmimi. ¹⁰ Kəni

13:50 Mat 13:42; Luk 13:28 * **13:52** Kəmə təhro nəghatiən u “nati əuas” tətəghati e nəghatiən rəha Uhgın iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın əpəha Oltestimin, kəni nəghatiən u “nati vi e rəhan nautə” tətəghati e nəgətuniən vi rəha Iesu. **13:54** Jon 7:15 **13:55** Jon 6:42 **13:57** Jon 4:44 * **14:1** Afin-to “Herot” e tiksənəri meruh famli rəha Herot. **14:3-4** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5** Mat 21:26

təmahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən e kaləpus, kəni ilah kəmotəuahtuv rəkis rəhn-kapə Jon ikin əha, ¹¹ motələhu=pən e pilet kəti, motos məhuva, motəfən kəm nəti Herotias, kəni in təməfən kəm rəhan māmə.[†] ¹² Kəni nətəmimi rəha Jon kəməhuvən motos nīpətin məhuvən mohtənim, kəni məhuvən motəni=pən kəm Iesu.

*Iesu təmaugin
nətəmimi faif-tausin*

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nian Iesu təmətəu nanusiən əha, kəni təmuvən e bot kəti muvən əpəha ikin nətəmimi kohkə ikin. Mətəu nian nīmənin nətəmimi kəmotəhrun ikin təmuvən ikin, kəni ilah kəmohtiet e rəhalah lahuənu min motaliuək ipari məhuərisig e Iesu. ¹⁴ Nian Iesu təmuvari, mafu māmə nīmənin nətəmimi tepət, kəni nīkin təməpət o lah, molkeikei ilah, kəni mol vivi nīmisiən min rəhalah.

¹⁵ Kəni ləhnaiuv iuəkir o napinəpuian, rəhan min nətəmimi kəməhuva ohni mautəni māmə, “İkinu, ikin nətəmimi kohkə ikin, kəni otəsuvəhiən tapinəpu. Ahli=pən nīmənin nətəmimi māmə okəhuvən lahuənu min motos nəhmti nīglah nəuvein nauəniən.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən māmə, “Kəpə. Otəpəh əmə ilah kautol u ikinu, kəni itəmah əmə otaugin ilah.”

¹⁷ Mətəu kotəni=pən kəm in māmə, “İtimah iautos əmə pīret faif mine nəmu keiu.”

¹⁸ Kəni təni māmə, “Otos məhuva kəm iəu.” ¹⁹ Kəni məni=pən kəm nətəmimi māmə okotəharəg ləhtəni e nīmanuvehli. Kəni təmos pīret faif mine nəmu keiu əha, məsal-pəri əpəha e neai, məfaki=pən lan, kəni məhapu pīret. Kəni məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni kotəfən kəm nīmənin nətəmimi. ²⁰ Kəni ilah rəfin kəmotəuən, nərfilah tasisi. Kəni nīpispisi nauəniən iətəm kəmotəpəh, nətəmimi rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi. ²¹ Kəni nətəmimi nətəm kəmotəuən, nəman əmə təhmen e faif-tausin, mətəu kəsafiniən nīpətan mine kəlkələh min.

*Iesu təmaliuək e nəhue nəhu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Kəni Iesu təməni kəm rəhan nətəmimi māmə ilah okəhuvən e bot məhuvən e nəven=pən əpəha e lek, mətəu in otahli=pən nətəmimi kohtəlig=pən imalah min ikin.

²³ Nian tīnahli=pən rəkis nətəmimi, kəni muvən əpəha ilis e nītəuət kəti in pisin əmə, māmə otəfaki. Nian tīnapinəpu, Iesu pisin əmə əha ikin, ²⁴ mətəu bot tīnuvən rəkis e nəlugi lek, kəni minətələs pikin nīmətagi, kəni peau-peau min kinəutoh bot.

²⁵ Kəni lapin iuəkir o nianian, Iesu təmaliuək e nəhue nəhu mətuva o lah. ²⁶ Mətəu nian nətəmimi rəha Iesu kəmotəfu in tətaliuək e nəhue nəhu, kəni kəmotəgin pik mautəni māmə, “!Ei, narmi iətəmimi kəti!” Kəni kəmotəsək əfəməh mətəu-inu kəutəgin.

²⁷ Mətəu uəhai əmə, Iesu təməghati kəm lah māmə, “!Ei, nikitəmah təhtul məha-məha. Mə iəu əpə. Sotəginian!”

²⁸ Kəni Pitə təni māmə, “İərməniğ, nəmə ik pəhriən, kəni auin lak iəkaliuək e nəhue nəhu muvna.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in māmə, “Va.”

Kəni Pitə təmeiuiəu e nəhue bot, kəni maliuək e nəhue nəhu matuvən o Iesu. ³⁰ Mətəu nian nīkin təməhti nīmətagi asoli, kəni nīkin təməgin pik, kəni minətəmnim mətasək=pən o Iesu mətəni māmə, “!İərməniğ, asiru lak!”

³¹ Kəni rəueiəu ağin Iesu təməapən maskəlim Pitə, kəni məni=pən kəm in māmə, “İk rəham nəhatətəiən təkəku ağin. ?Təhro rəham nəhatətəiən təkəku ohniəu?”

³² Kəni nian kəmuəri=pən e bot, kəni nīmətagi təmeiuiəu. ³³ Kəni ilah əha e nəhue bot kəmotəfən nisiaiən asoli kəm in mautəni māmə, “Pəhriən, ik Nəti Uhgın.”

[†] **14:11** Herotias təmolkeikei māmə kəməfən rəhn-kapə Jon e pilet māmə təgəton māmə Jon in təmimis pəhriən. In tətəgəton min māmə Herotias in iərmis e pətan. **14:19** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 **14:23** Luk 6:12; 9:28 **14:26** Luk 24:37 **14:31** Mat 8:26; Mak 4:39

³⁴ Nian kinəhuvən e nəve nitəni=pən, kəməhuvəri=pən e nitəni Kenesəret. ³⁵ Kəni nian nətəmini əha ikin əha kinotəhrun Iesu, motahli=pən nəghatiən tuvən mitəlau o nətəmini e lahuənu min rəfin əha ikin. Kəni kəmos rəhalah min nətəmini nətəm kautohmis məhuva o Iesu, ³⁶ kəni kəmotəkeikei o Iesu məmə ilah nətəm kautohmis okotək əmə nififi napən rəhan. Kəni ilah rəfin nətəm kəmotək nififi napən rəhan, rəhalah nimisiən təmikə, kəni kəmotəuvir.

15

Nati iətəm tatol iətəmini tətəmişik (Mak 7:1-23)

¹ Kəni Farəsi min nəuvein mine nəgətun min nəuvein rəha Lou kəmosipən Jerusiləm məhuva o Iesu. Kəni motətapuəh ohni məmə, ² “?Təhro rəham min nətəmini kəutatgəhli kastim rəhatah iətəm rəhatah kəha min aupən kəmotəgətun itah lan? Ilah kətauən mətəu kəsotaupəniən moteikuas e nəhlmilah.”

³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhro itəmah min nəutatgəhli Lou rəha Uhgin o naskəlim əskasikiən kastim pisin pisin min rəhatəmah? ⁴ İətəni lanəha mətəu-inu, Uhgin təməni məmə, ‘Nəkotisiai rəhatəmah tatə mine məmə,’ kəni təməni min məmə, ‘İətəmini iətəm otəghati rah e rəhan tatə uə məmə, okəkeikei kohamu.’

⁵ Mətəu itəmah nəkotəni məmə, nəmə iətəmi kəti rəhan kəti məni əha ikin iətəm in təhrun nasiruiən e rəhan tatə mine məmə, in təhrun nəniən kəm lau məmə, ‘Kəsi, iəmələhu pisin məni u məmə rəha Uhgin,’ ⁶ kəni təsəfəniən məni u kəm rəhan tatə, kəni noliən əha tətəgətun məmə ko in təsisiaien in. E noliən əha, itəmah nautol nəghatiən rəha Uhgin tatol nati əpnəpin lan, mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotəskəlim kastim min əmə rəhatəmah. ⁷ İtəmah nəfəki eiue min. Nəkotəhmen e kəhvitei. Inu ihluə nəkotəuvir, mətəu nəkəutamikmik e nikitəmah. İəni Aiseə təməghati əhruahru e təmah nian təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin iətəm tətəni məmə,

⁸ ‘Nətəmini min u kəutisiai iəu e nohlilah əmə, mətəu nikilah isəu ohniəu,

⁹ Rəhalah noliən rəha nəfəkiən kəm iəu in nati əpnəpin əmə, kəni nian kəutəgətun, kəutəni məmə nəghatiən min rəhak, mətəu in nəghatiən min rəha nətəmini əmə.’ ”

¹⁰ Kəni Iesu təmauin e nətəmini məmə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Otətəlig-to, kəni motəhrun nati u. ¹¹ Nati nak iətəm nətəfən e nohlīm matun, təsolian ik nəkamikmik e nəhmti Uhgin, mətəu nati nak iətəm tatiet e nohlīm, in tatol ik nəkamikmik e nəhmti Uhgin.”

¹² Kəni rəhan min nətəmini kəməhuva ohni mətətapuəh məmə, “?Nəkəhrun məmə Farəsi min, nikilah tərəh nian kəmotətəu nəghatiən əha?” ¹³ Kəni təməni=pən məmə, “Nigi min rəfin iətəm rəhak Tatə əpəha e negəu e neai təməsərfeien, okeuvi-pəri ilah nokin. ¹⁴ Əpəh ilah. Ilah kəutit nətəmini, mətəu nəhmtilah təpis. Nəmə iətəmini, iətəm nəhmtin təpis tit iətəmini kəti iətəm nəhmtin təpis, kəni ilau pəti okiauvig=pən e nimil.”

¹⁵ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə “Əni-to nipəti nəghatiən əuhlin u kəm timah.”

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?İtəmah rəhak min nətəmini, mətəu itəmah min nəsotəhrun əhanəhiən? ¹⁷ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nati nak iətəm tatuvən e nohli iətəmini meiuaiu e nərfən, kəni miet min e nipəti iətəmini? ¹⁸ Mətəu natimnati min iətəm kautohiet e nohli iətəmini, ilah kəutsipən e niki iətəmini. Kəni natimnati min tərəh əpəha e niki iətəmini kəutol iətəmini u tətəmişik e nəhmti Uhgin. ¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu, natimnati iətəm kəutsipən e niki iətəmini kotol lanu lan: nətəligiən tərəh min; nohamuiən iətəmini; nakləhiən e pətan; nipətan mine nəman mine, kəutit oneuən ilah min; nakləhiən; nəghati eiueien e nətəmini; nəni rahien nərgi iətəmini. ²⁰ Inu natimnati

iätəm tol iätəmimi tətəmkimik e nəhmti Uhgin. Mətəu nəmə iätəmi kəti təseikuasiən e nəhlmin kəni mauən, inu təsolian in tamikmik e nəhmti Uhgin.”

*Nəhatətəian
rəha pətan Ianihluə
(Mak 7:24-30)*

²¹ Kəni Iesu təmiet ikin əha, kəni muvən ikin iätəm taun keiu əha, Taeə mine Saedon kətuəmähli ikin. ²² Kəni pətan kəti əha ikin, Ianihluə pətan Kenan, təmuva ohni mətasək əfəmäh məmə, “İərmənig, Mipi Tefit, asiru lak. Narmın tərəh kəti təskasik tətətig e nətik pətan mətərək in.”

²³ Mətəu Iesu təsəni=pən aginian nəghatian kəti kəm in. Kəni rəhan nətəmimi kəməhuva mautəkeikei ohni, motəni məmə, “Ahli=pən in isəu, mətəu-inu tətasək əfəmäh matuərisig e tah.”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmahli=pa əmə iəu o sipsip min rəha nəuaniləuis rəha Isrel nətəm kəmotəluēi.” ²⁵ Mətəu pətan əha təmuva misin nəulin aupən e Iesu mətəni məmə, “İərmənig, asiru lak.” ²⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Təsəhruahruian məmə iəkos nauənian nig kəlkələh min, kəni məraki=pən kəm kuri min.”* ²⁷ Kəni pətan u təməni=pən məmə, “Əuəh, İərmənig. Mətəu kuri min kautun nipişpisi nauənian iätəm tətəmei e tepil rəha narmənig min rəhalah.” ²⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Ei, pətan. !Rəham nəhatətəian in iahgin! Nati nak iätəm nəkolkeikei, otuva mol nipiəhrianian.” Kəni rəueiu agin, nətin pətan təuvir min.

Iesu təmol vivi nimisiən tepət

²⁹ Kəni Iesu təmiet ikin əha maliuək e nikali nəhu Lek Kaləli. Kəni məri muvən əpəha ilis e nıtəuət kəti kəni mətəharəg. ³⁰ Nımənin nətəmimi kəməhuva ohni, mautos nətəmi min u nətəm nəhlkilah təməpaiu-əpaiu, mine nətəmi min u nəhmtilah təpis, mine nətəmi min u nipiətilah nəuətin təmimis, mine nətəmi min u kotəruru nəghatian, mine nimisiən pişin pişin min. Kəni motəlin=pən ilah iuəkir o Iesu, kəni tol vivi ilah. ³¹ Kəni nımənin nətəmimi narmilah təmiuvig nian kəmotafu nətəmimi kotəruru nəghatian kəmotəghati, mine nətəm nipiətilah nəuətin təmimis kotəuvir, mine nətəm nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kotəliuək, mine nətəm nəhmtilah təpis kotəruh nati. Kəni mautəni-vivi Uhgin rəha Isrel.

*Iesu təmaugin
nətəmimi fo-tausin
(Mak 8:1-10)*

³² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmimi kəhuva ohni, təməni=pən kəm lah məmə, “Nikik nahmə pik o nətəmimi min u. Kitah min ilah o nian kisil əha rəueiu, kəni nati tikə məmə okotun. İəsolkeikeian məmə iəkahli=pən ilah kautəhuvən, nəumis tus ilah, mətə nəuəin kohmiseah e suaru.”

³³ Kəni rəhan nətəmimi kotəni=pən kəm in məmə, “?Okotos iə pıret u ikinu, ikin təpiə-məpiə ikin iätəm təhmen məmə okotəugin nımənin nətəmimi lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pıret ko kuvəh u nautos?”

Kəni kotəni=pən məmə, “İautos pıret səpin mine nəmu əkəku nəuan nəuəin əmə.”

³⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm nımənin nətəmimi məmə okotəharəg e niftəni. ³⁶ Kəni təmos pıret ilah səpin, mine nəmu əlkələh, kəni məfaki məni tagkiu kəm Uhgin ohni, kəni məhapu ilah, məfən kəm rəhan min nətəmimi, kəni kotəfən kəm nətəmimi. ³⁷ Kəni ilah rəfin kəmotun nərfilah tasisi. Kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotəipei=pən nipişpisi nauənian iätəm kəmotun motəpəh e kətim asoli ilah səpin, kəmotəri vivi. ³⁸ Nətəmimi

15:24 Mat 10:6 * 15:26 Nəghatian u “kəlkələh” tətəghati e nətəm Isrel, kəni nəghatian u “kuri” tətəghati e Nanihluə min. Nəghatian u səniəmə nəghatian təuvir agin. Iesu in tətəni əmə nəghatian rəha nətəm Isrel mine rəhan min nətəmimi kəutəni. Kəni rəueiu in tolkeikei məmə otəgətin ilah e nati kəti məmə nəhatətəian rəha pətan u tətəgətin məmə səniəmə in nati əpnəpin əmə e nəhmti Uhgin. 15:31 Mak 7:37 15:32 Mat 14:14

nətəm kəmotun, nəman ilah fo-tausin, mətəu kəsafinən nıpətan mine kəlkələh min.
³⁹ Kəni Iesu tahli=pən nımənin nətəmimi kautəhuvən, kəni in təmuvən e bot muvən ikin Makatən.

16

*Farəsi min mine Satusi min kəutətapuah o nəmtətiən kəti.
 (Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kəni Farəsi min mine Satusi min kəməhuva o Iesu, kəni kəmotəghati əuhlin kəm in məmə otol kəm lah nəmtətiən kəti rəha negəu e neai, inu nati apispis asoli iətəm otəgətu məmə Ughin təmahli=pa in. ² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Nian tinəhnaiuv, nəkotəni məmə, ‘olauig tərəuiə, mətəu-inu nəpuə tətərəuvarəuv.’” ³ Kəni ləplapin nəkotəni məmə, ‘Nuhuən otəfuv, mətəu-inu nəpuə tinəruvarəuv mitalau.’”^{*} Nəkotəhrun nənien məmə nıpəti nəmtətiən min e nimali nəpuə iətəm tatiet, mətəu nəkotəruru nənien nıpəti nəmtətiən iətəm nəuteruh əha rəueiu, inəha nati agin min iətəm kəutəhuva e nəmiəghien rəhatəmah rəueiu.

⁴ “İtəmah nətəmimi rəueiu mine, nəkotərah, itəmah nətəm Isrel nəmotəpəh rəhatəmah nəhatətəien e Ughin, təhmen e pətan kəti tətəpəh rəhan iərman mətəu=pən suah pisin. Kəni rəueiu nəkotolkeiki məmə iəkol nəmtətiən kəti iətəm otəgətu məmə iəmsipən e Ughin. Mətəu Ughin otəfinə əmə nəmtətiən kətiəh əmə, kəni inəha nəmtətiən rəha iəni Jonə.”[†] Kəni in təməpəh ilah matuvən.

*Is rəha Farəsi min
 mine Satusi min
 (Mak 8:14-21)*

⁵ Nian Iesu mine rəhan min nətəmimi kəmutəhuvən e nəve nəhu=pən e nəhu Lek Kaləli, rəhan nətəmimi kəmotəlu məmə okotos pıret nəuvein. Kəni nian kinəhuvən e nəve nəhu=pən, ⁶ kəni təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “Onəutətəu itəmah o is rəha Farəsi min mine Satusi min.”

⁷ Kəni nəruuiən tinos ilah, kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Tətəghati lanəha mətəu-inu kəmotəlu e nəmkien pıret nəuvein.”

⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligien, kəni təməni=pən kəm lah məmə. “Ei, rəhatəmah nəhatətəien təkəu agin. ?Təhro nəutəni=pən kəm təmah min məmə pıret tikə o təmah? Mətəu təhro nəutətəlig pik məmə pıret tikə? ⁹ ?Nəsotəhrun əhanəhien, uə kəpə? ?Ninotalu e pıret faif u iətəm iəmaugin nətəmimi faif-tausin lan, kəni uərisig, nauəniən tepət əha ikin kəməpəh, kəni nəməhuveipei=pən nıpispisi nauəniən e kətim asoli tepət? ¹⁰ ?Kəni ninotalu e pıret səpin u iətəm iəmaugin nətəmimi fo-tausin? Kəni kəpəh nıpispisi nauəniən tepət əha ikin, kəni nəmotaıpei=pən e kətim asoli tepət. ¹¹ ?Təhro itəmah nəsotəhrunien məmə iəu iəsəghatien e pıret? Autətəu itəmah o is rəha Farəsi min mine Satusi min.” ¹² Təməni lan əha, kəni e nian əha, ilah kəmotəhrun məmə in təsəghatien e is rəha noliən pıret məmə okautətəu ilah ohni, mətəu okotətəu ilah o nəghatien min iətəm Farəsi min mine Satusi min kautəgətu nətəmimi lan.

*Pitə təməni məmə
 Iesu in Kristo
 (Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Nian Iesu təmuva ikin Sisəriə Filipai, məni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “? Nətəmimi kautəni iəu məmə iəu pəh, Nəti İətəmimi?”

^{16:1} Mat 12:38; Luk 11:16 ^{*} ^{16:3} Inu e Nıtəni kotəni məmə, “Nəmə nəpuə apin tinəri, kəni otəsuvəhien təfuv.”

[†] ^{16:4} Nian təfla təməgei Jonə, in təhmen məmə təmimis, kəni nərfi təfla u təhmen e suvət rəhan. Təmatig e nərfi təfla o nian kisil. Nian təfla təmeuə e Jonə, təhmen məmə təməiəgh min e rəhan nımisien. Iesu tənı məmə in otimis, kəni nətəmimi okohtənim e suvət kəti. In otatig e suvət o nian kisil, kəni otəmiəgh min. Tol lanəha, nəmtətiən rəha Jonə məmə Iesu otimis matig e suvət o nian kisil məmiəgh min e nımisien. Afin-to Mat 12:40 mine Jona 1:17. ^{16:6} Luk 12:1 ^{16:9} Mat 14:17-21 ^{16:10} Mat 15:34-38

¹⁴ Kəni kotəni=pən məmə, “Nəuvein kautəni məmə ik Jon Bəptais, nəuvein kautəni məmə ik iəni Elaijə, kəni nəuvein kautəni məmə ik iəni Jerimaia, uə iəni kəti aupən ikin.”

¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhro e təmah? ?Nəkotəni məmə pəh u iəu?”

¹⁶ Kəni Saimon Pitə təməni=pən məmə, “Ik Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Ik Nəti Uhgın iətəm tətətig mətəmiəgəh.”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Uhgın təməfinə rəhan nəuvirən kəm ik, Saimon nəti Jonə, mətəu-inu səniəmə iətəmimi əmə təmol pətigəm nati u kəm ik, mətəu rəhak Tatə əpəha e negəu e neai iətəm təmol əpu nati u kəm ik. ¹⁸ Kəni iəkəni=pinə kəm ik Pitə, u nıpətin tənə məmə kəpiel. Kəni iəkuvləkin rəhak niməfaki e kəpiel u, kəni ko nəsanəniən rəha nımisiən otəsapirəkisiən. ¹⁹ Iəkəfinə kəm ik nepətiən iətəm tatsipən o Uhgın əpəha e negəu e neai. Kəni əpəha e negəu e neai, Uhgın tınegəhan rəkis e nəuiam iətəm onəkəni e nəhue niftəni. Nian onəkahtipəsəg e nati kəti, uə nəkegəhan e nati kəti, kəni otol.” ²⁰ Kəni mənəni=pən əskasik kəm rəhan nətəmimi məmə okəsotəni-pənien kəm iətəmi kəti məmə in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

Iesu təməni pətigəm

rəhan nımisiən

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ E nian əha, Iesu təmətuəuin mətəni pətigəm kəm rəhan nətəmimi məmə in otəkeikei muvən Jerusiləm, kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli min rəfin rəha nətəm Isrel okotol in tətəu nahməiən e nərahien tepət, kəni okotohamu in. Kəni uərisig e nian kışil lan, in otəmiəgəh min e nımisiən.

²² Kəni Pitə tos pisin Iesu, kəni mətuəuin mətəniəhu mətəni məmə, “İərmənig, Uhgın otəkeikei mahtipəsəg e nati əha. !Nati əha ko təsuvaieən mol nıpəhriənien lan!”

²³ Kəni Iesu təlali mənəni=pən kəm Pitə məmə, “!Setən! !Uvən isəu ohniəu! Ik nətəhtul-pəsəg lak. Rəham nətəligiən səniəmə nətəligiən rəha Uhgın, mətəu in nətəligiən rəha nətəmimi əmə.”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan nətəmimi məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni mələs rəhan nigə kəməluəu mətəu=pa iəu. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmimi iətəm tatol pik uək əmə məmə rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u in otəuvir, otəmkarəpən e nəmiəgəhiən pəhriən. Mətəu iətəmimi iətəm otimis o nərgək, in otos nəmiəgəhiən itulin. ²⁶ ?Nəmə iətəmimi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu təsosien nəmiəgəhiən itulin, in təmol win e nati təuvir, uə kəpə? Kəpə. Ko iətəmi əha təsəfəniən nati kəti rəha nəhue niftəni kəm Uhgın məmə Uhgın otəfən nəmiəgəhiən itulin kəm in. ²⁷ Tol lanəha mətəu-inu, iəu Nəti İətəmimi iəpanuva itimah nagelo min e nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag asoli rəha Tatə rəhak, kəni iəkəfən nətəouiən kəm nətəmimi rəfin e uək əhruəhru iətəm kəmotol. ²⁸ İətəni=pinə nıpəhriənien məmə nətəmimi nəuvein kautəhtul u ikinu nətəm kəsəhmisiən mətəmiəgəh əmə moteruh Nəti İətəmimi u in kig, nian tətəuva e narmənigiən rəhan.”

17

Nıpəti Iesu təmuva mol pisin

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nian sikis tinuva minuvən rəkis, Iesu tit Pitə, mine Jemis, mine Jon u pia Jemis, mit ilahal məhuvən əpəha ilis e nıtəuət əfəməh, ilah pisin əmə. ² Kəni ikin əha, nıpəti Iesu təməuhlin muva mol pisin. Rəhn-kəpə təmasiə məhagəhag təhmen e mıtigar, kəni rəhan napən tinuva məruən məhagəhag. ³ Rəueiu agin, Mosi mine Elaijə kəmiaietigəm=pa məhləghati ilahal Iesu.

16:14 Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 **16:16** Jon 6:69 **16:17** Kəl 1:15-16 **16:18** Jon 1:42; Efəs 2:20 **16:24** Jon 19:17; Fil 2:8; Mat 10:38; Luk 14:27 **16:25** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 **16:26** Mat 4:8-9 **16:27** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Nəh 22:12 **17:2** 2Pitə 1:16-18

⁴ Kəni Pitə tāməni=pən kəm Iesu māmə, “!İərmənig! Təuvir māmə itimahal u iəmluva u ikinu. Nəmə nəkolkeikei, iəkol nimauvlavl kəti u ikinu, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.”

⁵ Nian Pitə tāmətəghati əhanəh, nəpuə əhagəhag kəti təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmiet e nəpuə mətəni māmə, “Inu nətik iətəm iəkolkeikei pik. Nənik tagiən pik ohni. !Nəklətəlig lan!”

⁶ Nian suah milahal əha kəmhletəu nəghatiən əha, mihləmei=pən mihlitanim=pən rəhn-kapə lahal e niftəni məhləgin pik. ⁷ Mətəu Iesu təmuva mek ilahal mətəni māmə, “Ləhtul. Sləginian.” ⁸ Nian kəmhlesal-pəri, məsleruh minian iətəmi kəti, mətəu Iesu pisin əmə.

⁹ Nian kəmotəiuaiu=pa e nitəuət, Iesu tənə kəm lahal māmə, “Nəsləniən kəm iətəmini kəti nati nak iətəm nəmhləruh mətəuarus=pən Nəti İətəmini otəmiəgəh min e nīmisiən.”

¹⁰ Kəni kihləni=pən māmə, “?Mətəu təhro nəgətun min rəha Lou kəutəni māmə Elaijə otəkeikei maupən muva min?”*

¹¹ Kəni Iesu tāməni=pən māmə, “Nipəhriənian māmə Elaijə otəkeikei maupən muva māmə otol vivi min natimnati rəfin. ¹² Mətəu iəkəni=pinə kəm təmahal māmə, Elaijə tinuva rəkis, mətəu nətəmini kəsotəhrunian in, kəni motol tərəh lan. E nolian əhmen min əmə, Nəti İətəmini otətəu nəhməian e nəhlmilah.” ¹³ Kəni rəhan nətəmini kinotəhrun māmə tətəghati e Jon Bəptais kəm lah nian tətəghati e iəni Elaijə.

*Iesu tāməhgi pətigəm
narmin tərəh e suakəku kəti
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)*

¹⁴ Nian kinohiet=pa o nīmənin nətəmini, suah kəti tuva misin nəulin aupən e Iesu, ¹⁵ kəni mənə māmə, “İərmənig, asiru e nətik. Tətauit, kəni mətətəu pik nəhməian lan. Nian tepət tətəmei=pən e nigəm, mətəmei=pən e nəhu. ¹⁶ İəmələs muvən o rəham min nətəmini, mətəu kotəruru nol vivian.”

¹⁷ Kəni Iesu tāməni=pən māmə, “!Ei! İtəmah nətəmi rəueiu nəsotəhatətəian, kəni nənəhuvən isəu o suaru rəha Uhgın. !?Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuarus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak!? !?Kəni kərmə onəhgın iəpanəmeig e təmah!? !Otīt suakəku ko məhuva kəm iəu!” ¹⁸ Kəni Iesu tāməghati əskasik kəm narmin tərəh, kəni tiət e suakəku, kəni rəueiu agın suakəku təməuvir.

¹⁹ Kəni rəhan nətəmini kəməhuva motəhtul pisin ilah Iesu, kəni motətapuəh ohni māmə, “?Təhro itimah iəkotəruru nəhgi pətigəmiən narmin tərəh?”

²⁰ Kəni Iesu tāməni=pən kəm lah māmə, “Mətəu-inu rəhatəmah nəhatətəian təkəku əmə, təsəhmenian. Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah māmə, nəmə rəhatəmah nəhatətəian əha ikin, nati əpnəpin təhmen e nikiti mastət u təkəku agın, kəni nəkotəhrun nənə-pənian kəm nitəuət u māmə, ‘İet u e nimeim, muvən ikin əha,’ kəni nitəuət otiet, kəni nati kəti tikə iətəm itəmah nəkotəruru nolian.”†

²² Nian kəməhuva kətiəh əpəha Kaləli, Iesu tāməni=pən kəm lah māmə, “İəu Nəti İətəmini, suah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimər min. ²³ Nətəmini okotohamu iəu, kəni uərisig e nian kışil, Uhgın otosmiəgəh min iəu e nīmisiən.” Kəni rəhan min nətəmini kəmotətəu tərəh pik agın o nəghatiən əha.

Takis rəha Nimə Rəha Uhgın

17:5 Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * **17:10** Nian Uhgın tāməghati kəm lahal əpəha e nitəuət, ilahal kiləhrun māmə Iesu in Kristo iətəm otuva. Kəni kiləhrun māmə Elaijə otəkeikei maupən muva min, mətəu kəmsleruhiən māmə Elaijə təmuva mol əpenə-penə natimnati rəfin. Tol lanəha, rəhalah nətəligiən tinol nəruvian, mətəu-inu Iesu iətəm in Kristo tinuva rəkis, mətəu Elaijə təməsuvaian. **17:10** Mal 4:5 **17:11** Mal 4:5-6 **17:12** Mat 11:14 **17:13** Luk 1:17 **17:19** Mat 10:1 † **17:20** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni māmə, “**21** Mətəu suah kəti iətəm tolkeikei māmə otəhgi pətigəm narmin tərəh min lanəha, in otəkeikei mətəfaki kəni mətətuakəm.” **17:20** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Kor 13:2 **17:22** Mat 16:21

²⁴ Nian Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuva Kapeniām, nətəmimi rəha nosiān mēni rəha takis rəha Nimə Rəha Uhgīn, kəməhuva o Pitə motəni mēmə, “?Təhro? ?Rəham iəgəṭun tatəṭəou takis u, uə kəpə?”

²⁵ Kəni Pitə tāmāni=pən mēmə, “Əuəh, tatəṭəou.”

Nian Pitə tāmuvən e nīpəgnəua nimə, kəni Iesu tēmaupən mēghati mətəni kəm in mēmə “?Saimon, nīkim təhti mēmə nak? ?Kig mīn rəha nəhue niftəni kautos takis o pəh, kautos o rəhalah mīn nətəmimi, uə nətəmimi pisin mīn?”

²⁶ Pitə tāmāni=pən mēmə, “Kautos o nətəmimi pisin mīn.”

Kəni Iesu tāmāni=pən mēmə, “Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha kig kəsotəṭəouiən.‡

²⁷ Mətəu kitah kəsotolkeikeiən mēmə kotol ilah kotəṭəu tərāh o tah. Kəni tol lanəha, təuvīr mēmə ik onəkuvən əpəha ləuahtəni e lek, mərəki rəham nīpien o niuviən nəmu. Nəmu iəṭəm nəkaupən miuvi, məhapu nīpəgnəuan, kəni meruh mēni silfə kəti təhmen o nətəouiən takis. Mos muvən məfən kəm lah o nətəouiən rəhalau takis.”

18

*Iəṭəmi asoli
e Narmənīgīən Rəha Uhgīn
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

¹ E nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva ohni motəṭəpuəh ohni mēmə, “?Pəh u in iəṭəmi asoli e Narmənīgīən Rəha Uhgīn?”

² Kəni Iesu tauīn e suakəku kəti tuva məhtul e nəlugin e lah, ³ kəni mēni mēmə, “Pəhriən iəṭəni kəm təmah mēmə nəmə nəsoṭəuhliniən itəmah məhuva motəhmen e kəlkələh mīn, ko nəsəhuvəniən motatig ahgəl Narmənīgīən Rəha Uhgīn. ⁴ Tol lanəha, pəh u otosiahu in təhmen e suakəku u, in iəṭəmi asoli e Narmənīgīən Rəha Uhgīn.

⁵ “Nəmə iəṭəmi kəti in ləhtəni təhmen e suakəku u, kəni iəṭəmimi kəti nīkin tagiən o nosiən iəṭəmimi u muvən e nīpəgnəuan nimə rəhan, kəni nəmə tatol e nərgək, kəni in təhmen mēmə tatos iəu mīn e nīkin agiən.

⁶ “Rəhak iəṭəmimi u tətəṭəṭə lak təhmen e suakəku əha. Kəni nəmə iəṭəmimi kəti tatiuvi=pən suakəku kəti əha mēmə tatol təfagə tərāh, kəni iəṭəmimi əha, Uhgīn otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən lan əpəha ləuantəhi lokamnīm təmnīm.

⁷ “Kəsi, nəhməiən asoli otuva o nətəmimi rəha nəhue niftəni, nətəm kəutəfən-əfən kəm nətəmimi mēmə okotol təfagə tərāh. Nəfən-əfəniən mīn əha okotəkeikei məhuva. Mətəu kəsi, nəhməiən asoli otuva o iəṭəmimi u iəṭəm in suaru rəha nərahien əha. ⁸ Nəmə nəhlməm uə nəhlkəm tol ik natol təfagə, kəni nəkəṭei rəkis mərəki lan. Mətəu-inu təuvīr pik mēmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhlkəm kəti uə nəhlməm kəti tikə, tapirəkis agin mēmə ik nətaskəlīm nəhlməm pəti mil mine nəhlkəm pəti mil əha ikin, kəni kəraki=pən lam e nigəm iəṭəm tatuəu naunun tikə. ⁹ Nəmə nəhmtəm tol ik natol təfagə, kəni isul rəkis mərəki lan. Mətəu-inu təuvīr pik mēmə nian nəkuvən e negəu e neai, nəhmtəm kəti tikə, tapirəkis agin inu mēmə ik nətaskəlīm nəhmtəm pəti mil, kəni kəraki=pən lam e nigəm asoli iəṭəm tatuəu naunun tikə.”*

*Nəghatiən əuhlin e sipsip iəṭəm təməluei
(Luk 15:3-7)*

17:24 Eks 30:13; 38:26 ‡ **17:26** Inu tol lanu mēmə nətəm Rom ilah kəutarmənig e niftəni u Isrel. Kəni nətəm Isrel ilah kəutəṭəou takis tatuvən o Rom. Mətəu nətəm Rom, ilah kəsotəṭəouiən takis. Mətəu e fes u, in tətəghati e takis pisin kəti o Nimə Rəha Uhgīn u nətəm Isrel ilah kəutəṭəou. Mətəu Iesu tətəni mēmə, in Nəti Uhgīn pəhriən. Kəni Nimə Rəha Uhgīn in rəhan mīn. Ko ilah kəsotəṭəpuəhiən o Iesu mēmə in otəṭəou takis u. **18:1** Luk 22:24 **18:3** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8** Mat 5:29-30 * **18:9** Inu nəghatiən əuhlin iəṭəm tətəgəṭun mēmə Iesu tolkeikei mēmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah nolien tərāh mīn. Təhmen mēmə kəutəṭəhtuv rəkis nolien tərāh. Mətəu in təsolkeikeiən mēmə okotərəkin nīpətitah. **18:9** Mak 9:43-48

¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəkotəkeikei motəhrun vivi məmə nəsothəhuiən nətəmimi rəhak mən nətəm kotəhmen e kəlkələh mən, mətəu-inu iətəni kəm təmah məmə nagelo mən nətəm kauteh ilah, nian rəfin ilah kautəhtul e nəhmti rəhak Tatə u tətətig əpəha e negəu e neai məmə okotəni pətigəm ilah kəm in.”†

¹² “?Nikitəmah təhti məmə nak? ?Nəmə iətəmimi kəti rəhan sipsip uan-hanrit, kəni kətiəh təluei mətan, kəni iətəmi əha otol nak? In otəpəh nainti-nain əpəha nitəuət, kəni muvən məsal e inu iətəm təməluei. ¹³ Kəni nəmə təmeruh, iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nikin otagiən o sipsip u kətiəh əmə, tapirəkis mən ilah u nainti-nain u kəməsotəlueiən. ¹⁴ E noliən əhmen mən əmə, rəhatəmah Tatə əpəha e negəu e neai, in təsolkeikeiən məmə nətin kəti otuvən məluei.”

*Piam iətəm tatol nərahian kəm ik
(Luk 17:3)*

¹⁵ Kəni Iesu təməni məmə, “Nəmə piam kəti tol noliən tərəh kəti kəm ik, uvən meruh itəlau pisin əmə, kəni nəkəni=pən nati nak iətəm təmol təsəhruahruən. Nəmə tətətəlig lam, rəham nəghatiən otol in titəlig=pa mən muəuvir o təlau mən. ¹⁶ Mətəu nəmə təsətəligiən lam, os iətəmimi kətiəh uə keiu mihluvən mən mihleruh məmə nəghatiən mən rəfin onəkotəni, okotəhrun məmə ilah rəfin nipəhriənən əmə. ¹⁷ Mətəu nəmə təsətəlig minien e təmah, nəkəni=pən kəm niməfaki kəni pəh iətəmi kəti rəha niməfaki otəghati kəm in. Mətəu nəmə təsətəligiən e niməfaki, kəni niməfaki otol in məmə İanihlua uə iətəmimi rəha nosiən məni rəha takis.

¹⁸ “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, əpəha e negəu e neai, Uhgın tənəgəhan rəkis məmə nəuiatəmah iətəm nəkotəni e nəhue niftəni. Nian nəkautəhtipəsəg e nati kəti uə nəkautəgəhan e nati kəti, kəni otol məmə inu mine.

¹⁹ “Kəni iətəni pəhriən mən kəm təmah məmə, nəmə itəlau keiu nəkuəni əskasik nəghatiən kəti o nati kəti kəni muətapuəh ohni e nəfakiən kəm Uhgın, kəni rəhak Tatə əpəha e negəu e neai otol nati nak iətəm nəkotətapuəh ohni. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, ikin pəhruvən iətəmimi keiu uə kisil kihluva kətiəh e nərgək, iəu əha ikin e nəlugın.”

*Nəghatiən əuhlin
e iətəmimi iətəm təsaluiən e kauin rəha iətəmi kəti.*

²¹ Kəni Pitə təmuva o Iesu kəni mətapuəh ohni məmə, “İərməniğ. ?Nəmə piak kəti tatol tərəh kəm iəu, kəni oiəkalu məsalpinien e noliən tərəh rəhan mau kuvəh? ?Mau səpin?”

²² Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İəkəni=pinə kəm ik məmə, səniəmə mau səpin əmə, mətəu mau səpinte-səpin.”‡

²³ “Nəkeikei mol lanəha mətəu-inu Nərməniğiən Rəha Uhgın təhmen e nəghatiən əuhlin u. Kig kəti tolkeikei məmə oteruh-to kauin mən iətəm rəhan nətəmimi kəmotol kəm in məmə ilah okotətəu. ²⁴ Nian tinətuəuin uək əha, kotələs rəhan kəti ioluək məhuva ohni iətəm təmol rəhan kauin iahgin ağin, təhmen e fifti-tausin-miliən vatu (50,000,000,000 vatu). ²⁵ Mətəu suah kəha tinəruru nətəouiən, kəni tol lanəha, kig təməni məmə okotol səlim lan, mine rəhan pətan, mine rəhan mən kəlkələh mən, mine rəhan natimnati mən rəfin məmə otətəu rəhan kauin.§

²⁶ “Kəni rəhan ioluək təmeiuaui misin nəulin aupən lan. Kəni mətəkeikei ohni mətəni=pən kəm in məmə, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuvin kəm iəu məmə iəkətəu rəfin rəhak kauin?’ ²⁷ Kəni rəhan iətəmi asoli təmasəkəhruin in, kəni məpəh rəfin rəhan kauin məmə otəsətəouiən nian kəti mine, kəni meğəhan lan məmə tuvən.

† **18:10** E kopi əuas mən nəuvein rəha Niutəstimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti mən əha ikin iətəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “11 Kəni iəu, Nəti İətəmimi, iəmuva məmə iəkosmiəgəh ilah u kəmotəluei.”

18:10 Hip 1:14 **18:15** Luk 17:3; Kəl 6:1 **18:16** Dut 19:15; Jon 8:17 **18:18** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19** Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22** Nipəti “mau səpinte-səpin” məmə kitah kotəkeikei motalu e nərahian rəha iətəmi kəti nian rəfin, naunun tikə. **18:22** Luk 17:4 § **18:25** Inu noliən əskasik rəhalah e nian mən əha.

²⁸ “Mətəu nian ioluək u təmuvən, kəni meruh iətəmini kəti u təmol kauin kəm in, təhmen e uan-hanrit tausin vatu (100,000 vatu). Ilau pəti ioluək mil katuol uək kətiəh əmə rəha iətəmi asoli u. Kəni ioluək iətəmi iətəmi asoli təmalu e rəhan kauin, in təmaskəlīm iətəmini u kəti kəmatuol pəti uək, kəni mətəmkəhtuv nentəui, mətəni məmā, ‘!Ətəou=pa rəham kauin iətəmi nəmol kəm iəu!’

²⁹ “Kəni ioluək əha iətəmi təmol kauin kəm in, teiuaiu misin nəulin mətəkeikei ohni mətəni məmā, ‘Pale. ?Nəkəhrun nəfaiən nian əkuəkir nəuvetin kəm iəu məmā iəkətəou rəhak kauin?’

³⁰ “Mətəu in təni məmā, kəpə. Kəni təmuvən mənī məmā okələs suah u kan kləfən e kaləpus mətəuərus otətəou rəfin rəhan kauin iətəmi təmol. ³¹ Mətəu noluək min nəuvein min kəmoteruh nati əha, nikilah təmahmə pik ohni, kəni məhuvən motəni=pən kəm iətəmi asoli natimnati rəfin iətəmi kəmoteruh.

³² “Kəni iətəmi asoli təmauin e ioluək əha tuva təni=pən kəm in məmā, ‘Ik ioluək tərəh agin. İəməpəh rəfin rəham kauin mətəu-inu nəmatəkeikei ohniəu. ³³ ?Təhro nəsasəkəhruiən iətəmi u natuol pəti uək itəlau min, təhmen=pən əmə e iətəmi iəmol kəm ik?’ ³⁴ ?Kəni niəməha təmol iətəmi asoli, kəni təni məmā okələs kan kləfən e kaləpus məmā iətəmi tətəhtul o kaləpus otaskəlīm in mətəuərus=pən otətəou rəfin rəhan kauin iətəmi təmol.”

³⁵ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatən əuhlin, təmənī=pən kəm lah məmā, “Kəni e suaru kətiəh əmə, rəhak Tatə əpəha e nəgəu e neai, otol kəm təmah rəfin, nəmə nəutəlpin məsotalu pəhriənən e nərahien iətəmi piatəmah min kautol kəm təmah.”

19

İərman mine pətan

kətuəpəh ilau min

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Nian İesu təmol naunun e nəniən natimnati min u, kəni miet Kaləli muvən e nītəni Jutiə e nītəni=pən e nikali nəhu Jotən. ² Kəni nīmənīn nətəmini kəmutəhuərisig lan məhuvən əha ikin əha, kəni təmol vivi ilah e nīmisiən min.

³ Kəni Farəsi min nəuvein kəmotol nəniən ekəu-ekəu məmā otiuvi=pən İesu e nəghatən kəti iətəmi təsəhruahruən. Kəməhuva o İesu motəni məmā, “?Lou tətəni məmā iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan o nati əpnəpin əmə kəti uə kəpə?”

⁴ Kəni təmol aulis ilah mənī=pən məmā, “?Nəmotəfin uə kəpə məmā, e nətuəuiniən nian muva mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgīn u iətəmi təmol nətəmini rəfin, təmol iərman mine pətan? ⁵ Kəni Uhgīn u inu, u təmənī məmā, ‘O nati əha in əha, iərman otəpəh rəhan tatə mine məmā, kəni mətuətig ilau rəhan pətan. Kəni ilau okiəuva nīpətilau kətiəh.’ ⁶ Kəni rəueiu, ilau səniəmā keiu, mətəu kətiəh əmə. Uhgīn tīnīlpin ilau kīniəuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmini əpnəpin əmə kəti ko təsəhtəuviən rəhalau natigien.”

⁷ Kəni Farəsi min kotəni=pən məmā, “?Mətəu təhro Mosis təmənī məmā iətəmini təhrun nəfəniən nəuəuə kəti kəm rəhan pətan o nəpəhiən mol difos lan, kəni mahli=pən tatuvən?”

⁸ Kəni İesu təmənī=pən məmā, “Mosis təmegəhan e təmah nətəmi İsrəl məmā onəkotəpəh rəhatəmah nīpətan min motol difos e lah mətəu-inu rəhn-kəpə təmah təskasik pik. Mətəu əupən, e nətuəuiniən nian muva mətəuərus=pa u rəueiu təməsolien lanu. ⁹ Mətəu iətəni kəm təmah məmā, nəmə suah kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan mətəu pətan u təsapiliən ilau suah pisin kəti, kəni suah u in mit pətan pisin, təhmen əmə məmā in tatol təfagə mətəkləh e pətan əha.”

¹⁰ Kəni nətəmini rəha İesu kotəni məmā, “Nəmə natigien rəha iərman mine pətan təskasik pik lanu, təuvir məmā iərman mine pətan okəsüolien marit.”

¹¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Səniəmə nətəmimi rəfin okotəhrun nosiən nəghatiən u, mətəu nətəmimi əmə min konu nətəm kəməfən nəghatiən u kəm lah, məmə rəhalah əmə. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmimi nəuvein okəsotoliən marit o nati pisin pisin min. Kəti ko təsoliən marit mətəu-inu nıpətin nəuветin tərəh nian təmair. Kəti ko təsoliən marit mətəu-inu nətəmimi kəmotərəkən nıpətin nəuветin. Kəni kəti tətəni aru məmə in otəsoliən marit məmə otol uək rəha Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmimi iətəm təhrun nosiən nəghatiən u, in təkeikei mos.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmimi kəmos kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah, kəni məfaki o lah. Mətəu nətəmimi rəha Iesu kəmotəniəhu ilah. ¹⁴ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəlkələh min kəhuva ohniəu, sotəniəhuiən ilah, mətəu-inu Narmənigiən Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotol lanu.” ¹⁵ Kəni təmələhu=pən nəhlmin e lah məfaki o lah, kəni miet ikin əha.

İətəm aluə iətəm

rəhan nautə tepət

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kəni suah kəti təmuva o Iesu məni=pən məmə, “İəgəhun. ?İəu oiəkəkeikei mol uək nak iətəm in təuvir məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro nətətapuəh ohniəu o nati nak iətəm təuvir? İətəmi kətiəh əmə iətəm in təuvir. Nəmə nəkolkeikei məmə nəkos nəmiəgəhiən itulin, itəu=pən nəghatiən min rəha Lou.”

¹⁸ Kəni suah u təməni=pən məmə, “?Lou min pəhruvən?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Sohamuiən iətəmimi, kəni məsakləhiən e pətan, kəni məsakləhiən, kəni məseiuəiən e kot, ¹⁹ kəni mışiai rəham tatə mine məmə, kəni molkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.”

²⁰ Kəni iətəm aluə u təməni=pən məmə, “Natimnati rəfin ko iatol. ?Nati nak min əha ikin iətəm iəsoliən?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Nəmə nəkolkeikei məmə rəham noliən otəhruahru agın, uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi.”

²² Nian iətəm aluə təmətəu nəghatiən əha, kəni təmagim matuvən. Nikin təpəou mətəu-inu rəhan nautə tepət.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İətəni pəhriən məmə, tiəkis o iətəmimi iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgın.

²⁴ Kəni iətəni min kəm təmah məmə, tiəkis məmə kaməl* otuvən=pən e nıpəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmimi rəhan nautə tepət otuvən matig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgın.”

²⁵ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotətəu nəghatiən əha, narmilah təmiuvig pik, mətəu nıkilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgın tolkeikei pik agın ilah, mətəu in tətəsiru e lah. Kəni motəni=pən məmə, “?Kəni pəh təhrun nosiən nəmiəgəhiən itulin?”

²⁶ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meruh ilah kəni məni məmə, “Nati u, ko iətəmimi təsoliən. Mətəu Uhgın, in təhrun noliən natimnati rəfin.”

²⁷ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “İəmotəpəh natimnati rəfin məmə iəkotohtəu=pinə ik. ? Nati nak u, o nian kəti in rəhatəmah?”

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian iətəm natimnati rəfin okotəuhlin məhuva motiuvi, kəni Nəti İətəmimi otəharəg e rəhan

19:14 Mat 18:2-3 **19:17** Lev 18:5; Luk 10:28 **19:18** Eks 20:13-16; Dut 5:17-20 **19:19** Eks 20:12; Lev 19:18

* **19:24** Kaməl in nati miəgəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksınəri. **19:26** Job 42:2

jeə rəha kig iətam in təhagəhag məuvir agin, kəni itəmah ko nətəm nəmotohtəu=pa iəu, onəkotəharəg min e jeə rəha kig ilah tueləf, kəni məutakil məutarmənig e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel. ²⁹ Kəni nətəmimi rəfin u nətəm kəmotəpəh rəhalah nimə min, uə pialah min, uə nəuvinilah min, uə rəhalah tatə uə məmə, uə nenətilah min, uə rəhalah nīpətan min o nərgək, Uhgīn otəfən natimnati min əha tepət pīk agin kəm lah, kəni məfən nəmiəgəhiən itulin kəm lah. ³⁰ Mətəu nətəmimi tepət nətəm kautəhtul aupən e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul uərisig e nəmiəgəhiən iətam otuva. Kəni nətəmimi tepət kautəhtul uərisig e nəhue niftəni rəueiu, okəhuva motəhtul aupən e nəmiəgəhiən iətam otuva.”

20

Nəghatiən əuhlin e noluək min əpəha e nasumiən

¹ “Tol lanəha mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgīn təhmen e nəghatiən əuhlin u. Iətəmi asoli kəti rəha nasumiən təmiet ləplapin agin məmə otəsal e nətəmimi məmə okəhuva motol uək e rəhan nasumiən. ² Kəni in təməni məmə otətəou ilah kətiəh kətiəh uan tənariəs* e nian kətiəh, kəni mahli=pən ilah kəhuvən e rəhan nasumiən.

³ “Tuəkīr o nain klok ləplapin, təmiet muvən e makit meruh nətəmimi nəuvein kəutəhtul məsotoliən nati kəti. ⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah min, əhuvən motol uək əpəha e rəhak nasumiən, kəni iəkətəou itəmah e mənī iətam təhruahru.’ ⁵ Kəni kəməhuvən.

“Kəni iuəkīr o tinə, təmiet muvən mol nati kətiəh əmə, kəni mol min e tri klok ləhnaiuv. ⁶ Kəni iuəkīr e faif klok ləhnaiuv, təmiet muvən meruh nətəmimi nəuvein min kautəhtul əpnəpin əmə. Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Təhro nəutəhtul u ikinu nian apiəpiə kəti, məsotoliən nati kəti?’ ⁷ Kəni kotəni=pən məmə, ‘Mətəu-inu iətəmi kəti təsəsaliən e timah məmə iəkotol uək rəhan.’ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah min əhuvən motol uək e rəhak nasumiən.’ Kəni ilah kəməhuvən.

⁸ “Nian tinəhnaiuv, iətəmi asoli rəha nasumiən təməni=pən kəm rəhan iətəmimi iətam tətəsal o noluək min məmə, ‘Auin e noluək min kəhuva, nəkəfən rəhalah mənī. Nəkətuəuin mətəou nətəmimi nətəm kəməhuva uərisig muvən mətəuərus nətəmimi kəmotəupən motol uək.’

⁹ “Kəni noluək min nətəm kəməhuva motol uək e faif klok, kəməhuva kəni təmətəou ilah uan tənariəs kətiəh kətiəh. ¹⁰ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmotəupən motol uək, nīkilah təhti məmə okotos mənī tapirəkis nətəmi min u kəmotol uək uərisig. Mətəu ilah kətiəh kətiəh kəmos min əmə uan tənariəs. ¹¹ Nian kəmos mənī, kəni nīkilah tinərah minəutəni nīkali iətəmi asoli rəha nasumiən, kəni motəni=pən kəm in məmə, ¹² ‘Nətəmimi min u nətəm kəmotol uək uərisig, kəmotol uək əmə e auə kətiəh əmə, mətəu ik nəmətəou itimah təhmen-əhmen əmə. Mətəu itimah iəmotol uək asoli e nərauiə əskasik e nian apiəpiə.’

¹³ “Mətəu iətəmi asoli təməni=pən kəm lah məmə, ‘Iəu kəti. Iəsəkləhiən kəm ik. ?Nəmənī məmə nəkol uək o uan tənariəs, uə kəpə? ¹⁴ Os rəham mənī matuvən. Iəkolkeikei məmə iəkətəou iətəmimi u iətam təmol uək uərisig təhmen əmə lam. ¹⁵ Rəhak u mənī. ?Iəkəhrun noliən lanəha nati nak iətam iəkolkeikei, uə kəpə? ?Nətəməki lak mətəu-inu iətol təuvir?’ ”

¹⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanəha, iətəmi tatuərisig otaupən, kəni iətəmi tətəupən otuərisig.”

19:28 Mat 25:31; Luk 22:30; Nəh 3:21 **19:30** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2** “Tənariəs,” inu mənī rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Tənariəs kətiəh in təhmen e nətəouian rəha uək o nian kətiəh. Rəueiu, 1 tənariəs təhmen e 1,000 vatu. **20:8** Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16** Mat 19:30; Mak 10:31

*Iesu tāmāni pätigām
rāhan nīmisiān*

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Kāni nian Iesu tāmān pān Jerusilām, tāmōs rāhan nātāmimi tuelāf motāhtul pisin, kāni tāmāni=pān kām lah māmā, ¹⁸ “Kautāhuvān āpāha ilis Jerusilām, kāni iāu Nāti Iātāmimi, okegāhan=pān lak kām pris asoli min mīne nāgātun min rāha Lou. Kāni okotiuvī pätigām iāu māmā iākimis, ¹⁹ kāni motāfān iāu kām Nanihlūā min māmā okotāuvsan lak, kāni motālis motoh, kāni motātu-pāri iāu e nigi kāmēluāu māmā iākimis. Kāni uārisig e nian kisil, kāni Uhgin otosmiāgāh min iāu e nīmisiān.”

Nātapuāhian rāha māmā kāti o Iesu

(Mak 10:35-45)

²⁰ Kāni pātān rāha Sāpāti, tos nātīlau mil muva mīsin=pān nāulin o Iesu, mātātapuāh e nati kāti ohni. (Iāu iātāmimi mil rāha Iesu.) ²¹ Kāni Iesu tāmāni=pān māmā, “?Nākolkeikei nak?”

Kāni pātān tāmāni=pān māmā, “Pāh nākegāhan lan māmā nātīk mil u, iāu pāti kāti otāharāg e nīkalīm maru, kāni kāti tāharāg e nīkalīm māuil, ikin ima nāsānānīān mīne nīsiān, nian onākarmānīg lan.”

²² Kāni Iesu tāmāni=pān kām lau māmā, “Nākuāruru nati iātām nātūātapuāh ohniāu. ?Tāhro? ?Itālu, nīkitālu tāhti māmā nākuāhrun māmā ko nākuos nahmāiān u oiākos māmā oiākātū tārah?”† Kāni kuāni=pān kām Iesu māmā, “?Uāh, iākuāhrun.”

²³ Kāni Iesu tāmāni=pān kām lau māmā, “Pāhriān, onākuāmni=pān e rāhak kap rāha nātūiān nahmāiān. Mātū o nāharāgiān e nīkalīk maru mīne māuil, sāniāmā rāhak māmā iākāni. Ikin mil āha, iāu rāha nātāmimi min u iātām Uhgin tāmōl āpēnā-pēnā o lah.”

²⁴ Nian nātāmimi ten min rāha Iesu kāmōtātū nāghatiān āha, kāni nīāmāha tāmōl pik ilah o suah mil iāu pian mātū ilah min kōtolkeikei māmā kāhuva motepāt. ²⁵ Mātū Iesu tāmāuīn e lah kāhuva kātiāh, kāni māni=pān kām lah māmā, “Nākotāhrun rākis noliān rāha nātāmi asoli rāha Nanihlūā min. Ilah kautol tāsкасik pik kām rāhalah min nātāmimi. Kāni rāhalah kāpmān min kautol ilah kātāmāhli lāhtāni e narmānīgīān rāhalah. ²⁶ Mātū itāmāh, ko nāsōtoliān lānāha. Mātū nāmā itāmāh kāti tolkeikei māmā otuā in iātāmi asoli kāti rāhatāmāh, in otākeikei muva māmāhmen e iolūāk kāti rāhatāmāh, ²⁷ kāni nāmā itāmāh kāti tolkeikei māmā otāhtul aupān e tāmāh, in otākeikei muva slef rāhatāmāh. ²⁸ Noliān āha tāhmen āmā lak, Nāti Iātāmimi. Iāmāsuvaiān māmā nātāmimi okōtol uāk rāhak, mātū iāmūvā māmā iākol uāk rāhalah, kāni iākāfān rāhak nāmīāgāhīān māmā iākitis ilah e rāhalah noliān tārah min.”

Iāmnāu mil kāmueruh nati

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Nian Iesu mīne rāhan min nātāmimi kāmōhiet e taun Jeriko, nīmānīn nātāmimi kāmōhtū=pān. ³⁰ Kāni iāmnāu mil keiu kātūāharāg e nīkalī suāru, kāni nian kāmūātū māmā Iesu tātāliuāk e suāru mātūvā, kāni kāmūāgāt āfāmāh muāni māmā, “!Iārmānīg, Mipī Kig Tefit, asākāhruīn itīmīlau!”

³¹ Kāni mātū, nīmānīn nātāmimi kautāniāhu iāu, mōtāni=pān māmā kāsūāgāt pikīān, mātū iāu kuāgāt pik āgin min māmā, “!Iārmānīg, Mipī Tefit, asākāhruīn masīru itīmīlau!”

³² Kāni Iesu tāhtul māuīn e lau, māni=pān māmā, “?Nākuolkeikei māmā iākol nak kām tālu?”

³³ Kāni kuāni=pān māmā, “Iārmānīg, iākuolkeikei māmā iākuēruh nati.”

³⁴ Kāni Iesu tāmāsākāhruīn iāu, kāni mek nāhmtīlau. Kāni rāueiu āgin, kīnatueruh nati, kāni matūitū=pān Iesu.

20:18 Mat 16:21; 17:22-23 **20:21** Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22** Nāghatiān Kris āhruāhru tātāni māmā, “?Itālu, nīkitālu tāhti māmā nākuāhmen māmā kitāhal okīhlāmni pāti e kap rāha nātūiān nahmāiān iātām iāu iākākeikei māmniān lan?” **20:22** Mat 26:39; Jon 18:11 **20:25** Luk 22:25-26 **20:26** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28** Luk 22:27; Fil 2:7

21

*Iesu tāmuvən əpəha Jerusiləm mol əpu məmә
in Kig*

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Nian kinəhuva iuəkir o Jerusiləm, minəhuva Petfas e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təmahlırəkis rəhan mil iətəmimi keiu, ² kəni məni=pən kəm lau məmә, “İan əpəha e lahuənu aypən e tah, kəni ikin əha nəkuuruh uəhai əmə togki kəti kəmoħrain ilau nətin. Kəni nəkiatis ilau muasig miəuva kəm iəu. ³ Nəmә iətəmi kəti təni nati kəti kəm təlau, nəkuəni=pən kəm in məmә İərmənig tolkeikei ilau, kəni otəpanahli=pa uəhai əmə ilau.”

⁴ Nati u təmuva məmә otol nəghatien nak iətəm iəni təməni otuva mol nipəħriənien. İəni təməni məmә,

⁵ “Otəni=pən kəm nətəmimi əha Jerusiləm* məmә,
‘Oteruh-to, rəhatəmah kig tətuvə o təmah,
rəhan nətəligien in ləhtəni,
kəni mətasuə e togki,
mine togki u in nətin əmə.’ ”

⁶ Kəni iətəmimi mil rəha Iesu kəmian muol nati nak iətəm Iesu təməni məmә okuol.
⁷ Kəmuasig togki mine nətin, kəni muələhu-pəri rəhalau kot min e togki mil, kəni Iesu təməharəg-pəri lan. ⁸ Nīmənin nətəmimi tepət kautepin rəhalah min kot əpəha e suaru, kəni nəuvein kotətei nimali niggi min, kəni motepin ilah e suaru e nisaiəni. ⁹ Kəni nīmənin nətəmimi nətəm kəutaupən e Iesu, mine nīmənin nətəmimi nətəm kəutəhuərisig e Iesu, kəutagət əfəməh mautəni məmә,

“!Hosanə† o Mipi Tefit!

!İərmənig Uhgın tətətig ilau iətəmimi u iətəm tətuvə e nərgin!

!Hosanə o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai!”

¹⁰ Nian Iesu təmiet=pən Jerusiləm, nətəmimi rəfin əha ikin nikilah təmauit, kəni mautəni nəghatien tepət məutətapuəh məmә, “?Pəh u?”

¹¹ Kəni nīmənin nətəmimi kotəni məmә, “İnu iəni Iesu, rəha Nasərit, əpəha e nitəni Kaləli.”

*Iesu əpəha
e Nīmə Rəha Uhgın*

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kəni Iesu tāmuvən əpəha imə e Nīmə Rəha Uhgın, kəni məhgi pətigəm nətəmimi nətəm kəutol səlim mine mautos nəhmtin natimnati əha ikin məmә okotol sakrifais lan. Kəni mahuvihin tepil min iətəm kətəuhlin məni ikin, kəni mahuvihin jeə min rəha nətəmimi min u kəutol səlim e iəuein min.‡ ¹³ Kəni məni=pən kəm lah məmә, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgın məmә, ‘Rəhak nīmə, okauin lan məmә nīmə rəha nəfakien kəm Uhgın,’ mətəu itəmah nəmotol məmә in ‘nīmə rəha iakləh min.’ ”

¹⁴ Kəni nətəmimi nətəm nəhmtilah tərəh mine nətəmimi nəhlkilah təməpaiu-əpaiu kəməhuva ohni əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni tol vivi ilah. ¹⁵ Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmoteruh nati təuvir min iətəm in təmol, kəni moteruh min kəlkələh min kəutagət əfəməh əpəha e Nīmə Rəha Uhgın, mautəni məmә, “!Hosanə o Mipi Tefit!”

Mətəu nətəmi asoli əha, niəməha təmol ilah. ¹⁶ Kəni kotəni=pən kəm Iesu məmә, “? Nətətəu nati nak kəlkələh min kəutəni, uə kəpə?”

* **21:5** Nəghatien əħruəħru rəha Kris təni məmә, “Nətin Pətan Saion” kəni nipəti nəghatien u məmә “nətəmimi rəha Jerusiləm.” Saion in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. **21:5** Sek 9:9 † **21:9** Nipəti nəghatien u “Hosanə” təni məmә, “əni-vivi.” Nətəmimi kəməutəni pətigəm məmә Iesu in Məsaia, iətəmimi u Uhgın təməni məmә in otahli=pa məmә otosmiəgəh ilah. **21:9** Sam 118:26 ‡ **21:12** Afin-to e tiksənəri “Nīmə Rəha Uhgın” o nəħrunien natimnati nian Iesu tāmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nīmə Rəha Uhgın. **21:13** Aes 56:7 **21:13** Jer 7:11

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh. Nəmotafin, uə kəpə, nəghatən iətəmi kəti təməni kəm Ughin iətəm tətəni lanu lan məmə, ‘E nohli kəlkələh agin min mine nəpəou min agin, nəmol məmə ilah okotəni-vivi ik’.”

¹⁷ Kəni təməpəh ilah miet Jerusiləm muvən e taun Petəni, mapılı ikin.

Nigi kəti fik təmaukei-aukei

(Mak 11:12-14,20-26)

¹⁸ Ləplapın agin, Iesu təmitəlig=pən min Jerusiləm, kəni nəumis tınus. ¹⁹ Kəni təmafu nigi u fik e nıkali suaru, kəni təmuvən ohni mətəu təsehiən nəuan kəti, mafu əmə nimalin. Kəni tənı=pən kəm nigi u məmə, “!Ko nəseuə minian!” Kəni rəueiu agin, nigi təmaukei-aukei.

²⁰ Nian rəhan nətəmini kəmoteruh nati əha, kəni narmilah təmiuvig, kəni motəni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nigi əha fik təmaukei-aukei uəhai əmə lanəha?”[§]

²¹ Mətəu Iesu təməni=pən məmə, “İətəni=pinə nıpəhriənən məmə nəmə nautos nəhatətəin, kəni rəhatəmah nətəligiən təsolian keiu, nəkotəhrun noliən nati nak iətəm iəmol e nigi u fik. Mətəu səniəmə in əmə əha, nəkotəhrun nəni-pəniən kəm nıtəuət əha məmə ‘Uvən miuvig mamnim əpəha ləuantəhi,’ kəni otol nəuiatəmah. ²² Nəmə nəkotəhatətə, kəni onəkotos nati nak iətəm nəutətapuəh lan e nəfakiən.”

Nətapuəhiən o nepətiən

rəha Iesu

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Iesu təmuvən e Nımə Rəha Ughin, kəni nian təmətəgətin, pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, kəhuva ohni motəni=pən məmə, “?Natol natimnati min u e nepətiən rəha pəh? ?Kəni pəh təməfinə nepətiən ko?”

²⁴ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “İəkətapuəh=pinə min e nəghatən kəti kəm təmah. Nəmə nəkotəfa nəghatən kəti, kəni iəkəni=pinə kəm təmah məmə nepətiən nak iətəm iatol natimnati min u lan. ²⁵ ?Nepətiən rəha Jon təmsipən iə o noliən bəptais? ?Təmsipən e negəu e neai, uə rəha nətəmini əmə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Nəmə kotəni məmə, ‘Nepətiən rəha Jon təmsipən e negəu e neai,’ kəni otəni məmə, ‘?Mətəu təhro nəsotəniən nıpəhriənən lan?’

²⁶ Mətəu nəmə kotəni məmə, ‘Rəha nətəmini əmə,’ kitah kəutəgin e nımənin nətəmini ikinu rəueiu mətəu-inu nıkilah təhti məmə Jon in iəni kəti rəha Ughin.”

²⁷ Tol lanəha, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtimah iəkotəruru.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən kəm təmah məmə e nepətiən nak iatol natimnati min u lan.”

Nəghatən əuhlin

e suah mil keiu.

²⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Təhro? ?Nikitəmah tətəhti məmə nak? Suah kəti, nətin iərman keiu. Kəni təmuvən məni=pən kəm iətəm iahgin lan məmə, ‘Nətik, uvən mol uək rəueiu əpəha e nasumiən.’ ²⁹ Mətəu nətin təməni=pən məmə, ‘İəkəpəh.’ Kəni matig məuhlin min rəhan nətəligiən, kəni muvən e nasumiən.

³⁰ “Kəni tatə təmuvən o nətin iətəm təkəku, məni=pən min kəm in nati kətiəh əmə. Kəni nətin təməni=pən məmə, ‘Əuəh, tatə, iəkuvən,’ mətəu təməpəh=pən e nasumiən.

³¹ “?Otəni-to məmə suakəku mil u in pəhruvən, təmol nəuia rəhan tatə?”

21:16 Sam 8:2 **§ 21:20** E Oltestimin, nigi u fik tatol nəmtətiən e nətəm Isrel. Iesu in təmol nigi u fik taukei-aukei məmə otəgətin nətəmi asoli rəha Isrel, okol nalpinian kəm lah. Uə təhmen əmə lanu məmə Ughin otol nalpinian kəm nətəmini min u kəsotolian nəuan uə məsotəfakiən kəm in (Aiseə 5:1-7 mine Jereməe 8:4-13 rəhalau nəghatən təhmen əhmen; eruh min Matiu 24:2 mine futnot). Mine Iesu təməgətin min lanu məmə otəgətin rəhan min nətəmini o rəhalah nəhatətəin, u inu, rəhalah nəhtulian e Ughin. **21:21** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Kor 13:2 **21:22** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26** Mat 14:5

Kəni kəmotəni=pən məmə, “Suakəku iətəm iahgin lan.”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Əuəh, in əhruahru. Kəni iətəni=pinə nīpəhriənən məmə, nətəmi kautos məni rəha takis, mine nīpətan rəha suaru kautəhuvən e Narmənīgən Rəha Uhgīn aupən e təmah, ³² mətəu-inu Jon təmuva o təmah məmə otəgətun suaru rəha noliən əhruahru, kəni mətəu itəmah nəsotəniən nīpəhriənən lan. Nəti suah u iətəm təkəku tətəgətun=pən itəmah. Mətəu nətəm kautos məni rəha takis, mine nīpətan rəha suaru kəmotəni nīpəhriənən lan. Nəti suah iətəm tepət lan tətəgətun=pən ilah. Kəni nəmoteruh pau nati əha, mətəu nəməsotəuhliniən itəmah e rəhatəmah noliən tərəh mīn, kəni məsotəniən nīpəhriənən lan.”*

*Nəghatiən əuhlin e nətəmimi tərəh nətəm kəutasum
e nasumiən
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)*

³³ Kəni Iesu tətəkeiki mətəni məmə, “Otətəlig-to e nəghatiən əuhlin kəti mīn. Iətəmi asoli kəti rəha nasumiən, təmol nasumiən kəti e nīləuis kəti kətəni məmə krep, u katol wain lan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel muvən mītəlau lan. Kəni mol ikin kəti o noliən nimeī nevig-evigīən e nəua krep məmə nəhu krep otaiu kəni mol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsəl vivi o nasumiən o nati miəgəh mīn mine nətəmimi.†

“Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuvein rəhan, nəuvein rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkīən ikin pisin pisin kəti.

³⁴ “Nian krep tīnīmarəg, kəni tahli=pən rəhan ioluək mīn məmə okəhuvən e nasumiən rəha krep, motətəpuəh o nətəmimi nətəm kautol uək e nasumiən məmə okotəfən rəhan krep nəuətin kəm lah.

³⁵ “Mətəu nətəm kautol uək e nasumiən kəmotaskəlīm rəhan ioluək mīn, kəni motoh kəti, motohamu kəti, motəhti e kəpiel iətəm tatol kīsil lan. ³⁶ Kəni tahli=pən mīn ioluək mīn nəuvein kəhuvən o lah, ilah tepət tapirəkis in mīn aupən. Kəni nətəmimi nətəm kautol uək e nasumiən kotol tərəh e lah e noliən əhmen mīn əmə məmə kəmotol e in mīn aupən. ³⁷ Naunun agīn, tahli=pən nətīn iərman tuvən o lah, kəni məni məmə, ‘Ilah okotəkeiki motīsiāi nətīk.’

³⁸ “Mətəu nian nətəmimi mīn kautol uək e nasumiən kəmotafu nətīn, kəni kotəni=pən kəm lah mīn məmə, ‘Inu nəti iətəmi asoli iətəm otarmənīg e nasumiən nian rəhan tatə otīmīs. Pəh kəhuvən motohamu mīn, kəni motos nasumiən məmə rəhatəmah motarmənīg lan.’ ³⁹ Kəni kəmotaskəlīm motatu pətīgəm lan e nasumiən, kəni motohamu.”

⁴⁰ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, kəni məni məmə, “?Tol lanu lan, nian iətəmi asoli rəha nasumiən otuva, kəni otol nak e nətəmimi nətəm təmegəhan=pən e nasumiən kəm lah?”

⁴¹ Kəni kəmotəni=pən məmə, “Otərəkīn agīn nətəm kotərəh mīn əha, mohamu ilah. Kəni uərisig, təpanegəhan e rəhan nasumiən əha tuvən e nəhlmi nətəmimi pisin nəuvein, kəni e nian əhruahru iətəm krep tatīmarəg, ilah okotəfən nəuətin rəhan.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgīn u, uə kəpə? Tətəni məmə,
‘Pos u iətəm nətəmimi rəha nuvləkīniən nimə kəsotolkeikeiən motəpəh,

* **21:32** Nətəmimi rəha nosiən takis mine nīpətan rəha suaru, ilah kautol təfagə tərəh, kəni ilah kotəhmen e suakəku u iətəm tepət lan. Aupən kəmotəhti nəuia Uhgīn, mətəu uərisig ko kotol nati nak təməni. Nətəmi asoli rəha nətəm Isrel mine nətəm u kəsotəhatətəiən e Iesu kotəhmen e suakəku u iətəm təkəku. Kəutəni əmə e nohlilah məmə kotolkeikei Uhgīn kəni motol nəuiən, mətəu nikilah isəu o Uhgīn. **21:32** Luk 3:12; 7:29-30 † **21:33** Natimnati iətəm Iesu tətəghati lan e fes 33 tətəghati e noliən rəha noliən wain **21:33** Aes 5:1-2 **21:38** Mat 27:18 **21:39** Hip 13:12

in tinuva pos iatəm tol nəhgin o noliən nimə.‡

Iərməniḡ təmol nati u,

kəni in nati təuvir aḡin e nəhmtitah.’

⁴³ Tol lan əha, iatəni kəm təmah məmə Narməniḡiən Rəha Uhgīn okos rəkis o təmah, kəni kəfən kəm nətəmimi min u nətəm okotol nəuialah. ⁴⁴ Nəmə iatəmi kəti otaiu mələs pikin pos u, nikilkilin titəḡit əḡit. Uə nəmə pos u otəmei məməhli-ərain in, otəuvtəuvtə mərah aḡin.”§

⁴⁵ Nian pris asoli min mine Farəsi min kəmotətəu nəḡhatīən əuhlin iatəm Iesu təməni, kəni kəmotəhrun məmə tətəḡhati e lah. ⁴⁶ Kəni kīnəutəsəl e suaru kəti məmə okotaskəlim Iesu motləfən e kaləpus, mətəu kautəḡin e nīmənīn nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi kəutəni məmə in iəni kəti.

22

Nəḡhatīən əuhlin

e nauəniən asoli rəha marit

¹ Kəni Iesu təməni min nəḡhatīən əuhlin kəti min məmə, ² “Nəḡhatīən əuhlin u tətəḡatun=pən Narməniḡiən Rəha Uhgīn. Kig kəti iatəm təmol əpenə-penə e nauəniən asoli o marit rəha nətīn. ³ Kəni mahlī=pən rəhan noluək min məmə okəhuvən o nətəmimi min u nətəm təmahli=pən rəkis nəḡhatīən o lah məmə okəhuva o nauəniən rəha marit. Mətəu kotəni məmə ko kəsəhuvaīən.

⁴ “Kəni tahli=pən rəhan noluək nəuvein min, məni=pən kəm lah məmə, ‘Əhuvən motəni=pən kəm nətəmimi min u nətəm iəmahli=pən rəkis nəḡhatīən o lah məmə, inol əpenə-penə rəkis e rəhak nauəniən. Rəhak kau min mine nətī kau min u kotasisi vivi, iəməh rəkis ilah, kəni natimnati rəfin tinəhmen. Əhuva e nauəniən rəha marit.’

⁵ “Mətəu kəsotətəliḡiən e noluək min, kəni motaiu atiti, kəti tatuvən e rəhan nasumiən, kəti tatuvən e rəhan bīsniḡ. ⁶ Kəni nəuvein kotaskəlim noluək min rəhan, motol tərāh e lah, kəni motohamu ilah. ⁷ Kəni kig, niəməha təmol pik. Kəni tahli=pən rəhan soldia min kəhuvən, kəni motohamu nətəmimi min u nətəm kəmotohamu rəhan noluək min, kəni motasiəpən e rəhalah taun asoli.

⁸ “Kəni məni=pən kəm rəhan noluək min məmə, ‘Kīnol əpenə-penə rəkis e nauəniən rəha marit, mətəu nətəmimi min u iəmahli=pən rəkis nəḡhatīən o lah, noliən rəhalah təsəhmenīən məmə okəhuva. ⁹ Tol lanəha, əhuvən əpəha e suaru asoli min kəni motəni=pən kəm nətəmimi əpnəpīn rəfin nətəm nəkotəruh məmə okəhuva e nauəniən rəha marit.’ ¹⁰ Kəni noluək min kəməhuvən əpəha e suaru asoli min, kəmotuhapumīn nətəmimi rəfin u kəmotəruh ilah, nətəmimi nətəm kotəuvir mine nətəmimi min u nətəm kotərah, kəni ikin kətauən ikin təməriaueh e nətəmimi.

¹¹ “Mətəu nian kig təmuva meruh nətəmimi, təmeruh min iatəmimi kəti əha ikin iatəm təsuvəniən e napən rəha marit. ¹² Kəni kig təməni=pən məmə, ‘?Iəu kəti, nəməhro? ?Nəmuva imə mətəu nəməsuvəniən e napən rəha marit?’ Kəni suah u tinəruru nuhalpinīən nəḡhatīən rəhan.*

‡ **21:42** “pos” — Nəḡhatīən Kris əhruahru tətəni məmə, “kəpiel.” E nian əha, nətəmimi kəmotol nimə e kəpiel. Kəni kəpiel keikei in kəpiel ləhtəni aḡin u tətəskəlim nimə mətuvləkīn nimə lan. Rəueiu u Tanna, nətəmimi tepət kautol nimə e pos mine napət. Kəni pos iatəm in nati keikei in pos u iatəm tol nəhgin maskəlim nəḡḡi nimə. Iesu tətəḡhati aru lan məmə in pos iatəm tol nəhgin. **21:42** Sam 118:22-23; Rom 9:33; 1Pitə 2:6-8 § **21:44** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin təuvir aḡin iatəm kəmətei e nəḡhatīən Kris aupən, nəḡhatīən rəha fes 44 u tikə. **22:6** Mat

21:35 * **22:12** Nətəmimi nəuvein rəha noliən stadi e Baebol ilah nikilah təhti məmə kig təməfən napən rəha marit kəm nətəmimi rəfin məmə okəhuvən lan, mətəu inkonu kəmos əpnəpīn əmə nətəmimi nətəm kəməfu ilah e suaru min. Mətəu iatəmimi u nīkīn təməhti məmə otəsuvəniən e rəhan napən əha kəməfən məmə otuvən lan, inu noliən u tətəḡatun məmə in təsisiaīən kig mine nətīn.

¹³ “Kəni kig təmāni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi māmā, ‘Otəlis-ərain nəhlmin mīne nəhlkin, kəni motəraki pətigəm əpəha e napinəpuian ikin kətasək ikin, kəni katigət-ərain nəhluytəmi ikin.’ ”

¹⁴ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni māmā, “Tol lanəha mətəu-inu nətəmimi tepət, kətahli=pən nəghatien o lah, mətəu nəuan nəuvein əmə nətəm katitəpin ilah.”

Takis rəha Kig Sisə

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kəni Farəsi mīn kəməhiet məhuvən motol nəghatien ekəu-ekəu mīn māmā otuvi=pən Iesu o nənien nəghatien kəti iətəm təsəhruahruian. ¹⁶ Kəni kotahli=pən rəhalah nətəmimi kəhuvən o Iesu ilah nətəmimi rəha pati rəha Herot. Kəni motəni=pən māmā, “Iəgətun. Iəkotəhrun māmā ik iətəmi əhruahru, kəni mətəgətun pəhrian suaru əhruahru rəha Ughin. Nəsolian māmā nətəligian rəha nətəmimi okotiuvi rəkis rəham nətəligian, mətəu-inu natol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmimi rəfin, nəmə in iətəmi asoli uə iətəmi əpnəpin əmə. ¹⁷ Kəni əni-to kəm timah rəham nətəligian e nati u. ?Təhruahru māmā okətəu=pən takis kəm Kig Sisə, uə kəpə?”

¹⁸ Mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligian tərəh mīn, kəni təmāni=pən kəm lah māmā, “! Itəmah kəuit kəsua mīn! ?Təhro nəutalkut māmā nəkotol kekəu-ekəu ohni iəu? ¹⁹ Otəgətun-to mənī iətəm katətəu takis lan.” Kəni kotos mənī † məhuva kəm in, ²⁰ kəni təmāni=pən kəm lah māmā, “?Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e mənī u?”

²¹ Kəni kəmotəni=pən māmā, “Kig Sisə.”

Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmā, “Narmīn tətəgətun māmā inu in nati kəti rəhan pəhrian. Kəni tol lanko, nak u rəha Kig Sisə, otəfən kəm Kig Sisə. Kəni nak u rəha Ughin, otəfən kəm Ughin.”

²² Nian kəmotətəu nəghatien əha, narmilah təmiuvig. Kəni kəmotəpəh Iesu motəgim.‡

Nian Ughin otosmiəgəh nətəmimi e nimisian.

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ E nian əha inəha, Satusi mīn kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni māmā nətəmimi okəsotəmiəgəh minian e nimisian. Kəni kotəni=pən kəm Iesu māmā, ²⁴ “Iəgətun. Mosis təmāni kəm tah māmā, nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsian nətəlau kəti mīne, kəni pian otəkeikei mit pətəlimis əha, māmā okuələs nətəlau kəti ko, kəni suakəku u otos nimeī rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁵ “Kəni ikin əha imatimah ikin, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsian nətəlau kəti, kəni mīmīs. Kəni pian iətəm tatol keiu lan tit pətəlimis. ²⁶ Kəni in mīn təmimis məsələsian nətīn kəti, kəni iətəm tatol kisil lan mīne ilah rəfin məhuvən mətəuarus=pən iətəm tatol səpin, kəmotol nati kətiəh əmə. ²⁷ Kəni əmeiko, pətəlimis timis. ²⁸ ?Tol lanəha, əni-to kəm timah māmā, e nian iətəm Ughin otosmiəgəh nətəmimi lan e nimisian, pətan əha in rəha pəh, mətəu-inu ilah rəfin əha səpin kəmotol marit e pətan əha?”

²⁹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmā, “Itəmah nəmotəni arəpən rəhatəmah nəghatien mətəu-inu nəsotəhrunian Nauəuə Rəha Ughin mīne nəsanənian rəhan. ³⁰ Nian Ughin otosmiəgəh nətəmimi e nimisian, kəni nətəmimi okəsotolien marit, okotəhmen e nagelo mīn əpəha e negəu e neai. ³¹ ?Nəmotəfin uə kəpə, Nauəuə Rəha Ughin iətəm tətəghati e nian Ughin otosmiəgəh nətəmimi e nimisian? Tətəni māmā, ³² ‘Iəu Ughin rəha Epraham, iəu Ughin rəha Aisək, kəni iəu Ughin rəha Jekəp.’ In səniəmə Ughin rəha nətəm kəməhmīs,

22:13 Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 **22:15** Mak 3:6 † **22:19** Mənī iətəm kəmos məhuva in koin kəti, nərgin u “tənariəs,” iətəm təhmen e 1,000 vatu. **22:21** Rom 13:7 ‡ **22:22** Nəmə Iesu tuhalpin kəni mənī māmā okəsotətəuian takis, in otol nati kəti nətəm Rom nikilah otəsəgənian ohni, kəni ko kotəhrun nələsian in. Nəmə in tuhalpin mənī māmā okotəkeikei motətəu takis, kəni in otol nati kəti nətəm Isrel nikilah otəsəgənian ohni, kəni okotələs in. Mətəu rəhan nuhalpinian in tol pisin, rəhan nəghatien təməu nikilah e nati əha: u niki iətəmimi. Kəni ilah kəməsotələsian in mīne ilah kəmotəuit pəhrian e nəghatien əha. **22:23** Uək 23:8 **22:24** Dut 25:5 **22:32** Eks 3:6

mətəu in Uhgin rəha nətəmini nətəm kəutəmiəgəh, təhmen=pən mīn e suah milahal, u nati əpnapin nīpətīlahal tāmimis nuvəh rəkis, mətəu narmīlahal tətətig əhanəh u rəueiu.”

³³ Nian nīmənin nətəmini kəmotətəu nəghatīən əha, narmīlah tēmiuvig o nəgətunīən rəhan.

Lou iətəm in ilis pik

(Mak 12:28-34)

³⁴ Nian Farəsi mīn kəmotətəu māmə Iesu təmasisig e nohli Satusi mīn e rəhan nəghatīən, kəni Farəsi mīn kəməhuva kətīəh. ³⁵ Kəni kəti iətəm təhrun pik Lou, tāmēni=pən nəghatīən kəti kəm Iesu māmə Iesu otəni nəghatīən kəti təsəhruahruīən, māmə ³⁶ “Iəgətun. ?Lou pəhruvən rəha Uhgin u in ilis pik?”

³⁷ Kəni Iesu tāmēni=pən māmə, “Nəkəkeikei molkeikei Iərmənig Uhgin rəham e nīkim rəfin rəham, mīne nətəligiən rəfin rəham, mīne nēmiəgəhiən rəfin rəham. ³⁸ Inu in Lou iətəm tətəupən kəni in ilis pik. ³⁹ Kəni Lou iətəm tatol keiu lan, in iuəkīr təhmen əmə, māmə, ‘Nəkəkeikei molkeikei ik kəti təhmen əmə māmə nəkolkeikei aru ik.’ ⁴⁰ Kəni Lou mīl u keiu, ilau nəukəti Lou rəfin, mīne nauəuə rəha iəni mīn rəfin aupən.”

Kristo in nati pəh

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kəni e nian Farəsi mīn kəutuhapumīn ilah mīn, Iesu tāmēni=pən māmə, ⁴² “? Nīkītəmah təhti māmə nak, e Kristo iətəm Uhgin tāmēni māmə otahli=pa? ?In tatsipən e nəuaniləuis rəha pəh?”

Kəni ilah kotəni=pən māmə, “In mīpi Kig Tefit.”

⁴³ Kəni Iesu tāmēni=pən māmə, “Mətəu təhro e Tefit, iətəm tətəghati e Narmin Rəha Uhgin, tətəuin e Kristo māmə ‘Iərmənig.’ Mətəu-inu tətəni māmə,

⁴⁴ ‘Iərmənig Uhgin tāmēni=pən kəm rəhak Iərmənig māmə, “Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanənīən mīne nīsiaiən, mətəuarus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimīr mīn məlīn=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, māmə nətərmənig e lah.” ’

⁴⁵ ?Kəni nāmə Tefit tətəuin e Kristo māmə ‘rəhak Iərmənig,’ kəni otəhro māmə Kristo in mīpi Tefit tərəh?”

⁴⁶ Kəni iətəmini kəti təruru nuhalpīnīən nəghatīən rəha Iesu. Kəni e nian əha matuvən, kəmotəgin e nətəpuəhiən e nəghatīən kəti mīn.

23

Iesu təmagət əskasik

e nəgətun mīn rəha Lou

mīne Farəsi mīn

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kəni Iesu tāmēni=pən kəm nīmənin nətəmini, mīne rəhan mīn nətəmini māmə,

² “Nəgətun mīn rəha Lou mīne Farəsi mīn kautos nepətīən māmə okotəni pətīgəm Lou rəha Mosis kəm təmah. ³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motohtəu=pən kəni motol natimnati mīn rəfin iətəm kəutəni kəm təmah. Mətəu nəsotolīən kəm ilah u kəutəni əmə nati, mətəu ilah kəsotolīən nati iətəm kəutəni pətīgəm. ⁴ Kautəkeikei o nətəmini māmə okotohtəu=pən lou əskasik mīn iətəm kotəhmen e katipə figəm, mətəu ko ilah kəsotəfənīən nəuanəhlmlah māmə okotasīru e lah.

⁵ “Natimnati rəfin iətəm ilah kautol, kautol əmə māmə nətəmini okoteruh. Nəkotəhrun pauis kəti kətəni māmə failaktri iətəm nətəmini kəmotəipei=pən nəghatīən rəha Nauəuə

Rəha Uhgín ikin, konu motəlis rəhn-kapə lah mine nəhlmilah lan.* Mətəu rəha nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah pauis in iahgin tapirəkis. Kəni nəkotəhrun niləuis əlkələh min iəṭəm kəutəhkul=pən e nīpəgnəmti kot min, iəṭəm tətəgəṭun məmə iəṭəmimi in tətəhtul əskasik o nīṭəu-pəniən Lou. Mətəu rəha nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, rəhalah niləuis təfəməh pīk. ⁶ Kəni e lafet min, ilah kətolkeikei ima nīsiaiən, kəni e nīmə rəha nuhapuminiən, ilah kətolkeikei məmə okotəharəg e jeə aupən. ⁷ Kəni e ikin kətol makit ikin, ilah kətolkeikei məmə nəṭəmimi kotəni təuvir kəm lah, kəni məutauin e lah məmə ‘Rapai’ u nīpəṭin təni məmə ‘iəgəṭun kəṭisiai.’†

⁸ “Mətəu sətoliən məmə nəṭəmimi okotauin e təmah məmə ‘Rapai,’ mətəu-inu rəhatəmah Iəgəṭun kəṭisiai kəṭiəh əmə, kəni itəmah piatəmah min. ⁹ Kəni sətəuiniən e iəṭəmi kəti u e nəhue niftəni məmə, ‘Tatə, iəṭəm kəṭisiai,’ mətəu-inu Tatə rəhatəmah kəṭiəh əmə əpəha ilis e negəu e neai. ¹⁰ Kəni sətoliən məmə nəṭəmimi okotauin e təmah məmə, ‘Iəgəṭun,’ mətəu-inu rəhatəmah Iəgəṭun kəṭiəh əmə, Kristo iəṭəm Uhgín təməni məmə otahli=pa. ¹¹ Iəṭəmimi u in tēpət e təmah, in təkeikei muva ioluək rəhatəmah. ¹² Tol lanəha mətəu-inu, iəṭəmimi iəṭəm otəfəri aru in, Uhgín otosiahu, kəni iəṭəmimi iəṭəm otosiahu aru in, Uhgín otəfəri.

¹³ “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutasisig e suaru o nəṭəmimi o nuvəniən matig ahgəl Narməniğin Rəha Uhgín. Mətəu itəmah nəsəhuvəniən, kəni nəsotegəhanien məmə nəṭəmimi kəhuvən ikin, nati əpnəpin ilah kətolkeikei məmə okəhuvən.‡

¹⁵ “!Kəsi, itəmah min u nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nīkəṭəmah tagiən əmə məmə nəkəhuvən isəu e negəu, uə e naliuəkien əmə o nuvəniən e niftəni pişin pişin min məmə nəkətiuvi=pa iəṭəmimi kəṭiəh əmə e nəfakiən rəhatəmah. Mətəu nian iəṭəmimi kəti tatos nolien min əha rəhatəmah, kəni tətəu iəṭəmi tərəh tapirəkis itəmah, kəni nəmotol məmə in otəkeikei mos nalpinien e nigəm asoli tapirəkis itəmah.

¹⁶ “!Kəsi, nərahien asoli otuva o təmah nəṭəm nautit nəṭəmimi mətəu nəhmṭitəmah təpis! Itəmah nəutəni məmə, ‘Nəmə iəṭəmi kəti tatos nonauvil e Nīmə Rəha Uhgín məmə otol rəhan nəghatien tətəhtul əskasik, nəmə təsoliən, mətəu in nati əpnəpin əmə. Mətəu nəmə iəṭəmi kəti tatos nonauvil e aiən u kol tətəraip-oraip rəha Nīmə Rəha Uhgín, kəni in otəkeikei mol nəuiən iəṭəm təmos nonauvil ohni.’ ¹⁷ !Itəmah nəṭəm nəkotəlməli, nəhmṭitəmah təpis! ?Naku u in ilis, aiən u kol tətəraip-oraip, uə Nīmə Rəha Uhgín iəṭəm tatol aiən u tətəsim? ¹⁸ Kəni nəkotəni min məmə, ‘Nəmə iəṭəmi kəti tatos nonauvil e oltə, in nati əpnəpin əmə. Mətəu nəmə iəṭəmi kəti tatos nonauvil e sakrifais iəṭəm tətəharəg lan, kəni in otəkeikei mol nəuiən iəṭəm təmos nonauvil ohni.’ ¹⁹ !Itəmah nəṭəm nəkotəlməli, nəhmṭitəmah təpis! ?Nak u in ilis, sakrifais uə oltə iəṭəm tatol sakrifais tətəsim? ²⁰ Tol lanəha, iəṭəm tatos nonauvil e oltə, pəhriən, tatos nonauvil e oltə mine natimnati rəfin iəṭəm tətəharəg lan. ²¹ Kəni iəṭəm tatos nonauvil e Nīmə Rəha Uhgín, pəhriən tatos

* **23:5** “pauis” — inu bokis əkəku kəti kəmol e nilosi kau. Kəmətei rəkis=pən nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgín e letə əkəku agin motəpei=pən lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nəṭəmimi kəmotol lanəha mətəu-inu kəmotolkeikei məmə otol nəghatien iəṭəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nəman min u nəṭəm Isrel min rəfin nəṭəm kinotos rəkis nu tatin, ilah okotəfən pauis min əha nian tēpət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakiən. Kəṭəlis e nīpənəgin mine nəhlmin məuil e niləuis kəmol e nilosi kau. E nəghatien Inglis, kəṭəni pauis min əha məmə, “Phylacteries.”

23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Dut 6:8; Mat 6:1 † **23:7** Nəmə iəgəṭun rəha Lou təmalieuək mətuvən iuəkir ohnik, nəkəhtul e nīsiaiən, kəni nəkəni təuvir kəm in, mauin lan məmə, “iəṭəmi asoli,” uə “Rapai.” Kəni nəṭəm Isrel kəutəu in e rəhalah nəgəṭun asoli min nəṭəm ilah ilis pīk məmə, “Rapai,” u nīpəṭin təni məmə “iəṭəmimi in ilis” uə “iəṭəmimi tətəmkī nəṭəmimi” uə “iəgəṭun kəṭisiai.” **23:11** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 ‡ **23:13** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iəṭəm kəmətei e nəghatien Kris aupən, nəghatien pişin kəti min əha ikin iəṭəm tatilpin nəghatien u məṭəni məmə, “14 Kəsi, nəhməiən asoli otuva o təmah nəgəṭun min rəha Lou, mine Farəsi min. !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutəkləh e natimnati rəha pəṭəlimis min, mətəu nian kəṭiəh əmə, nautol nəfakiən əfəməh min məmə nəṭəmimi okotisiai itəmah. E nolien əha, rəhatəmah nalpinien otəskasik təhmīn min.” **23:16** Mat 15:14

nonauvıl e Nimə Rəha Uhgın mine Suah u tətətig ikin. ²² Kəni iətəmi tatos nonauvıl e negəu e neai, pəhriən tatos nonauvıl e jeə rəha kig u in rəha Uhgın, kəni tatos nonauvıl e Suah u tətəharəg-pəri lan.

²³ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nautəfən tait rəhatəmah e natimnati rəfin muvən mətəuarus=pən e nimali nigı əlkələh min agin nəmiəvilah tətəpien u kətəfən e nauəniən, kətəni məmə minit, mine til, mine kumin. Mətəu nəutəpəh nati asoli e Lou, inu iətəmini tatol təhruahru kəni məhmen-əhmen əmə kəm nətəmini, kəni mətasəkəhruin nətəmini, kəni tatol nian rəfin nati iətəm təkeikei matol. Təuvir nautol lou əlkələh min, mətəu nəkotəkeikei mautol lou asoli min, mətəu kəpə, nəsotoliən. ²⁴ !Itəmah nautit nətəmini mətəu nəhmtitəmah təpis! !Itəmah nətəmini nətəsal e mənman e rəhatəmah kap məmə o nəsotəgeiən, mətəu nautəgei nati miəgəh asoli u kau!

²⁵ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nautol noliən min nəuvein məmə nətəmini nikilah otəhti məmə itəmah nəkotəhruahru kəni rəhatəmah noliən min kotəuvir. Mətəu əpəha imə e nikitəmah, itəmah nəumis min, kəni nian rəfin nautol əmə natimnati tərəh min iətəm tətətig e rəhatəmah nətəligiən. Itəmah nəkotəhmen e kap mine pilet min. Nəutafəl vivi ihluə e kap mine pilet, mətəu əpəha imə tamikmik məriaueh e nəpieniən rəha nəmnəmitiən. ²⁶ !Itəmah Farəsi min, nəhmtitəmah təpis! Otaupən motafəl əpəha imə e kap mine pilet, kəni ihluə min e kap mine pilet, in təuvir təsamikmikiən, u nipətin tol lanu lan. Otaupən motol nikitəmah təhruahru, kəni uərisig, rəhatəmah noliən min otəhruahru min.

²⁷ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəkotəhmen e suvət rəha nətəm kəmoħmis iətəm kəmuħ e pen ruən. Ihluə nətəmini koteruh məmə təuvir, mətəu əpəha imə təriaueh e nikilkili nətəm kəmoħmis, mine natimnati rəfin iətəm tamikmik. ²⁸ E noliən əhmen min əmə, ihluə, e noliən rəhatəmah, nətəmini, nikilah tətəhti məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu imə, e nikitəmah, nəkotəriaueh e nəghatiən nəkotəni məsotoliən, mine noliən tərəh agin min.

²⁹ “!Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou mine Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! !Itəmah nəfaki eiua min! Nəutəvləkin nimə e kəpiel rəha suvət rəha iəni aupən mine nətəm kotəhruahru, kəni mautol nahlu e kəpiel, kəni mautol malə-malə lan. ³⁰ Kəni nəkotəni=pən məmə, ‘Nəmə itəmah iəmotətig e nian min rəha tipitəh min, ko itəmah iəməsotasiruiən e lah motəhamu iəni min.’ ³¹ E nəghatiən əha, nautəni pətigəm məmə itəmah nəuaniləuis əhruahru rəha tipitəmah min aupən nətəm kəmotəhamu iəni min əha, kəni nəkotəhmen əhmen əmə e lah. ³² Kəni təuvir əmə, itəmah nəkotəkeikei motol naunun e uək iətəm tipitəmah min kəmotətuəuin.

³³ “!Itəmah sineik min, mine nəti sineik min! ?Nikitəmah təhti məmə ko nəkotəgim e nalpiniən e nigəm asoli? !Kəpə! ³⁴ Tol lanəha, iəkəhli=pinə iəni min, mine nətəm koteinatig, mine nəgətun min. Nəuvein, itəmah onəkotohamu ilah motətu-pəri ilah e nigı kəməluau, nəuvein onəkotalis motəh ilah əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəhatəmah, kəni nəuvein nəkotəgəu rəkis ilah kohiet e taun kəti mohiet məhuvən e kəti. ³⁵ Kəni tol lanəha, itəmah onəkotos nalpiniən rəha nətəmini nətəm kəmotəhamu nətəmini rəfin nətəm kotəhruahru, iətəm tətəuəin e Epil iətəm təhruahru, muvən mətəuarus=pən Səkarəea, nəti Perekəea, iətəm tipitəmah min kəmotəhamu e Nimə Rəha Uhgın nəlugin e

23:22 Aes 66:1; Mat 5:34 **23:23** Lev 27:30; Maeka 6:8 **23:25** Mak 7:4 § **23:27** Lou rəha nətəmi Isrel təni məmə, nian iətəmini kəti tatek nipəti iətəmi kəti tinimis, kəni tamikmik e nəhmti Uhgın o nian səpin. Kəni təkeikei mətəu=pən noliən rəha neikuasiən məmə rəhan namikmikiən otikə. Nəmə təsoliən noliən əha, kəni nətəm Isrel kotəkeikei motəpəh in. In səniəmə iətəmi Isrel u rəueiu. Afin e nauəuə u Namba japtə 19. **23:27** Uək 23:3 **23:28** Luk 16:15 **23:31** Uək 7:52 **23:33** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 **23:35** Jen 4:8; Hip 11:4 **23:35** Sek 1:1

oltə mine nimə.* ³⁶ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, nalpinian rəfin u otuva o nətəm Isrel nətəm kəutatig u rəueiu.

³⁷ “!Əui, kəsi, nətəm Jerusiləm! Itəmah nəutohamu iəni min rəha Uhgın, kəni nətəmimi nətəm Uhgın təmahli=pa kəm təmah, nəutahtimu ilah e kəpiel apın, inəha nətəmimi u rəha Uhgın nətəm kautos nəghatian rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək məmə iəkos vivi itəmah, təhmen=pən e mənig iətəm tatuu nenətin min e nikəuvkəuvın, mətəu nikitəmah təsagianian, kəni məutəpəh iəu. ³⁸ Otafu-to. Uhgın tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahian otələs, kəni nati tikə ikin. ³⁹ Kəni iəkəni kəm təmah məmə, nati əha in nıpəhriənian mətəu-inu onəsoteruh minian iəu mətəuarus nəkotəni məmə, ‘!İərmənig Uhgın tətətig ilau suah u iətəm tətəu e nərgin.’ ”†

24

*Nəmtətiən min
rəha naunun nian
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)*

¹ Iəsu təmiet e Nimə Rəha Uhgın maliuək matuvən, kəni rəhan min nətəmimi kəhuva motəni=pən kəm in məmə oteruh-to nimə min u kəmol e kəpiel min əpəha e Nimə Rəha Uhgın. ² Kəni Iəsu təməni=pən məmə, “Əuəh, oteruh-to nimə min əha. Nıpəhriənian iətəni kəm təmah məmə nimə min əha nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel min e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nimein.”

³ Kəni uərisig lan, Iəsu təmalieuək ilah rəhan min nətəmimi məhuvən əpəha e Nیتəuət Rəha Nigi U Olif kəni mətəharəg. Kəni rəhan min nətəmimi kotagim rəkis e nətəmimi məhuva pisin əmə ohni motəni=pən məmə, “?Əni-to məmə natimnati min u okəhuva e nian nak, kəni nəmtətiən nak otol əpu məmə rəham nuvaiən mine naunun nian tinuva iuəkır?”

⁴ Kəni Iəsu təməni=pən kəm lah məmə, “Oteh vivi itəmah məmə iətəmimi kəti otəseiuaiən e təmah, ⁵ mətəu-inu nətəmimi tepət okəhuva motos nərgək motəni məmə, ‘!əu Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa,’ kəni okoteiuə e nətəmimi tepət. ⁶ Onəkotətəu nanusiən min rəha nəluaginian min, kəni onəkotətəu nəghatian əpnəpin min məmə nətəmimi kəutəluagin. Mətəu onəuteh vivi itəmah məmə nəsotəginian. Natimnati min əha okotəkeikei məhuva motol nıpəhriənian lan, mətəu naunun nian otəpanuva. ⁷ Nəgəu min okotoh nəgəu min, kəni nیتəni min okotoh nیتəni min. Nəumis otan, kəni nəmig otəlauəl e ikin min tepət. ⁸ Natimnati min əha, ilah nətuəuinian əmə rəha nərahian, təhmen e pətan iətəm tinətuəuin mətətəu nəhməiən o neməkiən.

⁹ “E nian min əha, nətəmimi okotəgəhan=pən e təmah məmə okol nərahian kəm təmah, kəni kohamu itəmah, kəni nətəmimi rəha nیتəni min rəfin okotəməki e təmah mətəu-inu o nərgək. ¹⁰ Kəni e nian min əha, nətəmimi tepət okotəpəh rəhalah nəhatətəiən, kəni okotəgəhan=pən e lah min e nəhlmi tikimir min rəhalah, kəni motəməki e lah min, ¹¹ kəni iəni eiə min tepət okəhuva moteiuə e nətəmimi tepət. ¹² Mətəu-inu nərahian tinəpət, iuəkır nətəmimi rəfin rəhalah nolkeikeiən o Uhgın otikə, ¹³ mətəu iətəmimi iətəm tətəhtul əskasik mətəuarus naunun nian, Uhgın otosmiəgəh in. ¹⁴ Kəni nanusiən təuvir əha rəha

* **23:35** E nauəuə rəha nətəm Isrel, Epil in iətəmimi əhruahru iətəm kəmaupən agin kohamu, kəni Səkarəea in naunun. **23:35** 2Kron 24:21 **23:38** 1King 9:7-8; Jer 22:5 **23:39** Sam 118:26; Luk 13:34-35 † **23:39** 1. Nipilga nətəmimi u kəmotol stadi vivi e Baebol, kotəni məmə nəghatian u, u təmietigəm e Oltestimin in tətəni lanu: Nətəmimi nəuvein ko kəsotəuhlinian ilah məmə kəhuva o Uhgın mine ko kəsotəhatətəiən e Iəsu məmə in otosmiəgəh ilah. Nati əpnəpin nəmə ilah kəmotol nolian min tol lanəha, kəni e nian Uhgın o takil nətəmimi, ilah min okotəkeikei motəni məmə, nıpəhriənian, Iəsu in İərmənig, kəni okotəfəri nərgin, Kol 2:9-11. 2. Mətəu nətəmimi min nəuvein u kəmotol vivi stadi e Baebol ilah kotəni məmə Iəsu in tətəghati e nian kəti u in otəpanuva e nəhue niftəni. Kəni e nian əha, nətəm Isrel ilah okəhuva nəkəlası min e lah kəni okotəhatətə e Iəsu məmə in İosmiəgəh rəhalah. **24:2** Luk 19:44 **24:5** Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 **24:9** Mat 10:22 **24:11** Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 **24:13** Mat 10:22

Narməniḡiān Rəha Uhgīn, okəni pətiḡəm ikin min rəfin e nəhue niftəni, məmə suaru əha ikin rəha niṭəni min rəfin o nətəliḡiān, kəni naunun nian otuva.

¹⁵ “İəni u Daniəl təməḡhati e nati kəti kəṭəni məmə, ‘nati iətəm Uhgīn təsolkeikeiān, kəni matol Nimə Rəha Uhgīn təsasimiān’ (*nian iətəmi kəti tafiṇ nati u, pəh otətəliḡ e nīpətin*). Tol lanəha, nian nati tərəh əha tətəhtul e Nimə Rəha Uhgīn, ¹⁶ kəni itəmah nətəm nəutətiḡ Jutiə, nəkotaiu motaḡim məhuvən motəhluaig e niṭəuət min. ¹⁷ Nəmə iətəmiimi tətəmeiḡ ihluə e rəhan nimə, ko təsuvəniān imə mos min rəhan natimnati. ¹⁸ Nəmə iətəmiimi əpəha e nasumiān rəhan, ko təsitəliḡ-pəniān lahuənu mos rəhan kot. ¹⁹ !Kəsi! Nahməiān asoli o nīpətan nətəm kəmotol nərfiləh mine nīpətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməiān. ²⁰ Təuvir nəkotəfaki məmə onəsotaḡimiān e nərahian əha e nian rəha nətəpuian, uə e nian rəha Sapət, ²¹ mətəu-inu e nian əha, nərahian asoli otuva iətəm iətəmiimi təsafuiān tol lanəha aupən mətəuarus=pa u rəueiu, kəni ko nərahian asoli kəti min tol lanəha otəsuva miniān nian kəti təhmen e inəha. ²² Kəni nəmə Uhgīn təsətei əkuəkiriān nian rəha nərahian əha, ko iətəmiimi kəti təsəmiəḡahiān. Mətəu Uhgīn təmətei əkuəkir rəkis nian əha o rəhan min nətəmiimi nətəm tinitəpin rəkis ilah.

²³ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni=pinə kəm təmah məmə, ‘!Otafu-to, inu Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otəpanahli=pa!’ uə ‘!In əpəha!’ sotəniān nīpəhriāniān lan, ²⁴ mətəu-inu nətəmiimi nəuvein okəhuva motəni məmə ilah Kristo, mine iəni eiūə min okəhuva, kəni ilah okotol nəmtətiān asoli min, mine nati apispis min məmə okoteiūə e nətəmiimi nətəm Uhgīn təmitəpin rəkis ilah, nəmə ilah kotəhrun nolian. ²⁵ Nəkitəmah otəkeikei mətəhti vivi nəḡhatiān min u iətəm iəməni rəkis kəm təmah, uərisiḡ natimnati min u okəhuva motol nīpəhriāniān lan.

²⁶ “Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təni kəm təmah məmə, ‘In əpəha, ikin təpiə-məpiə ikin,’ səhuvəniān. Uə iətəmi kəti təni məmə, ‘In əpə imə,’ nəsotəniān nīpəhriāniān lan, ²⁷ mətəu-inu nian Nəti Iətəmiimi otitəliḡ=pa min, otuva uəhai əmə, kəni nətəmiimi rəfin okoteruh in, təhmen e noraipiān iətəm təmoraip masiə misipesi muva məsəu-pahav rəfin əpə ilis e nimagəuagəu. ²⁸ Nian tiapin min tepət kinotəri, kəni nəkotafu mənig min ləuantəhi kəhuva.* E nolian əhmen min əmə, nian nəkotəruh nəmtətiān min əha, nəkotəhrun məmə otəsuəvəhiān iəkuva min.

²⁹ “Nian əhruahru nərahian əha otol naunun, kəni ‘mitiḡar otəpis aḡin, kəni məuiḡ otəsasiə miniān, kəni məhau min okotəmei e neai, kəni Uhgīn otəlauəl e nəsanəniān e nati iəkis min əpəha e neai.’†‡

³⁰ “E nian əha, nəmtətiān rəha Nəti Iətəmiimi okəruh pətiḡəm əmə e neai, nətəmiimi e nəḡəu min rəfin e nəhue niftəni okotasək e nəḡiniān. Kəni okoteruh iəu, Nəti Iətəmiimi iəkuva e nəpuə e neai e nəsanəniān mine nepətiān əhagəhag asoli rəha Uhgīn iətəm otasiə miṭəlau lak. ³¹ Kəni iəkahli=pən rəhak nagelo min kohiet nian okotətəu təui otasək əfəməh, kəni ilah okəhuvən ikin min rəfin e nəhue niftəni, motos rəkis rəhak min nətəmiimi nətəm Uhgīn təmitəpin rəkis ilah, kəni motuhapumin ilah kətiəh.

³² “Nəkitəmah otəkeikei mətəhti nigı u fik.§ Nian əhruahru iətəm nəhlmin min

24:14 Mat 28:19 **24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11 **24:17** Luk 17:31 **24:21** Dan 12:1 **24:23** Mat 24:5
24:24 Dut 13:1-3; 2Təs 2:8-9; Nəh 13:13-14 **24:26** Luk 17:23-24 **24:27** Mat 24:37-39 * **24:28** Nəḡhatiān əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian nati miəḡəh kəti təmimis, nəkotafu kueriə min kəhuva məmə okoton.” **24:28** Luk 17:37 **24:29** Aes 13:10; 34:4; Esik 32:7; Joel 2:10,31; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13 † **24:29** Məta “nəsanəniān min əpəha e neai” tətəḡətuṇ=pən narmin min, uə nəmə təhro natimnati təhmen=pən e mitiḡar mine məuiḡ əpəha e neai. ‡ **24:29** Aupən aupən aḡin, nian Uhgīn təmol natimnati min rəfin, e nian təm tatol kuvət lan, in təmələhu=pən mitiḡar mine məuiḡ mine məhau e neai (Jen 1:14-19). Mətəu e fes 29, kotəruh məmə təmos rəkis min ilah. Nəḡhatiān əhmen min u tətətiḡ min e ikin min tepət e Oltestimin, nian Uhgīn tətəḡhati e nian in otakil nətəmiimi lan. Afin-to fes min u: Aes 13:9-13; 24:21-23; 34:4; Esik 32:7-8; Joel 2:10,31; 3:15; Amos 8:9; 2Pitə 3:10; Nəh 6:12-13. **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Nəh 1:7 **24:31** 1Kor 15:52; 1Təs 4:16 § **24:32** Nigı u fik təhmen e niməh.

kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutapilpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətam nəkotasum lan rəhatəmah. ³³ Kəni e noliən əhmen min əmə, nian nəkoteruh nəmtətiən min əha, onəkotəhrun məmə otəsuvəh aginiən iəkuva min. ³⁴ Iatəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmini nətəm kəutatig u rəueiu, ko kəsəhmis rəfiniən mətəuarius natimnati min əha okəhuva motol nīpəhriənian lan.* ³⁵ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkəiən.” †

Iətamimi tikə iətam təhrun nuvaian rəha Iesu Kristo

³⁶ Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Iətamimi kəti təsəhrunian nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruru, kəni iəu min Nəti Iətamimi iəkəruru. Mətəu Tatə Uhgīn əmə in təhrun nian əhruahru əha. ³⁷ E nian iəu, Nəti Iətamimi, iəkuva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iətam nətəmini kəmotol natimnati min məsotəhrunian məmə Uhgīn otol nati kəti lan, məsotol əpenə-pənəiən. ³⁸ E nian əha, iətam naruəh təsaiu əhanəhiən, nətəmini kəutauən, məutəmnim, mautol marit, inəha natimnati min rəfin kəmautol e nəmiəgəhiən rəhalah, mətəuarius=pən nian Noa təmuvən imə e nīpəgnəua negəu asoli rəhan, ³⁹ kəni ilah məsotəhrunian nati nak otuva mətəuarius=pa naruəh təmaiū məmki ilah rəfin. In əha otol təhmen əmə e nian Nəti Iətamimi otuva lan. ⁴⁰ Iətamimi keiu e nasumiən, kəni okos kətiəh, kəpəh kətiəh. ⁴¹ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.

⁴² “Tol lanəha, nəkotəkeikei motair, mətəu-inu nəkotəruru nian nak rəhatəmah Iərməniəg otuva lan. ⁴³ Mətəu nəkotəkeikei mətəhrun nati u. Nəmə iətəmi asoli rəha nimə təhrun nian əhruahru lapin iətam iəkləh otuva lan, kəni in otəkeikei mətair mateh vivi rəhan nimə məmə iəkləh otəsəhapuiən muvən imə. ⁴⁴ Kəni itəmah min onəkotəkeikei mautəhtul maru, mətəu-inu Nəti Iətamimi otuva e auə əmə iətam nikitəmah təsəhtiən.

⁴⁵ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti vivi noliən rəha ioluək iətam in teinatig kəni tətəskəlim vivi uək rəhan kəni məsəpəhiən. Iətəmi asoli təmələhu məmə ioluək əha otərməniəg e rəhan min rəfin noluək min məmə in otəfən nauəniən kəm lah e nian əhruahru. ⁴⁶ Kəni nəmə iətəmi asoli otuva meruh iətam tətərməniəg e noluək min rəhan, kəni matol vivi rəhan uək, kəni otəfən nətəouiən kəti kəm iətəmi əha. ⁴⁷ Nīpəhriənian iəkəni kəm təmah məmə, iərməniəg in otəfəri ioluək əha tuva mol iətəmi asoli lan məmə in otərməniəg e natimnati rəfin rəhan. ⁴⁸ Mətəu nəmə ioluək əha, in iətəmi tərəh, kəni nīkin otəhti məmə, ‘Rəhak iətəmi asoli təsuvaian nuvəh,’ ⁴⁹ kəni mətəuəin matoh noluək min nəuvein, kəni muvən mətəuən mətəmnim ilah nətəm kəutapis. ⁵⁰ Kəni iətəmi asoli rəha noluək min əha otuva e nian mine auə iətam ioluək nīkin təsəhtiən məmə rəhan iətəmi asoli otuva lan. ⁵¹ Iətəmi asoli əha otol nalpinian asoli kəm ioluək əha kəni mərəki=pən lan ima nəfaki eiūə min. Ikin əha, nətəmini okotasək mautigət-ərain nəhluvlah ikin.”

25

*Nəghatiən əuhlin
e nīpətan əlkələh ten*

¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Nərməniəgiən Rəha Uhgīn e nian iətam rəhatəmah Iərməniəg otuva min lan. Nīpətan mītə* ilah ten kəməhiət lapin məmə okəhuvən e marit kəti, kəni məutəhtahnin iətəmi otol marit otuva mos rəhan pətan muvən e rəhan nimə, əpəha ikin katol lafet ikin. Ilah ten kəmos

* **24:34** Suaru kəti min rəha nəuhlinian fes 34 tətəni məmə, “Iatəni pəhriən kəm təmah məmə nəuaniləuis u rəha Isrel otəsikəiən mətəuarius natimnati min əha okəhuva motol nīpəhriənian lan.” **24:34** Mat 16:28 **24:35** Mat 5:18

† **24:35** Nəghatiən u e japtə u təmuva rəkis nu 40 uərisig e nian Iesu təmimis kəni mair min lan. Nati u təmuva nian nətəm Isrel kəmotəməu ilah nətəm Rom, kəni soldia min rəha Rom kəməhuva motoh motərakin kəntri rəha Isrel. Mətəu nəghatiən rəha Iesu tətəghati əhanəh min e nuvaian min e Nian Uərisig məmə otəpanuva. **24:36** Uək 1:7; 1Təs 5:1-2

24:37 Jen 6:5-8 **24:39** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42** Mat 25:13 **24:43** Luk 12:39-40; Nəh 16:15 **24:47** Mat 25:21,23 * **25:1** Nīpətan əha, kəsotol əhanəhiən marit. Rəhalah nu tuenti mine.

rəhalah lait. ² Faif kotalməli, kəni faif koteinatig. ³ Nipətan min u ilah faif nətəm kotalməli kəmos rəhalah lait min, mətəu kəsotosiən kərəsin nəuветin min o niuvi-pəniən e lait. ⁴ Mətəu nipətan min u ilah faif nətəm koteinatig kəmos rəhalah lait min, kəni motos min kərəsin nəuветin min o niuvi-pəniən e rəhalah lait. ⁵ Kəni iətəmi otol marit təsuva uəhaiən, kəni napiliən tinos ilah, kəni minəutapili.

⁶ “Kəni lapin agin, iətəmi təmagət əfəməh məmə, ‘!İətəmini iətəm tatol marit tinatuva əha rəueiu! !Əhuva moteruh!’

⁷ “Kəni nipətan mitə min u ilah ten kəmotair motuerin asoli rəhalah min lait. ⁸ Kəni nipətan nətəm kotalməli kotəni=pən kəm nipətan nətəm koteinatig məmə, ‘!Əui! Otəfa rəhatimah nəuветin kərəsin mətəu-inu rəhatimah kərəsin e rəhatimah lait kinotamir, okotəpis rəueiu.’

⁹ “Mətəu nipətan nətəm koteinatig kotəni=pən kəm lah məmə, ‘!Kəpə! Kərəsin min u kəsotəhmenien e tah rəfin. Mətəu ohtəlig məhuvən motos nəhmti rəhatəmah kəti kərəsin əpəha e stəuə.’

¹⁰ “Mətəu nian nipətan nətəm kotalməli kəmohtəlig məhuvən o kərəsin, kəni iətəmi iətəm otol marit təmuva. Kəni nipətan mitə nətəm kautəhtul maru, kəməhuvən ilah min e nauəniən rəha marit, kəni məhuvən imə. Kəni kasisig e doə.

¹¹ “Uərisig, nipətan mitə nətəm kotalməli kəmohtəlig=pa motauin motəni məmə, ‘!İətəmi asoli, iətəmi asoli! !Egəhan e timah iəkəhuvnə imə!’

¹² “Mətəu iətəmi otol marit təməni=pən kəm lah məmə, ‘!İətəni=pinə pəhriən məmə, iəu iəkəruru itəmah.’ ”

¹³ Kəni nian İesu təmol naunun e nəghatiən əuhlin, təməni=pən kəm lah məmə, “Tol lanu lan, itəmah nəkotəkeikei məutair, mətəu-inu nəkotəruru nian mine auə rəha rəhatəmah İərməniğ otuva lan.”

Nəghatiən əuhlin e noluək min kisil

¹⁴ Kəni İesu təməni nəghatiən əuhlin kəti min məmə, “İəkəni min nəghatiən əuhlin u tətəgətu=pən Narməniğiən Rəha Uhgın e nian iətəm rəhatəmah İərməniğ otuva min lan. İətəmi asoli kəti təmol əpenə-penə məmə otaliuək muvən isəu e nitəni pisin kəti. Kəni mauin e rəhan noluək min kəhuva, kəni tələhu=pən e nəhlmilah rəhan məni məmə okotol nati kəti lan. ¹⁵ Təməfən titəu=pən rəhalah nəhrunien məmə okotol uək lan. İətəmini kətiəh təfən faif-miliən vatu. Kəni kəti min təməfən tu-miliən vatu. Kəni naunun lanko təməfən uan-miliən vatu.† Kəni iətəmi asoli təmiət muvən e rəhan naliuəkiən.

¹⁶ “Kəni ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu təmuvən uəhai əmə mol bisnis tepət lan, kəni mos min faif-miliən vatu. ¹⁷ Kəni təhmen əmə e iətəm təmos tu-miliən vatu, təmuvən mol bisnis tepət min lan, kəni mos min tu-miliən vatu. ¹⁸ Mətəu ioluək iətəm təmos uan-miliən vatu, in təmuvən mil nimil məhluaig=pən e məni rəha rəhan iətəmi asoli ikin.

¹⁹ “Kəni nu tepət tinuva minuvən, kəni iətəmi asoli rəha noluək min u təmitəlig=pa, kəni mauin e rəhan noluək min məmə oteruh-to məmə ilah kəmotol nak e məni min iətəm təməfən kəm lah. ²⁰ Ioluək iətəm təmos faif-miliən vatu, təmos min faif-miliən vatu muva məhtul e nəhmti iətəmi asoli kəni məni məmə, ‘İətəmi asoli. Aupən nəmələhu=pa faif-miliən e nəhlmək. Kəni iəmol bisnis lan, kəni mos min inəuau faif-miliən u.’

²¹ “Kəni iətəmi asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmol təuvir, kəni ik ioluək təuvir iətəm nətaskəlim vivi uək rəham kəni məsəpəhiən. Nəmol təuvir lanu e natimnati min əha nəuan nəuветin, kəni iəkələhu ik nəkərməniğ e natimnati tepət. !Va imə matig ahgəl nagienien rəha iətəmi asoli rəham!’

25:1 Luk 12:35; Nəh 19:7 **25:11** Luk 13:25-27 **25:12** Mat 7:23 **25:13** Mat 24:42 † **25:15** E Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, təməfən “talən” pisin pisin min kəm lah, faif talən, mine tu talən, mine uan talən. **25:15** Rom 12:6 **25:21** Mat 24:45-47; Luk 16:10

²² “Ioluæk iätəm tәмәfән tu-miliән vatu kәм in, tәmuva мәni=pән мәmә, ‘Iätәmi asoli. Aupән nәмәләhu=pa-tu miliән vatu e nәһlmәk. Kәni iәmol bisnīs lan, kәni mos mīn inәuau tu-miliән u.’

²³ “Kәni iätәmi asoli tәмәni=pән kәм in мәmә, ‘Nәmol tәuvīr, kәni ik ioluæk tәuvīr iätәм nәtaskәlim vivi uәk rәham kәni mәsәpәhiән. Nәmol tәuvīr lanu lan e natimnati mīn әha nәuan nәuvein, kәni iәkәләhu ik nәkarmәnīg e natimnati tepәt. !Va imә matīg ahgәl nagīәniән rәha iätәmi asoli rәham!

²⁴ “Ioluæk iätәм kәмәfән uan-miliән vatu kәм in, tәmuva мәni=pән мәmә, ‘Iätәmi asoli. Ik iätәmi nәtәkeikei pik kәм nәtәmimi. Kәni ik natos nauәniән e nasumiән iätәм nәmәsasumiән lan, kәni mәtәhli nәua nīgī e nīgī iätәм nәmәsәrfeiән. ²⁵ Kәni iәmәgīn lam, мәmә nәmә iәmәrәkin rәham мәni, kәni onәkol nalpīniән asoli kәм iәu, kәni iәmos rәham мәni muvән mәһluaiг e niftәni. Ah, inu rәham мәni.’

²⁶ “Kәni rәhan iätәmi asoli tәмәni=pән мәmә, ‘!Ik ioluæk tәrah, ik iәlpah! Ik nīnәhrun rәkis мәmә iatos nauәniән e nasumiән iätәм iәsasumiән lan, kәni mәtәhli nәua nīgī e nīgī iätәм iәsәrfeiән. ²⁷ ?Tәhro nәsuvәniән әmә mәләhu=pән rәhak мәni e bank? Nәmә nәmol lanәha, nian iәmitәlig=pa, iәkuvән mos rәhak мәni, kәni iәkos мәni nәuvetīn mīn iätәм bank otәfa.’ ²⁸ Kәni iätәmi asoli tәмәni=pән kәм rәhan ioluæk pīsīn мәmә, ‘Os rәkis мәni ohni mәfән kәм ioluæk u iätәм tәmos faif-miliән, ²⁹ mәtәu-inu iätәmimi u iätәм tīnos rәkis nati kәti mol uәk lan tuva mepәt, kәni okәfән mīn nәuvein mīn, rәhan natimnati tepәt. Mәtәu iätәmimi iätәм tәsoliән uәk e rәhan natimnati tuva mepәt, okos rәkis rәfin natimnati ohni. ³⁰ Kәni ioluæk u iәlpah iätәм tәruru noliән nati tәuvīr kәti, әraki=pән lan ihluә e napīnәpuiән, ikīn әha kәtasәk ikīn katīgәt-әrain nәһlvtәmi ikīn.’ ”

Sipsip mīn mīne nәni mīn

³¹ Kәni Iesu tәмәni=pән мәmә, “Nәti Iätәmimi otuva e nepәtiән әhagәhag mīne nәsanәniән rәhan, ilah nagelo mīn rәfin. In Kig, kәni in otәharәg e rәhan jәә rәha Kig mәtarmәnīg e nәsanәniән mīne nepәtiән әhagәhag rәhan. ³² Nәtәmimi rәfin e nәuanilәuis mīn rәfin e nәhue niftәni, okotuhapumīn ilah mīn e nәhmtīn, kәni in otәuәri nәtәmimi tәhmen e iätәmimi iätәм tateh sipsip mīn tatәuәri sipsip mīn mīne nәni mīn. ³³ In otәuәri sipsip mīn kәhuva e nәһlmīn maru, kәni nәni mīn okәhuvән e nәһlmīn mәuil.‡

³⁴ “Kәni Kig otәni=pән kәм nәtәmimi mīn әha e nәһlmīn maru мәmә, ‘Әhuva-tә, itәmah u nәtәм rәhak Tatә Uhgīn tәмәfinә rәkis nәuvīriән rәhan kәм tәmah. Әhuva-tә motos nati nak u iätәм Uhgīn tәmәләhu pīsīn rәhatәmah. Әhuva motatīg ahgәl narmәnīgīән rәhan iätәм tәmol әpenә-penә lan uәrisīg tәmanol nītәni. ³⁵ Әhuva motos, mәtәu-inu nian nәumis tәmatus iәu, nәkotәfa nauәniән iәkun; kәni iәmәtәuauә, nәkotәfa nәhu iәkәmnīm; kәni iәu iәpīspīs, nәmotit iәu kәhuvән e rәhatәmah lahuәnu; ³⁶ kәni rәhak napән tikә, kәni nәkotәfa napән kәм iәu; kәni matimis, nәkoteh vivi iәu; kәni iәmәtatīg e kalәpus, nәkәhuva motәsal=pa lak.’

³⁷ “Kәni nәtәmimi nәtәм kotәhruahru okotәni=pән kәм in мәmә, ‘?Iәrmәnīg, nian nak iәmoteruh ik nәumis tәmus ik, kәni iәkotaugīn ik; uә nәmәuauә, kәni iәkotәfinә nәhu мәmә nәkәmnīm? ³⁸ ?Nian nak iәmoteruh ik iәpīspīs, kәni iәkotit ik mәhuvән lahuәnu; uә rәham napән tikә, kәni iәkotәfinә napән kәм ik? ³⁹ ?Nian nak iәmoteruh ik natimis, uә nәtatīg e kalәpus, kәni iәkәhuvnә motәsal=pīnә lam?’

⁴⁰ “Kәni Kig otәni=pīnә мәmә, ‘Iätәni=pīnә nīpәhriәniән мәmә nati nak iätәм nәmotol kәм piak mīn u kәti, nati әpnapīn in ianrah, mәtәu nәmotol kәм iәu.’

25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30** Mat 8:12; Luk 13:28 **25:31** Mat 16:27; 19:28 **25:32** Esik 34:17; Nәh 20:11-13 ‡ **25:33** Nәtәmimi rәha Iesu kotәhrun мәmә lapīn, nәtәmimi rәha nәsalīән e sipsip mīn, okotәkeikei motәuәri sipsip mīn mīne nәni mīn mәtәu inko nәni mīn kotәkeikei motapīli pīsīn u nәtәpuiән tәsәpәt pikīән ikīn. Tәuvīr mīn мәmә kәhrun мәmә nәtәм Isrel ilah kotalkeikei sipsip mīn tapirәkis nәni mīn. **25:35** Aes 58:7 **25:40** Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41

⁴¹ “Kəni in otəni=pən kəm nətəmimi min u e nəhlmin məuıl məmə, ‘Əhuvən isəu ohniəu. Uhgın tinələhu rəkis rəhatəmah nalpiniən. Əhuvən e nigəm asoli iətəm tatuəu naunun tikə u Uhgın təmol rəha Setən min nagelo min rəhan. ⁴² Əhuvən isəu mətəu-inu nian nəumis təmus iəu, nəsotəfaiən nauəniən kəti məmə iəkun; kəni iəmətəuauə, nəsotəfaiən nəhu məmə iəkəmmim; ⁴³ kəni iəu iapispis, nəsotəuiniən lak məmə iəkuva lahuənu; kəni rəhak napən tikə, nəsotəfaiən napən kəti rəhak; kəni iəmatimis, mətətig e kaləpus, nəsotuəiən motəsal=pa lak.’

⁴⁴ “Kəni ilah min okotəni=pən məmə, ‘İərməni! ?Nian nak iətəm iəmoteruh ik nəumis təmus ik, uə mətəuauə, uə ik iapispis, uə rəham napən tikə, uə nəmatimis, uə nəmətatig e kaləpus kəni iəsəhuvnəiən motəsal=pinə lam?

⁴⁵ “Kəni in otəni=pən kəm lah məmə, ‘İətəni=pinə pəhriən kəm təmah məmə, nəmə nəməsotasiruiən e piak min u kəti, nati əpnəpən in ianrah, mətəu nəməsolian kəm iəu.’

⁴⁶ “Kəni ilah okəhuvən motos nalpiniən iətəm naunun tikə. Mətəu nətəmimi nətəm kotəhruahru okotos nəmiəgəhiən itulin.”

26

Nəlpəkəuiən

o nohamuiən Iesu

(Mak 14:1-2; Luk 21:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian Iesu təmol naunun e nəghatiən min əha kəm rəhan nətəmimi, kəni məni=pən kəm lah məmə, ² “Nəkotəhrun məmə lafet rəha Pasova otuva, nian keiu əmə əha ikin. Kəni iəu, Nəti İətəmimi, okegəhan=pən lak məmə okətu-pəri iəu e nigə kəməluau.”

³ Kəni pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel kəmotuhapumın ilah min e nimə rəha pris asoli agin u nərgin u Kaiəfəs. ⁴ Kəni motəlpəkəu məmə okotaskəlim Iesu e noliən ekəu-ekəu, məmə okotohamu in. ⁵ Mətəu kəmotəni məmə, “Səniəmə e nian rəha lafet rəha Pasova, okotol mətə nətəmimi kotəh ilah min motəh min itah.”

Pətan kəti təməueiu Iesu

e nati pien-pien min

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Nian Iesu əpəha Petəni e nimə rəha iətəmi əha, nərgin u Saimon u aupən leprosi təmol, ⁷ kəni pətan kəti təmuva ohni mos səntə kəti u nəhmtin tiəkis, kəmiuvi=pən e pətəl kəmol e kəpiəl iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə aləpastə. Nian Iesu tətəharəg e tepil mətəuən, kəni pətan u təməueiu rəhn-kapə e səntə əha.

⁸ Nian nətəmimi rəha Iesu kəmotəfu nati əha, niəməha təmol ilah, kotəni məmə, “?Təhro katərekin nati u? ⁹ Səntə u, kəhrun noliən səlim lan, kəni kos məni asoli lan, kəfən kəm nanrah min.”

¹⁰ Mətəu Iesu tinəhrun nəghatiən iətəm kəutəni, kəni tən=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutəni rah pətan u? In təmol nati təuvir agin kəm iəu. ¹¹ Nanrah min nian rəfin kəutətig itəmah min ilah. Mətəu iəu, iəsətiğiən kitah min itəmah nian rəfin. ¹² Nian təməueiu nıpətik, təmol məmə otol əpenə-penə o nitənimian iəu. ¹³ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin e nəhue nıftəni iətəm okəni pətiğəm nanusiən təuvir u, kəni okəkeikei kəni pətiğəm min nati nak iətəm pətan u təmol, kəni nikilah otətəhti min in.”

Pris asoli min kəmotətəu Jutəs

məmə otegəhanpən e Iesu

e nəhlmi rəhan tikimər min

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kəni iətəmimi tueləf u kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, təmuvən meruh pris asoli min, ¹⁵ kəni məni=pən məmə, “?Onəkotəfa nak kəm iəu nəmə iəkegəhan=pinə e Iesu

kəm təmah?" Kəni kəmotafin məni ilah rəfin tate iətəm kəmol e silfə. ¹⁶ Kəni tətəuvin e nian əha, Jutəs tətətəsəl e suaru məmə otegəhan=pən Iesu e nəhlmi rəhan min tikimīr min.

Naunun nauəniən

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

¹⁷ E nian əha e nətuəuinian nian iətəm lafet rəha Piret u Is Tikə Lan, nətəmimi rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, "Nəkolkeikei məmə itimah iəkotol əpenə-penə iə rəham nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə nəkauən ikin?"*

¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən məmə, "Əhuvən əpəha e taun. İətəmi kəti əha ikin initəpən rəkis, kəni onəkoteruh in. Kəni nəkotəni=pən kəm in məmə, 'İəgətun tətəni məmə: Nian iətəm Uhgīn təmitəpən rəkis məmə rəhak, tinuva iuəkīr. Kəni iəköl lafet rəha Pasova kitah min itimah rəhak min nətəmimi e rəham nimə.' " ¹⁹ Tol lanəha rəhan nətəmimi kəmotol nati nak iətəm Iesu təməni məmə okotol o nöl əpenə-penəniən o nauəniən rəha lafet rəha Pasova.

²⁰ Nian tinapinəpu, Iesu tətəharəg ilah rəham nətəmimi tueləf əpəha e tepil. ²¹ Kəni nian kəməutauən, kəni təməni=pən kəm lah məmə, "İətəni pəhriən kəm təmah məmə itəmah kəti otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min rəhak."

²² Kəni nīkilah tinəpəu, kəni ilah rəfin kətiəh kətiəh kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, "Eh, İərməniğ, pəh u? İəu?"

²³ Kəni Iesu təməni=pən məmə, "İətəmimi iətəm otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min rəhak, in rəhak kəti iətəm tatos niğīn piret məfən məuveri e pilet pəti əmə itimlau min.†

²⁴ Kəni iəu Nəti İətəmimi oiəkəkeikei mīmīs məmə inu Nauəuə Rəha Uhgīn təməni lak mine. İmətəu kəsi, nərahien asoli o iətəmi u iətəm otegəhan=pən e Nəti İətəmimi e nəhlmi rəhan tikimīr min! Təuvir pik ağın nəmə təməsair əməiən."

²⁵ Kəni Jutəs u iətəmi otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimīr min təməni=pən məmə, "İəgətun. Pəh kəha? İəu?"

Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, "Əuəh, ik. Ik aru nəməni."

²⁶ Nian kəməutauən, Iesu təmos piret, məfaki məni tagkiu ohni, məhapu, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, "Otos motun, inu nīpətik."

²⁷ Kəni mos kap wain, məfaki məni tagkiu ohni, məfən kəm rəhan min nətəmimi, məni=pən məmə, "Otəmnim, itəmah rəfin. ²⁸ Inu nīrak iətəm tatol məmə nəniəskasikien rəha nasiruiən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nīrak u otaiu o nīmənin nətəmimi tepət məmə otafəl rəkis rəhalah noliən tərəh min. ²⁹ İətəni pəhriən kəm təmah məmə iəsəmnim minian wain u mətəuərus=pən nian iətəm iəkəmnim wain vi kitah min itəmah əpəha e negəu rəha Tatə rəhak."

³⁰ Kəni kəmotəni nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Iesu təməni pətiğəm məmə Pitə otəpəh in

(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, "O lapin əmə u, nəkotəhlman e rəhatəmah nəhatətəniən lak o nati iətəm oköl lak. Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm təkeikei mol nīpəhriənien, təməni məmə,

'İəu iəkəhamu iətəmimi iətəm tətəsəl o sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh.'

³² Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nīmisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmanəhuərisig."

^{26:15} Sek 11:12; Jon 11:57 * ^{26:17} Lafet rəha Pasova katol pəti ilau lafet rəha Piret u Is Tikə Lan. ^{26:17} Eks 12:14-20 † ^{26:23} E nian rəha Iesu, nian nətəmimi kotauən pəti, in nəmtətiən məmə rəhalah niəli in təuvir. ^{26:23} Sam 41:9 ^{26:28} Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16 ^{26:30} Luk 22:39; Jon 18:1 ^{26:31} Sek 13:7; Jon 16:32 ^{26:32} Mat 28:7,16

³³ Kəni Pitə təməni=pən məmə, “Məta, ilah rəfin okotəpəh rəhalah nəhatətəiən lam, mətəu iəu, kəpə, iəsəpəhiən rəhak nəhatətəiən lam nian kəti mine.”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm Pitə məmə, “Iətəni=pinə pəhriən kəm ik məmə, lapin əmə u, mənig otəsəkakə əhanəhiən, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³⁵ Mətəu Pitə təməni məmə, “!Nati əpnəpin iəkəkeikei mīmīs kilau min ik, ko iəsəniən məmə iəkəruru ik!” Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kəmotəni min təhmen e Pitə.

*Iesu təməfaki
əpəha Ketsəməni*

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən ikin kəti kətəni kəmə Ketsəməni, kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Ətəharəg u ikin u, pəh iəu iəkuvən ikin əha məfaki=pən kəm Uhgın.” ³⁷ Kəni təmit Pitə mine nəti Səpəti mil ilah min, nikin tinəhmə pik, kəni tinətəu tərəh. ³⁸ Kəni təməni=pən kəm lahal məmə, “Təkətəu nīkik tinəhmə pik, iuəkīr iəkīmīs lan. Itəmahal ələharəg u ikin u, məhlair kitah min iəu.”

³⁹ Kəni muvən nəuan nəuvetīn əmə, meiuaiu misin=pən rəhan kapə e niftəni mətəfaki, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə suaru kəti min əha ikin o rəham nəlpəkəuiən, pəh nəkoh rəkis ohniəu nərahien iətəm tətəva.” Matəkeikei məmə, “Mətəu səniəmə nəkol nəuiak, mətəu nəkol nəuiam.”

⁴⁰ Kəni təmitəlig=pa meruh ilahal kəhlapili. Kəni təməni=pən kəm Pitə məmə, “!Təhro nəslairiən kitah min iəu o auə kətiəh əmə mine!? ⁴¹ !Hlair kəni mīhləfaki məmə nəhləhtul əskasik nian nəfən-əfəniən tuva o təmahal. Nīkītəmahal tolkeikei, mətəu nīpətītəmahal təpəu.”‡

⁴² Kəni mitəlig=pən min mətəfaki mau keiu, mətəni məmə, “Rəhak Tatə, nəmə iəkəkeikei mos nərahien iətəm tətəva, kəni pəh nəkol nəuiam.”

⁴³ Kəni nian təmitəlig=pa, təmeruh ilahal kīnlapili mətəu napiliən təmos ilahal. ⁴⁴ Kəni təpəh ilahal mitəlig=pən min mətəfaki mau kisil, mətəni əmə nəghatien kətiəh əmə.

⁴⁵ Kəni mitəlig=pa mənī=pən kəm lahal məmə, “?Nəhlapili əhanəh məhləmeig? Lahfu-to, nian tinuva iuəkīr əha rəueiu, kəni iəu Nəti Iətəmimi, okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴⁶ !Hləhtul-tə, kautəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimīr min, əpəha tətəva.”

*Tikimīr min
kəmotaskəlim Iesu*

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, Jutəs, in iətəmi tueləf kəti rəha Iesu, təmietigəm=pa ilah nīmənīn nətəmimi nətəm kautəmki nau asoli rəha nəluaginien mine neim. Pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁸ Jutəs təməni=pən rəkis nəghatien kəm lah məmə, “Pəh u iətəm iəkol nəmtətien kəti rəha nolkeikeiən lan, kəni nəkotaskəlim.”§ ⁴⁹ Kəni rəueiu aɡin, Jutəs təmalīuək muvən o Iesu mənī=pən kəm in məmə, “!Təuvir, Iəgətun!” Kəni təmol nəmtətien rəha nolkeikeiən kəm in.

⁵⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Iəu kəti, ol nati nak iətəm nəmuva ohni.”

Kəni nətəmimi kəməhuva motaskəlim Iesu məmə okotləfən e kaləpus. ⁵¹ Kəni iətəmimi kəti rəha Iesu təmeapən meuvi rəkis nau rəha nəluaginien, kəni mauəh lan mohatuv rəkis mətəlgī ioluək rəha pris asoli aɡin.

⁵² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Əfən rəham nau e nimein, mətəu nətəmi min kəutəuəh e nau, okohmis e nau. ⁵³ ?Nəkəhrun uə kəpə məmə iəkəhrun nauinien e rəhak

26:34 Mat 26:69-75 26:38 Jon 12:27 ‡ 26:41 Iesu tolkeikei məmə ilahal okəhləhtul əskasik məsləhlmanien e rəhalahal nəhatətəiən lan. Afīn min fes 31-35. 26:46 Jon 14:31 § 26:48 E nəghatien Kris əhruahru, Jutəs təmənī məmə “Iətəmi u iətəm iəkəpəh nīkapin, kəni nəkotaskəlim.” E nolien rəha nətəm Isrel aupən, nəpahien in nəmtətien rəha nolkeikeiən. 26:51 Jon 18:26 26:52 Jen 9:6; Nəh 13:10

Tatə, kəni rəueiu agin min otahli=pa nagelo min tausin tepət tepət* māmə okotasiru lak?
⁵⁴ Mətəu nāmə iəköl lanəha, ko Nauəuə Rəha Uhgin otəsuvaiən mol nīpəhriənian lan, iətəm tətəni māmə otuva tol lanu lan.”

⁵⁵ E nian əha, Iesu tāməni=pən kəm nīmənin nətəmimi māmə, “?Təhro nāməhuva motəmki nau asoli min mine neim min? ?Nikitəmah təhti māmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! Nian rəfin iətəharəg əpəha e Nimə Rəha Uhgin mətəgətun nətəmimi, kəni nəsəhuvaian motaskəlim iəu. ⁵⁶ Mətəu natimnati rəfin min u tinuva minol nīpəhriənian lan māmə Nauəuə Rəha Uhgin iətəm iəni min aupən kəmotətei otuva mol nīpəhriənian lan.” Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəpəh in motagim.

Iesu tāməhtul e nəhmti kaunsil

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24)

⁵⁷ Nətəmimi min u kəmotaskəlim Iesu, kəmotələs məhuvən o Kaiəfəs u in pris asoli agin. Ikin əha, iəgətun min rəha Lou mine nətəmi asoli rəha nəuaniləuis rəha Isrel, kəutəhuva motohapumin ikin. ⁵⁸ Mətəu Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e Iesu, muvən əpəha lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min māmə oteruh-to māmə okol nak e Iesu.

⁵⁹ Pris asoli min mine nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəutəsəl e nəghatian eiua min e Iesu māmə okohamu o nəghatian min əha. ⁶⁰ Mətəu kəsoteruhian nolian tərəh kəti rəhan e nəghatian eiua min rəha nətəmimi, nati əpnəpin nəghatian eiua min tepət kəmohtet.

Kəni əmeiko, iətəmimi keiu kiəuva aupən, ⁶¹ kəni muəni pətigəm māmə, “Suah u tətəni māmə təhrun nərəkinian Nimə Rəha Uhgin, kəni muvləkin min e nian kisil əmə.”

⁶² Kəni pris asoli agin təhtul mənī=pən kəm Iesu māmə, “?Təhro nəsəghatian? ?Təhro e nəghatian min əha iətəm kətəni pətigəm tətələs pikin ik?” ⁶³ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatian.

Kəni pris asoli agin tāməni=pən kəm in māmə, “Onəkəkeiki mos nonauvıl kəti e Uhgin iətəm tətəmiəgəh, kəni mənī pətigəm nīpəhriənian kəm timah māmə ik Nəti Uhgin mine Kristo iətəm Uhgin tāməni māmə otahli=pa, uə kəpə.”

⁶⁴ Kəni Iesu tāməni=pən māmə, “Əuəh, tol əmə māmə inu nāməni mine. Mətəu iəkəni=pinə kəm təmah rəfin māmə, e nian iətəm otuva, onəkoteruh iəu Nəti iətəmimi iəkəharəg e nīkalin maru e Uhgin u iətəm rəhan nəsanənian iahgin, kəni mətəuəiəu=pa e neai e nəpuə.”

⁶⁵ Kəni pris asoli agin tearis rəhan napən mətəu-inu niəməha təmol o nəghatian rəha Iesu,† kəni mənī māmə, “!Tətəghati rah e Uhgin!‡ ?Təhro māmə suah kəti min təkeikei məghati min lan? Otətəlig-to, nəmotətəu nəghatian tərəh kəha. ⁶⁶ ?Nikitəmah təhti māmə nak?”

Kəni kəmotəni=pən māmə, “Otəkeikei mīmīs.”

⁶⁷ Kəni kəmotəgəh əpnəpin əmə nəhmtin, kəni motəhti e nəhlmilah. Nəuvein kotem e nəhlmilah, ⁶⁸ kəni motəni=pən māmə, “Ei, Kristo. ?Əni pətigəm e nəsanənian rəha Uhgin māmə pəh təmoh ik?”

Pitə tāməni māmə taruru Iesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ E nian əha, Pitə tətəharəg ihluə e iat rəha nimə, kəni pətan mītə kəti u in ioluək tuva ohni mənī=pən kəm in māmə, “Ik min u, nəmatuərisig e Iesu, iətəm Kaləli.”

⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua e lah rəfin māmə, “Iəkəruu nati ko iətəm nətəni.”

* **26:53** Nəghatian Kris əhruahru tətəni māmə, “Kəmpəni rəha nagelo tueləf,” iətəm təhmen e nagelo səpinte-tu-tausin.

26:55 Luk 19:47; 21:37 **26:61** Jon 2:19-21 **26:63** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

† **26:65** Nətəmimi rəha kaunsil, kəsotənian nīpəhriənian māmə Iesu in Məsaia, nəti Uhgin. Iətəmi asoli rəha pris min təməhapu rəhan napən mətəu-inu niəməha təmol o nəghatian rəha Iesu. Lou rəha Mosis e Lev 10:6 mine 21:10 tətəni māmə iətəmi asoli rəha pris min otəsəhapuiən napən rəhan. ‡ **26:65** Iətəmi asoli rəha pris min tāməni māmə Iesu tāməni rah Uhgin mətəu-inu Iesu tətəni māmə in təhmen əmə e Uhgin. **26:65** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66** Lev 24:16;

Jon 19:7 **26:67** Aes 50:6; 53:5

⁷¹ Kəni maliuək muvən e ket rəha iat, kəni ikin əha pətan mitə kəti min təmeruh in, kəni təməni=pən kəm nətəmimi ikin əha məmə, “suah u kəti u təmatuərisig e Iesu İətəm Nasərit.”

⁷² Mətəu Pitə təmeiua əskasik min mos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

⁷³ Təsuvəhiən, nətəmimi min u kautəhtul ikin əha kəməhuvən o Pitə motəni=pən məmə, “Pəhriən məmə ik kəti əha, mətəu-inu noliən rəha nəghatiən rəham təhmen əmə e lah.” Š

⁷⁴ Kəni tənə məmə nəmə təteiua pəh nərahien rəha Uhgin otuva ohni. Kəni təmos nonauvil məmə, “!İəkəruru suah kəha!”

Kəni rəueiu aɡin, mənig təkakə. ⁷⁵ Kəni Pitə nikin təhti nəghatiən iətəm Iesu təməni kəm in məmə, “Uərisig mənig təkakə, onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.” Kəni Pitə təmiet muvən ihluə, nikin titəɡit kəni təmasək pik.

27

Jutəs təmarin aru in

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ləplapin aɡin, pris asoli min rəfin mine nətəmi asoli min rəha nətəmimi kəmotuhapumin min motətei nəuə məmə okotohtəu=pən suaru nak o nohamuiən Iesu. ² Kəmotəlis in, kəni motələs məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, kəpmən rəha Rom.

³ Nian Jutəs u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min tikimir, təmafu məmə kəmotiuvı pətigəm Iesu məmə otimis, nikin tinahmə pik o nati iətəm təmol, kəni təmki mənə əha kəmol e silfə ilah tate, məmə otəfən kəm pris asoli min mine nətəmimi asoli min rəha nətəm Isrel. ⁴ Kəni mənə=pən məmə, “Inol təfagə tərəh mətəu-inu iəmegəhan=pən e nəhlmi tikimir min iətəmi kəti iətəm təsoliən nati kəti tərəh.”

Kəni kotəni=pən məmə, “Inu nati əpnəpin əmə o timah. !In nati kəti rəham əmə!”

⁵ Tol lanəha, Jutəs təməmki mənə morin=pən əpəha e Nimə Rəha Uhgin, kəni in miet magim muvən marin aru in.

⁶ Kəni pris asoli min kəməhuvən motəuəri-əuəri mənə, kəni motəni məmə, “Təsəhruahru-pəniən e rəhatah Lou məmə okotələhu=pən mənə u ilah mənə rəha Nimə Rəha Uhgin, mətəu-inu kəmos nəhmti nira iətəmimi lan.” ⁷ Kəni kautəni məmə okotos mənə kəha məhuvən motos nəhmti niftəni kəti u aupən kətəni məmə, “niftəni rəha iətəmi kəti iətəm tatol sospən e niftəni,” kəni kautəni məmə okatitənim napispis min ikin. ⁸ Tol lanəha, muva mətəuərus=pa u rəueiu, nətəmimi kəutəu in e niftəni əha məmə, “Niftəni E Nirə.” ⁹ Kəni nəghatiən nak iətəm iəni Jerimaie təməni aupən, təmuva mol nıpəhriənien lan. Təməni məmə, “Kəmos mənə tate əha iətəm kəmol e silfə, inu nəhmtin iətəm nətəm Isrel kəmotəni o iətəmi u, ¹⁰ kəni kautos mənə əha məmə okotos nəhmtin ‘niftəni o noliən sospən,’ təhmen əmə məmə İərmənig təməni kəm iəu.”

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-5,13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kəni Iesu təmuvən məhtul e nəhmti Pailət, kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “Ik kig rəha nətəm Isrel?”

Kəni Iesu təməni=pən məmə, “Əuəh, tol əmə məmə inu nəməni mine.”

¹² Nian pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kautəni pətigəm nəghatiən min e Iesu, mətəu Iesu təsuhəlpinien rəhalah nəghatiən. ¹³ Kəni Pailət təməni=pən kəm in məmə, “?Natətəu nəghatiən min iətəm kəutəni tatələs pikin ik, uə kəpə?” ¹⁴ Mətəu Iesu təpnəpin əmə məsəghatiən, kəni məsuhəlpin minien nəghatiən kəti ilah kəutəni, kəni Pailət, narmin təmiuvig pik.

Š 26:73 Pitə in iətəm Kaləli, kəni nəghatiən rəhan tol pisin nəuan nəuətin e nətəm Jerusiləm.

26:75 Mat 26:34

27:5 Mat 26:14-15; Uək 1:18-19

27:10 Sek 11:12-13

27:12 Aes 53:7

¹⁵ Kəni e nian rəha lafet rəha Pasova, in noliən rəha kəpmən məmə otahli pətigəm iətamimi kəti e kaləpus iətam nīmənin nətəmimi kəmotəni. ¹⁶ E nian əha, iətəmi kəti tətəməhli e kaləpus, nərgin u Parəpəs. Kəni nətəmimi rəfin kotəhrun məmə in təmol tərəh pik agin. ¹⁷ Kəni nian nīmənin nətəmimi kinəhuva, kəni Pailət tətətapuəh o lah məmə, “? Nəkotolkeikei məmə iəkahli pətigəm pəh e kaləpus tiet matuvən, Parəpəs, uə Iesu, kətauin lan məmə Kristo?” ¹⁸ Təməni lanəha mətəu-inu in təhrun məmə kəmotegəhan=pən e Iesu e nəhlmin mətəu-inu kautetet Iesu.

¹⁹ Nian Pailət tətəharəg e jeə rəha nakiliən nəghatiən, rəhan pətan tahlipən nəghatiən kəm in məmə, “Suah konu təsoliən nati tərəh kəti. Soliən nati kəti lan, mətəu iəməməhlair lan, kəni rəueiu iətətəu tərəh agin ohni.”

²⁰ Mətəu pris asoli min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotəghati kəm nīmənin nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligiən rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, kəni kotohamu Iesu.

²¹ Kəni Pailət tətətapuəh o lah məmə, “?Suah mil u, in pəhruvən lan iəkahli pətigəm?” Mətəu nīmənin nətəmimi kəmotəni=pən məmə, “Parəpəs.”

²² Kəni Pailət təməni=pən məmə, “?Kəni oiəkəhro Iesu u kətəni məmə Kristo?”

Kəni nīmənin nətəmimi rəfin kəmotəni=pən məmə, “!Okətu-pəri e niggi kəməluau otimis!” ²³ Kəni Pailət təməni=pən kəm lah məmə, “?O nak? ?Təmol nati tərəh nak?”

Mətəu nīmənin nətəmimi kəmotagət əfəməh, motəni məmə, “!Okətu-pəri in e niggi kəməluau otimis!”

²⁴ Kəni nian Pailət təmeruh məmə ko təsələhuiən nəghatiən rəhalah, kəni ilah kinəutəhtul maru o norgəhuiən, kəni tos nəhu meikuas e nəhlmin e nəhmti nīmənin nətəmimi, kəni mənipən kəm lah məmə, “Nəghatiən kəti rəhak tikə o suah u, məmə niran otəməhli=pa lak. !Nimisiən rəhan tətəməhli=pinə e nəhlmitəmah!”

²⁵ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəni məmə, “!Pəh niran tətəməhli=pa o timah mine kəlkələh min rəhatimah min!”

²⁶ Kəni Pailət tətəhli pətigəm megəhan=pən e Parəpəs kəm lah. Mətəu təməni məmə okalis Iesu, kəni təmegəhan=pən lan məmə okətu-pəri e niggi kəməluau məmə otimis.

Soldiə min kəməutəuvsan e Iesu

²⁷ Kəni soldiə min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəu in rəfin e soldiə min kəhuva mohtəlau lan. ²⁸ Kəni motəmkirəkis rəhan natimnati, məhuvən=pən e kot ərarəuv kəti kəm in, təhmen e kot rəha kig kəti. ²⁹ Kəni motol nıləuis iətam nihlin əha ikin motol kəfəfau lan, motəfəfau=pən e rəhn-kapə Iesu motələh əuvsan lan məmə in hat rəha kig kəti. Kəni motələhu=pən nəuanigi kəti e nəhlmin maru məmə in niggi rəha kig, kəni motisin nəulilah aupən lan, motələh əuvsan, motəni=pən kəm in məmə, “!Iəkotisiəi ik, kig rəha nətəm Isrel!” ³⁰ Kəni motagəh lan, kəni motələs nəuanigi motoh rəhn-kapə lan motəu tepət. ³¹ Nian kinotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv, məhuvən=pən min e rəhan natimnati. Kəni motələs məhuvən məmə okotətu-pəri e niggi kəməluau məmə otimis.

Kəmətu-pəri Iesu e niggi kəməluau

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nian kəməutəhuvən, motəfu iətam Sairəni kəti, nərgin u Saimon, kəni kəmotəni=pən əskasik ohni məmə otələs niggi kəməluau.* ³³ Kəməhuva ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nıpətin tətəni məmə Louipil-uipil. ³⁴ Ikin əha kəmotəfən wain kəm Iesu iətam kəmallin

^{27:18} Jon 11:47-48; 12:19 ^{27:24} Dut 21:6-9 ^{27:25} Uək 5:28 ^{27:28} Luk 23:11 ^{27:30} Aes 50:6 * ^{27:32} Iesu tinəpəou rəkis mətəu kəmotəlis pik kəni motoh pik.

ilau nati tarfu. Mätəu nian Iesu tāmənmim askəuvin, kəni məpəh nəmnimian.† 35 Nian kəmətu-pəri e nigı kəməluau, kəni moturin tais o rəhan napən. 36 Kəni məutəharəg mauteruh Iesu ikin əha məmə otimis aɡin. 37 İlis e rəhn-kapə, kəmətei=pən nıpəgnəmti nəniən tətəni məmə,

INU IESU,

KIG RƏHA NƏTƏM İSREL.

38 Kəni iətəmmimi keiu iətəm katuoh nətəmmimi mətuakləh e rəhalah natimnati, kəmətu-pəri ilau e nigı kəməluau, kəti e nıkalın maru, kəti e nıkalın məuil. 39 Kəni nətəmmimi min u kəməutaliuək məutəhuva mautəhuvən, məutəni=pən nəghatıən tərəh kəm Iesu, mauturin-urin rəhn-kapə lah, 40 mautəni məmə, “Nəmətəni məmə onəkərəkın Nımə Rəha Uhgın kəni ik pisin əmə muvləkin o nian kisil. !Osmiəgəh aru ik! !Kəni eiuiu e nigı kəməluau nəmə ik Nəti Uhgın pəhriən!”

41 E nolıən əhmen min əmə, pris asoli min, mine iəgətun asoli min rəha Lou, mine nətəmmimi asoli min rəha nətəm İsrel kotol əuvsan, 42 motəni məmə, “Təmosmiəgəh nətəmmimi, mətu ko təruru nosmiəgəh aruiən in. In kig rəha İsrel. Nəmə teiuiu aru e nigı kəməluau, kəni okotəni nıpəhriənıən lan. 43 Tətəhatətə e Uhgın. Təməni məmə in Nəti Uhgın, kəni pəh Uhgın tos rəkis in əha rəueiu nəmə in tolkeikei.” 44 E nolıən əhmen min əmə, iakləh mil iətəm kəmətu-pəri ilau ilahal min e nigı kəməluau, kətuəni=pən nəghatıən tərəh tepət kəm in.

Iesu tinimis

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Kəni e tueləf klok mətuarus=pən tri klok, napınəpuıən təmeiuiu mırəuei rəfin natimnati. 46 Kəni iuəkır e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatıən məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?” Nıpəti rəhan nəghatıən təni məmə, “!Uhgın rəhak, Uhgın rəhak! ?Təhro nətəpəh iəu?”‡

47 Nian nətəmmimi nəuvein nətəm kəmautəhtul əha ikin kəmotətəu təmasək əfəməh lanəha, kəni kotəni məmə, “In tətəuin e Elaijə.”

48 Kəni rəueiu aɡin min, kəti təmaiıu muvən mələs nati kəti təhmen e kotin, § kəni məueiu wain u tarfu, məu e nigı, kəni məfən məmə Iesu otənmim. 49 Kəni ilah min nəuvein kotəni=pən məmə, “Əpəh əmə. Pəh kauteh-to nəmə Elaijə otuva mosmiəgəh in, uə kəpə.”

50 Kəni Iesu təmasək əfəməh min, megəhan aru lan məmə otimis, kəni rəhan nehagiən tiet.

51 E nian əhruahru əha, napən iətəm tətəhkul e Nımə Rəha Uhgın təməhapu mol nəuvin keiu, təmətuəuin əpəha ilis muva mol naunun əpəha ləhtəni. Nəmig təməlauəl, kəni kəpiel min kəmotəhapu. 52 Kəni suvət min u kəmol e nıpəg kəpiel kəmotəuag, kəni nətəmmimi nətəm kotəhruahru tepət nətəm kəmoħmis rəkis, kəmotəmiəgəh min. 53 Kəmoħiet e suvət min, kəni uərisig Iesu təmanəmiəgəh min e nımisiən, kəni ilah kəməhuvən əpəha Jerusiləm moħiet=pən o nətəmmimi tepət.

54 Kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha nətəm Rom ilah rəhan soldia min nətəm kəmoteruh Iesu, kəmotafu nəmig mine natimnati min əha. Kəni kəmotəɡin pik, kəni motəni əfəməh məmə, “!Nıpəhriənıən, inu Nəti Uhgın pəhriən!”

† 27:34 Məta nati tarfu u in nati kəti təhmen e mərsin məmə otol tətətu pikien nahməian, məmə otol iətəmmimi tətətalig vivian. Mətu Iesu in tətəlkəikeian məmə otətətuian nahməian, kəni molkeikei məmə rəhan nətəligiən otətəuvir əmə. Tol lanəha in təməsənmimian mərsin u. 27:34 Sam 69:21 27:35 Sam 22:18 27:38 Aes 53:12 27:39 Sam 22:7; 109:25 27:40 Mat 26:61; Jon 2:19 27:43 Sam 22:8 27:46 Sam 22:1 ‡ 27:46 “Eli, Eli” in nəghatıən Hipru, kəni “lema sapaktəni” in nəghatıən Aramaik (nəghatıən u in iuəkır əmə o nəghatıən Hipru). Iesu mine rəhan min nətəmmimi kəutəghati pik e nəghatıən mil u mine nəghatıən Kris. § 27:48 Nati u təhmen nıpispisi matris. 27:48 Sam 69:21 27:51 Eks 26:31-33; Hip 10:19-20

⁵⁵ Nipətan tepət kəmutəhtul isəu məutarfu. Ilah kəmotšipən ikin Kaləli mau-tohtəu=pən Iesu məutasiru lan e nati pisin pisin min.* ⁵⁶ Ilah min nəuvein u Meri Maktələ, kəni Meri u mamə rəha Jemis mine Josip, kəni mamə rəha nati Səpəti mil.

Kəmitənim Iesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ Iətəm Aramatia u rəhan nautə tepət, nərgin u Josip, in iətəmini kəti rəha Iesu. Nian tinətuva iuəkir o napinəpuian, ⁵⁸ təmuvən meruh Pailət, kəni mətapuəh o nipəti Iesu, kəni Pailət təmegəhan e nipəti Iesu kəm in. ⁵⁹ Kəni Josip təmos nipəti Iesu muvən məuveg e napən ruən vi kəti, nərgin u linən, ⁶⁰ kəni mələs muvən mələhu=pən e suvət vi kəmol e nipəg kəpiel. Suvət u rəha Josip. Kəni misuə=pən e kəpiel asoli kəti mahtipəsīg e nipəg kəpiel lan, kəni matuvən.† ⁶¹ Meri Maktələ, mine Meri kəti min kətuəharəg əha iuəkir o suvət.

Soldia min nətəm kəmotəh nipəg kəpiel

⁶² Nian əha, in nian katol əpenə-penə o Sapət lan, kəni kəməni lauig lan e Sapət, pris asoli min mine Farəsi min kəməhuvən moteruh Pailət. ⁶³ Motəni=pən məmə, “Iətəmi asoli. Nikitimah tinəhti məmə, nian suah kəha, iətəmi rəha neiuəian, təmətəmiəgəh əhanəh, mətəni məmə, ‘Nian kisil otuva muvən, kəni Uhgīn otosmiəgəh min iəu e nīmisiən.’” ⁶⁴ Tol lanəha, ahli=pən rəham nəuvein soldia okəhuvən məuteh nipəg kəpiel suvət motətuəarus=pən nian kisil tuva muvən. Məta rəhan min okəhuva motakləh e nipətin, kəni motəni=pən kəm nətəmini məmə təməmiəgəh min e nīmisiən. Kəni neiuəian u, in otərah tapirəkis iətəm aupən.”

⁶⁵ Kəni Pailət təməni=pən məmə “Otos soldia min, kəni məhuvən motol natimnati rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə okotol e neh vivian suvət e nipəg kəpiel.” ⁶⁶ Kəni soldia min kəməhuvən mauteh vivi nipəg kəpiel, motələhu=pən nəmtətiən kəti e kəpiel.‡ Kəni kəmotələhu soldia min məmə okauteh ikin əha.

28

Iesu təməmiəgəh min

e nīmisiən

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ E Sante* ləplapin agin, təmətiən məsian vivian, Meri Maktələ mine Meri kəti min kəmian məmə okuəsal=pən e suvət e nipəg kəpiel.

² Kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməlauəl mətəu-inu agelo kəti rəha Iərmənig təmsipəri e negəu e neai muvən e nipəg kəpiel, kəni misuə rəkis e kəpiel, kəni mətəharəg-pəri lan. ³ In tətasiə təhmen e noraipian, kəni rəhan napən min kotəruən təhmen e nəuaui nitəhi. ⁴ Soldia min kəmotəgin pik, kəni motərəmrumin, narmilah təmikə təhmen e nətəm kəmoħmis.

⁵ Kəni agelo təməni=pən kəm pəta mil məmə, “Suəginian, mətəu-inu iəkəhrun məmə nətuəsal e Iesu iətəm kəmətu-pəri e niği kəməluau. ⁶ Tikə u ikin inu. In təməmiəgəh min e nīmisiən təhmen əmə e inu təməni mine aupən. Iəuva mueruh ikin təmətəməhli ikin.

⁷ Kəni ian uəhai, kəni muəni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, ‘In təməmiəgəh min e

* **27:55** Nipətan min əha kəmotasiru e Iesu e nati pisin təhmen e nauəian, mine nəhu, mine ikin rəha napilian.

27:55 Luk 8:2-3 **27:58** Dut 21:22-23 † **27:60** Kəpiel u kətahtipəsīg=pən lan e nipəg suvət lan, kəməti təharəg əharəg təhmen e whil rəha loto asoli kəti, təhmen e uan mitə mine e nəharəg əharəgian rəhan. **27:60**

Aes 53:9 **27:63** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 ‡ **27:66** Rəueiu, kitah kəsotəhrun əhruahruian məmə kəmol nəmtətiən əha e nolian nak. Kəmə təhro kəməlis niləuis kəti iətəm təmol mak lan, uə kəmə təhro, kəmol plastə. Mətəu nətəmini rəfin kotəhrun məmə iətəmi kəti otəsekian nati əha məsələs rəkisiən. Kəni nəmə kauteruh nəmtətiən kəti məmə təməhapu=pən, uə təmiet rəkis, kəni soldia min okotəhrun məmə iətəmi kəti təməhuvihin rəkis kəpiel. *

28:1 Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “Nian Sapət tinol naunun, e nian iətəm tətəpən e wik” **28:6** Mat 12:40; 16:21

nimisian, kəni in tətəupən e təmah matuvən əpəha Kaləli. Kəni ikin əha, onəkoteruh in ikin.' Intələh, rəhak u nəghatien inəni kəm təlau."

⁸ Kəni pəta mil kəmuagim uəhai əmə e suvət e nīpəg kəpiel, mətəuəgin, mətəu nikilau tagien, mətian məmə okuəni=pən kəm nətəmini min rəha Iesu. ⁹ Kəni əmeiko, Iesu tiet pətigəm o lau, məni=pən kəm lau məmə, "Təuvir." Kəni kəmiəuva o Iesu, muaskəlim nəhlkin, kəni muəfaki kəm in. ¹⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, "Suəginien. Ian muəni=pən kəm piak min məmə okəhuvən Kaləli. Ikin əha okoteruh iəu ikin."

Nəghatien rəha soldia min

¹¹ Nian pəta mil kəmuəliuək mətian, kəni soldia min əha nəuvein kəməhuvən e taun, kəni motəni=pən kəm pris asoli min natimnati rəfin iətəm kəmoteruh. ¹² Nian pris asoli min kəməhuvən moteruh nətəmini asoli rəha nətəm Isrel, kəni motol nəuə kəti motəlis nəghatien lan. Kəni motəfən məni asoli kəm soldia min, ¹³ motəni=pən kəm lah məmə, "Nəkotəni=pən kəm nətəmini məmə, 'Rəhan min nətəmini kəməhuva lapin nian itimah iəmotapili, motakləh e nīpətin motələs motagim.' ¹⁴ Nəmə kəpmən otətəu nanusien u, kəni itimah iəkəhuvən motəni nəghatien kəti kəm in. Kəni itimah onəsotosien nərahien kəti lan." ¹⁵ Tol lanəha, soldia min kəmosos məni, kəni motol təhmen=pən əmə məmə kəməni mine kəm lah. Kəni nəghatien eiue u təmuvən mitəlau e nətəm Isrel muva mətəuərus=pa rəueiu.

Iesu təmiet pətigəm

o rəhan min nətəmini

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kəni nətəmi lepən rəha Iesu kəməhuvən Kaləli, məhuvən e nītəuət iətəm Iesu təməni kəm lah məmə okəhuvən ikin. ¹⁷ Nian kəmoteruh in, kəni kəmotəfaki kəm in, mətəu nəuvein rəhalah nətəligien tatol keiu. ¹⁸ Kəni Iesu tuva o lah, kəni məni=pən kəm lah məmə, "Nepətien rəfin rəha negəu e neai mine nəhue niftəni o narmənigien, Uhgən təməfa kəm iəu. ¹⁹ Tol lanu, onəkəhuvən motiuvu nətəmini e nəuaniləuis min rəfin e nītəni min rəfin məmə okəhuva rəhak nətəmini, kəni motol bəptais e lah e nərgi Tatə Uhgən, mine Nətin, mine Narmən, ²⁰ kəni motəgətu ilah məmə okotohtəu=pən rəfin nəghatien min iətəm iəməni kəm təmah. Kəni nīpəhriənien, iətatig kitah min itəmah nian min rəfin mətəuərus naunun nian."

Mak Nanusian Təuvir Rəha Iesu Krsto İətəm Mak Təmətei Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Mak

?Pəh təmətei nauəuə u? Jon Mak təmətei nauəuə u. In səniəmə iətəmi tueləf kəti rəha Iesu. Mətəu kətəni məmə in niəli təuvir kəti rəha Pitə iətəm ilau kətian ikin min tepət. Nauəuə rəha Uək Min tətəni məmə in təmuvən ilau Pol e rəhan naliuəkian iətəm təmaupən mol, kəni uərisig lan, təmuvən ilau Panəpəs.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Kəmotəni məmə Mak təmətətiğ Rom nian in təmətei nauəuə u, kəni nəmə təhro ilau Pitə, uərisig kohamu Pitə. Mak təmətei nauəuə u tatuvən o nəfaki min əpəha Rom u ilah Nanihluə min. Kitah kotəhrun lanəha mətəu-inu in tətəni pətiğəm nipiəti nolian min rəha nətəm Isrel iətəm kautol. Kəni e nauəuə u, təmətei nəghatən nəuvein e nəghatən Aramaik iətəm nətəm Isrel kinotəhrun rəkis. Mətəu in təməuhlin nəghatən min u tuva e nəghatən Kris iətəm Nanihluə min əpəha Rom kəutəghati lan.

?Natigən təhro lanu nian təmətei? E nian Mak təmətei nauəuə u, kəni nətəm Rom kəutarmənig e nitəni asoli iətəm titəlau e Nitəhi Metitereniən. Rəhalah nəghatən kətiah əmə, kəni rəhalah suaru kotəuvir, kəni rəhalah nolian o nahli-pəniən nəghatən min in təuvir. Nian əha, in nian təuvir o nəni pətiğəmiən Nanusian Təuvir rəha Iesu Krsto. E nian əha, Nanusian Təuvir təmaiu uəhai əmə e nitəni pisin pisin min e suaru min rəha Rom.

?Təmətei nauəuə u o nak? Mak tolkeikei məmə otəni pətiğəm əhruahru nanusian rəfin rəha Iesu, məmə in pəh, kəni in təmol nak, kəni mətəgətuən nak. Nəmə təhro in tolkeikei məmə otəfəri nətəligiən rəha nəfaki min əpəha Rom, mətəu-inu nətəmini tepət kəmol nərahien kəm lah. Mak təmətei nətəligiən tepət o nian iəkis min iətəm otəpanuva e nəmiəğəhiən rəha nətəmini rəha Iesu. Kəni in təməni pətiğəm nolian rəha Iesu məmə in min təmətətiğ e nian iəkis min.

*Jon Bəptais təmol əpenə-penə e suaru
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ Inu nətuəuiniən rəha Nanusian Təuvir rəha Iesu Krsto, Nəti Uhgın. ² İəni rəha Uhgın, nərgin u Aiseə təmətei lanu e nauəuə aupən. Uhgın təməni məmə, “Otafu-to. İətəhli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatən. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.”

³ “İətəmini u tətəuin əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘İtəmah, otol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni motol rəhan suaru təhruahru.’ ”

⁴ Kəni iahləpis u in Jon Bəptais. Tol lanəha, təmiet=pa ikin təpiə-məpiə ikin matol bəptais e nətəmini, kəni mətəni pətiğəm nəghatən rəha Uhgın kəm lah məmə okotəkeikei motəuhlin nəmtəhlah o nolian tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otəfəl nolian tərəh min rəhalah. Kəni nəmtətiən kəti o nati u, okol bəptais e lah. ⁵ Nətəmini tepət pik e nitəni Jutiə mine taun əha Jerusiləm, kəməhuva motətəlig e rəhan nəghatən, kəni motəni pətiğəm rəhalah nolian tərəh min, kəni Jon təmol bəptais e lah əpəha e nəhu Jotən.

⁶ Jon təməsuvəniən e napən təuvir. Rəhan napən təhmen əmə e rəha iəni u Elaijə aupən. Rəhan napən kəmol e nimeimei kaməl, kəni rəhan kətəuti kəmol e nilosi kau, kəni matun əmə pitu mine nəhu sukəpak e nikinati. ⁷ Kəni təməni pətiğəm kəm nətəmini məmə, “İətəmi kəti u tatuərisig lak, rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu

læhtæni agin, iæsæhmen minian mæmæ iækeiuaiu mitis rækis nilæuis e ræhan put. ⁸ Iatol bæptais e tæmah e næhu, mætæu in otæpanol bæptais e tæmah e Narmin Ræha Uhgîn.”

Jon tæmol bæptais e Iesu æpæha e næhu Jotæn
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ E nian æha, Iesu tæmiet æpæha Nasærit, lahuænu kæti æpæha Kalæli muva. Kæni Jon tæmol bæptais lan æpæha e næhu Jotæn. ¹⁰ Nian Iesu tæmæri æpæha e næhu, kæni mæsal-pæri mafu negæu e neai tæmæuag, kæni Narmin Ræha Uhgîn tæmeiuaiu=pa ohni tæhmen=pæn e mak. ¹¹ Kæni næuia Uhgîn tæmsipæri æpæha e negæu e neai mætæni lanu lan mæmæ, “Ik nætik keikei, iækolkeikei pik ik, kæni nikik tagiæn pik agin ohnik.”

Setæn tæmæfæn-æfæn kæm Iesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Kæni ræueiu agin min, Narmin Ræha Uhgîn tæmiti=pæn Iesu æpæha ikin tæpiæ-mæpiæ ikin, ¹³ ima nati rarpin min. Tæmatig ikin mos nian fote. E nian min æha Setæn tæfæn-æfæn kæm in. Kæni nagelo min kæmotasiru lan.

Iesu tinætuæuin mætæni pætigæm Nanusiæn Tæuvir
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Nian kinlæfæn rækis Jon e kalæpus, Iesu tæmuvæn æpæha Kalæli mætæni pætigæm Nanusiæn Tæuvir ræha Uhgîn kæm nætæmimi. ¹⁵ Tæmæni mæmæ, “!Nian tinuva æhruahru æha ræueiu! !Ræhan nian tinuva! !Nian ræha Narmænigiæn Ræha Uhgîn tinatuva iuækir! ! Otæuhlin nætæligiæn ræhatæmah, motæpæh pæhriæn noliæn tærah min, kæni mæhuvæn o Uhgîn, kæni motæhatætæ e Nanusiæn Tæuvir!”

Iesu tæmauin e nætæmimi kuvæt ræha niuviæn næmu
(Mat 4:18-22; Luk 5:1-11)

¹⁶ Nian Iesu tæmætalieuæk e nikali næhu Lek Kalæli, kæni meruh suah mil keiu, ræha niuviæn næmu min, nærgilau u Saimon mine pian Antiru. Kætuatu e net. ¹⁷ Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm lau mæmæ, “!æuva, muætæu=pa iæu, miæuva ræhak iætæmimi mil, kæni iæu iækol itælau nækiæuva iætæmimi mil ræha niuviæn nætæmimi mæmæ okæhuva ræhak min nætæmimi.” ¹⁸ Kæni æmeiko kuæpæh ræhalau net, kæni muætæu=pæn.

¹⁹ Kæni Iesu tæmalieuæk muvæn tæhmin min næuvetin, kæni meruh næti Sæpæti mil Jemis mine pian Jon kætuæharæg e ræhalau bot mætuæhli vivi ræhalau net. ²⁰ Kæni e nian æmæ kæha inæha, Iesu tæmauin e lau lan, kæni kuæhtul muæpæh ræhalau tatæ Sæpæti mine ræhan noluæk min kætuæharæg e nipæg næua bot, kæni muætæu=pæn Iesu.

Iesu tæmæhgi pætigæm
narmin tærah min e iætæmi kæti
æpæha Kapeniæm.
(Luk 4:31-37)

²¹ Kæni Iesu mine ræhan min nætæmimi kæmæhuvæn æpæha lahuænu Kapeniæm. Kæni e nian ræha Sæpæt, Iesu tæmuvæn æpæha e nimæ ræha nuhapuminiæn mætægætun nætæmimi. ²² Kæni nætæmimi kæmotætæu ræhan næghatiæn, narmilah tæmiuvig pik ohni mætæu-inu ræhan næghatiæn tæfigæm, nepætiæn æha ikin, kæni mapirækis ræha nægætun min ræha Lou.

²³ Kæni e nian æha, iætæmi kæti narmin tærah tætatig lan tæmuva imæ mætægæt æfæmæh mæmæ, ²⁴ “!Ik Iesu iætæm Nasærit! ?Næmuva mæmæ onækæhro e timah? !Næmæ tæhro næmuva mæmæ onækærækin itimah! Iæu inæhrun rækis ik, ik iætæmi Asim ræha Uhgîn!”

²⁵ Kæni mætæu Iesu tæmæni=pæn æskasik kæm narmin tærah kæha mæmæ, “!Ah! Sæghatiæn, miet e suah u.” ²⁶ Kæni narmin tærah tæmol nipæti suah kæha tæmæmrumin, magæt æfæmæh miet lan.

²⁷ Kəni nətəmini kəmotauit motəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei, nak u! Nəgəṭuniən vi kəti u. !Suah u tatos nəsanəniən o nəghatiən kəm narmin tərəh min, kəni kautətəlig lan mautil nəuiən!” ²⁸ Kəni kəmanus ueiuəhai əmə Iesu, tuvən mapəköl əpəha e nitəni Kaləli.

*Iesu təmol vivi
nətəmini tepət*

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Nian Iesu mine Jemis, Jon, Saimon, mine Antiru kəmoḥiet e nimə rəha nuha-puminiən, kəni motaiu əhruahru məhuvən əpəha lahuənu ima Saimon mine Antiru ikin.

³⁰ Nian kəməhuvən, mətəu uhu Saimon tətəṭəpu-əṭəpu, kəni məṭapili pəri e rəhan pet, kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə pətan əha tatimis. ³¹ Kəni Iesu təmuvən meapən o nəhlmin kəni masiru lan təhtul. Kəni nəṭəpu-əṭəpuian tagim lan. Kəni tuvən matol niglah nauəniən.

³² Tinapinəpu mitigar tinatiuvig, nian rəha Sapət tinol naunun, kəni nətəmini min u kautohmis, mine nətəmini narmin tərəh tətətig e lah, pialah min kəmosos ilah məhuva o Iesu. ³³ Nətəmini rəfin e lahuənu əha kəməhuva motuhapumin əmə ilah min əpəha e namtiḥluə e nimə əha rəha Saimon mine Antiru. ³⁴ Kəni Iesu təmol vivi nətəmini tepət u kautos nimisiən pisin pisin min kotəuvir, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nətəmini, mətəu təməniəhu narmin tərəh min məmə okəsotəghatiən, mətəu-inu kinotəhrun rəkis məmə pəh u Iesu.

*Iesu təmətanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha Kaləli
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kəni ləplapin agin, fətukai təsəri əhanəhiən, Iesu təmiet muvən əpəha ikin nətəmini kohkə ikin məṭəfaki. ³⁶ Kəni Saimon mine in min nəuvein kəməhuvən məutəsəl lan. ³⁷ Nian kəmoteruh, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Nətəmini rəfin kəutəsəl lam.”

³⁸ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə. Pəh kəhuvən əpəha e lahuənu pisin min nəuvein, iəkanus pətigəm rəhak nəghatiən kəm nətəmini mapəköl mətəu-inu, nati u inu iəmuva ohni məmə iəköl.”

³⁹ Kəni muvən mapəköl rəfin e nitəni əpəha Kaləli, mətanus pətigəm rəhan nəghatiən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni məhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmini.

*Iesu təmol vivi suah kəti leprosi təmol
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)*

⁴⁰ Suah kəti leprosi təmol, təmuva misin=pən nəulin o Iesu mətasək=pən e nəuviriən ohni məmə, “Nəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol viviən iəu kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

⁴¹ Kəni Iesu nikin təmahmə pik ohni, kəni təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan, məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. !Əuvir-tə!” ⁴² Kəni rəueiu agin min, nimisiən leprosi təmagim mikə lan, kəni nıpətin təuvir, namikmikiən tikə. ⁴³⁻⁴⁴ Kəni Iesu təməni=pən əskasik kəm suah kəha məmə, “Nəsəni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmini, mətəu uvən əmə meh pris kəti pəh in teh məmə nıpətim tinol lanu lan, kəni əfən kəm in nati u iətəm Lou rəha Mosis təməni o suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmini okotəhrun məmə nıpəhriəniən ninəuvir, kəni rəham namikmikiən tinikə.” Kəni mahli=pən tatuvən.

⁴⁵ Mətəu suah u təmuvən kəni məni pətigəm nati u kəm nətəmini min rəfin mol məmə Iesu təsuvəniən e lahuənu min məghati mətəu-inu nimənin nətəmini tepət pik kautəhtul pəsig lan. Kəni o nati əha inəha, təmətan ikin nətəmini kohkə ikin. Kəni nətəmini kotsipən ikin min rəfin məutəhuva ohni.

2

Iesu tæmol vivi suah kati nipätin nœuvetin tæmimis
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nian nœuvein kinæhuva rækis minæhuvæn, Iesu tæmitælig=pæn min æpæha Kapeniæm, kæni næghatiæn tæmaiu muvæn kæm nætæmimi min mæmæ Iesu æpæha e ræhan nimæ. ² Kæni nætæmimi tepæt kæmæhuva motæriauæh vivi æpæha imæ, mine ihluæ mine, kæni nœua nimahan kati tikæ o iætæmimi kati min. Kæni Iesu tætæni pætigæm ræhan næghatiæn kæm lah.

³ Kæni nætæmimi kuvæt kæmotælis pialah kati mæhuva o Iesu iætæm nipätin nœuvetin tæmimis mætapili-pæri æmæ e ræhan nimahan. ⁴ Nian kæmæhuva, mætau nætæmimi næri æpæha imæ, kæni ko kæsæhuvænien imæ moteruh Iesu. Kæni kotælæs mæhuvæn æpæha ilis e næhue nimæ motos rækis næhgi nimæ nœuvetin æhruahru æmæ æha Iesu tætähtul ikin imæ,* kæni motæhlman-æhlman e iætæmi u teiuaiu e nimahan ræhan muvæn iuækir æmæ o Iesu. ⁵ Nian Iesu tæmeruh næhatætæien ræhalah, kæni tæni=pæn kæm iætæm tatimis æha mæmæ, “Nætik, iæu inos rækis rækis nolien tærah ræham.”

⁶ Mætau nægætun min nœuvein ræha Lou kætæharæg æpæha imæ, kæni nikilah tæmæhti mæmæ, ⁷ “?Tæhro suah u tætæni rah Uhgin? Næghatiæn æha tærah. Uhgin æmæ tæhrun nos rækisæn nolien tærah ræha iætæmimi. !Pæh min tæhrun nos rækisæn!”

⁸ Kæni ræueiu agin min, Iesu tæhrun ræhalah nætæligiæn, kæni mæni mæmæ, “?Tæhro nikitæmah tætähti pik natimnati min lanu lan? ⁹ ?In pæhruvæn timætig, iætæm inu mæmæ iækæni=pæn kæm suah u mæmæ, ‘Inos rækis rækis ræham nolien tærah,’ uæ inu timætig mæmæ, ‘Æhtul, mælæs ræham nimahan matuvæn?’ ¹⁰ Mætau iækol nati kati mæmæ onækotæhrun mæmæ iæu Næti iætæmimi, iatos nepætiæn u ikinu e næhue niftæni o nos rækisæn nolien tærah ræha nætæmimi.” Kæni mæni=pæn kæm suah kæha mæmæ, ¹¹ “Iætæni=pinæ kæm ik mæmæ, æhtul, mælæs ræham nimahan matuvæn imam ikin.” ¹² Kæni æmeiko suah u tæmæhtul, mælæs ræhan nimahan, malieuæk matuvæn, kæni ilah ræfin kæmoteruh, motauit, narmilah tæmiuwig ohni, kæni motæni-vivi Uhgin motæni mæmæ, “Iæsoteh æhanæhien nati kati tol lanu lan nian kati mine.”

Iesu tæmauin e Lifai mæmæ otuva muærisig lan.
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Iesu tæmuvæn min mætalieuæk æpæha e nikali næhu Lek Kalæli, kæni nimænin nætæmimi kæmæhuva ohni, kæni tætgætun ilah. ¹⁴ Kæni tæmalieuæk matuvæn kæni meruh Lifai næti Alfæs, in iætæmimi ræha nosiæn mæni ræha takis, tætäharæg imæ matol uæk. Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Itæu=pa iæu, muva ræhak iætæmimi.” Kæni æmeiko tæhtul muærisig lan.

¹⁵ Kæni nian kati, Iesu tæmuvæn mætauæn æpæha ima Lifai ikin ilah nætæmimi ræha nosiæn mæni ræha takis, mine nætæmi kætæni mæmæ nol tæfagæ tærah nœuvein.† Mætauæn pæti ilah Iesu mine ræhan min nætæmimi mætau-inu nætæmimi tepæt kotol tæfagæ tærah lanæha mautæhuærisig e Iesu. ¹⁶ Iægætun min nœuvein ræha Lou, ilah Faræsi min. Kæni nœuvein kæmotæh mæmæ Iesu tætauæn pæti æmæ ilah nol tæfagæ min æha, mine nætæmimi ræha nosiæn mæni ræha takis, kæni kotætapuæh o nætæmimi ræhan min mæmæ, “?Tæhro Iesu tætauæn pæti æmæ ilah nætæm kautol lanæha?”

¹⁷ Kæni Iesu tæmætau ræhalah næghatiæn kæni tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Nætæmimi min u kæsøhmis-ohmisiæn kæsæhuvænien o toktæ, mætau nætæmimi min u kautøhmis-ohmis, toktæ tækeikei muvæn meruh ilah. Iæu iæmæsuvaæn mæmæ iækauin e nætæmimi min u kotæni

* **2:4** E nian æha, kæmol næhgi nimæ e tael. Kæni nætæmimi min u kæmotos rækis tael min nœuvein mæmæ kotol nipæg tæhmen e iætæmi u iætæm tatimis. † **2:15** Faræsi min, kætæni e nætæmimi tepæt mæmæ ilah nol tæfagæ tærah. Næmæ tæhro ilah kæsotæfaki viviæn, uæ næmæ tæhro ilah nanihluæ min, uæ næmæ tæhro nætæmimi kæsotolkeikeian ilah, uæ næmæ tæhro ilah nipætan ræha suaru uæ nætæmi ræha nosiæn takis, uæ næmæ tæhro ilah kæsotohtæu=pæn viviæn nipilga lou ælkælæh min e Lou asoli ræha Mosis. **2:16** Mat 11:19

məmə kɪnotəhruahru rəkis. Mətəu iəmuva məmə iəkauin e nətəmini min u kotəhrun əmə məmə ilah kautol noliən tərəh min.”[‡]

*Kotəpəh nauəniən o nəfakiən
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kəni e nian əha, nətəmini min rəha Jon Bəptais mine Farəsi min kəmotəpəh nauəniən məutətuakəm o nəfakiən kəm Uhgín. Kəni nətəmini nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu məmə, “Afu-to, nətəmini rəha Jon Bəptais minə Farəsi min kəutətuakəm o nəfakiən. ?Mətəu təhro rəham min kəsotoliən lanəha?”

¹⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nian katol lafet lan rəha iətəm tatol marit, kəni iərman u otol marit tətətig əhanəh ilah in min nəuvein məutol lafet, nikitəmah təhti məmə otətuakəm məpəh nauəniən? !Kəpə! Nian tətətig əhanəhiən ilah min, kəni nikilah tətəgiən, mətauən əmə. ²⁰ Mətəu nian əpəha ikin məmə okəpanələs rəkis suah kəha lan, kəni e nian əha in əha, in min nəuvein nikilah otahmə ohni, kəni kəpanotətuakəm motəpəh nauəniən lan.”

²¹ Kəni təmatig məni məmə, “Suah kəti min ko təsəhli-pəniən nəuveti napən vi kəti e napən əmnəmit iətəm təməhapu. Nəmə otəhli=pən, kəni napən vi u təhrun nəhapu asoliən napən əmnəmit u.

²² “Iətəmi kəti min ko təsiuvi-pəniən wain vi kəti e nilosi nati əuas kəti, mətəu-inu nəmə otiuvi=pən wain vi e nilosi nani əuas iətəm təkəsik, kəni wain otəhlifu kəni nilosi nani əuas u otasisi kəni məhapu, kəni wain mine nilosi nani u okuərah. Mətəu wain vi okiuvi=pən əmə e nilosi nani vi iətəm tīmətmətig.”§

*Nətəmini min rəha Iesu kəmotəhli wit e Sapət
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ E nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutəliuək məutohapumín e niki nasumiən rəha wit, kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəhli wit məmə okotun.

²⁴ Kəni Farəsi min u kəutəskəlim əskəsik Lou rəha Mosis kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “!Ei, afu-to! E Sapət, kəsəuləkiən e nasumiən mine kəsoliən natimnati min lanəha kotərakín Lou. ?Təhro rəham min nətəmini kautol lanəha?”

²⁵⁻²⁶ Iesu təmuhalpín rəhalah nəghatiən məmə, “Nəmə təhro itəmah nəsotafín əhanəhiən nati u Təfit təmol aupən nian Apiətə in pris asoli agín rəha Uhgín. Itəmah nínotafín rəkis məmə Təfit nəumis təmus, kəni tuvən əpəha e Nima Tapolin rəha Uhgín, kəni mələs pīret asim u pris min əmə kautun, kəni in mələs muva mun ilah in min nəuvein.”

²⁷ Kəni təmatig məni=pən min kəm lah məmə, “!Kəməsoliən Sapət məmə in nati figəm kəm nətəmini, mətəu kəmol Sapət məmə otasiru e lah kotəmeig! ^{*} ²⁸ Tol lanəha, iəu Nəti Iətəmini iətərməniğ rəfin e natimnati min, kəni mətərməniğ min e Sapət.”

3

*Iesu təmol vivi
nəhlmi suah kəti təməpaiu
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ E Sapət kəti min, Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nimə rəha nuhapuminiən kəni meruh suah kəti nəhlmin təmimis, təsuahruin lan. ² Nian Iesu təmuvən imə, kəni nətəmini

‡ **2:17** Farəsi min mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru e nəhmti Uhgín mətəu-inu kəutohtəu=pən Lou Rəha Mosis. Uhgín təhrun nikilah məhrun məmə ilah nol təfagə pəhriən. Mətəu Iesu təruru nasiruən e lah mətəu-inu ilah kəsotəghaniən məmə ilah nol təfagə. Mətəu nətəmini tēpət kəmotəhrun məmə ilah nol təfagə motolkeikei məmə kotəpəh noliən tərəh min rəhalah motolkeikei məmə Uhgín otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhalah. Iesu təni məmə in təmuva məmə otasiru e lah. § **2:22** Afín futnot e Luk 5:37 **2:24** Dut 23:25 **2:25-26**

1Saml 21:1-6 **2:25-26** Lev 24:5-9 **2:27** Dut 5:14 * **2:27** Farəsi min kəmotol lou əlkələh min tēpət tēpət rəha Sapət, kəni tiəkis məmə nətəmini okotol rəfin ilah. Inu tatol məmə Sapət in nati figəm. Mətəu nətəligiən rəha Uhgín məmə Sapət in nian kəti iətəm nətəmini okotəmeig magiən lan.

nəuvein kəmauteruh vivi māmə otol vivi iətəmi u e Sapət, uə kəpə. Nāmə in tatol, kəni okotəni māmə in tətəkin Lou rəha Sapət. ³ Kəni Iesu tāməni=pən kəm suah u māmə, “Əhtul muva u aupən,” kəni təhtul muvən əpəha aupən.

⁴ Kəni Iesu tāmahi ilah māmə, “İəkolkeikei māmə iəkətapuəh nati kəti o tāmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruahru e Lou māmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərəh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” Mətəu kotəpnəpən əmə.

⁵ Kəni Iesu tāməsəl=pən meruh ilah, kəni niəməha tol, kəni nikin tahmə o lah mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis pik. Kəni mənə=pən kəm suah u māmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni suah u təmuahru e nəhlmin, əmeiko nəhlmin təuvir. ⁶ Kəni Farəsi min əha kəməhiet motaiu əhruahru əmə məhuvən moteruh rəhalah tikimər min e pati rəha Herot, motol məhuva əmə kətiəh motəsəl e suaru māmə okotələs Iesu motohamu.

Nimənin nətəmini kəmautəhuərisig e Iesu

⁷ Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet moteiuiəu məhuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. Nimənin nətəmini kəmautəhuərisig e lah. Nətəmini min u nəuvein kəmətsipən e lahuənu rəhalah e nitəni Kaləli, ⁸ nəuvein kətsipən əpəha e lahuənu əlkələh min e nitəni əpəha Jutiə; nəuvein kətsipən Jerusiləm. Nəuvein min kəmətsipən e nəuvetən min əpəha nitəni Itumia mine nəve nəhu Jotən e nitəni=pən matuvən. Nəuvein min kəmətsipən pahav əpəha ikin min e taun mil u Taea mine Saedon. Nətəmini min u kinotətəu rəkis natimnati min u Iesu tatol ilah, kəni kəməhuva māmə okoteruh.

⁹ Kəni nimənin nətəmini kəməhuva pik, kəni Iesu tāməni=pən kəm rəhan min nətəmini māmə okotol əpenə-penə e bot kəti māmə otuvən məharəg lan, māmə nimənin nətəmini okəsotəhgi-əhgi pikiən in. ¹⁰ Mətəu-inu tinol vivi rəkis nətəmini tepət, kəni nətəmini min u kəutohmis əhanəh kəutəhgi-əhgi ilah min māmə okəhuva iuəkir motek Iesu. ¹¹ Kəni nian nətəmini nətəm narmin tərəh min kəutatig e lah kəmotafu Iesu, kəmotaiu aupən lan motəmei=pən ohni motagət əfəməh māmə, “İk Nəti Uhgən!” ¹² Mətəu Iesu tāməniəhu əskasik narmin tərəh min u māmə kəsotəni pətigəmiən in kəm nətəmini.

Iesu təmauən e rəhan nətəmini ilah tueləf māmə okəhuərisig lan.

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kəni Iesu mine kəməhuvən əpəha e nəhue nitəuət, kəni tətəuən e nətəmini nəuvein əmə okəhuva ohni. ¹⁴ Nian kəməhuvən, kəni tətəpən rəkis ilah tueləf kəni məfəri ilah māmə aposil min. In tāməni min māmə nətəmini min əha, ilah əha okotaliuek ilah min, kəni in otahli rəkis ilah kəhuvən motəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmini əpəha ikin min, ¹⁵ kəni okotos nepətiən mine nəsanəniən o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh min e nətəmini.

¹⁶ Nətəmi min u ilah u tətəpən ilah, ilah u, Saimon u Iesu təmauən=pən min nərgin kəti min māmə Pitə, ¹⁷ mine Jemis mine pian Jon nəti Səpəti mil u Iesu təməfən min nərgilau notəhan māmə, “Poanejes,” nipəti nəghatən əha tənə māmə nəti kaluəluə mil, mətəu-inu niəməha tatol uəhai ilau. ¹⁸⁻¹⁹ Kəni mine Antiru, Filip, Patolomiu, Matiu, Toməs, Jemis u nəti Alfias, Taitəs, Saimon u kətauin lan māmə, Selot, ^{*} mine Jutəs Iskariot u otegəhan=pən e Iesu e nəhlmi tikimər min. Nətəmi min əha ilah kəha tueləf, Iesu təməfəri ilah.[†]

Iesu mine Pielsepul

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

3:4 Luk 14:3 **3:6** Mat 22:15-16 **3:10** Mat 14:36 **3:11** Luk 4:41 **3:12** Mak 1:34 **3:16** Jon 1:42 **3:17** Luk 9:54 ^{*} **3:18-19** Selot in suah kəti iətəm in tətəhtul əskasik o kəntri rəhan. Afin-to e tiksənəri. [†] **3:18-19** İətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan māmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau māmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin māmə Tateas e nauəuə rəha Matiu.

²⁰ Uərisig, təmitəlig=pən min lahuənu, kəni nīmənin nətəmimi kəməhuva min ohni, kəni Iesu mine rəhan min nətəmimi kinotəruru nəmeigian mine nauəniən mine. ²¹ Nian rəhan mamə mine kəmotətəu nəghatian u kətəni e Iesu, kəni məhuva mamə okotit rəkis o nətəmimi, mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəutəni mamə Iesu in nətəlməli.

²² Nəgətun min nəuvein rəha Lou kəmotəpən əpəha Jerusiləm məhuva kəni motəni mamə Pielsepul (nərgin kəti min rəha Setən), u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in tətətig e Iesu, kəni motəni mamə in tətəfən nəsanəniən kəm Iesu mamə otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.

²³ Kəni Iesu təmauin e lah kəhuva iuəkir ohni kəni mənə nəghatian əuhlin kəti kəm lah, mamə, “?Nikitəmah tətəhti mamə ko Setən təhgi pətigəm aru Setən? !Kəpə!

²⁴ Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhəpu ilah min, kəni okotərəkən rəhalah kəntri, kəni narmənigian rəhan otəmei mikə. ²⁵ Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhəpu ilah min, kəni okotərəkən aɡin lahuənu u. ²⁶ Kəni nəmə Setən tətəhgi pətigəm narmin tərəh min rəhan e nətəmimi, kəni tatol aru əmə tikimər kəm in. ?Kəni otəhro lanu, rəhan narmənigian otəhtul? Uək rəhan otəmei mikə.

²⁷ “Kəni ko iakləh kəti təsuvən əpnəpiniən e nīmə rəha iətəmi kətəgin lan kəti, mə takləh e natimnati rəhan, mətəu otəkeikei məlis e nıləuis, mələhu, kəni ko məpanuvən makləh e rəhan natimnati.

²⁸ “İətəni pəhriən kəm təmah mamə təfagə tərəh rəfin rəha nətəmimi, mine nəghatian tərəh min iətəm ilah kəutəni, Uhgın təhrun nos rəkisian. ²⁹ Mətəu iətəmi tətəni rah Narmin Rəha Uhgın, ko Uhgın təsos rəkisian rəhan təfagə tərəh. Təfagə tərəh əha otətətig kətiəh lan mətətig, ko təsikəiən.”‡ ³⁰ Iesu təməni lanəha mətəu-inu kəmotəupən motəni mamə narmin tərəh kəti tətətig lan.

*Mamə rəha Iesu
mine pian min*

(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kəni e nian əha, mamə rəha Iesu mine pian min kəməhuva, kəni mautəhtul əmə əpəha ihluə kəni motəhli=pən nəghatian o Iesu mamə tuva-to meh ilah. ³² Kəni nīmənin nətəmimi kəmotəharəg kan kekəu e Iesu, kəni motəni=pən kəm Iesu mamə, “Ei, mamə rəham mine pian min əpəha ihluə, kətolkeikei mamə okoteh-to ik.”

³³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah mamə, “?Pəh u rəhak mamə mine piak min?” ³⁴ Kəni məsal=pən meruh rəfin ilah kəni mənə mamə, “Oteruh-to. İtəmah u piak min mine rəhak mamə əhruahru min. ³⁵ Nətəmimi min u kətol nəuia Uhgın, ilah u piak min, mine rəhak kakə min, mine rəhak mamə.”

4

*İətəm tətərfe
nikiti natimnati*

(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Kəni Iesu təmitəlig=pən min əpəha e nəhu Lek Kaləli mətəgətun nətəmimi, mətəu nīmənin nətəmimi kəməhuva ohni, motol mamə Iesu tuvən e bot. Kəni bot u tətəməhli=pən e lek, ipari əmə o nıpəkil, kəni Iesu tətəharəg=pən lan. Kəni nīmənin nətəmimi kəmotəharəg əpəha ipari e nikali lek. ² Kəni Iesu təməghati e nəghatian əuhlin kəm lah mətəgətun ilah e natimnati tepət.

3:22 Mat 9:34; 10:25 ‡ **3:29** “Təfagə tərəh əha otətətig iəkis lan, ko təsikəiən.” Təfagə tərəh u təsəghatian o nolian rəha nətəmimi nəuvein o nəniən nərgi Iesu nian niəmaha tatol ilah. Uhgın təhrun nəfəl rəkisian təfagə tərəh u nəmə ilah kəutəni nolian tərəh rəhalah məutətapuəh o Uhgın mamə in otəfəl rəkis. Təfagə tərəh u tətəghati e suah kəti iətəm tətəuhlin nəmtahn e Iesu Kristo məsolkeikeian mamə nimisian rəhan e nigə kəməluau otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhan. İnəha, suah u təsəhatətəiən e Iesu Kristo. **3:31** Mak 6:3; Jon 2:12; Uək 1:14 **4:1** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

4:2 Mat 13:34; Mak 4:33-34

³ Təmāni=pən kəm lah māmā, “Otətəlig-to. Suah kəti tāmuvən māmā otearəgrəg rəhan nikitī natimnati əpəha e rəhan nasumiən. ⁴ Nian tēmotearəgrəg rəhan nikitī natimnati, kəni nəuvein kotəmei=pən ikin kətaliuək ikin, kəni mənig min kəhuva motun rəkis.

⁵ “Kəni nikitī wit nəuvein kəmoħmərəgrəg=pən e niftəni iətəm kəpiel iuəkīr əmə. Kəmotəviə uəhai əmə mətəu-inu niftəni nəuan nəuvin əmə. ⁶ Nian mītīgar təri, kəni məħgi ilah kotaukei-aukei mətəu-inu nokilah təseiuaiu pikian.

⁷ “Kəni nikitī wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikitī wit min koteviə mətəu niləuis tətatu-atu ilah kəni kohmis məsotəuəiən.

⁸ “Kəni nəuvein min kəmotəmei=pən e niftəni təuvir, kəni motəviə vivi motol iahgin, kəni motəuə e nəualah, nəuvein nəualah tate, nəuvein nəualah sikiste, nəuvein nəualah uan hanrit.”

⁹ Kəni Iesu təmatig mənī=pən min kəm lah māmā, “Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatīən min u.”

*Nətəmini min rəha Iesu kotəni māmā otəni
nīpəti nəghatīən əuhlin u*

(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Nian Iesu pisin əmə mine rəhan nətəmini tuələf mine nətəmini nətəm kautəhuərisig lan, kəmotətapuəh ohni o nəghatīən əuhlin min. ¹¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmā, “Itəmah u, Uħgin tətəni=pinə nəghatīən oneuən rəhan kəm təmah māmā in tətuvə māmā otarmənig e rəhan min nətəmini. Mətəu nətəmi min u nanihluə min, kəutətəu əmə nəghatīən rəha Uħgin e nəghatīən əuhlin. ¹² Noliən u tol lanu lan māmā,

‘Kəutafu pau mətəu kəsotehiən,
mautətəu pau, mətəu kəsotəhruniən,
rəhn-kapə lah tiəkis, mətəu-inu ko kəsotolkeikei aginiən māmā okotəuhlin ilah e rəhalah
nətəligiən motəpəh noliən təfagə tərāh min rəhalah,
māmā Uħgin otos rəkis rəhalah təfagə tərāh.’ ”

Iesu təmāni pətīgəm nīpəti nəghatīən əuhlin

(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmā, “?Nəmə təhro itəmah nəkotərru əhanəh nəghatīən u? ?Onəkotəhra motəhrun min nīpəti nəghatīən pisin pisin min rəfin? Otətəlig vivi-to māmā nəkotəhrun.

¹⁴ “Nīpəti nəghatīən əuhlin u māmā, nikitī natimnati əha tətəgətun=pən nəghatīən rəha Uħgin iətəm kətəni pətīgəm kəm nətəmini. Kəni niftəni tətəgətun=pən niki nətəmini.

¹⁵ “Nikitī natimnati u təmāmei=pən e suaru tətəgətun=pən nətəmini nəuvein nətəm kautətəu nəghatīən rəha Uħgin. Nian kəutətəu, mətəu Setən tuva mos rəkis uəhai əmə o lah.

¹⁶⁻¹⁷ “Nikitī natimnati u tətəmei=pən e niki kəpiel nokilah təseiuaiu pikian tətəgətun=pən nətəmini nəuvein nətəm kəutətəu nəghatīən rəha Uħgin, mautos uəhai əmə e nagīniən, mətəu təsatigīən tuvəh e nikilah. Nian kotatig rah, uə nətəmini kautol tərāh e lah o nəghatīən rəha Uħgin, kəni kəutəmei uəhai əmə e rəhalah nəmiəgəhiən.

¹⁸ “Kəni nikitī natimnati u təmāmei=pən e niki niləuis tətəgətun=pən nətəmini nəuvein min nətəm kautətəu nəghatīən rəha Uħgin, mətəu nian kautətəu, ¹⁹ rəhalah nətəligiən tətuvən pik o natimnati rəha nəhue niftəni, kəni nautə mine natimnati təuvir min rəha nəhue niftəni kotiuvi rəkis rəhalah nətəligiən, motatu-atu e nikilah, mol kotəpəou e noliən nəghatīən rəha Uħgin, kəni məsotəuəiən e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah.

²⁰ “Kəni nikitī natimnati u təmāmei=pən e niftəni təuvir tətəgətun=pən nətəmini nəuvein min nətəm kautətəu nəghatīən rəha Uħgin, kəni mautos e nikilah pəhriən, kəni motəuə e nəualah təuvir e nəmiəgəhiən rəhalah, nəuvein tate, nəuvein sikiste, kəni nəuvein uan-hanrit.”

Otələhu-pəri lait e tepil
(Luk 8:16-18)

²¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə tətəfən e nıpəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lan əha. Nian nəkotasiəpən e lait, kəni motələhu-pəri e tepil məmə nətəmimi okoteh nati lan. ²² Nati kətəhtərain okəkeikei kauvis, kəni nati tətəhluaig otəkeikei miet=pa ikin təhagəhag ikin. ²³ Itəmah rəfin matəlğitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

²⁴ Kəni matig məni=pən min kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to. İətəmimi iətəm tətəlkut məmə otəhrun rəhak nəghatiən, Uhgın otegəhan məmə otəhrun. Kəni otegəhan məmə in otəhrun pik.* ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, iətəmi u iətəm rəhan əha ikin nəhruniən, kəni in tatitəu=pən molkeikei min məmə otəhrun pik, kəni Uhgın otəfən min nəhruniən kəm in, kəni rəhan nəhruniən otepət pik. Mətəu iətəmi u iətəm rəhan nəhruniən tikə məsolkeikeiən məmə otəhrun, Uhgın otos rəkis rəfin rəhan nəhruniən iətəm nikin təhti məmə in tatos.”

Nəghatiən əuhlin
e nisuviən niki ti natimnati

²⁶ Kəni İesu təməni min məmə, “Nəghatiən əuhlin u tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. İətəmi kəti təmisuv niki ti natimnati əpəha e rəhan nasumiən. ²⁷⁻²⁸ Lapin min tuvən mətəpili, kəni e nərauia min tuvən maliuək mətən, kəni məsol minien nati kəti lan mine, mətəu-inu niftəni əmə tətəfən neamtəiən kəm in məmə otəuə e nəuan. Mətəu niki ti nati u tıneviə minuva minol iahgin, mətəu suah u təruru məmə təməhro lanu lan meviə. Kəni təməgeiət mol iahgin, kəni mol=pən nimalin, kəni məuə mətuvən matuvən, kəni miniməhtə. ²⁹ Kəni nian tiniməhtə, e nian əmə kəha inəha, iətəmi əha tuvən mələs rəhan nisə muvən matətəi rəkis mətəulək lan, mətəu-inu nian əhruahru rəhan tinuva.”

Nəghatiən əuhlin
e niki ti mastət
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kəni İesu təməni min məmə, “Pəh iəkəni nəghatiən əuhlin kəti məmə otəgətun itəmah e Narmənigiən Rəha Uhgın. ³¹ Niki ti mastət tətəgətun=pən Narmənigiən Rəha Uhgın. Mastət u in nigi kəti niki tin təkəku agin uəha. In təkəku e niki ti nigi min rəfin. ³² Mətəu nian kəmərfei, kəni teviə mol iahgin mapirəkis nigi min iətəm katərfei e nasumiən, mol nəhlmin iahgin min, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nıkəmkəmin.”

İesu təmatəgətun nətəmimi
e nəghatiən əuhlin
(Mat 13:34-35)

³³ İesu təmatəgətun lanəha nətəmimi e nəghatiən əuhlin tepət, mətəu təmatəni əmə təhmen o nəhruniən. ³⁴ In təmatəgətun əmə nətəmimi e nəghatiən əuhlin tepət. Mətəu nian kotan pisin əmə ilah rəhan min nətəmimi, kəni tətəni pətigəm nıpəti nəghatiən əuhlin kəm lah.

İesu təməniəhu nımətagi asoli mine nəhu mine
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Tınəhnaiuv, kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Pəh-to kəhuvən-to e nıkali lek e nıtəni=pən.” ³⁶ Kəni kəmotəpəh nətəmimi, kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot mətəu İesu tinuvən rəkis mətəharəg. Kəni kəmotələs İesu e bot məhuvən

4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 4:24 Mat 7:2 * 4:24 Suaru kəti min o nəuhliniən fes u: Nəkotəhrun nosiən nıpəti nəghatiən rəhak təhmen əmə e nalkutiən iətəm nəkotəlkut motəhrun lan. Nəmə nəkos kətim əkəku əmə molkeikei məmə Uhgın otəri e nəhruniən, in otəfinə nəhruniən əkəku əmə lanəha. Kəni nəmə nəkos kətim asoli agin kəti molkeikei məmə Uhgın otəri lan e nəhruniən tepət, in otəfinə nəhruniən tepət lanəha, kəni otəfinə nəhruniən tapirəkis kəm ik. 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

ilah bot nœuvein min kautæhuærisig e lah. ³⁷ Kœm autæhuvæn æmeiko nimætagi asoli kæti nahgin tæhmen e næliu tæmuva. Kæni peau-peau asoli min kinæutorasilig=pæn e nipægnœua bot, kæni næhu tinæteri=pæn e bot, kæni bot tinatol o namnimien. ³⁸ Mætœu Iesu æpæha uærisig tæmapili alu mætœsauæ. Kæni ræhan min nætæmimi kœmotaiu mæhuva motæhgi-pæri, motæni mæmæ, “!Ei, Iægætun! !Tæhro nikim tæsæhtien itimah mine, iuækir æmæ iækohmis!”

³⁹ Kæni Iesu tæmair mæhtul mætæniæhu nimætagi mine næhu mæmæ, “!Næhmen! !Uæmeig-tæ!” Kæni nimætagi tæmohrahli næhlmin, kæni peau-peau asoli min æha kœmohkæ, kæni tæmæmælinu asoli.

⁴⁰ Kæni Iesu tæmæni=pæn kœm ræhan min nætæmimi mæmæ, “?Tæhro næutægîn pik lanæha? Næmæ tæhro ræhatæmah næhatætæien tikæ æhanæh lak.”

⁴¹ Mætœu ræhan min nætæmimi kinotægîn pik, kæni motæni=pæn kœm lah min mæmæ, “!Ei næman! ?Iætæmimi nak u? Nati æpnæpîn nimætagi mine næhu, mætœu ilau katuol næuiæn.”

5

*Iesu tæmæhgi pætigæm
narmin tærah e suah kæti
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)*

¹ Iesu mine ræhan min nætæmimi kœmæhuvæn mæhuværi æpæha e nitæni=pæn e næhu Lek Kalæli, æpæha ima nætæm Kerasa. ² Nian Iesu tæmeiuiæu e bot, kæni meruh suah kæti tæmsipæn æpæha e nipæg kæpiel min, ikin katitænim nætæmimi ikin. Suah u narmin tærah tætætig lan. ³ Suah u tætætig æmæ æpæha e suvæt. Ko kæsaskælimien, kæni kæruru min nælisien e nilœuis uæ sen. ⁴ Nian tepæt kotælis næhlmin mine næhlkin mine e sen. Mætœu nian ræfin tæteatuv-eatuv sen, kæni matohratuv-ohratuv sen e næhlmin mine næhlkin mine, kæni mæsanæn pik mæsehmenien e iætæmi kæti mæmæ otaskælim. ⁵ Kæni lapîn mine nærauiæ min mine nian ræfin, in tætan æpæha e suvæt, mine æpæha e nitæuæt min, in pisin æmæ, mætægæt æfæmæh, kæni matætei aru in e kæpiel asilæ min.

⁶ Nian suah u tæmafû Iesu æpæha isæu tætuva æhanæh, kæni tæmaiû muvæn meiuaiû misin=pæn næulin ohni. ⁷⁻⁸ Iesu tæni mæmæ, “!Ik narmin tærah, iet e suah u!” Mætœu narmin tærah kæha tæmagæt æfæmæh mæmæ, “!Iesu, ik Næti Uhgin Ilis! ?Næmuva mæmæ onækæhro lak? !Upæh æmæ iæu! !Iætisiai ik e nærgi Uhgin mæmæ onæsoliæn nalpinien kœm iæu!”

⁹ Kæni Iesu tæmætapuæh ohni mæmæ, “?Ik nærgæm pæh?” Mætœu tæni mæmæ, “Nærgæk u, Nimænin Tepæt, mætœu-inu itimah tepæt.” ¹⁰ Kæni kœmotæni=pæn æskasik kœm Iesu motisimaru motisimaru mæmæ otæshli pætigæmien ilah æha ikin æha.

¹¹ Ikin æha, pikæh min tepæt pik kœutahlu æpæha e nikali nitæuæt u. ¹² Kæni narmin tærah min æha kœmæutasæk=pæn o Iesu mæmæ, “Kæsi, ahli=pæn-to itimah iækæhuvæn o pikæh min æpæha, megæhan e timah iækæhuvæn motætig æpæha e lah.” ¹³ Kæni Iesu tæmegæhan e lah mæmæ okæhuvæn, kæni narmin tærah min æpæha kœmohiet e suah kæha mæhuvæn æpæha e pikæh min. Pikæh min æha kotæhmen e tu-tausin. Kæni pikæh min ilah ræfin kœmotaiu mæuteiuiæu e nipatu, kæni motiuvig=pæn e næhu motæmnim.

¹⁴ Kæni nætæmimi nætæm kœtaugîn pikæh min u, kœmotaiu mæhuvæn motæni pætigæm nati u kœm nætæmimi min æpæha e taun ræhalah, kæni motæni tuvæn mapækol æpæha lahuænu min. Kæni nætæmimi tepæt kœmæhuva mæmæ okotafu-to nati u mæmæ kœmæhro lanu. ¹⁵ Nian kœmæhuva o Iesu, kæni motafu suah u narmin tærah min kœm autætig lan aupæn, tinæpæh nalmælien kæni minuvæn e napæn mætæharæg, kæni narmilah tæmiuvig ohni kæni motægîn. ¹⁶ Kæni nætæmimi min u kœmotæh nati æhruæhru e næhmtilah, kœmotanus kœm ilah min nœuvein nati u kœmotæh Iesu tæmol e suah u mine pikæh min. ¹⁷ Mætœu nætæmimi min u e nitæni u kœmotæni=pæn æskasik kœm Iesu mæmæ otatuvæn mæsatigien æha imalah ikin.

¹⁸ Kæni nian Iesu tinitælig=pæn min mæmæ otuvæn e bot, mætœu suah u narmin tærah min kœmæutatig lan, tæmolkeikei pik mæmæ otuvæn ilah Iesu mine, kæni mætæni=pæn kœm Iesu mæmæ, “Egæhan lak, pæh iækuvnæ kitah min itæmah.”

¹⁹ Mətau İesu təməsegəhanian, mətau təməni=pən kəm in məmə, “İtəlig=pən imam ikin, kəni manus kəm nətəmi imam ikin nati nak iətəm Uhgın ilis agın təmol kəm ik, kəni məmə in təməsəkəhrui in ik.”

²⁰ Kəni təmuvən əpəha ikin Tekapolis mətəni pətigəm natimnati iətəm İesu təmol kəm in. Kəni nian nətəmini kəmotətəu, kəni kəmotəuit pik ohni.

*Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətəkəku kəti
iətəm təmimis
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Kəni İesu mine kəməhuvən min e bot mohtəlig=pən e nəve nitəni=pa e lek, mətau nımənin nətəmini kəməhuva ohni mohtəlau lan e nıkalkalı lek. ²² Kəni iətəmi kəti, nərgin u Jaerəs, in iətəmi asoli kəti rəha nımə rəha nuhapuminiən, təmeruh İesu kəni tuva misin=pən nəulin ohni. ²³ Kəni mətapuəh o İesu mətəkeikei kəm in o nasiruiən məmə, “Nətik pətəkəku tatimis pik otəsuvəhiən timis. !Pale, va-to kian nəkələhu=pən nəhlməm lan pəh təsanən” ²⁴ Kəni İesu təmitəu=pən suah u mian, kəni nımənin nətəmini tepət kəmoəuərisig mohtəlau lan məutəhgi ilah min.

²⁵ Kəni pətan kəti təmuva o İesu iətəm tatos nımisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə, minos nu tuələf. ²⁶ Kəni təmuvən o toktə tepət, kəni mərəkin rəfin rəhan məni e lah, mətau uək rəhalah kəmotol tətəu pik nahməiən. Mətau rəhan nımisiən təməseiuaiuiən, nımisiən təməri nəuətin min. ²⁷⁻²⁸ In təmos nəghatiən e İesu, kəni nikin təməhti məmə, “Nəmə iəkek əmə rəhan nıfifi napən, kəni rəhak nımisiən otol naunun.” Kəni tol lanəha, təmuva maliuək muərisig e lah, misipən e nəmtah İesu ikin, kəni meapən mek rəhan nıfifi napən.

²⁹ Nian təmek nıfifi napən rəha İesu lanəha, kəni rəueiu agın min rəhan nımisiən təməhtul, kəni təmətəu əmə e nıpətin məmə in tinəuvir.

³⁰ Kəni rəueiu agın min əmə, İesu təmətəu məmə nəsanəniən nəuətin təmiet lan, kəni təmeirair mətapuəh məmə, “?Pəh təmek rəhak napən?”

³¹ Mətau rəhan min nətəmini kotəni məmə, “Ei, afu-to. Nətəmini kəutəhgi-əhgi rəkis pik in ik. ?Təhro nətəni lanko məmə ‘pəh təmek iəu?’”

³² Mətau İesu təmətəsal məmə oteh-to məmə pəh təmek. ³³ Kəni əmeiko pətan u tinəhrun məmə nian in təmek napən rəha İesu, rəhan nımisiən tinikə. Kəni tinəhrun məmə İesu tətəsal lan. Tol lanəha, tinatəgin mətərmrumin muva meiuaiu misin=pən nəulin o İesu mətəni=pən natimnati rəfin kəm in. ³⁴ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuiən rəha Uhgın tətətig ohnik. Rəham nımisiən tinikə!”

³⁵ Nian İesu təmətəghati əhanəh kəm pətan u, kəni nətəmini nəuvein kəmotəpən əpəha ima Jaerəs ikin məhuva motəni=pən kəm Jaerəs məmə, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəgətuən təsuvaian, məsoliən namuliən kəm in.”

³⁶ Mətau İesu təməsətəligiən e rəhalah nəghatiən, kəni məni=pən kəm Jaerəs məmə, “Səginian, məsoliən nıkim tərəh. Əhatətə əmə lak.”

³⁷ Kəni İesu təməniəhu nətəmini məmə okəsəhuərisigian e lau, kəni mit əmə Pitə mine Jemis mine pian Jon məhuvən. ³⁸ Kəni kəməhuvən əpəha ima Jaerəs ikin motafu nətəmini tepət kəməhuva məutasək əuiləuil. ³⁹ Kəni İesu təmuvən əpəha imə məni=pən kəm lah məmə, “?Nəutagət pik lanu o nak? ?Kəni məutasək pik o nak? Pətəkəku u təsimisiən, tətəpili əmə.” ⁴⁰ Kəni nətəmini kəmotələh əuvsan lan. Mətau İesu tətəhli pətigəm ilah məmə okohiet məhuvən əpəha ihluə. Kəni mit əmə rəhan iətəmini milahal mine məmə mine tatə rəha pətəkəku u məhuvən əha tətəpili ikin. ⁴¹ Kəni İesu təmos nəhlmin, məni e rəhalah nəghatiən məmə, “Talitə kum.” Nıpəti nəghatiən u tənə məmə, “!Pətəkəku, iətəni=pinə kəm ik məmə onəkəhtul!” ⁴² Kəni rəueiu min əmə, pətəkəku əha təməhtul minətəliuək. (Pətəkəku u tinos nu tuələf.) Nian kəmotafu nati u İesu təmol, kəni narmilah təmiuvig pik ohni. ⁴³ Kəni İesu təməni=pən əskasik kəm nətəmi min u məmə,

“Onəsotəni pətigəmiən nati u kəm iətəmi kəti.” Kəni matig mənī=pən mīn kəm lah məmə okotəfən nauəniən kəti kəm pətəkəku u tun.

6

*Nətəm Nasərit
kəməsotisiaiən Iesu
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)*

¹ Iesu tāmiet ikin əha kəni rəhan mīn nətəmimi kəməhuərisig lan məhuvən əpəha iman ikin. ² Kəni e nian rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən mətəgətu nətəmimi. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəmotauit pik ohni motəni məmə, “?Ei nəman, kəruru məmə suah əpəha təmos iə natimnati mīn əpəha? ? Kəruru məmə təmos iə neinatigian tol lanəha? ?Uə kəruru məmə təməhro lanəha matol nati apispis mīn əpəha? ³ Kitah kotəhrun əmə məmə suah kəha iol əmə nimə. In nati Meri, pia Jemis, Josis, Jutəs mine Saimon. Kəni kitah rəhan mīn kakə mīn kəutan.” Kəni nikilah təsagianiən ohni kəni motəuhlin nəmtahlah ohni.

⁴ Mətəu Iesu təni məmə, “Iəni rəha Uhgīn kətisiai pik in ikin mīn rəfin. Mətəu rəhan mīn əmə, mine nətəmi iman ikin kəsotisiaiən.”

⁵ Kəni ikin əha, ko təsoliən nati apispis kəti ikin, mətəu təmələhu=pən əmə nəhlmin e nətəm kautohmis nəuvein, kəni kotəmiəgəh mīn. ⁶ Kəni Iesu narmin təmiuvig pik o nətəm iman ikin mətəu-inu kəsotolkeikeiən məmə okotəni nīpəhriəniən lan. Kəni təmalieuək muvən lahuənu mīn rəfin, mətəgətu nətəmimi.

*Iesu təmahlipən
rəhan nətəmimi tueləf
məmə okəhuvən e nītəni mīn
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)*

⁷ Kəni matig mauin mīn e rəhan tueləf nətəmimi kəhuva ohni, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu. Təməfən nəsanəniən kəm lah o nəhgi pətigəmiən narmin tərəh mīn e nətəmimi. ⁸ Kəni mənī=pən nəghatiən u kəm lah məmə, “Onəsotosiən nati kəti e rəhatəmah naliuəkiən, mətəu onəkotos əmə kasikin rəhatəmah. Onəsotosiən mənī kəti e pauis rəhatəmah, kəni məsotosiən piret, uə kətim, uə nati kəti. ⁹ Onəkəhuvən e put, mətəu onəsotosiən sot keiu. ¹⁰ Nəmə onəkəhuvən əpəha ima iətəmi kəti ikin, kəni otapili əmə e rəhan nimə motatig motətəuarus mohiet lahuənu əha. ¹¹ Kəni nəmə onəkəhuvən e lahuənu kəti, mətəu nətəmimi nəuvein kəsotolkeikeiən məmə okotit itəmah nəkəhuvən e rəhalah nīpəgnəua nimə, uə okəsotətəligian e rəhatəmah nəghatiən, kəni nian nautohiet e rəhalah lahuənu, nəkotəkeikei motohrapispis rəkis nīməulul e nəhlkitəmah məmə ilah okotəhrun məmə nəmotəuhlin=pən pəhriən nəmtəhtəmah o lah motəpəh agin ilah.”

¹² Kəni kəmhiet məhuvən motəni=pən kəm nətəmimi məmə okotəuhlin nətəligian rəhalah, motəpəh pəhriən noliən tərəh mīn, kəni məhuvən o Uhgīn. ¹³ Kəni motəhgi pətigə narmin tərəh mīn tepət e nətəmimi, kəni motol=pən oiel e nətəmimi mīn u kautohmis, kəni motol vivi ilah.

*Kig Herot Antipas
təmənī məmə Jon Bəptais
tinəmiəgəh mīn
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)*

¹⁴ Kəni Kig Herot Antipas təmətəu nəghatiən rəha Iesu tinuvən minapəkol e nītəni mīn rəfin. Kəni nətəmimi nəuvein kotəni məmə in Jon Bəptais əpə tinair=pa mīn mol tatos nəsanəniən o noliən nati apispis mīn.

¹⁵ Mätəu nətəmini nəuvein min kotəni məmə in Elaijə, nəuvein min kotəni məmə in iəni kəti rəha Uhgin mätəu təhmen e iəni min rəha Uhgin aupən.

¹⁶ Mätəu Kig Herot Antipas tətətu, kəni məni məmə, “!Jon Bəptais əpəha! Iəməuahtuv rəkis rəhn-kapə, mätəu tinəmiəgəh min.”

*Nolian iətəm Kig Herot Antipas
təmoḥamu Jon Bəptais lan.*

(Mat 14:3-12; Luk 3:19-20)

¹⁷⁻¹⁹ Kig Herot Antipas təməni lanəha mätəu-inu in təmol nati kəti təsəhmenian. Pian Filip təmatit pətan kəti nərgin u Herotias muol marit, kəni Kig Herot Antipas titirəkis pətan u ohni muol min marit. Kəni Jon tətəni=pən kəm in məmə, “Nətəgəhli Lou. Təsəhmenian məmə onəkit pətan rəha piam.” Kəni Herotias tətətu nəghatian u kəni mətəmaki e Jon ohni, kəni molkeikei məmə okoḥamu, mätəu kəpə, Kig Herot təseghanian.

Mätəu təmolkeikei məmə otol rəhan pətauəhli nikin tagian, kəni mahli=pən rəhan min nətəmini kəhuvən motaskəlim Jon motəlis-ərain, kəni motəlas məhuvən motləfən e kaləpus. ²⁰ Mätəu Kig Herot Antipas tatisiai Jon məhrun məmə in iətəmi asim, kəni in iətəmi əhruahru kəti mol tateh vivi kəni məsoḥamuiən. Nian tepət tətəu nəghatian rəha Jon, kəni tinəruru əfəməh, mätəu tolkeikei məmə otətəlig lan.

²¹ Matuvən matuvən Herotias tinos rəhn maru Jon e nian kəmatol lafet lan rəha Kig Herot Antipas e nian təmair lan. Kig təmauin ərəfin e nətəmi asoli rəhan min, mine nətəmi asoli rəha rəhan soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Kaləli, məmə okəhuva motəh motauən.

²² Kəni e nian əha, pətan mītə u nətə Herotias təmuva imə matol danis e nəhmtilah. Kəmoteruh təmol danis kəni nikilah təmagian pik ohni. Kəni kig əha təməni=pən kəm pətan mītə əha məmə, “Nəmə nəkolkeikei nak, nəkətapuəh lan ohniəu, kəni iəkəfinə kəm ik.” ²³ In təməni əskasik kəni mos nonauvil ohni məmə, “Nati nak nəkolkeikei kəni nəkeasia lan ohniəu, iəkəfinə. Nati əpnəpin nəmə iahgin təhmen e nīpīlga rəhak natimnati, mätəu iəkəkeikei məfinə.”

²⁴ Kəni pətan mītə əha təmuvən əpəha ihluə mətəpuəh o rəhan məmə məmə, “?Məmə, oiəkeasia o nak e kig?” Mätəu rəhan məmə təni məmə, “Uvən measia o rəhn-kapə Jon Bəptais.”

²⁵ Kəni pətan mītə əha təmaiu ueiuəhai əmə muvən əpəha imə o kig kəni məni məmə, “!əkolkeikei rəhn-kapə Jon Bəptais u rəueiu əmə, kələhu=pən e pilet kəti.”*

²⁶ Kəni nati u təmol kig nikin təpəu pik, mätəu ko təsəpəhian, mätəu-inu təmos rəkis nonauvil e nəhmti nətəmini u kəməhuva o lafet. ²⁷ Kəni mahli=pən rəhan kəti soldia məmə otaiu əmə muvən mələs rəhn-kapə Jon Bəptais muva. Kəni soldia əha təmuvən əpəha e kaləpus, kəni mohatuv rəhn-kapə Jon Bəptais, ²⁸ kəni mələhu=pən e pilet kəti mələs muva, kəni məfən kəm pətan mītə kəha, kəni tələs muvən kəm rəhan məmə. ²⁹ Nian nətəmini min rəha Jon Bəptais kəmotətəu nətəmini kəmotanus nati u kəmol e Jon, kəni kəməhuvən motəlas nīpətin məhuvən mohtənim e nīpəg kəpiel kəti.

*Nətəmi tueləfrəha Iesu kəmohtəligpa min ohni
(Luk 9:10)*

³⁰ Kəni aposil min rəha Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən natimnati rəfin iətəm kəmotol, mine nəghatian min iətəm kəmotəgətu nətəmini lan. ³¹ Mätəu nətəmini tepət kəutəhuva mautəhuvən, kəni Iesu mine rəhan min nətəmini kinotəruru nauənian mine nəmeigian mine. Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Pəh-to kəhuvən-to əpəha ikin kəti nətəmini kohkə ikin, kəni nəkotəmeig nəuветin.” ³² Kəni ilah əmə məhuvən e bot kəti minautəhuvən əpəha ikin nətəmini kohkə ikin.

6:17-19 Lev 18:16 * **6:25** ?Pətan u təmətapuəh o rəhn-kapə Jon e pilet o nak? Məmə okəhrun əhruahru məmə tinimis, mine o nol əuvsanian in. **6:30** Luk 10:17

*Iesu təmaugin
nəman faif tausin*

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³³ Mətəu nətəmini tepət kəmotafu ilah nian kəmoheit, kəni motəhrun ilah. Kəni kəmoheit e lahuənu min motaiu motaupən e lah, məhuvən əpəha kautəhuvən ikin.

³⁴ Nian Iesu təmuvəri e bot mafu nimanin nətəmini tepət kəməhuva rəkis, kəni nikin təmepət pik o lah, mətəu-inu kotəhmen əmə e sipsip min nətəm iətəmini tikə o neruh vivian ilah. Kəni təməhtul mətəgəhun ilah e natimnati tepət.

³⁵ Kəni mətəuərus tinəhnaiuv, kəni nətəmini rəha Iesu kəməhuva motəni=pən kəm in məmə, “Nəpinəpu, kəni ikinu ikin nətəmini kohkə ikin. ³⁶ Təuvir məmə onəkahli=pən-tə nətəmini kautəhuvən e lahuənu min, mine əpəha ikin min, məmə okotos nəhmti niglah nauəniən.”

³⁷ Mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Nəkotaugin nətəmini min əha.” Mətəu kotəni məmə, “!Nak! ?Nəkəmə oiəkəhuvən motəraki e məni asoli agin u tuhanrit tənariəs o nosiən pīret lan u o nauginiən nimanin nətəmini u?”†

³⁸ Mətəu Iesu tənəni məmə, “?Nautos pīret kuvəh? Əhuvən-to motəh-to.” Kəməhuvən motəh məmə, “Pīret faif, kəni nəmu keiu.”

³⁹ Kəni Iesu tənəni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə okotol nətəmini kotəharəg e nimanuvehli fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit, ⁴⁰ kəni kəmotəharəg lanəha fifti-fifti mine uan-hanrit-uan-hanrit. ⁴¹ Kəni Iesu təmos pīret faif mine nəmu mil u keiu, kəni məsal-pəri əpəha e neai məfaki=pən lan, kəni məhapu pīret u məfən kəm rəhan min nətəmini məmə okotəuəri e nətəmini. Kəni matig mos min nəmu mil u keiu məhapu məuəri kəm nətəmini. ⁴² Kəni nətəmini rəfin kəmotəuən nərfilah tasisi, ⁴³ kəni motəpəh nīpispisi pīret u mine nəmu mil u, kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəpei=pən e kətim asoli tueləf kotəri vivi. ⁴⁴ Kəni nətəmini min u kəmotəuən, nəman e lah kotəhmen e faif-tausin.

*Iesu təmalieuək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Kəni rəueiu agin min, Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə okotələs bot kəti motaupən məhuvən e nəve nītəni=pən əpəha ikin kəti nərgin u Petsaitə, mətəu in otatig mahli=pən pipim nətəmini kautəhuvən imalah min ikin. ⁴⁶ Nian tinəuiəhrun rəkis nətəmini, mahli=pən ilah kautəhuvən, kəni muvən əpəha e nītəuət məmə otəfaki.

⁴⁷ Kəni tinəpinəpu, bot tinuvən əpəha e nəlugin əhruahru əpəha e lek, mətəu Iesu tətən pisin əmə əpəha ipari. ⁴⁸ Kəni mafu ilah kəutasuə məutasuə mətəu kinotəpəou mətəu-inu nīmətagi tatoh ilah. Kəni lapin iuəkir o nianien, kəni taliuək e nəhue nəhu mətəuə. Təmalieuək muva, məmə otəpirəkis ilah.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kəni nian nətəmini min rəha Iesu kəmotafu tətaliuək e nəhue nəhu mətəuə, kəni nikilah təhti məmə narmi iətəmi kəti. Kəni ilah rəfin kəmotəruh, kəni motəgin məutəarəg əfəməh. Mətəu rəueiu agin əmə, Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “!Ei, nikitəmah təhtul məha-məha. Iəu əmə u. Sotəginien!” ⁵¹ Kəni məri e bot ilah min ilah, kəni nīmətagi təmeiuaiu, kəni kəmotəuit pik ohni, ⁵² mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis. Kəmotafu pau Iesu təmaugin nətəmini tepət e pīret nəuan nəuəvətən əmə, mətəu ilah kotəruru əhanəh məmə in pəh.

*Iesu təmol vivi nətəm kautohmis əpəha Kenesəret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kəməhuvən e nəve nītəni=pən məhuvəri əpəha ikin kəti nərgin u Kenesəret, kəni motiuvī-ərain bot ikin. ⁵⁴ Nian kəməhuvəri ikin əha, nətəmini min ikin kəmotəhrun

6:34 Nam 27:17; Mat 9:36 † **6:37** “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). **6:44** Mak 8:1-9 **6:46** Luk 5:16 **6:49-50** Luk 24:37 **6:51** Mak 4:39

uəhai əmə məmə in Iesu. ⁵⁵ Kəni kəmotaiu məhuvən əpəha lahuənu mīn mautəni=pən kəm nətəmimi. Kəni nian kotətəu məmə Iesu əha ikin əha, kotəmki nətəm kautohmis e rəhalah mīn pet məhuva ohni. ⁵⁶ Kəni ikin mīn rəfin Iesu tatuvən=pən ikin e lahuənu əlkələh mīn, mine lahuənu asoli mīn, mine ikin mīn rəfin titəlau, nətəmimi kotəmki nətəm kautohmis mohiet motəlin əmə ilah əpəha e makit ikin. Kəni kəmotəkeikei mautəni=pən kəm Iesu məmə otegəhan e lah kotek əmə nififi napən rəhan. Kəni nətəmimi rəfin u kəmotek rəhan kot kəmotəuvir e rəhalah nīmisiən.

7

Nətəmi asoli mīn kəmotəmaki e Iesu o kastim rəhalah (Mat 15:1-9)

¹ Kəni Farəsi nəuvein mine nəgəṭun nəuvein rəha Lou, kəmotəpən əha Jerusiləm, mautəharəg ilah Iesu. ² Kəni kəmotafu məmə nətəmimi mīn rəha Iesu nəhlmilah tamikmik kəni məsoteikuasiən e noliən rəha Farəsi mīn, kəni motauən.

³ Farəsi mīn, mine nətəm Isrel tepət, kəmautohtəu=pən əhruahru kastim rəha tipilah nuvəh mīn. Kəutəkeikei moteikuas e nəhlmilah e noliən kəti, kəni uərisig lan, kotəhrun nauəniən. ⁴ Kəni nian kotsipən e makit məhuva, məsotauən pipimiən, motaupən moteikuas e nəhlmilah, uərisig kəmanotauən. Kəni mautohtəu=pən natimnati tepət mīn lanəha iətəm kəmos o tipilah nuvəh mīn. Kəni kastim əhruahru əha ikin rəha neikuasiən e sospən, mine kap, mine pesin u kəmol e aiən.

⁵ Kəni inu Farəsi mīn mine nəgəṭun mīn rəha Lou kotətapuəh o Iesu məmə, “!Təhro rəham mīn nətəmimi kəsotohtəu-pəniən kastim rəha tipitah nuvəh mīn!? !Təhro kəsoteikuasiən e nəhlmilah ko məpanotauən, kəni mautol lanəha!?”

⁶ Məṭəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Aupən Aiseə təməni pəhriən nian təməni pətigəm əhruahru nəghatiən rəha Uhgīn mətəni e təmah məmə itəmah nəfaki eiue mīn. In təməni məmə,

‘Uhgīn tənī məmə nətəmimi mīn u kautisiai iəu e nəghatiən əmə rəhalah, məṭəu nikilah tətən=pən əpəha isəu.

⁷ Məutəfaki kəm iəu o nati əpnapin əmə, məṭəu-inu ilah kəutəgəṭun nətəmimi e lou iətəm iətəmimi əmə təmol mautəni məmə lou rəha Uhgīn, məṭəu kəpə.’ ”

⁸ Kəni Iesu təməni mīn kəm lah məmə, “Itəmah nəutəpəh Lou rəha Uhgīn mautohtəu=pən əmə kastim rəha iətəmimi.”

⁹ Kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəutəfəri pik o noliən əpətu rəhatəmah məmə nəkotəpəh Lou rəha Uhgīn kəni mautohtəu=pən aru əmə kastim rəhatəmah. ¹⁰ Mosis təməni məmə, ‘Onəkisiai rəham tatə mine mamə. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e rəhan tatə mine mamə, okəkeikei kohamu.’ ¹¹ Məṭəu itəmah nəkotəni məmə, iətəmi kəti nəmə təpəh nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan mamə kəni məni=pən kəm lau məmə, ‘Rəhak u nati u iəkəmə iəkəsiu e təlau lan, məṭəu iəmələhu əmə məmə rəha Uhgīn. Kəni nati kətəfən kəm Uhgīn ko kəsoliən nati kəti lan.’

¹² “Kəni kastim rəhatəmah tətəgəhan məmə suah kəti təhrun nəpəhiən nasiruiən e rəhan tatə mine rəhan mamə e noliən əha. Kəni inu təsisiaien ilau. ¹³ Məṭəu e noliən əha, nəutəgəṭun nətəmimi e rəhatəmah kastim məmə in nati agin, kəni motol nəghatiən rəha Uhgīn tatol əmə nati əpnapin lan. Kəni natimnati mīn tepət mīn lanəha itəmah nautol.”

Nati tol nətəmimi kotərah e nəhmti Uhgīn (Mat 15:10-20)

¹⁴ Kəni Iesu təmauin e nīmənin nətəmimi məmə okəhuva iuəkir ohni kəni tənī=pən kəm lah məmə, “Otətəlig vivi-to lak məmə nəkotəhrun noliən rəha nauəniən mine neikuasiən.

¹⁵ Nati iätəmimi tatun təsoliən iätəmimi tamikmik e nəhmti Uhgin, mətəu nati tatsipən e niki iätəmimi tatol iätəmimi tətamikmik e nəhmti Uhgin.”*

¹⁷ Nian Iesu tāmiet rəkis e nimənin nətəmimi u, kəni muvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh o nipəti nəghatiən min u kəm in. ¹⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə təhro itəmah min rəhn-kapə təmah tikə. Onəkotəkeikei motəhrun məmə natimnati iätəm iätəmimi tatun in təhmen əmə e nati ihluə təsoliən iätəmimi tətərah e nəhmti Uhgin. ¹⁹ Mətəu-inu tun kəni təsuvənien e nikin, mətəu tatuvən e nisigan, kəni matiet min.” (E nəghatiən əha Iesu təməni pətigəm məmə nauənien rəfin katun təuvir e nəhmti Uhgin.)

²⁰ Kəni təni məmə, “Mətəu nati iätəm tatiet e niki iätəmimi, in tol iätəmimi tətamikmik e nəhmti Uhgin. ²¹ Mətəu-inu niki iätəmimi tətəhti natimnati tərah tepət, kəni nətəmimi kautol noliən tərah min u: nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəutakləh; kautohamu iätəmi; ²² kəutakləh e pətan rəha iätəmi pisin; kəutaumis pik o natimnati; kautol təfagə tərah min; kəuteiuə; kautit əpnəpin əmə nipətan mine nəman; kautetet; kəutəni nikali iätəmi; kəutəfəri ilah; kəutalməli. ²³ Noliən tərah min əha, ilah kəha kautsipən e niki nətəmimi kəni mautol ilah kotamikmik e nəhmti Uhgin.”

*Iesu təməghi pətigəm
narmin tərah e nati pətan kəti
(Mat 15:21-28)*

²⁴⁻²⁶ Kəni Iesu tāmiet u ikinu kəni məsəu-pahav muvən əpəha Fonisiə, ima Nanihluə min e nitəni rəha Siria, mətətig e nimə kəti iuəkır o taun u Taeə, mətəhluəig məsəlkeikeiən məmə nətəmimi okotəhrun məmə in tətətig əha ikin əha, mətəu ko təsəhluəigien.

Mətəu pətan kəti əha ikin, narmin tərah tətətig e rəhan pətəkəku. Pətan u təmair ikin əha, kəni in təsəfakiən, in Ianihluə. (Nətəm Isrel kotəni məmə Nanihluə min kotəhmen e kuri.) Nian təmətəu natimnati təuvir min iätəm Iesu tatol ilah, kəni tasək muva misin=pən nəulın ohni məmə otəghi pətigəm narmin tərah e rəhan pətəkəku.

²⁷ Mətəu Iesu təni məmə, “Kəpə. Pəh kotaupən motaugin kəlkələh min. Təsəuvirien məmə okəraki=pən e nauənien nig kəlkələh min kəm ‘kuri min.’ ”†

²⁸ Mətəu pətan u təni məmə, “Nipəhriənien iätəmi asoli, mətəu nati əpnəpin kuri min, mətəu kegəhan məmə ilah kautun nipispisi nauənien nig kəlkələh min iätəm tatiməgrəg=pən e nipəg tepil.”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Mətəu-inu nəmuhalpin vivi rəhak nəghatiən, uvən-to əpəha imam ikin mafu narmin tərah tiniet rəkis e rəham pətəkəku.” ³⁰ Pətan u təmair muvən iman lahuənu mafu rəhan pətəkəku tətəpili-pəri vivi əmə e rəhan pet, kəni narmin tərah tiniet rəkis lan.

*Iesu təmöl vivi
iätəmimi kəti matəlgin talu məruru nəghatiən*

³¹ Kəni Iesu tāmiet ikin əha ima nətəm Taeə kəni muvən=pən əpəha Saedon muvən=pən əpəha Tekapolis ikin matuvən əpəha e nəhu Lek Kaləli. ³² Kəni nətəmimi kəmotit iätəmimi kəti nimatəlgin talu kəni məruru nəghatiən məhuva məmə Iesu otələhu=pən nəhlmin lan pəh tətəu təuvir min e nimisiən. ³³ Kəni Iesu təmit suah u mian əpəha isəu nəuvetin o nətəmimi, kəni məfən nəuanəhlmin e nimatəlgin kəni magəh nəhlmin ‡ mələhu=pən e namin. ³⁴ Kəni məsal pəri əpəha e neai, kəni məhəgəhli ohni e rəhan nəghatiən məmə, “!

* **7:15** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iätəm kəmətəi e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən pisin kəti min əha ikin iätəm tatilpin nəghatiən u mətəni məmə, “16 Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.” **7:15** Uək 10:14-15 † **7:27** “Kəlkələh min” tətəgəgun nətəm Isrel, kəni “kuri min” tətəgəgun Nanihluə min. Nian koteruh nəghatiən u “kuri” mak u tətətig lan, tətəgəgun məmə Iesu in tətəni nəghatiən rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəutəni e Nanihluə min məmə “kuri min.” ‡ **7:33** E nian min əha, nətəmimi nikilah təhti məmə nəunəhuatəmi in təhmen e mərsin kəni tətəsiru e nimisiən.

Efata!” Nipətin tənə məmə, “!Əuvir-tə!” ³⁵ Kəni əmeiko iətəmi u tinatətəu nati, kəni namin tinəuvir minatəghati vivi.

³⁶ Kəni Iesu təməniəhu ilah məmə okəsotəniən nati u kəm nətəmini. Mətəu nian Iesu təmətəkeikei kəm lah, mətəu ilah kəmətəkeikei motəni pətigəm pik min kəm nətəmini.

³⁷ Kəmotauit pik ohni motəni məmə, “Natimnati rəfin iətəm tatol, mətəu in təuvir pik ağin. Nətəmini min u nimatəlgilah talu kinautətəu nati, mine nətəmini min u kotəruru nəghatən kinautəghati.”

8

Iesu təmaugin nətəmini fo-tausin

(Mat 15:32-39; Mak 6:35-44)

¹ E nian kəti min, nətəmini tepət kəməhuva min ohni, kəni mətəu niglah nauəniən tinikə. Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva kəni tənə=pən kəm lah məmə, ² “Nikik tinahmə pik o nətəmini min əpəha mətəu-inu, kəməhuərisig lak minotos rəkis nian kisil, kəni rəueiu əha, niglah nauəniən tinikə. ³ Nəmə iəkahli=pən ilah kautəhuvən əha rəueiu, kəni sueiuei otoh ilah, kəni nəhmtilah otapin e suaru, mətəu-inu kəməsotəuəniən nuvəh, kəni nəuvein kəmotəpən əpəha isəu.”

⁴ Kəni rəhan min nətəmini kəmotətapuəh ohni məmə, “? Okos iə piret təhmen o nauəniən ilah? In u ikinu nati tikə ikin, nətəmini kəsotatigian ikin.”

⁵ Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nautos piret kuvəh?” Mətəu kotəni məmə “Səpin.”

⁶ Kəni təməni=pən kəm nətəmini məmə okotəharəg, kəni tos piret u məfaki mənə tagkiu kəm Uhgın ohni, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmini məmə okotəuəri e nətəmini, kəni ilah kəmotol lanəha. ⁷ Kəni kəmotos min nəmu əlkələh nəuvein motəfən kəm Iesu, kəni Iesu təfaki kəm Uhgın ohni kəni məfən min kəm lah məmə okotəuəri kəm nətəmini. ⁸⁻⁹ Kəni nətəmini min u Iesu təmaugin ilah kotəhmen e fo-tausin, kəmotun nauəniən nərfilah tasisi, kəni motəpəh nipispisi nauəniən, kəni kaipei=pən e kətim asoli səpin kotəri. ¹⁰ Kəni Iesu təhli=pən nətəmini kautəhuvən imalah min ikin. Kəni ilah rəhan min nətəmini kəməhuvən e bot məhuvən əpəha e nitəni Talmanutə.

Farəsi min kəmotəni məmə okotəh nəmtətiən kəti *(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kəni Farəsi min nəuvein kəməhuva o Iesu mautorgəhu kəm in motəni=pən kəm in məmə otol-to nəmtətiən asoli kəti pəh kotəhrun məmə in təmsipən pəhriən o Uhgın, uə kəpə. ¹² Kəni Iesu nikin təməpəou, kəni təməəhagəhli o lah kəni mənə məmə, “?Kərmə təhro nətəmini min u rəueiu mine kotəni məmə okotəfu-to nəmtətiən kəti? Mətəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə ko kəsoliən nəmtətiən kəti kəm təmah.”

¹³ Kəni məpəh ilah məhuvən e bot məhuvən əpəha e nikali nəhu nəven=pən.

Is rəha Farəsi min mine is rəha Kig Herot Antipas *(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Rəhan min nətəmini kəmotəlu e nəmkian piret təhmen mətəu kəmotos əmə kətiəh əmə məhuvən e bot. ¹⁵ Kəni Iesu təməuvahag kəm lah məmə, “Onautəh vivi itəmah o is rəha Farəsi min mine is rəha Herot Antipas.”

¹⁶ Kəni kəmotəni=pən kəm lah min məmə, “Tətəni lanəha mətəu-inu kəməsotəmkian piret.”

¹⁷ Kəni mətəu Iesu tinəhrun rəhalah nətəligian kəni mənə məmə, “?Təhro nəutəni nəghatən əha məmə nəməsotəmkian piret? ?Təhro itəmah nəsoteruh əhanəhiən kəni məsotəhrun əhanəhiən? !Rəhn-kəpə təmah tiəkis! ¹⁸ Nəhmtitəmah u ikin. ?Təhro

nəsotehian nati? Kəni nīpəgtəlgitəmah u ikin. ?Təhro nəsotətəuiən nati? İəkəhrun məmə nəmə təhro nīnotalu e natimnati iətəm kinəhuva rəkis. ¹⁹ ?Nian iəmos pīret mīn əha faif məfən kəm nətəmimi əha faif-tausin kotun, kəni uərisig nəmotaipēi nīpispisin e kətim asoli kuvəh?" Mətəu kotəni məmə, "Tueləf."

²⁰ Kəni təmətapuəh mīn o lah məmə, "?Kəni nian iəmos pīret əha səpīn məmə iəkəfən kəm nətəmimi mīn əpəha fo-tausin kotun, kəni uərisig nəməhuveipēi=pən nīpispisin e kətim asoli kuvəh?" Mətəu kotəni məmə, "səpīn."

²¹ Kəni təmətapuəh o lah məmə, "?Mətəu itəmah nəkotəruru əhanəh iəu?"

Iesu təmol vivi

iətəmi kəti nəhmtin tərəh

²² Kəni kəməhuvari əpəha ikin kəti kətəni məmə Petsaitə, kəni nətəmimi ikin kəmotit suah kəti nəhmtin tərəh məhuva kəni məutəkeikei o İesu məmə otələhu=pən nəhlmin lan.

²³ Kəni İesu təmos nəhlmi suah u mian isəu nəuветin o lahuənu kəni magəh nəhmti suah u* kəni mələhu=pən nəhlmi mil lan, kəni mətapuəh ohni məmə, "?Ninəhrun neruhian nati uə kəpə?"

²⁴ Mətəu suah u təməsal pəri kəni məni məmə, "İətafu nətəmimi mətəu kotəhmen əmə e nigī mīn mətəu in əmə u kəutaliuək."

²⁵ Kəni İesu təmatig mələhu=pən mīn nəhlmin mil e nəhmti suah u, kəni nəhmtin tinəhrun neruh vivian natimnati mīnəpəh nəuau-əuuiən. ²⁶ Kəni İesu təmahli=pən məmə otatuvən iman ikin mətəu təməniəhu məmə otəsuvən-pəniən əha lahuənu əha ikin.

Pitə təməni pətigəm məmə İesu in Məsaiə əpələ

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Kəni İesu mine rəhan mīn nətəmimi kəməhiet motəsəu pahav məhuvən e lahuənu mīn u iuəkīr o nati əpəha Sisəriə Filipai. Nian kəməutəhuvən e suaru kəni tətəpuəh o lah məmə, "?Otəni-to məmə nətəmimi kotəni iəu məmə iəu pəh?"

²⁸ Mətəu rəhan mīn nətəmimi kotəni məmə, "Nətəmimi nəuvein kotəni məmə ik Jon Bəptais. Nəuvein kotəni məmə ik Elaiyə. Nəuvein mīn kotəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgīn aupən."

²⁹ Kəni təmətapuəh o lah məmə, "?Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?" Kəni Pitə təni məmə, "İIK u Məsaiə† əpələ!"

³⁰ Kəni İesu təməniəhu əskasik ilah məmə, okəsotəni pətigəmiən in kəm iətəmi kəti.

Iesu təməghati

e rəhan nīmisiən

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

³¹ Kəni təmatəgətun ilah kəni mətəni məmə, "İəu Nəti İətəmimi oiəpanətəu nəhməiən o natimnati tepət. Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, mine pris asoli mīn, mine nəgətun mīn rəha Lou okotəməki lak, kəni motəhamu iəu, mətəu oiəkös nian kisil ko, kəni məpanəmiəgəh mīn." ³² Təməni-vivi pau kəm lah, mətəu Pitə təmit İesu mian əpəha e nīkali suaru kəni mətəniəhu əskasik məmə otəsəghatiən lanəha. ³³ Kəni mətəu İesu təməsal=pən meruh rəhan mīn nətəmimi, kəni məni=pən kəm Pitə məmə, "İlk iərmis Setən asoli, ağım muvən isəu ohniəu! Rəham nətəligiən səniəmə rəha Uhgīn, mətəu rəha iətəmimi əmə."

Naulisiən e nəni pətigəmiən İesu kəm nətəmimi

(Mat 16:24-28; Luk 9:22-27)

³⁴ Kəni İesu təmauin rəfin e nətəmimi, mine rəhan mīn nətəmimi, məmə okəhuva ohni, kəni məni məmə, "Nəmə iətəmi kəti təni məmə otuərisig lak, otəkeikei malu aru lan, kəni

8:19 Mak 6:41-44 * 8:23 Afīn-to e futnot e Mak 7:33. 8:28 Mak 6:15 † 8:29 Afīn-to e tiksīnəri o nəghatiən u "Məsaiə." 8:29 Jon 6:68-69 8:30 Mak 9:9

mələs rəhan niggi kəməluau muərisig lak.‡ 35 İlətəmmi ilətəm tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, kəni otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhiən itulən. Mətəu ilətəmi otimis ohniəu mine Nanusiən Təuvir rəhak, in otos nəmiəgəhiən itulən. 36 ? Nəmə ilətəmmi kəti tatos rəfin natimnati e nəhue niftəni, mətəu uərisig lan otimis kəni təsosien nəmiəgəhiən itulən, in təmol win e nati təuvir kəti, uə kəpə? Kəpə. 37 Ko ilətəmi təsəfəniən nati kəti kəm Uhgən məmə Uhgən otəfən nəmiəgəhiən itulən kəm in.

38 “Nəmə nətəmmi kəutaulis e nəni pətigəmiən iəu mine rəhak nəghatiən kəm nətəmi kəsotəfakiən mautol təfagə tərəh, kəni o nian iəu Nəti İlətəmmi oiəkuva lan, iəu min oiəkaulis e nəni pətigəmiən məmə ilah u rəhak min nətəmmi. O nian əha iəkuva itimah nagelo asim min e noraipən əhagəhag asoli rəha rəhak tatə.”

9

1 Kəni İesu təməni məmə, “İlətəni pəhriən kəm təmah məmə, itəmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu rəueiu, ko kəsəhmisiən motətəuarus koteruh Narmənigiən Rəha Uhgən otuva e nəsanəniən asoli.”

Nipəti İesu təmuva mol pisin

(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kəni nian sikis kinəhuva minəhuvən rəkis, kəni İesu tit Pitə, Jemis, mine Jon, kəni ilahal pisin əmə kiluərisig lan məhuvən əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni ilah pisin əmə əha ikin. Kəni kəmlafu nipəti İesu təməuhlin muva mol pisin. 3 Rəhan napən təmuva mərəuən mətəraip-oraip, ko ilətəmi kəti təseikuasiən e napən kəti təruən lanəha. 4 Kəni suah milahal əha kəmlafu Elaijə mine Mosis kəmiaiet pətigəm=pa məhləghati ilahal İesu.

5 Kəni Pitə təməni=pən kəm İesu məmə, “İəgətun, təuvir məmə iəkluva u ikin u. Pəh mihlol nimauvluvl kışil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” 6 Pitə tinətgəhati əpnəpən əmə mətəu-inu kinləgin pik məhlərəmrumin.

7 Kəni nəpuə təmuva məuveg ilah, kəni kəmotətəu nəuia ilətəmi kəti təmsipən əpəha e nəpuə məmə, “İnu nətik keikei u iəkolkeikei pik. Onəklətəlig lan.” 8 Kəni rəueiu agin min, kəmləirair, mətəu kəsleruhiən min suah mil, mətəu kəmleruh əmə İesu tətəhtul ilahal min.

9 Nian kəməuteiuaiu e nitəuət məhuvən əpəha ləhtəni, kəni İesu təməniəhu əskasik ilahal məmə, “Natimnati min u nəmleh əpəha ilis e nitəuət, onəsləniən kəm ilətəmi kəti mīlətəuarus=pən iəu Nəti İlətəmmi oiəkəmiəgəh min e nimisiən.”

10 Kəni ilahal kəmlisiəi nəghatiən rəha İesu, mətəu kəməhləni əmə kəm lahal min məmə, “Nəghatiən əha təməni məmə otəmiəgəh min e nimisiən, kəruru məmə nipətin təni məmə nak.”

11 Kəni kəmlətapuəh o İesu məmə, “?Təhro iəgətun min rəha Lou kotəni məmə Elaijə otəkeikei maupən muva?”

12 Kəni İesu təməni=pən kəm lahal məmə, “Nipəhriənən, Elaijə otaupən muva məmə otol vivi natimnati rəfin. ? Mətəu təhro Nauəuə Rəha Uhgən təməni məmə iəu Nəti İlətəmmi oiəpanətəu nəhməiən o natimnati tepət, kəni nətəmmi okoteruh iəu motəuhlin nəmtahlah ohniəu motəpəh iəu?” 13 Mətəu ilətəni pəhriən kəm təmahal məmə Elaijə tinuva rəkis, kəni kəmol nati tərəh lan təhmen e Nauəuə Rəha Uhgən təməni məmə okəpanol lanəha.”

‡ 8:34 Nian nəmə okətu-pəri ilətəmmi kəti e niggi kəməluau, in otəkeikei mələs rəhan niggi kəməluau muvən ikin okətu-pəri ikin. 8:34 Mat 10:38-39; Luk 14:27 8:38 Mat 10:33 9:1 Mak 13:30 9:7 Uək 3:22; 2Pitə 1:17-18 9:11 Mal 3:1 * 9:12 Nətəm İsrel rəhalah nətəligiən məmə nəmə Məsaia tuva, in otepət e nətəm Rom mine marmənig e nətəmmi. Mətəu ilah kəsotəligiən lanu e Məsaia məmə otimis o lah, kəni mosmiəgəh ilah o nos rəkisiən nalpiniən o təfagə tərəh, kəni məfən nəmiəgəhiən itulən, kəni kotol win e nimisiən. 9:12 Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 9:13 Mat 11:14

*Iesu tāmāhgi pätigām
narmin tērah e suakaku kēti
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Nian kāmōhtelig=pa min, moteruh nātēmimi nāuvein min rāha Iesu, mātēu nīmānin nātēmimi kāmōhtēlau e lah, kēni iāgētun nāuvein rāha Lou mine nātēmimi min rāha Iesu kautorgāhu. ¹⁵ Nian nātēmimi kāmoteruh Iesu, narmilah tēmiuvig pik ohni, kēni motaiu māhuva māmā okotēghati kām in. ¹⁶ Kēni Iesu tāmētapuēh o lah māmā, “?Nakēha nautorgāhu ohni itāmāh nātēmimi min āpēha?”

¹⁷ Mātēu nātēmimi min u kēti tēni māmā, “Iāgētun, iāu iāmīt nātik muva ohnik māmā onākol vivi, mātēu-inu narmin tērah kēti tētātig lan kēni mol tēruru nēghatiēn. ¹⁸ Kēni nian narmin tērah āpē taskēlim in, kēni moh mēlēs iāhu morin e nīmēulul, kēni nēhun nēuan ruēn tatiēt, tēhmen e nēuauī nītēhi, kēni matigēt-ārāin nēhlūvn, nīpētīn tatikimkim. Kēni iāmētapuēh o rāham nātēmimi māmā okotēhgi pätigām narmin tērah u lan, mātēu kotēruru nēhgi pätigēmīn.”

¹⁹ Mātēu Iesu tēni māmā, “Kēsi, itāmāh u nātēmimi rāueiu mine nēsotēhatētāiēn lak. Kērmā oiēkatig kitah min itāmāh mātēuārus=pēn nian nak nēmanotēhatētā lak. Kēni kērmā onēhgin iāpanāmeig e tāmāh. !Otit suakaku ko māhuva kām iāu!”

²⁰ Kēni kāmōtēlēs māhuvēn o Iesu. Kēni narmin tērah āpēha tāmāfu Iesu kēni tol suakaku u tauit nīpētīn tērēmrumīn pik, kēni māmēi morin āpē lēhtēni e nīmēulul mēsēuēsēu mātān, kēni nēunēhuan tiēt tēhmen e sop. ²¹ Kēni Iesu tāmētapuēh o rāhan tatē māmā, “Tēmōl lanēha minos nu kuvēh?”

Mātēu rāhan tatē tēni māmā, “Tāmētuēuin e nian tāmātēkaku mātēuārus=pa āha rāueiu. ²² Kēni nian tēpēt narmin tērah kēha tatōh mātēlāfēn āpēha e nīgām mine nēhu māmā otōhamu. Nēmā nākēhrun noliēn, pēh nākāsēkēhrūn itīmīlau masiru e tīmīlau.”

²³ Mātēu Iesu tēni māmā, “Nak āha, nēghatiēn u māmā, ‘Nēmā nākēhrun noliēn’? Uhgīn tēhrun noliēn natimnati rēfin kām iātēmimi iātēm tātēhatētā lan.”

²⁴ Kēni rāueiu agīn, tatē rāha suakaku u tāmāgēt āfēmāh māmā, “Iākēhatētā lam, mātēu in ēmā u rēhak nēhatētāiēn tēkaku ēmā. !Asiru lak māmā rēhak nēhatētāiēn otēri mēpēt!”

²⁵ Kēni nian Iesu tāmēruh māmā nātēmimi nāuvein min kīnēutaiu minēutuva iuākīr ohni māmā okotāfu-to, kēni tēni=pēn āskāsik uēhai ēmā kām narmin tērah āpēha māmā, “!k narmin tērah iātēm natōl nīmātēlgitēmi tētalu, kēni mol iātēmi tēruru nēghatiēn. ! Iākēni=pīnā āhrūahru u rāueiu māmā onākiet e suakaku u, kēni mēsūva minīēn muvēn lan!”

²⁶ Kēni narmin tērah āha tāmāgēt āfēmāh mol suakaku āpēha tauit mērēmrumīn min u iuākīr agīn tīmīs, kēni miet lan. Ko nakāfu māmā tīnīmīs rākīs, kēni nātēmimi tēpēt kotēni māmā tīnīmīs. ²⁷ Mātēu Iesu tāmēapēn māsēlīm nēhlīmīn miuvi-pēri, kēni tēhtul.

²⁸ Iesu tēmuvēn imā, kēni ilāh pīsīn ēmā rāhan min nātēmimi kētēharēg, kēni kotētapuēh ohni māmā, “?Kērmā tēhro iākōtēruru nēhgi pätigēmīn narmin tērah āpēha?”

²⁹ Mātēu Iesu tēni māmā, “Nēfakiēn ēmā tēhrun nēhgi pätigēmīn narmin tērah min āha lanēha.”

*Iesu tāmāni pätigām min rāhan nīmisiēn
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kēni Iesu mine rāhan nātēmimi kāmōhiet u ikinu kēni māhuvēn=pēn āpēha e nītēni Kalēli ikin, mātēu Iesu tēsōlkeikeiēn māmā okēhrun māmā in āha ikin āha. ³¹ Tēmōl lanēha mātēu-inu tētēgētun rāhan min nātēmimi. Tāmāni māmā, “Iāu Nēti Iātēmimi, okegēhan=pēn lak kām nātēmimi kotōhamu iāu iākīmīs. Mātēu oiēkos nian kīsīl, kēni mēpanēmīēgēh min.”

³² Kēni mātēu rāhan min nātēmimi kēsōtēhrun viviēn rāhan nēghatiēn, kēni nikilah tīnētēgin o nētapuēhiēn e nīpētī nēghatiēn rāhan.

?Pəh in tepət e lah?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kəməhiet=pa əpəha Kapeniəm, kəni mīnautəhuvən imə kəti. Kəni Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Nak əha nəməutəni e suaru?”

³⁴ Mətəu kinotaulis o nuhalpiniən motəpnəpin əmə mətəu-inu, e suaru kəməutəni məmə pəh in tepət e lah. ³⁵ Kəni Iesu təməhtiahu məharəg, kəni mauin e rəhan nətəmini tueləf məmə okəhuva-to ohni, kəni təni=pən kəm lah məmə, “İətəmi tolkeikei məmə in otepət e nətəmini, in otəkeikei meiuaiu e lah kəni muva məmə in ioluək əmə kəti rəhalah.”

³⁶ Kəni mələs suakəku kəti muva mem aupən e lah, kəni maskəlim məmə, ³⁷ “Kəni iətəmini iətəm tatos e nīkin agiən suakəku təhmen e inu, kəni tatol e nərgək, kəni təhmen əmə məmə tatos iəu e nīkin agiən. Kəni iətəmini iətəm tatos iəu e nīkin agiən, kəni təhmen əmə məmə tatos iətəmi u iətəm təmahli=pa iəu.”

*Suah kəti təmol nati apispis
e nərgi Iesu*

(Luk 9:49-50)

³⁸ Kəni Jon təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgəhun iəmotafu suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu mətəu-inu səniəmə kitah kəti.”

³⁹ Mətəu Iesu təni məmə, “Sotəniəhuiən, mətəu-inu nətəmini rəfin nətəm kautol nati apispis min e nərgək, ko kəsotəni uəhaiən nəghatiən tərəh lak. ⁴⁰ İətəmini iətəm səniəmə rəhatah tikimī, in tolkeikei itah. ⁴¹ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəm tətəsiru e təmah, mətəu-inu rəhak u itəmah, kəni Uhgīn otətəou in o rəhan noliən təuvir u, nati əpnəpin rəhan nasiruiən in nati əkəku əmə təhmen e nəhu tətəfinə kəm təmah məmə nəkotəmnim.”

*Nati tol iətəmini tətəmei
e rəhan nəmiəgəhiən*

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² Kəni Iesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Kəlkələh min u kəutəhatətə lak, nəmə iətəmi kəti tol kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən uə rəhan nəhatətəiən, kəni iətəmi əha, Uhgīn otol nalpiniən asoli kəm in. Kəni nalpiniən əha otəskasik tapirəkis nəmə kətu=pən kəpiel kəti e nentəuin, kəni kahtiuəvət lan əpəha ləuantəhi lokamnim məmə otamnim.

⁴³⁻⁴⁴ “Kəni nəmə nəhlməm tol ik natol təfagə, kəni təuvir məmə nəkətahtuv rəkis məraki lan.† Nəmə nəhlməm kətiəh əmə mətəu onəkös nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlməm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli u naunun tikə.”‡

⁴⁵⁻⁴⁶ Kəni nəmə nəhlkəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkətahtuv rəkis. Nəmə nəhlkəm kətiəh əmə mətəu onəkös nəmiəgəhiən itulin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhlkəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli.§

⁴⁷ Kəni nəmə nəhmtəm kəti tol ik nətəmei e rəham nəmiəgəhiən, nəkələs rəkis. Nəmə nəhmtəm kətiəh əmə mətəu onəkuvən ikin Uhgīn tətərmənig ikin, inu təuvir pik mapirəkis agin məmə nəhmtəm keiu mətəu okəraki=pən lam e nigəm asoli. ⁴⁸ Kəni ikin əha, uhrəl min okotətu e nipəti nətəmini ikin məsohmisiən, kəni nigəm tatus ilah kəni matuəu əmə kilpin ko kəsohəpisiən nian kəti.

9:35 Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37** Mat 10:40 **9:40** Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41** Mat 10:42 † **9:43-44** Inu nəghatiən əuhlin iətəm tətəgəhun məmə Iesu tolkeikei məmə kitah okotəkeikei motol uək əskasik o nəpəhiən rəhatah noliən tərəh min. Təhmen məmə kəutətahtuv rəkis noliən tərəh. Mətəu in təsolkeikeiən məmə okotərəkin nipətitah. ‡ **9:43-44** E kopi əuas min nəuvein rəhan Niutestimin iətəm kəməti e nəghatiən Kris aupən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 44 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48. **9:43-44** Mat 5:30 § **9:45-46** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatiən Kris aupən, katilpin nəghatiən kəti min e fes 46 iətəm təhmen=pən əmə e fes 48. **9:47** Mat 5:29 **9:48** Aes 66:24

⁴⁹ “Uhgin tətəarəgrəg=pən nigəm e nətəmimi təhmen əmə e sol kətəarəgrəg=pən e nauəniən.

⁵⁰ “?Sol təuvir, mətəu nəmə otisiu, kəni kəruru məmə okəfən min nak pəh tətəhiən? Onəkotəkei motos sol u təhmen e nolkeikeiən e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni motatig e nəməlinuian nian rəfin.”

10

?Təuvir məmə nīpətan mine nəman okotəpəh ilah min, uə kəpə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kəni Iesu tēmiet ikin əha kəni muvən miet=pən əpəha e nītəni əpəha Jutiə e nəven nītəni=pən e nəhu Jotən. Kəni nīmənin nətəmimi kəmotuhapumīn=pən min ilah min ohni, kəni tətəgətun ilah məmə inu tətəgətun ilah mine nian min.

² Kəni Farəsi nəuvein kəməhuva moteiuə əmə motətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ? Rəhatah Lou tətəgəhan məmə iərman təhrun nəpəhiən rəhan pətan mol difos lan, uə kəpə?”

³ Mətəu Iesu təmətapuəh o lah məmə, “?Lou nak u Mosis təmələhu aupən kəm təmah?”

⁴ Kəni mətəu kotəni məmə, “Mosis təmegəhan lan məmə nəmə iərman tətəpəh rəhan pətan, kəni təkəi kəti mətəi nauəuə kəti məfən kəm rəhan pətan məmə in tinəpəh minol difos lan, kəni ko mənəhli pətigəm.”

⁵ Mətəu Iesu təni məmə, “Mosis təmətəi lou ko mətəu-inu rəhn-kapə təmah tiəkis pik.

⁶ Mətəu e nətuəuinian, Uhgin təmol natimnati, kəni mol iərman mine pətan. ⁷ O nati əha in əha, iərman otəpanəpəh rəhan tatə mine məmə, kəni mətəuətig ilau rəhan pətan. ⁸ Kəni ilau okiəuva nīpətilau kətiəh. Kəni rəueiu, ilau səniəmə keiu, mətəu kətiəh əmə. ⁹ Uhgin tinilpin ilau kinieuva minuol kətiəh, kəni o nati əha, pəh iətəmimi kəti ko təsəhtuviən rəhalau natigian.”

¹⁰ Kəni Iesu mine rəhan nətəmimi kəməhuvən əpəha imə, kəni rəhan min nətəmimi kotətapuəh ohni o nati u. ¹¹ Kəni təmənī=pən kəm lah məmə, “Tətəmi tatol tifos mətəpəh rəhan pətan kəni matit min in pisin kəti, in tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru pətan.

¹² Kəni təhmen min əmə, nəmə pətan kəti tətəpəh rəhan iərman kəni matitəu=pən in pisin kəti, in min tatol təfagə tərəh e rəhan əhruahru iərman.”

Iesu təməfaki o kəlkələh min

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəmki kəlkələh min məhuva o Iesu məmə otələhu=pən nəhlmin e lah məfən nəuviriən rəha Uhgin kəm lah. Mətəu rəhan min nətəmimi kəmutəniəhu ilah.

¹⁴ Mətəu nian Iesu təmeruh, kəni niəməha tol, mətəhi ilah məmə, “Pəh kəlkələh min okəhuva ohniəu. Sotəniəhuiən kəlkələh min u, mətəu-inu nətəmimi min u nīkilah təhmen əmə e niki kəlkələh min, ilah u Uhgin tətərmənig e lah. ¹⁵ İatəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsəlkəikeiən məmə oteiuaiu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgin tərmenig lan, ko in təsətig əhgəliən Nərmənigian Rəha Uhgin.” ¹⁶ Kəni mos kəlkələh min e nəhlmin, kəni mələhu=pən nəhlmin e lah məmə, “Pəh Uhgin otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.”

Suah kəti rəhan nautə tēpət

(Mat 19:16-22; Luk 18:18-23)

¹⁷ Nian Iesu tinətəliuək matuvən, kəni suah kəti təmaiū muva misin=pən nəulin ohni məmə, “İəgətun təuvir, oiəkəkei mol nak u məmə iəkos nəmiəgəhiən itulin?”

¹⁸ Mətau Iesu təni məmə, “?Təhro nətəni məmə iəu iətəmi təuvir? Uhgin pisin əmə u in təuvir, iətəmi kəti min tikə məmə in təuvir. ¹⁹ Ik nənəhrun rəkis lou min rəha Mosis məmə onəsohamuiən iətəmi, məsakləhiən, məseiuəiən, məsakləhiən e pətan, onəkəkeikei misiai rəham tatə mine məmə.”

²⁰ Mətau suah u təni məmə, “İəgəṭun, lou min u, iatol rəfin ilah nian iəmatəkəku mətauarus=pa u rəueiu mine.”

²¹ Kəni Iesu təməsal=pən əhruahru meh suah u molkeikei pik, kəni məni məmə, “Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmini kotos nəhmti rəham nautə rəfin agin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min, kəni ik onəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva, muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmini.”

²² Kəni nian suah u təmətau nəghatiən u, kəni nəhmtin təməpəou, kəni nikin təməpəou pik ohni, matuvən mətau-inu rəhan nautə tepət.

*Tiəkis o iətəmi rəhan
nautə tepət məmə otuvən
ima Uhgin*

(Mat 19:23-30; Luk 18:24-30)

²³ Kəni Iesu təməsal=pən meruh nətəmi min əha ikin, kəni məni=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “!Nəman! Tiəkis pəhriən o nətəm rəhalah nautə tepət məmə okəhuvən motatig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgin.”

²⁴ Kəni rəhan min nətəmini kəmotauit pik o nəghatiən rəhan, mətau Iesu təməni min məmə, “Nənətik min, tiəkis pəhriən məmə iətəmi kəti otuvən matig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgin. ²⁵ Tiəkis o kaməl* asoli məmə otuvən=pən e nıpəg nitil, mətau tiəkis pik agin o iətəm rəhan nautə tepət məmə otuvən matig ahgəl e Narməniğiən Rəha Uhgin.”

²⁶ Kəni rəhan min nətəmini kəmotauit pik ohni motəni məmə, “?Ei, mətau pəh təhrun nosiən nəmiəğəhiən itulin?”†

²⁷ Kəni Iesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “Nak u, ko iətəmini təsolien. Mətau Uhgin, in təhrun noliən natimnati rəfin.”

²⁸ Mətau Pitə təni məmə, “İtimah iəmotəpəh rəfin rəhatimah natimnati məmə oiəkəhuərisig lam.”

²⁹ Mətau Iesu təni məmə, “İətəni pəhriən, iətəmini iətəm otəpəh rəhan nimə, uə pian min, uə kakə min, uə məmə, uə tatə, uə kəlkələh min, uə rəhan niftəni ohniəu mine Nanusiən Təuvir, ³⁰ e nəmiəğəhiən rəha nəhue niftəni u, in otos nitailah uan-hanrit, inu nimə min, mine pian min, mine kakə min, mine məmə min, mine kəlkələh min, mine niftəni min — kəni in otos min nərahien min iətəm nətəmini okotol kəm in. Kəni e nəmiəğəhiən vi iətəm otəpanuva, in otos nəmiəğəhiən itulin. ³¹ Mətau nətəmini tepət u kəutaupən u rəueiu, okəpanəhuərisig, kəni nətəmi u kəutəhuərisig u rəueiu okəpanotaupən.”

*Iesu təməni min məmə otəpanimis
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)*

³² Kəni Iesu mine kəmotaliuək e suaru məutəri=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu təmətaupən e rəhan min nətəmini, əmeiko narmilah təmiuvig pik ohni, kəni nətəmi kəmutəhuərisig e lah kəmotəgin. Kəni Iesu tit rəkis rəhan min nətəmi tueləf məhuvən, kəni mətəni=pən nati nak iətəm okəpanol lan, ³³ məni məmə, “Otətəlig vivi-to lak. Rəueiu kinautəri minautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni okeğəhan=pən lak iəu Nəti İətəmini e nəhlmi pris asoli min mine nəgəṭun min rəha Lou. Kəni okotəni məmə oiəkəmis, kəni

10:19 Eks 20:12-17; Dut 5:16-20 * **10:25** Kaməl in nati miəğəh kəti iətəm in iahgin tapirəkis hos mine kau. Afin-to e tiksənəri. † **10:26** Narmilah təmiuvig pik, mətau-inu nikilah təhti məmə ilah u nətəm rəhalah nautə tepət, konu Uhgin tolkeikei pik agin ilah, mətau-inu in tətəsiru e lah e nautə rəhalah. **10:31** Mat 20:16; Luk 13:30

okotəhlman=pən lak e nəhlmi Nanihluə min. ³⁴ Kəni okotəuvsan lak, kəni motagəh iəu, motalis iəu, kəni motohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan u, iəpanəmiəgəh min.”

*Jemis mine Jon kəmuətapuah məmə Iesu otol nati kəti
kəm lau*

(Mat 20:20-23)

³⁵ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil, kəmiəuva o Iesu, kəni muəni=pən ohni məmə, “Iəgətu, iəkuolkeikei nati kəti məmə onəkol kəm timlau.”

³⁶ Kəni Iesu təni məmə, “?Nəkuolkeikei nak məmə iəkol kəm təlau?”

³⁷ Mətəu kuəmə, “O nian nəkuva məmə onəkarməni e nəhagəhagiən rəha nəsanəniən rəham, kəni iəkuolkeikei məmə onəkegəhan e timlau kəti təharəg e nəhlməm maru kəni kəti təharəg e nəhlməm məuil, ikin mil ko ima nəsanəniən mine nisaiəni ikin.”

³⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Itəlau nəkuəruru nati nətuəni. ?Təhro? ?Itəlau, nikitəlau təhti məmə nəkuəhmen o nəmnimiən e kap rəha nəhməiən iəu oiəkəmnim lan? ?Kəni muəhmen min məmə okol bəptais e təlau e nəhməiən məmə inu okol lak?”

³⁹ Kəni kuəmə, “!Əuəh, iəkuəhmen lan!” Mətəu Iesu təni məmə, “Pəhriən, onəkuəkeikei nəmnimiən e kap iəu iəkəmnim lan. Kəni okol bəptais e təlau e bəptais iətəm okol bəptais lak lan. ⁴⁰ Mətəu o nəharəgiən e nəhlmək maru mine məuil, səniəmə rəhak məmə iəkəni. Ikin mil əha, ilau rəha nətəmini u iətəm Uhgīn təmol əpenə-penə o lah.”

*Iətəmi iətəm otepət
e nətəmini*
(Mat 20:24-28)

⁴¹ Uərisig lan, rəhan nətəmi ten kəmotətəu nəghatiən u, kəni niəməha təmol ilah o Jemis mine Jon. ⁴² Kəni Iesu təmauin e rəhan min nətəmini kəhuva, kəni təni=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəhrun məmə nətəmini min u kotəni məmə okotepət e Nanihluə min, kautəfəri aru ilah, kəni nətəmi asoli rəhalah kautol nalkutiən asoli kəm rəhalah min nətəmini.

⁴³ “Mətəu itəmah onəsotoliən lanəha. Nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otepət e təmah, in otəkeikei muva məmə in ioluək əmə kəti rəhatəmah. ⁴⁴ Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə in otitəmah, kəni in otəkeikei muva məmə in iol əhruin kəti rəhatəmah. ⁴⁵ Kəni iəu min, Nəti Iətəmini, iəməsuvaian məmə nətəmini okotol uək kəm iəu, mətəu iəmuva məmə iəkol uək kəm nətəmini kəni məfən rəhak nəmiəgəhiən məmə iəkitis ilah e rəhalah nolien tərəh min.”

Iesu təmol vivi nəhmti Patimiəs
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kəni Iesu mine rəhan min nətəmini, kəməhuva əpəha Jeriko. Kəni nian kinohiet mautəhuvən, kəni nətəmini tepət kəməhuərisig e lah. Kəni suah kəti nəhmtin tərəh, tətəharəg e nikali suaru, nərgin u Patimiəs nəti Timiəs. Nian rəfin tətəsiə e məni o nətəmini. ⁴⁷ Nian təmətəu məmə Iesu iətəm Nəsərit tətəliuək e suaru mətuva, kəni təmagət əfəməh məmə, “!Əui, Iesu Mipi Tefit, asəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁸ Kəni nətəmini nəuvein kotearəg lan motəni məmə, “!Ei, sagətiən!” motəni pau mətəu in təməha magət əfəməh pik min məmə, “!Mipi Tefit, asəkəhruin iəu masiru lak!”

⁴⁹ Kəni Iesu təhtul kəni məni məmə, “Otauin-pən-to e suah u məmə tuva.” Kəni motəni=pən kəm in məmə, “Ei, agiən, məhtul, mətəu-inu Iesu tətəuin lam.”

⁵⁰ Kəni suah u təməraki e rəhan kot, miuvig-pəri məhtul muvən o Iesu. ⁵¹ Kəni Iesu tətəpuəh ohni məmə, “?Nəkolkeikei nak?” Mətəu təni məmə, “Iəgətu, iəkolkeikei məmə nəkol vivi nəhmtək pəh iəkeh nati.”

⁵² Kəni Iesu təni məmə, “Atuvən. Rəham nəhatətəiən tinol vivi ik.” Kəni rəueiu agin min nəhmtin təməuvir, tinateh nati. Kəni minatitəu=pən Iesu məutan.

11

*Iesu tamasuə e togki
maturvən Jerusiləm*

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kəməhuvən iuəkir o Jerusiləm, iuəkir o lahuənu mil u Petfas mine Petəni, mautəhuvən əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, kəni Iesu təmahli=pən rəhan keiu iətəmini mil kuaupən.

² Təməni=pən nəghatiən u kəm lau məmə, “Onəkian əpəha e lahuənu əha kəutəsəl=pən ikin. O nian nəkian əha ikin, kəni ko mueruh min nəti togki kəti kəsasuə əhanəhiən lan kəmoħrain. Kəni nəkiatis muasig miəuva. ³ Kəni nəmə iətəmi kəti tətəni məmə, “? Onəkuəħro e nəti togki?” kəni nəkuəmə, ‘İərmənig tolkeikei, kəni otəpanahli=pa min tuva uəhai əmə.’ ”

⁴ İlau kəmian kəni mueruh nəti togki u kəmoħrain e nikali suaru əpah iuəkir o namtiħluə e nimə, kəni kiatis. ⁵ Mətəu nətəmini nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəni motətapuəh o lau məmə, “!Ei! !Nətiatis nəti togki u o nak?”

⁶ Kəni kəmuəni=pən nəghatiən rəha Iesu kəm lah, kəni kəmotegəhan=pən e nəti togki kəm lau. ⁷ Kəni kəmuasig togki mian o Iesu, kəni muəpeg rəhalau kot muəhtərain nəhue togki u lan, kəni Iesu tamasuə lan.* ⁸ Kəni nətəmini tepət kəmotəpin rəhalah kot əpah e suaru, kəni nəuvein kəmotəiu məhuvən əpəha e nikiñati motətei nimeñati motəmkı məhuva motəpin əpah e suaru.† ⁹ Nətəm kəutaupən mine nətəm kəutəħuərisig kəmotəgət əfəməh məmə,

“!Hosanə,‡ əni-vivi Uħgin!

!İərmənig Uħgin tətətig ilau iətəmini u iətəm tətəva e nərgin!

¹⁰ !Pəh Uħgin otəfən rəhan nəuviriən kəm suah u tətəva məmə iərmənig təħmen e Təfit u tipitimah aupən!

!Hosanə o Uħgin əpəha ilis e negəu e neai!”

¹¹ Kəni Iesu təmuvən əpəha Jerusiləm e Nimə Rəha Uħgin meruh rəfin natimnati mitəlau. Mətəu mitigar tinaləlin rəkis, kəni tiet ilah rəhan min tueləf nətəmini mautəhuvən min Petəni.

Nigi kəti fik iətəm nəuan tikə

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni kəməni pa lauig lan, kohiet min Petəni minautəhuvən Jerusiləm, kəni nəumis tinus Iesu. ¹³ Kəni təsəl=pən e nigi kəti fik tətəhtul əpəha isəu nəuvetin nimalin tepət. Tuvən məmə otəhli nəuan kəti, mətəu nəuan tikə, nimalin əmə, mətəu-inu səniəmə nian rəha nigi fik tətəuə lan. ¹⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm nigi fik əha məmə, “Pəh nətəmini kəsotun minian nəuam e nu min rəfin.” Kəni rəhan min nətəmini kəmotətəu rəhan nəghatiən əha təməni.§

Iesu təmahli pətigəm nətəmini e Nimə Rəha Uħgin

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Kəni kəməhuvən mohiet=pən əpəha Jerusiləm, kəni Iesu tuvən əpəha imə e Nimə Rəha Uħgin məħgi pətigəm nətəmini kəutol makit, kəni məhuvihin tepil rəha nətəm kəutol senis e məni, mine stul rəha nətəmi kəutol səlim e mak min.* ¹⁶ Kəni məhtul pəsıg e nətəmini məmə okəsotəmkian rəhalah natimnati məhuvən əpəha e Nimə ikin

* **11:7** Togki in nati miəgəh kəti təħmen e əħos əkəku. İətəmi rəha nəluəginian otasuə e əħos kəti, mətəu iətəmi rəhan nətəligian ləhtəni otasuə e togki. Nian Iesu tamasuə e togki, tətəgətun məmə in tətəva e nəməlinuian təħmen e Kig iətəm rəhan nətəligian ləhtəni. Sek 9:9 tətəni məmə nian Məsaiə otuva Jerusiləm, in otasuə e nəti togki kəti. † **11:8** Kəmotol lanəha tətəgətun=pən məmə kəutəfən nisaiəñ. ‡ **11:9** Aupən nipəti nəghatiən u “Hosanə” təni məmə, “osmiəgəh.”

Kəni mətəu uərisig lanko, nipətin tinuva min, “əni-vivi.” **11:9** Sam 118:25-26 **11:13** Luk 13:6 § **11:14** E Oltestimin mine Niutestimin, nigi fik tətəgətun nətəm İsrel. * **11:15** Afin-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uħgin” o nəħrunian natimnati nian Iesu təmuvən məħgi pətigəm nətəmini e Nimə Rəha Uħgin. **11:15** Sek 14:21; Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; Mal 3:1-5

Rəha Uhgin. ¹⁷ Kəni təməgətun ilah məmə, “Kəmətei=pən e Nauəuə Rəha Uhgin məmə Uhgin təni məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakiən məmə nətəmimi e nītəni mīn rəfin okotəfaki=pa ikin kəm iəu.’ Mətəu itəmah nəmotol məmə in ‘nimə rəha iakləh mīn.’ ”

¹⁸ Kəni pris asoli mīn mine nəgətun mīn rəha Lou kəmotətəu rəhan nəghatīən. Kəni kinotəgin e Iesu mətəu-inu nian nīmənīn nətəmimi kəmotətəu rəhan nəgətunīən, narmilah tiuvig pik ohni. Kəni pris asoli mīn mine nəgətun mīn rəha Lou kinotətəuīn mətəsəl e suaru kəti məmə okotohamu in. ¹⁹ Kəni nian tinəhnaiuv, Iesu mine rəhan mīn nətəmimi kohiet Jerusiləm minautəhuvən.

*Nīgi fik təmimis mətəgətun nəhatətəiən rəha nətəmimi
(Mat 21:20-22)*

²⁰ Kəni kəmāni lauig lan, kəməhuva mīn e suaru motafu nīgi fik əha tinaukei rəkis muvən mətəuarus əpəha e nəukətin. ²¹ Kəni Pitə nīkin tinəhti nəghatīən rəha Iesu e nīgi əha, kəni təni=pən kəm in məmə, “!əgətun, afu-to nīgi fik əpələ nəməni rah, kəni tinaukei rəkis!”

²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Otəhatətə əmə e Uhgin. ²³ İətəni pəhriən kəm təmah məmə nəmə iətəmi kəti tətəhatətə pəhriən e Uhgin, kəni otəni=pən kəm nītəuət əpəha məmə, ‘Uvən, miuvig pətigəm əpəha ləuantəhi mamnim,’ kəni nəmə təsəniən e nīkin keiu, məhatətə əmə e Uhgin, kəni nati u otol nīpəhriənīən. ²⁴ Kəni o nati u inu, iəkəni kəm təmah məmə, nəmə nəkotəfaki o nati kəti kəni motəhatətə məmə onəkotos pəhriən, kəni onəpanotos rəfin nati u nəmotəfaki ohni.

²⁵ “!E nian nəkotəhtul mətəfaki, mətəu nikitəmah nəuvin əha ikin tərəh mətəu-inu iətəmi kəti təmol nati kəti təsəhmenīən e təmah, kəni otalu e rəhan noliən tərəh məsotalpiniən nītəi təfagə tərəh rəhan. Otol lanəha pəh Uhgin əpəha e negəu e neai in otalu kəni mafəl rəhatəmah təfagə tərəh mīn.”†

*?Pəh təmegəhan e Iesu məmə otol natimnati mīn əha?
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)*

²⁷ Kəni Iesu mine rəhan tueləf nətəmimi kəmohtəlig=pa mīn əpah Jerusiləm. Kəni Iesu taliuək mətən əpəha e Nīmə Rəha Uhgin, kəni pris asoli nəuvein, mine nəgətun mīn rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəməhuva ohni. ²⁸ Kəni kəutətapuəh məmə, “?Əni-to kəm timah məmə pəh təmegəhan lam natol natimnati mīn əha? ?Kəni pəh təmegəhan e nepətiən əha, Uhgin uə iətəmimi əmə?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Oiakətapuəh-pinə-to nəghatīən kəti kəm təmah, kəni nəmə nəkotəhəlpin ko, kəni iəkəni=pinə məmə pəh təmegəhan e nepətiən u məmə iəkol natimnati mīn əha. ³⁰ ?Otəni-to məmə pəh təməni məmə Jon otol bəptais e nətəmimi? ?Uhgin, uə iətəmimi əmə kəti?”

³¹ Kəni əmeiko kinotəni-əni kəm lah mīn məmə, “?Ei, okotəni məmə nak? Nəmə okotəni məmə Uhgin əha rəueiu, kəni otəni mīn məmə, kəni təhro kəməsotəhatətəiən e Jon. ³² Mətəu, ko kəsotəniən məmə iətəmimi əmə kəti.” Kəmotəni lanəha mətəu-inu ilah kəmotəgin e nətəmimi iətəm kinotəni rəkis nīpəhriənīən e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgin. ³³ Kəni kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İtimah iəkotəruru.” Mətəu Iesu təni məmə, “Kəni iəu mīn, ko iəsəni pətigəmiən kəm təmah məmə pəh təmegəhan e nepətiən məmə iəkol natimnati mīn əha.”

11:17 Aes 56:7 **11:17** Jer 7:11 **11:18** Mak 14:1 **11:23** Mat 17:20 **11:24** Mat 7:7 † **11:25** E kopi əuas mīn nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatīən Kris aupən, nəghatīən pisin kəti mīn əha ikin iətəm tatilpin nəghatīən u mətəni məmə, “26 Mətəu nəmə itəmah nəsotaluiən, motaskəlim iəkis e nikitəmah noliən tərəh mīn rəha nətəmimi iətəm kautol e təmah, motalpin, kəni ko rəhatəmah Tatə Uhgin əpəha e negəu e neai otəsəluian kəni malpin noliən tərəh mīn rəhatəmah.” **11:25** Mat 6:14-15

12

*Nəghatiən əuhlin e nətəmimi kəutasum o nəua krep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Kəni İesu təməni nəghatiən əuhlin kəti kəm lah məmə, “Suah kəti təmasum e nəua krep, u niləuis katol wain e nəuan. Kəni mol kəlkəl e kəpiel tuvən mətəlau lan, kəni mol ikin kəti o noliən nımei naliuək-aliuəkian e nəua krep məmə nəhuin otaiu kəni kol wain lan. Kəni mol nimə kəti iətəm in ilis məmə iətəmi otəri lan mətəsal vivi o nasumiən o nati miəgəh min mine nətəmimi. Kəni təmegəhan=pən e nasumiən kəm nətəmimi məmə okotasum lan, kəni məuəri nəua krep, nəuветin rəhan, nəuветin rəhalah. Kəni miet muvən e naliuəkian iki pisin kəti.*†

² “Matuvən, matuvən, kəni nian niləuis u krep təmol nəuan kəni minimarəg, iətəmi asoli təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meh nətəm kautol uək e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. ³ Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep nəuvein mine kəm in.

⁴ “Kəni iətəmi asoli u tahli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotoh rəhn-kapə motol aulis in. ⁵ Kəni tahli=pən min rəhan kəti ioluək tuvən, kəni kotohamu timis. İlah tepət kəməhuvən, kəni nətəmimi min u kotohaein nəuvein, kəni motohamu nəuvein.

⁶ “Kəni kətiəh əmə əha ikin ilau min kətuatig, inu nətın keikei. Naunun, təmahli=pən nətın, kəni nikin təhti məmə, ‘İlah okotəkeikei motisiai nətik.’ ⁷ Mətəu təmuvən kəni nətəmimi min u kotəni məmə, ‘İnu nəti iətəmi asoli iətəm otarmənig e nasumiən nian rəhan tatə otimis. !Pəh kəhuvən motohamu min, kəni motarmənig e nasumiən rəhan!’

⁸ Kəni kəmotaskəlim motohamu, kəni motələs nıpətin məhuvən motəraki=pən lan əpəha ihluə e nasumiən.”

⁹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?İətəmi asoli u otol nak? Otuvən mohamu ilah kəni məfən min nasumiən u kəm nətəpisin min nəuvein.”

¹⁰⁻¹¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmotafin e Nauəuə Rəha Uhgın u, uə kəpə? Tətəni məmə, ‘Kəpiel u iətəm nətəmimi rəha nuvləkinian nimə kəsotolkeikeian motəpəh, in tinuva kəpiel keikei o noliən nimə. İərmənig təmol nati u, kəni in nati təuvır agın e nəhmtitah.’ ”

¹² Kəni nətəmimi asoli kətolkeikei məmə okotaskəlim İesu motləfən e kaləpus, mətəu-inu tətəghati rah e lah e nəghatiən əuhlin u. Mətəu kinotəgin e nımənin nətəmimi kəni motəpəh, motəgim.‡

*?Təhruahru o nətəuiən takis kəm Sisə, uə kəpə?
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Farəsi min nəuvein mine nətəmimi nəuvein e pati rəha Kig Herot Antipas, rəhalah min nətəmi asoli kəmotahli=pən ilah məmə okəhuva moteiuə e İesu pəh təmei aru e rəhan nəghatiən. ¹⁴ Kəməhuva ohni kəni motəni=pən kəm in məmə, “İəgətun, iəkotəhrun məmə ik iətəmi əhruahru. Noliən rəham o nətəmimi təhmen əhmen əmə o nətəmi asoli mine nətəmimi əpnəpin min rəfin əmə. Mətəni nıpəhriənian mətəgətun nətəmimi e suaru rəha Uhgın. ?Əni-to məmə təhruahru məmə iəkotətəou=pən takis kəm Kig Sisə, kəpmən asoli rəha nətəm Rom, uə kəpə? ?Oiəkotəkeikei motətəou=pən, uə kəpə?”

* **12:1** E Oltestimin, nasumiən rəha krep in tatol nəmtətiən rəha İsrel. † **12:1** Afın-to e tiksınəri “nasumiən rəha krep.” **12:1** Aes 5:1-2 **12:8** Hip 13:12 **12:10-11** Sam 118:22 ‡ **12:12** E nəghatiən əuhlin u, iətəmi rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgın. Kəni nətəmimi nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmi asoli rəha İsrel. Kəni noluək min kəutəgətun=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nətın tətəgətun=pən İesu məmə otəmanimis. Kəni nalpiniən tətəgətun=pən nalpiniən iətəm otəpanuva o nətəmi asoli rəha İsrel. **12:13** Luk 11:53-54

¹⁵ Mətau Iesu tinəhrun əmə məmə kəutəni əmə e nohlilah mətau nikilah tol pisin, kəni məni məmə, “?Təhro nəkotəni məmə onəkotol məmə iəkəmei e rəhak nəghatiən? Otos-to məni kəti məhuva-to pəh iəkeh.”

¹⁶ Kəni kəmos kəti məhuva, kəni təmətapuəh o lah məmə, “?Narmi pəh u, kəni nərgi pəh u e məni u?” Mətau kotəni məmə, “Sisə, iətəmi asoli rəha Rom.”

¹⁷ Kəni Iesu təni məmə, “Natimnati rəha Sisə, okəfən kəm Sisə. Mətau natimnati rəha Uhgin okəfən kəm Uhgin.” § Kəni narmilah təmiuvig mətau-inu təmuhalpən vivi rəhalah nəghatiən.

*?Təhro iətəmini timis
kəni məmiəgəh min?*

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. E rəhalah nətəligiən, nətəmini kəmoħmis məsotəmiəgəh minian. Kəməutalkut o nolian məmə rəhalah nətəligiən in təhruahru, kəni tol lanəha, kəmotəni kəm Iesu məmə, ¹⁹ “İəgəhun, Mosis təmətei rəkis lou kəti u təni məmə, ‘Nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətalimis əha, məmə okuələs nətilau kəti ko, kəni suakəku u otos nime iərman tatə asoli əpəha tinimis rəkis.’

²⁰ “Kəni nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tepət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nətilau kəti, kəni mimis. ²¹ Kəni iətəm təmuərisig tit pətalimis u, kəni məsuələsiən nətilau kəti mine, kəni timis min. Kəni pialau iətəm tətuərisig e lau tol əmə nati kətiəh. ²² Mətuvən, matuvən kəni nətəmi min u səpin ilah pialah min kəmotit pətan u kəni ilah rəfin moħmis, kəni məsotələsiən nətilah kəti mine. Kəni pətan əpəha təmimis min. ²³ ?Kəni o nian nətəmini okotəmiəgəh min e rəhalah nimisiən, kəni pətan əha rəha pəh, u ilah rəfin səpin kəmotit?”

²⁴ Mətau Iesu təni məmə, “İtəmah nəmotəmkarəpən. ?Nəkotəhrun məmə onak? Mətau-inu itəmah nəkotəruru Nauəuə Rəha Uhgin, kəni mətəruru min nəsanəniən rəha Uhgin. ²⁵ Nian nətəmini nətəm kəmoħmis okotəmiəgəh min, ilah okotəhmen e nagelo min əpəha e neai, kəni məsotit minian pətan, mine məsotohtəu=pən minian iərman. ²⁶ Kəni oiəkəgəhun itəmah e iətəm tətəmiəgəh min e rəhan nimisiən. Kəni nəmə təhro itəmah nəsotəfin əhanəhiən nəghatiən əha kəmətei=pən e nauəuə rəha Mosis, tətəni nanusiən rəha Mosis nian nig kəti nigəm təmatus. Kəni e nian əha, Epraham, mine Aisək, mine Jekəp kinəħmis rəkis nuvəh. Kəni Uhgin təməni=pən kəm Mosis məmə, ‘Rəueiu əha, iəu Uhgin rəha Epraham, mine Uhgin rəha Aisək, mine Uhgin rəha Jekəp.’ ²⁷ Tol lanəha, kəmləmiəgəh e narmilahal, nati əpnəpin kəmlimis e nipətilahal. Kəni tol pəhriən lanu mətau-inu Uhgin, in Uhgin rəha nətəm kəutəmiəgəh, səniəmə rəha nətəm kəmoħmis agin. İtəmah nəmotəmkarəpən pəhriən.”

?Lou nak in tepət e lou min?

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kəni iəgəhun kəti rəha Lou təmətəharəg mətətau ilah kəutəghati, kəni Iesu tətuhalpən vivi nəghatiən rəha Satusi min. Kəni tuva o Iesu mətətapuəh ohni məmə, “?Lou əhro pəhruvən u in ilis agin kəni in məuvir məmə okotohtəu=pən?”

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Lou u in ilis agin u okotohtəu=pən təni məmə, ‘!Otətəlig vivi-to itəmah nətəm İsrel! Uhgin u in rəhatah İərməniğ, in əmə in Uhgin. ³⁰ Onəkölkeikei Uhgin u rəham İərməniğ e nikim rəfin, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham.’ ³¹ Kəni lou iətəm tətuərisig

§ 12:17 Nətəligiən rəha nətəmini məmə məni rəfin rəha Rom, in rəha iətəmi asoli rəha Rom. Kəni nətəligiən rəhatah məmə nəmiəgəhiən rəhatah mine natimnati rəfin rəhatah, ilah rəha Uhgin. 12:17 Rom 13:7 12:18 Uək 23:8

12:19 Dut 25:5 12:26 Eks 3:2,6 12:28 Luk 10:25-28 12:30 Dut 6:4-5

lan tēni māmā, ‘Onəkolkeikei ik mīn nāuvein tēhmen=pən əmə māmā natolkeikei aru ik.’ Lou kəti tikə mīn tapirəkis lou mil əha.”

³² Kəni iəgətun əha rəha Lou tēni māmā, “Iəgətun, rəham nəghatīən tēhruahru. Nəmāni pəhriən māmā Iərmānig əmə in Uhgīn. Uhgīn kəti mīn tikə. ³³ Kəni okotolkeikei Uhgīn e nikitah rəfin, mīne nətəligiən rəfin rəhatah, mīne nəsanəniən rəfin rəhatah, kəni motolkeikei kitah mīn nāuvein māmā kotolkeikei aru kitah mīn. Təuvir pik māmā okotohtəu=pən lou mil əha tapirəkis nuvan əhtuviən nati miəgəh mīne sakrifais mīn rəfin iətəm Lou tətəni.”

³⁴ Kəni Iesu tēmeh māmā rəhan nəghatīən teinatig pik, kəni tēni=pən ohni māmā, “Ik ninuva iuəkir o Narmənigiən Rəha Uhgīn.” Kəni uərisig lan, ilah rəfin kinotəgin e nətəpuəh mīniən nəghatīən ohni.

*Məsaiə səniamə mipi Tefit əmə,
mətəu rəhan mīn iətəmi asoli
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Nian Iesu tēmətəgətun nətəmimi əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, kəni mətətapuəh o nəghatīən kəti o lah māmā, “?Təhro iəgətun mīn rəha Lou kotəni māmā Məsaiə u in mipi Kig Tefit? ³⁶ Narmin Rəha Uhgīn tēməfən neinatigiən kəm Tefit māmā otəni māmā, ‘Iərmānig Uhgīn tēmāni=pən kəm rəhak Iərmānig māmā, Əharəg u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mīne nisaiəni, mətəuərus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimīr mīn məlīn=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, māmā nətərmānig e lah.’

³⁷ Tefit aru tēmāni māmā Məsaiə in rəhan Iərmānig. ?Kəni nəmə mipi Tefit aru əmə, kəni təhro matol rəhan Iərmānig?”

Kəni nətəmimi mīn u kəmutətəlig e Iesu kəmotagiən pik e rəhan nəghatīən.

*Nətəmimi okotətəu vivi ilah o nəgətun mīn rəha Lou
(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)*

³⁸ Nian Iesu tēmətəgətun ilah, kəni mēni māmā, “Itəmah onəkotəkeikei mətətəu vivi itəmah kəni mətətohtəu-pəniən nolīən mīn rəha nəgətun mīn rəha Lou. Ilah kotolkeikei māmā okəhuvən e napən əfəməh mīn rəha nəfəriən māmā nətəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nikilah tətəgiən nian nətəmimi kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiəni əpəha e makit. ³⁹ Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kotolkeikei māmā okotəharəg əupən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotolkeikei māmā okəhuvən motəharəg əupən ikin nisaiəni ikin. ⁴⁰ Kəni motəkləh e nimə mīn rəha pətəlimis mīn, kəni moteiuə əmə mətəfəki əfəməh māmā okotol pəh nətəmimi kotisaiə ilah, mətəu okəmanol nalpiniən kəm lah tapirəkis.”

*Məni rəha pətəlimis
(Luk 21:1-4)*

⁴¹ Kəni Iesu tēmətəharəg əpəha e Nimə Rəha Uhgīn iuəkir o bokis kətəfən mēni ikin, materuh nətəmimi tepət kəutəraki=pən e mēni rəhalah. Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət kəutəraki=pən e mēni asoli mīn. ⁴² Kəni pətəlimis kəti ianrah tēməfən mēni əkəku keiu əmə.* ⁴³ Kəni Iesu təmauin e rəhan mīn nətəmimi kəhuva kəni mēni māmā, “Iətəni=pinə kəm təmah māmā pətəlimis əha ianrah pəhriən, mətəu tēməraki=pən e mēni asoli tapirəkis rəha nətəmimi mīn rəfin. ⁴⁴ Ilah kəmotəraki=pən e rəhalah mēni, mətəu tepət mīn əpəha lahuənu. Mətəu pətəlimis u iətəm in ianrah pəhriən, in tēməfən rəfin mēni rəhan o nosiən nəhmti nigīn nauəniən, kəni tikə mīn əha ikin.”

12:31 Lev 19:18 12:33 1Saml 15:22; Hos 6:6 12:36 Sam 110:1 * 12:42 Məni u tēhmen=pən e tuenti vatu.
12:43 2Kor 8:12

13

*Iesu tēni mēmā
Nimā Rəha Uhgīn otəmei
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Nian Iesu təmatiet e Nimā Rəha Uhgīn, kəni rəhan kəti nətəmi tueləf təmāni=pən ohni mēmā, “!Iəgətun, afu-to kəpiel asoli mīn mīne nimā mīn kotəuvir!”*

² Kəni mətəu Iesu tēni mēmā, “Itəmah nauteh natimnati mīn əha, mətəu nian otətuva iətəm nimā mīn əha, nətəmimi okotoharəg-rəg kəpiel mīn e lah. Ko kəpiel kəti təsəməhliən e nimein.”

*Nahməiən asoli otuva
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Uərisig lan, Iesu təmuvən mətəharəg əpəha e Nītəuət Rəha Nigi U Olif ikin kəhrun neruhian Nimā Rəha Uhgīn e nītəni=pən. Kəni Jemis, Jon, Pitə mīne Antiru kəməhuva ohni ilah pisin əmə. ⁴ Kəni kəmotətapuah ohni mēmā, “?Əni-to mēmā natimnati mīn əha okəhuva nəhgīn? ?Kəni nəmtətiən əhro u otol pəh iəkotəhrun mēmā tīnol nian əhruahru əha rəueiu rəha natimnati mīn əha?”

⁵ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah mēmā, “Onəutətəu vivi itəmah o nətəmimi, məsotegəhanian mēmā koteiuə e təmah. ⁶ Kəni mətəu nətəmimi tepət okəpanəhuva e nərgək, kəti otəni mēmā in Məsaia, kəti otəni mēmā in, kəni moteiuə e nətəmimi tepət.

⁷ “Kəni nəmə nəkotətəu mēmā nətəmimi nəuvein kəutəməu əpəha iuəkīr o təmah, kəni motətəu mīn nəuvein mīn əpəha isəu kautoh ilah mīn, mətəu nəgənməpītəmah otəsəginian. Natimnati mīn əha okotaupən məhuva pəhriən, mətəu səniəmā naunun nian əha tīnətuva. ⁸ Nītəni asoli mīn okotəluagin, kəni kəntri mīn okotoh mīn ilah mīn, kəni nəmig asoli otəlauəl ikin mīn rəfin, kəni nəumis asoli otus nətəmimi; mətəu natimnati mīn əha nətuəuinian əmə rəha nahməiən iətəm otəmanuva, kotəhmen əmə e pətan iətəm təmol nərfīn, kəni mīnətuəuin mətətəu nahməiən mēmā otəsuvəhian temək.

⁹ “Onəutətəu vi itəmah. Okələs itəmah kan nəkotəhtul e nəhmti kaunsil, kəni okoh itəmah əpəha imə e nimə rəha nuhapuminian mīn, kəni onəkotəhtul aupən e kig mīn mətəu-inu rəhak mīn u nətəmimi itəmah. Kəni onəkotəni pətigəm iəu kəm lah. ¹⁰ Mətəu okaupən kəni pətigəm Nanusian Təuvir kəm nətəmimi ikin mīn rəfin ko, kəni naunun nian təmanuva.

¹¹ “Nəmə kəhuva motələs itəmah kətan mēmā onəkotəhtul e kaunsil, kəni nikitəmah təsəhti pikiən mēmā onəkotəni nak. E nian əhruahru əha, onəkotəni pətigəm əmə nəghatīən u Uhgīn otəfinə kəm təmah, mətəu-inu nəghatīən u onəkotəni, səniəmā rəhatəmah nəghatīən, mətəu rəha Narmin Rəha Uhgīn otəfinə.

¹² “Nətəmimi okotegəhan=pən e pialah əhruahru mīn kəm rəhalah tiki mīr mīn mēmā okotohamu ilah, kəni tatə mīn okotol mīn lanəha kəm nenətilah əhruahru mīn, kəni kəlkələh mīn okotəhtul motol nolian əhmen mīn əmə kəm rəhalah tatə mīne mēmā mīn mēmā okotohamu ilah. ¹³ Nətəmimi rəfin okotəməki e təmah o nərgək. Mətəu iətəmi otəhtul əskasik mətəuarus=pən natimnati mīn əha okotol naunun, kəni Uhgīn otosmiəgəh.”

*Nahməiən asoli əpəha Jerusiləm
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ “Nian əha, onəkoteruh ‘nati iətəm Uhgīn tətəməki lan əpəha e Nimā Rəha Uhgīn, kəni nati u tatol Nimā Rəha Uhgīn təsasimian.’ (Iətəmi tətəfin nəghatīən u, in otəkeikei məsal lan məhrun nīpətin.) Kəni e nian əha, nətəm Jutiə okotəkeikei motaiu motagim=pən e nītəuət mīn. ¹⁵ Iətəmi tətəmeig ihluə e rəhan nimə ko təsuvən mīnian e nīpəgnəua nimə

* **13:1** Inəha Nimā Rəha Uhgīn ikin, kəmol nimə mīn e kəpiel asoli mīn. Nəuvein rəhalah nəfigəmiən təhmen e fote-faif-tausin kilo. **13:2** Luk 19:44 **13:9** Mat 10:17-20 **13:11** Luk 12:11-12 **13:12** Mat 10:21 **13:13** Mat 10:22; Jon 15:21 **13:14** Dan 9:27; 11:31; 12:11

məmki rəhan natimnati. Otaiu əmə magim. ¹⁶ Nəmə iətəmi tətəsum, kəni ko təsuvəniən lahuənu o rəhan napən mos. Otaiu əmə magim.

¹⁷ “!Kəsi! Nahməiən asoli o nīpətan nətəm kəmotol nərfilah mine nīpətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nahməiən. ¹⁸ Otəfaki əsanən kəm Uhgīn məmə natimnati min əha okəsəhuva iən e nian rəha nətəpu iən, inəha nian rəha nīmətagi asoli mine nuhuən mine, ¹⁹ mətəu-inu e nian əha, nahməiən asoli kəsəruh əhanəhiən kəti mine tol lanəha e nian Uhgīn təmətuəuin mol natimnati mətəuarus=pa u rəueiu mine. Kəni okəsəruh min iən nahməiən asoli kəti tol min lanəha. ²⁰ Mətəu Uhgīn təmətəi əkuəkīr nian əha. Nəmə təməsətəi əkuəkīriən, kəni ko iətəmi kəti təsəmiəgəhiən. In təmətəi əkuəkīr rəkis nian əha o rəhan min nətəmini nətəm tinitəpīn rəkis ilah məmə rəhan min.

²¹ “E nian əha, nəmə iətəmi kəti otəni məmə, ‘!Afu-to Məsaiə əpəha!’ uə ‘!Afu-to in əpə!’ mətəu onəsotəhatətəiən lan. ²² Onəsotəhatətəiən lan mətəu-inu, Məsaiə eiua nəuvein, mine iəni eiua min, ilah okəhuva motol nəm tət iən min mine nati apispis min. Nəmə ilah kotəhrun noliən, okotalkut məmə okotiuv i rəkis nətəmini min u nətəm Uhgīn təmitəpīn rəkis ilah. ²³ !O natimnati min əha, onəkotətəu! Mətəu iəmaupən rəkis mən i pətīgəm rəfin natimnati min əha kəm təmah.”

Nian rəha
Nəti İtəmini otuva
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Kəni e nian nahməiən asoli əha otikə,
‘kəni mītīgər otəpīs,
kəni məuīg otəsasiə iən,

²⁵ kəni məhau min e neai okotəmei
kəni natimnati asoli min ikin e neai okotəlauəl.’

²⁶ Kəni nətəmini okotafu iəu Nəti İtəmini oiəkuva e nəpuə e rəhak nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag asoli rəhak iətəm otasiəgəpīn rəfin iəu.† ²⁷ Kəni e nian əha, iəkahlī=pən nagelo min rəhak kəhuvən motəmki nətəmi min u Uhgīn təmitəpīn ilah məhuva motoriarun əmə ilah kətiəh. Nagelo min okəhuvən e nətəni min rəfin ağin e nəhue niftəni məmə okotəmki ilah.

Kəruru nian iətəm
Nəti İtəmini otuva lan
(Mat 24:32-36; Luk 21:29-33)

²⁸ “Nikitəmah otəkeikei mətəhti nīgi u fik. Nian əhruahru iətəm nəhlmin min kinəutətuəuin mauteviə, kəni nimalin min kinəutəpīlpil, itəmah nəkotəhrun məmə nian əha inəha iətəm nəkotasum lan rəhatəmah. ²⁹ Kəni e noliən əhmen min əmə, nian nəkotəruh məmə natimnati min u kinəutəhuva, kəni nəkotəhrun əmə məmə otəsuvəhiən ağin iəkuva min.

³⁰ “İatəni pəhriən kəm təmah məmə nətəmini nətəm kəutatig u rəueiu, ko kəsəhmīs rəfin iən mətəuarus natimnati min əha okəhuva motol nīpəhriən iən lan.‡ ³¹ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkə iən. ³² İətəmi kəti təsəhruniən nian uə auə əhruahru rəha natimnati min əha. Nagelo min əpəha e neai kotəruru, kəni iəu min Nəti İtəmini iəkəruru. Mətəu Tatə Uhgīn əmə in təhrun nian əhruahru əha.

İtəmah onəkotətəu vivi itəmah
(Mat 24:42-44)

³³ “Onəutətəu vivi itəmah məutair, mətəu-inu itəmah nəkotəruru nian əha rəhak oiəkuva lan məmə otuva nəhgīn. ³⁴ Otəhmen e iətəmi asoli kəti tatuvən məmə otaliuək

13:15 Luk 17:31 **13:17** Luk 23:29 **13:19** Dan 12:1; Nəh 7:14 **13:22** Nəh 13:13 **13:25** Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10 † **13:26** Afin-tu Dan 7:13 **13:26** Nəh 1:7 **13:27** Mat 13:41 ‡ **13:30** Woning u e japtə 13 kəməhuva pəhriən təhmen e nu fote nian İesu təmmīs rəkis nian nətəm İsrəl kəmotəməu ilah nətəm Rom. Kəni Rom təmos rəhan soldia min tēpət tēpət məhuva motoh rəhalah kəntri. (Mətəu nətəm kəutəfaki, ilah kəmotəhrun woning rəha İesu e fes 14-16 kəni ilah kotagim.) Mətəu nəghatiən rəha İesu tətəghati min o Naunun Nian min u kəmanəhuva.

əpəha iki pisin kəti, kəni məlin rəhan min noluək məmə okəutatig o rəhan min natimnati, kəni məfən rəhalah min uək kətiəh kətiəh. Kəni məni=pən kəm iətəmi e namtiəluə məmə otətair.

³⁵ “Kəni itəmah onəutatig məutair məutəsəl mətəu-inu itəmah nəkotəruru nian iətəmi asoli rəha nimə u otuva lan. Kəruru məmə otuva ləhnaiuv, uə o lapin, uə o fətukai tinətəri, uə mitigar tinətəri. ³⁶ Kəruru, kəmə təhro otuva ueiuəhai əmə. !Təsəuviriən məmə nəkotapili nian in otuva! ³⁷ !Mətəu nəghatiən min u iətəm iətəni=pinə kəm təmah, iətəni min kəm nətəmimi min rəfin məmə okəutair məutəsəl!”

14

*Nətəmi asoli kəməutəsəl
e suaru o Iesu məmə okotoh*

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Nian keiu əmə əha ikin kəmanol lafet mil lan rəha Pasova mine Piret U Is Tikə Lan. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou kəməutəsəl e suaru o Iesu məmə okotələs oneuən motohamu. ² Kəni kotəni məmə okəsotoliən e nian rəha lafet mətəu-inu mətə nimənin nətəmimi okotorgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotol nati kəti tərəh kəm Iesu.

*Pətan kəti təməueiu
rəhn-kapə Iesu e səntə*

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kəni Iesu təmətatig əpəha Petəni ima Saimon u leprosi təmatol aupən. Nian təmətauən, kəni pətan kəti təmos səntə kəti təməri e pətəl u kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni məmə alapastə. Səntə u, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis, kəmol e noki nard, nigə kəti. Kəni pətan əha təməhti rəkis, məueiu rəhn-kapə Iesu e səntə əha. ⁴ Kəni nətəmimi nəuvein kəməutəharəg əha ikin, niəməha təmol ilah, kəni məutəni=pən kəm lah min məmə, “?Təhro tətərəkən səntə? ⁵ !Nəmə tol səlim lan təhrun nosiən məni asoli təhmen e tri-hanrit tənariəs,* məhrun nəfəniən kəm nanrah min!” Kəni məutahi pətan u.

⁶ Mətəu Iesu tənə məmə, “!Otəpəh-tə! ?Nəutahi onak? In təmol nati təuvir kəm iəu. ⁷ Nian min rəfin itəmah nanrah min nəutatig, kəni nəmə nəkotolkeikei, nəkotəhrun nasiruiən e lah. Mətəu iəu iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmah. ⁸ Pətan u təmol nati u in təhrun. Təməueiu nipətik məmə otol əpenə-penə o nian okitənim iəu. ⁹ Iətəni pəhriən kəm təmah məmə, ikin min rəfin okətanus pətiğəm Nanusiən Təuvir, kəni okətanus min nati u pətan u təmol məmə okəsəluən lan.”

Jutəs təməni məmə otegəhan e Iesu

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kəni Jutəs Iskariot in e nətəmi tueləf rəha Iesu, təmuvən meruh pris asoli min məmə otegəhan=pən e Iesu kəm lah. ¹¹ Nian kəmotətəu rəhan nəghatiən, kəni kəmotagiən ohni, motəni məmə okəmanotəfən məni kəm in. Kəni Jutəs təmətəhtahnin əmə nian təuvir məmə otuva kəni tegəhan e Iesu lan kəm lah.

*Nol əpenə-penəiən
o lafet rəha Pasova*

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Nian tinuva o noliən lafet rəha Piret U Is Tikə Lan, kəni kinatətuəuin noliən lafet, kəni noliən rəhalah katoh sipsip o lafet rəha Pasova. E nian əha, nətəmimi min rəha Iesu kəməhuva ohni motəni məmə, “?Nəkolkeikei məmə iəkəhuvən iə motol əpenə-penə ikin məmə onəkol lafet ikin rəha Pasova?”

^{13:35} Luk 12:38 ^{14:3} Luk 7:37-38 * ^{14:5} “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit-tausin vatu (300,000 vatu). ^{14:7} Dut 15:11 ^{14:8} Jon 19:40 ^{14:12} Eks 12:6

¹³ Kəni Iesu təmahli=pən rəhan keiu iətəmini mil məmə, “Onəkian əha taun mueruh iətəmi kəti tətəharu pəri pətəl asoli kəti təmətu=pən nəhu lan, kəni nəkuıtəu=pən. ¹⁴ Əpəha e nimə iətəm tətuvən=pən ikin, kəni nəkuıtəpuəh o iətəmi asoli rəha nimə ko məmə, ‘?İgətun təni məmə nəuan u in pəhrvən məmə itimah in, mine rəhan min nətəmini iəkotauən ikin e lafet rəha Pasova?’ ¹⁵ Kəni in otəgətun nəuan asoli u in ilis ağin kinəlin vivi rəkis natimnati ikin. Onəkian əmə muol nigtaħ ikin nauənən.”

¹⁶ Kəni kəmian e taun mueruh natimnati təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauənən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Iesu təməni pətigəm məmə Jutəs otegəhanpən lan

(Mat 26:20-25; Luk 22:14,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Tınəhnaiuv, Iesu mine rəhan min nətəmini tuələf kəməhuva, ¹⁸ məutauən e tepil. Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəni pəhriən kəm təmah məmə itəmah kəti u ikinu rəueiu kəutauən pəti kitah min, otegəhan=pən lak kəm rəhak min tikimr.”

¹⁹ Kəni rəhan min nətəmini nikilah təməpəou ağin, kəni məutətapuəh kətiəh kətiəh ohni məmə, “?Ei, İərmənig, pəh u? !?İəu!?”

²⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah əmə kəti u nətəmi tuələf u in tətəuveri pəti pıret e dis kətiəh matun. ²¹ Kəni iəu Nəti İtəmini oiəkəkeikei mımis məmə inu Nauəuə Rəha Uhgın təməni lak mine, mətəu kəsi o iətəmi u iətəm tatol kəuit kəsua iətəm otegəhan=pən lak Nəti İtəmini. !Təməuvır əmə məmə in təməsair=paiən!”

*Iesu mine kəmotauən
e lafet rəha Pasova*

(Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² E nian kəməutauən, Iesu təmos pıret məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm lah məni məmə, “Otos, inu nıpətik.”†

²³ Matig mos min kap wain məfaki məni tagkiu ohni kəm Uhgın, məfən kəm lah, kəni ilah rəfin kəmotəmnim=pən lan. ²⁴ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Inu nırak iətəm tatol məmə nəniəskasikien rəha nasiruiən in tətəhtul mətəmiəgəh. Nırak u otaiu o nətəmini tepət məmə otafəl rəkis rəhalah təfagə tərəh min. ²⁵ İtəni pəhriən kəm təmah məmə oiəsəmnim minien wain u mətəuarus=pən oiəmanəmnim min ikin Uhgın otərmənig ikin.”

²⁶ Kəni kəmotani nəpuən əfaki kəti, uərisig kohiet məhuvən əpəha e Nıtəuət Rəha Nıgi U Olif.

Iesu təməni pətigəm məmə Pitə otəni məmə in təruru in

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah rəfin u onəpanotagım motəpəh iəu mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tınəni rəkis aupən məmə Uhgın otəmanoh iətəmi rəha nəsalien e sipsip min, kəni sipsip min okotaiu kətiəh kətiəh. ²⁸ Mətəu nian iəkəmiəgəh min e nımisiən, iəkaupən muvən əpəha Kaləli, kəni itəmah nəmanəhuərisig.”

²⁹ Mətəu Pitə təni məmə, “Nati əpnəpın ilah rəfin okotagım rəkis lam, mətəu iəu əmə ko iəsagım rəkisiən lam.”

³⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İtəni pəhriən kəm ik məmə o lapın əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhien mau keiu, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³¹ Mətəu Pitə təməni əskasik məmə, “Nati əpnəpın iəkəkeikei mımis kilau min ik, ko iəsəniən məmə iəkəruru ik.” Kəni rəhan rəfin nətəmini kotəni min təhmen e Pitə.

14:18 Sam 41:9 † **14:22** Pıret mine wain uə jus in nəmtətiən e nıpəti Iesu mine nıra Iesu, kəni mətasıru e tah məmə kautətəlig e nati nak Iesu təmol kəm tah e nıgi kəmaluau. Mətəu nıməfaki min nəuvein kotəni məmə pıret u mine wain kətiəuva nıpəti Iesu mine nıra Iesu ağin. **14:24** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Kor 10:16; Hip 9:20 **14:27** Sek 13:7 **14:28** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31** Jon 11:16

*Iesu tāmuvən mətəfaki
əpəha Ketsəmāni*

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kəni lapin kəməhuvən əpəha ikin kəti nərgin u Ketsəmāni, kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “Otəharəg u ikin u, pəh iəkuvən mətəfaki.”

³³ Kəni mit Pitə, Jemis mine Jon məhuvən, kəni nikin tinətahmə pik, kəni tinətəu tərəh agin. ³⁴ Kəni təni māmā, “Nikik tətahmə pik, kəni iuəkir iəkimis lan. Ələharəg u ikinu kəni məhlair əmə.”

³⁵ Kəni muvən min nəuvetin meiuaiu məmei e niftəni mətəfaki māmā, “Nəmə suaru kəti min əha ikin, pəh nian əfigəm u otəsuvaian ohniəu.” ³⁶ Kəni mətəfaki māmā, “Apə,” (u nipətin u təni māmā rəhak tatə), “ik nəkəhrun noliən natimnati min rəfin. Əui, os rəkis nahməian min u iətəm okəmanəhuva. Mətəu nəsolian rəhak nətəligian, mətəu ol nati nak iətəm ik əmə nəkolkeikei.”

³⁷ Kəni mitəlig=pa. Mətəu rəhan iətəmimi milahal kəhlapili. Kəni təni=pən kəm Pitə māmā, “?Saimon, nətapili, uə? ?Təhro nəsairian-to auə kətiəh əmə?” ³⁸ Kəni mənī=pən kəm lahal māmā, “Onəklair məhləfaki maleh vivi māmə onəsləmei-pəniən e nəfeifeiən. Nikitəmahal tolkeikei, mətəu nipətitəmahal təpəou.”

³⁹ Kəni təməpəh min ilahal, mitəlig=pən min mətəfaki mətəni əmə nati kətiəh. ⁴⁰ Kəni mitəlig=pa min, mətəu kinlapili min, minləruru nairian, kəni minləruru māmə okihlani=pən nak kəm in.

⁴¹ Təmuven min kəni mitəlig=pa mau kisil, mətəu kəhlapili, kəni tāmāni=pən kəm lahal māmā, “?Nəhlapili əhanəh məhləmeig? !Nəhmen! Nian tinuva māmə iəu Nəti iətəmimi okegəhan=pən lak e nəhlmi nətəm nol təfagə tərəh. ⁴² !Hləhtul-tə, kautəhuvən! Lahfu-to, iətəmimi u tətəgəhan=pən lak e nəhlmi tikimir min, əpəha tətəva.”

Tikimir min rəha Iesu kəmotaskəlim in
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Iesu təmətəghati əhanəh, kəni Jutəs in e nətəmi tueləf rəhan min† tətəupən e nimənin nətəmimi. Nəuvein kotəmki nau rəha nəluaginian, mine neim məhuva. Nətəmi min u, pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahli=pa ilah. ⁴⁴ Iətəmi u tətəgəhan e Iesu kəm lah tāmāni rəkis kəm lah māmā, “Iətəmi əha iəkol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeian lan, nəkotəhrun əmə māmə iətəmi əha in əha. !Nəkotaskəlim motos məhuvən motaskəlim vivi!”

⁴⁵ Kəni əmeiko Jutəs təmuva iuəkir o Iesu, kəni mənī māmā, “İəgətun,” kəni mol nəmtətiən rəha nolkeikeian lan. ⁴⁶ Kəni nətəmimi min əha kəməhuva motaskəlim tiəkis. ⁴⁷ Mətəu ilah kəti rəha Iesu təmətəhtul iuəkir o lah təmeuvi nau rəha nəluaginian e nimein maut-aut əmeiko mauəh e nau mohatuv rəkis matəlgi ioluək kəti lan rəha pris asoli agin.

⁴⁸ Kəni Iesu təni māmā, “?Təhro nəutəmki nau asoli rəha nəluaginian mine neim mətəhuva māmə onəkotələs iəu? ?Nikitəmah təhti māmə iəu iəhamu itəmi kəti matol nəluaginian o nələs iəhuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ⁴⁹ Nian min rəfin kitah min itəmah əpəha e Nimə Rəha Uhgīn iətəgətun nətəmimi ikin. ?Kəni nəkotəhro məsotaskəlimian iəu? Mətəu nati Nauəuə Rəha Uhgīn tāmāni otəkeikei muva mol nipəhriənian lan.”

⁵⁰ Kəni rəhan min rəfin nətəmimi kinotəpəh in, kəni motəgim. ⁵¹ Kəni iətəm aluə kəti iətəm təməlkahu əmə e napən kəti matuərisig e Iesu, kəni nətəmimi nəuvein kəmotələs, motəmkarəpən lan, ⁵² kəni rəhan napən titis, taiu piəpiə əmə magim. §

Iesu təməhtul
e nəhm̄ti kaunsil min

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

14:32 Jon 18:1 **14:34** Jon 12:27 **14:36** Mak 10:38; Jon 6:38 † **14:43** Inu Mak təmsimaru min, mənī māmə Jutəs in min iətəmimi tueləf kəti rəha Iesu. In tolkeikei māmə təgətun əhruahru māmə noliən rəha Jutəs in tərəh pəhriən agin. In tatol kəuit kəsua. **14:49** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50** Sam 31:11 § **14:52** Nətəmimi tēpət kotəni māmə iətəm aluə u in Mak, in iətəmimi u təmətēi nauəuə u.

⁵³ Kəni tətəpinəpu əhanəh, kəmos Iesu məhuvən əpəha ima pris asoli agin u kətuəpəmin rəfin pris asoli min, mine nəgətu min rəha Lou, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel ikin. ⁵⁴ Kəni Pitə tətən təlig-təlig matuərisig e lah muvən əpəha lahuənu ima pris asoli agin ikin. Kəni təmuvən əpəha e iat mətəharəg ilah soldia min rəha pris asoli agin mətətogəm e nigəm.

⁵⁵ Kəni pris asoli min mine nətəmini rəfin rəha kaunsil kəməutəsəl e nəniən min nəuvein rəha Iesu məmə okotoəhamu ohni. Mətəu kəsotehiən kəti mine. ⁵⁶ Kəni nətəmini tēpət kəmotēiua e Iesu, mətəu rəhalah nəghatiən tətəi pisin pisin.

⁵⁷ Kəni nəuvein kotəhtul moteiua lan məmə, ⁵⁸ “Iəmətəu təməni məmə otəəkən Nimə Rəha Uəgin u nətəmini əmə kəmotol e nəhlmiəlah. Mətəu e nian tatol kisil lan, təmanuvləkin min nitain u kəsoliən e nəhlmitəmi.” ⁵⁹ Kəmotəni lanəha mətəu ilah min, rəhalah nəghatiən tətəi pisin pisin.

⁶⁰ Kəni pris asoli agin təməhtul əupən e lah kəni məni=pən kəm Iesu məmə, “?Təhro nəəghatiən? ?Təhro e nəghatiən min əha iətəm kəutəni pətigəm tətələs pikin ik?”

⁶¹ Mətəu Iesu tənəpin əmə məəghatiən. Kəni pris asoli agin əpəha təməni=pən min məmə, “?Təhro? ?Ik Məsaia u Nəti Iətəmi kətəni-vivi?”

⁶² Kəni Iesu təni məmə, “!Əuəh, iəu u! Onəpanoteruh iəu Nəti Iətəmini iətəharəg e nəven maru rəha Uəgin u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin, kəni manoteh min iəu e nəpuə e neai iətuva.”

⁶³ Kəni pris asoli agin tearis rəhan nəpən min mətəu-inu in tolkeikei məgətu kəm nətəmini məmə nikin təmərah o nəghatiən rəha Iesu, kəni məni məmə, “Okəsotəsəl minien iətəmi kəti məmə otəni min nati kəti lan. ⁶⁴ !Ninotətu rəkis tətəghati rah e Uəgin! ?Nəutəhrətəlig? ?Okotəhro e suah u?” Kəni ilah rəfin kəmotəni məmə otəkeikei mimis.

⁶⁵ Kəni kəmotol əuvsan Iesu, kəni nəuvein kəmotagəh lan, nəuvein kotəlis nəhmtin motoh kəni motəni məmə, “!Ei, ik iəni rəha Uəgin! !Əni-to məmə pəh u təmoh ik!” Kəni soldia min rəha pris asoli agin kəmotem.

Pitə təməni məmə in təruru Iesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-27)

⁶⁶ Kəni Pitə təmətan əhanəh əpəha ləhtəni e iat. Kəni pətan mītə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin təmuva. ⁶⁷ Kəni mafu tətətogəm e nigəm, kəni təmeruh mətig Pitə kəni məni məmə, “Ik min itəlau Iesu iətəm Nəsərit nəmətuan.”

⁶⁸ Mətəu Pitə təmeiua, kəni məni məmə, “Iəkərru nati ko nətəni,” kəni muvən mətəhtul əpəha e ket rəha iat. Kəni mənig kəti təkəkə.

⁶⁹ Kəni pətan əha təmeruh min in ikin əha, kəni məni=pən kəm nətəm kəutəhtul əha ikin məmə, “Suah u in min in ilah kəti.” ⁷⁰ Mətəu Pitə təmeiua min.

Kəni təsuvəhiən, nətəmini nətəm kəutəhtul əha ikin əha kəmotəni=pən min kəm in məmə, “Nipəhriən, ik min ilah kəti mətəu-inu iəkotəhrun məmə ik iətəm Kaləli.”

⁷¹ Mətəu Pitə təməni məmə, “Nəmə iəteiua, pəh Uəgin otol nalpinien əskasik kəm iəu,” kəni mos min nonəuvil məmə, “!Iəkərru suah kəha nəutəni!”

⁷² Kəni rəueiə agin min mənig təkəkə min, kəni nikin təhti nəghatiən rəha Iesu məmə, “Mənig otəsəkəkə əhanəhiən mau keiə, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkərru iəu.” Kəni Pitə tinətu tərah əmeiko mətəsək.

15

Iesu təməhtul e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni ləpləpin agin pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nəgətu min rəha Lou, mine nətəmini min rəfin rəha kaunsil kəmotuəpəmin ilah min, kəni mautələhu nəghatiən məmə okotoəhamu Iesu. Kəmotəni=pən kəm nətəmini nəuvein

məmə okotəlis Iesu kəni motit məhuvən motəhlman=pən lan e nəhlmi Pailət, u kəpmən asoli rəhalah.

² Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Ik kig rəha nətəm Isrel?” Kəni mətəu Iesu təni məmə, “?Ik nətəni məmə tol lanko.”

³ Kəni pris asoli min kəmotəni pətigəm nolien tepət lan. ⁴ Kəni Pailət təmətapuəh ohni məmə, “?Təhro nəsuhalpinien? ?Nəmətəu kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin tepət lam?”

⁵ Mətəu Iesu təsəghati minien, məpnəpin əmə, kəni Pailət narmin təmiuvig ohni.

*Pailət təməni məmə
Iesu otəkeikei mimi*

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ E nu min rəfin, nian katol lafet lan rəha Pasova, nolien rəha kəpmən u Pailət məmə in otahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus iətəm nətəm Isrel kəmotəni. ⁷ Kəni suah kəti, nərgin u Parəpəs, tətətig e kaləpus ilah in min nəuvein, mətəu-inu kəmotəhamu iətəmini e nian kəməutəluagin ilah kəpmən. ⁸ Kəni nīmənin nətəmini kəməhuva o Pailət motəni=pən kəm in məmə otol əmə nati kətiəh təhmen=pən e iətəm tatol nian min, mahli pətigəm iətəmi kəti e kaləpus.

⁹ Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Nəkotolkeikei məmə iəkahli pətigəm kig rəha nətəm Isrel?” ¹⁰ Təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis məmə pris asoli min kəmotəfən Iesu e nəhlmin mətəu-inu kautetet.

¹¹ Mətəu pris asoli min kəmotəkeikei kəm nīmənin nətəmini məmə okotəuhlin nətəligian rəhalah. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pailət məmə otahli pətigəm Parəpəs, mətəu səniəmə Iesu. ¹² Kəni Pailət təmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu iəkəhro e suah u itəmah nəmotəni məmə in kig rəha nətəm Isrel?”

¹³ Kəni kəmotəgət əfəməh məmə, “!Okətu-pəri e nigə kəməluau!”

¹⁴ Kəni Pailət təmətapuəh min o lah məmə, “?O nak? ?Nolien tərəh nak u suah u təmol?” Mətəu kəmotəgət əfəməh min məmə, “!Okətu-pəri e nigə kəməluau!”

¹⁵ Kəni Pailət təmolkeikei məmə otol nikilah, kəni mahli pətigəm Parəpəs, kəni məhlman=pən e Iesu e nəhlmi rəhan soldia min məmə okotalis kəni motətu-pəri e nigə kəməluau.

*Soldia min kəmautol
mirə Iesu*

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kəni soldia min rəha Pailət kotələs Iesu məhuvən əpəha imə e nimə asoli rəha kəpmən, kətəni məmə Praetoriəm. Kəni kəmotəuin rəfin e soldia min kəhuva mohtəlau lan. ¹⁷ Kəni məhuvən=pən e kot ərarəuv təhmen əmə e kot rəha kig, kəni motuerin-uerin niləuis iətəm tol nihlin nihlin motol kəfəfau lan iətəm təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motəfəfau=pən lan kəm in. ¹⁸ Kəni motol mirə kəni məutəuvsan lan məutəni məmə, “?Itimah iəkotəfinə nisiaian kəm ik, kig rəha nətəm Isrel.” ¹⁹ Kəni motəh rəhn-kapə e nəuanigi, motəgəh lan, motasiəulin e nəulilah məutəfən nisiaian eiuə kəm in. ²⁰ Nian kəmotol əuvsan rəkis lan, kəni motəpeg rəkis kot ərarəuv əha, kəni məhuvən=pən əhanəh e rəhan napən, kəni motit məhuvən məmə okotətu-pəri e nigə kəməluau.

*Kəməhtipən Iesu
e nigə kəməluau*

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Nian əha, e suaru, kəmoteruh suah kəti iətəm Sairəni, nərgin u Saimon. (In tatə rəha Aleksantə mine Rufəs.)* Tatuvən Jerusiləm, kəni kotəkeikei kəm in məmə otələs nigə kəluau. ²² Kəni kəmotit Iesu məhuvən əpəha ikin kəti kətəni məmə, Kolkotə, u nipətin təni

15:1 Luk 22:66 **15:5** Aes 53:7; Mak 14:61 **15:11** Uək 3:13-14 * **15:21** Kateruh lanu lan məmə nətəmini min u Mak təmətei nauəuə u tatuvən kəm lah, ilah kinotəhrun rəkis Aleksantə mine Rufəs. Məta Rufəs pəhrian u Pol təməni e Rom 16:3. **15:21** Rom 16:13

məmə Louipil-uipil. ²³ Kəni kəmotəfən wain u kəmol filəh-filəh ilau mərsin u mir məmə otəmnim pəh təsətəuian nəhməian e nipətin, mətəu təpəh nəmnimian.

²⁴ Kəni kəmotələs Iesu məhuvən motətu-pəri e nigı kəməluau. Kəni motəuəri rəhan napən moturin tais ohni məmə pəh otos.

²⁵ Kəmotətu-pəri Iesu e nigı kəməluau e nain klok ləplapin, ²⁶ kəni motətei rəkis nipəgnəmtin u kəmotəh lan məmə,

IN KIG RƏHA NƏTƏM ISREL

kəni motəhti=pən nəghatian u e rəhan nigı kəməluau. ²⁷ Kəni iətəmini mil keiu iətəm kətuəluagin kəm kəpmən matuoh nətəmini, kəmətu-pəri ilau e nigı kəməluau, kəti e nikalin maru, kəti e nikalin məuil.†

²⁹ Kəni nətəmini nətəm kəutaliuək e suaru, məuturin-urin rəhn-kapə lah kəm in məutəuvsan lan məutəni məmə, “Ei, ik nəməni məmə onəkərəkən Nimə Rəha Uhgın kəni nian tatol kisil lan, nəmanuvləkin min in pisin. ³⁰ !Eiuaiu-to e nigı kəməluau ko, mosmiəgəh aru-to ik!”

³¹ Pris asoli min mine nəgətin min rəha Lou kəmotol əmə nati kətiəh motol əuvsan motəni məmə, “!Təmasiru e nətəmini tēpət, mətəu ko təsasiru aruian lan! ³² Təuvir pəh kitah koteruh-to Məsaia u, kig rəha nətəm Isrel, oteiuaiu e nigı kəməluau pəh kitah koteruh motəhatətə lan.” Kəni iətəmini mil u kətuəhkul ilahal Iesu kinatuəni min nəghatian tərəh lan.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Kəni e tueləf klok mətəuərus=pən tri klok, napinəpuian təmeiuaiu mirəuei nati. ³⁴ Kəni e tri klok ləhnaiuv, Iesu təmasək əfəməh e rəhan nəghatian məni məmə, “!Eli, Eli! ?Lema sapaktəni?”‡ Nipəti rəhan nəghatian təni məmə, “!Uhgın rəhak, Uhgın rəhak! ? Təhro nətəpəh iəu?”

³⁵ Nətəmini nəuvein kəməutəhtul əha ikin kəməsotətəu vivian nəghatian u, kəmotəni məmə, “Otətəu-to. Tətauin e Elaijə.” ³⁶ Kəni ilah kəti təmai u muvən miuvi=pən wain u tarfu e nati kəti timətmətig təhmen e kotin, məu-pəri e nəuanigi tuvən o Iesu məmə otəmnim. Kəni məni məmə, “Pəh-to kotəh-to məmə Elaijə otuva mələs iahu, uə kəpə.”

³⁷ Mətəu Iesu təmagət əfəməh min, kəni rəhan nehagian tiet.

³⁸ Kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgın, napən iətəm tətəhkul pəsəg e Ikin Tasim Agin Ikin, təməhapu nəuvin keiu təmətuəuin əpəha ilis mətəuərus=pa əpəha ləhtəni. ³⁹ Kəni iətəni asoli rəha soldia min iətəm təmətəhtul e nikali Iesu, təməh məmə təmimis lanəha, kəni in təməni məmə, “!Nipəhrianian, suah u in Nəti Uhgın pəhrian!”

⁴⁰ Nipətan nəuvein kəməutəhtul isəu məutəsəl=pa mauteruh. Ilah nəuvein u Meri Maktələ, mine iahuni məmə rəha Jemis əkəku mine Josis, mine Səlome. ⁴¹ Ilahal kəməhlitəu=pən Iesu nian təmətatig Kaləli, məhlasiru lan. Ilah nipətan tēpət kəmotəri məhuvən əpəha Jerusiləm ilah Iesu.

Josip təməhluaig e Iesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Kəni nian əha Iesu təmimis lan, in nian rəha nol əpenə-penəian natimnati rəha Sapət, kəni olauig nian rəha Sapət, kəsolian uək lan. Tinapinəpu, ⁴³ Josip in iətəm Aramatia tinuva. In iətəni kəti rəha kaunsil iətəm kətisiai in. In nikin təməhti pik Narmənigian Rəha Uhgın. Kəni təməsəginian, muvən o Pailət mətəpuəh o nipəti Iesu. ⁴⁴ Nian Pailət təmətəu

15:24 Sam 22:18 † 15:27 Ekopiəuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris aupən, nəghatian pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatian u mətəni məmə, “28 Kəni nəghatian iətəm Aiseə təmətei e Nauəuə Rəha Uhgın tinuva pəhrian. Tətəni məmə, ‘Kəti məmə in iətəni rəha nəhtian lou.’ ” (Aes 53:12) 15:29 Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 ‡ 15:34 Afın-to e futnot e Mat 27:46 15:34 Sam 22:1 15:36 Sam 69:21 15:40 Luk 8:2-3

māmә Iesu tinimis rәkis, kәni tәmauit mauin e iәtәmi asoli rәha soldia min mәtapuәh ohni māmә, “?Kәtәni pәhriәn māmә Iesu tinimis rәkis uәhai әmә?”S

⁴⁵ Mәtәu iәtәmi asoli rәha soldia min tәni māmә, “Nipәhriәniәn, tinimis rәkis.” Pailәt tәmәtәu nәghatiәn u kәni megәhan=pән e nipәti Iesu kәm Josip. ⁴⁶ Kәni Josip tәmuvән mos nәhmti napән ruән kәti, nәrgin u linән, muva mәlәs iahu Iesu e nigі kәmәluau mәuveg lan, mәlәs muvән mәlәhu=pән e nipәg kәpiel u kәmel rәkis māmә okol suvәt ikin. Kәni misuә=pән e kәpiel asoli kәti mahtipәsig=pән e nipәg kәpiel u lan. ⁴⁷ Kәni Meri Maktәlә mine Meri māmә rәha Josis, ilau kәmuерuh ikin әha kәmәlәhu=pән Iesu ikin.

16

*Iesu tinәmiәgәh
e rәhan nimisiәn*

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Nian rәha Sapәt tinuva minuvән rәkis, kәni Meri Maktәlә mine Meri māmә rәha Jemis, mine Sәlome kәmlos nәhmti nati pien-pien min u nәmiәvilah tәuvir māmә okilol=pән e nipәti Iesu. ² Lәplapin agin mitigar tinәtәri e Sante, pәta milahal u kәmhluvән e suvәt. ³ Nian kәmhluvән e suaru kәni mәhlәni kәm lahal min māmә, “?Kәrmә pah otasiru e tahal misuә rәkis kәpiel asoli әpәha e nipәg kәpiel?” ⁴ Mәtәu-inu kәpiel әha kәpiel asoli.

Mәtәu nian kәmhluvән iuәkir, milәsal=pән milafu kinisüә rәkis e kәpiel. ⁵ Kәmhluvән imә e nipәg kәpiel milafu iәtәm aluә kәti tәtәharәg әha e nipәg kәpiel e nikalin maru ikin rәhalahal, tәmuvән e kot әfәmәh ruән kәti, kәni ilahal kәmhlauit pik ohni. ⁶ Kәni tәmәni=pән kәm lahal māmә, “Slәgin pikian. Nәlәsal e Iesu iәtәm Nasәrit, iәtәm kәmәtu-pәri e nigі kәmәluau, mәtәu in tikә u ikinu rәueiu. In tinәmiәgәh rәkis e rәhan nimisiәn. Leruh-to nimein u kәmәlәhu=pән ikin. ⁷ Kәni rәueiu onәkluvән mihlәni=pән kәm rәhan min nәtәmimi mine Pitә, māmә in otaupән matuvән Kalәli, kәni onәkohuәrisig lan mәhuvән moteh әha ikin māmә inu tәmәni rәkis mine kәm tәmah.”

⁸ Kәmlaiu mihliet e suvәt mәhlagim, mәtәu-inu kinlәgin pik mәhlәrәmrumin. Kәni mihluvән mәslәniәn nati kәti mine kәm nәtәmimi mәtәu-inu kinlәgin pik.*

Iesu tәmietpa o Meri Maktәlә

(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Nian Iesu tәmәmiәgәh min e Sante lәplapin agin, kәni maupән miet=pa o Meri Maktәlә. Aupән tәmәhgi pәtigәm narmin tәrah sәpin lan. ¹⁰ Kәni Meri tәmuvән mәni=pән kәm rәhan min nәtәmimi nәtәm kәmәutan ilah min ilah aupән, mәtәu nikilah tәtahmә pik kәni mәutasәk. ¹¹ Mәtәu nian kәmotәtәu māmә Iesu tinәmiәgәh rәkis e rәhan nimisiәn, kәni miet=pa o pәtan әha, mәtәu ilah kәmәsotәniәn nipәhriәniәn lan.

Iesu tәmietpa o rәhan iәtәmimi mil keiu

(Luk 24:13-35)

¹² Uәrisig, Iesu tәmiet=pa o iәtәmimi mil keiu kәmiasipән Jerusilәm mәtian e suaru, mәtәu e nian әha nipәtin tәmol pisin. ¹³ Kәni ilau kәmiatәlig min mian muәni=pән kәm ilau min nәuvein, mәtәu ilah kәmәsotәni minian nipәhriәniәn e lau.

§ 15:44 Nian nәtәm Rom kәutәtu-pәri nәtәmimi e nigі kәmәluau, kәutәhrun nәmiәgәhiәn o nian kәtiәh uә keiu uә kisił mine, kautol māmә nәtәmimi okotos pik nahmәiәn, uәrisig ko kәmanohmis. **16:7** Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8** E kopi әuas min tәpәt rәha Niutestimin iәtәm kәmәtei e nәghatiәn Kris aupән, fes 9-20 kohkә, kәni nәghatiәn rәha Mak tәmol naunun u ikinu. Kәni nәtәmi asoli nәtәm kotәhrun vivi Baebol, nikilah tәhti māmә nәtәpisin kotilpin fes 9-20. E kopi әuas min nәuvein min rәha Niutestimin, nәghatiәn u tatos nimei fes 9-20: Nipәtan min u kәmәhuva, motәfa nәniәn min u kәm Pitә mine in min nәuvein u ilah min ilah, e natimnati min u iәtәmi u tәmәni kәm lah. Konu uәrisig e natimnati min u, Iesu әmә tәmәfәn nәghatiәn kәm lah u tasim, tәtәmiәgәh, mәрuru mәsikәiәn nian kәti. Nәghatiәn u tәtәni māmә Uhgин tәhrun nosmiәgәhiәn nәtәmimi, in tәhrun naskәlimiәn iәtәmimi mәtәuarus naunun nian. Kәni Iesu tәmahli pәtigәm nәtәmimi min rәhan māmә okotos rәhan nәghatiәn mәhuvән e nitәni min rәfin rәha nәhue niftәni.

*Iesu tāmietpa o rəhan nətəmimi lepın**(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Uək 1:6-8)*

¹⁴ Kəni uərisig, Iesu tāmiet=pa mın o rəhan nətəmimi lepın nian kəməutauən. Kəni mətahi ilah məmə, “Itəmah nəsothətətəiən lak, rəhn-kapə təmah tiəkis pik.” Təmah ilah mətəu-inu kəsotəhatətəiən e nətəm kəmotəh məmə tinəmiəgəh rəkis e rəhan nımisiən.

¹⁵ Kəni məni=pən kəm lah məmə “Əhuvən motəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəmimi mın e nəuaniləuis mın rəfin e nitəni mın rəfin. ¹⁶ İətəmi otətəu Nanusiən Təuvir təhatətə lan kəni mol bəptais, Uhgın otosmiəgəh. Mətəu iətəmi təsəhatətəiən lan, Uhgın otol nalpiniən asoli kəm in. ¹⁷ Kəni nətəmi okotəhatətə lak, Uhgın otol ilah kotol nati apispis mın. Okotəhgi pətigəm narmin tərəh tepət e nərgək, kəni motəghati e nəghatiən iki pisin mın. ¹⁸ İlah kotəhrun naskəlimiən sineik u tatus itəmi, motəhrun nəmnimiən nati kətakonə lan, mətəu ko təsərəkinien ilah. İlah motəhrun nələhu-pəniən nəhlmiəh e nətəm kəutohmis kotəmiəgəh.”

*Iesu tinəri matuvən e neai**(Luk 24:50-53; Uək 1:9-11)*

¹⁹ Kəni nian İərməniğ Iesu tinəghati rəkis kəm rəhan mın nətəmimi, kəni Uhgın tos minatuvən e neai, kəni in tətəharəg e nıkali Uhgın maru, ikin ima nəsanəniən mine nisiaiən.

²⁰ Kəni rəhan mın nətəmimi kəmohtet məhuvən motənuş pətigəm rəhan nəghatiən əpəha ikin mın rəfin. Kəni İərməniğ tətəşiru e lah matol nəmtətiən tepət. Kəni nəmtətiən mın əha kəutol nəfigəmiən məmə rəhalah nəghatiən in nıpəhriənien.

LUK

Nanusien Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Luk Təmätei Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk

?Pəh təmätei nauəuə u? Luk təmätei nauəuə u. Səniən mə in iətəmi tueləf kəti rəha İesu, mətəu in niəli kəti rəha Pol, in təman pik ilau Pol. In səniən mə in iətəm İsrel, in İanihlua əmə kəti, mətəu in iəfaki kəti. In toktə kəti təmol pik skul. In təməhrun vivi natimnati e nəmiəgəhiən rəha İesu. In təmätei nauəuə mil u: Nanusien Təuvir İətəm Luk Təmätei, mine Uək Min Rəha Aposil Min.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Luk təmätei nauəuə u tatuvən kəm rəhan kəti niəli u Teofiləs. Nipəti nərgin u məmə, “İətəmini iətəm tolkeikei Uhgın.” Luk təmätei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə Nanihlua* min tepət okotafin.

?Natigien təhro lanu nian təmätei? Nətəmini tepət, nıkilah təhti məmə Luk təmətatig Rom uə Sisəriə nian təmätei nauəuə u. E nian əha, nəniən tepət o İesu təmitəlau-təlau.

?Təmätei nauəuə u o nak? Luk təmolkeikei məmə otəti nəniən kəti təm təhruahru kəni məhəgəhag e nəmiəgəhiən rəha İesu. Kəni in təməghati ilah nətəmini min kəmotaliuək ilah İesu mauteruh rəhan min noliən mine nəniən min. Nian in təmos nəghatien rəha İesu o lah kəni Luk təmätei nauəuə u. In tolkeikei məmə otəgəhun məmə İesu in iətəmi pəhriən kəti, mətəu in təməsoliən nati kəti tərəh. Kəni in Uhgın, mine in İosmiəgəh.

¹⁻² Teofiləs, ik iətəmi asoli katisiai ik, kəni iəkəti nauəuə u tatuvən kəm ik.

Aupən, Uhgın təməni natimnati nəuvein, kəni rəueiu e nian rəhatah, in tinol ilah kınəhuva minautol nipətin. Nətəmini tepət kəməutəti e nian əha, mauteruh natimnati min əha e nəhmtilah əhruahru, kəni məutəni. Kəni nətəmi nəuvein kəməutətəu rəhalah nəghatien, kəni məutalkut pik məmə okotəti rəkis əhruahru natimnati min əha. ³ Kəni iəu iəmitəu vivi nəghatien min əha məmə iəkəhrun əhruahru mə təmətuəuin əhro, kəni iəu rəhak nətəligien məmə təuvir iəu min iəkəti rəkis əhruahru natimnati ərəfin min əha məmə onəkəfin. İətəti əhruahru natimnati min u nəukəti nəniən mine natimnati iətəm kəutəhuərisig. ⁴ İəkolkeikei məmə iəkəni natimnati min əha kəm ik məmə nəkəhrun əhruahru məmə nəniən iətəm kəməni rəkis kəm ik, in nipəhriənien.

Agelo təməghati e nairien rəha Jon Bəptais

⁵ E nian rəha suah kəti, nərgin u Herot Asoli, kig rəha Jutiə, e nian əha pris kəti nərgin u Səkarəea. In kəti min e pris min u kətəni nərgi lah məmə, Pris min rəha Apia. Aupən rəkis, suah u Apia tatsipən e pris u Eron. Rəhan pətauəhli nərgin u İlesəpet, kəni in min tatsipən e pris u Eron. ⁶ Kəni ilau kuəhruahru e nəhmte Uhgın, nian rəfin kətuətəu=pən vivi noliən rəha Lou rəhan mine nəghatien min rəhan, kəni məsuərəkiniən kəti. ⁷ Nati əpnəpin kuəhruahru, mətəu ilau nətilau tikə. İlesəpet, in təseməkien mətəuərus minəpətauəhli kəni ilau pəti kinuəuəhli.

⁸ Kəni nian tinuva əhruahru, məmə pris min rəha Apia okəhuvən e Nimə Rəha Uhgın motol rəhalah natimnati min. Kəni Səkarəea, in min təmuvən mə tol pisəpis rəha Uhgın.

⁹ E noliən rəha pris min, ilah kəmotatu e kəpiel əkəku min mə otəgəhun pəh mə otol nati e Nimə Rəha Uhgın məmə otuvan nati pien-pien tuvən kəm Uhgın. E nian ilah kəmotol lanəha in təməgəhun Səkarəea. ¹⁰ Kəni e nian in təmuvən imə mətəvan nati pien-pien, nətəmini tepət kəməutəhtul ihluə mautəfaki.

* : Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri. **1:1-2** Uək 1:1 **1:9** Eks 30:7

¹¹ Kəni agelo kəti rəha Uhgín tāmietigəm=pən ohni mətəhtul əha e nəven maru ikin, əha kətuvan nati pien-pien ikin. ¹² Kəni nian Səkaraea təmeruh, kəni narmin tēmiuvig mətərəmrumin minəruru əfəməh nati, kəni nəginian təmərīauəh e nikin.

¹³ Mətəu agelo təmāni=pən kəm in māmə, “Səkaraea, səginian, mətəu rəueiu Uhgín tinətəu rəham nəfakian. Kəni rəham pətauəhli llesəpet otos natin kəti iərman. Kəni onəkəkeiki mauin e nərgin māmə Jon. ¹⁴ Kəni onəkətəu təuvir magian min, kəni nətəmini tepət okotagian o nairian rəhan, ¹⁵ mətəu-inu in otuva iətəmi asoli e nəhmti İərməniğ. Kəni in otəsəmnim aginian wain mine nəmnimian əskasik min. Kəni Narmin Rəha Uhgín otərīauəh lan, nian otətətiğ əhanəh e nərfi rəhan māmə, matuvən əmə lanəha nian rəfin. ¹⁶ Kəni in otiuvi=pa nətəm Isrel tepət okotətiğ=pa o İərməniğ, Uhgín rəhalah.

¹⁷ “Uərisig İərməniğ otuva, mətəu in otaupən muva mətən e narmin mine e nəsanəniən təhmen e Elaijə māmə in otəuhlin nətəliğin rəha tatə min kohtətiğ=pən min o rəhalah kəlkələh min, kəni in otəuhlin min nətəm kəutəhti nəuia Uhgín okotos min neinatigian rəha nətəmi kotəhruahru. E nolian əha, in otol əpenə-penə o nəmiəğəhian rəha nətəmini o nuvaian rəha İərməniğ.”

¹⁸ Kəni Səkaraea təmāni=pən kəm agelo māmə, “?Oikəhro lanu məhrun māmə nati u otuva mol niphəriəniən lan? Mətəu-inu iəu inauəhli rəkis, kəni rəhak pətan min tinəpətauəhli.”

¹⁹ Kəni agelo təmāni=pən kəm in māmə, “İəu, nərgək u Kapriel, kəni iəu iətəhtul e nəhmti Uhgín e nian ərəfin. Kəni in təmahli=pa iəu māmə iəkuva məğhati kəm ik, kəni mənə=pinə nanusian təuvir u. ²⁰ !Ətətiğ-to lak! Nəməm otekəu kəni onəsəğhatian mətəuarus=pa nəkeruh niphəti nəğhatian u, mətəu-inu nəməsəniən niphəriəniən e rəhak nəğhatian. Nati u in otuva mol niphəriəniən lan e nian əhruahru rəhan.”

²¹ Kəni e nian əha, nətəmini kəməutəhtahnin Səkaraea, nikilah təhti māmə təhro tinan tinuvəh əha e Nimə Rəha Uhgín. ²² Mətəu nian in təmuva ihluə, mətəu tinəruru nəğhatian, kəni ilah kəmotəhrun māmə in təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairian əpəha imə. In təməğhati əmə e nəhlmin kəm lah, məsəğhatian mətəu nəmin təmekəu.

²³ Nian rəhan uək rəha pris e Nimə Rəha Uhgín təmol naunun, kəni in təmitətiğ=pən lahuənu. ²⁴ Kəni təsuvəhian, rəhan pətauəhli təməpəh məuiğ e iəpəou. Kəni e məuiğ faif, pətauəhli u in təmətəhluaig əmə lahuənu, ²⁵ kəni in təmāni māmə, “Inu uək rəha İərməniğ. Aupən ikin, nətik tikə kəni iətaulis. Mətəu rəueiu u, Uhgín tinol təuvir kəm iəu, kəni nikin tagian māmə iəkələs nətik, kəni iəu oiasaulis minian e nəhmti nətəmini.”

Agelo təmāni pətiğəm mə İesu otair

²⁶ Nian llesəpet iəpəou tinatig lan minos məuiğ sikis, Uhgín təmahli=pən rəhan agelo, nərgin u Kapriel, māmə in otuvən e nitəni Kaləli e taun kəti nərgin u Nasərit. ²⁷ In təmos nəğhatian kəti matuvən rəha pətan mitə kəti iətəm təruru əhanəh iərman, mətəu kinəni rəkis māmə okitipən mə rəha suah kəti, nərgin u Josip. In mipi Kig Təfit tərəh. Kəni pətan əha, nərgin u Meri. ²⁸ Kəni agelo təmuvən miet=pən, kəni mənə=pən kəm in māmə, “Təuvir, Meri. Uhgín təmələhu rəhan nəuvirian kəm ik, kəni in mətətiğ itəlau min.”

²⁹ Mətəu Meri tinəruru əfəməh nəğhatian əha, kəni nikin tinəhti pik māmə niphəti nəğhatian əha təhro lanu. ³⁰ Kəni agelo təmāni=pən kəm in māmə, “Səginian, Meri, mətəu-inu Uhgín təmāni rəkis māmə in otətuati e rəhan nəuvirian kəm ik. ³¹ Kəni inəha, ik onəkəpəh məuiğ e nətim kəti, kəni onəkələs iərman. Kəni onakauin e nərgin mə İesu. ³² In otuva iətəmi asoli kəni in iətəmi keikei, kəni okauin lan māmə Nəti Uhgín İlis Agin. Kəni İərməniğ Uhgín otol in tuva Kig təhmen=pən əmə e tipin tərəh Təfit. ³³ Kəni in otərməniğ e nətəmini min rəfin nətəm kəutsipən e Jekəp, kəni rəhan narməniğin otətiğ itulin matuvən naunun tikə.”

³⁴ Kəni Meri təmāni=pən kəm agelo māmā, “?İəsəhruniən māmā oiəkəhro lanu mələs suakəku kəti nāmā iəsītəu-pəniən iərman kəti?” ³⁵ Kəni agelo təmāni=pən kəm in māmā, “Narmin Rəha Uhgın otuva matig lam, kəni nəsanəniən rəha Uhgın İlis Agin otəuveg ik. Kəni in ko, suakəku asim ko onəkələs, okauin lan māmā in nəti Uhgın. ³⁶ Kəni iətəni=pinə kəm ik māmā ik kəti İlesəpet tinamki-amki rəkis e nətin kəti iərman, nati əpnəpən in tinəpətauəhli rəkis. Kəmətəni lan māmā ko təseməkian, mətəu rəueiu əha tinəpəh rəkis məuig sikis e nətin. ³⁷ Natimnati min u tatitəu=pən əmə nəghatən rəha Uhgın māmā, ‘Uhgın təhrun noliən natimnati ərəfin, kəni nati kəti təsiəkisiən ohni.’” ³⁸ Kəni Meri təmāni=pən māmā, “Əuəh, iəu pətan iol əhrui əmə rəha İərmənig. Pəh in otol lak nati nak iətəm ik nənəni rəkis.” Kəni agelo təpəh in, kəni mītəlig.

Meri təmuvən māmā otəsəlpən e İlesəpet

³⁹ Uərisig lan təsuvəhiən, kəni Meri təmiet iman ikin kəni maliuək uəhai mətuvən e taun e nitəuət e Jutiə mə otəsəlpən e İlesəpet, ⁴⁰ kəni in təmuvən e lahuənu rəha Səkarəea, kəni muvən imə mətəni təuvir kəm İlesəpet. ⁴¹ Kəni nian İlesəpet təmətəu nəghatən rəha Meri, suakəku u iətəm tətətig e nərfən təmauit, kəni Narmin Rəha Uhgın təməri e niki İlesəpet. ⁴² Kəni in təmagət əfəməh māmā, “!Uhgın tinol təuvir ohnik tapirəkis nīpətan ərəfin, kəni in tinol təuvir min kəm suakəku u onəkələs! ⁴³ Nikik tagiən. Kəni təhro Uhgın təmol nati təuvir asoli kəm iəu, māmā māmā rəha İərmənig rəhak tuva məsal=pa lak. ⁴⁴ İətəni lanu mətəu e nian iəmətəu rəham nəghatən, kəni suakəku u e nərfək təmagiən mauit. ⁴⁵ Uhgın otol təuvir kəm ik mətəu-inu nəməni nīpəhriənən e nəghatən u İərmənig təməni tinuva lam māmā otol nīpəhriənən lan.”

Nəpuən rəha Meri

⁴⁶ Kəni Meri təmāni māmā,
 “E nəmiəghəhiən rəfin rəhak, iatləfəri nərgi İərmənig ilis,
⁴⁷ Kəni nikik tətəgiən pik o Uhgın İosmiəgəh rəhak,
⁴⁸ mətəu-inu iəu pətan iol əhrui əmə u iəu nati əpnəpən əmə, mətəu nikin tətəhti iəu.
 Kəni rəueiu mine matuvən, nətəmini rəfin okotəni māmā Uhgın təmol təuvir kəm iəu;
⁴⁹ mətəu-inu Uhgın u nəsanəniən rəhan in iahgin,
 in təmol nati apispis min təuvir pik agin kəm iəu,
 kəni in nərgin tasim.
⁵⁰ In tatolkeikei nətəmini min u kəutisai in, inu nətəmini e nəuaniləuis əupən ikin mətəuarus=pa nəuaniləuis min nətəm kəutəhuva əhanəh.
⁵¹ In təmol nati apispis min e nəsanəniən e nəhlmin.
 In təməhgi-atiti nətəm kəutəfəri ilah e nətəligiən rəhalah.
⁵² In tatosiahu narmənig min e rəhalah narmənigiən,
 kəni in tətəfəri nətəmi min u rəhalah nətəligiən teiuaui.
⁵³ Nətəmi nəumis tatus ilah, in tətaugin ilah e nauəniən təuvir,
 Kəni nətəmi rəhalah nautə tepət, in təhli pətigəm ilah, kəni nati tikə e nəhlmi lah.
⁵⁴ Uhgın təmasiru e nəuaniləuis min rəha İsrəl u rəhan iol əhrui min,
 kəni təməsaluiən e rəhan nolkeikeiən e ⁵⁵ Epraham mine rəhan min nəuaniləuis,
 matuvən əmə lanko naunun tikə māmā inəha təməni kəm tipilah min nuvəh.”
⁵⁶ Kəni Meri təmatig ilau İlesəpet mətəuarus=pən məuig kisil, kəni in təmītəlig=pən əpəha iman ikin.

Nairiən rəha Jon Bəptais

⁵⁷ Kəni nian əhruahru rəha İlesəpet tinuva māmā otemək lan, kəni təmələs nətin iərman. ⁵⁸ Kəni nətəmini nətəm kəutatig iuəkir ohni mine rəhan min nəuaniləuis,

1:37 Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

1:46 1Saml 2:1-10

1:50 Sam 103:13,17

1:52 Job 12:19; 5:11; Sam 147:6

1:53 Sam 34:10

1:54 Sam 98:3

1:55 Jen 17:7; Maeka 7:20

kəmotətəu nanusiən əha məmə İərmənig təmol nəuviriən asoli kəm in, kəni ilah kəməhuva motol kətiəh ilah min məmə okotagiən pəti.

⁵⁹ Nian suakəku əha tinos nian eit, ilah kəməhuva məmə okotəhgi=pən. Kəni iuəkir kotauin e nərgin məmə iahuni rəhan tatə Səkaraea, ⁶⁰ mətəu rəhan məmə tənə məmə, “Kəpə. Okauin e nərgin məmə Jon.”

⁶¹ Kəni ilah kəmotəni kəm in məmə, “?Onak? Rəham nərgin u Jon tikə.”

⁶² Kəni kəmotəghati e nəhlmilah məutətapuəh o Səkaraea mə in otəkeikei mənə-to mə okauin e nərgin mə pəh. ⁶³ Kəni in təmətapuəh o nati kəti mə otətei rəkis nati kəti lan, kəni in təmətei=pən məmə, “Nərgin u Jon.” Nian kəmotəh, narmilah təmiuvig pik.

⁶⁴ Kəni e nian əmə əha, nani Səkaraea tinimətig kəni tinəhrun nəghatiən mətəni-vivi Uhgın. ⁶⁵ Kəni nətəmimi rəfin u kəutatig iuəkir kəmotəgin. Kəni nətəmimi kəmotəni pik natimnati min u titəlau-təlau əha ilis e nitəni Jutiə. ⁶⁶ Kəni nətəmimi min ərəfin nətəm kəmotətəu nanusiən əha, kəni məutətəlig lan, məutətapuəh məmə, “?Suakəku əha, otuva iətəmi əhro?” Kəməutəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh əmə məmə nəsanəniən rəha İərmənig tətətig lan.

Səkaraea təməni pətigəm nəghatiən Uhgın təməfən kəm in

⁶⁷ Kəni Narmin rəha Uhgın təməri e niki Səkaraea, tatə rəha Jon, kəni in təməni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. Kəni təməni lanu məmə,

⁶⁸ “Pəh kotəni-vivi İərmənig, u in Uhgın rəha nətəm Isrel, mətəu-inu in təmuva məmə otasiru e rəhan min nətəmimi, kəni in təmos rəkis ilah e nəhlmi tikimr min rəhalah.

⁶⁹ Uhgın u təməfəri iosmiəgəh əsanən iətəm otosmiəgəh kitah. İosmiəgəh u təmsipən e nəuaniləuis rəha iol əhruin rəhan u Tefit.

⁷⁰ Kəni in təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm Uhgın təməni rəkis kəm tah nəghatiən rəha iəni min rəhan aupən.

⁷¹ In təməni-əskasik rəkis məmə otosmiəgəh itah o tikimr min rəhatah mine nətəmimi rəfin nətəm kəutəməki e tah.

⁷² In tətləfəri iosmiəgəh əha məmə otol nəuviriən u in təməni kəm kəha tərəh min, kəni təsaluiən e rəhan nəghatiən iətəm in aru təməni e rəhan nəniəskasikiən rəha nasiruiən,

⁷³ inu nəniəskasikiən iətəm in təməni kəm kəha Epraham.

⁷⁴ In təmləfəri iosmiəgəh əha məmə otosmiəgəh itah,

kəni mələs rəkis itah e nəhlmi tikimr min rəhatah

məmə nian min rəfin e nəmiəgəhiən rəhatah,

kitah okotəhrun noliən rəhan uək e nəhmti Uhgın, kəni məsotəginian,

⁷⁵ kəni kitah okotasim, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru e nian min rəfin.

⁷⁶ “Kəni ik, nətik, okauin lam məmə ik iəni rəha Uhgın İlis Agın, mətəu-inu ik onəkaupən e İərmənig məmə onəkol əpenə-penə rəhan suaru.

⁷⁷ Ik onəkəni pətigəm kəm rəhan min nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah nian in otafəl rəkis rəhalah təfagə tərəh min.

⁷⁸ In otol mətəu-inu, in tolkeikei itah matol təuvir kəm tah.

E nolkeikeiən rəhan, Kristo otuva o tah təhmen=pən e mitigar tətəri e neai,

⁷⁹ mətəsiəgəpin itah nətəmimi kəutatig e napinəpuian mine əpəha ikin nimisiən tatoh itəmi ikin,

kəni matit vivi nəhlkitah e suaru rəha nəməlinuiən.”

⁸⁰ Kəni suakəku təməpət e nīpətin, kəni narmin rəhan təsanən. Kəni nian rəfin in tətətig əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəhtahnin nian rəhan otuva iətəm otətuəuin uək lan kəni nətəm Isrel okoteruh.

2

Nairiən rəha Iesu (Mat 1:18-25)

¹ E nian min əha uərisig Iesu tair, suah kəti iətəm Rom, nərgin u Sisə Okastas, in iətəmi asoli təmətarmənig e nītənimtəni min rəfin rəha Rom. In təmələhu lou kəti məmə okafin rəfin nətəmini iətəm kəutətig rəfin əha ikin. ² Inu nāfiniən nətəmini kəmaupən kol, kəni Kuarinias in kəpmən rəha Sīriə. ³ E nian əha, nətəmini rəfin okotəkeikei mohtəlig=pən imalah min ikin kəmotair ikin məmə okafin ilah, kəni kətei rəkis nərgilah e nauəuə rəha kəpmən. ⁴ Kəni Josip mine Meri kəmiaiet e nītəni Kaləli e taun kəti, nərgin u Nasərit, mian əpəha nītəni Jutiə e taun kəti, nərgin u Petlehem, ima Kig Tefit aupən. Ilau kəmian ikin əha mətəu-inu Josip in mīpi Tefit tərəh.

⁵ Ilau Meri kətian məmə okos nərgilau. Kīnəni rəkis mə Meri otitəu=pən Josip, kəni Meri in namki-amki rəkis e iəpəou. ⁶ Nian ilau əpəha Petlehem, nīmə tikə məmə okuapili ikin, kəni kətuapili e nīmə rəha natimiəgəh min. Kəni nian rəha Meri tinuva məmə otemək e nətīn. ⁷ Kəni iəpəou iətəm in təmaupən mair, in iərman. Kəni in təuveg e napən, mələhu=pən e bokis kəti iətəm kətələhu=pən manvehli u natimiəgəh min kətauəuən=pən ikin.

Nətəmini rəha sipsip min mine nagelo min

⁸ Kəni e nīkali Petlehem, nətəmini rəha sipsip min kəməutəsəl o rəhalah min sipsip min lapin. ⁹ Kəni agelo kəti rəha İərmənig təmīetigəm=pən o lah, kəni nəhagəhagiən asoli rəha İərmənig təmasiəgəpin ilah, kəni kəmotəgin pik. ¹⁰ Mətəu agelo tənī=pən kəm lah məmə, “Sotəginīən, mətəu-inu iəu iətuva məmə iəkəfinə nəniən təuvir kəti iətəm otol niki nətəmini kotagiən pik, kəni nəniən u in rəha nətəmini ərəfin. ¹¹ Əpəha e taun rəha Kig Tefit, suakəku kəti təmair=pa u rəueiu. In İosmiəgəh, kəni in Kristo iətəm Uhgīn təməni aupən məmə otahli=pa o təmah, kəni in İərmənig. ¹² Inu nəmtətīən rəhatəmah: onəkoteruh suakəku kəməuveg e napən, kəni kələhu=pən e bokis kətaugin=pən nati miəgəh min ikin.”

¹³ Kəni rəueiu agin, nagelo min tepət kəməhietigəm=pa məutəhtul ilah min, məutəni-vivi Uhgīn, məutəni məmə,

¹⁴ “Kətəni-vivi Uhgīn əpəha ilis ilis agin e neai.

Kəni əpəha ləhtəni e nəhue nītəni u, nətəmini iətəm niki Uhgīn tətəgiən o lah, ilah okotətig e nəməlinuīən.”

Nətəmini min rəha sipsip min kəməhuvən motəh Iesu

¹⁵ Nian nagelo min kīnotəpəh nətəmini rəha sipsip min minotohtəlig=pən e negəu e neai, kəni nətəmini rəha sipsip min kəmotəni kəm lah min məmə, “Pəh kəhuvən Petlehem motəh-to nati u İərmənig təməni=pa kəm tah.”

¹⁶ Kəmotəhrəmlin uəhai əmə məhuvən motəh Meri mine Josip mine suakəku iətəm kəmələhu=pən e bokis iətəm kətaugin=pən nati miəgəh min ikin. ¹⁷ Nian kəməhuvən rəkis motəh suakəku u, kəni kəmotənuş nəghatīən e suakəku u iətəm kəmos o agelo. ¹⁸ Kəni nətəmini rəfin nətəm kəmotətəu nəghatīən əha rəha nətəmini rəha sipsip min, ilah kəmotəuit, narmilah təmiuvig pik. ¹⁹ Mətəu Meri təmatos əmə e nīkin natimnati rəfin min u, kəni mətətəlig lan nian min. ²⁰ Kəni nətəmini rəha sipsip min kəmohtəlig,

məutəfəri nərɡi Uhgın məutəni-vivi in o natimnati rəfin iətəm kəmotətəu kəni moteh, təhmen=pən əmə e nati u agelo təməni=pən kəm lah.

Kəmauin e nərɡi Iesu.

²¹ Nian suakəku təmair minos nian eit, kəni kəhgi=pən titəu=pən Lou rəhalah, kəni kauin e nərɡin məmə Iesu, nərɡin u iətəm agelo təməni=pən kəm Meri aupən rəkis, nian in təməsəpəh əhanəhiən məuiɡ lan.

Josip mine Meri kəmuos Iesu mian e Nimə Rəha Uhgın

²² Kəni tinuva əhruahru e nian rəha Josip mine Meri məmə okuələs suakəku u mian əpəha Jerusiləm məmə okuəfən kəm İərmənig. Kəni ilau kəmian. ²³ Inu tatitəu=pən əhruahru Lou rəha İərmənig u tətəni məmə, “Suakəku iərman min u kəmaupən kələs ilah, okəkeikei kətəfən ilah kəm Uhgın məmə rəhan.”

²⁴ Kəni ilau kəmian Jerusiləm o nati kəti min, məmə ilau okuos mak keiu uə iəuein keiu, kəni miohamu mətuəfən kəm Uhgın o nafəliən namikmikien rəha Meri, tatitəu=pən əmə Lou rəha İərmənig u Mosis təmətei.*

Simion təmeruh Iesu

²⁵ Kəni inu iətəmini kəti əha Jerusiləm nərɡin u Simion. Rəhan nəmiəgəhiən təhruahru, kəni nian rəfin tatitəu=pən nəghatien rəha Uhgın. Kəni in tətəhtahnin nuvaiən rəha Kristo iətəm otuva mosmiəgəh mol nəunəhmtilah nətəm Isrel. Kəni Narmin Rəha Uhgın təmuva məriauəh e nikin. ²⁶ Narmin Rəha Uhgın tinəni rəkis kəm in məmə otəsimisien mətəuarus in oteh Kristo iətəm İərmənig təməni mə otahli=pa. ²⁷ Narmin Rəha Uhgın təməuhlin nikin məmə in otuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni Josip mine Meri kəmuələs suakəku u Iesu mian e nimə Rəha Uhgın məmə ilau okuol natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ²⁸ Kəni Simion təmeruh Iesu, kəni in təmələs=pa e nərfin, kəni mətəni-vivi Uhgın, mətəni=pən məmə, ²⁹ “İərmənig, nəmol rəfin rəham nəghatien o nəniəskasikien kəm iəu, iol əhruin əmə rəham.

Kəni rəueiu, inategəhan lak məmə iəkimis-tə e nəməlinuiən,

³⁰ mətəu-inu ineruh e nəhmtək suakəku u iətəm otosmiəgəh nətəmini.

³¹ Ik nəmol əpenə-penə məmə in İosmiəgəh, kəni nətəmini rəfin okoteruh.

³² In otuva nəhəgəhəgən, kəni otəgətun rəhan suaru kəm Nanihlua† min, kəni nətəmini okotləfəri rəham min nətəm Isrel o İosmiəgəh əha.”

³³ Kəni tatə mine məmə rəha suakəku u, narmilau təmiuvig o nəghatien min əha Simion təməni lan. ³⁴ Kəni Simion təməfaki məmə nəuvirien rəha Uhgın otuvən o lau. Kəni in təməni kəm Meri u məmə rəha suakəku məmə, “Onakateh, Uhgın təməni rəkis məmə suakəku u otol məmə nətəmini tepət əpəha Isrel okoteiuiəu motorin, kəni tepət min okotəri. Kəni in otuva nəmtətiən kəti nətəmini tepət okotəghati rah lan məmə, ³⁵ nətəmini okoteruh nətəligien min e niki nətəmini tepət.

“Kəni Meri, nikim otitəgit təhmen e suah kəti təməu nikim e nau asilə.”

Ana təmeruh Iesu

³⁶ Kəni pətauəhli kəti əha ikin, nərɡin u Ana, kəni in iəni kəti. In nəti Fanuel, iətəmi kəti in təmsipən e Aser aupən ikin. Pətauəhli u, rəhan nu tepət. Nian in pətan mitə əmə kəti, kəni mitəu=pən rəhan iəuəhli. Kəni ilau kəmuan o nu səpin əmə, kəni rəhan iəuəhli timis. ³⁷ Kəni pətan u təmətatig əmə lanəha mətəuarus=pa in pətauəhli kəti. Kəni rəueiu minos nu eiti-fo. Nian rəfin in tətətig e Nimə Rəha Uhgın mətəfaki, inəha ləpləpin mine ləhnaiuv tətətuakəm mətəpəh nauəniən mətəfaki kəm Uhgın. ³⁸ Kəni in təmuva ikin əha e

2:21 Luk 1:31 **2:22** Lev 12:1-8 **2:23** Eks 13:2,12 * **2:24** Lou təməni məmə nian suakəku kəti otair, rəhan məmə nupətin otamikmik e nəhmti Uhgın o nian fote. Rəkis ko, rəhan məmə mine tatə okuəkeikei muol sakrifais rəha naruətuəhiən tatitəu=pən Lou rəha Mosis. **2:24** Lev 12:8 **2:30** Aes 52:10; Luk 3:6; Tait 2:11 † **2:32** Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksənəri. **2:32** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34** Aes 8:14; Mat 21:42; 1Pitə 2:8

nian əhruahru Simion tətəghati e suakəku. Kəni pətauəhli u tətəni-vivi Uhgın ohni, kəni mətəghati e suakəku əha kəm nətəmimi rəfin u kəməutəhtahnin məmə Kristo in otitis nətəm Isrel.‡

Josip mine Meri kəmian Nasərit

³⁹ Nian Josip mine Meri, ilau kəmuol natimnati u lou rəha İərmənig tətəni, kəni kəmlitəlig=pən nītəni Kaləli e taun Nasərit, imalahal ikin. ⁴⁰ Kəni suakəku təməpət muva məskasik, kəni in teinatig vivi, kəni nian rəfin nəuviriən rəha Uhgın tətəriaueh e rəhan nəmiəgəhiən.

İətəm aluə İesu əpəha e Nimə Rəha Uhgın

⁴¹ E nu min rəfin, tatə mine məmə rəha İesu kətian Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. ⁴² Nian İesu tinos nu tueləf, in təmitəu=pən ilau mihluvən əpəha ilis e lafet əha, təhmen=pən əmə e noliən rəha nətəm Isrel. ⁴³ Nian lafet tinol naunun, kəni nətəmimi kinotohtəlig mautəhuvən imalah min ikin, mətəu iətəm aluə İesu in təməsitəu-pəniən rəhan tatə mine məmə, in matol əmə əpəha Jerusiləm, mətəu ilau kuəruru. ⁴⁴ Nikilau təhti mə in təmuvən ilah nətəmimi min nəuvein motaupən, kəni ilah kəmotaliuək o nian apiəpiə kətiəh. Kəni ilau kinətuəsal lan o rəhalau min nətəmimi, mine nətəmimi iətəm kuəhrun ilah. ⁴⁵ Mətəu nian ilau kəməsueruhiən in, kəni kəmiatəlig muəsal lan mian Jerusiləm.

⁴⁶ Kəni e nian kisil, kəni mueruh e Nimə Rəha Uhgın, tətəharəg ilah nəgətun min matətəlig e lah, kəni mətətapuəh o lah o natimnati nəuvein. ⁴⁷ Kəni nətəmimi rəfin nətəm kəmotətuə nati u, narmilah təmiuvig pik o rəhan nəhruniən mine rəhan nuhalpinien nəghatiən min.

⁴⁸ Kəni nian rəhan tatə mine məmə kəmueh, kəni narmilau təmiuvig pik ohni. Kəni rəhan məmə təməni=pən kəm in məmə, “Nətik. ?Nəkəhro matol lanu lan e timlau. Itimlau rəham tatə nikitimlau təhti pik ik, kəni iətuəsal pik lam.” ⁴⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Nətuəsal lak onak? ?Nəsəhruniən məmə iəu iəkəkeikei mətəva e nimə rəha rəhak Tatə?” ⁵⁰ Mətəu ilau kəsəhruniən nipəti nəghatiən tətəni kəm lau.

⁵¹ Kəni in təmitəu=pən ilau mihleiuaiu mihluvən əpəha Nasərit. Kəni in təmisiai ilau matol nəuialau. Mətəu nian rəfin rəhan məmə tətətəlig e natimnati rəfin min əha e nikin.

⁵² Kəni İesu təməpət e nipətin, kəni rəhan nəhruniən tatol iahgin, kəni e nian min rəfin, Uhgın mine nətəmimi nikilah tətəgiən ohni.

3

Jon Bəptais təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kəni e nian rəha iətəm Rom, nərgin u Sisə Taipiriəs, in təmətərmənig e nītəni min rəfin rəha Rom. Kəni e nian in təmətərmənig mətəuarus=pa nu fiftin, kəni nətəmi asoli nəuvein min kəutərmənig ləhtəni e Sisə e niftəni əlkələh min rəha Rom, inu Herot tətərmənig əpəha Kaləli, mine pian Filip in tətərmənig əpəha Ituria mine Trakonaetas, mine Lisantias tətərmənig əpəha Apilin, mine Pontias Pailət u iətəm Rom in kəpmən rəha Jutiə. ² Inu e nian əhruahru rəha Anəs mine Kaiəfəs ilau pris asoli agin mil rəha Isrel.

E nian əha, Jon nəti Səkarəea, in tinəpət rəkis, in mətan əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni Uhgın təməfən nəghatiən kəti kəm in. ³ Kəni in təmuvən mətan rəfin əha iuəkir o nəhu Jotən mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın. In mətəni məmə nətəmimi okotəkeikei mohtəlig e noliən tərəh min rəhalah, kəni məhuvən o Uhgın, məmə in otafəl noliən tərəh

‡ **2:38** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kristo in otitis Jerusiləm,” kəni Jerusiləm tatəpsen=pən nətəm Isrel ərəfin. Kəni nəghatiən u rəhan suaru keiu. Nətəmimi nəuvein iətəm kəutatig e nian rəha İesu, nikilah təhti məmə Kristo otos rəkis nətəm Isrel e nəhlmi tikimir min u nətəm Rom. Mətəu nipətin asoli məmə Kristo otitis nətəm Isrel e təfəgə tərəh min rəhalah. **2:39** Mat 2:23 **2:41** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dut 16:1-8 **2:51** Luk 2:19 **2:52** 1Saml 2:26; Prov 3:4

min rəhalah. Kəni nəmtətiən lanko, okol bəptais e lah. ⁴ In təhmen əmə e nəghatiən rəha iəni u Aiseə iətəm təmətei e nauəuə rəhan məmə, “Suah kəti tətəuīn əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mətəni məmə, ‘itəmah, nəkotol əpenə-penə e suaru rəha İərmənig, kəni mautil rəhan suaru təhruahru. ⁵ Nipəgləuahtəni min otirəuei vivi, kəni nitəuət min mine narit min rəfin okosiahu, kəni suaru ekəu-ekəu min okəgəhruahru, kəni suaru u tapəhri-apəhri okol təpiə. ⁶ Kəni nətəmini rəfin okoteh suaru rəha Uhgīn o nosmiəgəhiən nətəmini.’ ”

⁷ Kəni e nian əha, nətəmini tēpət kəməhuva o Jon məmə in otol bəptais e lah, mətəu in təmāni=pən kəm lah məmə, “!İtəmah nəkohtəhmen əmə e təgəluə min! !Nikitəmah təsəhtiən məmə onəkotəgim rəkis e niəməha mine nalpiniən rəha Uhgīn iətəm tətəu! ⁸ Onəkotəkeikei motol nati kəti pəh kəhrun məmə ninotəpəh pəhriən noliən tərəh min rəhatəmah kəni məhuva o Uhgīn. Kəni sotəni aruiən kəm təmah e nəfəriən məmə itəmah nəkotəhruahru mətəu-inu itəmah namipi Epraham min. !Kəpə! Inu nati əpnapin əmə. İətəni kəm təmah məmə, Uhgīn təhrun noliən kəpiel min u kəhuva namipi Epraham min.

⁹ Kəni rəueiu əha, Uhgīn tinəhtul maru o nətəhli-pəniən nigī e nəukətin. Kəni nəmə nigī kəti təsəuəiən e nəuan iətəm təuvir, kəni in otəuahli məraki=pən e nigəm.”

¹⁰ Kəni nimənin nətəmini kəmotətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹¹ Kəni Jon təmāni=pən kəm lah məmə, “Okəmə rəham napən keiu, əfən kəti kəm suah kəti u rəhan tikə. Nəmə nəgəm nauəniən tatig, əfən kəti kəm nətəmini u niglah tikə.”

¹² Nətəmini nəuvein rəha nosiən məni rəha takis kəməhuva məmə otol bəptais e lah, kəni motətapuəh o Jon məmə, “?Kəni oiəkotol nak?” ¹³ Kəni Jon təmāni=pən kəm lah məmə, “Sotos əuəuiən məni o nətəmini tapirəkis inu təhmen əmə mə onəkotos.”

¹⁴ Kəni soldia min nəuvein kəmotətapuəh min, “Kəni itimah? ?İtimah o iəkotəhro?” Kəni in təmāni=pən kəm lah məmə, “Sotoliən nəginiən kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotol nahməiən kəm təmah.’ Kəni sotoliən nəginiən kəm nətəmini məmə, ‘Okəmə nəsotəfaiən məni, kəni iəkotəni=pən kəm nətəmi asoli məmə nəmotol nati kəti tərəh.’ Nikitəmah otəkeikei magiən o nos əhruahruən nətəouiən rəhatəmah kəni in əmə ko.”

¹⁵ Kəni nətəmi u kəməutəhtahnin Kristo u Uhgīn təmāni məmə otəhli=pa, nikilah təhti mətə Jon in Kristo. ¹⁶ Mətəu Jon təmāni=pən kəm lah məmə, “İatol bəptais e təmah e nəhu, mətəu iətəmi kəti tətəuə rəhan nəsanəniən mine nepətiən tapirəkis iəu. Kəni iəu ləhtəni agin, iəsəhmenien məmə iəkuva iəu iol əhruin kəti rəhan o noliən rəhan uək.* Kəni suah kəha, in otol bəptais e təmah e Narmin Rəha Uhgīn mine nigəm. ¹⁷ In tətəhtul maru o neruhien noliən rəha nətəmini məmə otəuəri ilah, nətəm kotəuvir mine nətəm kotərah təhmen e iətəm tatasum. Tətələs fok o nəfəl rəkisiən nilosi wit məmə otos nipətin iətəm təuvir. Nətəm kotəuvir kotəhmen e nipəti wit, tatos ilah matuvən lahuənu. Mətəu nətəm kotərah kotəhmen e nilosi wit, tərəki=pən e lah e nigəm asoli iətəm tətəuə naunun tikə.”

¹⁸ Kəni Jon təmāni pətigəm nəniən təuvir e nəghatiən tēpət məmə otuvi=pa nətəligiən rəha nətəmini kəhuvən o Uhgīn.

Herot təmləfən Jon e kaləpus

¹⁹ E nian əha, Herot Antipas təmitirəkis Herotiəs inu pətan rəha pian, kəni in təmol natimnati tēpət tərəh. Kəni noliən min əha, Jon təmāni əskasik mahi Herot Antipas o noliən tərəh min rəhan. ²⁰ Kəni Herot Antipas təmatig mol min noliən tərəh kəti min tapirəkis, in təmələs Jon muvən mahtipəsiz lan e kaləpus.

Jon təmol bəptais e İesu (Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

3:3 Uək 13:24 **3:6** Aes 40:3-5 **3:7** Mat 12:34; 23:33 **3:8** Jon 8:33,39 **3:9** Mat 7:19 **3:12** Luk 7:29
* **3:16** Nəghatiən əhruahru rəha Jon tətəni məmə, “İəsəhmenien məmə iəkitis rəkis niləuis e rəhan put.” Uək u, in uək rəha slef. **3:16** Uək 13:25 **3:19** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

²¹ Mətau nian Jon təməsuvən əhanəhian e kaləpus, kəni in təmatol bəptais e nətəmini min, kəni İesu min təmuva, kəni Jon tol bəptais lan. Kəni nian İesu təmətəfaki, Uhgın təmerəh e neai, ²² kəni Narmin Rəha Uhgın təmsipəri meiuaiu, nıpətin təhmen e mak muva məharəg pəri e İesu, kəni nəuia Uhgın təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “İk nətik keikei, iəkolkeikei pık ik, kəni nıkik tagian pık agin ohnik.”

Kəha tərəh min rəha İesu
(Mat 1:1-17)

²³ Nian İesu təmətuəuin rəhan uək, rəhan nu təhmen=pən e tate.

Nətəmini nıkilah təhti məmə in nəti Josip.

Kəni Josip in nəti Heli,

²⁴ Heli in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

Lifai in nəti Melki,

Melki in nəti Janə,

Janə in nəti Josip,

²⁵ Josip in nəti Matatias,

Matatias in nəti Amos,

Amos in nəti Neham,

Neham in nəti Esli,

Esli in nəti Nagə,

²⁶ Nagə in nəti Mahat,

Mahat in nəti Matatias,

Matatias in nəti Səmein,

Səmein in nəti Josek,

Josek in nəti Jota,

²⁷ Jota in nəti Joanan,

Joanan in nəti Resa,

Resa in nəti Serupapel,

Serupapel in nəti Sealtiel,

Sealtiel in nəti Neri,

²⁸ Neri in nəti Melki,

Melki in nəti Ati,

Ati in nəti Kosam,

Kosam in nəti Elmatam,

Elmatam in nəti Er,

²⁹ Er in nəti Josuə,

Josuə in nəti Eliesa,

Eliesa in nəti Jorim,

Jorim in nəti Matat,

Matat in nəti Lifai,

³⁰ Lifai in nəti Sımion,

Sımion in nəti Juta,

Juta in nəti Josip,

Josip in nəti Jonam,

Jonam in nəti Eliakim,

³¹ Eliakim in nəti Melea,

Melea in nəti Məna,

Məna in nəti Matata,

Matata in nəti Natan,

Natan in nəti Təfit,

³² Təfit in nəti Jese,

Jese in nəti Opet,
 Opet in nəti Poas,
 Poas in nəti Salmon,
 Salmon in nəti Nason,
³³ Nason in nəti Aminatap,
 Aminatap in nəti Atmin,
 Atmin in nəti Ani,
 Ani in nəti Hesron,
 Hesron in nəti Peres,
 Peres in nəti Juta,
³⁴ Juta in nəti Jekəp,
 Jekəp in nəti Aisək,
 Aisək in nəti Epraham,
 Epraham in nəti Tera,
 Tera in nəti Nahor,
³⁵ Nahor in nəti Seruk,
 Seruk in nəti Rehu,
 Rehu in nəti Pelek,
 Pelek in nəti Eper,
 Eper in nəti Sela,
³⁶ Sela in nəti Kaenan,
 Kaenan in nəti Apaksat,
 Apaksat in nəti Sem,
 Sem in nəti Noa,
 Noa in nəti Lamek,
³⁷ Lamek in nəti Metusela,
 Metusela in nəti Inok,
 Inok in nəti Jaret,
 Jaret in nəti Mahalalel,
 Mahalalel in nəti Kenan,
³⁸ Kenan in nəti Enos,
 Enos in nəti Set,
 Set in nəti Atəm,
 kəni Atəm in nəti Uhgin.†

4

Setən təməfən-əfən kəm Iesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Narmin Rəha Uhgin təməriaueh e nəmiəgəhiən rəha Iesu, kəni nian in təmsipən e nəhu Jotən, kəni Narmin Rəha Uhgin təməghati=pən e niki Iesu məmə in otuvən əpəha təpiə-məpiə ikin. ² Kəni e nian fote, Setən təməfən-əfən kəm Iesu. E nian min rəfin əha, in təsauəniən, kəni e naunun nian min əha, nəumis təmus agin in. ³ Kəni Setən tən=pən kəm Iesu məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgin, əni=pən kəm kəpiel u məmə otəuhlin mol piret lan.” ⁴ Kəni Iesu təmuhalpin nəghatien rəha Setən məmə, “Kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgin məmə, ‘Nətəmini ko kəsotəmiəgəhiən e nauəniən əmə.’ ”

⁵ Kəni Setən təmit Iesu mian əpəha e nitəuət əfəməh kəti, kəni məgətun uəhai əmə in e nitənimtəni min rəfin, mine e nəuvirien rəhalah, ⁶ kəni in təməni=pən kəm in məmə, “Iəu o iəkəfinə e nəhlmə narmənigian min mine nepətiən min rəfin, mine nəmemtəhiən rəhalah, mətəu-inu natimnati rəfin tətətig e nəhlmək, kəni iəkəhrun nəgəhan-pəniən kəm

iätəmi-pəh iəkölkeikei məmə iəkəfən kəm in. ⁷ Mətəu nəmə nəkəfaki=pa kəm iəu, kəni nətəmnati min rəfin u rəham.”

⁸ Kəni Iesu tənə=pən kəm in məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Onəkotəfaki əmə kəm rəhatəmah İərmənig Uhgın, kəni in əmə, onətol əmə rəhan nətəligiən.’ ”

⁹ Kəni Setən təmit in mian əpəha Jerusiləm e nəhue nimə əpəha ilis agin e Nimə Rəha Uhgın. Kəni mənə=pən kəm in məmə, “Okəmə ik Nəti Uhgın, iuvig-to u ikinu, ¹⁰ mətəu-inu kəmətəi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘In otahli=pa nagelo min rəhan kəhuva mətəsal vivi ohnik, ¹¹ kəni ilah okotos əmə ik ilis e nəhlmilah məmə onəsoriniən nəhlkəm e kəpiel.’ ”

¹² Kəni Iesu təmuhalpin nəghatiən rəha Setən məmə, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, ‘Onəsotoliən nəfən-əfəniən kəm rəhatəmah İərmənig Uhgın məmə otol nati kəti, məmə nəkoteruh məmə in tətətig itəmah min, uə kəpə.’ ”

¹³ Nian Setən təmol naunun e nəfən-əfəniən rəhan, in təmagim muvən isəu o Iesu mətəhtahnin mə nian təuvir kəti min rəhan otəpanuva min.

Iesu təmətuəuin rəhan uək əpəha Kaləli

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kəni Iesu təmitəlig=pən nətəni Kaləli, kəni nəsanəniən rəha Uhgın təməriəuəh e nəmiəgəhiən rəhan. Kəni nəghatiən ohni təmitəlau-təlau e lahuənu min tepət e nətəni əha. ¹⁵ Kəni Iesu in təmətəgətun e nimə rəha nuhapuminiən min, kəni nətəmini min rəfin kəməutəni-vivi in.

Nətəm Nasərit

kəmotəpəh Iesu

(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁶ Kəni Iesu təmuvən Nasərit, ikin əha in təməpət ikin aupən. Kəni e nian rəha Sapət, in təmuvən e nimə rəha nuhapuminiən təhmen əmə mə in tatol nian min. Kəni in təməhtul məmə otəfin Nauəuə Rəha Uhgın. ¹⁷ Kəni kəməfən nauəuə iətəm kəmaiu-aiu rəha iəni u Aiseə. Kəni in təmuahru=pən e iətəm Aiseə təmətei tətəni lanəha məmə, ¹⁸ “Narmın Rəha Uhgın tətətig lak mətəu-inu təmitəpin iəu məmə iəkəni pətəgəm nəniən təuvir kəm nanrah min. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən mənə=pən kəm nətəmi kəutətig e kaləpus məmə iəkitis ilah, kəni mahli pətəgəm ilah, kəni mənə=pən kəm nətəmini min nəhmtiləh təpis məmə okoteruh nati. Kəni təmahli=pa iəu məmə iəkuvən mitis niki nətəmini, ¹⁹ kəni mənə pətəgəm məmə nian tinuva rəkis məmə İərmənig otəgətun rəhan nəuviriən kəni mosmiəgəh nətəmini.”

²⁰ Nian təməfin rəkis nauəuə u, kəni maiu-aiu min məfən nauəuə u kəm iətəm tətələhu nauəuə u, kəni mətəharəg məmə otəgətun nətəmini. Kəni nəhmti nətəmini rəfin əha imə təməhtul əmə lan. ²¹ Kəni in təmətəghati kəm lah mətəni məmə, “Rəueiu u e nian u nəutətəlig lan e Nauəuə Rəha Uhgın, Uhgın tinol əpu nəghatiən min əha tinuva matol nīpəhriəniən lan.”

²² Nətəmini rəfin kəmotəni-vivi in, kəni narmiləh təmiuvig o nəghatiən təuvir min in tətəni, kəni məutəni kəm lah min məmə, “?Nəti Josip u, uə kəpə?”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəkəhrun məmə onəkotəni=pa nəghatiən əuas u kəm iəu u tətəni məmə, ‘Toktə, ol vivi aru-to nīpətim,’ u nīpətin məmə, ‘Nətimnati min əha u kətəni mə nəmol rəkis ilah əpəha Kapeniəm, təuvir məmə nəkuva mol min ilah u ikinu imam ikin.’ ²⁴ Pəhriən, iəkəni kəm təmah məmə ko nətəmini kəsotisəiəni iəni kəti iətəm tatsipən e lah. ²⁵ E nian rəha Elaijə, nuhuən təməsəfuvien o nu kisil mine məuig sikis, nəumis təman kəni nauəniən tikə. Kəni iətəni pəhriən kəm təmah məmə, e nian əha, pətəlimis min tepət u ikinu Isrel, ²⁶ mətəu Uhgın təməsəhli-pəniən Elaijə məmə otuvən masiru e lah. Kəpə. In təmahli=pən məmə otasiru e pətəlimis kəti əpəha Saedon e taun Sarefat, kəni pətan u in pətan İanihlua kəti. ²⁷ Kəni e nian rəha iəni Elisa, nətəmini tepət

kəməutətiḡ Isrel u kəmautos nīmisiən u leprosi e nīpəti lah, kəni Elisa təməsol viviən kəti mine. Mətau in təmol vi əmə Neman u iətəm Siria, in iətəm Ianihluə kəti.”

²⁸ Kəni e nian nətəmini u e nimə rəha nuhapuminiən kəmotətəu nəghatiən əha niəməha təmol pīk ilah. ²⁹ Kəni kəmotəhtul uəhai əmə motaskəlīm Iesu, motələs mohiet itaun, məhuvən əpəha e kiəkis e nīkali taun məmə kotəraki pətiḡəm lan. ³⁰ Mətau Iesu təmalieuək rəkis e lah miet e nəlugin e lah kəni matuvən.

*Iesu təmahli pətiḡəm
narmīn tərəh e iətəmini kəti
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kəni Iesu təmeiuaiu muvən əpəha Kapeniəm, taun kəti mīn rəha Kaləli. Kəni e nian rəha Sapət in təmətəḡətu nətəmini. ³² Kəni nətəmini iətəm kəmotətəu rəhan nəghatiən, narmilah təmiuvig pīk ohni mətau-inu rəhan nəghatiən təfiḡəm, nepətiən tatig lan.

³³ Kəni in əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kəni suah kəti əha ikin iətəm narmīn tərəh kəti tətatiḡ lan. Kəni in təmagət əfəməh məmə, ³⁴ “!Ei, Iesu iətəm Nasərit! ?Təhro? ? Nəmuva məmə nəkol nərahien kəm timah? Inəhrun rəkis ik. Ik Iətəmi Asim rəha Uhgin!” ³⁵ Mətau Iesu təmagət əskasik lan məmə, “!Aaah, sagətiən! !Iet magim rəkis e suah u!” Kəni narmīn tərəh əha təmol suah u tišipəri morin e niftəni e nəlugilah, əmeiko magim rəkis lan, mətau təməsərəkinien suah u.

³⁶ Kəni nətəmini rəfin ikin əha narmilah təmiuvig kəni məutəni=pən kəm lah mīn məmə, “Ei! ?Nəghatiən nak u? Suah u, təmagət əskasik e narmīn tərəh mīn e nəghatiən rəha nepətiən mine nəsanəniən, kəni ilah kəmoht e nətəmini.” ³⁷ Kəni nəniən rəha Iesu təmaiu mitəlau e nītəni əha.

*Iesu təmasiru
e nətəmini tepət
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Iesu təməhtul kəni miet e nimə rəha nuhapuminiən muvən əpəha e nimə rəha Saimon.* E nian əha, uhu Saimon tatimis matətu-pu-ətəpu pīk, kəni ilah kəmotəni=pən kəm Iesu məmə oteruh. ³⁹ Kəni Iesu təməhtul=pən iuəkir ohni kəni magət əskasik e nīmisiən, kəni pətan u təsanən. Əmeiko in təhtul kəni mol nauəniən niglah.

⁴⁰ Nian mitigar tiniuvig rəkis, nətəmini kəmos nətəmini mīn rəfin u nətəm kau-tohmis e nīmisiən pišin pišin mīn məhuva o Iesu. Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e lah kətiəh kətiəh, kəni ilah rəfin kəmotəsanən.† ⁴¹ Kəni iərmis mīn kəmoht motagim e nətəmini tepət məutagət əfəməh məmə, “!Ik Nəti Uhgin!” Mətau Iesu təmagət əskasik e lah mahtipəsik e lah o nəghatiən mətau-inu ilah kotəhrun məmə in Kristo iətəm Uhgin təmahli=pa.

⁴² Kəni kəməni lauig lan, Iesu təmiet əha ikin əha muvən əpəha ikin kəti iətəm nətəmini kohkə ikin. Mətau nətəmini kəmotəsal lan, kəni nian kəmoteruh in, ilah kəməhuva ohni məutalkut məmə okotəniəhu məmə in təsəḡimien məpəh ilah. ⁴³ Mətau in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə. İəu iəkəkeiki muvən lahuənu pišin mīn nəuvein, məni pətiḡəm nəniən təuvir rəha Narməniḡiən Rəha Uhgin, mətau-inu Uhgin təmahli=pa iəu məmə iəkol lanu.”

⁴⁴ Kəni in təmatuvən mətan e nītəni Jutiə mətəni pətiḡəm nəghatiən rəha Uhgin e nimə rəha nuhapuminiən mīn.

^{4:27} 2King 5:1-14 ^{4:32} Mat 7:28-29 * ^{4:38} Nian mīn nəuvein, kətauin e Saimon Pitə məmə, “Saimon,” kəni nian nəuvein, kətauin lan məmə, “Pitə.” † ^{4:40} Lou kəti rəha nətəm Isrel tətəni məmə iətəmini ko təsələsien iətəm tatimis e nian rəha Sapət. Mətau nian mitigar tiniuvig rəkis, kəni Sapət tinol naunun, kəni nətəmini kotəhrun nələsien nətəmini. ^{4:41} Mat 8:29; Mak 3:11-12 ^{4:44} Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

Natətəlig min iətəm Iesu təmaupən mauin e lah
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəhtul e nıkali nəhu asoli, nərgin u Lek Kaləli.* Kəni nımənin nətəmimi kəməhuva motəhtul motohtəlau lan məutatətə kəni məutəhgi ilah min məmə okotətəu nəghatən rəha Uhgın. ² Kəni in təmeh bot keiu rəha nətəm kautos nəmu e nıpəkıl mətəu ilah kəutafəl nopin min rəhalah. ³ Kəni Iesu təmuvən e bot rəha Saimon,† kəni mətapuəh ohni məmə otiuvi-pah bot tuvən ihluə nəuветin. Nian Saimon təməharəg pətigəm e bot, kəni Iesu təməharəg lan mətəgətun nətəmimi.

⁴ Nian Iesu təməghati rəkis kəm nətəmimi, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “Saimon, otasua kotəsəu-pah lokamnim, kəni ko motəraki e nopin motos nəmu nəuvein.” ⁵ Kəni Saimon tənı məmə, “İətəmi asoli, iəmotalkut pik lapin mətəuarus=pa u, məsotosiən nəmu kəti mine. Mətəu ik nınəni min mə okəhuvən, təuvir pəh kəhuvən motəraki min e nopin.”

⁶ Kəni nian ilah kəmotol, kəmotos pik nəmu tepət e rəhalah nopin, kəni nopin min rəhalah kəmotəri kəni motasisi e nəmu min, kəni nopin min təsuvəhiən kotəhapu. ⁷ Kəni ilah kəmotauin=pən min e nətəmimi e bot pisin mə kəhuva motasiru e lah. !Kəni ilah kəməhuva motəmki=pən nəmu e bot pəti mil kuəri muəriauəh e nəmu, kəni iuəkir bot mil kuamnim!

⁸ Nian Saimon Pitə təmeruh nati u, kəni təmasiəulın=pən kəm Iesu e nisiaiən mətəni məmə, “!İərmənig, uvən isəu ohniəu, iəu iəsəhmenien, iəu iol təfagə tərəh!” ⁹ In təməghati lanu mətəu-inu in mine nətəmi min əha e bot mil, kəmotauit pik narmilah təmiuvig o nəmu min u tepət lanəha. ¹⁰ Kəni Jemis mine Jon, nəti Səpəti mil u katiavi nəmu min ilahal Saimon, ilau min kəmuauit pik narmilau tiuvig o nəmu min u.

Mətəu Iesu təməni=pən kəm Saimon məmə, “Səginien. Ik iətəm rəha niuvien nəmu, mətəu rəueiu əha matuvən, ik onəkiuvi=pa nətəmimi.” ¹¹ Kəni nian ilah kəmotiuvi-pari rəhalah bot min, kəni motəpəh ərəfin natimnati kəni məhuərisig e Iesu, kəni məhuva rəhan min nətəmimi.

Iesu təmol vivi iətəm tatos nımisiən u leprosi
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Nian Iesu təmətəliuək e taun kəti, suah kəti iətəmi təmos nımisiən u leprosi‡ təməliuək muva. Nımisiən u leprosi təmaiu ərəfin e nıpətin. Kəni nian in təmeruh Iesu, təmeiuaui masiəulın=pən nıpənəgin e niftəni mətəfən nisiaiən kəm in, mətasək mətəkeikei kəm in mətəni kəm in məmə, “İərmənig, okəmə nəkolkeikei, kəni nəkəhrun nol viviən iəu, kəni mafəl rəkis namikmikiən lak.”

¹³ Kəni Iesu təmuahru e nəhlmin mələhu=pən lan məni məmə, “Əuəh. İəkolkeikei. ! Əuvir-tə!” Əmeiko rəueiu agin, nımisiən u leprosi tikə lan.

¹⁴ Kəni Iesu təməniəhu məmə otəsəni pətigəmiən natimnati min u kəm nətəmimi, mətəu təməni kəm in məmə, “Uvən meruh pris kəti pəh in oteh məmə nıpətim tinol lanko, kəni ko ik mol sakrifais kəm Uhgın iətəm Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə suah kəti iətəm rəhan leprosi tinikə, kəni nətəmimi okotəhrun məmə nınəuvir pəhriən, kəni rəham namikmikiən tinikə.”

¹⁵ Mətəu nanusiən rəha Iesu təmiet muvən ikin min rəfin, kəni nətəmimi tepət kəməhuva məmə okotətəlig e rəhan nəgətuniən, kəni məmə in otol vivi nımisiən min rəhalah. ¹⁶ Mətəu nian tepət, in tatuvən təpiə-məpiə ikin, in pisin əmə, məmə otətəfaki.

* 5:1 Nəghatən Kris əhruahru tənı məmə, “Lek Kenesəret” u nərgin kəti min rəha Lek Kaləli. 5:1 Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 † 5:3 Inu Saimon Pitə. 5:5 Jon 21:3-8 5:11 Mat 19:27 ‡ 5:12 E Nauəua Rəha Uhgın, nəghatən u “leprosi” tətəghati e nımisiən pisin pisin min e nilositəmi. Nımisiən min u tətərkən nilositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti təmos nımisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgın. Afin Levitikas iətəm tepət 13-14. 5:14 Lev 14:1-32

Iesu tæmol vi iætæmi nîpætîn nâuveitîn tæmimis
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Nian kætî, Iesu tæmætægætun æpæha ima e nimæ kætî, kænî Faræsi min, mine nægætun min ræha Lou, ilah min æpæha ikin kætæharæg, kæmotsipæn æpæha lahuænu min e nitæni Kalæli, mine nitæni Jutiæ, mine taun Jerusilæm. Kænî næsanæniæn ræha Iærmænig tætatig o Iesu mæmæ in otol vi nætæmimi min u kautohmis. ¹⁸ E nian æha, nætæmimi nâuvein kæmotælæs suah kætî mæhuva, in tætapîli æmæ e nimahan ræhan mætæu-inu nîpætîn nâuveitîn tæmimis. Kænî ilah kæmotolkeikei mæmæ okotælæs mæhuva motælæhu=pæn e næhlki Iesu. ¹⁹ Mætæu ilah kotærruru nuvæniæn ima mætæu nætæmimi tepæt æha ikin. Kænî kæmæhuvæn æpæha ilis e næhue nimæ motos rækis næhgi nimæ nâuveitîn, § kænî motæhlman-æhlman e suah u teiuaiu e nimahan ræhan muvæn iuækîr æmæ o Iesu.

²⁰ Nian Iesu tæmeruh ræhalah næhatætæiæn, kænî tæni mæmæ, “Niæli. Ræham nolrahæn min, iæu inos rækis rækis.”

²¹ Kænî nægætun min ræha Lou mine Faræsi min nikilah tæhti mæmæ, “?Iætæmi nak u tætgæhati æuvsan mæmæ in Uhgin? Uhgin æmæ in tæhrun nos rækisæn nolîæn tærah min ræha nætæmimi.”

²² Iesu in tinæhrun rækis ræhalah nætæligiæn, kænî in tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “?Tæhro næutætælig lanko? ²³ ?Nikitæmah tæhti mæmæ næghatiæn u timætig o næniæn, ‘Iækos rækis ræham tæfagæ tærah min,’ uæ næghatiæn u, ‘Øhtul maliuæk’? ²⁴ Kænî ræueiu onækoteruh mæmæ Nætî Iætæmimi in tatos næpætîæn o nos rækisæn tæfagæ tærah min u ikinu e næhue nitæni.” Kænî in tæmæni=pæn kæm suah u tæmatimis mæmæ, “Øhtul, mos ræham nimahan maliuæk matuvæn imam ikin.” ²⁵ Kænî æmeiko tæsuvehæn agîn, suah u tæhtul mælæs ræhan nimahan minætaliuæk mætæni-vivi Uhgin matuvæn. ²⁶ Kænî ilah ræfin kæmotauit pik ohni narmilah tæmiuvig, kænî mautæni-vivi nærgi Uhgin, kænî mæutærmrumin kænî mæutægin nâuveitîn mæutæni mæmæ, “Næman, ræueiu kitah kauteruh nati apispis agîn.”

Iesu tæmauin e Lifai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Uærisig e natimnati min u, Iesu tæmiet maliuæk matuvæn, kænî in tæmeruh suah kætî iætæm tatos mæni ræha takis, nærgin u Lifai, tætæharæg ikin kætætæou=pæn takis ikin. Kænî Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Va, muærisig lak muva ræhak iætæmimi.” ²⁸ Kænî in tæmæpæh natimnati min ræfin ræhan, mæhtul muærisig e Iesu.

²⁹ Kænî Lifai tæmol nauæniæn asoli kætî ræha Iesu æpæha e ræhan nimæ. Kænî nætæmimi tepæt nætæm kautos mæni ræha takis, mine nætæmi æpnæpin min kæmæhuva mæutæharæg pæti ilah min ilah mæmæ okotauæn. ³⁰ Kænî Faræsi min mine nætæmimi nâuvein min u ræhalah nægætun min ræha Lou, nikilah tæsagiæniæn kænî mæutæni=pæn kæm nætæmimi ræha Iesu mæmæ, “?Tæhro itæmah næutauæn pæti æmæ itæmah nætæmi kautos mæni ræha takis mine nætæm nol tæfagæ tærah?”

³¹ Kænî Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iætæmimi u in tæsimisiæn, tæsaræriæiæn e toktæ. Mætæu iætæm tatimis, in otaræriæ e toktæ. ³² Iæu iæmæsuvaæn mæmæ iækauin e nætæmimi min u kotæni mæmæ kinotæhruahru rækis. Mætæu iæmuva mæmæ iækauin e nætæmimi min u kotæhrun æmæ mæmæ ilah kautol nolîæn tærah min, mæmæ okotæuhlin ræhalah nætæligiæn.”

Nolîæn ræha næpæhiæn nauæniæn o Uhgin
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kænî ilah kæmotæni=pæn kæm Iesu mæmæ, “Nætæmimi ræha Jon Bæptais, nian ræfin kætæpæh nauæniæn mæutætuakæm o næfakiæn kæm Uhgin, kænî nætæmimi ræha Faræsi min ilah min kautol æmæ nati kætîæh, mætæu ræham nætæmimi min kætæuæn æmæ katîlpîn. ? Tæhro?” ³⁴ Kænî Iesu tæmæni=pæn kæm lah mæmæ, “?Nian itæmah nautol nauæniæn ræha iætæm tæmol æmæ marit, mætæu okotæni kæm ræhan min mæmæ okotækeikei motæpæh nunîæn

§ 5:19 E nian æha, kæmol næhgi nimæ nâuvein e tael. Kænî nætæmi min u kæmotos rækis tael min nâuvein mæmæ otol nîpæg tæhmen e suah u iætæm in tatimis. 5:20 Aes 43:25; Luk 7:48 5:24 Jon 5:8 5:30 Luk 15:1-2

nauənian, uə kəpə? !Kəpə! ³⁵ Mətəu nian tətuvə nətəmimi okotələs rəkis suah u təmol əmə marit motələs məhuvən isəu o rəhan min nətəmimi. Kəni e nian əha, ilah okotəpəh nauənian lan.”*

³⁶ Kəni Iesu təmənī min nəghatīən əuhlin kəti tol lanu məmə, “Ko suah kəti təsosiən napən vi rəhan məhapu nəuvetīn, kəni məhli=pən e napən əmnəmit məmə otol pəsīg e iətəm tərāh. Mətəu tənī məmə otol lanəha, kəni otərəkin rəhan napən vi, kəni napən vi nəuvetīn ko təsəməhli vivīən ilau napən əuas.

³⁷ “Kəni ko suah kəti təsosiən wain vi miuvi=pən e pətəl əuas u təskasik, pətəl u kəmol e nilosi nənī.† Nəmə suah kəti tol lanəha, kəni wain vi otəhlīfu kəni mīməhrehreh, kəni wain taiəh rəfin, kəni pətəl min, otərəh. ³⁸ Mətəu wain vi okəkeikei kiuvī=pən e pətəl vi ətmətig. ³⁹ Kəni iətəmi iətəm təməmnīm rəkis wain əuas, ko in təsolkēikeiən məmə otəmnīm min wain vi, mətəu in otənī məmə, ‘Wain əuas in təuvir.’ ”

6

*Nətəmimi rəha Iesu kəməutəhli wit
e nian rəha Sapət*

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Nian kəti e Sapət, Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməutaliuək məutohapumīn e nasumīən min rəha wit, nati kəti təhmen e rais, kəni rəhan min nətəmimi kəutəhli wit nəuvein mətauig rəkis nilosin, kəni mautun.

² Mətəu Farəsi min nəuvein kəmotagət məmə, “!Ei! Sapət u rəueiu, kəni noliən u nautol təsəhmen-pəniən e Lou. ?Təhro itəmah nautol lanko?”

³ Mətəu Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “?Itəmah nəsofāfiniən e Nauəuə Rəha Ughin, natimnati min əha Kig Tefit təmol aupən? Ilah rəhan min nətəmimi nəumis təmus ilah.

⁴ Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin rəha Ughin, təmos pīret u iətəm pris min kinotəfən rəkis kəm Ughin. Kəni Lou tətənī məmə pris min əmə kotəhrun nūniən, mətəu Tefit in təmun kəni məfən nəuvein kəm rəhan min nətəmimi məmə okotun.” ⁵ Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Iəu, Nəti Iətəmimi, iəu iətarmənīg e nian rəha Sapət.”

*Iesu təmol vi iətəmimi
e nian rəha Sapət*

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kəni e nian pisin kəti min rəha Sapət, Iesu təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapumīniən, mətəgətu nətəmimi. Kəni ikin əha, suah kəti əha ikin nəhlmin maru təmimis, ko təsegaruīən lan. ⁷ Kəni nəgətu min rəha Lou, mine Farəsi min, ilah kəutəsəl məmə okoteruh mə Iesu otol vi suah u e nian rəha Sapət, pəh ilah kotəhrun nənīən mə Iesu təmatgəhli Lou.

⁸ Mətəu Iesu təməhrun əmə nətəligiən rəhalah, kəni təmənī=pən kəm suah u nəhlmin təmimis məmə, “Va, məhtul aupən.” Kəni tuvən məhtul=pən əha aupən. ⁹ Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmə, “Təkolkēikei məmə iəkətapuəh nati kəti o təmah. ?Təhro? ?E nian rəha Sapət, noliən nak in təhruahru e Lou məmə okol, kəhrun noliən nati təuvir uə kəhrun noliən nati tərāh? ?Okosmiəgəh iətəmi, uə okuhamu itəmi?” ¹⁰ Kəni Iesu təməsəl=pən meruh nətəmimi mītəlau, kəni mənī=pən kəm suah u nəhlmin təmimis məmə, “Uahru-to e nəhlmə.” Kəni in təmuahru e nəhlmin, kəni nəhlmin təuvir. ¹¹ Mətəu Farəsi min mine nəgətu min rəha Lou, nīkilah nərah pīk agin, kəni məutəghati-əghati kəm lah min məmə okotəhro e suah kəha Iesu.

5:34 Jon 3:29 * **5:35** “Iətəmimi iətəm təmol əmə marit” tətəgətu=pən Iesu, kəni “rəhan min nətəmimi” tətəgətu=pən nətəmimi min rəha Iesu. † **5:37** E nian əha, kəmol pətəl rəha wain e nilosi nənī. Pətəl vi in tīmətmətig o nahgigīən. Mətəu pətəl əuas in təskasik ko təsəhgigīən. Nian nəhu krep tuva mol wain lan, kəni nahgin tətəlifū pətəl tətəsisī. **6:1** Dut 23:25 **6:2** Jon 5:10 **6:3** 1Saml 21:1-6 **6:4** Lev 24:5-9

*Iesu təmauin
e tueləf aposil min rəhan
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Kəni e nian min əha, Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət məmə otəfaki, kəni mətəfaki lapin mətəuarus tian. ¹³ Kəni tinian, in təmauin e rəhan min nətəmimi məmə okəhuva moteruh in. Kəni in təmitəpin rəkis tueləf, mauin e nərgin lah məmə aposil min. ¹⁴ Nərgi aposil min u tol lanu: Saimon iətəm Iesu təmauin e nərgi vi mə Pitə, mine pian Antiru, mine Jemis mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Toməs, mine Jemis nəti Alfias, mine Saimon u kətauin lan məmə Selot,* ¹⁶ mine Jutəs nəti Jemis, mine Jutəs Iskariot u iətəm təmegəhan e Iesu kəm rəhan min tikimir min.†

*Iesu təmagəhun nətəmimi kəni mosmiəgəh
nətəm kautohmis
(Mat 4:23-25)*

¹⁷ Kəni Iesu mine rəhan aposil min kəmotəiuaiu e nitəuət məhuva ikin kəti təməhli ikin, ilah nətəmimi rəhan min tepət, mine nətəmimi əpnəpin min tepət, kəmotəipən nitəni Jutiə, mine Jerusiləm, mine nikalkali nitəhi Taea mine Saedon. ¹⁸ Ilah kəməhuva məmə okotətəu nəghatiən rəha Iesu, kəni məmə otol vi nimisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi nimisiən min rəhalah. Kəni in təmol vi min nətəmimi narmin tərəh min kəmotərəkin ilah. ¹⁹ Kəni nətəmimi nətəm kəməutəhtul təlau-təlau lan, kəmotalkut məmə okotek mətəu-inu nəsanəniən tatsipən lan matol vi ilah rəfin.

*Nagiəniən mine nərahian
(Mat 5:1-12)*

- ²⁰ Kəni Iesu təməsal=pən meruh rəhan min nətəmimi, kəni tən=pən kəm lah məmə, “Itəmah u nanrah min, nəutatig e nəuviriən pəhriən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, itəmah nətəmimi rəha Uhgın, kəni in otarmənig e təmah.
- ²¹ Itəmah nətəm nəumis tatus itəmah rəueiu, nəutatig e nəuviriən pəhriən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu, onəkotəni məmə, ‘Əuəh, təhmen.’ Itəmah nətəm nəutasək u rəueiu, nəutatig e nəuviriən pəhriən. In nəuviriən pəhriən mətəu-inu onəkotaləh.
- ²² Onəkotətag e nəuviriən pəhriən nian nətəmimi kəutəməki e təmah, kəni kəsegəhanian e təmah məmə onəkotol nati kətiəh itəmah min ilah, kəni kətəni rah itəmah, kəni kətərəkin nərgi təmah məmə itəmah rəha iərmis min, kəni ilah kəutol noliən min əha kəm təmah mətəu-inu iəu Nəti iətəmimi, kəni itəmah rəhak min.
- ²³ E nian min əha, nəkotəgiən, kəni motəmako e nagiəniən mətəu-inu nətəouiən asoli rəhatəmah rəha natimnati min əha tətətag e nəgəu e neai. Nikitəmah otəgiən mətəu tipilah min kəmotol noliən kətiəh əmə kəm iəni min aupən ikin.
- ²⁴ Mətəu, kəsi, nərahian asoli otuva o təmah u rəhatəmah nautə tepət rəueiu mətəu-inu, ninotos rəkis nagiəniən rəfin iətəm onəkotos,
- ²⁵ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nətəm nəutəuən pik məutətəu təuvir lanəha rəueiu mətəu-inu, nəumis otəpanus itəmah. Kəsi, nəhməiən asoli otuva o təmah nətəm nəutələh əha rəueiu mətəu-inu, onəpanotasək agin.
- ²⁶ Kəsi, nərahian asoli otuva o təmah nian nətəmimi min kəutləfəri nərgi təmah mətəu-inu, tipilah min kəməutləfəri lanəha nərgi iəni eiue min aupən ikin.”

*Otolkei rəhatəmah min tikimir min
(Mat 5:38-48; 7:12)*

* 6:15 Afin-to futnot e Mat 10:4. † 6:16 Iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Saimon, ilau u Saimon Pitə mine Saimon u kətauin lan məmə Selot. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jemis, ilau u Jemis nəti Səpəti mine Jemis nəti Alfias. Kəni iətəmi keiu rəha Iesu kətauin e lau məmə Jutəs, inu Jutəs Iskariot mine Jutəs nəti Jemis u kətauin pisin məmə Tateas e nauəuə rəha Matiu. 6:21 Sam 126:5-6; Aes 61:3; Nəh 7:16-17 6:22 Jon 15:19; 16:2; 1Pitə 4:14

²⁷ Kəni təməni min məmə, “Mətəu iətəni kəm təmah nətəm nəutətəlig lak motəhrun məmə, onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah tikimər min, kəni məutol təuvir kəm nətəm kəutəməki e təmah, ²⁸ kəni nian nətəmimi kəutəuiakən e təmah, mətəu itəmah onəkotəni=pən kəm Uhgın məmə otəfən rəhan nəuvirən kəm lah, kəni onəkotəfaki o nətəmimi u kəutol tərəh e təmah.

²⁹ “Okəmə suah kəti tem nikapım, əfən min nəven tem. Okəmə suah kəti tos rəham kot, kəni ətəhtul maru min o nəfən minian rəham sot. ³⁰ Kəni əfən min nati nak kəm iətəmimi kəti nəmə teasə lam, kəni iətəmimi kəti təmos rəham nəuvein natimnati, əpəh əmə, məsətapuəhiən lan. ³¹ Kəni otol təuvir kəm nətəmimi rəfin e noliən min rəfin iətəm nəkotolkeikei məmə nətəmimi okotol kəm təmah.

³² “Nikitəmah təsəhtiən məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautolkeikei əmə nətəmimi min u kotolkeikei əmə itəmah mətəu-inu, nətəmi kotərəh min, ilah min kotolkeikei ilah min. ³³ Nikitəmah təsəhtiən məmə okləfəri itəmah nəmə itəmah nautol təuvir əmə kəm nətəmi min u kəutol təuvir əmə kəm təmah. Mətəu-inu nətəm kotərəh min kəutol min nati kətiəh. ³⁴ Nikitəmah təsəhtiən məmə okəni-vivi itəmah nəmə nauteğəhan e natimnati kəm nətəmi nəuvein nətəm ilah kotəhrun nalpın-pinəiən nitain kəm təmah. Mətəu-inu nətəmimi kotərəh, ilah min kəuteğəhan e natimnati kəm lah min məmə nian kəti kəpanos=pən min nitain.

³⁵ “Mətəu onəkotəkeikei məutolkeikei rəhatəmah min tikimər min, kəni məutol təuvir kəm lah, kəni məuteğəhan=pən e natimnati u kəmos məmə okəsotalpiniən. Okəmə onəutol lanəha, rəhatəmah nətəouiən asoli tətətig, kəni nəkəhuva nenəti Uhgın Ilis Agin, mətəu-inu in tatol təuvir kəm nətəm kəutaumis min, kəni matol təuvir min kəm nətəmi u kəsotəniən məmə nikilah tagiən o natimnati təuvir u in tatol kəm lah. ³⁶ Mətəu onəkotolkeikei nətəmimi təhmen əmə e rəhatəmah Tatə tatolkeikei nətəmimi.”

Səniən noliən rəha iətəmimi
(Mat 7:1-5,17-27; 12:34-35)

³⁷ Kəni İesu təməni məmə, “Onəsəniən noliən rəha iətəmimi məmə tərəh, pəh kəsəniən rəham noliən məmə tərəh; onəsəniən məmə suah kəti otəkeikei mos nalpiniən o təfagə tərəh rəhan, kəni pəh okəsəniən məmə ik onəkəkeikei mos nalpiniən o təfagə tərəh kəti rəham; salpiniən malu e noliən tərəh rəha iətəmimi u tatol kəm ik, kəni pəh kəsəlpiniən kalu e noliən tərəh rəham. ³⁸ Ətuati, məfən kəm nətəmimi, kəni Uhgın otəfinə natimnati tēpət tēpət kəm ik, təhmen e kətim u təməri kasin-asin kərgin təri məriəuəh kəni mətauvəregin u okəfinə e nəhlməm. Okəmə nəkəfən tēpət, okəfinə tēpət kəm ik, mətəu nəmə nəkəfən təkəku əmə, okəfinə əmə təkəku kəm ik.”

³⁹ Kəni in təməni nəghatiən əuhlin kəti kəm lah məmə, “İətəmi nəhmtin tēpis ko təsitiən iətəmi kəti min u nəhmtin tēpis min. !Kəsi, okiəuvig=pən e nīpəg asoli! ⁴⁰ İətəm kətəgəgun, in təsapirəkisiən rəhan iəgəgun, mətəu iətəmi u tətətəlig vivi mətiəu=pən iəgəgun e nətəligiən min rəfin, in otuva məhmen e rəhan iəgəgun.

⁴¹ “?Təhro nətəni nīpispisi nigı e nəhmti piəm, mətəu nikim təsəhtiən nigı asoli agin e nəhmtəm? ⁴² ?Nəmə nəsəhruniən nigı asoli e nəhmtəm, kəni onəkəhro mos rəkis nīpispisi nigı e nəhmti piəm? !İtəmah nəfaki eiə min! Aupən mos rəkis nigı asoli e nəhmtəm, kəni məhrun neruhiən niftəni e nəhmti piəm kəti.”

⁴³ Mətəu İesu təkəikei mətəni məmə, “Ko nigı katun kəti kotəsəuəiən e nigı kəsuniən, təhmen=pən əmə e nigı kəsuniən ko təsəuəiən e nigı katun, ⁴⁴ mətəu kəhrun neruhiən nigı e nəuan. Ko iətəmi təsəhliən nəua nigı katun e nigı akonə, kəni ko iətəmi təsəhliən nəua nigı ətəhiən e nəuaniləuis arfu. ⁴⁵ İətəmi təuvir, nikin təriəuəh e natimnati təuvir min, kəni in tatol natimnati təuvir. Kəni iətəm tərəh, nikin təriəuəh əmə e noliən tərəh min, kəni in tatol əmə noliən tərəh; mətəu-inu e nian in tətəghati, kəni natimnati min əha e nikin kəutohiet.”

⁴⁶ Kəni Iesu təməni məmə, “?Təhro nəutauin lak məmə ‘İərmənig, İərmənig,’ mətəu nəsotolian nati iətəni? ⁴⁷ Pəh iəkəgətatun itəmah e nolian rəha suah kəti iətəm təmuva ohniəu, kəni mətətəu nəghatən min rəhak, kəni matol natimnati min iətəm iətəni ilah.

⁴⁸ “Kəni in təhmen əmə e iətəmini u təmol rəhan nimə. Təmaupən mel niftəni meiuaiu muvən mafəl vivi kəpiel əpəha ləhtəni, kəni mol pən rəhan nimə ikin. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin, mətəu təsəlauəlian lan, mətəu-inu təmol təskasik. ⁴⁹ Mətəu iətəmi iətəm tətətəu nəghatən rəhak kəni məsolian, in təhmen=pən e iətəm təmol pəri rəhan nimə əmə e niftəni. Nian nuhuən təməfuv maiu mahruəh muva mələs pikin nimə, kəni əmeiko təmei morin məhapu-əhapu.”

7

Nəhatətəian rəha iətəmi asoli kəti rəha soldia min (Mat 8:5-13)

¹ Nian Iesu təməghati rəkis kəm nətəmini, kəni in təmuvən əpəha e taun Kapeniəm. ² Kəni ikin əha, iətəmi asoli kəti rəha soldia min rəha nətəm Rom tətətig, kəni slef kəti əha ikin rəhan iətəmini in tolkeikei pik, mətəu slef əha tətəmis pik, rəhan nahməian tepət. ³ Kəni e nian iətəmi asoli əha təmətəu nəniən rəha Iesu, kəni in təmahli rəkis nətəmi asoli nəuvein rəha nətəm Isrel məmə okəhuvən motəni=pən kəm Iesu məmə otuvən mol vi rəhan slef. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəməhuva motəh Iesu, məutətapuəh əskasik ohni mautəni məmə, “İərmənig, təhruahru əmə məmə nəkasiru e suah kəha, ⁵ mətəu-inu in tolkeikei pik kitah nətəm Isrel, kəni in təmasiru mol nimə rəha nuhapuminian.”

⁶ Kəni Iesu təmətəu=pən ilah. Kəni nian kənəhuva iuəkir o nimə, iətəmi asoli rəha soldia min təhli=pən rəhan min nətəmini kəhuvən moteruh Iesu məutəni rəhan nəghatən u məmə, “İərmənig, suvaiən nahgim təsikəian, mətəu-inu iəu iəsəhmenian məmə nəkuva imak ikin. ⁷ Kəni tol lanu, iəu iəsəhmenian mə iəkuva meh ik. Ik iətəmi asoli kəti, mətəu iəu iətəmi əkəku əmə. Mətəu əghati əmə, kəni rəhak iol əhrui, in otətəu təuvir min. ⁸ İəkəhrun məmə ik natos narmənigian məmə nimisian otəkeikei mol nəuiam. İəkəhrun mətəu-inu iəu min, rəhak nətəmi asoli min kəutarmənig lak, kəni iatol nəuialah. Kəni soldia min nəuvein əha ikin nətəm iəu iəutarmənig e lah. Nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Uvən,’ kəni tuvən. Kəni nəmə iəkəni kəm kəti məmə, ‘Va,’ kəni tuva. Kəni nəmə iəkəni kəm rəhak slef məmə, ‘Ol nati u,’ kəni tol nati əha.”

⁹ Nian Iesu təmətəu nəghatən u, narmən təmiuvig pik o nəghatən rəha suah u. Kəni in təmeirair məni=pən kəm nəhlin nətəmini u kəutəhtul uərisig lan məmə, “İəkəni kəm təmah məmə, suah u səniəmə in iətəm Isrel. Kəni nati əpnəpin nətəm Isrel, mətəu iəsəruhiən ilah kəti rəhan nəhatətəian iahgin təhmen=pən lan.” ¹⁰ Kəni e nian iəhlirəkis min rəha iətəmi asoli kəmohtəlig=pən imə, kəni moteruh iol əhrui əha tənəsənən rəkis.

Iesu təmosmiəgəh nati pətalimis kəti

¹¹ Kəni təsuvəhiən e natimnati min u, Iesu təmuvən e taun kəti nərgin u Nain, ilah rəhan min nətəmini mine nimənin nətəmini tepət kəutəhuərisig lan. ¹² Kəmol nıpai e kəpiel titəlau e taun əha, kəni nian Iesu təmuva iuəkir o namtiəluə rəha taun, meruh nətəmini kəutəpən e taun mautələs iətəm təmimis kəti. In iətəm aluə iərman, nati pətalimis kəti in kətiəh əmə. Kəni nimənin nətəmini tepət e taun əha kəutəliuək pəti ilah pətalimis əha.

¹³ Mətəu nian İərmənig təməh pətalimis əha, nıkin təhmə pik ohni, kəni məni=pən kəm in məmə, “Səsəkiən.” ¹⁴ Kəni in təmuvən mek uvləuə u kətəlis suah u təmimis lan, kəni kəmotəhtul. Kəni Iesu təməni=pən məmə, “!İətəm aluə! !İətəni kəm ik məmə, əhtul!” ¹⁵ Kəni iətəm təmimis təməmiəgəh kəni məhtul, kəni minətəghati. Kəni Iesu təfən iətəm aluə əha kəm rəhan məmə.

¹⁶ Nətəmini rəfin kəmotəgin məutərmrumin, kəni mautəni-vivi Uəgin məmə, “!İəni asoli kəti tinuə u rəueiə kəutətig kitah min!” Kəni məutəni min məmə, “!Uəgin təmuva

məmə otasiru e rəhan mīn nətəmimi!” ¹⁷ Kəni nanusiən rəha Iesu təmaiu mītəlau ikin mīn rəfin e nītəni Jutiə kəni e niftəni mīn rəfin mīn iuəkir ohni.

Iesu mine Jon Bəptais

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Nətəmimi rəha Jon Bəptais kəmotəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm Iesu təmol ilah. Kəni Jon Bəptais təmauīn e rəhan keiu iətəmimi mil kiəuva ohni, ¹⁹ kəni təhli rəkis ilau məmə okian mueruh İərmənig muətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmotəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti mīn məmə otəpanuva mīn?”

²⁰ Kəni nian suah mil kəmiəuva mueruh Iesu, kəmuəni=pən kəm in məmə, “Jon Bəptais təmahli=pa itimlau iəkiəuva məmə iəkuətapuəh ohnik məmə, “?Təhro? ?Ik u iətəm kəmotəni aupən məmə suah kəti otuva, uə itimah iəutəhtahnin iətəmimi kəti mīn məmə otəpanuva mīn?” ”

²¹ Kəni e nian əmə əha ilau kəmiəuva mueruh Iesu lan, mətəu Iesu tatol nīmisiən tepət kotəuvir. Nəuvein kautos nīmisiən pisin pisin mīn, nəuvein narmin tərəh tətətig e lah. Kəni nətəmimi tepət nəhmti lah tərəh, mətəu Iesu təmol vivi ilah. ²² Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “İatəlig mian muəni=pən natimnati mīn ərəfin u kəm Jon, nati iətəm nəmuətəu kəni mueruh. Nətəmi nəhmtilah təpis kinauteruh nati. Kəni nətəmimi nətəm nəhlkilah tərəh kinotətəu təuvir kəni mīnəutaliuək. Kəni nətəmimi mīn u kəmos nīmisiən leprosi, nīlosilah tinəuvir. Kəni nətəmimi mīn u nīpəgtəlgilah təmalu, rəueiu əha kinautətəu nati. Kəni nətəmimi mīn u kəmoħmīs, kinotəmiəgəh mīn. Kəni rəueiu, iətəmi kəti tinatəni pətigəm nanusiən təuvir kəm nanrah mīn. ²³ İətəmimi otatig e nəuviriən pəhriən nəmə in təsəhlmanian e nəhatətəian lak o natimnati mīn iətəm iəu iatol uə iəsoliən.” *

²⁴ Nian iahləpis mil rəha Jon ilau kəmiatəlig mīn, kəni Iesu tinətuəuin mətəghati e Jon kəm nətəmimi mīn u kəutəharəg əha ikin, mətəni məmə, “?Aupən, nəməutəhuvən ikin təpiə-məpiə ikin məmə nəkoteh nak? ?Nəməhuvən məmə nəkotafu iətəmi əpnəpin əmə kəti təhmen e nimanuvehli əfəməh iətəm nīmətagi tətəlif u alifu əpnəpin əmə? Kəpə. ²⁵ ? Kəni təhro itəmah nəməhiet, məmə nəkotafu iətəmi kəti iətəm tatuvən e napən təuvir nəhmtin tiəkis? Kəpə. Nətəmimi kəutəhuvən e napən təuvir, məutəgiən əmə o rəhalah nautə, ilah kəutatig e nīmə təuvir mīn təhmen e rəha kig. ²⁶ ?Mətəu nati nak əha nəməhuvən məmə nəkotəruh, iəni kəti, uə? Əuəh, pəhriən, mətəu iətəni kəm təmah məmə in ilis tapirəkis iəni. ²⁷ Suah u inu Nauəuə Rəha Uhgīn təmətəghati lan. Uhgīn təməni məmə, ‘Otafu-to. İətəhli=pinə iahləpis iətəm otos rəhak nəghatiən. In otaupən lam məmə otol əpenə-penə e rəham suaru.’

²⁸ İətəni kəm təmah məmə, nətəmi u kəmotair e niftəni u, kəti təsapirəkisiən suah kəha Jon. Kəni mətəu iətəmi in ləhtəni aɡin e Narmənigiən Rəha Uhgīn, in ilis tapirəkis Jon.”

²⁹ Nian nətəmi əpnəpin, mine nətəmimi rəha nosiən takis kəmotətəu nəghatiən rəha Iesu, ilah kəmotəni məmə suaru rəha Uhgīn in suaru əhruahru. Kəutəni lanəha mətəu-inu Jon təmol bəptais rəkis e lah. ³⁰ Mətəu Farəsi mīn mine nəgətuən mīn rəha Lou, ilah kəməsotosiən bəptais rəha Jon, kəni inəha ilah kəmotəpəh suaru rəha Uhgīn e nəmiəgəhiən rəhalah.

³¹ Kəni Iesu təməghati mīn məmə, “?Oiəkəni noliən rəha nətəmimi u rəueiu, məmə təhmen e nak? ?Kəni rəhalah nətəligiən təhro? ³² İlah kotəhmen=pən e kəlkələh mīn kəutəharəg ikin katol makit ikin məutəhkul məutəuīn e lah mīn nəuvein məmə, ‘İtimah iəmotəhli nau kəm təmah məmə onəkəutol danis rəha nəgiənian lan, mətəu itəmah

7:16 Luk 1:68 **7:20** Sam 40:7; Mal 3:1; Nəh 1:8 **7:22** Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * **7:23** E nian rəha Iesu, nətəmimi tepət kəutasal=pən o Kristo iətəm otəpanuva. Mətəu nīkilah təhti məmə in otol noliən pisin e noliən rəha Iesu. Nīkilah təhti məmə Kristo otos nəsanəniən o nəluəɡiniən o kəpmən rəha Rom. **7:26** Luk 1:76 **7:27** Mal 3:1 **7:29** Luk 3:12 **7:30** Mat 21:32

nəsotolian danis. Kəni itimah iəməutasək eiua rəha nīmisiən, mətəu nəsotasəkiən kitah min itamah.’

³³ “Iətəni lanu mətəu-inu nian Jon Bəptais təmuva, mətətuakəm məsunian nauəniən nian tepət o nəfakiən, məsəmnimian wain. Kəni itamah nəutəni məmə, ‘Suah kəha, narmin tərəh kəti tətətig lan.’ ³⁴ Mətəu iəu, Nəti Iətəmini, iəmuva mətəuən mətəmnim wain, kəni itamah nəutəni məmə, ‘!Otafu-to, suah kəha in iətəmini rəha nauən pikian mine iətəmini rəha nəpisiən, kəni mətəu pəti ilah nətəmini rəha nosiən məni rəha takis, mine nətəmini nətəm nol təfagə tərəh!’ ³⁵ Mətəu neinatigian rəha Uhgən mine nəlpəkəuiən rəhan in təhruahru məmə itimlau Jon iatuol nati in tolkeikei. Kəni nəmiəgəhian rəha nətəmini u kəutəhatətə lanəha tətəgətuən məmə inu nīpəhriən.”

Pətan tərəh kəti təməueiu nəhlki Iesu e səntə

³⁶ Kəni Farəsi kəti, nərgən u Saimon, in təmauin e Iesu məmə otuvən mauən e rəhan nimə. Kəni Iesu təmuvən lahuənu, kəni muvən imə e nimə rəha Farəsi u mətəharəg məmə otəuən.[†]

³⁷ Kəni pətan kəti e taun əha in iol təfagə tərəh, təmətəu məmə Iesu tətəuən əpəha ima Farəsi ikin. Kəni in təmos səntə kəti muva iətəm nəhmtin tiəkis. Səntə u e pətəl kəmol e kəpiel iətəm nəhmtin tiəkis, kətəni kəmə alapastə. ³⁸ Kəni in təmuva iuəkir o Iesu məhtul e nikali nəhlkin mətəsək, nəhu nəhmtin tahli=pən e nəhlki Iesu mol nəhlkin təpirig. Kəni təmafəl nəhu nəhmtin e nəhlki Iesu e nəuanun, kəni matek nəhlki Iesu e nikapin mətəfən nisiaiən kəm in,[‡] kəni mol=pən səntə e nəhlkin.

³⁹ Kəni Farəsi u təmeh nati u, kəni məni aru e nikin məmə, “Nəmə suah u in iəni pəhriən, ko in təhrun əmə noliən rəha pətan əha iətəm tatek nəhlkin, məmə in iol təfagə tərəh.”

⁴⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Saimon, iəkolkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni Saimon təni məmə, “Əuəh, iəgətuən, nati nak?”

⁴¹ Kəni Iesu təni məmə, “Suah keiu, rəhalau məni təsəhmenian, kəni iərməniğ kəti təməfən məni nəuvein kəm lau, mə nian kəti kəmənuhalpin rəhan məni. Kəti təmos faif-hanrit tənariəs, kəni kəti tos fifti tənariəs.[§] ⁴² Nian ilau kinuəruu nalpinian, kəni iərməniğ təməni məmə, ‘uəpəh əmə nalpinian məni u nəmuos.’ ?Kəni suah mil u in pəhruvən lan otolkeikei pik iərməniğ?”

⁴³ Kəni Saimon in təni məmə, “Nikik təhti məmə iətəm u in təmos məni tepət, iərməniğ in nikin təməpət ohni, in otolkeikei pik iərməniğ.” Kəni Iesu təməni məmə, “Nəməni pəhriən.”

⁴⁴ Kəni Iesu təmeirair meruh pətan u, kəni məni=pən kəm Saimon məmə, “?Saimon, nəmeh pətan u, uə kəpə? Nian iəmuva imam ikin, ik nəsəfaiən nəhu kəti o nəueiuiən nəhlkək, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e nəhu nəhmtin mafəl e nəuanun. ⁴⁵ Nian iəmuva, kəni Saimon, ik nəməsolian nəmtətiən kəti məmə nəkolkeikei iəu. Mətəu pətan u, tatek əmə nəhlkək e nikapin lanko, kəni noliən rəhan tətəgətuən məmə in tolkeikei iəu.

⁴⁶ Saimon, ik nəməsəueiuiən rəhk-kapə e kaliku nəuətin, mətəu pətan u, in təməueiu nəhlkək e səntə iətəm nati kəti nəhmtin tiəkis. ⁴⁷ Kəni tol lanu iətəni kəm ik məmə, inafəl rəkis rəhan təfagə tərəh min u tepət pik, kəni tol lanu, noliən min əha iətəm təmol, tətəgətuən məmə tolkeikei pik iəu. Mətəu nian iətos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmini nəuan nəuətin əmə, kəni kəsi, rəhan nolkeikeiən in natiəkəku ohniəu.”

^{7:34} Luk 15:2 [†] ^{7:36} Nian min nəuvein, nətəm Isrel kəutohtəu=pən noliən rəha nətəm Kris mine nətəm Rom nian kəutəuən. Mətəu tepil rəhalah in ləhtəni agin, kəni nətəmini kəutəməhli e nikali lah motol nəhlmilah tatəu pəri kəugə lah, kəni nəhlmi lah maru tatos nauəniən mautun. Kəni mautuahru əmə e nəhlkilah kateruh əmə. Inu Iesu təmol lanu nian pətan əha təmuva məueiu nəhlkin. Eruh narmin e Mat 26. ^{7:37} Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

[‡] ^{7:38} Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, pətan əha təmek nəhlki Iesu e nohlin, kəni inu nəmtətiən rəha nisiaiən, kəni nikin tagiən o natimnati iətəm Iesu təmol kəm in. [§] ^{7:41} “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, faif-hanrit (500) tənariəs təhmen e faif-hanrit-tausin vatu (500,000 vatu), kəni fifti (50) tənariəs təhmen e fifti-tausin vatu (50,000 vatu).

⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Rəham təfagə tərəh min, iəu inafəl rəkis.”

⁴⁹ Kəni nətəmimi nəuvein min iətəm kəməutauən ilah min, kəutəni kəm lah min məmə, “?İətəmimi naku təni məmə tatos rəkis təfagə tərəh rəha iətəmimi?”

⁵⁰ Mətəu Iesu təməni=pən kəm pətan u məmə, “Uhgin tinosmiəgəh ik mətəu-inu nəməhatətə lak. Kəni uvən, pəh nəməlinuian rəha Uhgin tətətig ohnik.”

8

Nipətan min u kəmautasiru e Iesu

¹ Uərisig e natimnati min əha, Iesu in tətaliuək matuvən e taun min nəuvein mine lahuənu min nəuvein. In mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin kəni mətəanus pətigəm nanusiən təuvir rəha Narmənigian Rəha Uhgin. Kəni e nian əha, tueləf aposil min rəhan kəməutohtəu=pən. ² Kəni nipətan nəuvein min kəmautuərisig e Iesu, inu aupən ilah kəmautohmis, uə kəmautos narmin tərəh min e lah, mətəu Iesu in təməhgi pətigəm narmin tərəh min kəni mol vi rəhalah nimisiən. Nərgi nipətan min u Meri u kətəni məmə Maktələ u Iesu təməhgi pətigəm narmin tərəh səpin lan; ³ mine Joana pətauəhli rəha Jusa iətəm in tepət e nətəmimi nətəm kautol uək e nimə rəha kig Herot Antipas; mine Susana; mine nipətan tepət min. Nipətan min u kəutəfən rəhalah məni o nosiən nəhmti natimnati o nasiruian e Iesu mine rəhan tueləf nətəmimi min.

Nəghatiən əuhlin e niftəni

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Nətəmimi min tepət kəmotəsipən e taun min tepət məhuva o Iesu. Nian kəməhuva məutəhtul titəlau lan, kəni təməni nəghatiən əuhlin u kəm lah, ⁵ “Suah kəti, rəha nərfəiən nikiti wit, təmuvən mətearəgrəg e nikiti wit əpəha e nasumiən. Kəni nəuvein timəarəgrəg e suaru, mətəu nətəmimi kəməhuva motaliuək lan, kəni mənig min kəməhuva motun rəkis ilah. ⁶ Kəni nikitin nəuvein kohməarəgrəg=pən e niftəni nəuan nəuvin iətəm kəpiel əha ləhtəni lan. Nian koteviə, kəni motaukei mətəu-inu nəhu tikə ləhtəni ikin. ⁷ Kəni nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niki niləuis u tol nihlin, kəni nian nikiti wit min koteviə mətəu niləuis tətətu-atu ilah kəni kohmis. ⁸ Mətəu nikiti wit nəuvein kəmotəmei=pən e niftəni təuvir kəni moteviə kəni mətəuə e nəua lah tepət pik təhmen=pən e uan-hanrit.”

Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən u, kəni məghati, məni kəm lah məmə, “İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig, otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.”

⁹ Kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotətapuəh ohni məmə, “Əni=pa nipəti nəghatiən u kəm timah.” ¹⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İtəmah, Uhgin tinerəh rəkis e rəhatəmah suaru məmə itəmah onəkotəhrun nəghatiən rəha Narmənigian Rəha Uhgin iətəm tətəluaig. Mətəu nətəmimi min nəuvein, ilah kautos əmə e nəghatiən əuhlin min, məmə ilah okoteh, mətəu kotəruru, kəni ilah okəutətəu, mətəu ko kəsotəhruniən.”

¹¹ Kəni Iesu in təməni məmə, “Nipəti nəghatiən u tol lanu. Nikiti wit tətəgətuən=pən nəghatiən rəha Uhgin. ¹² Nikiti wit iətəm təməmei e suaru tətəgətuən=pən nətəmimi min u kəutətəu nəghatiən rəha Uhgin, mətəu Setən tatos rəkis nəghatiən rəha Uhgin e rəhalah nətəligiən məmə okəsotosiən nipəhriənian lan, mə Uhgin otəsosmiəgəhiən ilah.

¹³ “Nikiti wit min u kəmotəmei=pən niftəni u təkəku kəpiel əha ləhtəni, kəutəgətuən=pən nətəmimi u kəutətəu nəghatiən rəha Uhgin, nikilah tətəgiən ohni. Mətəu nokilah təseiuauiuiən isəu, ilah kəutəhatətə e nian əkuəkir əmə. Mətəu nian nəfeifeiən tuva, uə nərahian tuva e nəmiəgəhiən rəhalah, kəni ilah kotəmei e rəhalah nəhatətəiən.

¹⁴ “Kəni nikiti wit min u kəmotəmei=pən e niki niləuis, kəutəgətuən=pən nətəmimi u kəmotətəu nəghatiən rəha Uhgin, mətəu natimnati tepət tətətu-atu=pən e nəmiəgəhiən rəhalah, mətəu ilah kəutətəlig pik e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhalah, uə ilah kotolkei nautə tepət, uə ilah kotolkei kəni məmə okotətəu təuvir e rəhalah nəmiəgəhiən. Kəni nəmiəgəhiən rəhalah təsəuəiən e nati təuvir kəti e nəghatiən rəha Uhgin.

¹⁵ “Mətəu nikitī wit min u kəmotəmei e niftəni təuvir, kəutəgəṭun=pən nətəmimi u kəmotətəu nəghatən rəha Uhgīn, kəni nīkilah təhruahru kəni məuvir, kəni ilah kəmotaskəlim nəghatən rəha Uhgīn tiəkis e nīkilah. Kəni ilah kotəuə e nəmiəgəhiən təuvir.”

Otaharu pəri lait e tepil

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən məmə, “?Pəh tətasiəpən e lait kəni masuəpəpim lan e bəkit, uə taharu=pən e nīpəg pet? !Kəpə! Kəsoliən lanəha. Nian nəkotasīə e lait, kəni motaharu pəri e tepil məmə nətəmimi okoteruh nati lan. ¹⁷ Kəni tol min lanəha, nəmə suah kəti tətəhluaig e nati kəti, mətəu Uhgīn in otol əpu in, kəni nəmə suah kəti tatos oneuən nəghatən kəti, mətəu Uhgīn in otəni əpu. ¹⁸ Nəghatən u nəutətəu, otətəlig vivi lan. Iətəmi u in tinəhrun rəkis nīpəti nəghatən rəhak, in təhrun nosiən tepət təhmin. Mətəu iətəmi u təsəhrunian, in otəmkarəpən e nati iətəm nīkin tətəhti məmə tatos.”

Mamə rəha Iesu mine pian min

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kəni e nian əha, mamə rəha Iesu mine pian min kəməhuva məmə okoteh, mətəu ko kəsəhuvəniən iuəkīr moteh mətəu nətəmimi tepət kəutətəlig lan. ²⁰ Kəni nətəmimi kəmotəni=pən kəm in məmə, “Mamə rəham mine pian min ilah əpəha ihluə kəutəhtul, ilah kotolkeikei məmə okoteruh ik.”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəmimi rəfin u nətəm kəutətəu nəghatən rəha Uhgīn kəni məutohtəu=pən, ilah u rəhak nətəmimi min, ilah rəhak min mamə min mine piak min.”

Iesu təməniəhu nimətagi asoli e nəhu Lek Kaləli

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nian kəti Iesu mine rəhan min nətəmimi kəməhuvən e bot kəti, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Pəh kəhuvən e nīkali lek e nītəni=pən.” Kəni kəmotiuvī nivən mohiet.

²³ Nian bot tinətəiu, kəni Iesu təmuvən mətəpīli. Kəni nimətagi asoli kəti təmeiuaui=pən e nəhu əha, kəni nəhu tinatuvən e nīpəgnəua bot, kəni iuəkīr əmə bot tamnim. ²⁴ Kəni kəmotəhgi-pəri Iesu kəni motəni, “!Ei, iətəmi asoli! !Ei, iətəmi asoli! Air-tə, okohmīs rəueiu!”

Kəni Iesu təmair magət məniəhu nimətagi mine peau-peau asoli min. Kəni nimətagi təmohrahli nəhlmin, kəni təməməlinu. ²⁵ Kəni Iesu təməni kəm lah məmə, “Təhro? ? Rəhatəmah iə nəhatətəiən?”

Mətəu ilah kinotəgin, kəni narmilah təmiuvig min, kəni minautəni=pən kəm lah min məmə, “!Ei! ?Iətəmimi nak u? Nati əpnəpīn nimətagi mine nəhu, mətəu kətuətəlig e rəhan nəghatən matuol.”

Iesu təməhgi pətigəm

narmīn tərəh e suah kəti

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kəni ilah kəməhuva mohietigəm=pa ima nətəm Kerasa ikin, inəha e nītəni=pən e nəhu u, kəni məhuvāri. ²⁷ Nian Iesu təmuvāri, kəni əmeiko iətəmimi kəti əha ikin təmuva meh. Suah u, narmīn tərəh min kəutətig lan, kəni in aupən in təsuvəniən e napən, kəni in təsapīliən imə, mətəu in tətətig əmə əha e nīpəg kəpiel min, ikin katitənim nətəmimi ikin. ²⁸⁻²⁹ Aupən ikin, nian tepət, narmīn tərəh əha tatol in tətəlməli pik, kəni nətəmimi kəutəlis nəhlkin mine nəhlmin e sen məmə otaskəlim tiəkis mauteh məmə otəsərəkinian natimnati. Mətəu nian rəfin tətəatuv-eatuv sen min əha, kəni narmīn tərəh tətəkeikei kəm in məmə otiet magim muvən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.

Mətəu nian ialməli u təmeh Iesu, təmearəg əfəməh, muva morin=pən e nəhlki Iesu, kəni mətəgət məmə, “!Iesu, Nəti Uhgīn Ilis Agīn! ?Nəmə nəkəhro lak? !Əui, iətətapuəh ohnik

məmə onəsoliən nalpinian asoli kəti kəm iəu!" Narmin tərəh u təməni lanu mətəu-inu Iesu təməni rəkis məmə in otiet magim e suah u.

³⁰ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmə, "?Nərgəm pəh?" Kəni in təməni məmə, "Nimənin Tepət." Təməni lanəha mətəu-inu narmin tərəh min tepət kəməutatig lan. ³¹ Kəni narmin tərəh min kəmotətapuəh əskasik o Iesu məmə, "Onəsahli-pəniən itimah e nıpəg iətəm naunun tikə tapinəpu ikin, u imə nalpinian."

³² Kəni ikin əha e nikali nitəuət, pikəh min tepət kəutauən məutan əha ikin. Kəni narmin tərəh min kəməutasək=pən məutəni=pən kəm Iesu məmə, "Əui, egəhan e timah iəkəhuvən e pikəh min əha." Kəni Iesu təmegəhan e lah kəhuvən. ³³ Kəni narmin tərəh min u kəmohtiet e suah u məhuvən e pikəh min, kəni pikəh min ilah rəfin kəmotaiu məuteiuaiu e nıpatu, kəni motiuvig=pən e nəhu motamnım.

³⁴ Nian nətəmini nətəm kətaugin pikəh min kəmotəh nati u, kohiet motagim məhuvən məutəni pətigəm nanusiən rəha natimnati min u e taun rəhalah mine ikin min rəfin titəlau-təlau. ³⁵ Kəni nətəmini kəmohtiet e taun məhuvən məmə okoteruh natimnati min əha. Kəni kəməhuva moteruh Iesu, kəni motəh min suah u narmin tərəh min kəmohtiet rəkis lan, in tətəharəg e nəhlki Iesu kəni nəpəh nalməliən, kəni minəfən rəkis rəhan napən. Kəni nətəm e taun u kəmotəgin.

³⁶ Kəni nətəmini u kəmotəh əhruahru nati u e nəhmtilah, ilah kəmotanus tatuvən kəm nətəmini nəuvein min məutəni pətigəm məmə Iesu təməhrol lanu mol vivi suah kəha, u aupən narmin tərəh min kəməutatig lan. ³⁷ Kəni nətəmini rəfin u kəutatig iuəkir o Kerasa, kəmotəni=pən kəm Iesu məmə otiet əha imalah ikin mətəu-inu ilah kinəutəgin pik. Kəni əmeiko in təmuvən e bot məmə okotasuə məhuvən nəve nəhu=pən.

³⁸ Mətəu suah u narmin tərəh min kəmohtiet lan, in təmətapuəh o Iesu məmə, "!Pale, pəh iəkuvnə kitah!" Mətəu Iesu tənı=pən kəm in məmə, ³⁹ "İtəlig muvən imam ikin, muvən mənı pətigəm natimnati min u Uhgın təmol kəm ik." Kəni suah u təmuvən ikin rəfin e taun u iman ikin mətəni pətigəm natimnati min iətəm Iesu təmol kəm in.

Pətauəhli kəti iətəm tatimis mine pətan kəti iətəm təmimis
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nian Iesu təmətəlig=pa min e nitəni=pa e nəhu u, nətəmini nikilah təmagiən məmə koteruh min Iesu, mətəu-inu ilah kəməutəhtahnin. ⁴¹ Kəni iətəmi kəti təmuva meh, nərgin u Jaerəs, suah u in iətəmi asoli kəti rəha nimə rəha nuhapuminian. Təmuva meiuaiu misin nəulin e nisaiən, mətəkeikei e nətapuəhian kəm Iesu məmə in otuvən əpəha iman ikin, ⁴² mətəu-inu nətın pətəkəku tatimis pik rəhan nəhməiən tepət, kəni təsuvəhian rəueiu timis. In nəuan kətiəh əmə, rəhan nu tuələf.

Kəni Iesu təmalıuək matuvən o pətəkəku əha, kəni nimənin nətəmini tepət kəmotəhtul təlau lan məutatətə əmə e lah min. ⁴³ Kəni pətan kəti təmuva o Iesu iətəm tatos nimisiən rəhalah nıpətan nian rəfin əmə minos nu tuələf, kəni in təmuvən o nətəmini tepət iətəm kəutol mərsin, mətəu ko kəti təsol viən. ⁴⁴ Kəni pətan əha in təmsipən e nəmtah Iesu ikin, kəni meapən mek nıfifi napən rəha Iesu, kəni əmeiko rəueiu agin min, rəhan nimisiən təmol naunun. ⁴⁵ Kəni Iesu tənı məmə, "?Ei, pəh təmek iəu?"

Mətəu nətəmini kotəni məmə, "Kəti təsekian ik," kəni Pitə tənı məmə, "!İətəmi asoli, nətəmini tepət kəutələs pikin ik."

⁴⁶ Mətəu Iesu tənı məmə, "Kəpə. İəkəhrun məmə iətəmi kəti təmek iəu mətəu-inu iəmətəu nəsanəniən təmiet lak."

⁴⁷ Kəni nian pətan əha tinəhrun məmə ko təsəhluaigian, in təmuva mətəramrumin pik kəni misin nəulin mətəfən nisaiən kəm Iesu. Kəni e nəhmti nətəmini rəfin, tənı pətigəm kəm Iesu məmə təmek in o nak, kəni mətəni pətigəm min məmə nian təmek in, kəni rəueiu agin min, rəhan nimisiən təmol naunun. ⁴⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, "Nətik pətan, e rəham nəhatətəiən lak, ninuva minəuvir. Kəni atuvən, pəh nəməlinuian

rəha Uhgîn tətatiġ ohnik.” ⁴⁹ Nian Iesu təmätəġhati əhanəh, kəni iətəmi kəti təmsipən ima Jaerəs ikin tiet=pa, kəni mənī kəm Jaerəs məmā, “Nətim pətəkəku tinimis rəkis. Mə iəġətun nahġin təsikəiən məmā tuva.”

⁵⁰ Mətəu nian Iesu təmätəu nəġhatien əha, in təmənī=pən kəm Jaerəs məmā, “Səġinien. Əhatətə əmə lak, kəni pətəkəku rəham, in otəmiəġəh min.” ⁵¹ Nian Iesu təmuven mietigəm=pən lahuənu ima suah kəha, kəni mit rəkis əmə Pitə mine Jon, mine Jemis, mine māmā mine tatə rəha pətəkəku u iətəm təmimis, məmā ilah əmə okəhuvən imə. ⁵² Nətəmiimi rəfin kəutasək əfəməh məutauin e pətəkəku əha, mətəu Iesu tənī=pən kəm lah məmā, “Sotasəkien. Pətəkəku u in təsimisien. In tətəpili əmə.”

⁵³ Kəni ilah kəmotāləh əuvsan lan mətəu-inu ilah kotəhrun məmā pətəkəku əha tinimis rəkis. ⁵⁴ Mətəu Iesu təmuven imə, kəni meapən mos nəhlmi pətəkəku u kəni mauin lan məmā, “Pətəkəku, əhtul.” ⁵⁵ Kəni əmeiko pətəkəku əha təməmiəġəh min məhtul. Kəni Iesu təmənī=pən kəm lah məmā, “Otəfən nati kəti tun.” ⁵⁶ Kəni rəhan māmā mine tatə, narmilau təmiuvig pik, mətəu Iesu tənī=pən kəm lau məmā, “Onəsuanī pətigəmiən natimnati min u kəm iətəmiimi kəti.”

9

*Iesu təmahli pətigəm
rəhan nətəmi tuələf
məmā okotəni pətigəm
Narmənigian Rəha Uhgîn*

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kəni Iesu təmoriarun rəhan min tuələf nətəmiimi, kəni məfən nəsanəniən kəm lah kəni məteġəhan=pən e rəhan nepətiən kəm lah məmā ilah kotəhrun nəġgi pətigəmiən narmin tərəh min, kəni mə ilah okotol vivi nimisien min. ² Kəni Iesu təmahli pətigəm ilah məmā okotəni pətigəm Narmənigian Rəha Uhgîn, kəni məmā okotol vivi nətəmiimi iətəm kəutohmis.

³ Kəni in təmənī=pən kəm lah məmā, “Nian onəkəhuvən, məsotosien natimnati nəuvein rəha naliuəkien rəhatəmah, natimnati iətəm təhmen e kasikin, uə kətim, uə nauəniən, uə mənī, kəni məsotosien napən keiu. ⁴ Kəni nian itəmah nəkəhuvən e lahuənu kəti məutatiġ e nimə kəti, nimə u inu onəkotatiġ əmə lan mətəuarus nian itəmah onəkohiet lan. ⁵ Kəni ikin pəhruvən onəkəhuvən ikin, nəmə nətəmiimi nikilah təsəġinien məmā nəkəhuva motatiġ itəmah milah, kəni onəkotohrapispis rəkis niməulul e nəhlki təmah kəni mohiet. Inu nəmtətiən kəti tətəġətun məmā nəkotəpəh ilah, kəni niki Uhgîn tərəh o lah.”

⁶ Kəni ilah kəmoġiet motaliuək məutəhuvən lahuənu min məutanus pətigəm nanusien təuvir, kəni ikin min rəfin kəutəhuvən ikin, məutəfaki kəm nətəmiimi tepət, kəni kotəmiəġəh.

⁷ Kəni Kig Herot Antipas u in iərmənig e nitəni Kaləli, in təmätəu nanusien rəha natimnati min u iətəm Iesu tatol ilah. In təmətəliġ lan muven, mətəu tinəruru əfəməh mətəu-inu nətəmiimi nəuvein kəutəni məmā Jon Bəptais tinəmiəġəh min, ⁸ kəni nətəmiimi nəuvein min kəutəni məmā Elaijə tinuva min, kəni nətəmiimi nəuvein kəutəni məmā in iəni kəti rəha Uhgîn aupən ikin iətəm təməmiəġəh min. ⁹ Kəni Herot Antipas təmənī məmā, “Jon u, iəu iəməuəhtuv rəkis rəhn-kapə. ?Mətəu iətəmi pəh u iətətəu rəhan nanusien?” Kəni in mətəsal e Iesu məmā oteruh.

*Iesu təmauġin
nətəmiimi faif-tausin
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)*

¹⁰ Kəni aposil min rəha Iesu kəmohtəlig=pa min ohni, kəni motəni=pən kəm in natimnati rəfin iətəm kəmotol. Kəni in təmit ilah mohiet rəkis e nətəmimi, məhuvən əpəha taun pisin kəti min, nərgin u Petsaitə. ¹¹ Mətəu nian nətəmimi kəmotətəu nanusiən məmə Iesu tinuva, kəni kəməhuva mautəhuərisig e lah. Kəni Iesu nikin təmagiən əmə nian təmeruh ilah, kəni in təməgətun ilah e Narmənigiən Rəha Uhgin, kəni mətəu vivi nətəmi kəutohmis kəutəmiəgəh min.

¹² Kəni ləhnaiuv iuəkir tapinəpu, nətəmi tueləf rəha Iesu kəməhuva ohni məutəni məmə, “İərmənig. Ahli=pən nətəmimi rəfin kəutəhuvən əpəha lahuənu min məmə okotəsal ikin kəti o napiliən kəni motəsal e nauəniən kəti kotun mətəu-inu, ikinu nətəmimi kohkə ikin, in liminan.”

¹³ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Kəpə, itəmah əmə. Onəkotaugin nətəmimi min əha.” Mətəu ilah kəmotəni məmə, “Itimah iəutos əmə piret faif mine nəmu keiu. ?Təhro? ?Nəkolkeikei məmə iəkəhuvən motos nəhmti nauəniən kəti min nig nimənin nətəmimi min rəfin əha?” ¹⁴ Kəmotəghati lanəha mətəu nətəmimi tepət pik u kəməhuva ikin əha, nəmə kafin nəman əmə, kəni ilah rəfin faif-tausin.

Mətəu Iesu təni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Əhuvən mətəuəri ilah fifti fifti motəni məmə okotəharəg.” ¹⁵ Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəuəri ilah min lanəha, kəni nətəmimi rəfin kəmotəharəg.

¹⁶ Kəni Iesu təmos piret əha faif mine nəmu u keiu, məsal-pəri əpəha e neai, kəni məfaki=pən lan, kəni məmkəris məfən kəm rəhan min nətəmimi məmə okotəfən kəm nətəmimi. ¹⁷ Kəni nətəmimi rəfin kəmotəuən məhuvən nərfilah tasisi. Kəni kotəpəh nipişpisi nauəniən, kəni nətəmimi rəha Iesu kəmotəipei=pən e kətim asoli ilah tueləf kotəri vivi.

Pitə təməni məmə
Iesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-9:1)

¹⁸ Kəni nian kəti, Iesu mine rəhan min əmə nətəmimi kəutatig, kəni Iesu tətəfaki kəm Uhgin. Kəni in təmətapuəh e lah məmə, “?Nətəmimi kəutəni iəu məmə iəu pəh?” ¹⁹ Mətəu kotəni məmə, “Nəuvein kəutəni məmə ik Jon Bəptais. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni Elaijə. Kəni nəuvein kəutəni məmə ik iəni kəti rəha Uhgin u aupən ikin iətəm tinəmiəgəh min.” ²⁰ Kəni Iesu təmətapuəh e lah məmə, “?Mətəu itəmah nəkotəni məmə iəu pəh?” Kəni Pitə təni məmə, “Ik Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa.”

²¹ Mətəu Iesu təməniəhu əskasik ilah məmə okəsotəniən nəghatiən min əha kəm nətəmimi. ²² Kəni in təmatig məni min kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nati kəti otəkeikei muva mol nipiəhriəniən lan, məmə iəu, Nəti İətəmimi, oiəkətəu nəhməiən e natimnati tepət. Kəni nətəmi asoli u nəhlin rəha Isrel, mine pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah okotəməki lak, kəni motuhamu iəu, kəni iəkimis. Mətəu nian tatol kisil lan, Uhgin otol iəkəmiəgəh min e nimisiən.”

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “İətəmi u tolkeikei məmə otuva muərisig lak, in otəkeikei məpəh natimnati min nikin tolkeikei, kəni mələs rəhan nig kəməluau muərisig lak, ²⁴ mətəu-inu nəmə iətəmimi tolkeikei məmə otosmiəgəh rəhan nəmiəgəhiən e niftəni u, in otəmkarəpən e rəhan nəmiəgəhiən itulin. Mətəu iətəmimi u otimis o nərgək, kəni in otos nəmiəgəhiən itulin. ²⁵ ?Nəmə suah kəti otos rəfin natimnati rəha niftəni u, kəni mimis ohni, in otos nati təuvir nak? ²⁶ Okəmə nəkaulis o nəniən nərgək mine rəhak nəghatiən, kəni Nəti İətəmimi in min otaulis min ohnik e nian in otuva e nepətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəhan, mine e nepətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəha Tatə rəhan mine nagelo min asim. ²⁷ Mətəu iətəni nipiəhriəniən

kəm tāmah māmə, itāmah nəuvein u nəutəhtul u ikinu, onəkoteruh Narmənigian Rəha Uhgin uərisig nəpanohmis.”

Iesu mine Mosis mine Elaijə
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Nian Iesu tāməghati rəkis, iuəkir o nəfakian kətiəh, kəni Iesu təmit Pitə, mine Jon, mine Jemis kəməhuvən əpəha ilis e nitəuət māmə in otəfaki. ²⁹ Kəni nian in tāmətəfaki, kəni rəhn-kapə tāməuhlin muva mol pisin, kəni napən rəhan təmuva mərueən matoraip-oraip. ³⁰ Kəni əmeiko Mosis mine Elaijə kəmiaiet=pa muəhtul məhləghati ilahal Iesu, ³¹ Kəni nəhagəhagian asoli kəti təmasiə mitəlau e lau, ilahal kəməhləghati e nimisiən rəha Iesu əpəha Jerusiləm iətəm otol nəghatien rəha iəni min rəha Uhgin mə tuva mol nipəhriənien lan.*

³² Mətəu Pitə mine suah mil, napiliən tinos rəkis ilahal, kəni kəmhlapili nəuvetin. Mətəu nian kəmhlair, mihlafu nəhagəhagian asoli titəlau e Iesu, kəni kəmhluruh Mosis mine Elaijə kətuəhtul ilahal Iesu. ³³ Kəni nian suah mil kinətuagim rəkis e Iesu, kəni Pitə təmən=pən kəm Iesu māmə, “İərmənig, təuvir māmə itimahal iəkluva məhlatig u ikinu. Pəh iəklol nimauvlavl kisil, rəham kəti, rəha Mosis kəti, kəni rəha Elaijə kəti.” Mətəu in tāmətəghati əpnapin əmə, məsəhrunien māmə nəghatien nak u in tətəni. ³⁴ Mətəu nian tāmətəghati əhanəh, kəni nəpuə kəti təmuva məuveg ilahal, nian kəmhluruh nəpuə təmuveg ilahal, kəni kəmhləgin pik. ³⁵ Kəni ilahal kəhlətəu nəuia suah kəti təmsipən e nəpuə, mətəni māmə, “İnu nətik iətəm iəu iəmitəpin. !Əhlətəlig vivi lan!”

³⁶ Nian kinotətu rəkis nəuia Uhgin tāməghati, kəni Pitə mine Jon mine Jemis kəmlsruh pisin əmə Iesu. Kəni e nian min əha, kəsləniən natimnati min əha kəm suah kəti min, kəməsləniən natimnati min u iətəm kəmhluruh.

Iesu təmahli pətigəm
narmın tərəh e suakəku kəti
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Kəni kəmənı lauig lan, nian Iesu mine rəhan iətəmi milahal kəmotəpəri ilis e nitəuət moteiuiu=pa, kəni motəh nətəmini tepət kəməhuva ohni. ³⁸ Kəni nətəmini min əha kəti təmauin əfəməh e Iesu māmə, “Təkolkeikei māmə nəkuva masiru e rəhak suakəku iərman, mətəu-inu in nəuan kətiəh əmə. ³⁹ Nian tepət, narmın tərəh kəti tətəuə lan, kəni mol in tətəgət pik, kəni mol nipətin tətərmrumin pik, nəhun nəuan ruən tatiet, təhmen e nəuauı nitəhi. Narmın tərəh əha tətorin pik in, kəni mətəskəlim in, kəni məsəpəhiən nian kəti. ⁴⁰ Kəni iəu iəmətapuəh o rəham min nətəmini māmə okotəhgi pətigəm narmın tərəh u, mətəu ilah kotəruu nəhgi pətigəmiən.”

⁴¹ Kəni Iesu təmənı=pən kəm lah māmə, “İtəmah u nətəmi rəueiu mine, rəhatəmah nəhatətəien tikə. Kəni rəhatəmah nətəligian təsəhruahruien. Kərmə oiəkətig kitah min itəmah mətəuərus=pən nian nak nəmanotəhatətə lak. Kəni kərmə onəhgin iəpanəmeig e təmah. It nətim muva u ikinu.”

⁴² Nian suakəku u təmətuva əhanəh o Iesu, kəni narmın tərəh tətəpəis təmei morin=pən e niftəni, mol nipətin tərmrumin pik. Mətəu Iesu təmagət əskasik e narmın tərəh u, kəni məhgi pətigəm narmın tərəh tiet, kəni mol vi suakəku. Kəni məfən suakəku u kəm rəhan tətə.

⁴³ Kəni ilah rəfin, narmilah təmiuvig o nəsanəniən asoli rəha Uhgin. Mətəu nian nətəmini narmilah təmiuvig o natimnati min rəfin u Iesu təmol ilah, kəni in təmənı=pən kəm rəhan min nətəmini māmə, ⁴⁴ “Otos nəghatien u teiuiui mamnim e nikitəmah kəni məsotaluien lan. İəu Nəti İətəmini, suah kəti oteghəhan=pən lak e nəhlmi tikimır min rəhak.” ⁴⁵ Mətəu rəhan min nətəmini kəsotəhrunien nipəti nəghatien u mətəu-inu

* **9:31** Nəghatien Kris əhruahru təni māmə, “kəni kəhləghati e nian in otiet magim əpəha Jerusiləm.” **9:31** Luk 9:22 **9:32** 2Pitə 1:16-18 **9:35** Luk 3:22 **9:44** Luk 9:22

Uhgin taməhluaig e nipəti nəghatiən u məmə ilah okəsotəhrunian, kəni ilah kinotəgin o nətapuahian o nipəti nəghatiən u o Iesu.

?Pəh in tepət?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kəni nətəmini rəha Iesu kinautol nikilah min məmə pəh in otepət mapirəkis ilah rəfin. ⁴⁷ Mətau Iesu taməhrun rəkis nati nikilah tətəhti, kəni in təmos suakəku kəti kəni mit muva kəni təhtul e nikali lah, ⁴⁸ kəni mənī=pən kəm lah məmə, “Nəmə iətəmi kəti, nikin tagiən məmə otos suakəku kəti meruh vivi, kəni in tatol lanəha e nərgək, kəni in təhmen=pən məmə in tatos iəu, mateh vivi iəu. Kəni iətəmi tatos iəu e nikin agiən, in tatos Uhgin u iətəm tamahli=pa iəu. Nəniən pəhriən u mətau-inu iətəmi tatosiahu in ləhtəni agin, in otuva iətəmi asoli.”

⁴⁹ Kəni Jon təməni məmə, “Iərməniḡ. Itimah iəmoteruh suah kəti tətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nərgəm, kəni iəmotəniəhu məmə otəsoliən lanəha mətau səniəmə in rəhatah kəti iətəmini.” ⁵⁰ Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Səniəhuiən mətau-inu, nəmə suah kəti təsoliən tikimər itəmah min, kəni in tolkeikei itəmah.”

Nətəm Səmeriə nəuvein nikilah taməsagianiən o Iesu

⁵¹ Kəni tinuva iuəkīr o nian Uhgin otos Iesu lan muvən əpəha e negəu e neai, kəni Iesu tinolkeikei məmə otəkeikei muvən Jerusiləm. ⁵² Kəni in tamahli=pən nətəmini nəuvein mə kotos rəhan nəghatiən motaupən məhuvən əpəha lahuənu kəti e nitəni Səmeriə məmə okotol əpenə-penə ohni. ⁵³ Mətau nətəmi ikin əha, kəsotolkeikeiən məmə in otuvən matig əha imalah ikin, mətau ilah kotəhrun vivi məmə in tatuvən Jerusiləm.† ⁵⁴ Kəni nian rəhan iətəmini mil, Jemīs mine Jon, ilau kəmuəruh nati min u, kəni kəmuəni məmə, “?Iərməniḡ, nəkolkeikei məmə iəkuauin e nigəm tisipən əpəha ilis e negəu e neai meiuaiu muva mus ilah?”‡ ⁵⁵ Mətau Iesu təmeirair mahi ilau. ⁵⁶ Kəni ko məhuvən min lahuənu pisin kəti min.

Nətəmini nəuvein kəmotəni mə okohuərisig e Iesu

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kəni e nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutaliuək mautəhuvən e suaru, kəni suah kəti təməni=pən kəm in məmə, “Onəkuvən=pən iə ikin, iəkītəu=pən ik.”

⁵⁸ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kuri rarpin min, rəhalah nipəg tatig məmə okotapili ikin. Kəni mənig min, nimaalah tatig məmə okotapili ikin. Mətau iəu Nəti Iətəmini, nimə rəhak tikə o napiliən.”

⁵⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm suah kəti min məmə, “Va, kilau min ik, nəkuva ik rəhak iətəmini.” Mətau suah u tənī=pən məmə, “Iərməniḡ, əui. Oiəkītəu=pən ik mətau pəh iəkuvən pipim mitənim rəhak tatə.” ⁶⁰ Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Kəpə, əpəh=pən. Pəh nətəmi kinohmis rəkis e nikilah, kohtənim aru ilah min. Mətau ik, uvən mənī pətigəm Narməniḡiən Rəha Uhgin.”

⁶¹ Kəni kəti min tənī məmə, “Iərməniḡ, iəkətəu=pinə ik muva iətəmini rəham, mətau əui, pəh pipim iəkītəlig=pən imak ikin mauəhruin rəhak min nətəmini.”

⁶² Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nəmə suah kəti tinətuəuin matol uək rəha Uhgin, mətau rəhan nətəligiən tatuvən o natimnati pisin pisin min nəuvein, kəni suah u təsəhmen-pəniən məmə Uhgin otarməniḡ lan.”

9:45 Luk 18:34 9:46 Luk 22:24 9:48 Mat 10:40 9:50 Mat 12:30; Luk 11:23 † 9:53 Nətəm Səmeriə kəutəfaki e nitəuət Kerasim əpəha Səmeriə. Tol lanəha, ilah kəsotolkeikeiən nətəm Isrel u kəutəhuvən=pən əha imalah ikin mautəhuvən Jerusiləm məutəfaki e Nimə Rəha Uhgin. ‡ 9:54 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, kətilpən nəghatiən u məmə, “təhmen e Elaijə.” Afin-to e 2King 1:9-16 9:54 2King 1:9-16 9:61 1King 19:20

10

*Iesu tāmahlipən
rəhan nətəmimi səpinte-tu*

o nəniən nanusiən təuvir

¹ Uərisig e natimnati min əha, İərmənig təmitəpən rəkis səpinte-tu nətəmimi nəuvein min rəhan, kəni mahli=pən ilah keiu-keiu kotaupən lan məhuvən e taun min, mine ikin min nəuvein min iətəm İesu təpanuərisig muvən ikin.

² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “! Oteruh-to! Nauəniən tepət əpəha e nasumiən tiniməhtə, mətəu noluək min təkəku əmə kəutəulək lan. Otətapuəh o iətəmi asoli rəha nasumiən məmə otahli=pa noluək min tepət məmə okəhuvən motəulək e nasumiən rəhan.

³ Əhuvən, mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmə iəu iətahli=pən itəmah nautəhuvən təhmen e sipsip əlkələh min məutaliuək mautəhuvən e nəlugin kuri rarpin min. ⁴ Kəni onəsotosiən kətim əkəku rəha mənə, mine kətim, mine put, kəni məsotəmeigian e suaru məutəghati kəm nətəmimi.

⁵ “Nimə nak o nəkəhuvən ikin, nəkotaupən motəni pətigəm məmə, ‘! Pəh nəməlinuiən otətətig ikin!’ ⁶ Nəmə iətəmi rəha nəməlinuiən əha ikin, kəni rəhatəmah nəfakiən otuva mol nıpəhriənən lan, kəni nəməlinuiən otətətig ohni. Mətəu nəmə iətəmimi kəti tol lanəha tikə, kəni nəua nəfakiən rəhatəmah otitəlig=pa min o təmah. ⁷ Kəni onəkotətig əmə e nimə kətiəh, sotapiliən e nimə pisin pisin min. Kəni nauəniən nak okotəfinə kəm təmah, nəkotun. Kəni nəmnimian nak okotəfinə, nəkotəmnim. Mətəu-inu nəmə suah kəti tatol uək, kəni təhruahru məmə in otos nətəouiən lan.

⁸ “Nian itəmah nəkəhuvən e taun kəti, nəmə nikilah tagian o təmah, kəni nəkotun nauəniən nak kotəfinə kəm təmah, ⁹ kəni itəmah onəkotəkeikei motol vi nətəmi kəutohmis məutətig ikin, kəni motəni=pən kəm lah məmə, ‘Narmənigian Rəha Uhgın tətuvə iuəkir o təmah.’ ¹⁰ Mətəu nəmə nəkəhuvən e taun kəti, kəni nətəmimi nikilah təsəgianiən o təmah, kəni əhuvən məutaliuək e suaru asoli min, kəni motəni məmə, ¹¹ ‘Niməulul rəha niftəni e nəhlkitimah, iəkotəhrəpispis rəkis, inu in nəmtətiən tətəgətuən məmə nəmotol təsəhmenian, kəni Uhgın təpəh itəmah. Mətəu onəkotəkeikei motəhrun məmə Narmənigian Rəha Uhgın tinatuvə iuəkir rəkis.’ ¹² Kəni iətəni pəhriən kəm təmah məmə, Uhgın otəfən nalpinian asoli kəm lah tapirəkis nalpinian rəha taun əha Sotəm aupən.

¹³ “! Itəmah nətəm Korasin, kəsi, nəhməian asoli otuva o təmah! ! Itəmah nətəm Petsaitə, kəsi, nəhməian asoli otuva o təmah! Mətəu-inu iəmol pau nati apispis tepət e taun mil rəhatəmah mətəu itəmah nəsotəuhlinian nətəligian rəhatəmah! Kəni nəmə iəmol natimnati min əha əpəha Taea mine Saedon aupən, ko nətəmimi əha ikin əha kəmotəuhlin rəhalah nətəligian e noliən tərəh min, kəni ilah məhuvən e napən əuas min məhuvən məutəharəg e nəhmtahu e nigəm məutəgətuən məmə kəutətu tərəh agin o noliən tərəh min rəhalah. ¹⁴ Mətəu e nian əha iətəm Uhgın otol nalpinian kəm nətəmimi, nalpinian rəhatəmah in otəskasik, məpirəkis nalpinian rəha nətəm Taea mine Saedon u aupən. ¹⁵ ? Kəni itəmah nətəm Kapeniəm, nikitəmah təhti məmə Uhgın otəfəri=pən itəmah əha ima nisiaian əpəha e negəu e neai? ! Kəpə! Mətəu Uhgın otəhlman e təmah nəkoteiuaiu ləhtəni agin, ima naulisian.”

¹⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Nətəmimi u kəutətəlig e təmah, kəutətəlig lak. Kəni nətəmimi min u kəutəuhlin=pən nəmtəhlah e təmah, kəutəuhlin=pa nəmtəhlah kəm iəu, kəni məutəuhlin=pən nəhmtəlah kəm suah u iətəm təmahli=pa iəu.”

10:1 Mak 6:7 **10:2** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3** Mat 10:16 **10:4** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7** 1Kor 9:6-14; 1Tim 5:18 **10:8** 1Kor 10:27 **10:11** Uək 13:51; 18:6 **10:12** Jen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 **10:15** Mat 11:20-24 **10:16** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

*Səpinte-tu nətəmimi
rəha İesu kəmohtəlig*

¹⁷ Kəni nətəmimi mən rəha İesu ilah səpinte-tu kəmohtəlig=pa mən, kəni nikilah təmagiən məutəni kəm İesu məmə, “!İərmənig, nati əpnapin narmin tərəh mən, mətəu nian itimah iəkotəghati e nərgəm, kəni ilah kautol nəuiatimah!” ¹⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu iəməh Setən təmsipəri ilis e neai meiuaiu təhmen=pən e noraipən. ¹⁹ Otətəlig-to. İəu inəfinə rəkis nəsanəniən kəm təmah, u itəmah nəkotəhrun nevig-ərainiən sineik mən mine skopion* mən. Kəni nəsanəniən u iətəfinə kəm təmah, in tapirəkis nəsanəniən rəha tikimər rəhatah, Setən. Kəni ko nati kəti təsərəkinəniən itəmah. ²⁰ Inu nıpəhriənən. Mətəu onəsotagiənən məmə narmin tərəh mən kautol nəuiatəmah, mətəu onəkotagiən əmə mətəu-inu Uhgın tinətei rəkis nərgitəmah əpəha e negəu e neai.”

²¹ Kəni e nian əha, Narmin Rəha Uhgın təmol niki İesu tətagiən pik, kəni in təməfaki məni məmə, “Tatə Uhgın, ik İərmənig rəha natimnati rəfin ilis e neai mine ləhtəni e nəhue niftəni. İətəni-vivi ik mətəu-inu nəməhluaig e nıpəti natimnati mən u e nəhmti nətəmimi nətəm koteinatig motəhrun vivi nati. Kəni nəmol əpu kəm nətəmimi nətəm kotəhmen=pən əmə e kəlkələh mən məmə okotəhrun vivi. Əuəh, Tatə, inu nati kəti iətəm ik nəkolkeikei.”

²² Kəni İesu təkeikei mətəghati kəm lah məmə, “Rəhak Tatə təmegəhan=pa rəkis natimnati rəfin e nəhlmək. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi iəu u Nəti Uhgın, məmə iəu pəh əhruahru. Mətəu Tatə Uhgın əmə təhrun. Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun vivi Uhgın, mətəu iəu pisin əmə u Nəti Uhgın, iəkəhrun, mine nətəmimi nətəm iəu iəmitəpin məmə iəkol pətigəm Tatə Uhgın kəm lah.”

²³ Kəni İesu təmeirair məghati əmə kəm rəhan mən nətəmimi məmə, “!Onəkotatig e nəuviriən pəhriən mətəu-inu itəmah nauteh e nəhmtitəmah natimnati mən u! ²⁴ İətəni kəm təmah məmə, iəni mən tepət əupən, mine kig mən tepət, kəmotolkeikei pik məmə okoteh natimnati mən u itəmah nauteruh, mətəu kəməsoteruhiən. Kəni ilah kəmotolkeikei məmə okotətəu natimnati mən u itəmah nautətəu, mətəu kəməsotətəuiən.”

İesu təmaghati əuhlin e iətəmi təuvır kəti rəha Səmeria

²⁵ Kəni e nian əha, iəinatig kəti rəha Lou təməhtul meiuə əmə e nətapuəhiən kəti kəm İesu məmə oteh-to məmə İesu in teinatig pəhriən uə kəpə. In təməni məmə, “!İəgətun, oiəkəhro lanu mos nəmiəgəhiən itulin?” ²⁶ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “?Lou rəha Mosis tətəni məmə nak? ?Nian ik nətafin, nıpətin tətəni nak kəm ik?”

²⁷ Kəni suah u təməni=pən məmə, “Onəkəkeikei molkeikei İərmənig rəham Uhgın e nikim rəfin, mine nəmiəgəhiən rəfin rəham, mine nəsanəniən rəfin rəham, mine nətəligiən rəfin rəham, kəni molkeikei mən ik mən nəuvein məmə natolkeikei aru ik mine.”

²⁸ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “In əhruahru ko. Okəmə natol lanəha, kəni ik onəkos nəmiəgəhiən itulin.”

²⁹ Mətəu suah kəha, in tolkeikei əmə məmə otəgətun rəhan noliən məmə in iətəmi əhruahru, kəni in təmətapuəh o İesu məmə, “?Mətəu nıpəh mən ilah iəu mən nəuvein?”

³⁰ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Suah kəti təmsipən Jerusiləm kəni maliuək meiuaiu matuvən əpəha Jeriko. Kəni e suaru, nakləh mən nəuvein kəmotaskəlim motəmki rəkis rəhan napən, kəni motoh motələhu timiseiah mətəməhli e suaru, kəni motagim motəpəh.

10:18 Aes 14:12; Nəh 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Nəh 20:1-3,10 * **10:19** Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti u tətəlkəu e niftəni. Tatus itəmi, kəni tətahmə, tapirəkis nilpat uə pıtimar. **10:20** Fil 4:3; Nəh 3:5 **10:22** Jon 3:35; 10:15 **10:24** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27** Dut 6:5 **10:27** Lev 19:18 **10:28** Lev 18:5

³¹ “Kəni əmeiko təuvir aɡin, pris kəti tatitəu min suaru əha mətuva, mətəu nian in təmeruh suah kəha, in təmalieuək mos nikali suaru matuvən. ³² Kəni Lifait† kəti titəu min suaru kətiəh muva, mətəu nian in təmeruh suah kəha in tətəməhli, təmol əmə nati kətiəh min malieuək mos nikali suaru. ³³ Mətəu iətəm Səmeriə kəti, iətəm kautol tikimir ilah nətəm Isrel, in min tatitəu suaru əha mətuva, kəni meruh suah kəha tətəməhli. Nian təmeruh, nikin təmahmə ohni, ³⁴ kəni in təmalieuək muvən ohni, mafəl rəhan niməɡim e oiel mine wain, kəni məuveɡ vivi ilah. Kəni miləfəri suah u maharu-pəri e rəhan togki, kəni mələs mian əpəha e hotel kəni mateh vivi. ³⁵ Kəni kəməni lauig lan, in təmos məni‡ muvən məfən kəm iətəmi rəha hotel, kəni məni=pən kəm in məmə, ‘Onateh vivi suah u, kəni nəmə nəkəraki e rəham kəti məni lan, kəni nian iəu iəkitalig=pa min, kəni nəkəni=pa, kəni iəu iəpanalpin.’ ”

³⁶ Kəni nian Iesu təmol naunun e nəghatiən u, kəni mətapuəh o ieinatig e Lou məmə, “?E rəham nətəligiən, suah milahal əha, nəkəhrun məmə ilahal pəh təmol təuvir kəm suah kəha kəmoh, təhmen məmə in in kəti?” ³⁷ Kəni ieinatig e Lou təməni=pən məmə, “İətəmini iətəmi in təmolkeikei pik suah kəha.” Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İntəh. Ik uvən mol min təhmen=pən əmə məmə inu suah kəha təmol.”

Iesu təmuvən e lahuənu rəha Matə mine Meri

³⁸ Nian Iesu mine rəhan min nətəmini kəməutaliuək e suaru, kəni kəmohiet=pən lahuənu kəti. Kəni pətan kəti, nərgin u Matə, in təmos Iesu e nikin aɡiən muvən əpəha e rəhan nimə. ³⁹ Pətan əha, pian kəti əha ikin, nərgin u Meri. Kəni Meri təmuva məharəɡ iuəkir e nəhlki İərməniɡ mətətəlig e nəɡətuniən min rəhan. ⁴⁰ Mətəu Matə, rəhan nətəligiən tatuvən pik o noliən nauəniən, kəni uək tınatoh in. Kəni təmuvən o Iesu məni=pən kəm in məmə, “?İərməniɡ, təhro? ?Nikim təhti məmə təhruahru əmə, uə kəpə, məmə pətan u piak təsasiruən lak mine o noliən uək u, kəni iəu pisin əmə iatol? Ahli=pa məmə otuva masiru lak.” ⁴¹ Mətəu İərməniɡ təməni=pən kəm in məmə, “Ei, Matə. Sətəlig pikiən e natimnati min tepət lanko. ⁴² Mətəu nati kətiəh əmə in nati aɡin, kəni Meri in tinitəpin rəkis nati u iətəm in təuvir tapirəkis, kəni ko iəu iəsos rəkisiən nati əha ohni.”

11

Iesu təmətəɡətun rəhan min nətəmini e suaru rəha nəfakiən kəm Uhɡin

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəfaki kəm Uhɡin ikin kəti. Nian təmol naunun nəfakiən rəhan kəm Uhɡin, kəni rəhan kəti iətəmini təmətapuəh ohni məmə, “İərməniɡ, əɡətun-to itəmah e suaru rəha nəfakiən kəm Uhɡin, təhmen=pən e Jon Bəptais in təmətəɡətun rəhan min nətəmini.”

² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian nəmə nəkotəfaki kəm Uhɡin, nəkotəni məmə,

‘Tatə Uhɡin, nərgəm ilis aɡin, pəh nətəmini okotisiəi.

Pəh rəham narməniɡiən tuva mətatig.

³ Nian rəfin, onəkəfa nauəniən niɡtəmah təhmen o nian rəueiu.

⁴ Kəni mafəl rəkis rəhatimah noliən tərəh min mətəu-inu itimah min iəsotapliniən motəpəh rəkis naskəlim iəkisiən e nikitimah noliən tərəh min rəha nətəmini iətəm kautol e timah.

Kəni məseɡəhan-pəniən e timah iəkəhuvən ima nəfeifeiən, məta iəkotəmkarəpən motol təfəɡə tərəh.’ ”

⁵⁻⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “?Nəmə suah kəti tuva imam ikin lapin, mətəu nauəniən tikə, kəni onəkəhro? Onəkuvən e nimə rəha ik kəti, kəni məni=pən məmə, ‘Pale,

† **10:32** Lifait, ilah nətəmini min u kəutasiru e pris min e uək rəhalah, kəni kautol uək pisin pisin min əpəha e Nimə Rəha Uhɡin. ‡ **10:35** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Tənariəs keiu.” “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Nian suah kəti tatol uək nian kətiəh, kəni kətətəu in tənariəs kətiəh. **10:39** Jon 11:1; 12:2-3

10:42 Mat 6:33

suah kəti əha təmsipən isəu muva imak ikin rəueiu lapin, mətəu nauəniən təmikə mə iəkəfən kəm in. Əfa nauəniən kəti, iəkos muvən məfən kəm in.’ ⁷ Kəni nəmə, in otəni=pinə kəm ik məmə, ‘!Aaah! Atuvən, səhgi-pəriən itimah, inotapili rəkis itimah kəlkələh min rəhak. Ko iəsəhtul minian məfinə nauəniən kəm ik.’ ⁸ Iəkəni kəm təmah məmə, nati əpnəpin ik in kəti, mətəu suah u təsolkeikeiən məmə in otəfinə nauəniən kəm ik. Mətəu iətəni pəhriən, nian nətəkeikei mətətapuəh ohni, kəni in otəhtul məfinə natimnati min rəfin iətəm ik nəkolkeikei.

⁹ “Kəni toll lanu iəkəni kəm təmah məmə, otətapuəh=pən kəm Uhgın o natimnati, kəni in otəfinə kəm təmah. Kəni otəsəl lan, kəni onəkoteruh. Kəni otəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o təmah. ¹⁰ Iəkəni lanu mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm kəutətapuəh, ilah okotos. Kəni nətəmimi min u nətəm kəutəsəl, ilah okoteruh. Kəni nətəmimi min u kəutəhti-əhti doə, kəni doə oterəh o lah.

¹¹ “İtəmah tatə min. ?İtəmah kəti, nian nətın tətəpuəh o nəmu, kəni in otəfən sineik? !Kəpə! ¹² ?Uə nian in tətəpuəh o nonalı mənig, kəni in otəfən skopion?* !Kəpə! ¹³ Nati əpnəpin itəmah nətəmimi nəkotərəh, mətəu nəutəfən natimnati təuvır min kəm nenətitəmah min. Mətəu Tatə Uhgın e negəu e neai, noliən rəhan in təuvır pik mapirəkis agın noliən rəhatəmah, kəni nipəhriənən, in otəfən Narmin Rəhan kəm nətəmimi min u ilah kəutətapuəh ohni.”

*Nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə İesu tatol uək
e nəsanəniən rəha Setən
(Mat 12:22-30,43-45; Mak 3:20-27)*

¹⁴ Kəni e nian kəti, suah kəti əha ikin iətəm narmin tərəh tətətig lan, kəni in təruru nəghatiən. Kəni İesu təməhgi pətigəm narmin tərəh əha, kəni suah kəha təmətuəuin məghati, kəni nətəmimi narmilah təmiuvig pik ohni. ¹⁵ Mətəu nətəmimi min əha nəuvein kəutəni məmə, “Pielsepul u in iətəmi asoli rəha narmin tərəh min, in əmə əha təməfən nəsanəniən kəm suah u məmə in otəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi.” ¹⁶ Kəni nətəpisin min nəuvein kəmotətapuəh o İesu məmə in otol-to nəmtətiən asoli kəti e nəsanəniən iətəm tatsipən e negəu e neai mətəu-inu, ilah kotolkeikei məmə okotəhrun-to məmə İesu in iətəmi pəh.

¹⁷ Mətəu İesu tinəhrun rəkis nətəligiən rəhalah, kəni təni məmə, “Nəmə nətəmimi e kəntri kəti kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin rəhalah kəntri, kəni narmənigiən otearis mikə. Kəni təhmen=pən əmə, e lahuənu kəti, nəmə nətəmimi lan kəutəhapu ilah min, kəni okotərəkin agın lahuənu u. ¹⁸ ?Kəni nəmə nətəmimi rəha Setən kəutəhapu ilah min, kəni otəhro lanu e rəhan narmənigiən otətig? İətəni lanu mətəu-inu nəutəni lanu məmə iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. ¹⁹ ?Kəni nəmə iəu, iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul, kəni itəmah nəutəni məmə rəhatəmah min nətəmimi kəutəhgi pətigəm narmin tərəh min e nəsanəniən rəha Pielsepul. Təmə tol lanəha, ilah okotakil rəhatəmah min nəghatiən məmə in neiuəiən. ²⁰ Mətəu nəmə iəu iətəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi e nəsanəniən rəha Uhgın, kəni tətəgətun məmə Narmənigiən Rəha Uhgın tinuvnə rəkis o təmah.

²¹ “Nian iətəmi rəhan nəsanəniən tepət tətəmki natimnati rəha nəluəginən, in otəhtul maru mətəsəl vi o rəhan nimə, in ko rəhan natimnati kəutəməhli vi əmə. ²² Mətəu nian iətəpisin kəti min iətəm rəhan nəsanəniən tapirəkis in, in otuva muəluəgin mətian-mətian təhpəhu in, kəni mos rəkis rəfin rəhan natimnati rəha nəluəginən iətəm təmələhu=pən rəhan nətəligiən lan, kəni in otəuəri natimnati rəfin rəha suah kəha kəm rəhan min nətəmimi.

²³ “İətəmi u in təsuərisigiən lak, in rəhak tikimır. Kəni iətəmi u in təsoriaruniən sipsip min, in tatol ilah kəutəgim atiti.”

* **11:12** Skopion – afın-to futnot e Luk 10:19 **11:15** Mat 9:34; 10:25 **11:16** Mat 12:38 **11:22** Kol 2:15 **11:23** Luk 9:50

²⁴ Kəni təməni əskasik məmə, “Nian narmin tərəh tatiet e suah kəti, kəni in tuvən mətan əpəha ikin kəkə-kəkə ikin, ikin nəhu tikə lan mətəsal ikin otəmeig ikin, mətəu təseruhiən. Kəni in otəni məmə, ‘Pəh iəkitalig=pən e rəhak nimə u iəmsipən ikin aupən.’ ²⁵ Kəni nian in təmitəlig=pa, meh rəhan nimə kəmafəl təpiə vivi, kəni natimnati rəfin kəutəməhl-məhli vi əmə. ²⁶ Kəni in otuvən mit min narmin tərəh səpin min məhuva u kotərah pik motapirəkis in. Kəni okəhuvən min imə motatig e nəmiəgəhiən rəha suah u. Kəni suah u, aupən rəhan nəmiəgəhiən tərəh, mətəu rəueiu tinərah pik agin.”

²⁷ Nian Iesu təməni nəghatiən əha, pətauəhli kəti tagət əfəməh məmə, “Uhgın təmətuati pəhriən e rəhan nəuviriən kəm pətan u iətəm təmemək lam, kəni məfinə nah kəm ik.”

²⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənən, mətəu Uhgın otətuati e rəhan nəuviriən kəm nətəmimi min u kəutətəu rəhan nəghatiən tapirəkis agin, kəni mautol.”

Nəmtətiən rəha Jonə

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kəni nian nətəmimi kəməhuva məmə okotətəu nəghatiən rəha Iesu, kəməhuva tepət nəuvetin min, kəni Iesu təni məmə, “Itəmah nətəmi rəueiu mine, itəmah nol təfagə tərəh agin min. Itəmah nəkotolkeikei məmə nəkoteh nati apispis u nəmtətiən kəti. Mətəu Uhgın ko təsəfinəniən nəmtətiən kəti kəm təmah tol lanu. Mətəu Uhgın otəfinə əmə nəmtətiən kətiəh kəm təmah, inəha nəmtətiən rəha iəni Jonə. ³⁰ Təhmen əmə e Jonə mə in nəmtətiən kəti tatuvən o nətəm Ninivə u aupən, kəni tol lanu, iəu Nəti İətəmimi iəu min nəmtətiən rəha nətəmimi u rəueiu mine.

³¹ “Kəni e nian əha Uhgın otakil nətəmimi rəfin, kəni kwin rəha nitəni pesi ikin, otəhtul məni pətigəm məmə itəmah nətəm nəkotərah. Otəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, in təmiet e nikali nitəni əpəha isəu agin, kəni maliuək muva məmə otətəu nəghatiən rəha Kig Solomən u iətəm teinatig pik. Kəni oteruh-to, suah kəti iətəm in ilis agin mapirəkis Kig Solomən tinuva, mətəu itəmah nəsotətəligiən.

³² “Kəni nətəm Ninivə okotəhtul e nian Uhgın otakil nətəmimi ərəfin lan, kəni ilah okotəni məmə itəmah nəmotol noliən tərəh. Kəni ilah okotəhrun nəniən lanəha mətəu-inu, nian ilah kəmotətəu nəghatiən rəha Jonə, ilah kəmotəuhlin ilah e noliən tərəh min rəhalah. Kəni rəueiu u, suah kəti u ikinu in ilis pik tapirəkis Jonə.”

Nəhagəhagiən rəha lait

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kəni Iesu təməni məmə, “Ko suah kəti təsasiəpəniən e lait, kəni ko matig məhluaig lan uə təfən e nipəg nati kəti. Kəpə. Mətəu nian iətəmi təsiəpən e lait, otəkeikei maharu pəri e nigı rəha lait məmə nətəmimi u kəutəhuva e nipəg nəuan nimə, kəni ko mauteruh nəhagəhagiən rəha lait kəni kotəhrun neruhiən nati lan. ³⁴ Nəhmtəm təhmen e lait u tətəfən nəhagəhagiən kəm nipətim. Nian nəhmtəm mil kuəuvir, təhmen əmə məmə nipətim təriəuəh e nəhagəhagiən. Mətəu nian nəhmtəm mil kuərah, təhmen əmə məmə nipətim təriəuəh e napinəpuian.† ³⁵ Kəni tol lanəha, ik onəkəkeikei mateh vivi məmə rəham nəhagəhagiən in səniən məmə napinəpuian. ³⁶ Kəni nəmə rəham nəmiəgəhiən təriəuəh vivi e nəhagəhagiən, napinəpuian otikə agin lam, kəni nəhagəhagiən təsiəgəpin vivi rəfin rəham nəmiəgəhiən, təhmen=pən əmə e nəhagəhagiən rəha nəuanisiə tətəsiəgəpin ik.”

Iesu təmagət əskasik e Farəsi min mine nəgətin min rəha lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

11:27 Luk 1:28,42,48 **11:29** Mat 16:4 **11:31** 1King 10:1-10 **11:32** Jona 3:5-10 **11:33** Mak 4:21; Luk 8:16 † **11:34** Nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” təni məmə, ik kəti u nikim tagiən o nasiruiən e nətəmimi e rəham məni. Kəni nipətin kəti rəha “nəhmtəm mil kuərah” təni məmə, ik iəumis kəti. Nipətin kəti min rəha “nəhmtəm mil kuəuvir” təni məmə, rəham nətəligiən kətiəh əmə o Uhgın.

³⁷ Kəni nian Iesu təməghati rəkis, kəni Farəsi kəti təmuva məni=pən kəm in məmə okian muauən əpəha e rəhan nimə. Kəni Iesu təmalıuək muvən əpəha imə məharəg e nıkalı tepıl o nauəniən. ³⁸ Kəni Farəsi əpəha təmauit ohni narmin təmiuvig nian təmeruh məmə Iesu təməsəueiuiən nəhlmin e nəhu uərisig təpanauən.

³⁹ Kəni İərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “İtəmah u Farəsi min, nəkotəhmen əmə e kap mine pilet iətəm nəutafəl ilah əpəha ihluə əmə, mətəu in əpəha e nıpəgnəualah, kotapın. İtəmah nəkotəriauəh e navərəsiən mine nərahien. ⁴⁰ !İtəmah nəutalməli pik! ?Nikitəmah təhti uə kəpə məmə, Uhgın iətəm təmol nıpətitəmi, in min təmol nikitəmi? ! Əuəh! ⁴¹ Mətəu onəkotəfən kəm nanrah min e nikitəmah agien, kəni natimnati rəfin ihluə mine imə okotəhruahru motəuvir.

⁴² “!Mətəu itəmah Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah! İtəmah nəutohtəu=pən vivi nıpispisi Lou min. İtəmah nəkotəni məmə nautol tait rəhatəmah e nimali minit mine ru mine nəuvein min kotol lanəha, u iətəmini tətəfən e nauəniən. Inu təhruahru e Lou, mətəu itəmah nınotəpəh nıtəu-pəniən suaru əhruahru rəha nakilien iətəmini, mine suaru rəha nolkeikeien Uhgın. Onəkotəkeikei motol noliən təuvir asoli əha, kəni məsotaluiən məmə nəkotol tait rəhatəmah.

⁴³ “İtəmah u Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah, mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkəhuvən məutəharəg aupən e nimə rəha nuhapuminiən. Kəni e makit, nəkotolkeikei məmə nətəmini okotəfəri=pinə nəhlmi lah kəm təmah o nisiaien itəmah.

⁴⁴ “İtəmah u Farəsi min, nərahien asoli otuva o təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhmen e suvət u kotamikmik, mətəu kəsəhrun əhruahruien məmə in iə, kəni nətəmini kəutaliuək pikin lan motəruru, məutol rəhalah nəmiəgəhiən tətamikmik.”[‡]

⁴⁵ Kəni iəgətun kəti rəha Lou təməni=pən kəm Iesu məmə, “İəgətun. Nian nətəni nəghatien min u, kəni tətərəkın min itimah.”

⁴⁶ Kəni Iesu təni məmə, “!Nəgətun min rəha Lou! Nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu, itəmah nəutəlin-pəri nati figəm min u tiəkis məmə nətəmini okotos. § Kəni məsotasiruiən nəuvetin e nəuanəhlmitəmah məmə onəkotasiru e lah o nosien natimnati min əha.

⁴⁷ “Nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu itəmah nəutəvləkin nimə təuvir min o suvət rəha iəni min rəha Uhgın aupən, kəni məutəni məmə nəutisiai ilah. Mətəu nəuteiuə. Tıpitəmah min əmə kəmotəhamu ilah.* ⁴⁸ Tol lanu, itəmah nəutəni pətigəm məmə itəmah nəutəgəhan e natimnati min əha tıpitəmah min kəmotol aupən, u kəmotəhamu iəni min, kəni itəmah nikitəmah tagien o noliən rəhalah, kəni ko nautəvləkin suvət min rəhalah.

⁴⁹ “Kəni tol lanəha, Uhgın u iətəm teinatig pik təməni məmə, ‘İəu oiəkahli=pən rəhak iəni min mine aposil min okəhuvən motəghati kəm lah, kəni ilah okotəgəu rəkis ilah motol nərahien kəm nəuvein, kəni motuhamu nəuvein.’ ⁵⁰ Tol lanəha, Uhgın otakil itəmah təhmen məmə itəmah əmə nəmotəhamu iəni min rəfin rəhan, kəni in otol nalpiniən kəm təmah o nımisien rəhalah, ilah u kəməutatig e nətuəuinien e nıftəni mətəuərus=pa u rəueiu, ⁵¹ iəni min rəfin u kəmotuhamu əpəha e Epil mətəuərus=pən Səkarəea, u iətəm təmimis e Nimə rəha Uhgın e nəlugin e oltə mine nimə.† Kəni nıpəhriəniən, itəmah u rəueiu mine, Uhgın otol nalpiniən kəm təmah.

⁵² “Kəsi, itəmah min u nəgətun min rəha Lou, nərahien asoli otuva o təmah mətəu-inu suaru kəti əha ikin iətəm tətəgətun nak Uhgın tolkeikei. İtəmah nəkotəhrun suaru əha, mətəu nəutəhluaig lan məmə nətəmini kotəruru. İtəmah nəsotəgətun-pəniən, kəni məutəsisig e nətəmini məmə ilah min kotəruru nıtəu-pəniən.”

[‡] 11:44 Lou rəha nətəm İsrəl tətəni məmə, nəmə suah kəti otek iətəmi təmimis, kəni in tamikmik e Lou. Tol lanəha, ilah okotəkeikei motol əpətin uə nəmtətiən kəti ikin kəmol suvət ikin məmə nətəmini okəsotalıuək pikiniən lan. § 11:46

“Nati figəm” u Iesu tətəghati lan, in lou əlkələh min tepət pik rəha nətəm İsrəl. * 11:47 Iesu tətəhi Farəsi min mətəu-inu kəutəni məmə kəutisiai iəni aupən min. Mətəu ilah kəsotolien natimnati min u iəni min kəməutəni. † 11:51 E Nauəuə Rəha Uhgın u e Oltestimin, Epil in iəni aupən agin, kəni Səkarəea, in naunun. Afın-to e Jen 14 mine 2Kron 24:22.

⁵³ Nian Iesu tāmiet e nimə əha minətaliuək minatuvən, kəni nəgəṭun min rəha Lou mine Farəsi min, niəməha təmol ilah. Təmətuəuin əha ikin əha, ilah kəməhuva məmə tikimir min rəhan. Kəni ilah kəməutərakipən e nəghatien əskasik tepət kəm in ⁵⁴ məmə okoteruh-to nənien kəti rəhan u iətam təsəhmenien.

12

*Nəghatien min
rəha nem əskasikien
(Mat 10:19-20,26-33; 12:32)*

¹ Kəni e nian əha, nətəmimi tepət kəməhuva kətiəh, ko kafin kəruru. Mətu nətəmimi tinepət pik, kəni məutəhgi-əhgi rəkis ilah min. Kəni ko Iesu tətuəuin mətəghati kəm rəhan min nətəmimi məmə, “Itəmah, onəutətəu itəmah o is rəha Farəsi min, is u in nolien rəhalah u rəhalah nənien təuvir, mətu nikilah tamikmik. ² Natimnati u iətamimi tatol oneuən, Uhgin otəpanəfətigəm, tagəhag ikin. Kəni natimnati iətam iətamimi tətəhluaig lan, kəni Uhgin otəpanəfətigəm, nətəmimi okoteruh. ³ Natimnati u nautəni e napinəpuien, nətəmimi okotətəu e nərauiə asoli. Kəni natimnati u nautəni oneuən e nipəgnəua nimə, nətəmimi kəpanotəni pətigəm əpə ihluə, nətəmimi rəfin okotətəu.

⁴ “Rəhak min nətəmimi, iəkəni kəm təmah məmə, nəsotəginien e nətəmimi u kotəhrun nuhamuiən nipətiəmah, mətu uərisig, ko kəsotol minien nati kəti tərəh e təmah. ⁵ Mətu iəkəni pətigəm kəm təmah iətəmi u təhruahru məmə onəkotəgin lan. Onəkotəkeikei motəgin e Uhgin, mətu-inu nian in otohamu suah kəti, in təhrun nərəki-pəniən in e nigəm asoli. Əuəh, nipəhriəniən, iəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeikei motəgin e Uhgin. ⁶ Məniğ əlkələh uəha kotəhmen e kəuviəguvehli u kos nəhmti lah məni əkəku əmə, mətu Uhgin təsaluiən aɡin e kəti. ⁷ Sotəginien, mətu-inu Uhgin tolkeikei itəmah tapirəkis məniğ min tepət. Nipəhriəniən, Uhgin təmafin məhrun vivi nəuanutəmah rəfin.

⁸ “Iəkəni kəm təmah məmə, nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in rəhak kəti, kəni iəu Nəti Iətamimi, iəu min iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min rəha Uhgin məmə in rəhak iətamimi. ⁹ Mətu nəmə iətəmi tətəni pətigəm e nəhmti nətəmimi məmə in səniəmə məmə iətamimi kəti rəhak, kəni iəu iəkəni pətigəm e nəhmti nagelo min məmə suah u in səniəmə iətamimi kəti rəhak. ¹⁰ Kəni iətamimi tətəni nəghatien tərəh e Nəti Iətamimi, Uhgin otəfəl rəkis rəhan təfagə tərəh. Mətu iətamimi tətəghati rah e Narmin Rəha Uhgin, ko Uhgin təsafəl rəkisien rəhan təfagə tərəh.*

¹¹ “Kəni nian kotiuvi pətigəm itəmah e nimə rəha nuhapuminien, mine e nəhmti iərməniğ min, mine nətəmi asoli min məmə okotiuvi pətigəm itəmah məutakil rəhatəmah nəghatien, kəni nikitəmah otəsəhti pikien məmə onəkotəhro lanu motuhalpən rəhalah nəghatien, ¹² mətu-inu e nian əhruahru əha, Narmin Rəha Uhgin otəgəṭun itəmah e nəghatien nak onəkotəghati lan kəni motəni kəm lah.”

*Nəghatien əuhlin
e iətəmi u rəhan nautə tepət mətu rəhn-kapə tikə*

¹³ Kəni nətəmi min əha kəti təməni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgəṭun. Rəhak tatə tinimis rəkis. Pale, əni=pən kəm piak məmə otəuəri natimnati rəha tatə rəhatimlau məmə təfa rəhak nəuvein, u iətam tatə təmələhu məmə rəhak.” ¹⁴ Mətu Iesu təməni kəm in məmə, “Iəu kəti, iəu iəkikə e nətəligien u rəhatəlau o nəuəriən rəhatəlau natimnati.” ¹⁵ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Onəutətəu vivi itəmah. Onəkotəsisig vivi e təmah məmə nəsotolien məmə itəmah nəvərəs min, mətu nəukəti nəmiəgəhien təsisipəniən e nautə tepət.”

¹⁶ Kəni təməni nəghatien əuhlin u məmə, “Suah kəti, rəhan nautə tepət, kəni rəhan nasumien təuvir pik. ¹⁷ Kəni məni=pən aru kəm in məmə, ‘?Kəsi, oiəkəhro əha rəueiu,

^{12:2} Luk 8:17 ^{12:7} Luk 12:24; Uək 27:34 * ^{12:10} Afin-to futnot min əpəha Mat 12:32 mine Mak 3:29. ^{12:11} Mak 13:11; Luk 21:12-15 ^{12:15} 1Tim 6:9-10

mətəu-inu rəhak nimə min kinotəpəh nəhmenian məmə iəkəfən nauəniən nəgək min ikin?

¹⁸ “Kəni in təməni məmə, “Təuvir məmə iəkol lanu lan. Iəkəmki rəkis nimə min u, kəni mol nimə asoli min nəuvein iətəm iahgin min nəuветin. Kəni məlin=pən nəgək nauəniən, mine nautə min rəhak ikin. ¹⁹ Kəni iəkəhrun nəniən aru kəm iəu məmə, rəhak natimnati tepət pəhriən təhmen o nu tepət. Kəni rəueiu əha iəkəmeig, mətəuən, mətəmnim, kəni mətətəu nagianian təuvir əmə lanu rəha nian rəfin.’

²⁰ “Mətəu Uhgin təməni=pən kəm in məmə, ‘!Ik ialməli! Iəu iəməfinə nəmiəgəhiən u kəm ik, mətəu rəueiu əmə u lapin, iəkos rəkis, nəkimis. ?Kəni okəhro e natimnati min u rəham ik nəmoriarun=pa tepət pik, kəni pəh otarmənig e natimnati min əha?’ ”

²¹ Kəni Iesu təməni məmə, “Uhgin otol əmə lanəha kəm nətəmini u kəutoriarun nautə min tepət məmə rəhalah, kəni nikin təsəhti pikian nolian təuvir min u Uhgin tolkeikei.”

*Nəsotətəlig pikian
e natimnati rəha nipətitəmi
(Mat 6:19-21,25-34)*

²² Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmini məmə, “Mətəu-inu nolian əha, iətəni kəm təmah məmə, nəsotətəlig pikian e natimnati rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotun nak, kəni məsotətəlig pikian e natimnati rəha nipətitəmah məmə onəkəhuvən e nak. ²³ Nəsotətəlig pikian mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah tapirəkis nauəniən, kəni nipətitəmah tapirəkis napən min rəha nuvəniən lan. ²⁴ Oteruh-to mənig min, ilah kəsotasumiən, kəni məsotəuləkian, kəni rəhalah nimə rəha nauəniən tikə, mətəu Uhgin in tətaugin ilah. !Mətəu Uhgin tolkeikei pik itəmah tapirəkis mənig min!

²⁵ “? Nikitəmah təhti məmə rəhatəmah nətəlig pikian təhrun nolian rəhatəmah nəmiəgəhiən təfəməh? !Kəpə! Nolian rəha nətəlig pikian təsəfinəniən auə kətiəh min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁶ ?Mətəu nəmə itəmah nəsotəhrunian nolian nati əkəku kəti tol lanəha, kəni təhro nəutətəlig pik e natimnati pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhatəmah?

²⁷ “Nikitəmah təhti-to nolian rəha nəuginigi min u kəutəugin. Ilah kəsotolien nati kəti, məsotəhlian rəhalah napən. Mətəu iəkəni kəm təmah məmə aupən, Kig Solomən, in iətəmini rəhan nautə tepət, kəni rəhan napən iətəm tatuvən lan, ilah kotəuvir mo-tapirəkis. Mətəu nəugi nig əpnəpin min kotəuvir tapirəkis agin rəhan napən. ²⁸ Nəuginigi min əha kəutəhtul o nian kətiəh əmə, kəni olauig, kuan e nigəm, mətəu Uhgin in tatol ilah kotəuvir pik. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəfinə napən kəm təmah uə kəpə? !Əuəh! Rəhak nətəmini, rəhatəmah nəhatətəiən təkəku agin.

²⁹ “Təsəuvirien məmə nikitəmah təhti pik natimnati o nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni nian rəfin nəutəsəl e nauəniən nigəmah mine nəmnimian nimtəmah. ³⁰ Nikitəmah təsəhti pikian natimnati min əha, mətəu-inu nətəm kəsotəhatətəiən e Uhgin, ilah kəutəsəl e natimnati min əha. Rəhatəmah Tatə in təhrun natimnati iətəm nəkotəkeikei motos o nəmiəgəhiən rəhatəmah. ³¹ Mətəu onəkotətəlig pik əmə e natimnati rəha Narmənigian Rəha Uhgin motol təhtul aupən e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni in otəfinə min kəm təmah natimnati min rəha nəmiəgəhiən u ikinu e nəhue niftəni.

³² “Nəsotəginian, itəmah rəhak min sipsip itəmah təkəku əmə, mətəu-inu Tatə rəhatəmah nikin tətəgin pik o təmah məmə onəkotatig əhəl rəhan narmənigian, kəni in oteh vivi itəmah, kəni onəkotarmənig itəmah min. ³³ Onəkotəfətigəm rəhatəmah natimnati nətəmini kotos nəhmtin, kəni motəfən mən kəm nanrah min. Nian nəkotol təuvir lanu, in təhmen məmə ikin nautə rəhatəmah otətəməhli ikin ko təsərahian nian kəti, kəni itəmah onəkotələhu pən rəhatəmah natimnati iətəm təuvir əpəha e negəu e neai iətəm ko təsikəiən. Kəni ikin əha, ko nakləh min kəsotəəkiniən, kəni ko uvnı min kəsotəəkiniən natimnati min əha. ³⁴ Iətəni lanu mətəu-inu, ikin pəhruvən rəhatəmah

natimnati tæuvir min kæutæmhli ikin, kani nikitæmah otækeikei mæhti-æhti natimnati min æha ikin æha.”

Nætæmimi ræha Iesu okotækeikei mautol æpenæ ræhan nuvaian

³⁵ Kani Iesu tæmæni mæmæ, “Nian min æræfin, onætæhtul maru, tæhmen e iætæmi tæfæn napæn ræha uæk, meargin ræhan kætæuti, kani masiæpæn e ræhan næuanisæ nian ræfin. ³⁶ Onækotækeikei motæhmen e noluæk min ræha iærmænig kæti tæmsipæn e lafet kæti ræha marit kæti. Kani nian in tæmuva mæhti-æhti doæ, kani æmeiko, ilah koteræh e doæ mæmæ otuvæn imæ. ³⁷ Noluæk min u kæutair mæutæhtul maru nian iærmænig tætuva, ilah kæmoteh kani motos næuviræn ræha iærmænig. Nipæhriænæn u iækæni kæn tæmah mæmæ, in otuvæn e napæn ræha uæk, kani mauin e lah mæmæ okæhuva motæharæg, kani in oteh vivi ilah kani maugin ilah. ³⁸ Kani næmæ iærmænig otætuva lapin e napinæpuian, uæ e nian mænig nætækakæ lan, mætæu noluæk min kæutair mautol æpenæ æmæ, kani in otol tæuvir agin kæn lah. ³⁹ Kani itæmah nækotækeikei motæhrun mæmæ, næmæ suah kæti tæhrun nian æhruahru iætæm iaklæh otuva e ræhan nimæ mæmæ otaklæh, kani ko in tæsapilian, in otætæhtul maru mateh vivi ræhan nimæ mæmæ iaklæh otæsuvaian imæ. ⁴⁰ Kani itæmah, nian ræfin nækotækeikei mæutæhtul maru mætæu-inu iæu Næti Iætæmimi iækuva min e nian iætæm itæmah næsotæhrunien.”

⁴¹ Kani Pitæ tæmæni=pæn kæn in mæmæ, “Iærmænig. ?Næghatien æuhlin u nætæni ræhatimah æmæ, uæ ræha nætæmimi æræfin?”

⁴² Kani Iærmænig tæni mæmæ, “?Pæh u in ioluæk kani meinatig min matol ræhan uæk e nian min ræfin e nolian iætæm tæuvir? ?Kani iærmænig kæti otæfæri pæh otuva iætæmi asoli ræha noluæk min e nimæ ræhan mæmæ in tæuæri nauænien nig noluæk min ræfin e nian æhruahru ræhan? ⁴³ Kani nian iærmænig ræha suah kæha titælig=pa, kani meruh mæmæ in tatol vivi ræhan uæk, kani in otol tæuvir kæn ioluæk æha. ⁴⁴ Nipæhriænæn iækæni kæn tæmah mæmæ, iærmænig in otæfæri ioluæk æha tuva mol iætæmi asoli lan mæmæ in otarmænig e natimnati ræfin ræhan. ⁴⁵ ?Mætæu næmæ ioluæk u nikin tæhti mæmæ, ‘Ræhak iætæmi asoli tæsuvaian nuvæh. Ko tæsuva uæhaian.’ Kani ioluæk æha tinætuæuin minatoh noluæk min nipætan mine næman, kani muvæn mætauæn mætæmnim mætæpis. ?Kani iærmænig otol nak? ⁴⁶ Iærmænig ræha suah u otitælig=pa ohni e nian kæti iætæm in tæsæhrunien kani mæsæhtul maruian ohni. Kani iærmænig otæfæn nalpinien asoli kæn in, kani in otæfæn in tuvæn matig ilah nætæmi min u kæsotolian ræhan næghatien.

⁴⁷ “Ioluæk æha iætæm tinæhrun rækis næghatien ræha iærmænig ræhan, mætæu in tæsæhtul maruian mæmæ otol uæk min æha, kani okoh in tætæu nahmæian. ⁴⁸ Mætæu ioluæk iætæm in tæsæhrunien næghatien min ræha iærmænig, kani in matol natimnati iætæm in tæsæhruahruian iætæm in otækeikei mos nalpinien ohni, kani okoh mætig ioluæk u. Iætæmimi u Uhgin tæfæn natimnati tepæt kæn in, in otækeikei mol natimnati tepæt. Kani iætæmimi u kætælæhu=pæn natimnati tepæt e næhlmin, okætæpuæh e natimnati tepæt ohni.”

Iesu tatol nætæmimi kæutæuæri ilah min

⁴⁹ Kani Iesu tæmæni mæmæ, “Iæmuva mæmæ iækæhlman e nigæm e næhue niftæni, kani næmæ ræueiu æha nigæm æha tinætuæu rækis, kani nikik tagian. ⁵⁰ Nian æskasik kæti otuva e ræhak næmiægæhien, tæhmen e nolian bæptais kæti, kani nikik tætahmæ lan mætæuærus otol naunun. ⁵¹ ?Nikitæmah tæhti mæmæ iæmuva u mæmæ iækælæhu næmælinuian e næhue niftæni? !Kæpæ! Iæmæsuvaian mæmæ iækælæhu næmælinuian, mætæu iæmuva mæmæ iækol nætæmimi kotaiu atiti. ⁵² Kani ræueiu æha, næmæ nætæmimi faif e lahuænu kæti, kani okotæuæri ilah min, kisil oklahi keiu, kani keiu okuahi kisil. ⁵³ Tatæ mine nætin iærman okætæuærah o lau min. Kani mæmæ mine nætin pætan, okætæuærah o lau min. Kani pætan mine uhun, okætæuærah o lau min.”

*Nätämimi okotäkeikei motährun nämtätian min
(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)*

⁵⁴ Kəni in tāməghati min kəm nīmənin nätämimi mətəni māmə, “Nian nəkotəruh nīmali nəpuə min okotəri, kəni nəkotəni uəhai əmə māmə otəfuv, kəni otol pəhriən. ⁵⁵ Kəni nian nəkotəruh niuig notəsuvəhiən tol naugin,† nəkotəni māmə okəpiapei, kəni otol pəhriən. ⁵⁶ !Ei! !Itəmah nəfaki eiua min! Itəmah nəkotəni māmə nəkotəhrun pik natimnati min, kəni motəhrun nehian niftəni mine neai, kəni nəkotəhrun māmə nian otuva lanəha, kəni otol pəhriən lanəha. ?Mətəu təhro nəsotəhrunian nipəti nämtätian min iətəm nauteruh əha rəueiu?

⁵⁷ “?Təhro nəsotitəpənian suaru iətəm təhruahru māmə onəkotohtəu=pən? ⁵⁸ Nian suah kəti otələs ik nəkian e kot, kəni e nian natualiuək e suaru, kəni təuvir māmə nəkaupən məghati kəm in muəni-vivi rəhatəlau nərahian. Nəmə nəsuolian, kəni otələs ik mian e kot, kəni iətəmi asoli rəha kot otegəhan=pən lam e nəhlmi polis, kəni otələs ik muvən masisig lam e kaləpus. ⁵⁹ Iətəni kəm ik māmə, nəmə tol lanəha, ko nəsietian e kaləpus mətəuərus nəkəkeikei mətəu e mənə rəfin aɡin o nalpinian rəham.”

13

*Nätämimi okotäkeikei motəuhlin ilah
e rəhalah nolian tərəh min*

¹ Kəni e nian əha, nätämimi nəuvein kəməhuva motəni=pən kəm Iesu māmə nätəm Kaləli nəuvein kautoh natimiəgəh min māmə okotol sakrifais lan kəm Uhgin, əmeiko, soldia min rəha kəpmən u Pailət kəməhuva motohamu ilah, kəni nira natimiəgəh min mine nira nätämimi min kəmotaiu motol əmə kətiəh.* ² Kəni Iesu tāməni=pən māmə, “?Təhro? ? Nikitəmah təhti māmə nərahian əskasik rəha nätəm Kaləli əha māmə inkonu ilah kotərah pik tapirəkis ərəfin nätəm Kaləli? ³ !Kəpə! Iətəni kəm təmah māmə təsolian lanəha. Mətəu okəmə itəmah min nəsotəuhlinian itəmah e nolian tərəh min rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis. ⁴ ?Kəni təhro e nätəm Sailoam eitən əpə nimə əfəməh tāməmei məharəg-ərain ilah kohmis? ?Nikitəmah təhti māmə nəmiəgəhian rəhalah tərəh tapirəkis nätämimi rəfin əpəha Jerusiləm? ⁵ !Kəpə! Iətəni kəm təmah māmə təsolian lanəha. Mətəu nəmə itəmah nəsotəuhlinian itəmah e nolian tərəh rəhatəmah, kəni itəmah min onəkohmis.”

⁶ Kəni tāməni nəghatian əuhlin u māmə, “Iətämimi kəti tāmərfei nigə kəti e nasumian rəhan, nərgin u fik. Kəni nian nu min nəuvein təmuva minuvən rəkis, kəni suah u təmuvən nian tepət mətəsəl e nəuan nigə u, mətəu-inu təsəuəian. ⁷ Kəni in tāməni=pən kəm suah u tateh nasumian māmə, ‘Eruh-to. Iəmuva mətəsəl e nəuan nigə minos nu kisil, mətəu iəsəruhian nəuan nigə kəti mine. Əuahli rəkis. Təsəuvirian māmə təhtul pəsəg e niftəni rəha nasumian.’ ⁸ Kəni suah u iətəm tateh nasumian tənə=pən kəm in māmə, ‘Iətəmi asoli, upəh-to pəh tos min nu kətiəh. Kəni iəkel niftəni mitalau e nəukətin, kəni masiru lan məmki=pən niftəni təuvir. ⁹ Kəni nəmə təuə e nu əha ikin, kəni ko təuvir. Mətəu nəmə kəpə, ik nəkəhrun nətei rəkisian.’ ”

*Iesu təmol vi
pətan kəti e Sapət*

¹⁰ Kəni e Sapət kəti, Iesu təmətəgəhun nätämimi əpəha e nimə rəha nuhapumian. ¹¹ Kəni pətan kəti əha ikin narmin tərəh tətətig lan e nu eitən, kəni tatol māmə nəmtahn tatekəu e nian rəfin, kəni məsəhtul əhruahruian. ¹² Kəni Iesu təməruh in, kəni in təmauin lan māmə otuva ohni, kəni tənə=pən kəm in māmə, “Pətan. Iəu iatitəs rəkis rəham nimisian, ko təsaskəlimian ik.” ¹³ Kəni Iesu təmələhu=pən nəhlmin lan, kəni əmeiko, təməhtul əhruahru minəuvir, kəni minatəni-vivi Uhgin.

† **12:55** Nəghatian Kris əhruahru tətəni māmə, “Nian nəkotətəu nīmətagi iətəm tatsipəsi,” mətəu-inu əpəha Isrel, nəpiəpəian tətərisig e nīmətagi iətəm tatsipəsi. **12:59** Mat 5:25-26 * **13:1** Nätəm Isrel kəmotəuit o nimisian rəha nätämimi min əha mətəu-inu ilah kəutətig e Nīmə Rəha Uhgin u tasim, kəni mautol nati Lou tətəni. **13:2** Jon 9:2 **13:7** Luk 3:9 **13:8** 2Pitə 3:9,15

¹⁴ Mətau iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən, nikin təmahmə məmə inko Iesu təmol vi pətan u e nian rəha Sapət. Kəni in təməni=pən kəm nətəmimi məmə, “Nian sikis rəhatəmah o noliən uək lan. Nəkotəhrun nəhuvaian e nian min əha məmə in otol vi itəmah lan, mətau e nian rəha Sapət, onəsəhuvaian lan.”

¹⁵ Kəni İərməniğ təməni=pən kəm in məmə, “!İtəmah nəfaki eiua min! ?Pəh u ikinu e nikitəmah e nian rəha Sapət, kəni təsitisiən rəhan kau uə togki u təmohrain, kəni masig muvən təmnim nəhu? !Kəpə! İtəmah min nautol lanəha. ¹⁶ Mətau pətan əha, in nəuaniləuis kəti rəha Epraham, u Setən təməlis o nu eitin. Kəni təhruahru əmə iəu iəkəkeiki mitis kəni mosmiəgəh in e nian rəha Sapət.” ¹⁷ Kəni nəghatiən rəha Iesu təmol rəhan tikimr min kəmotaulis. Kəni nətəmimi rəfin, nikilah tagiən o uək təuvir agin min iətəm Iesu tatol ilah.

Iesu təməni nəghatiən əuhlin keiu e Narməniğiən Rəha Uhgın
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kəni Iesu təməni məmə, “?Narməniğiən Rəha Uhgın in təhmen e nak? Pəh iəkəni nəghatiən əuhlin kəti məmə otəgətun itəmah e Narməniğiən Rəha Uhgın. ¹⁹ Nəua nigı kəti u nikitin natiəkəku agin u tətəgətun=pən Narməniğiən Rəha Uhgın.† Kəni suah kəti tərfei e rəhan nasumiən. Kəni nikitin teviə mol iahgin, kəni mənig ilis min kəhuva motol=pən nimaalah e nəhlmin min.”

²⁰ Kəni təməni min məmə, “?İtəgətun Narməniğiən Rəha Uhgın məmə in təhmen=pən e nak? ²¹ In təhmen=pən e is nəuan nəuvin iətəm pətan kəti tətəkin flauə e pesin asoli, kəni təhgi flauə rəfin tətəsisı matol iahgin.”

Təuə əkəku
(Mat 7:13-14,21-23)

²² Nian Iesu təmətaliuək matuvən Jerusiləm, kəni mətəgətun nətəmimi e nəhruənu asoli min mine lahuənu min. ²³ Kəni suah kəti təmətapuəh ohni məmə, “?İərməniğ, nətəmimi nəuan nəuvein əmə iətəm Uhgın otosmiəgəh ilah?”

Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “İəkəni kəm təmah məmə onəkotəkeiki motalkut pik məmə nəkəhuvən pən e namtihlua u iətəm natiəkəku tatuvən e negəu e neai, mətau-inu nətəmimi tepət okotalkut məmə okəhuvən imə, mətau ko kəsəhuvəniən. ²⁵ Mətau o nian kəti, iərməniğ rəha nimə əha in otəhtul masisig e rəhan doə. Kəni itəmah u nəəhuvaian əha imə e nikulu iətəm natiəkəku, onəkəutəhtul ihluə məutəhti-əhti nikulu məutəni məmə, ‘Pale, İərməniğ. !Erəh e doə o timah!’ Mətau in otəni məmə, ‘İəkəruru agin itəmah.’ ²⁶ Kəni itəmah onəkotəni məmə, ‘İərməniğ, kitah kəmotauən pəti, kəni ik nəməgətun itimah əpəha imatimah ikin.’ ²⁷ Mətau in otəni=pinə məmə, ‘İəu iətəni kəm təmah məmə iəkəruru agin itəmah. İtəmah rəfin nətəm nəkotərah agin. !Əhuvən əpəha isəu ohniəu!’

²⁸ “E nian əha itəmah onəkoteruh Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine iəni aupən min kəutatig e negəu e neai iətəm Uhgın tətərməniğ lan, mətau itəmah onəutəhtul ihluə kəni okəraki pətigəm e təmah, kəni onəkotasək, məutigət-ərain nəhlvutəmah, məutətəu tərəh. ²⁹ Kəni nətəmimi okotsipən e nikalin min rəfin rəha nəhue niftəni, məmə okəhuvən motəharəg motauən e negəu e neai iətəm Uhgın tətərməniğ lan. ³⁰ Kəni təuvir məmə nəkotəhrun məmə, nətəmimi nəuvein iətəm kəutəhuərisig okəhuva motəhtul aupən. Kəni nətəmimi nəuvein u kəutaupən, ilah okəpanəhuərisig.”‡

13:14 Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 **13:15** Luk 14:5 † **13:19** Nəghatiən Kris tətəni məmə, “nikiti mastət.” Mastət in nigı kəti u nikitin in natiəkəku. Tateviə əpəha Isrel, mətau tikə əpəha Nitəni. **13:25** Mat 25:10-12 **13:27** Sam 6:8 **13:28** Mat 8:11-12 **13:29** Sam 107:3 **13:30** Luk 14:9; Mak 9:35; 1Kor 4:9; Mat 20:8 ‡ **13:30** Nətəm Isrel, nikilah təhti məmə ilah kəutəhtul aupən e nətəmimi ərəfin. Kəni nikilah təhti məmə Nanihlua min kotərah əmə. Mətau Iesu təni məmə nətəmimi tepət rəha Isrel okəsəhuvəniən e negəu e neai, kəni Nanihlua min tepət, ilah okəhuvən e negəu e neai.

*Herot tæmolkeikei mæmæ
in otuhamu Iesu
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kæni e nian əha, Farəsi min næuvein kəməhuva motəni=pæn kəm Iesu mæmæ, “Təuvir mæmæ onəkiet uəhai əmə u ikinu matuvən, mətəu-inu Herot Antipas tolkeikei mæmæ otuhamu ik.”

³² Kæni Iesu tæmæni=pæn kəm lah mæmæ, “Herot Antipas in iol ekəu-ekəu, təhmen e kuri rarpin. Əhuvən motəni=pæn kəm in mæmæ iəu iətəni mæmæ, ‘Eh-to. Nian əkuəkir əmə əha ikin tətətig iətəm iəu iəkəhgi pətigəm narmin tərəh min e nətəmimi, kæni matol vivi nimisiən rəha nətəmimi, kæni uərisig e nian kisil lan, kæni iəköl naunun e rəhak uək.’

³³ “Nati əpnəpin Herot tæmæni lanəha, mətəu iəu iəkəkeikei mətītəu=pæn rəhak suaru matuvən u rəueiu, mine olauig, mine oniəh muvən miet pæn Jerusiləm. Ikin əha əhruahru iətəm okotəkeikei kisiai iəni min ikin. Mətəu Jerusiləm əmə, kətuhamu iəni min rəha Uhgin ikin.

³⁴ “!Əui kæsi, nətəm Jerusiləm, nətəm Jerusiləm! Itəmah nəutohamu iəni min rəha Uhgin, kæni nətəmimi nətəm Uhgin təmahli=pa kəm təmah, nəutahtimu ilah e kəpiel apin, inəha nətəmimi u rəha Uhgin nətəm kautos nəghatiən rəhan. Nian tepət iətigaru əfəməh e nəhlmək mæmæ iəkös vivi itəmah, təhmen=pæn e mənig iətəm tatuu nenətin min e nikəuvkəuvin, mətəu nikitəmah təsəgiəniən, kæni mətəpəh iəu. ³⁵ Otafu-to. Uhgin tinəpəh itəmah, rəhatəmah nimə nərahien otələs, kæni nati tikə ikin. Kæni iəkəni kəm təmah mæmæ, nati əha in nipəhriəniən mətəu-inu onəsoteruh minien iəu mətəuarius nəkotəni mæmæ, ‘!İərmənig Uhgin tətətig ilau suah u iətəm tətəva e nərgin.’ ”

14

Iesu tæmuvən əpəha ima Farəsi kəti ikin

¹ E nian e Sapət kəti, Iesu tæmuvən e nimə rəha iətəmi asoli kəti rəha Farəsi min mæmæ otəuən, kæni nətəmimi kəmauteruh vivi in mæmæ otol-to nak. ² Kæni inəha Iesu tæmətəharəg ikin, suah kəti tatimis e nimisiən u nipətin tətəsis, in tətəharəg iuəkir əmə ohni. ³ Kæni Iesu tæmətapuəh o nəgətin min rəha Lou mine Farəsi min mæmæ, “?Təhro? ?Lou tətəgəhan mæmæ suah kəti otol vivi nətəmi kəutohmis kotəhrun nəmiəgəhiən min e Sapət, uə Kəpə?” ⁴ Mətəu ilah kəsotəniən nati kəti mine. Kæni Iesu təmos suah u, mol nipətin təuvir min, kæni mahli=pæn tatuvən.

⁵ Kæni tæmæni=pæn kəm lah mæmæ, “?Nəmə itəmah kəti, rəhan suakəku, uə rəhan kau otiuvig=pæn pikin e nimil asoli e Sapət, kæni in otəhro? In otəkeikei muvən mələs rəkis uəhai əmə. ?Pəh u e təmah otəsoliən lanəha?” ⁶ Kæni rəhalah kəti nəghatiən təmikə mæmæ okotəni.

⁷ Kæni Iesu təməh nətəmimi næuvein iətəm kəmauən e lah o nauəniən, kæni kəməhuva imə kæni motītəpin ikin min rəha nisiaiən mæmæ okotəharəg=pæn ikin. Kæni tæmæni=pæn kəm lah mæmæ, ⁸ “Nəmə iətəmi tətəuən lam mæmæ onəkuva o nauəniən rəha marit, kæni nəsuvenien məharəg pipim ikin təuvir ikin maupən. Məta suah kəti in tepət mapirəkis ik tuva, ⁹ kæni iətəmi asoli rəha nimə otəni kəm ik mæmæ, ‘Agim. Pəh suah u in otəharəg u ikinu.’ Kæni onakaulis mətəu-inu onəkəkeikei meiuaiu məharəg ləhtəni agin ikin nisiaiən tikə ikin. ¹⁰ Mətəu nəmə suah kəti taun lam mæmæ nəkuvən mauən e nauəniən kəti, kæni təuvir mæmæ nəkitəpin ikin nisiaiən tikə ikin. Kæni ko, nəmə iətəmi asoli rəha nimə tuva, kæni in otəni kəm ik mæmæ, ‘Rəhak iətəmimi, uvən məharəg əha ilis, ikin təuvir ikin.’ Kæni inu otləfəri nərgəm e nəhmti nətəmi rəfin əha imə. ¹¹ Iəkəni lanu mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in mæmæ otəva iətəmi asoli, Uhgin in otəsiahu in. Mətəu iətəmimi tətəsiahu aru in, Uhgin otəfəri matol iətəmi asoli lan.”

¹² Kəni Iesu təməni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə u məmə, “Nəmə natol nauəniən asoli kəti e nərauiə uə lapin, təsəuvirən məmə nəkauin e ik min nəuvein, mine piam min, mine nimənin min rəham, mine nətəmi rəhalah nautə tepət u kəutatig təlau lam. Nəmə natol lanəha, kəni mətə, ilah min okotauin lam məmə nəkuvən motauən itəmah min ilah, kəni ilah okotalpin nati nəmol kəm lah. ¹³ Mətəu nian natol nauəniən kəti, onəkəkeikei mauin e nanrah min, mine nətəmi nipəti lah nəuvetin tərəh, mine iəhlkin rah min, mine nətəmi nəhmtilah tərəh, məmə okəhuva nəkaugin ilah. ¹⁴ Kəni Uhgın in otətuati e rəhan nəuvirən kəm ik, mətəu-inu ko ilah kəsotalpin aginən nati nəmol kəm lah. Mətəu e naunun nian, nian nətəm kotəhruahru okotəmiəgəh min, Uhgın otətəu ik lan.”

*Nəghatiən əhlin
e nauəniən asoli
(Mat 22:1-10)*

¹⁵ Kəni ilah kəti əha ikin e nauəniən təmətəu nəghatiən əha, kəni təməni=pən kəm Iesu məmə, “Təuvir pik o iətəmini u otuvən əpəha e negəu e neai ikin Uhgın tətərmənig lan, kəni mauən e nauəniən asoli rəhan.”

¹⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Nian kəti, suah kəti təmol nauəniən asoli kəti rəhan, kəni mauin e nətəmini tepət məmə okəhuva motauən pəti ilah min. ¹⁷ Kəni e nian rəha nauəniən, in təmahli=pən rəhan iol əhruin məmə otuvən mənə pətigəm kəm nətəmini u təmauin rəkis e lah. Kəni təmuvən mənə=pən kəm lah məmə, ‘Əhuva-tə motauən, inol əpenə-penə rəkis e nauəniən.’ ¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotəpəh nuvəniən motəni məmə ko kəsuvaiən. Kəti təmaupən mənə kəm in məmə, ‘Pale. Əni=pən-to kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu, iəmos əmə nəhmte niftəni kəti, kəni iəkəkeikei muvən meruh.’

¹⁹ “Kəni kəti min tənə məmə, ‘Pale. Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu iəmos əmə nəhmte kau ten rəha niuviən kat, kəni iəkəkeikei muvən meh pipim rəhalah min uək.’

²⁰ “Kəni kəti min tənə məmə, ‘Əni=pən kəm rəham iətəmi asoli məmə ko iəsuvnəiən mətəu-inu, kəmit rəhak pətan kəhuva lahuənu u rəueiu.’

²¹ “Kəni iol əhruin təmuva mənə=pən kəm rəhan iətəmi asoli. Kəni iətəmi asoli u nikin təmahmə pik, kəni təməni=pən kəm rəhan iol əhruin məmə, ‘Uvən uəhai e suaru mine ikin min nəuvein e taun meruh nanrah min, mine nətəmi nipəti lah min tərəh, mine nətəmi nəhmte lah tərəh, mine nətəmi nəhlkilah tərəh, kəni mit ilah məhuva.’

²² “Kəni in təmol nati rəhan iətəmi asoli təməni, kəni nian in təmitəlig=pa mənə=pən kəm rəhan iətəmi asoli məmə, ‘İətəmi asoli. İəu inol rəkis natimnati min iətəm ik nəməni məmə iəköl, mətəu nauəniən tepət əhanəh əha ikin, kəni nimə təhmen e nətəmini nəuvein min.’

²³ “Kəni iətəmi asoli təməni kəm ioluək məmə, ‘Kəni ko uvən e suaru, mine ikin min rəfin ihluə e taun, kəni muvən muh nikelah məmə ilah okəhuva imə, məmə nimə u rəhak otəkeikei məri. ²⁴ Mətəu iəkəni kəm ik məmə nətəmi iəmaupən mauin e lah, ko kəsotun askəuviniən nauəniən nəuvetin rəhak.’ ”

Suaru o nitəu-pəniən Iesu

²⁵ Nəmənin nətəmini tepət kəmautəhuərisig e Iesu e suaru. Kəni nian in təmeirair mənə=pən kəm lah məmə, ²⁶ “Nəmə suah kəti tolkeikei məmə otuərisig lak, in otəkeikei mol iəu iəkəhtul aupən e rəhan nəmiəgəhiən. In otəkeikei molkeikei pik agin iəu, mapirəkis rəhan tatə mine məmə mine rəhan pətan mine nətin min mine pian min mine nəuvinin min, mine in əhruahru min.* Kəni nəmə təsolian lanəha, ko in təsəhmenian məmə otuva rəhak iətəmini. ²⁷ Kəni nəmə iətəmini kəti təsələsiən rəhan nigə kəluau mitəu=pa iəu, ko in təsəhmenian məmə in otuva mol rəhak iətəmini lan.

14:14 Jon 5:29 **14:15** Luk 13:29 **14:20** 1Kor 7:33 * **14:26** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, iətəmi tolkeikei məmə otuərisig e Iesu, in otəkeikei məməki e rəhan min. Mətəu nipəti nati u məmə, kitah okotolkeikei kitah min, mətəu okotəkeikei mautolkeikei pik agin Iesu. **14:26** Luk 9:23

²⁸ “Nəmә itamah kәti tolkeikei mәмә tol nimә asoli kәti u tәfәмәh, in otaupән mәharәg meruh rәhan mәni rәha natimnati min mәмә tәhmen uә kәpә. ²⁹ In tatol lanәha mәtәu nәмә in tәsaupәniән meruh mәni ohni, kәni in otәtuәuin mәtәlәhu nәukәti† nimә әmә, nәмә tәsoliән naunun lan, kәni nәtәmi rәfin u kәhuva moteruh kәni motalәh lan motәni mәмә, ³⁰ ‘Otafu-to. Suah әpәha tәmol nimә kәni mәsol rәfiniән.’

³¹ “Kәni nәмә kig kәti, rәhan nәtәm kәutәluagin ilah ten-tausin әmә, mәtәu tәtәtәu mәмә kig pisin kәti min rәhan nәtәm kәutәluagin ilah tuenti-tausin tәtuva mәмә okuәluagin, ko tәsuvән uәhaiән mә otәluagin. In otaupән mәharәg mәtәlig lan mәмә tәhrun nehpahuiән, uә kәpә. ³² Nәмә tәhrun mәмә ko tәsehpahuiән, in otәkeikei mahli=pән nәtәmi nәuvein kәhuvән moteh rәhan min tikimир nian in isәu әhanәh, mәмә okotol nәmәlinuiән. ³³ Kәni tәhmen әmә, nәмә itamah kәti in tәsol әpenә-penәiән mәмә otәhlman e natimnati rәhan mәмә tuva muәrisig lak, ko in tәsuvaian mә rәhak iәtәmimi.”

³⁴ Kәni Iesu tәmol naunun e nәghatiән rәhan kәm nәtәmimi e suaru mәмә, “Sol in nati tәuvir kәti, mәtәu nәмә narfuiән rәhan tikә, ko nati tikә mә ko tol mәмә in otәuvir min.‡

³⁵ Kәni ko kәsoliән nati tәuvir kәti lan, kәni nәtәmimi okotәraki әmә lan. Itamah rәfin matәlgitәmah tatig, otәtәlig vivi, kәni motәhrun nәghatiән min u.”

15

Nәghatiән әuhlin e sipsip iәtәm tәmәluei (Mat 18:10-14)

¹ E nian әha, nәtәmimi tәpәt nәtәmi kautos mәni rәha takis, mine nәtәmimi min tәpәt u iol tәfagә tәrah min, kәmәhuva mәмә okotәtәlig e Iesu.

² Kәni Farәsi min mine nәgәtun min rәha Lou kәmәutәni nikali Iesu o nәtәm iol tәfagә tәrah min әha, mәutәni mәмә, “Suah әha, nikin tagiән әmә mәмә nol tәfagә tәrah min kәutәhuva ohni, kәni mәutauән pәti.”

³ Kәni әmeiko Iesu tәmәni nәghatiән әuhlin kәti mәмә, ⁴ “Inu nipәhriәнiән, uә kәpә. Nәмә itamah kәti rәhan sipsip ilah uan-hanrit, kәni kәtiәh tәluei, kәni tupәh nainti-nain kәutan ikin tәpiә ikin mәutauән, kәni muvән mәsal e sipsip u tәmәluei mәtәuarus mәkeikei meruh. ⁵ Nian in tәmeh, kәni in tәmәfәri mәlәs, kәni nikin tәmagiән. ⁶ Kәni nian in tәmiet=pa lahuәnu, in otәkeikei mauin e in min nәuvein, mine nәtәmimi min u kәutatig ilah min, kәni mәni=pән kәm lah mәмә, ‘Әhuva. Pәh kotagiән pәti, mәtәu-inu iәmeruh min rәhak sipsip u tәmәluei.’”

⁷ Nian Iesu tәmәni rәkis nәghatiән әuhlin u, kәni mәni=pән kәm lah mәмә, “Kәni iәu iәkәni kәm tәmah mәмә, әpәha e neai otәhmen әmә lanәha. Nәмә iol tәfagә tәrah kәti titәlig e rәhan nәtәligiән muva o Uhgin, kәni nagiәнiән asoli әpәha ilis e negәu e neai o suah u otepәt, mapirәkis nagiәнiән o nәtәmimi nainti-nain u nikilah tәhti mәмә kotәhruahru mәsotoliән nati kәti tәrah iәtәm okotәkeikei mohtәlig e nәtәligiән rәhalah ohni.”*

Nәghatiән әuhlin e mәni tәmika

⁸ Kәni Iesu tәmatig mәghati min mәмә, “?Nәмә pәtan kәti rәhan mәni ten kәmol e silfә, kәni mәрuru kәtiәh, kәni in otol nak? In otasiә, kәni maiәh mәsal vi әha imә mәtәuarus meruh. ⁹ Kәni nian in tәmeruh mәni әha, in otәuin e in min nәuvein mine nәtәmimi min

† 14:29 Nәghatiән u “nәukәti,” tәtәghati e kәpiel min iәtәm kәtaupән kәtәlәhu o noliән nimә. ‡ 14:34 Sol rәha nәtәmimi e nian әha, in tәmol filәh-filәh e nati pisin pisin u rәhalah nәtәhianiән tikә. Kәni nian nәuvein, nәмә nәhu tatol filәh-filәh e sol, kәni ko narfuiән tiet. Mәtәu sol rәhatah u rәueiu tәsoliән lanәha. In tarfu әmә lanko. 14:34

Mat 5:13; Mak 9:50 15:2 Luk 5:30 15:4 Esik 34:11,16; Luk 19:10 * 15:7 Iesu tәtәghati e Farәsi min nәtәmi kәutohtәu=pән Lou rәha Mosis, kәni ilah kәutәni mәмә kotәhruahru, nati әpnәpin nәrahian tәtatig e nikilah rәfin.

u kəutatig ilah min, mənı məmə, ‘Əhuva pəh kotagiən pəti mətəu-inu iəmeruh rəkis rəhak mənı əpələ təmikə.’ ”

¹⁰ Nian İesu təmənı rəkis nəghatiən əuhlin u, kəni mənı=pən kəm lah məmə, “İəu iəkölkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə, təhmen əmə mın lanəha, nəgiənıən asoli e nəhmti nəgəlo mın əpəha ilis e neai, nian iol təfagə tərəh kəti tətəlig e nətəligiən rəhan matuvən o Uhgın.”

Nəghatiən əuhlin e nəti suah kəti iətəm təməluəi

¹¹ Kəni İesu təmətəkeikei mətəni məmə, “Suah kəti, nətin iərman keiu. ¹² İətəm təkəku lan tənı=pən kəm tımılau, ‘Tatə. Əuəri nautə mın rəham, kəni məfa rəhak u rəueiu.’ Kəni tımılau təuəri rəhan natimnati kəni məfən kəm lau.

¹³ “Kəni təsuvəhiən, nətin iətəm təkəku tos rəhan muvən mətəuati lan kəni mos mənı lan, kəni miet imalah ikin muvən e nıtəni pisin kəti mın isəu. Kəni mol rəhan mənı mərəkin-rəkin e nolıən tərəh mın əmə. ¹⁴ Kəni nian rəhan mənı təmikə rəfin, nəumis asoli təman e nıtəni əha, kəni nəumis tinatus suah u, nigın nauəniən tinikə. ¹⁵ Kəni təmuvən matol uək kəm suah kəti əha ikin, kəni suah u təmahlı=pən məmə otuvən mətəugin rəhan mın nıpikəh mın. Nian in təmətəugin nıpikəh mın əha, ¹⁶ mətəu nəumis natus pik kəni əmeiko in tınatölkeikei məmə otun nauəniən nig pikəh mın. Mətəu iətəmi tikə məmə otəfən nati kəm in.

¹⁷ “Kəni əmeiko nətəligiən təuvır kəti tinuva ohni, kəni tətəlig məmə, ‘Kəsi. Rəueiu əha noluək mın rəha tatə, niglah nauəniən tepət mapirəkis agın, mətəu iəu əpə iətatig u ikinu, otəsuvəhiən iəkimis e nəumis. ¹⁸ Oıəkəkeikei miet u ikinu mıtəlig=pən o rəhak tatə, kəni mənı=pən kəm in məmə, “Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. ¹⁹ Rəueiu əha iəsəhmenıən məmə onəkəuin lak məmə nətim. Mətəu ol iəu məmə ioluək əmə kəti rəham.”’ ²⁰ Kəni təməhtul malıuək minatuvən məmə oteh rəhan tatə.

“Mətəu nian təmətəuva əhanəh isəu, rəhan tatə təməsəl=pən mafu, kəni nıkin təməpət ohni, kəni maiu muvən mos nəuegin magiən ohni.

²¹ “Kəni nətin tənı=pən kəm in məmə, ‘Tatə. İəu iəmol təfagə tərəh e Uhgın mine ik. Rəueiu əha iəsəhmenıən məmə onəkəuin lak məmə nətim.’

²² “Mətəu rəhan tatə taun e rəhan mın noluək mın mənı=pən kəm lah məmə, ‘İEi! Əhuvən uəhai motos napən u iətəm təuvır mapirəkis məhuva məhuvən=pən lan kəm in, kəni motos ring motəfən e nəhlmin, kəni motos put kəhuva məhuvən=pən e nəhlkin, ²³ kəni motos kau iətəm tasisi-asisi məuvır kəni motoh, pəh kotol pəti nauəniən asoli rəha nətik, ²⁴ mətəu-inu nətik u, in təhmen əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tinəmiəgəh mın. In təməluəi, mətəu ineruh mın.’ Kəni əmeiko ilah kınautol lafet.

²⁵ “Kəni e nian əha, nətin iətəm tepət in əpəha e nasumiən. Nian təmətəuva minuva iuəkır o lahuənu, kəni mətəu nətəmimi kautol nəpuən, kəni məutol danis. ²⁶ Kəni taun e ioluək kəti tuva tətəpuəh lan məmə, ‘İEi, nati nak əha nətəmimi kautol?’ ²⁷ Kəni təmənı=pən kəm in məmə, ‘Piam təmuva, kəni rəham tatə təmoh pilik iətəm tasisi mətəu-inu piam tinitəlig=pa, kəni in təsənən əmə.’

²⁸ “Kəni nıkin təmahmə, kəni in təmənı məmə, ‘Ko iəsuvəniən imə.’ Mətəu rəhan tatə təmuva ihluə mətəkeikei kəm in məmə otuvən imə. ²⁹ Mətəu tənı=pən kəm rəhan tatə məmə, ‘Afu-to. Kəmətəuatig nu tepət rəkis, kəni iatol uək u ikinu təhmen=pən əmə məmə rəham kəti ioluək, kəni məsəhtiən nəuiam. ?Mətəu təhro, tatə? Nəməsəfaiən nati əkəku kəti kəm iəu təhmen=pən e nəni, məmə iəköl nauəniən lan itimah iəu mın nəuvein. ³⁰ Mətəu nətim əha iətəm təmərəkin rəfin rəham mın natimnati o nətəouiən nıpətan mın lan rəha suaru, mətəu nian tinitəlig=pa lahuənu, kəni nəkəuit moh pilik u tasisi-asisi matol lafet lan rəhan.’

³¹ “Mətəu rəhan tatə tənı=pən məmə, ‘Nətik. Nian rəfin kilau mın ik kətəuatig, kəni natimnati rəfin rəhak in rəham. ³² Mətəu təhruahru əmə məmə okol lafet u motagiən,

mətəu-inu piam u təhmen=pən əmə məmə təmimis rəkis, mətəu rəueiu in tənəmiəgəh min. In təmikə, mətəu rəueiu kinoteh min.’ ”

16

Nəghatian rəha iətəmi asoli iətəm tatol noliən ekəu-ekəu

¹ Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmini məmə, “Suah kəti rəhan nautə tepət, kəni in təmos suah kəti tuva in iətəmi asoli rəha noluək min. Kəni rəhan min nəuvein noluək min kəməhuva motəni=pən nərahian rəha iətəmi asoli əha kəm iərmənig, motəni məmə, ‘Ei, suah kəha tətərekin rəham natimnati.’ ² Kəni təmauin e suah kəha məmə tuva təghati kəm in məmə, ‘?Ei, nəghatian nak u iətəu kətəni lam? İəkolkeikei məmə nəkos rəfin nəghatian min rəha uək rəham muva, mətəu rəueiu əha iəkahlı pətigəm ik e uək.’

³ “Kəni iətəmi asoli əha təmuvən nikin təhti məmə, ‘Kəsi. Rəhak iərmənig təni məmə otəraki lak e rəhak uək əha rəueiu. ?Kəni oiəkəhro əha rəueiu? İəu iəsəhmenian məmə o iəkuvən mətəu niftəni o nosian mənı, kəni iəu iəkisiəi neasiəian o mənı. ⁴ !Əuəh! Rəueiu əha inəhrun nati oiəkol pəh nətəmini okotol iəu iəkuvən imalah ikin kəni ko moteh vivi iəu nəmə rəhak iərmənig otəraki lak e rəhak uək.’

⁵ “Kəni ko in təmauin rəfin e nətəmini nətəmi kəmos mənı o iərmənig kəhuva kətiəh kətiəh. Kəni in təməni=pən kəm iətəm təmaupən muva məmə, ‘?İk nəmos nak?’ ⁶ Kəni suah kəha təni məmə, ‘İəmos dirəm rəha oiel rəha nauəhian ilah uan-hanrit.’* Kəni iətəmini asoli təməni=pən kəm in məmə, ‘İnu mə nauəuə rəha kauin rəham. Əharəg uəhai, kəni mətəi fifti dirəm əmə e rəham nauəuə.’

⁷ “Kəni ko mənı=pən kəm suah kəti min məmə, ‘?İk nəmos nak?’ Mətəu in təni məmə, ‘İəmos uan tausin pak wit.’ Kəni iətəmi asoli təni məmə, ‘Os nauəuə rəha kauin rəham, kəni mətəi=pən əmə eit-hanrit pak wit.’

⁸ “Kəni ko, iərmənig rəha iətəmi asoli əha iətəm in təmol tərəh lan, təməni-vivi in o rəhan neiuəian məmə in oteh vivi aru in.

“Nati u tətəgəhun məmə nətəmini rəha niftəni, ilah kotəhrun vivi noliən min rəha niftəni nian ilah kəutəghati kəm lah min, tapirəkis nətəmini rəha nəhagəhagian.†

⁹ “Kəni iətəni kəm təmah məmə, onəkotasiru vivi e nətəmini e mənı rəha niftəni məmə ilah okəhuva rəhatəmah niəli min. Kəni nian mənı rəha niftəni u otikə, kəni Uhgın otos itəmah muvən əpəha e nəgəu e neai iətəm ko təsikəian.

¹⁰ “Nəmə suah kəti in tətəsal vivi o nati əkəku kəti, kəni in otəhrun nəsalian o nati asoli. Kəni nəmə suah kəti in tatol noliən tərəh e nati əkəku kəti, kəni in otol noliən tərəh e nati asoli. ¹¹ ?Kəni tol lanəha, nəmə itəmah nəotəsal vivian o mənı rəha niftəni u, kəni pəh oteghəhan e təmah məmə nəkotos nati iətəm təuvır pəhrian, u natimnati rəha Uhgın?

¹² Kəni nəmə itəmah nəotəsal vivian e natimnati rəha suah kəti min, kəni niki təmah təsəhtian məmə okəfinə min kəm təmah məmə rəhatəmah əhruahru natimnati mətəu-inu, kateruh məmə ko nəotəsal vivian min natimnati min əha.

¹³ “Ko iətəmini kəti təsuvaian məmə in ioluək rəha iətəmi asoli mil keiu. Nəmə tol lanəha, in otolkeikei kəti matol nəuian, kəni məməki e kəti kəni məsolian nəuian. Kəni ko nəsolian ioluək rəha Uhgın mine mənı e nian kətiəh.”

¹⁴ Farəsi min kotolkeikei pik mənı, kəni nian kəmotətəu nəghatian min u, kəni kəmotələh əuvsan e Iesu. ¹⁵ Mətəu in təməni kəm lah məmə, “İtəmah nautol noliən min məmə nətəmini kotəni məmə itəmah nəkotəhruahru. Mətəu Uhgın təhrun nikitəmah məmə nəkotərah. İətəni lanu mətəu-inu nati nak u nətəmini kəutos məmə in nati agin, mətəu e nəhmti Uhgın in nati əpnəpin əmə.”

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei mətəni məmə, “Kəmətəni pətigəm Lou mine nəghatian rəha iəni min rəha Uhgın mətəuərus=pa Jon Bəptais, kəni ko uərisig lan, kətəni pətigəm nanusiən

* 16:6 Dirəm e oiel kətiəh təhmen e tate o fote litə. † 16:8 Nipəti nəghatian rəha Iesu məmə nətəmini rəha nəhagəhagian kəsotolian natimnati iətəm Uhgın in tolkeikei məmə otəhtul aupən e rəhalah nəmiəgəhian. Nikilah təsəhti pikian nətəligian rəha Uhgın. 16:10 Luk 19:17-26 16:13 Mat 6:24 16:15 Mat 23:28; Luk 18:9-14

təuvir rəha Narməniğin Rəha Uhgın, kəni nətəmmi rəfin kəutalkut pik məmə okəhuvən motatig lan. ¹⁷ Mətau kəsənien məmə uək rəha Lou mine nəsanənien rəhan, təmol naunun. Nəghatien rəfin rəhan kəutatig, iətəm tepət min mətauarus=pən iətəm təkəku agın. Lou otətatig mapirəkis neai mine niftəni.

¹⁸ “Kəni təhmen=pən əmə lanəha: nəmə iətəmi kəti tatol tifos mətəpəh rəhan pətan, kəni matit pətan pisin kəti min mətuatig, in tatol təfagə tərəh. Kəni nəmə iətəmi kəti tatit pətan kəti iətəm rəhan iərman təməpəh kəni ilau mətuatig, in tatol təfagə tərəh mətau-inu in tətəkləh e pətan rəha iətəmi pisin kəti.”

Nəghatien rəha Lasiris mine iətəmi kəti rəhan nautə tepət

¹⁹ Kəni Iesu təməni məmə, “Iətəmi kəti rəhan nautə tepət, kəni in tatuvən e napən təuvir kəməh e al u nəugi naris in nəhmtin tiəkis, kəni nian rəfin in tatun əmə nauənien təuvir min. ²⁰ Kəni ianrah kəti, nərgin u Lasiris, nıməgim təmol rəfin nıpətin min. Kəni kəmələs kan əpəha e namtihlua rəha suah u. ²¹ In tolkeikei pik məmə otatun nıpispisi nauənien min u kəutəmei e tepil rəha iətəmi asoli əha. Kəni nati tərəh min kəti, kəri min kəutəhuva mətəpəh-əpəh nıməgim min rəhan.

²² “Kəni ianrah əha təmimis, kəni nagelo min kəmos in məhuvən əpəha e nıkali Epraham, ima nəuviriən ikin. Kəni iətəmi u rəhan nautə tepət, in min təmimis kəni kitanim. ²³ Kəni in təmuvən əpəha e nigəm asoli, kəni tətətau naməhiən asoli, kəni nian təməsal-pəri, mafu Epraham əpəha isəu. Kəni Lasiris əpəha e nıkalin. ²⁴ Kəni təmauin əfəməh məmə, ‘!Əui, Tatə Epraham! Asiru lak. Əni=pən kəm Lasiris məmə otəfən nəuan nəhlmin e nəhu kəni mos muva mek namik lan məmə otətau, mətau iətətau nəhməien asoli e nigəm u ikinu rəueiu.’

²⁵ “Mətau Epraham tənə məmə, ‘Nətik, nıkim təhti-to rəham nəmiəgəhiən aupən. Ik nəmətos natimnati təuvir min rəham tepət, mətau Lasiris təmatətau nəhməien tepət e nıpətin. Mətau rəueiu əha, in tətətau təuvir u ikinu, kəni ik nətətau nəhməien tepət e nıpətim. ²⁶ Kəni nati kəti min. E nəlugin e tah, nımil asoli tətəuəri itah, ik ko, kəni itimah u. Nəmə itimah kəti tolkeikei məmə otuvnə meh ik, mətau ko təsuvənien. Kəni nəmə itəmah kəti tolkeikei məmə otuva meh itimah mətau ko təsuvaian.’

²⁷ “Kəni iətəm rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Tatə. Əui, kəsi. Ahli=pən Lasiris tuvən e nımə rəha tatə rəhak, ²⁸ mətau-inu piak faif əha ikin. Təuvir məmə in otuvən məghati mem əskasik ilah məmə okotətau ilah məmə okəsəhuvaian u ikinu iətəm iətətau nəhməien asoli agın ikin,’

²⁹ “Mətau Epraham tənə məmə, ‘Kəpə. Nəghatien rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın tətətig. Pəh piəm min okotətau nəghatien min əha.’

³⁰ “Kəni iətəmi rəhan nautə tepət təməni məmə, ‘Kəpə, Tatə Epraham. Təsəhmenien. Mətau nəmə iətəmi kəti otəmiəgəh min e nımisiən otuvən məghati kəm lah, kəni nıpəhriənien, ilah okotəuhlin rəhalah nətəligiən kəni mətəpəh təfagə tərəh min rəhalah.’

³¹ “Kəni Epraham tənə məmə, ‘Nəmə kəsotətəligiən e nəghatien rəha Mosis mine iəni min rəha Uhgın, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təmiəgəh pau e nımisiən kəni muvən məghati kəm lah, mətau ko kəsotənien nıpəhriənien lan.’ ”

17

Əutətau itəmah

(Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

¹ Kəni Iesu təməni kəm rəhan min nətəmmi məmə, “Pəhriən, natimnati min u kau-tiuvipən iətəmi tətəmeipən e təfagə tərəh, okəhuva. !Mətau nərahien asoli o iətəmi əha u tətəfən-əfən kəm nətəmmi, uə in suaru rəha nəfən-əfənien! ² Mətau nəmə iətəmi kəti tiuvi=pən rəhak kəti iətəmmi u təhmen e suakəku, məmə otol təfagə tərəh, kəni suah kəha, Uhgın otol nalpinien asoli kəm in. Kəni nalpinien əha otəskasik tapirəkis nəmə

katu=pən kəpiel kəti e nentəui, kəni kəraki=pən əpəha itəhi lokamnim. ³ Kəni tol lanəha, əutətəu mauteruh vi rəhatəmah nəmiəgəhiən.

“Nəmə piam tatol təfagə tərəh kəm ik, kəni əni=pən rəhan noliən tərəh e nəhmtin, kəni nəmə tətəuhlin rəhan nətəligiən, kəni alu e rəhan noliən tərəh məsosian tatig e nikiim. ⁴ Kəni nati əpnapin nəmə in tatol təfagə tərəh lam mau səpin e nian kətiəh, kəni muva mau səpin, kəni məni=pən kəm ik məmə, ‘Kəsi, iəmol təfagə tərəh lam. İatitəlig e nətəligiən rəhak kəni mətəpəh təfagə tərəh,’ kəni ik onəkəkeiki məsalpinian malu e rəhan noliən rah min, kəni məsosian tatig e nikiim.”*

⁵ Kəni aposil min kəmotətapuəh o iərməniğ məmə, “Ol rəhatimah nəhatətəiən təkaskik təhmin.”

⁶ Kəni İərməniğ təməni məmə, “Nati əpnapin nəmə rəhatəmah nəhatətəiən natiəkəku agin pau təhmen e nipiəpisi nipiəkil, kəni nəkotəhrun nəniən kəm nigı u nokin tətəməh məmə, ‘Euvi aru ik, kəni muvən miuvig=pən itəhi,’ kəni nigı u otol nəuiatəmah.”†

⁷ “Otəni-to. ?Nəmə iətəmi kəti rəhan ioluək tətəsum, uə in tateh rəhan min sipsip min, nian in tuva lahuənu, nikitəmah təhti məmə, iətəmi asoli otəni=pən kəm in məmə, ‘! Ei! Va uəhai məharəg mun nauəniən əha?’ !Kəpə! ⁸ In otəni=pən kəm rəhan ioluək məmə, ‘Uvən mol nəgək nauəniən, kəni ko muvən muvən e rəham napən təuvir, kəni məfa nəgək nauəniən mine nimək nəmnimian. Nian nəkol rəfin rəham uək, ko nəkəhrun nunian nauəniən kəni mine nəmnimian.’ ⁹ ?Kəni nikitəmah təhti məmə iətəmi asoli, in otəni-vivi rəhan ioluək o uək asoli rəhan iətəm in otəkeiki mol? !Kəpə! ¹⁰ Kəni itəmah ko, nəkotəhmen əmə e noluək min rəha Uhgın. Nian nəmotol rəkis natimnati rəfin iətəm Uhgın təməni məmə onəkotəkeiki motol, onəkotəni məmə, ‘İtimah noluək min əmə. Noliən rəhatəmah təsəhmenian o nəni-vivian. İtimah iəmotol əmə uək u itimah oiəkotəkeiki mautol.’”

Iesu təmol vivi nətəmi ten iətəm leprosi təmol ilah

¹¹ Nian Iesu təmətəliuək matuvən Jerusiləm, in təmətəliuək matuvən=pən e nəlugi nitiəni mil u Səmeriə mine Kaləli. ¹² Kəni nian in təmiet=pən lahuənu kəti, nətəmimi ten iətəm nimisian u leprosi təmol ilah kəməhuva motəhtul isəu nəuветin, ¹³ kəni motəuın lan məmə, “!İesu, iətəmi asoli, asiru e timah!”

¹⁴ Kəni nian in təməh ilah, təni məmə, “Onəkəhuvən o pris məmə in oteh nipiətəmah.”‡ Kəni nian ilah kəmətəliuək əhanəh e suaru, kəni motəuvir, nimisian təmikə.

¹⁵ Kəni ilah kəti təmeruh məmə leprosi rəhan tinikə, kəni in təməlali mitəlig=pən o Iesu, mətəni əfəməh məmə, “!İatəni-vivi Uhgın! !İatəni-vivi Uhgın!” ¹⁶ Kəni in təməiuiəu e nəhlki Iesu misin nəulın nipiənəgin tatek niftəni, kəni mətəni kəm Iesu məmə nikiin tətəgiən məmə in təmol vivi rəhan nimisian. Kəni suah u in iətəm Səmeriə. ¹⁷ Kəni Iesu təməni məmə, “?İəmol vivi nətəmi ten kəni mos rəkis rəhalah nimisian, uə kəpə? ?Mətəu nain min, ilah iə? ¹⁸ ?Suah u in iəpispis əmə, mətəu in pisin əmə təmitəlig=pa mətəni-vivi Uhgın?” ¹⁹ Kəni Iesu təməni kəm suah u məmə, “Əhtul maliuək matuvən. Rəham nəhatətəiən təmol vivi ik.”

Nuvaian rəha

Narməniğian Rəha Uhgın

(Mat 24:23-28,36-41)

²⁰ Nian kəti, Farəsi min kəmotətapuəh o Iesu məmə, “?Onəhgın Narməniğian Rəha Uhgın otəsuvaian

17:3 Mat 18:15 * **17:4** Nipəti nəghatian əha təsəniən məmə kitah okotalu e təfagə tərəh rəha iətəmi kəti mau səpin əmə, mətəu okotəkeiki motəlu lanu naunun tikə. † **17:6** E nəghatian əhruahru rəha Iesu, in tətəghati e nikiti mastə u in natiəkəku agin, mine nigı kəti nəukətin təmeviə agin, nərgin u fik-malperi. **17:6** Mat 17:20; 21:21 **17:13** Lev 13:45-46 ‡ **17:14** Nian nimisian leprosi təmol suah kəti, Lou tətəni məmə in tamikmik. Nian nimisian təmikə, in otəkeiki muvən meruh pris kəti məmə in otəni pətigəm kəm nətəmimi rəfin məmə nimisian təmikə mine namikmikian təmikə. Nian Iesu təməni kəm lah məmə okəhuvən moteruh pris kəti, in təhmen məmə in təməni məmə in otol vivi ilah.

17:14 Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

məmə nətəmimi okoteruh e nəhmti lah. ²¹ Kəni iətəmimi tikə mə otəni məmə, ‘Əsal=pa meh, in uəha,’ uə ‘!Əsal=pən meh, in əpəha!’ mətəu-inu Narmənigian Rəha Uhgın tinuva rəkis mətətig e nikitəmah.”

²² Kəni Iesu təni kəm rəhan mın nətəmimi məmə, “Nian mın kəutəhuva iətəm itəmah onəkotolkeikei məmə onəkoteh nian mın rəha Nəti İətəmimi, mətəu ko nəsotehiən. ²³ Kəni nətəmimi okotəni kəm təmah məmə, ‘!Əsal=pa, in uəha!’ uə ‘!Əsal=pən, in əpəha!’ Mətəu onəsəhuvəniən motohtəu=pən ilah, ²⁴ mətəu-inu e nian iəu Nəti İətəmimi oiəkuva lan, in otəhmen e noraipian iətəm tətoraip kəni mətəsiəgəpın neai e nıkalın kəti mətəuarus=pən nıkalın kəti mın, kəni nətəmimi rəfin okoteruh motəhrun. ²⁵ Mətəu aupən, iəu iəkəkeikei mətəu naməhiən tepət, kəni nətəmi kəutatig rəueiu, ilah okotəuhlin nəmtəhlah mətəpəh iəu.

²⁶ “E nian iəu, Nəti İətəmimi, iəkuva lan, otəhmen=pən əmə e nian rəha Noa aupən, iətəm nətəmimi kəmotol natimnati mın məsotəhrunian məmə Uhgın otol nati kəti lan məsotol əpenə-pənəiən. ²⁷ E nian əha, nətəmimi kəməutəuən, məutəmnim, mautol marit, inəha natimnati mın rəfin kəmautol e nəmiəgəhiən rəhalah, motətuəuarus=pa nian iətəm Noa tinuvən e nıpəgnəua negəu asoli rəhan. Kəni nuhuən təməfuv naruəh asoli təmuva kəni maiu mələrmın rəfin nətəmimi iətəm kəməsəhuvəniən e negəu.

²⁸ “In təhmen=pən əmə e nian rəha suah kəha Lot. Nətəmimi kəmotəuən, məutəmnim, məutos nəhmti natimnati mın, məutasum, mautuəvləkin nimə mın, inəha natimnati rəfin kəmautol e nəmiəgəhiən rəhalah. ²⁹ Mətəu e nian iətəm Lot təmiet lan e taun əha Sotəm, kəni nıgəm mine kəpiel mın kəmoəuə mautsipəri e neai motəhamu ilah rəfin əpəha e taun.

³⁰ “Kəni otəhmen əmə e nian iəu Nəti İətəmimi oiəkuva mın lan kəni, Uhgın otol əpu iəu kəm nətəmimi. ³¹ E nian əha, nəmə suah kəti tətəharəg ihluə e rəhan nimə, pəh in tagım məsuvən minian imə məmə in otos rəhan natimnati, kəni nəmə suah kəti in əpəha e nasumian, pəh in otagım məsuva minian lahuənu. ³² !Onəsotaluiən e pətauəhli rəha Lot! ³³ In təmolkeikei məmə otaskəlim rəhan nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u məsitəupaian iəu, in otəsosiən nəmiəgəhiən itulin. Mətəu iətəmimi u tətəpəh natimnati rəha nəmiəgəhiən e nəhue nıftəni u, kəni mətətuə=pa iəu, in otos nəmiəgəhiən itulin. ³⁴ İətəni kəm təmah məmə, e nian əha lapın, iətəmimi keiu okətuapılı e pet kətiəh, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. ³⁵⁻³⁶ Pətan keiu kətuəharəg pəti matuol nauəniən, kəni okos kətiəh, kəpəh kəti.”

³⁷ Kəni rəhan noluək mın kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərmənig, onəkuva iə?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Onəkotəhrun əmə. Təhmen e nian nati miəgəh kəti təmimis mətəməhli, kəni kuverie mın koteiuaiu mauton pəti.”*

18

Nəghatian əuhlin rəha pətalimis kəti

iətəm tətəsək o nasiruiən

¹ Kəni Iesu təməni nəghatian əuhlin kəm lah mətəgəhun ilah lan məmə okotəkeikei məutəfaki nian rəfin məsotəpəhiən, məsotoliən məmə nıkilah otəsəmeiən. ² In təməni məmə, “Lahuənu kəti, iəni kəti əha ikin rəha nələhuian nəghatian mın. Kəni təsisiaian Uhgın, kəni təsisiai minian nətəmimi. ³ Kəni e lahuənu əha, pətalimis kəti əha ikin, kəni nian rəfin tətəuə materuh iəni u mətəni=pən kəm in məmə, ‘Əui. Kəsi, onəkəsiru lak məghati o nələhu əhrəhruian nərahian rəha tikimır rəhak tatol kəm iəu.’ ⁴ Mətəu iəni u in təməsuvəniən, kəni mos nian əfəməh məmə otəgət mol vi nərahian əha rəha pətalimis.

17:23 Mak 13:21; Luk 21:8 **17:28** Jen 18:20; 19:25 **17:31** Mat 24:17-18 **17:32** Jen 19:26 **17:33** Luk 9:24
§ 17:35-36 E kopi əuas mın nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatian Kris aupən, kəmilpın nəghatian mın u rəha fes 36: İətəmi keiu okətuasum, kəni okos rəkis kəti, kəpəh kəti. * **17:37** Nıpəti nəghatian u məmə, e nian Iesu in otuə lan, nətəmimi rəfin okoteruh. **18:1** Kol 4:2; 1Təs 5:17

Mətəu pətan əha təmətətapuəh o suah kəha nian rəfin matuvən matuvən, kəni iəni nikin təni məmə, ‘Nati əpnəpin iəsisiaien Uhgın, kəni məsisiai minian nətəmimi, ⁵ mətəu pətan əha tətəni mətəni nati kətiəh minatol mırə iəu o rəhan nəghatien, matol matol. Pəh iəkəkeikey muvən məni-vivi rəhan nərahien kəni mələhu nəuvirien. Nəmə iəkəpəh, kəni in otətuva ohniəu matol matol rəueiu kəni iəkəpəou lan.’ ”

⁶ Kəni nian İərmənig təmənı rəkis nəghatien əuhlin əha, kəni məni məmə, “Otətəlig-to e nəghatien rəha iəni əpəha iətəm in tərəh təhmin. ⁷ ?Mətəu təhro e Uhgın? In təmitəpin rəhan min nətəmimi, kəni ilah kəutasək=pən kəm in nian rəfin e nərauiə mine lapin min rəfin. ?Kəni nikitəmah təhti məmə in otəni=pən kəm lah məmə, ‘Pəh pipim’? Kəpə. ? Kəni nikitəmah təhti məmə in ko təsasiruiən uəhai əmə e rəhan min? Kəpə. ⁸ İətəni=pinə kəm təmah məmə nıpəhriənien, in otasiru uəhai əmə e rəhan min, kəni mol vivi rəhalah nərahien. ?Mətəu nian iəu Nəti İətəmimi oiekətəlig=pa min lan e niftəni, oiekəh nətəmimi nəuvein nətəm kəutəhatətə e Uhgın, uə kəpə?”

Nəghatien əuhlin

rəha Farəsi mine

iatəm tatos məni rəha takis

⁹ Kəni İesu təmənı nəghatien əuhlin kəti kəm nətəmimi nəuvein nətəm nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru motapirəkis nətəmimi rəfin, kəni mətəsal iəhu e lah. ¹⁰ In təmənı məmə, “Suah mil keiu kəmian əpəha e Nımə Rəha Uhgın məmə kuəfaki. Kəti, in Farəsi, kəni kəti in iətəmi tatos məni rəha takis. ¹¹ Kəni Farəsi təməhtul məmə tətəfaki, kəni in mətəni aru əmə in, mətəni məmə, ‘Uhgın, iətəni-vivi ik mətəu-inu nəmol məmə iəkol iətəpisin lak, mə inəha nətəmimi kotolkeikei pik məni kəni məuteiue məmə kotakləh lan, kəni məutol tərəh, kəni məutakləh e pətan rəha iətəpisin. Mətəu iəu iəsoliən kəmə ilah. Kəni iəu min iəsoliən kəmə suah kəha iətəm tatos məni rəha takis. ¹² Nian keiu e nəfakiən kətiəh, iətətuakəm mətəpəh nauənien mətəfaki kəm ik. Kəni nəmə iəkos natimnati ten, iətos rəkis kətiəh mətəfinə kəm ik.’

¹³ “Mətəu suah kəha, iətəmi tatos məni rəha takis, in təməhtul=pən isəu, kəni mətəulis məsəsal pəriən e negəu e neai kəni məfaki. Kəni nikin titəgit mətəsək mətəhti mankilahan mətəni məmə, ‘Uhgın, iəu iətəmi tərəh. !Nikim teiuiəu ohniəu!’ ”

¹⁴ Kəni İesu təni məmə, “İətəni kəm təmah. Nian suah mil u okiatəlig=pən lahuənu, iətəmi rəha takis, in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Farəsi, in təsoliən lanəha, mətəu-inu iətəmi tətəfəri aru in, Uhgın otosiahu, mətəu iətəmi tatosiahu aru in, Uhgın otəfəri.”

Kəlkələh min kəməhuva o İesu

(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Kəni nətəmimi nəuvein kəmos rəhalah min iəpəou mətəmtig min məhuva kəm İesu məmə in otələhu=pən nəhlmin e lah kəni məfaki o lah. Mətəu nian rəhan min nətəmimi kəmotəh ilah, kəni mətəniəhu ilah. ¹⁶ Mətəu İesu təmauin e iəpəou min əha mə okəhuva ohni, kəni məni=pən kəm rəhan min natətəlig məmə, “Sotəniəhuiən iəpəou min məmə okəsəhuvaian ohniəu, pəh ilah okəhuva ohniəu, mətəu-inu Nərmənigian Rəha Uhgın in rəha nətəmimi min u kotəhmen e iəpəou min u. ¹⁷ İətəni pəhriən kəm təmah məmə, nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən məmə oteuiəu məhmen e kəlkələh min u kəti mupəh Uhgın tərmənig lan, ko in təsətig əhğəliən Nərmənigian Rəha Uhgın.”

Suah kəti rəhan nautə tepət

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Kəni iətəmi asoli kəti təmənı=pən kəm İesu məmə, “İəgəhun, ik iətəmi təuvir. ? Oiekəhro mos nəmiəğəhiən itulin?” ¹⁹ Kəni İesu təmənı=pən kəm in məmə, “?Təhro nətauin lak məmə iəu iətəmi təuvir? Suah kəti tikə in iətəmi təuvir, mətəu Uhgın əmə in təuvir. ²⁰ Ik nəkəhrun nəghatien min e Lou rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Sakləhiən e pətan

rəha iətəpəsin, məsohamuiən iətəmimi, məsakləhiən e natimnati, məseiuəiən e kot, misiai rəham tatə mine mamə.' "

²¹ Kəni suah u təməni məmə, "Natimnati min rəfin u, iəmol rəfin ilah, nian iəmətəkəku mətuərus=pa u rəueiu." ²² Nian Iesu təmətəu nəghatiən əha, kəni tən=pən kəm in məmə, "Nati kəti min əmə əha ikin onəkol. Uvən mol nətəmimi kotos nəhmti rəham nautə rəfin agin, kəni məfən məni lan kəm nanrah min. Kəni ik onəkos nəuviriən tepət əpəha e negəu e neai. Kəni muva muərisig lak, mol məmə rəhak iətəmimi."

²³ Mətəu nian təmətəu nəghatiən min əha, nikin təməpəou mətəu inko rəhan nautə tepət. ²⁴ Kəni nian Iesu təməsal=pən meruh məmə nikin nəpəou, kəni tən məmə, "!Ei, tiəkis agin o iətəmi rəhan nautə tepət məmə in otuva matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın!

²⁵ Tiəkis məmə kau otuvən=pən e nıpəg nitil, mətəu tiəkis pik məmə iətəmi rəhan nautə tepət otuva matig ahgəl e Narmənigiən Rəha Uhgın."*

²⁶ Kəni nətəmimi u kəutətəu nəghatiən əha kəmotəni məmə, "?Nəmə tiəkis o iətəmi rəhan nautə tepət, kəni pəh əha in təhmen məmə otos nəmiəgəhiən əha?"

²⁷ Mətəu in təməni məmə, "Nati nak u tiəkis pik agin, mə ko nətəmimi kəsotoliən, mətəu Uhgın in təhrun noliən."

²⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, "?Mətəu təhro e tımah? İəmotəpəh rəfin rəhatımah natimnati kəni məhuva məmə iəkəhuərisig lam."

²⁹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, "İətəni pəhriən kəm təmah məmə, iətəmi təməpəh rəhan nimə, uə rəhan pətan, uə pian min, uə rəhan tatə mine mamə, uə rəhan kəlkələh min mətəu-inu in tatitəu=pən Narmənigiən Rəha Uhgın, ³⁰ kəni e nəhue niftəni u, in otos natimnati tepət tapirəkis ilah min u təməpəh ilah, kəni uərisig, in otos min nəmiəgəhiən itulin."

Iesu təməni pətigəm rəhan nimisiən

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan tueləf natətəlig min məmə okohiet e nimənin nətəmimi məhuva kətiəh motuhapumin ilah min, kəni təməni=pən kəm lah məmə, "Otətəlig-to. Rəueiu kəhuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni natimnati min iətəm iəni min rəha Uhgın aupən kəmotəni lak, Nəti İətəmimi, e nauəuə min rəhalah, ilah okəhuva motol nıpəhriəniən. ³² Nətəmimi okotegəhan=pən lak e nəhlmi Nanihluə min, kəni nətəmimi okotəghati motaləh əuvsan lak, motol=pən əmə iəu, motagəh əpis nəhmtək, ³³ kəni okalis iəu, kəni kohamu iəu. Mətəu e nian tatol kisil lan, oiəkəmiəgəh min."

³⁴ Mətəu kəsotəhruniən rəhan nəghatiən min. In təhmen=pən e nəghatiən iətəm nıpətin tətəhluaig, kəni kəsotəhruniən nıpəti nəghatiən min əha.

Iesu təmol vi iətəmi kəti nəhmtin tərəh *(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nian Iesu təmuva iuəkir o taun əha Jeriko, suah kəti in tətəharəg e nıkalı suaru nəhmtin tərəh. Nian rəfin in tətəsiə e məni o nətəmimi. ³⁶ Kəni nian iətəmi əha nəhmtin tərəh təmətəu məmə nətəmimi tepət kəutaliuək e suaru, kəni in təmətapuəh məmə, "?Nati nak əha katol?" ³⁷ Nətəmimi kəmotəni=pən kəm in məmə, "İesu əpəha, iətəm Nasərit, tətəliuək e suaru."

³⁸ Kəni təmagət əfəməh məmə, "!İesu! !Mipi kig Təfit! !Asiru lak!"

³⁹ Kəni nətəmimi min u kəutaliuək məutaupən e İesu, kəmotagət lan, motəni məmə, "!Sagətiən!" Mətəu in təmagət əfəməh təhmin məmə, "!Mipi kig Təfit! !Asəkəhruin iəu masiru lak!"

18:20 Eks 20:12; Dut 5:16-20 * **18:25** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, "Tiəkis o kaməl otuvən=pən e nıpəg nitil." Kaməl in nati miəgəh asoli kəti tapirəkis kau. **18:31** Luk 24:44 **18:32** Luk 9:22,44 **18:34** Mak 9:32

⁴⁰ Kəni Iesu təməhtul təməni=pən kəm lah məmə okotit məhuva. Kəni nian kəmotit məhuva iuəkir, Iesu tətəpuəh ohni məmə, ⁴¹ “?Nəkolkeikei məmə iəkol nak kəm ik?” Kəni in təməni məmə, “İərmənig, iəkolkeikei məmə oiəkair meruh nati.”

⁴² Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Air meruh nati. Rəham nəhatətəiən tınol vivi ik.” ⁴³ Əmeiko rəueiu ağin mın, təmair minateh nati, kəni minatuərisig e Iesu, mətəni-vivi Uhgın. Kəni nian nətəmimi rəfin kəmoteruh nati əha, ilah kəməutəni-vivi Uhgın.

19

Iesu mine Sakiəs

¹ Kəni Iesu təmalıuək muvən imə e taun u Jeriko matuvən məmə otiet=pən e nıkalın nəuuetin mın kəti.

² Kəni e taun əha, suah kəti əha ikin, nərgin u Sakiəs. In iətəmi asoli kəti rəha nətəm kautos məni rəha takis, kəni in rəhan nautə tepət. ³ Kəni in tolkeikei məmə oteh-to məmə Iesu in pəh, mətəu təruru neruhian mətəu in təkuəkır, nətəmimi kəutəhtul pəsıg lan. ⁴ Kəni in təmaıu aupən muvən məri e nigı kəti, nərgin u sikəmo, məmə otəhrun neruhian Iesu nian in otuva=pa in ikin.

⁵ Kəni nian Iesu təmuva əhruahru əha ikin, təməsal-pəri meruh, kəni məni=pən kəm in məmə, “Sakiəs. Eıuıu uəhai, mətəu rəueiu ko iəkəkeikei muvən mauən əpəha e rəham nimə.” ⁶ Kəni Sakiəs təmeıuıu uəhai əmə, kəni mit Iesu mian əpəha iman ikin imə, kəni nıkin təmagiən.

⁷ Mətəu nian nətəmimi kəmoteruh natimnati mın əha, kəni kəutasıuən kəm lah mın o noliən əha məutəni nıkalı Iesu məmə, “Suah əha tatuvən e nimə rəha iol təfagə tərəh.”

⁸ Kəni nian kınəhuvən rəkis e nıpəgnəua nimə rəha Sakiəs, in təhtul məni kəm İərmənig məmə, “İərmənig, ətəlig-to. Oiəkəuəri rəhak natimnati mol nəhmtin keıu, kəti rəhak, kəni kəti iəkəfən kəm nanrah mın. Kəni natimnati iətəm iəmakləh lan o suah kəti, oiəkəlpın mau kuvət.”

⁹ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəueiu Uhgın tinosmiəgəh ik mine rəham mın, mətəu-inu ik mın, nəməhatətə e Uhgın, kəni ik nəuanıləuis pəhriən kəti rəha Epraham.

¹⁰ Kəni iəu, Nəti İətəmi, iəmuva məmə iəkəsal e nətəmimi iətəm kəmotəluəi, kəni mosmiəgəh ilah.”

Nəghatiən əuhlin

rəha nətəmimi nətəm kəmos məni rəha iərmənig rəhalah

¹¹ Nian nətəmimi kəməutətəlig e Iesu, in təmətəkeikei mətəni nəghatiən əuhlin kəm lah mətəu-inu in tınuva iuəkır o Jerusiləm, kəni nıkilah təhti məmə Nərmənigiən Rəha Uhgın otəsuvəhiən əha rəueiu tuva. ¹² Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “İərmənig kəti tolkeikei məmə in otuvən isəu meruh kig asoli ağin məmə kig asoli otəfəri in mol kig lan əpəha iman ikin, kəni in otəpanitəlig=pa mın. ¹³ Kəni in təmaıın e rəhan noluək mın ten, kəni məuəri məni asoli kətiəh kətiəh e lah.* Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ‘İtəmah onəkətəkeikei motalkut o məni u o noliən nətin mətəuərus=pən iəu iəkıtəlig=pa mın.’

¹⁴ “Mətəu nətəm iman ikin kəsotolkeikeiən suah kəha, kəni motəhli=pən nətəmimi nəuvein kotos nəghatiən məhuvən kəm kig asoli ağin məmə, ‘İtəmah iəsotolkeikeiən məmə suah u otərmənig e timah.’ ¹⁵ Mətəu kəmləfəri iərmənig u kol kig lan, kəni in təmitəlig=pa mın. Kəni suah u təmaıın e rəhan noluək mın iətəm in təməuəri rəhan məni kəm lah. In tolkeikei məmə otəhrun məmə ilah kəmotətəuərus məni nak nian in təmətatig əpəha isəu.

¹⁶ “Kəni iətəm təmaupən muva məni=pən kəm in məmə, ‘İərmənig, nəmələhu=pa məni kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuərus məni ten mın.’ ¹⁷ Kəni rəhan iərmənig təməni=pən

19:7 Luk 15:2 **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7 **19:9** Luk 13:16; Uək 16:31 **19:10** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Tim 1:15 * **19:13** Kəni iərmənig təməfən məni kətiəh kətiəh kəm rəhan ioluək ten, kəni məni kətiəh in təhmen=pən e uan-hanrit-tausin vatu.

kəm in məmā, 'Ik ioluək təuvir, nəmol nati iətəm in təuvir. Mətəu-inu nəmol uək təuvir o neruh vivian nati iətəm təkəku, kəni rəueiu əha oiəkegəhan lam məmā ik onəkarmənig e taun ilah ten.'

¹⁸ "Kəni iətəm tətuerisig lan təmuva mənī=pən məmā, 'Iərmənig, nəmələhu=pa mənī kətiəh e nəhlmək, kəni iəmətəuarus mənī faif mīn.' ¹⁹ Kəni iərmənig təməni=pən kəm in məmā, 'Ik onəkarmənig e taun ilah faif.'

²⁰ "Kəni ioluək kəti mīn təmuva mənī=pən kəm in məmā, 'Iərmənig, inu rəham mənī. Iəməlis-ərain e napən, kəni məhluaig vivi lan. ²¹ İəu iəməgin lam mətəu-inu, iəkəhrun məmā ik iətəmi nolian rəham tiəkis. Ik natos natimnati kəsəniəmā məmā rəham, kəni matos nauəniən e nasumiən mīn rəha nətəmimi pişin mīn.'

²² "Kəni iərmənig təməni=pən kəm in məmā, 'İk ioluək tərāh! E rəham əmə nəghatiən, iətakil ik məmā nəmol tərāh agin. Nəmā ik nənəhrun rəkis məmā iəu iətəmi iəkis, kəni iətos natimnati iətəm kəsəniəmā rəhak, kəni matos nauəniən e nasumiən mīn rəha nətəmimi pişin mīn, ²³ kəni təhro nəməsosiən rəhak mənī muvən məfən e bank, kəni nian iəkitəlig lan, iəkəhrun nosiən rəhak mənī ilau nətin.'

²⁴ "Kəni təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmā, 'Otos rəkis rəhan mənī, kəni motəfən kəm suah u rəhan mənī ten.'

²⁵ "Kəni ilah kəmotəni məmā, 'İərmənig, təsəhruahruian mətəu-inu rəhan mənī ten rəkis!'

²⁶ "Kəni iərmənig təməni=pən kəm lah məmā, 'İətəni kəm təmah məmā, iətəmimi iətəm tatos nati kəti, kəmanəfən mīn nəuvein mīn kəm in. Mətəu iətəmi rəhan nati kəti tikə, kəpanos rəkis rəhan natimnati rəfin. ²⁷ Kəni rəueiu, rəhak tikimīr mīn iətəm kəməsotolkeikeiən iəu məmā iəkuva kig rəhalah, onəkotit ilah məhuva, kəni motuhamu ilah e nəhmtək.' "

Iəsu təmuvən Jerusiləm

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

²⁸ Kəni nian Iəsu təməghati rəkis, kəni in təmalieuək maupən matuvən əpəha ilis Jerusiləm, kəni nətəmimi kəmautuerisig lan. ²⁹ Nian kəməhuva iuəkīr o lahuənu mil u keiu, Petfas mine Petəni e Nītəuət Rəha Nigi U Olif, kəni in təməni=pən kəm rəhan mil keiu iətəmimi məmā, ³⁰ "Onəkian əpəha lahuənu ikin kəmotəpən ikin. İkin əha, onəkueh nati togki kəti kəsəsuə əhanəhiən lan. Nəkiatis nīləuis lan muasig miəuva u ikinu. ³¹ Kəni nəmə suah kəti tətəpuəh o təlau məmā, "?Nətiatis togki o nak?" kəni onəkuəni=pən kəm in məmā, 'Iərmənig, in tolkeikei məmā otol nati kəti lan.' "

³² Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin tol əmə məmā inu Iəsu təməni. ³³ Kəni nian kəmətiatis nati togki, kəni nətəmimi mīn rəha togki kəmotəpəpuəh o lau məmā, "İEi! ? Nətiatis nati togki o nak?" ³⁴ Kəni ilau kəmuəni=pən məmā, "Kəpə. Iərmənig tolkeikei məmā otol nati kəti lan." ³⁵ Kəni kəmuasig miəuva kəm Iəsu, kəni kəmuəpəg rəhalau kəti napən muəhtərain nəmtah nati togki lan, kəni muasiru e Iəsu təri masuə e nati togki. ³⁶ Nian təmasuə lan minatuvən, kəni rəhan mīn nətəmimi kəmotəpən motəpəg rəhalah mīn kəti napən motəpenə e suaru.†

³⁷ Nian Iəsu tīnatuva iuəkīr o Jerusiləm mətasuə e togki məteiuaiu e Nītəuət Rəha Nigi U Olif, kəni nətəmimi mīn rəfin rəhan nīkilah təmagiən, kəni minautəni-vivi Uhgīn məutagət əfəməh o nati apispis mīn ilah kəmoteruh in təmatol. ³⁸ Kəni ilah məutəni məmā,

"İərmənig Uhgīn tətətiğ ilau kig u iətəm tətəuva e nərgin!

Pəh nəməlinuian otətiğ əpəha e nəgəu e neai, kəni əpəha ilis ilis agin e nəgəu e neai, okətəfəri nərgi Iərmənig Uhgīn!"

³⁹ Kəni Farəsi mīn nəuvein əha kəutətiğ əha ikin kəmotəni=pən kəm in məmā, "İəgəhun. Əniəhu rəham mīn nətəmimi məmā okəsotagətiən."

^{19:17} Luk 16:10 ^{19:26} Mat 13:12; Luk 8:18 † ^{19:36} Nian kəmotəpəg rəhalah mīn kəti napən motəpenə e suaru məmā togki otaliuək lan, inu nəmtətiən rəha nisaiən rəhalah o Iəsu. ^{19:38} Sam 118:26

⁴⁰ Mətau in təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nətəmi min u kəsotagətian, kəni kəpiel əpnəpin min u, ilah okotagət əfəməh.”

*Iesu təmasək
o nətəm Jerusiləm*

⁴¹ Kəni nian Iesu təmuva iuəkır meruh taun əha Jerusiləm, in təmasək o nətəmini min əha ikin əha.

⁴² Kəni in tənə məmə, “Kəsi, iəmolkeikei pik məmə itəmah min nəmotəhrun natimnati min iətəm okotəfinə nəməlinuian kəm təmah e nian u rəueiu. Mətau kəpə. Kəni rəueiu, natimnati min əha kəutəhluaig ko nəsoteruhian. ⁴³ Mətau e nian min iətəm otuva o təmah, rəhatəmah tikimır min okəhuva motəhtul titəlau e təmah, okotel niftəni motətu-pəri motol əpətin rəhatəmah taun, kəni motəhtipəsəg lan məmə onəsəhietian. ⁴⁴ Kəni ilah okotərəkin rəfin nimə e taun rəhatəmah, kəni ko kəpiel kəti mine rəha nimə min otəsəhtulian. Kəni okotohamu itəmah rəfin itəmah kəlkələh min rəhatəmah. Natimnati rəfin u otuva mətau-inu itəmah nəmoteruh mətau nəməsotəhrunian nian iətəm Uhgın təmuva məmə in otosmiəgəh itəmah lan.”

*Iesu təməhgi pətigəm nətəmini iətəm kautol makit e Nimə Rəha Uhgın
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)*

⁴⁵ Kəni Iesu təmuvən Jerusiləm, kəni muvən e iat rəha Nimə Rəha Uhgın meruh nətəmini kautol makit ikin, kəni təməhgi pətigəm ilah.† ⁴⁶ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəmətei rəkis e Nauəuə Rəha Uhgın məmə, ‘Rəhak nimə, in nimə rəha nəfakian,’ mətau itəmah ninautol tinuva məmə ‘nimə kəti iətəm nakləh min kəutəhluaig ikin.’ ”

⁴⁷ Kəni uərisig lan, e nian min rəfin, Iesu təmətəgətun əpəha imə e Nimə Rəha Uhgın. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmini asoli min rəha nətəm Isrel, kəməutəsəl e suaru məmə okotuhamu Iesu, ⁴⁸ mətau kəsotehian suaru kəti mətau-inu nətəmini rəfin kotolkeikei pik məmə okotətəu nəghatian min rəhan, kəni nəghatian rəhan tətəskəlim vivi rəhalah nətəligian.

20

*Nətapuəhian məmə
pəh təmegəhan e Iesu
məmə otol uək*

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nian kəti, Iesu təmətəgətun nətəmini əpəha e Nimə Rəha Uhgın, kəni mətəni pətigəm nanusiən təuvır rəha Uhgın kəm nətəmini. Kəni pris asoli min, mine nəgətun min rəha Lou, mine nətəmini asoli min rəha nətəm Isrel kəməhuva moteh in, ² kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm timah məmə natol natimnati min əha e nepətian əhro? ?Kəni pəh təmegəhan lam natol natimnati min əha?” ³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təuvır əmə. İəu iəkətapuəh min e nəghatian kəti kəm təmah, kəni itəmah onəkotaupən motuhalpın=pa kəm iəu. ⁴ ?Pəh təmegəhan e nepətian kəm Jon məmə in otol bəptais e nətəmini, Uhgın uə iətəmini əmə?”

⁵ Kəni kınəutəni nəghatian u kəm lah min, məutəni məmə, “Nəmə kotəni məmə Uhgın təmegəhan lan, kəni in otəni məmə, “?Mətau təhro nəsotəniən nıpəhriənian e nəghatian rəha Jon?” ⁶ Mətau nəmə kitah kotəni məmə nətəmini əmə kəmotegəhan lan, kəni nətəmi min əha okotəhti itah e kəpiel mətau-inu ilah kınəutəni rəkis nıpəhriənian e Jon məmə in iəni kəti rəha Uhgın.” ⁷ Kəni ilah kəmotuhalpın məmə, “İtimah iəsotəhrunian məmə pəh təmegəhan lan.” ⁸ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Kəni iəu min, ko iəsəniən məmə pəh təmegəhan e nepətian kəm iəu məmə iəkol natimnati min u.”

19:44 Luk 21:6 † **19:45** Afın-to e tiksınəri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmini e Nimə Rəha Uhgın. **19:46** Aes 56:7 **19:46** Jer 7:11 **19:47** Luk 21:37

*Nəghatiən əuhlin
e nasumiən rəha krep*

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kəni İesu təməni nəghatiən əuhlin kəti kəm nətəmimi məmə, “İətəmi asoli kəti təmərfəi nıləuīs u krep e nasumiən asoli rəhan. Kəni mələhu=pən nasumiən u e nəhlmi nətəmimi nəuvein, kəni ilah okəutasum kəni məutafəl, kəni nian rəha nəuləkiən, kəni ilah okotəfən nəuvetin kəm in. Kəni in təmuvən əpəha e nītəni pisin kəti min, kəni minatig minos nian tepət.

¹⁰ “Kəni nian krep təmol nəuan kəni minatimarəg, iətəmi asoli u təmahli=pən rəhan kəti ioluək məmə in otuvən meruh nətəm kəutasum e rəhan nasumiən məmə okotəhli nəua krep, kəni motəuəri motəfən rəha iətəmi asoli nəuvein. Mətəu nətəmimi min əha kəmotəhtul motəhti ioluək əha, kəni motahli=pən titəlig kəni məsotəfəniən nəua krep nəuvein kəm in. ¹¹ Kəni iətəmi asoli təmahli=pən min rəhan kəti ioluək. Kəni ilah kəmotəh min, kəni motol aulis in, kəni motahli=pən titəlig məsotəfəniən nəua krep kəti kəm in mine. ¹² Kəni in təmahli=pən min kəti, kəni ilah kəmotəh motəfən nıməgim kəm in, kəni motəraki pətigəm lan.

¹³ “Kəni iətəmi asoli rəha nasumiən təni məmə, ‘?Oiakəhro əha rəueiu? Təuvir məmə iəkahli=pən nətik əhruahru, iətəm iəkolkeikei pik. Nīkik təhti mətə okotisiai in.’ Kəni in təmahli=pən.

¹⁴ “Mətəu nian nətəmimi min əha kəmoteruh, kəni kəmotəni kəm lah min məmə, ‘Nəti iətəmi asoli əpə tətəuə u nian kəti nasumiən tuva mol rəhan lan. Pəh kotəhamu, kəni kitəh kotos nasumiən u rəhan məmə rəhatah.’ ¹⁵ Kəni kəmotaskəlīm motətu pətigəm lan e nasumiən, kəni motəh motəhamu.

“?Kəni tol lanəha, iətəmi asoli rəha nasumiən otol nak e nətəmimi min əha? ¹⁶ In otəuə kəni moh nətəmimi min əha mohamu ilah, kəni in otələhu=pən nasumiən asoli əha tuvən e nəhlmi nətəpisin.”*

Kəni nian nətəmimi kəmautətəlig lan kəmotətəu nəghatiən əha, məutəni məmə, “!Təuvir məmə, otəsəl aginən nati əha!”

¹⁷ Mətəu İesu təməsal=pən meruh ilah, kəni məni məmə, “?Mətəu nəghatiən u nipətin nak? Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘Kəpiəl iətəm nətəmimi rəha nuvləkininən nımə kəmotəraki lan, in tīnuva kəpiəl keikei rəha noliən nımə.’

¹⁸ “Nətəmimi rəfin nətəm okotəmei motorin=pən ilah e kəpiəl əha, kəni nīkilkililəh otitəgīt-əgīt. Kəni nəmə kəpiəl əha otəmei məhti iətəmi kəti, kəni in otəuvtəuvtə mərah agin.”

¹⁹ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəmotəhrun məmə nəghatiən əuhlin u rəhan tətəni əmə ilah, kəni tol lanəha, ilah kəutəsəl e suaru məmə okotaskəlīm uəhai əmə, motləfən e kaləpus, mətəu kīnotəgin e nətəmimi, kəni motəpəh.

*?Təhruahru məmə nətəmimi okotətəu takis kəm Sisə,
uə kəpə*

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kəni nəgətun min rəha Lou, mine pris asoli min kəutəsəl vivi o İesu məmə okotətəu nəghatiən kəti rəhan u təsəhmen əhruahruin. Kəni o nəghatiən u, okotəfən in e nəhlmi iətəm kəti rəha kəpmən rəha Rom. Kəni kəmotahli=pən nətəmimi nəuvein məmə ilah okəhuvən motol kəuit kəsua e İesu. ²¹ Kəni kəuit kəsua min kəməhuvən motətapuəh o İesu məmə, “İəgətun. İtimah iəkotəhrun natimnati min iətəm nətəni mine natimnati iətəm

20:9 Aes 5:1 * **20:16** Nəghatiən əuhlin u tətəghati e nətəmimi pisin pisin min tepət. İətəmi asoli rəha nasumiən tətəgətun=pən Uhgın. Kəni nasumiən rəha krep tətəgətun=pən nətəmimi rəha İsrəl. Nətəm kəutasum tətəgətun=pən nətəmimi asoli min rəha nətəm İsrəl. İol əhrui nati rəha iətəmi asoli tətəgətun=pən iəni min rəha Uhgın. Kəni nəti iətəmi asoli tətəgətun=pən Kristo İesu. **20:17** Sam 118:22 **20:18** Aes 8:14-15 **20:20** Luk 11:54

nətagəṭun nətəmini lan, kotəhruahru vivi. Ik onəsoliən noliən pişin kəm suah kəti, kəni matig mol pişin min kəm suah kəti. Məṭəu onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin. Kəni ik nətagəṭi əmə e nipehriənən nətagəṭun nətəmini e suaru rəha Uhgīn. ²² Kəni tol lanu, əni-to kəm təmah məmə, təhruahru e Lou rəhatah məmə okotəṭəu takis kəm Kig Sisə u in iətəmi asoli agin rəha kəpmən rəha Rom, uə kəpə?”

²³ Məṭəu Iesu təməhrun rəkis məmə kəutol kəuit kəsua kəm in, kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ²⁴ “Otəṭəṭun-to məni† kəti kəm iəu. ?Narmi pəh u tətəṭig e məni u? ?Kəni nərgi pəh u tətəṭig e məni u?” Kəni kəmotəni məmə, “Narmi Sisə, mine nərgi Sisə.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Kəni ko nəmə natimnati rəha Sisə, əfən kəm Sisə. Kəni natimnati rəha Uhgīn, əfən kəm Uhgīn.”

²⁶ Kəni e nəhmti nətəmini ərəfin, nəghatən min iətəm kəutəṭəpuəh lan, ko kəsələs iahuiən Iesu lan. Məṭəu narmilah təmiuvig pik e nəghatən iətəm Iesu təmuhalpin, kəni kəməsotəghatən.

*?Təhro e iətəmi timis
kəni məmiəṭəh min?*

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kəni Satusi min nəuvein kəməhuva o Iesu. Ilah kəutəni məmə nian iətəmi timis, ko təsəmiəṭəh minien. ²⁸ Kəni kəmotəṭəpuəh e nəghatən kəti kəm Iesu məmə, “Təṭəṭun. Mosis təməṭei=pən e Lou rəhatah məmə nəmə iərman kəti otimis, kəni məpəh rəhan pətan, kəni məsuələsiən nəṭiləu kəti mine, kəni pian otəkeikei mit pətalimis əha, məmə okuələs nəṭiləu kəti ko, kəni suakəku u otos nimeṭi rəhan tatə asoli əpəha tinimis rəkis.

²⁹ “Tol lanəha, nəman ilah səpin, u rəhalah tatə kətiəh. Kəni iətəm tēpət e lah təmaupən mit pətan kəti, kəni məsuələsiən nəṭiləu kəti, kəni mimis. ³⁰ Pian iətəm tətərisig lan, təmit min pətalimis u, məṭəu in min təmimis, kəni kəməsuələsiən nəṭiləu kəti. ³¹ Kəni uərisig lan, pialah kəti min təmit min pətalimis u, məṭəu in min təmimis. Kəni pian min əha ilah rəfin səpin kəmotit pətan u, məṭəu kəsotələsiən nəṭiləh kəti, ilah kəməhmis ərəfin. ³² Kəni uərisig lan, pətalimis u timis min. ³³ Inəha nətəmini səpin, ilah pialah min kəmotit pətan əha. ?Məṭəu e Naunun Nian, nian nətəmini okotəmiəṭəh min e nimisiən, pətan əha in rəha pəh lan?”

³⁴ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “E nian u rəueiu e nəhue niftəni u, nəman mine nipeṭan kəutol marit. ³⁵ Məṭəu e nian rəha natigien vi, otəsoliən lanəha. Nətəmini nətəm Uhgīn nikin tətəṭig o lah məmə ilah okotəmiəṭəh min e nimisiən, kəni in otos ilah məhuvən kotəṭig e natigien vi. Kəni ko ilah okəsotoliən marit, kəni ilah okəsotohtəu-pəniən noliən rəha marit, ³⁶ məṭəu-inu ilah ko kəsəhmis minien. Kəni ko kəsəhmis minien məṭəu-inu, ilah okotəhmen əmə e nagelo min nətəm kəsəhmisiən, kəni məsotoliən marit, kəni məsoteməkiən e kəlkələh min. Kəni ilah min u nətəm Uhgīn təmol ilah kotəmiəṭəh min e nimisiən, ilah min nenəti Uhgīn.‡ ³⁷ Kəni kotəhrun məmə inu otuva mol nipehriənən lan məṭəu-inu, nauəuə rəha Mosis tətagəṭun min məmə nian nətəmini okəhmis, ilah okotəmiəṭəh min. E nəniən rəha nig iətəm nigəm təmatuəu=pən lan, Mosis təmauin e Iərməniṭ məmə in ‘Uhgīn rəha Epraham, Uhgīn rəha Aisək, mine Uhgīn rəha Jekəp,’ nati əpnəpin ilahal kəmlimis rəkis nuvəh nəuvetin. ³⁸ Uhgīn u, in Uhgīn rəha nətəm kəutəmiəṭəh, məṭəu səniəmə in Uhgīn rəha nətəm kəməhmis, məṭəu-inu in tətəh nətəmini min rəfin məmə ilah okotəmiəṭəh, nati əpnəpin nəmə kəməhmis rəkis uə kəutəmiəṭəh əhanəh.”

† 20:24 Məni u in silin kəti rəha Rom, kətəni məmə Tənariəs. Okotəkeikei motəṭəu takis e məni əha tətuvən kəm Sisə.
20:28 Dut 25:5 ‡ 20:36 Nətəmini u kəutəṭig rəueiu e nəhue niftəni u, kəutol marit məmə okotemək e kəlkələh min. Məṭəu nəmə iərman kəti o pətan kəti tətuvən e negəu e neai, ko təsimisiən, kəni ko təsoliən marit məmə otemək.
20:37 Eks 3:6

³⁹ Kəni nəgəṭun mīn rəha Lou nəuvein kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “Iəgəṭun, nəmuhalpīn vivi pəhriən.” ⁴⁰ Kəni kəmotəgīn o nətapuəh minian nəghatīən kəti mīn tol lanəha.

Kig Tefit mine Krīsto

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nətəmimi kəutəni məmə Krīsto iəṭəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa, in mipi Kig Tefit? ⁴² Mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Mīn, § Kig Tefit aru əmə təməni məmə,

†Iərməniḡ Uhgīn təməni=pən kəm rəhak Iərməniḡ* məmə, “Əharəḡ u e rəhak maru, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən,

⁴³ mətəuərus=pən iəu iəkələs iahu rəham tikimīr mīn, məlin=pən ilah əpəha ləhtəni e nəhlkəm, məmə nətərməniḡ e lah.” †

⁴⁴ Kig Tefit əhruəhru təməni məmə Krīsto in rəhan Iərməniḡ. ?Kəni nəmə mipi Tefit əhruəhru əmə, kəni təhro matol rəhan Iərməniḡ lan?”

Iesu təmagəṭ

e nəgəṭun mīn rəha Lou

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nətəmimi kəməutətəliḡ, kəni Iesu təməni=pən kəm rəhan mīn nətəmimi məmə, ⁴⁶ “Itəmah onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah kəni məsotohtəu-pəniən noliən mīn rəha nəgəṭun mīn rəha Lou. Ilah kotalkeikei məmə okəhuvən e napən əfəməh mīn rəha nəfəriən məmə nətəmimi okoteruh=pən ilah lan. Kəni nikilah tətagiən nian nətəmimi kəutəfəri nəhlmi lah kəm lah e nisaiən əpəha e makit. Kəni əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən, kotalkeikei məmə okotəharəḡ əupən əpəha təuvir ikin. Kəni e nian rəha lafet, ilah kotalkeikei məmə okəhuvən motəharəḡ əupən ikin nisaiən ikin. ⁴⁷ Kəni ilah kautol tərəh kəni məutakləh e nimə mīn rəha pətəlimis mīn. Kəni ilah kəutəfəki əfəməh məuteiuə əmə məmə nətəmimi okoteruh ilah ohni. Nəlpiniən rəha nətəmimi mīn u in otəskasik mapirəkis.”

21

Pətəlimis kəti təməfən

rəhan məni kəm Uhgīn

(Mak 12:41-44)

¹ Kəni nian Iesu təməsal-pəri, materuh vivi nətəmimi mīn u rəhalah nautə tepət kəutəfən rəhalah məni e bokis kətəfən məni ikin əpəha e Nimə Rəha Uhgīn, ² kəni in təmeruh pətəlimis kəti ianrah tətəfən məni əkəku keiu əmə.* ³ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənien iəṭəni kəm təmah məmə, məni iəṭəm pətan u təməfən, in tapirəkis rəha nətəmimi rəfin, ⁴ mətəu nətəm rəhalah nautə tepət kəmotəfən məni nəuvein mətəu inko in nati əpnəpīn o lah, rəhalah tepət mīn əpəha ikin. Mətəu pətəlimis u in ianrah pəhriən, in təməfən rəfin rəhan məni o nos nəhmtiniən nauəniən nigīn, kəni tikə mīn əha ikin.”

Iesu təməghati e natimnati mīn

iəṭəm okəhuva

(Mat 24:1-35,42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kəni Iesu təmətəu rəhan mīn nəuvein nətəmimi kəutəni Nimə Rəha Uhgīn iəṭəm rəhan kəpiel asoli mīn kotəuvir, mine natimnati təuvir mīn əha imə iəṭəm nətəmimi kəmotəfən

§ 20:42 “Nauəuə Rəha Nəpuən Mīn” in “Ol Sam” e Bislama Baebol. * 20:42 Nətəmimi e nian rəha Iesu, kotəhrun məmə nəghatīən u “Iərməniḡ” e nəpuən u tətəghati e Məsaia iəṭəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. † 20:43 Nəghatīən Kris əhruəhru tətəni məmə, “iəkol rəham tikimīr mīn ilah okotəhmen e nati kəti iəṭəm kəṭəharəḡ matəfu-pəri nəhlkəm lan.” 20:43 Sam 110:1 * 21:2 Məni u təhmen=pən e tuenti vatu. 21:3 2Kor 8:12

kəm Uhgin. Kəni təni məmə, ⁶ “Itəmah nəuteruh natimnati min əha, mətəu nian otətuva nətəmini okotoharəg-rəg kəpiel min rəha nimə əha, kəpiel min rəfin okotəmei, ko kəti təsəhtulian əha tətəhtul ikin rəueiu.”

⁷ Kəni kəmotətapuəh ohni məmə, “İəgətu. ?Natimnati min əha onəhgın kəhuva? ?Kəni nəmtətiən nak otəgətu məmə otəsuvəhiən natimnati min əha okəhuva?”

⁸ Kəni İesu təni məmə, “Onəkotəkeikei məutətəu vivi itəmah məmə suah kəti otəseiuəiən e təmah, mətəu-inu nətəmini tēpət okəhuva motəni məmə, ‘!İəu, iəu Kristo u!’ Kəni nəuvein okotəni məmə, ‘Nian rəha natimnati əha tinuva iuəkır.’ Mətəu onəsəhuərisigian e lah. ⁹ Kəni nian onəkotətəu nanusiən məmə nətəmini kəutəluagin, uə nətəmini kəutəməu ilah rəhalah kəpmən, mətəu itəmah onəsotəginian. Natimnati min əha okotaupən məhuva pipim, mətəu kəsəniə məmə in Naunun Nian.”

¹⁰ Kəni İesu təni=pən kəm lah məmə, “Nətəmini e nītəni min nəuvein okotəluagin ilah nətəmini e nītəni min nəuvein, kəni kəpmən nəuvein okotəluagin ilah kəpmən nəuvein. ¹¹ Kəni nəmig asoli min okotan, kəni nəumis otan ikin min tēpət e nəhue niftəni, kəni nimisiən əskasik min okotan e nəhue niftəni, kəni əpəha ilis e neai, natimnati min okəhuva motol niki nətəmini otəgin, kəni ilah okoteruh nəmtətiən asoli min e neai.

¹² “Mətəu nian natimnati min u okəsəhuva pipim əhanəhiən, nətəmini okotaskəlim itəmah, kəni motol nərahian kəm təmah o nəhatətəiən rəhatəmah, kəni motələs itəmah məhuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminiən, mine e kaləpus, kəni onəkotəhtul e nəhmti kig min mine nətəmi asoli min rəha kəpmən mətəu-inu itəmah nautos nərgək məutəni nīpəhriəniən lak. ¹³ İnəha nian təuvir əhruahru məmə nəkotəni pətigəm nanusiən təuvir kəm lah. ¹⁴ Mətəu otol əpenə-penə e nikitəmah rəueiu məmə e nian əha nikitəmah təsəhtian məmə nəghatian nak onəkotəni kəm lah, ¹⁵ mətəu-inu iəu oiəkəfinə nəghatian əhruahru kəm təmah kəni məfinə nəhruniən kəm təmah, kəni mol rəhatəmah nəghatian təsanən, kəni rəhatəmah min tikimır ko kəsotuhəlpiniən, kəni ko kəsotəniən məmə nəkotəniən nīpəhriəniən. ¹⁶ Kəni rəhatəmah tatə mine məmə min, mine piatəmah min, mine rəhatəmah nīmənin min, mine niəli min okotəfən itəmah e nəhlmi tikimır min. Kəni okotohamu itəmah nəuvein. ¹⁷ Nətəmini min rəfin okotəməki e təmah o nərgək. ¹⁸ Mətəu ko nəuanutəmah uəha kəti, ko təsikəiən. ¹⁹ Nian onəutəhtul əskasik məutəhatətə lak e nian iəkis min iətəm okəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni onəkotos nəmiəgəhiən itulin.

²⁰ “Mətəu nian onəkoteruh soldia min okəhuva tēpət motohtəlau e taun u Jerusiləm, kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə otəsuvəhiən kəni kərəkin agin taun əha Jerusiləm. ²¹ Kəni itəmah nəutatig Jutiə, onəkotəkeikei motaiu motagim məhuvən motəhluaig əpəha e nītəuət min. Kəni itəmah nətəm nəutatig e taun əha, onəsəhuvən minian əha imə e taun əha, ²² mətəu-inu nian əha, in nian rəha Uhgin otol nalpiniən lan kəm nətəm kəutol noliən tərəh, kəni mol əpu nəghatian iətəm kəmətəi=pən e nauəuə rəhan tuva matol nīpəhriəniən lan.

²³ “!Kəsi! Nəhməiən asoli o nīpətan nətəm kəmotol nərfilah mine nīpətan kəutəfən nah kəm nəpəou min. E nian əha okotos pik nəhməiən, mətəu-inu nərahian asoli otuva e nəhue niftəni, kəni niəməha mine nalpiniən rəha Uhgin otuva kəm nətəmini min u rəha Isrel u kəutol noliən tərəh min. ²⁴ Kəni rəhalah tikimır min okagəmu ilah e nau, kəni nian okotoh ilah, kəni okotit ilah məhuvən e nītəni pisin pisin min kəni ilah okəhuva iol əhrui nati min rəhalah. Kəni Nanihluə min okotaliəuək kəni motevig əpevin e Jerusiləm motələs iəhu nətəmini min ikin iətəm kəutatig əhanəh, məutərməniğ e lah, mətəuərus=pən rəhalah nian otol naunun.†

21:6 Luk 19:44 **21:14** Luk 12:11-12 **21:15** Uək 6:10 **21:16** Mat 10:21-22 **21:22** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24** E nian İesu təmimis lan mətəuərus=pa nu fote, soldia min rəha Rom kəmotəh Jerusiləm motərəkin e nu 70 AD. **21:24** Sam 79:1; Nəh 11:2

²⁵ “Kəni nəmtətiən nəuvein okəhuva e mitigar, mine məuig, mine məhau min. Kəni ikinu e nəhue niftəni, nətəmini rəfin okotəgin e nərkərikiən rəha nitəhi mine peau-peau asoli min. ²⁶ Nətəmini okotəgin pik məutimiseiah e nərahien asoli min iətəm kəutəhuva e nəhue niftəni, mətəu-inu natimnati e neai iətəm kotəskasik pik, mətəu Uhgin otəlauəl-auəl e lah. ²⁷ Kəni e nian əha, okoteruh Nəti Iətəmini tətəu e nimali nəpuə kəti e nəsanəniən mine nepətiən əhagəhag asoli rəhan. ²⁸ Kəni nian natimnati min u kinotətuəuin minəutəhuva minautol nipehriənien lan, otəhtul məha-məha motəhrun məmə nati təuvir tinatəu, mətəu-inu otəsuvəhiən Uhgin otosmiəgəh itəmah.”

²⁹ Kəni in təməni nəghatiən əuhlin u kəm lah məmə, “Nəkotəhrun-to nigə u fik mine nigə nəuvein min. ³⁰ Nəmə kinotehaləgləg minəutəpəlpil min, kəni nəkotəhrun məmə in nian rəha nasumiən. ³¹ Təhmen əmə, nəmə nəkoteh natimnati min u kəutol lanəha, onəkotəhrun məmə otəsuvəhiən, Narmənigien Rəha Uhgin tuva.

³² “Nipehriənien iətəni kəm təmah məmə nimehin rəha Isrel[‡] otəsikəien mətəuarus=pən natimnati rəfin əha okotol nipehriənien. ³³ Neai mine niftəni okiakə, mətəu nəghatiən min rəhak ko kəsəhkəien.”

³⁴ Kəni Iesu tətəni məmə, “Nəkotəkeikei məutətəu itəmah. Sotəəkiniən rəhatəmah nian min o nolien əmə lafet, məutəpis lan, kəni məutətəlig pik e natimnati rəha niftəni u. Təsəuvirien məmə nian asoli u otəu mos kauit kəm təmah təhmen=pən məmə nəuanikulu təmahtipəsəg e təmah, ³⁵ mətəu-inu nian əha otəu mələs nətəmini min rəfin e nəhue niftəni. ³⁶ Mətəu nian rəfin onəkotəkeikei məutəhtul maru, kəni məutəkeikei məutəfaki məmə nəkotos nəsanəniən təhmen məmə nəkəutəhtul əskasik əmə e natimnati ərəfin əha okəhuva, kəni ko Nəti Iətəmini otagien o təmah nian onəkotəhtul e nəhmtin.”

³⁷ Kəni nian rəfin Iesu tətəgətin nətəmini əpəha e Nime Rəha Uhgin, kəni lapin min in tiet muvən əpəha Nitəuət Rəha Nigə U Olif mətapili əha ikin. ³⁸ Kəni nian min rəfin ləpləpin agin, nətəmini kəutəhuva məmə okotətəlig e rəhan nəghatiən əpəha e Nime Rəha Uhgin.

22

Jutəs təmətuati e Iesu

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kəni nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinatəu iuəkir, kəni in tinətuəuin e lafet rəha Pasova. ² Kəni pris asoli min mine nəgətin min rəha Lou kəməutəsal oneuən e suaru məmə okotohamu Iesu lan. Kəməutəsal oneuən e suaru mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmini məmə, kəta nimehin nətəmini okotərgəhu nəmə kotəhrun məmə kəmotəhamu Iesu.

³ Kəni Setən təmuvən e niki Jutəs, u nərgin kəti min u Iskariot, in kəti e nətəmini tueləf rəha Iesu. ⁴ Kəni in təmuvən meruh pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha soldia rəha Nime Rəha Uhgin, məutəsal e suaru məmə otegəhan e Iesu tuvən e nəhlmilah. ⁵ Kəni nikilah təmagien, kəni kəmotəniəkis məmə okotəfən məni kəti kəm in. ⁶ Kəni Jutəs təmegəhan lan məmə in otol, kəni mətəsal e suaru məmə otegəhan e Iesu tuvən e nəhlmilah nian nətəmini okohkə lan.

Iətəmi keiu rəha Iesu

kəmuol əpenə-penə

o lafet rəha Pasova

(Mat 26:17-29; Mak 14:12-25; Jon 13:21-30; 1Kor 11:23-26)

⁷ Kəni e nian rəha lafet rəha Piret U Is Tikə Lan tinuva, kəni e nian əha, nətəmini okotəkeikei motuh nəti sipsip rəha lafet rəha Pasova. ⁸ Kəni Iesu təmauin e Pitə mine

21:25 Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Nəh 6:12-13 **21:27** Dan 7:13; Mat 26:64; Nəh 1:7 **‡ 21:32** Nətəmini nəuvein kəutəni məmə nəghatiən u tətəghati e nətəmini iətəm kəutəmiəgəh nian Iesu tətəghati. Kitah kəmotətei təhmen e nətəmini nəuvein min iətəm kəutan məmə tətəghati e nimehin min rəfin rəha Isrel tatuvən muvən isəu. **22:3** Jon 13:2,27 **22:7** Eks 12:1-27

Jon, kəni məni=pən kəm lau məmə, “Ian kəni muol əpenə-penə nauəniən rəha lafet rəha Pasova məmə okəhuvən motauən ikin.”

⁹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “?Nəkolkeikei məmə itimlau oiəkian iə muol əpenə-penə e nauəniən ikin?”

¹⁰ Kəni təməni=pən kəm lau məmə, “Uətəlig vivi-to. Nian itəlau onəkian=pən itaun, kəni onəkueh suah kəti tətaharu pəri pətəl asoli kəmətu=pən nəhu lan. Kəni nəkiauərisig lan mihluvən e nimə kəti iətəm in otuvən ikin. ¹¹ Kəni nəkuəni=pən kəm iətəmi asoli rəha nimə, ‘?İəgətun təmahli=pa itimlau məmə iəkuva muətapuəh ohnik məmə nəuan u in pəhruvən iətəm in mine rəhan min nətəmini okəhuva motol nauəniən ikin rəha lafet rəha Pasova?’ ¹² Kəni in otit itəlau nəkian əpəha e nəuan ilis ikin iətəm kınol vivi rəkis natimnati rəfin rəha nauəniən əha ikin. Kəni nəkuol əpenə-penə nauəniən əha ikin.”

¹³ Kəni kəmian mueruh natimnati rəfin təhmen=pən əmə məmə inu Iesu təməni mine. Kəni ilau kəmuol əpenə-penə nauəniən ikin məmə rəha lafet rəha Pasova.

Naunun nauəniən rəha Iesu mine rəhan min natətəlig

¹⁴ Kəni e nian rəha nauəniən, Iesu təmuvən məharəg e tepil ilah rəhan min aposil min.

¹⁵ Kəni təməni=pən kəm lah məmə “Otəsuvəhiən, okol nahməiən kəm iəu. Mətəu nikik tinolkeikei pik məmə okotaupən motun nauəniən rəha lafet rəha Pasova. ¹⁶ İəkolkeikei pik məmə kitah okotauən lanu mətəu-inu, ko iəsauəniən min e nauəniən rəha Pasova mətəuarus nıpəti lafet u tuva mol nıpəhriəniən lan e Narmənigiən Rəha Uhgın.”

¹⁷ Kəni Iesu təmos kap wain məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məni məmə, “Otos itəmah rəfin kəni motəmnim, ¹⁸ mətəu-inu rəueiu iətəni kəm təmah məmə iəsəmnimiən wain mətəuarus=pən nian natimnati rəfin okotətig ahgəl Narmənigiən Rəha Uhgın.”

¹⁹ Kəni təmos pıret məni tagkiu ohni kəm Uhgın, kəni məhapu məfən kəm rəhan min nətəmini, kəni məni məmə, “İnu nıpətik iətəm iətəfinə o təmah. Nian rəfin onəkotəkeikei mautol nati u məmə nikitəmah tətəhti iəu.”

²⁰ E nolıən əhmen min əmə, nian kəmotauən rəkis, Iesu təmos kap wain kəni məni məmə, “Kap wain u tətəgətun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəmini, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah.

²¹ Mətəu onəkotətəlig vivi-to. Suah kəti u ikinu kətauən kitah min e tepil, kəni in otəpanegəhan=pən lak e nəhlmi rəhak min tikimır. ²² İəu Nəti İətəmini oiəkəkeikei mımis məmə inu Uhgın təməni mine. !Mətəu kəsi, nərahıən asoli tatuvən o iətəmi təmegəhan=pən lak e nəhlmi tikimır min!” ²³ Kəni kınəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kitah pəh otol nati əha?”

²⁴ Kəni nati kəti min, ilah kınautol nıkilah min məmə pəh u in otepət mapirəkis nəuvein.

²⁵ Kəni Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “Kig min rəha nıftəni u kəutarmənig e nətəmini e rəhalah nəsanəniən, kəni kətauin aru e lah məmə ilah ‘Nətəmini rəha Nasiruiən.’

²⁶ Mətəu itəmah onəsotoliən lanəha. Nəmə itəmah kəti in ilis, in otosiahu in təhmen=pən e suakəku. Kəni nəmə itəmah kəti tətəhtul aupən, kəni in otuva iol əhrui nati əmə kəti.

²⁷ ?Pəh u in ilis pik, iətəmi in tətəuən e tepil, uə iol əhrui iətəm tatos nauəniən e tepil in ilis tapirəkis? Nəkotəhrun məmə iətəm tətəuən e tepil in ilis tapirəkis. Mətəu iəu, iətəmi asoli rəhatəmah, nian iəmətaliuək kitah min itəmah, iəməhmen=pən e iol əhrui əmə kəti.

²⁸ “İtəmah u, nian rəfin nəutətig iuəkır ohniəu nian iətətig e nian əskasik min. ²⁹ Kəni təhmen əmə məmə Tatə rəhak tətəfəri iəu məmə iəkuva kig, kəni iəu min oiəkəfəri itəmah məmə nəkəhuva kig min, ³⁰ məmə nəkəhuva motəharəg kitah min iəu, motauən pəti e nian iəkuva mol kig lan. Kəni e nian əha, itəmah min onəkotəharəg e jeə min rəha Kig, kəni itəmah onəkəhuva motəhtul aupən e nəuaniləuis min ilah tueləf rəha Isrel məutakil ilah məutarmənig e lah.”

³¹ Kəni Iesu təni=pən kəm Saimon Pitə məmə, “Kəsi. Saimon. Ətəlig-to lak. Setən tinətapuəh rəkis o Uhgın məmə otegəhan məmə in otuva məfən-əfən kəm təmah mol nərahən kəm təmah məmə otəgəhun rəhatəmah nəhatətəiən məmə təskasik lak uə kəpə. ³² Mətəu inəfaki rəkis ohnik məmə rəham nəhatətəiən otəsəmeiən. Kəni nian nəkəuhlin rəham nətəligiən titəlig=pa min, ik onəkəkeikei mol nətəligiən rəha piam min okotəskasik.”

³³ Mətəu Saimon Pitə təni=pən kəm in məmə, “İərməniğ. İətəhtul maru məmə iəkuvən kilau min ik e kaləpus, kəni mimi kilau min ik.”

³⁴ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Pitə, iətəni kəm ik məmə, o lapin u mənig otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

³⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Aupən, iəmahli pətigəm itəmah, nəməsotosiən mənə e pauis, mine kətim, mine put. ?Təhro? ?Rəhatəmah natimnati təsəhmeniən, uə kəpə?” Kəni ilah kəmotəni məmə, “Kəpə.”

³⁶ Kəni təməni=pən kəm lah məmə, “Mətəu rəueiu, nəmə suah kəti tatos rəhan mənə e pauis uə kətim, otəkeikei mos. Kəni iətəm təsosiən nau rəha nəluəginən, pəh otətuati e rəhan kot mos nəhmti rəhan kəti. ³⁷ İətəni kəm təmah məmə nəghatiən u e Nauəuə Rəha Uhgın tətəghati lak, kəni in otəkeikei mol niphəriənən. In tətəni məmə, ‘Nətəmini nikilah təhti məmə in iətəmini kəti in tətəraki e Lou.’ Əuəh, nəghatiən u tatol niphəriənən əha rəueiu.”

³⁸ Kəni ilah kəmotəni məmə, “İərməniğ, afu-to. Nau rəha nəluəginən keiu u.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Nəhmen. Otəpəh-tə.”

Iesu təmuvən mətəfaki əpəha e Nیتəuət Rəha Nigi U Olif

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Kəni Iesu təmiet e taun muvən əpəha e Nیتəuət Rəha Nigi U Olif təhmen=pən əmə məmə in tatol nian min rəfin, kəni rəhan min nətəmini kəutohtəu=pən in. ⁴⁰ Kəni nian in təmuvən mətəuərus=pən əha ikin əha, mənə=pən kəm lah məmə, “Onəkotəkeikei mətəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfənən kəm təmah.” ⁴¹ Kəni in təmalieuək mupəh ilah muvən nəuətin, kəni misin nəulin mətəfaki mətəni məmə, ⁴² “Tatə, okəmə nikim tagiən, kəsi, os rəkis nəhməiən min u okəpanəhuva. Mətəu nəsolən rəhak nətəligiən, mətəu ol nati ik əmə nəkolkeikei.” ⁴³ Kəni agelo e neai kəti təmietigəm=pən məfən nəsanəniən kəm Iesu. ⁴⁴ Kəni mətəu-inu nikin tətəhmə pik, kəni rəhan nətəligiən təsəməhliən, kəni təməfaki əskasik pik, kəni nəmnəhagiən asoli təmaiu lan mətəhliəhli=pən e niftəni təhmen e nira.*

⁴⁵ Nian təməfaki rəkis, kəni məhtul mitəlig=pən o rəhan min nətəmini, kəni meruh ilah kənotapili alu rəkis. Kəmotəpəou mətəu-inu nikilah tətəhmə. ⁴⁶ Kəni təni=pən kəm lah məmə, “?Təhro nəutapili? Otair mətəfaki məmə nati kəti otəsəfən-əfənən kəm təmah.”

Tikimər min rəha Iesu kəməhuva motos

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nian Iesu təmətəghati əhanəh, nīmənin nətəmini kəməhiet=pa əha ikin, kəni suah kəha Jutəs, u in iətəmini kəti e nətəmi tueləf rəha Iesu, in təmit ilah məhuva, in təmuva iuəkır məmə otol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm Iesu. ⁴⁸ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Jutəs, iəu Nəti İətəmini, mətəu təhro nəmuva məmə onəkol nəmtətiən kəti rəha nolkeikeiən kəm iəu, kəni e noliən u megəhan=pən lak e nəhlmi rəhak tikimər min?”

⁴⁹ Kəni nian nətəmini min rəha Iesu kəmoteruh natimnati min əha minotəhrun məmə nak əha okol, kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “?İərməniğ oiəkotəhro? ?İəkotəluəgin e nau, uə?” ⁵⁰ Əmeiko ilah kəti təmauəh e nau rəha nəluəginən mohatuv rəkis nimatəlgin maru rəha ioluək rəha pris asoli agin.

22:32 Jon 17:15 **22:34** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 **22:35** Luk 9:3; 10:4 **22:37** Aes 53:12

* **22:44** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən rəha fes 43-44 tikə. Tol mə, səniəmə Luk u təməti fes 43-44, mətəu suah kəti min in təməti kopi kəti rəha nauəuə u.

⁵¹ Mätəu Iesu təni məmə, “!Ei! !Nəhmen, otupəh əmə!” Kəni in təmələhu=pən nəhlmin e matəlgi suah u, kəni mol vivi min.

⁵² Kəni Iesu təməghati kəm pris asoli min, mine nətəmini asoli min rəha soldia rəha Nimə Rəha Uhgın, mine nətəmi asoli rəha nimanin rəha Isrel, u kəməhuva məmə okotaskəlim Iesu. In təməni=pən kəm lah məmə, “Təhro, nəman? ?Nikitəmah təhti məmə iəu iohamu itəmi kəti matol nəluaginən o nələs iahuiən kəpmən, uə? !Kəpə! ? Kəni nəutəmki nau asoli min mine neim min məutəhuva məmə onəkotaskəlim iəu? ⁵³ ? Nian rəfin iətan kitah min itəmah e Nimə Rəha Uhgın, mətəu təhro nəotaskəlimin iəu? Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuin in tətarmənig.”

*Pitə təməni məmə
in təruru Iesu*

(Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Kəni kəməhuva motaskəlim Iesu motələs məhuvən e lahuənu rəha pris asoli agin. Kəni Pitə təmuərisig e lah mətəu təməsuvəniən iuəkir o lah. ⁵⁵ Nətəmi min əha kəmotahli nigəm əpəha e iat rəha pris asoli agin, kəni məutəharəg titəlau e nigəm. Kəni Pitə tuvən mətəharəg ilah min. ⁵⁶ Kəni pətan mitə kəti u in ioluək rəha pris asoli agin, təmuva meruh Pitə tətəharəg, kəni nəhagəhagin rəha nigəm təmasiəgəpın in, kəni pətan əha təmateruh mətig in, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Suah u, in min ilau Iesu kəmətuan.” ⁵⁷ Mətəu Pitə təni=pən kəm pətan u məmə, “Iəsəhrunin suah u nətəni.”

⁵⁸ Kəni uərisig lan təsuvəhiən, suah kəti min tuva məni=pən kəm Pitə məmə, “Ei, ik min, ik iətəmi kəti rəhan.” Mətəu Pitə təni məmə, “Ei, səniəmə iəu iətəmini rəhan.”

⁵⁹ Kəni ko uərisig lan, auə kəti tinuva minuvən rəkis, kəni suah kəti təməni əskasik kəm lah məmə, “Nipəhriənən məmə suah u təmatuərisig e Iesu, mətəu in iətəm Kaləli!”

⁶⁰ Mətəu Pitə təni məmə, “!Ei! !Iəsəhrun aginən nəghatiən u nətəni!” Kəni nian Pitə təmətəghati əhanəh, kəni mənig təkəkə. ⁶¹ Kəni Iərmənig təmeirair məsal=pən əhruahru meruh Pitə. Kəni Pitə, nikin təhti nəghatiən rəha Iərmənig iətəm təməni lan məmə, “O lapin əmə u, nian mənig otəsəkəkə əhanəhiən, ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”

⁶² Kəni Pitə tiet muvən ihluə, təmasək təmasək.

Nətəmini kəmotələh əuvsan e Iesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kəni e nian əha, nətəmini nətəm kəmotaskəlim Iesu kəmotagət əuvsan lan, kəni mautoh. ⁶⁴ Ilah kəmotəlis-ərain nəhmtin kəni motoh, məutəni=pən məmə, “!Ei, iəni! ? Əni-to məmə pəh tatoh ik?” ⁶⁵ Kəni ilah kəmotəni nəghatiən tərəh tepət məutərekın in lan.

*Kəmiuvi pətigəm Iesu
e kaunsil*

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kəni ləplapın agin, nətəmi asoli rəha nimanin rəha Isrel kəməhuva motuhapumin e kaunsil rəhalah, ilah u pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou. Kəni nətəmini kotos Iesu məhuva təhtul e nəhmti kaunsil əha. ⁶⁷ Kəni nətəmi rəha kaunsil kəmotətapuəh ohni məmə, “Nəmə ik Kristo u iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, əni kəm tımah.” Mətəu Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nəmə iəkəni kəm təmah, kəni nəotəniən nipəhriənən lak. ⁶⁸ Kəni nəmə iəkətapuəh itəmah, ko nəotuhalpınin. ⁶⁹ Mətəu tətəuvin rəueiu, iəu Nəti Iətəmini, iəu oiəkuvən məharəg e nikali Uhgın maru, Uhgın u iətəm rəhan nəsanəniən iahgin agin.”

⁷⁰ Kəni ilah rəfin kəmotətapuəh ohni məmə, “?Təhro? Ik Nəti Uhgın?”

Kəni Iesu təni=pən məmə, “Itəmah nəutəni məmə iəu u inu.”

⁷¹ Kəni kotəni məmə, “?Təhro kitah kəutəsal e nəghatiən kəti min məmə otasiru e rəhatah nəghatiən? Kınətətuə əhruahru nəghatiən əha e nohlin.”

23

Iesu tāmāhtul e nāhmti Pailət
(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kəni nətəmimi rəfin rəha kaunsil kəmotəhtul motit Iesu məhuvən kəm Pailət. ² Kəni motəni pətigəm nīpəgnəmtin min iətəm otoh Iesu məmə, “Iəmotəh məmə suah u tatit rəhatah nətəmimi min, kəni mol ilah kəutalməli, kəni mətəuhlin rəhalah nətəligiən kautol tikimir ilah kəpmən rəha Rom, mətəhtipəsīg e timah məmə iəsotətəouiən takis tuvən kəm Sisə iətəm tətarmənīg e nītəni u. Kəni in mətəni pətigəm məmə in Kristo iətəm Uhgīn tāmahlī=pa məmə in kīg kəti.”

³ Kəni Pailət tāmətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kīg rəha nətəm Isrel?” Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmə, “Ik nəməni lanko.”

⁴ Kəni Pailət təmāni=pən kəm pris asoli min mine nətəmimi rəfin məmə, “Iəsehian nīpəgnəmtin kəti mine, iətəm tətəni məmə suah u tāmərəkīn Lou.”

⁵ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh məutəni məmə, “Kəpə. Mətəu suah u tətən əpnəpīn mətəgətun nətəmimi rəfin ikin min əha Jutiə tāmətuəuīn əpəha Kaləli mətəuva mətəuərus=pa u ikinu, kəni mol nətəligiən rəha nətəmimi kəutəluēi məutalməli.”

⁶ Kəni nian Pailət tāmətəu nəghatiən əha, tətəpuəh məmə, “?Təhro? ?Suah u in iətəm Kaləli?” ⁷ Kəni nian tāmətəu məmə Iesu tīsipən Kaləli, ikin əha iətəm Herot Antipas tətarmənīg ikin, in tāmahlī=pən Iesu məmə otuvən meruh Herot, mətəu-inu e nian əha, Herot min in tətətig Jerusiləm.

Iesu tāmāhtul
e nāhmti Herot Antipas

⁸ Kəni nian Herot Antipas təmeruh Iesu, nīkin təmagiən pīk, mətəu-inu nuvəh nəuvetīn in təmolkeikei məmə oteruh. Herot tāmətəu əmə nəniən rəhan, kəni in təmolkeikei pīk məmə teruh otol nati apispīs kəti. ⁹ Kəni o natimnati min u, Herot Antipas tāmətapuəh lan o nəghatiən min tēpət o Iesu, mətəu Iesu tāməpnəpīn əmə məsuhəlpīniən rəhan nəghatiən. ¹⁰ Kəni pris asoli min mine nəgətun min rəha Lou kəmotəhtul motagət əskasik e nīpəgnəmtin min rəhalah mautuh Iesu lan. ¹¹ Kəni uərisīg lan, Herot Antipas mine rəhan min soldia kotagət əuvsan e Iesu, kəni məutəuvsan lan. Kəni Herot təmāni=pən kəm rəhan min soldia məmə okəhuvən=pən e napən təuvir rəha kīg kəm in, kəni motit min məhuvən kəm Pailət.

¹² Aupən ikin, Herot Antipas mine Pailət kəmatuol tikimir kəm lau min, mətəu e nian əha, ilau kəmiəuva minuolkeikei ilau min.

Pailət təmāni məmə Iesu otəkeikei mīmīs
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kəni Pailət təmauīn e pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, mine nətəmimi rəfin, kəni ilah rəfin kəməhuva kətiəh. ¹⁴ Kəni in təmāni=pən kəm lah məmə, “Suah u, nəmotos məhuva təhtul e nəhmtək, kəni nəmotəni məmə tətəuhlin nətəligiən rəha nətəmimi rəhatəmah kautol tikimir kəm kəpmən. Mətəu iəmakil rəkis rəhan nətəligiən u e nəhmtitəmah, kəni məsehian məmə təmatgəhli lou kəti, kəni nīpəgnəmtin min iətəm nəutəni lan təsoliən nīpəhriənīn. ¹⁵ Kəni Herot Antipas min, in təmakil meruh məmə noliən rah kəti təsəhkul-pəniən lan. Tol lanəha, in tahlī=pa tuva min kəm tah, kəni təhruahru əmə məmə suah u in təməsoliən nati kəti iətəm tərəh məmə in otīmīs ohni. ¹⁶⁻¹⁷ Kəni o nati əha inəha, rəhak min soldia okotalis əmə, kəni uərisīg kotahli=pən tatuvən.”*

¹⁸ Mətəu ilah rəfin kəmotagət əfəməh məutəni məmə, “! Otiləfətigəm suah u kəni motohamu! !Mətəu ahli pətigəm Parəpəs tuva meh itəmah!” ¹⁹ (Suah u Parəpəs, kəmləfən

23:7 Luk 3:1 * **23:16-17** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətēi e nəghatiən Kris aupən, katilpin nəghatiən kəti min u ikinu tətəni məmə, “E nian rəha lafet rəha Pasova, Pailət in otəkeikei mahli pətigəm rəhalah kəti iətəmimi otiet e kaləpus.”

e kaləpus mətəu-inu tāməhtul aupən məmki nətəmimi məutəluagin mə kotələs iahu kəpmən rəha Rom e taun əha, kəni in tāmohamu itəmi.)

²⁰ Mətəu Pailət in təmolkeikei məmə otəhlman e Iesu tatuvən, kəni in tāməghati min kəm lah. ²¹ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh pək məmə, “!Ətu-pəri in e nigi kəməluau! !Ətu-pəri in e nigi kəməluau!”

²² Mətəu Pailət tāməghati min kəm lah minau kisil məmə, “?O nak? ?Suah u in təmol nati tərəh nak? İəu iəseruhiən məmə in təmol nati kəti iətəm təhruahru məmə in otimis ohni. Mətəu rəhak soldia min, ilah okotalis əmə, mə kəmanotəhlman lan tatuvən.”

²³ Mətəu ilah kəmotəkeikei məutagət əskasik, kəni məutagət əfəməh e Pailət məmə otətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni məutagət məutagət pək, kəni motəpirəkis Pailət. ²⁴ Tol lanəha, Pailət təmənə məmə Iesu otəkeikei mimis təhmen=pən məmə ilah kəutəni mine.

²⁵ Kəni in təmol nətəligiən rəhalah, kəni mahli pətigəm Parəpəs u in təmətətig e kaləpus o nəluaginiən o kəpmən mine mohamu itəmi. Kəni in megəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan min soldia məmə ilah okotos məhuvən mohtəu nətəligiən rəha nımənin nətəmimi.

Kəmit Iesu kan məmə otimis

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kəni nian soldia min kəmotit Iesu mohiet e taun, kəni motafu iətəm Sairəni kəti, nərgin u Saimon. Kəni kəmotəskəlim motələhu pəri nigi kəməluau rəha Iesu e nəuegin məmə otələs, kəni motəni=pən məmə otitəu=pən Iesu.

²⁷ Kəni nımənin nətəmimi tēpət kəmautəliuək məutuərisig e Iesu e suaru, kəni nıpətan min kəmautəhuərisig e lah, məutasək o Iesu kəni məutəuən lan. ²⁸ Mətəu Iesu təmeirair məsal=pən meruh ilah, kəni mənə=pən kəm lah məmə, “Nıpətan Jerusiləm. Sotasəkiən ohniəu, mətəu otasək aru o təmah, mine nenətitəmah min. ²⁹ Otətəlig-to lak. Nian tərəh min otətuva kəni kəmanəni məmə, ‘!Otagiən itəmah nətəm nəsoteməkiən uə nəsotəfəniən nah kəm iəpəou!’ ³⁰ E nian əha, nətəmimi okotəni=pən kəm nıtuəət asoli min məmə, ‘Əui, ohməragrəg=pa e timah.’ ³¹ İətəni lanu mətəu nətəmimi min u kəutol nati tərəh min u kəm iəu rəueiəu e nian u nigi tətəmtə əhanəh. ?Kəni otəpanəhro əhanəh nian nigi tınimətu?”†

Soldia min kəmotətu-pəri Iesu e nigi kəməluau

³² Kəni soldia min kəmotələs suah mil keiəu iətəm ilau kəmuatgəhli lou, məmə okuhamu ilahal Iesu. ³³ Kəni kəməhuva ikin kəti, nərgin u Louipil-uipil. İkin əha, motətu-pəri Iesu e nigi kəməluau. Kəni kəmotətu-pəri iatgəhli lou mil əha ikin, kəti e nıkalı Iesu maru, kəni kəti e nıkalin məuil. ³⁴ Kəni Iesu tənə məmə “Tatə. Alu e rəhalah noliən tərəh min kəutol lak, kəni məsalpiniən, mətəu-inu kəsotəhruniən nati nak ilah kəutol.” Kəni kəmotəuəri napən rəhan moturin tais ohni.

³⁵ Kəni nətəmimi min u kəməutəhtul əha ikin, mauteruh natimnati min u, mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm İsrəl kəutol əuvsan e Iesu məutəni məmə, “!In təmosmiəgəh nətəmimi tēpət rəkis. Mətəu nəmə in Kristo iətəm Uhgın təmənə məmə otahli=pa, kəni in İətəm Uhgın Təmənə Rəkis, təuvir pəh otosmiəgəh aru in!”

³⁶ Kəni soldia min, ilah min kəutəghati əuvsan e Iesu, kəni məhuva iuəkır ohni məutətapuəh məmə in tolkeikei wain u iətəm tarfu,‡ ³⁷ məutəni məmə, “!Nəmə ik kig pəhriən rəha İsrəl, osmiəgəh aru-to ik əha rəueiəu!”

³⁸ Kəni nəghatiən kəti əha ikin kəməteı kətu-pəri e rəhn-kapə nigi kəməluau, tətəni məmə,

INU KIG RƏHA NƏTƏM İSRƏL

³⁹ Kəni iatgəhli lou mil kəti iətəm kətuəhkul-pəri e nigi kəluau, in tāməghati rah e Iesu, mətəni məmə, “!Ei! ?İk Kristo iətəm Uhgın təmənə məmə otahli=pa, uə kəpə?”

23:29 Luk 21:23 **23:30** Hos 10:8; Nəh 6:16 † **23:31** “Nigi tətəmtə əhanəh” tatəpsen=pən Iesu iətəm in təhruahru agin, mətəu in tatos nalpiniən. Kəni “nigi tınimətu” tatəpsen=pən nətəm İsrəl. Kəni uərisig lan, nətəm Rom okotol nalpiniən asoli kəm lah. Afın Luk 21:20-24. **23:34** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35** Sam 22:7-8 ‡ **23:36** Wain u iətəm tarfu, in nənmimiən rəha nanrah min. **23:36** Sam 69:21

⁴⁰ Mätəu iatgəhli lou əha kəti min təməni=pən kəm in kəti, kəni mahtipəsəg lan məmə, “?Təhro? ?Nəsəginian e Uhgin, nati əpnəpən onəkimis? Nəlpinian u rəhatahal in təhmen-əhmen əmə. ⁴¹ Mätəu təməhruahru əmə məmə kilau okiamis o rəhalau noliən tərəh min iətəm kəmuol. Mätəu suah u, in təsoliən nati kəti tərəh kəti mine.”

⁴² Kəni mənəni=pən kəm Iesu məmə, “Iesu, o nian onəkuva mətəol kig lan, kəni nikim otətəhti iəu.” ⁴³ Kəni Iesu təmənəni=pən kəm in məmə, “Nipəhriənian iətəni kəm ik, məmə rəueiu əmə kilau min ik əpəha e nəgəu e neai.”

Iesu təmimis

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kəni iuəkir tueləf klok e nərauiə, mitigar təsasəiən, kəni napinəpuian tinan rəfin ikin əha mətəuərus=pən tri klok ləhnaiuv. Kəni napən iətəm tətəhkul pəsəg=pən Ikin Tasim Agin Ikin e Nimə Rəha Uhgin, təməhapu nəuvetən keiu. ⁴⁶ Kəni Iesu təmasək əfəməh məmə, “!Tatə. Iatələhu=pən nəmiəgəhian rəhak e nəhlmə!” Nian təmənəni rəkis nəghatən əha, kəni rəhan nehagian tiet.

⁴⁷ Kəni nian iətəmi əsoli rəha soldia min əha rəha nətəm Rom təməh natimnati min əha, kəni in təmənəni-vivi Uhgin mətəni məmə, “!Nipəhriənian, suah u in təhruahru pəhriən!” ⁴⁸ Kəni nətəmini min u kəməhuva ikin əha məmə okoteruh, nian kəmoteruh natimnati min əha, kəməutətəu tərəh e nikilah kəni mətəhti-əhti mankilahalah, kəni minəutəhuvən. ⁴⁹ Kəni niəli min rəha Iesu, mine nipətan iətəm kəmotəpən Kaləli motohtəu=pən Iesu məhuva, ilah kəməutəhtul isəu nəuvetən kəni mətəteruh natimnati min əha.

Josip təmitənim Iesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kəni iətəm Aramatia kəti əha ikin, nərgin u Josip. Aramatia in taun kəti rəha Isrel, kəni suah kəha in iətəmini kəti rəha kaunsil rəha nətəm Isrel. In iətəmi təuvir, rəhan nəmiəgəhian təhruahru, kəni in iətəmi kəti tətəhtəhnin məmə oteruh Narmənigian Rəha Uhgin. Kəni in təməsegəhanian e nəghatən rəha kaunsil iətəm kəmotegəhan e Iesu məmə okuh. ⁵² Kəni in təmuvən meh Pailət mətəpuəh ohni məmə otegəhan e nipəti Iesu tos. ⁵³ Kəni Josip təmuvən mosiahu nipəti Iesu e nigə kəməluau, mos muva məueg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni mos muvən mələhu=pən e nipəg kəpiel iətəm kəməte rəkis o noliən suvət ikin, mətəu kəsitənim əhanəhian suah kəti ikin. ⁵⁴ Inəha e nian rəha nətəm Isrel iətəm kautol əpenə-penə lan o nian rəha Sapət, kəni iuəkir Sapət tətəuəin.

⁵⁵ Kəni nipətan u kəmotəpən Kaləli kəməutuərisig e Iesu, kəməutohtəu=pən suah u, kəməhuvən kəni moteruh nipəg kəpiel, kəni moteruh noliən iətəm in təmələhu Iesu ikin.

⁵⁶ Kəni uərisig, nipətan kəmohtəlig=pən lahuənu, kəni mautol əpenə-penə nimənati min nəuvein mine fomat iətəm nəmiəvilah təuvir məmə okotol=pən e nipəti Iesu. Kəni e nian rəha Sapət, ilah kəmotəmeig mətəutohtəu=pən nəghatən rəha Lou.

24

Iesu təməmiəgəh min

e nimisian

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kəni e Sante ləplapən agin, nipətan kəməhuvən əpəha e suvət, motos natimnati u nəmiəvilah təuvir u kəmotol əpenə-penə rəkis lan. ² Nian kəməhuva e suvət, moteruh kəpiel u kətahtipəsəg e nipəg kəpiel lan, mətəu kəmisuə rəkis rəkis. ³ E nian kəməhuvən imə e nipəg kəpiel, mətəu kəsotəhian nipəti İərmənig Iesu. ⁴ Kəni ilah kinotəruu əfəməh mətətəlig e natimnati min əha. Kəni əmeiko kəmotəuit pik e iətəmi keiu

kəmiaietigəm=pa əha ikin məutuəhtul ilah nīpətan, kəmian e napən iətəm tətoraip-oraip.
⁵ Kəni nīpətan kəmotəgin pik, motasiəulin nəulilah məutəsal iahu mauteh niftəni.

Kəni suah mil kuəmə, “Təhro nəutəsal e iətəmi tətəmiəgəh u ikinu imə nətəm kəmoħmis?

⁶ In tikə u ikinu. !In tinəmiəgəh min! Nīkitəmah təhti nəghatien in təməni kəm təmah nian in təmətatig əhanəh əpəha Kaləli məmə, ⁷ ‘Natimnati min u okotəkeikei muva motol nīpəhriənian lan. Okegəhan=pən e Nəti Iətəmini tuvən e nəhlmi iol təfagə tərəh min, kəni okətu-pəri e nigi kəməluau timis, mətəu e nian tatol kisil lan, kəni in otəmiəgəh min.’ ”

⁸ Kəni nīkilah tinəhti nəghatien rəha Iesu.

⁹ Kəni kəmoħiet e suvət məhuvən motəni=pən natimnati min əha kəm nətəmi lepən rəha Iesu, mine rəhan min rəfin. ¹⁰ Kəni nīpətan min əha u kəmotəni pətigəm natimnati min u kəm aposil min, inko Meri Maktələ, Joana, Meri məmə rəha Jemis, mine nīpətan min nəuvein iətəm kəməhuvən e suvət. ¹¹ Mətəu aposil min kəmotətəu nəghatien əha təhmen=pən əmə e nəghatien alməli kəti iətəm nīpətin tikə, kəni məsotəniən nīpəhriənian lan.

¹² Mətəu Pitə təməhtul maiu muvən əpəha e suvət, məməhli-əməhli məsal=pən e nīpəg kəpiel kəni meruh əmə napən iətəm kəməuveg nīpəti Iesu lan, mətəu nati min kəti tikə əha ikin. Kəni in təmaliuək mītəlig minatuvən lahuənu, kəni matətəlig pik e natimnati min əha.

*E suaru tatuvən Emeəs
 (Mak 16:12-13)*

¹³ E nian əmə əha inəha, suah mil keiu rəha Iesu kəmətualiuək mətian lahuənu kəti, nərgin u Emeəs. Lahuənu u mətəuarus=pən Jerusiləm, in iuəkir o lepən kilomitə.

¹⁴ Kəni nian ilau kəmətualiuək mətian, kəni ilau mətəuəghati e natimnati min u kəmol ilah. ¹⁵ Nian ilau kəmətuəghati lanəha, kəni Iesu təmuva iuəkir o lau, məhlaliuək pəti mihluvən. ¹⁶ Mətəu kəməsuəhrunian məmə pəh əha ilahal min kəməhlaliuək mətəu-inu Ughin təməhtipəsəg e nətəligiən rəhalau.

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. ?Nati nak u nətuəni?”

Kəni əmeiko kəmuəlali muəhtul, nəhmtilau təməpəou. ¹⁸ Kəni suah mil əha kəti, nərgin u Kleopas, təməni=pən kəm in məmə, “Iətəhrun məmə ik əmə u iapispis kəti u Jerusiləm iətəm nəsuəhrunian natimnati min kəmol ilah e nian min u kənəhuva minəhuvən rəkis.”

¹⁹ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “?Natimnati min nak əha?”

Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Natimnati min u kəmol e Iesu iətəm Nasərit. In iəni kəti rəha Ughin, kəni rəhan uək təsanən vivi mine rəhan min nəghatien kotəfigəm, kəni niki Ughin mine niki nətəmini tətəgiən lan. ²⁰ Mətəu rəhatimah pris asoli min mine nəgəhun min rəha Lou kəmotəfən in tuvən e nəhlmi nətəm Rom məmə okotakil məmə in otimis. Kəni kəmotətu-pəri e nigi kəluau timis.

²¹ “Mətəu itimah iəmotələhu=pən pau rəhatimah nətəligiən tətətig əskasik lan məmə in otos rəkis itimah nətəm Isrel e nəhlmi tikimər min rəhatimah. Kəni rəueiu in nian tatol kisil lan. ²² Kəni nati kəti min, nīpətan nəuvein u iəməutan, kəmotol narmitimah təmiuvig o nəghatien kəti. Rəueiu ləplapin aɡin, kəməhuvən əpəha e suvət u kəmitənim Iesu ikin, ²³ mətəu kəməsoteruhien nīpətin. Kəni kəmohtəlig=pa motəni məmə, ‘Iəmotəh nati kəti təhmen e nəməhlairien, əgelo mil keiu kətuəni=pa məmə Iesu təməmiəgəh.’ ²⁴ Kəni rəhatimah nəuvein nətəmini kəməhuvən e suvət, kəmotəh natimnati rəfin aɡin təhruahru təhmen əmə e nəghatien əha nīpətan min əha kəmotəni, mətəu kəsotəhien Iesu.”

²⁵ Kəni in təməni=pən kəm lau məmə, “Suah mil. !Rəhatəlau kapə tikə, nəkotəhro tiəkis aɡin o təmah o nəniən nīpəhriənian e natimnati min u iəni min rəha Ughin kəmotəni!

²⁶ ?Nəkuəhrun uə kapə məmə, Kristo, u Ughin təməni məmə otahli=pa otəkeikei mos nəhməien e nīpətin, kəni uərisig lan, in təpanuvən e negəu e neai mos nərgin rəha

nisiaiæn?" ²⁷ Kəni Iesu təmāni=pən vivi kəm lau Nauəuə Rəha Uhgin u kəutəghati lan, təmətuəuin e nauəuə rəha Mosis kəni muvən mətəuarus=pən nauəuə mīn rəha iəni mīn rəha Uhgin.

²⁸ Kəni kinəhluva iuəkir o lahuənu u suah mil u kətian ikin. Kəni kinuafu māmə Iesu tinətaliuək minətapirəkis ilau məsəhtuliən, ²⁹ mətəu ilau kətioh nikin māmə, "Ei, təuvir māmə nəkuva kitahal min ik, mətəu tinəpinəpu rəkis, kəni təsuvəhiən rəueiu mitigar tiuvig." Kəni ko tuvən meruh ilau məhləharəg.

³⁰ Nian kinəhləharəg māmə okihlauən, kəni in təmos pīret kəni mənī-vivi Uhgin ohni, kəni ko məmkəris məfən kəm lau. ³¹ Kəni əmeiko Uhgin tol kinuəhrun māmə in Iesu, kəni əmeiko in tatig mikə mīn, kəni kəməsuəruhiən mīn. ³² Kəni kəmuəni=pən kəm lau mīn māmə, "Ei! ?Nian in təmāni=pa vivi Nauəuə Rəha Uhgin kəm lau e suaru, kəni kəmuətəu təuvir lan nikilau tətəgiən pik, uə kəpə?"

³³ Kəni rəueiu agin mīn, kəmuəhtul miaiet ikin əha miatəlig=pən mīn Jerusiləm. Kəni ikin əha, ilau kəmueh nətəmimi lepīn rəha Iesu mīne nətəmimi mīn nəuvein mīn rəhan kəməhuva motuhapumīn rəkis ilah mīn məutəharəg, ³⁴ kəni məutəni māmə, "Nipəhriənīən! İərmənig təmamiəgəh mīn, kəni Saimon Pitə* təmeh rəkis!" ³⁵ Kəni ilau kəmuəni=pən rəfin natimnati iətəm kəmol kəm lau e suaru, kəni muəni=pən nian ilau kəmuəhrun Iesu lan e nian iətəm in təməgəuvahli pīret məfən kəm lau.

*Nətəmimi mīn rəha Iesu kəmotəh in
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kəni nian kətuəni əhanəh nəghatiən mīn əha, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah mətəni kəm lah māmə, "Nəməlinuīən tətətig o təmah."

³⁷ Mətəu ilah kəmotauit lan kəni minəutəgin, nikilah təhti māmə kinotafu narmin kəti. ³⁸ Mətəu in təmāni=pən kəm lah māmə, "?Təhro rəhatəmah nətəligiən tətərah lanko? ? Təhro rəhatəmah nətəligiən tətəhtul pəgpəg? ³⁹ Oteh-to nəhlmak mīne nəhlkək māmə iəu əmə əpə. Otea=pa motek nipətik kəni motəhrun māmə iəu. Narmi iətəmimi nipətin mīne nikilkilin tikə, təsolīən māmə inu nauteh iəu, nipətik mīne nikilkilik əpə ikin."

⁴⁰ Təmāni nəghatiən əha, kəni məgəhun nəhlmin mīne nəhlkin kəm lah. ⁴¹ Kəni narmilah təmiuvig nikilah təmagiən pik kəni motalu māmə nati u in nipəhriənīən. İlah kəsotəni-vivi əhanəhiən nipəhriənīən lan. Kəni in təmāni=pən kəm lah māmə, "?Nauəniən kəti u nəutos, uə?" ⁴² Kəni kəmos nəmu nəuvetin iətəm kəmuvan rəkis motəfən kəm in, ⁴³ kəni e nəhmtilah, təmos mun.

⁴⁴ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah māmə, "Aupən ikin, nian iəmətatig əhanəh kitah mīn itəmah, iəməni nəghatiən u kəm təmah māmə, natimnati rəfin iətəm kəutəghati lak e Nauəuə Rəha Uhgin, okotəkeikei məhuva mautol nipəhriənīən lan, inu nəghatiən mīn e nauəuə rəha Mosis, mīne nauəuə mīn rəha iəni mīn rəha Uhgin, mīne Nauəuə Rəha Nəpuən Min."

⁴⁵ Kəni in təmerəh e rəhalah nətəligiən māmə okotəhrun nəghatiən mīn iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Uhgin. ⁴⁶ Kəni təmāni=pən kəm lah māmə, "Nəghatiən iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Uhgin tətəni māmə nətəmimi okotol tərah e Kristo iətəm Uhgin təmahli=pa, mautol tətətu nəhməiən e nipətin mətuvən mətəuarus timis, mətəu e nian tatol kisil lan, in otəmiəgəh mīn e nīmisiən. ⁴⁷ Kəni e nərgi Kristo u Uhgin təmahli=pa, nətəmimi okotəkeikei motəni pətigəm nəghatiən u māmə nətəmimi okotəkeikei motəuhlin kəni motohtəlig e rəhalah təfəgə tərah mīn, kəni Uhgin in otəsalpiniən nitai təfəgə, kəni malu e rəhalah nolīən tərah mīn. Nəghatiən u otəkeikei muvən kəm nətəmimi mīn e nəuaniləuis mīn rəfin e nitəni mīn rəfin, otətuəuin Jerusiləm muvən əpəha ikin mīn rəfin e nəhue nitəni mīn. ⁴⁸ İtəmah nəmotəh natimnati mīn u, kəni onəkotəni pətigəm əhruahru nəghatiən mīn lan. ⁴⁹ Kəni iəkahli=pa suah u iətəm rəhak Tatə təmāniəkis

^{24:26} Luk 9:22 ^{24:27} Sam 22:1-21; Aes 53 * ^{24:34} Nəghatiən Kris əhruahru tətəni māmə, "Saimon." ^{24:34} 1Kor 15:4-5 ^{24:37} Mat 14:26 ^{24:44} Luk 9:22 ^{24:48} Jon 15:27; Uək 1:8

məmə in otahli=pa kəm təmah, inu rəhan Narmin. Mətəu onəkotəhtahnin e taun əha motətəuarius=pən nəkotos nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni tərıauəh e nəmiəgəhiən rəhatəmah.”

*Uhgın təmos Iesu muvən
e neai*

(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kəni Iesu təmit ilah mohiet e taun məhuvən əha lahuənu Petəni. Kəni məfəri nəhlmin məfaki o lah. ⁵¹ Kəni nian təmətəfaki o lah, kəni məpəh ilah nian Uhgın təmos minatuvən əpəha ilis e negəu e neai. ⁵² Kəni kəmotəiuaiu motəfaki=pən kəm in, kəni uərisig lan, kəmohtəlig=pən Jerusiləm nıkilah tətəgiən. ⁵³ Kəni nian rəfin, kəutəhuvən e Nimə Rəha Uhgın məutəni-vivi Uhgın.

Jon

Nanusian Təuvir Rəha İesu Kristo İətəm Jon Təmətei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemīs, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti nətəmimi tueləf rəha İesu, kəni İesu tolkeikei pik in. E nauəuə u, Jon təsənian nərgin mine. Mətəu təmənī əmə nati tol lanu məmə “iətəmimi kəti mīn rəha İesu,” (Jon 18) uə “suah u iətəmi İesu tolkeikei pik,” (Jon 13:23; 20:2; 21:7,20) uə “İətəmi təmiəu-iəu muva iuəkir o İesu e nian kəməutauən e lafet rəha Pasova” (Jon 21:20). In təmətei nauəuə mīn u: Nanusian Təuvir İətəm Jon Təmətei, 1Jon, 2Jon, 3Jon, mine Nəhan-əhanian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi məmə okotəni nīpəhrianian e İesu. In tolkeikei məmə otasiru e lah mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik, mətəu-inu rəhalah nəhatətəian təsəskasik əhanəhian.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Jon in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəfin rəha niməfaki kautisiai in. In tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəhrun vivi rəhan nəgəhunian, kəni nian nəgəhunian eiua tətən, mətəu nətəmimi kotəhrun nahtipəsigan e nəghatən eiua mīn e nəghatən rəha Jon e nauəuə u.

?Təmətei nauəuə u o nak? Jon təmətei nauəuə u mətəni pətigəm vivi məmə İesu in nəti Uhgīn, kəni nətəmimi rəfin nətəm okotəhatətə lan, okotos nəmiəgəhian itulin. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm təhruahru məmə İesu in nəti Uhgīn, kəni İesu in Uhgīn pəhrian. Kəni Jon tolkeikei məmə otəni pətigəm nanusian mīn nəuvein rəha İesu iətəm nauəuə mīn rəha Matiu, mine Mak, mine Luk kəmslənian. Kəni tolkeikei məmə otəgəu əhruahru nətəligian mīn nəuvein iətəm nətəmimi kəutəni e İesu.

Nəghatən Rəha Uhgīn Təmuva İətəmimi, in İesu

¹ Aupən agin, e nətuəuinian nian, Nəghatən* tīnatig rəkis.† Nəghatən u təmətatig ilau Tatə Uhgīn, kəni Nəghatən u, in mīn, in Uhgīn. ² E nəukəti nian, in təmətatig rəkis ilau Uhgīn, ³ kəni Uhgīn təmol natimnati rəfin e Nəghatən u, kəni natimnati rəfin iətəm Uhgīn təmol, nati kəti tikə mine məmə Nəghatən u təsolian.‡§ ⁴ Inu, in Nəukəti Nəmiəgəhian,* kəni Nəmiəgəhian u, in Nəhagəhagian rəha nətəmimi rəfin.† ⁵ Nəhagəhagian əha, tətəsiəgəpin napinəpuian, kəni napinəpuian ko təsapirəkisian.‡

⁶ İətəmimi kəti iətəm Uhgīn təmahli=pa təmuva, nərgin u Jon Bəptais.§ ⁷ Təmuva mətəhtul pətigəm məmə otanus pətigəm Nəhagəhagian əha kəm nətəmimi, pəh ilah rəfin kotəni nīpəhrianian lan. ⁸ Səniəmə Jon Bəptais in Nəhagəhagian əha, mətəu in təmuva əmə məmə otəhtul pətigəm məni pətigəm Nəhagəhagian əha kəm nətəmimi rəfin.* ⁹ Nəghatən əha təmətuva e nəhue niftəni, kəni in Nəhagəhagian pəhrian, iətəm in tətəsiəgəpin nətəmimi rəfin.†

* **1:1** Nian Aposil Jon təmətei “Nəghatən” e japtə 1, tətəghati e İesu Kristo, kəni “Nəghatən” in təhmen e nərgin kəti rəhan. † **1:1** Jen 1:1; 1Jon 1:1; Jon 17:5; Nəh 19:13 ‡ **1:3** Laen e “Nəghatən” mil u kətuəni əmə nati kətiəh əmə. Mətəu-inu in nolian rəha Jon o nənien nati kətiəh e suaru pisin pisin mīn. § **1:3** Kol 1:16; 1Kor 8:6; Hip 1:2 * **1:4** Jon 5:26; 11:25; 14:6; Jen 1 † **1:4** Jon japtə 1 tatol məmə kitah kotətəlig e Jenesis japtə 1, nian Uhgīn təmol nəhue niftəni mine natimnati rəfin agin. Japtə mil u kuəghati e nəghatən, mine nəhagəhagian, mine nəmiəgəhian. Kəni Jon japtə 1 tətauin e İesu Kristo məmə in Nəghatən rəha Uhgīn, mine Nəhagəhagian, mine Nəmiəgəhian. ‡ **1:5** Jon 9:5; 12:46 § **1:6** Aposil Jon in təmətei nauəuə u. In tətəghati e suah pisin kəti e fes mīn u, nərgin u Jon Bəptais. * **1:8** Nətəmimi tepət kəməutəhtahnin Məsaia iətəm Uhgīn təmənī məmə otahli=pa, kəni ilah tepət, nikilah təhti məmə Jon Bəptais u in Məsaia. Jon 1:19-28 † **1:9** 1Jon 2:8; Jen 1:1-5 tətəghati e nəhagəhagian rəha nian Uhgīn təmol nəhue niftəni, kəni Jon tətəghati e nəhagəhagian rəha Narməngian Rəha Uhgīn iətəm tətəsiə e niki nətəmimi.

¹⁰ Nati æpnapin mæmæ Uhgîn tæmol niftæni u e Næghatiæn æha, kæni Næghatiæn u tæmætatiḡ e næhue niftæni u, mætæu nætæmimi ræha næhue niftæni u kəsotæniæn nîpæhriænien mæmæ in pæh. ¹¹ Tæmuva iman ikin, mætæu nætæmiman min kætæuhlin=pæn næmtahlah kæm in, mæsotolkeikeiæn. ¹² Mætæu nætæmimi næuvein kæmotos in, kæni ilah ræfin nætæm kæmotos in, nîkilah tagiæn ohni, kæni motæhatætæ e nærgin, kæni in tæmæfæn nepætiæn kæm lah mæmæ kotæhrun nuvaiæn nenæti Uhgîn min.‡ ¹³ Nenæti Uhgîn min æha, ilah kəsotairiæn e nolian u iæpæou min kætair lan, kæni mæsæniæn min mæmæ e nætæligiæn ræha iætæmimi, tæhmen e tatæ kæti iætæm tolkeikei in otos iæpæou. Mætæu ilah kætair vi min e Uhgîn, e ræhan æmæ nəsænæniæn.§

¹⁴ Næghatiæn æha, in tæmuva iætæmimi, mætatiḡ kitah min u nætæmimi ræha næhue niftæni. Kæni itimah iæmoteruh ræhan nepætiæn, kæni nəsænæniæn asoli mine næhagæhagiæn ræhan e næhmtitimah.* Inu, in nəsænæniæn asoli mine næhagæhagiæn ræha Næuan Kætiæh Æmæ, iætæm in tæmsipæn e Tatæ Uhgîn. In tæriauæh e næuviriæn iætæm tættætuati lan kæm tah, kæni mæriauæh min e nîpæhriænien.†

¹⁵ Jon tæmatahtul pætiḡæm mætæni æfæmæh mæmæ, “Iætæmi u inu iætæm iæu iæmætæni mæmæ, ‘Iætæmi kæti tætuærisiḡ lak, mætæu in ilis tapirækis iæu, mætæu-inu, nian iæmæsair æhanæhiæn, in tæmætatiḡ itulin rækis.’ ”‡

¹⁶ Kæni in tæmæriauæh e næuviriæn iætæm in tættætuati lan kæm tah, kæni e næuviriæn æha ræhan, nian ræfin in tættæfa, mætæfa, mætæfa, kæm tah ræfin. ¹⁷ Tol lanæha mætæu-inu Lou iætæm Uhgîn tæmæfa aupæn, Mosis in suaru ohni, mætæu Iesu Kristo in suaru ræha nætæuatiæn e næuviriæn æha mine nîpæhriænien ræha Uhgîn kæm tah.§

¹⁸ Iætæmi kæti tæseruhiæn Uhgîn nian kæti mine.* Mætæu Næuan Kætiæh Æmæ, in Uhgîn, iætæm in iuækir o niki Tatæ Uhgîn, in tæmol æpu Uhgîn kæm tah kæni kotæhrun.†

*Jon tæmæni mæmæ sæniæmæ in Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahliḡ
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

¹⁹ Kæni nætæmimi asoli min ræha nætæm Isrel nætæm kautatiḡ Jerusilæm, kæmotahli=pæn pris min næuvein mine Lifait min u, nætæm kætasiḡu e pris min e Nimæ Ræha Uhgîn, mæmæ okæhuva motæh Jon motætæpuæh ohni, mæmæ, “?Ik iætæmi pæh ko?” Kætætæpuæh mætæu-inu nætæmimi tæpæt kæmæutæni mæmæ Jon in Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa. Kæni æmeiko, Jon tæmahtul pætiḡæm mæni pætiḡæm in.

²⁰ Nian ilah kæmotætæpuæh ohni, in tæmæsæhluaigiæn, mætæu tæmæni=pæn æhruahru æmæ in kæm lah mæmæ, “Sæniæmæ iæu Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa.”

²¹ Kæni ilah kæmotæni mæmæ, “?Næmæ sæniæmæ ik Kristo, kæni ik pæh? ?Ik Elaijæ?”‡

Mætæu Jon tæni mæmæ, “Kæpæ, sæniæmæ iæu Elaijæ.”

Kæni ilah kæmotætæpuæh min ohni mæmæ, “?Næmæ sæniæmæ ik Elaijæ, kæni ik pæh? ?Ik iæni ræha Uhgîn iætæmi kæmætæni aupæn mæmæ otæpanuḡa?”§

Mætæu Jon tæni mæmæ, “Kæpæ.”

²² Kæni ilah kæmotæni mæmæ, “?Kæni ik pæh? Ik onækeikei mæni pætiḡæm ik kæm timah, pæh itimah iækæhuvæn motæni=pæn kæm nætæmimi kæmotahli=pa itimah iækæhuva.”

²³ Kæni tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Iæu u iætæm iæni ræha Uhgîn Aiseæ tæmæni rækis aupæn mæmæ, ‘Iæu u næuia iætæmi kæti tætauin æfæmæh æpæha ikin tæpiæ-mæpiæ ikin, mætæni mæmæ, otol suaru tæhruahru ræha Iærmæniḡ.’ ”*

²⁴ Nætæmimi nætæm kæmahli=pa ilah, Faræsi min næuvein æha ikin, ²⁵ kæni ilah kæmotætæpuæh o Jon mæmæ, “?Næmæ sæniæmæ ik Kristo iætæm Uhgîn tæmæni mæmæ otahli=pa,

‡ 1:12 Kæl 3:16 § 1:13 Jon 3:5; 1Pitæ 1:23 * 1:14 Jon tættæghati e aposil min nætæm kæmoteruh ræhan nepætiæn, mine nəsænæniæn, mine næhagæhagiæn e næhmtilah. † 1:14 Fil 2:7; 1Tim 3:16 ‡ 1:15 Jon 1:1 § 1:17 Rom 5:21

* 1:18 Eks 33:20 † 1:18 2Kor 4:6; Kol 1:19; 2:9; Næh 22:4 ‡ 1:21 Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 § 1:21 Dut 18:15 * 1:23 Aes 40:3

kəni səniəmā ik Elaijə, kəni səniəmā ik iəni iətəm kəmətəni pətigəm aupən, kəni təhro natol bəptais e nətəmimi?”

²⁶ Kəni tuhalpən mətəni māmā, “Iəu iatol bəptais e nətəmimi e nəhu, mətəu iətəmi kəti u ikin e nəlugin e təmah, iətəm itəmah nəkotəruru in. ²⁷ Iətəmi u tətərisig lak, mətəu in ilis, in tepət mapirəkis iəu, kəni iəu ləhtəni lan, kəni iəsəhmen aginien māmā iəkol uək əkəku agin kəti rəhan.”† ²⁸ Natimnati min u, kəmol əpəha e lahuənu kəti, nərgin u Petəni, in tətətig əpəha e nītəni=pən e nəhu Jotən. Ikin əha Jon təmatol bəptais e nətəmimi ikin.

Iesu in təhmen e nəti sipsip rəha Uhgīn.

²⁹ Kəməni lauig lan, Jon təmeruh Iesu tətəliuək mətəu, kəni in təni māmā, “!Ei! ! Oteruh-to! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgīn o noliən sakrifais lan o noliən tərəh min rəha nətəmimi.‡ Kəni in otəpanos rəkis noliən tərəh min rəha nītənimtəni min. § ³⁰ Iətəmi u inu, iəu iəmətəni kəm təmah māmā, ‘Iətəmi kəti tətərisig lak, mətəu in ilis tapirəkis iəu, mətəu-inu, nian iəməsair əhanəhien, in təmətatig itulin rəkis.’ ³¹ Nian iəu iəmətəghati lan, kəni iəu min iəməruru māmā in iətəmi pəh; mətəu iəmuva matol bəptais e nətəmimi e nəhu māmā iəkol əpu suah u kəm nətəmimi min rəha Isrel.”

³²⁻³³ Jon təmətəhtul pətigəm mətəni māmā, “Uhgīn təmahli=pa iəu māmā iəkol bəptais e nətəmimi e nəhu, kəni nian iəmətəghati lan, iəu min iəməruru māmā suah u inu. Mətəu Uhgīn təməni=pa kəm iəu māmā, ‘Onəkeruh Narmin Rəhak oteiuaiu matig e iətəmi kəti. Kəni suah u inu, in otol bəptais e nətəmimi e Narmin Rəha Uhgīn.’ Kəni əmeiko, uərisig iəmeruh Narmin Rəha Uhgīn təmsipəri e neai təhmen e mak, muva, meiuaiu məharəg-pəri lan. ³⁴ Iəu əhruahru iəmeruh nati u, kəni iəməhtul pətigəm mətəni pətigəm māmā, ‘Suah u inu, in Nəti Uhgīn pəhriən.’ ”

Iesu təmətuəuin mətəu in e rəhan nətəmimi

³⁵ Kəməni lauig lan, Jon tətəhtul əmə əha ləmen kətiəh əmə ilahal rəhan keiu iətəmi mil. ³⁶ Kəni nian nəhmti Jon təməhtul e Iesu taliuək mətəu kəni təni māmā, “!Ei! ! Oteruh-to! ! Suah u inu, in Nəti Sipsip rəha Uhgīn!”

³⁷ Kəni nian rəhan iətəmi mil kəmuətəu nəghatien əha, kəmuəhtul mətəuərisig e Iesu. ³⁸ Kəni Iesu teirair meruh suah mil u kətiatəu=pən in, kəni in təni māmā, “Ei! ! Suah mil! ?Nətuəsal lak onak?”

Kəni ilau kuəmə, “Rapai. ?Ik nətatig iə?” (Nəghatien u “Rapai,” nipətin u “Iəgətin.”)

³⁹ Kəni Iesu təməni=pən māmā, “Pəh kihlūvən nəkuəruh-to.” Kəni ilau kəmiəuərisig lan mihlūvən kuəruh ikin in tətətig ikin. Iuəkir mitigar tiuvig ləhnaiuv, ilau kəmətuəu ilahal min mətəuərus tapinəpu.

⁴⁰ Suah mil u kəti iətəm təmətəu Jon kəni muərisig e Iesu, nərgin u Antiru, pian u Saimon Pitə. ⁴¹ Kəni rəueiu agin min, in təmuəvən meh pian Saimon, kəni mənī=pən kəm in māmā, “!Ei! ! Inotafu rəkis Məsaia!” (Nəghatien u, Məsaia, nipətin u māmā, “Kristo,” iətəm Uhgīn təməni māmā otahli=pa.) ⁴² Kəni təmit Saimon muva o Iesu.

Kəni nian nəhmti Iesu təməhtul lan, kəni mənī=pən kəm in māmā, “Ik u inu Saimon, nəti Jon, mətəu rəueiu okauin ərəg-rəg lam māmā ‘Kefəs.’ ” (In “Pitə” e nəghatien Kris u nipətin māmā “kəpiel.”)*†

† 1:27 Nəghatien pəhriən iətəm Jon təməni, tol lanu, “Iəu iəsəhmen aginien māmā iəkos rəkis put rəhan.” Nətəmimi aupən kotəni māmā uək rəha nos rəkisən put rəha iərmənig, in uək rəha slef iətəm in ləhtəni agin. ‡ 1:29 Aupən ikin, e nian rəha Oltestimin, nətəmimi kautohamu nəti sipsip mautol sakrifais lan māmā otafəl rəkis təfagə tərəh rəhalah. Afin-to nəghatien u “sakrifais” e tiksineri. Jen 22:8; Aes 53:7; 1Pitə 1:19; Nəh 5:6 § 1:29 Hiprus 9:22,26 * 1:42 Nətəmimi rəha Kris kəutəni kəpiel māmā “pitə.” Kəni nəghatien u pitə tinuva nərgin kəti rəhalah, kətauin e nətəmimi lan. Kəmətei nauəuə min rəha Niutestimin e nəghatien rəha Kris. Nətəmimi tepət kəmətəghati e nəghatien rəha Kris, təhmen əmə e nətəmimi tepət e nəhue niftəni rəueiu kəutəghati e nəghatien mil u rəha Ingran uə Franis. “Kefəs” in nəghatien kəti rəha Aram u nipətin təni māmā kəpiel. Nətəm Isrel kəmətəghati e nəghatien rəha Aram təhmen e nətəm Vanuatu kəutəghati e nəghatien u Bislama. † 1:42 Mat 16:18

Iesu tæmauin e Filip mine Nætaniel

⁴³ Kæmæni lauig lan min, Iesu nikin tinæhti mæmæ otuvæn-to Kalæli.

Tæmæsal e Filip kæni meruh. Kæni Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “Va-to, mitæu=pa iæu.” ⁴⁴ Filip u, in iætæm Petsaitæ, ima Antiru mine Pitæ. ⁴⁵ Kæni in tæmuvæn mæsal meruh Nætaniel, kæni tæni=pæn kæm in mæmæ, “Itimah inoteruh suah æpælæ u, aupæn Mosis tæmætei rækis ræhan næghatiæn min iætæm tætgæhati lan e nauæuæ ræha Lou. Kæni iæni min ræha Uhgîn aupæn ilah min kæmotætei rækis næghatiæn min iætæm tætgæhati lan. In iætæm Nasærit, in næti Josip, kæni nærgîn u Iesu.”

⁴⁶ Mætæu Nætaniel tæni mæmæ, “!Nati nak! ?Nikim tæhti mæmæ nati tæuvir kæti otsipæn e Nasærit? !Kæpæ!”

Kæni Filip tæni mæmæ, “Intæh, tæuvir æmæ, pæh-to kian nækeruh-to.”

⁴⁷ Nian Iesu tæmeruh Nætaniel tætalieuæk mætuvæ, kæni tæni mæmæ, “!Suah u, in iætæm Isrel pæhriæn! !Neiuæiæn tikæ lan!”[‡]

⁴⁸ Kæni æmeiko Nætaniel tæmauit mætæpuæh o Iesu mæmæ, “?Næmæhra mæhrun mæmæ iæu iætæmi tol lanu?”

Kæni Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Nian ik næmætæharæg e næukæti nigî fik, kæni Filip tæsauin æhanæhiæn lam, mætæu iæu iæmafû rækis ik.”[§]

⁴⁹ Kæni Nætaniel tæni mæmæ, “!Iægætun! !Ik Næti Uhgîn! Ik Kig ræha nætæm Isrel!”

⁵⁰ Iesu tæmæni=pæn kæm in mæmæ, “?Ik næmætætætæ lak mætæu-inu iæu iæmæni æmæ mæmæ iæmeruh rækis ik nian næmætæharæg=pæn æha e næukæti nigî fik? Ik onæmaneruh nati asoli min tapirækis inu.” ⁵¹ Kæni mæni min mæmæ, “Nipæhriænien agin u iætæni=pinæ kæm tæmah mæmæ, onæpanoteruh negæu e neai otæuag, kæni nagelo min ræha Uhgîn kæutæri mautæhuvæn e neai, kæni mæuteiuaiu mæutæhuva e Næti Iætæmimi u tæhmen e suaru tatilpin nuvænien e neai mine næhue niftæni.”^{*}

2

Marit kæti æpæha Kenæ

¹ Kæmæni niæh lan, katol marit kæti æpæha Kenæ, lahuænu kæti e Kalæli. Kæni mæmæ ræha Iesu in æpæha ikin.^{*} ² Kæni ilah kotauin=pæn min e Iesu mine ræhan min nætæmimi, mæmæ ilah min okæhuvæn e marit æha. ³ Kautol mautol lafet, kæni nætæmimi min kotæmnim ræfin wain, kæni mæmæ ræha Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “Ræhalah wain tæmikæ.”

⁴ Mætæu Iesu tæni=pæn kæm in mæmæ, “?Pætæuæhli, tæhro nætælæhu=pa nati u kæm iæu? Nian ræhak tæsuva æhanæhiæn.”

⁵ Mætæu ræhan mæmæ tæni=pæn kæm noluæk min ræha marit mæmæ, “Itæmah onækotækeikei motol natimnati ræfin iætæm in otæni.”

⁶ Nîlosi nati asoli ilah sikis, kæmælin æha ikin æha o næhu, mæmæ nætæm Isrel ilah okoteikuas mæutaruætæh lan e næhmti Uhgîn. Nîlosi nati min u, kæmol e kæpiel, kæni kætiah tæhrun nosiæn uan-hanrit litæ næhu.

⁷ Kæni Iesu tæni=pæn kæm nætæm kautol uæk mæmæ, “Otætæ=pæn næhu e nîlosi nati min u.” Kæni kæmotætæ ilah kotæriæuæh vivi.

⁸ Kæni tæni=pæn kæm lah mæmæ, “Otætæ rækis næhu kæti motos mæhuvæn kæm iætæm tætermænig e marit.” Kæni ilah kæmotol lanæha.

⁹ Kæni nian iætæmi u tæmæmnim askæuvin, mætæu næhu tinol rækis wain lan. Mætæu iætæmi u in tætermænig e marit u, in tærruru mæmæ kæmos iæ wain u. Nætæmi min æmæ u nætæm

[‡] **1:47** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 Nærgîn u “Isrel,” in nærgîn kæti min ræha iætæmimi u Jekæp. Nærgîn u Jekæp nipætîn tæni mæmæ “iætæmi tæteiuæ.” Mætæu Uhgîn tæmauin ærægræg e nærgîn tuva “Isrel” mæmæ otægætun næmiægæhiæn vi ræhan.

[§] **1:48** Nigî min u fik, ilah nigî kæhrun min e nasumien ikin Isrel. Nætæmimi kautun næualah, kæni mæutæharæg ahgæl nimalilah. Kæutæharæg ahgæl pik nigî fik iuækir o nimæ ræhalah kæni mæutæfaki mæmæ nikilah otætæhti næghatiæn ræha Nauæuæ Ræha Uhgîn. Nati iætæm Iesu tæmæni e fes 47 mine 51 in tætgæhati e Nætaniel mæmæ næmæ tæhro tæmætæharæg ahgæl ræhan nigî fik, kæni nikin tæmatahti næmiægæhiæn ræha Jekæp. ^{*} **1:51** Jen 28:12 ^{*} **2:1** Næmæ tæhro Josip u iærman ræha Meri, mæmæ ræha Iesu, in tinimis rækis. Mætæu Jon u tæmætei nauæuæ u, tæmæsenien mæmæ inæha ikin ilah min ilah.

kəmos nəhu məhuva, ilah əmə kotəhrun. Kəni iətəm tətarmənig e marit təmauin e iətəm təmol marit, ¹⁰ mən=pən məmə, “Nian rəfin nətəmimi kotaupən motəfətigəm wain təuvir, kəni uərisig nətəmimi kotəmnim tepət ko, kəni kəpanəfətigəm inu təsəuvir pikiən. !Mətəu ik, nəmaharu kalin iətəm təuvir mətəuarus=pa u rəueiu!”

¹¹ Kəni inu nəmtətian iətəm Iesu təmətuəuin agin lan mol. Kəni in təmol ikin Kənə, lahuənu kəti e Kaləli. E nəmtətian əha, in təməgəتون nepətian rəha Uhgın lan, kəni rəhan nətəmimi min, kəmotəhatətə əskasik lan.

Iesu təməhgi pətigəm nətəmimi nətəm kəutol makit e Nimə Rəha Uhgın
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Uərisig e marit əha, in təmeiuaiu muvən e taun asoli əha Kapeniəm əpəha Kaləli ilah rəhan məmə mine pian min mine rəhan nətəmimi min. Kəni kəmotatig nian nəuvein əha ikin əha. ¹³ Kəni tinuva iuəkir o nian rəha lafet rəha nətəm Isrel iətəm kətəni məmə lafet rəha Pasova.† Kəni Iesu təməri muvən əpəha Jerusiləm.

¹⁴ Ihlua lan e Nimə Rəha Uhgın kəutəfaki ikin, Iesu təməfu nətəmimi kəutol səlim e kau, mine sipsip, mine mak min, məmə nətəmimi okotos nəhmtin o noliən sakrifais lan. Kəni nətəmimi nəuvein əha ikin, ilah kəutol senis e mən rəha nətəmi iki pisin pisin min. ¹⁵ Kəni in tos təulə nəuvein, mətəl o nalisian iətəmi. Kəni in mītəu nətəmi min u ilah kau min mine sipsip min məmə okohiet e Nimə Rəha Uhgın. Kəni in mauvəregin mən rəha nətəmi min u nətəm kəutol senis lan, kəni təmahuvihin-ahuvihin rəhalah tepəl min.‡ ¹⁶ Kəni mahi ilah min u nətəm kəutol səlim e iəuein mən=pən kəm lah məmə, “!Otəmki natimnati min u mohiet! !Itəmah məsotolien Nimə Rəha Tatə rəhak tuva məmə in nimə rəha noliən makit!” ¹⁷ Kəni nətəmimi rəhan, nikilah təməhti nəghatien kəti e Nauəuə Rəha Uhgın, iətəm tətəni məmə, “!əu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan.”§*

¹⁸ Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel nikilah təmahmə motətapuəh ohni məmə, “? Pəh təmol məmə nəkəhrun noliən nati u? !Ol nəmtətian məmə otəgəتون əhruahru kəm timah!”

¹⁹ Mətəu Iesu tənəni məmə, “Nəmə itəmah nəkotərəkin Nimə u Rəha Uhgın, kəni nian kisi əmə, iəu iəkuvləkin min təhtul.”†

²⁰ Kəni nətəmi asoli min əha kotəni məmə, “!Ei, nəman! Nətəmimi kəmotol uək asoli o nu ilah rəfin fote-sikis motuyləkin Nimə u Rəha Uhgın. !Onəkəhro lanu muyləkin e nian kisi əmə!”

²¹ Mətəu Nimə əha Rəha Uhgın iətəm Iesu tətəghati lan, in nipiətin. ²² Kəni uərisig, nian in tinimis rəkis, kəni minəmiəgəh min, kəni rəhan nətəmimi min, nikilah təhti nəghatien əha rəhan iətəm təməni. Kəni ilah kəmotəhatətə e Nauəuə Rəha Uhgın, mine nəghatien iətəm Iesu təməni=pən kəm lah.

Iesu tinəhrun rəkis nətəligian min rəha nətəmimi

²³ Nian əha Iesu təmətatig e Jerusiləm e nian rəha lafet rəha Pasova u, nətəmimi tepət kəmoteruh nəmtətian min iətəm in təmol, kəni kəmotəhatətə lan. ²⁴ Mətəu Iesu in təməhrun nati iətəm tətətig e nikilah, kəni məsəhatətəien e lah. ²⁵ Ko iətəmi kəti təsəhtul pətigəmiən məghati rəha nətəmimi lan, mətəu-inu Iesu təhrun rəfin nətəligian rəha nətəmimi.‡

3

Nikotiməs təmuvən meruh Iesu

¹ Iətəmi asoli kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, Nikotiməs.* In Farəsi kəti. ² Kəni nian kəti lapin, in təmuvən məmə otəghati ilau Iesu. In təməni=pən məmə, “!əgəتون, itəmah

† 2:13 Eks 12; Dut 16:1-6 ‡ 2:15 Afin-to e tiksineri “Nimə Rəha Uhgın” o nəhrunian natimnati nian Iesu təmuvən məhgi pətigəm nətəmimi e Nimə Rəha Uhgın. § 2:17 Suaru kəti min o nəuhlinian fes u tol lanu lan: “!əu iəkolkeikei pik Nimə Rəham e nikik, nikik pik agin lan, kəni nətəmimi okotohamu iəu lan.” * 2:17 Sam 69:9 † 2:19 Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29 ‡ 2:25 Jon 1:47; 6:61; 13:11 * 3:1 Jon 7:50-51; 19:39-42

iakotəhrun məmə ik iəgətun kəti iətəm Uhgín təmahli=pa ik nəkuva, mətəu-inu iətəmi kəti ko təsolian nəmtətian min u ik natol nəmə Uhgín təsatigian ohni.”

³ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi kəti təsair vivi minian,† ko in təseruhian Narməniagian Rəha Uhgín.”‡

⁴ Kəni Nikotiməs, narmīn təmiuvig pik, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Iətəmi tīnol iahgin rəkis, otəhro mair mətmətig min? Ko təsuvən minian e nərfi rəhan məmə kəni mair=pa min!”

⁵ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəmə iətəmi təsair viən e nəhu mine Narmīn Rəha Uhgín, ko təsuvəniən matig ahgəl Narməniagian Rəha Uhgín. § ⁶ Nipətītəmi təmair əmə e nīrə rəha iətəmi əmə, mətəu Narmīn Rəha Uhgín əmə u in tatol məmə narmītəmi tətair vi min. ⁷ Təsəuviriən məmə narməm otīuvig nian iəmāni=pinə kəm ik məmə, ‘Onəkəkei motair vi min.’ ⁸ Təhmen əmə e nīmətagi u nəseruhian məmə tatsipən ikin kəti, matelel nati matuvən ikin kəti iətəm in tolkei kəti məmə otuvən=pən ikin. Natətəu əmə, mətəu ik nəsoteruhian məmə təmsipən iə, kəni matuvən iə. Kəni e suaru kətiəh əmə, kitah kəsoteruhian Narmīn Rəha Uhgín, mətəu kauteruh əmə rəhan uək e nəmiəgəhian rəha iətəmi iətəm təmair vi min.”*†

⁹ Kəni əmeiko, Nikotiməs tətapuəh o Iesu məmə, “?Natimnati min u, otəhro lanu muva?”

¹⁰ Kəni Iesu tənī məmə, “Ik iəgətun asoli rəha nətəm Isrel. ?Təhro nəkəruru natimnati min u? ¹¹ Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətəm iətəni ilah, iəu iəkəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iətəni pətigəm, iəu ineruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəian e nəghatian min rəhatimah.‡ ¹² Iəu iəmāni natimnati min iətəm katol e nəhue nītəni əmə u, mətəu itəmah nəsotəhatətəian e rəhak nəghatian. ?Kəni nəmə iəkəni natimnati min iətəm katol e Negəu e Neai, nəkotəhro lanu motəhatətə lan? ¹³ Iətəmi kəti tīsuvəniən əpəha ilis e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, mənī pətigəm nian kəti mine. Mətəu Nəti iətəmi əmə, təmsipən iman ikin e Negəu e Neai, meiuaiu=pa, təhrun nənī pətigəmiən. §

¹⁴ “Aupən, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, Mosis təmos narmī sineik kəti, mətu-pəri ilis e nīgi əfəməh kəti, kəni mīləfəri.* Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, okəkəkei kətu-pəri mīləfəri Nəti iətəmi lanəha,† ¹⁵ məmə nətəmi min u nətəm okotəhatətə lan, ilah okotos nəmiəgəhian itulin.

¹⁶ “Tol lanəha, Uhgín təmolkei kəti pik nətəmi e nəhue niftəni, tol=pən in təməfa Nətin Nəuan Kətiəh Əmə, məmə nətəmi min rəfin u nətəm kəutəhatətə lan, ilah ko kəsəhuvəniən e nigəm itulin, mətəu okotos nəmiəgəhian itulin.‡ ¹⁷ Uhgín in təməsahli=paian Nətin tuva e nəhue niftəni u məmə otəni pətigəm nālpinian rəha noliən rəha nətəmi rəha nəhue niftəni, mətəu in təmahli=pa məmə Nətin otuva in suaru o nosmiəgəhian nətəmi e nəhue niftəni.

¹⁸ “Nətəmi nətəm kəutəhatətə lan, Uhgín otəsəniən nālpinian rəhalah. Mətəu nətəmi nətəm kəsotəhatətəian lan, Uhgín tīnəni rəkis nālpinian rəhalah, mətəu-inu kəsotəhatətəian e Nəti Uhgín Nəuan Kətiəh Əmə. ¹⁹ Uhgín tətakil nətəmi e noliən

† 3:3 Nəghatian u “nair viən,” nipətin keiu məmə, “iətəmi tətair vivi min” mine “Uhgín təmol məmə in tair e nairian rəha negəu e neai.” Nəghatian u in əha ikin e fes 5 min. ‡ 3:3 Jon 1:13; 1Pitə 1:23; Jem 1:18 § 3:5 Esik 36:25-27; Efəs 5:26; Tait 3:5

* 3:8 E nəghatian rəha Kris, nəghatian mīl u “nīmətagi” mine “narmīn,” ilau nəghatian kətiəh mīl əmə. † 3:8 Esik 37:9 ‡ 3:11 Nəghatian Kris əhruahru rəha fes 11 tətəni məmə, “Nipəhriənian agin u iətəni=pinə kəm ik məmə, nəghatian min u iətəm iəutəni ilah, itimah iəkotəhrun vivi, kəni natimnati iətəm iəutəni pətigəm, itimah inoteruh rəkis. Mətəu itəmah nəsotəhatətəian e nəghatian min rəhatimah.” Nəmə təhro, Iesu təməni məmə, “itimah” e fes u mətəu-inu e fes 2, Nikotiməs təməni məmə “itimah.” Uə nəmə təhro Iesu tətəghati e Uhgín, Narmīn Rəhan, mine in; uə nəmə təhro tətəghati e Jon Bəptais mine in. § 3:13 Nian Iesu təməni “Nəti iətəmi,” in təməghati aru lan.

* 3:14 Eruh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiən sineik. Jon 8:28; 12:32; 12:24 † 3:14 Nəghatian u “okəkəkei kətu-pəri mīləfəri Nəti iətəmi lanəha” nipətin keiu u ikinu: məmə nətəmi okotəfəri Iesu ilis e nīgi kəməluu məmə otimis, kəni mine Uhgín otəfəri min in təri muvən e neai ikin ima nisaiən. ‡ 3:16 Esik 18:23,32; 37:9; 1Tim 2:4; 4:10; 1Jon 4:9-10

u māmā, Nəhagəhagian tinuva rəkis e nəhue niftəni, mətəu nətəmini kəsotolkeikeian Nəhagəhagian, mətəu-inu nian rəfin rəhalah nolian, təsəhruahruian. ²⁰ Nətəmini nətəm kautol nolian iətəm təsəhruahruian, ilah kəutəməki e Nəhagəhagian. Kəni ilah kəsəhuvaian e Nəhagəhagian, mətəu-inu ilah kəutəpəh māmā Nəhagəhagian əha otasiəgəpin pətigəm rəhalah nolian tərāh min.

²¹ “Mətəu nətəmini nətəm kautohtəu=pən suaru rəha nīpəhriəniən ilah okəhuva e Nəhagəhagian, māmā Nəhagəhagian əha, in otasiəgəpin rəhalah nolian, kəni mətəgəhun māmā ilah kautol nəuia Uhgīn e nəsanəniən əmə rəhan.”

Jon təməghati min e Iesu

²² Uərisig e natimnati min əha, Iesu mine rəhan min nətəmini kəməhiet Jerusiləm motan əmə e nītəni Jutiə. Təmatig nuvəh nəvetin ilah min ikin əha, kəni matol bəptais e nətəmini. ²³ Mətəu e nian əha, Jon min, in tatol bəptais e nətəmini əpəha ikin kəti iuəkīr əmə o Salim, nərgin u, Aenon, mətəu-inu, ikin əha, nəhu tēpət ikin. Kəni nətəmini kautəhuvən ikin əha, māmā Jon otol bəptais e lah. ²⁴ E nian əha, kəsəfən əhanəhiən Jon e kaləpus.

²⁵ Kəni nətəmini nəuvein rəha Jon, ilah kəmotorgəhu ilah iətəm kəti u taskəlim vivi lou rəha Mosīs, o nolian əhruahru iətəm iətəmini otəkeikei maig māmā in otəhruahru e nəhmti Uhgīn. ²⁶ Kəni ilah kəməhuvən moteruh Jon, motəni=pən kəm in māmā, “Iəgəhun, ik nəkəhrun iətəmini kəti u aupən itəlau min əpəha e nītəni=pən ikin e nəhu Jotən, kəni ik nəməhtul pətigəm mətəghati lan kəm nətəmini. Rəueiu əha, in tinatol bəptais e nətəmini. Kəni ilah rəfin kinəutəhuvən ohni.”

²⁷ Kəni Jon təni=pən māmā, “Iətəmini təruru nolian nati kətiəh mine, nəmə Uhgīn əpəha e Negəu e Neai tətəfən uək əha kəm in. ²⁸ Itəmah u nəutəhtul=pa ohniəu. Itəmah nəkotəhrun māmā iətəni lanu māmā, ‘Səniəmə iəu Kristo iətəm Uhgīn təməni māmā otahli=pa.’ Mətəu Uhgīn təmahli=pa iəu māmā iəkaupən muva, kəni Kristo in otəpanuərisig. ²⁹ Iətəm aluə kəti māmā otol marit, in otos pətan vi rəhan. Mətəu iətəmini u tətəsiu e lafet rəha marit u, nīkin tagiən pik māmā otəhtul e nīkali iətəm aluə u mətəlig lan. Kristo in təhmen e iətəm aluə, kəni iəu iəkəhmen e iətəm tasiru. Kəni nīkik tagiən māmā in təmuva, kəni nīkik tagiən min māmā nətəmini okotuərisig lan. ³⁰ Kristo əha, in otəkeikei muva mə in ilis tapirəkis iəu, kəni ko iəu iəkeiuaiu.”

³¹ Iətəmini in təmsipən ilis e Negəu e Neai, in ilis tapirəkis nətəmini ərəfin. Iətəmini iətəm tətən əmə e nəhue niftəni, in iətəmini əmə rəha nəhue niftəni, kəni in təhrun əmə nəniən natimnati min u e nəhue niftəni u. Mətəu, iətəmini iətəm tatsipən ilis e neai in ilis tapirəkis nətəmini rəfin. ³² In tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən natimnati iətəm in təmeruh kəni minətəu rəkis, mətəu iətəmini kəti mine təsəhatətəiən e rəhan nəghatiən. ³³ Iətəmini iətəm təmos rəhan nəghatiən kəni mətəhatətə lan, in tətəhtul pətigəm māmā nəghatiən iətəm Uhgīn təməni, in nīpəhriəniən. ³⁴ Tol lanəha mətəu-inu iətəmini əha iətəm Uhgīn təmahli=pa tuva, in tətəni pətigəm əmə nəghatiən min rəha Uhgīn. Kotəhrun māmā in tətəni pətigəm əmə nəghatiən min rəha Uhgīn mətəu-inu Uhgīn təməfən Narmin Rəhan tərīəuəh lan, ko kəseuviəhliniən keruh kəni kəsehiən naunun lan.

³⁵ Əuəh, Tatə Uhgīn in tolkeikei pik Nətin əha, kəni in tinələhu=pən rəkis natimnati rəfin e nəhlmin. ³⁶ Iətəmini u iətəm tətəhatətə e Nəti Uhgīn u, in tatos nəmiəgəhiən itulin u, naunun tikə. Kəni mətəu, iətəmi tətəhti nəuia Nətin u, in ko təsosian nəmiəgəhiən itulin u nian kəti mine, mətəu-inu iətəmini iətəm tol lanəha, niəməha rəha Uhgīn tatuvən ohni naunun tikə.

4

*Iesu təmətəghati
kəm pətan Səmeria*

¹ Farəsi min kəmotətəu nəghatən, məmə İesu in tınatiuvi=pa nətəmimi tepət kinəutəhuva ohni, kəni in tatol bəptais e lah tepət. Rəhan nətəmimi tepət e rəha Jon. ² (Mətəu nıpəhriənən səniəmə İesu in tatol bəptais e lah, nətəmimi min əmə rəhan ilah kautol bəptais e nətəmimi.) ³ Kəni nian İesu tınəhrun məmə Farəsi min kinəutətəu nəghatən əha, kəni in təmiet Jutiə mitəlig=pən əpəha Kaləli.

⁴ Kəni nian in təmatuvən əha ikin əha, təməni məmə otəkeikei muvən=pən Səmeriə ikin.* ⁵ Kəni in təmuvən=pən e taun kəti e Səmeriə, nərgin u, Saikar. Taun əha, in iuəkir o nıtəni kəti iətəm Jekəp təmətei məfən aupən ikin† kəm nətın u Josip. ⁶ Kəni wel rəha Jekəp əha ikin. Kəni İesu tınəpəou agin, mətəu-inu in təmalıuək e suaru əfəməh, kəni tuva məharəg-pəri iuəkir o wel, mətəmeig. E nian əha, mitigar tınəhtul əhruahru.

⁷⁻⁸ Kəni rəhan min nətəmimi kəməhuvən əpəha itaun, məmə okotos nəhmti nauənən. Kəni təsuvəhən, pətan Səmeriə kəti, təmuva məmə otətu nəhu. Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Ei. Əfa-to nəhu nəuan nəvetin kəm iəu. İəkolkeikei məmə iəkəmnim.”

⁹ Kəni pətan Səmeriə u, təni=pən kəm in məmə, “!Ei! İk iətəm İsrəl ko, kəni iəu pətan Səmeriə. ?Təhro nətətapuəh=pa o nəhu kəm iəu?” Təməni=pən lanəha mətəu-inu iətəm Jutiə mine iətəm Səmeriə kəsüəmnim pətən nəhu e kap kətiəh.

¹⁰ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “İk nəkəruru nati nak iətəm Uhgın tolkeikei məmə otəfinə kəm ik. Kəni ik məruru min iəu, iəu u, iətətapuəh=pinə o nəhu kəm ik. Nəmə ik nəkəhrun, ik onəkətapuəh o nəhu ohniəu. Kəni iəu oiəkəfinə nəhu miəgəh.”‡

¹¹ Kəni pətan u, təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, ik rəham pəkıt tikə kəni wel u, in əpəha ləhtəni isəu. ?Nəhu miəgəh u, nətəni məmə onəkətu əhro lanu? ¹² Rəhatah kəha Jekəp u aupən, in təməfa wel u kəm tah, kəni in təmatətu nəhu ikin nımın, ilah nenətin min, mine rəhan min kau min. ?Kəni təhro? ?İk nəkapirəkis Jekəp, uə?”

¹³ Kəni İesu təməni=pən kəm in məmə, “Nətəm kəutəmnim nəhu e wel u, ilah okəpanotəuauə min. ¹⁴ Mətəu iətəmimi iətəm otəmnim nəhu iətəm iəu iəkəfən kəm in, ko təsəuauə minən nian kəti mine.Ş Nəhu iətəm iəu oiəkəfən kəm in, in təhmen e nəhmti nəhu kəti iətəm tətəpuəl-apuəl mətəiu əpəha imə e nıkin nian rəfin, mətəfən nəmiəgəhən itulin kəm in, iətəm otəsoliən naunun.”*

¹⁵ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “!İətəmi asoli, əui! Əfa-to nəhu u kəti kəm iəu, məmə iəu iəsəuauə minən nian kəti, kəni məsuvaıən min u ikinu, mətəu nəhu.”†

¹⁶ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Uvən mauın=pən e rəham iərman, kəni miəuva u ikinu.”

¹⁷ Kəni pətan əha təni=pən kəm in məmə, “M-m-m. İəu rəhak iərman tikə.”

Mətəu İesu təni=pən kəm in məmə, “Nətəni pəhriən məmə rəham iərman tikə. ¹⁸ Mətəu-inu ik, nəmitəu=pən rəkis nəman faif, kəni iərman u iətəm itəlau min nətuatig u rəueiu, səniəmə rəham əhruahru iərman. Nəghatən rəham u rəueiu, in nıpəhriənən.”

¹⁹ Kəni pətan u, təni=pən məmə, “!Ei-i-si! İətəmi asoli, iətəfu məmə ik iəni kəti rəha Uhgın. ²⁰ Tipitimah min aupən, ilah kəmutəfaki kəm Uhgın əpəha ilis e nıtəuət əpəha, mətəu itəmah nətəm İsrəl, nəutəni məmə Jerusiləm əmə əha, okəkeikei kətan ikin kətəfaki.”

²¹ Mətəu İesu təni=pən kəm in məmə, “Pətan, ik onəkəkeikei məni nıpəhriənən e rəhak nəghatən. Nian əha ikin tətəuə, məmə itəmah onəsotəfaki minən kəm Tatə Uhgın əpəha e nıtəuət asoli əha, mine Jerusiləm min. ²² İtəmah nətəm Səmeriə, itəmah nəutəfaki kəm Uhgın mətəu itəmah nəkotəruru in. Mətəu itimah iəutəfaki kəm Uhgın u, iəkotəhrun in,

* **4:4** E nian əha, tiəkis o nətəm İsrəl məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah neruhən, nətəm Səmeriə ilah kotamıkmik e nəhmti Uhgın. Kəni nati əpnapin kəməutəni min məmə kəmotəpən e Jekəp, mətəu kəutəmaki e lah min. † **4:5** Jen 48:22; Jos 24:32 ‡ **4:10** Pətan u təməşəhrun vivıən nıpəti nəghatən iətəm İesu təməni=pən məmə otəfən nəhu miəgəh. Nəghatən əha, nıpətin əhruahru u nəhmti nəhu kəti iətəm təhlan mətəpuəl-apuəl. Mətəu İesu in tətəghati aru lan, məmə Narmin Rəhan in tətəfən nəhu itulin. Aes 44:3; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Sek 14:8; Jon 7:37-38; Nəh 7:17; 21:6; 22:1,17 § **4:14** Jon 6:35 * **4:14** Sam 42:1-2; 63:1; Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 † **4:15** Jon 6:34

mətau-inu suaru rəha Uhgín o nosmiəgəhiən nətəmimi in təmsipa e timah, nətəm Isrel.‡
 23 Mətau otəsuvəhiən, Narmin rəha Uhgín in otasiru e nəfaki pəhriən min, mol ilah məmə ilah okotəhrun vivi Uhgín məmə Uhgín u, in Uhgín pəhriən, kəni mol ilah məmə ilah okotəfaki kəm in e nīkilah pəhriən. Mətau-inu Tatə Uhgín in tətəsal e nəfaki min nətəm kautol lanəha. Kəni nīpəhriənən məmə nian əha tinuva rəkis. 24 Uhgín səniəmə iətəmimi. Kəpə. In narmin. Tol lanəha, kəni nətəmimi nətəm kəutəfaki kəm in, ilah kotəkeikei motəfaki kəm Uhgín məmə Uhgín u, in Uhgín pəhriən, kəni ilah kotəkeikei motəfaki kəm in e nīkilah pəhriən e nəsanəniən rəha Narmin Rəhan.”

25 Kəni pətan u, təməni=pən kəm in məmə, “Iəu inəhrun məmə Məsaia, otəkeikei muva. Inu, kətauin lan məmə Kristo iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa. Kəni nian otuva, kəni in təhrun nəni pətigəmiən natimnati rəfin kəm tah.”§

26 Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Iəu u inu, iətəghati kəm ik.”

27 Kəni əmeiko, nətəmimi rəha Iesu kəmohtəlig=pa min. Kəni narmilah təmiuvig pik nian kəmotəh in tətəghati ilau pətan kəti. Mətau ilah kəti təməsətapuəhiən o pətan əha məmə, “?Ik nəkolkeikei nak?” uə kəm Iesu məmə, “?Ik nətəghati kəm pətan əha o nak?”

28 Kəni pətan u, təməpəh rəhan nīlosi nəhu tətəharəg, mitəlig muvən əpəha e taun. Təmuvən təməni=pən kəm nətəmimi ikin əha məmə, 29 “!Ei! Əhuvən-to motafu suah kəti əha ikin əha. In təməni pətigəm rəfin natimnati min iətəm iəu iəmol. ?Nəmə təhro in Kristo iətəm Uhgín təməni məmə otahli=pa?” 30 Kəni ilah kəmohtiet e taun əha, minautəhuvən məmə okotafu to Iesu.

Iesu təməghati əuhlin e nauəniən

31 Kəni e nian əha, nətəmimi rəha Iesu kəmautuh nīkin məmə, “Iəgəhun, ik auən kəti.”

32 Mətau in tənī=pən kəm lah məmə, “Iəu nəgək əpəha nauəniən iətəm itəmah nəkotərru.”*

33 Tol lanəha, rəhan min nətəmimi kīnəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Təhro? ? Kəmə təhro iətəmi kəti təməfən nauəniən kəti kəm in, uə?”

34 Mətau Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Uhgín təməhli=pa iəu iəkuva, kəni nauəniən u nəgək, məmə iatol natimnati iətəm in tolkeikei məmə iəkol.† Kəni iəkol rəfin uək min iətəm in təməfa məmə iəkol, o nol naununiən rəhan uək.

35 “Itəmah nəkotəhrun-to nəghatiən kəti u kətəni məmə, ‘Məuig kuvət əha ikin tətətig məmə okotətəuarus nian rəha nəuləkīən e nauəniən e nasumiən.’ Mətau iəu iətəni kəm təmah, oteruh-to nauəniən u e nasumiən. Rəueiu əha, nimalilah tinimətu rəkis. Nian rəha nəuləkīən əha rəueiu.‡

36 “Iətəmimi rəha nəuləkīən tinuva, minətətuəuin minatos rəkis rəhan nətəouīən. Kəni nauəniən u, in təməulək lan o nəmiəgəhiən itulin.§ E noliən u, iətəmimi iətəm tətəsum mine iətəmimi iətəm tətəulək lan mos mətuva, ilau pəti nīkilau otagiən. 37 Nəghatiən kəti u kətəni məmə, ‘Iətəmi kəti təmuvən məmə otərfei kəni misuv nati, mətau iətəmi pisin kəti min otəulək lan mos muva.’ Nəghatiən u, in nīpəhriənən. 38 Iəu iəmahli=pən itəmah məmə onəkəhuvən motəulək e nasumiən iətəm itəmah nəməsotərfeiən mine məsotisuvīən. Nətəpisin min, ilah kəmotəsum lan. Kəni itəmah nīnəutəhli nəua rəhalah uək.”

Nətəm Səmeriə tepət kəmotəhatətə e Iesu

‡ 4:22 Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 § 4:25 Nətəm Səmeriə kəmotəhrun e nauəuə rəha Dut 18:15-19 məmə Kristo in otəni əpu kəm lah nəlpəkəuiən rəha Uhgín. * 4:32 Job 23:12; Jon 6:27 † 4:34 Jon 5:30; 8:29 ‡ 4:35 Nian Iesu tətəghati e nauəniən e nasumiən iətəm nimalilah tinimətu rəkis, in tətəni əhruəhru əmə məmə, “!Oteruh-to! Nətəmimi kīnotəhtul maru rəkis. Sotoliən məi məutəpili o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgín təhmen=pən əmə e nətəm kautol məi o nəuləkīən, kəni məutəni məmə, ‘Məuig kuvət əha ikin, kəni nauəniən təpaniməhtə.’ Kəpə, nətəmimi kīnəutəhtul maru rəkis o nosiən nəghatiən rəha Uhgín.” § 4:36 Nīpəti nəghatiən u məmə nətəmimi rəha Iesu okotos nətəmimi məhuva o Uhgín təhmen=pən əmə e iətəmimi tatos nauəniən e nasumiən. Nətəmimi min okotos nəmiəgəhiən itulin.

³⁹ Kəni e taun u, nətəm Səmeriə tepət, ilah kəmotəhatətə e Iesu mətəu-inu pətan əha təməhtul pətigəm mətəni=pən kəm lah məmə, “Iesu təməni pətigəm natimnati rəfin iətəm iəu iəmatol.”

⁴⁰ Kəni nian nətəm Səmeriə kəməhuvən moteh, kəni kəmotəkeikei ohni məmə otuvən motatig ilah min. Kəni Iesu təmuven motatig o nian keiu. ⁴¹ Kəni nətəmini tepət min kəmotəhatətə lan e rəhan min nəghatiən.

⁴² Kəni mautəni=pən kəm pətan u məmə, “Itimah iəmotəhatətə lan o nəghatiən u iətəm ik nəməni=pa, mətəu rəueiu əha, iəkotəhatətə lan mətəu-inu itimah əhruahru iəmotətəu rəhan nəghatiən min, kəni motəhrun pəhriən məmə in Iosmiəgəh rəha nəhue niftəni.”*

Iesu təmol vivi nətə iətəmi asoli kəti rəha kig

⁴³ Nian Iesu təmatig mos nian keiu rəkis ikin əha, in təmiet muven Kaləli. ⁴⁴ Aupən, in təmətəni məmə iəni min rəha Uhgīn, nauət imalah min, ilah kəsotisiaiən ilah.† ⁴⁵ Nətəm Kaləli, aupən ilah kəməhuvən Jerusiləm mautol lafet rəha Pasova, kəni e nian əha, ilah kəmoteruh natimnati min iətəm in təmol ikin əha. Kəni nian Iesu təmuven Kaləli, nikilah təmagiən ohni.

⁴⁶ Kəni Iesu təmitəlig=pən min e lahuənu Kenə, əpəha Kaləli. Ikin əha aupən, in təmol nəhu tuva mol wain.‡ Kəni e Kapeniəm iuəkir əmə, iətəmi asoli kəti rəha kig tətətig ikin. Kəni nətən kəti tatimis. ⁴⁷ Kəni nian suah u təmətəu məmə Iesu təmsipən Jutiə minuva rəkis Kaləli, kəni in təmuva meruh Iesu. Kəni məni=pən kəm in məmə oteiuaiu muva əpəha Kapeniəm masiru e nətən. Mətəu-inu suakəku otimis rəueiu.

⁴⁸ Kəni Iesu təni=pən kəm suah u məmə, “! Nəman! Itəmah u, nəkotəni məmə onəkoteruh əmə nəmtətiən min mine natimnati min iətəm narmitəmah otaupən miuvig ohni, uərisig ko, nəpanotəhatətə lak. Mətəu nəmə nəsoteruhian, ko nəsotəhatətəiən lak.”

⁴⁹ Kəni suah kəha təni məmə, “! Iətəmi asoli, əui! ! Pəh kian uəhai əmə! ! Otəsuvəhiən rəueiu nətik timis!”

⁵⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Uvən; nətīm otəpanəmiəgəh.” Kəni suah u təməhatətə e nəghatiən rəha Iesu kəni mətəlig.

⁵¹ Nian in təmatuvən əhanəh e suaru, meruh rəhan noluək min, kəni ilah kotəni=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku tinəmiəgəh rəkis.”

⁵² Kəni in təmətapuəh o lah məmə, “? Təməuvir e nian nak?”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Nəniuv ləhnaiuv e uan klok rəhan nəpiapeiən təmikə.” ⁵³ Kəni suah u, təməhrun məmə, e nian əhruahru əha inəha, Iesu təməni=pən kəm in məmə, “Rəham suakəku otəpanəmiəgəh.” Kəni in mine rəhan min, kəmotəhatətə e Iesu. ⁵⁴ Inu nian tatol keiu lan iətəm Iesu təmiet Jutiə, muva Kaləli kəni mol nəmtətiən kəti.

5

Iesu təmol vivi suah kəti əpəha iuəkir e nəhu Petseta

¹ Uərisig e nian əha, Iesu təməri muven e taun u Jerusiləm, mətəu-inu katol lafet kəti rəha nətəm Isrel əha ikin əha.

² E Jerusiləm, noan nəhu asoli kəti əpəha ikin, iətəm kətaig lan. E nəghatiən rəha nətəm Isrel kətəni nərgin məmə Petseta. Kəni nimə kəti tətəhtul iuəkir o noan nəhu əha. Nimə u, fərantə lan, faif. In iuəkir əmə o ket u e nikali taun u, nərgin u, Ket rəha Sipsip. ³⁻⁴ Kəni ikin əha e fərantə min, nətəm kautohmis tepət kəutapili əha ikin. Nəuvein nəhmtilah tərah,

* **4:42** 1Jon 4:14 † **4:44** Nati əpnəpin Iesu təmair lahuənu Petlehem, e niftəni asoli Jutiə, nətəmini kəuteruh məmə in iətəm Nasərit əpəha Kaləli, mətəu-inu təmatig nuvəh ikin əha (Jon 7:41; 18:5; 19:19). Nətəmi Isrel e Jutiə mine Kaləli tepət kəsotəhatətə pəhriənian lan, rəhalah nəhatətəiən təkəku əmə lan, nian kəuteruh in tatol nati apispis nəuvein (Jon 1:11; 2:18,23-25; 4:45,48; 6:2,41,66). Mətəu nətəm Səmeriə nətəm kotatig e taun u Saikə, ilah kəmotəhatətə pəhriən lan, məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa (Jon 4:40-42). ‡ **4:46** Jon 2:1-11

kəni nəuvein nəhlkilah tərəh, nəuvein min nīpətilah nəuветin təmimis.* 5 Kəni suah kəti əha ikin tətəpili. In təmatimis minos rəkis nu tate-eit. 6 Kəni Iesu təmeruh suah u tətəpili, kəni in minəhrun məmə suah u təmimis nuvəh nəuветin, kəni tətəpuəh ohni məmə, “? Təhro? ?Nəkolkeikei məmə onəkəuvir?”

7 İətəmi tatimis əha təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, iətəmi tikə məmə otələs iəu meiuaiu muvən e noan nəhu əha nian nəhu təlauəl. Nian rəfin, iəu iətalkut pik məmə iəkeiuaiu muvən e nəhu, mətəu nətəmini nəuvein ilah kotəpirəkis iəu moteiuaiu məhuvən. Kəni ilah motəupən motek nəhu.”

8 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “!Əhtul! Mos rəham nīmahan maliuək matuvən.”

9 Kəni rəueiu aɡin suah kəha təməuvir min. Kəni maiu-aiu rəhan nīmahan mos matuvən.

Nati u kəmol e nian rəha Sapət,† 10 kəni nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotahi suah kəha iətəm tinəmiəɡəh e rəhan nīmisiən, motəni məmə, “Nian u rəueiu rəha Sapət; kəni təsəhruahruian e Lou rəhatah məmə onəkis lanko rəham nīmahan.”‡

11 Kəni in təni=pən kəm nətəmi min u məmə, “Mətəu suah u təmol vivi iəu, in təməni=pa məmə iəkos rəhak nīmahan maliuək matuvən.”

12 Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Suah pəh ko təməni=pinə kəm ik məmə onəkol nati u?”

13 Mətəu suah u təruru nərgi Iesu, mətəu-inu nətəmini tətəpət ikin əha, kəni Iesu təmikə=pən əmə əpəha e nikilah.

14 Kəni uərisig, Iesu təmeruh suah kəha e Nīmə Rəha Uhgın, kəni təni=pən kəm in məmə, “!Ei! !Eruh-to! !Ik nīnəuvir rəkis! Mətəu onətətu ik məmə nəsol minian təfəɡə tərəh min. Nəmə nəkol, nərahian kəti otos min ik, iətəm tərəh pik min.”

15 Kəni suah kəha təmuven məni pətiɡəm kəm nətəmi asoli min rəha Isrel məmə, “Suah u iətəm təmol vivi iəu, nərgin ko, Iesu.”

16 Kəni tol lanəha, nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kīnəutohtəu-ohtəu Iesu məmə okotol nərahian kəm in, mətəu-inu ilah kəuteruh in tatol natimnati min tol lanəha e nian rəha Sapət kəni nati u tol ilah kəutəməki lan. 17 Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian rəfin rəhak Tatə in tatol uək, kəni iəu min iatol uək.”§

18 Kəni nəghatian u, tol nətəligian rəhalah təskasik təhmīn min, məmə okotohamu in timis. Mətəu-inu rəueiu əha, səniəmə məmə tətətgəhli əmə Lou rəha Sapət, mətəu nati asoli aɡin, in tətəni məmə rəhan Tatə əhruahru Uhgın, kəni tol lanəha, in matol məmə in təhmen əhruahru e Uhgın.*

Iesu in tətərməniɡ mətəu-inu in Nəti Uhgın

19 Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmə, “Nīpəhriənian aɡin u iətəni kəm təmah, Nəti Uhgın təruru noliən nati kəti e rəhan aru əmə nətəligian. Təhrun əmə noliən natimnati min u iətəm təteruh Tatə Uhgın tatol, mətəu-inu natimnati rəfin u iətəm Tatə Uhgın tatol, Nətin, in min in tatol.† 20 Nətin təhrun noliən lanəha, mətəu-inu Tatə Uhgın tolkeikei pik Nətin, kəni in tətəɡətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəɡətun in e natimnati rəfin iətəm in tatol. Kəni in otəpanəɡətun min natimnati min kəm in iətəm iahgin min kotəpirəkis in min u, məmə otol itəmah narmitəmah tatiuvig pik ohni.

21 “Mətəu-inu Tatə Uhgın tatol nətəm kəmoħmis ilah kotəmiəɡəh min, kəni e noliən kətiəh əmə, Nətin təhrun nəfəniən nəmiəɡəhian kəm nətəmini nətəm nikin tagian məmə otəfən kəm lah.‡ 22 Mətəu-inu səniəmə Tatə Uhgın iətəm in otakil nətəmini, mətəu in

* 5:3-4 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatian Kris əupən, kəmətu=pən nəghatian rəha fes 3-4 tol lanu məmə, “3b İlah kəutəpili ikin əha məutəhtahnin nəuan əha məmə otəlauəl. 4 Mətəu-inu, nian nəuvein, əgelo kəti rəha Uhgın tuva, muvən e noan əha, kəni mol tatəlauəl. Kəni nian nəmə nəhu əha təlauəl, iətəmini iətəm təupən meiuaiu muvən e nəhu, nati əpnəpin tatos nīmisiən nak, mətəu rəhan nīmisiən otəuvir.” † 5:9 Sapət – Eruh e tiksənəri. ‡ 5:10 Jer 17:21 § 5:17 Jon 14:10 * 5:18 Jon 10:30,33; 19:7 † 5:19 Jon 14:10 ‡ 5:21 Rom 4:17; Jon 11:25

təmələhu=pən rəfin nakilian e nəhlmi Nətin, §²³ məmə nətəmini ilah rəfin okotisiai Nətin, təhmen əmə məmə inu kəutisiai lanəha Tatə Uhgın. İətəmini iətəm təsisiaien Nətin, ko təsisiaien Tatə Uhgın u iətəm təmahli=pa Nətin.†

²⁴ “Nipəhriənien agın u iətəni kəm təmah məmə, iətəmini iətəm tətətu rəhak nəghatien, kəni mətəhatətə e Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in tınatos nəmiəghien itulin. Ko in təsəhtulien e nəhmtək məmə oiəkəni pətigəm nalpinien rəhan. In tinagim rəkis e nimisien, kəni minuva o nəmiəghien.‡ ²⁵ Nipəhriənien agın u iətəni kəm təmah, məmə o nian kəti iətəm tətətuva, nətəmi min u kəmoħmis, ilah okotətu nəuia Nəti Uhgın, kəni nətəmi min u ilah kəutətəlig lan, ilah okotos nəmiəghien. Kəni nipəhriənien, nian əha tinuva rəkis. ²⁶ Tatə Uhgın in Nəukəti Nəmiəghien, kəni e noliən kətiəh əmə, in təmol məmə Nətin in min Nəukəti Nəmiəghien, § ²⁷ kəni in təmələhu=pən nəsanəniən mine nepətiən e nəhlmi Nətin məmə in otakil noliən min rəha nətəmini, mətəu-inu in Nəti İətəmini.

²⁸ “Təsəuvirien məmə narmitəmah otiuvig pik o nati u, mətəu-inu nian əha ikin tətətuva iətəm nətəm kəmoħmis okotətu nəuia Nətin, ²⁹ kəni ilah okotəhtul e rəhalah min suvət, ilah min u aupən kəmautol noliən təuvir min okotəkeikei mətəhtul min motos min nəmiəghien, mətəu nətəmi min aupən ilah kəmautol noliən tərəh min, ilah okotəkeikei mətəhtul min e nimisien kəni mətəhtul e nəhmti Tatə Uhgın məmə Nətin otəni pətigəm rəhalah nalpinien.*

³⁰ “İəu iəkərru nol aruiən nati kəti e rəhak əmə nəsanəniən. İəu iətakil noliən min rəha nətəmini min, mətəu iətol əhruahru əmə məmə rəhak Tatə tətəni mine məmə oiəkol. Kəni nian iəkakil noliən rəha nətəmini, iəkəhrun məmə iəkol təhruahru, mətəu-inu oiəsolkeikeien məmə iəkol əmə e rəhak nətəligien. İəkəkeikei mol təhmen e nətəligien rəha Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.”†

Nəhtul pətigəmiən o nəruəsanien İesu

³¹ Nəmə iəu pisin əmə iətəhtul pətigəm mətəghati aru lak, kəni rəhak nəghatien ko təsəhtulien.‡ ³² Mətəu iətəmi kəti min əha ikin in tətəhtul pətigəm kəni matol nəfigəmiən ohniəu, kəni iəu iəkəhrun məmə nəghatien min u rəhan iətəm tətəni lak ilah nipəhriənien. §

³³ “Aupən, itəmah nəmotahli=pən rəhatəmah min nətəmini məmə okəhuvən mətətəlig e nəghatien rəha Jon, kəni in təmətəhtul pətigəm o nipəhriənien.* ³⁴ İəğhati lanu lan, mətəu iəsəriəien e nəghatien rəha iətəmini əmə kəti məmə təhrun noliən nəfigəmiən ohniəu. Kəpə. Təsəliən lanəha.† İəğhati e nəghatien rəha Jon lanu mətəu-inu iəkolkeikei məmə Uhgın otosmiəğəh itəmah. ³⁵ Jon u, təhmen e lait kəti. Tətuəu məhəğəhəg vivi, kəni nikitəmah təmagien ohni o nian əkuəkir əmə.

³⁶ “Mətəu rəhak uək min,‡ ilah min kəutol nəfigəmiən ohniəu. Kəni ilah kotəsanən mətəpirəkis nəghatien min u Jon təmatəni. Uək min u, rəhak Tatə təməfa kəm iəu mə iəkol naunun e lah. Kəni uək min u rəhak, ilah kəutəni pətigəm iəu, kəni ilah mautol

§ 5:22 Kitah koteruh fes 21-22 kəni məhrun məmə İesu in otakil itah rəfin o nian kəti, kəni in otəfən nəmiəghien kəm nətəmini min u nətəm nikin tagien məmə otəfən kəm lah. Mətəu Jon 3:17 tətəğətu məmə İesu təməsuvaien e nəhue niftəni o nani pətigəmiən nalpinien rəhatah, mətəu təmuva o nəfəniən nəmiəghien kəm tah. * 5:22 Jon 5:26-27; 9:39; Uək 10:42 † 5:23 Luk 10:16; 1Jon 2:23 ‡ 5:24 Jon 3:18 § 5:26 Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 * 5:29 Nətəmini nətəm kəutəhatətə e İesu, kəutos nəmiəghien itulin. Nətəmini nətəm kəsotəhatətəien lan, ilah okotos nalpinien itulin (Jon 3:36; 5:24; Mak 16:16; Efəs 2:8-10). Natimnati min nətəm nətəmini kəutol, okotol əpu nəmə təhro ilah kəutəhatətə pəhriən e İesu o kəpə (Mat 7:17-20; Kəl 5:6; Jem 2:17,26). Uhgın tətəfən nəhatətəien kəm nətəmini əpnəpin əmə, kəni matig masiru min e lah məmə okəutol natimnati təuvir min. † 5:30 Jon 8:16 ‡ 5:31 Dut 17:6; 19:15 § 5:32 Jon 8:17-18 * 5:33 Jon 1:19-28 † 5:34 1Jon 5:9 ‡ 5:36 Uək min iətəm İesu təmol toll lanu lan: in təmol vivi nətəmini u kəutoħmis; in təmahli pətigəm narmin tərəh min e nətəmini; in təməğətu nətəmini e Narməniəghien Rəha Uhgın; in təmaugın nətəmini faif-tausin e pıret faif mine nəmu əkəku keiu; in təməniəhu nımətagi əsoli əpəha e nəhu Lek Kaləli. Natimnati min tol lanəha kəutəğətu məmə Uhgın in Tatə rəha İesu kəni mahli=pa e nəhue niftəni.

əpu iəu məmə rəhak Tatə in təmahli=pa iəu. § 37 Kəni Tatə Uhgin iətəm təmahli=pa iəu, inəha iətəm tinatəhtul pətigəm ohniəu. In tətəni pətigəm pau iəu, mətəu itəmah nəsoṭətəu aginiən nəuiən aupən mətəuarus=pa u rəueiu mine, kəni itəmah nəsoṭeruhiən nəhmtin. 38 Kəni nəghatiən rəhan təsatig viviən e nikitəmah, mətəu-inu itəmah nəsoṭəhatətəiən lak, iəu u, iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.

39 “Itəmah nəutafin pik nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgin, kəni moṭəhatətə e nəghatiən min əha məmə itəmah onəkotos nəmiəgəhiən iətəm naunən tikə. Mətəu oteruh-to. Nəghatiən min əha e Nauəuə Rəha Uhgin, ilah kəutəghati lak, məutəni pətigəm iəu.

40 Mətəu itəmah nəutəpəh nuvaian ohniəu məmə nəkotos nəmiəgəhiən ohniəu.*

41 “Iəsoliən nati agin e nani-viviən rəha nətəmini. Kəpə. 42 Mətəu mə itəmah ko, iəu iəkəhrun vivi itəmah, kəni iəu iəkəhrun vivi məmə nolkeikeiən rəha Uhgin tikə e nikitəmah. 43 Iəu iəmuva e nergī Tatə rəhak, mətəu itəmah nəsoṭosiən iəu e nikitəmah, nikitəmah təsagianiən ohniəu; mətəu nəmə iətəmi kəti tətəu e nergin aru əmə, kəni nikitəmah tos, kəni moṭagianiən ohni. 44 Nian rəfin itəmah nəkotolkeikei məmə nəkotos nani-viviən rəhatəmah min, mətəu nəsoṭalkut aginiən məmə onəkotol nati kəti iətəm Uhgin u, in pišin əmə in Uhgin, otəni-vivi itəmah ohni. ?Onəkotəhatətə əhro lanu lak nian nautol noliən əha?

45 “Təsəuviriən məmə nikitəmah otəhti məmə, iəu oiəkəni pətigəm noliən tərəh min rəhatəmah e nəhmti Tatə Uhgin. Kəpə. Mətəu Mosis pəhriən, nian rəfin itəmah nəutəsəl=pən ohni,† in otəni pətigəm noliən tərəh min rəhatəmah. 46 Mətəu-inu nəmə itəmah nəmoṭəhatətə pəhriən e nəghatiən min rəha Mosis, kəni itəmah onəkotəhatətə min e rəhak nəghatiən min. Mətəu-inu təmətei nəghatiən min kəutəghati lak. 47 Mətəu itəmah nəsoṭəhatətəiən e nəghatiən min iətəm in təmətei, toll lanəha, suaru tikə agin məmə onəkotəhatətə lak.”

6

Iesu təmaugin nətəmini tepət

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Uərisig e natimnati min u, Iesu təmuvən əpəha e nitəni=pən e nəhu asoli nergī u, Lek Kaləli. Kəni nergin kəti min u, Lek Taipiriəs. 2 Kəni nimənin nətəmini kəmautəuərisig lan, mətəu-inu kəutafu nəmtətiən min rəhan, iətəm tatol nətəmini kəutohmis kəmoṭəsənən. 3 Kəni Iesu təmuvən əpəha ilis e nitəuət kəti, kəni mətəharəg ikin ilah rəhan min nətəmini. 4 E nian əha, lafet kəti rəha nətəm Isrel u, kətəni məmə lafet rəha Pasova tinuva iuəkir.

5 Kəni nian Iesu təməsəl=pən, kəni meruh nimənin nətəmini tepət ilah kəməhuva, kəni in təmətapuəh o Filip məmə, “?Okotəhro motos pīret tepət təhmen e nətəmini min u məmə ilah okotun?” 6 In təməni askəuvin əmə məmə oteruh-to nəhatətəiən rəha Filip, mətəu in tinəhrun rəkis nati nak iətəm in otəpanol.

7 Kəni Filip tənī=pən kəm in məmə, “!Ei! Nəmə okos nəhmti pīret mənī lan təhmen e tu-hanrit tənariəs pau,* mətəu ko təsəhmenien. Nətəmini min u rəfin ilah okotun əmə təkəku məkəku.”

8 Kəni iətəmini kəti rəha Iesu, nergin u Antiru u pia Saimon Pitə, in təməni=pən kəm Iesu məmə, 9 “Suakəku kəti uəha tatos pīret faif kəmol e pale, mine nəmu keiu. Mətəu ko təsəhmen aginiən e nətəmini min əha.”†

§ 5:36 Jon 10:25; 14:11 * 5:40 E fes min u 31-40, Iesu tətəghati e lou rəha nətəm Isrel u tətəni məmə, nəmə iətəmi keiu uə kisil kəutəhtul məutəni pətigəm nati kəti e iətəmi kəti, nətəmini okotəhrun məmə nəghatiən rəhalah in nipəhriənien. Nətəmi asoli rəha Isrel, kəmoṭəni=pən kəm Iesu məmə, ko təsəhtulien məghati pətigəm aru əmə mətəu-inu in pišin əmə (fes 31). Mətəu Iesu tənī məmə kəpə, in min Jon Bəptais ilau min (fes 33); mine uək min rəhan təmol ilah (fes 36); mine Rəhan Tatə Uhgin (fes 37); mine nauəuə rəha Uhgin (fes 39). Ilah min u kəutəhtul məutəni pətigəm in. Afin-to Jon 8:17-18. † 5:45 Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7 “Tənariəs,” inu mənī rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tu-hanrit tənariəs təhmen e tu-hanrit-tausin vatu (200,000 vatu). † 6:9 2King 4:42-44

¹⁰ Kəni Iesu təni məmə, “Otəni=pən kəm nətəmini məmə okotəharəg.” Kəni ikin əha, manuvehli tepət, kəni ilah kəmotəharəg. Kəni nəmpə rəha nəman əmə, təhmen e faif-tausin.† ¹¹ Kəni Iesu təmos pīret, məni tagkiu kəm Uhgīn ohni, kəni məfən pīret u kəm lah rəfin u kəutəharəg, kəni matig mol mīn nati kətiəh əmə e nəmu. Kəni ilah kəmotun təhmen nərfilah tasisi.

¹² Kəni nian kīnotauən rəkis, nərfilah tasisi, kəni Iesu təni=pən kəm rəhan mīn nətəmini məmə, “Əhuvən motəuəri nīpispisi pīret mīn kəutəməhl-məhli. Təsəuviriən məmə okotərekin əmə.” ¹³ Kəni ilah kəməhuvən motəuəri nīpispisi pīret kəni məhuveipei=pən e kətim asoli mīn ilah tueləf kotəriauəh vivi. Pīret u, in nīpispisi pīret ilah faif kəmol e pale,§ iətəm nətəmini kəmotun motəpəh.

¹⁴ Kəni nian nətəmini kəmoteruh nəmtətiən əha iətəm Iesu təmol, kəni ilah kəmotəni məmə, “Nīpəhriənīən. !İəni pəhriən u* rəha Uhgīn iətəm aupən kəmətəni məmə in otuva e nəhue niftəni!”† ¹⁵ Kəni Iesu təməhrun məmə nətəmini mīn u kotəni məmə okəhuva motos in məhuvən motəkeikei kəm in məmə in otuva mol kig rəhalah. Kəni in təmagim mīn, məpəh ilah mūvən əpəha e nītəuət, mətan in pisin əmə.‡

*Iesu təmaluək e nəhue nəhu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nian mītigar təmeiuiəu, nətəmini rəha Iesu mīn kəmotəuiəu məhuvən e lek əha. ¹⁷ Kəni tīnapinəpu, mətəu Iesu tikə, təsuva-əhanəhiən. Kəni əmeiko, ilah kəməhuvən motəri e bot kəti, kəni mīnəutasuə lan mīnəutohapumīn mīn e lek, məmə ilah okəhuvən Kapeniəm. ¹⁸ Kəni nīmətagi asoli kəti təməhtul mīnatol nəhu tīnətərah. ¹⁹ Kəni nian ilah kəməutasuə mautəhuvən, təhmen e faif uə sikis kilomitə, kəni ilah kəmotafu Iesu taluək e nəhue nəhu§ mətuva iuəkīr o rəhalah bot. Kəni ilah kəmotəgin pīk,* ²⁰ mətəu in təməni=pən kəm lah məmə, “Sotəgin pīkiən, mə iəu əpə.” ²¹ !Kəni nīkilah təmagiən mə kotələs in e bot, mautol əmeiko, rəueiəu agīn, mətəu bot tīnuvən e nəve nəhu e nītəni=pən ikinu kəməutəni məmə okəhuvən ikin!

Nətəmini kəməutəsəl e Iesu

²² Kəməni lauig lan, nətəmini mīn nətəm kəutatig əha e ləven=pən=pa ikin e lek asoli u, ilah kəmoteruh məmə aupən, bot kətiəh əmə tətəhtul. Kəni ilah kotəhrun məmə Iesu təsuvəniən e bot u ilah rəhan mīn nətəmini, mətəu-inu nian kəməhiet, ilah pisin əmə məhuvən. ²³ Kəni bot mīn nəuvein, komotsipən e taun u Taipiriəs, ilah kəməhuva. Ilah kəməhuvəri iuəkīr əmə u ikinu iətəm İərmənig təməhtul ikin məfaki mətəni tagkiu o pīret, kəni nətəmini kəmotun. ²⁴ Kəni ilah kəmoteruh məmə Iesu tīnikə u ikinu, moteruh məmə rəhan mīn nətəmini kīnohkə mīn, kəni tol lanəha, ilah mīn kəmotəsəuə mīn e bot mīn, məhuvən Kapeniəm, mautəsəl lan.

Iesu in pīret rəha nəmiəgəhiən

²⁵ Nian nətəmini mīn u kəmoteruh Iesu əpəha nəve nəhu=pən əpəha e lek u, kotətapuəh ohni məmə, “?İəgətu, ik nəmuva u ikinu nəhgīn?”

²⁶ Mətəu Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nīpəhriənīən agīn iətəni kəm təmah məmə, itəmah nəutəsəl lak, səniəmə nəmoteruh nəmtətiən mīn u iətəm iəmol, mətəu itəmah nəmotun əmə pīret, nərfitəmah tasisi. ²⁷ Mətəu təsəuviriən məmə itəmah nəhgītəmah otikə o nosiən pīret iətəm otəpanəmnəmit mikə.† İtəmah, nəhgītəmah otəkeikei mikə o nosiən pīret iətəm tətətig itulīn u, pīret rəha nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.‡ Pīret u, inu,

‡ 6:10 Nīpətan mīne kəlkələh mīn ilah mīn e nīmənīn əha, mətəu kəməfin əmə nəman. Noliən rəhalah tol lanəha. !Nəmə təhro, nətəmini ilah rəfin tuenti-tausin! § 6:13 Pale in nati kəti təhmen e rais uə wit. * 6:14 Nətəm İsrəl ilah kəmotəhtahnīn iəni kəti məmə in otuva təhmen e Mosis (Jon 1:21). E nian rəha Mosis, Uhgīn təməfən pīret təmsipəri e neai, nərgin u mana. Kəni ilah kəməuteruh əmə Iesu təmol nati apispis, maugin ilah e pīret. Rəhalah nətəligiən təmuvən o nauəniən (fes 26) mīne noh rəkisiən ilah o nətəm Rom (fes 15). † 6:14 Dut 18:15-19 ‡ 6:15 Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 § 6:19 Job 9:8 * 6:19 Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 † 6:27 Aes 55:2 ‡ 6:27 Jon 6:35,48

Nəti İətəmini otəpanəfinə kəm təmah; mətəu-inu Tatə Uhgın, in təməgətu n məmə nikin tagiən o Nətin.”§

²⁸ Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “?Noliən nak mın u iətəm Uhgın tolkeikei məmə itimah oiəkotol?”

²⁹ Kəni İesu tənı=pən kəm lah məmə, “İtəmah nəkotəkeikei motəhatətə lak, məmə Uhgın təmahli=pa iəu.* Nati u inu Uhgın in tolkeikei.”

³⁰ Kəni ilah kəmotətapuəh mın ohni məmə, “?Mətəu ik onəkol nəmtətiən nak, məmə itimah iəkoteruh kəni iəkotəhatətə lam? ?İk onəkol nati nak? ³¹ Nian rəhatah kəha mın u aupən, ilah kəmutan ikin təpiə-məpiə ikin, ilah kəmutun ‘mana.’† Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, ‘In təməfən pıret iətəm təmsipən e Negəu e Neai məmə ilah okotun.’”‡

³² Mətəu İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nıpəhrıənıən aɡın u iətəni kəm təmah məmə, səniəmə Mosis təməfinə pıret u iətəm tatsipən e Negəu e Neai məmə nəkotun. Mətəu mə rəhak Tatə in təməfinə. Kəni in u tətəfinə pıret pəhrıən iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məmə itəmah onəkotun. ³³ Mətəu-inu pıret rəha Uhgın, inu in iətəm tatsipən e Negəu e Neai, məteiuaiu=pa e nəhue nıftəni.§ Kəni pıret u tətəfən nəmiəɡəhiən kəm nətəmini e nəhue nıftəni.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, kəsi, əfa-to pıret u kəm tımah nian rəfin.”†

³⁵ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “İəu u, iəu‡ Pıret iətəm tətəfən nəmiəɡəhiən. İətəmini otuva ohniəu, in nəumis otəsus minıən. Kəni iətəmini iətəm otəhatətə lak, in otəsəuəuə minıən.§* ³⁶ Mətəu iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah, məmə nati əpnəpın nauteruh iəu, mətəu itəmah nəotəhatətəiən lak. ³⁷ Nətəmini nətəm rəhak Tatə tətəfa ilah kəm iəu, ilah okəhuva ohniəu. Kəni iətəmini iətəm otuva ohniəu, ko iəsahli pətiɡəmiən.† ³⁸ Mətəu-inu iəu iəmsisipənıən e Negəu e Neai meiuaiu=pa e nəhue nıftəni məmə iəköl natimnati mın u iəu əmə iəkölkeikei. Mətəu iəmuva məmə iəköl natimnati mın u iətəm rəhak Tatə təmahli=pa iəu iəkuva ohni. ³⁹ Kəni in tolkeikei məmə iəu iəkəskəlım tiəkis nətəmini mın u nətəm in təməmkı=pa ilah kəm iəu, oiəsəmkarəpənıən e iətəmi kəti mine. In tolkeikei məmə e naunun nian, iəu iəköl nətəmi mın u ilah okotəmiəɡəh mın e nımiəsıən.‡ ⁴⁰ Mətəu-inu rəhak Tatə in tolkeikei məmə nətəmini rəfin nətəm kəutəsəl=pən o Nətin, kəni motəhatətə lan, ilah okotos nəmiəɡəhiən itulin. Kəni e naunun nian, iəu oiəköl nətəmini mın u ilah okotəmiəɡəh mın e nımiəsıən.”

⁴¹ Kəni o nati u, nətəmini nıkilah tınətuəuin mətagət, mətəu-inu in tətəni məmə, “İəu u, Pıret iətəm tatsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue nıftəni.” ⁴² İlah kəutəni məmə, “?Təhro? Suah u in İesu, nəti Josip, kitah kotəhrun əmə rəhan tatə mine məmə. ?Təhro in tətəni lanəha məmə, ‘İəu iəmsipən e Negəu e Neai, mətuva e nəhue nıftəni?’”

⁴³ İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Təsəuvıriən məmə nəkotəghati lanko. ⁴⁴ Nəmə Tatə Uhgın iətəm təmahli=pa iəu iəkuva, in təsiuvi=paıən iətəmini kəti tuva ohniəu, kəni ko iətəmini u təsuva aruiən ohniəu məmə iəköl otəmiəɡəh mın e nımiəsıən e naunun nian.§ ⁴⁵ Nəghatiən iətəm iəni kəti təmətei aupən e Nauəuə rəha Uhgın, tətəni tol lanu məmə, ‘Uhgın in otəgətu nətəmini rəfin.’* İətəmini iətəm tətətəlig e nəgətuııən rəha Tatə Uhgın kəni mos rəhan nətəliɡiən ikin, in tətuva ohniəu. ⁴⁶ İətəmini kətiəh mine tiəkə, iətəm

§ 6:27 Aes 55:2 * 6:29 Jon 6:35; 1Təs 1:3; 1Jon 3:23 † 6:31 Nam 11:7-9 ‡ 6:31 Eks 16:4,15; Neh 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 § 6:33 Jon 3:13,31 * 6:33 Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4 † 6:34 Mat 6:11; Jon 4:15 ‡ 6:35 Jon 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 § 6:35 Jon 4:14; 7:37-39 * 6:35 E nauəuə rəha Jon, İesu in tətəni in məmə in nati səpın: in Pıret iətəm tətəfən nəmiəɡəhiən (6:35); in Nəhəɡəhəɡiən rəha nətəmini u e nəhue nıftəni (8:12); in Namtılhuə (10:7,9); in İətəmini rəha Nəsəl Vivıən Sipsip Mın (10:11,14); in Nəukəti Nair=pa Minıən e Nımiəsıən, kəni in Nəukəti Nəmiəɡəhiən (11:25); in Suaru, mine Nəukəti Nıpəhrıənıən, mine Nəukəti Nəmiəɡəhiən (14:6); in Nəukəti Nıɡi Pəhrıən (15:1). † 6:37 Jon 17:2 ‡ 6:39 Jon 17:2,12; 18:9 § 6:44 Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 * 6:45 Aes 54:13; Jer 31:34

tāmeruh Tatə Uhgin. In pisin əmə u iətam təmsipən lan, tāmeruh in. ⁴⁷ Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətamimi iətam tətəhatətə lak, in tinos nəmiəgəhian itulin.

⁴⁸ “İəu u, Piret rəha nəmiəgəhian.† ⁴⁹ Nati əpnapin tipitəmah min aupən, ilah kəmotun piret u ‘mana’ əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, mətəu ilah kəmoħmis rəkis. ⁵⁰ Mətəu Piret iətam təmsipən e Negəu e Neai meiuaiu=pa u rəueiu, in tol pisin. Piret u, təmeiuaiu=pa məmə iətəmi iətam tatun, ko təsimisən ⁵¹ İəu u, iəu Piret iətam tətəmiəgəh, təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. Iətəmi otun Piret u, in otəmiəgəh matuvən əmə lanko naunun tikə; kəni Piret u, iətam iəu iəkəfinə o nəmiəgəhian rəha nətəmiimi e nəhue niftəni, inu nəhuvegək.”

⁵² Nəghatən u təmol nətəmiimi kinautəhtul minautorgəhu kəm lah min, motəni məmə, “?Təhro ?Suah u təhrun nəfaiən nəhuvegin kitah kotun?”

⁵³ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nəmə itəmah nəsotunian nəhuvegi Nəti İətamimi, kəni məsotəmnimian niran, ko nəsotosiən nəmiəgəhian itulin.‡ ⁵⁴ İətamimi iətam tatun əmə nəhuvegək mətəmnim nırak, in otos nəmiəgəhian itulin,§ kəni e naunun nian, iəu oiəkol in otəmiəgəh min e nimisən.* ⁵⁵ İəməni lanəha, mətəu-inu nəhuvegək in piret pəhriən nig nətəmiimi. Konu nırak, in nəmnimian pəhriən nim nətəmiimi. ⁵⁶ İətamimi iətam tatun nəhuvegək, kəni mətəmnim nırak, in otatig lak. Kəni iəu iətatig lan.††

⁵⁷ “Rəhak Tatə iətam təmahli=pa iəu iəkuva, in nəukəti nəmiəgəhian. Kəni iəu iatos nəmiəgəhian ohni. Kəni e noliən əħmen əmə, iətamimi iətam tatun iəu, inu tatos nəmiəgəhian ohniəu. ⁵⁸ İəu u piret pəhriən, iətam təmsipən e Negəu e Neai, meiuaiu=pa e nəhue niftəni. In təsəħmenian e piret u, iətam tipitah min aupən kəmautun. Nati əpnapin məmə ilah kəmotun piret əha, mətəu ilah kinohmis rəkis. Mətəu iətamimi iətam tun piret u, in otos nəmiəgəhian itulin, iətam naunun tikə.”§ ⁵⁹ İesu təməni pətigəm nəghatən min u, nian təmətəgəhun nətəmiimi əpəha e nimə rəha nuħapuminiən* e Kapeniəm.

Nətəmiimi min rəha İesu kəmotəpəh nəhatətəian lan

⁶⁰ Nətəmiimi tepət rəha İesu kəmotətəu nəghatən u rəhan, kəni ilah kotəni məmə, “! Nəman! !Nəghatən u tiəkis agin! ?Pəh u təhrun nosiən nəghatən tol lanəha?”

⁶¹ Kəni İesu təməhrun aru məmə nətəmiimi min rəhan, kinautəni mun-mun e nəghatən əha rəhan. Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “?Mətəu təhrol əha? ?Nətəligiən rəhatəmah təmeiuaiu o nati u? ⁶² ?Mətəu nəmə təhro nəkotəruh Nəti İətamimi təri matuvən min ikin əha, in təmsipən ikin aupən, təhrol u rəueiu?† ⁶³ Narmin Rəha Uhgin əmə təhrun nəfəniən nəmiəgəhian kəm iətamimi.‡ Nəsanəniən rəha iətamimi təruru noliən nati u. Nəghatən min u iəmatəni kəm təmah, ilah nəghatən min rəha Narmin Rəha Uhgin iətam tətəfən nəmiəgəhian kəm nətəmiimi. ⁶⁴ Mətəu itəmah nəuvein u ikinu, itəmah nəsotəhatətə əhanəhian lak.” (İesu təməni lanəha mətəu-inu in tinəhrun rəkis e nətuəuiniən məmə nətəmi nipəh min u kəsotəhatətəian lan, kəni pəh u in otegəhan=pən e nəħlmi tikimər min rəhan.)§ ⁶⁵ Kəni in təməni məmə, “O nati u inu, iəu iəməni rəkis kəm təmah, məmə ko iətamimi kəti təsuvaian ohniəu nəmə Tatə Uhgin təsolian suaru ohni.”*

† **6:48** Piret əpnapin əmə tasiru e nipətitah məmə kitah okotəmiəgəh kəni məutətig, mətəu İesu, in Piret rəha nəmiəgəhian, kəni in nəukəti nəmiəgəhian itulin, iətam tətətuəuin u rəueiu. ‡ **6:53** İesu tətəghati e nəghatən əħlin əha məmə katun nəhuvegin, katənim niran. Nipətin u, məmə nətəmiimi okotəkeiki motəhatətə e rəhan nimisən kəni motos nəmiəgəhian itulin. (Jon 6:27,29,35,47-48,60). Nati nak in təməni tol nikitah təhti nipəti Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu; Mat 26:26,28. § **6:54** Fes 54 in suaru kəti min rəha nəniən fes 40. Nipətilau kuəħmen-əħmen e lau min. In təhruahru əmə məmə nuniən nəhuvegi İesu mine nəmnimian niran in nəghatən əħlin o nəhatətəian rəhatah. * **6:54** Sam 63:5 † **6:56** Nian kitah kəutəni məmə kəutətig e İesu, uə kəutəpeir=pən e İesu, nipətin u məmə kitah kəutətig e İesu məsoħietən, məutsipən lan, məutəhtul=pən lan, kautos rəfin nəsanəniən rəhatah ohni, məutarəriə lan, kəutəlipin kitah min. ‡ **6:56** Jon 15:4-7; 1Jon 3:24; 4:15 § **6:58** Jon 6:41,51 * **6:59** “nimə rəha nuħapuminiən” — Afin-to e tiksənəri. † **6:62** Jon 3:31; 17:5 ‡ **6:63** Jon 6:68; 2Kor 3:6 § **6:64** Jon 2:25 * **6:65** Jon 3:27; 6:44; 14:6

⁶⁶ Uərisig e nəghatiən əha, nətəmimi rəhan tepət kəmotagim, minotəpəh nitəu-pəniən.

Pitə təməni pətigəm məmə in tətəhatətə e Iesu

⁶⁷ Kəni Iesu təmətapuəh o rəhan nətəmimi tueləf məmə, “?Təhro e təmah? ?Itəmah min nəkotəni məmə nəkotagim motəpəh iəu?”

⁶⁸ Kəni Saimon Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?İərməni, itimah oiəkəhuvən o pəh? Ik əmə u, rəham əmə nəghatiən in tətəfən nəmiəgəhiən iətəm naunun tikə.† ⁶⁹ Kəni itimah inotəhatətə rəkis lam, kəni itimah inotəhrun rəkis məmə ik İətəmi Asim rəha Uhgın.”‡

⁷⁰ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Itəmah u, nətəmi tueləf rəhak. İəu u, iəmitəpən itəmah, mətəu itəmah kəti u ikin, in iərmis.”§ ⁷¹ In tətəni Jutəs, nəti Saimon Iskariot, mətəu-inu in min in iətəmi tueləf kəti rəha Iesu, mətəu uərisig ikin, in otəpanegəhan=pən in e nəhlmi rəhan min tikimir.*

7

Iesu təməghati ilah pian min

¹ Uərisig e natimnati min u, Iesu təsolkeikeiən məmə otuvən lahuənu min e Jutiə məmə otol rəhan uək əha ikin əha, mətəu-inu, nətəmi asoli rəha nətəm Jutiə kəmotətəi nəniən oneuən kəti ohni məmə okotuhəmu in. Kəni titəlig muvən lahuənu min e nitəni Kaləli.

² Mətəu nian tinəkuəkir e nian rəha noliən lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin ko lafet rəha Noliən Nimauvluvl.* ³ Kəni pia Iesu min kəmotəni=pən kəm in məmə, “Təuvir agin konu məmə nəkiət muvən əpəha Jutiə, pəh nətəmimi min rəham əha ikin əha, ilah koteruh nati apispis min rəham iətəm natol. ⁴ Mətəu-inu iətəmi iətəm tolkeikei məmə nətəmimi okotəhrun in, kəni ko təsəhluaigən e rəhan min uək min. Nəmə natol natimnati min u, uvən mol əpu ik, kəni təuvir agin məmə onəkol pəh nətəmimi min e nəhue niftəni koteruh.” ⁵ Pian agin min pau, ilah min kəsotəhatətəiən lan, kəni mol kəutəni lanəha.†

⁶ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nian əhruəhru rəhak təsuva əhanəhiən,‡ mətəu itəmah, nian min rəfin əmə təhruəhru o təmah. ⁷ Nətəmimi rəha nəhue niftəni u, ilah ko kəsotəməkiən e təmah, mətəu iəu, ilah kəutəməki lak,§ mətəu-inko iəu iatəni pətigəm məmə rəhalah noliən təsəhruəhruən.* ⁸ Itəmah onəkautəhuvən e lafet, mətəu ko iəu iəsaupəniən muvən e lafet əha mətəu inko, nian əhruəhru rəhak təsuva əhanəhiən.”†‡ ⁹ In təmətəni nəghatiən u, kəni mətatig əpəha Kaləli.

Iesu təmuvən min e lafet rəha Noliən Nimauvluvl

¹⁰ Kəni pia Iesu min kəmotəpən məhuvən e lafet əha, uərisig ko, Iesu təmuvən min. Mətəu nian təmuvən, in təmətan oneuən əmə o nətəmimi məmə okəsotehiən. ¹¹ Kəni e lafet əha, nətəmi asoli rəha nətəm Jerusiləm, kəutəsəl lan məutətapuəh lan əpnəpən əmə o nətəmimi məmə, “?Suah əpə in iə?”

¹² Kəni ikin əha, nımənin nətəmimi kəmətəsiuən-asiuən lan. İlah nəuvein kotəni məmə, “In iətəmi təuvir kəti,” mətəu nəuvein kotəni məmə, “Kəpə, in tətəiua əmə əpəha e nətəmimi.” ¹³ Mətəu ilah kəutəgin e rəhalah nətəmi asoli,§ kəni kəti təməsəni pətigəmiən Iesu e niki nətəmimi məmə nətəmimi okotətəu.

¹⁴ Lafet əha, kəmol o nəfəkiən apiəpiə kəti, kəni e nəlugi lafet u, Iesu in təmuvən əpəha e Nımə Rəha Uhgın, mətəgəhun nətəmimi. ¹⁵ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, narmilah təmiuvig pik, kəni kotəni məmə, “?Suah u təməhro məhrun natimnati min u e Nauəuə Rəha Uhgın? Rəhatah kəti iətəmi asoli təsəgətuniən lan mine.” ¹⁶ Kəni Iesu təməni=pən

† 6:68 Jon 6:63 ‡ 6:69 Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 § 6:70 Jon 13:2,27 * 6:71 Jon 17:12 * 7:2 Lafet rəha Noliən Nimauvluvl – Eruh e tiksınəri. † 7:5 Sam 69:8; Mak 3:21 ‡ 7:6 Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 § 7:7 Jon 15:18-21 * 7:7 Jon 3:19-20 † 7:8 Jon 7:6 ‡ 7:8 Kopi əuas min nəuvein rəha nauəuə u kəutəni məmə, “O iəu iəsuvəniən e lafet əha.” Nipəti nəghatiən u məmə Iesu otəsuvəniən e lafet əha mətəu-inu pian min, nikilah təhti məmə in otəkeikei muvən məmə in otol nati apispis min, kəni mol narmi nətəmimi okotiuvig ohni. Mətəu Iesu otuvən əmə e lafet e nian əhruəhru iətəm Uhgın otəni kəm in. § 7:13 Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

kəm lah məmā, “Nəghatīan mīn u iətəm iətgəṭun nətəmimi lan, səniəmā rəhak əmə. Ilah kautsipən e Tatə Uhgīn iətəm təmahli=pa iəu iəkuva.

¹⁷ “Kəni nəmə suah kəti rəhan nətəligiən təskasik məmā otol natimnati mīn iətəm Uhgīn tolkeikei, kəni in təhrun məmā nəghatīan mīn u rəhak, ilah kautsipən o Uhgīn, səniəmā rəhak aru əmə. ¹⁸ Iətəmimi iətəm tətəghati aru əmə e rəhan nepətiən, in tətalkut aru əmə ohni, məmā otiuvi rəkis nətəmimi, kəni kotəfəri nərgin ohni.* Mətau iətəmimi iətəm tolkeikei məmā nətəmimi okotəfəri nərgi iətəm təmahli=pa in tuva, in iətəmimi rəha nəniən nīpəhriənīan, in səniəmā iətəm tətēiua. ¹⁹ Mosis təməfən Lou kəm təmah, mətau itəmah kətiəh mīne təsol viviən Lou əha mīne. ?Itəmah nəutalkut məmā nəkotohamu iəu o nak?”†

²⁰ Kəni nīmənīn nətəmimi kotəni məmā, “!Nəman! !Narmin tərəh kəti u tətətig lam! ? Pəh təni məmā otoh ik mīne?”

²¹ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah məmā, “Iəu iəmol uək kətiəh əmə,‡ kəni itəmah rəfin, narmitəmah tatiuvig ohni. ²² Mətau itəmah mīn nautol uək e Sapət, nəutəghi=pən nəsualkələh e nian əha, mautohtəu=pən Lou rəha Mosis.Š (Nīpəhriənīan, səniəmā Mosis əhruahru in təmətuəuin noliən əha, mətau tipitəmah mīn ilah kəmotətuəuin.)*

²³ Mətau nian rəfin, itəmah nəutəghi=pən nəsualkələh e nian rəha Sapət mautol məmā onəsotətgəhliən Lou rəha Mosis.† ?Kəni təhro niəməha tatol itəmah mətau-inu iəu iəmol vivi agin nīpəti iətəmimi e nian rəha Sapət?‡ ²⁴ Otəpəh nakiliən noliən rəhak u iətəm nəmoteruh əmə e nəhmtitəmah, mətau onəkotəkeikei motətəlig e natimnati iətəm nəsoteruhīan e nəhmtitəmah, kəni motakil e nətəligiən iətəm təhruahru.”Š

Nətəmimi kəmotəghati e Kristo

²⁵ Kəni e nian əha, nətəm Jerusiləm nəuvein kotəni məmā, “?Təhrol əha? ?Suah u inu, nətəmi asoli kotəni məmā okotuhamu?”* ²⁶ Mətau oteruh-to. In tinətgəṭun pətigəm əmə nətəmimi əpəha e nəhmti nətəmimi mətau suah kəti təsahīan ohni. ?Təhro nəmə nak nətəmi asoli mīn kinotəhrun rəkis məmā in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmā otahli=pa? ²⁷ Mətau kitah kotəhrun ikin suah u təmsipən ikin. Mətau nian Kristo in otuva, ko iətəmi kəti təsəhrunīan ikin in tatsipən ikin.”†

²⁸ Kəni e nian əha, Iesu in tətəṭun nətəmimi e Nīmə Rəha Uhgīn. Kəni in təmagət əfəməh mətəni pətigəm məmā, “Nikitəmah təhti məmā nəkotəhrun iəu, kəni motəhrun mīn ikin iəmsipən ikin, mətau itəmah nəkotəruru. Iəu, iəməsuvaīan e nətəligiən əmə rəhak. Uhgīn təmahli=pa iəu iəkuva. Kəni Uhgīn, in nīpəhriənīan. Itəmah nəkotəruru in, ²⁹ mətau iəu iəkəhrun,‡ mətau-inu iəu iəmsipən lan. Kəni in təmahli=pa iəu iəkuva.”

³⁰ O nati u, nətəmi asoli mīn kəmotolkeikei məmā soldia mīn okotəskəlim Iesu, mətau kəti təməsea-pəniən mek, mətau-inu təsol əhanəhiən nian rəhan.Š ³¹ Mətau e nīmənīn nətəmimi ikin əha, ilah tepət kəmotəhatətə lan, kəni motəni məmā, “Nəmə Kristo tuva, kəni ko in təsolīan nəmtətiən tepət tapirəkis ilah mīn u suah u Iesu tatol.”*

* **7:18** Jon 5:41; 8:50,54 † **7:19** Nətəmi asoli mīn rəha nətəm Isrel, kəmutəsəl e suaru o nohamuiən Iesu e Jon 5:18 mīne 7:25. E Lou rəha Mosis, Uhgīn tətəniəhu nohamuiən iətəmi (Eks 20:13). ‡ **7:21** Jon 7:23; Jon 5:2-9 § **7:22** Lev 12:3 * **7:22** Jen 17:9-14; 21:4 † **7:23** Nətəm Isrel, nətəligiən rəhalah tol lanəha. Nəmə lou keiu, kəni kuol pisin e lau mīn, nəmə natol kəti iətəm tatol ik nətətgəhli mīn kəti mīn, kəni onəkeikei məhrun məmā lou nak u in iahgin. Nati əpnəpīn məmā kəsegəhanīan noliən uək e nian rəha Sapət, mətau nətəm Isrel ilah kinotəhrun rəkis məmā nəhgi-pəniən iətəmi, in iahgin e lou rəha Sapət. Tol lanəha, nəmə okəhgi=pən suakəku kəti e nian rəha Sapət, kəni okəkeikei kəhgi=pən e nian əha, kəni səniəmā noliən tərəh. Nətəligiən rəha Iesu tol lanu məmā, nəmə ilah kəutegəhan nəhgi-pəniən nəsualkələh e nian rəha Sapət, kəni kəutəkeikei motegəhan o nol viviən nīpəti iətəmimi kəti nəmə nīmisiən uə nərahīan kəti tətətig lan e nian rəha Sapət. ‡ **7:23** Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6 § **7:24** Aes 11:1-3; Jon 8:15 * **7:25** Jon 7:1 † **7:27** Nətəmimi kotəhrun məmā Iesu təməpət əha Nasərit, kəni in rəhan u məmā mīne tatə u Josip mīne Meri (Mat 2:23; Jon 1:45; 6:42; 18:5). Nətəm Isrel nəuvein ilah kotəhrun məmā Kristo in otsipən əpəha taun Petlehem (Maeka 5:2; Mat 2:4-6), mətau nəuvein, nikilah təhti məmā in otuva əmə, nətəmimi ilah okotəruru ikin in təmsipən ikin. ‡ **7:29** Mat 11:27 § **7:30** Mat 26:18 * **7:31** Jon 2:23; 4:48

*Soldiä min rəha
Nimə Rəha Uhgîn kəməhuva
məmə okotaskəlim Iesu*

³² Kəni nian Farəsi min kəmotətəu nīmənin nətəmimi kəutasiuən-asieuən e Iesu lanəha, ilah mine pris asoli min kəmotahli=pən soldiä min nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgîn məmə okotaskəlim Iesu.†

³³ Kəni Iesu təmāni=pən kəm nīmənin nətəmimi məmə, “Iəu iətatig nian təkuəkir əmə kitah min itəmah, kəni uərisig, iəkitəlig=pən min o iətəm təmāhli=pa iəu. ³⁴ E nian u, itəmah onəpanotəsəl lak, mətəu ko nəsotəhian iəu; mətəu-inu ikin əha, iəu iatuvən ikin, ko itəmah nəsehuvaian ikin.”

³⁵ Kəni nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kinəutətəpuəh-ətapuəh o lah min məmə, “? In otuvən iə əha məmə kitah okəsoteruhian in? ?Otuvən o nətəm Isrel nəuvein u nətəm kəutətig e nitəni pisin pisin min ilah Nanihluə‡ min, məmə otəgətun ilah? ³⁶ In tətəni məmə e nian əha, kitah okotəsəl lan, mətəu kəsoteruhian in, mətəu-inu ikin əha in tatuvən ikin, ko kitah kəsəhuvənian ikin. ?Nəghatian nak u, nīpətin tətəni nak?”

Nəhu iətəm tətəfa nəmiəgəhian pəhrian

³⁷ Naunun nian rəha lafet əha, in iahgin tapirəkis e nian min nəuvein rəha lafet. Kəni e nian əha, Iesu təməhtul əpəha e nəhmti nətəmimi magət əfəməh məmə, “!Iətəmimi iətəm tətəuauə, pəh in otuva ohniəu, məmnim!§ ³⁸ Iətəmimi iətəm tətəhatətə lak, in təhmen e nəghatian rəha Nauəuə Rəha Uhgîn u tətəni lanu məmə, ‘Nəhu iətəm tətəfən nəmiəgəhian pəhrian, in otsipən e nīkin, təhmen e nəhmti nəhu iətəm tətəpuəl-apuəl mətəri mətəiaəh pətigəm.’”† ³⁹ Iesu təmāni nəghatian u, mətəghati e Narmin Rəha Uhgîn u uərisig in otəpanəfən kəm nətəmi min u kotəhatətə lan.‡ Mətəu e nian əha, Narmin Rəha Uhgîn, təsuva əhanəhian e nətəmimi, mətəu-inu Uhgîn təməsəfəri əhanəhian Iesu.§

Nətəmimi kəmotəuəri ilah min o Iesu

⁴⁰ Nian nətəmimi əha ikin kəmotətəu nəghatian u, kəni nəuvein kotəni məmə, “Suah u, in iəni rəha Uhgîn u, aupən kəmatəghati lan.”

⁴¹ Mətəu nəuvein min ilah kotəni məmə, “Suah u, in Krīsto iətəm Uhgîn təmāni məmə otahli=pa.”

Mətəu in pisin min nəuvein kotəni məmə, “?Nīkitəmah təhti məmə Krīsto iətəm Uhgîn təmāni məmə otahli=pa təhrun nisipənian e Kaləli? !Kəpə!* ⁴² Nauəuə rəha Uhgîn tətəni məmə Krīsto iətəm Uhgîn təmāni məmə otahli=pa otəkeikei misipən e nəuaniləuis rəha Tefit, e taun u Petlehem, ima Tefit aupən.”† ⁴³ Tol lanəha, kəni nīmənin nətəmimi min u, kəmotuəri ilah min o Iesu. ⁴⁴ Kəni nəuvein kotəni məmə okotaskəlim in, mətəu iətəmi kəti təməsəa-pənian mek.

Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəməsotəhatətəian e Iesu

⁴⁵ Kəni soldiä min kəmohtəlig məhuvən o pris asoli min mine Farəsi min, kəni nətəmi asoli min əha kəmotətəpuəh o lah məmə, “?Təhro nəsotələsian Iesu məhuva?”

⁴⁶ Kəni soldiä min əha kotəni=pən kəm lah məmə, “!Iəməsotələsian mətəu-inko suah kəti təsəghatian təhmen lan!”

⁴⁷ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm lah məmə, “?Təhro? In tiniuvi=pən nətəligian rəhatəmah min e rəhan nəghatian eiua? ⁴⁸ ?Nəmoteruh rəkis rəhatah kəti iətəmi asoli uə Farəsi kəti təməhatətə lan? ⁴⁹ Mətəu nətəmi əpnəpən min, ilah kotəruru aɡin Lou rəha Mosis, tol lanəha, Uhgîn otərəkin ilah.”

† 7:32 Jon 7:45-48 ‡ 7:35 Nanihluə, Ianihluə – Afin-to e tiksənəri. § 7:37 “Nəuəuəian” in nəghatian əuhlin tətəgətun məmə kitah kotəkeikei motos Uhgîn təhmen e iətəmimi iətəm tətəuauə təkeikei məmnim nəhu. “!Əhuva ohniəu, məmnim!” in nəghatian əuhlin iətəm tətəni məmə, “Əhatətə lak.” * 7:37 Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Nəh 22:17 † 7:38 Jer 2:13; Aes 44:3; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Nəh 7:17 ‡ 7:39 Jon 1:33; Uək 2:17,33 § 7:39 Jon 12:23,32; 13:31,32 * 7:41 Jon 1:46 † 7:42 2Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

⁵⁰ Kəni Nikotiməs u in Farəsi kəti, inəha ikin ilah min. Suah u inu aupən təmuvən mətəghati kəm Iesu.‡ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, ⁵¹ “?Təhro? ?Təhruahru e Lou rəhatah məmə kitah okotəni pətigəm nalpiniən rəha iətəmini iətəm kitah kəsotaupəniən motəhrun vivi, konu, məsotəh əhruahruian nati nak iətəm in tatol?”

⁵² Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? !?Ik u ik iətəm Kaləli, uə!? Uvən-to mafin min Nauəuə Rəha Uhgın. Ik onəkeruh məmə iəni kəti ko təsisipəniən Kaləli.”

⁵³ Kəni nətəmini kinotohtəlig=pən min məutəhuvən lahuənu min.§

8

¹ Mətəu Iesu təmuvən əpəha e nītəuət u, nərgin u, Nītəuət Rəha Nigi U Olif.

Pətan iətəm təmapili ilau iərman pisin u səniəmə rəhan iərman

² Kəməni lauig, ləplapın aɡın, kəni Iesu təmitəlig=pən min e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nətəmini tepət kəməhuva, motuhapumın=pən ilah min ohni, kəni Iesu təməharəg kəni minətuəuin mətəgəhun ilah.

³ Kəni nəgəhun min rəha Lou mine Farəsi min kəmotələs pətan kəti məhuva ohni. Kəni motol in təhtul aupən e nəhmtilah. Pətan əha, nətəmini nəuvein kəmoteruh e nəhmtilah məmə tətapili ilau iərman kəti səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁴ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotəni=pən kəm Iesu məmə, “İəgəhun, pətan u nətəmini kəmoteruh e nəhmtilah məmə in tətapili ilau iərman kəti, mətəu səniəmə rəhan əhruahru iərman. ⁵ E Lou rəhatah, Mosis təmələhu nəghatiən kəti tətəni məmə, pətan tol lanu, kitah kotəkeikei motəhti e kəpiel apın motahtimu.* ?Mətəu ik, rəham nətəligiən təhro?” ⁶ Ilah kəmotətapuəh lanəha, məmə okotol nətəligiən ekəu-ekəu, pəh ilah moteruh=pən noliən tərəh nəuvein lan, məmə ilah kotəhrun nakiliən noliən rəhan.† Mətəu Iesu təpnəpın əmə, məməhli-əməhli mətətei nati e niftəni e nəuanəhlmin.

⁷ Ilah kəməutəhtul məutəhtul məutətapuəh e nəghatiən u kəm in, kəni in təhtul, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nəmə itəmah kəti u ikinu, in təsoliən noliən tərəh nian kəti mine, pəh in otaupən məhti pətan u.”‡ ⁸ Kəni in məməhli-əməhli min, mətətei nati e niftəni e nəuanəhlmin. ⁹ Kəni nian ilah kəmotətəu nəghatiən rəhan, kinəutan kətiəh kətiəh, mətagım. Nauəhli min kotaupən motagım kətiəh kətiəh, motəpəh əmə Iesu mine pətan əha.

¹⁰ Kəni Iesu təməhtul əhruahru min lan məni=pən kəm pətan məmə, “?Pətan, nətəmini min u kəmotəhruvən? ?Kəti təsuvaian məmə otəni pətigəm rəham nalpiniən?”

¹¹ Kəni pətan əha təməni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, ilah kohkə.”

Kəni Iesu tənı=pən məmə, “İəu min, ko iəsəni pətigəmiən rəham nalpiniən. Mətəu atuvən, mol naunun e noliən tərəh min.”§

Iesu in nəhagəhagiən rəha nətəmini e nəhue niftəni

¹² Kəni Iesu təmətəghati min kəm lah, mətəni məmə, “İəu u, iəu Nəhagəhagiən rəha nətəmini u e nəhue niftəni.* İətəmini iətəm tətəu=pa iəu, ko in təsaliuəkian e napinəpuian nian kəti mine, mətəu in otos nəhagəhagiən e nəmiəgəhian rəhan.”†

¹³ Kəni Farəsi min kəmotəni=pən kəm in məmə, “! Ik nətəfu pətigəm ik lanko, mətəu iətəmi kəti təsoliən rəhan aru nəfigəmiən, kəni tol lanko, rəham nəghatiən ko təsəhtulian!”‡

¹⁴ Kəni Iesu tənı=pən məmə, “Əuəh, nıpəhriənian məmə iəu aru əmə iətəni pətigəm iəu. Mətəu rəhak nəghatiən in tətəhtul pəhriən, mətəu-inko, iəu iəkəhrun ikin iatsipən ikin,

‡ 7:50 Jon 3:1 § 7:53 E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən u Jon 7:53–8:11 tikə. * 8:5 E Lou rəha Mosis pətan mine iərman ilau pəti okəkeikei kahtimu ilau (Lev 20:10; Dut 22:22–24). † 8:6 Nıkilah təhti məmə niki Iesu otasəkəhruin pətan əha, konu ilah okotəni məmə in təsitəu-pəniən Lou rəha Mosis. ‡ 8:7 Dut 17:7; Rom 2:1,22 § 8:11 Jon 3:17; 5:14 * 8:12 Esik 1:26–28; Jon 1:4–5; Hip 1:3 † 8:12 Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19–20; Mat 5:14; Nəh 21:23–24 ‡ 8:13 Jon 5:31

kəni məhrun min ikin iatuvən min ikin, § mətəu itəmah nəkotəruru ikin iatuvən ikin, kəni motəruru ikin iatsipən ikin.*

15 “Itəmah u, nəutakil noliən rəha iətəmini e nətəligiən rəha iətəmini əmə. Mətəu iəu iəsakiliən noliən rəha iətəmi lanəha, məsakiliən iətəmi kəti. 16 Mətəu nəmə iəu, iəkakil noliən rəha nətəmini, oiəkol e noliən iətəm təhruahru, mətəu-inu səniəmə iətakil e nətəligiən əmə rəhak, mətəu itimlau Tatə Uhgin iətəm təmahli=pa iəu, rəhatimlau nakiliən in kətiəh əmə. 17 E Lou rəhatəmah, kəmətei məmə, nəmə iətəmini keiu, katuol nəfigəmiən o nəghatiən kəti, kəni nəghatiən u, in otətəhtul.† 18 Kəni rəueiu əha, iəu iətəni pətigəm iəu, mətəu rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva, in min tatol nəfigəmiən ohniəu.”‡

19 Kəni tol lanəha, ilah kənəutətapuəh ohni məmə, “?Mətəu Tatə in iə rəham?”

Kəni in tənəni məmə, “Itəmah nəkotəruru iəu, kəni itəmah nəkotəruru min rəhak Tatə. Nəmə itəmah nəkotəhrun mə iəu pəh, kəni nəkotəhrun min rəhak Tatə.”§

20 Iəsu təməni nəghatiən u e Nəmə Rəha Uhgin əhruahru, nian in təmətəgətuən nətəmini əpəha ikin kəti iətəm kətəfən məni ikin. Mətəu iətəmi kəti təməsuvəniən maskəlim in, mətəu-inu təsol əhanəhiən nian rəhan.

Iəsu təmsipən ilis

21 Kəni Iəsu təmətəni=pən min kəm lah məmə, “Iəu iəpanagim rəkis e təmah, kəni itəmah onəkotəsəl lak. Mətəu itəmah onəkohmis, kəni təfagə tərəh u rəhatəmah* otətig əhanəh e təmah. Ikin əha iatuvən ikin, ko itəmah nəsəhuvaieən ikin.”

22 Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel, ilah kotəni məmə, “?Nəghatiən əha Iəsu tətəni məmə, ikin əha in tatuvən ikin, ko kitəh kəsəhuvəniən ikin, nipətin tətəni nak? ?Nəmə təhro in otohamu aru in, uə?”

23 Kəni Iəsu təməni=pən kəm lah məmə, “Imatəmah u ikinu, mətəu iəu, iəu imak əha ilis ikin əha, kəni iəmsipən ikin, meiuaiu=pa. Itəmah nətəmini rəha nəhue niftəni u. Mətəu iəu, səniəmə iətəmi rəha nəhue niftəni u.† 24 Tol lanəha, iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah onəpanohmis e noliən tərəh min rəhatəmah, mətəu-inu nəmə itəmah nəsotəhatətəiən lak məmə Iəu U Inu,‡ kəni itəmah onəkohmis, kəni noliən tərəh min rəhatəmah okotətig agin e təmah.”§

25 Kəni ilah kəmotətapuəh ohni məmə, “!Ei! ?Ik pəh konu?”

Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəkəhmen əmə məmə in konu iəmatəni kəm təmah aupən, mətəuarus=pa u rəueiu. 26 Natimnati tepət iətəm iəkəhrun nəniən e təmah, kəni məhrun nakiliən noliən min rəhatəmah ohni, mətəu iətəmini iətəm təmahli=pa iəu, rəhan nəghatiən in nipəhriəniən əmə. Iəu iətəni pətigəm əmə natimnati min iətəm iəmətəu ohni, məmə nətəmini rəha nəhue niftəni ilah okotətəu.”

27 Mətəu ilah kəsotəhrunən məmə Iəsu in tətəgətuən Tatə Uhgin. 28 Tol lanəha, in tənəni=pən kəm lah məmə, “Nian onəkotləfəri rəkis Nəti iətəmini,* nəpanotəhrun məmə Iəu U Inu.† Kəni onəpanotəhrun min məmə iəsol aruiən nati kəti e rəhak nətəligiən. Iətəni əmə natimnati iətəm Tatə Uhgin təməgətuən iəu lan.‡ 29 Iətəmi təmahli=pa iəu iəkuva, in tətətig itimlau min. In təsəpəhiən iəu iəkan pisin,§ mətəu-inu, nian rəfin, iətol natimnati min iətəm nikin tətəgiən ohni.”*

§ 8:14 Jon 13:3; 16:28 * 8:14 Nəghatiən rəha Iəsu in nipəhriəniən mətəu-inu təmsipən e Uhgin, kəni mətətəlig e Uhgin, kəni Uhgin in nipəhriəniən. † 8:17 Dut 19:15 ‡ 8:18 Mak 1:10-11; Jon 1:33-34; Jon 5:31-40 § 8:19 1Jon 2:23 * 8:21 Nian Iəsu tətəni “təfagə tərəh u,” nəmə nak in tətəghati e təfagə tərəh iətəm kəsotəhatətəiən lan (Jon 9:41). † 8:23 Jon 3:31 ‡ 8:24 E kopi əuas min rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatiən Kris aupən, nəghatiən u rəha Iəsu, “Mə Iəu U Inu,” təməni u ikinu mine ikin min tepət e nauəuə u, in təhmen-əhmen əmə e nəghatiən kəti iətəm Uhgin təmətəni o nəni aruiən nərgin kəm Mosis, mətəni məmə, “Iəu iətətig.” Afin-to e nauəuə rəha Eks 3:14-16. Iəsu tətəni nəghatiən əha, matol əpu in məmə in Uhgin. Iəsu in tətəni məmə in Uhgin. Jon 8:28,58; 13:19; 18:6 § 8:24 Rəueiu Iəsu in təsəghatiən əmə e noliən tərəh asoli iətəm kəsotəhatətəiən lan, mətəu tətəghati e noliən tərəh min rəfin agin iətəm nətəmini əha kəmotol. * 8:28 Jon 3:14; 12:32-33 † 8:28 “Iəu u inu” — Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:28 Jon 14:24 § 8:29 Jon 16:32 * 8:29 Jon 4:34; 5:30; 6:38

³⁰ Nian Iesu tāmētāni nēghatīan mīn əha, nētāmimi tepət kāmōtāni nīpəhriānīan lan.

*Nīpəhriānīan
tateuvi rəkis itāmi*

³¹ Kəni Iesu tāmēni=pən kəm nētəm Isrel mīn u kāmōtāni nīpəhriānīan lan māmə, “Nēmə nəkotaskəlīm əskasik nēghatīan mīn u rəhak, iētəm iētāni=pīnə kəm tāmāh, itāmāh əhruahru konu, rəhak nētāmimi mīn.† ³² Kəni itāmāh onəkotəhrun nīpəhriānīan, kəni nīpəhriānīan u, otitis itāmāh māmə nəsəhuva minīan motol slef.”‡

³³ Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “Itīmāh u namipi Epraham, § itīmāh u iəsotol aginīan slef* mīn rəha iētāmi kəti. ?Təhro nāmēni nēghatīan u māmə, ‘Nīpəhriānīan otitis itāmāh, nəkotəpiə.’”

³⁴ Kəni Iesu tēni=pən kəm lah māmə, “Nīpəhriānīan agin u iētāni=pīnə kəm tāmāh, nētāmimi nētəm kautol noliān tərāh, kəni noliān tərāh u, in tətarmənīg e lah, kəni mətāskəlīm matol ilah kəutəhuva rəhan mīn slef.† ³⁵ Kəni slef, rəhan iētāmi asoli tasegəhanīan māmə otatīg e nimə rəhan. Mətəu iərmənīg tətəgəhan lan māmə nətīn tətātīg e nimə rəhan nian rəfin matuvən əmə lanko naunun tikə. ³⁶ !Tol lanəha, nēmə Nəti Uhgīn tatītīs itāmāh, kəni tatītīs pəhriān agin itāmāh, kəni itāmāh nəsəhuva minīan motol slef! ³⁷ Iəkəhrun māmə itāmāh namipi Epraham, mətəu nəutəsəl e suaru māmə onəkotohamu iəu, mətəu-inu nəsololkeikeiān māmə onəkotətəlīg e rəhak nēghatīan.‡ ³⁸ Iəu iētāni natimnati mīn u, iētəm iəmeruh rəhak Tatə təmol. Mətəu itāmāh nautol natimnati mīn u iētəm rəhatəmāh əmə tatə tāmēni kəm tāmāh.”

³⁹ Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “!Mətəu tatə rəhatīmāh, in Epraham!”

Kəni Iesu tāmēni=pən kəm lah māmə, “Nēmə itāmāh namipi Epraham əhruahru mīn, kəni itāmāh onəkotos rəhan noliān mīn, təhmen lan təmol aupən. Mətəu itāmāh sənīəmə namipīn əhruahru, mətəu-inu nəsotosiān noliān mīn rəhan.§ ⁴⁰ Iəu iētāni pətīgəm nēghatīan pəhriān kəm tāmāh iētəm iəmətəu o Uhgīn, mətəu itāmāh nəkotāni māmə onəkotohamu iəu. ?Nikitāmāh təhti māmə noliān rəha Epraham tol lanəha? ⁴¹ Itāmāh nəutohtəu=pən əmə noliān əmə rəha tatə rəhatəmāh.”

Kəni ilah kāmōtāni=pən kəm in māmə, “Itīmāh u sənīəmə kəlkələh mīn e suaru. Uhgīn əmə in Tatə rəhatīmāh.”

Nənəti Setən

⁴² Kəni Iesu tēni=pən kəm lah māmə, “Nēmə Uhgīn pəhriān in Tatə rəhatəmāh, kəni itāmāh onəkotolkeikei iəu, mətəu-inu iəu iəmsipən lan, muva u ikinu.* Mətəu in sənīəmə rəhatəmāh Tatə. Iəu iəməsuvaīan u ikinu e rəhak aru əmə nətəlīgīan, iəmuva mətəu-inu in təmahli=pa iəu.

⁴³ “?Mətəu təhro nəsoləhrunīan nīpəti nēghatīan rəhak? !Mətəu-inu nəsololkeikei aginīan māmə nəkotətəu rəhak nēghatīan! ⁴⁴ Itāmāh, rəhatəmāh noliān təhmen əmə e noliān rəha tatə rəhatəmāh, Setən. Kəni nian rəfin itāmāh nəkotolkeikei noliān nəuan.† Noliān rəhan iētəm təmatol e nətuəuinīan,‡ tatol əhanəh, in iētāmi rəha nohamuiān itāmi. In tāməki e nīpəhriānīan, mətəu-inu nīpəhriānīan tikə lan. Nian in tətēiua, in tatol əmə rəhan noliān, mətəu-inu in iētāmi rəha neiuəiān, kəni in tatə rəha neiuəiān mīn.

⁴⁵ “Mətəu iəu iētāni nīpəhriānīan əmə kəm tāmāh, kəni tol lanəha, itāmāh nəsoləhatətəiān e rəhak nēghatīan. ⁴⁶ ?Təhro? Itāmāh kəti u ikinu təhrun nəgətunīan māmə iəu iəmol noliān tərāh kəti mīne? ?Nēmə iəu iētāni nēghatīan pəhriān mīn, kəni təhro itāmāh nəsoləhatətəiān lak? ⁴⁷ Iētāmimi rəha Uhgīn, in tatətəlīg e nēghatīan rəha

† 8:31 2Jon 1:9 ‡ 8:32 Rom 8:2; 2Kor 3:17; Kəl 5:1 § 8:33 Luk 3:8 * 8:33 “slef” — Afin-to e tiksīnəri. † 8:34 Rom 6:12-23; 1Jon 3:8-9 ‡ 8:37 Jer 9:25-26; 1Jon 3:10 § 8:39 Rom 2:28-29; 9:7-9 * 8:42 1Jon 5:1 † 8:44 1Jon 3:8 ‡ 8:44 E nauəuə rəha Jen 3:4, koteruh māmə Setən təmaupən meiuə e nətuəuinīan. In tāmēni=pən kəm Iv māmə, “Ko ik onəsīmīs aginīan.” Mətəu Setən tāmətəghati lanu, məuhlin nēghatīan iētəm Uhgīn tāmēni e Jen 2:17.

Uhgin, mätəu itəmah səniəmə nətəmini rəha Uhgin. Tollanəha, nəsoətəligiən e nəghatiən rəha Uhgin.”

Iesu mine Epraham

⁴⁸ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotahi Iesu motəni məmə, “!Nəman! !Itimah inoteruh əhruahru ik! Ik iətəm Səmeriə kəti. !Ik, narmin tərəh kəti tətətig lam!”

⁴⁹ Mätəu Iesu təni məmə, “Narmin tərəh tikə lak, mätəu iəu iətəfəri nərgi rəhak Tata, mätəu itəmah, nəutərəkin nərgək. ⁵⁰ Iəu iəsalkutiən o nərgin asoli, mätəu iətəmi kəti in tətəkut ohniəu. Kəni in otəpanakil nətəmini rəfin. ⁵¹ Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmini iətəm tatol nəuiak, ko in təsimišien nian kəti mine.”

⁵² Kəni nətəmini min əha kotəni=pən kəm in məmə, “!Rəueiu inotəhrun məmə narmin tərəh kəti tətətig lam! Epraham təmimis, kəni iəni min kəmoħmis min, mätəu ik nətəni məmə, iətəmini iətəm tatol nəuiam, ko in təsimišien nian kəti. ?Nəghatiən nak u? ⁵³ ?Ik nəkapirəkis Epraham u tipitimah tinišis rəkis? ?Kəni mine iəni min u kinohmis rəkis? ? Kəni nəkəmə ik iətəmini nak?”§

⁵⁴ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Nəmə iəu əmə iətəfəri aru iəu, kəni rəhak nišiaiən in nati əpnapin əmə. Mätəu rəhak Tata u itəmah nəutəni məmə in Uhgin rəhatəmah, inəha in tətəfəri iəu mətəfən nišiaiən kəm iəu. ⁵⁵ Itəmah nəkotərru in, mätəu iəu iəkəhrun in. Nəmə iəkəni məmə iəkərru in, kəni in otol iəu məmə iəu iətəmini rəha neiuəiən, təhmen əmə e təmah. Mätəu iəu iəkəhrun in, kəni iəu matol nəuiən. ⁵⁶ Tipitəmah u Epraham, nikin təmagiən pik məmə in otəpaneh nian rəhak otuva. Kəni nian in təməhrun məmə rəhak nian otəkeikei muva, kəni nikin təmagiən-pik.”

⁵⁷ Kəni nətəmini min u kəmotahi motəni məmə, “!Nəman! !Ik nəsos əhanəhiən nu fifti mine! Nəməhro mafu Epraham?”*

⁵⁸ Kəni Iesu təni məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, nian Epraham təməsair əhanəhiən, mätəu Iəu iətətig.”†‡

⁵⁹ Kəni əmeiko, ilah kəmotəmkı kəpiel apin, motəni məmə okotəhti Iesu lan;§ mätəu Iesu təməhluaig, kəni miet e Nımə Rəha Uhgin matuvən.

9

Iesu təmol viyi nəhmti suah kəti

¹ Kəni nian kəti, Iesu təmalıuək mətan, kəni meruh suah kəti. Nian təmair, nəhmtin təpis. ² Kəni nətəmini min rəha Iesu kəmotəni=pən kəm in məmə, “!əgəatun, suah u təmair nəhmtin təpis. ?O nak? ?O noliən tərəh rəhan, uə noliən tərəh rəha tatə mine məmə rəhan?”*

³ Mätəu Iesu təni məmə, “Nəhmti suah u təmərah, mätəu səniəmə e noliən tərəh rəhan, uə e noliən tərəh rəha tatə mine məmə rəhan. Mätəu, nəhmti suah u təməpis lanəha məmə Uhgin otəgəatun rəhan uək e nəmiəgəhiən rəhan.†‡ ⁴ Nian tətian əhanəh,§ kitah kotəkeikei motol uək rəha Uhgin, iətəm təmahli=pa iəu iəkuva. Nian lapin otəpanuva, kəni iətəmini in təruru noliən uək.* ⁵ Nian iəu iətətig əhanəh e nəhue niftəni u, iəu Nəhagəhagiən rəha nətəmini e nəhue niftəni.”†

⁶ Nian Iesu təməni rəkis nəghatiən əha, təmagəh niftəni, kəni, mol nəmit lan, kəni mos nəmit əha, mol=pən e nəhmti suah kəha.‡ ⁷ Kəni Iesu təni=pən ohni məmə, “Onəkuvən

§ 8:53 Jon 4:12 * 8:57 Epraham təmimis minos rəkis nu tu-tausin, uərisig Iesu təpanair=pa. † 8:58 Nian Iesu təməni min məmə, “!əu iətətig,” tatos nərgi Uhgin (Eks 3:14), təhmen e “Mə Iəu U Inu” (Jon 8:24). Tollanəha, təhmen=pən əmə məmə in təməni məmə in Uhgin əhruahru. Afin-to futnot e Jon 8:24. ‡ 8:58 Jon 1:1; 17:5; 17:24 § 8:59 Lev 24:16 * 9:2 Luk 13:2-3 † 9:3 Nətəm Isrel kəutəghati pik o nətapuəhiən min tol lanu, mätəu Iesu in təməsuvəniən pik o nəghatiən min tol lanu, mätəu in təməgəatun ilah məmə kotəh nəsanəniən rəha Uhgin. ‡ 9:3 Jon 11:4 § 9:4 Nian Iesu tətəni məmə, “Nian tətian əhanəh,” nəghatiən u tətəgəatun rəhan nəmiəgəhiən, mätəu-inu in Nəhagəhagiən (fes 5). Mätəu lapin tətəgəatun=pən rəhan nišien. * 9:4 Jon 12:35-36 † 9:5 Jon 1:4 ‡ 9:6 E nian əha, nətəmini nikilah təhti məmə nəgəhiən tatol uək təhmen e mərsin. Nəmə təhro, noliən u rəha Iesu təməsiru e iətəmini əha məmə otəhatə e nəsanəniən rəhan.

e noan nāhu Sailoam, kēni māueiu nāhmtām.” (Nārgin u Sailoam, nīpātin tēni māmā, “Kāmahli=pān.”) Kēni suah kēha, tāmuvān, māueiu nāhmtin. Nian tāmītālig=pa, mātēu nāhmtin tīnāuvīr, kēni mīnateruh nati. §

⁸ Kēni nātēmimi iman ikin, mīne nātēm min u nātēm kotāhrun in, māmā in iātēmimi kēti nian rāfin tātēasīā o māni o nātēmimi, ilah narmīlah tāmīuvīg pīk ohni. Kēni kīnautātāpuāh-ātāpuāh o lah mīn māmā, “!Ei! !Oteruh-to! ?Suah u inu, nian rāfin tātāharāg mātēasīā o māni o nātēmimi?”

⁹ Kēni nātēmimi nāuvein kotēni māmā, “Ųuāh, ināha.”

Kēni mātēu nāuvein kotēni māmā, “Kāpā. Tāhmen āmā lan, mātēu sēniāmā in.”

Mātēu suah kēha tēni māmā, “!Iēu u inu!”

¹⁰ Kēni ilah kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Nāhmtām tāmāhro māuvīr?”

¹¹ Kēni in tēni māmā, “Suah u, nārgin u Iesu, in tāmōl nāmīt nāuvētīn kēni mōl=pān e nāhmtāk, kēni māni māmā, ‘Ųvān āpāha Sailoam, māueiu nāhmtām.’ Kēni āmeiko, iāmuvān. Nian iāmāueiu nāhmtāk, mātēu nāhmtāk tīnāuvīr, inateh nati.”

¹² Kēni ilah kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Mātēu suah tātātīg iā?”

Kēni in tēni māmā, “Iēu iākēruru.” ¹³ Kēni nātēmimi kāmōtālās suah u nāhmtin tāmārah aupān, māhuvān kām Farāsi mīn. ¹⁴ Nian u, iātēm Iesu tāmōl=pān nāmīt e nāhmti suah kēha kēni mōl vivi, in nian rāha Sapāt.

¹⁵ Kēni Farāsi mīn kāmōtātāpuāh ohni māmā, “?Nāmāhro nāhmtām tāuvīr?”

Kēni suah kēha tāmāni=pān kām lah māmā, “Iesu tāmōl=pān nāmīt e nāhmtāk, kēni iākuvān māueiu rākīs, kēni nāhmtāk tāuvīr, iateruh nati.”

¹⁶ Kēni Farāsi mīn nāuvein kāmōtāni=pān māmā, “Suah ko tāsīsipāniān o Ųhgin, mātēu-inu, in tāsītēu-pāniān lou rāha Sapāt.”

Mātēu Farāsi mīn nāuvein mīn kotēni māmā, “?Mātēu tāhro? Suah kēha sēniāmā in tatōl noliān tārāh. Iātēm tatōl noliān tārāh tāruru noliān nāmītātīn kēti lanāha.” Kēni ilah kāmōtāuēri ilah mīn o nāghatiān u.

¹⁷ Kēni ilah kāmōtātāpuāh mīn ohni māmā, “?Suah kēha tāmōl vivi nāhmtām, kēni nīkim tāhti māmā in iātēmimi nak?”

Kēni in tāmāni=pān kām lah māmā, “In iāni kēti.”

¹⁸ Mātēu nātēmi asoli rāha nātēm Isrel kāsōtāniān nīpāhriāniān lan māmā suah u aupān nāhmtin tāmārah, mātēu rāueiu āha, tīnētair. Tol lanāha, ilah kāmōtāuīn=pān e rāhan tatā mīne māmā kiāuva, ¹⁹ kēni kāmōtātāpuāh o lau māmā, “?Tāhro? ?Nātītālau u suah u? ?Itālau onākuāni-to māmā nian in tāmair=pa, kēni nāhmtin tēpis? ?Okāmā nīpāhriāniān, kēni nāhmtin tāmāhro māuvīr?”

²⁰ Kēni rāhan māmā mīne tatā kuāmā “Itīmīlau iākuāhrun māmā nātītīmīlau āha, kēni itīmīlau iākuāhrun māmā tāmair=pa, nāhmtin tārāh. ²¹ Mātēu itīmīlau iākuāruru māmā, rāueiu āha, kāmāhro nāhmtin tair. Kēni itīmīlau iākuāruru mīn māmā iātēmimi pāh tāmōl nāhmtin tāuvīr. Tāuvīr māmā itāmāh nākotātāpuāh ohni. In tīnepāt rākīs, in tāhrun nāniān natīmīnati mīn rāfin kām tāmāh.” ²² Rāhan tatā mīne māmā, kāmūāni lanāha, mātēu-inu ilau kātuāgin e nātēmi asoli mīn rāha Isrel, mātēu-inu ilah kīnōtālāhu rākīs nāghatiān kēti māmā, iātēmimi iātēm tātēni pētīgām māmā Iesu in Kristo iātēm Ųhgin tāmāni māmā otāhli=pa, kēni ilah okotāhli pētīgām e nīmā rāha nuhapumīniān.*

²³ Tol lanāha, rāhan tatā mīne māmā, ilau kāmūāni māmā, “In tīnepāt rākīs, tāuvīr māmā itāmāh nākotātāpuāh ohni, pāh in tēni.”

²⁴ O nati u, ilah kāmōtāuīn=pān mīn e suah kēha iātēm nāhmtin tāmārah aupān, māmā otuva māhtul aupān e nāhmtīlah. Kēni kāmōtāhi mōtāni māmā, “Ųni nīpāhriāniān kēni māfēri nārgi Ųhgin. Itīmāh iākotāhrun māmā suah u, in iol tēfagā tārāh.”

²⁵ Mātēu suah u tēni māmā, “Iēu iākēruru māmā suah u in iol tēfagā tārāh, uā kāpā. Nati kētīāh āmā iātēm iēu iākuāhrun. Aupān nāhmtāk tāmāu, mātēu rāueiu inētair.”

§ 9:7 Aes 35:5 * 9:22 Nāmā kotāhli pētīgām nātēmimi nāuvein e nīmā rāha nuhapumīniān, kēni nātēmimi rāfin okoteruh māmā ilah nātēm kotārah.

²⁶ Kəni ilah kınəutətapuəh mın ohni məmə, “?Təməhro ik? ?Təməhro lanu mol nəhmtəm tair?”

²⁷ Mətəu in təni məmə, “İəməni=pinə rəkis kəm təmah, mətəu itəmah nəsotətəligiən lak. ?Təhro nəkotəni məmə iəkəni mın? ?İtəmah mın nəkotəni məmə rəhan u itəmah!”

²⁸ Kəni ilah kəmotahi motəni rah, motəni məmə, “!Ah! !Ik u rəhan iətəmini! !Mətəu itimah u, nətəmini rəha Mosis!† ²⁹ İtimah iəkotəhrun vivi məmə Uhgın təmətəghati kəm Mosis, mətəu suah ko, iəkotəruru məmə təmsipən iə.”‡

³⁰ Kəni suah kəha təni məmə, “!Nəman! !Narmək təmiuvig pik! !Suah u in təmol vivi nəhmtək, mətəu itəmah nəkotəruru ikin təmsipən ikin! ³¹ Kitah kotəhrun məmə Uhgın təsətəligiən e nətəm kautol noliən tərəh. !Mətəu iətəmi tətisiəi Uhgın, kəni matol nəuiən, Uhgın tətətəlig lan!§ ³² E nətuəuinian nian, mətəuarus=pa u rəueiu, kəsətəu əhanəhiən iətəmi kəti təmol vivi iətəm nəhmtin təməpis kəti iətəm təmair=pa tol lanəha. Mətəu nəhmtək tınəuvir. ³³ Nəmə iətəmi kəti təsisipəniən e Uhgın, ko təsol aginiən nati kəti. Mətəu təhruahru əmə məmə in tatsipən e Uhgın.”*

³⁴ Kəni ilah kəmotahi mın motəni məmə, “!Nəman! Ik iətəmini rəha noliən tərəh nian mın rəfin əmə, tətuəuin e nian nəmair=pa mətəuarus=pa u rəueiu. ?Nəkəhro məmə nəkəgəhun itimah?” Kəni ilah motəraki pətigəm lan.†

Nətəligiən rəha Farəsi mın, təhmen e iətəm nəhmtin təpis

³⁵ Kəni İesu təmətəu nəghatiən məmə kəmahli pətigəm suah u e nimə rəha nuha-puminiən, kəni in təmuvən meruh, kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik nətəhatətə e Nəti İətəmini?”

³⁶ Kəni suah u təni məmə, “?İətəmi asoli, iətəmini ko in pəh? !Əui! Əni=pa-to, pəh iəu iəkəhatətə lan.”‡

³⁷ Kəni İesu tənə=pən kəm in məmə, “Rəueiu əha, ik nineh rəkis in. Suah u, mə inu iəu, iətəghati kəm ik u rəueiu.”§

³⁸ Kəni suah u tənə=pən kəm İesu məmə, “İərməniğ, iəu inəhatətə lam əha rəueiu.” Kəni in masiəulin=pən kəm in, kəni mətəfaki kəm in.*

³⁹ Kəni İesu təməni məmə, “İəu iəmuva e nəhue niftəni u məmə iəkakil nətəmini məuəri ilah, kəni tol lanəha, nətəmi nəhmtilah təməpis, okoteh nati, kəni nətəmi mın u kauteh nati, nəhmtilah otəpis.”†

⁴⁰ Kəni Farəsi mın nəuvein əha ikin, kəmotətəu nəghatiən lan, kəni kotəni=pən kəm in məmə, “?Təhro? ?Ik nətəni məmə nəhmtitəmah mın təpis?”‡

⁴¹ Kəni İesu təməni=pən kəm lah məmə, “Nəmə nəhmtitəmah təpis, oiəsəniən məmə itəmah nəkotəkeiki motos nalpinian o təfagə tərəh mın rəhatəmah. Mətəu itəmah nəkotəni məmə nəhmtitəmah təuvir, nəuteh nati, kəni tol lanəha, təfagə tərəh mın rəhatəmah tətətig əhanəh e təmah.”§*

10

İesu təməghati əuhlin e iətəmi rəha nəsalian e sipsip

† **9:28** Jon 5:45 ‡ **9:29** Nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, təməuvir məmə ilah okotəhrun məmə İesu təmsipən o Uhgın, mətəu-inu Uhgın əmə təhrun nol vivian iəmnəu. Nəuvetin mın u, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə nian Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa tuva, kəni in otol vivi iəmnəu mın okotəuvir (Aes 29:18; 35:5; 42:7). Mətəu, nətəmi asoli rəha nətəm İsrəl, nəhmtilah təu o natimnati mın rəha Uhgın, kəni kəutəpah nitəu-pəniən İesu. § **9:31** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 * **9:33** Jon 3:2 † **9:34** Jon 9:2; Aes 66:5 ‡ **9:36** Rom 10:14 § **9:37** Jon 4:26 * **9:38** Mat 28:9 † **9:39** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 ‡ **9:40** Rom 2:19 § **9:41** Nian İesu tətəghati e noliən rəha nehian, tətəghati e noliən rəha nehian e nəhmti nikitəmi. Farəsi mın kəutəni məmə kotəhrun nehian, kəni nıpətin nati u tənə məmə kotəhrun Lou rəha Mosis. Lou tətəgəhun ilah məmə noliən mın nak ilah təfagə tərəh mın, kəni mətəgəhun məmə Uhgın təkeiki mol nalpinian kəm lah o təfagə tərəh mın rəhalah. Mətəu ilah kəsotəhatətəiən e İesu, tol lanəha Uhgın təsafəliən təfagə tərəh mın rəhalah, mətəu təfagə tərəh mın rəhalah tətətig əhanəh e lah. * **9:41** Jon 15:22,24; Hip 10:28-31

¹ Kəni təni məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iətəmi iətəm tatuvən imə e nipai rəha sipsip, təsuvən-pənən e namtihlua, mətəu in tətəri kəni matiuviğegəu məmə otuvən imə e nipai rəha sipsip,* in iakləh mine iohamu itəmi kəti.† ² Mətəu iətəmini iətəm tatuvən=pən e namtihlua, in iətəm tətəsəl o sipsip.‡ ³ Iətəmini iətəm tətəhtul e namtihlua, nian rəfin in taterəh e doə o suah u, kəni sipsip min kotəhrun nəuiən. Nian rəfin in tətəu in e nərgi sipsip min kətiəh kətiəh, kəni in matit ilah mautohiet. ⁴ Nian in tatit rəhan min sipsip min mautohiet e nipai, in tətaupən e lah, kəni sipsip min kautəhuərisig lan, mətəu-inu kotəhrun nəuiən. ⁵ Mətəu ilah kəsotohtəu-pənən iətəmi kəti u iətəm kotəruru, ilah okotəkeikei motagim motəpəh, mətəu-inu ilah kotəruru nəuiən.”

⁶ Iesu təməghati əhlin lanu, mətəu ilah kotəruru nipətin məmə tətəni nak.

Iesu in iətəmini əhruahru rəha nəsalien e sipsip

⁷ Tol lanəha, kəni Iesu təməni=pən min kəm lah məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni kəm təmah məmə, iəu u, Namtihlua rəha sipsip min iətəm kautəhuvən=pən ikin.§ ⁸ Nətəmi min u nətəm kəmotəupən lak, ilah rəfin nətəmini rəha nakləhien əmə mine nohamuiən itəmi.* Mətəu sipsip min ko kəsotətəligien e lah. ⁹ Iəu u, iəu Namtihlua u. Iətəmi tətəu=pa iəu ikin, məmə otuvən imə, in otos nəmiəghien. In otəu imə, miet muvən ihluə e iəu, kəni mos nimanuvehli əmemtəh təuvir.†† ¹⁰ Mətəu iakləh, in tətəu əmə o nati kətiəh əmə. In tətəu məmə otakləh kəni mohamu itəmi, kəni mərəkin-ərəkin natimnati rəfin. Mətəu iəu, iəmuva məmə iəkol suaru o nosien nəmiəghien,§ kəni nəmiəghien u otol niki nətəmini tagien vivi.

¹¹ “Iəu u, Iətəmini rəha Nəsal Vivien Sipsip Min.* Iətəmi təuvir u, iətəm tətəsəl vivi o sipsip min, in nikin tagien əmə məmə otəfən nəmiəghien rəhan o sipsip min.† ¹² Sipsip min, ilah rəha Iətəmini rəha Nəsal Vivien e Sipsip Min. Mətəu iətəmini kəti iətəm kətətəu məmə in otətəsəl o sipsip min, in səniəmə iətəmi əhruahru rəha nəsalien o sipsip. Səniəmə in rəhan əha sipsip min. Kəni nəmə təfu kuri arpın kəti tuva məmə otus ilah, kəni in otəu magim məpəh ilah. Kəni kuri arpın u, təvən mus sipsip min nəuvein, kəni məhgi atiti ilah kətiəh kətiəh. ¹³ Iətəmi tol lanəha, in otəgim mətəu-inu kətətəu əmə in o nəsalien o sipsip min, mətəu e nikin, in təsənien nati agin e sipsip min.

¹⁴⁻¹⁵ “Iəu u inu, iəu Iətəmini rəha Nəsal Vivien o Sipsip Min. Tatə Ughin in təhrun iəu, kəni iəu iəkəhrun in,‡ kəni e noliən əhmen əmə, iəu iəkəhrun rəhak sipsip min, kəni rəhak sipsip min ilah kotəhrun iəu. Iəu nikik tagien əmə, məmə oiəkimis o nosmiəghien ilah. ¹⁶ Rəhak min nəuvein min sipsip əpəha ikin, iətəm ilah kəsotətagien e nipai u, mətəu iəu iəkəkeikei mit min ilah kəhuva. Ilah min, okəpanotəhrun nətəuian nəuiak. Kəni sipsip min u ilah rəfin u, okəhuva motuhapumin əmə ilah min motol kətiəh. Kəni iətəmini kətiəh əmə, in otəteruh ilah.§*

¹⁷ “Rəhak Tatə in tolkeikei pik iəu, mətəu-inu nikik tagien əmə məmə iəkəfən rəhak nəmiəghien o nətəmini, məmə uərisig lanko, iəu iəkos min nəmiəghien rəhak.†

¹⁸ Iətəmini kəti tikə məmə otos rəkis nəmiəghien rəhak, mətəu iəu aru əmə iəkəfən rəhak

* **10:1** Nipai rəha sipsip əha, təhmen e ikin kəti iətəm kətəhgi=pən sipsip min ikin nian rəfin lapin məmə ilah okəutəməhli vivi ikin o kuri rarpın min mine laion min. † **10:1** Jon 10:8,10 ‡ **10:2** E fes min u 1-5, namtihlua mine iətəmi tətəsəl o sipsip, ilau pəti kəuəgətu=pən Iesu, konu nakləh min kautəgətu=pən nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel mine məsaə eiua min e nian əha. Konu sipsip min kəuəgətu=pən nətəmini min rəha Ughin. § **10:7** Jon 1:51; 14:6 * **10:8** Jer 12:1; Esik 34:2 † **10:9** Sam 118:20,22-24 ‡ **10:9** Dut 28:6 § **10:10** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 * **10:11** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1Pitə 2:25; 5:2-4; Nəh 7:17; Jon 15:13; 1Jon 3:16 † **10:11** Hip 13:20 ‡ **10:14-15** Mat 11:27 § **10:16** Fes 16 u, in tətətagien=pən e fes min 1-5. Ikin əha, nipai rəha sipsip tətəgətu nətəm Isrel. Iesu tətəu in e lah məmə rəhan min. Sipsip min iətəm kəutəməhli əhanəh e nipai kəha, ilah u, nətəm Isrel nətəm kəutəhatə e Iesu. Sipsip min iətəm Iesu tətəni məmə ilah kəsotəməhlien e nipai u, ilah Nanihlua min. Nian in otəu in e lah, kəni ilah min okotətəlig e nəuiən, kəni ilah rəfin okəhuva motol kətiəh, kəni iətəmini kətiəh əmə, inu Iesu, in otətəsəl vivi ilah. * **10:16** Aes 56:8; Jon 11:52; Uək 10:34,35; Rom 1:16; Efəs 3:6 † **10:17** Aes 53:12

nəmiəgəhiən mətəu-inu iəu əmə iəkolkeikei lanəha. Iəu aru əmə iətos nepətiən məmə iəkəhlman e rəhak nəmiəgəhiən, kəni iəu aru əmə matos min nepətiən məmə iəkaskəlim min rəhak nəmiəgəhiən. Nati u inu, iətam rəhak Tatə təməni=pa kəm iəu məmə iəkəkeikei mol.”‡

¹⁹ Kəni nətəm Isrel u, ilah kəmotəhapu min ilah min. ²⁰ Ilah tepət kəutəni məmə, “!Suah u narmin tərəh kəti tətətig lan! !Rəhn-kapə tətəlməli! ?Təhro itəmah nəutətəlig lan?”

²¹ Mətəu nəuvein min, ilah kəutəni məmə, “Nəghatiən u, səniəmə nəghatiən rəha iətəmi narmin tərəh tətətig lan. ?Nikitəmah təhti məmə, narmin tərəh təhrun nol vivian iətəmi nəhmtin təməu, təuvir min?”§

*Nətəmini kəmotəməki
e Iesu, mətəu-inu in təməni
məmə in Nəti Uhgın*

²² Tinuva e nian rəha nətəm Isrel iətam kəutol lafet kəti lan əpəha Jerusiləm. Nərgin u, lafet rəha Nol Vivian Min Nimə Rəha Uhgın.* ²³ Inəha e nian rəha nətəpuian. Kəni Iesu təmətəliuək e fərantə kəti e Nimə Rəha Uhgın, nərgin u Fərantə Rəha Kig Solomən. ²⁴ Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel nəuvein kəməhuva motəhtul, mohtəlau lan. Kəmotəni=pən kəm in məmə, “?Onəhgın kəni ik nəmanol itimah iəkotəhrun ik? Nəmə ik Kristo pəhriən iətam Uhgın təməni məmə otahli=pa, nəkəni=pa vivi kəm timah.”†

²⁵ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Iəu iəməni=pinə rəkis kəm təmah,‡ mətəu itəmah nəsothətətəian lak. Nəmtətiən min u iətam iətol e nərgi rəhak Tatə, ilah kəutol nəfigəmiən e nəghatiən rəhak,§ ²⁶ mətəu itəmah nəsothətətəian lak, mətəu-inko itəmah səniəmə rəhak min sipsip min.* ²⁷ Rəhak sipsip min ilah kəutəu nəuiak kəni motəhrun. Iəu iəkəhrun vivi ilah, kəni ilah kəutuərisig lak. ²⁸ Kəni iəu iətəfən nəmiəgəhiən itulın u naunun tikə kəm lah, ilah ko kəsəhmisiən nian kəti mine. Kəni iətəmini kəti mine ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmək.† ²⁹ Rəhak Tatə iətam təməfa ilah kəm iəu, in təsanən tapirəkis natimnati min rəfin. Tol lanəha, kəni iətəmi kəti ko təsiuvi rəkisiən ilah e nəhlmin.‡ ³⁰ Itimlau rəhak Tatə, itimlau kətiəh əmə.”§

³¹ Kəni nətəm Isrel kəmotəmki min kəpiel apin, məmə okotəhti in lan. ³² Mətəu Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Iəu inol rəkis nəmtətiən təuvir min tepət e nəhmtitəmah. Nəmtətiən min əha ilah əha, rəhak Tatə təməfa məmə iəu iəkol. ?Mətəu nəmtətiən əhro u itəmah nəkotəni məmə onəkotəhti iəu ohni e kəpiel apin?”

³³ Kəni ilah kotəni məmə, “Itimah iəsotəniən məmə iəkotəhti ik e kəpiel apin o nati apispis təuvir u ik natol. Itimah iəkotəni məmə iəkotəhti ik mətəu-inu nətəni rah Uhgın. Ik iətəmini əmə, mətəu ik nətəni məmə ik Uhgın.”

³⁴ Kəni Iesu tənə=pən kəm lah məmə, “Kəmətei=pən aupən, e rəhatəmah əhruahru Lou, məmə Uhgın təməni=pən kəm lah məmə, ‘Itəmah uhgın min.* ³⁵ Kəni kitah kotəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgın, ko təsəuhliniən, in nīpəhriəniən əmə. Uhgın təməfa nəghatiən rəhan kəm nətəmini nəuvein. ?Tol lanəha, nəmə Uhgın təmətəghati e nətəmi min u, kəni mənə ilah məmə uhgın min, ³⁶ kəni nəkotəhro məutahi iəu məutəni məmə iəu iətəni rah

‡ **10:18** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hip 5:8 § **10:21** Eks 4:11 * **10:22** Lafet əha kəutol nīkilah tətəhti nian kəti aupən. Nian kəti, tikimir min rəha Isrel kəməutəluagin məhuvən imə e Nimə Rəha Uhgın, kəni mautos nimə kəha. Kəni konu uərisig lan, kəni nətəm Isrel kəmotəhtul kəni motəluagin ilah rəhalah min tikimir, kəni motəhgi pətigəm lah. Kəni konu motafəl vivi min Nimə Rəha Uhgın tuva masim min. Lafet əha, kəni min məmə lafet rəha Lait Min, mətəu-inu nətəmini kəmotəsiəpən e lait min tepət e rəhalah lahuənu min. † **10:24** Luk 22:67-71 ‡ **10:25** Jon 8:58 § **10:25** Jon 5:36; 14:11 * **10:26** Jon 6:44 † **10:28** Jon 6:39; Rom 8:35-39 ‡ **10:29** Jon 17:2,6,24 § **10:30** Dut 6:4; Jon 17:21-23 * **10:34** E Sam 82:1-2, Uhgın təmol nəghatiən əuhlin kəti məmə, nətəmi asoli min rəha nətəmini rəhan, ilah kotəhmen e uhgın min, mətəu-inu in təmitəpin ilah məmə ilah okəutəhtul o Uhgın, kəni motəkil rəhan nətəmini min. Kəmotəkil nətəmini lanəha, kəni tol lanəha, kəni tənə e lah məmə, “uhgın min.” Mətəu kəsi, məmə ilah kəməsothəkiləniən suaru əhruahru, kəni Uhgın otəəkən ilah. Inu e fes u Jon 10:34, Iesu in tatos e nəghatiən u kəmətei aupən e Sam, kəni tətəghati kəm nətəmi asoli min rəueiu.

Uhgin mätəu iətəni məmə iəu Nəti Uhgin? Iəu u inu, iətəm Tatə Uhgin in təmələhu=pən iəu məmə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-penə iəu, məmə otahli=pa iəu iəkuva e nəhue niftəni.

³⁷ “Nəmə iəsoliən nəmtətian min iətəm rəhak Tatə tatol, kəni sotəhatətəian lak. ³⁸ Mätəu nəmə iatol nəmtətian min u rəhak Tatə tatol, kəni nati əpnapin məmə itəmah nəotəhatətəian e rəhak nəghatian min, mätəu təuvir məmə onəkotəhatətə e nəmtətian min rəhak. Kəni tol lanəha, itəmah onəmanotəhrun vivi agin məmə Tatə Uhgin tətətig lak, kəni iətətig e Tatə Uhgin.”† ³⁹ Tol lanəha, e nəghatian min u, ilah kəmotolkeikei min məmə okotaskəlim in, mätəu in təmiet e lah magim.

⁴⁰ In təmoəpumin=pən min e nəve nəhu Jotən, muvən əpəha Jon təmatol bəptais e nətəmini ikin aupən. Kəni mətətig əha ikin əha. ⁴¹ Kəni nətəmini tēpət kəməhuva ohni, kəni motəni məmə, “Jon təməsoliən nəmtətian kəti mine. Mätəu nəghatian min iətəm in təmətəni e suah u, ilah rəfin nīpəhriənən əmə.”‡ ⁴² Kəni ikin əha, nətəmini tēpət kəmotəhatətə e Iesu.

11

Lasiris təminis

¹ Iətəm Petəni kəti, nərgin u Lasiris, tatimis. Petəni, in lahuənu kəti, ima Meri mine pian Matə.* ² Meri u, inu, uərisig otəpanəueiu nəhlki lərmənig rəhatah e səntə, kəni mafəl e nəuanun, tasik.† Kəni pətan u, rəhan u kakə Lasiris u tatimis. ³ Tol lanəha, nəuvini Lasiris mil kuahli=pən nəghatian o Iesu məmə, “Iətəmi asoli, ik kəti u iətəm nəkolkeikei pik,‡ in tatimis.”

⁴ Nian Iesu təmətəu nəghatian u, kəni in təni məmə, “Lasiris tatimis, mätəu rəhan nīmisiən əha, ko təsoliən in timis agin. Nīmisiən əha rəhan otol məmə nətəmini okotəfəri motəni-vivi Uhgin ohni. Kəni nīmisiən əha otol məmə nətəmini okotəfəri motəni-vivi Nəti Uhgin ohni.”

⁵ Iesu tolkeikei pik Matə mine pian, mine rəhalau kakə Lasiris. ⁶ Tol lanəha, nian tətətəu pau məmə Lasiris tatimis, in təmatig mos nian keiu əpəha ikin tətətig ikin.§ ⁷ Kəni uərisig, tənī=pən kəm rəhan min nətəmini məmə, “Pəh kohtəlig=pən min Jutiə.”

⁸ Mätəu rəhan min nətəmini kotəni=pən, kəm in məmə, “Təgəhun, rəueiu əmə uəha, nətəmini asoli rəha Isrel əha ikin əha kəmotəni məmə okotahtimu ik e kəpiel apin. ? Mätəu ik nəkəni məmə onəkətiəlig=pən min ikin əha?”

⁹ Kəni Iesu tənī=pən kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəhrun məmə tueləf auə lənian. Nəmə iətəmini tətəliuək lənian, ko təsoriniən nəhlkin e kəpiel kəti, mätəu-inu tateruh nati e nəhəgəhəgəian rəha nəhue niftəni.* ¹⁰ Mätəu nəmə in tətəliuək lapin, in təhrun noriniən nəhlkin e kəpiel kəti, mätəu-inu rəhan nəhəgəhəgəian tikə.” ¹¹ Iesu tinəni rəkis nəghatian əha, kəni in mənī=pən kəm lah məmə, “Kitəh kəti u Lasiris, in tətəpili. Mätəu iəu oiaəuvən əha ikin məhgi-pəri.”†

¹² Kəni rəhan min nətəmini kotəni=pən kəm in məmə, “Iətəmi asoli, nəmə in tətəpili, kəni rəhan nīmisiən otikə. !In otətəu təuvir min!”

¹³ E nəghatian u rəha Iesu, nīpətin u məmə Lasiris tinimis rəkis. Mätəu ilah nīkilah təhti məmə Lasiris in tətəpili əmə. ¹⁴ Kəni Iesu təməni=pən vivi məmə, “Lasiris tinimis rəkis. ¹⁵ Nian nīkik tətəhti itəmah, nīkik tagiən məmə iəməsatigian itimlau min, mätəu-inu nati u, otasiru e təmah məmə onəkotəhatətə lak. Mätəu təuvir məmə pəh kəhuvən motəh in.”

† 10:38 Jon 14:10,11,20; 17:21 ‡ 10:41 Jon 1:26-27,30,34 * 11:1 Luk 10:38-42 † 11:2 Jon 12:3 ‡ 11:3 Jon 11:5,36 § 11:6 Iesu in tolkeikei Meri mine Matə mine Lasiris, tol lanəha in tətəhtənnin məmə Lasiris otəupən mīmīs, mätəu-inu in otol nəhatətəian rəhalalah təkəsik min nian in otol Lasiris təmiəgəh min e nīmisiən. Afīn-to fes 14-15. * 11:9 Jon 8:12; 9:5 † 11:11 E nəghatian rəhalah, “napiliən” nīpətin keiu. Kəti məmə napiliən, kəni kəti min məmə nīmisiən. Nīmisiən rəha nətəm kəutəhatətə e Iesu in təhmen əmə məmə kəmotəpili alu əmə mätəu-inu ilah kəmos nəmiəgəhian itulin. Jon 3:16; 5:24; 10:28; 11:25-26; 1Təs 4:13-18

¹⁶ Kəni Toməs u, kətauin lan məmə, Mil-Mil, in təni=pən kəm nətəmimi nəuvein min rəha Iesu məmə, “Təuvir, pəh kitah rəfin kəhuvən, məmə kitah rəfin okohmis əmə kitah min.”

Iesu in nəukəti nairpa minian e nimisiən

¹⁷ Nian Iesu təmietigəm=pən Petəni, kəni təmətəu məmə kəmitənim Lasiris tinos nian kuvət rəkis. ¹⁸ Lahuənu u, Petəni, in iuəkir əmə o Jerusiləm, nəmə təhro suaru lan təhmen e kilomitə kisil, ¹⁹ kəni nətəm Isrel tepət kəməhuva məmə okoteh Matə mine Meri o nəfəriən nətəligiən rəhalau mətəu-inu kətuətəu tərəh o rəhalau kakə təmimis.

²⁰ Kəni nian Matə təmətəu məmə Iesu tətəu, in təməhtul muvən məmə oteruh. Mətəu Meri, in təmətəharəg əmə imə.‡

²¹ Kəni Matə təməni=pən kəm Iesu məmə, “İətəmi asoli, nəmə ik nəmətatig u ikinu, ko rəhak kakə təməsimisiən. ²² Mətəu iəu iəkəhrun məmə nati nak onəkətapuəh lan kəm Uhgin, kəni Uhgin otəpanəfinə kəm ik.”

²³ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “Rəham kakə otəpanəmiəgəh min.”

²⁴ Matə təni məmə, “Əuəh. İəu iəkəhrun məmə Lasiris otəmanəmiəgəh min e Naunun Nian, iətəm nətəmimi rəfin kəmohtəmis okotair=pa min.” §

²⁵ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “İəu u, iəu Nəukəti Nair=pa Minian e Nimisiən, kəni iəu min, iəu Nəukəti Nəmiəgəhiən. İətəmi iətəm in otəhatətə lak, nati əpnapin məmə in təmimis, mətəu in otəmiəgəh min. ²⁶ Kəni iətəmi iətəm tətəmiəgəh kəni mətəhatətə lak,* in ko təsimisiən agin nian kəti mine.† ?Nətəhatətə e nəghatiən u rəhak?”

²⁷ Matə təni=pən kəm in məmə, “Əuəh, İərməniğ. İəu inəhatətə lam, məmə ik Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa. Ik Nəti Uhgin. Ik u inu, aupən kəməni e Nauəuə Rəha Uhgin məmə ik onəpanuva e nəhue niftəni.”

Iesu təmasək

²⁸ Nian Matə tənəni rəkis nəghatiən u, kəni muvən məmə otəni=pən kəm pian Meri tuva. Təmuven kəni masiuan=pən e matəlgin məmə, “İəgətuṇ‡ tinuva rəkis. Tolkeikei məmə oteruh ik.” ²⁹ Kəni nian Meri təmətəu nəghatiən u, təməhtul uəhai əmə, matuvən məmə oteruh Iesu. ³⁰ Iesu in təsuvən əhanəhiən lahuənu, in tətəhtul əha ikin Matə təmuven ikin meh. ³¹ Kəni nətəm Isrel min u kəməutəharəg imə ilah Meri, məutəfəri rəhan nətəligiən. Nian kəmoteruh in təməhtul uəhai əmə matuvən ihluə, kəni ilah kohuərisig lan. Nikilah təhti məmə tətuvən e suvət, otasək.

³² Meri təmiet=pən u ikin Iesu tətəhtul ikin, kəni nian təmeruh Iesu, in təmasiəulən məni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, nəmə ik nəmətatig u ikinu, kəni ko rəhak kakə təsimisiən.”

³³ Nian Iesu təmeruh məmə pətan u mine nətəmimi min u ilah min kəutasək, in təmətəu tərəh pik, nikin təfigəm. ³⁴ Kəni in təmətapuəh o lah məmə, “?Nəmohtənim iə?”

Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli, va-to meruh.”

³⁵ Iesu, nəhu nəhmtin təmaiəh. § ³⁶ Kəni nətəm Isrel min u, ilah kotəni məmə, “Ei, nətəmimi. !In təmolkeikei pik agin suah u tapirəkis!”

³⁷ Mətəu ilah nəuvein min kotəni məmə, “Suah kəha inəha aupən, təmol vivi iətəm nəhmtin təpis. ?Kəni təhro məsəniəhuiən Lasiris məmə təsimisiən?”

Iesu təmosmiəgəh min Lasiris

³⁸ Kəni Iesu təmətəu min tərəh pik, kəni in təmuven əpəha e suvət. İlah kəmohtənim Lasiris əpəha e nipəg kəpiel kəti, kəni motləfən min kəpiel kəti min motahtipəsəg=pən

‡ 11:20 Luk 10:38-42 § 11:24 Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Uək 24:15 * 11:26 Jon 3:15 † 11:26 Mat 25:46

‡ 11:28 Jon 13:13 § 11:35 Luk 19:41

nipæg kæpiel lan. Inu rəhalah noliən.* ³⁹ Kəni Iesu təni=pən məmā, “Otahuvihin rəkis-to kæpiel.”

Kəni Matə u, nəuvini Lasiris, təni=pən kəm Iesu məmā, “!Mətəu iətəmi asoli, in tinəpien rəkis! Kəmitənim tinos nian kuvət rəkis.”

⁴⁰ Mətəu Iesu təni=pən kəm in məmā, “?Təhro? ?Ik ninalu məmā iəmāni=pinə rəkis kəm ik məmā nəmā nəkəhatətə lak kəni onəkeh nəsanəniən asoli mine nepətiən əhagəhag rəha Uhgīn?” ⁴¹ Tol lanəha, ilah kəmotahuvihin rəkis kæpiel. Kəni Iesu təməsal-pəri kəni məni məmā, “Tatə, iəu iətəni tagkiu ohnik mətəu-inu nəmətəu rəkis rəhak nəghatiən. ⁴² Kəni iəkəhrun məmā e nian rəfin, natətəu iəu. Mətəu iətəni nəghatiən u, o nətəmi min u, nətəm kautəhtul titəlau lak, məmā ilah okotəhatətə məmā ik nəmahli=pa iəu.”†

⁴³ Kəni əmeiko, nian Iesu tinəni rəkis nəghatiən u, in təmauin əfəməh məmā, “!Lasiris, əhtul miet!” ⁴⁴ !Kəni Lasiris təməhtul miet mətmətig əmə, napən min u iətəm kəmatu-ərain nəhlmin mine nəhlkin mine nəhmtin mine lan tətətig əhanəh lan!

Kəni Iesu təni=pən kəm lah məmā, “Ohtis rəkis napən min əha, pəh in taliuək.”

Nətəmi asoli min rəha Isrel
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nətəm Isrel nətəm kəməhuva o Meri kəni motəh natimnati min u iətəm Iesu təmol, ilah tepət kəmotəhatətə lan. ⁴⁶ Mətəu ilah min nəuvein kəməhuvən o Farəsi min, kəni motəni pətigəm kəm lah natimnati min rəfin iətəm Iesu təmol. ⁴⁷ Kəni o nati u, Farəsi min u mine pris asoli min ilah kəmotaskəlim nuhapuminian asoli kəti rəhalah, kəni ilah kəmotəni kəm lah min məmā, “?Okotəhro lanu? Suah kəha tinatol nəmtətiən tepət. ⁴⁸ Nəmā kotəpəh əmə, tatol lanəha, kəni nətəmini rəfin okotəhatətə lan, kəni nətəm Rom ilah okəhuva motərəkin Nimə Rəha Uhgīn mine nitəni rəhatah, kəni motos rəkis ilau e nəhlmitəh.”

⁴⁹ Kəni ilah kəti u, nərgin u Kaiəfəs, in pris asoli agin e nu əha. Tol lanəha, in təməni məmā, “Itəmah nəkotəruru agin nati u. ⁵⁰ ?Təhro itəmah nəsotəhrunian? ?Itəmah nəsotəhrunian məmā təuvir nəuvetin o təmah məmā iətəmi kətiəh əmə otimis o nətəmini, tapirəkis məmā kəntri apiəpiə otimis?”‡

⁵¹ Nian in tinəni nəghatiən u, in təməsəni aruiən e nətəligiən əmə rəhan. In pris asoli agin e nu əha, kəni in təmaupən məni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgīn təməfən kəm in. Kəni in təməni məmā Iesu in otimis o nosmiəgəhian nətəm Isrel. §

⁵² Kəni mətəu rəhan nimisiən, səniəmə o nosmiəgəhian nətəm Isrel əmə, mətəu o nosmiəgəh minian nenəti Uhgīn min nətəm kəutan atiti e nəhue nitəni min, kəni mol ilah kəhuva motol kətiəh əmə.*

⁵³ Tol lanəha, e nian əha, ilah kəmotegəhan lan məmā okotəkeikei motəsal e suaru kəti o nuhamuiən Iesu. ⁵⁴ Kəni o nati u, Iesu təsaliuək pətigəmiən min ikin min e Jutiə, in təmagim ikinu, muvən əpəha e taun kəti, nərgin u Efraim. Taun u, in iuəkir əmə o ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni in mətatig ikin əha, ilah rəhan min nətəmini.

* **11:38** Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmini e niftəni. Ilah kəuteikuas e nipətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotol=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afin-to Jon 12:7; 19:39-40), konu təməfən e nipæg kæpiel, kəni motəhtipəsīg=pən nipæg e kæpiel asoli kəti. † **11:42** Jon 3:17 ‡ **11:50** Jon 18:14 § **11:51** Kaiəfəs tolkeikei məmā okuhamu Iesu mətəu-inu təsolkeikeiən məmā nətəm Rom okotərəkin kəntri rəha nətəm Isrel. Mətəu, in təmatəni aupən nati kəti iətəm otuva mol nipəhriənian lan. Uhgīn təməfən nəghatiən u kəm in e nohlin məmā otəni pətigəm mətəu-inu in Pris Asoli rəhan. Mətəu in təruru nati əha in tətəni. Rəhan nəghatiən, nipətin tətəgətun məmā Iesu otəkeikei minis məmā Uhgīn otəsoliən nalpinian kəm rəhan nətəmini o rəhalah təfagə tərəh min. Nipəhriənian agin məmā nətəmi asoli rəha Isrel kəmotolkeikei məmā kotoh Iesu, nati ənpəpin in təmatol natimnati min təuvir tepət. Nikilah təhti məmā mətə otəmkī nətəmini min nəuvein motəluagin ilah nətəm Rom, mətəu ko kəsotoliən win. Kəni nəmā nati u otol lanu, kəni okəmkī iahu ilah, kəsəhuvaian məmā nətəmi asoli rəha Isrel. Nian Iesu təmimis rəkis nu 30 rəkis, nəluaginian kəti təməhtul kəni nətəm Rom kəmotol win, kəmotərəkin tepət kəni motəhamu nətəmini tausin tepət, kəni motol nətəmini tausin tepət min kəhuva mol slef e lah kəni kəmkī ilah kəgim. * **11:52** Aes 49:6; Jon 10:16

*Natəmimi kəmautol əpenə-penə
o noliən lafet rəha Pasova*

⁵⁵ Tınatuvən iuəkir o nian rəha lafet kəti rəha nətəm Isrel, nərgin u, lafet rəha Pasova.† Kəni nətəmimi tepət kinautohiet ikin pişin pişin min minəutəhuva Jerusiləm məmə okotol natimnati min məmə ilah okotaruətuəh‡ e nəhmti Uhgın, uərisig ko, kəmanotətuəuin e lafet əha. ⁵⁶ Kəni nətəmi min əha kinəutəsəl e Iesu. Kəni nian kəmotuhapumın e Nimə Rəha Uhgın, kinəutətapuəh-ətapuəh o lah min məmə, “?Kəruru mə Iesu otuva e lafet u, uə kəpə?”

⁵⁷ Mətəu e nian əha, pris asoli min mine Farəsi min kəmotələhu nəghatiən kəti, məmə nəmə iətəmimi kəti təhrun ikin Iesu tətətig ikin, in otəkeikei muva məni pətigəm kəm lah, pəh soldia min kəhuvən motaskəlim.

12

*Meri təməueiu nəhlki Iesu
e səntə*

(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nian sikis əha ikin tətətig əhanəh kəpənən e nian rəha lafet rəha Pasova, kəni Iesu tinitəlig=pa min Petəni, ima Lasiris ikin. Suah u inu, Lasiris Iesu in təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ² Kəni nətəmimi ikinu, kəmotol nauəniən kəti rəha Iesu e nimə rəha Matə. Kəni in tos nauəniən, muva.* Kəni Lasiris min əha ikin e nauəniən əha, ilah Iesu mine, kəutəməhli=pən mətauən.† ³ Kəni Meri təmos səntə kəti təməri e nilosi nati, muva. Səntə u, kəmol e noki nard.‡ Səntə əha, nəmiəvin təuvir, kəni nəhmtin tiəkis. Kəni in təməueiu nəhlki Iesu e səntə u, kəni mafəl e nəuanun. Nəmiəvi səntə u, təməriəuəh rəfin e nipəgnəuan nimə.§

⁴ Mətəu iətəmimi kəti rəha Iesu, nərgin u Jutəs Iskariot, suah u inu uərisig lanko təpanegəhan=pən e Iesu e nəhlmi rəhan tikimir min, in təməhi ohni. In təməni məmə, ⁵ “?Ik nəkəruru noliən səlīm e səntə u, mos məni lan, kəni məfən kəm nanrah min? Səntə, in təhmen e məni u, tri-hanrit tənariəs.”* ⁶ In təməni lanəha, mətəu səniəmə in tatol nati agin e nanrah min, mətəu in təməni əmə, mətəu-inu in iakləh. In tatos kətim rəha məni rəhalah, kəni nian nəuvein, in tətəkləh lan.

⁷ Mətəu Iesu təni məmə, “Upəh-to pətan u. Sərəkinien rəhan nətəligiən. In təmətələhu vivi səntə u, məmə otəueiu nipətik, o nian əha iətəm okitənim iəu lan.† ⁸ Nanrah min, nian rəfin itəmah min ilah nəutətig.‡ Mətəu iəu, ko iəsətiğiən nian rəfin kitah min itəmah.”

Pris asoli min kəməutəsəl min e suaru o nohamuiən Lasiris

⁹ Kəni nian nimənin nətəm Jutiə kəmotətəu məmə Iesu tətətig lahuənu Petəni, kəni ilah kinəhuvən ikin. Kəsəhuvaian əmə məmə okoteh Iesu, mətəu ilah kəməhuva min məmə okoteh-to Lasiris u təmimis, kəni Iesu tol min təmiəgəh.§ ¹⁰ Kəni əmeiko, pris asoli min, kəmotegəhan lan min məmə okəkeikei kohamu min Lasiris, ¹¹ mətəu-inu nian nətəm Isrel tepət kəmoteruh Lasiris təməmiəgəh min, kəni ilah kəmotəhatətə e Iesu, kəni minəutəpəh rəhalah nətəmimi asoli min.

*Iesu təmuva Jerusiləm
matol əpu in məmə in kig*

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

† 11:55 Eks 12:13,23,27 ‡ 11:55 Okotaruətuəh, nipətin u, məmə ilah okotafəl vivi ilah min, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın. * 12:2 Luk 10:38-42 † 12:2 Nipəhrianien məmə ilah kəsotəharəgiən motauən. Mətəu e noliən rəhalah e nian əha, ilah kotapili mautisin=pən nəunəlmiləh e tepil, mətauən. ‡ 12:3 Nard in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi. § 12:3 Mak 14:3 * 12:5 “Tənariəs,” inu məni rəhalah, təhmen e vatu rəha Vanuatu. Rəueiu, tri-hanrit tənariəs təhmen e tri-hanrit tausin vatu. † 12:7 Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghati e noliən rəha nitənimiən itəmi. ‡ 12:8 Dut 15:11 § 12:9 Jon 11:43,44

¹² Kəmāni lauig lan, nīmānin nətāmimi nətəm kəmāhuva Jerusiləm māmə okotol lafet rəha Pasova, kəmotətəu māmə Iesu tətaliuək minatuvən e taun. ¹³ Kəni tol lanəha, ilah kəmohiet e taun u, mautəmki nati kəti təhmen e nimali nəmīl* mautəhuvən māmə okoteruh Iesu. Kəni mautagət əfəməh mautəni māmə,

“!Hosanə!†

!İərmənig Uhgīn tətətig ilau suah u iətəm tətuvə e nərgin!

!İərmənig Uhgīn tətətig ilau Kig u rəha nətəm Isrel!”‡

¹⁴ Kəni Iesu təmeruh nətī togki§ kəti, kəni tasuə lan maliuək matuvən. Natimnati min u, Nauəuə Rəha Uhgīn tinəni rəkis māmə,

¹⁵ “Nətəm Jerusiləm,* Itəmah sotəginian.

!Oteruh-to! !Kig rəhatəmah tətuvə,

in tətəsua e nətī togki maliuək mətuvə, mətuvə!”†

¹⁶ E nian əha, nətāmimi rəha Iesu ilah kotəruu nīpəti nati u. Mətəu uərisig, nian Iesu tinəmiəgəh min e nīmisiən, kəni Uhgīn tinol əpu rəkis nepətiən rəha Iesu, kəni nikilah təpanəhti māmə aupən, kəmətei rəkis nəghatiən lan e Nauəuə Rəha Uhgīn, konu nətāmimi kīnotol nəghatiən min əha, tinuva minol nīpəhriənian lan.

¹⁷ E nian Iesu təmauin e Lasiris, kəni Lasiris tiet e nīpəg kəpiel məmiəgəh min, nīmānin nətāmimi tēpət ilah Iesu e ikin əha e nian əha. Kəni ilah kəməutanus natimnati u in təmol.

¹⁸ Tol lanəha, nətāmimi tēpət kəmāhuva māmə okoteruh Iesu, mətəu-inu kəmotətəu māmə in təmol nəmtətiən əha. ¹⁹ Kəni Farəsi min kīnautəni-əni kəm lah min māmə, “!Oteruh-to, ko kitah kəsotol aginian nati kəti. Rəueiu əha, nətāmimi rəfin e nəhue niftəni kīnautəhuərisig lan!”

Nətəm Kris nəuvein kəmotolkeikei māmə okoteruh Iesu

²⁰ Kəni nian nətāmimi kəmāhuvən Jerusiləm māmə okotəfaki e nian rəha lafet u, kəni nətəm Kris nəuvein min əha ikin ilah min, kəmautəfaki. ²¹ Nətəm Kris min u kəmāhuva motəh Filip. Filip in iətəm Petsaitə əpəha Kaləli.‡ Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in māmə, “!İətəmi asoli, iəkotolkeikei māmə iəkoteruh Iesu.” ²² Kəni Filip təhtul muvən mənī=pən kəm Antiru, kəni ilau kəmian muəni=pən kəm Iesu.

²³ Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmə, “Rəueiu əha, Nətī İətəmi, rəhan nian tinuva rəkis, māmə Uhgīn otol əpu rəhan nepətiən. ²⁴ Nīpəhriənian agin u iətəni kəm təmah māmə, iətəmi otəkeikei mītənim nikitī nati e niftəni keruh māmə timis. Nəmə təsimisiən, ko təseviəiən kəni məsəuəiən. Mətəu nəmə otimis, kəni otəuə e nəuan tēpət.§* ²⁵ Kəni tol lanu, iətəmi nīkin tətəhti pīk rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otəmkarəpən lan. Mətəu iətəmi iətəm nīkin təsəhti pīkiən lanəha rəhan nəmiəgəhiən e nəhue niftəni u, in otaskəlim vivi nəmiəgəhiən rəhan o nəmiəgəhiən itulin.† ²⁶ İətəmi tolkeikei māmə otol uək rəhak, in otəkeikei muərisig lak,‡ kəni nəmə ikin pəhruvən iəu iəkəti ikin, kəni in min, in otəti ikin.§ Kəni iətəmi tatol uək rəhak, Tatə Uhgīn otisiəi in.”

* **12:13** Nimali nəmīl u in nəmtətiən rəha niftəni rəhalah māmə ilah kəmotol win e tikimīr min rəha nətəm Isrel. İlah kəmautəfəri nimali nəmīl mətəu-inu nikilah təhti māmə Iesu in Kristo, kəni in tinuva māmə otəmki rəkis ilah e narmənigian rəha nətəm Rom. † **12:13** “Hosanə,” nīpətin əhruahru māmə, “Asiru, Uhgīn, osmiəgəh itimah,” mətəu e nian rəha Iesu, nəghatiən u, ilah kəməutəuhlin māmə nīpətin māmə, “Əni-vivi Uhgīn!” Fes u ilah kəutəni təmsipən e Sam 118:25-26. ‡ **12:13** Jon 1:49 § **12:14** Togki in nati miəgəh kəti təhmen e əhos əkəku, in nəhmtin teuiəu əmə e əhos. * **12:15** Nəghatiən əhruahru ikinu tətəni “Nətəm Saion.” Saion u, in nərgi Jerusiləm kəti min. Kəmauin e Jerusiləm māmə Saion, mətəu-inu nərgin əha rəha nītəuət kəti iətəm kəmuvləkin-pəri taun lan. † **12:15** Sek 9:9 ‡ **12:21** Jon 1:43-44 § **12:24** Iesu in tətəghati aru lan u ikinu, māmə otəkeikei mīmīs, kəni nəua nīmisiən rəhan māmə nətāmimi tēpət okotos nəmiəgəhiən vi nian Uhgīn tosmiəgəh ilah. In təmətəghati min e rəhan min nətāmimi. Rəhatah nəmiəgəhiən əuas e təfəgə tərəh otəkeikei mīmīs, kəni ko kotəhrun nolian nəuatah vi min tēpət. * **12:24** 1Kor 15:36 † **12:25** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2Kor 5:14-15 ‡ **12:26** Mat 10:38; Luk 14:27 § **12:26** Jon 14:3; 17:24

*Iesu tāmāghati
e nimisiān rāhan*

²⁷ Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “Rəueiu əha, nīkik tətahmə pik.* ?Oiakəhrol lanu? Ko iəsənīān māmā, ‘Tatə, oh rəkis nahməiān iətəm tātuva ohniəu.’ Nati u inu, iəu iəmuva ohni. ²⁸ Tatə, ik əfəri aru nərgəm.”

Kəni əmeiko, rəueiu aɡin ilah kəmotətəu nəuia iətəmi kəti təmsipəri=pən e neai tətəni māmā, “Iəu inəfəri rəkis nərgək, kəni rəueiu əha, oiaəkəfəri min.”

²⁹ Kəni nətəmini nətəm kəməutəhtul iuəkīr ohni kəmotətəu nəuia iətəmi əha, kəni ilah nəuvein kotəni māmā, “!Nətəmini! ?Nati nak u? ?Kaluəluə kəti, uə?” Mətəu nəuvein kotəni māmā, “Agelo kəti əha tətəghati kəm in.”

³⁰ Mətəu Iesu təni=pən kəm lah māmā, “Nəuia iətəmi u, təməsuvaīān māmā iəu iəkətəu. Mətəu təmuva māmā itəmah onəkotətəu.† ³¹ Rəueiu əha tinol nian iətəm Uhgīn otakil noliān rəha nətəmini e nəhue niftəni. Rəueiu əha, in otoh iahu nəsanəniān rəha Setən,‡ iərmənīg rəha nəhue niftəni u. § ³² Nian kətəfəri iəu ilis,* kəni ko iəu oiaekiūvi=pa nətəmini rəfin kəhuva ohniəu.”† ³³ E nəghatiān u, in tinuahpik e nimisiān rāhan māmā otəhro lanu mimis.‡

³⁴ Kəni nətəmini kəmotəni=pən kəm in motəni māmā, “Itimah iəmotətəu rəkis e Lou rəhatah, māmā nian Kristo iətəm Uhgīn tāmāni māmā otahli=pa tuva, in otətətig itulin əmə, mətuvən əmə lanko naunun tikə. § ?Təhro ik nətəni māmā nətəmini okotəkeikei motəfəri Nəti iətəmini?* ?Mətəu Nəti iətəmini u, in pəh?”

³⁵ Kəni Iesu tāmāni=pən kəm lah māmā, “Nəhagəhagiān u, tətətig o təmah o nian əkəku əmə. Kəni nian nəhagəhagiān u, tətətig o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəliuək lan. Nəmə kəpə, kəni napinəpuīān otətəuarus itəmah. Kəni iətəmini iətəm tətəliuək e napinəpuīān, in təruru ikin in tətuvən ikin. ³⁶ Nian nəhagəhagiān u tətətig əhanəh o təmah, itəmah nəkotəkeikei motəhatətə e nəhagəhagiān u māmā itəmah nəkəhuva nenəti nəhagəhagiān.”†

Nətəm Isrel ilah kəməsotəhatətəiān e Iesu

Nian Iesu tāmāni rəkis nəghatiān u kəm lah, kəni magīm məpəh ilah muvən mətəhluaig. ³⁷ Nati əpnəpin māmā in tinol rəkis nəmtətiān tēpət e nəhmti nətəm Isrel, mətəu ilah kəsotəhatətəiān lan. ³⁸ Iəni rəha Uhgīn u Aiseə, təmaupən mətəghati e rəhalah noliān. Kəni nati u təmuva māmā otol nəghatiān rəhan tuva mol nīpəhriāniān lan. In tāmāni māmā,

“?Iərmənīg, pəh otəhatətə e nəghatiān rəhatimah, uə kətiəh əmə mine?

?Iəutəni pətiɡəm, kəni pəh otəhatətə lan, uə kətiəh əmə mine?

?Kəni Iərmənīg otol əpu kəm pəh nahgīn iətəm təsənən pik o nosmiəghāiān?”‡

³⁹ Konu ilah kotəruru nəhatətəiān lan mətəu-inu təhmen=pən əmə māmā Aiseə tāmāni pətiɡəm min aupən māmā,

⁴⁰ “In təmol ilah māmā nəhmtilah otəpis.

Nəmə təsəpiān, kəni ilah okoteruh nati kəni motəhrun.

Kəni in tinahtipəsīg rəkis e nīkilah.

* **12:27** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 † **12:30** Eks 19:9; Jon 11:42 ‡ **12:31** Nati əpnəpin māmā nimisiān rəha Iesu təmol māmā nəmə təhro Setən təmol win, mətəu nīpəhriāniān māmā in təsoliān win. Afīn-to Luk 10:18; Hip 2:14-15; 1Jon 4:4; Nəh 12:8-9. § **12:31** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2Kor 4:4; Efəs 2:2; 6:12 * **12:32** E nauəuə rəha Jon, tətəghati e nəghatiān u “kinatləfəri rəkis iəu ilis” nian tēpət. Kəni in nīpətin keiu. Nian tətəni “kinatləfəri rəkis iəu ilis,” nīpətin kəti in tətəghati e nimisiān rəha Iesu e nigī kəməluau. Erūh min e Namba 21:4-9 tətəghati e aiān sineik. Kəni nīpətin kəti min, e nigī kəməluau əha, in tətəgəhun nəuviriān asoli min nepətiān asoli rəha Iesu. † **12:32** Jon 3:14; 6:44; 7:39; 8:28 ‡ **12:33** Fil 2:8-9; 1Tim 3:16; Hip 1:3 § **12:34** Nətəmini nīkilah tətəhti fes min əha, təhmen e 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1,4, Aes 9:7; Esik 37:25; Dan 7:14. Nīkilah təsəhtiān fes min iətəm kəutəni māmā Kristo in otaupən mimis. * **12:34** “əfəri” — Afīn-to futnot əpəha Jon 3:14. † **12:36** Mat 5:14; Efəs 5:8-9; 1Təs 5:5 ‡ **12:38** Aes 53:1; Rom 10:16

Nəmə təsoliən, kəni ilah okoteinatig kəni motəhrun nəuhliniən nətəligiən rəhalah, kəni motəhatətə lak, iəkol nəmiəgəhiən rəhalah, otuvi min.”§*

⁴¹ İəni rəha Uhgın, Aiseə u aupən, təməni lanu lan mətəu-inu in təmeruh nepətiən əhagəhag rəha İesu, kəni tol lanəha, in tətəghati lan.†

⁴² Kəni mətəu, nətəmi asoli min tepət nəuvetin, ilah min kəmotəhatətə e İesu. Mətəu ilah kəutəgin e nəni pətigəmiən məmə ilah kəmotəhatətə lan, mətəu-inu kəutəgin e Farəsi min məmə mətə kotahli pətigəm ilah e nimə rəha nuhapuminiən, ⁴³ mətəu-inu nətəmi asoli min u, ilah kotolkeikei pik məmə nətəmini okotəni-vivi ilah, tapirəkis məmə Uhgın nikin, otagiən o lah.

Nəghatiən rəha İesu təhrun nakiliən noliən rəha nətəmini

⁴⁴ Kəni İesu təmagət əfəməh məmə, “İətəmini iətəm tətəhatətə lak, səniəmə tətəhatətə pisin əmə lak, mətəu tətəhatətə min e Uhgın iətəm təmahli=pa iəu. ⁴⁵ Kəni iətəmini u iətəm təmeruh iəu, səniəmə təmeruh əmə iəu. In təmeruh min Uhgın u təmahli=pa iəu.‡

⁴⁶ İəu u nəhagəhagiən.§ İəmuva e nəhue niftəni u, məmə iətəmini iətəm otəhatətə lak, otəsətiğin e napinəpuian. ⁴⁷ İətəmini iətəm tətəu rəhak nəghatiən, məsoliən, ko iəu iəsəni pətigəmiən rəhan nalpinian, mətəu-inu iəməsuvaian e nəhue niftəni u məmə iəkəni pətigəm nalpinian rəha nətəmini. Mətəu iəmuva məmə iəkosmiəgəh ilah.* ⁴⁸ Mətəu iətəmini iətəm tətəuhlin=pa nəmtahn kəm iəu, məsosian rəhak nəghatiən, nati kəti əha ikin tətətiğ məmə in otəni pətigəm rəhan nalpinian. E Naunun Nian, nəghatiən min u rəhak, ilah okotəni pətigəm nalpinian rəhan.† ⁴⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəghatiən min u, səniəmə rəhak pisin əmə, mətəu Tatə Uhgın u təmahli=pa iəu, kəni in təməni məmə iəkəkeikei muvən məni lanəha, kəni məghati lanəha.‡ ⁵⁰ Kəni iəu inəhrun rəkis məmə nəghatiən min u, iətəm in təməni=pa kəm iəu, nəmiəgəhiən itulin tətətiğ lan. Kəni tol lanəha, nəghatiən min u iətəni ilah, Tatə Uhgın təməni=pa kəni məgətuən iəu lan, məmə iəkəni.”

13

İesu təməueiu nəhlki rəhan min nətəmini

¹ Tınuva mətəuarus nian nətəm İsrel kotol lafet lan, lafet rəha Pasova, kəni İesu tınəhrun məmə rəhan nian tınuva rəkis məmə otəpəh nəhue niftəni u, muvən meruh Tatə Uhgın.* Nian rəfin in təmatolkeikei pik rəhan nətəmini u kəutətiğ e nəhue niftəni, kəni mətəu rəueiu in tətəgətuən əsas rəhan nolkeikeian kəm lah muvən mətəuarus naunun nian rəhan.

² Tınəhnaiuv, İesu mine rəhan min nətəmini kəməutəuən, kəni Setən tınəfən rəkis nətəligiən e niki Jutəs İskariot, nəti Saimon, məmə in otətuati e İesu tuvən e nəhlmi rəhan tikimir min. ³ İesu təməhrun məmə Tatə Uhgın təmələhu=pən rəkis natimnati rəfin u e nəhlmin,† kəni tınəhrun min məmə in təmsipən e Uhgın, kəni in otəpanitəlig=pən min o Uhgın. ⁴ Tol lanəha, in təməhtul, kəni məpeg rəkis rəhan sot asoli, kəni matu in e tauil kəti. ⁵ Kəni mələs pesin kəti, mətəu=pən nəhu lan, kəni əmeiko mətəuəin mətəueiu nəhlki rəhan min nətəmini, kəni mətafəl e tauil, tauil u iətəm in tətətuati lan.

⁶ Təmol lanəha muvən e Saimon Pitə, kəni Pitə tənə=pən kəm in məmə, “?İərməniğ, təhro? Təsəuviriən məmə ik onəkəueiu nəhlkək.”

⁷ Mətəu İesu tənə=pən kəm in məmə, “Rəueiu ik nəkəruru nıpəti nati u iəu iatol, mətəu uərisiğ nəpanəhrun nıpətin.”

⁸ Kəni Pitə tənə=pən in məmə, “Onəkəpəh agin nəfəliən nəhlkək.”

§ 12:40 Nətəmini ilah kinotəni rəkis məmə okəsotəhatətəian, kəni Uhgın təhlman e lah lanəha. Eruh min to Mat 13:13-15; Uək 28:26-27; Rom 11:8. * 12:40 Aes 6:10 † 12:41 Aes 6:1-4 ‡ 12:45 Jon 14:8-9 § 12:46 Jon 1:4

* 12:47 Jon 3:17 † 12:48 Jon 5:45 ‡ 12:49 Jon 14:31 * 13:1 Jon 16:28 † 13:3 Mat 28:18

Mətəu Iesu təni məmə, “Nəmə iəsəueiuiən nəhlkəm, kəni ko ik nəsuvaian mol rəhak iətəmimi.”

⁹ Kəni Saimon Pitə təmāni=pən kəm in məmə, “İərmənig, nəmə tol lanəha, kəni onəsəueiu əməian nəhlkək, mətəu əueiu min nəhlmək mine rəhk-kapə!”

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “!Kəpə! İətəmimi u tinaig rəkis, in tinəruən rəkis, tinəhmen. Təuvir əmə məmə okəsəueiu minian nipətin; mətəu iəu oikəkeikei məueiu min əmə nəhlkin. İtəmah ninotəruən rəkis. Mətəu səniəmə itəmah rəfin agin.”[‡] ¹¹ Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah pəh u otegəhan=pən lan e nəhlmi rəhan min tikimr min. Tol lanəha, kəni in təni məmə, “Səniəmə itəmah rəfin agin.”

¹² Nian Iesu tinəueiu rəkis nəhlki rəhan min nətəmimi, kəni muvən min e rəhan napən, kəni muvən məharəg e nimein e tepil. Kəni əmeiko mətapuəh o lah məmə, “?İtəmah nəkotəhrun nipəti nati u iəmol rəueiu agin e təmah?” ¹³ İtəmah nəutauin lak məmə Nəgətun mine İərmənig, kəni təhruahru əmə lanko, mətəu-inu nipəhriənən məmə iəu u, rəhatəmah Nəgətun mine rəhatəmah İərmənig.

¹⁴ “Mətəu-inu iəu, iəu u rəhatəmah İərmənig mine iəu İəgətun rəhatəmah, konu iəu iəkəueiu nəhlkitəmah, konu itəmah min, onəkotəueiu nəhlkitəmah min.Ş ¹⁵ İəu iəmol məgətun itəmah lan, məmə itəmah onəkotol kəm təmah min.* ¹⁶ Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, ioluək kəti, in təsapirəkisiən rəhan iətəmi asoli, konu iahli=pən in təsapirəkisiən iətəm tətahli. ¹⁷ Rəueiu əha, itəmah nəkotəhrun vivi natimnati min u. Kəni o nati u, nəmə onautol lanu, kəni itəmah onəkotos nəuvirən o Uhgın.†

¹⁸ “İəu iəsəniən itəmah rəfin.‡ İəkəhrun vivi itəmah min u nətəm iəu iəmitəpin itəmah.Ş Mətəu nəghatiən u rəha Nauəuə Rəha Uhgın, otəkeikei muva mol nipəhriənən lan. Nəghatiən u tətəni məmə, ‘İətəmimi u, aupən itimlau iəmatuauən pəti e pilet kətiah, mətəu rəueiu, in tinəuhlin rəhan nətəligiən, minətələhu nəghatiən tərəh ohniəu.’*[‡]

¹⁹ “İəu iətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian okəsəl əhanəhiən. Mətəu nian okatol, kəni itəmah onəkotəhatətə lak, məmə İəu U Inu.† ²⁰ Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, iətəmimi pəh iətəm tatos iətəmi u iətahli=pinə, kəni nikin tagiən ohni, təhmen=pən əmə məmə in tatos min iəu, kəni nikin tagiən ohniəu. Konu iətəmimi iətəm tatos vivi iəu, kəni nikin tagiən ohniəu, təhmen=pən əmə məmə in tatos vivi min rəhak Tatə, kəni nikin tagiən ohni.”[‡]

Iesu təmāni pətigəm məmə Jutəs in otegəhanpən lan e nəhlmi tikimr min

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nian Iesu tinəni pətigəm rəkis nəghatiən əha, kəni nikin təməfigəm pik, kəni in təni məmə, “Nipəhriənən agin u iətəni=pinə kəm təmah məmə, itəmah kəti u ikinu otegəhan=pən lak e nəhlmi tikimr min rəhak.”

²² Kəni rəhan min nətəmimi kəmotəsəl=pən moteruh ilah min, minotəruu agin məmə in tətəni pəh. ²³ Kəni ilah kəti u iətəm Iesu in tolkeikei pik,Ş in tətəmähli* iuəkır əmə o Iesu.

²⁴ Kəni Saimon Pitə, in təmasiueən=pən kəm in məmə, “Ətapuəh-to ohni, məmə iətəmimi pəh kəha in tətəni.”

²⁵ Kəni suah kəha təmiəu-iəu muva iuəkır o Iesu, kəni mətapuəh ohni məmə, “?İərmənig, pəh u nətəni?”

²⁶ Kəni Iesu təni məmə, “İəu iəkəmkəris pıret nəuvetın, konu məuveri=pən e sup, kəni məfən kəm in, konu suah u, inko.” Kəni əmeiko, in təməmkəris pıret kəti, məuveri=pən e

‡ 13:10 Jon 13:18 § 13:14 1Pitə 5:5 * 13:15 Iesu təmol uək rəha slef, kəni molkeikei məmə okotol uək rəha slef kəm kitah min nəuvein. Suaru min tepət o nasiruən e kitah min nəuvein lanəha. † 13:17 Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 ‡ 13:18 Jon 13:10 § 13:18 Jon 15:16 * 13:18 Sam 41:9 † 13:19 “İəu u inu” – Afın-to futnot e Jon 8:24. ‡ 13:20 Mat 10:40; Jon 17:18 § 13:23 İətəmimi iətəm nauəuə u tətəni, in Jon u iətəm tətəmähli iuəkır o Iesu e tepil. In u, iətəm Iesu tolkeikei pik, mətəu in təmətei nauəuə u, kəni məsəniən nərgin. * 13:23 E nolian rəhalah e nian əha, ilah kəutəmähli lanəha məutauən.

sup, kəni məfən kəm Jutəs, nəti Saimon Iskariot. ²⁷ Kəni Jutəs təmos pīret u. Kəni rəueiu agin, Setən† tinəuveg rəhan nətəligian.

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nati u nəkəmə natol, uvən uəhai əmə mol.”‡
²⁸ Nətəmini min u rəha Iesu nətəm kautəmähli titəlau e tepil məutauən, ilah kəsotəhrunian məmə Iesu təmāni=pən nəghatian u kəm in o nak. ²⁹ Jutəs in tətaharu kətim rəha mənī rəhalah, kəni ilah nəuvein nīkilah təhti məmə Iesu təmāni=pən kəm in məmə otuvən mos nəhmtin nauənian nəuvein niglah o lafet, uə nəmə təhro tatuvən otəfən mənī kəti kəm nanrah min. § ³⁰ Kəni nian Jutəs təmos rəkis pīret u, təməhtul miet uəhai əmə. Kəni tinapinəpu rəkis.*

*Iesu təmāni nəghatian vi kəti
 məmə okotol*

³¹ Nian Jutəs tiniet rəkis, kəni Iesu tənī məmə, “Rəueiu əha, Uhgin tinatəfəri nərgi Nəti İətəmini,† kəni Nəti İətəmini tinatəfəri nərgi Uhgin. ³² Mətəu nian Nəti İətəmini tinol əpu rəkis nepətian rəha Uhgin, kəni Uhgin aru əmə in otol əpu min nepətian rəha Nəti İətəmini. Kəni in otol əmə uəha rəueiu əmə.‡

³³ “Nənətik min, ko iəsətiğin tuvəh kitah min itəmah. Kəni itəmah onəmanotəsəl lak, mətəu iəu iətəni min nəghatian kətiəh əmə kəm təmah u rəueiu, iətəm iəmāni=pən kəm nətəmi asoli min rəha Isrel aupən. İətəni=pinə kəm təmah məmə, ikin əha iatuvən ikin, itəmah nəkotəruru nuvənian ikin. §

³⁴ “İəu iətəni=pinə nəghatian vi kəti kəm təmah məmə nəkotəkeikei mautol.* İtəmah nəkotəkeikei motolkeikei itəmah min.† İəu iəmolkeikei itəmah, kəni itəmah nəkotəkeikei motolkeikei itəmah min təhmen əmə lanəha.‡ ³⁵ Kəni nəmə nəkolkeikei lanu itəmah min, kəni nətəmini rəfin okotəhrun məmə itəmah rəhak min nətəmini.” §

*Iesu təmāni pətiğəm məmə Pitə otəpanəni məmə
 in təruru Iesu*

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kəni Saimon Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, ik onəkuvən iə?”

Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “İkin əha iəu iatuvən ikin, ik nəkəruru nītəu=paian iəu rəueiu, mətəu uərisig ko, onəpanuva.”*

³⁷ Kəni Pitə tətəpuəh ohni məmə, “?İərməniğ, oiasitəu-pəniən ik u rəueiu o nak? İəu, nīkik tagian əmə məmə iəkimis ohnik.”

³⁸ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “?İk nəkəmə nīkim tagian əmə məmə onəkimis ohniəu? Nipəhriənian agin u iətəni kəm ik məmə, mənig otəsəkəkə əhanəhiən, kəni ik onəkəni mau kisil məmə nəkəruru iəu.”†

14

Iesu in suaru o nuvənian o Tatə Uhgin

¹ Kəni Iesu təmāni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsahməian. İtəmah nəkotəkeikei motəhatətə e Uhgin,* kəni motəhatətə min lak. ² E nimə rəha Tatə rəhak, nəuan tepət əha ikin. Nəghatian u in nipəhriənian. Nəmə təsoliən lanəha, ko inəni=pinə rəkis kəm təmah. Rəueiu əha, iəu iatuvən, iəkol əpenə-penə rəhatəmah.† ³ Kəni mətəu-inu iəkuvən mol əpenə-penə o təmah, kəni iəu oiaəpanitəliğ=pa min mos itəmah nəkəhuva motatig kitah

† 13:27 Setən – Afin-to e tiksinəri. ‡ 13:27 Luk 22:3 § 13:29 Jon 12:5-6 * 13:30 Tinapinəpu mətəu-inu lapin, mətəu tinapinəpu min e niki nətəmini. E Luk 22:53, Iesu təmāni kəm pris asoli min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi asoli rəha nətəm Isrel məmə, “Mətəu rəueiu əha, in nian əhruahru rəhatəmah, kəni nəsanəniən rəha napinəpuian in tətərməniğ.” † 13:31 Jon 12:23 ‡ 13:32 Jon 17:1-5 § 13:33 Jon 7:33-34 * 13:34 Jon 15:12; 1Jon 2:7-11; 3:11 † 13:34 Lev 19:18; 1Təs 4:9; 1Pitə 1:22 ‡ 13:34 Efəs 5:1-2; 1Jon 4:10-11 § 13:35 1Jon 3:14; 4:20 * 13:36 Jon 14:2 † 13:38 Jon 18:27 * 14:1 Sam 4:5 † 14:2 Hip 11:16

min iəu,‡ māmə itəmah onəkotatig ikinu iətam iəu min iətatig ikin. § 4 Ikin əha iatuvən ikin, itəmah ninotəhrun rəkis suaru rəhan.”

5 Mətəu Toməs tənī=pən kəm in māmə, “İərmənig, itimah iəkotəruru ikin ko natuvən ikin. ?İəkotəhro lanu lan motəhrun suaru tatuvən ikin əha?”

6 Kəni İesu tənī=pən kəm in māmə, “İəu u,* Suaru ohni.† Kəni iəu u, Nəukəti Nipəhriənian,‡ kəni iəu u, Nəukəti Nəmiəgəhian. § İətamimi kəti ko təsuvəniən o rəhak Tatə nāmə iəu iəsosiən in muvən.* 7 Nāmə nəmotəhrun iəu, kəni nəmotəhrun min rəhak Tatə.† Kəni tol lanəha, tətuəuin rəueiu, ninotəhrun rəkis in, kəni minoteruh.”

8 Kəni Filip tənī=pən kəm in māmə, “İərmənig, əui, əgətun-to Tatə Uhgın e timah. Nati əmə u inu, itimah iəkotolkeikei.”‡

9 Kəni İesu tənī=pən kəm in māmə, “Filip, iəu iəmatig təfəməh kitah min itəmah. Mətəu ik nəkəruru əhanəh iəu. İətamimi iətam tateruh iəu, in tateruh Tatə Uhgın. § Təhro ik nətəni māmə, ‘Əui, əgətun Tatə Uhgın kəm timah?’* 10 ?Ik nəsəhatətəiən māmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətig lak?† Nəghatiən min u iəkəteni kəm təmah, səniəmə rəhak əmə. Tatə Uhgın u, nian rəfin, tətətig lak, inu in tatol rəhan min u uək. 11 İtəmah onəkotəkeikei motəhatətə lak nian iəu iətəni māmə iətatig e Tatə Uhgın, konu Tatə Uhgın tətətig lak. Mətəu nāmə kəpə, təuvir māmə nəkotəhatətə lak o nəfigəmiən rəha uək asoli min iətam iəmatol.‡ 12 Nipəhriənian agin u iətəni kəm təmah māmə, iətamimi iətam tətəhatətə lak, in otol nolien uək min u iətam iəu iəmatol. § Əuəh, in otol nolien uək təri təhmin min tapirəkis uək min u iətam iəu iəmol, mətəu-inko iəu oiəkətuven o Tatə Uhgın. 13 İəu Nətin, kəni nāmə nəkoteasiə e nati kəti e nərgək, nati əpnəpin nāmə nəkoteasiə e nati nak, iəu iəpanol,* māmə uək u rəha Nətin otəfəri nərgi Tatə Uhgın. 14 Kəni nāmə onəkoteasiə e nati kəti ohniəu, e nərgək, kəni iəu iəköl.”

İesu təməni māmə Narmın Rəha Uhgın otuva

15 Kəni İesu təməghati əhanəh matuvən, mətəni māmə, “Nāmə itəmah nəkotolkeikei iəu, konu itəmah onəkotol nəghatiən rəhak.† 16 Kəni iəu, oiəkəasiə e Tatə Uhgın māmə in otahli=pa lasiru‡ kəti min o təmah. Kəni in otətatig itulin itəmah min. 17 Suah u inu, in Narmın rəha Nipəhriənian. § Nətamimi rəha nəhue niftəni u, ko kəsotosiən in e nıkilah,* mətəu-inu ilah kəsoteruhian in, motəruru in. Mətəu itəmah, nəkotəhrun in, mətəu-inko in tətətig itəmah min. Kəni in otəpanatig e nikitəmah.

18 “Nian iəu iəkiet e təmah, ko iəsəpəhian itəmah nəkotatig pisin əmə, təhmen e iətam kəmimis-ərin. İəu iəpanitəlig=pa min o təmah. 19 Otəsuvəhian, nətamimi rəha nəhue niftəni u ilah okəsoteruhian iəu. Mətəu itəmah onəpanoteruh iəu.† Kəni mətəu-inu iəu iəpanəmiəgəh, itəmah min onəpanotəmiəgəh.‡ 20 E nian rəha natimnati min u, kəni itəmah onəkotəhrun māmə iətatig e rəhak Tatə. § Kəni itəmah nəkotatig lak, konu iəu iətatig e təmah.

21 “İətamimi iətam təmos vivi nəghatiən rəhak, kəni matol, iətamimi u inu in tolkeikei iəu. Kəni iətamimi iətam tolkeikei iəu, rəhak Tatə in otolkeikei min in.* Kəni iəu min oiəkölkeikei in. Kəni iəu oiəköl əpu iəu kəm in, māmə in otəhrun vivi iəu.”

22 Kəni Jutəs u, (səniəmə Jutəs Iskariot, mətəu iahunin kəti u in iətəmi kəti min rəha İesu), in təmətapuəh ohni māmə, “?İərmənig, ik onəkəhro lanu kəni mol əpu ik kəm timah əmə, mətəu onəsöl əpuian ik kəm nətamimi rəha nəhue niftəni?”†

‡ 14:3 1Təs 4:16-17; 2Kor 5:8; Fil 1:23 § 14:3 Jon 12:26 * 14:6 Jon 6:35 † 14:6 Jon 10:9; Hip 10:20 ‡ 14:6 Jon 1:14 § 14:6 Jon 1:4 * 14:6 Uək 4:12 † 14:7 Jon 1:18; 1Jon 2:23 ‡ 14:8 Eks 33:18 § 14:9 Aes 9:6; Jon 1:14; 12:45; 2Kor 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hip 1:3 * 14:9 Jon 1:18; 10:30; 12:44-45; 13:20 † 14:10 Jon 14:20; 10:38; 17:21 ‡ 14:11 Jon 5:36; 10:38 § 14:12 Luk 10:17 * 14:13 Mat 7:7 † 14:15 Dut 11:13; Jon 13:34; 1Jon 2:3-5,24; 5:3; 2Jon 6 ‡ 14:16 Jon 14:26; 15:26; 16:7 § 14:17 Jon 15:26; 16:13; 1Jon 4:6; 5:6 * 14:17 1Kor 2:14 † 14:19 Jon 16:16 ‡ 14:19 Jon 6:57 § 14:20 Jon 10:38; 17:21 * 14:21 Jon 16:27; 1Jon 2:5 † 14:22 Uək 10:41

²³ Mətau Iesu təməni=pən kəm in məmə, “İtəmimi iətəm tolkeikei iəu, in otatol nəuiak, kəni rəhak Tatə in otolkeikei in. Konu iəu mine rəhak Tatə, itımlau oiəkiəuva mətuatig itımahal min. Kəni itımlau iəkuol imatımlau əha ikin.† ²⁴ İtəmimi iətəm təsolkeikeiən iəu, in təsoliən nəuiak. Nəghatiən min u iətəm nəmotətəu iəmatəni, iəməsəni aruiən ilah. Mətau iəmos ilah o rəhak Tatə iətəm in təmahli=pa iəu iəkuva.Ş

²⁵ “İəu iatəni pətigəm nəghatiən min u kəm təmah nian iətətig əhanəh kitah min itəmah. ²⁶ Mətau Narmin Rəha Uhgin u, in İasiru, iətəm Tatə Uhgin otahli=pa e nərgək, in otəgətuən itəmah e natimnati min rəfin. Kəni in otol itəmah məmə nikitəmah otətəhti natimnati min u iətəm iatəni kəm təmah, məsotaluiən lan.*

²⁷ “Rəueiu əha tınuəkır məmə iəu oiəkəpəh itəmah. İəu iətələhu nəməlinuiən rəhak tətətig o təmah.† Konu nəməlinuiən u, iətəm iəkəfinə, təsəhmenien e nəməlinuiən iətəm nəhue niftəni u tətəfinə. İtəmah, nikitəmah təsəhməien kəni məsotəginien.

²⁸ “İtəmah ninotətəu rəkis rəhak nəghatiən, iəməni=pinə kəm təmah məmə, ‘İəu oiəpanəpəh itəmah, mətau uərisig, oiəpanitəlig=pa min o təmah.’ Nəmə nəkətolkeikei pəhriən iəu, kəni nikitəmah otəgıən əmə məmə nəkotəruh iəu iatuvən o rəhak Tatə, mətau-inu in ilis tapirəkis iəu. ²⁹ İəu iatəni pətigəm rəkis əmə natimnati min u kəm təmah u rəueiu, nian ilah kəsotol əhanəhien, məmə nian ilah kınəhuva mautol nıpəhriənien lan, kəni itəmah onəkotəhatətə lak. ³⁰ Rəueiu əha, ko iəsəghatiən təfəməh min kəm təmah, mətau-inu Setən u iərmənig rəha nəhue niftəni u,‡ in tınuva. In təsosien nəsanəniən məmə otol win lak.Ş ³¹ Mətau iəu iətol əhruahru əmə nəuia Tatə Uhgin məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni okotəhrun məmə iəu iəkətolkeikei in.*

“İntələh, pəh kotəhtul motəgim u ikinu, mautəhuvən.”

15

Iesu in təhmen e nəukəti nigı pəhriən

¹ Kəni Iesu təni məmə, “İəu u,* iəu iəkəhmen e nəukəti nigı pəhriən. Kəni rəhak Tatə in təhmen e iətəmimi iətəm tətəhtul nıgı u.† ² Nəhlmi nigı min rəfin iətəm kəsotəuəien, in tətətei rəkis ilah, kəni nəhlmi nigı rəfin u iətəm kautəuə, in tətəfəl vivi ilah,‡ məmə ilah okotəuə e nəualah tepət.Ş ³ İtəmah nəkotəhmen e nəhlmi nigı u. Kəni iəu inafəl vivi rəkis itəmah e nəghatiən min iətəm iəməni=pinə kəm təmah.* ⁴ Otəhtul=pa lak,† kəni iəu oiəkəhtul=pinə e təmah. Nəhlmi nigı otəsəuəien nəmə in təsəhtul-pəniən e nəukətin. Təhmen əmə, itəmah ko nəmiəgəhien rəhatəmah təsəuəien e nəuan nəmə nəsotəhtul=paian lak.‡

⁵ “İəu u, iəu nəukəti nigı. Kəni itəmah nəhlmi nigı min, nəhlmi nigı min iətəm tatilpın=pa vivi lak, mautəhtul=pa. Nəmiəgəhien rəha iətəmimi iətəm tətəhtul=pa lak kəni iətəhtul=pən lan, in otəuə e nəuan tepət. Mətau itəmah u, nəmə nəsotəhtul=paian lak, ko nəsotolien nati kəti.Ş ⁶ Nəmə iətəmimi təsəhtul=paian lak, in təhmen e nəhlmi nigı kəti, iətəm kınəraki lan kəni tınimətu rəkis. Nəhlmi nigı min tollanəha, kəhrun nəmkı-pəniən e nigəm, kuan əhtuv.* ⁷ Nəmə itəmah nəkotəhtul=pa lak, kəni nəghatiən rəhak nəmotətəu rəkis tətətig e nikitəmah, nati nak itəmah nəkətolkeikei, nəkotəhrun neasiəien lan. Kəni

‡ **14:23** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efəs 3:17; 1Jon 4:12,16; Nəh 21:3 § **14:24** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 * **14:26** Jon 15:26; 16:7,13; 1Jon 2:27 † **14:27** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 ‡ **14:30** Jon 12:31

§ **14:30** Otəsuvəhien kəni nəmə təhro nətəmimi rəha Iesu nikilah otəhti məmə Setən tatol win. Mətau Iesu təməni nəghatiən u məmə otləfəri nətəligien rəhalah məmə nıpəhriənien, nətəligien rəha Uhgin tınatuva. * **14:31** Jon 10:18; 12:49 * **15:1** Jon 6:35 † **15:1** Aes 5:1-7 ‡ **15:2** Hip 12:5-11 § **15:2** Mat 7:20; Kəl 5:22-23; Efəs 5:8-9; Fil 1:11 * **15:3** Jon 1:29; 13:10; Efəs 5:26 † **15:4** Jon 6:56 ‡ **15:4** Afin-to e futnot əpəha Jon 6:56. § **15:5** Fil 4:13

* **15:6** Mat 3:10

Uhgin otol kəm tāmāh.† 8 Nian nāmīāgāhian rēhatāmāh otəuə e nəuan tepət,‡ nati əha in tətəfəri nārgi rēhak Tatə, kəni e noliən u, tətəgəṭun māmə itāmāh rēhak mīn nətəmimi.§

9 “Tatə Uhgin in tolkeikei pik iəu. Təhmen əmə, iəu iəkolkeikei itāmāh lanəha. Otəhtul e rēhak nolkeikeiən. 10 Nāmə itāmāh nautol rēhak nəghatīən,* kəni onəkotəhtul=pa e rēhak nolkeikeiən, təhmen əhruahru əmə māmə inu iəu iəmol nəghatīən mīn rəha Tatə Uhgin, kəni iətəhtul=pən e rəhan nolkeikeiən. 11 Iəu iəmətəni pətigəm nəghatīən mīn u kəm tāmāh, māmə nikitāmāh otətagiən, təhmen əmə māmə iəu nikik tətagiən. Konu nikitāmāh otagiən magiən məriauəh.†

12 “Itāmāh nəkotəkeikei mautol nəghatīən u rēhak. Tətəni māmə itāmāh onəkotolkeikei itāmāh mīn, təhmen əmə māmə iəu iəkolkeikei itāmāh lanəha.‡ 13 Iətəmi kəti tikə iətəm tolkeikei pik in kəti tapirəkis iətəmimi u iətəm tətəgəhan e rəhan nāmīāgāhian māmə otosmiāgəh in mīn nəuvein.§ 14 Kəni nāmə itāmāh nəkotol natimnati mīn u iətəni kəm tāmāh, tətəgəṭun māmə itāmāh ko, iəu mīn nəuvein.

15 “Iəu oīsauin mīnīən e tāmāh māmə noluək mīn rēhak, mətəu-inu iətəm tatol uək, in təruru natimnati mīn iətəm rəhan iətəmi asoli tatol. Mətəu rəueiū əha, iəu iəkauin e tāmāh, māmə iəu mīn nəuvein, mətəu-inu natimnati mīn rəfin u iətəm iəmətəu o rēhak Tatə, inəni pətigəm rəkis kəm tāmāh.* 16 Itāmāh nəməsotitəpiniən iəu, mətəu iəu iəmitəpīn itāmāh.† Kəni iəu iəmələhu=pən itāmāh māmə itāmāh onəkəhuvən motol uək, kəni uək rēhatāmāh otəuə e nəuan.‡ Kəni nəuan u, in otətətig. Tol lanəha, kəni nāmə nəkoteasiə e natimnati mīn kəm Tatə Uhgin e nārgək, kəni in otəfinə kəm tāmāh. 17 Iətəfinə nəghatīən kəti kəm tāmāh in tol lanu. Itāmāh onəkotəkeikei motolkeikei itāmāh mīn.”§

Nətəmimi rəha nəhue niftəni, ilah kautəmāki e nətəmimi rəha Iesu

18 Kəni Iesu təni=pən māmə, “Okəmā nətəmimi rəha nəhue niftəni u kautəmāki e tāmāh, nikitāmāh otəkeikei məhti māmə aupən, ilah kəmotəmāki lak lanəha.* 19 Okəmā itāmāh nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmimi rəha nəhue niftəni okotolkeikei itāmāh, mətəu-inu rəhalah u itāmāh. Mətəu səniāmə itāmāh nətəmimi rəha nəhue niftəni u. Iəu iəmitəpīn rəkis itāmāh, kəni mos rəkis itāmāh o nəhue niftəni. Kəni o nati u inu, nətəmimi rəha nəhue niftəni, kautəmāki e tāmāh.† 20 Nikitāmāh otəkeikei mətəhti nəghatīən u iəməni=pinə rəkis kəm tāmāh māmə, ‘Toluək əmə kəti, təsapirəkisiən rəhan iətəmi asoli.’‡ Kəni mətəu-inu nətəmi rəha nəhue niftəni u, ilah kautol tərāh aḡin ohniəu, kəni tol lanəha, ilah okotol noliən kətiəh əmə e tāmāh.§ Nāmə ilah kəmotol rēhak nəghatīən, kəni ilah okotol rēhatāmāh nəghatīən. Mətəu ilah kəməsotol aḡiniən rēhak nəghatīən mīn. 21 Ilah okotol natimnati mīn lanəha, mətəu-inu itāmāh rēhak mīn nətəmimi.* Ilah okotol lanəha, mətəu-inu ilah kotəruru Uhgin iətəm tāmāhli=pa iəu.†

22 “Iəmuva kəni məghati kəm lah. Tol lanəha nəua nəghatīən u, ilah kəmoteruh əsas rəhalah noliən tərāh mīn. Mətəu kəmotəuhlin matəlgilah ohniəu motəpəh rēhak nəghatīən. Kəni rəueiū, ko kəsotəniən māmə rəhalah noliən tərāh tikə.‡§ 23 Iətəmimi iətəm tətəmāki lak, in tətəmāki mīn e rēhak Tatə. 24 Iəmuva mol uək mīn u e nəhmtilah iətəm ko iətəpisiən kəti təməsoliən. Tol lanəha, ilah kəmotəhrun māmə pəh u iəu. Kəni nati əpnəpīn kəmotəhrun iəu, mətəu kəutəmāki lak, kəni tol lanəha māmə kəutəmāki mīn e rēhak Tatə. Kəni rəueiū, ko kəsotəniən māmə rəhalah noliən tərāh tikə.* 25 Mətəu natimnati mīn əha otəkeikei mol lanəha, kəni mol māmə nəghatīən u otuva pəhriən iətəm nətəmimi aupən

† 15:7 Mat 7:7 ‡ 15:8 Kəl 5:22-23 § 15:8 Jon 8:31 * 15:10 Jon 14:15 † 15:11 1Jon 1:4 ‡ 15:12 Jon 13:34
§ 15:13 Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1Jon 3:16 * 15:15 Jon 8:26 † 15:16 Jon 13:18 ‡ 15:16 Jon 15:5 § 15:17
Jon 15:12 * 15:18 Aes 66:5; 1Jon 3:13 † 15:19 Jon 13:16; 17:14 ‡ 15:20 Jon 13:16 § 15:20 2Tim 3:12
* 15:21 Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Uək 5:41; 1Pitə 4:14; Nəh 2:3 † 15:21 Jon 16:1-3 ‡ 15:22 Iesu
tinuva kəni mol əpu rəhalah noliən tərāh, kəni mol suaru o nitisian ilah e təfəgə tərāh. Mətəu nətəmimi rəha nəhue
niftəni kəutəmāki māmə inko Iesu tatol əpu noliən tərāh mīn rəhalah. Tol lanəha, ilah kotəpəh in kəni mautohtəu=pən
napinəpuian mapirəkis nəhəgəhəgiən, kəni nati u in təfəgə tərāh asoli. (Jon 3:19-21; 9:39-41) § 15:22 Jon 9:41; Rom
1:20; 2:1; Luk 11:31-32 * 15:24 Jon 5:36; Mat 11:20-24

kəmotətei rəkis e nauəuə rəha Lou. Rəhalah u Lou iətam kotolkeikei pik tətəghati e lah mətəni məmə, 'Iəu iəsoliən nati kəti e lah, mətəu ilah kotəməki agin lak, mautol timəti kəm iəu.'†

²⁶ "Mətəu nian Iasiru otuva, in otəni pətigəm iəu. Narmin rəha Nipəhriənian u, tatsipən e Tatə Uhgīn.‡ Iəu iəkahlī=pa in tuva o təmah. ²⁷ Konu itəmah min, onəkotəkeikei motəhtul pətigəm motəni iəu,§ mətəu-inu itəmah nautatig kitah min iəu e nətuəuinian e uək rəhak muva mətəuarus=pa u rəueiu.

16

¹ Iəu inətəni pətigəm natimnati min u kəm təmah məmə nəsothlmanian e rəhatəmah nəhatətəian. ² Ilah okəpanotəhgi pətigəm itəmah e nimə min rəha nuhapumian rəhalah;* kəni nipəhriənian agin, nian əha ikin tətəuə iətam nətəmini okotohamu itəmah, kəni nikilah təhti məmə ilah kautol uək təuvir kəti rəha Uhgīn.† ³ Ilah okotol natimnati min u, mətəu-inu ilah kotəruru pəhriən Tatə Uhgīn, kəni motəruru pəhriən min iəu.‡ ⁴ Mətəu iəu iəkaupən mənī pətigəm natimnati min u kəm təmah. Kəni nian ilah kīnotətuəuin minautol e təmah, kəni nikitəmah otəhti məmə iəu iəmənī rəkis natimnati min u kəm təmah."

Uək min iətam Narmin Rəha Uhgīn otəpanol

Kəni Iesu təghati əhanəh matuvən, mətəni məmə, "Iəu iəməsəni pətigəmian natimnati min u kəm təmah aupən, mətəu-inu iəmətatig kitah min itəmah. ⁵ Mətəu rəueiu iəkətelig=pən min o rəhak Tatə iətam təmahli=pa iəu, mətəu itəmah kəti təsətapuəhian ohniəu məmə, 'Ik onəkuvən iə?' ⁶ Mətəu rəueiu, tol lanu lan məmə iəmənī natimnati min u kəm təmah, kəni nikitəmah təmahmə. ⁷ Mətəu iəu iətəni pəhriən kəm təmah məmə, otəuvir pik o təmah məmə iəu iəkagim rəkis e təmah. Mətəu-inu nəmə iəsagim rəkisən e təmah, kəni ko Iasiru§ təsuvaian matig itəmah min. Mətəu nəmə iəu iəkagim muvən, kəni iəu iəkahlī=pa in tuva matig o təmah.* ⁸ Kəni nian in otuva, kəni otəgəhun nətəmini rəha nəhue niftəni məmə ilah nol təfagə tərah, kəni nətəligian rəhalah təsəhmenian o nolian iətam təhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni nətəligian rəhalah təsəhmenian o nakilian nolian rəha nətəmini. ⁹ Narmin u otəgəhun ilah məmə ilah nol təfagə tərah,† mətəu-inu kəsotəhatətəian lak. ¹⁰ Narmin u otəgəhun ilah məmə nətəligian rəhalah in təsəhmenian o rəhalah nəhruahruian e nəhmti Uhgīn,‡ mətəu-inu iəu iəkətelig=pən min o rəhak Tatə, kəni itəmah onəsoteruhian iəu. ¹¹ Narmin u otəgəhun ilah məmə nətəligian rəhalah in təsəhmenian o nakilian nolian rəha nətəmini, mətəu-inu Uhgīn in tinakil rəkis iərmənig rəha nəhue niftəni u, Setən.§

¹² "Iəu iatos əhanəh natimnati tepət min məmə iəpanəni kəm təmah. Mətəu rəueiu əha, ko nəsotos rəfinian ilah. Tiəkis pik o təmah.* ¹³ Mətəu nian Narmin rəha Nipəhriənian otuva,† in otit itəmah, mol məmə itəmah nəkotəhrun nipəhriənian min rəfin. In ko təsəni aruiən rəhan əmə nəghatian. In otəni pətigəm əmə natimnati min u in tətətu o Tatə Uhgīn. Kəni in otəni=pinə min kəm təmah natimnati min u nian kəti okəpanəhuva. ¹⁴ In otətu nəghatian pəhriən ohniəu kəni mətəni pətigəm kəm təmah. E nolian u, in otəfəri iəu. ¹⁵ Natimnati min rəfin rəha Tatə Uhgīn, in rəhak.‡ Tol lanəha, kəni iəu iətəni məmə, Narmin u, in otətu nəghatian pəhriən ohniəu kəni matol əpu nipətin kəm təmah."

Otəsuəhian koteruh Iesu

† 15:25 Sam 35:19; 69:4 ‡ 15:26 Jon 14:26 § 15:27 Luk 24:48; Jon 21:24; 1Jon 1:2; 4:14 * 16:2 Jon 9:22; 12:42
† 16:2 Uək 26:9-10 ‡ 16:3 Jon 15:21; 1Jon 3:1 § 16:7 Jon 14:16 * 16:7 Jon 7:39 † 16:9 Jon 15:22 ‡ 16:10
Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Tait 3:5; 1Pitə 3:18 § 16:11 Jon 12:31 * 16:12 Mak 4:33
† 16:13 Jon 14:17 ‡ 16:15 Jon 17:10

¹⁶ Kəni Iesu tənı=pən məmə, “Otəsuvəhiən onəsoteruhien iəu, mətəu uərisig ko, təsuvəhiən, kəni onəmanoteruh min iəu.”§

¹⁷ Kəni nətəmini min nəuvein rəhan, ilah kəutətapuəh-ətapuəh kəm lah min məmə, “? Nəghatien u, nıpətin nak? In tətəni kəm tah məmə, ‘Otəsuvəhiən onəsoteruhien iəu, mətəu uərisig, otəsuvəhiən, nəmanoteruh min iəu.’ Kəni in tənı məmə, ‘Mətəu-inu iəu iatuvən o Tatə Uhgin.’ ¹⁸ Nəghatien u, ‘otəsuvəhiən’ nıpətin nak? Kitah kotəruru nəghatien min əha in tətəni.”

¹⁹ Kəni Iesu tinəhrun rəkis məmə ilah kotolkeikei məmə okotətapuəh o nati kəti ohni, kəni tənı=pən kəm lah məmə, “?Təhro? İəu iəməni məmə, ‘Otəsuvəhiən itəmah nəsoteruhien iəu. Mətəu uərisig, təsuvəhiən onəmanoteruh min iəu.’ ?Kəni rəueiu nəutətapuəh o təmah min o nıpəti nəghatien u? ²⁰ Nıpəhriənien agin u iətəni məmə, itəmah nikitəmah otahmə, itəmah onəkotasək pik,* mətəu nətəmini rəha nəhue nıftəni, nıkilah otəgıən. İtəmah onəkotətəu tərəh pik agin, mətəu nahməien rəhatəmah otəuhlin=pa e nəgıənien.† ²¹ Nian nəmə tinuəkir məmə pətan kəti otemək, kəni in otətəu tərəh, mətəu-inu tinol nian rəhan məmə otətəu nahməien əha. Mətəu uərisig, nəmə nətın tinair rəkis, kəni in nıkin təsəhti minien nahməien əha. In nıkin tətəgıən pik mətəu-inu nətın tinair=pa e nəhue nıftəni. ²² Kəni təhmen əmə, rəueiu əha itəmah nautətəu tərəh. Mətəu uərisig, konu iəu iəkeruh min itəmah. Konu nikitəmah otəgıən pik, ko iətəmini kəti təsol minien itəmah nikitəmah tahmə min. ²³ O nian əha, itəmah onəsotətapuəh minien o nati kəti ohniəu. Nıpəhriənien agin u iətəni kəm təmah məmə, nəmə itəmah nəkotətapuəh e nati kəti o Tatə Uhgin e nərgək, kəni in otəfinə kəm təmah.‡ ²⁴ Mətəuərus=pa u rəueiu, itəmah nəsotətapuəh əhanəhiən e nati kəti e nərgək. Otətapuəh lan e nərgək, kəni onəkotos, məmə nikitəmah otəgıən məri məriəuəh.”§

*Iesu təmehpahu rəkis e natimnati min
rəha nəhue nıftəni*

²⁵ Kəni Iesu tətəghati əhanəh matuvən mətəni məmə, “İəu iətəni=pinə natimnati min u e nəghatien əuhlin, mətəni kəm təmah.* Mətəu nian əha ikin tətəuə, iətəm iəu iəsəni minien nəghatien əuhlin lan, mətəu oiəkanus=pinə rəhak Tatə kəm təmah e nolien kəti məmə itəmah onəkotəhrun vivi in lan. ²⁶ E nian əha, itəmah onəkoteasiə e natimnati kəm rəhak Tatə e nərgək, mətəu iəu iəsəniən məmə iəu iəkuvən e nərgitəmah measiə e natimnati ohni† ²⁷ mətəu-inu Tatə Uhgin, in əmə tolkeikei pik itəmah. In tolkeikei itəmah mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei iəu, kəni itəmah nəmotəhatətə məmə iəu iəmsipən lan. ²⁸ İəu iəmsipən e Tatə Uhgin, muva e nəhue nıftəni u. Konu rəueiu otəsuvəhiən kəni iəkəpəh min nəhue nıftəni u, mıtəlig=pən min o Tatə Uhgin.”

²⁹ Kəni nətəmini min rəhan kəutəni məmə, “In konu! !Rəueiu əha ik nəsəghati əuhlin minien! Ik nətəni əhruəhru əmə kəm tımah. ³⁰ Rəueiu əha inotəhrun məmə ik nəkəhrun natimnati rəfin agin, kəni nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti təsətapuəh əhanəhiən nati kəti ohnik, mətəu ik nəkəhrun nuhalpıniən nəghatien min rəfin iətəm kəsətapuəh əhanəhiən lan. Kəni nati u, tol kəni itəmah iəkotəhrun məmə ik nəmsipən e Uhgin.”

³¹ Kəni Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “?Nıpəhriənien, itəmah nınotəni nıpəhriənien lak u rəueiu?‡ ³² İtəmah otətəlig-to lan, nian əha ikin tətəuə, nıpəhriənien məmə nian əha tiniet pətigəm=pa rəkis, iətəm nətəmini okotəgəu rəkis itəmah, nəkotaiu atiti, məhuvən imatəmah min ikin, motəpəh iəu, iəu pisin əmə.§ Mətəu ko iəu iəsan pisin əməien, mətəu-inu nian rəfin rəhak Tatə tətətig itımlau min.*

§ 16:16 Jon 14:18 * 16:20 Mak 16:10 † 16:20 Jon 20:20 ‡ 16:23 Mat 7:7 § 16:24 Jon 15:7-8 * 16:25 Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6 † 16:26 Kitah kotəhrun nuvaiən o Uhgin e nəfakien, təhmen əmə e kəlkələh min kəutəhuvən o rəhalah min tatə nətəm kotolkeikei ilah. Iesu tətəfaki o nati kətıəh əmə, inu, məmə Uhgin oteruh itah məmə kotəhruəhru e nəhmtin (Rom 8:34; Hip 7:24-25; 1Jon 2:1-2). Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nuvəniən moteasiə e natimnati o Uhgin. ‡ 16:31 Jon 4:23 § 16:32 Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27 * 16:32 Jon 8:29

³³ “Iəu iəmāni pətigəm rəkis natimnati min u kəm təmah, māmə otol nāməlinuian otatig e nikitəmah mətəu-inu nəutatig lak.† E nəhue niftəni u, nahməian otepət o təmah,‡ mətəu sotəginian, motəhtul maha-məha,§ mətəu-inu inehpahu rəkis nəsanənian rəha nəhue niftəni.”*

17

Iesu təməfaki aru ohni

¹ Nian Iesu təməghati rəkis, kəni məsal-pəri ilis e neai, kəni mətəfaki mətəni māmə, “Tatə, rəhak nian tinuva rəkis. Iəu iəkolkeikei māmə ik onəkəfəri nərgi Nətim, māmə in min otəmanəfəri nərgəm,* ² mətəu-inu ik nāməfən nəsanənian mine nepətiən kəm in, māmə in otarmənig e nətəmimi rəfin,† kəni məhrun min nəfəniən nəmiəgəhian itulin kəm lah min u, nətəm ik nāməfən min ilah kəm in. ³ Kəni nəmiəgəhian itulin u, nīpətin u māmə nətəmimi okotəhrun ik, iətəm ik əmə u ik Uhgin pəhrian,‡ kəni motəhrun min Iesu Kristo u, ik nəmahli=pa.§ ⁴ Iəu iəməfəri nərgəm e nəhue niftəni u,* kəni inol rəfin uək iətəm ik nāməfa kəm iəu māmə iəkol.† ⁵ Tatə, rəueiu əha, tīnol nian rəham māmə onəkos iəu iəkuvnə mətətig kilau min ik. Əfəri iəu məfa nepətiən əhagəhag kəm iəu, təhmen əmə māmə inu, iəmos aupən kilau min ik e nian niftəni u təmatikə əhanəh.‡

Iesu təməfaki o rəhan min

⁶ “Nətəmimi min u nətəm ik nəmos rəkis ilah o nəhue niftəni məfa ilah kəm iəu, iəu iəmatol əpu nərgəm kəm lah, māmə ilah okotəhrun ik.§ Aupən, ilah rəham min nətəmimi, mətəu rəueiu ik nāməfa ilah e nəhlmək, māmə ilah rəhak min nətəmimi. Ilah kəmautohtəu=pən rəham nəghatiən, ⁷ kəni rəueiu əha, ilah kotəhrun māmə, natimnati min u ik nāməfa kəm iəu, ilah kautsipən əmə ohnik. ⁸ Ilah kotəhrun natimnati min u, mətəu-inu ik nāməni=pa rəkis nəghatiən kəm iəu, kəni iəu iəmāni=pən kəm lah, kəni ilah kautos e nikilah. Kəni ilah motəhrun māmə nīpəhrianian agin māmə iəu iəmsipinə lam, kəni mətəhatətə lak māmə ik nəmahli=pa iəu.

⁹ “Iəu iətəfaki o lah min u. Iəu iəsəfakian o nətəmimi rəha nəhue niftəni, iətəfaki əmə o nətəmimi min u nətəm ik nāməfa ilah kəm iəu, mətəu-inu ilah u rəham min. ¹⁰ Nətəmimi min u iatos, ilah rəfin rəham, konu ilah rəfin u nətəm ik natos, ilah rəhak.* Kəni nətəmimi min u, ik nəmol ilah māmə nəmiəgəhian rəhalah tətəfəri nərgək.

¹¹ “Rəueiu əha iətuva ohnik, kəni təsuvəhian iəu iəsətiəgən u e nəhue niftəni u. Mətəu nətəmimi min u, ilah okotətig əhanəh e nəhue niftəni u. Tatə, ik nəkəhruahru agin. Onəkaskəlīm nətəmimi min u kotətig vivi e nəsanənian rəha nərgəm u ik nāməfa kəm iəu, māmə ilah okotətig kətiəh əmə, təhmen e lau, kilau kətiəh.† ¹² Nian iəu iəmətatig itimah min ilah, kəni mətəpali təuvir‡ o lah, e nəsanənian e nərgəm əmə iətəm ik nāməfa kəm iəu. Iəu iəmateh vivi ilah, iəməsairəuauian e kəti.§ Kətiəh əmə u iətəm nəti nərəkinian, inko Uhgin otəkeikei mahli=pən e Nigəm Asoli.* Konu nati əha otol lanəha, māmə otol nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgin otuva mol nīpəhrianian.

¹³ “Rəueiu əha, iətuva ohnik, mətəu iətəni nəghatiən min u nian iətatig e nəhue niftəni, māmə ilah min, nikilah otəgəniən məri məriəuəh, təhmen əmə māmə iəu nikik tətəgəniən. ¹⁴ Iəu iəmāni pətigəm rəham nəghatiən min kəm lah. Kəni tol lanəha, nətəmimi rəha nəhue niftəni u, kəsotolkeikeian ilah, kəutəməki e lah,† mətəu-inu ilah səniəmə nətəmimi rəha nəhue niftəni,‡ təhmen əmə māmə iəu səniəmə iətəmi rəha niftəni u.

† 16:33 Jon 14:27 ‡ 16:33 Jon 15:18-21 § 16:33 Mak 13:9 * 16:33 Rom 8:37; 1Jon 4:4; 5:4; Nəh 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 * 17:1 Jon 12:23; 13:31,32 † 17:2 Dan 7:14; Mat 28:18; 1Kor 15:27-28 ‡ 17:3 Jon 17:25,26 § 17:3 Fil 3:8 * 17:4 Jon 13:31 † 17:4 Jon 19:30 ‡ 17:5 Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 § 17:6 Jon 1:18 * 17:10 Jon 16:15 † 17:11 Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 ‡ 17:12 “Mətəpali təuvir,” nīpətin u, iəmateh vivi māmə nati kəti təsərəkinian, məsal vivi o lah. § 17:12 Jon 6:39 * 17:12 Inu Jutəs. Jon 6:70,71 † 17:14 Jon 8:23; 15:19 ‡ 17:14 1Pitə 2:11

15 “Iəu iəsətapuəhian ohnik məmə onəkos rəkis ilah e nəhue niftəni u. Mətəu iəkolkeikei məmə ik onəkahtipəsəg e iətəmi tərāh u Setən, məmə otəsuvaiən mərəkin ilah. Ik nəkəpali təuvir§ o lah.*

16 “Iəu, səniəmə iətəmini rəha nəhue niftəni u. Kəni tol lanəha, ilah min səniəmə nətəmini rəha nəhue niftəni. 17 Rəham nəghatən in nīpəhriənən rəfin. Onəkol rəham nəghatən məmə in otol uək e nəmiəgəhian rəhalah məmə ilah nətəmini pəhriən rəham motasim motəhruahru.† 18 Ik nəmahli=pa iəu, iəkuva e nəhue niftəni u,‡ kəni təhmen əmə, iəu inətahli pətigəm min ilah, kautəhuvən e nəhue niftəni.§ 19 Kəni iəu iətəfinə aru iəu məmə iəkasi o noliən nəlpəkauian rəham,* məmə iəkasi e nətəmini min u, məmə ilah min okotasim motəhruahru, kəni ilah nətəmini pəhriən rəham.†

Iesu təməfaki o nətəm okəpanotəhatətə lan

20 “Iəu iəsəfaki əməiən o nətəmi min u, mətəu iətəfaki min o nətəmini min u nətəm okəpanotəhatətə lak e nəghatən rəha nətəmini min u. 21 Tatə. Iəu iətəfaki o lah, məmə ilah rəfin okəhuva kətiəh əmə, təhmen=pən əmə məmə inu kilau kətiəh əmə, kəni iətəhtul=pinə lam, kəni ik nətəhtul=pa lak. Iətəfaki məmə ilah okəhuva kətiəh əmə kitah min ik, məmə nətəmini rəha nəhue niftəni okotəhatətə məmə ik nəmahli=pa iəu.‡ 22 Ik nīnəfa rəkis nepətiən§ kəm iəu, kəni iəu iətəfən pəti nepətiən rəhak kəm lah, məmə ilah okəhuva kətiəh əmə təhmen əmə məmə kilau katuol kətiəh.* 23 Iətəhtul=pən e nīkilah, kəni ik nətəhtul=pa lak. Tol lanəha, iətəfaki məmə, ilah okəhuva kətiəh əmə e natimnati min rəfin məmə nətəmini min u rəha nəhue niftəni, ilah okoteruh motəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu, kəni məmə ik nəmolkeikei rəham nətəmini† təhmen əmə məmə inu, ik nəmolkeikei iəu mine.

24 “Tatə, ik nəməfa ilah u e nəhlmək məmə ilah rəhak min, kəni iəu iəkolkeikei məmə ilah okotəhrun nuvaiən ikin ko iətəm iəu min iəkuvən ikin,‡ məmə ilah okoteruh nepətiən əhagəhag rəhak§ iətəm iəu iatos. Nepətiən əhagəhag u, ik nəməfa kəm iəu, mətəu-inu ik nəmolkeikei iəu aupən agin nian niftəni u təmatikə əhanəh.*

25 “Tatə, ik nəkəhruahru agin.† Nətəmini rəha niftəni u, ilah kotəruru ik,‡ mətəu iəu iəkəhrun ik. Kəni nətəmini min u rəhak min, ilah kotəhrun məmə ik nəmahli=pa iəu. 26 Iəu iəmol əpu ik kəm lah, məmə ilah okotəhrun vivi ik,§ konu iəu, oīəkəkeikei matol əpu ik lanəha, məmə nolkeikeiən rəham otinpi vivi nīkilah,* kəni məmə iəu aru oīəkəti e nīkilah. Nolkeikeiən u iətəghati lan, in nolkeikeiən rəham, təhmen məmə inu ik nəkolkeikei iəu lan.”†

18

Tikimər min rəha Iesu kəməhuva motaskəlim in (Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Nian Iesu təmaupən məfaki rəkis, kəməhiet e taun u, kəni motəhapumən=pən e nītəni=pən e nīpəg ləuahtəni kəti, nərgin u, Kitron. Kəni ikin əha, kəmərfəi nīgi olif tēpət ikin. Kəni Iesu mine rəhan min nətəmini min kəməhuvən e nīki nīgi min əha.

§ 17:15 “Onəkəpali təuvir,” nīpətin u, oteh vivi məmə nati kəti təsərəkinian ilah. * 17:15 Mat 24:24; Jon 8:44; 1Pitə 5:8 † 17:17 Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1Pitə 1:16 ‡ 17:18 Jon 3:17 § 17:18 Jon 20:21; Mat 28:18-20 * 17:19 Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1Kor 11:24; Dut 15:19,21; Tait 2:14; Hip 9:14 † 17:19 Hip 10:10 ‡ 17:21 Jon 3:17 § 17:22 Jon 1:14 * 17:22 Jon 14:20 † 17:23 Jon 16:27 ‡ 17:24 Jon 12:26 § 17:24 Nətəm kəutəfaki kautəh nepətiən rəha Iesu nəuvetin u rəueiu, (Jon 1:14; 2Kor 3:18). Mətəu kitah kotəhrun məmə nəmə otitəlig=pa, kitah okotəhmen lan, mətəu-inu e nian əha, okoteruh əsas rəhan nepətiən əhagəhag e nəhmtitah (1Jon 3:2). Nepətiən əhagəhag rəha Iesu iətəm rəhan nətəmini min ilah okoteruh, inu rəhan nepətiən məmə in Ughin, nepətiən əhagəhag əha iətəm in təmos aupən niftəni təpənəti. * 17:24 Jon 1:1-3; 1:14; 1Pitə 1:20 † 17:25 Sam 119:137; Rom 3:26 ‡ 17:25 Jon 15:21; 16:3 § 17:26 Jon 17:6 * 17:26 E fes u, nīpətin keiu. Kətiəh, Iesu tətəfaki məmə Tatə Ughin otolkeikei rəhan min nətəmini, təhmen əmə məmə in tatolkeikei Iesu. Mətəu in tətəfaki min məmə rəhan nətəmini okotolkeikei ilah min təhmen əmə məmə Tatə Ughin in tatolkeikei Iesu. † 17:26 Jon 15:9; Rom 5:5

² Kəni Jutəs u, iətəmini u uərisig in otəpanegəhan e Iesu kəm rəham min tikiṃir, in tinəhrun rəkis ikin əha, mətəu-inu nian nəuvein, Iesu mine rəhan min nətəmini ilah kəutəhapum in ilah min ikin.* ³ Kəni pris asoli min mine Farəsi min kəmotahli=pən soldia min nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhg in kəhuva moteh Jutəs. Kəni Jutəs təmit ilah mine soldia min nəuvein rəha nətəm Rom, mit ilah məhuvən e niki nig olif əha. Ilah kəutəmki nəuanisiə, mine lait min, mine natimnati rəha nəluaginian.†

⁴ Iesu tinəhrun rəkis məmə natimnati min u, in otuva tol lanu lan, mətəu in təmalieuək muvən o lah, kəni mətapuəh o lah məmə, “Itəmah nəutəsəl e pəh u?”

⁵ Ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.” Kəni in təni=pən kəm lah məmə, “Mə İəu u inu.”‡§ (Kəni Jutəs, suah u iətəm təmegəhan=pən e Iesu e nəhlmilah, in tətəhtul ilah min.) ⁶ Kəni nian Iesu təməni məmə, “Mə İəu U Inu,”* ilah kəmotan e nəmtəhləh mohtəlig, moteiuaui motəmei e niftəni.†

⁷ Kəni Iesu tatig mətapuəh min o lah məmə, “?Itəmah nəutəsəl e pəh konu?”

Kəni ilah kotəni məmə, “Iətəm Nasərit kəti, nərgin u Iesu.”

⁸ Kəni Iesu təni=pən məmə, “Inəni=pinə rəkis kəm təmah məmə, ‘Mə İəu u inu.’‡§ Nəmə itəmah nəutəsəl lak, kəni təuvir məmə nəkotəpəh nətəmini min u, kəutəhuvən lahuənu.”

⁹ In təməni lanəha məmə nəghatian u iətəm in tinəni rəkis in otol nipehrianian lan. Nəghatian u təməni məmə, “Tatə, nətəmini min u nətəm nəmələhu=pən ilah e nəhlmək, ko iəsairəuauian e kəti.”*

¹⁰ Saimon Pitə təmatələs rəhan kəti nau rəha nəluaginian. Kəni əmeiko, in təmeuvi pətigəm uəhai əmə rəhan nau, mauəh lan mohatuv rəkis nimatəlg ioluək kəti rəha pris asoli agin, nimatəlg in maru. Nərgi suah kəha, Malkəs.

¹¹ Mətəu Iesu təni=pən kəm Pitə məmə, “Əfən rəham nau e nimein. Ik onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak,† iətəm Tatə Uhg in təməfa kəm iəu, kəni iəu iəkəkeikei mətəlig əmə lan, mol.”‡

Ilah kəmotələs Iesu məhuvən təhtul aupən e nəhmti Anəs

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kəni soldia min rəha nətəm Rom mine iətəmi asoli rəhalah, mine soldia min rəha nətəm Isrel, kəmotaskəlim Iesu, kəni motəlis-ərain nəhlmin. ¹³ Kəni kəmotəupən mətələs in məhuvən təhtul e nəhmti Anəs. Anəs u inu, in rəhn-iəuanian Kaiəfəs. Kaiəfəs u inu, in pris asoli agin e nu əha. § ¹⁴ Kəni Kaiəfəs u inu, in aupən təməni kəm nətəm asoli rəha nətəm Isrel məmə təuvir pik məmə iətəmini kətiəh əmə otimis o nətəmini, tapirəkis məmə nətəmini rəfin okohmis.*

Pitə təməni məmə

in təruru Iesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Kəni Saimon Pitə mine iətəmini kəti min rəha Iesu, ilau kəmiauərisig e Iesu. Iətəmini u kəti min rəha Iesu, pris asoli agin in təhrun vivi. Tol lanəha, in təmitəu=pən Iesu, muvən

* **18:2** Luk 21:37; 22:39 † **18:3** Uək 1:16 ‡ **18:5** “İəu u inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. § **18:5** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6** “İəu U Inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. † **18:6** Nəh 1:17 ‡ **18:8** “İəu u inu.” — Afin-to futnot e Jon 8:24. § **18:8** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:6 * **18:9** Jon 6:39; 10:28; 17:12 † **18:11** Nian Iesu təni məmə, “Ik onəkəkeikei məhrun məmə nəhməian u rəhak,” nəghatian Kris əhruəhru tətəni məmə, “?Oiakəmnim-pən e kap u iətəm rəhak Tatə otəfa kəm iəu?” E nəghatian Kris, “oiakəmnim-pən e kap” in nəghatian əuhlin, nipehin u, məmə Iesu tətəgəhan lan məmə in otos nəhməian u iətəm otuva ohni nian Uhg in otol nalpinian kəm in o nolian tərəh min rəha nətəmini rəfin. ‡ **18:11** Mat 20:22 § **18:13** E nian rəha Oltestimin, kətəfəri pris asoli agin min kəutəhtul mətəuərus nian ilah okohmis. Mətəu e nian Jon təməte nauəuə u lan, nətəm Rom kəmotəuhlin nətəlgian əha, motol məmə iətəmi tatol pris asoli agin, okəkeikei kətəfəri nitain, məmə iətəmi kəti in otəsarməngian nian təfəməh. E nu 6 AD, nətəm Rom kəmotəfəri Anəs məmə in otuva pris asoli agin, konu e nu 15 AD, kəmotəsiəhu in e rəhan uək, kəni motəfəri Kaiəfəs məmə tatos nimein. Mətəu Anəs in tatos əhanəh narməngian e nətəlgian rəha nətəm Isrel, kəni nətəm Isrel kəutəni əhanəh məmə in pris asoli agin. * **18:14** Jon 11:49-51

əpəha imə e iat rəha nimə rəha pris asoli agin u. ¹⁶ Mətau Pitə in təmatəhtul əmə e ket. Kəni iətəmmimi kəti min u rəha Iesu, iətəm pris asoli agin təhrun vivi, in təmiet muva ihluə, kəni mənī=pən kəm pətan u iətəm tətəhtul o ket. Kəni in təmit Pitə mian imə. ¹⁷ Kəni əmeiko, pətan mitə u iətəm tətəhtul o ket, təmafu Pitə kəni tətəpuəh ohni məmə, “?Ei, ik min u iətəmmimi rəha suah kəha?”

Mətau Pitə tənī məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmmimi.”

¹⁸ Kəni e nian əha, in nian rəha nətəpuən, kəni noluək min rəha pris asoli agin, mine soldia min, ilah kəmotahli nigəm e nəmtahli nigəm, kəni mautəhtul titəlau lan, məutətogəm. Kəni Pitə min, in təmuvən matəhtul, matətogəm e nigəm.

Pris asoli agin təməghati

kəm Iesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Kəni pris asoli agin tətəpuəh e natimnati min o Iesu. Tətəpuəh o nətəmmimi min rəhan mine nəghatiən min rəhan iətəm təmatəni mətəgəhun ilah lan.[†]

²⁰ Kəni Iesu tətəni=pən kəm in məmə, “Iəu iəmətəni rəhak nəghatiən min e nəhmti nətəmmimi. Nian rəfin, iətəgəhun nətəmmimi lan, əpəha e nimə min rəha nuhapuminiən, kəni əpəha e Nimə Rəha Uhgin, iətəm nətəm Isrel kəutəharəg ikin nian rəfin. Iəu iəsəhluaigian e rəhak nəghatiən min. ²¹ ?Təhro nəkətapuəh lanu lan kəm iəu? Təuvir məmə nəkuvən mətapuəh o nətəmmimi kəmotətəu rəhak nəghatiən min. Ilah kotəhrun vivi natimnati min u iətəm iəmāni.”[‡]

²² Nian Iesu təmatəni nəghatiən əha, kəni soldia kəti iətəm tətəhtul e Nimə Rəha Uhgin, in tətəhtul əha ikin, təmem nikapin, kəni mənī məmə, “?Nətəni lanko e pris asoli agin o nak?”

²³ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmə, “Nəmə iəmāni nəghatiən nəuvein kəsotəhruahruian, təuvir nəkəni pətigəm. ? Mətau nəmə rəhak nəghatiən min kotəhruahru əmə, təhro nəkem iəu?”

²⁴ Kəni əmeiko Anəs tahli=pən Iesu tuvən o pris asoli agin u Kaiəfəs. Mətau təmatəmki əhanəh niləuis u kəməlis-ərain lan.

Pitə tənī min məmə

tərru Iesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kəni Saimon Pitə təhtul əhanəh mətətogəm e nigəm. Kəni kəutəpuəh ohni məmə, “?Ei, ik min u, ik iətəmmimi rəha iətəmi əha?”

Mətau Pitə tənī məmə, “Kəpə, səniəmə iəu rəhan iətəmmimi.”

²⁶ Kəni əmeiko, ioluək kəti rəha pris asoli agin, in nəuaniləuis kəti rəha suah u Pitə təmətahtuv matəlgin aupən, in təməni məmə, “?Nikik təhti məmə iəmeruh ik itəmah min əpəha e niki nigī olif, uə kəpə?”

²⁷ Mətau Pitə tənī məmə, “!Kəpə! Səniəmə iəu.”

Kəni rəueiu agin min, mənig kəti təkəkə.§

Iesu in təməhtul aupən

e nəhmti Pailət

(Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Kəni ləplapin agin, kəmotələs Iesu mohiet e nimə rəha Kaiəfəs, məhuvən e nimə rəha Pailət. Pailət in iətəm Rom, mətau in tatos narmənigian asoli Isrel. Nətəm Isrel kəutos nətuakəmian kəti rəhalah, ilah kəsəhuvənian e nimə rəha Ianihluə kəti. Nəmə okəhuvən imə, kəni ilah kəutəni məmə ilah kotəmikmik e nəhmti Uhgin, kəni ilah ko kəsotunian

[†] 18:19 Nati əpnəpin məmə Kaiəfəs in pris asoli agin e nu əha (fes 13), mətau Anəs in tatos əhanəh nəpətiən rəha pris asoli agin kəti, mətau-inu in pris asoli aupən ikin. Kəni fes u tətəghati e Anəs. (Jon 18:24; Luk 3:2; Uək 4:5-6). [‡] 18:21 Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmə iətəmmimi kəti ko təsəni pətigəm aruian in e kot. Mətau pris asoli agin tətəpuəh o Iesu məmə otəni pətigəm aru in. § 18:27 Jon 13:38

nauəniən rəha lafet rəha Pasova.*† 29 Nətuakəmiən u rəhalah, tol kəni Pailət in təmiet e rəhan nimə, muva ihluə məmə oteruh ilah. Kəni in təmətapuəh məmə, “?Nipəgnəmtin nak u itəmah nauteh=pən e suah u?”

30 Kəni ilah kəmotəni=pən kəm in məmə, “!Nəmə suah u in təsatgəhliən lou, kəni iəsotələsiən məhuva ohnik!”

31 Kəni Pailət təni=pən kəm lah məmə, “Təuvir məmə itəmah onəkotələs in məhuvən, kəni itəmah motakil, titəu=pən lou min rəhatəmah.”

Mətəu ilah kotəni=pən kəm in məmə, “Mətəu nətəm Rom əmə ilah kotegəhan məmə kəhrun nohamuiən itəmi.” 32 Iesu təmətəni aupən məmə in otimis lanəha,‡ kəni natimnati min u kəmol məmə nəghatiən min u rəhan okəhuva motol nipəhriənien.

33 Kəni əmeiko Pailət tuvən min imə, kəni mauin e Iesu tuva məhtul aupən e nəhmtin, kəni mətapuəh ohni məmə, “?Təhro? ?Ik kig rəha nətəm Isrel?”§

34 Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Ik aru əmə nətətapuəh lankonu lan, uə nətətapuəh mətəu-inu nətəmini kəutəni=pinə iəu kəm ik?”

35 Kəni Pailət təni=pən məmə, “?Təhro? !?Ik nikim təhti məmə iəu iətəm Isrel kəti u!? Nətəmini imam ikin əmə mine pris asoli min rəham, ilah kəmotegəhan=pa lam e nəhlmək. ?Ik nəmol nati nak?”

36 Kəni Iesu təni məmə, “Iəu, iəsoliən kig rəha niftəni u. Nəmə iəu kig kəti təhmen e kig min rəha nəhue niftəni u, kəni rəhak nətəmini min okotəluagin, motoh nətəmini min u kotolkeikei məmə okotəfən iəu e nəhlmi nətəmi asoli rəha nətəm Isrel. Mətəu iəu səniəmə kig kəti rəha nəhue niftəni u.”*

37 Kəni Pailət təməni məmə, “Pəhriən. Ik kig kəti ko.”

Kəni Iesu təni məmə, “Ik nəməni məmə iəu kig kəti. Iəu iəməir=pa e nəhue niftəni u o nati kətiəh əmə, məmə iətəhtul pətigəm mətəni pətigəm nipəhriənien.† Kəni iətəmini iətəm nikin tagiən məmə otitəu=pən nipəhriənien, kəni in tatətəlig e rəhak nəghatiən.”‡

38 Mətəu Pailət təni=pən kəm in məmə, “?Nak u, nipəhriənien?”

Pailət təmakil məmə

Iesu təkeikei mimis

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kəni Pailət təmiet min muvən meh nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, məni=pən kəm lah məmə, “Iəu iəseruhiən noliən tərəh kəti mine e suah u, iətəm tətəni məmə suah u təmərəkin lou.§ 39 Mətəu e noliən rəhatəmah, e nian rəha lafet rəha Pasova, nian rəfin iatitə suah kəti mahli pətigəm e kaləpus. ?Kəni təhro? ?Itəmah nəkolkeikei məmə iəu iəkegəhan lan kəni mitis kig rəha nətəm Isrel?”

40 Kəni ilah kotagət əfəməh motəni məmə, “!Kəpə! !Itəmah iəkotəpəh suah ko, iəkotolkeikei Parəpəs!” Parəpəs u, in iakləh kəti, kəni in təmətəluagin mətəhamu itəmi məmə otəhgi pətigəm kəpmən rəha Rom.*

19

1 Kəni Pailət təməfən Iesu e nəhlmi rəhan min soldiə min, kəni ilah kəmotəlis.* 2 Kəni kəmotəmkı nıləuis iətəm tol nihlın nihlın, motol kəfəfau lan, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni motaharu=pən e rəhn-kapə. Kəni məhuvən=pən e kot əfəməh kəti kəm in, tol nəugi naris lan, təhmen e kot rəha kig. 3 Kəni ilah məhuva ohni, məutəuvsan lan, kəni məutəni

* **18:28** E fes u, Jon tətəgəhun məmə nətəmi asoli rəha Isrel ilah kəutalkut pik o nitəu-pəniən lou əlkələh min rəhalah, mətəu ilah kəutol məmə ilah kəutəhamu iətəmi kəti timis mətəu-inu kəsotolkeikei in. † **18:28** Jon 11:55 ‡ **18:32** Iesu təməni məmə in otimis e nigı kəməluau (Mat 20:19; 26:2; Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Kəni nətəm Rom, ilah kəutəhamu nətəmi kəutol nərahien, məutətu-pəri ilah e nigı kəluau. Mətəu nətəm Rom kəsotegəhanien məmə nətəm Isrel, ilah okotəhamu itəmi iətəm tatol nərahien. § **18:33** Mat 2:2; Luk 23:2-3 * **18:36** Luk 17:21; Jon 6:51

† **18:37** Jon 3:32 ‡ **18:37** Jon 8:47 § **18:38** Luk 23:4 * **18:40** Uək 3:14 * **19:1** Aes 50:6; 53:5

məmə, “Ik u inu, kig rəha nətəm Isrel. Itimah iəkotəfən nisiaian kəm ik.” Kəni ilah mautem=pən əmə nikapin.

⁴ Kəni Pailət tiet min muvən ihluə, kəni mətəni=pən kəm nətəmini məmə, “Ei, nətəmini. İəu iəkahli pətigəm min suah u tuva ihluə, məmə itəmah onəkoteruh-to məmə iəu iəsehian noliən tərəh lan mine.” ⁵ Kəni İesu təmiet min muva ihluə. In tətəfəfau e kəfəfau u kəmol e ləhi iətəm tol nihlin-nihlin, təhmen e kəfəfau rəha kig, kəni matuvən e kot əfəməh tol nəugi naris, təhmen e kot rəha kig, kəni Pailət təni=pən kəm lah məmə, “!Nətəmini! ! Oteh-to! Suah u inu!”

⁶ Mətəu nian pris asoli min mine soldia min nətəm kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgın kəmotafu, ilah kəmotagət əfəməh mautəni məmə, “!Okətu-pəri e nigı kəməluau! !Okətu-pəri e nigı kəməluau!”†

Kəni Pailət tətəni=pən kəm lah məmə, “İntələh, itəmah pisin əmə, otos məhuvən, motətu-pəri e nigı kəməluau. Mətəu iəu iəsəruhiən noliən tərəh kəti mine lan.”

⁷ Mətəu ilah kotəni məmə, “Rəhatimah kəti əha ikin lou tətəni məmə in otəkeikei mimiş, mətəu-inu in tətəni məmə in Nəti Uhgın.”‡

⁸ Kəni nian Pailət tətətu nəghatən u, in təməgin pik təhmin min. ⁹ Kəni in təmatig muvən min imə, mətəpuəh o İesu məmə, “?Ik iətəm iə?”§

Mətəu İesu təsuhəlpiniən rəhan nəghatən. ¹⁰ Kəni Pailət təni=pən kəm in məmə, “? Təhro nəşəni=paiən kəm iəu? ?Ik nəşəhruhiən məmə iəu iətos nəşənəniən məmə iəkahli pətigəm ik, kəni matos min nəşənəniən məmə okəhti=pən ik e nigı kəməluau?”

¹¹ Kəni İesu təni=pən kəm in məmə, “Nəmə Uhgın təməsoliən nati u, ko ik onəşos ağıniən nəşənəniən məmə onəkakil iəu.* Tol lanəha, noliən tərəh rəha iətəmi u iətəm təməfinə iəu e nəhlmə, in tərəh mapirəkis rəham.”†

¹² Kəni tətəuvin e nian əha, Pailət təmolkeikei məmə otəhlman e İesu. Mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəutagət əfəməh mautəni məmə, “Nəmə nəkəhlman e suah u mahli pətigəm, kəni ik şəniəmə iətəmini rəha Sisə. İətəmi kəti u iətəm tətəni məmə in kig in tikimır rəha Sisə.”

¹³ Kəni nian Pailət tətətu nəghatən u, kəni təmit İesu muva min ihluə. Kəni in təmuvən əha ikin kəti, nərgin u, Lou Kəpiel Epın-Epın, e nəghatən Isrel, in Kapata,‡ kəni mətəharəg-pəri e jeə rəha nakiliən. ¹⁴ Tinuəkir mitigar təhtul əhruahru, e nian əhruahru rəha nol əpenə-pənəniən o noliən lafet rəha Pasova.

Kəni Pailət təni=pən kəm nətəm Isrel məmə, “!Ei, nətəmini min əpə! !Otafu-to! !Suah u in kig rəhatəmah!”§

¹⁵ Mətəu ilah kəmotagət əfəməh, motəni məmə, “!Ohamu! !Ohamu! !Ətu-pəri e nigı kəməluau!”

Kəni Pailət tətəni=pən kəm lah məmə, “?İtəmah nəkotolkeikei mə iəu iəkətu-pəri kig rəhatəmah e nigı kəməluau?”

Mətəu pris asoli min kotəni məmə, “!Sisə əmə u, in rəhatimah kig!”

¹⁶ Kəni Pailət təmegəhan=pən e İesu tuvən e nəhlmilah, məmə soldia min rəha Rom okəhuvən motətu-pəri e nigı kəməluau.*

*Soldia min kəmotətu-pəri İesu e nigı kəməluau
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

† 19:6 Uək 3:13 ‡ 19:7 Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33 § 19:9 Pailət tətətapuəh lanəha o nəhruhiən məmə nəmə təhro İesu in uhgın əkəku kəti, uə nəmə təhro niki tətəhti məmə İesu in iətəm e nitəni pisin kəti kəni iətə-pisin kəti in otakil noliən rəhan (Luk 23:6-7). İesu tinuəhəlpin rəkis nəghatən rəhan, mətəu Pailət təməşəniən nipəhriənəniən lan (Jon 18:36-38a; Aes 53:7). * 19:11 Rom 13:1 † 19:11 Jon 18:30; Uək 3:13 ‡ 19:13 Kapata in ikin kəti kəməlin kəpiel iətəm tepin-epin min ikin, kol təhmen əmə e simen. § 19:14 Jon 19:19,21-22 * 19:16 Pailət in təhruən əmə məmə İesu nati tərəh tikə lan, mətəu in təhruən min məmə nəmə təsoliən nikilah, okotol nərahian, kəni Sisə u kig rəha Rom təhruən nərakian lan e uək rəhan.

Kəni ilah kəmotələs Iesu məhuvən. ¹⁷ In tatələs nigı kəməluau rəhan,† miet matuvən ikin kəti min, nərgin u, Kolkotə e nəghatien rəha nətəm Isrel. Nipətin u, “Louipil-uipil.” ¹⁸ Kəni ikin əha, kəmotətu-pəri Iesu e nigı kəməluau. Kəni kəmotatig motəhti=pən min iətəmini mil keiu e nigı kəməluau keiu min, kəti e nıkalin maru, kəti e nıkalin məuil, kəni Iesu in tətəhkul e nəlugin e lau.

¹⁹ Kəni Pailət təməni kətei rəkis nəghatien kəti, kələs kan kəhti=pən e rəhn-kapə nigı kəməluau. Nəghatien u tətəni məmə,

IESU
IƏTƏM NASƏRİT
KIG RƏHA NƏTƏM ISREL‡

²⁰ Kəni nətəm Isrel tepət, ilah kotafin nəghatien u, mətəu-inu ikin əha kəmotəhti=pən Iesu ikin, in iuəkir əmə o taun. § Kəni nəghatien u, kəmətei rəkis e nəghatien rəha nətəm Isrel, mine nəghatien rəha nətəm Rom, mine nəghatien rəha nətəm Kris.

²¹ Kəni pris asoli min rəha nətəm Isrel, kəməhuvən motəni=pən kəm Pailət məmə, “Onəsəteien məmə, ‘Kig rəha nətəm Isrel.’” * Təuvir mə onəkətei məmə, ‘Suah u in tətəni məmə in kig rəha nətəm Isrel.’” *

²² Mətəu Pailət təni məmə, “!Kəpə! Nati iətəm iəmətei təmähli əmə lanəha.”

Soldiə min kəmotəuəri natimnati rəha Iesu

²³ Kəni nian soldiə min kəmotəhti-pəri rəkis Iesu e nigı kəməluau, kəni motos rəhan napən, kəni motəuəri nəhmtin kuvət, mətəu-inu soldiə min ilah kuvət. Mətəu kot əfəməh rəhan, iətəmini iətəm in təmol napən, təməsilpinien napən lan, in təmol apiəpiə əmə napən əha. ²⁴ Kəni soldiə min u kinotəni-əni kəm lah min məmə, “Ei, təsəuvirien məmə okotearis nati u. Təuvir məmə okotatu əmə e tais ohni. Kəni iətəmi tol win lan, in tos rəhan u kot.” Nati u təmiet məmə otol nəghatien rəha Nauəuə Rəha Uhgin tuva mol nipəhriənien, u təməni məmə,

“İlah kəmotəmki rəkis rəhak napən. İlah kəmotəuəri e lah min.

Kəni ilah kəmotatu e tais məmə otəgəzun məmə pəh otos napən min əha.” †

Kəni tol lanəha, soldiə min kəmotol pəhriən lanəha. ‡

Iesu mine rəhan mamə

²⁵ Kəni iuəkir əmə o nigı kəməluau rəha Iesu, nipətan kuvət kəmautəhtul əha ikin. Mamə rəha Iesu, mine pia rəhan mamə, mine Meri kəti min, pətan rəha Klopəs, mine iahunin kəti min Meri pətan Maktələ. § ²⁶ Kəni nian Iesu təmeruh rəhan mamə mine suah u iətəm in tolkeikei pik* kautəhtul e nıkalin, kəni təni=pən kəm rəhan mamə məmə, “!Pətan, nətəm ko!”

²⁷ Kəni mənı=pən kəm suah u məmə, “İk rəham u məmə.” Kəni tətəuvin e nian əha, suah u təmit pətan u mian iman ikin, kəni in təmateh vivi in, təhmen e rəhan əhruahru məmə.

Iesu tinimis

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kəni uərisig lan, Iesu təməhrun məmə uək min iətəm in təmuva məmə otol, tinol naunun rəkis. † Kəni o noliən nəghatien min e Nauəuə Rəha Uhgin tuva mol nipəhriənien lan, in təməni məmə “İnəuəuə.” ‡

²⁹ Kəni nosinati əkəku kəti əha ikin tətəharəg, kəmiuvi=pən wain lanu tarfu, mənı lan nəhmtin teiuaiu. Kəni ilah kəmotələs nati kəti talus-alus təhmen e kotin, kəni motəfən e wain u, kəni motətu=pən e nəhlmi nigı kəti kətəni məmə hisop, kəni motləfəri tuvən iuəkir o nohli Iesu, məmə otəmnim. ³⁰ Kəni nian in təməmnim wain u nəuvetin, kəni mənı məmə, “!Natimnati rəfin tinol naunun!” §

† 19:17 Luk 14:27 ‡ 19:19 Jon 19:14,21 § 19:20 Hip 13:12 * 19:21 Jon 19:14 † 19:24 Sam 22:18 ‡ 19:24 Jon 19:28,36,37 § 19:25 Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:26 Jon tətəni aru əmə in məmə, “suah u iətəm in tolkeikei pik” (Jon 13:23). † 19:28 Jon 17:4 ‡ 19:28 Sam 69:21; Jon 19:29 § 19:30 Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4

Kəni in tamarəg iahu e rəhn-kapə, meħag pətigəm e rəhan nehagiən tiet, kəni mīmīs.

Suah kəti tāməu nīkali Iesu

³¹ Nian əha rəha nol əpenə-penəiən, mətəu-inu okəni lauig lan, nian rəha Sapət. (Kəni Sapət u, in Sapət keikei kəti.)* Kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəsotolkeikeiən məmə nīpəti suah milahal əha okəhləhkul e nīgi kəməluau mətəuarus=pən nian əha. Kəni o nati əha inəha, ilah kəməhuvən motətapuəh o Pailət məmə otahli=pən rəhan mīn nətəmini, kəhuvən, motahtihli nəhlkilahal, pəh ilahal okihlimis uəhai əmə. Konu ilah okotələs rəkis nīpətilahal. ³² Kəni soldia mīn kəmotəupən motahtihli nəhlki suah mil u keiu iətəm kəmotəhti=pən ilau e nīgi kəməluau ilahal Iesu.

³³ Mətəu nian kəməhuva o Iesu moteruh məmə in tīnimis rəkis. Kəni əmeiko, ilah kəsotahtihliən nəhlkīn. ³⁴ Kəni soldia kəti tāməu əmə nīkalin e rəhan nīrəu,† kəni rəueiu agin, nīrə mīne nəhu kəmuaiu əhmen-əhmen əmə,‡ mətueiuaiu e nīpətin. § ³⁵ (Kəni suah kəti əha ikin tətəhtul,* in təmeh natimnati mīn u e nəhmtin. Kəni nəghatiən mīn rəha suah u, in təhruahru, kəni in təhrun məmə in tətəni pəhriən. Kəni in tətəni pətigəm məmə itəmah mīn onəkotəhrun motəhatətə lan.) ³⁶ Natimnati mīn u kəməhuva məmə okotol nəghatiən e Nauəuə Rəha Uhgīn tuva mol nīpəhriənian lan,† u tətəni məmə, “Ko nīkilkilīn kəti təsitəgitiən.”‡ ³⁷ Kəni nəghatiən kəti mīn e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Ilah okoteruh suah u iətəm kəmotəu.”§

Josip mīne Nikotiməs, ilau kəmiatənim Iesu

³⁸ Kəni uərisig e natimnati mīn u, iətəm Aramatia kəti, nərgin u, Josip. Josip u, in iətəmini kəti rəha Iesu, mətəu tətəluaig e nati u, mətəu-inu tətəgin e nətəmi asoli rəha nətəm Isrel.* In təmuvən meruh Pailət, kəni tətəpuəh ohni məmə otegəhan lan pəh tos rəkis nīpəti Iesu. Kəni əmeiko, Pailət təmegəhan lan, kəni in təmuvən mos rəkis. ³⁹ Kəni Nikotiməs, u aupən in təmuvən meruh Iesu lapin,† in təmuvən ilau Josip. In tatitōl kətim kəti, təməriauəh e nati pien-pien mīn u mīr mīne alos. Kətim u təfigəm təhmen e tate kilo.

⁴⁰ Kəni ilau kəmuos rəkis nīpəti Iesu, muəuveg e napən təuvir kəti, nərgin u linən. Kəni ilau kəmuol=pən mīr mīne alos e napən u, təhmen əhruahru əmə məmə inu nətəm Isrel kəutəuveg nīpəti iətəmini mīne lan, mautohtənim. ⁴¹ Kəni ikin əha kəmətu-pəri Iesu ikin e nīgi kəməluau, nīmai kəti əha ikin, kəni ikin əha, nīpəg kəpiel kəti əha ikin, iətəm katitənim itəmi ikin. Kəni ikin əha, kəsitənim=pən əhanəhiən iətəmi kəti ikin.‡ ⁴² Kəni ilau kəmuələhu=pən nīpəti Iesu e nīpəg kəpiel u, mətəu-inu nian əha in nian rəha nətəm Isrel kautol əpenə-penə lan o Sapət,§ kəni nīpəg kəpiel iətəm katitənim itəmi ikin, in iuəkir əmə.

20

Iesu tīnəmiəgəh mīn

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ E Sante, ləplapin agin, tətəpinəpu əhanəh, Meri u pətan Maktələ,* təmuvən e nīpəg kəpiel. !Kəni meruh məmə kəpiel asoli u kəmahtipəsīg e nīpəg kəpiel lan, kəmisuə rəkis!

² Tol lanəha, kəni in təmaiū mitəlīg muvən o Saimon Pitə mīne iətəmini u kəti mīn rəha

* **19:31** Sapət u, in Sapət keikei kəti, mətəu-inu təmuva əhruahru e nian rəha lafet rəha Pasova. † **19:34** Sek 12:10; Nəh 1:7 ‡ **19:34** Nian nīrə mīne nəhu kəmuaiu tətəgəhun məmə Iesu tāmimis pəhriən agin. § **19:34** 1Jon 5:6-8

* **19:35** Aposil Jon iətəm təmətei nauəuə u, in tətəghati aru əmə lan e fes 35 (Jon 19:26; 21:24). † **19:36** Jon 19:24,28,37 ‡ **19:36** Iesu in təhmen e Nəti Sipsip rəha lafet rəha Pasova kəni niran otosmiəgəh nətəmini rəha Uhgīn. (Jon 1:29; 1Kor 5:7; 1Pitə 1:19) Təhmen məmə kəməsatəghliən nīkilkilī nenəti sipsip mīn iətəm katoh e lafet rəha Pasova (Eks 12:46; Nam 9:12), e nolian əhmen əmə, nīkilkilī Iesu kəti, təməsitəgitiən. Sam 34:20. § **19:37** Sek 12:10; Nəh 1:7

* **19:38** Jon 7:13 † **19:39** Jon 3:1-2; 7:50 ‡ **19:41** Afin-to futnot e Jon 11:38 iətəm tətəghati e nolian rəha nītənimian itəmi. § **19:42** Afin-to futnot e 19:31. * **20:1** Luk 8:2; Jon 19:25

Iesu, u Iesu tolkeikei pik, kəni mənī=pən kəm lau məmā, “Ilah kəmotələs rəkis nīpəti Iərmənīg əpəha e nīpəg kəpiel. Kəni iəkotəruru məmā kəmotələhu=pən iə nīpətin.”

³ Kəni Pitə mine iətəmimi kəti mīn u rəha Iesu, kəmiaiet mətian məmā okueruh nīpəg əha. ⁴ Kəmuaiu əsanən mian, mətəu suah u kəti in təmaiu maupən mapirəkis Pitə, maupən muvən əpəha nīpəg u ikin. ⁵ Kəni in təməməhli-əməhli məsal=pən əpəha imə, kəni meruh napən təuvir u linən tətəməhli, mətəu in təməsuvənian imə.

⁶ Kəni Saimon Pitə in təmīet pətigəm=pa mīn, kəni miuvig=pən uəhai əmə imə e nīpəg kəpiel u, kəni meruh napən mīn u kəutəməhli, ⁷ kəni meruh mīn napən u kəməuveg rəhn-kapə Iesu lan aupən. Napən u, in təsəməhli-pənian ilah napən mīn u nəuvein, mətəu in kəmaiu-aiu vivi kələhu pišin. ⁸ Iətəmimi u rəha Iesu iətəm təmaupən, in mīn təmuvən imə e nīpəg kəpiel, kəni in təmeruh natimnati mīn u, kəni in təməhatətə məmā Iesu tinəmiəgəh mīn. ⁹ (Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmā Iesu otəkeikei məmiəgəh mīn e nīmisiən, mətəu ilah kəsotəhrun vivi əhanəhian nəghatien əha.)†

Meri u pətan Maktəla in təmeruh Iesu

(Mak 16:9-11)

¹⁰ Kəni iətəmimi mil u rəha Iesu kəmiatəlig mətian imalau ikin, ¹¹ mətəu Meri in tətəhtul iuəkir e nīpəg kəpiel u mətəsək. Kəni nian in təmətəsək əhanəh, kəni məməhli-əməhli mətəsəl=pən əpəha e nīpəg. ¹² Kəni əmeiko mafu agelo keiu əpəha imə. Napən rəhalau in tərūən vivi. Ilau kətuəharəg əha kəmələhu=pən Iesu ikin. Kətiəh tətəharəg e nime i rəhn-kapə, kəni kətiəh e nime i nəhlkin.

¹³ Kəni ilau kəmuətapuəh ohni məmā, “Pətan. ?Ik nətəsək o nak?”

Kəni in təməni=pən kəm lau məmā, “Ilah kəmotələs rəkis nīpəti Iərmənīg rəhak, kəni iəkəruru məmā kəmotələhu=pən iə.”

¹⁴ Nian in tinəni rəkis nəghatien u, kəni meirair, kəni meruh Iesu tətəhtul, mətəu in təruru məmā Iesu.

¹⁵ Kəni Iesu təmətapuəh ohni məmā, “Pətan. ?Nətəsək o nati nak? Ik nətəsəl e pəh?”

Mətəu pətan u, nīkin təhti məmā mətə iətəmi u tətəfəl nati əha ikin əha, kəni in təməni=pən kəm in məmā, “Iətəmi asoli, nəmə ik nəmələs rəkis nīpətin, kəni mələhu=pən ikin kəti, əui, əni=pa-to kəm iəu, pəh iəu iəkuvən mos.”

¹⁶ Kəni Iesu tənī=pən məmā, “Meri.”‡

Kəni Meri təmeirair uəhai əmə, məsal=pən meruh, kəni mənī məmā, “!Raponi!” (Inu nəghatien rəha nətəm Isrel u, nīpətin tənī məmā, “Rəhak Iəgətin.”)

¹⁷ Kəni Iesu təməni=pən kəm in məmā, “Saskəlimian iəu, mətəu iəu iəsuvən əhanəhian əpəha ilis o rəhak Tatə. Mətəu ik, uvən, meh piak mīn kəni mənī=pən kəm lah məmā iəu inatitəlig=pən ilis o rəhak Tatə, kəni in mīn rəhatəmah Tatə. In Uhgin rəhak, kəni in Uhgin mīn rəhatəmah.”

¹⁸ Kəni Meri təmuvən meruh nətəmimi mīn rəha Iesu, kəni tənī=pən kəm lah məmā, “! Nəsua mīn əpə! !Iəu iəmeruh Iərmənīg!” Kəni in təməni pətigəm nəghatien mīn iətəm Iesu in təməni=pən kəm in.

Nətəmimi mīn rəha Iesu kəmoteruh in

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ E Sante ləhnaiuv, nətəmimi mīn rəha Iesu kəmotuhapumīn ilah mīn əpəha e nime kəti, kəni motasisig e doə motol lok lan, mətəu-inu ilah kəutəgin e nətəmimi asoli rəha nətəm Isrel. Kəni əmeiko, Iesu təmuva məhtul e nəlugin e lah kəni mənī=pən kəm lah məmā, “Pəh nəməlinuian tətətig o təmah.”§ ²⁰ Kəni məgətin nəhlmin mine nəhlkin kəm lah, kəni nikilah təmagian pik mətəu-inu kinoteruh Iərmənīg.*

† 20:9 Sam 16:10; Aes 53:11; Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Uək 2:24-28 ‡ 20:16 Iesu təmauin e nərgi Meri e nəghatien Aram, u nəghatien əhruahru rəhalau, konu in təhrun məmā Iesu. Mətə ilau kətuəghati e nəghatien Kris kəm lau mīn e fes 13-15. § 20:19 Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 * 20:20 Jon 16:19-22

²¹ Kəni Iesu təni=pən mīn kəm lah məmā, “Pəh nəməlinuian tətətig o təmah.† Tol mə rəhak Tatə təmahli=pa iəu,‡ e noliən əhmen əmə, iəu iətəhli=pən itəmah.”§ ²² Kəni nian in tīnəni rəkis nəghatīən u, kəni in təməhag=pən e lah, kəni mənī məmā, “Itəmah, otos Narmīn Rəha Uhgīn.* ²³ Nəmā nəkotalu e noliən tərəh rəha iətəmimi, kəni Uhgīn mīn otafəl rəkis noliən tərəh rəhan. Mətəu nəmā itəmah nəsotaluian e noliən tərəh rəha iətəmimi, kəni Uhgīn otəsaluian lan kəni məsafəl rəkisīən.”†

Iesu mīne Toməs

²⁴ Kəni iətəmi tueləf u kəti rəha Iesu, nərgīn u Toməs, u kətauin lan məmā, Mil-Mil, in təmīkə e nian Iesu təmīet pətigəm=pa o lah. ²⁵ Kəni in mīn nəuvein, ilah kəmotəni=pən kəm in məmā, “!Ei, iəmoteruh rəhatah Iərmənīg!”

Mətəu Toməs təməni=pən kəm lah məmā, “Nəmā iəkeruh nīmei nil e nəhlmin mil, konu iəkek e nəuanəhlmək, konu meapən e nīmei nīrəu e nīkalin, konu pəh iəkəni nīpəhriənīən məmā in pəhriən məpanəhatətə lan. Mətəu nəmā iəsehīən, ko iəsəhatətəiən lan.”‡

²⁶ Kəni tīnos nəfakīən apiəpiə kətiəh rəkis, nətəmimi mīn rəha Iesu kəutəharəg mīn əpəha imə, e nīmə kətiəh əmə, kəni motahtipəsīg e doə, motol lok. Kəni Toməs əha ikin ilah mīn. Nati əpnəpīn kəmol lok e doə, mətəu Iesu tatīg muva mīn məhtul e nəlugīn e lah mənī=pən məmā, “Pəh nəməlinuian tətətig o təmah.”§ ²⁷ Kəni mənī=pən kəm Toməs məmā, “Eruh-to nəhlmək. Va mek e nəuanəhlməm. Kəni muahru=pa e nəhlməm kəni meapən e nīmei nīrəu u e nīkalik. Səniən neiuəiən lan, mətəu ik onəkəkeikei məhatətə lak.”*

²⁸ Kəni Toməs tənī=pən kəm in məmā, “Ik rəhak Iərmənīg, kəni ik rəhak Uhgīn.”†

²⁹ Kəni Iesu tənī=pən kəm in məmā, “Ik nəməhatətə lak, mətəu-inu nəmeruh iəu.‡ Mətəu nətəmimi mīn u kəsoteruhīən iəu, kəni ilah kəutəhatətə lak, ilah okotos nəuvirīən pəhriən, nīkilah tagiən pəhriən.”§

Nauəuə u, kəmətei məmā nətəmimi okotəhatətə e Iesu

³⁰ Iesu təmol nəmtətiən mīn tepət e nəhmti rəhan nətəmimi, iətəm kəsətei rəkisīən e nauəuə u.* ³¹ Mətəu kəmətei natimnati mīn u e nauəuə u məmā itəmah onəkotəhatətə† məmā Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmā otahli=pa, inu Nəti Uhgīn. Kəmətei lanəha, məmā itəmah onəkotos nəmiəgəhīən e nərgīn, mətəu-inu itəmah nəutəhatətə lan.‡

21

Iesu təmol əpu in kəm rəhan nətəmimi ilah səpīn

¹ Uərisīg e natimnati mīn u, Iesu təmol əpu mīn in o rəhan mīn nətəmimi,* əpəha e nīpəkīl e nīkali nəhu asoli, kətəni məmā Lek Kaləli.† Kəni təmol əpu in lanu. ² E nian əha, nətəmimi mīn u rəha Iesu kəmotəliuək kətiəh: Saimon Pitə, mīne Toməs u kətauin lan məmā Mil-Mil, mīne Nətanīəl u iətəm Kaləli iman lahuənu Kenə, mīne nəti Səpəti mil,‡ mīne iətəmimi mil keiu mīn rəha Iesu. ³ Saimon Pitə tənī=pən kəm lah məmā, “Iəu inatuvən iəkauəl e nəmu mīn.”

Kəni ilah kotəni məmā, “Intəh, pəh kitah rəfin kəhuvən.” Kəni ilah rəfin kəmotəiuaiu, məhuvən e bot kəti. Kəni Pitə təməpeg rəhan napən o uək. Kəni ilah kəməhuvən, motəraki e net, mətəuərus tian. Mətəu kəsotosiən nəmu kəti mīne.§

⁴ Kəni tīnatian, kəni Iesu tuva mətəhtul ipari, mətəu rəhan mīn nətəmimi, ilah kotəruru məmā Iesu.*

† 20:21 Jon 20:19,26 ‡ 20:21 Jon 3:17 § 20:21 Mat 28:19; Jon 17:18 * 20:22 Esik 37:9; Jon 7:39; Uək 2:38; 8:15-17; 19:2; Kəl 3:2 † 20:23 Mat 16:19; 18:18 ‡ 20:25 Mak 16:11 § 20:26 Jon 14:27; 20:19,21 * 20:27 Luk 24:40 † 20:28 Nəh 4:11 ‡ 20:29 Jon 3:15 § 20:29 1Pitə 1:8-9 * 20:30 Jon 21:25 † 20:31 Jon 3:15 ‡ 20:31 Jon 19:35 * 21:1 Jon 21:14; Jon 20:19,26 † 21:1 Nəghatīən Kris əhruahru tətəni məmā “nəhu Lek Taipirias,” in nərgi nəhu Lek Kaləli kəti mīn. ‡ 21:2 Nəti Səpəti mil keiu, ilau u Jemis mīne Jon. Jon u inu in təmətei nauəuə u. § 21:3 Luk 5:5 * 21:4 Luk 24:16; Jon 20:14

⁵ In tətəpuəh o lah māmā, “!Nəman! ?Nəsotosiən nəmu kəti?”

Kəni ilah kotəni māmā, “Kəpə, nəmu tikə.”

⁶ Kəni in təni=pən kəm lah māmā, “Intəh, otəraki=pən-to e net e nəven maru ikin e nikali bot, kəni onəkotiuvu nəmu nəuvein.” Kəni əmeiko, kəmotəraki pətigəm e net, əmeiko, minotəruru niuvi-pəriən, mətəu-inu net təri minəri minəriəuəh e nəmu.[†]

⁷ Kəni suah u iətəmi Iesu tolkeikei pik, in təni=pən kəm Pitə māmā, “!Ei! !Iərmənig əhruəhru əha!” Kəni nian Pitə təmətəu nəghatiən u, təmətəuti uəhai əmə e rəhan kot, kəni miuvig pətigəm ləuantəhi, meai muvari. ⁸ Kəni nətəmimi min u nəuvein rəha Iesu, ilah kəməhuvəri e bot, motiuvu net əpəha təməriəuəh e nəmu, mətəu-inu bot iuəkir əmə o nīpəkīl, təhmen əmə o hanrit mitə. ⁹ Kəni nian ilah kəməhuvəri, moteruh nigəm əkəku kəti əha ikin, nəuanəmkeiuv tatuəu əhanəh, kəni nəmu nəuvein əha ikin, kətuvan e nigəm, mine pīret əha ikin.

¹⁰ Kəni Iesu təni=pən kəm lah māmā, “Otos nəmu min ko nəuvein iətəm nəmos məhuva.”

¹¹ Kəni Saimon Pitə təmuven min e bot, kəni miuvi kəkan net muven əpəha ipari. Net u təriəuəh e nəmu asoli min, ilah rəfin uan-hanrit fifti-tri. Kəni nati əpnəpən māmā net u təməriəuəh pau e nəmu, mətəu in təməsəhapuiən. ¹² Kəni Iesu təməni=pən kəm lah māmā, “Əhuva motauən.” Kəni ilah nikilah təgin māmā otətəpuəh ohni māmā, “?Ik pəh u?” mətəu-inu ilah kinotəhrun əsas māmā in Iərmənig. ¹³ Kəni Iesu təmos pīret muva məfən kəm lah, kəni məfən min nəmu.

¹⁴ Kəni inu, nian tatol kīsil lan, iətəm Iesu təmol əpu in o rəhan min nətəmimi uərisig e nian in təmimis, kəni məmiəgəh min.[‡]

Iesu mine Pitə

¹⁵ Nian ilah kinotəuən rəkis, Iesu təmətəpuəh o Saimon Pitə, māmā, “Saimon Pitə, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu tapirəkis nətəmi min u?”

Pitə təni=pən kəm in māmā, “Əuəh, Iərmənig, ik nəkəhrun māmā iəu iəkolkeikei pik ik.”[§] Kəni Iesu təni=pən kəm in māmā, “Intəh, ik onəkaugin rəhak nənəti sipsip min.”

¹⁶ Kəni Iesu tatig mətəpuəh min ohni māmā, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?”

In təni=pən kəm Iesu māmā, “Əuəh Iərmənig, ik nəkəhrun māmā iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu təni=pən kəm in māmā, “Intələh, ik onəkəsal vivi o rəhak min sipsip.”^{*}

¹⁷ Kəni mau kīsil lan, Iesu tatig mətəpuəh min ohni māmā, “Saimon, nəti Jon. ?Ik nəkolkeikei iəu?”[†]

Kəni Pitə, nīkin təmāhmə, mətəu-inu Iesu təmətəpuəh ohni mau kīsil, māmā, “?Ik nəkolkeikei iəu?” Kəni in təni=pən kəm in māmā, “Iərmənig, ik nəkəhrun rəfin natimnati.[‡] Nəkəhrun māmā iəu iəkolkeikei ik.”

Kəni Iesu təni=pən kəm in māmā, “Intəh, ik ətaugin rəhak min sipsip.[§]

¹⁸ “Nīpəhriənən agin u iətəni kəm ik māmā, əpən, e rəham nətəm aluəiən, nəməteargin aru rəham kətəuti, kəni mətəliuək matuvən ikin min rəfin iətəm nəkolkeikei māmə nəkuvən ikin. Mətəu nian ik onəkəuəhli, onəkəuəhru e nəhlməm, kəni iətə-pisin kəti otəlis-ərain rəham kətəuti, kəni mit ik nəkian ikin ik nəsolkeikeiən māmə nəkuvən ikin.” ¹⁹ E nəghatiən u, Iesu təmaupən mətəni pətigəm rəkis əmə, noliən iətəm Pitə otimis, kəni rəhan nīmisiən,^{*} in otəfəri nərgi Uhgīn.[†]

Kəni Iesu təni=pən kəm in māmā, “Intəh, uərisig lak.”[‡]

Iesu mine suah u iətəm Iesu təmolkeikei pik

[†] 21:6 Luk 5:4-7 [‡] 21:14 Jon 20:1,19,26 [§] 21:15 Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 ^{*} 21:16 Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Uək 20:28; 1Pitə 5:2-3 [†] 21:17 Jon 13:38 [‡] 21:17 Jon 16:30 [§] 21:17 Nian Iesu tətəni māmā, “onəkaugin rəhak nənəti sipsip min,” mine “onəkəsal vivi o rəhak min sipsip,” mine “ətaugin rəhak min sipsip,” kahləni nati kətiəh əmə e suaru pisin pisin e nəghatiən. ^{*} 21:19 Kətəni māmə e nu tate min tətəuə, kəni kəpanətu-pəri Pitə e nigī kəməluəu. [†] 21:19 Jon 13:36; 2Pitə 1:14 [‡] 21:19 Mat 4:19; 16:24

²⁰ Kəni Pitə teirair meruh iətamimi kəti rəha Iesu tətərisig e lau, iətamimi u Iesu tolkeikei pik. Iətəmi əha inəha, iətəmi təmiəu-iəu muva iuəkir o Iesu e nian kəməutauən e lafet rəha Pasova, kəni mətətapuəh ohni məmə, “?Iərməniḡ, pəh u otegəhan=pən lam e nəhlmi rəham min tikimīr?”§

²¹ Nian Pitə təmeruh in, kəni tətəpuəh o Iesu məmə, “?Iərməniḡ, mətəu təhro e suah kəha?”

²² Kəni Iesu təni=pən kəm in məmə, “?Nəmə iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəḡəh muvən mətəuarus nian iəkitalig=pa min, ik onəkəhrun o nak? Ik u, ik onəkəkeikei muərisig lak.”

²³ Kəni tol lanəha o nati u Iesu təməni, nəghatiən kəti əha ikin kətəni titəlau-təlau e piatah min məmə, “Iətamimi u rəha Iesu otəsīmisiən,” mətəu Iesu təməsəniən kəm Pitə məmə suah u otəsīmisiən. In təməni əmə məmə, “?Nəmə, iəu iəkolkeikei məmə in otətəmiəḡəh mətəuarus=pən iəkitalig=pa min, ik onəkəhrun o nak?”

²⁴ Iətamimi u rəha Iesu in iətamimi kətiəh əmə iətəmi tətəni pətigəm natimnati min u,* kəni in mətei rəkis nəghatiən min u. Kəni itimah iəkotəhrun məmə nəghatiən min u tətəni, in nīpəhriənən əmə.†

Naunun nəghatiən

²⁵ Kəni natimnati tepət min əpəha ikin iətəmi Iesu təmol‡ kəni nəmə nətəmiimi kəmotətei rəkis natimnati min u ilah rəfin e nauəuə min, iəu, nīkik təhti məmə nəhue niftəni u təkəku o nəliniən nauəuə min u.

§ 21:20 Jon 13:23,25 * 21:24 Jon 15:27 † 21:24 Nian nəuvein, Jon tətəghati lanəha, mətəni məmə, “itimah,” uə “in,” məsəniən “iəu,” mətəu in tətəni aru əmə in. (19:35; eruh-to 1Jon 1:1-4 mine Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Jon: ?Pəh təmətei nauəuə u?). ‡ 21:25 Jon 20:30

Uək Min Uək Min Rəha Aposil Min Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Uək Min

?Pəh təmətei nauəuə u? Luk təmətei nauəuə u. Afin e “Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Luk” o nəhrunian məmə Luk in pəh.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm in kəti, nərgin u Teofiləs, iətəm kətiəh əmə iətəm Luk təmətei nauəuə u “Nanusian Təuvir İətəm Luk Təmətei” tatuvən kəm in. Nərgin u, nıpətin tənı məmə, “İətəmimi iətəm tolkeikei Uhgın.” Luk təmətei nauəuə u tatuvən kəm suah u, mətəu in təhrun məmə nətəm Isrel tepət mine İanihlua tepət okotafin min.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? Nauəuə min rəha Nanusian Təuvir kəutəghati e nəmiəğəhian mine nimisian rəha İesu. Nauəuə u tətəni pətigəm məmə niməfaki təməhro lanu mətəuəin. Nıpılga nauəuə aupən nəuəvətin u tətəghati tepət e uək rəha Pitə, kəni nıpılga asoli iətəm tətərisig lan tətəghati e nəmiəğəhian mine uək rəha Pol.

?Təmətei nauəuə u o nak? Luk təmətei nauəuə u mətəni məmə niməfaki təməhro lanu mətəuəin, kəni təməhro min lanu niməfaki təmeviə. E nian əha, nətəm Isrel tepət kəsotatigien e nıtəni Isrel, mətəu kəutatig e nıtəni min iətəm Rom tətərmənig e lah. Aposil min ilah rəfin nətəm Isrel. Nanusian təuvir əha kəmaupən kəni=pən kəm nətəm Isrel mine Nanihlua* min u kəutohtəu=pən nəfakian rəha nətəm Isrel. Kəni Pitə mine Pol mine ilah min nəuvein kınautos minautuvən kəm Nanihlua min əpnəpın min. Təmə iərman tolkeikei məmə otitəu=pən nəfakian rəha nətəm Isrel, in okəkeikei kəhgi=pən kəni mıtəu=pən min lou əlkələh min tepət. Mətəu Pol mine Pitə rəueiu kınəuəhrun məmə nəmə iətəmi tolkeikei məmə otəhatətə e İesu, kəni ko nıkin təsəhtian məmə okəhgi=pən mine mıtəu=pən lou əlkələh min əha. Nətəm Isrel tepət nian kəmotətəu nətəligien u, ilah kınotəməki e Pol mine Pitə minautol nərahian kəm lau. Mətəu ilau kəmuəalpın=pən nəghatien rəhalah. Nian kəmotələs Pol məhuvən e kot, nətəmi asoli rəha Rom kəməsoteruhian məmə in təmol nati kəti tərəh. E naunun nauəuə u, Pol in tətətig əpəha e taun asoli u Rom, u iətəmi asoli ağin rəha Rom tətətig ikin. Kəni Pol təmətəni pətigəm nanusian təuvir, iətəmi tıkə məmə otəniahı.

Uhgın təməni məmə otəhlipa Narmın rəhan

¹ Teofiləs, e rəhak nauəuə iətəm iəmətei aupən, iəmətei nolian min rəha natimnati rəfin iətəm İesu təmol mine mətəgətun nətəmimi lan. ² Nauəuə əha tətəni pətigəm nian İesu təmətuəuin rəhan uək mətəuərus Uhgın təmos rəkis muvən e Negəu e Neai. Mətəu aupən, nian təməsuvən əhanəhian e Negəu e Neai, Narmın Rəha Uhgın təmasiru lan məmə otəgətun rəhan min aposil† min nati nak in tolkeikei məmə okotol. ³ E nian təməmiəğəh min e nimisian, nian tepət tətəva o lah, kəni koteruh in e nian kətiəh kətiəh e nian fote, kəni matol əpu in kəm lah kəni məgətun ilah e nolian min tepət məmə in təməmiəğəh pəhrian e nimisian. Kəni e nian min əha, təməgətun ilah e Narmənigien Rəha Uhgın.

⁴ İesu təmətətig əhanəh ilah min ilah, kəni nian kəti, nian təmətauən ilah min ilah, in təməni=pən nəghatien kəti kəm lah məmə, “İtəmah onəsotaupənian mohiet u Jerusiləm. Onəkotəkeikei mətətatig mətətuərus onəkotos Narmın Rəha Uhgın, u rəhak tatə təməni əskasik rəkis məmə otəfən kəm təmah, təhmen lanu məmə iəu iəməni=pınə rəkis kəm

* : Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksınəri. **1:1** Luk 1:3 † **1:2** “Aposil” in suah kəti iətəm İesu Kristo təmahlı=pən o nani pətigəmian rəhan nəghatien. Nian nəkotafin nəghatien əha “aposil” e nauəuə u, nıpətin tətəni məmə nətəmimi tueləf rəha İesu u kəmətəliuək ilah min. Kəni e nauəuə u, Pol təməni məmə in min aposil kəti rəha İesu, mətəu in təməsanian ilah nətəmimi tueləf min əha. Nauəuə u, in tətəghati tepət e aposil mil, Pitə mine Pol. **1:2** Mak 16:19; Luk 24:49-51 **1:3** Luk 24:36-49; Uək 10:41

təmah. ⁵ Aupən Jon təmatol bəptais e nətəmini e nəhu, mətəu otəsuvəhiən, Uhgin in otol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.”

Əpəha e Nitəuət Rəha Nigi U Olif, Uhgin təmos Iesu muvən e Negəu e Neai

⁶ E nian min əha, aposil min kəməutətiğ ilah Iesu, kəmotətapuəh ohni məmə, “? İərməniğ, rəueiu əha tənəuvir məmə ik onəköl kitah nətəm İsrel okotarməniğ e nitanı min rəhatah, uə kəpə?”

⁷ Mətəu Iesu tənı=pən kəm lah məmə, “E nian min rəha natimnati min əha, Tatə Uhgin təməhluaig e natimnati o təmah, məmə ko nəsothəruniən. In pisin əmə, tinitəpin rəkis e rəhan nəsanəniən. ⁸ Mətəu nian Narmin Rəha Uhgin otuva mətiğ e təmah, itəmah onəkotos nəsanəniən. Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuvən motəni pətiğəm rəhak nəghatiən əpəha Jerusiləm, mine ikin min əpəha Jutə, mine Səmeriə, kəni mine ikin min rəfin e nitanimtanı min.”

⁹ Nian təməni rəkis əmə nəghatiən əha kəm lah, kəni Uhgin tos rəkis in məri matuvən e neai. Nian ilah kəmauteruh, kəni nəpuə kəti tuva məuveg, kəni ilah kəsoteruhiən min.

¹⁰ Nian kəməutəsəl pəri əhanəh e neai məutəsəl lan, əmeiko suah mil keiu kəmuəfən napən ruən kəmiaiet=pa e nəlugin e lah. ¹¹ Kəni muəni=pən kəm lah məmə, “!Nətəm Kaləli! ?Təhro nəutəhtul u ikinu məutəsəl pəri lan əpətu lan e nəpuə? Iesu əha Uhgin təmos rəkis o təmah mos məri matuvən e neai, in otəmanitətiğ pa min təhmen=pən əmə lanəha, mə tətəri matuvən.”

Aposil min

¹² Kəni aposil min kəmotəsipən e nitəuət u kətanı məmə, Nitəuət Rəha Nigi U Olif, motohtətiğ=pən Jerusiləm səniəmə isəu pik, iuəkır əmə. ¹³ Nian kəməhiet=pən Jerusiləm, məhuvən=pən imə e nəuan nimə kəti əpəha ilis lan, ikin kəutətiğ ikin. Aposil min əha, nərgilah u Pitə mine Jon mine Jemis mine Antiru mine Filip mine Toməs mine Patolomiu mine Matiu mine Jemis nəti Alfias mine Saimon Selot‡ mine Jutəs nəti Jemis. ¹⁴ Nətəmi min əha mine nıpətan min, mine Meri u məmə rəha Iesu, mine notəha Iesu min, ilah kəutəhuva pəti-pəti e nıkilah kətiəh məutəfaki nian rəfin.

İətəmi u otos nimej Jutəs

¹⁵ Kəni nian kəti, nian nətəm kəutəhatətə e Iesu kəməutəharəg, ilah tepət, təhmen e uanhanrit-tuenti ilah rəfin. Kəni Pitə təməhtul mətəghati kəm lah məmə, ¹⁶ “Piak min mine nəuvinik min. Nuvəh aupən Narmin Rəha Uhgin təməfən nəghatiən kəti kəm Kig Tefit, kəni Kig Tefit tənı pətiğəm. Təməni məmə suah kəti otegəhan e Iesu kəm nətəmini, kəni ilah okotaskəlīm motəhamu. Nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgin otəkeikei muva mol nıpəhriənən lan, kəni rəueiu nəghatiən o suah u tınuva mol nıpəhriənən rəkis lan. Suah u in Jutəs. ¹⁷ Jutəs, in rəhan əha ikin uək məmə otasiru e tah, in kitah əmə.”

¹⁸ (Jutəs u inu təmos nəhmti nıftəni kəti e məni u təmos e noliən tərəh iətəm in təmol. E nıftəni əha, təməmei morin kəni nərfin təhapu nısiğan tiet. ¹⁹ Kəni nətəm Jerusiləm kəmotətəu nəghatiən əha, kəni ilah kotəuin e nıftəni əha e nəghatiən əha ikin məmə, “Akeltama,” nıpətin u məmə Nıftəni E Nırə.)

²⁰ Kəni Pitə təməni məmə, “Natimnati iətəm Jutəs təmol təmuva mol nıpəhriənən lan mətəu-inu e Nauəuə Rəha Nəpuən Min, nəghatiən kəti tətəni məmə,

“Təuvir məmə rəhan nimə tətəhtul əpnapın əmə, pəh iətəmi kəti otəsətiğən ikin.”§

“Kəni nəghatiən kəti min tətəni lanu məmə,

“Təuvir məmə iətəmi pisin kəti min otuva mos nimein.”

1:4 Luk 24:49; Jon 14:16-17; Uək 2:33 **1:5** Mat 3:11 **1:6** Luk 24:21 **1:7** Mak 13:32 **1:8** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11** Mat 26:64; Luk 21:27 **1:12** Luk 24:50-53 ‡ **1:13** Eruh-to futnot e Mat 10:4 **1:13** Mat 10:2-4
1:16 Sam 41:9 **1:18** Mat 27:3-8 § **1:20** Nıpəti nəghatiən u məmə, “pəh otimis.” **1:20** Sam 69:25; 109:8

21-22 “Kəni tol lanəha, iətəmi kəti otəkeikei mos nimej Jutəs mətəni pətigəm kəm nətəmini itimah min, məmə İərmənig İesu təməmiəgəh min e nımisiən. Suah u, in suah kəti iətəm itimah min iəmautan aupən e nian min u iətəm İərmənig İesu təmətaliuək lan. Suah u in suah kəti iətəm təmətətiğ nian Jon təmətəni pətigəm nəghatien rəha nolien bəptais e təmi, muva mətəuarus=pən nian Uhgın təmos rəkis İesu o tah mos məri muvən e Negəu e Neai.”

23 Kəni ilah kəmotəni nərgi iətəmi keiu, kəti nərgin u Josip u nian nəuvein kətauin lan məmə Pasapəs Jastəs, kəni kəti min, nərgin u Matias. 24 Kəni ilah kəmotəfaki mətəni məmə, “Tərmənig ik nəkəhrun niki nətəmini rəfin. Ik əgətun e timah məmə suah mil u, in pəhruvən u ik ninitəpən rəkis 25 məmə otaskəlim uək u rəha aposil iətəm Jutəs təməpəh məmə otuvən e suaru iətəm tərəh, iman əhruahru ikin.” 26 Nian ilah kəmotəfaki rəkis, ilah kəmoturin kəpiel nəuvein, kotəhmen e tais, məmə otəgətun məmə pəh otos uək əha, kəni kəpiel min kəmotəgətun nərgi Matias. Kəni ilah kotəfən Matias məmə in aposil kəti, kəni rəueiu tinol min tueləf aposil ilah rəfin.

2

Narmın Rəha Uhgın təmuva e nəmiəgəhiən rəhalah

1 E nian rəha Pentekos,* lafet kəti rəha nətəm Isrel, nətəm u kəutəhatətə e İesu kəməhuva kətiəh. 2 Kəni rəueiu ağın min, kəmotətəu nati kəti təmsipəri e neai təhmen e nımətəgi asoli kəti tətərkərik, kəni nati kəha kəmotətəu təmuva məri rəfin e nıpəgnəua nımə əha kəutəharəg ikin. 3 Kəni ilah kəmoteruh nati kəti təhmen e nəmnami nigəm tatuəu. Kəni nəmnami nigəm min əha, kəmotiuvig motan-əhmen nətəmini rəfin nətəm kəutəharəg əha imə. 4 Kəni ilah rəfin, Narmın Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətətiğ e lah, kəni məfən nəsanəniən kəm lah, mol ilah kinəutəghati e nəghatien iki pisin min.

5 Kəni nətəmini min nəuvein əha ikinu, nətəm Isrel nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. Aupən, ilah kəməhuvən e nitəni pisin pisin min mətətiğ ikin, kəni rəueiu kohtəlig=pa mətətiğ Jerusiləm məmə okotol lafet rəha Pasova. 6 Nian ilah kəmotətəu nəghatien min əha, nətəmini min tepət kəməhuva. Kəni ilah kəmotəuit pik mətəu-inu kəmotətəu nəghatien min rəhalah nətəmini min əha kəutəni. 7 Kəmotəuit pik ağın kəni mətəni məmə, “!Ei! ? Nətəm Kaləli min əmə əha kəutəghati, uə kəpə? 8 ?Təhro əpəha kitah rəfin kəutətəu rəhatah nəghatien min ilah kəutəni? 9-11 Kitah u nətəmini iki pisin pisin min tepət. Ikin u nətəm Patia u ikin, mine nətəm Metia, mine nətəm Elam, mine nətəm Mesopotemia, mine nətəm Jutia, mine nətəm Kapatosia, mine nətəm Pontəs, mine nətəm Esia, mine nətəm Fritia, mine nətəm Pamfilia, mine nətəm Ijip, mine nətəm Lipia e nikalin=pən əha Saerin ikin, mine nətəm Rom, nətəm Isrel əhruahru, mine Nanihluə† min mətəu kitah kəutəfaki kəm Uhgın, mine nətəm Krit, mine nətəm Arepia. Mətəu kitah rəfin kəmotətəu ilah kəutəghati e nəghatien iki pisin pisin min rəhatah, mətəni pətigəm nati asoli min iətəm Uhgın təmol.”

12 Narmilah təmiuvig pik, kəni kəmotətəpuəh o lah min məmə, “!Ei! ?Nak u tol lanu?”

13 Mətəu nəuvein kəmotələh əuvsan e lah, mətəni məmə, “Nati kəutəpis əpəha.”

Pitə təmuhamteipən nıpəti nati əha

14 Kəni Pitə təməhtul ilah lepən aposil min, məghati əfəməh məni=pən kəm nətəmini məmə, “Nətənimak min nətəm Isrel, mine nətəm iki pisin pisin min u nəutətiğ Jerusiləm, otətəlig vivi-to lak, pəh iəkuhamtei=pinə nıpəti nati əha kəm təmah. 15 Itəmah nəutəni məmə nətəmi min u kəutəpis. Mətəu kəpə, kəsotəpisiən. Nain klok əmə əha rəueiu ləplapin. ?Kəni ilah kotəhra motəpis?‡

1:21-22 Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1 Pentekos — Afin-to e tiksınəri. 2:1 Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 2:3 Mat 3:11 2:4 Mak 16:17; Uək 4:31; 10:44-46; 19:6 † 2:9-11 Nanihluə, İanihluə — Afin-to e tiksınəri. ‡ 2:15 Nətəmi min əha kəsotəmnimiən wain ləplapin, kəni iətəmi tikə mə tapis ləplapin.

¹⁶ “Mətəu mə tol lanu lan. İəni rəha Uhgın aupən, nərgin u Joel, təməni rəkis nati u itəmah nəuteruh. In təməni məmə,

¹⁷ ‘Uhgın təməni məmə,

“E naunun nian mın, iəkəfən rəhak Narmin kəm nətəmimi rəfin. İlah rəfin okotos nəsanəniən lan. Nenətitəmah mın, nəman mine nıpətan, ilah okotəni pətigəm nəghatien mın rəhak iətəm iəu iəkəfən kəm lah. Nətəm aluə mın rəhatəmah, Uhgın otəfən nati kəti təhmen e nəməhlairiən kəm lah. Kəni nauəhli mın rəhatəmah okotəməhlair e nəməhlairiən pisin pisin mın.

¹⁸ Səniəmə nətəmi asoli mın əmə, mətəu nəman mine nıpətan ilah noluək mın əmə rəhak, kəni iəkəfən Narmin rəhak kəm lah e nian mın əha. Kəni ilah okotəni pətigəm nəghatien mın rəhak iətəm iəkəfən kəm lah.

¹⁹ Oiakol nati apispis mın əpəha e neai, mine nəmtətien pisin pisin mın e nitəni mın. Onəkoteruh nırə mine nigəm mine nahnigəm okotəri motol nəpuə lan. ²⁰ Mitigar otaupən mapinəpu lan, kəni məuig otasiə təhmen e nırə. § Kəni ko uərisig, Nian asoli agin rəha İərmənig otuva.

²¹ E nian əha, nətəmimi rəfin nətəm okotauin e Nərgək, iəu oiaikosmiəgəh ilah.” ’

²² “Nətəm Isrel, itəmah otətəlig e nəghatien u. Itəmah nəkotəhrun vivi nati apispis mın, mine nəmtətien pisin pisin mın iətəm İesu iətəm Nasərit təmol e nəsanəniən rəha Uhgın, u itəmah nəmoteruh. Natimnati mın əha tətəgəhun məmə Uhgın in pisin əmə təmahli=pa İesu tuva. ²³ E nəlpəkəuiən rəha Uhgın u in təmol rəkis mələhu aupən, in təməfinə suah u e nəhlmitəmah. Kəni itəmah nəmotuhamu in e nian nəmotegəhan=pən lan tuvən e nəhlmi nətəm kəsotəfakiən. Kəmotuh u, kəmotətu-pəri e nigə kəməluau kəni timis.

²⁴ “Mətəu Uhgın təmitis İesu e nəhməiən rəha nımisiən, kəni mol in təmiəgəh mın e nımisiən, mətəu-inu nımisiən, rəhan nəsanəniən tikə o naskəlimiən in. ²⁵ Təfit təməni lanəha e İesu aupən məmə,

‘Nian rəfin iəkəhrun məmə İərmənig tətətig itimlau mın. Ko iəsəginien mətəu-inu tətətig e nıkalik itimlau mın. ²⁶ Kəni tol lanəha, iəu nıkkik tətəgən pik, mətəni-vivi ik e nohlik. Kəni nıkkik təməlinu mətəu iəkəhrun məmə Uhgın otosmiəgəh nıpətik. ²⁷ Kəni ko nəşəpəhiən narmək otətətig ima nətəm kəmoħmis ikin. Kəni ko nəşəgəhan minien nıpəti rəham İətəmimi Əhruəhru məmə otəmnəmit. ²⁸ Ik nəməgəhun rəkis suaru rəha nəmiəgəhiən kəm iəu, kəni ik onəkol iəu nıkkik tətəgən pik nian iətətig kilau mın ik.’ Inu nəghatien Təfit təməni e İesu aupən.

²⁹ “Piak mın. İəkolkeikei məmə iəkəni nati əhruəhru kəm təmah. İəuəhli u kəha rəhatah aupən, Kig Təfit, in təmimis rəkis, kəni kəmitənim, kəni rəhan suvət tətətig imatah ikin mətəuərus=pa u rəueiu. ³⁰ Mətəu in iəni kəti rəha Uhgın, kəni in təhrun məmə Uhgın təmos nonəuvil kəti kəm in məniəkis nəghatien kəti kəm in məmə iətəmi kəti e nırə rəhan otuərisig lan otəkeikei mol Kig. ³¹ Kig təmafə məmə nati u otəkeikei muva mol nıpəhriənien lan. Kəni in təməni məmə Kristo əha, iətəm Uhgın təməni məmə otəhli=pa, Uhgın otol təmiəgəh mın e nımisiən, kəni otəşəpəhiən narmin tətətig ima nətəm kəmoħmis ikin, kəni nıpətin ko təsəmnəmitien. ³² Kəni nəghatien u tətəghati e İesu u Uhgın təmol rəkis təmiəgəh mın e nımisiən. !Kəni itimah iəmotəh e nəhmtitimah! ³³ İesu, rəhan tatə təmos in məri muvən e nıkalin maru ikin, imə nisiaiən mine nəsanəniən. Kəni təhmen=pən əmə məmə Uhgın təməni rəkis lan aupən, in təməfən Narmin rəhan kəm İesu məmə İesu otəfən kəm rəhan mın. Kəni natimnati mın u, nəuteruh, məutətəu, Narmin Rəha Uhgın tatol. ³⁴ Kig Təfit təməsuvəniən e Nəgəu e Neai təhmen e İesu. Kəni Təfit təməşəghati aruiən lan nian in təməni nəghatien mın əha məmə,

‘İərmənig. Ik İərmənig rəhak. Uhgın İərmənig təni kəm ik məmə, “Əharəg e nıkalik maru, ikin imə nisiaiən mine nəsanəniən, mətəhtəhnnin. ³⁵ Oiakol rəham mın tikimir

§ 2:20 İəni mın rəha Uhgın kəutəni nəghatien mın lanəha e natimnati əskasik mın otəpanuva e Naunun Nian. 2:21 Joel 2:28-32 2:28 Sam 16:8-11 2:29 1King 2:10 2:30 2Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 2:31 Sam 16:10 2:33 Uək 5:32; 7:55-56

min mämə okotəhmen e nıməulul iätəm natevig-ərain e niftəni, kəni ik onəkarmənig e lah.”

³⁶ Pəh nətəm Isrel rəfin kotəkeikei motəhrun vivi mämə Iesu əha iätəm itəmah nəmotətu-pəri e nigı kəməluau, inəha, Uhgın təmol mämə in İərmənig mine Kristo — u iätəm Uhgın təməni mämə otahli=pa.”

Nətəmini tepət kəmotəni nıphrənən e Iesu

³⁷ Nəghatən u rəha Pitə təmek pəhrən nıkilah kəni nıkilah təpəou. Kəni kəmotətapuəh o Pitə mine aposil min rəfin mämə, “Piatimah min. ?Oikotəhro lanu?”

³⁸ Kəni Pitə təməni=pən kəm lah mämə, “Onəkotəkeikei motəuhlin nətəligiən rəhatəmah, kəni kol bəptais e təmah rəfin kətiəh kətiəh e nərgi Iesu Kristo, mämə Uhgın otəfəl rəkis nolən tərəh min rəhatəmah. Kəni Uhgın otəfinə Narmin u kəm təmah, ³⁹ mətəu Uhgın təməni rəkis nəghatən u o təmah, mine nenətəməh min, mine namipitəmah min iätəm okəpanəhuva. Nənəskasikiən u tətətig o nətəmini rəfin min u iätəm İərmənig Uhgın rəhatah tətəuin e lah.”

⁴⁰ Kəni Pitə təməni nəghatən təuvir tepət mämə otiuvi=pa ilah kəhuva, kəni mətəni kəm lah mämə, “O nəkohiet rəkis e nətəmi min u, nəpiəh mine u nətəm kotərah mämə, Uhgın otəsoliən nalpiniən kəm təmah min ilah.” ⁴¹ Kəni ilah tepət u kəmotətəu nəghatən rəha Pitə kəmotəni nıphrənən lan, kəni kəmol bəptais e lah. E nian əha, nətəmini tepət təhmen e tri-tausin kəməhuva məhuərisig e lah u kəutəhatətə e Iesu.

Naliuəkiən rəha nətəmi min u kəmautəni nıphrənən e Iesu

⁴² Nian rəfin nətəmini min u kəutəni nıphrənən e Iesu, kəutətəlig e nəghatən iätəm aposil min kəutəgətu ilah lan. E naliuəkiən rəhalah kəməhuva kətiəh, e nauəniən mine Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu,* mine nəfakiən. Kəni nian rəfin nıkilah tətəskasik mämə okotəkeikei mautil nati əha. ⁴³ Aposil min kəmautil nati apispis mine nəmtətiən pisin pisin min e nəsanəniən rəha Uhgın. Kəni nətəmini narmiləh tatiuvig pik ohni.

⁴⁴ Nətəmini min u kəutəhatətə e Iesu, nian rəfin kəutəhuva kətiəh məutəfən rəhalah min natimnati kəm lah min; ⁴⁵ kəmə iətəmi kəti rəhan nati kəti tikə, kəni kəti təfən rəhan natimnati mos məni lan, kəni məuəri mətəuati kəni masiru lan. ⁴⁶ Nian rəfin kəutəhuvən məutəfəki pəti e Nımə Rəha Uhgın.† Kəni kəmautəhuvən e nımə pisin pisin min məutəuəri nauəniən niglah e nagienən mine nıkilah pəhrən, kəni kəmətauən min e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu. ⁴⁷ Kəni nian rəfin kəutəni-vivi Uhgın, kəni nətəmini kəutəni-vivi ilah o rəhalah nolən. Kəni nian rəfin İərmənig tatosmiəgəh nətəmini, kəni ilah kəmətəhuva kətiəh ilah nətəm kəutəhatətə e Iesu.

3

Uhgın təmol nati apispis e iətəmi u nəhlkin tərəh

¹ Nian kəti e tri klok ləhnaiuv, nian rəha nəfakiən, Pitə mine Jon kəmuəliuək mətiən e Nımə Rəha Uhgın. ² Suah kəti iätəm təsalieuəkiən e nian təmair mətəuərus=pa nian əha, kəmələs kəhuva kaharu e namtiəluə e Nımə Rəha Uhgın u kəutəni mämə Namtiəluə Təuvir. Nian rəfin tətəsiə e məni o nətəmini kəutəhuvən imə. ³ Nian təmeruh Pitə mine Jon kənətiən mämə okia imə, in təmətapuəh o lau mämə okuəfən məni kəti kəm in. ⁴ Kəni Pitə mine Jon nəhmtiləu təməhtul lan. Kəni Pitə tənə mämə, “Əsal=pa meh itimləu.” ⁵ Kəni təməsal=pən meruh iləu, nıkin təhti mämə otos məni kəti o lau.

⁶ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in mämə, “Rəhak məni tikə agin. Mətəu nati iätəm iəu iətos, iəkəfinə kəm ik. !E nərgi Iesu Kristo iätəm Nəsərit, iətəni=pinə kəm ik, əhtul maliuək!”

⁷ Kəni in təmasiru lan, mos nəhlmin maru miuvi-pəri mämə otəhtul. Kəni əmeiko

2:35 Sam 110:1 2:36 Uək 5:30-31 2:39 Aes 57:19 2:41 Uək 2:47; 4:4 * 2:42 Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu — Afin-to e tiksınəri. 2:42 Uək 20:7 2:44 Uək 4:32-35 † 2:46 Nımə Rəha Uhgın — ikin nətəm Isrel kəutəhuva məutəfəki ikin kəm Uhgın. 2:47 Uək 6:7; 11:21 3:4 Uək 14:9 3:6 Uək 4:10; 16:18

rəueiu agin min nəhlkin mil kəmuəhruahru. ⁸ Əmeiko təmətu-pəri məhtul minətaliuək, mətitəu=pən ilau mihluvən e Nimə Rəha Uhgın, kəni minətaliuək matiuvig-iuvig-pəri mətəni-vivi Uhgın. ⁹ Kəni nətəmini rəfin kəmoteruh in tətaliuək mətəni-vivi Uhgın. ¹⁰ İlah kınotəhrun məmə suah əpələ inəha u iətəm tətəsiə o məni nian rəfin e namtəhlua rəha Nimə Rəha Uhgın, kəni kəmotauit pik, narmilah təmiuvig o suah kəha mətəu-inu nəhlkin tinəuvir.

Pitə təməghati kəm nətəmini əpəha e Nimə Rəha Uhgın

¹¹ Nian təmətəhkul=pən e Pitə mine Jon, nətəmini rəfin narmilah təmiuvig ohni, kotaiu məhuva məmə okotafu e lahal əha nəuvetin kəti e Nimə Rəha Uhgın u kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən.*

¹² Nian Pitə təmeruh ilah, kəni təni=pən kəm lah məmə, “Nətəm İsrel. ? Təhro narmitəmah tatiuvig pik o nati apispis u? ? Nauteruh itimahal nikitəmah təhti məmə itimlau iətəmi asim mil keiu iəmol vi suah u e nəsanənən əmə rəhatimlau? !Kəpə! ¹³ Nati apispis u iətəm nəmoteruh, Uhgın rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp, mine tipitah min rəfin, in təməfəri nərgi rəhan ioluək lan, İesu. Inu iətəmi kətiəh əmə İesu u nəmotəfən məmə otuvən o nətəmi asoli rəha kəpmən məmə ilah okotuhamu, kəni nati əpnəpin Pailət təməni rəkis məmə okəsuhamu iən okəhlman lan, mətəu itəmah nəmotəni=pən kəm Pailət məmə kəpə, kəni motəpəh in. ¹⁴ İtəmah nəmotəpəh İesu u in iol əhruahru mine iətəm təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəmotətapuəh o Pailət məmə otəhlman e suah kəha iohamu itəmi. ¹⁵ Kəni e noliən əha, itəmah nəmotuhamu İesu, iətəm nəmiəgəhiən rəfin tatsipən ohni. Mətəu Uhgın təmol təmiəgəh min e nimisiən. Kəni itimah iəmoteruh e nəhmtitimah məmə nipehriən.

¹⁶ “Suah u iətəmi itəmah nauteruh motəhrun, in təməsanən əmə mətəu-inu itimah iəutəhatətə e İesu mine nəsanənən rəhan. In nəsanənən rəha İesu mine nəhatətəiən iətəm təməfa kəm timah təmol vi suah u, kəni itəmah rəfin nəmoteruh.

¹⁷ “Piak min. İəu iəkəhrun məmə nati u nəmotol e İesu itəmah rəhatəmah nətəmi asoli min, itəmah rəfin nəmotol mətəu-inu nəotəhrun iən məmə İesu in pəh. ¹⁸ Mətəu suaru u inu rəha Uhgın o noliən rəhan nəghatiən u in təməni aupən, tinuva minol nipehriən iən lan. E nəghatiən rəha iəni min rəhan, in təməni rəkis məmə rəhan Krısto iətəm təməni rəkis aupən məmə otahli=pa, in otəkeikei mətəu nahməiən e nipehin.

¹⁹ “İntəh, rəueiu əha, onəkotəkeikei motəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni motohtəlig=pa o Uhgın məmə in otafəl rəhatəmah noliən tərəh min, kəni məmə İərmənig Uhgın otəfinə nəmeigən mine nəsanənən vi e nəmiəgəhiən rəhatəmah, ²⁰ kəni məmə in otahli=pa Krısto titəlig=pa min, iətəmi iətəm Uhgın təməni rəkis aupən. Krısto u iətəghati lan, in İesu. ²¹ Mətəu İesu otatig pipim e Negəu e Neai mətəuərus Uhgın otol vi min natimnati rəfin təhmen=pən e itəmi Uhgın təməni əskasik kəm təmah, iətəm rəhan min iəni min aupən agin kəmotəni pətigəm.

²² “Kəni iəni asoli Mosis təməni pətigəm məmə, ‘İərmənig Uhgın otəfəri iəni kəti min e təmah təhmen lak. Onəkotəkeikei məutətəlig e natimnati min rəfin in otəni kəm təmah mautol nəuiən. ²³ Nətəmi min u okotəhti nəuiə iəni əha, Uhgın otos rəkis ilah o rəhan min nətəmini kəni ilah okohmis.’ ²⁴ Kəni iəni min rəfin kəmotəni əmə nəghatiən kətiəh, təmətuəuin e iəni u Samuel, muva mətəuərus=pa u rəueiu, kəutəni əhanəh nian əha u rəueiu.

²⁵ “Nəniəskasik iən u iətəm Uhgın təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən, in rəhatəmah. Kəni nəniəskasik iən rəha nasiruiən iətəm Uhgın təməni kəm tipitəmah min aupən, in rəhatəmah min, mətəu-inu Uhgın təməni=pən kəm Epraham məmə, ‘Oiəkol təuvir kəm nətəmini rəfin e niftəni, kəni nati kəti iətəm mipim İosmiəgəh otol, otəfən nəuviriən əha

* **3:11** Fərantə rəha Kig Solomən — ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgın. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi asoli rəha İsrel kəutəghati e Lou rəha Uhgın **3:13** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Uək 2:23 **3:17** Luk 23:34; 1Tim 1:13 **3:19** Uək 2:38 **3:23** Dut 18:15,18-19

kəm nətəmimi ərəfin.’ ²⁶ Nian Uhgin təməfəri rəhan ioluək u Iesu Iosmiəgəh, təmaupən mahli=pinə kəm təmah məmə in otəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min, kəni e noliən əha, in otol təuvir kəm təmah.”

4

¹ Nian Pitə mine Jon kəmətuəghati əhanəh kəm nətəmimi, kəni pris min, mine iətəmi tətarmənig e soldia min u kəutəsal o Nimə Rəha Uhgin, mine Satusi min,* kəməhietigəm=pa. ² Nihilah təmahmə pik mətəu-inu ilau kətuəgətun nətəmimi məmə Iesu təmimis kəni məmiəgəh min. Kəni inu təmol suaru məmə nətəmi min u kəməhmis, Uhgin otosmiəgəh min ilah. ³ Kəni kəmotaskəlīm ilau, motləfən əmə ilau e kaləpus mətəu tinəpinəpu rəkis, məmə ilau okuəməhli ikin lapin, kəni olauig lan kəmanuəhtul e kot.† ⁴ Mətəu nətəmimi min tepət nian kəmotətəu nəghatən kəmuəni kəmotəni niphəriənən lan. Kəni nətəmimi rəfin u kəmotəni niphəriənən e Iesu, nəman əmə ilah iuəkir təhmen e faif-tausin.

Pitə mine Jon kəmuəhtul e nəhmti kaunsil

⁵ Kəməni lauig lan, pris min nəuvein, mine nətəmi asoli rəha Isrel min, mine nəgətun min rəha Lou rəha Mosis,‡ kəmotuhapumın ilah min əpəha Jerusiləm. ⁶ Kəmotəharəg ilah Anəs u pris asoli agin, mine Kaiəfəs, mine Jon, mine Aleksantə, mine nətəmimi min nəuvein e nəhlin rəha suah u pris asoli agin, kəmotəharəg e kaunsil. ⁷ Motəni Pitə mine Jon kian muəhtul aupən e lah, kəni kotətapuəh o lau məmə, “?Pəh təməfinə nepətiən kəm təlau megəhan e təlau məmə natuol nati u, uə nəmuol e nərgi pəh?”

⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgin təməriəuəh e niki Pitə, kəni Pitə tənə=pən kəm lah məmə, “Itəmah u nətəmi nəutarmənig e nətəm Isrel, mine nətəmi asoli min. ⁹ Itəmah nəutəsal lan=pa o tımlau məmə suah u iətəm nəhlkin təmərəh təmos iə nəuvirən, uə itımlau iəmuəhro lanu muol vivi nəhlkin. ¹⁰ Itəmah rəfin u ikinu mine nətəm Isrel min rəfin, onəkotəkeikei motəhrun məmə suah u iətəm nəhlkin tinəuvir rəkis tətəhtul aupən e təmah e nəsanənən əmə e nərgi Iesu Kristo, iətəm Nasərit. Suah kəha inəha, itəmah nəmotətu-pəri e nigə kəməluau, in təmimis. Mətəu Uhgin təmol təmiəgəh min. ¹¹ Suah kəha inəha, iətəm Nauəuə Rəha Uhgin təmənə lan məmə,

‘Kəpiel u iətəm itəmah nətəmimi rəha noliən nimə, nəkotəni məmə tərəh kəni motəraki lan, mətəu rəueiu in tinuva kəpiel təuvir agin iətəm nimə tətəhtul-pəri lan.’

¹² Suah kətiəh əmə təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi, Iesu pisin əmə, kəni iətəmimi kəti min tikə agin e niftəni təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi.”

¹³ Nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəuit pik nian kəmoteruh məmə kəsüəginən e lah, nati əpnəpin kəsüolən skul, ilau iətəmimi mil əmə. Kəmotəhrun əhruəhru məmə suah mil əha ilah pəhriən Iesu kəməutaliuək məutan. ¹⁴ Kəni kinotəruru nuhalpinən nəghatən rəhalau mətəu-inu suah u nəhlkin tinəuvir rəkis ilahal min ilau.

¹⁵ Kəni kəmotəni=pən kəm lahal məmə okihliet mihluvən ihluə pəh ilah əmə kotəghati pipim. ¹⁶ Kəni ilah kəmotətapuəh o lah min məmə, “?Okotəhro e suah mil əha? Nətəmimi rəfin u Jerusiləm kinotəhrun rəkis məmə nati apispis u kəmuol e suah u, in iahgin pik, ko kəsəniəpinən lan. ¹⁷ Mətəu pəh kotəniəhu əskasik ilau məmə okəsüəni pətigəm minən nərgi Iesu kəm nətəmimi, kəni nəghatən e nati apispis əha otəsiet minən nətəmimi kotətəu.”

Kaunsil təmegəhan e lau məmə okiaiet

3:25 Jen 22:18 3:26 Uək 13:46 * 4:1 Eruh nəghatən min əha e tiksənəri: pris min, mine soldia min u kəutəsal o Nimə Rəha Uhgin, mine Satusi. † 4:3 Okuəməhli ikin muətuərus=pən olauig mətəu inu Lou təmənə məmə suah kəti təsüvənən e kot lapin. 4:4 Uək 2:41 ‡ 4:5 “Lou rəha Mosis” — lou min iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis əpəha e nitəuət Sainai 4:10 Uək 3:6,13-16 4:11 Sam 118:22 4:12 Mat 1:21

¹⁸ Kəni kəmotauin e lahal kihluva imə, kəni motəni=pən kəm Pitə mine Jon məmə okəsüəni pətigəm minian nərgi Iesu, kəni məsuəgətu minian nətəmini lan.

¹⁹ Mətəu ilau kəmuəni=pən kəm lah məmə, “Itəmah əmə otakil məmə təhruahru e nəhmti Uhgin məmə iəkuol nəuiatəmah uə nəuia Uhgin. ²⁰ Mətəu itimlau ko iəsuakimiən nohlitimalau. Oiəkuəkeikei muəni pətigəm nati itimlau iəmuəruh e nəhmtitimlau kəni muətəu e nīpəgtəlgitimlau.”

²¹ Kəni kaunsil təməni=pən min kəm Pitə mine Jon məmə ilah okotol nalpiniən kəti kəm lau nəmə ilau okətuəkeikei mətəuəni pətigəm Iesu kəm nətəmini, kəni motəhli pətigəm ilau. Kəmotəhli pətigəm ilau mətəu-inu kinotəruu məmə okotoh əhro ilau. Kəmotəhrun məmə nətəmini nikilah otəhmə nəmə ilah okotol nalpiniən kəm lau, mətəu-inu nətəmini rəfin kinəutəni-vivi Uhgin o nati apispis u Uhgin təmol e iətəm u. ²² Kəni suah u, nəhlkin təməpaiu nian təməir mətəuarus=pa əha rəueiu, kəni rəhan nu tapirəkis fote.

Nəfakiən rəha nətəm kəmotəhatətə e Iesu

²³ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəgəhan e Pitə mine Jon məmə okətiən, kəmiaiet uəhai əmə mian əpəha nətəm kəutəhatətə e Iesu kəutatig ikin, kəni muəni pətigəm rəfin nəghatiən iətəm pris asoli min mine nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotəni=pən kəm lau.

²⁴ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, ilah rəfin kəməhuva kətiəh motəfaki=pən kəm Uhgin, mətəni məmə, “Iərməni Uhgin Asoli, ik nəmol neai, mine niftəni, mine nitəhi, mine natimnati ərəfin e lah. ²⁵ Ik nəməghati e nəsanəniən rəha Narmin rəham kəm tipitimah u aupən Kig Tefit, u in rəham ioluək, kəni in təməni pətigəm rəham nəghatiən məmə, ‘Təhro nətəmini e nitəni pisin pisin min nikilah tətəhmə pik lanəha?

Təhro ilah nikilah tətəhti məmə okotol nərahien min əha. Ko kotol pau ko kəsotolien nati kəti.

²⁶ Nətəm kəutarməni e nitəni min, kəmotol əpenə-penə o nəluəginien, kəni nətəmi asoli min kəutəhuva pəti-pəti, məmə kotəluəgin ilah Iərməni Uhgin mine Iosmiəgəh iətəm in təməni rəkis.’

²⁷ “Iərməni Uhgin, in nīpəhriənien nəghatiən iətəm Kig Tefit təməni, tinuva miniet=pa, mətəu-inu Kig Herot Antipas, mine Pontias Pailət, mine nətəm Isrel, mine Nanihluə min, ilah rəfin kəməhuva kətiəh u ikinu lahuənu Jerusiləm, mətətei nəghatiən ekəu-ekəu məmə okotuhəmu Iesu, u in rəham ioluək əhruahru u ik nəmitəpin. ²⁸ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəmautol təmitəu=pən əmə rəham nəghatiən iətəm ik nəməni rəkis e nəsanəniən mine nəhrunien rəham aupən. ²⁹ Tol lanəha, Iərməni, nikim tətəhti nəghatiən iətəm ilah kəmotəni məmə okotoh itimah, ol itimah rəham noluək min məmə iəsotəginien məmə iəkotəni pətigəm rəham nəghatiən. ³⁰ Uəhru=pa e nəhlmə əsanən məmə otol vi nətəmi kəutohmis, kəni mol nati apispis min mine nəmtətiən pisin pisin min e nərgi Iesu, rəham ioluək əhruahru.”

³¹ Nian kəmotəfaki rəkis, kəni nimə təmarigrig, kəni Narmin Rəha Uhgin təmuva məriəuəh mətətig e lah rəfin, kəni kinəutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin məsotəginien.

Nətəm kəməutəni nīpəhriənien e Iesu kəutəuəri nautə rəhalah kəm lah min

³² Nətəmi kəutəni nīpəhriənien e Iesu rəhalah nətəligien təmuva kətiəh. Kəti təməsəhluəgin e rəhan nautə, mətəu kəmautəuəri nautə rəhalah kəm lah min. ³³ Kəni aposil min kəmos nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgin kəni mətəni pətigəm məmə Iərməni Iesu təməmiəgəh min e nimisien. Kəni e nəuvirien rəha Uhgin, in tətəsiu e lah rəfin nətəm kəutəfaki. ³⁴ Kəni ilah kəti, rəhan kəti nati kəti təməsikəien, mətəu-inu nətəmini nəuvein nətəm rəhalah niftəni uə nimə tatig, kəmotol səlim lan, kəni motəfən məni kəm aposil min, ³⁵ kəni ilah kəmotəuəri kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə.

³⁶ Tol lanəha, suah kəti əha ikin nərgin u Josip, in nəuaniləuis rəha Lifai, iətəm Saiprəs, aposil min kəmotəfən nərgin vi kəti kəm in, nərgin u Panəpəs, u nipətin təni məmə, “iətəm tətəsiru mətəfəri nətəligiən.” ³⁷ In təmol səlim e rəhan kəti niftəni, kəni mos məni lan muvən məfən kəm aposil min məmə ilah okotəuəri kəm lah min.

5

Anənaiəs mine Səfairə

¹ Mətəu suah kəti min əha ikin, nərgin u Anənaiəs, mine rəhan pətan nərgin u Səfairə. Ilau min kəmos məni e niftəni kəti rəhalau. ² In təmaskəlim oneuən məni nəuvetin, kəni rəhan pətan əmə təhrun. Kəni mos əmə nipilgan muvən məfən kəm aposil min məmə məni rəfin rəha niftəni. ³ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Anənaiəs. ?Təhro nətegəhan e iərmis u Setən tətuvə e nikim? Nəteiuə e Narmin Rəha Uhgın kəni mətəskəlim nipilga məni nəuvetin rəha niftəni məmə rəham. ⁴ Uərisig nəmol səlim e niftəni u, in rəham pisin əmə. Kəni nian nəmol səlim rəkis lan, rəham pisin əmə məni. ?Təhro natol lanəha? !Ik nəseiuəiən e iətəmini mətəu nəteiuə e Uhgın!”

⁵ Nian Anənaiəs təmətəu nəghatiən əha, əmeiko misipəri morin rəhan nehagiən tiet. Kəni nətəmini min əha kəmotətəu nati əha, kəmotəgin mətərmrumin. ⁶ Kəni nətəm aluə min kəməhuva mətəuveg nipətin mətələs mohiet məhuvən mohtənim.

⁷ Iuəkir auə kisil təmuva muvən rəkis, kəni rəhan pətan Səfairə təmiet=pa məruru məmə rəhan iərman tinimis rəkis. ⁸ Kəni Pitə təmətapuəh ohni məmə, “?Əni-to kəm iəu məmə məni rəfin əha e niftəni rəhatəlau iətəm kəmos nəhmtin?”

Kəni in təməni məmə, “Əuəh. Nəhmtin rəfin u.”

⁹ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “?Təhro nəmuol oneuən nətəligiən kəti məmə nəkueiuə e Narmin Rəha İərməniğ məmə ko təsəhruniən nati u nəmuol? !Ətəu-to! Nətəm kəmohtənim rəham iərman, ilah u e namtiəluə kəutəhuva məmə okotələs min ik.”

¹⁰ Kəni əmeiko tisipəri min morin=pən əpəha e nəhlki Pitə ikin, nehagiən rəhan tiet kəni timis. Nian nətəm aluə min kəməhuva imə, moteruh nimis rəkis, kəni kotələs mohiet məhuvən mohtənim e nikali rəhan iərman. ¹¹ Nian nətəmini rəha nəfakiən mine nətəmi əpnəpin kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik.

Aposil min kəmotəsiru e nətəmini tepət

motol vi rəhalah nimisiən

¹² Kəni aposil min kəmotol nəmtətiən tepət mine nati apispis min e nəhmti nətəmini. Kəni nətəmini min u kəutəni nipəhriənən e İesu kəməhuva kətiəh əmə e Fərantə rəha Kig Solomən e Nime Rəha Uhgın.

¹³ Nati əpnəpin nətəmini min u kəsotəniən nipəhriənən e İesu kəmotisiəi ilah, mətəu kəmotəgin e nuvəniən əha meruh ilah. ¹⁴ Mətəu nian rəfin nətəmini tepət kəutəhuva məutəni nipəhriənən e İərməniğ İesu, nəman mine nipətan, kəni ilah tatepət. ¹⁵ Mətəu-inu e nati apispis min iətəm aposil min kəmutol, nətəmini min kautos rəhalah min nimisiən məutəhuva, kəni məutəlin ilah kəutəpili e rəhalah pet mine niməhan e suaru məmə nian Pitə otaliuək mapikalın e lah, in otek nəuvein, uə nəmə nənipisiən rəhan əmə tos nəuvein məmə okotəmiəgəh. ¹⁶ Kəni nətəmini tepət tepət kəmotəpən lahuənu min iuəkir o Jerusiləm məhuva. Motos rəhalah min nətəm kəutohmis mine nətəmi min u narmin tərəh tətətiğ e lah məhuva, kəni aposil min kəmotəfaki e lah kəni ilah rəfin kotəuvir.

Nətəmi asoli min kəmotəmkipən aposil min e kaləpus

¹⁷ Kəni suah u pris asoli ağin mine rəhan min nətəmini Satusi min u, ilah e pati kətiəh, niəməha təmol pik ilah mətəu-inu nətəmini tepət kinəutəpəh ilah minəutəhuvən o aposil min. ¹⁸ Kəni kəmotəuit mətəskəlim aposil min mətəmkı=pən ilah e kaləpus. ¹⁹ Mətəu lapın lan, agelo kəti rəha İərməniğ təmuva merəh e doə e kaləpus mit ilah mohiet. ²⁰ Kəni

məni=pən kəm lah məmə, “Əhuvən e Nimə Rəha Uhgın motəni pətigəm nəghatien pəhriən rəha nəmiəğəhiən vi u kəm nətəmimi.”

²¹ Kəni kəməni lauig lan, kəmotol nəuia agelo kəni mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın minautəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəmimi.

Kəmləfən aposil mın e kot

Kəni pris asoli ağın mine rəhan mın, kəsotəhrun əhanəhiən məmə ilau kəmiaiet rəkis e kaləpus, kəni kəmotauin e nətəmi asoli mın rəha nətəm Isrel, kəni ilah kəməhuva kətiəh məmə ilah okotəharəg e kaunsil* asoli rəha Isrel. Kəni motahli=pən nəghatien kəm nətəm kəutarmənig e kaləpus məmə okotahli=pa aposil mın kəhuva e kot əpəha e kaunsil. ²² Mətəu nian soldia mın kəməhuvən e kaləpus, mətəu aposil mın kohkə. Kəni kohtəlig=pa e kaunsil motəni məmə, ²³ “Nian iəməhuvən e kaləpus, motafu doə tahtipəsəg, lok tətəhkul=pən vi əmə lan, kəni soldia rəha kaləpus kəutəhtul maüteruh vivi əmə namtiəhlua e kaləpus, mətəu nian iəmoterəh e doə məhuvən imə, mətəu kikə-kikə əmə imə.” ²⁴ İətəm tətarmənig e soldia mın iətəm kəutəsal o Nimə Rəha Uhgın, mine pris asoli mın kəmotətəu nəghatien əha, kəni motauit pik, narmı lah təmiuvig, minotəruru əpnəpın əmə məmə nati nak otuva mın.

²⁵ Kəni əmeiko iətəmimi kəti tietigəm=pa məmə, “!Ei, nəman! !Nətəmi mın əpələ əpə nəmotəmki=pən ilah e kaləpus, ilah əpəha e Nimə Rəha Uhgın kəutəgətun nətəmimi!”

²⁶ Kəni iətəm tətarmənig e soldia mın təmit mın soldia mın rəhan məhuvən motəmki aposil mın məhuva. Mətəu kəməsoteikəpaniən ilah mətəu-inu kinotəgin məmə nətəmi əpnəpın okotəhti ilah e kəpiel apın nəmə koteikəpan ilah.

²⁷ Nian kəmotit ilah məhuva imə, kəni motəni məmə ilah okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni pris asoli ağın təməni=pən kəm lah məmə, ²⁸ “İəmotəniəhu əskasik ağın itəmah məmə onəsotəgətuniən nətəmimi e nərgi suah kəha İesu. Mətəu nəgətuniən rəhatəmah tinaiu ərəfin əpəha Jerusiləm. Kəni mautol məmə nətəmimi okotəni məmə itimah iəmotəh suah kəha İesu.”

²⁹ Mətəu Pitə təməghati rəhalah aposil mın lan məmə, “İtimah iəkotəkeikei mautol nəuia Uhgın, mətəu səniəmə nəuia nətəmimi əmə. ³⁰ İtamah nəmotuhamu rəkis İesu motəu-pəri e nigı kəməluau, mətəu Uhgın u rəha tipitah mın aupən təmol təmiəğəh mın e nımisiən. ³¹ Uhgın u inu təməfəri rəkis İesu məmə otuvən məharəg e nikalın maru, u ima nisiaiən mine nəsanəniən, məmə in İərmənig mine İosmiəğəh. Uhgın təmol nati əha məmə in otol suaru məmə nətəm Isrel mın kotəhrun nəuhliniən ilah e rəhalah noliən tərəh mın, kəni in otafəl rəkis noliən tərəh mın rəhalah. ³² Kəni itimah Narmın Rəha Uhgın iəutəni pətigəm natimnati mın u, kəni Uhgın tətəfən Narmın rəhan kəm nətəmimi kautol nəuiən.”

³³ Nian nətəmimi rəha kaunsil kəmotətəu nəghatien əha, təmiuvi pik rəhalah niəməha, kəni kətolkeikei məmə okotuhamu əmə ilah. ³⁴ Mətəu suah kəti təməhtul, nərgin u Kəmalıel, in Farəsi kəti mine iəgətun kəti rəha Lou, u nətəmimi rəfin kəutisiai. Kəni təmətapuəh o soldia mın məmə okotit aposil mın məhuvən ihluə pipim.

³⁵ Kəni in təməni kəm kaunsil məmə, “Nətənimak mın, nətəm Isrel. Otətətəlig vivi məmə onəkotəhro e nətəmi mın u. ³⁶ Vi ağın uəha suah kəti nərgin u Teutas, təmietigəm=pa mətəni məmə in iətəmi asoli kəti, kəni iuəkir nətəmimi fo-hanrit kəmotuərisig lan. Mətəu kəmotəhamu in, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh, kəni rəhan nətəligiən təmuvən mikə. ³⁷ Uərisig lan, nian kəpmən təmatafin nətəmimi, suah kəti mın u nərgin u Jutəs, iətəm Kaləli, in mın təmiuvi nətəmimi kəhuərisig lan. Mətəu nətəmimi nəuvein kəmotəhamu mın, kəni rəhan nətəmimi kəmotan kətiəh kətiəh. ³⁸ Kəni inu rəhak nətəligiən e nəniən u. !İəkəni kəm təmah, pəh nəkotəpəh əmə ilah motegəhan e lah kohiet! Mətəu nəmə nati kautol, in rəha iətəmimi əmə, otəpanikə. ³⁹ Mətəu nəmə

* **5:21** “kaunsil” – nətəmi asoli rəha Isrel kəutiuvı pətigəm nətəmimi ikin məmə okotəhtul e nəhmtilah e kot. **5:28** Mat 27:25 **5:29** Uək 4:19 **5:31** Uək 2:33-34; Efəs 1:20; Hip 2:10; 12:2 **5:36** Uək 21:38

tatsipən o Uhgın, ko nəsotosiən nəsanəniən məmə onəkotəniəhu ilah. Məta onəkoteruh məmə itəmah Uhgın onəkotərgəhu.” ⁴⁰ Kəni ilah rəfin kəmotegəhan e rəhan nəghatiən.

Kəni kəmotauin e aposil min məmə okəhuva imə, kəni motəni məmə soldia min okotalis ilah. Kəni motəniəhu əskasik min ilah məmə okəsotəghati minian kəm nətəmini e nərgi İesu kəni motəhlman e lah kohiet.

⁴¹ Kəni aposil min kəmohtet e kaunsil, nikilah təmagiən, mətəu-inu Uhgın nikin təmepət o lah kəni megəhan e lah məmə nətəmini okotoh ilah mətəu inko kəutəhuərisig e İesu.†

⁴² Kəni nian rəfin e Nimə Rəha Uhgın mine nimə min, ilah kəməsotəpəhiən məutəkeikei məutəni pətigəm kəni məutəgəhun nəghatiən təuvir məmə İesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

6

Kəməfəri dikon min səpin

¹ Nian nəuvein tinuva rəkis muvən, kəni nətəmi rəha İesu tinətəri minatepət. Nəuvein ilah nəuaniləuis rəha Isrel kəmotəpən ikin pisin pisin min, kəni məutəni əmə nəghatiən Kris, məsotəniən nəghatiən rəha Isrel. Kəni tepət, ilah nətəm Isrel əmə. Mətəu nəfaki min iətəm kəutəni əmə nəghatiən Kris kinəutəni nikali nəfaki min u nətəm Isrel, məutəni məmə nian kəutəuri məni mine nauəniən kəm pətəlimis min, mətəu kəsoteh vivian pətəlimis min rəha nətəmi min u kəutəni nəghatiən Kris.

² Kəni tueləf aposil min kəmotauin e nətəmini rəha İesu məmə okəhuva-to. Kəni kəmotəni=pən kəm lah məmə, “Piatimah min. Təsəuvirən məmə itimah iəkotəpəh nəni pətigəmiən mine nəgəhunən nəghatiən rəha Uhgın məmə itimah iəkəhuvnə mətəuri məni mine nauəniən kəm pətəlimis min. Inu uək rəha dikon min. ³ Mətəu rəueiu, otəfətigəm-to itəmah səpin, nətəmi min u itəmah nəutisiai ilah, kəni mətəhrun nati, mine Narmin Rəha Uhgın təriaueh e nəmiəgəhiən rəhalah. Kəni itimah iəkotəfən nati u kəm lah məmə ilah okotol. ⁴ Kəni pəh itimah oiəkəuteruh əmə nəfakiən kəm Uhgın mine nəni pətigəmiən mine nəgəhunən nəghatiən rəha Uhgın.”

⁵ Kəni ilah rəfin nikilah təmagiən, kəni məutegəhan e nəghatiən əha. Kəni kəmotəfətigəm Stipin u rəhan nəhatətəiən təskasik e Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriaueh mətətig lan. Mətəfətigəm min Filip, mine Prokorəs, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenəs, mine Nikoləs iətəm Antiok u aupən təməpəh nəfakiən rəha nətəm iman ikin muva mətitəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel. ⁶ Kəmotit ilah məhuvən kəm aposil min, kəni aposil min kəmotəluh=pən nəhlmilah e lah mətəfaki e lah.

⁷ Kəni nətəmi rəha İesu kəutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın kəm nətəmini, kəni nətəmi rəha İesu u Jerusiləm kinautepət pik. E nətəmi min əha, pris min tepət kəmotəhatətə e İesu.

Kəmotaskəlim Stipin

⁸ Kəni Stipin u iətəm təməriaueh e nəuvirən mine nəsanəniən rəha Uhgın, təmol nəmtətiən tepət mine nati apispis min e nəhmti nətəmini. ⁹ Mətəu nətəmini nəuvein e nimə rəha nuhapuminian rəha Nətəm Kəmitis İlah, * kəmotəghati ilah Stipin. Nətəmi min u nətəm Isrel u kəmotəpən Saerin mine Aleksantriə. Kəni nətəmini nəuvein min u nətəm Isrel u kəmotəpən Silisiə mine Esia, ilah kəməhuva kətiəh, minautorgəhu ilah Stipin. Kotəni məmə nəghatiən rəha Stipin təsəhruahruian, mətəu rəhalah təhruahru. ¹⁰ Mətəu Narmin rəha Uhgın təmol Stipin teinatig pik, kəni nian in təghati, rəhan nəghatiən tapirəkis rəhalah.

5:40 Uək 4:18 **5:41** Mat 5:10-12; 1Pitə 4:13 † **5:41** Nian kautos nahməiən nikilah tagiən, mətəu rəhalah İərməniğ təmos nahməiən. Rəueiu əha nian kəutətu tərah, təgəhun məmə ilah kətiəh əmə e İərməniğ. **6:1** Uək 4:35 **6:7** Uək 2:41; 16:5 * **6:9** “nimə rəha nuhapuminian rəha Nətəm Kəmitis İlah” — Nətəmi min əha, aupən ilah slef rəha suah kəti, mətəu rəueiu əha kəmitis ilah. **6:10** Luk 21:15

¹¹ Kēni ilah kāmōtəou oneuən nātēmimi nēuvein māmā okotasiru e lah motəni pətigəm māmā, “Itimah iāmōtətəu māmā Stipin tāmēni rah Mosis mine Uhgin.”

¹² Kēni rəhalah nəghatien tāmōl niki nātēmimi, mine nātēmi asoli rəha Isrel, mine nəgətun min rəha Lou, kāmōtəmāki e Stipin. Kēni kāməhuvən motaskəlīm motələs məhuvən māmā otəhtul e nəhmti kaunsil. ¹³ Kēni kāmōtəmki nātēmimi nēuvein məhuva māmā okoteiuə e Stipin. Nātēmi min u kāmōtəni māmā, “Nian rəfin tətēni nəghatien tərah e Nimə Rəha Uhgin, kēni mətēni rah Lou rəha Mosis. ¹⁴ Itimah iāmōtətəu in tāmēni māmā Iesu u iətam Nasərit, in otələs iahu Nimə Rəha Uhgin, kēni məuhlin nolien min u Mosis tāməfa kəm tah aupən ikin.”

¹⁵ Kēni nātēmimi rəfin u kəmutəharəg e kaunsil kāmōtəsəl=pən əhruahru o Stipin, motafu māmā nəhmtin tinagəhag pəhriən təhmen e rəha agelo.

7

Stipin tāməghati e Epraham

¹ Kēni pris asoli agin tāmətapuəh o Stipin māmā, “?Təhro? ?Nipəhriənien e nəghatien min əha kətətu=pən lam?”

² Kēni Stipin tāmēni māmā, “Piak min mine tatə min. Otətəlig-to lak. Uhgin u iətam in ilis ilis pik, tāmietigəm=pa o tipitah Epraham nian in tāmətətig əpəha Mesopotemiə, məsuvən əhanəhien əpəha Haran. ³ Uhgin tāmēni=pən kəm in māmā, ‘Əpəh rəham min, mine ikin nətətig ikin muvən e ikin kəti iətam iəu o iəkəgətun lam.’

⁴ “Kēni Epraham tāmiet əha Kaltiə muvən mətətig əpəha Haran. Nian tāmətətig ikinu kēni rəhan tatə timis, kēni Uhgin təmos muva u e niftəni u itəmah nəutətig lan rəueiu. ⁵ Mətəu tāməsəfən əhanəhien niftəni əkəku agin nəuvetin kəm in māmā rəhan əhruahru. Mətəu Uhgin tāmēni əskasik kəm in māmā otəpanəfən rəfin nitəni əha kəm in mine namipin min. Kēni nitəni u otuva imalah agin ikin, nati əpnəpin e nian əha Epraham tāməsələsien nətin kəti. ⁶ Nəghatien u Uhgin tāmēni kəm in tol lanəha, in tāmēni māmā, ‘O nian kəti, nəuaniləuis min rəham okəhuvən motətig e niftəni pisin kəti rəha nātēmimi pisin, kēni ilah okəhuva iapispis min, kēni nətəm ikin okotol ilah okotəhuva slef min, kēni mautol mirə kəm lah kətəuarus nu fo-hanrit. ⁷ Mətəu iəkol nalpinien kəm nātēmimi min əha kəutarmənig e lah. Kēni uərisig, rəham min nātēmimi okohiet e nitəni əha məhuva motəfaki kəm iəu e nitəni u.’

⁸ “Kēni Uhgin tāmēni əskasik māmā in oteh vivi Epraham mine nəuaniləuis min rəhan. Kēni mənī=pən kəm in māmā in otəhgi=pən nəsuəlkələh māmā in nəmtətien kəti māmā ilah nātēmimi min rəha Uhgin. Kēni nian Epraham tāmələs Aisək, kēni matig məhgi=pən nian təmos nian eit.* Kēni nian Aisək tāmələs Jekəp, kēni matig məhgi=pən min. Kēni nian Jekəp tāməmki nenətin min ilah tueləf, kēni məhgi=pən min ilah. Ilah tueləf əha, nəukəti nīratah.”

Tipilah min kāmōtəpəh Josip

⁹ Kēni Stipin tāmēni=pən min kəm lah māmā, “Kēni nəukəti nīrə min u rəhatah kəmutetot notəhalah u Josip, kēni motətuati=pən lan kəm nətəm Ijip, māmā otuva slef rəhalah. Mətəu ilau Uhgin e nian rəfin, ¹⁰ kēni Uhgin tos rəkis in e nərahien rəfin rəhan. Nian tāməhtul e nəhmti kig rəha nətəm Ijip, kēni Uhgin tāməfən nəhrunien kəm in, kēni matig mol min māmā kig otolkeikei in, kēni mol in tarmənig e nitəni Ijip mine nātēmimi mine natimnati rəfin rəhan.

¹¹ “Kēni əmeiko nəumis təman e nitəni əpəha Ijip mine Kenan mol nauənien tikə, kēni nəumis natus nātēmimi, kēni tipitah min niglah nauənien təmikə. ¹² Nian Jekəp tinətəu māmā nauənien əpəha Ijip, tāmahli=pən nenətin min u tipitah min əha kəhuvən, kēni inu

7:3 Jen 11:31; 12:1 7:4 Jen 11:31-12:5 7:5 Jen 12:7; 15:18; 17:8 7:7 Jen 15:13-14; Eks 12:40 7:7 Eks 3:12
* 7:8 Nolian rəha nətəm Isrel tol lanu, nian suakəku iərman tair, e nian eit, kətəhgi=pən. 7:8 Jen 17:9-14; 21:4 7:9 Jen 37:11,28; 39:2,21-23 7:10 Jen 41:37-44 7:11 Jen 41:54; 42:1-2

nətuəuiniən ilah kəməhuvən Ijip. ¹³ Kəni uərisig, ilah kəməhuvən mīn, kəni in təməni pətigəm in kəm lah, mətəu ilah kəsotəhruniən məmə in Josip pialah. Kəni kig rəha Ijip təmətəu nəniən o Josip mine pian mīn. ¹⁴ Kəni Josip təmahli=pən nəghatiən kəm rəhan tatə Jekəp mine rəhan mīn, məmə okəhuva motatig ilah mīn. E nətəmimi mīn əha, ilah rəfin səpinte faif.

¹⁵ “Kəni Jekəp mine rəhan mīn kəməhuvən Ijip, kəni kəməutatig məutatig, kəni Jekəp mine tipitah mīn kəməhmīs ikin. ¹⁶ Kəni kəməmkī ilah kan əpəha Sekəm e nitəni u rəhatah, kəni kitənim ilah ikin e nipəg kəpiel kəti Epraham təmos rəkis nəhmtin o nətəm Hamor.”

Stipin təməghati e Mosis

¹⁷ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni=pən kəm lah məmə, “Tinatuva iuəkīr məmə Uhgīn otosmiəgəh rəhan mīn nətəmimi u təməni rəkis kəm Epraham, kəni nəuaniləuis mīn rəhatah u kəmutatig Ijip, rəueiu əha tinepət. ¹⁸ Kəni kig kəti mīn rəha Ijip təməhtul, in təsisiai aginiən Josip. ¹⁹ In təmosiahu tipitah mīn e nətəligiən tərəh mīn rəhan, matol nəhməiən kəm lah. Kəni in təmol lou kəti məmə okotəmki pətigəm nenətilah mīn iəpəou amrərə mīn ihluə məmə okohmīs.

²⁰ “Kəni e nian əha, Mosis təmair, kəni in suakəku təuvīr kəti e nəhmti Uhgīn. Rəhan məmə mine tatə kəmuəhluaig oneuən lan əpəha imə muos məuiɡ kisil. ²¹ Nian kəmləfətigəm ihluə, nəti kig pətan təmeruh, kəni tələs məmə oteh vivi rəhan. ²² Kəmotəgətun in e neinatigīən rəfin rəha nətəm Ijip, kəni nian in təmepət, in təsanən e nəghatiən mine noliən nati.

²³ “Nian tinos nu fote, nikin təhti məmə otuvən-to meruh-to nətəmiinan mīn, nətəm Isrel, ²⁴ kəni mafu kəti iətəm Ijip kəti tatoh. Kəni in təmuvən məmə otasiru e in kəti əmeiko mohamu iətəm Ijip əpəha. ²⁵ Kəni Mosis nikin təməhti məmə mətə in mīn, nətəm Isrel, okotəhrun məmə Uhgīn təmahli=pən in məmə otuvən məmkirəkis ilah e nəhməiən katol e lah. Mətəu ilah kotəruru. ²⁶ Kəni lauig lan tafu mīn iətəm Isrel mil keiu katuoh ilau mīn, kəni tuvən mə təghati kəm lau məmə otos rəkis ilau, kəni məmə otol ilau kuol vi ilau mīn. Kəni mənī=pən kəm lau məmə, ‘Suah mil, itəlau əmə. ?Təhro natuoh itəlau mīn?’

²⁷ “Mətəu suah u təmaupən mol nəukəti norgəhuiən təmətgi=pən Mosis isəu, kəni mənī=pən kəm in məmə, ‘?Pəh təməfəri ik məmə onəkarmənig kəni mətakil itimah? ²⁸ ! İətəhrun məmə nəkolkeikei məmə onəkohamu mīn iəu təhmen e iətəm Ijip u nəmoh nəniuv!’ ²⁹ Nian Mosis təmətəu nəghatiən əha, kəni təməgin kəni miet Ijip magim muvən əpəha isəu ikin Mitian mətatig ikin məhmen e iapispis kəti. Nian təmətatig mətatig mit pətan ikin kəti, kəni mələs nətin keiu iərman mil.

³⁰ “Nian təmətatig Mitian mos nu fote, kəni nian kəti tuvən mətan iuəkīr o nitəuat əha Sainai əpəha təpiə-məpiə ikin. Kəni agelo kəti təmiet=pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nigī əkəku kəti. ³¹ Nian təmeruh nigəm əha, narmin təmiuvig pik ohni, kəni muvən iuəkīr məmə oteruh vivi, kəni mətəu İərmənig Uhgīn təməghati kəm in məmə, ³² ‘İəu Uhgīn rəha tipim mīn, Uhgīn rəha Epraham, mine Aisək, mine Jekəp.’ Kəni Mosis təməgin minətərmrumin minatəgin e nəsal-pəniən əha nigəm ikin.

³³ “Kəni İərmənig Uhgīn təməni=pən kəm in məmə, ‘Os rəkis rəham put e nəhlkəm mətəu-inu niftəni ko ik nətəhtul ikin in tasim agin, mətəu iəu əha ikin. ³⁴ İmeruh nərahien iətəm katol e rəhak nətəmimi əpəha Ijip, iəmətəu nasəkien rəhalah, kəni mineiuaiu muva məmə iəkəmkirəkis ilah o nətəm Ijip. Va. Rəueiu əha iəkahli=pən ik nəkitəlig muvən mīn Ijip.’ ”

Nətəmimi mīn rəha Isrel kəmotəpəh Mosis

7:13 Jen 45:1-4,16 **7:14** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:18** Eks 1:7-8 **7:19** Eks 1:11-22 **7:20** Eks 2:2 **7:21** Eks 2:3-10 **7:24** Eks 2:11-15 **7:28** Eks 2:14 **7:29** Eks 2:21-22; 18:3-4 **7:34** Eks 3:1-10

³⁵ Kəni Stipin tāmətəkeikei mətəni māmə, “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis iətəm ilah kəmotəpəh nəuiān nian ilah kəmotəni=pən māmə, ‘?Pəh təmləfəri ik māmə onəkarmənig kəni makil itimah?’ Mətəu Uhgīn pisin əmə tāmahli=pən suah kəha Mosis māmə otarmənig kəni mosmiəgəh ilah. Tāmahli=pən nian agelo tāmiet=pən ohni e nigəm iətəm tatuəu e nigī əkəku kəti. ³⁶ Kəni Mosis təmit ilah mohiet Ijip, kəni in təmol nati apispis mine nəmtətiən tēpət, təmol əpəha Ijip, mine nian kəməutaliuək mautəhuvən=pən e nitəhi u kətəni māmə Nitəhi Ərarəuv, mine nu fote e ikin təpiə-məpiə ikin.

³⁷ “Inu iətəm kətiəh əmə Mosis u təmāni=pən kəm nətəm Isrel māmə, ‘Uhgīn otləfəri iəni kəti min e tāmāh təhmen lak.’

³⁸ “Inu Mosis iətəm təmauin e tipitah min māmə okotuhapumin ilah min əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni agelo tāməghati kəm in e Nitəuət Sainai, kəni Mosis u tāməfən nəghatiən min u kəm tipitah min. Kəni nəghatiən min u, ilah nəghatiən keikei min iətəm kəutəfən nəmiəgəhiən kəm nətəmimi, kəni Mosis tāməhlman tuva kəm tah.

³⁹ “Mətəu nian in tāmətətig əhanəh əpəha e Nitəuət Sainai, tipitah min kəmotəhti nəuiān, motəpəh nətəligiən, mətəu nikilah təmitəlig=pən o nati Ijip. ⁴⁰ Kəni kəmotəni=pən kəm Eron māmə, ‘Ol narmi nati nəuvein māmə okəhuva uhgīn min rəhatah mə okotit itah. Mətəu Mosis əha inəha, iətəm tāməmki itah kohiet Ijip, kinotəruru māmə in tinəhruvən.’

⁴¹ Kəni e nian əha, ilah kəmotol narmi nati māmə in otuva uhgīn rəhalah, kəni kəmautol sakrifais e nati miəgəh min māmə okotəfaki kəm in. Kəni kəmautol lafet rəha narmi nati kau iətəm ilah əmə kəmotol. ⁴² Mətəu Uhgīn tāməuhlin=pən nəmtahn kəm lah, kəni megəhan=pən e lah māmə okotəfaki kəm mitigar mine məuiɡ mine məhau min e nəpuə. Kəni nati əha tətəgətun əsas əmə nəghatiən rəha Uhgīn iətəm kəmətei e nauəuə rəha iəni min rəha Uhgīn. Tətəni māmə,

‘!Nətəm Isrel! ?Nian rəfin e nu fote əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, itəmah nəmautoh nati miəgəh min mautol sakrifais lan. ?Mətəu nikitəmah təhti māmə nəmautol kəm iəu? ! Kəpə! ⁴³ Mətəu e nikitəmah, itəmah nəmautələs Nima Tapolin rəha uhgīn eiūə u Molek, mine narmi məhau rəha uhgīn eiūə u Refan. Nati mil u nəmautol māmə onəkotəfaki kəm lau. O nati əha, iəkahli pətigəm itəmah nəkəhuvən isəu motapirəkis Papilon.’ ”

Stipin tāməghati e Nimə Rəha Uhgīn

⁴⁴ Stipin tāmətəkeikei mətəni māmə, “Nian tipitah min kəməutətig ikin təpiə-məpiə ikin aupən, ilah kəmos rəhalah nati kəti, Nima Tapolin rəha Uhgīn iətəm tətəgətun māmə Uhgīn tətətig ilah min. Kəni Mosis təmol Nima Tapolin əha tətītəu=pən əmə nətəligiən rəha Uhgīn u təmāni=pən rəkis kəm in. ⁴⁵ Kəni nu tēpət uərisig, Josuə təmit ilah məhuva māmə okotos rəkis nitəni əha o nətəm Kenan, nətəni u Uhgīn tāməhgirəkis nətəmimi ikin. Kəni ilah kəmotələs Nima Tapolin u məhuvən motətig ilah min motətəuərus=pa e nian rəha Tefit təmol kig lan. ⁴⁶ Uhgīn təmol təuvir kəm Tefit, kəni Tefit tāmətapuəh ohni māmə Uhgīn otegəhan lan pəh tol nimə kəti iətəm Uhgīn otətig ikin. ⁴⁷ Mətəu nimə əha, Kig Tefit tāməsoliən, mətəu nətin Kig Solomən təmol.

⁴⁸ “Mətəu Uhgīn iətəm ilis aɡin, təsətiɡiən e nimə iətəm iətəmimi əmə təmol. Təhmen e nəghatiən rəha Uhgīn iətəm iəni rəhan təmāni māmə,

⁴⁹ ‘Ikin min rəfin e neai təhmen əmə lak māmə iəkəharəg ikin marmənig, kəni nitəni min rəfin təhmen əmə māmə iəkəfu=pən nəhlkək ikin.

?Mətəu nimə nak iətəm nəkotəhrun noliən māmə otəhmen lak?

?Kəni ikin pəhruvən nəkotəhrun noliən māmə iəkuvən məmeig ikin?

⁵⁰ Otəni-to. ?Pəh təmol rəfin natimnati min əha?

Iəu pisin əmə, iəu Uhgīn iəmol rəfin ilah.’ ”

*Nətam Isrel kəmotəpəh iəni min rəfin rəha Uhgin,
mine Kristo*

⁵¹ Kəni Stipin təmətəkeikei mətəni məmə, “!Itəmah u! Rəhn-kapə təmah təskasik. Nikitəmah tapinəpu təhmen e rəha Nanihluə min. Matəlgitəmah talu o nətəuiən nəuia Uhgin. !Itəmah nəkotəhmen əmə e tipitəmah min nətəm kəməutəhti nəuia Narmın Rəha Uhgin! ⁵² ?İəni min rəha Uhgin aupən, pəh tipitəmah min kəməsotoliən nərahien kəm in? !Tikə! Kəmotol nərahien kəm lah rəfin. Kəmotohamu min nətəmi min u kəməutəni pətigəm nuvaieən rəha İətəmi Əhruahru. Kəni itəmah nəmotegəhan=pən e İtəmi Əhruahru u e nəhlmi rəhan min tikimır min kəni kotuhamu. ⁵³ Itəmah nəmos rəkis Lou rəha Uhgin u aupən nagelo min kəmos məhuva, mətəu itəmah nəməsotohtəu=pən aɡinien Lou əha.”

Kəmotəhtimu Stipin

⁵⁴ Nian kəməutətəu nəghatien min rəha Stipin, nəhmtilah təmapinəpu, nikilah təmahmə pik, kəni məutigət=pən nəhluvlah kəm in mətəu-inu nikilah nəhmə aɡin.

⁵⁵ Mətəu Narmın Rəha Uhgin təməriauəh e Stipin, kəni təsal pəri e Negəu e Neai mafu nəhagəhagien iətəm təsanən pik təmiet ima Uhgin ikin, kəni meruh İesu tətəhtul e nikali Uhgin maru, ikin ima narmənigien mine nəsanəniən. ⁵⁶ Kəni Stipin təməni=pən kəm lah məmə, “!Ei, nəman! İətafu Negəu e Neai rəha Uhgin taterəh, kəni Nəti İətəmi tətəhtul e nikali Uhgin maru, ikin ima narmənigien mine nəsanəniən.”

⁵⁷ Nian nətəmi asoli rəha kaunsil kəmotətəu nəghatien əha, kəmotəmkəsgin matəlgilah min e nəuanəhlmilah, kəni motearəg e Stipin e nəuialah rəfin motəuit motəiu məhuvən moteapən əhmen-əhmen əmə ohni, ⁵⁸ moteikəpan kəni motəraki pətigəm lan e taun. Kəni nətəmi u kəmotətəu nəghatien rəha Stipin, ilah kəmotəpeg rəhalah sot asoli min, motəlin=pən iuəkır e nəhlki iətəm aluə kəti, nərgin u Sol. Kəni minəutəhti Stipin e kəpiel apin.

⁵⁹ Nian kəməutəhti, kəni Stipin təməfaki məmə, “İərmənig İesu, os narmək.” ⁶⁰ Kəni təmeiuaui misin nəulin kəni masək əfəməh məmə, “İərmənig, afəl nolien tərəh iətəm ilah kəutol lak.” Nian təmol naunun e rəhan nəfakien, kəni rəhan nəhagien tiet.

8

¹ Kəni Sol in təmətəhtul əmə nikin tətəgien məmə ilah kəmotəhtimu Stipin.

Sol təməh nətam kəutəfaki

Mətuəuin e nian əha, nərahien asoli kınətol e niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni ilah kəməhiet Jerusiləm motəgim=pən Jutiə mine Səmeriə motəpəh pisin əmə aposil min kəutatig Jerusiləm. ² Nətəmi nəuvein nətəm kəutəfaki əskasik kəməhuva motələs Stipin məhuvən mohtənim, kəni ilah kəmotasək pik ohni. ³ Mətəu Sol təmətuəuin minətərəkkin-ərəkkin niməfaki, matuvən e nimə min mətiuvi pətigəm nəman mine nıpətan iətəm kəutəfaki, kəni matəmki=pən ilah e kaləpus.

Filip təməni pətigəm nanusiən təuvir əpəha Səmeriə

⁴ Kəni nətəm kəutəfaki iətəm kəməhiet Jerusiləm motəgim, kəməutəni pətigəm nəghatien rəha Uhgin ikin min rəfin iətəm ilah kəutəhuvən=pən ikin. ⁵ Filip təmuvən e taun kəti rəha Səmeriə, kəni mətəni pətigəm nanusiən rəha Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa. ⁶ Nian nimənin nətəmi kəmotətəu Filip, kəni motəfu nati apispis min iətəm in tatol, ilah rəfin kəməutətəlig vivi lan e nak in tətəni. ⁷ Nətəmi tepət narmın tərəh min kəməhiet e lah. Nian narmın tərəh min kəməhiet, kəmotasək əfəməh. Kəni nətəmi tepət iətəm nıpətilah təmimis, uə nətəm kəsotaliuəkien, kəmotəuvir min. ⁸ Kəni nətəmi rəfin e taun əha, ilah rəfin kəmotəgien.

*Saimon u təmol natimnati
e nəsanəniən rəha iərmis min*

⁹ Kəni e taun əha, suah kəti nərgin u Saimon, in təmatol nati apispis tepət e nəsanəniən rəha iərmis min, kəni nətəmini rəfin e Səmeriə, narmilah təmiuvig. Təmol nuvəh nəuvetin. In mətəfəri aru əmə in məmə in iətəmi asoli kəti. ¹⁰ Kəni nətəmini rəfin, nətəmi asoli mətəuarus=pa noluək min əmə, kəməutəsəl=pən pik ohni kəni məutəni məmə, “Suah u in iətəmi kəti u in tatol uək e Nəsanəniən Asoli Rəha Uhgın.” ¹¹ Kəməutohtəu=pən in nuvəh nəuvetin mətəu-inu narmilah tatiuvig o natimnati min iətəm in tatol. ¹² Mətəu nian nətəmini kəmotətəu nəghatən iətəm Filip tətəni pətigəm e nanusiən təuvir rəha Narmənig Rəha Uhgın mine nəghatən rəha Iesu Kristo, kəmotəni nīpəhriənən lan, kəni kəmol bəptais e lah, nəman mine nīpətan. ¹³ E nian əha, suah min u Saimon, təməni nīpəhriənən e Iesu, kəni kol bəptais min lan. Kəni in tətītəu=pən Filip ikin min rəfin. Narmin təmiuvig o nati apispis min mine nəmtətən min iətəm in tateruh Filip tatol.

¹⁴ Nian aposil min əpəha Jerusiləm kəmotətəu məmə nətəm Səmeriə kənotəhatətə e nəghatən rəha Uhgın, kəni kəmotəhli=pən Pitə mine Jon məmə okian o lah. ¹⁵ Nian ilau kəmian miaiet=pən o lah, muəfaki o lah məmə Narmin Rəha Uhgın otəriəuəh mətətig e lah, ¹⁶ mətəu-inu kəmol bəptais əmə e lah e nərgi İərmənig Iesu, mətəu Narmin Rəha Uhgın təsəriəuəh əhanəhiən e nəmiəgəhiən rəhalah. ¹⁷ Kəni Pitə mine Jon kəmuələhu=pən nəhlmlau e lah muəfaki e lah, kəni Narmin Rəha Uhgın təməriəuəh e lah.

¹⁸ Nian Saimon təmafu məmə Narmin Rəha Uhgın tatuvən e nəmiəgəhiən rəha nətəmini nian aposil mil kəmuələhu=pən nəhlmlau e lah muəfaki e lah, kəni in təfətigəm məni məmə otəfən kəm lau, ¹⁹ kəni məni=pən kəm lau məmə, “Uəfa min nəsanəniən u kəm iəu məmə nian iəkələhu=pən nəhlmək e nətəmini, kəni ilah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uhgın.”

²⁰ Mətəu Pitə təməni=pən kəm in məmə, “!Ik mine rəham məni onəkian e nigəm asoli! Mətəu-inu nikim təhti məmə nəkəhrun nos nəhmti nati u iətəm Uhgın tətəfən kəm nətəmini e məni. ²¹ Ko ik nəsolən uək u nəuvetin mine, mətəu-inu rəham nətəligiən təsəhruəhruən e nəhmti Uhgın. ²² Əuhlin ik e rəham noliən tərəh min kəni məfaki=pən kəm İərmənig, mətə tafəl rəkis rəham noliən tərəh min iətəm nikim tətəhti ilah. ²³ İateruh məmə nian rəfin netetən təməriəuəh e rəham nətəligiən, kəni noliən tərəh min kəmotəlis ik tiəkis.”

²⁴ Kəni Saimon təməni=pən məmə, “!Əui! Uəfaki=pən kəm İərmənig ohniəu məmə natimnati iətəm itəlau nəmuəni, kəti otəsuvaiən ohniəu.”

²⁵ Kəni nian ilau kəmuəni pətigəm rəkis nəghatən rəha İərmənig mine natimnati iətəm in təmol, kəni kəmətiən Jerusiləm matuəhtul əgmağim e lahuənu min rəha Səmeriə matuəni pətigəm min nanusiən təuvir rəha İərmənig.

Filip təməghati kəm iətəm Itiopiə kəti

²⁶ Kəni agelo kəti rəha İərmənig təməni=pən kəm Filip məmə, “Əsəu-pesi muvən e suaru tisipən Jerusiləm matuvən Kasa.” (Suaru əha tətəməhli əpəha ikin təpiə-məpiə ikin.)

²⁷ Kəni in təmatuvən əmeiko mafu iətəm Itiopiə kəti e suaru. Suah əha in iətəmi asoli kəti rəha kwin rəha nətəm Itiopiə.* Kəni in təmətərmənig e məni rəha kwin. Suah u təmuəvən Jerusiləm məmə otəfaki, ²⁸ kəni minatitəlig matuvən iman ikin. Kəni in təmətəharəg-pəri e nati kəti kətəni məmə, “kat” iətəm hos tatiuvi. Kəni mətafin nauəuə iətəm iəni kəti rəha Uhgın təmətei, nərgin u Aiseə. ²⁹ Kəni Narmin Rəha Uhgın təməni=pən kəm Filip məmə, “Uvən maliuək=pən iuəkir o kat əha.”

³⁰ Kəni Filip təmaiu muvən iuəkir ohni, mətəu suah u tətafin nauəuə iətəm iəni Aiseə təmətei. Kəni təmətapuəh ohni məmə, “?Nəkəhrun nīpəti nati u nətafin, uə kəpə?”

8:17 Uək 19:6 * **8:27** Nəghatən Kris əhruəhru tətəni məmə in suah kəti iətəm kəmətei. E nian əha, nəmə suah kəti tatol uək nian rəfin iuəkir o kwin kəti, kəni okitei məmə otəsitiən kwin.

³¹ Kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “?İəkəhra məhrun? Mətəu-inu iətəmi kəti tikə mə otuhamtei=pa nıpəti nəghatıən u kəm iəu.” Kəni in mətəpuəh məmə Filip otəri muvən ilau min muəharəg. ³² In təmətafin nəghatıən u e Nauəuə Rəha Uhgın, tətəni məmə, “Kəmit təhmen e sipsip kan məmə okuhamu.

Kəni təhmen e nəti sipsip, təsagətıən nian kətətei nımeimein,

Kəni in təməpnəpın əmə, məsəghatıən.

³³ Kəmol aulis in, kəni nian kəmakil e kot, kəsakil əhruahruıən.

Nian kəmotuhamu, in nəlugı iətəmini əmə kəti, nətin tikə.”

³⁴ Kəni suah u təmətapuəh o Filip məmə, “?Kərmə Aiseə təmətəghati aru lan, uə iətəpısın kəti?” ³⁵ Kəni Filip təmətuəuin e nəghatıən kətıəh əmə iətəm təmafin, mətəni=pən nəniən təuvır rəha İesu.

³⁶ Nian kəmətın e suaru miəuva ikin kəti nəhu əha ikin, kəni suah u təməni=pən kəm Filip məmə, “!Afu-to! Nəhu kəti əpəha. ?Təhro? ?Pəh nəkol bəptais lak lan?” Kəni Filip təmegəhan lan.†

³⁸ Kəni təməniəhu kat məmə otəhtul, kəni ilau pəti kəmueiui u mian e nəhu, kəni Filip tol bəptais lan. ³⁹ Nian kəmuəri e nəhu miəuva ilis, Narmın Rəha İərmənıg tələs rəkis Filip. Kəni suah u təməseruh minıən, mətəu təmatitəlig matuvən iman ikin e nəgıənıən asoli e nıkin. ⁴⁰ Mətəu Filip təmafı məmə tətəhtul əpəha e nıtəni pəhav ikin əpəha Astot. Kəni in təmatuvən, mətəni pətıgəm nənusiən təuvır rəha İesu əpəha e taun min rəfin mətəuərus in təmıet=pən əpəha Sisəriə.

9

Sol təmafı İesu

e suaru rəha Təmaskis

(Uək 22:6-16; 26:12-18)

¹ Kəni e nian əha, Sol təmətəghati əskasık mətəni əskasık məmə otəhamu nətəmini rəha İesu. In təmuvən meruh pris asoli ağın ² mətəpuəh ohni məmə otətei nauəuə min kəm nımə min rəha nuhapumınıən rəha nətəm İsrel əpəha Təmaskis, məmə nəmə oteruh kəti tatıtəu=pən Suaru Rəha İesu, nati əpnəpın iərman uə pətan, otəskəlım ilah məlis ilah məmki ilah muvən e kaləpus əpəha Jerusıləm. Kəni təməfən nauəuə min kəm in.

³ Nian Sol təmuva iuəkir o Təmaskis, əmeiko nəhagəhagıən kəti təmsipəri e neai tatuəu təhmen e noraipıən muva masıəgəpın in mine ikin min titəlau lan. ⁴ Kəni in təmsipəri morin e nıftəni, kəni mətəu nəuia suah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “!Sol! !Sol! ?Təhro natol nərahıən kəm iəu?”

⁵ Kəni Sol tətəpuəh məmə, “?Ik pəh, İərmənıg?” Kəni nəuia iətəmi u təməni=pən kəm in məmə, “İəu İesu iətəm ik natol tərəh lak. ⁶ Mətəu rəueıu əhtul muvən əpəha e taun. İkin əha, suah kəti əha ikin otəpanəni=pınə əmə məmə nati nak onəkol.”

⁷ Kəni nətəmini nətəm kəutəhuərişig e Sol, kəmotauit kəni motəhtul məsotagətıən. Kəmotətəu əmə nəuia iətəmi u, mətəu kəməsoteruhıən iətəmi kəti. ⁸ Kəni Sol təhtul, mətəu nəhmtın tınəuau, tınəruru neruhıən nati. Kəni kəmos əmə nəhlmin motit məhuvən Təmaskis. ⁹ Təmos nian kısıl təməsehıən nati, kəni məsauəniən kəni məsəmnımıən nəhu mine.

¹⁰ Əpəha e Təmaskis, iətəmi kəti rəha İesu əha ikin, nərgın u Anənaiəs. İərmənıg təmauın lan e nati kəti təhmen e nəməhlairıən, kəni məni=pən kəm in məmə, “!Anənaiəs!” Kəni in təmətam məmə, “İərmənıg, iəu əpə.”

¹¹ Kəni İərmənıg təni=pən kəm in məmə, “O nəkuvən əha e nımə rəha Jutəs e suaru asoli iətəm kətəni məmə Təhruahru, kəni mətəpuəh o iətəmi kəti, iətəm Tasəs, nərgın u Sol.

8:33 Aes 53:7-8 † **8:36** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatıən Kris aupən, nəghatıən pısın kəti min əha ikin iətəm tatılpin nəghatıən u mətəni məmə, “³⁷ Kəni Filip təməni=pən kəm in məmə, ‘Nəmə nəkəni nıpəhriənıən e İesu e nıkim rəfin, iəkəhrun nolıən bəptais lam.’ Kəni təni məmə, ‘İəu iatəni nıpəhriənıən e İesu Kristo, məmə in Nəti Uhgın pəhriən.’” **8:36** Uək 10:47 **8:40** Uək 21:8 **9:1** Uək 8:3

In tətəghati rəueiu kəm Uhgin e nəfakiən, ¹² kəni Uhgin təməfən nəməhlairiən kəti, kəni təmeruh ik, Anənaiəs, nəmuva mələhu=pən nəhlməm lan məmə nəhmtin otair min.”

¹³ Mətəu Anənaiəs təni məmə, “İərməniğ, iətətəu nəghatiən tepət e suah kəha e rəhan noliən tərəh min iətəm tatol e nətəm kəutəhatətə lam əpəha Jerusiləm. ¹⁴ Kəni in təmuva u ikinu e nərgi pris asoli min məmə otaskəlim, mələs nətəm kəutəhatətə lam.”

¹⁵ Mətəu İərməniğ təməni kəm Anənaiəs məmə, “!Uvən! Mətəu-inu suah u in rəhak iətəmini iətəm inauin rəkis lan məmə otəni pətiğəm nərgək kəm Nanihlua u sənə məmə nətəm Isrel, mine rəhalah kig min, mine nətəm Isrel min. ¹⁶ Kəni iəu iəpanəgətun in məmə otos nahməiən o nərgək.”

¹⁷ Kəni Anənaiəs təmuvən lahuənu muvən imə, kəni mələhu=pən nəhlmin e Sol, məni=pən kəm in məmə, “Piak Sol. İərməniğ İesu iətəm təmietiğəm ohnik e suaru nian nəmətuva u ikinu, in təmahli=pa iəu məmə ik onəkeh min nati, kəni Narmın Rəha Uhgin otəriauəh matig lam.” ¹⁸ Əmeiko, nati kəti təhmen e niviligi nəmu təmiet rəkis e nəhmti Sol, kəni tair min minateruh nati. Kəni minəhtul mətaliuək, kəni kol bəptais lan məmə in nəmtətiən rəha nəhatətəiən. ¹⁹ Kəni nian təmun nauəniən, kəni nipətin tuva məsanən min.

Sol tinətuəuin mətəni pətiğəm nərgi İesu əpəha Təmaskis

Kəni Sol təmatig mos nian nəuvein min ilah nətəmini rəha İesu əpəha Təmaskis. ²⁰ Təmətuəuin min əmə e nian əha, mətəni pətiğəm İesu əpəha e nimə min rəha nuha-puminiən rəha nətəm Isrel məmə İesu in Nəti Uhgin pəhriən.

²¹ Kəni nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu in, kəmotauit pik ohni, kəni məutəni məmə, “!Ei! ?Suah u inu təmatol nərahien kəm nətəm kəutəhatətə e İesu əpəha Jerusiləm aupən, uə kəpə? Kəni in təmuva ikinu məmə otaskəlim ilah məmki ilah muvən kəm pris asoli min. ?Mə inəha, uə kəpə?”

²² Kəni nəghatiən iətəm Sol tətəni pətiğəm, in təsanən pik mapirəkis nəghatiən rəha nətəm Isrel iətəm kəutatig Təmaskis, kəni mətəgətun vivi məmə İesu in Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa. Kəni ilah kəmotəruru məmə okotəhrəni.

²³ Nian tepət təmuva muvən rəkis, kəni nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəmotətei oneuən nəua kəti məmə okotohamu Sol, ²⁴ mətəu Sol təmətəu nəua oneuən rəhalah. Kəni rəueiu e nərauiə mine lapin min, nətəm Isrel kəutəhtul pəsəg əpəha e namtihlua e nıpai kəmol e kəpiel məmə okotohamu Sol.* ²⁵ Mətəu in min nəuvein kəmotələs lapin motaipei e kətim asoli kəti iətəm kəmətu=pən təulə lan, motiləfətiğəm motəhlman-əhlman lan e nəmtah nıpai ihluə ikin. Kəni in təmagim muvən Jerusiləm.

Sol əpəha Jerusiləm

²⁶ Nian Sol təmietiğəm=pa Jerusiləm, təmalkut məmə otuvən meruh nətəmi rəha İesu mıtəu=pən ilah, mətəu ilah kəutəgin, nıkilah təhti məmə tətəiua əmə e lah məmə in iətəmi rəha İesu. ²⁷ Mətəu Panəpəs təmit muvən miti=pən kəm aposil min, məni=pən kəm lah məmə təməhrol lanu Sol təmeruh İərməniğ İesu e suaru nian təmatuvən e Təmaskis. Kəni təməni=pən min kəm lah məmə İərməniğ təməghati kəm Sol, kəni təhro lan in tinətəni pətiğəm nərgi İesu əpəha Təmaskis, məsəginien. ²⁸ Kəni ilah Sol kəmotatig kəni in tatuvən ikin min əpəha Jerusiləm mətəni pətiğəm nərgi İərməniğ İesu məsəginien. ²⁹ Təməghati ilah nətəm Isrel nətəm kəutəni nəghatiən Kris, kəmotoh ilah min e nəghatiən. Kəni kınautol məmə okotohamu Sol. ³⁰ Nian in min nəuvein nətəm kəutəfaki kəmotətəu, kəməhuvən motit Sol məhuvən motəsəu-pah əpəha ləuahtəni iuəkır o nıtəhi e taun əha Sisəriə, kəni motahli=pən məmə otagim muvən əpəha isəu e taun əha Tasəs.

³¹ Kəni nətəm kəutəhatətə e İesu əpəha Jutiə, mine Kaləli, mine Səmeriə kəmotatig e nəməlinuian, iətəmi tikə məmə otol nəginien kəm lah. Kəni Narmın Rəha Uhgin

9:15 Uək 26:2,6; 27:24; Rom 1:5 **9:16** 2Kor 11:23-28 **9:21** Uək 8:3 **9:22** Uək 18:28 * **9:24** E taun əha Təmaskis, təhmen e taun tepət, aupən aupən kəmol nıkalın asoli e kəpiel titəlau e taun. **9:25** 2Kor 11:32-33 **9:26** Kəl 1:17-19 **9:27** 1Kor 9:1

təmətasiru e lah mol ilah kəutəhtul əskasik, kəni ilah rəfin kəutatig mautisiai İərməniġ. Kəni ilah tinatəpət.

Pitə təmol nəhlki Aeneas təuvir min

³² Pitə təmalieuək muvən ikin min məmə otəsəl e nətəm kəutəhatətə e İesu. E naliuəkiən rəhan, təmuvən materuh nətəmini rəha İərməniġ əpəha e taun əha Lita əpəha Jutiə. ³³ Təmuven ikin əha meruh suah kəti nərgin u Aeneas, nipətin təmimis tinos nu eit, təməsalieuəkiən mətapili əmə e rəhan pet. ³⁴ Kəni Pitə təməni=pən kəm in məmə, “Aeneas. İesu Kristo təmosmiəġəh ik əha rəueiu e rəham nimisiən. Əhtul, maiu-aiu rəham nimahan.” Kəni rəueiu aġin min, Aeneas təməuvir min məhtul. ³⁵ Kəni nətəmini rəfin əha Lita mine ikin min rəfin əpəha Saron kəmoteruh suah u təmalieuək mətan, kəni ilah rəfin kəmotəuhlin rəhalah nətəliġiən kəni minəutəfaki kəm İərməniġ.

Pitə təmol Tokəs təmiəġəh min

³⁶ E taun kəti əha Jopə, pətan kəti əha ikin iətəm in tətəhatətə e İesu, nərgin u Tapitə.[†] E nəġhatien rəha nətəm Kris, kətəni məmə Tokəs. Pətan u, nian rəfin tatol təuvir kəm nətəmini kəni mətasiru min e nanrah min.

³⁷ Mətəu e nian əha, nimisiən kəti təmol in kəni timis. Kəni ilah kəmotəueiu kəni kəməhuvən=pən e rəhan napən, kəni motələhu e nəuan nimə əpəha ilis aġin. ³⁸ İkin əha Lita in iuəkir əmə o taun əha Jopə. Kəni nian nətəmi rəha İesu kəmotətəu məmə Pitə əpəha Lita, kəmotahli=pən suah mil keiu məmə okian muəsəu-pah muəni=pən kəm in məmə, “! Otuva uəhai əmə-to!”

³⁹ Kəni Pitə təmitəu=pən ilau. Nian kəmhlietigəm=pən lahuənu, kəmotit məhuvən əpəha ilis aġin. Mətəu pətalimis min təriauəh əpəha ikin kəutasək ohni, kəni kəmotəġətun kəm Pitə rəhalah natimnati iətəm pətan əha təməhli nian in təmatəmiəġəh.

⁴⁰ Kəni Pitə təmahli pətigəm ilah, kəni meiuaiu misin nəulin kəni məfaki. Kəni məsal=pən o pətan əha təmimis məmə, “Tapitə, əhtul.” Kəni pətan əha təmair meruh Pitə, kəni məhtul məharəġ. ⁴¹ Kəni Pitə teapən ohni maskəlim nəhlmin miuvi-pəri məmə otəhtul e nəhlkin mil. Kəni mauin=pən e nətəm kəutəhatətə e İesu mine pətalimis min məmə okəhuva imə, kəni miti=pən pətan əha iətəm tinəməmiəġəh kəm lah. ⁴² Kəni nəġhatien e nati əha təmai u mitəlau e taun əha Jopə. Kəni tepət kəmotəni nipəhriənien e İərməniġ İesu. ⁴³ Kəni Pitə təmatig əha Jopə nəuvetin ilau suah kəti nərgin u Saimon iətəm tatol əpenə-penə e nilosi kau.

10

Uhġin təməġhati kəm Koniliəs

¹ E taun Sisəriə, suah kəti əha ikin nərgin u Koniliəs. In iətəm Rom, kəni in iətəmi asoli rəha soldiə min u ilah rəfin uan-hanrit. Kəni ilah kəutsipən e “Soldiə rəha Itali.” ² In iətəmi kəti in tatisiai Uhġin rəha nətəm Isrel, mətitəu=pən noliən rəha nəfakiən rəhalah, in mine rəhan min, mine noluək min rəhan. In tətəfən rəhan məni tepət kəm ianrah min, kəni mətəfaki kəm Uhġin rəha nətəm Isrel nian rəfin. ³ Nian kəti əmeiko e tri klok ləhnaiuv e nian tətəfaki lan, təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairien. In təmafəu vivi əmə əġelo kəti rəha Uhġin tətəuə ohni, kəni mauin lan məmə, “!Koniliəs!”

⁴ Nian nəhmti Koniliəs təməhtul lan, in təməġin kəni məni məmə, “?İərməniġ, təhro?”

Kəni əġelo təməni=pən kəm in məmə, “Uhġin tinətəu rəkis rəham nəfakiən mineruh nəuvirien iətəm ik natol kəm nanrah min, kəni nikin tinəġien ohni. ⁵ Ahli=pən nətəmini nəuvein kəhuvən əpəha Jopə, motos suah kəti məhuva, nərgin u Saimon Pitə. ⁶ In tətətig ilau suah kəti nərgin u Saimon u tatol əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul iuəkir o nitəhi.”

[†] 9:36 Nipətin rəha nərgin u Tapitə təni məmə, “tia,” u in nati miəġəh kəti.

⁷ Nian agelo tәмәghati rәkis kәм in tәмitәlig, kәni Koniliәs tәmauin e rәhan ioluak keiu mine soldia kәti iәtәm tatol uak kәм in, kәni in min iәtәmi rәha nәfakiәn. ⁸ In tәmәni=pән rәfin natimnati iәtәm in tәmeruh kәм lahal, kәni mahli=pән ilahal mәмә okihluvәn Jopә.

Uhgin tәмәghati kәм Pitә e nәмәhlairiәn

⁹ Kәni kәмәni lauig lan, nian mitigar tinalelin, kәni suah milahal әha kәmluva e suaru iuәkir o taun әha Jopә. E nian әha, Pitә in tәmuvәn әpәha ilis e nәhue nimә iәtәm tepin-epin ikin mәмә otәfaki kәм Uhgin.

¹⁰ Mәtәu nәumis tinus, kәni nian kәmatol әhanәh nigin nauәniәn, in tәmair mәtәu tәmeruh nәмәhlairiәn kәti iәtәm Uhgin tәmәfәn. ¹¹ E nәмәhlairiәn әha, tәmeruh neai tәmerәh, kәni nati tәhmen e tapolin asoli kәtaskәlim nififin min, kәni kәhlman-әhlman teiuaiu=pa e niftәni. ¹² E nipәg nati әha, tәmeruh nati miәgәh pisin pisin min әha ikin iәtәm kәutaliuak mine mautәlkәu, mine mәnig pisin pisin min. ¹³ Kәni nәuia iәtәmi kәti tәmәni=pән kәм in mәмә, “Pitә, әhtul. Ohamu nәuvein mun.”

¹⁴ Mәtәu Pitә tәni mәмә, “!Iәrmәnig, kәpә! E rәhak nәmiәgәhiәn iәtan mәsun әhanәhiәn nati kәti tol lanu iәtәm Lou rәham tәmәniәhu mәмә kәsuniaәn tamikmik e nәhmtәm.”

¹⁵ Kәni nәuia iәtәmimi tәмәghati min kәм in mәмә, “Sәniәn mәмә nati kәti tamikmik iәtәm iәu Uhgin iatәni mәмә tәuvir әmә, tәsamikmikiaәn.”

¹⁶ Kәmuәghati o natimnati min әha mau kisil, kәni rәueiu agin min, tapolin әha tәmәri muvәn әpәha e neai.

Pitә tәmos nipәti nәмәhlairiәn

¹⁷ Kәni Pitә nikin tәmәhti pik mәмә otәhrun nipәti nati әha tәmeh e nәмәhlairiәn u tәmeruh. Mәtәu suah milahal u iәtәm Koniliәs tәmahli=pән ilahal, kәmlәtapuәh o nimә rәha Saimon, kәni minluva minleruh. Kәni minluvәn mәhlәhtul әpәha e namtihluә.

¹⁸ Kәni mәhlauin әfәmәh mәмә, “!Ei! ?Suah kәti u ikinu nәrgin u Saimon Pitә uә?”

¹⁹ Kәni nian Pitә tәtalkut әhanәh mәмә otәhrun nipәti nati әha tәmeh e nәмәhlairiәn, kәni Narmin Rәha Uhgin tәmәni=pән kәм in mәмә, “!Ei, әtәu-to! Suah milahal kisil әpәha kәlәsal lam. ²⁰ Әhtul uәhai meiuaiu muvәn meruh ilahal. Nikim tәsәhtiәn mәмә ko nәsuvәniәn mitәu=pән ilahal mәtәu-inu iәu iәmahli=pa ilahal mәмә okiluva.”

²¹ Kәni Pitә tәmeiuaiu muvәn mәni=pән kәм lahal mәмә, “Mә iәu u iәtәm itәmahal nәlәsal lan. ?Nәklolkeikei iәu o nah?”

²² Kәni kihlәni=pән kәм in mәмә, “Әuәh. Iәtәm tәtarmәnig e soldia min, u Koniliәs, tәmahli=pa itimahal mәмә iәkluva. In suah kәti iәtәm tәtisaiә Uhgin kәni in mәhruahru e nәhmtin, kәni nәtәm Isrel kәutisaiә pik in. Agelo kәti rәha Iәrmәnig tәmәni=pән kәм in mәмә in otahli=pa itimahal iәhkluva mihlit ik kәhuvәn iman ikin, mәмә ik nәkanus nәghatiәn kәм in pәh tәtәu.” ²³ Kәni Pitә tәmit ilahal mәhuvәn imә mәмә ilah okotapili әha ikin.

Pitә tәmuvәn e nimә rәha Koniliәs

Kәni nian kәмәni lauig lan, Pitә tәmitәu=pән ilahal, kәni nәfaki min nәuvein әha Jopә, kәmohtәu=pән ilah. ²⁴ Kәмәni lauig min lan, kәmohiet=pән әpәha Sisәriә. Ikin әha Koniliәs tәmәtapuәh o rәhan min mine nәtәmimi min nәuvein mәмә okәhuva mәutәhtahnin Pitә. ²⁵ Nian Pitә tәmәtuәuin mәмә tuva imә, kәni Koniliәs tәmeiuaiu misin nәulin e nәhlki Pitә mәмә otәfaki kәм in. ²⁶ Mәtәu Pitә tәmeapән kәni miuvi-pәri min kәni mәni=pән kәм in mәмә, “Әhtul, iәu iәtәmimi әmә tәhmen lam.”

²⁷ Kәni Pitә tәmәtәghati ilau Koniliәs kәni mian imә. Pitә tәmeruh mәмә nәtәmimi tәpәt kinәhuva rәkis mәutәharәg. ²⁸ Kәni Pitә tәmәni=pән kәм lah mәмә, “Itәmah rәfin

nəkotəhrun vivi məmə tasim e Lou rəha nətəm Isrel məmə okəhuva motan kətiəh ilah nətəm səniə məmə nətəm Isrel, uə okəhuvən motatig pəti. Mətəu Uhgın təməni kəm iəu e nəməhlairiən məmə iəsəniən məmə suah kəti in tamikmik e nəhmtin. ²⁹ Tol=pən lanəha, nian nəmotahli=pinə nəghatiən ohniəu, iəməsəniən nati kəti, nīkik təmagiən əmə məmə iəkuva. ?Mətəu iəkolkeikei məmə iəkətapuəh məmə nəmotahli=pinə nəghatiən ohniəu məmə iəkuva o nak?”

³⁰ Kəni Koniliəs təni məmə, “Nian kisil tinuvən rəkis təhmen əha rəueiu e tri klok ləhnaiuv, iəmətəfaki əpəha e rəhak nimə. Kəni rəueiu aɡin suah kəti iətəm rəhan napən tagəhag tətəhtul aupən lak, ³¹ Kəni mənəni məmə, ‘Koniliəs. Uhgın təmətəu rəkis rəham nəfakiən, kəni məsaluiən e nati təuvir min iətəm ik natol kəm ianrah min. ³² Ahli=pən nətəmimi nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti əha ikin, nərgin u Saimon Pitə məmə otuva. In tətətig e nimə rəha suah kəti, nərgin u Saimon, u tol əpenə-penə e nilosi kau. Rəhan nimə tətəhtul e nīkali nītəhi.’ ³³ Kəni iəkahli=pinə uəhai əmə nəghatiən ohnik. Kəni təuvir pīk məmə ik nəkuva. Itimah rəfin u ikinu e nəhmti Uhgın o iəkotətəlig lam məmə onəkəni=pa rəfin natimnati iətəm İərməniɡ təməfinə məmə onəkəni=pa kəm timah.”

Pitə təməghati

³⁴ Kəni Pitə təməghati mənəni məmə, “Rəueiu inəhrun məmə səniəmə nətəm Isrel əmə iətəm Uhgın nikin tətəgiən matol təuvir kəm lah, ³⁵ mətəu nikin tagiən o nətəmimi e ikin min rəfin u kəutisiai in mine məutol nati iətəm təhruahru.

³⁶ “İtəmah nəkotəhrun rəkis nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm nətəm Isrel. Tətəni nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən ilah Uhgın e İesu Kristo iətəm in İərməniɡ rəha nətəmimi ərəfin. ³⁷ İtəmah nəkotəhrun natimnati min iətəm İesu iətəm Nasərit təmol əpəha ikin e Jutiə təmətuəuin e Kaləli. In təmol natimnati min əha uərisig e uək rəha Jon Bəptais iətəm tətəni pətiɡəm kəm nətəmimi məmə okəkeikei kol bəptais e lah. ³⁸ İesu əha, Uhgın təmitəpin məfən Narmin Rəha Uhgın mine nəsanəniən kəm in, kəni mətəu-inu Uhgın tətətig ilau min, in təmuvən e ikin min matol nati təuvir min, kəni matol vivi nətəmimi rəfin iətəm Setən təmələs ilah.

³⁹ “İtəmah iəmoteruh natimnati iətəm in təmol əpəha Jerusiləm mine ikin min əpəha Jutiə. Kəni itimah iəmoteruh nian nətəmimi kəmotəh motətu-pəri e nīgi kəməluau kəni timis. ⁴⁰ Mətəu Uhgın təmol təmiəgəh min e nian iətəm tatol kisil lan, kəni matol əpu in kəm nətəmimi nəuvein məmə okoteruh məmə in təməmiəgəh min. ⁴¹ Səniəmə nətəmimi rəfin kəmoteruh in, mətəu nətəmi min əmə u iətəm Uhgın təmitəpin ilah məmə okoteruh, itimah əha iəmotəuən kətiəh itimah min nian təməmiəgəh min e nīmisiən.

⁴² “Kəni in təmənə=pa kəm timah məmə iəkotəni İesu kəm nətəmimi, kəni motəni pətiɡəm məmə Uhgın təməfəri rəkis in məmə in otakil noliən rəha nətəmimi rəfin iətəm kəutəmiəgəh mine iətəm kinohmis rəkis. ⁴³ İəni min rəfin rəha Uhgın aupən kəməutəni pətiɡəm in məmə, nətəmimi rəfin iətəm kotəni nīpəhriənən lan, Uhgın otafəl rəkis rəhalah min noliən tərəh min e nərgi İesu.”

Narmin Rəha Uhgın təmuva e Nanihluə min u səniəmə nətəm Isrel

⁴⁴ Nian Pitə təmətəghati əhanəh, Narmin Rəha Uhgın təmuva məriəuəh mətətig e lah rəfin u nətəm kəutətəu nəghatiən əha. ⁴⁵ Kəni nətəm Isrel min u kəutəni nīpəhriənən e İesu iətəm kəmohtəu=pən Pitə əpəha Jopə məhuva, kəmotəuit pīk nian kəmoteruh nati əha məmə Uhgın tətətuati min e Narmin Rəhan kəm nətəmi min u səniəmə nətəm Isrel. ⁴⁶ Kinotəhrun məmə təməfən Narmin Rəhan kəm lah mətəu-inu kəmotətəu nətəmimi kəutəghati e nəghatiən iki pisin min məutəni-vivi nərgi Uhgın.

Kəni Pitə tənəni məmə, ⁴⁷ “?Pəh təhrun nəniəhuiən nətəmi min u məmə ko kəsoliən bəptais e lah? Mətəu ilah kinotos rəkis Narmin Rəha Uhgın təhmen e tah.” ⁴⁸ Kəni in təmənə=pa

10:34 Dut 10:17; Rom 2:11

10:37 Mat 4:12-17

10:41 Luk 24:42-43; Uək 1:8

10:42 Uək 17:31; 1Pitə 4:5

10:43 Aes 53:5-6; Uək 2:38

10:44 Uək 11:15; 15:8

10:46 Uək 2:4; 19:6

məmə okol bəptais e lah e nərgi İesu Kristo. Kəni ilah kəmotətapuəh o Pitə məmə otatig nəuvetın ilah min.

11

Pitə təmanus kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm

¹ Kəni aposil min mine nətəm kəutəfaki əpəha ikin min e nitəni Jutiə kəmotətəu məmə Nanihlua min, ilah min kinəutəni nıpəhriənən e nəghatıən rəha Uhgın. ² Kəni nian Pitə təməri muvən Jerusiləm, mətəu nətəmi rəha iəfaki min iətəm kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən nətəmini, ilah kinəutəni nikalin, ³ məutəni məmə, “?Təhro ik nəmuvən mətətig e nimə rəha nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah, mətəuən itəmah min ilah?”

⁴ Kəni Pitə tinətuəuin mətəni-vivi kəm lah nanusiən rəha natimnati rəfin əpəha Sisəriə, ⁵ təmətəni kəm lah məmə, “Nian iəmətətig əpəha Jopə mətəfaki meruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nati əha, iəmeruh nati kəti təhmen e tapolin asoli kəti təmeiuiəu e neai kətəskəlim nıfifin min kətəhlman-əhlman təteiuaiəu mətəuə ohniəu. ⁶ İəməsal=pən vivi e nıpəgnəua nati əha meruh nati miəgəh pisin pisin min əha ikin iətəm kəutaliuək, mine mətətkəu, mine nati arpin min, mine mənig pisin pisin min. ⁷ Kəni iəmətəu nəuiə iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Pitə, əhtul muhamu nəuvein mun.’

⁸ “Mətəu iəkəni=pən kəm in məmə, ‘!İərmənig, kəpə! E rəhak nəmiəgəhiən iəsuniən nati kəti tol lanko iətəm Lou rəham tətəniəhu məmə iəsuniən tamikmik e nəhmtəm.’

⁹ “İəmətəu min nəuiə iətəmi u təmsipən e neai mətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Səniən məmə nati kəti tamikmik iətəm iəu Uhgın iətəni məmə təuvir əmə təsamikmikien.’ ¹⁰ İəmuəghati o natimnati min əha muəu kisil, kəni tapolin əha təməri muvən əpəha e neai.

¹¹ “Kəni rəueiəu agin e nian əha, suah milahal kisil kəmlietigəm=pa e nimə iətəm iəutatig ikin. İətəm Sisəriə kəti təmahli=pa ilahal məmə okiluəu ohniəu, mihlit iəu mihluəu.

¹² Kəni Narmin Rəha Uhgın tənı=pa kəm iəu məmə iəkətuə=pən ilahal, nikik otəsəhtien məmə ilahal Nanihlua min. Piatah min sikis u ilah kəmotətəu=pa iəu, iəməhuvən mohiet=pən əpəha e nimə rəha suah əha Koniliəs məhuvən imə. ¹³ Kəni in təmənı=pa kəm timah məmə təməhro lanu in təmeruh agelo kəti rəha Uhgın təmuəu miet=pən ohni məmə, ‘Ahli=pən nətəmini nəuvein kəhuvən əpəha Jopə o suah kəti nərgin u Saimon Pitə.

¹⁴ In otəni=pinə nəghatien kəti kəm təmah, kəni nian nəkotətəu nəghatien əha, kəni Uhgın otosmiəgəh itəmah rəfin, ik mine rəham min, mine rəham min noluək min.

¹⁵ “Kəni nian iəmətuəuin mətəghati, Narmin Rəha Uhgın təmeiuiəu məriəuəh matig e lah, Nanihlua min, təhmen əmə e inu təmuəu e tah, nətəm İsrel, əupən mine. ¹⁶ Kəni nikik tətəhti nəghatien iətəm İərmənig təmənı məmə, ‘Jon təmol bəptais e nətəmini e nəhu, mətəu otəsuvəhiən Uhgın tol bəptais e təmah e Narmin Rəhan.’ ¹⁷ Kəni nəmə Uhgın tətəfən kəm Nanihlua min Narmin kətiəh əmə iətəm təməfa kəm tah nətəm İsrel nian kitəh kəmotəni nıpəhriənən e İesu Kristo, iəu iətəmini əmə u, ko iəsəniəhuien Uhgın o nati nak iətəm in tolkeikei məmə otol kəm lah.”

¹⁸ Nian kəmotətəu nəghatien rəha Pitə, ilah kəməsotagət minien, mətəu kəmotəni-vivi Uhgın mətəni məmə, “Nati əha tol lanəha məmə Uhgın tinol rəkis suaru rəha Nanihlua min məmə ilah min okotəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh min məmə Uhgın otosmiəgəh ilah.”

Niməfaki əpəha Antiok

¹⁹ Nian Sol mine rəhan min kəmotuhamu Stipin, kəmotol tərəh e nətəm kəutəni nıpəhriənən e İesu. Kəni nətəm nəfaki min əha kəmotagim məhuvən isəu əpəha ikin min əpəha Fonisiə mine Saiprəs mine Antiok, məutəni pətigəm nərgi İesu kəm nətəm İsrel min əmə u kəutatig əha ikin min əha. ²⁰ Mətəu nəfaki min nəuvein, nətəm Saiprəs mine Saerin, kəməhuvən Antiok məutəni pətigəm min nanusiən təuvir rəha İərmənig İesu kəm

nətamimi əpnəpĭn mĭn əmə u Nanihluə mĭn, səniəmə nətəm Isrel əmə. ²¹ Kəni İərməniĭ ħəmöl natimnati tēpət e rəhan nəsanəniən kəni mətasiru pĭk e lah, kəni nətamimi tēpət tēpət kəmotəuhlin ilah məutəni nĭpəhriənien e İərməniĭ İesu.

²² Nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm kəmotətəu nanusiən u, kəni ilah kəmotahli=pən Panəpəs məmə otuvən əpəha Antiok. ²³ Nian təmiet=pən, meruh məmə Uhgĭn təmolkeikei pĭk ilah matol təuvĭr kəm lah, kəni nətamimi tēpət kəmotəni nĭpəhriənien e İesu, kəni Panəpəs nĭkin təmagiən masiru e lah məmə ilah okotəhtul əskasik e İərməniĭ e nĭkilah rəfin. ²⁴ Panəpəs in iətəmi təuvĭr kəti iətəm Narmin Rəha Uhgĭn təriauəh mətatig lan, kəni rəhan nəhatətəien in təskasik e Uhgĭn. Kəni in təmasiru e nətamimi tēpət ikin əha məmə ilah okotəni nĭpəhriənien e İərməniĭ İesu.

²⁵ Kəni Panəpəs təmiet muvən Tasəs mətəsal e Sol. ²⁶ Nian təmeruh Sol, tit mian əpəha Antiok, kəni muatig ikin o nu apiəpiə kətiəh mətuəfaki ilah nətəmi rəha nĭməfaki əha mətuəġətun nətamimi tēpət. İkin əha Antiok kəmətuəuin kauin e nətəmi rəha İesu Kristo məmə “Kristin.”*

²⁷ E nian əha, iəni mĭn nəuvein rəha Uhgĭn kəməhiet Jerusiləm məhuvən əpəha Antiok. ²⁸ Kəti nərgĭn u Akapus təməhtul məġhati e nəsanəniən e Narmin Rəha Uhgĭn məmə nəumis otan e nĭtəni mĭn rəfin iətəm Rom tətərməniĭ e lah. (Kəni təmuva mol nĭpəhriənien lan. Nəumis təman nian Klotiəs təmətərməniĭ e nətəm Rom.) ²⁹ Kəni nətəmi rəha İesu əpəha Antiok kəmotolkeikei məmə okotasiru e nətəmi rəha İesu əpəha Jutiə. İətəmi kəti təhrun nəfəniən məni nak in təhrun nəfəniən. ³⁰ Kəni kəmotol məni mĭn əha, mətəfən kəm Panəpəs mĭne Sol məmə okuos mian kəm eldə mĭn rəha nĭməfaki əpəha Jerusiləm.

12

Kig Herot Akripə Uan təmol nərahien kəm nĭməfaki

¹ E nian əha, nian Panəpəs mĭne Sol kəmətuəġətun əpəha Antiok, Kig Herot Akripə Uan* təmahli=pən rəhan mĭn soldia mĭn məmə okotaskəlim nətamimi nəuvein rəha nĭməfaki əpəha Jerusiləm məmə otol ilah kotətəu nəhməien e nĭpətilah. ² Təmahli=pən rəhan mĭn nətamimi kəməhuvən motaskəlim Jemis pia Jon kəni motohamu e rəhalah nau asoli. ³ Nian təmohamu Jemis, meruh məmə nətəm Isrel nĭkilah təmagiən pĭk. Kəni in təmatig maskəlim mĭn Pitə. Təmatol nati u e nian kəmatol lafet mĭl lan Rəha Pasova mĭne Piret U Is Tikə Lan. ⁴ Nian təmaskəlim rəkis Pitə, kəni mĭləfən əpəha e kaləpus. Kəni Herot təni məmə soldia sikistin okotəhtul pəsĭg lan, kuvət kuvət e auə mĭn rəfin e nərauia mĭne lapin. Kəni Herot tolkeikei məmə otiuvi pətiġəm təhtul e nəhmti nətamimi nian lafet tol naunun.

⁵ Mətəu nian Pitə təmətatig e kaləpus, kəni nətəmi rəha nĭməfaki kəməutəfaki=pən əskasik ohni kəm Uhgĭn.

Uhgĭn təməfətiġəm Pitə e kaləpus

⁶ Lapin u mə olauig lan, kəni Herot tiuvi pətiġəm, Pitə təmətapili e nəlugin e soldia keiu, kəməlis nəhlmin mĭl e sen keiu, kətu=pən kəti e soldia kəti, kəni kətu=pən kəti e soldia kəti mĭn. Kəni soldia keiu kətuəhtul matueruh namtiħluə e kaləpus.

⁷ Rəueiu agin, agelo kəti rəha İərməniĭ tiet=pa, kəni təmasia məġəhag e nĭpəġnəua kaləpus. Təmek-ek nĭkali Pitə kəni məġgi pəri. Kəni məni məmə, “!Əhtul uəhai!” Kəni sen mĭl kuəmtəh aru e nəhlmi Pitə mĭl.

⁸ Kəni agelo təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham put mĭne natimnati.” Kəni Pitə tuvən e lah. Kəni təni=pən kəm in məmə, “Uvən e rəham kot, kəni mĭtəu=pa iəu.” ⁹ Kəni Pitə təmĭtəu=pən miaiet e nĭpəġnəua kaləpus, mətəu in təsəhrunien məmə natimnati

11:22 Uək 4:36 **11:25** Uək 9:30 * **11:26** E nəġhatien Kris, nĭpəti nəġhatien u “Kristin” tətəni məmə “rəha Kristo.”

11:28 Uək 21:10 **11:30** Uək 12:25 * **12:1** İətəmi keiu e nauəuə u Uək Min nərgilau u Kig Herot Akripə. In aupən, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Uan, kəni nətin, kətauin lan məmə Kig Herot Akripə Tu. Afin-to “Herot” e tiksınəri.

min u agelo tatol lan ilah nĭpəhriənĭən. Nĭkin təhti māmə təhmen e nati kəti təhmen e nəməhlairiən. ¹⁰ Kəmualiuək muapirəkis soldia kəti iətəm tateh kaləpus, kəni mualiuək muapirəkis min soldia kəti min, kəni kəmiəuva e naunun doə iətəm kəmol e aiən. Təuə u tətəuag=pən e taun asoli. Nian kəmiəuva iuəkĭr ohni kəni terəh aru kəni kəmiaiet=pən ikin. Nian kəmualiuək nəuvetĭn mian e suaru, kəni əmeiko agelo tikə aru əmə.

¹¹ Kəni Pitə tinəhrun əha rəueiu māmə sənĭmə nəməhlairiən, kəni tənĭ māmə, “Rəueiu inəhrun əhruahru māmə İərmənĭg təmahli=pa rəhan kəti agelo təmuva mələs rəkis iəu e nətəligiən u iətəm Herot tolkeikei māmə otol lak iətəm nətəm İsrəl kəmotolkeikei māmə okoteruh.”

¹² Nian Pitə tinəhrun māmə Uhĭin təmələs rəkis in, kəni təmuvən əpəha e nimə rəha Meri, māmə rəha Jon Mak. Nətəm kəutəhatətə e Uhĭin tepət kəməhuva pəti məutəfaki=pən kəm Uhĭin māmə otasiru lan. ¹³ Kəni Pitə təməhti-əhti doə e iat rəha nimə əha, kəni pətan ioluək kəti, nərgin u Rotə, təmaiu muvən māmə kərmə pəh əha tətəhti-əhti doə. ¹⁴ Nian təmətəu nəuia Pitə, kəni təhrun māmə Pitə pəhriən. Kəni nĭkin təmagiən pĭk agĭn kəni talu e nerəhiən e doə kəni maiu mĭtəlig muva meruh nətəmi min u kəutəfaki, kəni mənĭ māmə, “!Ei, nətəmimi, Pitə əpəha ihluə e doə tətəhtul!”

¹⁵ Mətəu kotəni māmə, “Ik ialməli.” Mətəu in təmətəkeikei mətəni māmə, “!Kəpə! İatəni pəhriən.” Kəni ilah kotəni, “Nəmə təhro rəhan agelo teh.”

¹⁶ Mətəu Pitə tətəkeikei mətəhti-əhti doə. Kəni kəməhuvən moterəh e doə, kəni nian kəmoteruh in, nĭkilah təmauit pĭk ohni. ¹⁷ Mətəu Pitə təməfəri nəhlmin mətəniəhu ilah māmə okəsotagətiən. Kəni mətəni māmə təməhro lanu İərmənĭg təmos rəkis in e kaləpus. Kəni mənĭ=pən kəm lah māmə, “Otəni=pən nəghatiən u kəm Jemis notəha İesu† mine piatah min e niməfaki.” Kəni matig mĭtəlig min magim muvən iki pisin kəti min.

¹⁸ Kəni kəmənĭ lauig lan, soldia min nətəm kəmauteruh Pitə e kaləpus, kəmotətapuəh o lah min, mətəu kĭnotəruru əfəməh māmə Pitə təməhruvən. ¹⁹ Kəni nian Herot təmətəu māmə Pitə təmagim, kəni təmahli=pən soldia min māmə okotəsal lan. Mətəu nian soldia min kəməsoteruhiən, kəni Herot təmauin e soldia min u kəmauteruh kaləpus mətapuəh o lah māmə Pitə təməhra magim. Mətəu ilah kotəruru, kəni in təməni māmə okəmki soldia min u kan kəhuamu ilah. Kəni Herot təmĭet Jutiə muvən e taun kəti Sisəriə matig ikin o nian nəuvein.

Kig Herot Akripə Uan təminis

²⁰ E nian əha, Kig Herot Akripə Uan niəməha təməu pĭk kəni tətəməki e nətəm kəutatig e taun mĭl əha, Taea mine Saedon. Kəni nətəmi asoli min e taun mĭl əha kəməhuva pəti kəni məhuvən māmə okoteruh Kig māmə kotol vivi ilah min, mətəu-inu nətəm imalah ikin kəutəhuvən məutos nəhmĭtĭ nauəniən ima Kig ikin. Mətəu aupən ilah kəmautəhuvən məuteruh Kig, kəmotəghati ilah suah kəti nərgin u Plastus, u in iətəmi asoli kəti rəha Kig Herot, motiuvĭ=pən māmə otasiru e lah.

²¹ E nian Kig Herot təmos māmə otuvən meruh ilah, kəni təmuvən e rəhan napən təuvĭr u tətəgətuən māmə in tətərmənĭg. Kəni təmuva məharəg e tron rəhan,‡ kəni mətəghati kəm nətəmimi. ²² Kəni nətəmimi kəmotagət əfəməh māmə, “!Suah u tətəghati sənĭə māmə iətəmimi mətəu uhĭin kəti!” ²³ Kəni nian nətəmimi kəmotəfən nəni-viviən kəm Herot, mətəu in təsəfəniən nəni-viviən kəm Uhĭin, kəni rəueiu agĭn min agelo kəti rəha İərmənĭg təmoh e nĭmisiən əskasĭk kəti, kəni wom min kəmotun nisigan kəni in timis.

²⁴ Kəni e nian əha, nətəm kəutəni nĭpəhriənĭən e İesu kəməutəkeikei məutəni pətigəm nəghatiən rəha Uhĭin e ikin min tepət, kəni nətəmimi tepət kəməhuva məutəni nĭpəhriənĭən e İesu.

12:10 Uək 5:19 † **12:17** Jemis notəha İesu, in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. **12:18** Uək 5:22-24 ‡ **12:21** “tron” — İkin kig tətəharəg ikin mətərmənĭg e nətəmimi. **12:23** Dan 5:20 **12:24** Aes 55:11

kəmotahli=pən nəghatien kəm Pol mine Panəpəs motəni məmə, “Piak min. Okəmə itəmah kəti tatos nəghatien təuvir məmə otəni tasiru e nətəmini, təhtul məni pətigəm.”

¹⁶ Kəni Pol təməhtul məfəri nəhlmin məmə okəsotagətien kəni məni məmə, “Nətəm Isrel mine itəmah Nanihluə min nətəm nəutəfaki=pən kəm Uhgin, otətəlig-to lak. ¹⁷ Uhgin rəha nətəm Isrel u təmitəpin tipitah min aupən kəni mol ilah kotepət kəni motəskasik nian ilah kəməutətig əpəha Ijip. Kəni e nəsanəniən asoli rəhan, təmiti pətigəm ilah e nitəni əha. ¹⁸ Kəni mateh vivi ilah nati əpnapin kəmautol noliən tərəh min o nu fote nian kəmautan əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ¹⁹ In təmol nəuaniləuis min rəha nətəm Isrel kəmotəh kəpmən min rəha nitəni səpin iətəm kəutətig e nitəni Kenan, kəni məfən nitəni əha rəhalah kəm tipitah min məmə rəhalah. ²⁰ Natimnati min əha kəmol nu fo-hanrit-fifti tinuva minuvən rəkis.

“Uərisig e natimnati min əha, Uhgin təməfən kəm nətəm Isrel nətəmi asoli min məmə ilah okotarmənig e lah mətəuərus=pa e nian rəha iəni rəha Uhgin Samuel. ²¹ Kəni nətəmini kəmotətapuəh kəm Samuel o kig, kəni Uhgin təməfən Sol kəm lah u nati Kis, təmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Kəni in təmarmənig e lah o nu fote. ²² Kəni nian Uhgin təmos rəkis Sol, kəni in təmol Tefit tuva kig. In təməni pətigəm nati kəti təuvir lan məmə, ‘İəmeruh suah kəti Tefit nati Jese, in iətəmi əhruahru iətəm nikin tatitəu=pən rəhak nətəligiən. Kəni in otol natimnati rəfin iətəm iəu iəkölkeikei məmə otol.’

²³ “Kəni Uhgin təmol məmə İosmiəgəh kəti, inu İesu, otsipən e nəuaniləuis rəha suah u Kig Tefit, məmə otosmiəgəh nətəm Isrel təhmen=pən əmə məmə in təməni rəkis. ²⁴ Mətəu uərisig İesu tətəuəin rəhan uək, Jon təmaupən məni pətigəm kəm nətəm Isrel məmə okotəkeikei motəlali e rəhalah noliən tərəh min kəni kol bəptais e lah. ²⁵ Nian Jon təmətuva iuəkir o noliən naunun e rəhan uək, in təməni məmə, ‘?Nikitəmah təhti məmə iəu pəh? İəu səniəmə iəu u Uhgin təməni rəkis. !Kəpə! In tətərisig lak iətəm iəu iəsəhmenien məmə iəkəpeg rəkis rəhan put.’†

²⁶ “Piak min iətəm nəmotsipən e nəuaniləuis rəha Epraham, mine itəmah Nanihluə min iətəm nəutəfaki kəm Uhgin, otətəlig vivi, Uhgin təmahli=pa kəm tah nəghatien u e İesu məmə in otosmiəgəh itah. ²⁷ Kəni nətəm kəutətig Jerusiləm, mine rəhalah nətəmi asoli min kəməsotəhrunien məmə iətəmi əha inəha İesu, Uhgin təmahli=pa məmə otosmiəgəh ilah. Kəni nati əpnapin kəmətafin pətigəm kəm lah e Sapət min rəfin nəghatien rəha iəni min rəha Uhgin iətəm kəməutəni e İesu, mətəu ilah kəməsotəhrunien. Kəni motol nəghatien rəha iəni min tuva mol nipəhriənien lan, mətəu-inu ilah kəmotəni məmə okotuhamu İesu. ²⁸ Nati əpnapin kəməsoteruhien nati kəti məmə otimis ohni, mətəu kəmotətapuəh məmə Pailət otuhamu.

²⁹ “Nian kəmol rəfin natimnati iətəm Nəghatien rəha Uhgin təməni məmə okol lan, kəni rəhan min nətəmini kəmotələs iahu e nigə kəməluəu motos məhuvən mohtənim e nipəg kəpiel. ³⁰ Mətəu Uhgin təmol in təmiəgəh min e nimisiən. ³¹ Kəni e nian tepət tatiet=pən o rəhan min nətəmini. Nətəmi min əha, ilah İesu kəməutan aupən əpəha Kaləli mətəuərus=pa Jerusiləm. Kəni rəueiu əha nətəmi əha kəutəni pətigəm kəm piatah min u nəuaniləuis min rəha Isrel, məmə ilah kəmotəh pəhriən İesu, kəni in təməmiəgəh pəhriən.

³² “Kəni rəueiu əha, itəmah iəutəni=pinə kəm təmah nanusiən təuvir əha, məmə nəniəskasikiən iətəm Uhgin təmol kəm tipitah min aupən, ³³ rəueiu əha, tinol rəfin nəghatien rəhan kəm tah nəuaniləuis min rəhalah nian təmosmiəgəh İesu e nimisiən. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgin e Nauəuə Rəha Nəpuən Min keiu tətəni məmə, ‘İk nətik. Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.’

13:17 Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20** Jaj 2:16; 1Saml 3:20
13:21 1Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22** 1Saml 13:14; 16:12; Sam 89:20 **13:23** 2Saml 7:12-16 **13:24** Mat 3:1-2
† **13:25** İoluək rəha iətəmi asoli in tatəpeg rəkis put rəha iətəmi asoli rəhan. Uək u in ləhtəni agin. **13:25** Jon 1:20,27
13:28 Mat 27:22-23 **13:29** Mat 27:59-60 **13:31** Uək 1:3,8 **13:33** Sam 2:7

³⁴ “Uhgin tāmāni əskasik rəkis e rəhan Nauəuə məmə otəpanosmiəgəh Iesu e nimisiən, kəni ko təsimisiən, kəni nīpətin otəsəmnəmitiən. Tətəni məmə,

‘Nīpəhriənən, oiəkəfinə nati təuvir agin min kəm ik iətəm iəmāni əskasik rəkis kəm Kig Tefit aupən.’

³⁵ “Kəni e iki pisin min kəti min e Nauəuə Rəha Uhgin, Kig Tefit tāmāni kəm Uhgin e Iosmiəgəh məmə,

‘Kəni onəsəgəhanien məmə nīpəti Ioluək Əhruahru rəham otəmnəmit məpien.’

³⁶ “Nian Tefit təmatəmiəgəh, təmol natimnati min iətəm Uhgin tolkeikei. Uərisig lan timis, kəni kəmitənim ilah tipin min, kəni nīpətin tāməmnəmit. ³⁷ Kəni nəghatien əha, təməsəghatien e Tefit, mətəu təməghati e Iesu məmə in min təmimis, mətəu Uhgin təmol təmiəgəh min, kəni nīpətin təməsəmnəmitiən.

³⁸ “Tol lanəha piak min, iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə rəueiu iətəni=pinə kəm təmah məmə e Iesu, Uhgin otos rəkis noliən tərəh min rəhatəmah. ³⁹ Kəni itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə e Iesu pisin əmə, Uhgin təhrun nos rəkisiən noliən tərəh rəha nətəm kəutəhatətə lan. In otitis ilah e noliən tərəh min rəhalah. Mətəu suaru rəha nītəu-pəniən Lou rəha Mosis təsəhmenien o nosmiəgəhien iətəmini. ⁴⁰ Kəni itəmah onəkotəkeikei məutətəu itəmah məmə nəghatien rəha iəni min rəha Uhgin otəsəuə minien e təmah. ⁴¹ Kəni in tətəni məmə,

‘Ei, otətəlig-to, itəmah nətəm nəutagət əuvsan məutəni rah natimnati rəfin. Onəkotəuit kəni mohmis, mətəu-inu e nian nəutəmiəgəh, oiəkol nati kəti tərəh pik o təmah iətəm ko nəsotəniən nīpəhriənən lan, nati əpnəpin nəmə iətəmi kəti otəni əhruahru kəm təmah.’ ”

Nətəmini kəmotagien o nəniən təuvir

⁴² Nian Pol mine Panəpəs kinatiaiət e nimə rəha nuhapuminiən, nətəmini kəmotətapuəh o lau məmə, “Əui, onəkiəuə min e Sapət u tətəuə, muəni pətigəm min nəghatien əha nəuvein kəm timah.” ⁴³ Kəni nian nətəmini kəmohtiet e nimə, ilah tepət kəmohtəu=pən Pol mine Panəpəs. Nətəmi min əha, nəuvein nəuaniləuis min rəha Isrel, kəni nəuvein Nanihlə min kəmotəpəh rəhalah nəhatətəien kəni məutohtəu=pən noliən min rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel.‡

Kəni ilau kəmuəghati kəm lah mətəuəni=pən əskasik kəm lah məmə, “Onəkotəkeikei motaskəlim nəhatətəien rəhatəmah e Uhgin, məmə in otolkeikei pik itəmah mol təuvir kəm təmah.”

⁴⁴ Kəni e Sapət iətəm tətəuə, iuəkir nətəmini rəfin e taun asoli əha kəməhuə məmə okotətəu nəghatien rəha Uhgin. ⁴⁵ Kəni nian nətəmi asoli rəha nətəm Isrel u kəsotolkeikeien Pol kəmotəruh nīmənin nətəmini kəməhuə o nəghatien rəhan, kəni kinəutohtəgərah in o lah, kəni minotətuəuin məutəni rah Pol mine nati nak in tətəni.

⁴⁶ Kəni Pol mine Panəpəs kəməsuəginien kəmuəni məmə, “Itimlau oiəkuəkeikei muəni pətigəm nəghatien u rəha Uhgin kəm təmah muaupən, nətəm Isrel min. Kəni itəmah nəmotəpəh nəghatien rəha Uhgin, kəni nəghatien aru əmə rəhatəmah tətəgətuən məmə itəmah nəsotəhmenien o nosien nəmiəgəhien itulən. Kəni rəueiu itimlau inətian məmə iəkuəni pətigəm nəniən təuvir u kəm Nanihlə min mətəu səniəmə nətəm Isrel, ⁴⁷ kəni inu, inu nəghatien iətəm İərməniğ təməfa rəkis kəm timlau məmə iəkuol, in tətəni e Nauəuə Rəha Uhgin məmə,

‘Təu iəmol ik məmə onəkuə ik nəhəgəhəgien kəti rəha Nanihlə min, məmə nətəni pətigəm kəm nətəmini e ikin min rəfin məmə iəkolkeikei məmə iəkosmiəgəh ilah.’ ”

⁴⁸ Nian Nanihlə min kəmotətəu nəghatien əha, nikilah təmagien ohni, kəni minəutəni-əni kəm lah min məmə nəghatien rəha İərməniğ Iesu in təuvir pik. Kəni nətəmi min

^{13:34} Aes 55:3 ^{13:35} Sam 16:10 ^{13:39} Rom 10:4 ^{13:41} Hab 1:5 ‡ ^{13:43} Nanihlə min əha u kəutohtəu=pən nəfakiən rəha nətəm Isrel, kəməhgi=pən ilah. ^{13:46} Uək 3:26; 18:6 ^{13:47} Aes 49:6

Uhgin təmitəpin rəkis e lah məmə okotos nəmiəğəhiən iətəm ko təsikəiən, ilah kəmotəni niphəriənən lan.

⁴⁹ Kəni nəghatiən rəha İərmənig təmaiu mitəlau e nitəni rəfin əha iuəkir e taun əha.

Nətəm Isrel kəmotəhgi pətigəm Pol mine Panəpəs

⁵⁰ Mətəu nətəmi asoli rəha nətəm Isrel kəməhuvən moteruh Nanihluə min rəha taun əha, inu nətəmi asoli, mine niphətan asoli min nətəm kəutəfaki məutohtəu=pən noliən rəha nətəm Isrel. Kəni motiuvī=pa məmə okotol niəməha kəm Pol mine Panəpəs. Kəni ilah rəfin kəmotəhgi pətigəm ilau əha imalah ikin. ⁵¹ Mətəu ilau kəmuohrapispis niftəni e nəhlkilau təhmen e nəmtətiən kəti məmə Uhgin təməuhlin nəmtahn kəm lah kəni ilau kəmiaiet mian e taun əha İkoniam. ⁵² Mətəu nətəmi rəha İesu əpəha Antiok, Narmın Rəha Uhgin təməriauəh e lah, kəni ilah nīkilah təmagiən pik.

14

Pol mine Panəpəs kəmian İkoniam

¹ E İkoniam kəmian min əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, kəni mətuəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin, kəni nəghatiən rəhalau təuvir pik, kəni təmiuvi=pa nətəmi tepət məmə ilah kəmotəni niphəriənən e İesu, inu nətəm Isrel tepət mine İanihluə tepət min nətəm kəutohtəu=pən noliən rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel. ² Mətəu nətəm Isrel min u kəməsotəniən niphəriənən e rəhalau nəghatiən, kəməhuvən o Nanihluə min, motol ilah kotəməki pik e nətəmi min u kəutəni niphəriənən e İesu, məutol niəməha kəm lah. ³ Mətəu Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh ikin, məsuəginien e lah, mətuəkeikei matuəni pətigəm nəghatiən rəha nəuviriən rəha Uhgin kəm nətəmi rəfin. Kəni İərmənig təmol ilau kuol nati apispis mine nəmtətiən tepət məmə nətəmi okotəhrun məmə rəhalau nəghatiən in nəghatiən pəhriən.

⁴ Kəni nətəm ikin əha, kəmotəhəpu ilah min, nəuvein kəutohtəu=pən nətəm Isrel u kəsotəniən niphəriənən e İesu, kəni nəuvein kəutohtəu=pən aposil mil əha, Pol mine Panəpəs. ⁵ Kəni nətəm Isrel mine Nanihluə min, mine nətəmi asoli min rəhalah min, kinautol nəghatiən oneuən kəti məmə okotərəkin ilau, kəni kotahtihmu ilau e kəpiel. ⁶ Mətəu nian kəmuətəu nəghatiən oneuən rəhalah, ilau kəmuagim mian əpəha e profens rəha Likaoniə, kəni mian əpəha e taun mil əha, Listra mine Terpe. Kəni e taun mil əha mine ikin min titəlau e taun mil əha, ⁷ ilau kətuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha İesu İosmiəğəh.

Pol mine Panəpəs əpəha Listra

⁸ Kəni əha Listra, suah kəti əha ikin. Nian təmair mətəu nəhlkin mil kəmuəpaiu təruru naliuəkiən, təmətəharəg əmə, kəni in təmətəharəg əha ikin ⁹ matətəlig e nəghatiən rəha Pol. Pol təməsal=pən əhruahru o suah kəha, minəhrun məmə in tinəhatətə rəkis məmə nəhlkin təhrun nəuviriən, ¹⁰ kəni magət əfəməh lan məmə, “!Ei piak, əhtul!” Kəni əmeiko, suah u təməhtul əhruahru kəni minətəliuək.

¹¹ Nian nīmənin nətəmi kəmoteruh nati əha iətəm Pol təmol, kəmotəni əfəməh e nəghatiən Likaoniə məmə, “!Ei! Otafu-to. Uhgin min rəhatah kinotol nətəmi e lah, kəni minəhuva imatah ikin.” ¹² Kəni kəmotəuīn ərəg-rəg e nərgi Panəpəs məmə Sus u niphətin təni məmə in iərmənig rəha uhgin min rəhalah. Kəni motəuīn ərəg-rəg min e nərgi Pol məmə Heremes, niphətin u təni məmə in iətəm tətəghati rəha uhgin min rəhalah. Kəmotəuīn lan lanəha mətəu-inko Pol tətəghati pik, mapirəkis Panəpəs. ¹³ Nimə rəha narmi nati rəha uhgin əha Sus, in tətəhtul ihluə e taun əha. Kəni pris rəha uhgin əha Sus təməsig kau min nəuvein iətəm təmətu=pən rəkis nəuginigi e lah. Kəni məmki ilah muva e nəmtihluə rəha lahuənu. Mətəu in mine nīmənin nətəmi kotolkeikei məmə kotol sakrifais kəm lau motol nəni-viviən lan kəm Pol mine Panəpəs.

¹⁴ Mətau nian aposil mil kəmuətəu nəghatien e nati əha kəni muəhrun, kəmuəhapu rəhalau napən.* Kəni kəmuaiu mian əpəha e nəlugin e lah. Kəni muagət əfəməh məmə, ¹⁵ “!Ei, nəman! ?Nəkotəni məmə nautol nak u? Itimlau iətəmini əmə təhmen e təmah. Iatuos nəniən təuvir mətiəuva kəm təmah, kəni iəkuolkeikei məmə iəkuəuhlin nətəligien rəhatəmah məmə nəkotəpəh nəfakien kəm uhgin mīn u iətəm rəhalah nəsanəniən tikə. Mətau onəkotəfaki əmə kəm Uhgin iətəm tətəmiəgəh, mətatig itulin. In pisin əmə təmol neai, niftəni, nitəhi, mine natimnati rəfin iətəm kəutatig ikin mīn rəfin.

¹⁶ “Aupən in təmegəhan məmə nətəmini ikin mīn rəfin məmə ilah okotohtəu=pən aru əmə suaru mīn rəhalah. ¹⁷ Mətau nian rəfin in tatol suaru kəm lah məmə ilah kotəhrun neruhien rəhan nəuvirien iətəm in tatol. In tatol nuhuən tətəfuv, matol nauəniən mīn e nasumiən, kəni kautol nīpətilah e nian əhruahru rəhalah. In tətəfən nauəniən kəm təmah mol itəmah nəutətəu təuvir.” ¹⁸ Mətau kəmətuəni pau nəghatien əha kəm lah, iuəkir əmə kəni kuəruru nəniəhuiən ilah o noliən sakrifais o nəni-vivien ilau.

¹⁹ Kəni nətəmini nəuvein e nəuaniləuis rəha nətəm Isrel kəmotəpən Antiok əha Pisitiə mine Ikoniam mohiet=pa Listra, kəni kəmotol nətəligien rəha nətəmini tətəpət məmə okotəməki e Pol mine Panəpəs. Kəni kəmotələs Pol kəni motəhti e kəpiel, kəni moteikəpan məhuvən motərazi pətigəm e taun motəpəh tətəməhli. Nikilah təhti məmə təmimis. ²⁰ Mətau nian nətəmi rəha Iesu kəməhuva motəhtul təlau lan, kəni təhtul əmeiko muvən mīn əpəha imə e taun. Kəni kəməni=pa lauig lan, in mine Panəpəs kəmiaiet mian Terpe.

Pol mine Panəpəs kəmiatəligpən Antiok əha Siriə

²¹ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuəni pətigəm nəniən təuvir e taun əha Terpe, kəni kəmiavi=pa nətəmini tətəpət kəhuva o Iesu. Kəni kəmiatəlig miəuva Listra, kəni uərisig miaiet mīn miəuva Ikoniam, kəni kiaiet mīn miəuva Antiok əha Pisitiə. ²² Kəni ikin əha, kəmətuəfu əskasik e nətəmi rəha Iesu. Kəni mətuəfən nəghatien məmə okotəhtul əskasik e nəhatətəien e Iesu. Kəni matuəni məmə, “Kitah okotatig e nərahien tətəpət nian kəhuvən e suaru rəha nuvəniən matig ahgəl Narməniəgən Rəha Uhgin. Mətau nati əpnapin əmə, kitah okotəkeikei məutəhtul əskasik.” ²³ Kəni e niməfaki mīn ikin mīn rəfin iətəm ilau kətian ikin, mətuəfəri eldə mīn rəhalah. Kəni mətuəpəh nauəniən matuol əmə nəfakien, kəni mətuəluhu e nəhlmi İərməniəg nətəmini nətəm kintəni rəkis nīpəhriənien lan.

²⁴ Kəni ilau kəmian=pən Pisitiə ikin muəsəu-pah mueiuiəu Pamfiliə ikin e taun əha Perka, ²⁵ ikin əha ilau kəmuəni pətigəm nəniən təuvir ikin. Kəni ilau muəsəu-pah mueiuiəu=pa mīn e taun kəti mīn Ataliə, ²⁶ kəni kəmuos negəu ikin miatəlig=pa Antiok əha Siriə. Nətəm Antiok əha inəha, aupən ikin ilah kəmotəhli=pən Pol mine Panəpəs məmə okian muəni pətigəm nəghatien rəha Uhgin, kəni motəfaki məmə Uhgin oteh vivi ilau e ikin mīn iətəm ilau kətian ikin. Kəni rəueiəu kinuol naunun uək rəhalau.

²⁷ Nian ilau kəmiatəlig=pa mīn, kəmuəuən e nətəmini rəha niməfaki məmə okəhuva kətiah. Kəni ilau kəmuəni pətigəm kəm lah natimnati rəfin iətəm Uhgin təmol ilau kuol e nəsanəniən rəhan, kəni muəni məmə təməhro lanu Nanihlua mīn, ilah kəməhuva motəni nīpəhriənien e Iesu. ²⁸ Kəni ikin əha, ilau kəmuətig tuvəh nəuvetin ilah nətəmi rəha Iesu.

15

Nəfaki mīn nəuvein kəmotəni məmə nətəmini okotohtəupən lou rəha Mosis

¹ Kəni nətəmini nəuvein kəmotəpən Jutiə mohiet=pa Antiok məutəgəhun piatah mīn məutəni məmə, “Okəmə kəsəhgi-pəniən itəmah, təhmen e inu iətəm Lou rəha Mosis tətəni, ko Uhgin təsosmiəghien itəmah.”* ² Kəni Pol mine Panəpəs ilah nətəmi əha kīnəutahi

* **14:14** “kəmuəhapu rəhalau napən” məmə in ko kəmuətəu tərəh pik e noliən əha. **14:15** Sam 146:6; Uək 10:26
14:16 Uək 17:30 **14:17** Jer 5:24 **14:19** Uək 17:13; 2Kor 11:25 **14:22** Uək 15:32; 1Təs 3:3 **14:26** Uək 13:1-2 **14:27** Uək 15:4,12 * **15:1** Nəhgi-pəniən e Oltestimin in nəmtətiən məmə nətəmini, ilah nətəmini rəha Uhgin. Nanihlua mīn tətəpət, kəsəhgi-pəniən ilah. Rəha nətəm Tanna, nəhgi-pəniən in nəmtətiən məmə kətəfən nepətiən rəha kəlkələh mīn nəman. **15:1** Kəl 5:2

ilah min o nəghatiən əha, kəni minəutagət əfəmäh e nəniən əha. Kəni uərisig, nətəmimi rəha niməfaki əha Antiok kəmotitəpin Pol mine Panəpəs mine ilah min nəuvein məmə okəhuvən Jerusiləm moteruh aposil min mine eldə min rəha niməfaki o nəniən əha.

³ Nətəmimi rəha niməfaki kəmotahli=pən ilah kəhuvən, kəni nian ilah kəmoħiet=pən Fonisiə mine Səmeriə, kəmotəni pətigəm məmə təmähro lanu Uħgin tatiuvi=pa Nanihlua min kəutəhuva rəhan nətəmimi. Kəni nəghatiən əha təmol piatah min ikin əha nikilah tətagiən pik. ⁴ Nian kəməhuva Jerusiləm, nətəmimi rəha niməfaki mine aposil min mine eldə min rəha niməfaki, kəmotagiən məmə okotos ilah məhuvən imalah min ikin. Kəni Pol mine nətəmimi əha kəmotəni pətigəm natimnati iətəm Uħgin təməfən nəsanəniən kəm lah məmə okotol. ⁵ Mətəu Farəsi nəuvein əha ikin iətəm kəutəni niphəriənən e Iesu, kəmotəhtul motəni məmə, “Nanihlua min, okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni okotəkeikei motəgəhun ilah məmə okotohtəu=pən Lou rəha Mosis.”

Aposil min mine nətəmi asoli min kəmotəghati əpəha Jerusiləm

⁶ Kəni aposil min mine eldə min rəha niməfaki kəmotəharəg məutəghati e nəniən əha. ⁷ Kəni nian kəmotəghati nəfəmäh nəuvin, kəni Pitə təməhtul məni məmə, “Piak min. Itəmah nəkotəhrun vivi məmə nuvəh rəkis Uħgin təmitəpin iəu e nikitəmah məmə iəkəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu kəm Nanihlua min məmə okotəni niphəriənən lan. ⁸ Uħgin təhrun nətəligiən rəha nətəmimi, kəni in tinəgəhun rəkis məmə nikin tagiən məmə otosmiəgəh nətəmi min u kəsəniəmə nətəm Isrel əmə, mətəu-inu təməfa Narmin Rəha Uħgin kəm lah təhmen əmə mə inu təməfa kəm tah. ⁹ In təməsol pisinien əmə kəm lah. !Kəpə! In təməfəl rəkis rəhalah noliən tərəh min mətəu-inu kəutəni niphəriənən lan təhmen=pən əmə mə inu tinol rəkis kəm tah.

¹⁰ “?Mətəu təhro itəmah nəutəhuvən e suaru pisin məmə Uħgin nikin otahmə? ?Təhro itəmah ninəutətu=pən Lou e nəhuvegilah məmə in nati figəm kəti iətəm ilah kəutələs? !Kəpə! Itəmah, oteruh-to. Kitah mine tipitah min kitah rəfin kəsotəhmenien məmə okotələs nati figəm əha. ¹¹ Mətəu kitah kəutəhatətə məmə Iesu in İərməniğ rəhatah, kəni in tatosmiəgəh itah e rəhan nəuvirien əmə, kəni in mətol əmə lanəha kəm lah.”

¹² Nəghatiən əha təmol ilah kotəruu nati okotəni, kəni məutətəlig e Pol mine Panəpəs kənətuənuş pətigəm nati apispis min mine nəmtətiən pisin pisin min iətəm Uħgin təmol ilau kuol e nəhmti Nanihlua min.

Jemis təmahtipəsə e nəghatiən

¹³ Nian kəmuol naunən e nəni pətigəmiən uək min rəhalau, kəni Jemis† təhtul məni məmə, “Piak min. Otətəlig vivi-to e rəhak nəghatiən. ¹⁴ Pitə təməni-vivi ağin kəm tah məmə təmähro lanu Uħgin təmaupən miet=pən o Nanihlua min məmkirəkis ilah nəuvein məmə rəhan min. ¹⁵ Kəni nati əha təhmen=pən əmə e nəghatiən iətəm iəni rəha Uħgin təməni iətəm kəməte e Nauəuə Rəha Uħgin. Uħgin tətəni məmə,

¹⁶ ‘Uərisig e natimnati min əha, oiəkətəlig=pa min.

Oiəkol vi nimə rəha narməniğien rəha Kig Təfit u təmənnəmit aupən.

Nati əpnəpin təmənnəmit, mətəu iəkləfəri mem məfəl mol təskasik min,

¹⁷ məmə nətəmi əpnəpin e nitəni min u Nanihlua min, iətəm iəmitəpin rəkis ilah məmə rəhak nətəmimi min, ilah okotəsal lak.

¹⁸ İəu İərməniğ iətəni lanu, kəni iəmol nətəmimi kotəhrun rəkis nati əha nuvəh aupən.’ ”

¹⁹ Kəni Jemis təməni məmə, “Kəni tol lanəha, iəu iəkəni məmə rəueiu Nanihlua min tēpət kənəutəuħlin nətəligiən rəhalah minəutəhuva o Uħgin. Kəni təsəuvirien məmə rəueiu əha kitah okotol tiəkis pik min o lah. ²⁰ Mətəu pəh okotəte nauəuə kəti tuvən kəm lah məmə okəsotunien nauəniən min u kəmol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min, kəni kotəmiəmiə e nəhmti Uħgin. Kəni məsotolien təfəgə e pətan. Kəni məsotunien

nati miəgəh iətam kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nıpətin. Kəni okəsotuniən nirə. ²¹ Okotəkeikei motəniəhu ilah lanəha o nələhuian nəməlinuian tətətig o iəfaki min, nətəm Isrel mine Nanihluə min, mətəu-inu nətəmimi kəutisiai Mosis, kəni təmətuəuin nuvəh rəkis e Sapət min rəfin, nətəmimi kəutafin Lou rəha Mosis əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. Kəni kəutəni pətigəm nəghatien min əha e taun min rəfin.”

*Kəmətei nauəuə kəm
nəfaki min u Nanihluə min*

²² Kəni aposil min mine eldə min mine nətəmimi rəha niməfaki kəmotegəhan məmə okotahli=pən ilah min nəuvein kotohtəu=pən Pol mine Panəpəs məhuvən Antiok. Kəni kəmotətgə=pən Sailəs mine Jutəs u kətəni məmə Pasapəs. Suah mil əha nətəmimi kəutisiai ilau. ²³ Kəni kəmotəfən nauəuə kəm lah məmə okotos məhuvən. Nauəuə tətəni məmə,

“İtimah aposil min mine eldə min rəha niməfaki, itimah piatimah u itəmah. İəkotəni təuvir kəm təmah əpəha Antiok, mine Siriə, mine Silisiə u Nanihluə min, mətəu rəueiu nənəhuva piatimah min.

²⁴ İtimah iəmotətəu məmə nətəmimi nəuvein u e nikitimah kəmotol tiəkis pik kəm təmah, kəni itəmah nəmotətəu tərəh e nəghatien rəhalah. Mətəu itimah iəməsotəfəniən nəghatien məmə okəhuvən motəni lanəha.

²⁵ Tol lanəha kəni itimah iəmotəuin e nəghatien kəti, kəni motegəhan məmə itimah nəuvein okotos nəghatien rəhatimah muıtəu=pən Pol mine Panəpəs u itimah iəkotolkeikei pik ilau. ²⁶ İuəkir kiamis o uək u rəha İərmənig rəhatah, İesu Krısto. ²⁷ Kəni itimah iəutahli=pinə Jutəs mine Sailəs məmə okiauvnə mueh itəmah. İlau okuəni əhruahru kəm təmah nəghatien kətiəh əmə iətam itimah iəmotətei.

²⁸ Kəni Narmin Rəha Uhgin nikin tagien mine nikitimah tagien məmə iəsotəfinə minien lou kəti kəm təmah məmə otəfigəm pik o təmah, mətəu in əmə u nəkotəkeikei motol: ²⁹ onəsotuniən nauəniən min u kınol rəkis sakrifais lan kəm narmi nati min u iərmis min; kəni məsotuniən niran; kəni məsotuniən nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əha ikin e nıpətin; kəni məsotolien təfagə e pətan. Nəmə nəutohtəu=pən nəghatien min əha, onəkəhuvən e suaru təuvir.

Inu naunun nəghatien rəhatimah.”

³⁰ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotahli=pən nətəmi əha ilah kuvət məmə okəhuvən əpəha Antiok. Nian kəməhietigəm=pən Antiok, kəmotəuin e nətəmimi rəha niməfaki min əha ikin əha, kəni kəhuva kətiəh, kəni kotəfən nauəuə u kəm lah. ³¹ Kəni nian kəmotafin nauəuə u, nikilah təmagien mətəu-inu nəghatien əha təməfəri nikilah. ³² Jutəs mine Sailəs ilau iəni mil rəha Uhgin. Kəmuəghati təfəməh kəm piatah min əha mətəufəri nətəligien rəhalah mətəuol ilah kəutəhtul əskasik. ³³ İlau kəmuatig təfəməh nəuvein ikin əha, kəni piatah min kəmotəuiəhrui ilau kəni motətapuəh məmə Uhgin otəfən rəhan nəməlinuian kəm lau, kəni motahli=pən ilau kiətəlig=pən o nətəmi min u kəmotahli=pa ilau. ³⁴⁻³⁵ Kəni Pol mine Panəpəs kəmuatig təfəməh nəuvein əpəha Antiok, kəni ilah nətəmimi tepət kəməutəni pətigəm nəghatien rəha İərmənig kəm nətəmimi məutəgətin ilah lan.

Pol mine Panəpəs kəmuəhəpu ilau min

³⁶ Nian nəuvein uərisig, Pol təməni=pən kəm Panəpəs məmə, “Təuvir məmə kiətəlig min mian mueruh pialau min e taun min rəfin u kəmuəni pətigəm nəghatien ikin rəha İərmənig kəm lah, mueruh-to məmə kəutəhratig.” ³⁷ Kəni Panəpəs təmegəhan kəni molkeikei məmə otit min Jon Mak. ³⁸ Mətəu Pol təməniəhu əskasik məsolkeikeien, mətəu-inu Jon Mak təməpəh rəkis ilau əpəha Pamfiliə mətəlig məsitəu-pəniən ilau mətəuarus kınuol naunun e uək. ³⁹ Kəni kəmuəni təskasik e nian əha, əmeiko muəuəri ilau min. Kəni Panəpəs təmit Mak kəni muos negəu kəti mian əpəha Saiprəs. ⁴⁰ Mətəu Pol təmit

Sailəs ilau min. Kəni nətəm kəutəfaki kəmotəfaki məmə İərmənig oteh vivi ilau e rəhan nəuvirən, kəni motahli pətigəm ilau. ⁴¹ Kəni kəmuəliuək mian=pən Siria mine Silisia ikin kəni matuem əskasik niməfaki min.

16

Timoti təmitəupən Pol mine Sailəs

¹ Kəni Pol təmalieuək min muvən əpəha Terpe mine Listra. Kəni ikin əha, iətəmimi kəti əha ikin rəha İesu, nərgin u Timoti. Məmə rəhan in pətan Isrel in tatəhatətə e İesu, mətəu rəhan tatə in iətəm Kris. ² Piatah min u kəutəhatətə e İesu əpəha Listra mine İkoniam kəmotəni məmə Timoti in iətəmi təuvir kəti. ³ Kəni Pol tolkeikei məmə otit ilau min. Kəni təməhgi=pən in mətəu-inu təməsolkeikeian məmə nətəm Isrel min əha ikin min əha, nıkilah otəhti rah mətəu-inu ilah rəfin kotəhrun məmə tatə rəha Timoti in iətəm Kris.*

⁴ Kəni nian ilahal kəmhluvən e taun min, məhləni pətigəm kəm nətəmimi rəha Uhgın nəghatən rəha aposil min mine eldə min iətəm kəmotələhu əpəha Jerusiləm. Kəni məhləgəhun ilah məmə okotəkeikei məutohtəu=pən nəghatən min əha. ⁵ Kəni e nolien əha, niməfaki min kəmotəskasik e rəhalah nəhatətəian, kəni nian rəfin nətəmimi tatepət kəməutəhatətə e İesu məutəhuva e niməfaki.

Pol təmeruh nəməhlairian kəti rəha Uhgın

⁶ Kəni ilahal kəmhluvən=pən əpəha Fritia mine Kəlesia ikin, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın təməsegəhanian e lahal məmə okihluvən=pən Esia məhləni pətigəm nəghatən əha ikin əha. ⁷ Nian kəmhluva iuəkir e ikin Misia mine ikin Pitinia, məhlolkeikei məmə okihluvən Pitinia. Mətəu Narmin rəha İesu təsegəhanian məmə okihluvən. ⁸ Kəni kəmhliuək mihluvən=pən Misia ikin, kəni mihleiuaiu=pa e taun əha Troas. ⁹ Kəni lapin lan, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairian. Təmeruh məmə iətəm Masetonia kəti tətəhtul mətətapuəh əskasik ohni məmə, “Pale, onəkuva Masetonia masiru e timah.” ¹⁰ Nian Pol tineruh rəkis əmə nati əha, kəni inautol əpenə-penə məmə iəkəhuvən Masetonia, mətəu-inu inotəhrun məmə Uhgın tətəuin e timah məmə oiəkotəni pətigəm nanusian təuvir rəha İesu kəm nətəmimi əha ikin.†

Litia əpəha Filipai təməni nıpəhrianian e İesu

¹¹ Kəni iəmos negəu kəti mohiet əpəha Troas motaiu əhruahru əmə o nitəni Samotres. Kəni kəməni lauig lan iəməhuvən məhuvəri e taun Neapolis. ¹² Kəni iəmohtet ikinu motaliuək əmə məhuvən əpəha e taun əha Filipai, u tətəməhli aupən e nitəni asoli Masetonia. Nətəmi ikin əha, nətəm Rom əhruahru. Kəni iəmotatig nəuvetin əha ikin.

¹³ Kəni e Sapət, nian rəha nəfakian, iəmohtet e taun əha kəni məhuvən əpəha ləuahtəni e nəhu kəti iətəm nikitimah təməhti məmə nətəmimi okəhuva ikin məutəfaki. Kəni iəməhuvən motəharəg məutəghati itimah nıpətan u ilah kəmotəupən məhuva məutəharəg.‡ ¹⁴ Kəni pətan Tuatirə kəti əha ikin tətətəlig e timah, nərgin u Litia. In pətan kəti tatol napən u nəugi naris, kəni nian rəfin napən əha nəhmtin tiəkis pik. Pətan əha in İanihlua kəti mətəu in tatitəu=pən nəfakian rəha nətəm Isrel, kəni İərmənig təmol nıkin timətmətig məmə otəni nıpəhrianian e nəghatən iətəm Pol tətəni. ¹⁵ Kəni kəmol bəptais lan mine rəhan min, mine rəhan min noluək min. Kəni in təməni=pa kəm timah məmə, “Pale, onəkəhuva imak ikin kotatig nəuvetin mətəu-inu itəmah nınotəhrun rəkis məmə iəu iətəni nıpəhrianian e İərmənig.” Kəni in təmətəkeikei kəm timah, kəni iəkəhuvən iman ikin.

Kəmləfən Pol mine Sailəs e kaləpus əpəha Filipai

16:1 Uək 14:6; 2Tim 1:5 **16:2** Fil 2:19-22 * **16:3** Nətəm Kris ilah Nanihlua min, kəsəhgi=pən ilah. **16:4** Uək 15:23-29 **16:6** Uək 18:23 † **16:10** E fes 10-17, koteruh nəghatən rəha Luk u nıpətin tətəni mə “itimah.” Inu tətəni məmə Luk ilah Pol mine e naliuəkian rəhan. Koteruh min nati kətiəh e japtə 20 fes 5 matuvən. ‡ **16:13** Nian Pol tatuvən e taun kəti, nian rəfin tatuvən e nimə rəha nuhapuminian rəha nətəm Isrel. Mətəu nəmə təhro, kəni tikə e taun u. Kəni tol lanəha, təmuvən əpəha e nəhu asoli, ikin məutəfaki ikin.

¹⁶ Kəni nian kəti, nian iəməhuvən ikin kətəfaki ikin, kəni pətəkəku kəti təmeruh itimah e suaru. In ioluək rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəmosos nəhmtin. Pətan əha narmin tərəh kəti tatig lan iətəm in tatol tətəni pətigəm natimnati iətəm otəpanuva. Kəni rəhan nətəmi asoli min kəmosos mənəi tətəp e pətan əha mətəu-inu nətəmimi kəutətəou ilah məmə ilah okotətəu rəhan nəghatən. ¹⁷ Kəni in təmatuərisig e timah Pol, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nətəmi min u, nətəmimi rəha Uhgın u ilis, ilis pik. Kəutəni=pinə kəm təmah suaru rəha Uhgın məmə in otosmiəgəh nətəmimi lan.”

¹⁸ Təmatol lanəha e timah nian tətəp, mətəuərus nian kəti Pol tinətəu tərəh o nati əha minəpəou lan. Kəni in təmeirair magət e narmin tərəh əpəha məmə, “!E nərgi İesu Kristo iətəni=pinə kəm ik məmə onəkiet rəkis e pətəkəku u!” Kəni rəueiu agin min, narmin tərəh əpəha təmiet e pətəkəku əha.

¹⁹ Kəni nian rəhan nətəmi asoli nətəm kəutarmənig lan kinotəhrun məmə narmin tərəh tiniet rəkis lan, kəni rəhalah nətəligiən o nosiən mənəi lan, in təmiet e lah, kəni kəmotətəu tərəh. Kəni kəmotaskəlim Pol mine Sailəs motələs ilau məhuvən əpəha e taun əha kəutol makit ikin, ²⁰ məmə okuəhtul e nəhmti nətəm Rom, nətəmi rəha kot. Kəni ilah kəmotəni məmə, “Suah mil u ilau iətəm Isrel. Ilau kətuol nati tərəh tətəp, matuol nətəmimi kəutan məhli pik u imatah ikin. ²¹ Ilau kətuəni məmə kitah okotəkeikei motohtəu=pən suaru pişin min. Mətəu suaru min əha kəsotohtəu-pənien lou rəhatah. Kitah nətəm Rom. !Ko kitah kəsotoliən lanəha!”

²² Kəni nətəm ikin əha kəməhuva moteruh ilau minəutəni rah ilau. Kəni suah mil u rəha kot kəmuəni=pən kəm soldia min məmə okotəpeg rəhalau napən motəlis ilau e nəuanigi.

²³ Kəni kəmotəlis ilau motəu tətəp, kəni uərisig motləfən ilau e kaləpus. Kəni motəni=pən kəm iətəm tətəh kaləpus məmə otətəh vivi ilau məmə okəsiaietien muagim. ²⁴ Nian iətəmi rəha neruhiən kaləpus tətəu nəghatien əha, təmələs ilau muvən e nəuan kəti əpəha imə agin, kəni mətəu=pən nig e nəhlkilau təhmen e hankap.

Iətəm tətəh kaləpus təmənəi nīpəhriənien e İesu

²⁵ Kəni e nəlugi nian lapin, Pol mine Sailəs kətuəfaki, kəni ilau mətəuani nəpuən min rəha nəni-viviən Uhgın. Kəni nətəmimi min e kaləpus kəməutətəlig e lau. ²⁶ Kəni rəueiu agin min, nəmig asoli kəti təməlauəl e niftəni kəni mol nimə kaləpus təməlauəl pik, kəni doə min e kaləpus kəmoterəh, kəni sen u kəməlis nətəmimi lan kəmohtis. ²⁷ Kəni nian iətəmi rəha nəhiən kaləpus təməir, mafu məmə doə min rəha kaləpus kəmoterəh, nikin təməhti məmə nətəmi kəutəməhli e kaləpus kinotəgim rəfin. Kəni təmləfəri rəhan nau məmə otəgəmu aru in lan. § ²⁸ Mətəu Pol təmagət əfəməh məmə, “!Ei! !Səgəmuien ik! İtimah rəfin əpə ikin.”

²⁹ Kəni suah kəha təməuən məmə okələs lait kan, kəni in təməiu muvən imə. Kəni misin=pən nəulin əpəha e nəhlki Pol mine Sailəs ikin mətəramrumin. ³⁰ Kəni mit ilau mihluvən əpəha ihluə kəni mətəpuəh o lau məmə, “!Suah mil! ?Oikəhro lanu məmə Uhgın otosmiəgəh iəu?” ³¹ Kəni kəmuəni=pən kəm in məmə, “Onəkəkeikei mənəi nīpəhriənien e İərmənig İesu, ik mine rəham min.” ³² Kəni kəmuəni=pən nəghatien rəha İərmənig kəm in mine nətəmimi u kəutatig ilah min. ³³ Nati əpnəpin lapin agin, mətəu suah kəha tətəit ilau muvən məueiu mafəl nīməgim min e nīpəti lau iətəm kəməlis ilau ikin. Kəni e nian əmə əha kəmuol bəptais lan mine rəhan min. ³⁴ Kəni in tətəit Pol mine Sailəs muvən iman ikin məfən nauənien kəm lau. Kəni in mine rəhan min ərəfin nikilah təmagien məriəuəh mətəu-inu kəmotəni nīpəhriənien e Uhgın.

³⁵ Nian təmian, iətəmi rəha kot mil əha kuəni=pən kəm soldia min məmə, “Onəkəhuvən moterəh e suah mil əha kətian.”

16:17 Mak 1:24 **16:20** Mak 13:9 **16:22** 2Kor 11:25; 1Təs 2:2 § **16:27** E nian əha, nəmə soldia kəti tairarəpən e iətəm tatol kaləpus tagim, okəkeikei kohamu soldia əha. **16:27** Uək 12:18-19 **16:30** Uək 2:37

³⁶ Kəni suah kəha iətəmi rəha kaləpus təmāni=pən kəm Pol məmā, “Iətəmi rəha kot mil kəmuəni məmā okəsul minian nāhmāiən kəti kəm təlau, kəni iəkoterəh e təlau nəkətiən, kəni iaiet mətiən kəni muatig mətig.”

³⁷ Mətəu Pol təmāni=pən kəm soldia min əha məmā, “?Ei, mətəu təhro əha? Mə itimlau iətəm Rom mil.* Kəni iətəmi rəha kot mil əha kəməsueruhiən məmā iəmuol nati kəti tərəh, mətəu e nəhmti nətəmini kəmotalis itimlau, kəni motləfən itimlau e kaləpus. ? Kəni rəueiu kuolkeikei məmā oiəkiaiet oneuən əmə? !Kəpə! İlau əmə okuəkeikei miəuva u ikinu kəni muəfətigəm itimlau.”

³⁸ Kəni soldia min əha kəməhuvən motəni=pən kəm iətəmi rəha kot mil əha. Kəni nian kəmuətəu məmā Pol mine Sailəs ilau iətəm Rom mil, ilau kəmuəgin pik. ³⁹ Kəni kəmian muəni=pən kəm Pol mine Sailəs məmā, “!Pale, kəsi! İəmuol tərəh e təlau.” Kəni ko miet ilau mohiet e kaləpus, kəni muəni=pən vivi kəm lau məmā okiaiet e taun əha.

⁴⁰ Kəni Pol mine Sailəs, ilau kəmiaiet e kaləpus mian e nimə rəha Litia. Kəni mueruh piatah min əha ikin əha mine nəuvinitah min rəha niməfaki, kəni muəghati nəuvetin kəm lah mətuəfəri nikilah. Kəni uərisig lan, kiaiet mətiən.

17

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Təsalonaikə

¹ Kəni Pol mine Sailəs kəmuəliuək mian=pən əha e taun mil əha Amfipolis mine Apolonia, miəuva miaiet=pa e taun əha Təsalonaikə. İkin əha, nimə rəha nuhapuminiən kəti əha ikin rəha nətəm İsrəl. ² Kəni Pol təmol məmā inu tatol nian min, təmuvən əpəha imə e nimə əha. Kəni e Sapət kisil ilah nətəm İsrəl əha ikin kəmotol nəghatiən tepət o Nauəuə Rəha Uhgın. ³ In tətəni kəm lah məmā, “Nauəuə Rəha Uhgın tətəni-vivi agin məmā Kristo iətəm Uhgın təmāni məmā otahli=pa, in otəkeikei mimis, kəni Uhgın otosmiəgəh min in e nimisiən. İesu u iətəm iətəni kəm təmah, in Kristo əha.”

⁴ İlah nəuvein kəmotəni niphəriənən e nəghatiən əha, kəni kəmohtəu=pən Pol mine Sailəs. Kəni Nanihluə min tepət nətəm kəutəfaki kəm Uhgın, mine niphətan asoli tepət nətəm kotepət e niphətan min, kəmohtəu=pən ilau.

⁵ Mətəu nətəmi asoli min rəha nətəm İsrəl əha ikin əha, kinəutohtgərah ilau, kəni məhuvən motəmki=pa nətəm kotərəh, əpəha e nikali suaru min mine ikin min nəuvein min, kəni minautol nərahien tepət əpəha e taun əha. Kəni məhuvən e nimə rəha Jeson, minautəhapu doə e nimə, məutəsəl e Pol mine Sailəs. Kəmotolkeikei məmā okotləfən ilau e nəhlmi kaunsil əha ikin əha.

⁶ Nian kəməsotehiən ilau, kəni kotaskəlim Jeson mine piatah min nəuvein motəmki=pən ilah məmā okotəhtul aupən e nətəmi asoli rəha kaunsil. Kəni kəmotagət əfəməh məutəni məmā, “Suah mil əha Pol mine Sailəs kətiasuv nəməuiən e ikin min rəfin, kəni minəuva e taun rəhatah. ⁷ Kəni Jeson təmauin e lau kian iman ikin, mətəu ilah kəutatgəhli lou rəha Sisə iətəm tətərmənig e nitəni min. İlah kəutəni məmā İərmənig kəti min əha ikin tətətig, nərgin u İesu.” ⁸ Nian nətəm İsrəl kəmotəni nəghatiən əha, mautol nətəmini mine nətəmi asoli min əha nikilah tinəpiəpei pik. ⁹ Kəni nətəmi asoli min əha kəmotol Jeson mine piatah min kəmotəfən mənə kəti, məmā in nəniəskasikien kəti məmā okəsotol minian nati əha, kəni motahli=pən ilah kəutəhuvən.

Pol mine Sailəs kəmian əpəha Perea

¹⁰ Nian tinəpinəpu, kəni piatah min ikin əha kəmotahli=pən Pol mine Sailəs məmā okian e taun əha Perea. Nian kəmiaiet=pa ikin əha, kəmian e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl. ¹¹ Nətəm İsrəl əha ikin əha nətəligiən rəhalah təuvir, mapirəkis nətəm Təsalonaikə, mətəu-inu kotolkeikei pik məmā okotətəlig e nəghatiən rəhalau. Kəni

* **16:37** Nəmə suah kəti in iətəm Rom, mətəu katətu=pən nəghatiən kəti lan, kəni lou kəti əha ikin rəhalah məmā aupən kəpmən otol nalpinian kəm in, mətəu in otəkeikei məhtul e kot mənə pətigəm nəuvetə nəghatiən katətu=pən lan. Afin e Uək 25:16. **17:7** Luk 23:2; Jon 19:12

nian rəfin, kəutafin vivi e Nauəuə Rəha Uhgın, məutəsal vivi məmə nəghatiən rəhalau təhruahru uə kəpə. ¹² Mətau-inu e noliən əha, kəni tepət kəmotəni niphəriənən e Iesu. Kəni niphətan asoli min Kris tepət, mine nətəm Kris tepət kəmotəni niphəriənən e Iesu.

¹³ Mətau nian nətəm Isrel əpəha Təsalonaikə kəmotətəu məmə Pol tətəni pətigəm min nəghatiən rəha Uhgın əpəha Perea, kəni ilah kəməhuva min əpəha ikin minəutəhlili nətəm Perea, minautol ilah məmə kotəhrun nohiən ilau. ¹⁴ Kəni nian əmə əha, piatah min kəmotahli=pən min Pol tuvən əpəha itəhi muvən e negəu muvən Atens, məpəh əmə Sailəs mine Timoti kətuatig əpəha Perea. ¹⁵ Kəni nətəm kəmotit Pol məhuvən Atens, kəni Pol təməni=pən kəm lah məmə okotəni=pən kəm Sailəs mine Timoti məmə okuauit uəhai əmə mian mueruh min in. Kəni kəmohtəlig=pa min Perea.

Pol əpəha Atens

¹⁶ Nian Pol təmətəhtahnin Sailəs mine Timoti əpəha Atens, in təmətəu tərəh pik mətau-inu nian tətaliuək mətan ikin əha, meruh məmə ikin əha təriaueh e narmi nati tərəh əpnəpin min. ¹⁷ Mətau-inu o nati əha, in təmuvən əpəha e nimə rəha nuhapuminien rəha nətəm Isrel ilah nətəm Isrel, mine Nanihluə min nətəm ilah kəutəfaki kəm Uhgın, məutəghati pik o nati əha mine nanusiən təuvir. Kəni nian rəfin in tatuvən ikin katol makit ikin mətəghati kəm nətəmi əpnəpin min əmə. ¹⁸ Kəni nəgətun min nəuvein nətəm Kris, kətəni ilah məmə Epikiuriən mine Sitoik,* ilah min kəutəghati. Ilah nəuvein kəutəni məmə, “?Suah əha təmələs əmə nəghatiən kəti e suaru mətəni, kəmə tətəni nak əpəha?”

Kəni nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə, “İtimah iəutətəu məmə tətəghati e uhgın min rəha iki pisin pisin min.” Kəmotəni lanəha mətau-inu Pol tətəghati e Iesu, mətəni məmə təmimis mətau Uhgın təmosmiəgəh min.

¹⁹ Kəni kəutəu=pən e Pol məmə otuva məhtul e nəhmti kaunsil rəha nətəm kəutəharəg e nitəuət əha Areopakus. Kəni kaunsil əha təməni=pən kəm in məmə, “İəkotolkeikei məmə iəkotəhrun niphəti nəghatiən vi u iətəm nətəni. ²⁰ Nəghatiən min əha nəuvein iəmotətəu məmə tol pisin agın, kəni iəkotolkeikei məmə iəkotəhrun niphətin.” ²¹ Kəmotəghati lanəha mətau-inu nətəm Atens mine ikin pisin min iətəm kəməhuva Atens, kəmotolkeikei məmə okotəharəg əmə motətəlig e nəghatiən vi min əha, kəni motəuhlin vivi nəniən lan.

²² Kəni Pol təhtul e nəhmti nətəmi rəha kaunsil əha məmə, “Nətəm Atens. İəu ineruh rəkis məmə nikitəmah tatuvən pik o uhgın min. ²³ Nian iəu iətaliuək u ikinu materuh ikin nəutəfaki min ikin mine narmi nati min, kəni meruh nəghatiən kəti iətəm nəmotətəi=pən rəkis e kəpiel kəti məmə,

INU İKİN KƏTƏFAKI=PƏN KƏM UHGİN KƏTI İƏTƏM İTİMAH İƏKOTƏRURU.

Mətau uhgın iətəm itəmah nəutəfaki=pən kəm in, iətəm nəkotəruru, Uhgın əha inəha iətəm iəu iətəni=pinə kəm təmah.

²⁴ “Uhgın əha inəha təmol niftəni u, mine natimnati rəfin u kəutatig lan, kəni in tətərmənig e neai mine niftəni, in təsatigian e niməfaki min iətəm kitah əmə nətəmimi kəmotol. ²⁵ Nati kəti təsikəian ohni u kitah nətəmimi kotəhrun noliən məmə kotəfən kəm in. Mətau in pisin əmə tətəfa nəmiəgəhiən kəm tah kətiəh kətiəh, mətəfa natimnati min rəfin kəm tah. ²⁶ Aupən, aupən agın, in təmol əmə iətəmi kətiəh əmə, kəni nətəmimi rəfin kəmotəpən əmə e suah kəha, kəni in pisin əmə təmələhu ilah rəfin e ikin min, kəni in pisin əmə təməni nian iətəm ilah okotan lan, mine niftəni min rəhalah. ²⁷ Uhgın əmə təmol lanəha məmə kitah rəfin okotəkeikei motalkut mətəsal məmə okoteh, təhmen e suah kəti iətəm tətəpən mətəsal e nati kəti e napinəpuian, mətau-inu nikin təhti məmə məta tələs nati u in tolkeikei. Mətau niphəriənən məmə Uhgın əha, səniəmə in isəu o tah. ²⁸ Niphəriənən mətau-inu təhmen e iətəmi kəti təməni aupən məmə, ‘In əmə tatol məmə

17:17 Uək 18:19 * **17:18** Epikiuriən mine Sitoik — Nəgətun min nəuvein iətəm kəutəsal e niphəriənən. Ilah Epikiuriən kəutəni məmə natimnati iətəm tatol suah kəti nikin tətagian, inu nəukəti nəmiəgəhiən təuvir. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə suah kəti təsətəuiən nəgianiən mine nəhməiən e nikin. **17:25** 1King 8:27; Uək 7:48

17:25 Sam 50:12 **17:27** Sam 145:18; Jer 23:23

kitah rəfin kəutəmiəgəh, məutaliuək, mautol natimnati rəfin.’ Kəni məhmen e suah kəti rəhatəmah iətəm tətətei rəkis nəpuən kəti məmə, ‘Kitah mīn, kitah nenətin mīn.’

²⁹ “Mətəu-inu kitah nenəti Uhgīn, ko kitah kəsotəniən məmə in təhmen e natimnati əpnəpin əmə iətəm nətəmini kautol ilah e aiən u kol tətoraip-oraip, mīne sīlfə, mīne kəpiel. In sənə məmə nati kəti iətəm suah kəti təhrun noliən e nəhlmin uə e rəhan nəhruniən. !Kəpə!

³⁰ “E nian əha əupən nətəmini kotəruru Uhgīn, kəni təhmen e iətəm Uhgīn təmahtipəsīg e nəhmtin məmə otəsəruhiən noliən tərəh mīn əha. Mətəu rəueiu tətəni kəm təh rəfin e ikin mīn rəfin məmə, ‘Itəmah rəfin onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah mīn noliən tərəh mīn.’ ³¹ In təməni lanəha, mətəu-inu in tətətipin rəkis nian in otakil noliən lan rəha nətəmini rəfin, kəni in otol əmə e suaru iətəm təhruahru. Uhgīn tinitəpin rəkis iətəmini iətəm otakil noliən mīn rəha nətəmini, kəni kīnotəhrun rəkis məmə in pəh, mətəu-inu tinol rəkis suah kəha təmiəgəh e nīmisiən.”

³² Nian ilah kəmotətəu nəghatiən məmə Uhgīn təmol suah kəti təmiəgəh mīn e nīmisiən, nəuvein kəmotələh-əmu, mətəu nəuvein kotəni məmə, “Itəmah iəkotolkeikei məmə iəkotətəu mīn rəham nəghatiən.” ³³ Nəghatiən əha tinol naunun ikin əha, kəni Pol tietīgəm e kaunsil. ³⁴ Mətəu nətəmini nəuvein kəməhuvən motəhku=pən lan, məutəni nīpəhriən e İesu. Nətəmi əha kəti ikin nərgin u Taionisiəs, in iətəmi kəti rəha kaunsil əha, mīne pətan kəti mīn nərgin u Tamaris, mīne nətəmini nəuvein mīn.

18

Pol təmuvən Korən

¹ Uərisīg e natimnati mīn əha, Pol təmīet əha Atens, muvən e taun pisin kəti mīn, nərgin u Korən. Taun mil əha kətuatīg e nītəni Akaiə. ² İkin əha, təmeruh suah kəti, in iətəm İsrəl, nərgin u Akuilə. Təmair əpəha Pontəs, mətəu təmuvən mətatīg əpəha Itali e taun asoli əha Rom. Uərisīg, kəni iətəm Rom əha, Klotiəs iətəm tətərmənīg e ikin mīn rəfin rəha Rom, təmol lou kəti məmə nətəm İsrəl mīn əha ikin okotəkeikei mohiet Rom. Kəni Akuilə mīne rəhan pətan Prisilə kəmiaiet miəuva muatīg əpəha Korən. Kəməsuatīgən tətəməh kəni Pol tiet=pa, meruh Akuilə. Kəni Pol təmuvən imalau ikin. ³ Uək rəhan rəha nosiən məni təhmen əmə e uək rəhalau. İlahal nətəmi rəha nəhliən nima tapolin. Kəni təmatīg ilahal mīn ilau, kəni mahlol pəti uək. ⁴ Kəni e nian rəfin e Sapət, nian rəha nəfakiən, Pol mīne nətəm İsrəl mīne nətəm Kris kautol nəghatiən tepət əpəha e nīmə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl, mətəu-inu Pol tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah məmə okotəni nīpəhriən e İesu.

⁵ Kəni Sailəs mīne Timoti kəmiaiet Masetoniə, kəni nian kəmiaiet=pa ikin əha, Pol təməpəh uək rəha nəhliən tapolin, kəni mətəni pətīgəm əmə nian rəfin nanusiən təuvir kəm nətəm İsrəl əha ikin məmə İesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa. ⁶ Mətəu ilah kəmotəməki, kəni məutahi. Kəni Pol təmorin-orin rəhan sot asoli e nəhmtilah. In nəmtətiən kəti məmə in otəpəh ilah. Kəni məni məmə, “Nəmə nəutatīg e nərahien lan nian Uhgīn otakil nətəmini e Naunun Nian, mətəu rəhatəmah aru, mətəu iəmətəni rəkis mətəu-inu itəmah nəutəpəh. Tətuəuin əha rəueiu, iəkuvən məni pətīgəm nanusiən təuvir kəm Nanihlua mīn.” ⁷ Kəni in təmīet e lah muvən mətatīg e nīmə rəha İanihlua kəti mətəu tatitəu=pən nəfakiən rəha nətəm İsrəl, nərgin u Titiəs Jastəs. Rəhan nīmə in e nīkali nīmə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl. ⁸ Kəni Krispəs u in tətərmənīg e nīmə əha, in mīne rəhan mīn, ilah kəmotəhatətə e İərmənīg. Kəni nətəm Korən tepət mīn kəmotətəu nəghatiən rəha Pol, kəni kəmotəhatətə e İesu, kəni kol bəptais e lah.

⁹ Kəni nian kəti lapin, Pol təmeruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən. E nəməhlairiən əha, İərmənīg təməghati kəm in məmə, “Səginien. Uvən məni pətīgəm rəhak nəghatiən

məsəmeigian, ¹⁰ mətəu-inu kilau min ik. Nətəmini ko kəsotərakiniən ik, mətəu-inu nətəmini tepət e taun əha, ilah rəhak nətəmini min.” ¹¹ Kəni Pol təmatig ikin əha o nu kətiəh kəni məuiğ sikis, mətəgətun nətəmini e nəghatiən rəha Uhgın.

Nətəm Isrel kəmotləfən Pol e kot

¹² Kəni nian Kalio in kəpmən rəha nətəm Akaiə, kəni nətəm Isrel kəməhuva pəti kəni motaskəlim Pol motələs məhuvən e kot. ¹³ Kəni motəni məmə, “Suah u tətalkut məmə otiuvi=pən nətəmini məmə okotəfaki kəm Uhgın e noliən kəti iətəm təsəhmenian e Lou.”

¹⁴ Kəni Pol təməhtul məmə otəghati, mətəu Kalio təməni=pən kəm lah məmə, “Nətəm Isrel. Otətəlig-to. Okəmə nati u in nati kəti təsəhruahruian, uə təsitəu-pəniən lou, itəmah niotəhrun rəkis məmə iəkəkei kəti mətəu nəghatiən rəhatəmah. ¹⁵ Mətəu, nəghatiən u in nənikiəliən əmə kəti rəhatəmah e nərgin min mine natimnati min rəha Lou rəhatəmah, kəni tətətig əmə e təmah məmə onəkotəni motələhu vivi. Ko iəu iəsakiliən nati tol lanəha e kot.” ¹⁶ Kəni in mahli pətigəm ilah e kot. ¹⁷ Kəni nian kəməhuvən ihluə, əmeiko kəni motaskəlim Sostənes u iətəmi asoli rəha nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. Kəni motəh əpəha e namtiəluə e nimə rəha kot. Mətəu Kalio təməsolkeikeiən məmə otol nati kəti məmə otəniəhu ilah.

Pol təmitəlig Antiok əpəha Siriə

¹⁸ Pol təmatig nian tepət əpəha Korən ilah piatah min. Kəni uərisig təpəh ilah muvən Kegkriə.* Aupən Pol təmol nəniaskasikiən kəti kəm Uhgın, kəni ikin əha in təmətəi nəuanun matol naunun nəniaskasikiən lan rəhan. Kəni in təmos min negəu kəti ikin əha mitəlig=pa Siriə. Kəni Prisilə mine Akuilə kəmuətəu=pən in. ¹⁹⁻²¹ Nian kəməhuva e taun əha Efəsis, ilahal kihluvari. Kəni Pol təmuvən əpəha imə e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, kəni mətəni nəghatiən tepət. Ilah kəmotətapuəh ohni məmə otətig nəuветin ilah min ilah. Mətəu in təni məmə, “Ei kəsi, kəpə. Ko iəsətiğian.” Mətəu nian in təmiet mənə=pən kəm lah məmə, “Nəmə Uhgın tolkei kəti məmə iəkuva min, kəni iəpanuva min meruh itəmah.” Kəni in təmos negəu kəti miet Efəsis, mətəu təməpəh Akuilə mine Prisilə kətuətig ikin əha.

²² Nian Pol təmuva e taun əha Sisəriə, kəni muvari. Kəni maliuək muvən məmə oteruh nətəmi rəha niməfaki əpəha Jerusiləm. Kəni uərisig, titəlig=pa min əpəha Antiok. ²³ Təmatig nəuветin ikin əha, kəni miet min maliuək muvən=pən əpəha Kəlesiə mine Fritiə ikin matem əskasik nətəmi rəha Iesu.

Apolos təmuvən Efəsis mine Korən

²⁴ Kəni suah kəti təmuva əpəha Efəsis, in iətəm Isrel kəti, nərgin u Apolos. In təmair əpəha Aleksantriə, kəni in iətəm təuvir kəti rəha nəghatiən, kəni məhrun vivi min nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgın. ²⁵ Kəməgətun rəkis in e suaru rəha İərməniğ. Kəni nian rəfin niğəm tatuəu e nikin o nənə pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. Kəni nəghatiən rəhan e Iesu in təhruahru məuvir. Mətəu nati kətiəh əmə, in təhrun əmə noliən bəptais u Jon təmatol aupən. ²⁶ Kəni in təmətəni əskasik nəghatiən rəha Uhgın əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel. Nian Prisilə mine Akuilə kəmuətəu in, kəmiət mihluvən əpəha e rəhalau nimə, kəni muəni pətigəm vivi kəm in suaru rəha Uhgın, kəni təmətəlig vivi.

²⁷ Kəni nian Apolos tolkei kəti məmə otuvən əpəha Akaiə, kəni piatah min əpəha Efəsis kəmotasiru lan motəti nauəuə kəti tuvən kəm nətəmi rəha Iesu əpəha Akaiə, mətətapuəh o lah məmə kotəhrun nosiən Apolos məhuvən əpəha imalah ikin. Ilah min əha, kəmotəpən rəkis motəhatətə e Iesu e nəuviriən rəha Uhgın. Kəni Apolos təmiet=pən Korən ikin Akaiə masiru e lah lanəha mətəu-inu in iətəm təuvir kəti rəha nəghatiən. ²⁸ Kəni mətəni pətigəm vivi e Nauəuə Rəha Uhgın məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. Kəni e nəhmti nətəmini, təməh rəkis nəghatiən rəha nətəm Isrel.

19

Pol tāmuvən mīn Efəsis

¹ Nian Apolos tāmətatig əhanəh əpəha Korən, taun kəti rəha Akaiə, Pol tāmītəu suaru kəti əpəha ilis ikin e nītəuət mīn miet=pa əpəha Efəsis. Ikin əha təmeruh nətəmimi nəuvein rəha Iesu. ² Kəni tāmətapuəh o lah məmə, “?Təhro? ?Narmin Rəha Uhgin tīnuva məriauəh mətətig e təmah nian nəmotəhatətə e Iesu, uə kəpə?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “İtimah iəməsotətəu aginian məmə nati kəti mīn əha ikin Narmin Rəha Uhgin.”

³ Kəni Pol tāmətapuəh o lah məmə, “?Mətəu kəmol bəptais əhro lanu e təmah?”

Kəni kəmotəni=pən kəm in məmə, “Kəmol bəptais e timah e noliən bəptais iətəm Jon təmatol.”

⁴ Kəni Pol tənī məmə, “Noliən bəptais iətəm Jon təmatol, katol e nətəmi mīn u kəutəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh mīn. Mətəu Jon tāmətəni pətigəm məmə nətəmimi okotəkeikei mətəhatətə e iətəmimi iətəm otəpanuərisig lan. Suah u in Iesu.” ⁵ Kəni nian nətəmimi kəmotətəu nəghatien əha, kəni kəmol bəptais e lah e nərgi İərmənig Iesu. ⁶ Kəni nian Pol təmələhu=pən nəhlmin e rəhn-kapə lah, Narmin Rəha Uhgin təmuva məriauəh mətətig e lah. Kəni kinəutəghati e nəghatien iki pisin mīn, kəni məutəni pətigəm nəghatien iətəm Uhgin tətəfən kəm lah. ⁷ Kəni nətəmimi mīn əha, nəman ilah rəfin iuəkir e tueləf.

⁸ Kəni Pol təmatuvən e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm İsrəl e məuig kisil mətəni pətigəm əskasik nəghatien e nanusiən təuvir rəha Uhgin məsəginien. Kəni ilah mīn ilah, kəmotol nəghatien tepət mətəu-inu in tolkeikei məmə otiuvi=pa ilah e Narmənigian Rəha Uhgin. ⁹ Mətəu nətəmimi nəuvein, rəhn-kapə lah tiəkis pik məmə okotəni nīpəhriənien e rəhan nəghatien. Kəni kəmotəni rah suaru rəha İərmənig rəhatah e nəhmti nətəmimi rəfin. Mətəu e noliən mīn əha, kəni Pol tāmiet e lah kəni mit nətəm kəutəhatətə e Iesu kəhuva məhuərisig lan. Kəni nian rəfin ilah nətəmimi kəutəghati əpəha e nimə sikul asoli kəti u suah kəti, nərgin u Tiranəs, təmətəgətuən ikin aupən. ¹⁰ Kəni Pol təmatol uək əha o nu apiəpiə keiu. Mətəu-inu təmatol lanəha, kəni nətəmimi nətəm kəutətig ikin əha Esia, nətəm İsrəl mine Nanihluə mīn, ilah rəfin kəmotətəu nəghatien rəha İərmənig.

Nenəti Skefa mīn

¹¹ Kəni Uhgin təməfən nəsanəniən kəm Pol məmə otol nati apispis mīn iətəm tol pisin agin. ¹² Natimnati rəha Pol təhmen e hagkisif mine napən iətəm təmatuvən lan, nətəmimi kautos məutəhuvən mautek nətəm kəutəhmis lan. Kəni nīmisiən mīn kəmotəuvir, kəni narmin tərəh mīn kəmohtiet e lah.

¹³ Kəni nətəm İsrəl nəuvein kəutəhuvən ikin pisin pisin mīn nəuvein, məutəhgi pətigəm narmin tərəh mīn e nətəmimi, kəni nətəmimi mīn əha kəmotalkut məmə okotol nati əha e nərgi İərmənig Iesu. Kəni kəmotəni=pən kəm narmin tərəh mīn məmə, “E nərgi Iesu, iətəm kətiəh əmə iətəm Pol tətəni pətigəm, ohiet.”

¹⁴ Kəni nətəm kəmautol nati əha, səpin əha ikin nenəti suah kəti, nərgin u Skefa, u in pris asoli kəti rəha İsrəl.* ¹⁵ Mətəu narmin tərəh təmənī=pən kəm lah məmə, “Təkəhrun suah u Iesu, kəni məhrun mīn Pol. ?Mətəu itəmah nīpəh mīn u?” ¹⁶ Kəni suah u narmin tərəh tətətig lan, təməhtul məhti ilah mərəkin ilah, məhapu-əhapu rəhalah napən məpeg rəkis, kəni kotaiu piəpiə əmə mətagim e rəhan nimə mətəmrə-kəmrə. ¹⁷ Nian nətəm İsrəl əha ikin mine Nanihluə mīn kəmotətəu nati əha, kəmotəgin pik. Kəni nətəmimi kəmotəfəri nərgi İərmənig Iesu təri pik.

¹⁸ Kəni nətəmimi tepət iətəm kəutəhatətə e Iesu, kəmotəni pətigəm kəm nətəmimi nati tərəh mīn iətəm kəmotol. ¹⁹ Nəuvein nətəm kəmautol nərik, ilah mīn kəmotəmkī nauəuə mīn rəhalah e nati əha məhuva, motuvan əhtuv e nəhmti nətəmimi. Nian

19:1 1Kor 3:6 19:2 Uək 8:16 19:4 Mat 3:11 19:6 Uək 8:17; Uək 10:44,46 19:11 Uək 14:3 19:12 Uək 5:15 * 19:14 Nətəmi mīn u kotəhrun vi Baebol, kotəni məmə Skefa in səniəmə pris əhruahru, mətəu in aru əmə in tatol məmə in pris. 19:17 Uək 5:11

nətamimi kəmotafin nəhmti nauəuə min əha, təhmen e fifti-miliən vatu† ilah rəfin. ²⁰ Kəni nəghatiən rəha İərməniġ təmaiu iahġin e nəsanəniən asoli rəha Uhgġin.

Norgəhuiən asoli kəti əpəha nitəni Esia e taun Efəsis

²¹ Kəni uərisiġ e nati əha, Pol tinəni e nikin məmə otitəliġ=pən əpəha Jerusiləm, mətəu otuvən=pən Masetoniə mine Akaiə ikin. Kəni in təni məmə, “Nian iəkuvən rəkis Jerusiləm, iəkəkei kei muvən min Rom.” ²² Kəni in təmahli=pən Timoti mine Erastəs iətəm kətuasiru lan, məmə okuaupən mian əpəha Masetoniə. Mətəu in otətətiġ pipim nəuветin əpəha ikin Esia.

²³ Kəni e nian əha, norgəhuiən asoli kəti təməri əpəha Efəsis o Suaru Rəha İərməniġ. ²⁴ Suah kəti əha ikin iətəm tatol natimnati e aiən kətəni məmə silfə, nərgin u Temetrius. İkinu nətamimi tepət kəutəfaki kəm uhġin kəti pətan, nərgin u Atemis. Kəni Temetrius tatol narmi nimə əkəku min e silfə iətəm təhmen e nimə rəha narmi nati rəha Atemis. Kəni nətamimi tepət kautos nəhmtin, kəni tatos məni asoli ilah rəhan min nətamimi u kəutol pəti uək.

²⁵ Kəni təmauin e rəhan nətamimi min mine nətəpisiən iətəm kəutol uək kətiəh əmə məmə okəhuva kətiəh. Kəni təni məmə, “İəu min, nəkotəhrun rəkis məmə kəutos məni asoli e uək u rəhatah. ²⁶ Mətəu itəmah nəmoteruh mine motətəu məmə suah u Pol tətərəkġin nətamimi tepət kəni kinəutohtəu=pən, səniə Efəsis əmə, mətəu iuəkġir ikin min rəfin e nitəni əha Esia. In tətəni pətiġəm məmə uhġin min iətəm nətamimi əmə kəmotol e nəhlmi lah, səniəmə uhġin min pəhriən. ²⁷ Kəni rəueiu əha, iuəkġir tinətərəkġin suaru rəhatah o nosiən məni, kəni iuəkġir min in tatol məmə nətamimi okoteruh rah nimə rəha Atemis, u iətəm in ilis pik. Kəni naunun, nəmə təhro nəghatiən rəhan otərəkġin nərgin Atemis iətəm ilis pik tuva mol nati əpnəpġin əmə lan. Mətəu ikinu Esia mine ikin min rəfin, nətamimi kəutəfaki kəm uhġin u rəhatah.”

²⁸ Nian kəmotətəu nəghatiən əha, nikilah təmahmə pik, kəni əmeiko minautagət əfəməh məmə “!Ure e Atemis u Efəsis!” ²⁹ Kəni nətamimi rəfin e taun kinotəpġis e nalməliən. Kəni nətamimi tepət kəməhuva kətiəh məhuvən motaskəlim iətəm Masetoniə mil əha iətəm kətualiuək ilahal Pol, nərgiləu u Kaeəs mine Aristakəs. Kəni kəməhuvən pəti motiuvġi=pən iləu əpəha ikin nian rəfin kəutuhəpumin asoli ikin.

³⁰ Kəni Pol tolkei kei məmə otuvən məġhati kəm nətamimi əha, mətəu nətəmi rəha İesu kəsotəġəhaniən. ³¹ Mine nətəmi asoli nəuvein rəha kaunsil asoli əpəha Esia nətəm kotolkei kei Pol, kəmotəhli=pən nəghatiən kəm in motəniəhu əskasik məmə otəsuvəniən əha nətəmi əha ikin.

³² Kəni ikin əha, nətamimi kəutol vilig vilig tepət məutəġət əfəməh. Nəuvein kəutəni nati pišin, kəni nəuvein kəutəni nati pišin. Mətəu tepət kotəruru aġin məmə kəməhuva o nati nak. ³³ Kəni nətəm İsrel min əha ikin kəmotətġi=pən suah kəti nərgin u Aleksantə məmə otuvən məhtul əupən e lah. Kəni təməfəri nəhlmin məmə kəsotəġətiən pəh təni pətiġəm neruhiən rəhan. ³⁴ Mətəu nian nətamimi kəmotəhrun məmə in iətəm İsrel kəti, kəmotəġət pəti-pəti əfəməh min məmə, “!Ure e Atemis əpəha Efəsis! !Ure e Atemis əpəha Efəsis!” Kəmotəġət əfəməh motos əuə keiu.

³⁵ Kəni iətəmi asoli kəti in kəpmən asoli rəha taun Efəsis, təməhtul məniəhu ilah məmə, “!Sotəġətiən-to!” Kəni məni məmə, “Ei, nətamimi! Atemis u in uhġin rəhatah. Kəni nərgin in ilis. Kəni nətəmi ikin min rəfin kotəhrun məmə in uək rəhatah nətəm Efəsis məmə okoteruh vivi niməfaki rəhan, kəni motəh vivi kəpiel asim rəhan iətəm təmsipən e neai muva. ³⁶ Kəni suah kəti tikə iətəm otəni məmə iəteiuə. Kəni tol lanəha, təuvġr məmə nətəliġiən rəhatəmah teiuaiu. Təsəuvġriən məmə nəkotəlməli lanko.

³⁷ “Nəmotəs suah mil u məhuva ikinu, mətəu iləu kəsuaqləhiən e nati kəti kəni məsuan kəskəsəniən e nimə rəha narmi nati rəhatah, kəni məsuəġhati rəhiən e nərgi pətan əha,

† 19:19 E nəghatiən əhruəhru rəha Kris, tətəni “fifti-tausin koin məni kəmol e silfə.” Kəni koin məni kətiəh təhmen e 1,000 vatu. 19:21 Uək 23:11; Rom 1:13 19:23 2Kor 1:8 19:29 Uək 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

uhgin rəhatah. ³⁸ Nəmə Temetrius mine rəhan noluək min kauteruh=pən nəghatiən tərəh e suah kəti, nian əha ikin rəha kot mine nətəm rəha kot əha ikin. Təuvir məmə okəhuvən motəni pətigəm nəghatiən tərəh min əha iətəm kəmotətəu kəm lah. ³⁹ Mətəu nəmə nati kəti min əha ikin iətəm nəkotolkeikei, nəkotos məhuvən e nəharəgiən əhruahru rəhan. Mətəu nəharəgiən u tətəhti lou. ⁴⁰ Timətig əmə məmə okotəfən kitah e kot o nolian u, məmə kəmotərgəhu pik u rəueiu. Iuəkir kotəməu təpiə əmə ikin. ?Kəni ko kəsotəniən nati kəti məmə kəməhuva ikinu e nəharəgiən u rəueiu o nak? Mətəu-inu nəharəgiən u, nipətin tikə, kəni təsitəu-pəniən lou.” ⁴¹ Nian təməni rəkis nəghatiən əha, kəni məniəhu nəghatiən mahli=pən ilah məmə okotagim min.

20

Pol təmuvən əpəha Masetoniə mine Akaiə

¹ Nian nərahian əha təmol naunun, Pol təmauin e nətəmi rəha Iesu məmə okəhuva kətiəh. Kəni mətəghati kəm lah o nem əskasikiən ilah. Kəni uərisig lan, tauiahruin ilah miet maliuək muvən əpəha Masetoniə. ² Təmuven əha ikin tepət ikin kəni mətəfən nəghatiən tepət kəm nətəmini rəha Iesu matem əskasik ilah, kəni miet=pa Kris. ³ Matig mos məuiğ kisil ikin əha, kəni uərisig təni məmə otos negəu kəti mitalig=pa Siria. Mətəu təmətəu məmə nətəm Isrel min kinautol nəghatiən oneuən kəti məmə okotohamu əpəha e negəu. Kəni təməuhlin rəhan nətəligiən, kəni məpəh negəu mətəliuək əmə mitalig=pən Masetoniə. ⁴ Nətəmini nətəm kəməutohtəu=pən e nian əha, kəti u Sopata nati Pirəs iətəm Perea, mine Aristakəs, mine Sekantəs, iətəm Təsalonaikə mil, mine Kaeəs iətəm Terpe, mine Timoti, mine nətəm Esia mil u Tikikəs mine Trofiməs. ⁵ Kəni e Filipai, nətəmi əha kəmotəupən məhuvən məutəhtahnin itimah əpəha taun Troas Esia ikin. ⁶ Nian Lafet rəha Piret U Is Tikə Lan təmol naunun, itimah iəmotos negəu kəti mohiet Filipai motaiu nian faif minəhuvən əpəha Troas, məhuvən moteruh ilah kəni motatig motos wik apiəpiə.

Iutikis təmimis kəni məmiəgəh min əpəha Troas

⁷ E Sarere lapin, iəməhuva kətiəh məmə iəkotəfaki, kəni motəuən, kəni mautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu. Kəni Pol təməghati kəm nətəmini mətəu-inu təhrun məmə olauig tatuvən məpəh ilah. Kəni təməghati mətəuarus nəlugi nian lapin.

⁸ Nipəgnəua nimə iətəm iəutəharəg ikin, in e nimə kəmol kilpin-ilpin təri. Kəni kəmasiəpən e lait tepət əha ikin. ⁹ Kəni iətəm aluə kəti, nərgin u Iutikis, tətəharəg e wintə ikin. Nian Pol tətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin mətəni mətəni, kəni Iutikis, napiliən təmos, əmeiko məməi pətigəm e wintə misipəri morin əpəha ləhtəni e niftəni. Kəni nipəg nəua nimə iətəm təməmei ikin, in tol kisil lan. Kəni nian kəmotəiuaiu məhuvən, mətəu tinimis rəkis. ¹⁰ Kəni Pol təmuvən misin nəulin e nikali iətəm aluə əha, kəni mələs məgəu=pa e nəhlmin mil, kəni məni=pən kəm lah məmə, “Nikitəmah təsahməiən. In tinəmiəgəh min.”

¹¹ Kəni Pol təməri min muvən əpəha ilis kəni mol Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha Iesu ilah min ilah, kəni ko motəuən pəti. Kəni təməghati min kəm lah mətəuarus tian, kəni məpəh ilah. ¹² Kəni ilah kəmotit iətəm aluə u məhuvən lahuənu. Nikilah tətəgiən mətəu-inu iətəm aluə təməmiəgəh min.

Kəmhiet Troas məhuvən Maelitəs

¹³ Kəni Pol təməni məmə otəliuək əmə muvən əpəha e taun əha Asos, mətəu itimah iəkəhuvən e negəu məhuvən mə iəkotələs əha ikin. Kəni itimah iəkotos negəu motəupən məhuvən əpəha Asos, kəni in tuərisig muva.

¹⁴ Nian təmiet=pa, iəkotit məhuvən e negəu. Kəni itimah rəfin məhuvən əpəha Mitilen. ¹⁵ Iəmotiet məhuvən ikin əha, kəni lauig lan iəkəhuva məutəməhli ihluə e nitəni əha Kios. Kəni lauig min iəkəhuva e nitəni əkəku Samos. Kəni lauig min iəpanəhuva Maelitəs kəni məhuvəri ikin. ¹⁶ Pol təməni rəkis məmə iəsotəhtulian Efəsis mətəu-inu təsolkeikeiən

məmə iəkotan pik əha e nītəni Esia. In təmalkut məmə iəkəhuvən uəhai Jerusiləm məmə in otuvən e lafet rəha Nauənien Vi kətəni məmə Pentekos.

Pol təmauiəhruin nətəmi asoli min rəha niməfaki əpəha Efəsis

¹⁷ Kəni nian iəməhuvəri əpəha Maelitəs, Pol təmahli=pən nəghatien əpəha Efəsis məmə eldə min rəha niməfaki mə okəhuva-to moteh in. ¹⁸ Nian kəməhuva, təməghati kəm lah məmə, “Itəmah nəkotəhrun rəkis rəhak noliən iətəm iatol nian iəmuva apis ikinu Esia mətəuarus=pa u rəueiu. ¹⁹ İəu ioluək əmə rəha İərmənig. Kəni rəhak nətəligien in ləhtəni əmə. Kəni nian rəfin nəhu nəhmtək tətaiu o təmah. Kəni nian rəfin iətatig e nian əskasik min, mətəu-inu nətəm İsrel kotolkeikei məmə okotuhamu iəu.

²⁰ “Itəmah nəkotəhrun məmə iəmətəghati kəm təmah mətəgəhun itəmah e niki nətəmini natimnati min iətəm otasiru e təmah, məsəhluaigien e nati kəti o təmah. İəməni=pinə rəfin e nipeğnəua nimə min kəni ihluə min e nəhmti nətəmini. ²¹ İətəni=pən əhruəhru kəm nətəm İsrel mine Nanihluə min məmə okotəkeikei mətəuhlin ilah e rəhalah nəmiəğəhien məhuva o Uhgın, kəni mətəhatətə e rəhatəmah İərmənig İesu Kristo.

²² “Kəni rəueiu əha, inatuvən Jerusiləm mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın təməni kəm iəu məmə iəkuvən. İəsəhrunien məmə oikəhratig əha ikin. ²³ Nati kətiəh əmə iəkəhrun məmə taun min rəfin iətəm iətuvən=pən ikin, Narmin Rəha Uhgın tətəni=pa kəm iəu məmə nian iəkuvən ikin əha, iəkatig e nərahien kəti kəni muvən e kaləpus. ²⁴ Kəni iəu iəsəginien e natimnati min əha. Nəmiəğəhien rəhak in nati əpnəpin əmə. Mətəu iəkolkeikei pik məmə iəkol naunun e uək u İərmənig İesu təməfa məmə iəkol o nəni pətigəmien nanusien təuvir e nəuvirien rəha Uhgın.

²⁵ “Otətəu-to. İəməghati kəm təmah e Narmənigien Rəha Uhgın, mətəu rəueiu əha iəkəhrun məmə itəmah rəfin onəsoteruh minien iəu nian kəti. ²⁶ Kəni iətəni=pinə kəm təmah əha rəueiu e nəhmti Uhgın məmə, nəmə itəmah kəti otuvən tərəh ikin, mətəu rəhan aru, səniəmə iəu iəmol. ²⁷ İəməni=pinə natimnati min rəfin kəm təmah iətəm Uhgın tolkeikei məmə onəkotəhrun.

²⁸ “Onəkotətəu vivi itəmah. Kəni nətəmini nətəm Narmin Rəha Uhgın təməfən e nəhlmitəmah, inu niməfaki rəha Uhgın. Kəni onəkotəkeikei məuteh vivi ilah təhmen e iətəmi rəha sipsip min tateh vivi rəhan sipsip min. İlah min əha, Uhgın təmos nəhmti lah e nira nətən nian təmimis e nigə kəməluau.* ²⁹ İnəhrun rəkis məmə nian iəkiet rəkis e təmah, nətəmini nəuvein iətəm kotəhmen e kuri arpin min okəhuva məmə okotus itəmah nətəmini rəha İesu. ³⁰ Itəmah aru min əmə nəuvein okəpanotəhtul moteiua mətəgəu nəghatien pəhrien məmə okotit rəkis nətəmini rəha İesu. ³¹ Kəni onəkotətəu vivi itəmah kəni məsotaluiən məmə e nu kisil iəməsəpəhien nəni-pinəien nəghatien u kəm təmah e nian min rəfin. Kəni nian nəuvein, iəmətasək o təmah.

³² “Kəni rəueiu əha, iətəfən itəmah e nəhlmi Uhgın mine nəghatien rəha nəuvirien rəhan kəm təmah. Nəghatien u nəsanəniən lanəha ikin məmə otol itəmah nəkotəskasik, kəni məfinə nəuvirien iətəm Uhgın təməni rəkis məmə otəfən kəm rəhan min nətəmini.

³³ “İəu səniəmə iətəmini iəkolkeikei pik nautə rəha iətəpəsin, məni rəhan uə napən iətəm katuvən lan. ³⁴ Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə iəu aru əmə, iatol uək o nosien natimnati iətəm iəu mine nətəmini kəutəhuərisig lak kotolkeikei o natigien. ³⁵ Nian nəmotəh rəhak noliən min, iəməgəhun suaru min əha kəm təmah məmə onəkotol lanəha motasiru e nətəmini u kəsotəskasikien. Kəni onəsotaluiən e nəghatien rəha İərmənig İesu iətəm təməni məmə, ‘Təuvir ağin o nətəmini u nətəm kəutəfən kəm nətəmini, mapirəkis in min u ilah kəutəhtənnin əmə məmə okəfən kəm lah.’ ”

³⁶ Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatien, təmeiuaui misin nəulin kəni məfaki ilah min ilah. ³⁷ Kəni kəmotasək pik motəskəlim Pol məutəgəhun nolkeikeien rəhalah ohni,

20:17 Uək 18:21 **20:18** Uək 18:19-19:10 **20:23** Uək 9:16; 21:11 **20:24** Uək 21:13; 2Tim 4:7 * **20:28** Suaru kəti min o nəuhlinien nəghatien u “nira nətən” in tol lanu: “niran aru.” **20:28** 1Tim 4:16; 1Pitə 5:2-4 **20:29** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31** 1Təs 2:11 **20:34** 1Kor 9:11-12 **20:34** Uək 18:3; 1Təs 2:9

kəni motauiaəhruin. ³⁸ Kəmotətəu tərəh pik məmə təməni kəm lah məmə okəsoteh minian nəhmtin. Kəni ilah min kəmotaliuək məhuvən əpəha negəu ikin.

21

Pol təmuvən Jerusiləm

¹ Nian iəmotauiaəhruin rəkis ilah, iəməhuvən e negəu kəni mohiet, motaiu əhruahru əmə o nitəni əkəku əha, Kos. Kəni lauig lan iəkəhuva e nitəni əkəku əha, Rotes. Kəni iəmhiet min ikin əha məhuva min e ikin kəti kətəni məmə Patarə, kəni məhuvəri ikin.

² Ikin əha iəmoteruh negəu kəti, kinatəni məmə otiet muvən əpəha Fonisiə. Kəni iəkotiuvig=pən lan mohiet min. ³ Itimah iəməhuva moteruh nitəni asoli əha Saiprəs, kəni motohtəu=pən e nikalin u pesi ikin kəni motaiu e nitəni Siriə. Negəu əha təmuva e taun əha Taea məmə otəmki-pari natimnati ikin. Kəni iəkəhuvəri ikin.

⁴ Ikin əha iəməhuvən moteruh nətəmi rəha Iesu. Kəni motatig itimah min ilah, motos nəfakian apiəpiə kəti. Kəni Narmin Rəha Uhgin təghati kəm lah, kəni ilah kəmotəni=pən əskasik kəm Pol məmə otəsuvəniən Jerusiləm. ⁵ Mətəu nian rəhatimah natigian ikinu tinol naunun, kəni iəkohiet minautəhuvən əpəha Jerusiləm, kəni nətəmi rəha Iesu ikin əha, mine rəhalah nıpətan min, mine nətilah min kəmohtəu=pən itimah iəkəhuvən əpəha itəhi e nıpəkil. Kəni motisin nəulitimah ikin motəfaki, kəni motauiaəhruin itimah min. ⁶ Kəni iəkəhuvən e negəu, kəni ilah kohtəlig=pən imalah min ikin.

⁷ Kəni negəu təmiet Taea maiu o nitəni Toleme. Kəni iəkəhuvəri məhuvən moteruh piatimah min, motos nian kətiəh. ⁸ Kəni lauig lan, iəkohiet min məhuvən məhuvəri əpəha e taun Sisəriə kəni məhuvən məutətig e nimə rəha Filip u iətəm tatuvən ikin min mətəni pətigəm nanusiən təuvir. Kəni in tatol səpin lan e nətəmini nətəm kəməfəri ilah aupən o nasiruiən e aposil min. ⁹ Nətin pətan kuvət kəsotohtəu-pəniən iərman. Nıpətan min əha kəutəni pətigəm nəghatien iətəm Uhgin tətəfən kəm lah.

¹⁰ Iəmotatig nian kisil uə kuvət ikin əha, kəni iəni kəti rəha Uhgin əpəha Jutiə təmuva, nərgin u Akapus. ¹¹ Təmuva meruh itimah kəni mələs rəkis kətəuti rəha Pol, kəni məlis əpumin aru nəhlmin mine nəhlkin lan, kəni məni pətigəm məmə Narmin Rəha Uhgin təməni kəm in məmə, “Nətəmi asoli nəuvein rəha Isrel okotəlis lanəha suah kəha rəhan u kətəuti, kəni motəfən e nəhlmi Nanihluə min əpəha Jerusiləm.”

¹² Nian iəmotətəu nəghatien əha, itimah nətəm ikin əha, iəmotəniəhu əskasik Pol məmə otəsuvəniən Jerusiləm.

¹³ Mətəu Pol tən=pa kəm timah məmə, “?Nəutasək onak? Nəkotol məutərəkin nikik o nuvəniən ikin əha. İəu iəsəginian o nuvəniən e kaləpus o nərgi İərməniğ Iesu, mətəu iətegəhan min məmə iəkimis ohni əpəha Jerusiləm.”

¹⁴ Nian iəmoteruh məmə ko Pol təsəuhlinian rəhan nətəligian, kəni iəkotəpəh əmə, məutəni məmə, “Pəh İərməniğ otol əmə məmə in tolkeikei mine.”

¹⁵ Iəmotatig nəuvetin u ikinu, kəni uərisig iəkotaipəi rəhatimah natimnati, motaliuək əmə məhuvən Jerusiləm. ¹⁶ Nətəmini nəuvein rəha Iesu əpəha Sisəriə kəmohtəu=pa itimah motit itəmah məhuvən e nimə rəha iətəm Saiprəs kəti u in iətəmi rəha Iesu nuvəh rəkis mətəuərus=pa əha rəueiu, nərgin u Nason. Kəni motapili ikin.

Pol təmuvən meruh Jemis

¹⁷ Nian iəməhuva Jerusiləm, piatah min nikilah təmagian pik məmə koteruh itimah.

¹⁸ Kəni lauig lan Pol mine itimah rəfin iəməhuvən məmə iəkoteruh Jemis. Kəni eldə min rəfin rəha niməfaki kəməhuva. ¹⁹ Pol təməni təuvir kəm lah kəni məni pətigəm vivi kəm lah natimnati rəfin ağin e rəhan naliuəkian iətəm Uhgin təmol kəm Nanihluə min.

²⁰ Nian kəmotətəu nəghatien əha, ilah rəfin nikilah təmagian, kəni motəni-vivi Uhgin.

Kəni motəni=pən kəm Pol məmə, “Piak. Ik ninəhrun rəkis məmə rəueiu əha nətəm Isrel təhmen e tausin tepət kinotəhrun Iesu, kəni ilah rəfin kəutaskəlim pik Lou rəha Mosis. ²¹ Ilah kinotətəu rəkis nəghatən nəuvein iətəm kətəni məmə nətəgətun nətəm Isrel əpəha ikin min pişin pişin məmə okotəpəh Lou rəha Mosis. Kəni motətəu məmə ik nətəni məmə okəsəhgi-pəniən nenətilah min, kəni məsotohtəu=pən minian kastim rəhatah.* ²² Rəueiu əha ilah okotətəu məmə ik ninuva u ikinu mətətig. ?Kəni okotəhro lanu əha rəueiu?

²³ “Təuvir məmə onəkol nati u iətəm iəutəni=pinə kəm ik əha rəueiu. Nəman kuvət u ikinu kəmotol nəniəskasikiən kəti ilah Uhgin. ²⁴ Olauig nəkəkeikei mit ilah məhuvən, kəni mos nəhmti rəhalah nati miəgəh min rəha sakrifais, kəni itəmah min ilah motol sakrifais rəha nafəliən iətəmi u Lou rəhatah tətəni. Kəni ilah kotəhrun nakien rəhn-kapə lah təpiə. Nian natol natimnati min rəfin əha, kəni nətəmini okotəhrun məmə kətəiuə lam, mətəu nīpəhriənən, ik nətəskəlim əhanəh Lou rəha Mosis.

²⁵ “Kəni rəueiu iəkəni Nanihlua min nətəm kəutəhatətə e Iesu. Itimah iəmotahli=pən rəkis nauəuə kəti kəm lah. Nauəuə əha tətəni lanu rəhatimah nəghatən məmə ilah okəsotuniən nīrə, mine nauəniən u katol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni məsotuniən nati miəgəh u kəmarin nentəui mətəu-inu niran əpəha ikin e nīpətin, kəni məsotoliən təfagə e pətan.” Kəni Pol təmegəhan e nəghatən əha.

²⁶ Kəni lauig lan, Pol mine nətəmi əha kuvət kəməhuvən motol natimnati iətəm Lou tətəni. Kəni Pol təmuvən əpəha e Nimə Rəha Uhgin məmə otəni=pən kəm pris min məmə nian kuvəh əha ikin tətətig əhanəh məmə Lou tətəni, kəni pris min okotol sakrifais kuvət təhmen e nətəmi min əha.

Nətəm Isrel kəmotaskəlim Pol əpəha e Nimə Rəha Uhgin

²⁷ Nian tinuva iuəkir o nian səpin iətəm sakrifais rəha nafəliən otol naunun lan, nətəm Isrel nəuvein kəmotəpən Esia aupən, kəmotafu Pol əpəha e Nimə Rəha Uhgin kəni kinautos nətəmini tepət əha ikin əha minautahli=pən min nigəm e nikilah, kəni nətəmini min əha kəmotaskəlim Pol, ²⁸ mətəgət əfəməh lan məmə, “!Ei, nətəm Isrel! !Əhuva motasiru e timah! Suah əpələ in əpə iətəm tatuvən ikin min rəfin mətəgətun nətəmini məmə okotəməki e tah mətəni kəm lah min məmə Lou rəha Mosis in nati əpnəpin əmə mine Nimə Rəha Uhgin. Kəni mit Nanihlua min məhuva ikinu imatah pişin əmə ikin e Nimə Rəha Uhgin, kəni noliən əha təmatgəhli Lou kəni minol tinamikmik u ikinu.” ²⁹ Kəmotəni lanəha mətəu-inu kəmoteruh suah kəha Trofiməs iətəm Efəsis təmətəliuək ilau Pol əpəha i taun. Kəni nikilah təhti məmə kəta Pol təmit miəuva əha ikin əha e noan rəha nətəm Isrel əmə əpəha e Nimə Rəha Uhgin.

³⁰ Kəni nətəmini rəfin e taun kəmotəgət əfəməh o nati əha, motaiu məhuvən mōtaskəlim Pol moteikəpan mohiet e Nimə Rəha Uhgin. Kəni pris min kotahtipəsəg uəhai əmə e doə e Nimə Rəha Uhgin. ³¹ Nian kəmotalkut məmə okotohamu Pol, kəni iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom əpəha Jerusiləm, təmos nəghatən məmə katol nati asoli kəti əpəha i taun. ³² Kəni təmauit məmki rəhan min nəuvein soldia min mine nətəmi asoli min lan motaiu məhuvən əpəha ikin nətəmini kəutoh Pol ikin. Nian nətəmini kəmotafu ilah, ilah kotəpəh nohiən Pol, mətəhtul mətəpnəpin əmə.

³³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təmuva o Pol maskəlim, kəni magət e rəhan min soldia min kəhuva mətəlis e sen keiu. Kəni mətətapuəh o nətəmini məmə, “?İətəmi pəh u? ?Təmol nati tərəh nak?” ³⁴ Kəni nīmənin nətəmini nəuvein kəutəni nəghatən pişin, nəuvein kəutəni nəghatən pişin. Mətəu kinotəruru əhruahru nəukəti nəghatən, kəni nəghatən tinepət. İətəmi asoli rəha soldia min tinəruru məmə kəməhro lanu, kəni magət e rəhan min soldia min məmə okotələs Pol məhuvən e nimə rəhalah.

21:20 Uək 15:1,5 * **21:21** Inu nəghatən eiua məmə Pol təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəpəh nītəu-pəniən Lou, kəni məsotəhgi-pəniən nətəmini. Mətəu təməni kəm Nanihlua min məmə nikilah təsəhtən məmə okotəkeikei motohtəu=pən Lou mine kəkeikei kəhgi=pən ilah. **21:24** Nam 6:1-20; Uək 18:18 **21:25** Uək 15:29 **21:26** 1Kor 9:20 **21:29** Uək 20:4

³⁵ Nian Pol tinatəpag-əpag pəri məmə otuvən imə, kəni soldia min kəmotəpən ohni kəni motləfəri, mətəu-inu nətəmini nikilah tətəhmə pik məmə okotoh. ³⁶ İlah rəfin kəmutəhuərisig məutəni əfəməh məmə, “!Otohamu! !Otohamu!”

Pol təməni nıpılğan nəghatıən

³⁷ Nian kəmotələs məhuvən məmə okotevig=pən imə, kəni Pol təni=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min e nəghatıən Kris məmə, “İəkolkeikei məmə iəkəni nati kəti kəm ik.”

Kəni iətəmi asoli rəha soldia min təni məmə, “?Nəkəhrun nəghatıən e nəghatıən Kris?” ³⁸ Nikik təhti məmə ik iətəm İjip u nəmətalkut məmə nəkələs iahu rəhatımah kəpmən əupən, kəni məmki nətəmini fo-tausin u Nətəmi Rəha Nuhamuiən Nətəmini, kəni məhuvən məutatig əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. ?Ik uə kəpə?”

³⁹ Mətəu Pol təni məmə, “Kəpə. İəu iətəm İsrel u. İəməir əpəha e nıtəni Silisiə e taun asoli Tasəs, kəni iəu iətəmi kəti rəha taun əha. Pale, iəmə nəkegəhan lak pəh iəkəghati-to kəm nətəmi min əha.” ⁴⁰ Kəni tegəhan lan.

Kəni Pol təhtul pəri əpəha kətəgəpag-əgəpag ikin məfəri nəhlmin məmə okəsotagətıən. Nian kəməsotagətıən, kəni təghati kəm lah e nəghatıən İsrel məmə,

22

¹ “Tatə min mine piak min. Otətəlig-to lak. Pəh iəkəni rəhak kəm təmah.” ² Nian kəmotətəu məmə təməghati kəm lah e nəghatıən əhruahru rəhalah, kəni nəgətıən təmikə ağin məutətəlig lan.

Kəni təni məmə, ³ “İəu iətəm İsrel. İəməir əpəha Silisiə e taun əha Tasəs, mətəu iəməpət u Jerusiləm. Kəmalıel təməgətun iəu. Təməgətun vivi iəu e Lou rəha tıpitah min məmə iəkitəu=pən əhruahru. Kəni e nian əha, iəmətəsanən o noliən natimnati iətəm Uhgın tolkeikei təhmen e təmah u rəueiu.

⁴ “Əupən iəmatitəu məmə iəkol nərahıən kəm nətəmini nətəm kautohtəu=pən Suaru Rəha İesu. Kəni mətaskəlim ilah, nəman mine nıpətan, mətəmki=pən ilah e kaləpus kəni mol nəuvein kohmis. ⁵ Nəghatıən min u pris asoli ağin mine nətəmi asoli min rəha kaunsil rəhatah kotəhrun nəniən məmə nıpəhriənıən. E nian əha, iəmos nəniən rəhalah e nauəuə mautegəhan lak məmə iəkuvən o nətəm İsrel əpəha Təmaskis. İəu iəmuven ikin əha məmə iəkəskəlim nətəmini min əha rəha İesu məlis ilah e sen məmki ilah muva məmki=pən ilah e kaləpus əpəha Jerusiləm məmə kol nalpiniən kəm lah.

Pol təməni pətigəm məmə təməhro lanu mıtəupən İesu

(Uək 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “E nian mıtıgar tınalelin əmə, kəni inuva iuəkir o Təmaskis, kəni nəgəhagıən kəti tatuəu tərüən vivi, təmsipən e neai, masiəgəpin iəu. ⁷ Kəni iəksipəri morin e nıftəni. Mətəu nəuia iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘!Sol! !Sol! ?Təhro natol tərəh lanu lak?’

⁸ “Kəni iəkəmə, ‘?Mətəu İərməniğ ik pəh?’

“Kəni təni məmə, ‘İəu İesu, iətəm Nasərit u iətəm ik natol tərəh lan.’ ⁹ Nətəm kəmutəhuərisig lak e suaru kəmoteruh nəhəgəhagıən əha, mətəu kəməsotətəuiən nəuia suah kəha iətəm təməghati kəm iəu. ¹⁰ Kəni iəkətapuəh ohni məmə, ‘?İərməniğ, iəkəhro lanu əha rəueiu?’

“Kəni İərməniğ təni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul maliuək muven əpəha Təmaskis. Kəni suah kəti əha ikin əha, in otəni=pinə kəm ik natimnati rəfin iətəm Uhgın tınəni rəkis məmə ik onəkol.’ ¹¹ Mətəu-inu nəhəgəhagıən əha təsanən pik, kəni mol nəhmtək təpis, kəni nətəmini nətəm kəutəhuərisig lak kotos əmə nəhlmək motit iəu iəkəhuvən Təmaskis.

¹² “Kəni suah kəti əha ikin əha, nərgin u Anənaiəs, in suah kəti iətəm tatos vivi Lou rəhatah, kəni nətəm İsrel əha ikin əha kəutisiai pik. ¹³ In təmuva kəni meruh iəu məhtul=pa iuəkir ohniəu məmə, ‘Piak Sol, rəueiu əha nəhmtəm otair min.’ Kəni e nian

əmə əha, nəhmtək təmair mīn kəni inateruh in. ¹⁴ Kəni təni=pa kəm iəu məmə, ‘Uhgīn rəha tīpītah mīn aupən, in tāmītəpīn rəkis ik məmə ik onəkəhrun natimnati iətəm in tolkeikei. Kəni ik onəkəruh iətəm Əhruahru kəni onəkətəu rəhan nəghatīən e nohlin. ¹⁵ Onəkəkeikei mənī pətīgəm kəm nətəmimi rəfin natimnati iətəm ik nəmətəu kəni meruh. ¹⁶ ?Kəni rəueiu əha, nətəhtahnin nak? Əhtul muvən məfaki=pən kəm İesu, kəni kol bəptais lam, kəni in otafəl rəham noliən tərəh mīn.’ ”

Uhgīn təmahlipən Pol kəm Nanihluə mīn

¹⁷ Kəni təmatəni məmə, “Uərisig e nati u, kəni iəkuvən Jerusiləm. Nian iəmuven ikin əha, iəmuven e Nimə Rəha Uhgīn mətəfaki, kəni meruh nəməhlairiən kəti iətəm Uhgīn təməfa. ¹⁸ E nəməhlairiən əha, iəmeruh İərmənig tətəni=pa kəm iəu məmə, ‘Əhtul uəhai əha rəueiu agīn miet Jerusiləm. Mətəu-inu nətəmi u ikinu ko kəsotətəligiən e rəhak nəghatīən iətəm ik nətəni.’

¹⁹ “Mətəu iəkəmə, ‘İərmənig, nətəmi mīn əha kotəhrun vivi məmə aupən iəmatuvən e nimə mīn rəha nuhapuminiən mətəskəlīm nətəmi u kəutəhatətə lam muva mətəlis ilah mətəmki=pən ilah e kaləpus. ²⁰ Kəni nian nətəmimi kəmotəhtimu Stipin, kəni niran təmaiū mətəu-inu təmatəni pətīgəm ik. Mətəu iəu mīn, iəmatəhtul itimah milah. Kəni nīkik tətəgiən mətəu-inu kəutəhti Stipin e kəpiel, kəni mətəh rəhalah natimnati.’

²¹ “Mətəu İərmənig təməni=pa kəm iəu məmə, ‘Uvən. Mətəu-inu iəu iətəhli=pən ik ikin əha kəm Nanihluə mīn məmə onəkəni pətīgəm rəhak nəghatīən kəm lah.’ ”

²² Kəni kəmutətəlig vivi lan mətəuərus təni nəghatīən əha. Mətəu nian kəmotətəu nəghatīən əha, motetə motəgət əfəməh məmə, “!Otīləfətīgəm suah u, kotəhamu! !Təsəuviriən məmə otəmiəgəh mətətig!”

²³ Kəmutəkeikei məutəgət əfəməh motərazi əpnəpīn əmə rəhalah napən, məutəmki nīməulul məutərazi əpnəpīn əmə lan mətəu-inu nīməha tīnol pīk ilah. ²⁴ Kəni iətəm Rom u in tēpət e soldia mīn təni məmə okələs kan əpəha e nimə rəha soldia mīn. Kəni təni məmə okəlis mətəu-inu tolkeikei məmə Pol otəni kəm in məmə nətəmimi kotəgət pīk lan lanəha onak.

²⁵ Mətəu nian kəmutiūvi-ərain vivi Pol məmə okotalis, kəni təni=pən kəm nətəmi asoli mīn əha kəti rəha soldia mīn u kəutəhtul iuəkīr ohni məmə, “!Ei! İəu iətəm Rom u. ?Təhruahru məmə onəkotalis iəu nian iəsuvən əhanəhiən e kot?”

²⁶ Nian iətəmi asoli rəha soldia mīn təmətəu nəghatīən əha, təmuven meruh iətəmi asoli u in tēpət e lah mənī=pən kəm in məmə, “Ei! ?Nak u natol? !Suah u in iətəm Rom!”

²⁷ Kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn əha tətəpuəh o Pol məmə, “!Ei! Əni-vivi-to məmə ik iətəm Rom pəhriən uə kəpə.”

Kəni Pol təni məmə, “Əuəh. İatəni pəhriən.”

²⁸ Kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn təni məmə, “İəmətəou mənī asoli o nəgəhan-pəniən iəu məmə iəkuva iəu iətəm Rom.”

Mətəu Pol təni məmə, “İəu iəsətəouiən nati kəti. Rəhak tatə in iətəm Rom. Kəni tol lanəha, iəu iətəm Rom.”

²⁹ Kəni əmeiko soldia mīn nətəm kəmutəhtul maru məmə okotalis Pol kəmutəuit motan e nəmtəhləh məhuvən isəu. Kəni nian iətəmi asoli əha təməhrun məmə Pol in iətəm Rom, kəni təməgin mətəu-inu tīnəlis rəkis e sen, kəni inu tətəhti lou rəha Rom.

Pol təməhtul aupən e kaunsil

³⁰ Kəni lauig lan, kəni iətəmi asoli rəha soldia mīn əha tolkeikei məmə otəhrun əhruahru məmə təhro nətəm İsrəl kautol lanəha e Pol. Kəni mənī kitis rəkis sen lan, kəni mauin e pris asoli mīn mīne nətəmi asoli rəha kaunsil rəha nətəm İsrəl məmə okotəharəg motəghati, kəni muvən mələs Pol muva təhtul aupən e lah.

23

¹ Kəni Pol tāməsal=pən əhruahru əmə o nətəmimi rəha kaunsil, kəni mənəni məmə, “Piak min. E rəhak nəmiəgəhiən aupən mətəuarus=pa u rəueiu, iəsitəu=pən aginiən e nīkik məmə iəmol nati tərəh kəti e nəhmti Uhgīn.” ² Kəni pris asoli agin Anənaiəs tənə=pən kəm iətəmi kəti tətəhtul iuəkir ohni məmə, “Em=pən nohlin.” ³ Mətəu Pol təmənə=pən kəm in məmə, “!Uhgīn otol min lanko lam! Ik nəkəhmen e nimə iətəm kəmoḥ pik e al ruən əmə ihluə, mətəu tamikmik əpəha imə. ?Təhro nətəharəg u ikinu mətakil iəu e Lou rəhatah, mətəu ik nəməni məmə kəti otem iəu? Ik nīnatgəhli rəkis Lou əha.”

⁴ Nətəm kəmautəharəg iuəkir o Pol kotəni məmə, “?Təhro nətəghati rah e pris asoli agin rəha Uhgīn?”

⁵ Kəni Pol tənəni məmə, “Piak min. Iəu iəsəhrun aginiən məmə in pris asoli agin rəha Uhgīn. Mətəu iəu iəkəhrun məmə Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni lanu məmə, ‘Səghati rahien e nətəm kotepət lam.’ ”

⁶ Kəni təmafə məmə nīkali kaunsil nəuvetīn ilah Satusi min, kəni nīkalin nəuvetīn ilah Farəsi min. Kəni in təmagət əfəməḥ məmə, “Piak min. Iəu Farəsi kəti. Rəhak tatə mine tipik min, ilah Farəsi min. Mətəu nətəmi min u kotolkeikei əmə məmə okotiuvī pətigəm iəu e kot mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəligiən e nəhatətəiən u rəhatah məmə iətəmi tēmimis otəpanəmiəgəḥ min.”

⁷ Nian təmənəni rəkis əmə nəghatiən əha, kəni Farəsi mine Satusi min kəmotagət asoli e lah min əpəha imə e kaunsil, kəni minautəhapu ilah min, minautol nəniən keiu. ⁸ Mətəu inko Satusi min kəutəni məmə nian iətəmi timis, ko təsəmiəgəḥ minien. Kəni məutəni məmə nagelo min kohkə, kəni narmin tikə. Mətəu Farəsi min kəutəni məmə, nati milahal əha, ilahal nīpəhriənien.

⁹ Mətəu-inu o nati əha, ilah kəmotagət pik ohni. Kəni nəghatiən rəhalah təməri muvən ilis.

Kəni nəgətun min nəuvein rəha Lou u Farəsi min, kəmotəni əskasik məmə, “Itimah iəsoteruh-pəniən nəghatiən tərəh kəti mine e suah u. Nəmə təhro nīpəhriənien məmə narmin kəti uə agelo kəti təməghati kəm in.”

¹⁰ Kəni nəghatiən təməskasik pik iuəkir kəutoḥ ilah min. Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, təgin məmə nətəmimi rəha kaunsil okotearis-earis Pol nəmə okotaskəlim. Kəni tahli=pən rəhan soldia min məmə okəhuvən motələs rəkis Pol məhuvən min əpəha imalah ikin.

¹¹ Kəni lapin əmeiko, İərmənig təmuva o Pol mənəni=pən kəm in məmə, “Nati əha, nati əpnəpin əmə. Səginien. Ik nəməni pətigəm rəkis iəu u ikinu Jerusiləm. Kəni onəkol min əpəha Rom.”

Nətəm Isrel nəuvein kəmotəni oneuən məmə okotohamu Pol

¹² Kəni lauig lan, nətəm Isrel nəuvein kəmotəharəg e nəghatiən kəti, kəni motəni oneuən məmə okotohamu Pol. Kəni motol nəniəskasikiən kəti məmə okəsotəuəniən mine motəmnim nəhu motətəuarus kotohamu Pol. Kəni nəmə okotətgəhli nəniəskasikiən əha, pəḥ Uhgīn otəḥ ilah kohmis. ¹³ Ilah tapirəkis fote nətəm kəmotol oneuən nəghatiən əha.

¹⁴ Kəni kəməhuvən o pris asoli min, mine nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel, motəni=pən kəm lah məmə, “İəmotol nəniəskasikiən kəti məmə iəsotəuəniən mətəuarus iəkotohamu Pol. ¹⁵ Kəni itimah mine nətəmi rəha kaunsil onəkotəkeikei motahli=pən nəghatiən kəm iətəmi asoli rəha soldia min rəha Rom motətapuəḥ ohni məmə, otəkeikei mələs Pol muva u ikinu, kəni moteiuə lan məmə onəkoteruh o natimnati min əha rəhan. Kəni itimah oiəkotəhluaig e suaru məutəhtahnin məmə okotələs motəhuva, kəni iəkotaskəlim motohamu.”

¹⁶ Mətəu rəhn iəuanien Pol kəti iərman, nəti nəuvinin, tətəuə nəghatiən əha, kəni muvən əpəha ima soldia min ikin mənəni pətigəm kəm Pol.

¹⁷ Kəni Pol taun e iətəmi asoli kəti rəha soldia min tuva, kəni tənı=pən kəm in məmə, “Pale, onəkit iətəm aluə u muvən teh iətəmi asoli rəha soldia min. In tatos nəghatıən kəti məmə otəni kəm in.”

¹⁸ Kəni soldia əha tit mian o iətəmi asoli e lah. Kəni mənı=pən kəm in məmə, “Suah u Pol iətəm tətətiğ e kaləpus, təmauin lak məmə oiəkit iətəm aluə u muva kəm ik. In tatos nəghatıən kəti məmə otəni kəm ik.”

¹⁹ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha, tos nəhlmi suah u mian əpəha ikin kəti ilau pişin əmə, kəni mətəpuəh ohni məmə, “?Nati nak əha nəmə nəkeh iəu ohni?”

²⁰ Kəni suah u tənı məmə, “Nətəmi asoli min əpəha Isrel kəmotegəhan rəkis məmə olauig kəhuva motətapuəh ohnik məmə onəkit Pol mian əpəha e kaunsil rəhalah. Okoteiuə lam məmə kaunsil tolkeikei əmə oteruh vivi min-to nəghatıən min rəha suah kəha.

²¹ Mətəu pale, segəhanıən e lah kotıuvi=pən ik. Mətəu rəhalah nətəmi tapirəkis fote okəhuva motəhluaig e suaru mətəhtahnin. Ilah kəmotol nəniəskasikiən kəti məmə okəsotauəniən məsotəmnimiən nəhu mətəuarus okotohamu Pol. Kəni minəutəhtul maru əmə əha rəueiu məmə okotol nati əha, mətəhtahnin əmə rəham nəghatıən.”

²² Kəni iətəmi asoli rəha soldia min əha tənı məmə, “Səni minıən kəm suah kəti məmə nəməni=pa nəghatıən u kəm iəu.” Kəni mahli=pən tatuvən.

Kəmahlipən Pol kəm Filiks u kəpmən rəha Rom

²³ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min taun e rəhan iətəmi asoli keiu mənı=pən kəm lau məmə, “Okian muəni kəm soldia min ilah rəfin fo-hanrit-səpınte məmə okotəhtul maru o nuvəniən Sisəriə. Kəni tu-hanrit okotalıuək əmə, kəni səpınte okotasuə e hos, kəni tu-hanrit nətəm okotəmki nıəu okotalıuək əmə. Okohiet e nain klok əha rəueiu lapın.

²⁴ Kəni motəkeikei kaləs hos nəuvein məmə Pol otasuə e lah, kəni motələs məhuvən kəm kəpmən əha Filiks, kəni mauteruh vivi məmə okəsoliən nati kəti lan e suaru.”

²⁵ Kəni iətəmi asoli rəha soldia min tətətei nauəuə kəti məfən kəm lau məmə okuos mian muəfən kəm kəpmən asoli əha Filiks. Nauəuə u tətəni məmə,

²⁶ “Filiks. Ik iətəm ilis pik pəhriən. Iəu Klotias Lisias iətətei nauəuə kəm ik iətəm nətərməniğ e kəpmən, kəni iətəni təuvir kəm ik.

²⁷ Suah u, nətəm Isrel kinotaskəlim rəkis, kəni iuəkır kotohamu. Mətəu iəmətəu məmə in iətəm Rom, kəni iəkuvən itimah rəhak soldia min motələs rəkis o lah. ²⁸ İəmolkeikei məmə iəkeruh-to məmə nati nak təmol təsəhruahruıən koteruh=pən lan, kəni iəməni məmə rəhak soldia min okotələs məhuvən e kaunsil rəhalah. ²⁹ Kəni iəmeruh məmə in təsoliən nati kəti tərəh mine məmə otimis ohni, uə tuvən e kaləpus ohni. Nəghatıən min əha kəutətu=pən lan, ilah natimnati min əmə e rəhalah əmə Lou.

³⁰ Mətəu uərisig, suah kəti təmuva mənı=pa kəm iəu məmə nətəm Isrel kautol oneuən nəghatıən kəti məmə okotohamu, kəni nikik təhti məmə təuvir məmə iəkahli=pınə kəm ik. İnəni=pən rəkis kəm nətəmi min əha kəutəməki lan məmə okəhuvnə motəni=pınə kəm ik nati tərəh min iətəm kəuteh=pən lan.

Inəha naunun rəhak nəghatıən.”

³¹ Kəni soldia min kəmotol əmə məmə inu mine iətəmi asoli rəhalah təməni. Kəmotələs Pol motəsəu-pah e taun əha Antipatris lapın. ³² Kəni lauig lan, soldia min iətəm kəmotaiu e hos min, ilah əmə kotos Pol motəsəu-pah min. Kəni soldia nəuvein min kəmohtəliğ=pa imalah ikin. ³³ Soldia min u kəmotasuə e hos kəmotələs məhuvən əpəha Sisəriə, kəni motəfən nauəuə kəm iətəmi asoli əha Filiks, kəni motələhu=pən Pol e nəhlmin. ³⁴ Nian kəpmən u təməfin nauəuə, kəni mətəpuəh o Pol məmə, “?Ik iətəm iə?”

Kəni Pol təməni məmə, “İəu iətəm e profens rəha Silisia.”

³⁵ Kəni kəpmən təməni məmə, “Nian nətəmi okəhuva motəni pətıgəm natimnati kauteruh=pən əhanəh lam, iəu oiəkəni kot otəharəg o nətəliğıən u rəham, kəni iəu iəkakil.” Kəni mənı=pən kəm rəhan min soldia min məmə okotəfən Pol e nimə rəha kəpmən rəha Rom iətəm Kig Herot Asoli təmuvləkin aupən, mətaskəlim əha ikin.

24

Pol tāmāhtul aupən e Filiks e kot

¹ Nian faif tinuvən rəkis, kəni pris asoli agin nərgin u Anənaiəs, tāmuvən Sisəriə ilah nətəmi asoli min nəuvein rəha Isrel mine iətəm təhrun vivi lou kəti, nərgin u Tetaləs.* Nian kəməhiet=pa, kəni məhuvən motəhtul e nəhmti Filiks məmə okotəni nəghatien min iətəm nikilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahruian. ² Kəni kəmotauin e Pol məmə otuva imə e nəghatien, kəni Tetaləs tətəni=pən nəghatien min rəhalah kəm Filiks məmə, “Iətəmi asoli. Iautisiai pik ik mətəu-inu ik ilis pəhriən. Kəni noliən rəham e nəmkien itimah in təhruahru vivi. Imatimah ikin təməlinu nuvəh rəkis mətəuarus=pa u rəueiu matuvən əhanəh. E narmənigien rəham u ikinu nəmol vivi natimnati tepət məmə otol nəmiəghien mine natigien rəhatimah təuvir. ³ Kəni nian rəfin kitah kəutətəu təuvir e natimnati min əha, kəni iəkotəni-vivi pik ik ohni. ⁴ Iəsolkeikeien məmə iəkaskəlīm pik ik, mətəu iəkətapuəh ohnik məmə onəkasiru e timah mətəlig vivi-to e nəghatien əkuəkir u rəhatimah.

⁵ “Itimah inotafu rəkis məmə suah kəha in iətəmi tərəh kəti. In nəukəti nərahien tepət e ikin min e nitəni min. In tatəhlili itimah nətəm Isrel məmə iəkotərakin kəpmən, kəni iətəmi asoli rəha nətəm kəutuərisig e suah əpələ iətəm Nasərit. ⁶ Kəni in mətəlkut məmə otol Nimə Rəha Ughin tamikmik e nəhmti Ughin, kəni iəkotaskəlīm.† ⁸ Kəni məmə nəkətapuəh ohni, nəkəhrun nətəuian nəghatien min u tiet e nohlin iətəm iətəni=pinə kəm ik.”

⁹ Kəni nətəm Isrel kəmotegəhan e nəghatien rəha louiə əha mətəni məmə, “Nəghatien min rəfin əha, in nīpəhriənien.”

Pol təmuhalpin nəghatien

¹⁰ Kəni Filiks torin=pən rəhn-kapə kəm Pol məmə otəghati. Kəni Pol təghati məmə, “Iətəmi asoli Filiks. Iəu iəkəhrun vivi məmə ik nəmətakil e kot nətəmini u ikinu imatimah ikin o nu tepət rəkis. Kəni tol lanu nikik tagien məmə iəkəni pətigəm nīpilgan nəghatien rəhak kəm ik. ¹¹ Iəu iəmuven Jerusiləm məmə iəkuven məfaki. Kəni rəueiu əha nian tueləf əmə tinuva minuvən rəkis. Kəni ik nəkəhrun nətəpuəhien o nati u məmə in nīpəhriənien uə neiuəien. ¹² Nətəmi min u kəutətu=pa nəghatien u lak, kəsoteruhien mine məmə iəkuərgəhu itimlau suah kəti əpəha e Nimə Rəha Ughin. Kəni məsoteruhien məmə iatol nətəmini kəutorgəhu əpəha e nimə rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel, uə ikin min əpəha i taun. !Kəpə! ¹³ Kəni ko təsəgəhun əhruahruian kəm ik məmə nəghatien iətəm kəutəni lak u rəueiu in nīpəhriənien, mətəu-inu in neiuəien.

¹⁴ “Mətəu iəkəhrun nəni-pinəien kəm ik məmə nīpəhriənien məmə iatitəu=pən Suaru Rəha Iesu iətəm nətəm Isrel kotəni məmə in nəfakien eiua. Mətəu iəu iətəfaki kəm Ughin rəha tipitimah min, kəni iəu iətəni nīpəhriənien e nəghatien min iətəm kəmətei e Lou rəha Mosis mine nəghatien rəha iəni min rəha Ughin aupən. ¹⁵ Iəu iatələhu=pən əmə rəhak nətəligien kəm Ughin məmə in otol kəm nətəmi kəməhmis məmə okotəmiəgəh min, nətəmi min u kotəhruahru mine nətəm kəsotəhruahruian. Inu nətəligien kətiəh əmə nikilah tətəhti. ¹⁶ Mətəu-inu tol lanəha, kəni iətəlkut pik məmə iəkol nati iəu iəkəhrun məmə təhruahru e nəhmti Ughin mine nətəmini.

¹⁷ “Uərisig e nu nəuvein nian iəmiet u ikinu Jerusiləm, kəni iəmitəlig=pa min məmə iəkəs məni muven kəm nanrah min imak ikin, kəni mol sakrifais min əpəha e Nimə Rəha Ughin. ¹⁸ Kəni nian iəmatol əhanəh nati əha, kəni inəhruahru rəkis e nəhmti Ughin, kəmoteruh iəu əpəha e Nimə Rəha Ughin. Kəni səniəmə itimah nətəmini tepət, kəni

* **24:1** Iətəm təhrun vivi lou u in suah kəti iətəm tətəghati e kot. **24:5** Uək 17:6 † **24:6** E kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəmətei e nəghatien Kris aupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm tatilpin nəghatien u mətəni məmə, “6 Kəni iəmotəni məmə iəkotohtəu=pən nəghatien kəti lan e kot e noliən rəha Lou rəhatimah. 7 Mətəu Lisias iətəm tətarmənig e soldia min, tinətəu nəniən rəhatimah, kəni ilah rəhan min nətəmini kinautiuvu rəkis əsanən suah u o timah. 8 Kəni mələhu nəniən kəti məmə nətəmini iətəm kəuteruh=pən nərahien kəti e suah u, otəkeikei muva məni=pinə kəm ik.” **24:6** Uək 21:28-30 **24:15** Jon 5:28-29

məsotorgəhu minian. ¹⁹ Mətau nətəm Isrel nəuvein kəmotšipən Esia, kəmutəhtul əha ikin e nian əha. Kəni nəmə kəutos nəghatien kəti tərəh lak, təuvir əmə məmə ilah okəhuva motəhtul e nəhmtəm motəni pətigəm. ²⁰ Mətau nəmə kəpə, təuvir məmə nətəm Isrel min u kəutəhtul u ikinu, okotəni=pinə əhruahru kəm ik nəghatien rəha kaunsil rəhalah nian iəməhtul e nəhmtilah. Pəh kotəni məmə nati nak iəmol təsəhmenian. ²¹ Kəmotəməki lak o nəghatien kətiəh əmə məmə nian iəməhtul aupən e lah, magət əfəməh e lah məmə, 'Itəmah nəutakil iəu u rəueiu mətau-inu iəu iətəni nīpəhriənian məmə nətəm kəmoħmīs okotəmiəgəh min.' "

²² Suah əha Filiks in təhrun vivi Suaru Rəha Iesu. Kəni təmasisig e nəghatien əha məmə, "Nian Lisias u iətəm tətarmənig e soldia min otiet=pa ikinu, kəni iəmanəfinə nəghatien e nəharəgian u rəueiu." ²³ Kəni Filiks təməni=pən kəm iətəmi asoli e soldia min məmə otaskəlim Pol, mətau oteğəhan lan məmə in otol natimnati nəuvein. Kəni meğəhan e rəhan min məmə kotəhrun nosian natimnati iətəm in tolkeikei məhuva kəm in.

Pol təməghati kəm Filiks mine rəhan pətan

²⁴ Kəni uərisig e nian nəuvein, Filiks təmit rəhan pətan Trusilə muva u in pətan Isrel kəti. Kəni Filiks təni=pən kəm lah məmə okotit Pol məhuva-to təhtul aupən lan. Kəni nian Pol təmuva, kəni mətəghati kəm lau mətəni=pən noliən min rəha nəhatətəian e Kristo Iesu. ²⁵ Kəni Pol təməni pətigəm rəhan nīpəgnəmtin min kəm lau məmə otiuvi rəhalau nətəligian. Kəni nian in təməghati e noliən rəha nəmiəgəhian iətəm təhruahru, mine noliən iətəm suah kəti tətarmənig e rəhan nətəligian mine noliən min, mine nian Uğin otakil nətəmini lan, kəni Filiks təməgin pik kəni məni məmə, "Tinəhmen. Iet-tə. Nəmə iəkos nian kəti min, kəni iəmanauin min lam." ²⁶ Kəni nian tepət tətəni=pən məmə Pol otuva mətuəghati, mətau-inu in tolkeikei məmə otətəu Pol, mətau nati kəti min, nikin təhti məmə təhro Pol otəfən məni kəti kəm in pəh in tahli pətigəm.

²⁷ Kəni nian tinos nu keiu, Filiks təmeiuiəu e kəpmən, kəni suah kəti nərgin u Posias Festəs təmos nimein. Mətau Filiks təməpəh Pol tətətig əmə e kaləpus məmə otol niki nətəm Isrel tagian.

25

Pol təmətapuəh məmə

oteruh Sisə

¹ Nian Festəs təmol kəpmən minos əmə nian kisil, kəni miet Sisəria muvən əpəha Jerusiləm. ² Ikin əha, pris asoli min mine nətəmi asoli min rəha Isrel kəmotəni=pən kəm Festəs nakilian rəhalah e natimnati nəuvein iətəm nikilah təhti məmə Pol təmol təsəhruahruian. ³ Kəmotətapuəh o Festəs mə otəkeikei masiru e lah mol nəuialah, kəni motolkeikei məmə otahli=pən Pol titəlig=pən əpəha Jerusiləm, mətau-inu ilah kəmotol oneuən nətəligian məmə okotohamu Pol e suaru. ⁴ Mətau Festəs təni məmə, "Pol otətətig əmə e kaləpus əpəha Sisəria. Kəni otəsuvəhian, iəkitəlig=pən əha ikin. ⁵ Kəni rəhatəmah nəuvein nətəmi asoli okotəkeikei motətəu=pa iəu iəkəhuvən Sisəria, kəni nəmə Pol təmol nati kəti təsəhmenian, kəni okotətu=pa kəm iəu."

⁶ Kəni Festəs təmətig mos nian eit uə ten ilah min ilah, kəni mītəlig muvən əpəha Sisəria. Kəni kəməni lauig lan, kəni təmuvən məharəg e jeə iətəm iətəmi tətakil nəghatien tətəharəg ikin. Kəni mahli=pən nəghatien məmə okotit Pol məhuva, təhtul e kot. ⁷ Nian Pol təmuva imə, nətəm Isrel min u kəmotšipən Jerusiləm kəmotəhtul mohtəlau lan məutəni pətigəm nəghatien əskasik nəuvein e Pol, mətau suaru tikə təməgəhun rəhalah nəghatien məmə kəutəni nīpəhriənian.

⁸ Kəni Pol təmuhalpin nəghatien rəhalah məmə, "Iəsolian nati kəti tərəh e Lou rəha nətəm Isrel, mine Nimə Rəha Uğin, mine Sisə u tətarmənig e ikin min rəfin."

⁹ Mətau Festəs tolkeikei məmə otol niki nətəm Isrel tagiən, kəni mətapuəh o Pol məmə, “?Nikim tagiən məmə onəkuvən Jerusiləm? ?Pəh iəkuvnə ikin makil rəham nəghatiən e nəniən min u?”

¹⁰ Kəni Pol təni məmə, “İəu iətəhtul e kot kəti rəha Rom, iətəm rəhan iətəmi asoli in Sisə. Kəni təhruahru məmə rəhak nəghatiən kakil ikin. Kəni ik nəkəhrun rəkis məmə iəsoliən nati kəti tərəh e nətəm Isrel. ¹¹ Nəmə iəmatgəhli lou uə iəmol nati kəti tərəh məmə iəkimis ohni, kəni ko iəsətapuəhiən ohnik məmə, nəkələs rəkis iəu e nati əha. Mətau nəmə nəniən min əha kəutəni lak kəsotəhruahruən, kəni suah kəti ko təsəfəniən iəu e nəhlmilah. Mətau iəkolkeikei əmə məmə Sisə in otakil nəniən min u iətəm kəutəni lak.”

¹² Kəni Festəs təməghati e nəniən əha nəuətən ilah rəhan min nətəmini iətəm kəutakil nəghatiən. Kəni uərisig tən=pən kəm Pol məmə, “Ik nəməni məmə nəkolkeikei məmə onəkuvən meruh Sisə o nəghatiən u rəham. Kəni təuvir əmə. Ik onəkuvən meruh Sisə.”

Pol təməhtul aupən e Kig Herot Akripə Tu

¹³ Nian nəuvein min təmuva muvən, kəni Kig Herot Akripə Tu* mine nəuvinin nərgin u Pernis, ilau kəmuəsəu-pah Sisəriə məmə okueruh Festəs muəni təuvir kəm in. ¹⁴ Kəni nian kəmuatig ikin əha nian nəuvein, kəni Festəs tən=pən kəm kig natimnati nəuvein iətəm kətəni e Pol. In təməni məmə, “Suah kəti u ikinu e kaləpus, iətəm Filiks təmləfən. ¹⁵ Nian iəmuven Jerusiləm, kəni pris asoli min mine nətəmi asoli rəha Isrel kəmotəni pətigəm nipəgnəmtin nəuvein lan məmə tatol kəsotəhruahruən motətapuəh məmə iəkəni pətigəm məmə in təmol tərəh kəni otos nalpinian ohni.

¹⁶ “Mətau iəməni=pən kəm lah məmə, ‘İtimah nətəm Rom səniəmə noliən u rəhatimah məmə okotegəhan əmə e iətəmini tuvən e nəhlmi nətəmini iətəm kəutəni məmə təmol nati kəti təsəhruahruən. Mətau təkeikei məhtul aupən e lah muhalpən rəhalah nəghatiən iətəm kətətu=pən lan.’ ¹⁷ Kəni nian nətəm Isrel min əha kəməhuva, iəmsiuv=pən minien, mətau kəməni lauig əmə, kəni iəkəhuvən motəharəg e nimə kot kəni motauin min e Pol məmə otuva məhtul aupən. ¹⁸ Nian rəhan min tikimir min kəmotəhtul motəghati, mətau kəsotəniən məmə təmol nati nak tərəh iətəm nikik təmatəhti məmə okotəni. ¹⁹ İlah kəmotəni pətigəm əmə norgəhuiən kəti rəhalah e nəfakiən rəhalah, kəni məutəni nəniən e iətəmi təmimis kəti, nərgin u İesu, iətəm Pol tətəni məmə suah kəha təməmiəgəh. ²⁰ E natimnati min əha, iəu iəsəhrun vivien suaru o nəhrunien lan nəuətən, kəni mol iəkətapuəh o Pol məmə, ‘?Təhro, nikim tagiən məmə nəkuvən Jerusiləm? ?Pəh iəkuvnə ikin makil nəniən min iətəm kətəni lam?’ ²¹ Mətau Pol təməsegəhaniən lan, kəni mətapuəh məmə iəkəhli=pən Rom kəm Sisə, pəh in otakil nəniən min əha iətəm kətəni lan. Kəni iəməni=pən məmə rəhak nətəmini okotaskəlim vivi mətauarus iəkeh suaru kəti, kəni mənahli=pən tuvən meruh Sisə.”

²² Kəni Kig Akripə təməni kəm Festəs məmə, “İəu min iəkolkeikei məmə iəkətau nəghatiən rəha suah kəha.” Kəni Festəs tən məmə, “Təuvir əmə. Olauig nəkətau rəhan nəghatiən.”

²³ Kəməni lauig lan, kəni Kig Akripə mine Pernis kəmiəuva e nimə kot, kəni nətəmi asoli min rəha soldie min, mine nətəmi asoli agin min e taun əha Sisəriə kəməhuva, kəni kəmotol noliən asoli min rəha nisaiən. Kəni Festəs təhli=pən rəhan min soldie min məmə okəhuvən motələs Pol məhuva. ²⁴ Kəni Festəs tən məmə, “Kig Akripə mine itəmah rəfin u nəutəharəg u ikinu rəueiu. Suah u iətəm tətəhtul aupən e təmah, nətəm Isrel u ikinu mine Jerusiləm kəutəghati kəm iəu ohni nian rəfin. Nian rəfin kəutagət əskasik lak məmə təsəuvirien məmə iəkegəhan e suah kəha tətətig, mətau təkeikei mimis. ²⁵ Mətau iəsəruhiən nati kəti lan mine, mə iəkol nalpinian kəm in e nimisiən. Mətau nian in təmətapuəh məmə otuvən meruh Sisə əpəha Rom, kəni nikik təhti məmə iəkegəhan lan. ²⁶ Mətau iəsosiən nəghatiən əhruahru kəti mine e nati u məmə iəkətei nauəuə

* 25:13 Afın-to futnot e Uək 12:1 25:14 Uək 24:27

lan mahli=pən kəm Sisə. Kəni ko, iəkos muva məmə otəhtul aupən e nəhmtəm, Kig Akripə, mine itəmah rəfin. İəkolkeikei məmə ik, Kig Akripə, u ik iətəm Isrel, onəkeh min-to kəni məhrun natimnati min əha, kəni nian kilau okuətapuəh ohni mueruh muəhrun natimnati min əha, kəni pəh iəkətei nauəuə lan kəti mahli=pən kəm Sisə. ²⁷ İəkəhrun məmə təsəhruahruian məmə iəkahli=pən iətəm tatol kaləpus kəti kəm Sisə, kəni məsəni=pən əhruahruian kəm in məmə nati nak təmol tərəh.”

26

Pol təməghati e nəhmti Kig Akripə

¹ Kəni Kig Akripə tənı=pən kəm Pol məmə, “İk nəkəhrun nəniən nəuəvetin nəghatıən əha iətəm kətəni lam.” Kəni Pol təməfəri nəhlmin e noliən rəha iətəm tətəghati, kəni muhalpın rəhalah nəghatıən məni məmə, ² “Kig Akripə. Nıkik tagiən pik agin rəueiu məmə iəkəhtul e nəhmtəm, kəni məni pətigəm rəfin nəniən min u nətəm Isrel kəutətu=pa lak. ³ Nıkik tagiən mətəu-inu ik nəkəhrun vivi noliən min e kastim rəha nətəm Isrel e natimnati min iətəm ilah kəutəghati pik ohni. Kəni onəkətəlig mətig-to e rəhak nəghatıən.

⁴ “Nətəm Isrel rəfin kotəhrun natimnati rəfin e rəhak nəmiəğəhiən məmə təhro lanu e rəhak natigian, nian iəmatəkəku e nətuəuiniən imak ikin e rəhak niftəni, mətəuarus=pa uərisig iəkuvən Jerusiləm. ⁵ Nətəmi min əha kotəhrun iəu nuvəh rəkis, kəni nəmə nıkilah tagiən, kotəhrun nəniən məmə iəu Farəsi kəti nian iəmatəkəku rəkis mətəuarus=pa u rəueiu. Kəni nətəmi min əha Farəsi min, ilah kəutohtəu=pən vivi agin Lou rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel, mapirəkis nətəmini min rəfin. ⁶ Kəni rəueiu u, iatəhtul ikinu məmə ik onəkakil rəhak nəghatıən min mətəu-inu iəu iatələhu=pən rəhak nətəligian e nəniəskasikiən iətəm Uhgin təmol aupən ilah tıpitimah min.* ⁷ Nəniəskasikiən u kətiəh əmə u rəhatimah tueləf nəuaniləuis min kəmutəfaki kəm Uhgin lapin mine e nərauia məmə okotos. Kig Akripə, nətəm Isrel min u kəutəni=pinə nəghatıən min əha lak nati əpnəpın iəu min, iatələhu=pən nətəligian rəhak e nəniəskasikiən u. ⁸ ?Təhro tiəkis pik o təmah o nəniən nıpəhriənien məmə Uhgin təhrun noliən iətəm təmimis təmiəğəh min?

⁹ “Aupən, iəu aru nıkik təməhti məmə iəkəkeikei mol natimnati tepət pəh mərəkin nərgi suah kəha İesu, iətəm Nasərit. ¹⁰ Nati əha inəha iəmatol əpəha Jerusiləm. Pris asoli min kəmotegəhan lak kəni motəfa nepətiən. Kəni iəməmki=pən nətəmini tepət rəha İesu e kaləpus. Kəni nian kəmakil ilah e kot, iəu min iəməfən rəhak nətəligian məmə okohamu ilah. ¹¹ Nian tepət iətuven e nimə min rəha nuhapuminiən rəha nətəm Isrel matol nalpiniən kəm lah matol məmə ilah okotəni rah İesu. Nıkik təmətahmə pik mətəməki e lah, kəni mətəgəu rəkis ilah nian rəfin. Kəni kotagim məhuvən e taun isəu min ikin pisin pisin min, mətəu iəmətəgəu rəkis ilah.”

Pol təməni pətigəm rəhan nuvaian o İesu

(Uək 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kəni Pol təmətəkeikei mətəni məmə, “Nian kəti iəmatuvən əpəha Təmaskis məmə iəkol nati əha. Pris asoli min kəmotegəhan lak, kəni mətəni əskasik kəm iəu məmə iəkəkeikei mol, kəni motahli=pən iəu e nərgilah. ¹³ Kig Akripə, e nəlugi nian, iəmatuvən e suaru, kəni mafu nəhəğəhəgiən kəti təmsipən e neai muva masiəğəpın iəu mine nətəm kəutəhuərisig lak. Nəhəğəhəgiən əha, tatuəu tapirəkis mıtigar. ¹⁴ Kəni itimah rəfin iəmotəmei pətigəm e niftəni, kəni iəu iəmətəu nəuia iətəmi təmsipəri e neai mətəghati kəm iəu e nəghatıən Isrel məmə, ‘İsol! İsol! ?Təhro natol tərəh pik kəm iəu lanu? Noliən əha in tətərekın aru əmə ik. İk nəkəhmen e kau iətəm kəməu e nıgi kəmsiplan tasilə, nian tətətu e nəhlkin, kəni nıgi təməha mətəu, kəni matol nəməhiən asoli aru əmə kəm in.’

^{26:5} Fil 3:5-6 * ^{26:6} Pol nıkin təhti məmə nıpəti nəniəskasikiən məmə Uhgin otol nətəmini kotəmiəğəh min e nimisiən. Afin e Uək Min 26:8; 23:6; 24:15. ^{26:7} Uək 23:6; 28:20 ^{26:9} Uək 8:3

¹⁵ “Kəni iəkətapuah ohni məmə, ‘?Mətəu İərməniğ, ik pəh u?’

“Kəni İərməniğ təni=pa kəm iəu məmə, ‘İəu İesu iətəm natol tərəh lan. ¹⁶ Mətəu əhtul. İəmitəpən rəkis ik məmə ik rəhak iətəmi miñe rəhak ioluək. Kəni onəkəni pətiğəm kəm nətəmi rəfin natimnati iətəm nəmeruh u rəueiu, miñe natimnati iətəm iəmanol, ik nəkeruh. ¹⁷ Nətəm İsrəl miñe Nanihluə miñ okotol nərahian kəm ik, mətəu iəu oiəkəs rəkis ik e nəhlmilah miñ. İəkahli=pən ik məmə onəkuvən məni pətiğəm iəu kəm lah məmə, ¹⁸ onəkərah e nəhmtilah məmə okotəuhlin ilah mohiet e napinəpuian məhuva e nəhagəhagian. Kəni mohiet e nəsanəian rəha Setən məhuva o Uhgın. Kəni Uhgın otafəl rəhalah noliən tərəh miñ, mətəu-inu kəmotəni nıpəhrianian e nəghatian iətəm iatəni. Kəni ilah okəhuva imalah ikin ilah nətəmi u Uhgın tinitəpən rəkis ilah.’ ”

Pol təməni rəhan uək

¹⁹ Kəni Pol təkəkei mətəni məmə, “Kig, iəu iatol natimnati iətəm Uhgın təməni kəm iəu nian in təməni kəm iəu lanəha. ²⁰ İəu iatəni pətiğəm rəhan nəghatian iəmətuəuin əpəha Təmaskis, kəni uərisig u iəkuvən mətəni pətiğəm əpəha Jerusiləm, miñe ikin miñ e nıtəni Jutiə, miñe ima nətəm ikin miñ rəfin u Nanihluə miñ. Kəni mətəni pətiğəm kəm lah məmə okotəkei motəuhlin ilah e rəhalah noliən tərəh miñ motəhatətə e Uhgın, kəni motol natimnati iətəm tətəgəhun məmə kəmotəuhlin pəhrian ilah. ²¹ Mətəu nati u inu əmə, kəni nətəm İsrəl kotələs iəu əpəha e Nimə Rəha Uhgın motolkei məmə okotohamu iəu.

²² “Mətəu Uhgın tətəsiru lak nian rəfin mol iatəhtul ikinu rəueiu mətəni kəm nətəmi əpnəpən miñ, miñe nətəmi kautos narməniğian, mətəni əmə natimnati iətəm Mosis miñe iəni miñ rəha Uhgın kəmotəni məmə otəpanol lanəha. ²³ Kəmotəni məmə Kristo əha iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa, in otətəu nəhməian e nıpətin kəni manimis. Kəni mətəu-inu in iətəmi təmaupən məmiəğəh miñ e nimisian, kəni otəgəhun nəhagəhagian rəha Uhgın kəm nətəm İsrəl miñe Nanihluə miñ, məmə nəhagəhagian u in suaru iətəm Uhgın otosmiəğəh ilah lan.”

Pol təmkut məmə Kig Akripə otəni nıpəhrianian e İesu

²⁴ Nian Pol tətəğhati əhanəh, Festəs təmagət əfəməh lan məmə, “!Pol ik nınətəlməli! Rəham nəhrunian tınəfəməh pik ağin, kəni rəueiu əha rəhm-kapə nətəlali!”

²⁵ Mətəu Pol təni=pən kəm in məmə, “İətəmi asoli rəhak Festəs, iəu iəsəlməlian. Nəghatian miñ u iatəni, kotəhruahru əmə, kəni ilah nıpəhrianian. ²⁶ İəu iəkəhrun nəghati əhruahruian kəm kig, kəni ko iəsaulisian mətəu-inu iəkəhrun məmə in təhrun rəkis natimnati miñ u. İəkəhrun məmə in təmos rəfin nəghatian miñ əha, kəni səniəmə in nati kəti iətəm kəmol oneuən=pən əha nətəmi kohkə ikin. ²⁷ ?Kig Akripə, təhro? ?Nəkotəni nıpəhrianian e nəghatian iətəm iəni miñ rəha Uhgın kəmotətəi? İəkəhrun əmə ik nətəni nıpəhrianian e lah.”

²⁸ Mətəu kig təni=pən kəm Pol məmə, “?Pol. Nıkim təhti məmə e nian əkuəkir əmə uəha rəueiu, nəkəhrun niuvi=paian iəu məmə iəu iəkuva Kristin kəti?”

²⁹ Mətəu Pol təni məmə, “Nati əpnəpən əmə məmə in nian əkuəkir uə nian əfəməh, iətəfaki=pən kəm Uhgın məmə səniəmə ik pisin əmə, mətəu nətəmi rəfin nətəm kəmotətəu rəhak nəghatian rəueiu, Uhgın otosmiəğəh ilah, kəni mol məmə okotəhmen lak — mətəu sen əmə u iətəm kəməlis iəu lan, iəsolkəkeian məmə okəlis itəmah lan.”

³⁰ Kəni Kig təkəhtul ilah kəpmən u Festəs, miñe Pernis, miñe nətəmi rəfin u kəutəharəğ, ³¹ kəni mohiet, mautəni=pən kəm lah miñ məmə, “Suah əha təsoliən nati kəti tərəh məmə in otimis ohni uə tuvən e kaləpus ohni.”

³² Kəni Kig Akripə təni=pən kəm Festəs məmə, “Nəkəhrun nahli pətiğəmiən suah kəha, mətəu in əmə u, in tınətapuah rəkis məmə Sisə otakil nəghatian rəhan.”

27

Soldiä min kəmotit Pol məhuvən Rom

¹ Nian kəmotegəhan məmə oiəkəhuvən Itali, kəmotələhu=pən Pol mine nətəm kautol kaləpus nəuvein min e nəhlmi iətəmi asoli kəti rəha soldiä min, nərgin u Julias. In tətarmənig e soldiä uan-hanrit. In e soldiä u kətəni məmə “Soldiä Rəha Sisə.” ² Kəni negəu kəti təmiet əpəha Atramitiam mətuva, kəni matig minatitəlig=pən min əpəha Esia, kəni iəkəhuvən lan. Kəni iətəm kəti təmiuvig=pa itimah min, nərgin u Aristakəs, in iətəm Təsalonaikə əpəha e nitəni u Masetonia. Kəni negəu təmietigəm.

³ Kəni lauig lan iəkohiet=pa Saedon. Kəni Julias təmatol təuvir kəm Pol, kəni megəhan məmə otuvari muvən meruh rəhan nəuvein nətəmimi iətəm in təhrun ilah. Kəni ilah kəmauteruh vivi Pol.

⁴ Kəni iəmhiet min ikin əha, kəni məutaiu məutou pikin nimətagi, kəni motohtəlau e nıkali nitəni əha Saiprəs ikin nimətagi təsəskasik pikian ikin. ⁵ Kəni iəmotaiu ihluə e Silisia mine Pamfilia, kəni mohiet=pa e taun Maerə əpəha e nitəni u Lisia. ⁶ Ikin əha, iətəmi asoli rəha soldiä min təmuvən meruh negəu kəti rəha taun Aleksantriə əpəha nitəni u Ijip, kəni negəu tatuvən Itali. Kəni təmki=pən itimah lan.

⁷ Kəni iəmhiet min, mətəu e nian tepət negəu əha tətaiu mətig əmə. Iəmotalkut nəuvetın məmə iəkotətəuarus taun Nitas, kəni iəməhuva iuəkır, mətəu tiəkis, mətəu-inu iautələs pikin nimətagi, kəni ko iəstəuiuən məhuvən min. Kəni iəkotaiu e nıkalın pesi ikin e nitəni u Krit. Iəmotitəlau e nıpəgnəmtin nitəni əha kəti nərgin u Salmone. Kəni motohtəlau e nəuveti niftəni əha, ⁸ iəmotaiu ipari ipari əmə, mətəu tiəkis əhanəh. Kəni iəkəhuva mohiet=pa e ikin kəti kətəni məmə, Pasis Təuvir, iuəkır o taun əha Lasea.

⁹ Mətəu-inu iəmotalkut-ərəkin əmə nian tepət təmuva muvən, kəni nian təuvir o nuvəniən e negəu tinol naunun, kəni otəsuvəhiən əha rəueiu, nian rəha nimətagi kəni nitəhi tərəh. Nian asoli rəha nətəm Isrel u kətəni məmə, Nian Rəha Nafəliən Təfagə, tinuva rəkis minuvən e məuig Oktopa. Kəni Pol təməghati məmə okotətəu vivi ilah, mətəni məmə, ¹⁰ “Piak min. İateruh məmə okotatig e nərahien tepət e naliuəkian u rəhatah. Nitəhi otərəkin kako min u, mine negəu u, kəni nəmə təhro kitah min okohmis.”

¹¹ Mətəu iətəmi asoli rəha soldiä min tatətəlig pik e iətəmi tatələs negəu mine iətəmi u rəhan u negəu. Kəni məsətəlig pikian e nəghatiən rəha Pol. ¹² Kəni pasis əha təsəuvir pikian məmə negəu otəhtul ikin e nian rəha nətəpuian mətəu nian əha, in nian nitəhi tətəsəuəsəu pik lan. Kəni ilah tepət kotəni məmə təuvir məmə okohiet. Nıkilah təməhti məmə okəhuvən əpəha e pasis əha Finiks motəhluaig ikin. Pasis əha in pasis kəti əpəha Krit iətəm təmol nohlin keiu, kəti tatəuag=pən e nəven pahav ikin, kəni kəti tatəuag=pən nəven pesi ikin. Kəni negəu təhrun nəməhliən ikin e nian rəha nəsəsəuiən.

Nimətagi asoli təmoh ilah

¹³ Kəni nimətagi təuvir kəti tinatsipesi matelel nati, kəni nətəmimi e negəu, nıkilah təhti məmə nimətagi əha inəha kotolkeikei məmə okotaiu lan. Kəni motəni məmə pəh okohiet. Kəni motiuvı-pəri agke, motiuvı nivən, kəni mohiet. Iəmotaiu ipari ipari əmə e nitəni əha Krit. ¹⁴ Mətəu təsuvəhiən nimətagi asoli kəti tinuva min, nərgin u, Luətuəmlai,* tatsipən e nitəni əha, ¹⁵ minatələs itimah, minatoh negəu. Kəni negəu tinəruru naiuiən mələs pikin nimətagi. Kəni iəkotəpəh naiuiən məutətəlig əmə e nimətagi tatələs itimah.

¹⁶ Iəməhuva=pa nitəni Kauta ikin e nıkalın pesi ikin. Iəmotəhluaig nəuvetın əha ikin əha, kəni motalkut məmə iəkotiuvı-pəri bot əkəku rəha negəu u koteikəpan. Kəni nətəmi kautol uək e negəu, kəmotəkeikei motəkeikei, kəni motləfəri bot e nəhue negəu. ¹⁷ Kəni motəmki=pən təulə nəuvein ləhtəni e negəu ikin, kəni kiuvı-ərain tiəkis məmə otaskəlim negəu mol təskasik. İlah kəmotəgin mətəu-inu ihluə e Lipia, səniəmə lokamnım pik, kəni nıkilah təhti məmə negəu otələs pikin nıpəkıl ikin əha. Kəni kəmotiuvı iahu nivən rəhalah,

kəni motəpəh əmə nimətagi tələs negəu mətan. ¹⁸ Kəməni lauig lan kəni nimətagi tatol əmə lankonu lan, kəni kotəmki pətigəm kako nəuvein e negəu. ¹⁹ Kəməni min lauig min, kotəmki pətigəm natimnati min kautol uək lan e negəu təhmen e təulə mine nəuvein min nati əpnəpin nati ağın min rəha negəu. ²⁰ Kəni nimətagi təməhtul o nian tepət nəuветin kəni iəsotehiən mitigar lənian mine məhau min lapin. Kəni nikitimah təhti məmə oiasotəmiəgəh minian.

²¹ Nian iəməsotəuənian o nian tepət nəuветin, kəni Pol təhtul aupən e timah məni məmə, “Nəman. Nəmə nəmotətəlig lak, ko kəməsohietian Krit, kəni ko kəsotətiğian e nərahian u kəni məsotərakiniən natimnati tepət. ²² Mətəu rəueiu iəkəni=pinə kəm təmah məmə sətəginian. Ko kitah kəti u ikinu təsimisian, mətəu negəu əmə otərah. ²³ İəu iətəmi kəti rəha Uhgın kəni iatol rəhan uək. Kəni agelo kəti rəhan təməni=pa nəghatian u kəm iəu lapin məmə, ²⁴ ‘Pol. Səginian. Onəkəkeikei muvən məhtul e nəhmti Sisə əpəha Rom. Mətəu-inu Uhgın təuvir, kəni nikin tagian məmə otosmiəgəh nətəmini min u ilah min ik nautasuə e negəu.’ ²⁵ Kəni Piak min, sətəginian. İəu iətəhatətə e Uhgın məmə natimnati min rəfin otol əmə məmə inu mine agelo təməni=pa kəm iəu. ²⁶ Mətəu nimətagi otləfəri kitah əpəha e nitəni əkəku kəti.”

Nitəhi təmləfari negəu

²⁷ Tinos nian ilah rəfin fotin, kəni lapin lan nimətagi tələs negəu muvən əpəha e nitəhi asoli Metiterenian. Kəni e nəlugi nian lapin, nətəm kautol uək e negəu, nikilah təhti məmə inəhuva iuəkir o nitəni kəti. ²⁸ Kəni kəmotətu=pən nati figəm kəti əpəha e nipeğnəmti təulə kəhlman-əhlman məmə lokəmnim uə lokipari. Kəni moteruh məmə təhmen e nevigəpagian tate-səpin ilah rəfin. Kəni motaiu nəuветin min kəni motəhlman-əhlman min, mətəu tinəhmen e nevigəpagian ilah rəfin tuenti-eit əmə. ²⁹ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotəgin məmə negəu otələs pikin kəpiel, kəni kotəmki pətigəm agke kuvət əpəha uərisig məutəfaki məmə otian uəhai əmə.

³⁰ Kəni nətəm kautol uək e negəu kəmotalkut məmə okəhuvari motəgim, kəni motələs iahu bot rəha negəu moteiuə məmə okəhuvən əpəha e nohli negəu kotəmki pətigəm min agke nəuvein. ³¹ Mətəu Pol tənı=pən kəm iətəmi asoli rəha soldia min məmə, “Nəmə nətəmi min əha okəsəutəharəgian u e nəhue negəu, kəni nəkohmis.” ³² Kəni soldia min kotəhatuv təulə, kəni bot tiet=pən itəhi.

³³ Kəni tinuva iuəkir əmə o nianian, kəni Pol təkeikei mətəni kəm lah məmə okotəkeikei motəuən. Təməni məmə, “Nian fotin nəməutəharəg məutəgin nian rəfin mətəu məsotunian nati kəti. ³⁴ Kəni rəueiu əha iətəni=pinə məmə onəkotəkeikei motun nati kəti məmə onəkotəsanən. Kitah rəfin okotəmiəgəh. İətəmi kəti otəsətiğian e nərahian.”

³⁵ Pol təməmki pıret, kəni məhtul aupən e lah məfaki=pən kəm Uhgın, kəni məhapu mun. ³⁶ Kəni ko nikilah tinəuvir minautos nauənian minautun. ³⁷ İtimah rəfin tu-hanrit-səpinte-sikis e negəu. ³⁸ Nian ilah rəfin kəmotəuən rəkis, kəni kotəmki pətigəm pak nauənian e negəu məmə otəhvevig.

Negəu təmələs nipekıl

³⁹ Kəni nian təmian, nətəm kautol uək e negəu kəmotəfu məmə inəhuvari iuəkir o nitəni əkəku kəti, mətəu kotərruru məmə nitəni nak. Kəni moteruh pasis kəti nipekıl kəti əha ikin. Kəni nikilah təhti məmə okotləfəri negəu əha ikin. ⁴⁰ Kəni kəmotətahtuv təulə e agke min motəpəh ilah kotəmnim. Kəni mohtis rəkis təulə min iətəm kəməlis-ərain nuveiə asoli min lan ikin katələs negəu ikin. Kəni motiuvı nivən əpəha aupən məmə nimətagi otələs negəu muvari. ⁴¹ Mətəu ikin əha lokipari nəuветin, kəni nohli negəu təməu nipekıl, negəu təmərruru nəlauəlian. Kəni nitəhi tinəthəhapu-əhapu nəusi negəu uərisig.

⁴² Kəni soldia min kinotəni məmə okəhamu nətəm kautol kaləpus u e negəu tətəmki ilah mətə nəuvein kotəgim. ⁴³ Mətəu Julias u rəhalah iətəmi asoli tolkeikei məmə otosmiəgəh

Pol kəni məniahu məmə okəsotoliən nati əha kəutəni. Kəni mənī=pən kəm nətəmi mīn u kotəhrun neaiən məmə okotaupən motiuvig=pən pətigəm ləuantəhi moteai pari. ⁴⁴ Kəni mənī=pən kəm lah rəfin əha ikin məmə okotəmki nīpispisi timpə uə nəuveti negəu mīn iətəm nītəhi təməhapu-əhapu moteai lan. İəmotol lanəha kəni məhuvəri rəfin, iətəmi kəti təsimisiən.

28

Pol əpəha e nītəni Moltə

¹ Nian iəməhuvəri, kəni itimah rəfin iəkotəsanən əmə, kəni minotətəu məmə nītəni əha, nərgin u Moltə. ² Nətəm ikin əha kəmotəuvir pik o timah, kəni nīkilah təmagiən o nosiən itimah. Kəni e nian əha nuhuən təmatəfuv, nətəpuiən tepət. Kəni kotahli nigəm asoli kəti məmə otəhgi itimah. ³ Kəni Pol təməuəri nigi mətəu nəuvein muva. Kəni nian tətəraki=pən nigi nəuvein e nigəm, əmeiko sineik kəti iətəm tus iətəmi katimis, təgin e nahgi nigəm miet matus nəhlmin məhkul=pən lan. ⁴ Nətəm ikin əha kəmoteruh sineik tətəhkul=pən e nəhlmi Pol, kəni motəni kəm lah mīn məmə, “Nīpəhriənən suah u in iol təfagə kəti iohamu itəmi. Təməsimisiən ləuantəhi, mətəu uhgin u nərgin u Nalpinian otəsegəhanian məmə otəmiəgəh.”

⁵ Mətəu Pol təmorin=pən sineik əpəha e nigəm, kəni məsətəu aginian məmə nīpətin kəti tahmə lan. ⁶ Nətəmi nīkilah təhti məmə nīpəti Pol otasisi, uə otəsuvəhiən əha rəueiu, tsipəri morin mīmīs. Kəmautəharəg mauteruh mətəu tinuvəh, mətəu təsolian nati kəti mine. Kəni nīkilah təhti məmə nəmə təhro suah u in uhgin kəti.

⁷ İkin əha səniəmə isəu o nītəni rəha suah kəti, nərgin u Pupliəs, iətəm tətərmənig e nətəmi ikin əha. Təməmki itimah iəkəhuvən iman ikin, kəni meruh vivi itimah. Kəni iəkotatig iman ikin motos nian kīsīl. ⁸ Kəni tatə rəha suah u Pupliəs, in tatimis matətəpu-ətəpu, kəni mətəiu e nīrə. Kəni Pol tuvən ohni əpəha iman ikin imə, mələhu=pən nəhlmin mil lan, kəni məfaki lan, kəni nīmisiən rəhan təuvir mīn. ⁹ Nian nətəmi kəmotətəu nati əha, kəni ilah rəfin e nītəni u iətəm kəutohmīs kəməhuva mīn o Pol. Kəni Pol təfaki e lah kotəuvir. ¹⁰ Nətəmi ikin əha, kəmotəfa natimnati tepət kəm timah. Nian inautol əpenə-penə məmə iəkohiet, kəmotəmki=pən rəfin rəhatimah natimnati mine nauənən əpəha e negəu iətəm otasiru e timah e suaru.

Pol təmuvən Rom

¹¹ İəmotatig ikin əha motos məuig kīsīl, kəni iəməhuvən e negəu kəti rəha Aleksantriə iətəm təməhluaig e nītəni əha e nian rəha nətəpuiən. E nohli negəu əha, kəməfu aupən narmi uhgin mil əha mil-mil mil, nərgi lau u Kasto mine Polakis. ¹² İəməhuva əha taun Saerakus əpəha nītəni Sisili, kəni motəhtul ikin motos nian kīsīl. ¹³ Kəni mohiet ikin əha məhuva e taun kəti mīn, nərgin u Retiam əpəha nītəni Itali. Kəni lauig lan, nīmətagi iasipesi tinatelel nati, kəni iəkohiet motəiu o nian keiu, motələs=pən nati əpəha Puteoli. ¹⁴ İkin əha iəmoteruh piatah mīn nəuvein əha ikin nətəm kəutəhatətə e İesu. Kəni kotətapuəh məmə oīəkotatig itimah mīn ilah o nəfakiən kətiəh. Kəni uərisig iəmotəliuək əmə məhuvən əpəha Rom. Kəni inu suaru rəhatimah iətəm iəmotəliuək lan mohiet=pa Rom.

¹⁵ Kəni nian piatah mīn iətəm kəutəfaki əpəha Rom kəmotətəu məmə iəməhuvən, kəni kəməhuva məmə okoteruh itimah əpəha e suaru. Kəməhuva məutəharəg əpəha Apias, taun kəti katol makit ikin. İkin əha, hotel kīsīl əha ikin. Kəni nian Pol təmeruh ilah, təməni-vivi Uhgin, kəni nīkin təmagiən məri məriauəh. ¹⁶ Nian iəməhiet=pa Rom, kəni kəpmən təmegəhan məmə Pol otətatig pisin əmə e nīmə kəti, pəh soldia kəti tateh.

Pol təməni pətigəm nəghatən rəha Uhgin əpəha Rom

¹⁷ Tinos nian kīsīl, kəni Pol tahli=pən nəghatən kəm nətəmi asoli mīn rəha İsrəl məmə okəhuva o nəghatən kəti. Nian kəməhuva, kəni təməni pətigəm kəm lah məmə, “Piak

min, iəu iəməsolian nati kəti tərəh e nətəm imatah ikin, mine kastim rəhatah iətəm tipitah min kəmautəgətu itah lan aupən. Mətəu nətəm Jerusiləm kəmotaskəlīm iəu kləfən iəu kəm nətəm Rom. ¹⁸ Kəni nətəm Rom kəmotətapuəh o nəghatien tepət ohniəu. Mətəu kəməsoteruhian nəghatien kəti mine məmə oiəkimis ohni. Kəni kətolkeikei məmə okotahli pətigəm iəu. ¹⁹ Mətəu nətəm Isrel ikin əha kəsətolkeikeian. Kəni iəu aru əmə iəkətapuəh məmə iəkuva ikinu Rom məhtul e kot e nəhmti suah u Sisə, mətəu iəsənian nəghatien kəti tərəh e nətəm imak min.

²⁰ “Mətəu-inu tol lanəha, kəni iəkolkeikei məmə iəkahli=pən nəghatien o təmah məmə iəkeruh itəmah məghati lan nəuvin kəm təmah. Kəməlis iəu e sen u, mətəu-inu o Iosmiəgəh əmə u, iətəm kitah nətəm Isrel kəutəni məmə otəpanuva.”

²¹ Kəni kəmotəni=pən kəm Pol məmə, “Iəsotosian nauəuə lan kəti mine iətəm təmsipən Jutiə. Kəni kitah min nəuvein kəsətsipənian ikin əha motos nəghatien kəhuva məmə kətəni nəghatien tərəh nəuvein lam. ²² Mətəu iəkolkeikei məmə iəkətau-to məmə rəham nətəligian təhro lanu. Mətəu-inu iəkəthrun məmə kinatəni rah nolian rəha nəfakian u rəhatəmah əpəha ikin min rəfin.”

²³ Kəni ilah kəmotələhu nian kəti o nəghatien. Kəni e nian əha, ilah tepət min nətəm Isrel kəməhuva əha Pol tətətig ikin. Kəni in təməghati kəm lah e nian apiəpiə əha, mətəni-vivi kəm lah narmənigian Rəha Uhgīn. Kəni mətəni min Lou rəha Mosis mine iəni rəha Uhgīn, məmə otuvi ilah kəhuva o Iesu. ²⁴ Nəuvein kəmotətau rəhan nəghatien, mətəni nīpəhriənian lan. Mətəu nəuvein kəsətəniən nīpəhriənian lan. ²⁵ Kəni minautorgəhu ilah min ilah minautol məmə okotagim min. Mətəu uərisig kohiet, Pol təni=pən nəghatien kəti min kəm lah məmə, “Nəghatien iətəm Narmīn Rəha Uhgīn təməfən kəm iəni rəha Uhgīn u Aisə məmə otəni pətigəm kəm tipitah min aupən, in təhruahru əmə. Uhgīn təməni kəm iəni məmə,

²⁶ “Uvən mənī pətigəm kəm nətəmi min əha məmə iəu Uhgīn iatəni məmə,

“Onəutətau məutətau məutətau,
mətəu ko nəsəthrunian nian kəti mine.

Kəni onəkoteruh mauteruh mauteruh,
mətəu ko nəsəthrunian nian kəti mine.”

²⁷ In tol lanəha mətəu-inu nīkilah tīniəkis rəkis.

Kəmotəsisig e matəlgilah mine nəhmtilah.

Mətəu kəmautol lanəha məmə,

okəsoteruhian e nəhmtilah,

kəni okəsəttəuiən e matəlgilah,

kəni nīkilah təruru nəhrunian.

Kəni məsəhuvaian ohniəu məmə iəkəsmiəgəh ilah.’ ”

²⁸ Kəni Pol təni məmə, “Onəkəkeikei mətəhrun vivi məmə Uhgīn təmol suaru u rəhan o nosmiəgəhian nətəmi. Tīnuvən rəkis o Nanihlua min. Kəni nətəmi min əha okəttəlig e nəghatien əha kəni mətəni nīpəhriənian lan.”*

³⁰ Kəni e nu keiu apiəpiə, Pol təmətatig əmə e nimə əha kəni matol ren lan. Kəni nīkin tətəgian o nətəmi min rəfin kəutəhuva məutəh. ³¹ In təməkeikei mətəni pətigəm narmənigian Rəha Uhgīn kəni mətəgətu əskasik ilah e nanusian təuvir rəha Iərmənig Iesu Kristo. Kəni suah kəti tikə məmə otəniəhu o nənī pətigəmiən nəghatien əha.

28:18 Uək 26:31 **28:19** Uək 25:11 **28:20** Uək 26:6-7 **28:22** Uək 24:14 **28:27** Aes 6:9,10 * **28:28** E
kopi əuas min nəuvein rəha Niutestimin iətəm kəməti e nəghatien Kris aupən, nəghatien pisin kəti min əha ikin iətəm
tatilpin nəghatien u mətəni məmə, “29 Nian Pol təmol naunun e rəhan nəghatien, kəni kəmohtet, nətəligian rəhalah
təman kətiah kətiah kəni məutorgəhu.”

Rom

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Rom Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Rom

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nəfaki min iətəm ilah kəutatig e taun asoli u Rom.

?Natigien təhro lanu nian təmətei? Pol tətei məmə in tolkeikei məmə otuvən meh nəfaki min əpəha rom, uərisig in təpanuvən e kəntri u Spen. Mətəu aupən ikin, in otəkeikei muvən mos məni kəti o nəfəniən kəm nanrah min e niməfaki rəha Jerusiləm. E niməfaki rəha Rom, Nanihlua* min tepət, mətəu nətəm Isrel tepət min.

?Təmətei nauəuə u o nak? Uərisig Pol tatuvən Rom, in tolkeikei məmə ilah okotaupən motəhrun in, kəni inəha, təmətei nauəuə u. Nətəm Rom kəsotos əhanəhiən nəgətuən kəti rəha aposil kəti. Kəni inəha, in tolkeikei məmə otəni pətigəm suaru əhruahru rəha Uhgın o nosmiəgəhiən nətəmimi. Kəni in tolkeikei məmə otəni əhruahru məmə otəhro lanu, Nanihlua min mine nətəm Isrel, ilah rəfin okəhuva kətiəh əmə e niməfaki rəha Uhgın.

Pol təmətei təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, u iəu slef rəha Kristo İesu†. Uhgın təmauin lak məmə iəu aposil, kəni təmītəpən məfəri iəu məmə iəkəni pətigəm nanusien təuvir rəhan. ² Nanusien təuvir u, in tinəni rəkis nuvəh e rəhan iəni min iətəm kəmotətei=pən e Nauəuə Rəha Uhgın. ³⁻⁴ Nanusien təuvir əha tətəghati e Nətin, İesu Kristo rəhatah İərmənig. In təmuva iətəmimi kəti, misipən e nəhlin rəha Kig Tefit. In təmimis, kəni Uhgın təməgətuən məmə in Nətin əhruahru, inəha Nəti Uhgın, nian təmosmiəgəh in e nimisien e nəsanəniən e uək rəha Narmin Asim. ⁵ E Kristo, Uhgın təmol təuvir kəm iəu, məfa kəm iəu uək təuvir məmə iəu aposil kəti. Təməfa uək u məmə iəkəuən e nətəmimi e niki Nanihlua‡ mine e nəuaniləuis min rəfin məmə okotəni nıpəhriənien lan, kəni tol lanəha, mautol nəuiən. Kəni nian kautol lanəha, otəfəri nərgi İesu. ⁶ Kəni itəmah min əpəha Rom, Uhgın təmauin e təmah məmə itəmah rəha İesu Kristo.

⁷ Kəni rəueiu iəkətei nauəuə kəm təmah rəfin. Uhgın tolkeikei itəmah, kəni təmauin e təmah məmə rəhan.

Pəh Uhgın Tatə rəhatah, mine İərmənig İesu Kristo okuətuati e rəhalau nəuvirien mine nəməlinuən kəm təmah.

Pol təmolkeikei məmə otuvən meruh nətəm Rom

⁸ Uərisig iəpanəghati, iəkəni tagkiu kəm Uhgın o təmah rəfin agin, mətəu-inu nətəmimi rəfin e nəhue niftəni kəmotətəu nanusien e nəhatətəien rəhatəmah. Natimnati iətəm İesu Kristo təmol kəm tah tatol tol lanəha məmə iəkəhrun nəniən tagkiu kəm Uhgın. ⁹ Kəni Uhgın təhrun məmə e nian rəfin iətəfaki, kəni məsaluən e təmah. İatol pik uək rəhan e nıkkik ərəfin o nəni pətigəmiən nanusien təuvir rəha Nətin. ¹⁰ İəmətəhtahnin nuvəh məmə oiəkuvnə meruh itəmah. Kəni iətəfaki məmə rəueiu, nəmə in nətəligien pəhriən rəha Uhgın, in oterəh e suaru kəti məmə iəkuvnə pəhriən.

¹¹ İəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmah məmə iəkəfinə kəm təmah nəuvirien kəti rəha Uhgın məmə otol itəmah nautəhtul əskasik təhmın min, ¹² tol lanu, nəhatətəien rəhatəmah təhrun nasiruiən lak, kəni rəhak min təhrun nasiruiən e təmah.

¹³ Piak min mine nəuvirik min, təuvir məmə nəkotəhrun məmə nian tepət, rəhak nətəligien təhti məmə iəkuvnə məsal=pən e təmah. Mətəu nian rəfin natimnati tepət

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksənəri. † 1:1 Afin-to “İesu” e tiksənəri. 1:1 Uək 9:15 1:2 Rom 16:25-26
‡ 1:5 Nəghatien u “Nanihlua” tətəghati e nətəmimi rəfin u səniəmə nəuaniləuis min rəha Isrel. 1:5 Uək 26:16-18;
Kəl 2:7-9 1:7 Nam 6:25-26 1:10 Uək 19:21; Rom 15:23

tətahtipəsīg lak o nuvnəiən. İəkolkeikei məmə rəhak uək otəuə e nəuan e nəmiəgəhiən rəhatəmah, təhmen e nəmiəgəhiən rəha Nanihluə min ikin pisin pisin min. ¹⁴ İəkeikei məni pətigəm nanusiən təuvir kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutətig ikin min Rom tətərmənig ikin, mine iki pisin min rəfin, kəni ilah nətəm kəmotol vivi skul, mine ilah nətəm kəsotol viviən skul. Əuəh, iəkeikei məni pətigəm kəm lah rəfin. ¹⁵ Kəni o nati əha, iəkolkeikei pik məmə iəkəni pətigəm nanusiən təuvir kəm təmah min əpəha Rom.

¹⁶ İəğəhati lanu mətəu-inu, iəu iəsaulis aginiən o nanusiən təuvir. İəsaulisiən mətəu-inu nanusiən təuvir in nəsanəniən rəha Uhgın o nosmiəgəhiən nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə lan, təmaupən muva o nətəm İsrel, uərisig ko, o Nanihluə min. ¹⁷ Tol lanəha, e nanusiən təuvir, Uhgın təmol əpu suaru rəhan məmə Uhgın tətəfən rəhan əmə nəhruahruən kəm nətəmimi. E nəhatətəiən əmə, Uhgın tatol məmə nətəmimi kəhuva motəhruahru e nəhmtin. Kəni inu təhmen e Nauəuə rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgın e nəhatətəiən rəhalah, ilah okotos nəmiəgəhiən itulin.”

*Niəməha tatol Uhgın
o təfagə tərəh rəfin*

¹⁸ Mətəu Uhgın e negəu e neai tətəgətun rəhan niəməha mine nalpiniən o nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən mautol noliən tərəh min rəhalah. İlah kəutəhtul pəsīg e nıpəhriənən rəha Uhgın e noliən tərəh min rəhalah, ¹⁹ mətəu-inu ilah kotəhrun neruhiən əhruahru natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kotəhrun nəhrunən Uhgın lan. Tol lanəha mətəu-inu Uhgın aru təməgətun əhruahru ilah lan. ²⁰ Ko nətəmimi kəsoteruh əhruahruən Uhgın e nəhmtilah. Mətəu təmətuəuin e nian təmol neai, mine niftəni, mine natimnati rəfin, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun neruhiən e nəhmtilah, natimnati rəfin iətəm in təmol, kəni tol lanəha, kotəhrun neruhiən rəhan nəsanəniən iətəm tatuvən əmə lanko naunun tikə, mine nıpəhriənən məmə in Uhgın, kəni motəhrun nəhrunən məmə Uhgın in təhro lanu. O nati əha, iətəmimi kəti tikə iətəm təhrun nəniən məmə in təruru məmə Uhgın təhro lanu.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu, nati əpnəpin ilah kəmotəhrun Uhgın tepət nəuan nəuvetin, mətəu kəmotəpəh nısiəiən məmə in Uhgın, kəni məsotəniən kəm in məmə nıkilah tagiən o natimnati in təmol kəm lah. Mətəu nıkilah təmatəhti nətəligiən alməli min məmə Uhgın təhro lanu, kəni nətəligiən rəhalah təmuva mapinəpu, minotəruru suaru iətəm Uhgın tolkeikei məmə okotəhrun. ²² Nati əpnəpin ilah kəutəni məmə ilah koteinatig, mətəu ilah kəməhuva nalməli min, ²³ kəni kəmotəpəh nəfəkiən kəm Uhgın iətəm rəhan nepətiən təhəgəhəg, kəni otəsımisiən məmnəmitiən, kəni tətətig itulin. Kəni minəutətuəuin məutəfəki kəm narmi nati min iətəm təhmen e nətəmimi u okotimis motəmnəmit nian kəti, uə təhmen e mənig min, uə nati miəgəh min kəutəliuək uə kəutəlkəu.

²⁴ O nati u, Uhgın təməpəh ilah megəhan e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min nıkilah tolkeikei məmə okotol e nıpətilah. Tol lanəha, ilah kəmotol noliən min e nıpətilah iətəm tol əmə naulisiən. ²⁵ İlah kəmotəpəh nıpəhriənən rəha Uhgın motəskəlim neiuəiən, kəni məutəfəki mautol uək kəm natimnati tepət iətəm Uhgın təmol, mətəu kəmotəpəh nəfəkiən kəm Uhgın. Mətəu pəh kitah kotəni-vivi in nian rəfin naunun tikə. Əuəh.

²⁶ O noliən min əha iətəm nətəmimi kəmotol kəm Uhgın, təməpəh ilah, megəhan=pən e lah məmə okotohtəu=pən əmə noliən tərəh min iətəm nıkilah tolkeikei məmə okotol e nıpətilah iətəm tol naulisiən əmə. Nati əpnəpin nıpətan min, mətəu ilah kəutəpəh nıtəu-pəniən rəhalah nəman, mautit aru ilah min, kəni nati u in nati pisin e inu Uhgın təmələhu. ²⁷ Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nəman min, ilah kəutəpəh nitiən rəhalah nıpətan min,

1:13 Uək 19:21 **1:16** Mak 8:38; Uək 13:46; 1Kor 1:18-24 **1:17** Hab 2:4; Rom 3:21-22 **1:19** Uək 14:15-17; 17:24-28 **1:20** Job 12:7-9; Sam 19:1 **1:21** Efəs 4:17-18 **1:22** Jer 10:14; 1Kor 1:20 **1:23** Dut 4:15-19; Sam 106:20

mautolkeikei pik năman pisin min. Ilah kautit aru ilah min iatəm tol naulisian. Kəni Uhgîn tăməfən nalpinian əhruahru kəm lah o rəhalah nolian tərəh agin min.

²⁸ Kəni nati kəti min. Mətəu-inu ilah kəsotolkeikeian mămə okotəhrun Uhgîn, in tăməpəh ilah megəhan=pən e lah mămə rəhalah nətəligian təsəhrunian mămə nati kəti in təuvir uə nati kəti in tərəh, kəni megəhan=pən mămə okotol nati iatəm təsəhruahruian mămə okotol.

²⁹ Nikilah təmərīauəh e nolian tərəh pisin pisin rəfin, kəni ilah navərəs, kəni ilah kəutəsəl e suaru o nərəkinian nətəmimi. Kəni nikilah təmərīauəh e nolian tərəh min əha: ilah kautetet nətəmimi, ilah nohamu itəmi, ilah kautol natimnati iatəm kəutiuvī=pa niəməha, ilah neiuə, ilah kautol tərəh kəm nətəmimi. Ilah kəutəni nikali nətəmimi, ³⁰ mautəni rah nətəmimi, ilah kəutəmaki e Uhgîn, ilah nagət-rəkis, ilah nəfəri məutəghati əfəri. Ilah kəutəsəl e suaru o nolian təfagə tərəh min iatəm nətəmimi kəsotəhrun əhanəhian. Ilah mautəhti nəuia tatə mine mămə.

³¹ Nikilah təsəhtian nati, ilah nəghati pik, nolkeikeian rəhalah tikə o nətəmimi, kəni nati əpnəpin ilah aru əmə nəuvein, ko təsətəligian e nasəkian o nasiruiən e nətəmimi. ³² Ilah kotəhrun pau nəghatian əhruahru rəha Uhgîn iatəm tətəni mămə nətəmimi min u kautol nolian min əha, kotəkeikei mohmis. Mətəu ilah kəutəkeikei e nolian min əha, kəni ilah kautol nolian tərəh tapirəkis nati əha, nikilah tagian o nətəmimi min nəuvein min nətəm kautol nolian tərəh min əha, kəni məutəfəri rəhalah nətəligian mămə okotol.

2

Uhgîn otələhu nəghatian o nakilian təfagə tərəh

¹ Tol lanəha, nati əpnəpin itəmah nətəmimi nak, nəmə nəkotakil motələhu nəghatian rəha suah kəti o nolian tərəh kəti rəhan,* mətəu nəkotakil motələhu aru nəghatian rəhatəmah. Kəni rəhatəmah nəghatian tikə o nuhalpinian, mətəu itəmah nətəm nautol lanəha, nautol nolian tərəh min təhmen-əhmen əmə e lah.† ² Kəni kitah kotəhrun mămə nian Uhgîn tətakil motələhu nəghatian kəm nətəmimi nətəm kautol nolian min əha iatəm iəmāni rəkis u, rəhan nəghatian in təhruahru əmə.

³ Tol lanəha, nian itəmah nəutakil məutələhu nəghatian rəha nətəmimi o nərəhian rəhalah, mətəu itəmah nautol nolian əhmen-əhmen əmə, kəni nəkotəkeikei motəhrun mămə ko nəsoṭagimian nian otakil mələhu nəghatian rəhatəmah. ⁴ !Nikitəmah təsəhti pikian nolian rəha Uhgîn! In tatol təuvir pik kəm təmah, kəni məsəməki uəhaiən e təmah, kəni rəhan nətəligian o təmah in təfəməh. Mətəu itəmah nautol nati əpnəpin əmə e nolian təuvir min əha rəhan. Nəkotəhrun uə kəpə, mămə tatol nolian təuvir min kəm təmah mămə onəkotəuhlin itəmah e rəhatəmah nolian tərəh min.

⁵ Mətəu rəhn-kəpə təmah tiəkis, kəni məsotəuhlinian itəmah e rəhatəmah nolian tərəh min. Kəni o nati u, nautorian niaməha mine nalpinian rəha Uhgîn o təmah. Kəni nati əpnəpin mămə nəsoṭeruhian niaməha mine nalpinian əha rəueiu, mətəu onəkotos niaməha mine nalpinian rəhan nian Uhgîn otol əpu rəhan nələhuiən nəghatian iatəm təhruahru. ⁶ Kəni Uhgîn otəfən kəm nətəmimi kətiəh kətiəh titəu=pən əmə natimnati iatəm kəmotol. ⁷ Uhgîn otəfən nəmiəghian itulin kəm nətəmimi nətəm kəutəhtul əskasik nian rəfin o nolian nati iatəm təhruahru. Nətəmimi min əha kəutalkut pik o nolian nati təuvir mămə Uhgîn otəfən kəm lah nəni-vivian, mine nisaiən, mine nəmiəghian iatəm naunun tikə. ⁸ Mətəu in otəfən rəhan niaməha mine nalpinian kəm nətəmimi nəuvein nətəm kautol əmə nati nikilah əmə tolkeikei, kəni məutəuhlin nəmtəhləh e nīpəhriənian, kəni

1:27 Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9 * **2:1** Nətəm Isrel kəmotəni mămə Nanihlə min, ilah rəfin nətəm kotərəh mətəu-inu Nanihlə min kəsotosian Lou rəha Mosis. **2:1** Mat 7:1-2; Jon 8:7 † **2:1** Fes min u e 2:1-3:8, Pol tətəghati əhruahru kəm nətəm Isrel. Tətəghati e nolian rəhalah iatəm nikilah təhti mămə kotəhruahru e nəhmti Uhgîn mətəu-inu ilah nətəm Isrel, kəni kəutohtəu=pən Lou rəha Mosis. Kəni nətəligian rəhalah mămə inu əmə təhmen mămə tatol ilah kotəhruahru. **2:4** Efəs 1:7; 2Pitə 3:15 **2:6** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2Kor 5:10 **2:7** Rom 8:17-18

məutohtəu=pən nolian tərəh min. ⁹ Nətamimi min rəfin nətəm kautol nolian tərəh, ilah okotos nərahien mine nian iəkis min. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko Nanihlua min.

¹⁰ Mətau nətamimi min rəfin nətəm kautol nolian təuvir, Uhgin otəfən nəni-vivien, mine nisaien, mine nəməlinuien. Otaupən pipim e nətəm Isrel, uərisig ko, kəm Nanihlua min. ¹¹ Tol lanəha mətau-inu Uhgin tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətamimi rəfin. Nati əpnapin ilah nətəm Isrel uə Nanihlua min, ilah rəfin okotos nati iətəm təhruahru o lah, inu nalpinien uə nəuvirien.

¹² Uhgin otəfən nalpinien rəha Nanihlua min o nolian tərəh min rəhalah, nati əpnapin kəməsotosien Lou u Uhgin təməfən kəm Mosis. Kəni nətəm Isrel, nətamimi nətəm kəmos Lou, Uhgin otakil rəhalah nolian tərəh min e nəghatien rəha Lou, kəni məfən nalpinien rəhalah lan. ¹³ Tol lanəha mətau-inu səniəmə nətamimi nətəm *kautətau* Lou iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətau nətamimi nətəm *kautol* nati iətəm Lou tətəni, ilah əha, Uhgin otəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin. ¹⁴ Nipəhriənien, Nanihlua min kəməsotosien Lou rəha Mosis. Mətau nian min nəuvein, kautohtəu=pən əmə rəhalah nətəligien mautol nati iətəm təhruahru, təhmen-əhmen əmə e inəha Lou tətəni. Inu tətəgətu məmə lou kəti əha ikin e nikilah, kəni ilah kotəhrun nati əhruahru, mine nati iətəm in təəhruahruen, nati əpnapin ilah kəsotosien Lou rəha Mosis. ¹⁵ Ilah kotəhrun məmə nipəti Lou əha ikin rəha Uhgin e nikilah mətau-inu nian nəuvein, ilah kautol təuvir, kəni nikilah tətəhti məmə, “nolian u təuvir.” Kəni nian tepət, kautol nolian tərəh, kəni nikilah tətəhti məmə, “nolian u tərəh.”

¹⁶ Əuəh, nian kəti otəpanuva pəhriən iətəm Uhgin otəni məmə Iesu Kristo otakil muh mələhu nəghatien rəha nətamimi rəfin o nolian min iətəm nətamimi kotəhrun neruhien, mine nolian min mine nətəligien oneuən min. Iətəni nəghatien u kəm nətamimi nian iətəni pətigəm nanusien təuvir.

Nətəm Isrel mine Lou rəha Mosis

¹⁷ Mətau pəh iəkəghati kəm təmah nətəm Isrel. Nautəni məmə itəmah nətəm Isrel məutəfəri lan, kəni məutəghəl=pən e Lou məmə in suaru rəha Uhgin o nosmiəgəhien itəmah lan, kəni məutəghati əuvsan məmə itəmah əmə nəkotəhrun Uhgin, kəni in təhrun min əmə itəmah. ¹⁸ Kəni nautəni məmə nəkotəhrun rəkis nati nak iətəm Uhgin tolkeikei, kəni itəmah nəkotəhrun suaru iətəm təhruahru vivi mətau-inu Lou təməgətu itəmah lan. ¹⁹ Itəmah nautəni pik məmə nautit nətəmi nəhmtilah təpis, kəni itəmah nəutasiəgəpin suaru rəha nətamimi kəutaliuək tapinəpu ikin, ²⁰ kəni məutəgətu nanməli min mine kəlkələh min. ‡ Nautəni lanəha mətau-inu itəmah nautos Lou iətəm nəhrunien mine nipəhriənien rəfin kəutatig lan.

²¹ Təuvir əmə nəutəgətu nətamimi pisin pisin min. ?Mətau təhro nəsotəgətu aruiən itəmah? Itəmah nəutəgətu məmə nətamimi okəsotəkləhien. ?Mətau təhro nəutəkləh?

²² Itəmah nəutəgətu məmə okəsəkləhien e pətan. ?Mətau təhro itəmah nəutəkləh e pətan? Nautəməki e narmi nati min kəmətei e nig. ?Mətau təhro nəutəkləh e natimnati e niməfaki rəha narmi nati min? ²³ Nəutəghati əfəri e Lou. ?Mətau təhro nəutatgəhli Lou məutərakin nərgi Uhgin? ²⁴ Inu təhmen e Lou Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə, “!Nətəm Isrel! Nanihlua min kəutəni rah nərgi Uhgin o nolian tərəh rəhatəmah.”

²⁵ Nolian rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm Isrel in nati təuvir, mətau in otəuvir əmə nəmə nətitəu=pən Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis. Mətau nəmə nəutatgəhli Lou, kəni təhmen əmə məmə kəsəhgi-pəniən itəmah. ²⁶ Nəmə Ianihlua kəti u kəsəhgi-pəniən, mətau tatitəu=pən Lou, Uhgin oteruh suah kəha məmə kinəhgi=pən rəkis, inəha in

2:8 2Təs 1:8 2:14 Uək 10:35 ‡ 2:20 Nian Pol tətəni “nətəmi nəhmtilah təpis,” mine “nanməli min,” mine “kəlkələh min,” in tətəghati e Nanihlua min iətəm nətəm Isrel kəutəni məmə ilah kautol nolian min əha. 2:20 2Tim 3:5 2:21 Mat 23:3-4 2:24 Aes 52:5

rəhan iətamimi. ²⁷ Kəni nətəmini nətəm kəsəhgi-pəniən ilah e nīpətilah, mətəu kau-tohtəu=pən Lou, ilah okotakil motuh motələhu nəghatiən rəhatəmah mətəu-inu, nati əpnəpən nəmotos pau Lou iətam kəmətəi, kəni kəməhgi=pən itəmah, mətəu nəutəhti Lou.

²⁸ Nəmə iətəmi kəti təmol noliən rəha nətəm Isrel, təsoliən məmə in təmuva iətam Isrel pəhriən. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, səniəmə nati kəti rəha nīpətin. ²⁹ Mətəu iətəmi kəti u in iətam Isrel pəhriən, in iətam Isrel e nīkin. Kəni noliən pəhriən rəha nəhgi-pəniən, in nati kəti rəha nīki iətamimi iətam Narmin əmə Rəha Uhgīn tatol, mətəu Lou təsoliən. Kəni səniəmə nətəmini nətəm kautəfəri nərgi iətəmi əha, mətəu Uhgīn əmə təfəri nərgin.

3

Nian rəfin Uhgīn tatol rəhan nəghatiən

¹ Kəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə nīpəti nəhgi-pəniən suah kəti e noliən rəha nətəm Isrel, in səniəmə nati kəti rəha nīpətin, kəni təhro nəutəni məmə nəhgi-pəniən u in nati agin kəti? ?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətam Isrel?” ² !Kəni iəu iəkəni məmə okəmə suah kəti in iətam Isrel, in nati təuvir agin e noliən min rəfin! Nati tətəupən, Uhgīn təmələhu=pən e nəhlmilah, nəghatiən əhruahru rəhan. ³ In nīpəhriən iən məmə ilah nəuvein kəsotoliən nəghatiən rəha Uhgīn. Mətəu noliən rəhalah təsoliən məmə Uhgīn otəsoliən rəhan nəghatiən. ⁴ !Kəpə! Nati əpnəpən nətəmini rəfin e nəhue niftəni kəuteiuə, mətəu Uhgīn təseiuəiən. Təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgīn, tətəghati e Uhgīn mətəni min lanu məmə,

“Nian nəkəghati, nəghatiən rəham otəgətin məmə ik nəkəhruahru.

Nian nətəmini okotakil rəham noliən min, motəni məmə nəmol noliən tərəh min, mətəu ik onəkol win e nəghatiən rəhalah.”

⁵ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni e nətəligiən rəha iətamimi əmə tol lanko lanu məmə, “Nətəmini kauteruh məmə kitah kautol təfagə tərəh min, kəni uərisig mauteruh məmə Uhgīn in təhruahru agin. Tol lanu lan, təfagə tərəh min rəhatah tətəgətin nəhruahru iən rəha Uhgīn, kəni in nati təuvir məmə nətəmini kauteruh nəhruahru iən rəha Uhgīn. Tol lanu, təsəhmen iən məmə Uhgīn otakil itəmah mol nalpiniən kəm timah o təfagə tərəh min rəhatiməh mətəu-inu təfagə tərəh min rəhatiməh kəutəgətin rəhan nəhruahru iən.” ⁶ !Ei, kəpə, nətəligiən u tol lanu in rəha iətamimi əmə, səniəmə rəha Uhgīn. Kəni nətəligiən əha in neiuəiən! ?Nəmə nətəligiən əha in nīpəhriən iən, kəni Uhgīn otəhro min lanu makil muh mələhu nəghatiən rəha nətəmini e nəhue niftəni, (kəni kitah kotəhrun məmə in otol)?

⁷ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Nəmə iəkeiuə, kəni rəhak neiuəiən otəgətin məmə Uhgīn tətəni əmə nīpəhriən iən, kəni nətəmini kəutəni-vivi in ohni, kəni təhro lanu Uhgīn otakil muh mələhu nəghatiən rəhak məmə iəmol təfagə tərəh?” ⁸ Mətəu iəu iatəni məmə, nəmə kotohtəu=pən nətəligiən alməli min lanəha, nətəmini kotəhrun nən iən məmə, “Pəh kotol noliən tərəh min məmə rəhatah min noliən tərəh min okotəuə e nəuviriən.” Mətəu nəghatiən u tərəh. Nīpəhriən iən, nətəmini nəuvein kəutəni rah nərgək məuteiuə məmə iəu iətaghati mətəu=pən nətəligiən alməli min lanəha. Uhgīn otakil muh mələhu nəghatiən rəhalah, kəni rəhan nəghatiən əha in təhruahru əmə.

Iətəmi kəti tikə in təhruahru vivi agin

⁹ ?Kəni təhro? ?Kitah okotəni məmə nak əha rəueiu?* ?Nikitəmah təhti məmə Uhgīn otol təuvir kəm nətəm Isrel mapirəkis Nanihluə min? !Kəpə! Iəməni rəkis məmə nəsanəniən rəha təfagə tərəh tətərmənig e nətəmini rəfin, nətəm Isrel mine Nanihluə min. ¹⁰ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgīn iətam tətəni məmə, “Iətəmi kəti tikə iətam təhruahru, kətiəh agin mine uəha tikə;

^{2:26} Kəl 5:6 ^{2:29} Dut 30:6; Kol 2:11 ^{3:4} Sam 51:4 * ^{3:9} Rəueiu Pol tətəni nəghatiən kəti min e nətapuəhiən rəha fes 1, “?Kəni o nati nak in nati təuvir kəti məmə suah kəti in iətam Isrel?” ^{3:9} Rom 1:18-2:24; 3:23

¹¹ Iətəmi kəti tikə iətəm təhrun,
iətəmi kəti tikə iətəm tətəsal e Uhgin.

¹² Nətəmini min rəfin agin kəmotəuhlin nəmtəhlah o Uhgin,
ilah kəsotəhrunian nolian nati kəti o nolian nəuia Uhgin,
iətəmi kəti tikə iətəm in tatol nəuvirien, kətiəh agin mine uəha tikə.”

¹³ “Nəghatien rəhalah təhmen e nəpienien rəha suvət iətəm təməuag,
Narmilah təriauəh e neiuəien.”
“Poesin rəha sineik tatsipən e nohlilah.”

¹⁴ “Nohlilah təriauəh e nəuiakəniən mine nəghatien arfu.”

¹⁵ “Kəutaiu uəhai əmə o nohamuiən itəmi;

¹⁶ ikin min rəfin kəutəhuvən=pən ikin, kəutərəkən natimnati, kəni mautil nətəmini
kautətəu tərəh,

¹⁷ kəni ilah kotəruu agin suaru rəha nəməlinuiən.”

¹⁸ “Ilah kəsotəginien e Uhgin, kəni nisaiən rəhan tikə agin e nətəligien rəhalah.”

¹⁹ Kitah kotəhrun məmə natimnati min rəfin iətəm Lou tətəni, in rəha nətəmi min
u Uhgin təməfən Lou kəm lah. Tol lanəha məmə iətəmi kəti tikə təhrun nuhalpinien
nəghatien iətəm Uhgin otəni. Kəni nətəmini rəfin e nəhue niftəni, nətəm Isrel mine
Nanihluə min, okotəkeikei motəhtul aupən e nəhmti Uhgin məmə in otakil muh mələhu
nəghatien rəhalah. ²⁰ Tol lanəha, iətəmini tikə agin iətəm Uhgin otəni pətigəm məmə
in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Kəpə, mətəu e Lou, kitah rəfin
kotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh.

Nəhruahruian e nəhmti Uhgin tətəu e nəhatətəien əmə

²¹ Mətəu rəueiu, Uhgin tinol pətigəm rəkis rəhan suaru məmə nətəmini okəhuva
motəhruahru e nəhmtin. Suaru əha səniəmə inu okotohtəu=pən Lou. Mətəu nəghatien
min e Lou, mine nəghatien rəha iəni min aupən, kəutəghati e suaru pisin əha rəha Uhgin.

²² Uhgin tatol iətəmi kəti tətəhruahru e nəhmtin nian tətəhatətə e Iesu Kristo. Kəni Uhgin
otol kəm nətəmini min rəfin nətəm kəutəhatətə lan. Nətəmini min rəfin kotəhmen-
əhmen əmə, ²³ mətəu-inu nətəmini rəfin kəmotol təfagə tərəh kəni motəmkarəpən e
suaru rəha nəhruahruian rəha Uhgin iətəm təuvir məhagəhag, ²⁴ kəni e nəuvirien rəhan,
Uhgin tətəni əmə məmə ilah rəfin nətəm kəmotəhatətə lan, ilah kotəhruahru əmə e
nəhmtin, məhuva nətəmini rəhan, təhmen e nəlpəkəuiən rəhan. Ilah kəsotətəouiən
nati kəti məsotolien nati kəti məmə okəhuva lanəha, mətəu Kristo Iesu təmətəou suaru
rəhalah, mītis ilah e təfagə tərəh min rəhalah e nīmisiən rəhan.

²⁵ Uhgin təmāhli=pa Kristo məmə in sakrifais iətəm təmos nalpinien mine niəməha
rəhan o təfagə tərəh min, nian nira Kristo təmaiu. Kəni Uhgin təmafəl təfagə tərəh min
rəha nətəmini nian nətəmini kotəhatətə məmə Kristo təmimis o lah. Uhgin təmol suaru
əha məmə otəgəhun məmə rəhan nolian in təhruahru agin, mətəu-inu e nətəligien əfəməh
rəhan, in təsolien nalpinien o təfagə tərəh min iətəm nətəmini kəmotol aupən. ²⁶ Təmol
lanəha məmə otəgəhun rəueiu məmə nolian rəhan in təhruahru. In təməsalu əməiən
e təfagə tərəh min, mətəu təmāhli=pa Iesu məmə in otos nalpinien o təfagə tərəh min.
Kəni Uhgin aru əmə tətəni məmə nətəmini nətəm kotəhatətə e Iesu, ilah okotəhruahru e
nəhmtin.

²⁷ ?Tol lanəha, iətəmini kəti təhrun nəghati əuvsanien o nati kəti iətəm təmol, məmə
in təhruahru e nəhmti Uhgin, uə kəpə? Kəpə, nati tikə. ?Kəni iətəmini təruru nəghati
əuvsanien o nak? Mətəu-inu iətəmini kəti tikə iətəm təhrun nītəu-pəniən Lou məmə tuva
məhruahru e nəhmti Uhgin. Uhgin tatol iətəmini təhruahru e nəhmtin e nəhatətəien

əmə rəhan. ²⁸ Tol lanəha mətəu-inu kitah kautaskəlim əskasik nətəligiən məmə iətəmimi tətəhruahru e nəhmti Uhgin e rəhan nəhatətəiən, mətəu səniəmə e nītəu-pəniən Lou.

²⁹ Uhgin, in səniəmə Uhgin rəha nətəm Isrel əmə. In Uhgin min rəha Nanihluə min, ³⁰ mətəu-inu Uhgin kətiah əmə, iətəm in otol nətəmimi kotəhruahru e nəhmtin e suaru kətiah əmə, inu nəhatətəiən rəhalah. Təhmen-əhmen əmə o nətəm Isrel mine Nanihluə min. ³¹ ?Təhro əha rəueiu e Lou əha? ?Nəhatətəiən əha tatol Lou əha in nati əpnəpin? ! Kəpə! Mətəu nian kəutəhatətə əmə e Uhgin, kəni e nolien əha, kautohtəu=pən əhruahru suaru pəhriən rəha Lou.

4

Uhgin təmol Epraham təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən

¹ Epraham in nəukəti nəuaniləuis min rəha Isrel aupən.* Otətəlig-to e nati Epraham təmeruh məmə in suaru rəha nəhruahruən e nəhmti Uhgin. ²⁻³ Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgin, kəni Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhan.” Tol lanəha, Uhgin təmol Epraham təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e suaru rəha nolien təuvir min rəha Epraham. Nəmə nolien təuvir min in suaru rəha nəhruahruən, kəni Epraham təhrun nagət əfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgin, ko Epraham təsəfəriən ohni. Mətəu e nəhmti Uhgin, ko Epraham təsəfəriən o nati kəti.

⁴ Nian iətəmimi kəti tatol uək o nətəouiən, kəni rəhan iərmənig təsəniən məmə rəhan nətəouiən in neanien kəti kəm in, mətəu iərmənig təkeikei məfən nətəouiən o rəhan uək. ⁵ Mətəu kitah kəsotolien uək məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin. Kitah kotəhatətə əmə e Uhgin, kəni in tatol məmə kitah kəhuva motəhruahru e rəhatah nəhatətəiən. Uhgin pisin əmə in tatol nətəmimi min u kotərah kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin. ⁶ Təfit in min təməghati e nati u nian in təməni pətigəm məmə nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmimi iətəm Uhgin tətəni məmə in təhruahru e nəhmtin, mətəu səniəmə e nolien təuvir iətəm iətəmi u təmol. In təməni məmə,

⁷ “Nəuviriən pəhriən tatuvən o nətəmimi u Uhgin təməfəl rəhalah nolien tərəh, kəni in təmalu e rəhalah təfagə tərəh.

⁸ Nəuviriən pəhriən tatuvən o iətəmi u İərmənig təsəskəlimiən e nikin rəhan təfagə tərəh.”

⁹ Intəh. Kitah kəmotəghati e nolien təuvir min, kəni rəueiu kotəghati e nəhgi-pəniən.

?Nikitəmah təhti məmə nəuviriən pəhriən əha in rəha nətəmi əmə u kəməhgi=pən ilah, nətəm Isrel, uə nəuviriən pəhriən əha, in min rəha nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah, Nanihluə min? Əuəh, rəha Nanihluə min. İəmatəni məmə, Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu e rəhan nəhatətəiən.

¹⁰ ?Kəni mətəu Uhgin təməni e nian pəhrvən məmə Epraham in təhruahru, nian kinəhgi=pən rəkis uə nian kəsəhgi=pən əhanəhiən? Uhgin *təmaupən* məni lanəha, *uərisig* kəpanəhgi=pən.

¹¹ ?Kəni təməhgi=pən Epraham o nak? In nəmtətien əmə iətəm təməgətun pəhriən məmə in tinəhruahru rəkis e nəhmti Uhgin e rəhan nəhatətəiən. *Tinəhruahru rəkis*, kəni uərisig kəmanəhgi=pən.

Kəni tol lanəha, in tatə rəha nətəmimi rəfin nətəm kəsəhgi-pəniən ilah, mətəu kəutəhatətə e Uhgin, kəni in tətəni məmə ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. ¹² Kəni in tatə rəha nətəmimi nəuvein min, ilah nətəm kəməhgi=pən ilah, inu nətəm Isrel. Mətəu in *səniəmə* rəhalah tatə mətəu-inu kəməhgi=pən ilah, mətəu in rəhalah

3:29 Rom 10:12 **3:30** Dut 6:4; Kəl 3:20 **3:31** Mat 5:17 * **4:1** E japtə u, Pol təmətəkeikei mətəghati kəm nətəm Isrel məmə nolien rəha Uhgin o nolien nətəmimi kəutəhuva məutəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən, mətəu kəsəniən məmə e natimnati min iətəm ilah kautol. Uhgin təməfəri iətəmimi agin mil keiu, Epraham mine Təfit. Uhgin təmol ilau kuəhruahru e nəhatətəiən rəhalau. **4:2-3** Jen 15:6; Kəl 3:6 **4:2-3** 1Kor 1:31 **4:8** Sam 32:1-2 **4:11** Jen 17:10-11

tatə mətəu-inu ilah min kautohtəu=pən *suaru rəha nəhatətəian*. Aupən ikin, rəhalah tatə Epraham təmitəu=pən *suaru* u nian kəsəhgi=pən əhanəhian.

¹³ Uhgin təmol nəniəskasikian kəm Epraham mine rəhan min nəuaniləuis min məmə niftəni otuva rəhan o nian kəti. Mətəu Lou səniəmə *suaru* iətəm nəniəskasikian u otuva mol niphəriənian lan. In otuva mol niphəriənian e nəhruahruian iətəm təmsipən e *suaru rəha nəhatətəian*. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nəmə nəniəskasikian u tətəuva matol niphəriənian o nətəmimi nətəm kəutarəriə əmə e Lou, kəni nikilah təhti məmə ilah kotəhruahru lan, kəni *suaru rəha nəhatətəian* in nati əpnapin əmə, kəni nəniəskasikian tol nati əpnapin əmə lan. ¹⁵ Mətəu nəghatien u, in niphəriənian: Lou tətəni məmə nalpinian mine niəməha rəha Uhgin tatuvən o nətəmimi nətəm kəutatgəhli Lou, kəni ikin min rəfin Lou əha ikin, nətəmimi kəutatgəhli. Tol lanəha, noliən rəha nitəu-pəniən Lou rəha nətəm Isrel tatiuvi=pa nalpinian mine niəməha rəha Uhgin, kəni təsoliən məmə nəniəskasikian otuva mol niphəriənian.

¹⁶ Tol lanəha, nəniəskasikian tətəuva matol niphəriənian e nəmiəgəhian rəhatah e *suaru rəha nəhatətəian* məmə nəniəskasikian otuva e nəuvirien iətəm Uhgin tətətuati lan kəm tah, kəni kitah kotəhrun pəhrien məmə rəhan nəniəskasikian in rəha nəuaniləuis min rəfin rəha Epraham†, səniəmə rəha nətəmi min əmə u nətəm Uhgin təməfən Lou kəm lah, mətəu rəha nətəmimi min u, ilah min nətəm kautohtəu=pən *suaru rəha nəhatətəian* rəha Epraham. In rəhatah ərəfin tatə. ¹⁷ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə, “İəmol ik nəkuva tipə nətəmimi tepət.” E nəhmti Uhgin, Epraham in rəhatah tatə. In təməhatətə e Uhgin iətəm tətəfən nəmiəgəhian kəm nətəm kəmoħmis, kəni in təhrun noliən natimnati e nati agin tikə.

¹⁸ Uhgin təməniəkis kəm Epraham məmə in otuva tatə rəha nəuaniləuis min tepət, kəni namipin min okotepət motapirəkis. Kəni Epraham təmələhu=pən rəhan nətəligian təskasik e Uhgin məhatətə iəkis lan məmə nəghatien rəhan, in niphəriənian, nati əpnapin in tiəkis agin məmə nəniəskasikian otuva mol niphəriənian. ¹⁹ Nəhatətəian rəhan təseiuauiən, nati əpnapin in təhrun məmə nipətin tinəuəhli minəhmen əmə o nimisien mətəu-inu rəhan nu iuəkir o uan-hanrit, kəni təhrun məmə Serə tinapirəkis ikin katemək ikin kəni ko təseməkian.

²⁰ Epraham rəhan nəhatətəian təməsauit-auiətiən e nəniəskasikian rəha Uhgin. Niphəriənian, rəhan nəhatətəian təmeviə muva məskasik təhmin min, kəni təməfən nəni-vivien kəm Uhgin. ²¹ In təməhrun vivi e nikin məmə Uhgin tatos nəsanəniən o noliən rəhan nəniəskasikian tuva mol niphəriənian. ²² O nati əha inəha, “Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin e nəhatətəian rəhan.” ²³ Nəghatien u iətəm tətəni məmə, “Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin,” kəməsəteien məmə rəha Epraham pisin əmə, ²⁴ mətəu kəmətei min məmə rəhatah, iətəm Uhgin otəni məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin, kitah nətəm kəutəhatətə lan, inu Uhgin u təmosmiəgəh İesu İərməniğ rəhatah e nimisien. ²⁵ Kəmegəhan=pa e İesu tuva mimis o təfagə tərəh min rəhatah, kəni Uhgin təmol in təmiəgəh min e nimisien məmə in otol *suaru* məmə kitah okotəhruahru e nəhmtin.

5

Nəməlinuian mine nagianian

¹ Tol lanəha, Uhgin təməni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəian, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e nati u İesu Kristo təmol o tah. Kəni rəueiu, kitah Uhgin kəutatig e nəməlinuian. ² Kitah kəməutəhatətə e İesu Kristo, kəni in təmos itah kəhuva e nəhmti Uhgin məmə okotos nəuvirien iətəm Uhgin təmətuati lan kəm tah. Kəni nəuvirien əha,

4:13 Jen 17:4-6; 22:17-18; Kəl 3:29 4:14 Kəl 3:18 4:15 Rom 3:20; 5:13 † 4:16 Inu nətəm Isrel mine Nanihluə min u nətəm kautohtəu=pən *suaru rəha nəhatətəian*. 4:16 Kəl 3:7 4:17 Jen 17:5 4:17 Jon 5:21 4:18 Jen 15:5 4:19 Jen 17:17 4:22 Jen 15:6 4:25 Rom 4:19 4:25 Aes 53:4-5

kəutətig lanəha rəueiu. Kəni kitah kotagiən mətəu-inu kitah kotəhrun vivi agin məmə okotos nepətiən əhagəhag rəha Uhgīn. ³ Kəni nati kəti mīn, kitah kəutagiən əmə nian kəutətig e nian əskasik mīn mətəu-inu, kitah kotəhrun məmə nian əskasik mīn kəutasiru e tah məmə okotəhtul əskasik e nərahīən. ⁴ Kəni nian kəutəhtul əskasik, Uhgīn, nīkin tagiən o tah. Kəni nian kotəhrun məmə Uhgīn nīkin tagiən o tah, kəni kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgīn. ⁵ Kəni natimnati iətəm kautələhu=pən rəhatah nətəligiən təskasik e Uhgīn ohni, kotəhrun məmə okəhuva motol nīpəhriənīən mətəu-inu, in təməfa Narmīn Rəhan kəm tah, kəni Narmīn tətəfa nolkeikeiən rəha Uhgīn tərīauəh e nīkitah.

⁶ Kəni aupən, rəhatah nəsanəniən təmatikə əhanəh o nosmiəgəh aruiən itah, mətəu e nian əhruahru iətəm Uhgīn təməni, kəni Kristo təmimis o nosmiəgəhiən itah nətəm kotərah u kəsotisiaiən Uhgīn. ⁷ E rəhak nətəligiən, in nati tiəkis agin məmə iətəmi kəti otegəhan məmə in otimis o iətəmi kəti mīn nati əpnəpīn rəhan noliən təhruahru. Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otimis o iətəmi kəti mīn iətəm rəhan noliən təuvir agin o nətəmini. ⁸ Mətəu Uhgīn təməgətun rəhan nolkeikeiən asoli kəm tah e noliən u məmə, nian kitah nətəmi kəmautol əhanəh təfagə tərah, kəni Kristo timis o tah.

⁹ Tol lanəha, Uhgīn təmol itah kotəhruahru e nəhmtīn e nīra Kristo iətəm təmaiū nian təmimis o tah. Kəni mətəu-inu nati u in nīpəhriənīən, kitah kotəhrun vivi məmə Kristo otosmiəgəh itah e nīəməha mīne nālpinīən rəha Uhgīn e naunūn nian. ¹⁰ Nian kəmautol tikimīr kitah Uhgīn, mətəu in təmol itah kəhuva rəhn-niəli mīn mətəu-inu Nətin təmimis. Kəni mətəu-inu təmol itah kəhuva rəhn-niəli mīn, nati kəti iətəm tapirəkis inu məmə kitah kotəhrun vivi məmə Uhgīn otosmiəgəh itah e nālpinīən mīne nīəməha rəhan, mətəu-inu Kristo tətəmiəgəh. ¹¹ Kəni nati kəti mīn, nīkitah tagiən məmə kəməhuva kətiəh kitah Uhgīn e Iərmənig rəhatah Iesu Kristo, iətəm Uhgīn təmiūvi=pa itah lan kəhuva rəhn-niəli mīn.

Atəm təmiūvipa nīmisiən, kəni Kristo təmos nəmiəgəhiən

¹² Aupən agin, suah u Atəm, təmol təfagə tərah, kəni tol lanəha, iətəmi kətiəh əmə u təmos təfagə tərah muva e nəhue niftəni. Kəni təfagə tərah təmələs nīmisiən muva ikin. Kəni tol lanəha, nətəmini rəfin okotəkeikei mohmis mətəu-inu ilah rəfin kautol təfagə tərah. ¹³ Nīpəhriənīən, nətəmini kəmotol təfagə tərah uərisig Uhgīn təmanəfa Lou. Uhgīn in təməsakiliən rəhalah noliən məmə tərah, kəni məsətei rəkis-pəniən məmə rəhalah kəti təfagə, mətəu-inu e nian əha lou tikə əhanəh məmə okotəgəhli. ¹⁴ Mətəu nati əpnəpīn Uhgīn təməsətei rəkisiən təfagə tərah mīn rəhalah, nətəmini nətəm kəutətig e nian rəha Atəm mətəuərus=pa Mosis, ilah rəfin kəmoħmis. Əuəh, nati əpnəpīn nətəmi mīn əha kəməsotoliən təfagə tərah təhmen e təfagə tərah rəha Atəm iətəm təməhti nəghatiən pəhriən rəha Uhgīn, mətəu ilah rəfin kəmoħmis.*

E noliən mīn nəuvein, Atəm in təhmen e Kristo iətəm təmuərisig lan, mətəu-inu nati nak iətəm Atəm təmol, tatuvən o nətəmini rəfin, təhmen=pən əmə məmə nati nak Kristo təmol tatuvən o nətəmini rəfin. ¹⁵ Mətəu nati nak Uhgīn təməfa tol pisin agin e təfagə tərah rəha Atəm. Təfagə tərah rəha suah kətiəh əmə u, Atəm, təmiūvi=pa nīmisiən o nətəmini tepət, kəni inu in nati asoli. Mətəu nati asoli tapirəkis, in nəuviriən asoli rəha Uhgīn iətəm in təmean pik kəm nīmənīn nətəmini tepət lan o nəfəliən təfagə tərah rəhalah, kəni nati əha təmuva e nəuviriən rəha iətəmi kətiəh əmə u, Iesu Kristo.

¹⁶ Iəkəni mīn məmə, nəuviriən asoli rəha Uhgīn iətəm in təmətuati lan kəm nətəmini, in tol pisin agin e nəua təfagə tərah rəha iətəmi kətiəh əmə əha. Suah u təmol təfagə tərah kətiəh əmə, kəni Uhgīn təmakil muh mələhu nəghatiən lan məmə nətəmini rəfin otəkeikei motos nālpinīən o rəhalah təfagə tərah mīn. Mətəu uərisig, nati əpnəpīn nətəmini

5:3 Jem 1:2-3; 1Pitə 1:5-7 5:8 Jon 3:16; 1Jon 4:10 5:9 Rom 1:18; 2:5; Efəs 2:3-5 5:12 Jen 3:6; Rom 6:23
5:13 Rom 4:15 * 5:14 Təfagə rəha Atəm in nəhtīən nəghatiən əhruahru pəhriən rəha Uhgīn. Uərisig, nətəmini kautol təfagə tərah, mətəu Uhgīn təməsəghati əhruahruən kəm lah təhmen e Atəm. 5:14 Jen 3

tepət kəmautol təfagə tərəh tepət, aupən muvən mətəuarus rəueiu, kəni Uhgín təməfa nati təuvir agin kəm tah, kəni təmol məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatah nalpinian tikə. ¹⁷ Nipəhriənian məmə təfagə tərəh rəha iətəmi kətiəh əmə, Atəm, təmol nimisiən tətarmənig e nətəmimi rəfin, kəni inu nati asoli. Mətəu nati asoli kəti min tapirəkis məmə, nati iətəmi kətiəh əmə təmol, inu Iesu Kristo. Nətəmimi rəfin nətəm kautos nəuvirien rəha Uhgín iətəm in tətətuati əpnəpin əmə lan kəm lah, kəni motəhatətə məmə Uhgín tatol ilah kəutəhruahru e nəhmtin, ilah okotos nəmiəgəhian itulin. Kəni ilah Kristo, okotarmənig e natimnati rəfin.

¹⁸ Əuəh, təfagə tərəh kətiəh əmə rəha Atəm təmol məmə Uhgín təkəkil muh mələhu nəghatien rəha nətəmimi rəfin məmə okotəkeikei motos nalpinian. Kəni e noliən əhmen-əhmen əmə, nati əhruahru kətiəh əmə rəha Kristo təmol suaru məmə nətəmimi kotəhrun məhuva motəhruahru e nəhmti Uhgín. Kəni nəhruahruian əha, tatol məmə nətəmimi rəfin kotəhrun nosiən nəmiəgəhian itulin. ¹⁹ Nətəmimi tepət kəməhuva nol təfagə tərəh min mətəu-inu iətəmi əha Atəm *təməhti* nəuia Uhgín. Mətəu nətəmimi tepət okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgín mətəu-inu iətəmi kəti min, Kristo, *təmol* nəuia Uhgín.

²⁰ Uhgín təməfa Lou məmə təfagə tərəh otuva mol iahgin, kəni məmə nətəmimi okotəhrun noliən tərəh min rəhalah. Mətəu nian təfagə tərəh təmuva mol iahgin, nəuvirien iətəm Uhgín tətətuati əpnəpin əmə lan təmuva iahgin təhmin min mapirəkis, ²¹ məmə nəuvirien otəri mapirəkis təfagə tərəh min. Təfagə tərəh tətərmənig e nətəmimi rəfin matiuvi=pa nimisiən e lah. Mətəu rəueiu nəuvirien iətəm Uhgín tətətuati lan kəm tah otarmənig, kəni nəuvirien əha otol məmə nətəmimi okotəhruahru e nəhmti Uhgín, kəni motos nəmiəgəhian itulin e Iesu Kristo rəhatah İərmənig.

6

Nəsanəniən rəha təfagə tərəh ko təsəlis-ərainian itah

¹ ?Kəni tol lanəha o nati əha, kitah okotəhrəni? Nətəmimi nəuvein okotəni məmə, “Təuvir məmə okotəkeikei əmə e noliən təfagə tərəh mətəu-inu Uhgín otəfa rəhan nəuvirien tepət min kəm tah lan.” ?Mətəu kitah okotəni nəghatien təhmen e nati u? ² !Kəpə, təsəhruahruian! Nian təfagə tərəh tətəlkut məmə otuivi=pən itah tərəh ikin, kəni nikitah təkeikei məhti məmə, təhmen əmə məmə kəmoəmis rəkis lan e təfagə tərəh, kəni ko kəsotolien nəuiən rəueiu. ³ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kəmol bəptais e tah, kəni bəptais əha tətəgəhun məmə kitah kəməhuva kətiəh kitah Kristo. Kəni nian Kristo təmimis, təhmen əmə məmə kitah kəmoəmis kitah min, u nipətin təni məmə nəmiəgəhian rəhatah e noliən təfagə tərəh, in təmimis. ⁴ Tol lanəha, nian kəmol bəptais e tah, in təhmen məmə kəmoəmis, kəni kitanim itah kitah Kristo. Kəni Uhgín Tatə təmosmiəgəh Kristo e nimisiən e nəsanəniən asoli rəhan. Kəni təhmen-əhmen əmə məmə Kristo təmiəgəh min, kitah kotəhrun nitəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhian vi.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, kəməhuva kətiəh kitah min e nimisiən rəhan, kəni okəhuva min kətiəh kitah min e noliən iətəm Uhgín təmosmiəgəh in lan e nimisiən. ⁶ Kitah kotəhrun məmə nian kəməhti=pən Kristo e nigə kəməluau, kəməhti=pən ilah rəhatah nəmiəgəhian rəha noliən əuas min məmə, otəəkən noliən əuas rəhatah iətəm tolkeikei pik təfagə tərəh, rəhatah nəmiəgəhian rəha noliən əuas əha təmimis. Kəni təmol məmə təfagə tərəh otəsərmənig minian e tah, ⁷ mətəu-inu iətəmimi iətəm təmimis, nəsanəniən rəha təfagə tərəh təsərmənig minian lan.

⁸ Mətəu-inu kəmoəmis kitah Kristo, kəni tol lanəha, kotəhatətə məmə okotəmiəgəh kitah min rəueiu, mine nian iətəm təpanuva. ⁹ Kotəhatətə lanəha mətəu-inu kotəhrun

5:18 1Kor 15:22 **5:19** Aes 53:11 **5:21** Rom 6:23 * **6:1** Inu in nati asoli kəti u nətəm Isrel kəsotolkeikeian e nəghatien rəha Pol. In tətəni məmə Uhgín in tatosmiəgəh iətəmimi e nolkeikeian rəhan, mətəu səniəmə e natimnati təuvir min nətəmimi kautol. İlah kəutəni məmə nəmə tol lanəha, kəni nətəmimi okotol əpnəpin əmə təfagə tərəh min! Konu, ilah kəutəni məmə nətəligian rəha Pol təsəhruahruian. **6:3** Kəl 3:27 **6:6** Kəl 5:24

məmə Uhgîn təmosmiəgəh Krīsto e nimisiən, kəni tol lanəha ko təsimis minian. Nimišian təsarməniḡ minian lan. ¹⁰ In təmimis mau kətiəh əmə, kəni e nimisiən rəhan təmos rəkis nəsanəniən rəfin rəha təfagə tərəh. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu, kəni e nəmiəgəhiən rəhan, in təməmiəgəh məmə otəfəri nərgi Uhgîn.

¹¹ Kəni e noliən əhmen əmə əha, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəmohmis e təfagə tərəh. Təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o niuvi-pəniən itəmah. Mətəu e nəmiəgəhiən rəhatəmah əha rəueiu, nikitəmah təkeikei məhti itəmah məmə nəutəmiəgəh e Uhgîn mine noliən vi mətəu-inu nəmautol kətiəh itəmah Krīsto Iesu, kəni noliən vi əha otəfəri nərgi Uhgîn.

¹² Tol lanəha, soteḡəhanian məmə təfagə tərəh tətarməniḡ e nipətitəmah u nautos rəueiu iətəm otəpanimis nian kəti. Soteḡəhanian məmə onautol nəuia nətəligiən tərəh rəha nipətitəmah. ¹³ Kəni soteḡəhan minian e nipətitəmah min məmə nautol təfagə tərəh lan. Mətəu oteḡəhan=pən e nəmiəgəhiən rəhatəmah rəfin kəm Uhgîn, mətəu-inu itəmah nətəmini nətəm Uhgîn təməmkirəkis itəmah e nimisiən məmki=pən itəmah e nəmiəgəhiən. Kəni oteḡəhan e nipətitəmah min məmə okotol noliən min iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgîn. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh otəsarməniḡiən e təmah mətəu-inu, nəsoatig əhḡəliən Lou iətəm təsasiruiən e təmah məmə nəsoholiən təfagə tərəh. Mətəu nəutatig əhḡəl nəuviriən iətəm Uhgîn tətətuati lan kəm təmah, kəni e nəuviriən əha, in otasiru e təmah məmə nəsoholiən təfagə tərəh.

Iol əhruiḡ min rəha noliən əhruahru

¹⁵ ?Kəni rəueiu iətəni min məmə, kitəh okotəhrəni? Nəmə iətəmi kəti otəni məmə, pəh okotol təfagə tərəh mətəu-inu, Lou təsarməniḡiən e təh, mətəu nəuviriən əmə rəha Uhgîn iətəm tətətuati lan kəm təh tətarməniḡ e təh. !Kəpə, təsəhruahruian![†] ¹⁶ Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nian nəuteḡəhan=pən e təmah kəm iətəmi kəti məmə nautol nəuiən, kəni itəmah rəhan nol əhruiḡ min, kəni itəmah nol əhruiḡ min rəha iətəmi u nautol nəuiən. Suaru keiu o nitəu-pəniən. E suaru kəti, nəutəhuva motəhmen e nol əhruiḡ min rəha təfagə tərəh, kəni suaru u tatuvən o nimisiən. Kəni e suaru kəti min, nəutəhuva motəhmen e nol əhruiḡ min rəha noliən nəuia Uhgîn, kəni suaru u tatuvən o nəhruahruian e nəhmti Uhgîn.

¹⁷ Kitəh kəutəni-vivi Uhgîn məmə nati əpnəpin əupən nəmautol motəhmen e nol əhruiḡ min rəha təfagə tərəh, mətəu uərisig, nəmotəuhlin itəmah məmə onəkotol e nikitəmah rəfin nəḡətuniən iətəm iəmətəḡətun itəmah lan. ¹⁸ Uhgîn təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni təfagə tərəh, rəhan nəsanəniən tikə o narməniḡiən e təmah. Kəni nəməhuva motəhmen e nol əhruiḡ min rəha noliən min iətəm kotəhruahru e nəhmti Uhgîn.

¹⁹ Iətəḡhati e nətəligiən min iətəm nətəmini kotəhrun, inu iol əhruiḡ mine iətəmi asoli, mətəu-inu nətəligiən rəhatəmah təsəhmenian o nəhrunian natimnati rəha Uhgîn. Əupən ikin, nəmotəḡəhan e nipətitəmah məmə ilah iol əhruiḡ rəha noliən min iətəm tatol naulisiən əmə, mine iol əhruiḡ rəha nərahian iətəm tətəri tepət. Mətəu rəueiu oteḡəhan=pən e lah məmə ilah iol əhruiḡ rəha noliən iətəm kotəhruahru, kəni nəkəhuva nətəmini nətəm Uhgîn təmələhu kalin rəkis məmə rəhan min.

²⁰ Nian itəmah nəmautol iol əhruiḡ rəha təfagə tərəh, noliən iətəm təhruahru e nəhmti Uhgîn təsarməniḡiən e təmah. ²¹ ?Nəuan nəuviriən nak nəmos e nəmiəgəhiən rəhatəmah e noliən tərəh min iətəm nəutaulis ohni əha rəueiu? !Nəuan noliən tərəh min əha, in nimisiən əmə! ²² Mətəu rəueiu, Uhgîn təmitis itəmah e təfagə tərəh, kəni nəməhuva iol əhruiḡ min rəhan, kəni nəuan nəuviriən iətəm nəutəhli, tatit itəmah məmə nəkəhuva nətəmini rəha Uhgîn e nikitəmah rəfin. Kəni uərisig lan, onautos nəmiəgəhiən itulin. ²³ Tol lanəha, mətəu-inu nətəuiən rəha təfagə tərəh in nimisiən, mətəu neanien

^{6:11} 2Kor 5:15; Kəl 2:19 ^{6:12} Jen 4:7 ^{6:13} Rom 12:1 ^{6:14} 1Jon 3:6 [†] ^{6:15} Afin-to e futnot e Rom 6:1.
^{6:16} Jon 8:34; 2Pitə 2:19

rəha Uhgín in nəmiəgəhiən itulín e Krísto Iesu rəhatah Iərməniġ, kəni Uhgín tətəan ərəfin nəmiəgəhiən itulín u e nġkin aġiən.

7

Lou təsarməniġiən e tah

¹ Piak min mine nəuvinik min. Itəmah nəkotəhrun noliən rəha lou. Lou min kəutarməniġ e nətəmini nian ilah kəutəmiəgəh əmə. ² Təhmen e nati u. Nəmə pətan kəti iətəm təmol marit, lou tətəni məmə in rəhan əmə əha iərman nian in tətəmiəgəh. Mətəu nəmə iərman əha timis, kəni lou rəha marit təsaskəlim minian pətan əha, kəni in təhrun nitəu=pən minian iərman pisin kəti. ³ Mətəu nəmə in tatitəu=pən iərman pisin kəti nian rəhan iərman tətəmiəgəh əhanəh, kətəni məmə in tətərkən rəhan iərman. Mətəu nəmə rəhan iərman təmimis, lou əha rəha marit təsaskəlim minian pətan əha, kəni nati əpnəpin tatitəu=pən iərman pisin, in təsərkiniən rəhan iərman aupən.

⁴ Piak min mine nəuvinik min. E noliən əhmen-əhmen əmə, mətəu-inu ninotol kətiəh itəmah Krísto, təhmen əmə məmə itəmah nəmohmis itəmah min e nġi kəməluau. Kəni mətəu-inu nəmohmis, Lou rəha Mosis təsaskəlim minian itəmah əha rəueiu. Uhgín təmitis itəmah o nitəu-pəniən əhruahru natimnati rəfin aġin e Lou məmə Uhgín otosmiəgəh itəmah. Kəni itəmah nəkotəhmen=pən əmə e pətan kəti iətəm rəhan iərman in təmimis, kəni rəueiu in təsolian marit, kəni in təhrun nitəu-pəniən iərman pisin. Rəhatəmah iərman aupən, in Lou. Mətəu rəueiu, itəmah nəutohtəu=pən iətəmi pisin u Krísto, iətəm Uhgín təmosmiəgəh e nimisiən. Kəni nəutohtəu=pən in məmə nəkotəuə nəuan təuvir, iətəm in noliən təuvir min iətəm kəutisiəi Uhgín.

⁵ Nian nətəliġiən tərəh rəha iətəmini* tətərməniġ e tah, nətəliġiən tərəh min rəhatah kəutiuvipən itəh məmə okotol noliən tərəh min e nġpətitəh. Kəni nian Lou tətəni məmə okəsotolien noliən tərəh min əha, tol məmə nġkitəh tətəhti pik noliən tərəh min, kəni kəutolkeikei mautol təhmin noliən tərəh min. Tol lanəha, kəmotol təfagə tərəh tepət. Kəni nəua təfagə tərəh min əha, in nimisiən əmə. ⁶ Mətəu rəueiu, kitəh kəsotohtəu=pən minian Lou rəha Mosis məmə okotos nəmiəgəhiən itulín, mətəu-inu təhmen əmə məmə kitəh kəməhmis e Lou əha. Kəni tol lanəha, Lou təsarməniġiən e tah u rəueiu. Kəni rəueiu, kitəh iol əhruin min rəha Uhgín, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru əuas o nitəu-pəniən Lou iətəm in nati kəti əmə iətəm kəmətei rəkis, mətəu kəutohtəu=pən suaru vi rəha Narmin Rəha Uhgín.

Lou tatol məmə nətəmini kəutol təfagə tərəh

⁷ ?Kəni ko, kitəh okotəhrəni? ?Lou in nati tərəh mətəu-inu tatol məmə kitəh kəutol təfagə tərəh? !Kəpə, təsəhruahruən! Mətəu pəhriən, iəu iəkəhrun əmə məmə təfagə tərəh təhro lanu mətəu-inu Lou tətəgəhun iəu lan. Nəmə Lou in təməsəniən məmə iəsolien noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pisin, kəni ko iəsəhrunien noliən əha məmə təhro lanu.† ⁸ Mətəu təfagə tərəh təmaskəlim nəġhatien rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmol məmə noliən rəha nolkeikeiən nati kəti rəha iətəmi pisin təmuva tepət e nġkik. Mətəu nəmə Lou təmikə, kəni təfagə tərəh rəhan nəsanəniən təmikə lanəha, təhmen məmə təmimis.

⁹ Aupən ikin, nian iəmətərruru əhanəh Lou, nġkik təsəhtien təfagə tərəh rəhak, iəmətatig vivi əmə. Mətəu nian iəməhrun məmə Lou əha ikin, kəni nəsanəniən rəha təfagə tərəh təmuva məmiəgəh məskasik, kəni inəhrun məmə inimis rəkis, inəha iəu isəu o Uhgín.

¹⁰ Kəni iəmeruh məmə Lou əha iətəm təmuva məmə otol iətəmini təmiəgəh, mətəu

6:23 Rom 5:12,15 **7:4** Rom 6:2,11 * **7:5** Nətəmini rəfin kəutol təfagə tərəh mətəu-inu nətəliġiən tərəh rəha iətəmini tətətig e tah rəfin. Nətəliġiən tərəh əha tatiuvipən itəh məmə kəutol təfagə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə okəsotolien təfagə tərəh motol noliən təuvir. Uhgín əmə təhrun nəfaiən nətəliġiən vi kəm tah. **7:6** Rom 8:2; 6:4

† **7:7** E nəġhatien min rəha fes 7:7-25, nian Pol tətəni “iəu,” mətəu nġpəti nəġhatien u məmə in tətəġhati e nətəmini rəfin. **7:7** Eks 20:17; Dut 5:21; Jen 3 **7:10** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

nipəhriənən təmiuvi=pa əmə nimisiən. ¹¹ Tol lanəha mətəu-inu, təfagə tərəh təmaskəlim nəghatən rəha Lou, mol rəhan lan ioluək, kəni təmeiua lak. Nənik təməhti məmə nəmə iəmkut o nitəu-pəniən Lou rəha Mosis, kəni iəkos nəmiəgəhiən itulin. Mətəu inəruru nolien, kəni e nəghatən rəha Lou, iəkəkei mimis o təfagə tərəh min rəhak. ¹² Tol lanko, iəməgəhun məmə Lou tasim təmsipən e Uhgīn, kəni nəghatən min rəha Lou kəmətsipən e Uhgīn motasim, motəhruahru, motəuvir motasiru e nətəmini.

¹³ Kəni nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “?Təhro lanu məmə Lou in nati təuvir kəti, mətəu təmol məmə iəmimis, inəha iəu isəu o Uhgīn?” !Mətəu kəpə, təsəhruahruian! Nian iəməhrun nəghatən rəha Lou iətəm in təuvir, nənik təmuvən o nolien təfagə tərəh, kəni iəu iəmol təfagə tərəh iətəm nəuan in nimisiən. Tol lanəha, təfagə tərəh təmol məmə iəkimis. Kəni rəueiua iəkəhrun məmə nolien tərəh min rəhak, ilah təfagə tərəh pəhriən. Kəni nian iəmeruh nəghatən rəha Lou, inəhrun məmə təfagə tərəh in nati tərəh agin.

¹⁴ Kitah kotəhrun məmə Lou təmsipən e Uhgīn. Mətəu iəu, iəu iətəmini əmə. Kəni kətuati lak məmə iəu iol əhruin kəti, kəni təfagə tərəh in rəhak iətəmi asoli. ¹⁵ Nian min nəuvein, iəsəhrunian natimnati iətəm iatol, mətəu-inu nati təuvir min iətəm iəkolkei məmə iəkol, iəsolian, mətəu iatol əmə nati iətəm iəsolkəi. ¹⁶ Iəkəhrun vivi məmə təfagə tərəh iətəm iatol in nati tərəh, kəni iəsolkəi məmə iəkol. Kəni nian iətəu tərəh e nənik o təfagə tərəh u, in nəmtətiən kəti məmə Lou tatol rəhan uək, kəni Lou in nati təuvir kəti. ¹⁷ Tol lanəha, səniəmə iəu iətəm iatol təfagə tərəh min, mətəu nolien rəha təfagə tərəh iətəm tətəti e rəhak nətəliğin nian rəfin, tatol məmə iəkol nolien tərəh min. ¹⁸ Iəkəhrun məmə nətəliğin tərəh rəhak otəseğəhanian məmə iəkol nati təuvir kəti. Iəkəhrun in nipəhriənən mətəu-inu iəkolkei məmə iəkol nati iətəm təuvir, mətəu ko iəsolian. ¹⁹ Nati nak iatol səniəmə in nati təuvir iətəm iəkolkei məmə iəkol, mətəu iatol əmə təfagə tərəh iətəm iəsolkəi məmə iəkol. ²⁰ Kəni nəmə iəkol nati nak iətəm iəsolkəi məmə iəkol, səniəmə iəu pəhriən u iatol, mətəu təfagə tərəh iətəm tətəti lak tatol.

²¹ Tol lanəha, iəteruh məmə nolien kəti tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak nian rəfin. Nolien əha tol lanəha məmə, nian iəkolkei məmə iəkol nati təuvir, mətəu təfagə tərəh uəha iuəkir ohniəu tatiuvi=pən iəu e təfagə tərəh. ²² E nənik rəfin, iəkolkei Lou rəha Uhgīn, ²³ mətəu iəteruh min lou kəti min iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak iətəm tətəluagin ilau rəhak nəhrunian, məlis iəu, matol məmə iəu iol əhruin rəha təfagə tərəh iətəm tatol uək e rəhak nəmiəgəhiən. ²⁴ !Kəsi, iətəu tərəh pik agin! Nipətik tolkei məmə iəkol təfagə tərəh. !Əui! ?Kəmə pəh otitis iəu e nolkeiən tərəh min əha iətəm tatit iəu e nimisiən mol iəu iətəti isəu o Uhgīn? ²⁵ !Pəh kotəni-vivi Uhgīn. Iəsu Kristo rəhatah Iərməni in otol!

Kəni tol lanəha, nəmiəgəhiən rəhak tol min lanu məmə, iəu iol əhruin rəha Lou rəha Uhgīn e rəhak nətəliğin vi, mətəu e nətəliğin tərəh rəhak, iəu iol əhruin rəha lou rəha təfagə tərəh.

8

Nolien rəha nitəu-pəniən Narmin Rəha Uhgīn

¹ Kəni nəua nəghatən rəfin min əha tol min lanu lan, məmə Uhgīn tətəni məmə kitah kotəhruahru e nəhmtin mətəu-inu kəutəhatətə e nati iətəm Kristo təmol o tah. Kəni tol lanəha, Uhgīn ko təsuhian, kəni məsələhuiən nəghatən məsolian nalpinian kəti rəha nətəmini min u kəməhuva kəti ilah Kristo Iəsu, ² mətəu-inu nəsanəniən rəha Narmin, iətəm tətəfa nəmiəgəhiən vi kəmə tah e Kristo Iəsu, in təmtis itah e nəsanəniən rəha təfagə tərəh mine nimisiən. ³ Lou təruru nitisiən lanəha itah, mol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgīn mətəu-inu, kitah nətəmini əmə, kəni rəhatah nəsanəniən tikə o nolien nati iətəm

Lou tətəni. !Mətəu nati iətəm Lou təruru noliən, Uhgîn təmöl! Inu, təmähli=pa Nətin əhruahru kəni təmuva iətəmimi məhmen e tah.

Kəni Uhgîn təkəkil muh mələhu nəghatiən mol nalpiniən o təfagə tərəh iətəm kitah nətəmimi rəfin kautöl. In təmöl lanəha nian təmöl Nətin təmuva sakrifais o təfagə tərəh min rəfin rəhatah. ⁴ Uhgîn təmöl lanəha məmə, nəghatiən əhruahru min rəha Lou okəhuva motöl niphəriənən e nəmiəgəhiən rəhatah iətəm kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, mətəu kəutohtəu=pən suaru iətəm Narmin Rəha Uhgîn tətəgətun itah lan.

⁵ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm nətəligiən tərəh rəhalah tolkeikei nian rəfin. Mətəu nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən noliən iətəm Narmin Rəha Uhgîn tolkeikei, nətəligiən rəhalah tatuvən əmə o nati iətəm Narmin Rəha Uhgîn tolkeikei. ⁶ Nəmə nətəligiən tərəh rəha iətəmimi in tətərmənig lan, kəni iətəmi əha tatitəu=pən əmə suaru rəha nimisiən. Mətəu nəmə Narmin Rəha Uhgîn tətərmənig e rəhan nətəligiən, kəni iətəmi əha tatitəu=pən suaru rəha nəmiəgəhiən mine nəməlinuiən. ⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, tatöl tikimər ilau Uhgîn, mətəu-inu təsitəu-pəniən lou min rəha Uhgîn, kəni in təruru agin nitəu-pəniən. ⁸ Nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi, ko kəsotoliən niki Uhgîn tagiən.

⁹ Mətəu itəmah nəsohtəu-pəniən nətəligiən tərəh rəha iətəmimi. Niphəriənən məmə Narmin Rəha Uhgîn tətətig e təmah, kəni nəutohtəu=pən noliən iətəm Narmin Rəha Uhgîn tolkeikei. Iətəmimi iətəm Narmin Rəha Kristo təsatigiən lan, in səniəmə iətəmimi rəha Kristo. ¹⁰ Mətəu Kristo tətətig e təmah. Kəni nati əpnəpin niphətitəmah otəkeikei mimis o təfagə tərəh, mətəu narmitəmah tətəmiəgəh mətəu-inu itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgîn. ¹¹ Narmin Rəha Uhgîn tətətig e təmah, inu Narmin Rəha Uhgîn u iətəm təmöl Kristo Iesu təmiəgəh min e nimisiən. Niphəriənən, niphətitəmah otimis nian kəti. Mətəu e Narmin Rəhan, Uhgîn otəfinə min nəmiəgəhiən e niphətitəmah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Mətəu e natimnati min əha, kitah kotəkeikei motətig motohtəu=pən nati iətəm Uhgîn tolkeikei, mətəu kəsotəligiən motohtəu=pən nati iətəm nətəligiən tərəh rəha iətəmimi tolkeikei məmə otöl, ¹³ mətəu-inu nəmə nəkotətig motohtəu=pən nati iətəm nətəligiən tərəh rəha iətəmimi tolkeikei, nəkotəkeikei mohmis. Mətəu nəmə e Narmin Rəha Uhgîn nəkotuhamu noliən rəha iətəmimi, kəni onəkotəmiəgəh, ¹⁴ mətəu-inu nətəmimi rəfin nətəm Narmin Rəha Uhgîn tatit ilah, ilah nenəti Uhgîn min.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə inu in niphəriənən mətəu-inu Uhgîn təməfinə Narmin Rəhan kəm təmah, kəni Narmin təsoliən itəmah nəkotəgin min e Uhgîn, təhmen e iöl əhruin nati kəti tətəgin e rəhan iətəmi asoli. Kəpə, mətəu Narmin rəhan təmöl məmə Uhgîn təməhli itəmah. Kəni Narmin tatöl məmə kitah kotəhrun nəniən kəm Uhgîn məmə, “!Ik rəhatiməh tatə!” ¹⁶ Kəni Narmin aru Rəha Uhgîn tətəni kəm narmitəmah məmə kitah nenəti Uhgîn min. ¹⁷ Kəni mətəu-inu kitah nenətin min, kitah okotos natimnati təuvir min iətəm Uhgîn təmələhu kəlin məmə rəhatah. Kəni kitah Kristo okotos natimnati min əha. Kitah kotəhrun məmə inu niphəriənən mətəu-inu kitah kautətəu nəhməiən kitah min, kəni ko kotəhrun məmə Uhgîn otəfa nisaiən kəm tah təhmen e iətəm otöl e Kristo.

Nepətiən əhagəhag rəha Uhgîn iətəm tətəva

¹⁸ İəkəhrun məmə nəhməiən iətəm kəutətig lan u rəueiu, okoteruh məmə ilah nati əpnəpin əmə nian Uhgîn otöl əpu nepətiən əhagəhag rəhan kəm tah. ¹⁹ Niphəriənən, natimnati rəfin iətəm Uhgîn təmöl, inu niftəni mine natimnati iətəm kauteviə lan, mine

neai, mine nati miəgəh min, ilah kəutəhtahnin motolkeikei pik məmə okoteruh nian iətəm Uhgîn otol pətigəm məmə nenətin min u nīpəh min.

²⁰ Kəutəsəl=pən lanəha mətəu-inu Uhgîn təmol məmə natimnati rəfin iətəm in təmol, ilah kəutatig e nəhlmi nərahian, motəruru noliən uək təuvir min iətəm rəhalah aupən ikin. Ilah kəsotolkeikeian lanəha, mətəu in Uhgîn iətəm təmol lanəha e lah. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotələhu=pən rəhalah nuhuinian lan, ²¹ məmə in otitis ilah e nəmnəmitian mine nimisian iətəm ilah kəutatig pəhrian lan. Kəni in otitis ilah lanəha məmə in təhrun nəfənian nepətian əhagəhag kətiəh əmə kəm lah iətəm otəfən kəm nenətin min.

²² Kitah kotəhrun məmə aupən agin mətəuarus=pa əha rəueiu, natimnati rəfin iətəm Uhgîn təmol, kəutasək təhmen e pətan kəti iətəm tətətu nahməian məmə otələs nətin.

²³ Kəni səniəmə natimnati min əmə iətəm Uhgîn təmol, ilah kəutasək lanəha. Mətəu kitah min kəutasək lanəha, nati əpnapin məmə Uhgîn təməfa rəkis nati təuvir kəm tah, u Narmin Rəhan. Kəni Narmin in nəuvetin rəha natimnati təuvir agin min iətəm Uhgîn otəpanəfa nian kəti. Kəni rəueiu kəutəhtahnin e nian əhruahru məmə Uhgîn otegəhan=pa ərəfin kəm tah natimnati iətəm təməhli itah ohni. Kəni in otitis nīpətitah əuas min, məfa in vi min. ²⁴ Təmətuəuin e nian Uhgîn təmosmiəgəh itah, kitah kəutələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinian e natimnati min əha. Pəhrian, kitah kəsotos əhanəhian natimnati min u. Nəmə kinotos rəkis, kəni kəsotuhuiniən ohni. ²⁵ Mətəu kəutələhu=pən rəhalah nuhuinian e nati kəti iətəm kəsotos əhanəhian, kəni motol rəhalah nətəligian təfəməh məutəhtahnin mautəhtul əskasik.

²⁶ Kəni təhmen məmə noliən rəha nuhuinian əha tətəsiro e tah, Narmin Rəha Uhgîn tətəsiro e tah e rəhatah nəpəouiən, təhmen lanu məmə, kitah kotəruru məmə nati nak kotəkeikei motəfaki ohni, mətəu Narmin Rəha Uhgîn tətəni rəhatah lan nian kitah kəutehkimis e noliən kəti iətəm nəghatian tikə lan. ²⁷ Kəni Uhgîn iətəm in təhrun niki nətəmini, in təhrun nati Narmin Rəhan tətəni, mətəu-inu Narmin Rəhan tətəfaki e nəfaki min tatitəu=pən nətəligian rəha Uhgîn.

Nətəligian rəha Uhgîn

²⁸ Kitah kotəhrun məmə, Uhgîn tatol məmə natimnati rəfin iətəm kəutəhuva, inko nati təuvir min mine natimnati tərəh min, ilah rəfin kəutəhuva o nasiruiən e tah nətəm kotolkeikei Uhgîn, inu kitah nətəmini nətəm in təmauin e tah e nətəligian rəhan. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, aupən aupən agin, Uhgîn tinitəpin rəkis itah, kəni e nian əha, in təməni məmə noliən rəhatah otuva məhmen e Nətin məmə nətəmini tepət okəhuva pian min mine nəuvinin min, kəni in ilis e tah rəfin. ³⁰ Kəni kitah u in təmaupən məni məmə okəhuva rəhan, in təmauin e tah. Kəni kitah u nətəm təmauin e tah, in təmol itah kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kitah u nətəm təmol itah kotəhruahru, in otəfəri məfən nisaiən mine nepətian əhagəhag rəhan kəm tah.

Nolkeikeian asoli rəha Uhgîn

³¹ Natimnati min rəfin əha kəutəgəhun itah məmə, Uhgîn in tətəhtul=pa e tah, matol natimnati rəfin məmə ilah natimnati təuvir min e nəmiəgəhian rəhatah, kəni nati əpnapin əmə nəmə pəh tatol tikimir kəm tah. ³² In təməsəginian o Nətin əhruahru məmə otimis o tah rəfin, mətəu in təmegəhan əmə lan. Kəni nəmə in təməfa Nətin kəm tah, kəni nati əkəku əmə məmə in otean itah e natimnati min rəfin. ³³ ?Pəh təhrun nətu=pa min nəghatian kəti məmə kitah kəmotol tərəh? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu, in Uhgîn iətəm təmol itah kotəhruahru, kitah nətəm in təmitəpin. ³⁴ ?Kəni pəh təhrun nələhuiən nəghatian məmə kitah kotəkeikei motos nalpinian? Iətəmi kəti tikə, mətəu-inu Kristo Iesu təmimis o tah, kəni nati kəti min, Uhgîn təmosmiəgəh in e nimisian. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nikali Uhgîn maru, ikin ima nisaiən mine nəsanənian, mətəfaki kəm Uhgîn o tah.

³⁵ ?Nak tæhrun nælæs rækisïan itah e nolkeikeian ræha Kristo o tah? ?Nærahian, uæ nian iækis min, uæ nærahian iætəm nætəmimi kautol kəm tah, uæ næumis, uæ ræhatah nautə tikə, uæ ikin tasilə ikin, uæ nætəmimi nætəm kəutərəkïn motohamu kitah? Kəpə. !Nati kəti tikə!

³⁶ Nəmiəgəhian ræhatah tæhmen e nati Nauəuə Ræha Uhgin tətəni məmə, “Uhgin. Nian rəfin, nætəmimi kautolkeikei məmə okotohamu itimah o nərgəm. Itimah iəkotəhmen e sipsip min iætəm okohamu ilah.”

³⁷ Nipəhriəniən, e natimnati min ərəfin əha, Kristo iætəm tolkeikei itah, tatol məmə kitah kotapirəkis agin. ³⁸ Kəni iəkəhrun vivi agin məmə nati kəti tikə agin tæhrun nos rækisïan itah e nolkeikeian ræha Uhgin, inu nimisïan, uæ nəmiəgəhian, uæ nagelo min, uæ iərmis min, uæ natimnati iætəm tətuvə əha rəueiu, uæ natimnati iætəm otəpanuva, uæ nəsanəniən min rəfin, ³⁹ uæ natimnati əpəha ilis, uæ natimnati ipai agin, uæ nati kəti e natimnati rəfin agin iætəm kotatig, ko ilah rəfin kəsotəhrunian nos rækisïan itah e nolkeikeian ræha Uhgin iætəm kautos e Iərmənig ræhatah Kristo Iesu.

9

Pol təmolkeikei pik məmə nətəm Isrel okotəhatətə e Kristo

¹ Kəni rəueiu iəkolkeikei məmə iəkəghati e rəhak min nətəmimi u nətəm Isrel, məmə ilah tepət kəmotəpəh Kristo.

Iatəni pəhriən mətəu-inu itimlau Kristo kətiah əmə, iəseiuəiən. Rəhak nətəligiən tətəni məmə nati u iətəni in nipəhriəniən, kəni Narmın Ræha Uhgin tətəgəhan lan. ² Nīkik təmitəgit kəni mətəhmə pik o lah nian rəfin. ³ Nəmə iəu iəkəhrun nosiən nalpiniən mine niəməha ræha Uhgin, kəni inu otasiru e nətənimak min məmə okotəhatətə e Kristo, kəni nīkik tagiən əmə. Nipəhriəniən, nīkik tagiən nəmə Uhgin otos rækis iəu e Kristo iætəm iəkolkeikei pik, nəmə in otasiru e nətənimak min məmə okotəhatətə lan. Iəkəni nəghatiən u, “nətənimak min,” mətəu-inu e nipətin, ilah nətəm Isrel təhmen lak. ⁴ Ilah nətəm Isrel, kəni natimnati təuvir min u rəhalah: Uhgin təməhli ilah məmə nenətin min, kəni təmol əpu rəhan nepətiən əhagəhag kəm lah, kəni məfən min nəniəskasikiən min ræha nasiruian,* kəni məfən min Lou kəm lah, mine nəfakiən əpəha e Nimə Ræha Uhgin, mine nəniəskasikiən min. ⁵ Kəni tipilah min, ilah nətəmi asoli min ræha Uhgin aupən, kəni e nipətin ikin, Kristo təmsipən e lah, kəni in Uhgin iætəm in ilis e natimnati rəfin, iætəm okotəni-vivi əmə kətan naunun tikə. Əuəh.†

Suaru iætəm Uhgin təmitəpin nətəmimi lan

⁶ Nətəm Isrel kəməsotəhatətəiən e Kristo, mətəu noliən əha təməsoliən məmə nəghatiən ræha Uhgin təmei.‡ Nətəmimi rəfin nətəm kəutəni məmə Jekəp in kəha tərəh rəhalah, ilah kəutəni məmə ilah nətəm Isrel§. Mətəu səniəmə ilah rəfin u iætəm Uhgin tətəni məmə ilah nenətin min, nətəmimi pəhriən ræha Isrel. ⁷ Kəni e noliən əha inəha, ilah nətəm kəmotəpən e Epraham, ilah səniəmə nətəmi pəhriən ræha Epraham. Mətəu Uhgin təməni kəm Epraham məmə, “Namipim əhruahru otsipən e nira Aisək.” ⁸ Nipəti nati u məmə, ilah u kəmotəpən e Epraham səniəmə ilah rəfin nenəti Uhgin min. Mətəu nenəti Uhgin pəhriən, ilah nətəmimi nətəm kəmotair e nəniəskasikiən ræha Uhgin. Kəni ilah u namipi Epraham pəhriən. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu Uhgin təməni əskasik kəm Epraham lanu, “E nian əhruahru lanu e nu iætəm tətuvə, oiəkətəlig=pa, kəni Serə tənələs rækis nətən kəti iərman.”

8:36 Sam 44:22 **9:3** Eks 32:32 **9:4** Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38 * **9:4** Nəniəskasikiən ræha nasiruian nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2Saml 7:5-16; (Isrel – in vi) Jer 31:31-34. † **9:5** Ikin min tepət e Niutestimin, Pol tətəni-vivi Uhgin nian təni məmə tətəuvin min nikin tətəhti in, təhmen e Rom 7:25; 8:31-39; 11:33-36. ‡ **9:6** Uhgin təməniasikasik kəm Epraham, Aisək, mine Jekəp məmə namipin tərəh min rəhalahal okotos nəuviriən min ræha Uhgin. Nəuviriən min əha kəməhuva pəhriən e Iesu Kristo nian nətəmimi kəutəhatətə lan. § **9:6** Isrel in nərgin kəti min ræha Jekəp. **9:7** Jen 21:12 **9:8** Kəl 4:23 **9:9** Jen 18:14

¹⁰ Mətau nəghatian təsoliən naunun u ikinu. Nəti Serə u Aisək təmit Rəpekə, kəni in təmələs mil-mil keiu. Rəhalau tatə u Aisək, kəha tərəh rəha nətəm Isrel. ¹¹ Mətau nian mil-mil mil u kəməsuair əhanəhian, kəni məsuol əhanəhian nati kəti iətəm təuvir uə tərəh, Uhgın təməni=pən nəghatian kəti kəm Rəpekə. Kəni nəghatian u tətəgətuvi vivi məmə Uhgın tətəpən nətəmimi tatitəu=pən əmə rəhan nətəligian, ¹² mətau səniəmə kitah kəmotol nati təuvir kəti uə nati tərəh kəti. Uhgın təməni kəm Rəpekə məmə, “Nətim iətəmi asoli, otol əhruin kəm nətim in əkəku lan.” ¹³ Kəni inu tatitəu=pən əmə nəghatian e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəni məmə, “Təmitəpən Jekəp, mətau iəməpəh Iso.”*

¹⁴ ?Okotəhrəni əha rəueiu? ?Okotəni məmə noliən rəha Uhgın təsəhruahruian? !Kəpə! Kotəhrun məmə in tatol təhruahru. ¹⁵ Uhgın təməni kəm Mosis məmə,

“İəu pisin əmə iəkəpən nətəmimi nətəm oiəkəsək əhruin ilah,

kəni iəu pisin əmə iəkəpən nətəmimi nətəm oiəkol nəuvirian kəm lah.”

¹⁶ Kəni tol lanəha, kitah kəsotosian nəniəskasikian rəha Uhgın o nati kəti iətəm kətol, təhmen məmə kətolkeikei pik in, uə təhmen məmə kitah kətol uək ohni, kəpə. Kətos əmə e nasəkəhruian rəha Uhgın. ¹⁷ E Nauəuə Rəha Uhgın, in tətəni kəm Fero, kig rəha İjip məmə, “Təmləfəri ik o nati kətiəh əmə məmə nətəmimi okotafu rəhak nəsanəniən e nəmiəgəhian rəham, məmə nətəmimi okotəni pətigəm nərgək e nitənimtəni min rəfin.”

¹⁸ Kəni nipei nati u məmə, Uhgın rəhan nasəkiən tepət o nətəmimi nəuvein mətau-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha. Kəni in tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuian rəhan nəghatian mətau-inu in aru tolkeikei məmə otol lanəha.

¹⁹ Məta nəmə itəmah kəti otətapuəh ohniəu məmə, “Nəmə Uhgın tatol nətəmimi nəuvein məmə ilah kotəpəh nətəuian rəhan nəghatian, kəni ilah okotəkeikei motol lanəha. ?Kəni təhro Uhgın tətəni məmə ilah kəmotol təfagə tərəh?” ²⁰ Mətau pəh iəkəni kəm ik məmə, ik iətəmimi əmə. Təhro nətagət rəkis əsanən e nəghatian rəha Uhgın. Nikitəmah təhti-to. Nəlosi nati kəmol e nəuanəriəpig†, ko təsəniən kəm iətəmi təmol məmə, “Nəməhro mol iəu məmə iəkol lanu lan?” ²¹ İətəmimi iətəm təmol natimnati e nəuanəriəpig, in təhrun nosian nəuanəriəpig kəti mol nosinati lan keiu, kəti iətəm təuvir rəha noliən lafet, kəni kəti min rəha uək əpnəpən əmə.

²² Kəni Uhgın təhrun nitəu-pəniən noliən əha e nətəmimi. Nəmə in tolkeikei, in təhrun noliən ilah məmə otəəkən ilah. In tolkeikei məmə otol pətigəm məmə niəməha tatol o təfagə tərəh, kəni in otol nalpinian asoli kəm nətəmimi nətəm kətol təfagə tərəh. Mətau nati əpnəpən in tatol lanəha, rəhan nətəligian təfəməh məsol uəhaiən nalpinian kəm lah nətəm kətol məmə nikin otahmə. ²³ Rəhan nətəligian təfəməh lanəha məmə in otol pətigəm nəuvirian asoli rəhan kəm nətəmi min u nətəm in tolkeikei məmə rəhan nasəkiən otepət o lah. In təmol əpenə-penə ilah əpən əpən ağin məmə ilah okotətig e nəuvirian rəha Uhgın əpəha e nəgəu e nəai. ²⁴ Inu kitah rəfin nətəm in təmitəpən, kəni səniəmə nətəm Isrel əmə, mətau Nəniəluə min. ²⁵ Təhmen əmə e nati nak Uhgın təməni e Nauəuə u rəha Hoseə məmə,

“Nətəmi min əha u səniəmə rəhak min nətəmimi,

iəkəuən e lah məmə, ‘rəhak min nətəmimi.’

Kəni nətəmimi nətəm iəməsolkeikeian ilah əpən,

iəkəuən e lah məmə, ‘nətəmimi nətəm iəkəsolkeikei.’

²⁶ Kəni ikinu əhruahru, iətəm iəməni kəm lah məmə, ‘İtəmah səniəmə rəhak min nətəmimi,’

nətəmimi okotəuən e lah məmə, ‘İlah nənəti Uhgın iətəm tətəmiəgəh.’ ”

²⁷ Kəni iəni Aisə təmətəghati e nətəm Isrel min e nian tətəni pətigəm məmə,

9:12 Jen 25:23 * **9:13** Nəghatian əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “İmolkeikei Jekəp, mətau iəməməki e Iso.” Mətau nipein məmə Uhgın təmitəpən Jekəp məmə in otol rəha nəniəskasikian lan. **9:13** Mal 1:2-3 **9:15** Eks 33:19 **9:16** Efəs 2:8 **9:17** Eks 9:16 † **9:20** Əpəha Isrel, kəmotol sospən mine pilet mine pətəl mine e nəuanəriəpig. **9:20** Aes 29:16; 45:9 **9:21** Jer 18:6 **9:25** Hos 2:23 **9:26** Hos 1:10

“Nati əpnapin nəmə nətəm Isrel tepət təhmen e nīpəkīl e nīkali nītəhi, mətəu Uhgin otosmiəgəh əmə ilah nəuan nəuvein, ²⁸ mətəu-inu İərmənig in otol rəfin uəhai əmə rəhan nəghatien o nəfəniən nalpinien kəm nətəmimi e nītənimtəni min.”

²⁹ Kəni təhmen e nəghatien iətəm iəni Aiseə təməni aupən məmə,

“Nəmə İərmənig Əsanən Pīk Agin in təsegəhanien e tah məmə rəhatah kəti nīrə otəmiəgəh, kəni kitah kəməhuva motəhmen e nətəm Sotəm mine Kəmorə iətəm in təmoh-apīs lah.”

Nətəm Isrel kəməsotəhatətəien

³⁰ ?Nīpəti nəghatien min u nak? Nīpətin tol lanu məmə, Nanihluə min nətəm kəsotalkut əskasikien məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgin, Uhgin təmol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəien rəhalah. ³¹ Mətəu nətəm Isrel kəmotalkut pīk e suaru rəha nītəu-pəniən Lou məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgin. Mətəu ilah kəsotəhruahruian. ³² ?O nak? Mətəu-inu ilah kəmotalkut pīk məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgin e nolien təuvir min rəhalah, mətəu kəsotohtəu-pəniən suaru rəha nəhatətəien. İlah kəutoh pīkin “Kəpiel Rəha Noh Pīkinien.” ³³ Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə, “!Oteruh-to! İəmaharu Kəpiel kəti əpəha Jerusiləm‡ məmə nətəmimi okotoh pīkin, in Kəpiel iətəm otol ilah kotəmei.

Mətəu iətəmimi iətəm tətəhatətə e İətəmi əha\$, ko in otəsaullisien nian təhtul e nəhmti Uhgin.”

10

¹ Pīak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei pīk məmə Uhgin otosmiəgəh nətəm Isrel, kəni nian rəfin iətəfaki ohni. ² İəu iətəni pətigəm kəm təmah məmə ilah kəutalkut pīk o nolien natimnati iətəm otol niki Uhgin tagien. Mətəu nolien rəhalah təsisipəniən e nəhrunien iətəm təhruahru. ³ Ko ilah kəsotohtəu-pəniən suaru rəha Uhgin məmə ilah okəhuva motəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah kotəruru suaru rəhan, kəni motalkut məmə okotohtəu=pən rəhalah aru suaru, suaru rəha nītəu-pəniən Lou. ⁴ Lou təmalkut pau məmə tol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu e suaru u təruru nolien. Mətəu Kristo təmol naunun e suaru u. In təmol suaru təuvir məmə nətəmimi rəfin nətəm kəutəhatətə əmə lan, ilah rəfin okotəhruahru e nəhmti Uhgin.

Nəmiəgəhien iətəm Uhgin tətəfa, in rəha nətəmimi ərəfin.

⁵ Mosis təmətei nəghatien kəti o suaru rəha nītəu-pəniən Lou məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgin. In təməni məmə, “İətəmimi iətəm tatol natimnati rəfin agin iətəm Lou tətəni, in otos nəmiəgəhien itulin.”

⁶ Mətəu suaru rəha nəhatətəien məmə iətəmi kəti tuva məhruahru e nəhmti Uhgin təpiə əmə, məmə kitah kəsotolien nati kəti mətəu-inu Kristo tinol rəkis rəfin. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən e negəu e neai,” məmə onəkəsəl e Kristo mələs meiuaiu muva məmə otasiru lam. ⁷ Kəni tətəni min məmə, “Səniəmə nəkəkeikei muvən əpəha ipai ikin ima nətəm kəmoħmis,” məmə nəkəfətigəm Kristo mol təmiəgəh min e nīmisiən. Nīpəhriənien. Uhgin tinol rəkis natimnati min əha. ⁸ ?Mətəu, tətəni min nak? Tətəni məmə, “Nəghatien Rəha Uhgin in iuəkir əmə ohnik. In əpəha e noħlim mine nīkim.” Nəghatien u in nəghatien rəha nəhatətəien iətəm iəutəni pətigəm.

⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə nəkəni pətigəm e noħlim məmə İesu in İərmənig, kəni nəmə nəkəhatətə e nīkim məmə Uhgin təmosmiəgəh in e nīmisiən, kəni Uhgin otosmiəgəh ik. ¹⁰ Kəni inu nīpəhriənien lanəha mətəu Uhgin tatol iətəmimi kəti tətəhruahru e nəhmtin

9:28 Aes 10:22,23 **9:29** Aes 1:9 **9:32** Aes 8:14 ‡ **9:33** Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə Saion. “Saion” in nərgin kəti min rəha Jerusiləm. § **9:33** “Kəpiel” u mine “İətəmi” kətuəgətun Kristo. **9:33** Aes 8:14; 28:16 **10:5** Lev 18:5 **10:6** Dut 30:13 **10:7** Dut 30:13 **10:8** Dut 30:14

nian iätəmi əha tətəhatətə pəhriən lan e nikin. Kəni Uhgın tatosmiəgəh iätəmini kəti nian in tətəni pətigəm e nohlin məmə Iesu in İərməniğ rəhan. ¹¹ Təhmen e Nauəuə rəha Uhgın iätəni tətəni məmə, “Nətəmini rəfin nətəm kəutəhatətə e iätəmi əha, ilah okəsotaulisən nian okotəhtul e nəhmti Uhgın.”

¹² Nəghatən əha rəha nətəmini rəfin, nati əpnapın nəmə ik iätəm Isrel, uə İanihlua kəti, mətəu-inu İərməniğ kətiəh əmə u tətərməniğ e nətəmini rəfin, mətətuati e rəhan nəuviriən kəm nətəmini rəfin nətəm kəutətapuəh ohni. ¹³ Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iätəni tətəni məmə, “Nətəmini rəfin nətəm kotauin e nərgi İərməniğ məmə otosmiəgəh ilah, in otosmiəgəh ilah.”

¹⁴ ? Mətəu nətəmini okotəhro motauin e İərməniğ o nosmiəgəhiən ilah, nəmə kəsotəhatətəiən lan? ?Kəni okotəhro motəhatətə lan nəmə kəsotətəuiən nanusiən lan kəti? ?Kəni okotəhro motətəu nanusiən nəmə iätəmi kəti təsəni pətigəmiən kəm lah? ¹⁵ ? Kəni nətəmini okotəhro motəni pətigəm nanusiən təuvir nəmə Uhgın təsahli-pəniən ilah? Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın iätəni tətəni məmə, “!In nati təuvir agın nian iätəmi kəti tətəuə o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir!”

¹⁶ Kəni nıpəhriənən, nətəm Isrel mine Nanihlua mın kinotətəu rəkis nanusiən u. Mətəu səniəmə nətəm Isrel rəfin nətəm kəmos e nikilah nanusiən təuvir. Təhmen e nəghatən iätəm Aiseə təməti məmə, “İərməniğ, nətəmini təkəku əmə kəmotəni nıpəhriənən e nəghatən rəhatimah.” ¹⁷ Kəni tol lanəha, nəhatətəiən tatsipən e nati iätəm natətəu, kəni nati iätəm natətəu tatsipən e nanusiən iätəm kətəni e Kristo.

¹⁸ ?Mətəu iəkətapuəh mın məmə, ilah kəmotətəu uə kəpə? Əuəh, kəmotətəu. Nauəuə rəha Uhgın tətəni məmə,

“Nəghatən təmuvən ikin mın rəfin e nıtənimtəni mın, təmuvən ikin mın rəfin agın.”

¹⁹ ?Kəni iəkətapuəh əmə o nati kəti mın məmə, nətəm Isrel kəmotəhrun, uə kəpə? Əuəh, kəmotəhrun. Mosis təmaupən məni məmə,

“İəkol itəmah nəkotetə nətəmini e nıtəni əpnapın əmə iätəm iəkol təuvir kəm lah,

kəni iəkol nıəməha tol itəmah mətəu-inu iəkol təuvir kəm nıtəni mın iätəm kəmotəlməli.”*

²⁰ Kəni uərisig Aiseə təsəginən o nənien məmə,

“Nətəmini nətəm kəsotəsaliən lak, kəmoteruh iəu;

Nətəmini nətəm kəsotətapuəhiən lak, iəmol pətigəm aru iəu kəm lah.”

²¹ Mətəu Aiseə təməni nəghatən rəha Uhgın kəm nətəm Isrel məmə,

“E nian rəfin, nian rəfin, iəmuahru e nəhlmək məmə iəkəsiru e təmah,

itəmah nətəm nautəhti nəuiak məutəuhlin nəmtəhtəmah kəm iəu.”

11

Uhgın tətəsəkəhruin əhanəh nətəm Isrel

¹ Pəh iəkətapuəh o nəghatən kəti e nətəm Isrel. ?In pəhriən uə kəpə məmə Uhgın təməuhlin nəmtahn o rəhan nətəmini? !Kəpə! Oteh-to iəu. In təməsəuhliniən nəmtahn kəm iəu u iätəm Isrel, iatsipən e Epraham, nıə rəha Benjəmin. ² Aupən aupən agın, Uhgın təmitəpin nətəm Isrel məmə in otolkeikei ilah, kəni ilah okəhuva rəhan mın nətəmini. Kəni in təməsəuhliniən nəmtahn kəm lah. Nəkotəhrun uə kəpə məmə nati nak Nauəuə Rəha Uhgın tətəni e Elaijə. In təmətapuəh əskasik o Uhgın mətəni pətigəm nərahien iätəm Isrel təmol. ³ In təni məmə, “İərməniğ, kəmotəhamu rəham iəni mın motəh-əuaris-əuaris rəham oltə mın. Kəni iəu pisin əmə iətatig, kəni məutəlkut mın məmə okotəhamu iəu.”

10:11 Aes 28:16 **10:12** Efəs 3:8 **10:13** Joel 2:32 **10:15** Aes 52:7 **10:16** Aes 53:1 **10:18** Sam 19:4 **10:19** Dut 32:21 * **10:19** Nıpəhriənən, nətəm Isrel kəmotəhrun nəghatən rəha Uhgın, mətəu ilah kəməsotolkeikeiən məmə okotətəlig lan. Kəni tol lanəha, Uhgın təməfən nəghatən kətiəh əmə kəm Nanihlua mın məmə in otol nətəm Isrel kotetə ilah ohni. **10:20** Aes 65:1 **10:21** Aes 65:2 **11:1** 1Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5 **11:3** 1King 19:10

⁴ ?Mətəu Uhgín təmāni=pən nak kəm in? In təmāni māmə, “Iətaskəlim nətəmimi səpīn-tausin māmə rəhak mīn, nətəm kəsotəfakian kəm uhgín eiua u Paal.”

⁵ Kəni təhmen əmə əha rəueiu, nətəm Isrel nəuan nəuvein əha ikin nətəm Uhgín təmitəpīn ilah e rəhan nəuvirīan. ⁶ Kəni mətəu-inu Uhgín tatosmiəgəh ilah e nəuvirīan rəhan, kəni təməsolian e natimnati təuvir mīn iətəm ilah kautol. Mətəu nəmə təmosmiəgəh ilah mətəu-inu ilah kautol natimnati təuvir mīn, kəni nəuvirīan iətəm Uhgín tətətuati lan kəm lah, in tikə, təhmen māmə tətətəou əmə ilah o rəhalah uək.

⁷ ?Kəni təhro? Nətəm Isrel tepət kəmotəsəl pik o suaru rəha nuvaian məhruahru e nəhmti Uhgín, mətəu kəməsotosian. Mətəu ilah Uhgín təmitəpīn ilah, kəmos. Mətəu ilah rəfin kəməsotosian, Uhgín təmol ilah māmə kotəpəh nətəuiən rəhan nəghatīan. ⁸ Təhmen əmə e iətəm Nauəuə Rəha Uhgín tətəni māmə,

“Kəni mətəuarus=pa u rəueiu, Uhgín təmol māmə nətəligian rəhalah tətəpili alu, kəni mol māmə nəhmtilah təpis, kəni mol māmə nīpəgtəlgilah talu.”

⁹ Kəni Kig Tefit təmāni māmə,

“Pəh nauənian rəhalah tepət otuva məhmen e nəuanikulu kəti, iətəm otoh-ərain ilah, mol ilah kotəni māmə natimnati rəfin təuvir əmə.

Pəh rəhalah natimnati təuvir okəhuva kəpiel kəti rəha noh pikinian mīne nālpinian kəm lah.

¹⁰ Pəh nəhmtilah tapinəpu māmə kəsoteruhian nati,

Pəh nəkau e lah təgəu agin e nərahian rəhalah nian rəfin.”

Suaru rəha Uhgín o nosmiəgəhian Nanihlua mīn

¹¹ ?Kəni iəkətapuəh mīn māmə, nətəm Isrel kəmotoh pikin motəmei motorin māmə ko kəsotəhtul mīnian? !Kəpə! O rəhalah nəmkarəpənian, Uhgín təmol suaru o nosmiəgəhian Nanihlua mīn māmə otol nətəm Isrel kotetət nətəmimi mīn əha, kəni motolkeikei rəhan nəuvirīan. ¹² !Tol lanəha, nəmə Nanihlua mīn kəmos nəuvirīan rəha Uhgín mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəpəh nosmiəgəhian rəha Uhgín, kəni nətəm Isrel rəfin nətəm Uhgín təmitəpīn rəkis, nian ilah okotəhatətə e Kristo, nəuvirīan rəha Uhgín otuva mepət!

¹³ Rəueiu iətəghati kəm təmah Nanihlua mīn. Mətəu-inu iəu aposil rəhatəmah Nanihlua mīn, iəu iətəni-vivi rəhak uək ¹⁴ māmə, iəu iəköl mətə nətənimak mīn nətəm Isrel kotetət Nanihlua mīn ohni, kəni e nolian əha Uhgín otosmiəgəh nəuvein. ¹⁵ Nian Uhgín təməuhlin nəmtahn o nətəm Isrel, kəni in məmki=pa Nanihlua mīn kəhuva māmə rəhan niəli mīn. Mətəu nian in otos nətəm Isrel kəhuva mīn ohni, inu in nati asoli kəti, təhmen e nətəm kəmoħmis kəmotəmiəgəh mīn. ¹⁶ Nəmə nətəmimi kətələhu kalin nəve pīret rəha nauənian vi māmə rəha Uhgín, kəni pīret apiəpiə, in mīn rəha Uhgín.* Kəni e nəghatīan rəha nigī, nəmə nəukətin rəha Uhgín, kəni nəhlmin mīn, ilah mīn rəha Uhgín. Nəghatīan u, nīpətin təni māmə nəmə Epraham mīne mipin mīn aupən, ilah rəha Uhgín, kəni nīmənin mīn rəhalah, ilah mīn rəha Uhgín.

¹⁷ Mətəu nəhlmi nigī mīn nəuvein rəha nasumian lan, Uhgín təmatgəhli rəkis, inu təhmen e nətəmimi nəuvein rəha Isrel. Kəni itəmah Nanihlua mīn, nəkotəhmen e nəhlmi nigī u olif əpnəpin mīn e nīkinati. Uhgín təmilpin itəmah e nəukəti nigī māmə nəkotos nimeillah, kəni rəueiu nəkotos nəuvirīan iətəm Uhgín təməniəkis kəm Epraham mīne nətīn mīn u in nəukəti nigī.† ¹⁸ Mətəu itəmah Nanihlua mīn, nəsoṭəghati əuvsanīan māmə Uhgín təmilpin itəmah e nigī iətəm təmatgəhli rəkis ikin, u təhmen e nətəm Isrel

11:4 1King 19:18 **11:6** Kəl 3:18 **11:8** Dut 29:4; Aes 29:10 **11:10** Sam 69:22,23 **11:11** Uək 13:46 * **11:16** Nəghatīan u rəha pīret tatsipən e Oltestimin. In tətəghati e nian kautos nauənian vi e nasumian. Nətəmimi kautol pīret lan, kəni motaupən məutəfən nəve pīret nəuvin kəm Uhgín. Kəni in tətəgətin māmə pīret apiəpiə, in mīn rəha Uhgín, kəni ilah kotəhrun nunian. Nam 15:20 † **11:17** Nəghatīan Kris əhruahru tətəni māmə, “Kəni rəueiu, nautos nəhu nigī təuvir rəha nəukəti nigī u olif.” **11:17** Efəs 2:11-19

nəuvein. Sotaluiən məmə nəukəti nigı tətaugin itəmah, mətəu səniəmə itəmah nəhlmi nigı nəutaugin nəukəti nigı.

¹⁹ Kəni nəmə iətəmi kəti otəfəri ohni məni məmə, “Uhgin təmatgəhli rəkis nəhlmi nigı min nəuvein məmə otılpin iəu iəkos nimeilah.” ²⁰ In nıpəhriənian, mətəu tətətgəhli rəkis ilah mətəu-inu kəsotəhatətəian e Uhgin. Kəni itəmah nəkotəpeir=pən e nəukəti nigı e nəhatətəian əmə rəhatəmah. Kəni tol lanəha sotagət-əfəriən ohni, mətəu itəmah nəkotəkeikei motəgin, ²¹ mətəu-inu Uhgin təmatgəhli rəkis nəhlmi nigı nəuvein lanəha, kəni nəmə nəsotəkeikeian o nosiən nəhatətəian əskasik lan, kəni in otətgəhli rəkis itəmah.

²² Otətəlig e noliən pəti mil rəha Uhgin kəm nətəmini: in tatol təuvir kəm nəuvein, kəni mətəluhu nəghatian əskasik kəm nəuvein min. In təməluhu nəghatian əskasik o nətəmini nətəm kəmotəhti nəuiən, mətəu in tatol təuvir kəm təmah, nəmə nəkotəkeikei məutəhatətə lan e rəhan nəuvirən. Mətəu nəmə nəkotəpəh nəhatətəian lan, kəni in otətgəhli rəkis min itəmah. ²³ Kəni nəmə nətəm Isrel kohtəlig=pa min məutəhatətə e Uhgin, kəni in otılpin min ilah e nəukətin, mətəu-inu tatos nəsanəian o noliən lanəha. ²⁴ Kəni nıpəti nəghatian u məmə, itəmah Nanihlua min, itəmah nəkotəhmen e nəhlmi nigı u olif əpnəpin e nıkinati iətəm Uhgin təməti rəkis, kəni mılpin=pən e nigı u olif e nasumiən rəhan. Noliən əha səniəmə noliən əhruahru kəti rəha nigı, o nosiən nəhlmi nigı pisin kəti mılpin=pən e nigı pisin kəti. Mətəu nətəm Isrel, kotəhmen e nəhlmi nigı u olif əpəha e nasumiən. Kəni rəueiu timətig məmə Uhgin otılpin min ilah e nəukətilah əhruahru.

Nasəkiən rəha Uhgin tepət o nətəmini rəfin

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei məmə nəkotəhrun nati oneuən u məmə, itəmah nəsotəfəri pikian itəmah. Uhgin təmol məmə nətəm Isrel nəuvein kəmotəpəh nətəuiən rəhan nəghatian. Mətəu noliən əha otətətig əmə mətəuarus=pa Nanihlua min rəfin nətəm Uhgin təmitəpin, ilah okotəhatətə lan. ²⁶ Kəni e noliən əha, Uhgin otosmiəgəh rəfin nətəm Isrel. Təhmen əmə e nati Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “İətəmi otosmiəgəh nətəmini otsipən e nətəm Isrel;‡ in otos rəkis noliən tərəh rəha nətəm Isrel.

²⁷ Kəni inu nəniəskasikiən rəha nasiruiən rəhak kəm lah məmə iəkafəl rəkis təfagə tərəh rəhalah.”

²⁸ Nətəm Isrel kəmotəpəh nanusiən təuvir rəha İesu Kristo, kəni tol lanəha, ilah kəməhuva tikimır min rəha Uhgin. Mətəu nati u in o nəuvirən rəhatəmah mətəu-inu rəueiu, Uhgin təməfinə rəhan nəuvirən kəm təmah Nanihlua min. Mətəu Uhgin tatolkeikei əhanəh nətəm Isrel mətəu-inu in təmitəpin ilah, kəni ilah nırə rəha Epraham, Aisək, mine Jekəp. ²⁹ Tol lanəha mətəu-inu, nian Uhgin təmitəpin rəkis nətəmini kəni mol təuvir kəm lah, ko in təsəuhlin minian e rəhan nətəligian. ³⁰ İtəmah u Nanihlua min, əupən nəmətəhti nəuia Uhgin. Mətəu rəueiu, Uhgin təmasək o təmah mətəu-inu nətəm Isrel kəmotəhti nəuiən. ³¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nətəm Isrel kəmotəhti nəuia Uhgin rəueiu, məmə nasəkəhruinən rəha Uhgin təhrun nəpətiən o lah. Tol lanəha mətəu-inu rəueiu ilah kəuteruh məmə nasəkiən rəha Uhgin tepət o lah, kəni məta ilah okotolkeikei məmə Uhgin otol min lanəha e lah. ³² Nətəmini rəfin kəutəhti nəuia Uhgin, kəni in tatol məmə rəhalah noliən tərəh tətəskəlim ilah. In təmol lanəha məmə rəhan nasəkiən otepət o lah ərəfin.

Noliən rəha Uhgin in təuvir əgin

³³ !Otafu-to! !Nəuvirən rəha Uhgin o nətəmini, mine nətəligian rəhan mine nəhrunian rəhan, ilah rəfin kotepət əgin! Kitah kotəruru əgin noliən rəha nətəligian rəhan, mine rəhan suaru min. Inu təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəni məmə,

³⁴ “İətəmi kəti tikə təhrun natimnati iətəm tətətig e nətəligian rəha Uhgin.

11:22 Jon 15:2,4 ‡ **11:26** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “otsipən Saion.” Saion in nərgin kəti min rəha İerusiləm, kəni in tətəgatun=pən nətəm Isrel.

Kəni iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfəniən nəghatiən kəti məmə otasiru e Uhgın.”

³⁵ “İətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəfən aruiən nati kəti rəhan kəm Uhgın mətəu-inu, natimnati rəfin agin rəha Uhgın rəkis.”

³⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın təmol natimnati rəfin, kəni natimnati rəfin kəutətiğ mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlim ilah, kəni natimnati rəfin in təmol məmə rəhan.

!Pəh kitah kotəfən nəni-viviən kəm in tatuvən matuvən naunun tikə! Əuəh.

12

Sakrifais iətəm nəmiəğəhiən tətətiğ lan

¹ Piak min mine nəuvinik min. Mətəu-inu nasəkəhruiən rəha Uhgın tepət o tah, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfən nipeitəmah ərəfin kəm Uhgın təhmen e sakrifais kəti iətəm tətəmiəğəh, kəni nəkotələhu kalın məmə rəhan, kəni nikin tətəgiən lan. Inu suaru əhruahru iətəm onəkotəfaki kəm Uhgın lan. ² Sotosiən noliən rəha nətəmini rəha niftəni u, mətəu pəh Uhgın otol nəkotəuiək-to e nətəligiən təuvir rəhatəmah məmə noliən rəhatəmah okəhuva mətəuvir. Kəni tol lanəha, itəmah onəkotəhrun nakiliən, mine nəhruiən, kəni nitəpiniən noliən təuvir min iətəm Uhgın tolkeikei, inu noliən min iətəm təuvir, mine noliən min iətəm tatol nikin tətəgiən, mine iətəm təhruahru.

³ Kəni e nəuviriən iətəm Uhgın təməfa kəm iəu, iətəni=pinə kəm təmah rəfin məmə sotəfəri aruiən itəmah. Mətəu e nətəligiən əhruahru, oteruh nəsanəniən min iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah e nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo. Kəni nian nəkotəruh nəsanəniən min əha, oteruh rəhatəmah noliən min, motakil motəruh məmə rəhatəmah noliən min təuvir məhmen motohtəu=pən nəsanəniən min iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah, uə kəpə.

⁴ Nipəti iətəmini, rəhan nəuəli-nəuəlin tepət, kəni nəuəli-nəuəli nipeitin əha, rəhalah əha ikin uək pisin pisin min iətəm kautol. ⁵ Kəni təhmen=pən əmə e nətəm kəutəhatətə e Kristo. Kitah tepət, mətəu kəutəhuva nipeitin kətiəh əmə lan, kəni motəriə aru əmə e kitah min.

⁶ Kəni Uhgın təməfa nəsanəniən o noliən uək pisin pisin min tatitəu=pən nəuviriən rəhan iətəm təməfa kəm tah. Uhgın tətəfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən o nəni pətəgiəniən nəghatiən rəhan iətəm in tətəfən əhruahru kəm in. Kəni pəh iətəmi u otəni pətəgəm nəghatiən min əha titəu=pən nəhatətəiən rəhan məmə Uhgın təməghati kəm in. ⁷ Nəmə iətəmi kəti tatos nəsanəniən o nasiruiən, pəh in tasiru; nəmə in tatos nəsanəniən o nəgətiən, pəh in tətətiən; ⁸ nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəriən nətəligiən, pəh in otəfəri; nəmə in tatos nəsanəniən o nəfəniən mənə, pəh in otəfən tepət; nəmə in tatos nəsanəniən o nitəni nimefaki, pəh in tol e nikin rəfin; nəmə in tatos nəsanəniən o nasəkəhruiən, pəh in tol e nikin giən.

Suaru rəha nolkeikeiən nətəmini

⁹ Noliən rəha nolkeikeiən rəhatəmah o nətəmini, otəkeikei mol nipehriənən lan. Otəməki e noliən tərəh min, kəni motəskəlim əskasik noliən təuvir min. ¹⁰ Otolkeikei itəmah min təhmen məmə itəmah piatəmah min mine nəuvinitəmah min. Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəkut pik məmə onəkotisiəi itəmah min. ¹¹ Otəkeikei nian rəfin o noliən uək rəha Uhgın e nikitəmah rəfin təhmen e nigəm tatuəu, kəni məsotəpəuiən. ¹² Otagiən mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nuhuiən e Uhgın. Kəni nian nərahien tuva, otol rəhatəmah nətəligiən tətəfəməh. Kəni mətəghati kəm Uhgın e nəfakiən nian rəfin. ¹³ Otəfən kəm nətəmini rəha Uhgın nati nak iətəm rəhalah tikə. Otəkeikei motol təuvir kəm iapispis min nətəm kəutəhuva imatəmah ikin.

¹⁴ Otətapuəh o Uhgın məmə otol nəuviriən kəm nətəm kautol nərahien kəm təmah. Sotəuiəkəniən e lah, mətəu otətapuəh o Uhgın məmə otol nəuviriən kəm lah. ¹⁵ Otagiən itəmah nətəm kəutəgiən. Kəni otasək itəmah nətəm kəutasək. ¹⁶ Otol rəhatəmah nətəligiən təhmen-əhmen əmə e təmah min rəfin. Nikitəmah təsəhtiən məmə itəmah nəuvein ilis, mətəu nikitəmah otagiən əmə məmə nəutan pəti əmə itəmah nətəmi min u ləhtəni. Nikitəmah təsəhtiən məmə nəkotəhrun pik.

¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tatol tərəh e təmah, sotalpinian rəhan nolian. Onəkotolkeikei motalkut məmə nəkotol nolian iətəm nətəmimi rəfin okoteruh məmə təhruahru. ¹⁸ Otol natimnati rəfin iətəm nəkotəhrun nolian məmə itəmah nəkotatig e nəməlinuiən itəmah nətəmimi rəfin. ¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotalpinian nitai təfagə rəha iətəmi kəti, mətəu otəpəh əmə məmə Uhgın otəpanələhu nalpinian mine niəməha kəm in, mətəu-inu e Nauəuə Rəha Uhgın, İərmənig tətəni məmə, “In rəhak pisin əmə uək o nalpinian nitai təfagə. İəu iəkol lanəha.” ²⁰ Mətəu itəmah nautol əmə məmə Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“Nəmə rəham tikimər nəumis tatus, əfən nauəniən kəm in;

nəmə in tətəuəuə, əfən nati kəti in təmnim.

Nian nautol natimnati min u, in otəulis pik lan.”

²¹ Sotəgəhanian məmə nolian tərəh, otətəuarus itəmah mələs iahu itəmah, mətəu otol məmə rəhatəmah nolian təuvir otosiahu nolian tərəh.

13

Narmənigian rəha kəpmən

¹ Pəh kitah rəfin okotəkeikei motatig ahgəl kəpmən, mətəu-inu nepətiən o narmənigian rəfin tatsipən e Uhgın, kəni kəpmən min rəfin iətəm kəutatig, Uhgın pisin əmə tətəfəri ilah. ² Kəni tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təhti nəuia kəpmən, in tətəhti nəuia nati iətəm Uhgın təmələhu, kəni nətəmimi nətəm kəutol lanəha, kəutiuvı=pa nalpinian o lah. ³ Tol lanəha mətəu-inu kəpmən iətəm Uhgın təmələhu təsoliən nətəmimi nətəm kəutol nolian təuvir kotəgin, mətəu tatol əmə o nətəm kəutol nolian tərəh. Nəmə nəsotolkeikeian məmə nəkotəgin e nətəmi asoli min rəha kəpmən, nəkotəkeikei motol nolian təuvir min, kəni ilah okotəfəri itəmah ohni. ⁴ Sotaluiən məmə ilah noluək min rəha Uhgın nətəm uək rəhalah məmə ilah okotos nəuvirən məhuva o təmah. Mətəu nəmə nəkotol tərəh, nəkotəkeikei motəgin, mətəu-inu ilah kəutos nəsanəniən o nolian nalpinian. İlah noluək min rəha Uhgın nətəm otol niəməha mine nalpinian rəha Uhgın kəm nətəm kəutol tərəh. ⁵ Tol lanəha, kitah rəfin okotəkeikei motatig ahgəl kəpmən, mətəu-inu kitah kəsotolkeikeian məmə kotos nalpinian. Kəni kitah kotəhrun əmə məmə in nolian əhruahru.

⁶ Kəni o nati kətiəh min, otətəou=pən takis kəm kəpmən, mətəu-inu nətəmi asoli rəha kəpmən, ilah noluək rəha Uhgın, kəni inu uək rəhalah. ⁷ Otəfən kəm nətəmimi rəfin, natimnati iətəm təhruahru məmə onəkotəfən. Nəmə takis pisin pisin min, nəkotəkeikei motətəou ilah. Nəmə nisaiən, otisiai ilah. Nəmə iətəmi tatos narmənigian, kəni otatig ahgəl.

Nolkeikeian

⁸ Nəkotəkeikei motətəou rəhatəmah kauin min. Mətəu kauin kətiəh əmə tətəkeikei mətətig o təmah, inu kauin rəha nolkeikeian iətəm tatuvən kəm təmah min. Kəni nəkotəkeikei mautətəou nian rəfin, naunun tikə, mətəu-inu iətəm tolkeikei in kəti, in tatol pəhriən natimnati rəfin iətəm Lou tətəni. ⁹ Lou tətəni məmə, “Sotəkləhiən e pətan,” “Sohamuiən itəmi,” “Sotəkləhiən,” “Nikim təsuvəniən e natimnati rəha iətəmi kəti,” kəni lou nəuvein min əha ikin. Mətəu nəghatian kətiəh əmə in nəukətilah rəfin, in tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə natolkeikei aru ik.” ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatolkeikei in kəti, ko təsoliən nərahian kəm in. Kəni tol lanəha, iətəmimi iətəm tatolkeikei nətəmimi, in tatol nıpəti Lou rəfin.

Nolian əhruahru o nian rəha naunun nian

¹¹ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun vivi nian kəutatig lanu rəueiu. Nian tinətəuva məmə nəkotəkeikei motair məsotapiliən, mətəu-inu nosmiəgəhiən rəhatah nian rəfin tinətəuva iuəkır, mapirəkis nian kitah kinotəhatətə. ¹² Napinəpuian otəsuvəhiən tikə, kəni nəhəgəhagian otəsuvəhiən tuva. Kəni tol lanəha, pəh kotəpəh

nolian rəha napinəpuian, kəni motəluagin o nolian təuvir min rəha nəhagəhagian təhmen=pən e soldia kəti iətam tətəskəlim vivi rəhan nau rəha nəluaginian. ¹³ Pəh kitah kotol nolian təuvir min, təhmen e nətəmini nətəm kəutaliuək e nəhagəhagian kəni nətəmini okoteruh. Okəsotolian lafet tərəh min, məsotapisian, məsotit əpnəpinian itəmah min, kəni məsotolian nolian alməli min, məsotorgəhuiən, məsotetətiən itah min. ¹⁴ Mətəu otegəhan əmə məmə İərmənig İesu otərmənig e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni sotətəligian e suaru min o nolian təfagə tərəh min iətam nətəligian tərəh rəhatəmah tolkeikei.

14

Nəghatian rəha nətəmi min u rəhalah nəhatətəian təsəskasikian

¹ Sotəuhlin-pəniən nəmtəhtəmah o nəfaki min nəuvein nətəm rəhalah nəhatətəian təsəskasikian, kəni motəruru məmə niki Uhgın təsəgianian uə kəpə e nolian min nəuvein iətam nətəmini nəuvein kəutəniəhu. Nəkotos ilah məhuva, mətəu iəsolkeikeian məmə nəkotərgəhu o rəhalah nətəligian min. ² İətamimi kəti, e rəhan nəhatətəian, təuvir məmə in otun nauəniən min rəfin. Mətəu iətamimi kəti min, rəhan nəhatətəian təsəskasikian, kəni nikin təhti məmə in təhrun nuniən nauəniən e nasumian əmə, məpəh nuniən nəhuvegi nati. ³ İətamimi u iətam təhrun nuniən natimnati rəfin, təsəuvirian məmə in oteh rah iətəmi iətam təsunian natimnati min rəfin. Kəni iətəmi in təsunian natimnati min rəfin, təsəuvirian məmə in otəni kəm iətamimi u tatun natimnati min rəfin məmə, in tatol nolian tərəh, mətəu-inu Uhgın nikin tagian əmə ohni. ⁴ Təsəuvirian məmə ik nətəni məmə ioluək rəha suah kəti min təmol nolian tərəh. Rəhan aru əmə iərmənig otəni məmə təmol təuvir uə tərəh.* Kəni Uhgın otegəhan lan mətəu-inu İərmənig təhrun nəfəniən nəsanəniən kəm in o nolian nati təuvir min.

⁵ İətəmi kəti in təni məmə nian kətiəh əmə in rəha Uhgın tapirəkis nian rəfin, mətəu iətəmi kəti min təni məmə nian rəfin kotəhmen-əhmen əmə. Mətəu iətamimi otəkeikei məhtul əskasik o rəhan nətəligian o nati u. ⁶ İətamimi kəti iətam tətəni məmə nian kətiəh əmə rəha Uhgın, in tatol o nisaiəni İərmənig. Kəni iətam tatun nəhuvegi nati, tatun o nisaiəni İərmənig, mətəu-inu tətəni tagkiu kəm Uhgın o nigin nauəniən. Kəni iətam tətəpəh əmə nuniən nəhuvegi nati, in min tətəpəh nuniən o nisaiəni İərmənig, kəni in min tətəni tagkiu kəm Uhgın o nigin nauəniən. ⁷ İətəmi kəti təsərmənig aruiən e nəmiəgəhian rəhan, nati əpnəpin in tətəmiəgəh uə in təmimis. ⁸ Nəmə kitah kəutəmiəgəh, kəutəmiəgəh o nisaiəni İərmənig, kəni nəmə kohmis, kəmoəhmis o nisaiəni İərmənig. Kəni tol lanəha, nəmə kəutəmiəgəh uə kəmoəhmis kitah rəha İərmənig. ⁹ Kristo təmimis matig məmiəgəh min, məmə in İərmənig rəha nətəmini kəutəmiəgəh mine nətəmini kəmoəhmis rəkis.

¹⁰ Kəni təsəuvirian məmə nəkəni nikali nətəm kəutəfaki kəti min məmə təmol nolian tərəh e natimnati min əha. Kəni təsəuvirian məmə nəkeh iahu piam, mətəu-inu kitah rəfin okotəhtul əpən e nəhmti Uhgın məmə in otakil itah. ¹¹ Təhmen e İərmənig tətəni e Nauəuə Rəha Uhgın məmə,

“Inu nipehriəniən, təhmen məmə in nipehriəniən məmə iətəmiəgəh, nətəmini rəfin okotisin nəulilah kəm iəu, kəni nətəmini rəfin okotəni pətigəm e nohlilah məmə iəu, iəu Uhgın.”

¹² Kəni tol lanəha, kitah rəfin kətiəh kətiəh okotəhtul e nəhmti Uhgın o nəni pətigəmiən natimnati kəmotol.

¹³ Tol lanəha, pəh kotəpəh nolian rəha nəniən nikali iətəmi kəti məmə rəhan nolian in təfagə tərəh kəti. Mətəu pəh kəutəni məmə okəsotolian nati kəti iətam otol piatah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhian. ¹⁴ İəu iəmuva kətiəh itimlau İərmənig İesu, kəni o nati u, iəu iəkəhrun vivi məmə nauəniən rəfin kotəuvir o nuniən, kəsotolian iətəmi kəti tamikmik

* 14:4 Fes 4 u, in eksampil kəti. “İoluək” tətəgəton=pən kitah nəfaki min, kəni “İərmənig” tətəgəton=pən Uhgın. Nipəti nəghatian məmə Uhgın otakil itah, mətəu təsəuvirian məmə kitah okotakil itah min.

e năhmti Uhgin. Mătəu nămə iətəmi kəti nikin təhti mămə nati kəti tamikmik e năhmti Uhgin, nati əha tamikmik aru əmə ohni. ¹⁵ Nəmə piam kəti tətətau tərəh pik o nati kəti iətəm natun, kəni nămə natun əmə lanko, kəni nəsalieuəkiən e suaru rəha nolkeikeiən. Soliən mămə nati natun tətərəkin piam kəti iətəm Kristo təmimis ohni. ¹⁶ Segəhanian mămə nati kəti iətəm ik nəkəni mămə təuvir, okəni mămə in nati tərəh. ¹⁷ Tol lanəha mătəu-inu Narmənigian Rəha Uhgin səniəmə nati rəha nauəniən mine nəmnmimian iətəm nati əpnəpin əmə, mătəu in nati rəha nəhruahruian e năhmti Uhgin, mine nəməlinuian, mine nagianian e Narmin Rəhan, ¹⁸ mătəu-inu iətəmi kəti iətəm tatol uək kəm Kristo e noliən əha, in tatol niki Uhgin tətəgian, kəni nətəmini kauteh in mămə in iətəmi təuvir, kəni nikilah tagian əmə ohni.

¹⁹ Kəni tol lanəha, pəh kitah kotalkut pik o noliən nati iətəm tətələs itah e suaru rəha nəməlinuian, kəni matəfəri nətəligian rəhatah rəfin. ²⁰ Sərəkinian uək rəha Uhgin o nauəniən əmə. Nauəniən rəfin kotəuvir, məsotolien iətəmi kəti tamikmik e năhmti Uhgin. Mătəu iətəmi kəti tatol təfagə tərəh nian in tatun nati kəti iətəm tol pian tətəmei lan e rəhan nəmiəgəhian. ²¹ Kəni tol lanəha, təuvir mămə nəsotunian nəhuvegi nati, uə nəsotənmimian wain, uə noliən nati kəti min iətəm otol piatəmah otəmei e nəmiəgəhian rəhan.

²² Kəni nămə itəmah nautos nətəligian kəti o natimnati min u, otaskəlim oneuən əmə itəmah Uhgin. Iətəmi kəti tətətig e nəuvirian pəhrian nian in tatol əmə natimnati iətəm in təhrun mămə təhruahru mămə in otol. ²³ Mătəu iətəmini iətəm rəhan nətəligian tatol keiu o nati iətəm in tatun, mămə in təhruahru o nunian uə kəpə, təuvir mămə in təsunian. Mătəu nămə in tatun, Uhgin otəni mămə noliən rəhan in təfagə tərəh, mătəu-inu in tatun, mătəu nikin təsəhtian mămə in nati əhruahru. Kəni nămə iətəmi kəti tatol nati kəti iətəm nikin təhti mămə in tərəh, in tatol təfagə tərəh.

15

Nəfərian nətəligian rəha nəfəki pisin pisin min

¹ Kitah nəuvein, nəhatətəian rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun mămə nati əlkələh min əha, ilah nati əpnəpin əmə. Mătəu kitah kəsotəkeikeiən o noliən natimnati min əha iətəm nikitah əmə tətəgian lan. Nikitah təkəikei məhti piatah min mine nəuvinitah min nətəm rəhalah nətəligian keiu e natimnati min əha. ² Kitah okotəkeikei motol noliən iətəm otol niki nətəpin okotəgian lan, mămə otasiru e lah, mol nəhatətəian rəhalah tuva məskasik. ³ Pəh kotal lanəha mătəu-inu Kristo min, in təməsolien noliən kəti mămə in aru nikin otəgian lan. Mătəu in təmol natimnati rəfin agin iətəm Uhgin nikin tolkeikei, kəni natimnati min u, nətəmini kəmotəni rah in ohni. Inu təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin tətəni mămə, “Nəni rahian min iətəm nətəmini pisin pisin min kəutəni lam, tətərəkin iəu.” ⁴ Natimnati min əha kəmətei aupən e Nauəuə Rəha Uhgin, kəmətei min mămə otəgəhun itah, mămə okotələhu=pən əskasik nətəligian rəhatah e Uhgin. Kəni kitah kotəhrun noliən əha mătəu-inu kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni Nauəuə Rəha Uhgin tətəfəri nətəligian rəhatah.

⁵ Uhgin pisin əmə tətəsinu e tah mămə kəutəhtul əskasik e nian iəkis min, kəni in pisin əmə tətəfəri nətəligian rəhatah. Kəni rəueiu, iətəpuəh ohni mămə in otasiru e təmah e nətəligian rəhatəmah mămə otuva mol kətiəh əmə, təhmen əmə e noliən rəha Kristo Iesu. ⁶ Kəni iətəpuəh lanəha o təmah rəfin nətəm nautos nətəligian kətiəh əmə, mămə nəuiatah təhrun nuvaian məhmen e nəuia iətəmi kətiəh əmə o nəfərian nərgi Uhgin, iətəm in Uhgin mine Tatə rəha Iərmənig rəhatah Iesu Kristo.

⁷ Otos nətəm kəutəfəki min nəuvein e niki təmah agian motol təuvir kəm lah təhmen əmə mămə Kristo təmos itəmah e nikin agian. Otol lanəha mămə nətəmini okotəni-vivi Uhgin lan. ⁸ Sotaluian e nati u mămə, Kristo təmuva məhmen e ioluək rəha nətəm Isrel mămə otəgəhun mămə Uhgin tatol rəhan nəghatian, nəghatian u mămə nəniəskasikian min

rəhan kəm tipi nətəm Isrel aupən, ilah kəməhuva motol nıpəhriənən e Krısto. ⁹ Kəni təmuva məmə Nanıhlua min okotos nasəkəhruinən rəha Uhgın motəni-vivi in ohni, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,
 “Tol lanəha, oiəkəfəri nərgəm e niki Nanıhlua min, oiəkani nəpuən min məni-vivi nərgəm.”

¹⁰ Kəni tətəni min məmə,

“Otagiən, Nanıhlua min, itəmah rəhan min nətəmimi.”

¹¹ Kəni tətəni min məmə,

“Itəmah Nanıhlua min rəfin otəni-vivi İərmənig,

kəni itəmah rəfin nətəmimi min rəfin rəha nəuaniləuıs min rəfin e nəhue nıtəni min, otəni-vivi in.”

¹² Kəni Aiseə tətəni min məmə,

“Mipi Tefit* aupən otair muva,

kəni Uhgın otəfəri in məmə otərmənig e nətəmimi min rəfin rəha nəuaniləuıs min rəfin e nəhue nıtəni min rəfin.

Kəni Nanıhlua min okotələhu=pən əskasik nuhuinən rəhalah lan.”

¹³ Uhgın təmasıru e tah məmə okotələhu=pən əskasik rəhatah nuhuinən lan. Pəh in otol məmə nikitəmah otəri məriaueh e nagiənən mine nəməlinuıən nian nəutəhatətə lan məmə, e nəsanənıən rəha Narmin Rəha Uhgın, onəkotələhu=pən əskasik pik təhmin rəhatəmah nuhuinən e Uhgın.

Pol in aposil rəha Nanıhlua min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. İəkəhrun vivi məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah təməri məriaueh e nəuvirən, kəni nəmotos nəhrunıən rəfin, kəni nəkotəhmen o nəgətunıən itəmah min. ¹⁵ Mətəu e nauəuə u rəhak, iəməsəhluaigıən e nati kəti, iəmənı pətigəm e nikik rəfin natimnati min u kəm təmah, kəni molkeikei məmə nikitəmah otəkeikei məhti nəghatiən min əha. Təhruahru əmə məmə iətəghati lanəha, mətəu-inu Uhgın təmasıru lak e rəhan əmə nəuvirıən ¹⁶ məmə iəu iəkuva ioluək rəha Krısto İesu o nəni pətigəmıən nanusıən təuvır kəm Nanıhlua min. İəu iəkəhmen e pris kəti iətəm iətəni pətigəm nanusıən təuvır rəha Uhgın məmə, Nanıhlua min nətəm kəutəhatətə e Krısto, okəhuva neanıən təuvır min nətəm Narmin Rəha Uhgın təmafəl mələhu kalın məmə rəha Uhgın, kəni Uhgın nikin tagiən o nosıən.

¹⁷ Kəni e uək rəfin iətəm iatol o Uhgın, nikik tagiən pik lan mətəu-inu in Krısto İesu əmə iətəm tatol uək. ¹⁸ Ko iəsəghati əfəri əməıən o nati kəti min, iəkəghati əfəri əmə o natimnati təuvır iətəm Krısto təmol nian iəmol rəhan uək o nosıən Nanıhlua min kəhuva motol nəuia Uhgın. Krısto təmol uək e rəhak nəghatiən, mine rəhak nolıən min, ¹⁹ kəni təmol uək e nəsanənıən rəha nəmtətiən min mine nati apispis min, kəni təmol ilah rəfin e nəsanənıən rəha Narmin Rəha Uhgın. Kəni tol lanəha, iəmənı pətigəm rəfin nanusıən təuvır rəha Krısto, iəmətuəuin İerusaləm muvən ikin min rəfin mətəuarus=pən nıtəni u İlirikəm iətəm in isəu pahav ikin. ²⁰ Nian rəfin e nətuəuinıən rəhak uək mətəuarus=pa u rəueiu, iəmolkeikei məmə iəkuvən məni pətigəm nanusıən təuvır e ikin min nəuvein iətəm kəsətəu aginıən nərgi Krısto ikin. İəsolkeikeiən məmə iəkol uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinuvən rəkis ikin məni pətigəm nanusıən təuvır. ²¹ Mətəu təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgın iətəm tətəghati e Krısto məmə,

“Nətəmimi nətəm kəsəni pətigəmıən nanusıən təuvır kəm lah,

ilah okoteruh in,

kəni nətəmimi nətəm kəsotətəu əhanəhiən nanusıən təuvır, ilah okotəhrun.”

²² Nian tepət, uək u rəhak o nuvənıən iki pisin pisin min tətəhtipəsıg lak o nuvnəıən meruh itəmah.

* **15:12** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə “Mipi Jese.” Jese in tata rəha Kig Tefit.

Natəligian rəha Pol o nuvənian Rom

²³ Mətəu rəueiu, rəhak uək u ikinu tinol naunun, kəni e nu tepət rəkis, iəkolkeikei pik məmə iəkuvnə meruh itəmah, ²⁴ kəni tol lanəha, nikik təhti məmə iəkuvnə meh itəmah nian iəkuvnə əpəha kəntri u Spen. Kəni nian iəkuvnə kəni kotatig nian təkuəkir əmə, kəni iəkolkeikei məmə nəkotasiru lak e rəhak naliuəkian.

²⁵ Mətəu rəueiu, iatuvən Jerusiləm o nasiruiən e nətəm kəutəfaki ikin, ²⁶ mətəu-inu nətəm kəutəfaki əpəha nitəni mil u Masetoniə mine Akaiə, nikilah təmagian o nəfaiən mənə məmə iəkasiru e nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. ²⁷ Nikilah təmagian əmə o noliən, kəni in təhmen məmə kautətəou kauin kəti iətəm nətəm Isrel kəmotol kəm lah. Tol lanəha mətəu-inu nəmə Nanihluə min kəmosotə nəuvirən rəha Uhgīn e suaru rəha nətəm Isrel, kəni Nanihluə min okotəkeikei motasiru e nətəm Isrel e rəhalah mənə. ²⁸ Oiəkəs mənə u kəmotəfa, muvən məfən kəm nətəm kəutəfaki əpəha Jerusiləm. Kəni nian iəkol naunun e uək u, kəni oiəkiet Jerusiləm muvən əpəha nitəni u Spen, kəni e rəhak naliuəkian oiəkuvnə meh itəmah.

²⁹ Nian iəkuvnə mitəlau=pa imatəmah ikin, iəkəhrun məmə iəkəs natimnati təuvir tepət e Kristo məmə iəkəfinə kəm təmah, kəni itəmah onəkotətəu təuvir lan.

³⁰ Piak min mine nəuvinik min, mətəu-inu kitah kəutəhatətə e İərmənig rəhatah İesu Kristo, kəni Narmin Rəha Uhgīn tatol məmə kitah kautolkeikei itah min, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotəfaki əskasik kəm Uhgīn ohniəu, kəni e noliən əha, nəkotasiru lak e nəluəginian rəhak. ³¹ Otəfaki məmə Uhgīn otasiru lak mahtipəsīg e nətəm Jutiə nətəm kəsotəniən nīpəhriənian e nanusiən təuvir məmə, okəsotəəkiniən iəu. Kəni otəfaki min məmə nian iəkuvnə miet=pən Jerusiləm, nətəmi min u kəutəhatətə e Kristo, nikilah otagian o rəhak uək. ³² Kəni e noliən əha, nəmə Uhgīn tolkeikei lanəha, iəkuvnə meruh itəmah e nagianian, kəni kitah rəfin agin, nikitah otagian. ³³ Pəh Uhgīn iətəm in nəukəti nəməlinuiən tətətig itəmah min. Əuəh.

16

Pol təmauiəhruin in min nəuvein

¹ İəu iətəni=pinə kəm təmah məmə nəuvinitah u Fipi, iətəm tatos uək rəha dikən e niməfaki əpəha Kegkriə, in pətan təuvir kəti. ² İəkətapuəh o təmah məmə nian in otuvnə, onəkotəgin əmə ohni e nərgi İərmənig rəhatah, e noliən əhruəhru məmə nətəmini rəha Uhgīn okotol lanəha. Nəmə rəhan nati kəti tikə, təuvir məmə nəkotasiru lan, mətəu-inu in təmasiru lak mine nətəmini tepət.

³ Otəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, iətəm itimahal iəmahlol uək kətiəh rəha Kristo İesu. ⁴ Kəmuəhtul maru məmə okiamis o nasiruiən lak. Səniəmə iəu pisin əmə, mətəu iəu mine Nanihluə min rəfin u kəutəfaki, itəmah iəkotəni-vivi Uhgīn o lau.

⁵ Kəni otəni təuvir kəm niməfaki iətəm kəmotuhapumən e rəhalau nimə. Otəni təuvir kəm iəu kəti u Epaenetəs, u iətəm təmaupən məhatətə e Kristo e profens əpəha Esia.

⁶ Otəni təuvir kəm Meri iətəm təmatol pik uək o timah.

⁷ Otəni təuvir kəm Antronikəs mine Junias, iətənimak mil iətəm itimahal min ilau iəmiəhluvən e kaləpus. Aposil min kəutisiai pik ilau, kəni ilau kəmuəpən lak muəhatətə e Kristo.

⁸ Otəni təuvir kəm Ampliatəs, iətəm iəkolkeikei e nolkeikeian rəha İərmənig.

⁹ Otəni təuvir kəm Urpanəs, iətəm kitah kautol uək kətiəh e Kristo, kəni otəni təuvir kəm iəu kəti u Stakis.

¹⁰ Otəni təuvir kəm Apeles iətəm təməhtul əskasik e Kristo e nian iəkis min.

Otəni təuvir kəm Aristopulus mine rəhan min nətəmini, mine rəhan min noluək min.

¹¹ Otəni təuvir kəm Herotian, rəhak əhruəhru.

Otəni təuvir kəm nətəmini rəha Nasisəs mine rəhan noluək min nətəm kəutəfaki kəm İərmənig.

¹² Otəni təuvir kəm Trifaenə mine Trifosə, pəta mil iətəm katuol pik uək rəha İərmənig. Otəni təuvir kəm iəu kəti u Persis, pətan kəti iətəm tatol pik uək rəha İərmənig.

¹³ Otəni təuvir kəm Rufəs, iətəmi kəti rəha İərmənig tətəfaki vivi, mine rəhan mamə iətəm təmatol təuvir kəm iəu təhmen e rəhak əhruahru mamə.

¹⁴ Otəni təuvir kəm Asigkritəs, mine Filegon, mine Heremes, mine Patropəs, mine Heremas, mine piatah min nətəm ilah min kəutatig.

¹⁵ Otəni təuvir kəm Filolokəs, mine Julia, mine Nereəs mine nəuvinin, mine Olimpəs, mine nətəm kəutəfaki min rəfin nətəm ilah min kəutatig.

¹⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. Niməfaki rəfin rəha Kristo kəutəni təuvir kəm təmah.

¹⁷ Piaq min mine nəuvinik min. İəkətapuəh əskasik o təmah məmə nəkotətəu vivi itəmah o nətəmi kəutol məmə nəkotəhapu itəmah min, kəni kəutəgətun natimnati iətəm kəutol nətəmini kəutəmkarəpən e nəhatətəiən rəhalah, kəni nəgətuniən əha tol pisin agin e nəgətuniən iətəm nəmos rəkis. Otəhtul isəu o lah, ¹⁸ mətəu-inu nətəm kotol lanəha, ilah kəsotoliən uək rəha İərmənig Kristo, mətəu kəutol uək əmə o nati ilah əmə kəutolkeikei. İlah kəutəni-vivi nəghatiən, kəni nəghatiən rəhalah tətəhiən, kəni ilah kəuteiuə, kəni məutərəkən nətəligiən rəha nətəmini tətəpət nətəm kotəruu nati.

¹⁹ Nətəmini kənotətəu rəkis nanusiən məmə itəmah nautol nəuia Kristo. Tol lanəha, nikiq tagiən pik o təmah. Mətəu iəkölkeikei pik məmə nəkoteinatig e noliən əhruahru min, kəni məmə nəşəhuvəniən e noliən tərəh min.

²⁰ Uhgın iətəm nəukəti nəməlinuən, otəsuvəhiən in tevīg-ərain e Setən, kəni in otatig əmə ləhtəni e nəhlkitəmah.

Pəh nəuviriən rəha İərmənig İesu tətətig itəmah min.

²¹ Timoti iətəm itimlau min iətuol uək kətiəh, tətəni təuvir kəm təmah. Kəni Lusias, mine Jeson, mine Sosipatə u natimak min, kəhləni min təuvir kəm təmah.

²² İəu Tesias, iətəm iəmətei nəghatiən rəha Pol e nauəuə u, iəu iətəni təuvir kəm təmah u kitah kətiəh e İərmənig.*

²³⁻²⁴ Kaeəs tətəni təuvir kəm təmah. İəu Pol, iətətig e rəhan nimə, kəni nətəmi rəha niməfaki kəutəhapumın iman ikin.

Erastəs u iətəm tətərmənig e məni rəha taun əha, mine piatah Kuartəs, ilau min kətuəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh kotəni-vivi Uhgın. In təhrun noliən məmə itəmah nəutəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah. In otol lanəha e nanusiən təuvir rəha İesu Kristo iətəm iətəni pətigəm. Nəghatiən u təməhluaig nuvəh rəkis, ²⁶ mətəu rəueiu, təmol əpu in. Kəni in Uhgın u iətəm tətəmiəgəh nian rəfin, kəni in təməni məmə iəkotəni pətigəm nanusiən rəha Kristo iətəm iəni min aupən kəmotətəi e nauəuə min rəhalah, kəni nətəmini okotəhrun. İəkotəni pətigəm məmə nətəmini min rəfin rəha nəuaniləuis min rəfin e nitəni min rəfin, pəh ilah okotəhatətə e Uhgın, kəni tol lanəha mautol əmə nəuiən. ²⁷ Uhgın pisin əmə in Uhgın, kəni in pisin əmə in teinatig. !Pəh kotəni-vivi Uhgın nian rəfin naunun tika, o nati iətəm İesu Kristo təmol! Əuəh.

16:17 Mat 7:15; Tait 3:10 * **16:22** Pol təhrun əmə nətəiən nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmini tətəpət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətəi nəghatiən min rəhalah. Suah kəti, nərgin u Tesias, təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan.

1 Korən

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki mın ikin Korən

Nəghatiən əkuəkır rəha nauəuə u 1 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Korən in taun asoli kəti. Ikin əha, nətəmimi tepət kotos rəhalah kaku o noliən səlim lan, kəni nətəmimi tepət kəhuva məmə okotos nəhmtin. Nətəmimi nəuvein kəhuva e negəu, nəuvein kotaliuek əmə. In taun kəti təuvir pik e profens rəha Akaiə, iətəm tətətig e nitəni asoli u Kris. Mətəu taun u, narmi nati mın kəmotəriaueh lan, kəni noliən tərəh mın tepət e taun əha. Niməfaki rəha Korən, Nanihlua* mın kotepət lan. Pol təmətəuəin niməfaki u e nian rəha naliuekian iətəm tatol keiu lan. Mətəu rəueiu əha, nərahian asoli mın nəuvein tinatig e niməfaki. Nətəmimi nəuvein kautol noliən tərəh mın, kəni nəuvein kautos nətəligian mın iətəm kəsotəhruahruian.

?Təmətei nauəuə u o nak? Niməfaki rəha Korən in tətətig e taun kəti iətəm noliən tərəh mın rəfin təməriaueh vivi lan. Noliən tərəh mın nəuvein kəməhuva imə e niməfaki. Kəmotətapuəh o Pol o natimnati mın nəuvein iətəm ilah kəsotəhruan vivian, kəni in təmətei nauəuə u titəu=pən əhruahru əmə rəhalah nətəligian. Pol təmətei nauəuə u məmə otəni pətigəm noliən tərəh mın iətəm tətətig e niməfaki, mine nərahian pisin pisin mın nəuvein mın. Kəni təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru noliən tərəh mın iətəm ilah nəuvein kəmautol. In təməni kəm lah məmə okotəhro mın lanu motəkeikei mohtəlig=pa mın o Uhgın, kəni noliən nak u təhruahru iətəm iətəmimi otol nəmə in iətəmimi rəha İesu.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgın təmauin lak kəni mıtəpin e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu. İtimlau piatah Sostənes iətuəni təuvir kəm təmah. ² Nauəuə u tatuvnə kəm təmah niməfaki rəha Uhgın əpəha Korən. Uhgın təmol asim itəmah e Kristo İesu, kəni təmauin e təmah məmə rəhan mın, nətəm nəutaliuek e noliən əhruahru itəmah mine nətəmimi e ikin mın rəfin nətəm kəutəfaki kəm İərmənig rəhatah İesu Kristo iətəm in İərmənig rəhatah rəfin.

³ Pəh Uhgın Tatə rəhatah mine İərmənig İesu Kristo, okuəfinə nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın e nəfakian

⁴ Nian rəfin iatəni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu təməfinə rəhan nəuvirian kəm təmah e Kristo İesu. ⁵ Təməfinə rəhan nəuvirian u tepət kəm təmah e noliən mın rəfin, e nasiruiən o nəni pətigəm vivian natimnati mın mine neinatigian o nəhrunian nəghatiən rəhan. ⁶ Kəni noliən mın əha kəutəgəhun məmə nanusiən e Kristo in nıpəhriənian, kəni itəmah nəmoteruh. ⁷ Tol lanəha, nian nautəhtul maru mautəhtahnin nuvaiən rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, Uhgın təməfinə kəm təmah rəhan nəsanəniən e Narmın o noliən uək rəhan, nəsanəniən rəfin mın əha iətəm kotəhruahru o nəmiəgəhian rəhatəmah. ⁸ Kəni in otol itəmah nəutəhtul əskasik motətuəarus=pən naunun nian məmə okəseh-pəniən noliən tərəh kəti e təmah e Nian rəha İərmənig rəhatah İesu Kristo, iətəm tətəuə mın lan. ⁹ Kəni Uhgın otol nati u kəm təmah mətəu-inu nian rəfin in tatol rəhan nəghatiən. In Uhgın iətəm təmauin e təmah nəkəhuva kətiəh itəmah Nətin İesu Kristo u İərmənig rəhatah.

* : Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri. **1:8** 1Təs 3:13; 5:23 **1:9** 1Təs 5:24; 1Jon 1:3

Nətamimi rəha niməfaki kəmotəhapu ilah mın

¹⁰ İətətapuəh əskasik o təmah, piak mın mine nəuvinik mın, e nərgi İərməniğ İesu Kristo, məmə itəmah rəfin nəkotətəlig e təmah mın, məsotoliən məmə nətəligiən kəti otuva məhapu itəmah, kəni mətəu nəkəhuva pəhriən motol kətiəh e nətəligiən mine niki kətiəh. ¹¹ Piak mın mine nəuvinik mın, iətəni lanəha mətəu-inu nətamimi nəuvein rəha Kloe† kəmotəni pətigəm kəm iəu məmə itəmah nautorgəhu. ¹² Nipəti nəghatiən iətəm iətəni tol lanu, itəmah nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pol,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Apolos,” nəuvein kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Pitə,” nəuvein mın kotəni məmə, “İtimah iautəhuərisig e Kristo.” ¹³ Nian nəutəuəri lanko, təhmen e nəhapu-əhapuiən Kristo! İəu Pol, iəməsəhkul-pəriən e nigə kəməluau o təmah! Kəni nian kol bəptais e təmah, kəməsoliən e nərgək Pol. !Kəpə! !Mətəu nautol lanko məmə nautəhuərisig lak Pol, uə Apolos, uə Pitə, mətəu itəmah nəsotoliən məmə nəutohtəu=pən Kristo!

¹⁴ İəu iəkəni tagkiu kəm Uhgın məmə iəmol bəptais əmə e Krispəs mine Kaeəs, mətəu iəməsoliən bəptais e təmah kəti mın. ¹⁵ Niki tagiən lanəha mətəu-inu iətəmi kəti ko təsəniən məmə kəmol bəptais lan e nərgək məmə otuva rəhak iətəmini. ¹⁶ Ei əuəh, iəmalu, iəmol bəptais mın e Stefənəs mine rəhan mın. Uərisig e inəha, iəmalu məmə mətə iəmol bəptais mın e iətəmi kəti uə kəpə. ¹⁷ Nipəti nəghatiən mın u məmə, Kristo təsəhli=pa iəu məmə iəkol bəptais e nətamimi, təmahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm əmə nənusiən təuvir. Kəni iəsəni pətigəm əməniən e nəghatiən einatig rəha iətəmini mətəu-inu, iəsolkeikeiən məmə nəghatiən e nimisiən rəha Kristo e nigə kəməluau in otəhvevig nəsanəniən tikə.

¹⁸ Nipəhriəniən, nəghatiən e nimisiən rəha Kristo in təhvevig malməli o nətamimi u kautohtəu suaru rəha nūvəniən e nigəm asoli. Mətəu kitah u nətəm Uhgın tatosmiəgəh itah, in nəsanəniən əmə rəha Uhgın. ¹⁹ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəu iəkərkən agin neinatig iən rəha nətəm koteinatig, kəni mahtipəsəg e nəhruniən rəha nətəm kotəhrun pik nati.”

²⁰ ?Nətamimi koteinatig iə? ?Nəgətuən mın rəha Lou iə? Nətamimi nətəm kotəhrun vivi suaru rəha nəghatiən iə? Uhgın təmol neinatig iən rəha nəhue niftəni tinuva rəkis nalməliən əmə. ²¹ Tol lanəha mətəu-inu, e neinatig iən rəha Uhgın, təmol məmə nətamimi rəha nəhue niftəni okəsotəhruniən in e nəhruniən əmə rəhalah iətəm kəutəni məmə neinatig iən. Mətəu in təmol məmə nəghatiən alməli mın rəhatiməh otosmiəgəh nətamimi nətəm kəutəni nipəhriəniən lan.

²² Nəuaniləuis mın rəha İsrel kəutətapuəh e nati apispis mın, kəni Nanihluə‡ mın kəutəsə e neinatig iən məmə okoteruh Uhgın, ²³ mətəu kitah kəutəni pətigəm əmə nimisiən rəha Kristo e nigə kəməluau. Kəni nəghatiən u in təhmen e kəpiel e suaru iətəm tatol nəuaniləuis mın rəha İsrel kəutəmei, kəni in təhmen e nalməliən o Nanihluə mın. ²⁴ Mətəu nətamimi mın u nətəm Uhgın təmauən e lah, nəuaniləuis mın rəha İsrel nəuvein mine Nanihluə mın nəuvein ilau pəti, kəni Kristo in nəsanəniən rəha Uhgın mine neinatig iən rəhan. ²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, noliən u iətəm nətamimi kəutəni məmə in nalməliən rəha Uhgın, mətəu nipəhriəniən in teinatig tapirəkis neinatig iən rəfin rəha nətamimi, kəni nati u iətəm nətamimi kəutəni məmə in nəpəouiən rəhan, in təsanən tapirəkis nəsanəniən rəfin rəha nətamimi.

²⁶ Piak mın mine nəuvinik mın, nikitəmah otəkeikei məhti məmə itəmah nətəmi əhro nian Uhgın təmauən e təmah. İtəmah tepət nəsoteinatig iən e nəhmti nətamimi, kəni məsotosiən nəsanəniən, kəni səniəmə itəmah nenəti nətəmi asoli nəuvein. ²⁷ Mətəu Uhgın tatitəpin nati alməli mın e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm koteinatig, kəni mitəpin

1:10 Fil 2:2 † **1:11** Kloe in pətan kəti iətəm rəhan nautə tepət, kəni nətamimi kautisiai in. Pol əpəha Efəsis e nian təməti nauəuə u, kəni nətamimi rəha Kloe kəməhuvən motəsəl=pən lan. Kəni motəni kəm in nətəligiən mın əha e niməfaki Korən. **1:12** Uək 18:24-28; 1Kor 3:4 **1:14** Uək 18:8; Rom 16:23 **1:16** 1Kor 16:15 **1:19** Aes 29:14 **1:20** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21** Mat 11:25 ‡ **1:22** Nanihluə, İanilhluə – Afin-to e tiksınəri. **1:23** Rom 9:32; 1Kor 2:14 **1:24** Kol 2:3 **1:25** 2Kor 13:4 **1:26** Mat 11:25; Jem 2:5

nati əpəou min e nəhue niftəni məmə okotol aulis nətəm kotəsanən. ²⁸ In təmitəpin natimnati iətəm, e nətəligiən rəha nətəmimi, ilah nati əpnapin əmə, mine iətəm nətəmimi kəsotolkeikei pikian, mine natimnati iətəm ləhtəni agin. Kəni təmitəpin natimnati min əha məmə ilah suaru məmə in tol nati keikei e nətəligiən rəha nətəmimi kəməhuva nati əpnapin əmə. ²⁹ Təmol lanəha məmə iətəmimi tikə otəghati əfəri e nəhmti Uhgin. ³⁰ Mətəu-inu e nəuia Uhgin, itəmah nəməhuva kətiəh itəmah Kristo Iesu. Kəni Kristo təmuva o tah məmə in rəhatah neinatigian rəha Uhgin. Inəha e Kristo, Uhgin təmol itah kotəhruahru e nəhmtin, kəni mələhu kalin itah məmə rəhan min, kəni mosmiəgəh itah. ³¹ Tol lanəha, təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin tətəni, “İətəmimi iətəm tətəghati əfəri, otəghati əfəri əmə o nati iətəm İərmənig təmol lan.”

2

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmuvnə o təmah, iəməsəni pətigəmiən nəghatian rəha Uhgin e nəghatian iətəm nətəmimi kəutəni məmə koteinatig, mine noliən rəha iətəmimi iətəm təhrun vivi nəghatian. ² Kəni nian iəmətatig kitah min itəmah, nikik təskasik məmə iəkəni pətigəm əmə Iesu Kristo, mine nimisiən rəhan e niggi kəməluau. ³ İəmuva o təmah e nəpəouiən mine nəginian mine nərəmruminian asoli. ⁴ Kəni nian iəməni pətigəm rəhak nəghatian e nanusiən təuvir, iəməsəniən e neinatigian rəha nətəmimi, mine nəghatian asoli min iətəm otuui itəmah, mətəu nian iəməghati, nəmoteruh nəsanəniən rəha Uhgin mine uək rəha Narmin Rəha Uhgin. ⁵ İəmol lanəha məmə nəhatətəiən rəhatəmah otəsəhtul əməiən e neinatigian rəha nətəmimi, mətəu in otəhtul e nəsanəniən rəha Uhgin.

Neinatigian rəha Narmin Rəha Uhgin

⁶ Mətəu nıpəhriənən məmə itəmah iəutəni pətigəm nəghatian einatig kəm nətəm koteinatig kəni minoteinatig rəkis e nəmiəgəhiən rəhalah. Mətəu səniəmə neinatigian rəha nətəmimi min rəueiu, uə nətəmimi nətəm kəutarmənig u rəueiu. İlah okəhuva nati əpnapin min əmə. ⁷ Kəpə. İtəmah iəutəghati e neinatigian rəha Uhgin aupən iətəm təmətəməhli oneuən, kəni in neinatigian iətəm təmətəhluaig, kəni Uhgin təmol nəlpəkəuiən aupən aupən agin məmə, neinatigian əha, in otol nəuuiən kəm tah e nəsanəniən mine nəhagəhagian. ⁸ Nətəm kəutarmənig e niftəni əha rəueiu, ilah kınotəruru nəlpəkəuiən əha rəha Uhgin, mətəu nəmə ilah kəmotəhrun, ko kəsotətu-pəriən İərmənig rəha nəsanəniən əhagəhag rəfin e niggi kəməluau təhmen e iətəmimi kəti əpnapin əmə iətəm təmərəkin lou. ⁹ Mətəu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“İətəmi tikə tətəruh,
iətəmi tikə tətətəu,
iətəmi tikə təhrun,

nati nak iətəm Uhgin təmol əpenə-penə lan rəha nətəmi min u kotolkeikei in.”

¹⁰ Mətəu Uhgin təmol əpu nəlpəkəuiən oneuən əha rəhan kəm tah e Narmin. Kəni Narmin təhrun natimnati rəfin, kəni məhrun min natimnati rəha Uhgin iətəm iətəmimi kəti ko təsəhrunian. ¹¹ ?Tol lanəha, iətəmimi pəh təhrun nətəligiən rəha iətəmimi kəti, mətəu narmin əmə? ?E noliən kətiəh əmə, iətəmimi pəh təhrun nətəligiən rəha Uhgin, mətəu Narmin əmə? ¹² Uhgin təməsəfaiən kəm tah nətəligiən rəha nətəmimi e nəhue niftəni, mətəu təməfa Narmin iətəm tatsipən ohni. In təməfa kəm tah məmə kitah okotəhrun nati nak iətəm Uhgin təməfa əpnapin əmə kəm tah. ¹³ Inu nəghatian iətəm itəmah iəutəni, kəni neinatigian rəha nətəmimi təsəgətunian itəmah e nəghatian min əha, mətəu Narmin Rəha Uhgin təməgətun itəmah, kəni iəkotəni pətigəm natimnati pəhriən rəha Narmin Rəha Uhgin e nəghatian min iətəm təmsipən lan.

¹⁴ İatəmimi iatəm Narmin Rəha Uhgın tikə lan, tətəpəh natimnati iatəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın mətəu-inu ilah nati əpnəpin min əmə ohni, kəni ko in təsəhrunian ilah mətəu-inu Narmin Rəha Uhgın əmə təhrun nasiruiən e nətəmimi o nəhrunian natimnati rəha Uhgın. ¹⁵ Kitah nətəm kautos Narmin Rəha Uhgın kəmotəh motəhrun motakil natimnati min əha, mətəu nətəmimi əpnəpin, ko kəsoteruhian məsotəhrun aginian mine məsotakil aginian itah. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“?Pəh u təhrun nətəligian rəha İərməniğ
məmə in otəgəhun in?”

Mətəu kitah kotəhrun nətəligian rəha Kristo kəni tol lanu lan motəhrun natimnati min əha.

3

Nəhapu-əhapuiən e niməfaki

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmətatig kitah min itəmah, iəməsəghatien kəm təmah təhmen e nətəmimi nətəm kınotəskasik rəkis e nəmiəgəhian rəhalah e Narmin Rəha Uhgın, kəpə. İəməghati kəm təmah məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə, kəni iəməghati kəm təmah təhmen e kəlkələh min əmə e nəmiəgəhian vi rəhatəmah e Kristo. ² Nian iəmətəgəhun itəmah, təhmen məmə iəmətaugin itəmah e milik əmə, iəməsəfinəian nauəian əskasik kəm təmah mətəu-inu itəmah nəməsotəhmenian o nunian. Kəni nıpəhriəian, itəmah nəsotəhmen əhanəhian o nunian, ³ mətəu-inu nolian rəhatəmah təhmen əmə e rəha nətəmimi rəha nəhue niftəni. Tol lanəha mətəu-inu itəmah nautetə itəmah min, kəni mautorgəhu, kəni təhmen əmə məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə u. Nəkotəhmen e nətəmimi əpnəpin min. ⁴ Nian iətəmi kəti tətəghati əfəri məni məmə, “İəu rəha Pol,” kəni kəti təni məmə, “İəu rəha Apolos,” nolian əha tətəgəhun məmə itəmah nətəmimi rəha nəhue niftəni əmə.

⁵ Oteruh-to. ?Apolos in pəh, kəni Pol in pəh? İtimlau iəkuəhmen əmə e ioluək iətəm iəmuasiru e təmah o nuvaian o İesu. İtimlau iatuol əmə uək iətəm İərməniğ təməfa pisin pisin kəm timlau məmə iəkuol. ⁶ Təhmen əmə məmə iəu iəmərfəi nikiəti nati, kəni Apolos in təueiu e nəhu, mətəu Uhgın əmə tatol tatevia. ⁷ Tol lanəha, iətəmimi iətəm tətərfei nati, uə iətəmimi tətəueiu e nəhu, in nati əpnəpin əmə, mətəu Uhgın pisin əmə in nati keikei iətəm tatol natimnati kəutəmiəgəh mautevia. ⁸ İətəm tətərfei, mine iətəm tətəueiu, ilau kuəhmen-əhmen əmə mətian əmə o nati kətiəh əmə. Kəni Uhgın otətəou ilau kətiəh kətiəh e rəhalau uək pisin pisin min. ⁹ İtimlau ioluək mil rəha Uhgın, kəni itəmah nəkotəhmen e nasumian rəha Uhgın, uə nimə rəha Uhgın.

¹⁰ E nəuvirian iətəm Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuvləkin vivi nəhlki nimə təhmen e iətəm təhrun vivi nuvləkinian nimə. Kəni iətəmi kəti min tatuvləkin nimə nəuvetin. Mətəu ilah rəfin okotəkeikei mauteh vivi uək rəhalah rəha nuvləkinian nimə, ¹¹ Nəhlki nimə kətiəh əmə, inu İesu Kristo. İətəmi kəti tikə təhrun nuvləkinian nəukəti nimə pisin kəti min. ¹² Nəmə iətəmi kəti tuvləkin-pəri rəhan nimə iətəm nəhlki nimə in İesu Kristo, kəni in təhrun nuvləkinian nimə e aien u kol tətəraip-oraip, uə e silfə, uə e kəpiel nəhmtin tiəkis, uə e niği, uə e niuig, uə e nimanə. * ¹³ Kəni nian kəti nətəmimi okoteruh uək rəhan, mətəu-inu e nian İesu tuva min, rəhan uək otuva e nəhəgəhagian. Rəhan uək okələhu=pən e niğəm, kəni niğəm otəgəhun məmə rəhan uək təuvir uə tərəh. ¹⁴ Nəmə niğəm otəsusian rəhan nimə, in otos rəhan nətəouian. ¹⁵ Mətəu nəmə niğəm otus rəhan nimə, kəni rəhan

2:16 Aes 40:13 **3:2** Hip 5:12-13; 1Pitə 2:2 **3:3** 1Kor 1:10-11 **3:4** 1Kor 1:12 **3:6** Uək 18:4,11,27-28 **3:9** Mat 16:27; Efəs 2:20-22 **3:11** Aes 28:16; 1Pitə 2:4-6 * **3:12** Nolian rəha nitəu-pənian Kristo təhmen e nolian rəha nuvləkinian nimə. İətəmi tətəu=pən vivi nolian rəha Kristo, in təhmen e iətəmi kəti tatuvləkin vivi rəhan nimə. Nolian təuvir min rəhan təhmen e pos min əskasik rəha nimə, uə aien u kol uə aien u silfə. İətəmi tətəu=pən vivian nolian rəha Kristo, təhmen e iətəmi kəti tatuvləkin rah rəhan nimə, təhmen əmə e nımauvluvl əmə kəti. Afın-to Mat 6:19-20. **3:13** 1Kor 4:5

natimnati rəfin tənikə. In əmə, Uhgın otosmiəgəh, mətəu təhmen-əhmen əmə e iətəmi kəti iətəm rəhan nimə nigəm tatus kəni tiuvig pətigəm maiu, kəni nigəm tus nimə mauəris.

¹⁶ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, itəmah u Nimə Rəha Uhgın, kəni Narmin Rəha Uhgın tətətig e təmah? ¹⁷ Nəmə iətəmi kəti tərəkın Nimə Rəha Uhgın, kəni Uhgın otərəkın in, mətəu-inu Nimə Rəha Uhgın, in tasim rəhan pisin əmə. Kəni Nimə u Rəha Uhgın, itəmah.

¹⁸ Təsəuvirən məmə iətəmi kəti tətəiua aru əmə lan. Nəmə iətəmi kəti tətakil aru in e nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni nikin təhti məmə in teinatig u rəueiu, in otəkeikei muva ialməli kəti e nəhmtilah məmə in otuva ieinatig pəhriən. ¹⁹ Tol lanəha mətəu-inu neinatig iən rəha nətəmini rəha nəhue niftəni, in talməli e nəhmti Uhgın. Təhmen e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Uhgın tatol ləlig e nəghat iən rəha iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in teinatig vivi, kəni Uhgın taskəlim in.” ²⁰ Kəni Nauəuə Rəha Uhgın tətəni min məmə, “İərmənig təhrun məmə, nətəligiən rəha nətəm koteinatig, ilah nati əpnəpən əmə.”

²¹ Kəni tol lanu lan, sətəniən məmə itəmah rəha suah u uə rəha suah kəha məmə onəkotləfəri aru itəmah ohni. Uhgın tətəfən itəmah nətəmi asoli min rəfin kəm təmah məmə otasiru e təmah. ²² Tol lanu sətəfəriən itəmah kəni motəni məmə rəhatəmah u Pol uə Apolos uə Pitə.† Nipəhriən agin, Uhgın tinəfinə natimnati min rəfin e nəhue niftəni o nasiruiən e təmah. Kəni nəmiəgəhiən uə nimisiən, kəni natimnati min u kəutəhuva rəueiu uə natimnati min u kəmanəhuva nian kəti, natimnati rəfin min əha mine nətəmini min əha okotasiru e təmah, təhmen əmə ilah rəfin rəhatəmah. ²³ Tol lanu lan, itəmah onəkotəkeikei motəfəri itəmah o İesu pisin əmə, səniəmə o nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu-inu səniəmə itəmah rəha iətəmi asoli kəti, mətəu itəmah rəha Kristo, kəni Kristo in rəha Uhgın.

4

Aposil min rəha Kristo

¹ Tol lanəha, nətəmini okotəkeikei motəh itəmah təhmen e noluək min rəha Kristo iətəm Uhgın təmələhu=pən e nəhlmitəmah məmə itəmah iəkotol əpu nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın. ² Kəni nətəmini nətəm kauteh natimnati rəha iətəmi asoli kəti, ilah kotəkeikei motol rəhalah uək təuvir e noliən iətəm iətəmi asoli tolkeikei. ³ Nati əpnəpən əmə kəm iəu nəmə itəmah, uə nətəpisin nəuvein kotəni pətigəm nətəligiən rəhalah e rəhak uək. Kəni iəu aru iəsakiliən e rəhak uək. ⁴ E rəhak nətəligiən, məmə iəmol əmə nati iətəm in təuvir, mətəu nati u təsəniən məmə iəu iəkəhruahru. İərmənig əmə təhruahru o nakiliən rəhak uək. ⁵ Tol lanəha, sətəuit-aui tən o nakiliən natimnati, mətəu nautəhtəhnin nian İərmənig otuva lan. In otəfətigəm=pən e nəhəgəhəgiən natimnati iətəm kəutəhluaig e napinəpu iən, kəni in otəni pətigəm nati nak tətətig e niki nətəmini o noliən min rəhalah. E nian əha Uhgın otəni-vivi ilah kətiəh kətiəh e noliən əhruahru.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. İəməni=pinə nəghat iən min əha kəm təmah itimlau Apolos məmə itəmah onəkotos nəhruniən ikin. Kəni nəmə nəkotos nipəti nəghat iən min u, “Nəkotəkeikei motol əmə nəghat iən min iətəm kinətei rəkis,” kəni nəsotəfəriən nətəmi asoli nəuvein motosiahu nəuvein. ⁷ ?Təhro? İtəmah nəsotəpətiən motəpirəkis nətəmini min rəfin. Uhgın təməfinə kəm təmah natimnati min rəfin nətəm nəmautos. ?Kəni təhro nəutəghati əuvsan o natimnati iətəm Uhgın təməfinə kəm təmah təhmen əmə məmə inu itəmah əmə nəmotol natimnati min əha?

⁸ Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis natimnati rəha Uhgın. Nikitəmah təhti məmə ninotos rəfin rəkis nautə rəha Uhgın. Noliən rəhatəmah təhmen məmə nəməhuva kig min rəha Uhgın, mətəu itəmah iəutatig ləhtəni əmə. !Mətəu kəpə, səniəmə nipəhriən iən! !Nəman! Nəmə nipəhriən iən məmə itəmah nəməhuva kig min rəha Uhgın, nikitəmah

3:19 Job 5:13 **3:20** Sam 94:11 † **3:22** Nəghat iən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Pol, uə Apolos, uə Kefəs...” Kefəs in nərgin kəti min rəha Pitə. Kəni e nauəuə u, e nəghat iən Kris əhruahru, Pol tətəuin lan məmə “Kefəs,” mətəu kəutəni əmə məmə Pitə. **4:2** Luk 12:42 **4:5** 1Kor 3:8 **4:6** Rom 12:3 **4:7** Rom 12:6

otagiən pik, kəni nəmə tol lanəha, itimah min iəkotol kig kitah min itəmah. Mətəu təsoliən lanəha. ⁹ Itimah aposil min, mətəu nikik təhti məmə Uhgın təmələhu itimah əpəha ləhtəni agin, iəutatig təhmen e nətəm kəmakil rəkis məmə okotəkeikei mohmis. Nikitəmah tətəhti lanəha mətəu-inu təhmen məmə itəmah nətəmimi nətəm kəməsotoliən win e nəluaginien, kəni məutəhtul e nəhmti nagelo min mine nətəmimi rəfin məmə ilah okoteruh məmə oiəkohmis.* ¹⁰ !Nətəmimi tepət kəutəni məmə itimah nanməli min o nərği Kristo, mətəu nikitəmah təhti məmə itəmah nəkoteinatig vivi e Kristo! Mətəu səniəmə nıpəhriənien. !Nətəmimi tepət kəutəni məmə rəhatimah nepətiən tikə, mətəu nəutəghati əfəri məmə rəhatəmah nepətiən iahgin! Mətəu səniəmə nıpəhriənien. Nətəmimi tepət kautisiai itəmah, mətəu kətəni rah itimah.

¹¹ Mətəu, inu nıpəhriənien. Mətəu aru=pa u rəueiu matuvən, nəumis tatus itimah, kəni məutəuauə, kəni iautəhuvən e napən əhapu-əhapu, nətəmimi kautoh itimah, kəni rəhatimah nimə tikə. ¹² Itimah aru əmə iautol pik uək e nəhlmitimah məmə iəkotos mənə o nauəniən. Nian okotəni rah itimah, mətəu itimah iəkotəfaki o nəuviriən o lah. Nian nətəmimi kautol nərahien kəm timah, mətəu itimah iəkotəpnəpin əmə. ¹³ Nian nətəmimi kəutəni rah itimah, mətəu itimah iəutəghati vivi əmə kəm lah. Mətəu aru=pa u rəueiu matuvən itimah iəkotəhmen e nımənərik rəha nətəmimi rəfin, uə namikmikien rəha nitəni min rəfin.

Ilah okotəkeikei motohtaupən noliən rəha Pol

¹⁴ İəsəteiən nəghatiən u məmə iəköl itəmah nəkotaulis, mətəu mə otəhgi-pəri itəmah, mətəu-inu itəmah nenətik min nətəm iəkölkeikei itəmah. ¹⁵ Rəhatəmah nəgətun min tepət nətəm okotəgətun itəmah e Kristo, kəni nəmə təhro ilah kotəhmen əmə e tatə kalın min ilah ten-tausin, mətəu rəhatəmah tatə əhruahru kətiəh əmə, inu iəu, mətəu-inu e Kristo İesu iəmuva rəhatəmah tatə əhruahru nian iəməni pətigəm nanusiən təuvir kəm təmah aupən. ¹⁶ Tol lanəha, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotohtəu=pa rəhak noliən min. ¹⁷ Mətəu-inu o nati u, iətahli=pinə nətik e Kristo u Timoti iətəm iəkölkeikei. In tətaiu əskasik e İərmənig matol vivi rəhan uək. In otəni min kəm təmah suaru rəha nəmiəgəhiən rəhak e Kristo İesu iətəm tətəitəu=pən natimnati iətəm iətəgətun e nıməfaki min ikin min rəfin.

¹⁸ Kəni itəmah nəuvein nəutagət əfəri pik o rəhatəmah nepətiən mətəu-inu nikitəmah təhti məmə iəsuvnə minien məsəghati əskasikien kəm təmah o rəhatəmah noliən. ¹⁹ Mətəu otəsuvəhiən, iəkəkeikei muvnə meruh itəmah (nəmə İərmənig tegəhan lak.) Kəni oiəkəhrun nəmə nətəm kəutagət əfəri kautos pəhriən nəsanəniən rəha Uhgın, uə kəpə. ²⁰ Mətəu-inu Nərmənigien Rəha Uhgın səniəmə in nati kəti rəha nəghatiən, mətəu in nati kəti rəha nəsanəniən. ²¹ ?Kəni nəkotölkeikei nak? ?İəkuvnə malis itəmah, uə iəkuvnə e nolkeikeien u e nikik teiuaiu əmə?

5

Pian kəti, rəhan noliən tərəh agin

¹ Kəməni pətigəm kəm iəu məmə iətəmi kəti u e nikitəmah tətəkləh e pətan kəti, kəni təmol e noliən tərəh kəti iətəm tapirəkis noliən rəha nətəm kəsotəfakien. In tətəkləh e pətan vi rəha rəhan tatə. ² !Kəni itəmah nəutəfəri o nəfakien əskasik rəhatəmah! !Kəsitin min! Mətəu nəfəriən təsəhruahruen, mətəu onəkotəkeikei motətəu tərəh o təfagə tərəh əha.

* **4:9** Nian kig kəti təmol win e nəluaginien, minatitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan tikimr min. Rəhan soldia min kautəhuərisig lan, kəni tikimr min kautəhuərisig e lah, kəni nətəmimi rəfin kotəhrun məmə tikimr min okohmis. Nətəmimi kəmotol lafet kəti, kəni nətəmimi rəfin kəutarfu e tikimr min kautoh aru ilah min, uə nəmə təhro kautəluagin ilah nati arpin min təhmen e laion. Kəni Pol tətəni məmə in mine rəhan min nətəmimi kotəhmen e tikimr min nətəm okohmis, kəni nətəmimi rəfin kauteruh. **4:11** 2Kor 11:23-27 **4:12** Mat 5:44; 2Təs 3:8 **4:15** Kəl 4:19 **4:16** Fil 3:17 **4:17** Uək 19:22 **4:20** 1Kor 2:4 **5:1** Lev 18:7-8; Dut 22:30

Kəni nəsotahli pətigəmiən iətəmi kəha iətəm təmol nolian tərəh əha e nikitəmah. Mətəu onəkotəkeikei motahli pətigəm.*

³ Nati əpnapin iəsətiğin kitah min itəmah, mətəu e narmin iətatig kitah min itəmah. Kəni təhmen əmə nəmə kitah kəutətiğ, inəni rəkis e nərği İərmənig İesu məmə təhro in təhruahru məmə kitah okotol e iətəmi kəha. ⁴ Nian nəkəhuva kətiəh, kəni e narmin, iətatig kitah min itəmah, kəni nian nəsanəniən rəha İərmənig rəhatah İesu inəha ikin kitah min, ⁵ kəni otəfən iətəmi u əha rəueiu e nəhlmi Setən məmə otərəkin nipətin. Mətəu İərmənig otosmiəgəh narmin nian in tətuvə min e naunun nian.†

⁶ Rəhatəmah nagət əfəriən tərəh. ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, is nəuan nəuветin əmə tinpi rəfin e niki flauə iətəm kəmalkin?‡ ⁷ Otəfəl rəkis is əuas min rəhatəmah, inu təfagə tərəh min e nikitəmah, məmə itəmah flauə vi iətəm kəmalkin u is tikə lan, kəni nipəhriənən itəmah nəkotəhmen əhruahru e piret vi əha. Tol lanəha mətəu-inu Kristo iətəm in nati sipsip rəha lafet rəha Pasova, təmimis rəkis təhmen e sakrifais o nolian tərəh min rəhatah. ⁸ Tol lanəha, pəh kotol lafet əha, mətəu kəsotolien e is əuas, iətəm təhmen e nolian tərəh min u nətəmini kotolkeikei pək nolian kəm nətəmini, mine nolian tərəh min rəfin. Mətəu pəh kotol lafet e piret u is tikə lan, təhmen e nolian rəfin iətəm kotol nipəhriənən motəhruahru.

⁹ İəmətei rəkis nauəuə kəm təmah məmə nəsotan pətiən itəmah nətəm kəutakləh e nipətan.§ ¹⁰ İəsəniəhuiən məmə nəsotaniən itəmah nətəm kəsotəfakiən nati əpnapin nolian rəhalah tol lanəha: ilah kəutakləh e nipətan, ilah nəvərəs, ilah nakləh min e neiuəiən, kəni ilah kəutəfaki kəm narmi nati min. Nətəmini tepət agin kotol lanu lan u rəueiu e nəhue niftəni. Nəmə nəsotaniən itəmah min ilah, kəni nəkotəkeikei mohiet agin ikinu e nəhue niftəni. ¹¹ Mətəu nipəti nauəuə iətəm iəmətei kəm təmah məmə onəsotan pətiən itəmah iətəmi kəti iətəm tətəni məmə in piatəmah kəti, mətəu in tətəkləh e pətan, uə in tətəvərəs, uə in tətəfaki kəm narmi nati min, uə in tətəni rah nətəmini, uə in tətəpis nian tepət, uə in tətəkləh e neiuəiən. Sotolien nati kəti itəmah min ilah, nati əpnapin in nati əkəku əmə təhmen e nauən pətiən.

¹²⁻¹³ Səniəmə in rəhak uə mine rəhatəmah kəti uək məmə okotakil nətəmini nətəm kəsotəfakiən. Uhgın otakil Nanihluə min. Mətəu in uək rəhatəmah məmə onəkotakil nolian rəha nətəmini əpəha e niməfaki nətəm kəutol təfagə e nolian min u. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otahli pətigəm e nikitəmah iətəm tatol nolian tərəh.”

6

Nolian rəha nakiliən itəmi

¹ Nian nəmə itəmah kəti tatorgəhu ilau in kəti, tol naulisien məmə otələs muvən kəm nətəmini nətəm kəsotəfakiən məmə okotiuvı pətigəm ilau motakil rəhalau norgəhuiən. Mətəu nəkotəkeikei motos məhuvən kəm nəfaki min. ² ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə nəfaki min, ilah okotakil nətəmini rəfin e nəhue niftəni? * ?Kəni nəmə itəmah onəkotakil nətəmini e nəhue niftəni, kəni təhro nikitəmah təhti məmə nəsotəhmenien o nakiliən

* **5:2** Məta Pol tətəni u ikinu məmə təsəuviriən məmə ilah okotagiən əmə kəni məutəfəri ilah nian təfagə tərəh asoli kəti tətətiğ əha ilah ikin e niməfaki. **5:3** Kol 2:5 **5:5** 1Tim 1:20 † **5:5** Pol tətəni məmə kəraki lan e niməfaki. Kəni ihluə e niməfaki, suah u otuvən e nəhlmi Setən, kəni Setən otərmənig lan kəni mol nalpinien kəm in e nipətin. Kəni məta, suah u təhruən nitəliğ rəkisən e nolian tərəh min rəhan, kəni Uhgın təhruən nosmiəgəhiən min in. ‡ **5:6** Təhmen əmə nian kətətei nati miəgəh kəti, nəmə kətarereh kuənkamik lan, otol=pən mərəkin rəfin nəhuvegın. Təhmen əmə nəmə iəfaki kəti e niməfaki tatol təfagə tərəh. Təfagə tərəh u tinpi rəfin niməfaki. **5:6** Kəl 5:9 **5:7** Aes 53:7; 1Pitə 1:19 **5:8** Dut 16:3 § **5:9** Nauəuə u Pol tətəghati lan e fes 9 tikə əha rəueiu. Pol təmətei nauəuə kuvət kəni mahli=pən kəm niməfaki Korən. Mətəu nauəuə əupən, mine nauəuə iətəm tatol kisil lan kiakə u rəueiu. Nauəuə iətəm tatol keiu lan, in 1 Korən, kəni nauəuə iətəm tatol kuvət lan, inu 2 Korən. **5:11** 2Təs 3:6; Tait 3:10 **5:12-13** Dut 13:5; 17:7 * **6:2** E Japtə 5 kəutafin məmə ko kəsotakiliən nətəmini ihluə e niməfaki, mətəu e fes u tətəni məmə kitah okotakil ilah. Nipətin u təni məmə, RƏUEIU kitah okəsotakiliən nətəm ihluə e niməfaki, mətəu nian Kristo otuva min, nian əha inəha, kitah okotakil ilah.

rəhatəmah norgəhuiən əlkələh min? ³ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, kitah okotakil nagelo min? !Kəni natimnati min rəha nəhue niftəni, ilah kotimətig əmə o nakiliən!

⁴ ?Kəni tol lanəha, nəmə nautorgəhu o nətəligiən min nəuvein, təhro nəutəhuvən o nətəm ihluə məmə okotakil norgəhuiən rəhatəmah? İlah kəsotosiən nisiaiən rəha niməfaki. ⁵ İatəni lanəha məmə nəkotaulis lan. ?Təhro? ?İtəmah kəti tikə iətam teinatig məmə in təhrun nələhuiən nəniən min əha? ⁶ !Mətəu kəpə! İtəmah piatəmah min nəutorgəhu, kəni mautəhuvən o nətəm ihluə məmə ilah okotakil rəhatəmah norgəhuiən min. Kəsi.

⁷ İtəmah nautəhuvən o iətəmi kəti məmə otakil rəhatəmah norgəhuiən. Inu tətəgəgun məmə nəmotəmkarəpən agin e suaru rəha Uhgın e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ?Təhro? Nəmə iətəmi kəti tatol tərəh kəm ik, təuvir məmə nəkalu əmə lan. Nəmə tətəiua əmə lam mətəkləh kəm ik, alu min əmə lan. ⁸ Mətəu kəpə. Nautol tərəh pik! İtəmah piatəmah min əmə, mətəu itəmah aru nautol tərəh kəm təmah min, kəni mauteiua e təmah min məutəkləh kəm təmah min.

⁹ Sotətəligiən e neiuəiən. Nəkotəkeikei motəhrun məmə, nətəmi kautol nərahien, ko kəsəhuvənien e Narməniğiən Rəha Uhgın: ilah nətəm kəutəkləh e pətan, mine nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min, mine nəman nətəm kinotol rəkis marit kəutəkləh e pətan, mine nəman nətəm kautit aru ilah min, ¹⁰ mine nakləh min, mine nəvərəs min, mine nətəm kəutəpis e wain, mine nətəm kəutəghati rah e nərgi nətəmini, mine nətəm kəuteiua məutəkləh kəm nətəmini, ilah min u ko kəsəhuvənien e Narməniğiən Rəha Uhgın. ¹¹ Kəni itəmah nəuvein, nəmautol lanəha. Mətəu, Narmın Rəha Uhgın rəhatah təmafəl itəmah, mələhu kalın itəmah məmə rəhan, mol itəmah nəkotəhruahru e nəhmtin e nərgi İərməniği İesu Kristo.

*Noliən rəha nakləhiən
e pətan in təfagə tərəh*

¹² Nətəmini nəuvein kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təuvir əmə məmə iəkol.” Mətəu, səniəmə ilah rəfin kotəhrun nasiruiən lak. Kəni, ko iəsegəhanien məmə natimnati nəuvein okotarməniği e rəhak nəmiəgəhiən. ¹³ Nətəmini nəuvein kəutəni məmə, “Nauəniən mine nərfitəmi, kəmol o lau min,” inu kotəhrun nuniən nauəniən min rəfin. Mətəu nauəniən mine nərfitəmi, Uhgın otol naunun e lau pəti, konu, nati mil u səniəmə nati kəti. Kəni nati u in nipəhriəniən. Mətəu nəghatiən u səniəmə e nipətitəmi. Uhgın təməsolien nipəti tah məmə kitah okotapili əpnəpın kitah nəman uə nipətan min u səniəmə nəman mine nipətan min rəhatah. Nipətitah mine İərməniği, ilau rəhalau min. Uhgın təmol nipətitah məmə okotisiai İərməniği, kəni ko otəsolien naunun e lah, təhmen e nauəniən mine nərfitəmi. ¹⁴ Kitah okohmis. Mətəu o nian kəti e rəhan nəsanəniən, Uhgın otosmiəgəh min itah e nimisiən mol vivi nipətitah. Kəni inu təhmen əhmen əmə məmə nian İərməniği təmimis, Uhgın təmosmiəgəh in e nimisiən mol vivi nipətin.

¹⁵ ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, nipətitah, ilah nəuəli-nəuəli nipəti Kristo? ?Kəni nikitəmah təhti məmə iəkəfən nipətik iətam in kətiəh ilau Kristo, kəni mol kuol kətiəh ilau pətan rəha suaru? !Kəpə! Ko təsolien lanəha. ¹⁶ Nipəhriəniən agin məmə iətam tətən ilau pətan rəha suaru, ilau kətiəuva kətiəh əmə e nipətin. Mətəu-inu nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İlau okiəuva nipətin kətiəh əmə.” ¹⁷ Mətəu iətəmini iətam tatol kətiəh ilau İərməniği, tətəva kətiəh ilau min e narmın. Kəni tol lanəha, nipətin tatol kətiəh ilau İərməniği Kristo məmə rəhan. Kəni tərəh agin nəmə otos rəkis e Kristo məfən kəm pətan kəti rəha suaru.

¹⁸ Otagim rəkis məhuvən isəu e noliən rəha nitəu-pəniən nipətan. Noliən tərəh rəfin iətam iətəmi kəti tatol iətam tol pisin e inu, in ihluə e nipətin. Mətəu təfagə tərəh u,

6:2 Nəh 20:4 6:10 Kəl 5:19-21; Efəs 5:5; Nəh 22:15

6:14 Rom 8:11; 1Kor 15:20; 2Kor 4:14 6:15 Efəs 5:30

6:11 Tait 3:3-7

6:16 Jen 2:24; Mat 19:5

6:12 1Kor 10:23

6:17 Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

6:13 1Təs 4:3-5

in tatol kəm nipətin aru.[†] ¹⁹ Nəkotəkeikei motəhrun məmə nipətitəmah in nati asoli, nipətitəmah in nimə kəti rəha Uhgın iətəm Narmin Rəha Uhgın tətətig ikin, kəni Uhgın təməfinə Narmin kəm təmah, mətətig e təmah. Kəni itəmah səniəmə rəhatəmah aru u itəmah. ²⁰ Uhgın təmətəou rəkis itəmah e nətəouiən iətəm nəhmtin tiəkis. Tol lanəha, otisiai Uhgın e nolien min rəha nipətitəmah.

7

Nəghatiən o marit

¹ Rəueiu iəkəni=pinə nəniən e nauəuə rəhatəmah iətəm nəmotətei kəm iəu. Əuəh, in təuvir məmə iətəmini kəti təsoliən marit. ² Mətəu nətəmini tepət nətəm kautohtəu=pən nipətan. Tol lanəha, təuvir məmə iətəmini otəkeikei mos aru rəhan pətan, kəni pətan tatos rəhan iərman kəni muol marit. ³ Nian kuol marit, iərman otəkeikei mətəpili ilau rəhan pətan nəmə pətan tolkeikei, kəni pətan otəkeikei mətəpili ilau rəhan iərman nəmə iərman tolkeikei. ⁴ Pətan təsarmənig aruiən e nipətin, mətəu rəhan iərman tətarmənig lan. Kəni təhmen-əhmen əmə e iərman, in təsarmənig aruiən e nipətin, mətəu rəhan pətan tətarmənig lan. ⁵ Təsəuvirən məmə pətan uə iərman təgin o nipətin nəmə kəti tolkeikei. Mətəu nəmə ilau pəti kuegəhan məmə təuvir əmə okuəpəh napili pətiən nəmə kəti təni məmə otəfaki o nian nəuvein, kəni təuvir əmə. Mətəu okuəkeikei miəuva min kətiəh. Nəmə kəsuliən, kəni Setən oteh suaru o nəfən-əfəniən kəm lau. İatəni lanu mətəu-inu itəmah rəfin nəsotəskasikien.

⁶ Nəghatiən əha məmə, “okuəpəh o nəfakien o nian nəuvein,” iətəni məmə iətegəhan lan, mətəu iəsəniən məmə in lou kəti. ⁷ E rəhak nətəligiən, təuvir məmə nətəmini rəfin okəsotoliən marit təhmen lak. Mətəu Uhgın tatol suaru pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh, kəni tatol məmə nəuvein kautol marit, kəni nəuvein kəutan əmə.

Nətəm kəmotol marit mine pətalimis min

⁸ Kəni iətəni kəm nətəm kəsotoliən marit mine pətalimis min məmə, təuvir məmə kəutan əmə məmə iəu mine. ⁹ Mətəu nəmə tiəkis o lah nətəm kəsotoliən marit məmə okotaliuek e suaru əhruahru kəti, inəha kəsotapiliən e pətan uə iərman kəti, kəni təuvir məmə okotəkeikei motol marit pəh nikilah təsəhti pikien ilau pətan uə iərman nian min rəfin.

Nətəm kəmotol marit kəsotəhapuiən

¹⁰ İtəmah nətəm nəmotol marit, iəkəni=pinə nəghatiən u kəm təmah, səniəmə rəhak mətəu rəha İərmənig məmə, pətan otəsəpəhiən rəhan iərman. ¹¹ Mətəu nəmə in otol, kəni təuvir məmə otəsitəu=pən minien suah kəti min, uə nəmə təhro, titəlig=pən min əmə o rəhan iərman. Kəni iərman otəsəpəhiən rəhan pətan.

Nəmə ilau kəti təsəfakien

¹² Pəh iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah nətəm rəhatəmah nəman uə nipətan kəsotəfakien. Inu rəhak əmə nəghatiən, səniəmə rəha İərmənig əhruahru. Nəmə itəmah kəti, rəhan pətan təsəfakien, mətəu tolkeikei məmə ilau kətuatig, iərman otəsəpəhiən. ¹³ Kəni nəmə itəmah kəti, rəhan iərman təsəfakien, mətəu tolkeikei məmə ilau okuatig, pətan otəsəpəhiən. ¹⁴ Otol lanəha mətəu-inu nian pətan kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalın min rəhan iərman məmə rəha Uhgın. Kəni nian iərman kəti tətəfaki, kəni Uhgın tətələhu kalın min rəhan pətan məmə rəha Uhgın. Nəmə təsoliən lanu, kəni rəhatəmah kəlkələh min, ilah rəha nəhue niftəni əmə, mətəu tol lanəha, Uhgın tətələhu kalın ilah məmə rəhan min, mətəu-inu təmələhu kalın rəkis tatə mine məmə.

¹⁵ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakien tolkeikei məmə otəpəh rəhan pətan uə iərman iətəm tətəfaki, otegəhan əmə lan. İtəm tətəfaki, iərman uə pətan, Uhgın təsəskəlimien in e marit əha. Mətəu, Uhgın təmauin e tah məmə okotətig mətig e nəməlinuian. ¹⁶ Pətan, kəmə təhro

[†] 6:18 Təfagə tərəh u, in tatol kəm nipətin aru mətəu-inu tinuva rəkis kətiəh ilau Kristo, tol məmə tatol təfagə e Kristo.

6:20 1Kor 7:23; 1Pitə 1:18-19 7:9 1Tim 5:14; Prov 6:20-29 7:10 Mat 5:32 7:15 Rom 14:19

Uhgin otosmiəgəh rəham iərman e noliən təuvir rəham. Kəni iərman, nəmə təhro Uhgin otosmiəgəh rəham pətan e noliən təuvir rəham.

*Otagian əmə
o rəhatəmah nəmiəgəhian*

¹⁷ Mətəu in əmə u, nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min iətəm İərmənig təmələhu, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə lan. Inu rəhak nəghatian iətələhu kəm niməfaki min rəfin. ¹⁸ Nian Uhgin təmauin e suah kəti, nəmə kəməhgi=pən in, kəni otəsəhluaigian e nəhgi-pəniən iətəm kəmol lan. Kəni nian Uhgin təmauin e suah kəti min, nəmə kəsəhgi-pəniən, kəni təuvir məmə təsalkutian məmə okəhgi=pən. ¹⁹ In nati əpnəpin əmə nəmə kəməhgi=pən suah kəti uə kəsəhgi-pəniən. Nati keikei məmə kitah kotohtəu=pən əmə nəghatian min rəha Uhgin. ²⁰ Nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah.

²¹ ?Nian Uhgin təmauin lam, ik slef əmə kəti? Nikim təsəhti pikian, (mətəu nəmə nəkəhrun nitəu-pəniən suaru iətəm kəmitis slef min lan, itəu=pən əmə.) ²² Tol lanəha mətəu-inu iətəmi u slef əmə nian İərmənig təmauin lan, in iətəmi rəha İərmənig iətəm kəmitis rəkis. Kəni təhmen-əhmen əmə, iətəmi səniəmə slef kəti nian İərmənig təmauin lan, in slef rəha Kristo. ²³ Uhgin təmətəou rəkis itəmah e nətəouiən iətəm nəhmtin tiəkis. Sotolian məmə itəmah nəkəhuva slef min rəha nətəmini. ²⁴ Piak min mine nəuvinik min, nian Uhgin təmauin e təmah, nəmotatig e natigian pisin pisin min, kəni təuvir məmə nəkotatig əmə e lah itəmah Uhgin.

Nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhian marit

²⁵ Inu nəghatian kəti rəhatəmah nətəm vi nətəm nəsotol əhanəhian marit. İəsos əhruahruian nəghatian kəti o İərmənig, mətəu iəkəni əmə rəhak nətəligian. Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə rəhak nəghatian in nipehriənian, mətəu-inu İərmənig təməsəkəhruin iəu. ²⁶ Mətəu-inu nərahian asoli u rəueiu iətəm nəutətig lan,* rəhak nətəligian tol lanu lan məmə, nəkotatig əmə lanu lan məmə nəutətig lan u rəueiu. ²⁷ ?Təhro? ?Nəmol marit? Səsəlian e suaru o nəpəhian rəham pətan. ?Təhro? ?Nəsəlian marit? Səsəlian o nosian rəham kəti pətan. ²⁸ Mətəu nəmə natol marit, inu səniəmə təfəgə tərəh. Kəni nəmə pətan vi tatol marit, in təsəlian təfəgə tərəh. Mətəu nətəm kəmotol marit, okotatig e nərahian tepət e rəhalah natigian, kəni iəkolkeikei məmə nəsəhuvəniən e nərahian min əha.

²⁹ Piak min mine nəuvinik min, inu nipehriənian rəhak. Natigian rəha nətəmini e nəhue niftəni in tinəkuəkir əmə. Kəni rəueiu mine matuvən, nətəm kəmotol marit, təuvir məmə okəsotətəlig pikian e noliən rəha marit rəhalah. ³⁰ Nəmə iətəmi kəti tətəsək, uə tətəgian, uə tatos nəhmti nati kəti, kəni təuvir məmə otəsegəhanian məmə rəhan nəsəkiən, uə nəgəniən, uə rəhan nati vi otəriəuəh e rəhan nətəligian. ³¹ Kəni təuvir məmə nətəmini nətəm kəutol bisnis e nəhue niftəni, ilah okotətəlig lan məmə rəhalah bisnis in nati əpnəpin əmə, mətəu-inu nəhue niftəni mine nəuvirian rəhan mine noliən min rəhan otəpanikə.

³² İəkolkeikei məmə nikitəmah təsəhti pikian nati kəti rəha nəhue niftəni u. Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təsəlian marit, nikin tətəhti pik uək rəha İərmənig məmə təhro lanu mol İərmənig nikin tagian o uək iətəm in tatol. ³³ Mətəu iətəm təmol marit, nikin təhti pik əmə natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol niki rəhan pətan tagian, ³⁴ kəni rəhan nətəligian tatuvən o nati keiu, rəhan pətan mine uək rəha İərmənig. Kəni pətan iətəm təsəlian marit, uə pətan mitə, nikin tətəhti pik uək rəha İərmənig məmə təhro lanu in otətuəkəm o İərmənig e nipehriənian mine narmin. Mətəu pətan iətəm təmol marit, in tətətəlig pik əmə o natimnati rəha nəhue niftəni məmə otəhro lanu mol rəhan iərman nikin tagian.

7:16 1Pitə 3:1 7:19 Rom 2:25; Kəl 5:6; 6:15 7:22 Flm 16; 1Pitə 2:16 * 7:26 E nian əha, kəpmən rəha Rom tatol tərəh e nətəm kəutəfaki. 7:31 1Jon 2:17

³⁵ İatəni=pinə nəghatıən mın u o nəuvırıən aru əmə rəhatəmah, səniəmə iatəniəhu itəmah, mətəu məmə nəkotohtəu=pən suaru rəha nəmiəğəhiən iatəm təhruahru, kəni nikitəmah tətəhti pik uək rəha İərmənig.

³⁶ Mətəu e nıkalın rəha iərman vi kəti mınə pətan vi kəti. Nəmə tol lanu lan məmə, kınəniəkis məmə ilau okuol marit. Uərisig, kəni iərman təni məmə okuəpəh pıpım. Mətəu rəueiu, nıkin təhti məmə təsolıən noliən əhruahru e pətan əha, kəni iərman nıkin təhti məmə təkeikei mol-tə marit e pətan əha, kəni təuvır məmə, in təhrun noliən. In təsolıən təfagə tərəh, mətəu təuvır məmə in otol marit. ³⁷ Kəni e nıkalın kəti mın e rəha inu. Nəmə keiu mın lanəha kuolkeikei məmə okuol marit. Mətəu iərman nıkin tınəhti rəkis məmə okuəpəh marit. Kəni nati kəti tikə məmə otəkeikei kəm in məmə otol marit. Kəni iərman in tətərmənig vivi e nıkin. Kəni nəmə nıkin tınəhti rəkis məmə otəsolıən marit e pətan əha, kəni iatəmi əha, in mın tatol noliən əhruahru. ³⁸ Tol lanəha, iərman iatəm tatol marit e pətan vi, in tatol əhruahru, mətəu iərman iatəm təsolıən marit, in tatol təuvır mapirəkis ağın.

Pətalımis mın kotəhrun noliən marit

³⁹ Pətan otəkeikei mətətig ilau rəhan iərman e nian rəfin, mətəu nəmə rəhan iərman timis, in təhrun noliən marit e suah kəti mın iatəm in tolkeikei, mətəu nati kətiəh əmə, in təkeikei mol marit e iərman kəti iatəm tətəfaki kəm Uhgın. ⁴⁰ Mətəu e rəhak nətəligiən, nəmə in tətətig əmə lanəha məsolıən marit, kəni nıkin otəgiən tapirəkis nəmə in tatol marit. Kəni nıkkik təhti məmə Narmin Rəha Uhgın tətətig mın lak məfa nəghatıən u kəm iəu.

8

Nauəniən iatəm katol sakrifais lan kəm narmi nati mın

¹ Kəni rəueiu, iəkəghati e nauəniən mın iatəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati mın. Kitah kotəhrun nəghatıən rəha nətəmimi nəuvein məmə, “Kitah rəfin kautos nəhrunıən.” Mətəu “nəhrunıən” in nati kəti iatəm iatəmi kəti tətəfəri ohni, mətəu nolkeikeiən tatuvləkin iatəmimi. ² Nəmə iatəmi kəti nıkin təhti məmə in təhrun pik nati, mətəu in təsəhrun əhanəhiən natimnati iatəm in otəkeikei məhrun. ³ Mətəu iatəmimi iatəm tolkeikei Uhgın, Uhgın təhrun in misiaıən in.

⁴ ?Kəni tol lanəha, təhro e nauəniən mın iatəm katol=pən sakrifais lan kəm narmi nati mın? Nıpəhrıənıən, kitah kəutəhrun məmə narmi nati in nati əpnəpın əmə kəti e nəhue nıftəni, kəni uhgın əlkələh mın kohkə, mətəu Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kəni məmə, “uhgın əlkələh” mın mınə “iərmənig əlkələh” mın tepət əha ikin, kəni nıpəhrıənıən nətəmimi nəuvein kəutəfaki kəm lah. Mətəu nati əpnəpın nəmə uhgın əlkələh mın əha ikin, əpəha e neai uə əpəha ləhtəni e nəhue nıftəni, ⁶ o kitah, Uhgın kətiəh əmə pəhrıən, Tatə Uhgın. Natimnati rəfin təmsipən lan, kəni təməfa nəmiəğəhiən kəm tah məmə kitah okotol nəuiən. Kəni İərmənig kətiəh əmə, İesu Kristo, kəni Uhgın təmol natimnati rəfin ağın e Kristo, kəni e Kristo kitah kəutəmiəğəh.

⁷ Mətəu səniəmə nətəmimi rəfin kotəhrun nəghatıən u, kəni nətəmimi nəuvein, nıkilah təhti məmə narmi nati kəutəmiəğəh pəhrıən kəni ilah nati ağın mın. Aupən, nətəmimi nəuvein kəmotəfaki kəm narmi nati mın nian rəfin. Kəni tol lanəha, rəueiu, nian kəutun nəhuvegi nati iatəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati, nıkilah təhti məmə kəutəfaki kəm uhgın əlkələh mın pəhrıən. Kəni ilah kəutətəu məmə kəutol təfagə tərəh mətəu-inu nətəligiən rəhalah təsəskasikiən təhmen məmə natimnati mın u ilah nati əpnəpın əmə. ⁸ Mətəu nauəniən təsolıən itah kəutəhuva iuəkır o Uhgın. Nəmə kəsotunıən nəhuvegi nati əha, uə kotun nəhuvegi nati əha, nətəligiən rəha Uhgın o tah in təhmen əmə.

⁹ Təuvır əmə, nəkotəhrun nıtəu-pənıən suaru iatəm nəkotolkeikei, mətəu nəutətəu itəmah. Sotolıən nati kəti iatəm nəkotolkeikei mətəu nati u otol məmə piatəmah kəti uə

nəuvinitəmah kəti u nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, otəmei e rəhan nəmiəgəhiən. ¹⁰ İətəni lanu mətəu-inu nəmə iətəmi kəti iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen, in tateh itəmah nətəm nəutəni məmə nəutos “nəhruniən” əha məmə narmi nati min kəsotəmiəgəhiən, kəni nautəhuvən e nimə rəha narmi nati min məmə nəutəuən, kəni təhro? Toll lanəha rəhatəmah noliən otiuvi=pən rəhan nətəligiən, kəni in min otuvən mun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, kəni in tatol təfagə tərəh kəti mətəu-inu nikiən təhti məmə noliən əha tətəgətun məmə in tətəfaki kəm narmi nati matol in tamikmik e nəhmti Uhgın. ¹¹ Kəni nəhruniən iətəm nikitəmah təhti məmə nautos, in tətərekin iətəm nətəligiən rəhan təsəskasikiən təhmen. Mətəu in piatah kəti iətəm Kristo təmimis ohni.

¹² Nian nautol noliən tərəh kəm itəmah kəti e noliən əha, mautərəkin nətəligiən rəhan u təsəskasikiən təhmen, kəni nautol təfagə tərəh e Kristo. ¹³ Tol lanəha, nəmə nati kəti əmə iətəm iatun tol piak tətəmei e rəhan nəmiəgəhiən, kəni təuvir məmə iəsun minian nəhuvegi nati nian kəti min məmə otəsəmeiən e rəhan nəmiəgəhiən.

9

Pol təmuhalpın nəghatiən iətəm kətəni lan.

¹ Nikitəmah təhti məmə iəkəhrun noliən nati nak iətəm iəkolkeikei, uə kəpə? !Əuəh! İəu aposil kəti, uə kəpə? !Əuəh! ?İəmeruh İesu İərməniğ rəhatah e nəhmtək, uə kəpə? !Əuəh! ?İtəmah u nəua rəhak uək e İərməniğ, uə kəpə? !Əuəh! ² Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə səniəmə iəu aposil, mətəu nipehriən, itəmah nəotəhruniən nəniən lanəha, mətəu-inu nəmiəgəhiən rəhatəmah e İərməniğ tətəgətun məmə iəu aposil kəti.

³ İəkuhalpın nəghatiən rəha nətəmimi nəuvein nətəm kəutəni məmə iəu səniəmə aposil kəti. Kəutəni lanəha mətəu-inu e rəhalah neruhiən, iəsoliən noliən rəha aposil kəti, inəha itəmah iəsotətapuəhiən o nati kəti o təmah məmə inəha aposil min nəuvein kautol. ⁴ ? Təhruahru məmə itəmah aposil min oikotətapuəh o təmah o nauəniən mine nəmnimien, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsoliən! ⁵ Aposil min nəuvein, mine pia İərməniğ min, mine Pitə,* rəhalah nipeətan nətəm kəutəfaki kautəhuərisig e lah nian ilah kəutəliuək mautol uək rəha İərməniğ. ?In təhruahru məmə kitah kotol təhmen-əhmen əmə, uə kəpə? Əuəh, itəmah nəkotəhrun. !Mətəu iəu iəməsoliən! ⁶ ?Uə nikitəmah təhti məmə iəu əmə mine Panəpəs, itimlau pisin əmə iəkuəkeikei muol aru uək o nauəniən rəhatimlau?

⁷ Otətəlig-to, tol lanəha. Pəh tatol uək rəha soldia kəni məsosien nətəouiən lan? ?Uə, pəh tətəsum məsunien nauəniən lan? ?Uə, pəh tətəugin nati miəgəh min məsunien kəti mine?

⁸ ?Nikitəmah təhti məmə natimnati min iətəm iətəghati lan, kautsipən əmə e nətəligiən rəha nətəmimi? !Kəpə! Lou tətəni nati kətiəh əmə. ⁹ Kəmətei e Lou rəha Mosis məmə, “Nian nəkotasig kau məhuva məmə otol uək meuiəuig e wit, sotəlisien nohlin. Pəh ton nispisipi wit nəuvein.”† ?Təhro? ?Niki Uhgın tətəhti əmə kau min, ¹⁰ uə niki tətəhti min itah? Əuəh, kəməfa lou u o rəhatah nəuviriən, mətəu-inu nətəmimi nətəm kəutaupən mautərfei nati e nasumien, mine nətəm kautəhuərisig mautəulək ikin, ilah rəfin nətəligiən rəhalah kətiəh əmə məmə okotos pəti nauəniən e nasumien u.

¹¹ E uək min rəhatimah, təhmen əmə məmə iəmotasum kəti məmə itəmah nəkotəuən ikin, inu nauəniən rəha narmitəmah. ?Kəni təhro, tiəkis o təmah məmə nəkotəfa nauəniən kəti rəha nipeətin kəm timah? ¹² Nətəpisin nəuvein kotəhrun nətəpuəhiən o nauəniən o təmah, kəni in təhruahru əmə, mətəu ilah kautol uək rəha Uhgın. ?Kəni təhro e timah? ! Nətəpuəhiən rəhatimah in təhruahru agin!

8:9 Rom 14:13-15; Kəl 5:13 **8:11** Rom 14:15,20 **8:13** Rom 14:21 **9:1** Uək 22:17-18; 26:16; 1Kor 15:8-9 **9:2** 2Kor 3:2-3 **9:4** Luk 10:8 * **9:5** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kefəs” u nərgin kəti min rəha Pitə, kəni ikin pisin min e Niutestimin kətauin e Pitə məmə “Kefəs.” † **9:9** “wit” — Afin-to e tiksınəri. **9:9** Dut 25:4; 1Tim 5:18 **9:10** 2Tim 2:6 **9:11** Rom 15:27

Itimah iəsotolkeikeian mämə oiəkotol nati kəti mämə otəhtul pəsığ e nanusiən təuvır rəha Krısto, tol lanəha iəsotətapuəhian itəmah o nati kəti, nati əpnəpın itimah iəkotəhrun nolian. Tol lanəha, itimah iəmos pık nərəhian, mətəu iəməsotətapuəhian itəmah o nati kəti mətəu-inu iəsotolkeikeian mämə iəkotəhtul pəsığ e nanusiən təuvır rəha Krısto. ¹³ ? Nəkotəhrun uə kəpə mämə, nətəmini nətəm kəutol uək e Nımə Rəha Uhgın, kəutos nıglaħ ikin nauəniən? Kəni nətəmini nətəm kəutol uək e oltə, ikin katol sakrifais ikin, kəutos nıglaħ ikin nauəniən. ¹⁴ E suaru kətiəħ əmə, İərməniğ təməni əskasık mämə, nətəmini nətəm kəutəni pətığəm nanusiən təuvır, rəhalah natimnati o natığiən otəkeikei misipən ikin.

¹⁵ Mətəu iəsətapuəhian kəm təmah o nati nak iətəm təhruahru əmə kəni iəkəhrun nətəpuəhian. Kəni iəməsətəiən nauəuə u mämə itəmah nəkotol natimnati min əha nəuvein kəm iəu. İətəfəri nəuətın mämə iətəni pətığəm nanusiən təuvır kəsətəouiən iəu lan. Kəni iəsolkeikei ağıniən mämə iəkıtəu=pən suaru pisin. !Nimisian in təuvır tapirəkis suaru pisin!

¹⁶ Mətəu iəsəfəriən iəu mämə iətəni pətığəm nanusiən təuvır mətəu-inu, iəkəkeikei məni pətığəm. !Kəsi, nərəhian asoli otuva ohniəu nəmə iəsəni pətığəmiən nanusiən təuvır!

¹⁷ Nəmə iətəni pətığəm nəghatıən rəha Uhgın mətəu-inu iəkolkeikei mol lanu lan, kəni təhruahru mämə iəkos nətəouiən lan. Mətəu in Uhgın əmə iətəm təmitəpın iəu mämə iəkol uək u, kəni tol lanəha, iəkəkeikei mol nati əpnəpın katətəou iəu uə kəpə. ¹⁸ ?Kəni rəhak nətəouiən in nati nak? In əmə u, mämə nian iəkəni pətığəm nanusiən təuvır, rəhak nətəouiən tıka. Kəni tol lanəha iəsətapuəhian o nati kəti, nati əpnəpın in təhruahru mämə iəkol.

¹⁹ Suah kəti təsərməniğiən lak, mətəu iəu iəmosiahu aru iəu mämə iəu slef əmə rəha nətəmini rəfin. İatol lanu mämə iəkiuvi=pa tepət kəhuva o Krısto. ²⁰ Nian iəmətan itimah nətəm İsrel nətəm kəutohtəu=pən Lou, iəmuva məhmen e nətəm İsrel mämə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Krısto. Kəni nati əpnəpın Lou təsərməniğiən lak, nian iəmətan itimah nətəm kəutohtəu=pən Lou, inəha nətəm İsrel, kəni iəmuva məhmen e lah, mämə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Krısto. ²¹ Nian iəmətan itimah Nanihluə min nətəm kəsotohtəu-pəniən Lou, iəmuva məhmen e lah. (Mətəu iəsərakıən Lou rəha Uhgın, kəpə. Lou rəha Krısto tətərməniğ lak.) İəmol lanəha mämə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Krısto. ²² Nian iəmətan itimah nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasikiən, iəmuva məhmen e lah mämə iəkiuvi=pa ilah kəhuva o Krısto. İəmuva məhmen e nətəmini rəfin mämə e nolian min rəfin iəkiuvi=pa nəuvein kəhuva o Krısto. ²³ İatol lanəha o nanusiən təuvır mämə iəu min iəkos natimnati təuvır min rəhan.‡

²⁴ ?Nəkotəhrun uə kəpə mämə, e naiuiən, nətəmini rəfin kəutaiu, mətəu kətiəħ əmə tatol win? Kəni təuvır mämə nəkotaiu e nolian rəha naiuiən iətəm nəutalkut pık mämə onəkotol win. ²⁵ Nətəmini nətəm kotolkeikei mämə kəhuvən e naiuiən, kotətuakəm əskasık o rəhalah naiuiən. Kəutol mämə okotol win e nati kəti iətəm otəpanıkə, mətəu kitah kəutol mämə kitah okotol win e nati kəti iətəm tətətiğ itulın. ²⁶ Tol lanəha, təhmen e naiuiən, iəsaiu əpnəpiniən, kəni təhmen e boksıg, iəsətahrə-pəniən təhmen e iətəm təhtəti nimagəuagəu. ²⁷ !Kəpə! İətətuakəm əskasık o nıpətik mämə otuva rəhak slef. İatol lanəha mämə, nian iəməni pətığəm nanusiən təuvır kəm nətəmini tepət rəkis mämə ilah okəhuva e naiuiən əha, kəni iəu iəsuvaiən məhmen e iətəmini iətəm təmatgəhli lou rəha naiuiən kəni kəraki lan e naiuiən.

10

*Pol təməni pətığəm
nolian rəha nətəm İsrel aupən*

9:12 Uək 20:34; 2Kor 11:9 **9:13** Dut 18:1-3 **9:14** Mat 10:10; Kəl 6:6 **9:16** Jer 20:9 **9:20** Uək 21:20-26
9:22 2Kor 11:29 ‡ **9:23** Pol tətəni min mämə nıkin tagiən mämə in otəni pətığəm nanusiən təuvır nati əpnəpın kəsətəouiən in lan. **9:25** Fil 3:14; 2Tim 2:4-5; 4:7-8 **9:27** Rom 8:13; 13:14

¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə nəkotəhrun məmə nian tipitimah min kəmoħiet İjip, ilah rəfin nəpuə təmətahgəl pəsıg e lah, kəni ilah rəfin kəməhuvən=pən itəhi u kətəni məmə Nitəhi Ərarəuv. ² Kəni e nəpuə mine nitəhi, Uhgın təmol bəptais e lah rəfin məmə okəhuva nətəmini rəha Mosis. ³ Kəni ilah rəfin kəmotun nauəniən kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın, ⁴ kəni motəmnim nəhu kətiəh əmə iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın, mətəu-inu kəmotəmnim nəhu e kəpiel iətəm təmsipən e Narmin Rəha Uhgın iətəm təmətan ilah min, kəni kəpiel əha in Kristo.* ⁵ Nati əpnəpin ilah kəmotol lanəha, mətəu Uhgın nikin təməsəgiəniən o lah tepət nəuvin, kəni ilah tepət kəmoħmis əpəha ikin pisin pisin min təpiə-məpiə ikin.

⁶ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə ilah nəmtətiən min məmə otəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, kəni kitah okəsotoliən nitai lah motələhu=pən rəhatah nətəligiən e noliən tərəh min təhmen e natimnati iətəm kəmotol aupən. ⁷ Sotohtəu-pəniən noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati min təhmen e lah nəuvein kəmotol aupən. Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmini kəmotəharəg məmə okotəuən motəmnim, kəni motəhtul məmə okotol danis u tiuvi=pən ilah tərəh ikin.” ⁸ Tərəh məmə kitah okotit oneuən nıpətan təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni ilah rəfin tuenti-tri-tausin kəmoħmis e nian kətiəh əmə. ⁹ Tərəh məmə kitah okotol natimnati iətəm otiuvi niəməha rəha İərməniğ† təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni sineik tus ilah kohmis. ¹⁰ Tərəh məmə nəkotəni nikali Uhgın təhmen e lah nəuvein kəmautol aupən, kəni agelo rəha niəisiən tohamu ilah.

¹¹ Kəni Uhgın təmol natimnati min əha məmə okəhuva e nəmiəgəhiən rəhalah, məmə ilah nəmtətiən min, kəni kəmətei ilah məmə okotəhgi-pəri nikitah motəgətun itah, nətəm kəutətiğ rəueiu məmə naunun nian tətəuə iuəkir. ¹² Kəni nəmə nikitəmah təhti məmə nəutəhtul əskasik, autətuə vivi itəmah, mətəu-inu itəmah min nəkotəhrun nəmeiən e noliən tərəh min əha. ¹³ Nəfeifeiən iətəm tətəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmah təhmen əmə e iətəm katol lan e nətəmini rəfin. Mətəu nian rəfin, kitah kotəhrun nəhatətiən e Uhgın, kəni otəsegəhaniən e nəfeifeiən otəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə in təskasik mapirəkis nəsanəniən rəhatəmah. Mətəu nian nəfeifeiən tətəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otol suaru kəti məmə onəkotəhrun nosiən nəhtuliən rəhatəmah, məmə nati əha otəsiuvi-pəniən itəmah e nərahien.

Narmi nati min mine nəfaki min

¹⁴ Tol lanəha rəhak min, otəgim rəkis e noliən rəha nəfakiən kəm narmi nati min. ¹⁵ İtəmah nəkotəni məmə nəkoteinatig, kəni otakil aru nəghatiən rəhak məmə in təuvir uə tərəh. ¹⁶ Nian kitah kotəuən e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motəni kəm Uhgın məmə nikitah tagiən o nəmnimiən, kəni məutəmnim nəmnimiən əha, təhmen məmə kitah kəutəhuva mautil kətiəh kitah Kristo e niran. ?İtəni pəhriən, uə kəpə? Kəni nian kitah kəutun pıret iətəm kəməmaris kəuəri, kitah kəutəhuva kətiəh kitah Kristo. ? İtəni pəhriən, uə kəpə? ¹⁷ Kitah u nətəmini tepət, mətəu kotəhmen e nıpətin kətiəh əmə, mətəu-inu pıret kətiəh əmə, kəni kitah rəfin kəutun əmə pıret əha.

¹⁸ Nikitəmah təhti noliən rəha nətəm İsrel. Nian iətəm tatol sakrifais kəm Uhgın, kəni nətəmini nəuvein kəutun nəhuvegi nati iətəm kəmol sakrifais lan, təhmen əmə məmə ilah rəfin kəməhuva kətiəh ilah Uhgın e sakrifais əha. ?İnu nıpəhriəniən, uə kəpə? Əuəh, in nıpəhriəniən.

¹⁹ ?Nıpəti nəghatiən min rəhak nak? ?Təhro? ?İtəni məmə nəhuvegi nati iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati min in nati agin kəti, uə nati əpnəpin əmə? İlah nati

10:1 Eks 13:21-22; 14:22 **10:3** Jon 6:31; Eks 16:4,35 **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:4** “Kəpiel” u, kəsəfiniən e Oltestimin. Nətəligiən u təmiet e nəghatiən min rəha nətəm İsrel. **10:5** Nam 14:29-30 **10:6** Nam 11:4,34; 1Kor 10:11 **10:7** Eks 32:4,6,19 **10:8** Nam 25:1-9 † **10:9** Tətgəhati e noliən rəha nətəmini nətəm kəutol noliən tərəh kəti, nati əpnəpin ilah kotəhrun məmə Uhgın təməni məmə noliən əha in noliən tərəh kəti. **10:9** Eks 17:2; Nam 21:5,6 **10:10** Nam 16:41-50; 17:5,10 **10:16** Mat 26:26-28 **10:17** Rom 12:5 **10:18** Lev 7:6

əpnapin əmə. ?Uə təhro? ?İətəni məmə narmi nati min, ilah nati agin min nəuvein, uə ilah nati əpnapin əmə? Ilah nati əpnapin əmə. ²⁰ Mətəu iətəni məmə nian nətəmini kautol sakrifais kəm narmi nati min, kautol kəm iərmis min, kəni nati u in nati kəti, kəni kəsotoliən kəm Uhgın. Kəni iəsolkəikəiən məmə nəkəhuva kətiəh itəmah iərmis min. ²¹ Itəmah onəsəhuvəniən motos pıret mine wain e Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, kəni motatig məhuvən min e niməfaki rəha narmi nati min motun sakrifais mine motəmnim wain rəha iərmis min itəmah nətəm kəutəfaki lan. ²² ?Təhro? ?Nautol məmə İərmənig otəməki e təmah təhmen e nətəm İsrel? ?Nikitəmah təhti məmə nəsanəniən rəhatah tepət mapirəkis rəha Uhgın?

²³ Itəmah nəutəni məmə, “Təuvir əmə məmə iəkol natimnati rəfin iətəm iəkolkeikei.” Mətəu iəu iəkəni məmə, səniəmə natimnati min rəfin kəutasiru e təmah motasiru e nəmiəgəhiən rəhatəmah. ²⁴ Təsəuviriən məmə itəmah kəti tətəsal aru e rəhan nəuviriən, mətəu təkeikei mətəsal min e nəuviriən rəha nətəmini min nəuvein.

²⁵ Kəni təuvir əmə. Otun əmə nəhuvegi nati min rəfin iətəm katos e makit, kəni məsotətapuəhiən e nəghatiən lan məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min, uə kəpə. Kəni nikitəmah təsəhti pikien. ²⁶ Noliən əha təuvir əmə mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Niftəni mine natimnati rəfin əha ikin ilah rəha İərmənig.”

²⁷ Kəni nəmə iətəm təsəfakiən kəti tətəpuəh ik məmə nəkuvən e rəhan nimə muauən, kəni nikim tagiən məmə onəkuvən, un əmə nauəniən nak iətəm tətəfinə, məsətapuəhiən məmə kəmol sakrifais lan kəm narmi nati min uə kəpə. Nikim təsəhti pikien. ²⁸ Mətəu nəmə kəti təni=pinə kəm ik məmə, “Kəmol sakrifais e nəhuvegi nati u kəm narmi nati min,” kəni təuvir məmə nəsunien. Nikim otətəhti iətəmi u mətəu-inu e rəhan nətəligiən təmol, kəni nəsunien. ²⁹ Səniəmə nati tərəh kəti ohnik, mətəu in nati tərəh e nətəligiən əmə rəhan. ?Mətəu təhro nətəligiən rəha iətəmi kəti min otakil rəhak noliən iətəm iəkolkeikei məmə iəkol, kəni mahtipəsəg lak məmə iəsoliən nati kəti? ³⁰ ?Nəmə iətəni kəm Uhgın məmə nikik tagiən o nauəniən, təhro okəni rah iəu e nati kəti iətəm iəməni rəkis kəm Uhgın məmə nikik tətəgiən ohni?

³¹ Nəukəti nəghatiən rəfin əha tol lanəha, nati nak iətəm onəkol, uə nəkauən, uə nəkəmnim, nəkəkeikei mol ilah rəfin e noliən iətəm otləfəri nərgi Uhgın lan. ³² Soliən məmə iətəmi kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, nəmə in nəuaniləuis rəha İsrel, uə İanihlua, uə iətəmi kəti e niməfaki rəha Uhgın. ³³ Otol noliən əha təhmen e noliən rəhak iətəm iətalkut məmə iəkol niki nətəmini rəfin kotəgiən e noliən min rəfin. İatol lanəha mətəu-inu iəsəsal aruiən e rəhak nəuviriən, mətəu rəha nətəmini tepət, məmə Uhgın otosmiəgəh ilah.

11

¹ Otisikəuvin iəu təhmen məmə iəu iatisikəuvin Kristo.

Noliən rəha nəfakiən

² İətəni-vivi itəmah mətəu-inu nikitəmah tətəhti iəu e natimnati rəfin iətəm iəmol kəni məgətu, kəni nəutaskəlim nəgətuəniən min təhmen əmə məmə iəməgətu itəmah lan.

³ Mətəu iəkolkeikei məmə itəmah rəfin nəkotəhrun məmə rəhn-kapə pətan in rəhan iərman iətəm tarmənig lan, rəhn-kapə nəman rəfin in Kristo iətəm tarmənig e lah, kəni rəhn-kapə Kristo in Uhgın iətəm tarmənig lan. ⁴ İərman kəti tatol aulis Kristo nəmə tətəhtərain rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm in. ⁵ Mətəu pətan tatol aulis rəhan iərman nəmə təsəhtərainiən rəhn-kapə nian in tətəghati kəm Uhgın e nəfakiən uə tətəni pətigəm nəghatiən iətəm

10:19 1Kor 8:4 **10:20** Dut 32:17; Nəh 9:20 **10:21** 2Kor 6:15-16 **10:22** Dut 32:21 **10:23** 1Kor 6:12 **10:24** Rom 15:1-2 **10:26** Sam 24:1 **10:28** 1Kor 8:7 **10:30** 1Tim 4:4 **10:31** Kol 3:17 **10:32** Rom 14:13 **10:33** 1Kor 9:20-22 **11:1** 1Kor 4:16 **11:3** Jen 3:16; Efəs 5:23

Uhgin təməfən kəm in. Nolian əha təhmen əmə məmə təmaki rəhn-kapə.* ⁶ !Nəmə pətan kəti təsolkeikeiən məmə otəhtərain rəhn-kapə lanəha, təuvir məmə otətei əmə nəuanun! Mətəu nəmə in tətəulis o nəteiən nəuanun, uə nakien rəhn-kapə, kəni təuvir məmə otəhtərain rəhn-kapə. ⁷ Təuvir məmə iərman kəti təsəhtərainiən rəhn-kapə mətəu-inu nian Uhgin təmol iətəmini, iətəmini təmos narmi Uhgin, kəni matol pətigəm nəuviriən rəha Uhgin; mətəu pətan tatol pətigəm nəuviriən rəha iərman rəhan.

⁸ Tol lanəha mətəu-inu iərman təsisipəniən e pətan, mətəu pətan təmsipən e iərman, ⁹ kəni Uhgin təməsolien iərman məmə in iasiru rəha pətan, mətəu təmol pətan məmə in iasiru rəha iərman. ¹⁰ Tol lanəha, pətan otəkeikei məhtərain rəhn-kapə iətəm tətəgəatun məmə tətisiəi rəhan iərman mətəu-inu nagelo min kauteruh.

¹¹ Mətəu kitah u kəməhuva kətiəh kitah İərməniğ, pətan otəsətiğ aru əməiən e iərman, kəni iərman min otəsətiğ aru əməiən e pətan, ¹² mətəu-inu pətan təmsipən e iərman, kəni təhmen min əmə, pətan təmələs iərman. Mətəu natimnati rəfin kəutsipən e Uhgin.

¹³ Otakil aru nati u. ?Otəhruahru məmə pətan iətəm tətəfaki kəm Uhgin təsəhtərainiən rəhn-kapə, uə kəpə? ¹⁴ Nətəmini rəfin kotəhrun məmə iərman iətəm nəuanun təfəməh, tatol aulis in. ¹⁵ Mətəu nəmə pətan kəti nəuanun təfəməh, nikin tagiən lan kəni kətisiəi in lan, mətəu nəuanun əha Uhgin təməfən məmə otəhtərain rəhn-kapə. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmi kəti tolkeikei məmə otorgəhu o nati əha, kəni iətəni lanəha məmə nolian kəti min tikə o nati u, kəni niməfaki pisin pisin min rəfin kautol təhmen-əhmen əmə.†

Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu

¹⁷ Nəghatiən min iətəm iəkəni kəm təmah əha rəueiu, oiəsəni-viviən itəmah mətəu-inu nəharəg pətiən rəhatəmah təsasiruən, mətəu tətəəkən əmə itəmah. ¹⁸ İəmaupən mətəu məmə nian nəutuhapumın itəmah min məmə nəkotəfaki, kəni məutəhapu-əhapu itəmah min. Kəni nikik təhti məmə nəghatiən min əha, nəuvein nıpəhriən, ¹⁹ mətəu-inu nəhapu-əhapuən min okotəkeikei məhuva məmə okeruh əhruahru məmə pəh tətəfaki pəhriən.

²⁰ ! Nian nəutuhapumın itəmah min, məutəni məmə nautun Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, mətəu oteruh-to nolian u rəhatəmah! Səniəmə Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu, ²¹ mətəu-inu nian nəutəuən, itəmah kətiəh kətiəh kautəkeikei əmə, məsotəhtəhniən ilah min nəuvein. Kəti tinəpis rəkis, kəni kəti min nəumis tatus əhanəh. ²² ?Rəhatəmah lahuənu tikə məmə nəkotaupən motəuən ikin? ?Uə itəmah nəsotisiəiən niməfaki rəha Uhgin, kəni məutol aulis nanrah min? ?Kəni iəkəni məmə nak kəm təmah? ?İəkəni-vivi itəmah o nolian əha? !Kəpə, tiəkis ağin!

²³ Mətəu-inu iəməgəatun rəkis itəmah e nəgəatuniən min iətəm təmsipən o İərməniğ. E nian lapin əha uərisiğ kəgəhan=pən lan e nəhlmi tikimır min rəhan, in təmos pıret, ²⁴ kəni məni tagkiu kəm Uhgin ohni, kəni məhapu, kəni məni məmə, “Inu nıpətik iətəm otitəgit o təmah.‡ Onəkotol lanu lan kəni nikitəmah tətəhti iəu.” ²⁵ E nolian əhmen min əmə, nian kınətauən rəkis, in tos kap wain məni məmə, “Kap wain u tətəgəatun=pən nəniəskasikiən vi rəha nasiruən rəha Uhgin kəm nətəmini, kəni nəniəskasikiən vi u tətəhtul mətəmiəgəh e nırak iətəm otaiu o təmah. Nian rəfin nəkotəmnim kap wain u, nikitəmah otəhti iəu.” ²⁶ O

* **11:5** Nəmə pətan kəti təmaki rəhn-kapə, in nati kəti rəha naulisiən. Nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə katol nalpinien kəti kəm in, kəni nətəmini nəuvein kəutəni məmə in nəmtətiən kəti məmə in pətan rəha nəfəriən. **11:7** Jen 1:26-27 **11:9** Jen 2:18-23 † **11:16** Nətəmini nəuvein kotəni məmə nəniən min u o nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəuanutəmi u təfəməh okotəkeikei katol rəueiu. Mətəu nəhtərainiən nəuanutəmi mine nəpəhiən nəuanutəmi təfəməh, nıpəti lau e nian əha rəha Pol kuol pisin e nian u rəueiu. **11:18** 1Kor 1:10-12 ‡ **11:24** Rəhn-kapə lahuənu otəhapu (mətəu otəsəteiən) pıret tol nıpispisin kəni məfən kəm rəhan min famli. Pıret tətəgəatun=pən nıpəti Kristo, mətəu səniəmə nıpətin əhruahru pəhriən. Mine wain tətəgəatun=pən nıran, mətəu səniəmə nıran əhruahru pəhriən. **11:25** Eks 24:6-8; Hip 8:8-13

nati əha, nian rəfin nəkotun pıret u, uə nəkotəmnim kap u, onəkautəni pətigəm nımisiən rəha İərməniğ mətəuarus titəlig=pa min.

²⁷ Tol lanəha, iətəmini pəh iətəm tatun pıret, uə tətəmnim kap wain u rəha İərməniğ e noliən kəti iətəm təsəhruahruian, in tatol tətəgə o nərəkiniən nıpətin mine nıra İərməniğ. ²⁸ İətəmini otəkeikei maupən makil rəhan nəmiəgəhiən, uərisig təpanun pıret mine məmnim kap wain, ²⁹ mətəu-inu iətəmini iətəm tatun mine mətəmnim, mətəu nıkin təsəhti viviən pıret mine wain məmə tətəgətu=pən nıpəti İərməniğ, nuniən mine nəmnimiən iətəm in tatol tatiuvi=pa aru əmə nalpiniən kəm in. ³⁰ Mətəu o nati əha, itəmah tepət nəkotəpəou kəni mautohmis, kəni itəmah nəuan nəuvein kinohmis rəkis. ³¹ Mətəu nəmə kitah kotakil aru noliən min rəhatah, İərməniğ təsakiliən itah mol nalpiniən kəm tah. ³² Nian İərməniğ takil itah mol nalpiniən kəm tah, in tatol məmə kitah okotəhruahru, məmə nian in otakil nətəmini e nəhue nıftəni məni nalpiniən rəhalah məmə okohmis, kəni kitah okəsotosiən nalpiniən əha kitah min ilah.

³³ Tol lanəha piak min mine nəuvinik min, nian nəkəhuva kətiəh məmə nəkotəuən, əutəhtahnin itəmah min. ³⁴ Nəmə iətəmi kəti nəumis tus, təuvir məmə otəuən iman ikin lahuənu, məmə nian nəkotuhapumin, Uhgın otəsəfinəniən nalpiniən kəm təmah o noliən min əha rəhatəmah.

Nian iəkuvnə, oiəkəfinə suaru e natimnati pisin nəuvein min iətəm nəkotətapuəh ohni.

12

Nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın

¹ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu-inu iəkolkeikei məmə itəmah nəkotəkeikei motəhrun. ² İtəmah nəkotəhrun məmə aupən, nian nəməsotəfakiən kəm Uhgın, katiuvi=pən rəhatəmah nətəligiən katit itəmah e suaru o nəfakiən kəm narmi nati min iətəm kəsotəghatiən. ³ Tol lanəha, iəkəni kəm təmah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəghati e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın mətəni rah İesu, kəni iətəmi kəti min ko təsəniən məmə, “İesu in İərməniğ,” mətəu Narmin Rəha Uhgın, in əmə tol iətəmini tətəni.

⁴ Nəkotəkeikei motəhrun vivi nati u məmə, nəsanəniən pisin pisin min rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəfa kəm tah, mətəu kəutsipən e Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə. ⁵ Kitah kəutol uək pisin pisin min tepət o nasiruiən e nətəmini, mətəu İərməniğ kətiəh əmə iətəm kitah kəutol uək rəhan. ⁶ Kitah kəutol uək e noliən pisin pisin tepət, mətəu Uhgın kətiəh əmə iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəha nətəmini rəfin məmə ilah okəutol uək rəfin min əha.

⁷ Kəni Narmin Rəha Uhgın tətəfa rəhan nəsanəniən pisin pisin min kəm tah kətiəh kətiəh məmə kitah okotasiru e tah min rəfin. ⁸ İətəmi kəti, Narmin tətəfən nəghatiən rəha neinatigian kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəghatiən rəha nəhruniən nati kəm in. ⁹ Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə tətəfən nəhatətəniən kəm in. Kəni kəti min, Narmin kətiəh əmə əha tətəfən nəsanəniən o nol viən nımisiən kəm in. ¹⁰ Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o noliən nati apispis min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəghatiən min iətəm Uhgın tətəfa kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən o nakiliən narmin pisin pisin min kəm in. Kəni kəti min, tətəfən nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min kəm in.* Kəni kəti min əha, tətəfən nəsanəniən o nəniən nıpəti nəghatiən iki pisin pisin min əha kəm in. ¹¹ Nəsanəniən min əha ilah rəfin, kəutsipən əmə e Narmin kətiəh əmə, kəni tətəfa kəm tah kətiəh kətiəh e suaru min iətəm in əmə tolkeikei.

11:26 Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20 **11:27** Hip 10:29 **11:32** Hip 12:5-6 **12:2** Hab 2:18-19 **12:3** 1Jon 4:2-3 **12:4** Rom 12:6 * **12:10** Nəsanəniən rəha nəniən nəghatiən iki pisin pisin min, tətəghati e nəghatiən min iətəm iətəmi kəti təsəhruniən. Afin-to 1Kor 13:1, mine Uək 2:4. **12:11** 1Kor 7:7

¹² Nipəti iətamimi kətiəh əmə, mətəu nəuəli-nəuəlin tepət; kəni nati əpnapin nəuəli-nəuəlin pisin pisin min, ilah kautilpin e nipətin kətiəh əmə. Kəni tol lanəha, təhmen-əhmen əmə e Kristo. ¹³ Kitah nəuvein, kitah nəuaniləuis min rəha Isrel, kitah nəuvein Nanihluə min, nəuvein slef min əmə, nəuvein səniəmə slef min, mətəu Narmin Rəha Uhgin kətiəh əmə təmol bəptais e tah rəfin agin mol məmə kəməhuva nipətin kətiəh əmə, kəni kitah kəmosos Narmin Rəha Uhgin u kətiəh əmə.

¹⁴ Pəhriən. Nipəti iətamimi kəməsolian nəuəlin kətiəh əmə, mətəu nəuəlin tepət. ¹⁵ Nəmə nəhlkin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhlmin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nipətin kəti,” kəni nəghatien rəhan təsolian məmə nəhlkin in səniəmə nəuəli nipətin nəuətin. ¹⁶ Kəni nəmə matəlgin təni məmə, “Səniəmə iəu nəhmtin, kəni tol lanəha, səniəmə iəu nəuəli nipətin kəti,” kəni nəghatien rəhan təsolian məmə matəlgin in səniəmə nəuəli nipətin nəuətin.

¹⁷ ?Nəmə nipətin in nəhmtin rəfin əmə, kəni otəhra mətəu nati? ?Kəni nəmə nipətin in matəlgin rəfin əmə, kəni otəhra məmiəvin nati. ¹⁸ Mətəu kəpə, Uhgin təməuəri nəuəli-nəuəli nipətin ilah rəfin iətam in tolkeikei məmə ilah okotol lanəha. ¹⁹ Nəmə nipəti iətamimi kəti in nəuəli-nəuəlin əmə kəti, təhmen e nəhlkin, mətəu səniəmə in nipətin kəti pəhriən. ²⁰ Mətəu nipəhriənien, nəuəli-nəuəlin tepət, mətəu nipətin kətiəh əmə.

²¹ Nəhmtin ko təsəniən kəm nəhlmin məmə, “İəu iəkəpəh ik, iəu inəhmen rəkis.” Kəni rəhn-kəpə ko təsəniən kəm nəhlkin mil məmə, “İəu iəkəpəh itəlau, iəu inəhmen rəkis.”

²² Təsəliən lanəha. Kəni tapirəkis inu, nəuəli-nəuəli nipətitah iətam nikitah təhti məmə ilah kotəpəou agin, ilah nati keikei o nipətitah. ²³ Kəni nəuəli-nəuəli nipətitah iətam nikitah təhti məmə ilah nati əpnapin əmə, kautol noliən rəha nisaiən e lah. Kəni nəuəli-nəuəlin rəha naulisən, kitah kauteh vivi ilah. ²⁴ Mətəu nəuəli-nəuəli nipətitah iətam təsolian naulisən, kitah kəsətolian nati agin e lah. Mətəu Uhgin təmuəpəmin nəuəli-nəuəli nipətitah min, kəni matisiai nəuəli-nəuəlin min iətam kitah kauteh=pən əmə ilah. ²⁵ Kəni e noliən əha, nəuəli-nəuəli nipətitah okəsətəhapu əhapuiən ilah min, mətəu ilah okoteh vivi rəfin ilah min. ²⁶ Nəmə nəuəlin nəuətin tətətəu nahməiən, kəni nəuəlin min ilah rəfin okotətəu nahməiən ilah min. Kəni nəmə nəuəlin nəuətin kətəfən nisaiən kəm in, kəni nəuəlin min rəfin okotagien ilah min.

²⁷ Nipəti nəghatien u məmə itəmah nipəti Kristo, kəni itəmah rəfin kətiəh kətiəh itəmah nəuəlin min rəha nipəti Kristo. ²⁸ Kəni e niməfaki, Uhgin təmaupən mələhu=pən aposil min, kəni uərisig ko, iəni min, kəni uərisig ko, nəgətin min. Kəni təmələhu=pən nətəm kautol nati apispis, mine ilah nətəm kautol vivi nimisən min, kəni nətəm kəutasiru e nətəmini, kəni nətəm koteinatig nətəm kəutasiru o nəniən rəha niməfaki, kəni nətəm kəutəghati e nəghatien ikin pisin min. ²⁹ ?Nətəmini rəfin aposil min? ?Uə nətəmini rəfin iəni min? ?Uə nətəmini rəfin nəgətin min? ?Uə nətəmini rəfin kautol nati apispis min? ³⁰ ?Uə nətəmini rəfin kautol vivi nimisən min? ?Uə nətəmini rəfin kəutəghati e nəghatien ikin pisin min? ?Uə nətəmini rəfin kəutəni pətigəm nipəti nəghatien ikin pisin min? Kəpə, təsolian lanəha. ³¹ Mətəu təuvir məmə nəkotələhu=pən əskasik nətəligien rəhatəmah o nosiən nəsanəniən pisin pisin min iətam Narmin Rəha Uhgin tətəfa, ilah min əha kotəuvir agin.

Mətəu rəueiu iəkəni=pinə suaru təuvir agin.

13

Nolkeikeiən

¹ Nəmə iətəghati e nəghatien rəha nətəm ikin pisin min, uə nəghatien rəha nagelo min, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikitah, rəhak nəghatien in nəuiən əpnapin əmə təhmen e nəuia dirəm uə nəuia bel. ² Nəmə iatos nəsanəniən iətam Narmin Rəha Uhgin tətəfa o nəni pətigəmiən nəghatien min iətam Uhgin tətəfa, mətəu iəsosiən nolkeikeiən e nikitah, iəu nati

əpnapin əmə. Kəni nəmə iəkəhrun nati oneuən rəfin mine nəhrunian rəfin, mətəu iəsosian nolkeikeian e nikik, iəu nati əpnapin əmə. Kəni nəmə rəhak nəhatətəian təskasik məmə otol nitəuət kəti tiet, mətəu iəsosian nolkeikeian e nikik, iəu nati əpnapin əmə. ³ Nəmə iəkəfən rəfin rəhak natimnati kəm nanrah min, uə iəkegəhan e nipətik məmə nigəm otus, mətəu iəsosian nolkeikeian e nikik, iəsolian win e nati kəti.

⁴ Nolian rəha nolkeikeian tol lanu: iətəmi kəti rəhan nətəligian tətəməh, kəni matol təuvir kəm nətəmini, kəni məsitgərahian e nətəmini, kəni məsəri pikian, kəni məsəfəri aruiən in, ⁵ kəni məsol-pənian nətəmini, məsalkutian o nərfən, kəni nikin təsahmə uəhaiən, kəni məsaskəlim pikian nərahian iətəm iətəmi kəti tatol lan. ⁶ Kəni nikin təsəgianian o nolian tərəh min, mətəu nikin tagian əmə o nolian təuvir min rəha nipəhrianian. ⁷ Nolian rəha nolkeikeian tol lanu: nati əpnapin suaru rəha iətəmi kəti tiəkis, mətəu nian rəfin iətəmi əha tatitəu=pən əmə, məsəhlmanian e rəhan nəhatətəian nian kəti, kəni nian rəfin tətələhu=pən əskasik rəhan nətəligian e Uhgin, rəhan nəhatətəian tətəhtul əmə lanko e nian rəha nərahian.

⁸ Nolian rəha nolkeikeian naunun tikə. Mətəu rəha nəni pətigəman nəghatian iətəm Uhgin tətəfa, otəpanikə. Rəha nəghatian iki pisin min, okəpanohkə. Rəha nəhrunian nati, otəpanikə. ⁹ Tol lanəha mətəu-inu nəhrunian rəhatah nəuan nəuətin əmə, kəni kəutəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfa mətəu nəghatian u tatol əpu nəuan nəuətin əmə. ¹⁰ Mətəu nian Iesu Kristo otuva min mol əhruahru natimnati min rəfin, kəni nəsanənian min iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəfa rəueiu okohkə. ¹¹ Nian iəmətəkəku, iəmətəghati təhmen e iəpəou, kəni nəhrunian rəhak təhmen e rəha iəpəou, kəni nolian rəha nətəligian rəhak təhmen e rəha iəpəou. Mətəu nian iəmuva mol iətəmi asoli lak, iəmələhu nolian min rəha iəpəou e nəmtəhk. ¹² Rəueiu, kitah kəuteruh nəuan nəuətin əmə təhmen e iətəmi kəti tətəh narmin e kilas iətəm təuau. Mətəu e nian əha, kitah okoteruh əhruahru nəhmti Uhgin. Rəueiu, iəkəhrun nəuan nəuətin əmə, mətəu e nian əha, iəpanəhrun əhruahru natimnati rəfin, təhmen məmə Uhgin təhrun ərəfin iəu mine əha rəueiu.

¹³ Kəni rəueiu, nolian milahal u kisil kələhtul: nolian rəha nəhatətəian, nolian rəha nuhuinian e Uhgin, mine nolian rəha nolkeikeian. Mətəu iətəm in təuvir pik agin e lahal, in nolian rəha nolkeikeian.

14

Nəni pətigəman nəghatian iətəm Uhgin tətəfa, mine nənian nəghatian ikin pisin min

¹ Otalkut əskasik məmə nolkeikeian otarmənig e nəmiəgəhian rəhatəmah, kəni otalkut əskasik məmə onəkotos nəsanənian min iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəfa, kəni otalkut pik təhmin min o nəsanənian rəha nəni pətigəman nəghatian iətəm Uhgin tətəfa. ² Iəkəni lanəha mətəu-inu itəmah kəti iətəm tətəghati e nəghatian iki pisin min, təsəghatian kəm nətəmini, mətəu tətəghati əmə kəm Uhgin. Pəhrian, iətəmi kəti tikə iətəm təhrun nəghatian iətəm in tətəni, mətəu in tətəni pətigəm nəghatian oneuən min e Narmin Rəha Uhgin. ³ Mətəu nətəmini rəfin nətəm kəutəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfən e nəghatian rəhalah, kəutəni kəm nətəmini o nol əskasikian ilah, o nəfərian nətəligian rəhalah, kəni o nasiruiən məfəri nikilah. ⁴ Iətəmini iətəm tətəghati e nəghatian ikin pisin min, tatol əskasik aru əmə in, mətəu iətəmini iətəm tətəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfən e nəghatian rəhalah, tatol əskasik niməfaki.

⁵ Iəkolkeikei məmə itəmah rəfin agin nəkotəghati e nəghatian iki pisin min, mətəu təuvir pik məmə nəkotəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfinə. Iətəmini iətəm tətəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfən, in tətəsiro pik e niməfaki tapirəkis agin iətəmini iətəm tətəghati e nəghatian ikin pisin min mətəuərus in təni nipətin məmə otol əskasik niməfaki.

⁶ Piak min mine nəuvinik min. ?Nəmə iətuva o təmah kəni mətəghati e nəghatian iki pisin, təhro lanu iəu iəkəuvir o təmah? Mətəu nəmə iatol pətigəm nəghatian nəuəvin iətəm

kəməutəhluaig aupən, uə iətos nəhrunian nəuvein, uə nəghatian iətam Uhgın tətəfa, uə nəghatian rəha nəgətunian, kəni oiəkasiu e təmah. ⁷ Otətəlig-to e natimnati təhmen e bambu iətam kətahli, uə kitar iətam katoh. Natimnati min əha kəsotəmiəgəhian, iətamimi əmə tatol ilah kəutagət. Mətəu nəmə kəsotagət əhruahruian, kəni itəmah onəkotəruru məmə nəpuən nak ilah kəutani. ⁸ Kəni nəmə təui təsasək əhruahruian, kəni nətəmini okotəruru məmə kotəkeikei motol əpenə-penə o nəluaginian.*

⁹ Mətəu təhmen əmə e təmah. ?Nəmə nəutəghati e nəghatian iətam nətəmini kotəruru, okotəhro lanu motəhrun nipəti nəghatian nəutəni? Itəmah onəkotəghati əmə kəm niməgəuagəu, mətəu nətəmini kəsotosian nipətin. ¹⁰ Pəhrian məmə nəghatian min tepət e nəhue niftəni, mətəu ilah rəfin nipətilah əha ikin. ¹¹ Kəni nəmə iəsəhrunian nipəti nəghatian iətam iətəmi kəti tətəni=pa kəm iəu, iəu iapispis ohni, kəni in iapispis ohniəu. ¹² Təhmen əmə e təmah. Itəmah nəkotolkeikei nəsanənian min rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni tol lanəha, otalkut məmə nəkotuvləkin niməfaki e nəsanənian min iətam okotasiru pik lan.

¹³ Mətəu-inu o nati əha, okəmə itəmah kəti tətəghati e nəghatian ikin pisin min, otəkeikei məfaki min məmə Uhgın otəfən nipəti nəghatian u məmə otəni pətigəm kəm niməfaki. ¹⁴ Nəmə iətəfaki e nəghatian ikin pisin min, nikik tətəfaki mətəu nətəligian rəhak tətəhtul əpnəpin əmə. ¹⁵ ?Kəni iəkəhro? İəkəfaki e nikik, mətəu iəkəfaki min e nətəligian rəhak e nəghatian iətam iəkəhrun. Kəni iəkəni nəpuən e nikik, mətəu iəkəni min nəpuən e nətəligian rəhak e nəghatian iətam iəkəhrun. ¹⁶ ?Nəmə nətəni-vivi Uhgın e nikim e nəghatian pisin, təhro iətəmi kəti iətam təruru nəghatian u in otəni “Əuəh” e rəham nəfakian, mətəu-inu in təruru nati iətam nətəni? ¹⁷ Nəmə təhro nətəni-vivi pəhrian Uhgın, mətəu nəsasiruian e iətamimi pisin kəti min.

¹⁸ İətəni tagkiu kəm Uhgın məmə iətəghati e nəghatian ikin pisin min tapirəkis itəmah rəfin. ¹⁹ Mətəu e niməfaki, nəmə iətəgətun nətəmini e nəghatian faif əmə iətam kotəhrun, inu təuvir mapirəkis agin nəmə iəkəni nəghatian ten-tausin e nəghatian pisin iətam kinotəruru.

²⁰ Piak min mine nəuvinik min. Sotolian nətəligian rəhatəmah təhmen e kəlkələh min. E nəmiəgəhian rəhatəmah, təuvir məmə nəkotəhmen e kəlkələh min nətəm kotəruru əhanəh nolian tərəh. Mətəu e nətəligian rəhatəmah, təuvir məmə nəkohmətə. ²¹ Kəmətei lanəha e Lou rəha Mosis məmə, “İəkol məmə nətəmini kəutəghati e nəghatian ikin pisin min okotəni rəhak nəghatian kəm rəhak nətəmini.

Kəni ilah okotətəu nəghatian min rəha nəpispis min.

Mətəu nati əpnəpin ilah okotətəu nati əha iətam tol pisin, ko kəsotətəligian lak.

İərməniğ tətəni lanu.”

²² Tol lanəha, nəghatian ikin pisin min, in nəmtətian kəti rəha nətəmini nətəm kəsotəfakian, səniəmə nəmtətian kəti rəha nəfaki min. Mətəu nian iətamimi kəti tətəni pətigəm nəghatian iətam Uhgın tətəfən, in rəha nəfaki min, səniəmə rəha nətəm kəsotəfakian. ²³ ?Tol lanəha, nəmə niməfaki apiəpiə tətuhapumin, kəni nətəmini rəfin kəutəghati e nəghatian ikin pisin min, kəni ilah nəuvein nətəm kəsotəhrunian, uə nətəm kəsotəfakian kəhuva imə, ilah okotəni məmə itəmah nəutəlməli, uə kəpə? ²⁴ Mətəu nəmə iətəmi təsəfakian kəti, uə iətəmi təruru tuva imə nian nətəmini rəfin kəutəni pətigəm nəghatian iətam Uhgın tətəfən, kəni nəghatian rəhatəmah otek nikin, kəni in otəhrun məmə in iol təfəgə tərəh, kəni nəghatian min əha okotəkil rəhan nolian, ²⁵ kəni rəhan təfəgə tərəh min iətam kəutəhluaig otuva e nəhəgəhəgian. O nati əha, in otasiəulin e nisialian məfaki kəm Uhgın, mətəni pətigəm məmə, “İtəmah pəhrian Uhgın nəutan!”

* **14:8** E nian rəha Pol, soldia kəti tətəhli nati kəti təhmen e təui nian nərahian tətəva təhmen e nəluaginian. Nəpuən kəti, nipətin təni məmə, “Otol əpenə-penə o nəluaginian!” Kəni nian nətəmini kəutətəu, ilah kotol əpenə-penə o nəluaginian. **14:20** Efəs 4:14 **14:21** Aes 28:11,12 **14:23** Uək 2:13 **14:24** Jon 16:8

Nələhu əhruahruian nolian rəha nəfakian

²⁶ Piak min mine nəuvinik min. Pəh iəkəni nipəti rəhak nəghatian min u rəueiu. Nian itəmah rəfin nəkəhuva kətiəh e nuhapuminian o nəfakian, itəmah rəfin kətiəh kətiəh rəhatəmah əha ikin uək o nolian, nəuvein kəutani nəpuən, nəuvein kəutəgəatun ilah, nəuvein kəutol əpu nəghatian nəuvein u kəmotəhluaig əpən, nəuvein kəutəghati e nəghatian ikin pisin min, nəuvein kəutəni nipəti nəghatian min əha. Onəkotəkeikei mautol natimnati min əha o nuvləkinian niməfaki təskasik. ²⁷ Nəmə nətəmini nəuvein kəutəghati e nəghatian iki pisin, keiu uə kisil əmə okotəghati. Kəti otəni rəhan, uərisig kəti, konu kəti min təni rəhan, kəni iətəmi kəti otəkeikei mənə nipəti nəghatian min əha. ²⁸ Nəmə iətəmini tikə o nənə pətigəmiən nipəti nəghatian min əha, iətəmini iətəm otəghati e nəghatian pisin, otəkeikei məsəghatian e niməfaki, kəni məghati oneuən əmə kəm Uhgin.

²⁹ Kəni iəni min, təuvir məmə iəni keiu uə kisil okotəghati, kəni nətəmini nəuvein okotakil vivi nəghatian kəutəni. ³⁰ Kəni nəmə Uhgin tatol əpu nəghatian kəti iətəm təmatəhluaig əpən tətəva o iətəmi kəti iətəm tətəharəg, təuvir məmə iətəm təmaupən mətəghati otəpəh nəghatian. ³¹ Tol lanəha, itəmah nətəm nəutəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfinə, kəti otaupən məghati, konu kəti min, ko kəti min məmə nəkotəgəatun nətəmini rəfin, motəfəri nətəligiən rəhalah. ³² Sotaluiən məmə iəni min kəutarmənig e nikilah məmə okotəhrun nənə pətigəmiən nəghatian rəhalah e nian iətəm in təhruahru o nənian, ³³ mətəu-inu Uhgin səniəmə in Uhgin rəha nolian nəruuiən e nati, mətəu in Uhgin rəha nəməlinuiən, təhmen e niməfaki min rəfin.

³⁴ Nian kətəfaki lan, nipətan okotəharəg mohkə agin, mətəu-inu təsəhruahruian məmə okotəghati. Mətəu okotəkeikei məutətəlig e nətəmi asoli rəha niməfaki, təhmen əmə e iətəm Lou tətəni mine. ³⁵ Nəmə kotolkeikei məmə kotəhrun nati kəti, okotəkeikei motətapuəh o rəhalah nəman min əpəha lahuənu, mətəu-inu tol naulisian məmə pətan otəghati əpəha e niməfaki.

³⁶ ?Təhro? ?Nikitəmah təhti məmə nəghatian rəha Uhgin təmaupən miet pətigəm o təmah? ?Uə nikitəmah təhti məmə nəghatian rəha Uhgin təmuva əmə o təmah? ³⁷ Nəmə itəmah kəti nikin təhti məmə in iəni kəti, uə Narmin Rəha Uhgin təməfən nəsanəniən kəti kəm in, in otəkeikei mənə nipəhriənian e nəghatian iətəm iətətei kəm təmah məmə in nəuia İərmənig. ³⁸ Nəmə təpəh nənian nipəhriənian e nəghatian u, okəsəni minian nipəhriənian e rəhan nəghatian.

³⁹ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, təuvir məmə nəkotəkeikei məmə nəkotəni pətigəm nəghatian iətəm Uhgin tətəfinə, kəni məsotəhtul pəsigiən e nənian nəghatian ikin pisin min. ⁴⁰ Mətəu e natimnati rəfin agin iətəm nautol e nəfakian, otol e nolian iətəm in təhruahru o niməfaki, motohtəu=pən vivi nolian rəha nəfaki ən.

15

Kristo təməmiəgəh min

e nimisiən

¹ Piak min mine nəuvinik min. İəkolkeikei məmə iəkəni pətigəm kəm təmah nanusiən təuvir iətəm iəmatəni pətigəm kəm təmah əpən, nəmotos e nikitəmah, kəni motos rəhatəmah ikin nəhtulian lan. ² Nəmə nəkotəskəlim əskasik nanusiən təuvir əhruahru iətəm iəu iəməni pətigəm kəm təmah, Uhgin otosmiəgəh itəmah lan. Mətəu nəmə nəkotəpəh nati əhruahru, motəhatətə e nəghatian pisin, kəni nəhatətəiən rəhatəmah in nati əpnəpin əmə.

³ İnəni=pinə rəkis kəm təmah natimnati agin min iətəm iəmətəu məmə, Kristo təmimis o rəhatah nolian tərəh min təhmen e Nauəuə Rəha Uhgin təməni rəkis mine, ⁴ kəmitənim, kəni təmiəgəh min e nimisiən e nian iətəm tatol kisil lan təhmen əmə e Nauəuə Rəha Uhgin təməni rəkis mine, ⁵ kəni təmaupən miet pətigəm o Pitə, uərisig ko, o rəhan min nətəmini

tueləf rəfin. ⁶ Uərisig lanko, in təmiet pətigəm min o piatah min tapirəkis faif-hanrit e nian kətiəh əmə, u ilah tepət kautəmiəgəh əhanəh, mətəu nəuvein kinohmis rəkis. ⁷ Kəni uərisig, tiet pətigəm=pən o pian Jemis,* kəni mine o aposil min rəfin.† ⁸ Kəni uərisig e lah rəfin, in təmiet pətigəm min ohniəu, nati əpnapin iəu iəkəhmen e iəpəou iətəm iəmair pahi. İəmuva məmə iəu aposil e suaru pisin agin.

⁹ Tol lanəha, iəu ləhtəni agin e aposil min rəfin, kəni iəsəhmenian məmə nətəmini okotəuin lak məmə iəu aposil kəti, mətəu-inu iəu iəmatol nərahian kəm niməfaki rəha Uhgın aupən. ¹⁰ Mətəu e nəuvirian iətəm Uhgın təməfa kəm iəu, iəmuva məhmen lanu rəueiu, kəni nəuvirian əha təsuva əpnapinian, mətəu nəuan əha ikin. !Nipəhrianian, iəmol uək tapirəkis rəfin aposil min! Mətəu səniəmə e rəhak əmə nəsanənian, mətəu e nəuvirian əmə iətəm Uhgın təməfa kəm iəu. ¹¹ Nati əpnapin iəu iəməni pətigəm, uə ilah kəmotəni pətigəm nanusian təuvir kəm təmah, mətəu nəghatian u inu iətəm iətəni pətigəm, nanusian təuvir iətəm nəmotəni nipəhrianian lan.

Nəmiəgəhian e nimisian rəha nətəm kəmoəmis

¹² İəmətəu məmə itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoəmis ko kəsotəmiəgəh minian. ?Mətəu nəmə kəmotəni pətigəm məmə Kristo təməmiəgəh min e nimisian, kəni təhro itəmah nəuvein nəutəni məmə nətəm kəmoəmis ko kəsotəmiəgəh minian? ¹³ Mətəu nəmə nəghatian rəhatəmah in nipəhrianian, məmə nətəm kəmoəmis kəsotəmiəgəh minian, kəni ko İesu min təsəmiəgəhian e nimisian. ¹⁴ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəhian e nimisian, kəni uək rəhatəmah o nəni pətigəmiəh nanusian təuvir, in nati əpnapin əmə, təhmen min əmə e nəhatətəian rəhatəmah.

¹⁵ Nati kəti min lanəha, nəmə Kristo təsəmiəgəhian e nimisian, itəmah iəmotəuə e Uhgın mətəu-inu iəmotəni pətigəm məmə Uhgın təmosmiəgəh Kristo e nimisian. Mətəu nəmə nətəm kəmoəmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisian, təhmen itəmah nəuvein kəutəni, kəni ko Uhgın təməsosmiəgəhian Kristo e nimisian! ¹⁶ Mətəu-inu nəmə nətəm kəmoəmis ko kəsotəmiəgəh minian e nimisian, kəni ko Kristo təsəmiəgəh minian e nimisian. ¹⁷ Kəni nəmə Kristo təsəmiəgəh minian e nimisian, kəni nəhatətəian rəhatəmah nipətin tikə, kəni itəmah nəutatigəhanəh e təfagə tərəh min. ¹⁸ Kəni nətəmini nətəm kəmotəni nipəhrianian e Kristo nətəm kinohmis rəkis, ilah min kəmotəmkarəpən rəkis e nəmiəgəhian itulin. ¹⁹ ! Nəmə kautələhu=pən əskasik rəhalah nətəligian e Kristo o nəmiəgəhian əmə rəha nəhue niftəni, kəsi, təuvir əmə məmə nətəmini okotəuə tərəh o təmah tapirəkis agin nətəmini rəfin mətəu-inu, kəmotəmkakiah! Kəni rəhatah nosian nəhməian o Kristo otol nati əpnapin əmə lan.

²⁰ !Mətəu kəpə! Nipəhrianian məmə Kristo təməmiəgəh pəhrian min e nimisian. In təmaupən e nətəmini rəfin nətəm kəmoəmis kəni məmiəgəh min e nimisian, kəni ko təsimis minian.‡ ²¹ Otətəlig lan. Nimisian tinuva e nəhue niftəni e iətəmini kəti, kəni tol min əmə lanəha, nəmiəgəh minian e nimisian təmuva e iətəmini kəti. ²² Tol lanəha, nətəmini rəfin okohmis mətəu-inu kəmotəpən e Atəm, kəni təhmen əmə, nətəmini rəfin nətəm kəməhuva kətiəh ilah Kristo okotəmiəgəh min.

²³ Mətəu ilah min u, okotəmiəgəh min e nian əhruəhru rəhalah. Kristo in təmaupən məmiəgəh min, kəni nian in otuva min, rəhan min okotəmiəgəh min. ²⁴ Kəni naunun nian otuva. In otərekin narmənigian min rəfin, mine nepətiəh min rəfin, mine nəsanənian min rəfin. Uərisig lan, in otəhlman=pən e narmənigian rəhan e nəhlmi Uhgın Tata.

15:5 Mat 28:16-17; Luk 24:34 * 15:7 Jemis, in pia İesu, kəni rəueiu in təmuva iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha İerusaləm. † 15:7 Nian Pol tətəni “aposil min,” nian nəuvein, tətəghati e nətəmini min tueləf rəha İesu, kəni nian nəuvein tətəghati e rəhan min nətəmini tueləf mine nəuvein min. 15:7 Uək 1:3-4 15:8 Uək 9:3-6 15:9 Efəs 3:8; 1Tim 1:15 15:10 2Kor 11:23 ‡ 15:20 Kristo in təhmen e nəniəskasikian rəha Uhgın məmə nətəmini rəfin okotəmiəgəh min e nimisian. 15:21 Rom 5:12 15:23 1Təs 4:16; Nəh 20:5

²⁵ Tol lanəha mətəu-inu, in təkeikei mətarmənig mətəuarus məmki=pa rəhan tikimr min mevig-ərain e lah e nəhlkin. ²⁶ Naunu rəhan tikimr iətəm otərəkin, in ko nimisiən. Kəni nimisiən otikə min, ²⁷ mətəu-inu “tinəmki=pa natimnati rəfin mevig-ərain lan e nəhlkin.” Otətəlig-to lan, nian tətəni məmə natimnati rəfin agin tinatevig-ərain e nəhlkin, nəkotəruh məmə səniəmə Tatə Uhgin min əha ikin e nəhlkin. In Uhgin iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin agin ləhtəni e nəhlki Kristo. ²⁸ Nian Uhgin tinol natimnati min əha, kəni Nətin aru otuva ləhtəni e Narmənigiən Rəha Uhgin iətəm təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlkin, məmə Uhgin əmə otarmənig e natimnati rəfin.

²⁹ Otətəlig-to lan. ?Təhro e nətəmimi nətəm katol bəptais e lah o nətəm kinohmis rəkis? ?Nəmə nətəm kəmoəhmis kəsotəmiəgəh minian nian kəti, kəni təhro katol bəptais e nətəmimi o lah?§ ³⁰ ?Kəni təhmen əmə e timah, təhro iautələs pikin nian əskasik min e nəmiəgəhiən rəhatimah nian rəfin? ³¹ !Iatos nonauvil, piak min mine nəuvinik min, məmə nətəmimi kotalkut məmə okotohamu iəu e nian tepət! Nəkotəhrun məmə inu nipehriənən təhmen əmə məmə iətasiru o nəhatətəiən rəhatəmah e Kristo Iesu İərmənig rəhatah. ³² ?Nəmə iəməluagin kəm nati miəgəh min iətəm kauton iətəmi əpəha Efəsis* o nətəligiən rəha nətəmimi əmə, iəmol win e nak? Nəmə nətəm kəmoəhmis kəsotəmiəgəh minian, pəh kotol əmə təhmen e nəghatiən u iətəm tətəni məmə, “Pəh kotauən motəmnim, mətəu-inu olauig kohmis.”

³³ Sotoliən nətəmimi koteiua e təmah. Inu nipehriənən iətəm iətəmi kəti təməni, “Nian nətəmimi rəhalah noliən təuvir kəutan ilah nətəm kotərah, nətəm kotərah kəutərəkin noliən təuvir rəhalah.” ³⁴ Ohtəlig=pa min motos əhruahru min nətəligiən rəhatəmah iətəm təhruahru, kəni motəhlman e təfagə tərəh min, mətəu-inu itəmah nəuvein kotəruru əhanəh Uhgin, kəni inu nati kəti rəha naulisiən.

Nipəti iətəm təmimis tətəmiəgəh min

³⁵ Mətəu nəmə nətəmimi nəuvein kotətapuəh məmə, “?Nətəm kəmoəhmis okotəmiəgəh əhro lanu? ?Okotos nipəti nak məhuva?” ³⁶ !Nəghatiən əha talməli! Nati u təhmen e nikiti nati iətəm kotəhrun rəkis. Nikiti nati iətəm nəmərfəi, otəkeikei maupən mimis, uərisig təpanəmiəgəh. ³⁷ Nian nəkərfei nikiti nati, nəsərfeiən nəukətin iətəm otuva, mətəu nikiti nati əmə, nəmə nikiti wit uə nati pisin kəti. ³⁸ Mətəu Uhgin tol tateviə e nəukətin iətəm in tolkeikei, kəni nikiti nati rəfin, in əmə tətəfa nipətilah. ³⁹ Nipətilah rəfin kəsotəhmen-əhmenian. Nipəti iətəmimi tol pisin e rəha nati miəgəh min, mine mənig min, mine nəmu itəhi. ⁴⁰ Əpəha e neai, natimnati əha ikin, kəni e nəhue niftəni natimnati min əha ikin tol pisin. Nian kotəruh nati əpəha ilis e neai məmə in təuvir, rəhan nəuviriən in tol pisin e nəuviriən rəha nati əpəha ləhtəni e nəhue niftəni. ⁴¹ Kəni nəhagəhagiən rəha mığar tol pisin e nimihliən rəha məuig mine nasiəiən rəha məhau min. Kəni nasiəiən rəha məhau min nəuvein, kotol pisin e rəha nəuvein min.

⁴² Kəni təhmen əmə e nipəti nətəm kəmoəhmis nətəm kəutəmiəgəh min. Nipətin iətəm kəmitənim otəmnəmit, mətəu nian otəmiəgəh min, otəsəmnəmit minian. ⁴³ Nian katitənim, in nati kəti iətəm nətəmimi kəsotolkeikeiən, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati kəti iətəm nətəmimi okotəruh rəha nəuviriən. Nian katitənim, nəsanəniən rəhan tikə, mətəu nian otəmiəgəh min, təsanən. ⁴⁴ Nian katitənim nipətitah, in nati rəha nəhue niftəni, mətəu nian otəmiəgəh min, in nati rəha negəu e neai.

Nəmə nipətin əha ikin rəha nəhue niftəni, rəha negəu e neai min əha ikin. ⁴⁵ Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “İətəmi təmaupən agin, Atəm təmos nipətin miəgəh.” Kəni

15:25 Mat 22:44 15:26 Nəh 20:14 15:27 Sam 8:6 § 15:29 Pol təsəni əhruahruian məmə in tolkeikei məmə nətəmimi okotol bəptais e lah o nətəmimi nətəm kinohmis rəkis, mətəu təməni əmə məmə nətəmimi nəuvein kəmautol lanəha. Kəni kitah u rəueiu, tiəkis o nəhrunian nipəti nəghatiən u. 15:30 Rom 8:36 * 15:32 Pol tətəghati e tikimr min rəhan əpəha Efəsis, mətəu səniəmə nati miəgəh min pəhriən. 15:32 Aes 22:13 15:36 Jon 12:24 15:43 Fil 3:20-21 15:45 Jen 2:7

naunun Atəm, inu Kristo, təmuva narmin u tətəfa nəmiəgəhiən. ⁴⁶ Nati rəha narmin təməsaupəniən muva, mətəu nati rəha nəhue niftəni, uərisig lan nati rəha narmin təpanuva. ⁴⁷ İətəm təmaupən agin, kəmol e niməulul rəha niftəni, mətəu iətəm təmuərisig u Kristo, təmsipən e negəu e neai. ⁴⁸ Nətəmini rəfin e nəhue niftəni, nıpətilah təhmen e nıpəti Atəm, mətəu nətəmini nətəm okəhuvən e negəu e neai nıpətilah otəhmen e nıpəti Kristo, u təmsipən ikin. ⁴⁹ Rəueiu kitah kotəhmen e Atəm u rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, nian kəti okotəhmen e Kristo u rəha negəu e neai.

⁵⁰ İətəni pətigəm kəm təmah, piak min mine nəuvinik min məmə, nıpətin mine nira iətəmini təruru nuvəniən e Narmənigian Rəha Uhgın, kəni təhmen əmə, nati iətəm otəmnəmit otəsosiən nati iətəm tətətig itulin. ⁵¹ Otətəlig-to, kəni oiəkəni nati oneuən məmə, səniəmə kitah rəfin okohmis, mətəu Uhgın otol nıpətitah rəfin okotəuiək vivi, ⁵² in otol uəhai əmə təhmen e noraipian, nian naunu təui rəha Uhgın otasək. Mətəu-inu təui otasək, kəni nətəm kəmoəhmis okotəmiəgəh min məsoəhmis minian, nıpətilah otəuiək. Kəni kitah u kəutəmiəgəh e nian əha, Uhgın otol nıpətitah min təuiək vivi. ⁵³ Tol lanəha mətəu-inu, nati iətəm otəmnəmit, inəha nıpətitəmi, otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmnəmitian, kəni nıpətitəmi iətəm otimis otəkeikei muvən e nati iətəm otəsəmisian mətətig itulin. ⁵⁴ Nian nati u tuva mol nıpəhriənian lan, kəni nəghatian iətəm iəni Aiseə kəmətei otuva nıpəhriənian, tətəni məmə, “Nəluəginian tinol naunun. Uhgın təmol win agin. Nimişian tinikə.”

⁵⁵ “!Ei! !Nimişian! ?Onəkəhro lanu lan mol win e timah?

!Ei! !Nimişian! ?Onəkəhro lanu lan mus itimah?”

⁵⁶ Rəueiu, təfagə tərəh in təhmen e nati kəti tatus iətəmi kəni mətəu in nimişian, kəni Lou tatol təfagə tərəh nəsanəniən rəhan tatepət. ⁵⁷ !Mətəu pəh kotəni-vivi Uhgın! Tatol məmə e İərmənig İesu Kristo, kitah kautol win.

⁵⁸ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik. Sotəgəhanian məmə nati kəti təlauəl e təmah. Nian rəfin, otol uək rəha İərmənig e nikitəmah rəfin, mətəu-inu nəkotəhrun məmə uək rəha İərmənig iətəm nautol, səniəmə nati əpnəpin əmə mətəu in nati agin.

16

Məni o nasiruiən e nəfəki min

əpəha Jerusiləm

¹ Rəueiu iəkəni məni o nasiruiən e nəfəki min əpəha Jerusiləm. Otol təhmen əmə məmə iəməni mine kəm niməfəki min əpəha profens əha Kəlesiə. ² E Sante min rəfin, itəmah rəfin kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motələhu kalın məni nəuvein. İətəmini iətəm in tatos məni asoli, otələhu kalın tepət, kəni iətəmini iətəm tatos məni əkəku, otələhu kalın nəuan nəuvinin əmə. Tol lanəha, nian iəkuvnə, kəni kəsalkut minian o noriarunian rəfin məni. ³ Kəni otəfu pətigəm itəmah nəuvein məmə okotos məni məhuvən. Kəni nian iəkuvnə, iəkətei nauəuə məni pətigəm ilah kəm nətəm Jerusiləm, kəni mahli=pən ilah kotəmkı məni məhuvən əpəha ikin. ⁴ Nəmə iəkeruh məmə təuvir məmə iəu min iəkuvən, kəni ilah okotohtəu=pa iəu.

Naliuəkian min rəha nətəmi asoli min nəuvein

⁵ Uərisig iəmanuvnə məsal=pən e təmah, iəkuvən=pən Masetoniə, mətəu-inu iəkaupən muvən məsal=pən e niməfəki min əpəha ikin. ⁶ Kəni nəmə təhro iəkətig nəuvinin min kitah min itəmah, mə kəmə təhro, kotətig əmə motətəuərus nətəpuian tol naunun. Tol lanəha, nəkotəhrun nasiruiən lak e rəhak naliuəkian iətəm iətuvən=pən ikin. ⁷ İəsolkeikeian məmə iəkuvnə meruh itəmah ko miet min uəhai əmə, mətəu iəkölkeikei məmə iəkuvnə kotətig nəuvinin nəmə İərmənig tegəhan lak. ⁸ Mətəu iətətig əmə Efəsis

mətəuarius nian rəha Pentekos, lafet rəha Nauəniən Vi, ⁹ mətəu-inu Uhgin təmerəh e suaru asoli ohniəu məmə iəkol uək təuvir iətəm otəuə e nəuan tepət, nati əpnapin nətəmini tepət kəutalkut məmə kotaiu-əpəsig lak o noliən uək.

¹⁰ Nəmə Timoti tuvnə meruh itəmah, otol təuvir kəm in motəfən nisiaiən kəm in, sotoliən nati kəti iətəm otol nikin tərəh o təmah, mətəu-inu in tatol uək rəha İərmənig təhmen əmə lak. ¹¹ Sotoliən məmə itəmah kəti oteh iahu in. Otahli=pa tuva kəni motasiru lan e rəhan naliuəkiən məmə otitəlig=pa ohniəu. İətəhtahnin piatah min ilah Timoti məmə okəhuva moteh iəu.

¹² Kəni e piatah Apolos, iəmətapuəh əskasik məmə in otəkeikei mətəu=pən piatah min muvnə meruh itəmah. In təsolkeikei pikien məmə otuvnə əha rəueiu, mətəu in otuvnə e nian iətəm otəhruahru ohni.

¹³ Onəkəutair, məutəhtul əskasik e nəhatətəiən rəhatəmah. Məsotəginien, motol nətəligiən rəhatəmah təskasik. ¹⁴ Natimnati rəfin ağin iətəm itəmah nautol, otol e nolkeikeiən.

¹⁵ Itəmah nəkotəhrun məmə Stefənəs mine rəhan min, ilah kəmotəupən motəni nipehriənien e İesu əpəha Akaiə, kəni ilah kəutalkut əskasik o nasiruiən e nəfaki min. İətəni əskasik kəm təmah piak min məmə, ¹⁶ otisiai ilah motol nəuialah, mine nətəmini rəfin nətəm kautol pik uək o niməfaki. ¹⁷ Nikik təmagiən nian Stefənəs, mine Fotunətəs, mine Akaekəs kəmhliet pətigəm, mətəu-inu nati əpnapin itəmah nəkohkə, mətəu nian iəmeruh ilahal, təhmen əmə məmə iəmeruh itəmah. ¹⁸ İlahal kəmləfəri pik rəhak nətəligiən təhmen əmə məmə kəmhliet e təmah. Nətəmi kotol lanəha, okəkeikei kisiai ilah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹⁹ Niməfaki min u ikinu e profens əpəha Esiə kəutəni təuvir kəm təmah. Akuilə mine Prisilə kuolkeikei pik məmə okuəni təuvir kəm təmah e nərgi İərmənig ilah nəfaki min nətəm kəmotuhapumın e nimə rəhalau. ²⁰ Piak min rəfin ikinu kəutəni təuvir kəm təmah. Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo.

²¹ İəu Pol, iatos pen o iətəmi u tatətei nauəuə u, kəni matətei əmə e nəhlmək nəghatiən u rəha nəniən təuvir kəm təmah.*

²² Nəmə iətəmi kəti təsolkeikeiən İərmənig, pəh nalpinien rəha Uhgin tatuvən ohni.

!İərmənig rəhatiməh, va-tə!

²³ Pəh İərmənig İesu təfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

²⁴ İəkahli=pinə rəhak nolkeikeiən kəm təmah rəfin e Kristo İesu. Əuəh.

16:9 Uək 19:8-10; 2Kor 2:12 **16:10** 1Kor 4:17 **16:11** 1Tim 4:12 **16:12** 1Kor 3:6 **16:15** 1Kor 1:16 **16:19** Uək 18:2,18,26 * **16:21** E nian əha, nian tepət nətəmini kotəhmen e Pol kəutəni rəhalah nəghatiən kəm iətəmini kəti, kəni in tətəi rəkis. E fes 21 u, Pol aru tatos pen matətei nəghatiən rəhan. **16:22** Kəl 1:8-9; Nəh 22:20

2 Korən

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Korən

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Korən

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki rəha Korən, mine nəfaki min rəha Akaia profens rəfin. Korən in əpəha Akaia profens.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətei rəkis nauəuə kisil mahli=pən kəm niməfaki rəha Korən. Inu nauəuə iətəm tatol kuvət lan. Mətəu nauəuə iətəm tatol kətiəh, mine nauəuə iətəm tatol kisil, ilau kəmiakə. Nauəuə iətəm tatol keiu, kətəni məmə 1 Korən, kəni e nauəuə u in təməghati əskasik kəm lah məmə okotəgəu əhruahru noliən tərəh min rəhalah, kəni in təməgətu min ilah e natimnati pisin min nəuvein. Ilah tepət e niməfaki kautətəu=pən nətəligian rəha Pol iətəm təmətei e nauəuə 1 Korən. Mətəu nəuvein əha ikin, ilah kəutəni məmə Pol in səniəmə iətəmi asoli, kəni təsəhruahruian məmə in otəghati lanəha. Kəni ilah kəutəni məmə in tatol uək rəhan o nosiən əmə mənəi.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol in təmətei nauəuə u mətəgətu məmə in aposil kəti, kəni Uhgın in təməfən uək u kəm in, kəni təhruahru əmə məmə in otəghati lanəha kəm lah. Kəni in tolkeikei məmə otəniəhu nəgətu niən eiue min iətəm kəutatig Korən.

Pol təmənəi təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, iətəm Uhgın təmitəpən e nəuiən məmə iəu aposil rəha Kristo İesu, iatətei nauəuə u itimlau piatah Timoti. Nauəuə u tatuvnə kəm təmah, niməfaki rəha Uhgın əpəha Korən, mine nəfaki min ilah rəfin əpəha ikin Akaia. ² Pəh Uhgın Tatə rəhatah mine İərməniğ İesu Kristo, okuəfinə nəuvirən mine nəməlinuiən kəm təmah.

Uhgın iətəm tətəfəri nətəligian rəha nətəmimi

³ Pəh kotəni-vivi Uhgın, u in Uhgın mine Tatə rəha İərməniğ rəhatah İesu Kristo. In Tatə iətəm in nəukəti nasəkəhruinən, kəni in Uhgın iətəm nasiruiən rəfin o nəfəriən nətəligian tatsipən ohni. ⁴ In tətəfəri nətəligian rəhatah e nərahian rəfin rəhatah məmə kitah kotəhrun nəfəriən nətəligian rəha nətəmimi e nərahian pisin pisin min. Kəni kitah kotəfəri nətəligian rəhalah e noliən rəha nəfəriən nətəligian iətəm Uhgın təmol kəm tah. ⁵ Təhmen əmə e nəhməiən iətəm Kristo təmos, təmuva min e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni e noliən əhmen əmə, Kristo in suaru məmə nasiruiən o nəfəriən nətəligian rəhatah təmuva pik e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni rəueiu nasiruiən rəhatah o nəfəriən nətəligian tatuvən min o nətəmimi pisin pisin min.

⁶ Nəmə itimah iautətəu nəhməiən, nəhməiən əha tətəuə o timah nian iəutəni pətigəm nanusiən təuvir, kəni nanusiən təuvir əha tətəfəri nətəligian rəhatəmah mosmiəgəh itəmah. Nəmə Uhgın təməfəri nətəligian rəhatimah, tatol məmə itimah iəkotəhrun nəfəriən nətəligian rəhatəmah. Kəni nəuan rəha nəfəriən nətəligian əha, tətəuə e nəmiəgəhiən rəhatəmah, məmə otətasiru e təmah məmə onəkotəhtul əskasik əmə lanko nian nəutatig e nəhməiən kətiəh əmə iətəm kitah kəutatig lan. ⁷ Itimah iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian e Uhgın o təmah məmə onəkotəhtul əskasik. Tol lanəha mətəu-inu kitah rəfin kəutatig e natigian kətiəh əmə məmə, itəmah nəkotətəu nəhməiən iətəm iəutatig lan. Kəni təhmen əmə məmə Uhgın otəfəri nətəligian rəhatah, kəni in otəfəri min nətəligian rəhatəmah.

⁸ Piak min mine nəuvinik min, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun vivi nian əskasik min iətəm iəmotatig lan e profens ikin Esia. Nərahian asoli min kəmotəfigəm pik o timah, tapirəkis nəsanəniən rəhatimah, təmol nikitimah təhti məmə no-iəkohmis.

⁹ Nipəhriənian, itimah iəmotətəu məmə kəmegəhan rəkis e timah məmə iəkohmis. Mətəu nian əskasik mın əha kəməhuva məmə iəsotarəriəian e timah, mətəu iəutarəriə e Uhgın iətəm tatol iətəmi təmişis təmiəgəh mın. ¹⁰ In təmosmiəgəh itimah e nərahian asoli əha iətəm təmatuvən o nimisiən, kəni in otosmiəgəh itimah e nərahian iətəm otəmanuva. Iəmotələhu=pən əskasik rəhatimah nətəligiən lan məmə in otosmiəgəh mın itimah. ¹¹ Kəni in otol lanəha nian nəutəfaki o timah məmə, nətəmimi tepət okotəni-vivi Uhgın o natimnati təuvir iətəm in otol kəm təmah mətəu-inu nətəmimi tepət kəmotəfaki o timah.

Pol təməuhlin rəhan nətəligiən o rəhan naliuəkian

¹² Rəueiu iəkəni nəghatiən u mətəgiən əmə lan. Iəkotəhrun vivi e nikitimah məmə iəsotoliən nati kəti tərəh e noliən rəhatimah. E noliən mın rəfin iətəm iəmotol, itimah iəmotohtəu=pən suaru iətəm Uhgın təmitəpın məmə iəmotəghati əhruahru əmə mautəni tagəhag nəghatiən. Iəmotol noliən əha kəm nətəmi əpnəpın əmə rəha nəhue niftəni, kəni mautol tapirəkis kəm təmah. Iəsotəghatiən e nəhruniən əmə rəhatimah rəha nəhue niftəni, mətəu iəmotarəriə əmə e nəuviriən rəha Uhgın. ¹³⁻¹⁴ İatəni lanəha mətəu-inu, iəsotətəiən nəghatiən kəti iətəm tiəkis o təmah o nəfiniən, uə nəhruniən nıpətin. Rəueiu, nəkotəhrun nıpilgan nətəligiən rəhatimah, mətəu iəkolkeikei pık məmə nian kəti onəkotəhrun rəfin. Kəni e noliən əha, nian İərməniğ İesu otuva mın, itəmah onəkotəgiən o timah təhmen mın məmə itimah iəutəgiən o təmah.

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu inəhrun məmə nəkotəgiən o timah, aupən ikin nıkik təhti məmə nian iəkuvən Masetoniə, iəkaupən muvnə meruh itəmah, kəni nian iəkitəlig Masetoniə, iəkuvnə mın meruh itəmah. Tol lanəha, nəkotos nəuviriən motau keiu. Kəni uərisig lanko itəmah mın, onəkotasıru lak motahli=pən iəu iəkuvən e nıtəni Jutiə. ¹⁷ ?Nikitəmah təhti məmə, nian iəmol nətəligiən mın əha, mətəu iəmol əpnəpın əmə? Uə, kəmə təhro nətəligiən rəhak təmsipən e noliən rəha nəhue niftəni, təhmen e nətəmimi nətəm kəutəni “əuəh” mine “kəpə” e nəghatiən kətiəh əmə?

¹⁸ İtəmah nəkotəhrun məmə Uhgın nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni iəu mın, rəhak nəghatiən kəm təmah səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” ¹⁹ mətəu-inu rəhak nəghatiən o Nəti Uhgın İesu Krısto, iətəm iəmhlanı pətiğəm kəm təmah itimahal Sailəs* mine Timoti, səniəmə, “əuəh” mine “kəpə,” mətəu e Krısto, nian rəfin rəhak nəghatiən in “əuəh,” in nıpəhriənian. ²⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəniəskasikiən mın rəfin iətəm Uhgın təmol, ilah rəfin kəutəhuva nıpəhriənian e Krısto, inu nəghatiən “əuəh” rəha Uhgın. Tol lanəha, e Krısto, kitah kəutəni “Amen, Əuəh” kəm Uhgın, kəni mautəfəri nərgin lan. ²¹ Uhgın əmə tatol itimah iəutəhtul əskasik e Krısto kitah mın itəmah. In təmitəpın itah, ²² kəni təmol mak e nəmiəgəhiən rəhatah məmə kitah rəhan mın, kəni təmələhu=pən rəhan Narmın e nikitah məmə kitah okotəhrun rəueiu məmə rəhan nəniəskasikiən mın, ilah rəfin okəhuva nıpəhriənian e nəmiəgəhiən rəhatah o nian kəti.

²³ Uhgın əmə təhrun məmə rəhak nəghatiən in nıpəhriənian. İəməsuvaian Korən, mətəu nəmə iəkuvnə, iəkəkeikei məfinə nəghatiən əskasik kəm təmah o noliən rəhatəmah, kəni iəməsolkeikeian məmə iəkol lanəha. ²⁴ İəsotolkeikeian məmə iəkotərməniğ e nəhatətəian rəhatəmah, kəpə. Mətəu iəutol uək kitah mın itəmah o nəgiənian rəhatəmah, mətəu-inu itəmah nınəutəhtul əskasik rəkis e nəhatətəian rəhatəmah.

2

¹ Tol lanəha, inəni rəkis e nıkik məmə ko iəsuvnə minian meruh itəmah mol nikitəmah təhmə. ² ?İəməni lanəha mətəu-inu, nəmə iəkol nikitəmah təhmə, pəh u ikin ko otol iəu nıkik tagiən? İtəmah əmə, nətəm iəkol nikitəmah təhmə.

1:10 2Tim 4:18 **1:13-14** 2Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16** 1Kor 16:5-6 * **1:19** Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkır u “Sailəs.” **1:19** Uək 18:5 **1:20** Nəh 3:14 **1:22** 2Kor 5:5; Efəs 1:13-14 **1:24** 1Pitə 5:3 **2:1** 1Kor 4:21

³ Kəni iəmətei nauəuə əha, məmə nian iəkuvnə, iəsətəuiən tərəh e nikik mətəu-inu nəmə mətə iəkəkeiki mənə nəghatən əskasik kəm təmah. İəsölkeikeiən məmə nətəmimi nətəm okotəkeiki motol nikik tagiən, ilah okotol məmə iəkətəu tərəh. İəmətei nauəuə kəha e noliən əha, mətəu-inu inəhrun məmə kitah kətiəh əmə, kəni nian nikik tagiən, kəni nikitəmah min tagiən. ⁴ Tol lanəha, nian iəmətei nauəuə əha kəm təmah, nikik təpəou pik o təmah, kəni nikik titəgit, nəhu nəhmtək təiəh o təmah. İəsətəiən nauəuə əha məmə otol nikitəmah təpəou. !Kəpə! Mətəu iəmətei məmə onəkotəhrun rəhak nolkeikeiən asoli o təmah.

Alu e noliən tərəh min rəha nol təfagə

⁵ İətəmimi iətəm təmol nərahian, təmol iəu iəkətəu tərəh, mətəu təmol itəmah rəfin nəkotətəu tərəh pik, mətəu iəsölkeikeiən məmə nəghatən rəhak e nati u in təskasik pik.* ⁶ Nəlpiniən iətəm itəmah tepət nəmotəfən kəm in tənəhmen. ⁷ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeiki motalu e rəhan noliən tərəh kəni motol vivi nikin, məmə nikin otəsəpəou pikiən mol təmei e rəhan nəmiəgəhiən. ⁸ İətətapuəh əskasik o təmah məmə nəkəhuvən motol təuvir kəm in məmə in otəhrun rəhatəmah nolkeikeiən ohni. ⁹ İəmətei nauəuə əha kəm təmah məmə iəkeruh məmə onəkotol nəuiak e natimnati rəfin, uə kəpə. ¹⁰ Nəmə itəmah nəkotəu e noliən tərəh rəha iətəmi kəti, iəu min iəkalu e rəhan noliən. Nəmə iətəmi kəti əha təmol nati tərəh nəuvein məmə iəu iəkəkeiki malu e rəhan noliən, mətəu inaləu rəkis e rəhan noliən e nəhmti Kristo. İəmol lanəha məmə otəsiru e təmah ¹¹ məmə Setən otəsəiəuəiən e təh kəni rəhan nərahian min məmə təsərekiniən itah lan, mətəu-inu kitah kotəhrun rəkis rəhan nətəligiən o noliən nərahian.

Nətəmimi nətəm kəutəni pətigəm nanusiən təuvir

¹² Nian iəmuven əpəha Troas o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo, iəmeruh məmə İərməniğ təmol suaru kəm iəu. ¹³ Mətəu iəsətiğ əməlinuəiən e rəhak nətəligiən mətəu-inu, iəməseruhiən piak Taitəs ikin əha.† Kəni iəmauiəhrin ilah, miet muven Masetoniə.

¹⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın, mətəu-inu in təmol win e rəhan tikimir min e nəluəginiən. Kəni təhmen e kig kəti iətəm təmol win e nəluəginiən minitəlig matit rəhan soldia min mine rəhan min tikimir, Uhgın tatit itəmah e Kristo. Kəni itəmah rəhan min nətəmimi nətəm iəutəni pətigəm neinatigəiən rəha Kristo, kəni neinatigəiən əha in təhmen e nəmiəvi səntə kəti iətəm tatuvən ikin pisin pisin min. ¹⁵ E nəhmti Uhgın, itəmah iəmotəhmen e nəmiəvi səntə rəha Kristo kəm nətəmimi rəfin, nətəmimi nətəm Uhgın tatosmiəgəh ilah, mine nətəmimi nətəm okəhuva e nəlpiniən rəha Uhgın. ¹⁶ İtəmah nəmiəvin rəha nimisiən kəm nəuvein iətəm tətəgətuən ilah məmə okohmis. Kəni itəmah nəmiəvin rəha nəmiəgəhiən kəm nəuvein, iətəm tətəgətuən ilah məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. ?Kəni pəh u təhrun noliən uək asoli əha? ¹⁷ Mətəu itəmah iəsotəhmeniən e nətəmi tepət min, nətəm kəutəni pətigəm nəghatən rəha Uhgın o nos əməiən mənə. Kəpə, mətəu Uhgın təmahli=pən itəmah, kəni e Kristo, itəmah iəutəni pətigəm nanusiən təuvir e nəhmti Uhgın, kəni nəghatən rəhatəmah təmsipən e nikitəmah iətəm təhruahru əmə.

3

¹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə inəutəfəri itəmah* məmə itəmah onəkotegəhan lan. Nətəmimi nəuvein okotəkeiki motos nauəuə kəti iətəm kəmətei e lah nian kəutəhuvən o nətəm kotəruu ilah. ?Təhro nikitəmah təhti məmə iətəmi kəti otəkeiki mətəi nauəuə lanəha e itəmah kəm təmah? ?Uə, təhro itəmah əmə nəkotəkeiki məmə onəkotətei? ! Kəpə! ² İtəmah aru əmə nəkotəhmen e nauəuə iətəm tatol əpu uək rəhatəmah. Nauəuə

2:4 Uək 20:31 * **2:5** Nəmə təhro, Pol tətəghati e iətəmi kəti u təməni rah in nian in əpəha Korən. Uə nəmə təhro, tətəghati e iətəmi u e 1Kor 5. **2:11** Luk 22:31 **2:12** Uək 14:27; 1Kor 16:9 † **2:13** Aupən ikin, Pol təmahli=pən Taitəs e Korən. Nəmə təhro, rəueiu Pol tolkeiki məmə Taitəs otos nəghatən kəti rəha Korən. **2:13** Uək 20:1 **2:16** Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 * **3:1** E fes 1, nian Pol tətəni "itəmah," in tətəghati aru əmə lan. **3:1** Uək 18:27; 2Kor 5:12

kəha kəmətei=pən e nikitimah. Nian nətəmini kəuteruh itəmah, kəni kəutafin nauəuə u mautəhrun. ³ Itəmah nəua uək rəhatimah. Kəni nəmiəgəhiən rəhatəmah tətəgəhun məmə itəmah nauəuə kətafin iətəm Kristo təmətei. Kristo təmətei nauəuə kəha e Narmin Rəha Uhgın iətəm tətəmiəgəh, mətəu təsəteian e nəhlmi iətəmini. Kəni in təməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin, mətəu təmətei=pən e niki nətəmini.[†]

⁴ Itimah iəsotəginian o nənian lanəha kəm təmah mətəu-inu itimah iəutatig e Kristo, kəni məutəhatətə əskasik e Uhgın. ⁵ Nikitimah təsəhtian məmə itimah əmə iəkotəhmen o nolian uək u, kəni mauteruh nəuan rəha uək. Mətəu Uhgın əmə tatol məmə itimah iəkotəhrun nolian uək. ⁶ In təmol məmə itimah iəkotəhmen məmə iəkəhuva rəhan noluək min rəha nəniəskasikian vi rəha nasiruiən iətəm Uhgın təmən. Nəniəskasikian vi əha təsisipəniən e Lou iətəm kəmətei, mətəu təmsipən e Narmin Rəha Uhgın. Mətəu-inu Lou iətəm kəmətei tatol məmə nətəmini kəutəhuvən e nimisian, mətəu Narmin Rəha Uhgın tətəfa nəmiəgəhiən.

Nəhagəhagian rəha Nəniəskasikian Vi Rəha Nasiruiən

⁷ Otətəlig-to lan. Nian Uhgın təmətei Lou e kəpiel, məfən kəm Mosis, nəhagəhagian əha ikin rəha Uhgın, kəni nəhagəhagian əha təmauveg nəhmti Mosis, kəni nətəm Isrel kəməsotəfuian nəhmtin, nati əpnəpin nəhagəhagian tinateiuaiu. Kəni uək rəha Lou in suaru iətəm tatuvən o nimisian, kəni in təhagəhag. ⁸ Mətəu uək rəha Narmin Rəha Uhgın otəhagəhag pik. ⁹ !Nəmə uək iətəm tatol nətəmini məmə okotəkeikei mohmis, in təhagəhag, kəni uək iətəm tatol nətəmini kəutəhruahru e nəhmti Uhgın, in tətəhagəhag pik agin! ¹⁰ Nipəhriənian, nəniəskasikian əuas rəha nasiruiən iətəm təməhagəhag aupən, rəueiu in təsəhagəhagian, mətəu-inu nəniəskasikian vi iətəm təhagəhag pik agin, tinapirəkis in aupən. ¹¹ !Kəni nəmə uək rəha Lou iətəm otəpanikə, tinuva e nəhagəhagian, kəni uək rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm otatig itulin, təhagəhag pik agin pəhriən!

¹² Tol lanəha, mətəu-inu iəmotəluhu=pən əskasik rəhatimah nətəligian e uək əha rəha Narmin Rəha Uhgın, nətəligian rəhatimah təkəsik e Uhgın, kəni məsotəginian o nənə pətigəm rəhan nəghatən. ¹³ Itimah iəsotəhmenian e Mosis, iətəm təmətəuveg nəhmtin e napən əgeiəgei məmə nətəm Isrel okəsoteruhian məmə nipəhriənian, nəhagəhagian teiuaiu muvən mikə. ¹⁴ Mətəu Uhgın təmol nətəligian rəhalah təkəsik. Kəni mətəuarus=pa əha rəueiu, nati kəti tətəuveg nətəligian rəhalah nian kotəfin Nauəuə Rəha Nəniəskasikian Əuas, kotəhrun nənian məmə napən, təhmen e napən iətəm təmətəuveg nəhmti Mosis.‡ Napən əha təsiet rəkis əhanəhiən, mətəu-inu tiet rəkis əmə e Kristo. ¹⁵ Əuəh, mətəuarus=pa kəha rəueiu mine, nian kotəfin Lou rəha Mosis, napən kəti tətəhtərain əhanəh nikilah. ¹⁶ Mətəu nəmə iətəmini pəh təuhlin məsal=pən o İərməniğ, napən əha otiet rəkis.

¹⁷ Otətəlig-to, İərməniğ əha, in Narmin. Kəni ikin Narmin rəha İərməniğ tətətig ikin, in tatitis itah. ¹⁸ Kəni kitah, nətəm kəsotəhtərainian nəhmtitah e napən, kəuteruh nəhagəhagian asoli rəha İərməniğ, kəni nətəmini kəuteruh nəhagəhagian əha e nəmiəgəhiən rəhatah. Kəni in tətəuhlin nəmiəgəhiən rəhatah məmə okəhuva motəhmen lan. Kəni nəhagəhagian rəha İərməniğ e nəmiəgəhiən rəhatah tətəri mətəri pik isəu. Kəni nəhagəhagian əha təmsipən o İərməniğ iətəm in Narmin Rəha Uhgın.

4

Nati keikei e kipəhau əuas

¹ Tol lanəha, nikitəmah təsəpəuian o uək mətəu-inu itimah iəmos e nasəkəhruiən rəha Uhgın. ² İəsotəliən uək rəha Uhgın təhmen e nətəmini nəuvein nətəm kəutol e nolian

3:2 1Kor 9:2 † **3:3** Nian Pol tətəghati e nəghatən “kəməsətei-pəniən e kəpiel epin-epin,” tətəghati e Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis, kəni Mosis təmətei=pən e kəpiel. **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:6** Jer 31:31; Jon 6:63; 1Kor 11:25 **3:7** Eks 34:29 **3:9** Dut 27:26; Rom 1:17 **3:13** Eks 34:33 ‡ **3:14** “Nauəuə Rəha Nəniəskasikian Əuas” in “Oltestimin.” **3:16** Eks 34:34 **3:17** Jon 8:36; Rom 8:2

tərah. Mətəu e noliən rəhatimah, iəsotegəhanian e noliən iətəm tətəhluaig mine noliən aulis min. Ko iəsoteiuəian məsotəuhlinian nəghatian rəha Uhgın. !Kəpə! Mətəu itimah iəutəni əhruahru əmə nıpəhriənian, kəni e noliən əha, e nəhmti Uhgın, iəmotol pətigəm e nəhmti nətəmimi rəfin məmə rəhatimah noliən in təhruahru. ³ Kəni nəmə təhro nanusiən təuvir iətəm iətəni pətigəm in tətəhluaig o nətəmimi nəuvein, mətəu kəpə, tətəhluaig əmə o nətəmimi nətəm kəutohtəu=pən suaru o nuvəniən e nigəm asoli. ⁴ İlah kəsotəhatətəian e Krısto, məutohtəu=pən suaru əha mətəu-inu Setən, u in İərmis iətəm tətərmənig e nəhue nıftəni u, təməuveg nətəligian rəhalah, məmə kəsoteruhian nəhagəhagian təuvir rəha nanusiən təuvir iətəm tatuəu mətəsiəgəpin ilah. Nəhagəhagian əha təmsipən e Krısto. Kəni nian kitah koteruh Krısto, kəni kitah koteruh məmə Uhgın in təhro lanu.

⁵ İtimah iəsotəni pətigəm aruiən itimah, mətəu iəutəni pətigəm İesu Krısto məmə in İərmənig, kəni itimah noluək min rəhatəmah o nərgi İesu. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu Uhgın u təməni məmə, “Pəh nəhagəhagian tuəu məsiəgəpin ikin tapınəpu ikin,” in təməsiəgəpin nikitah məmə kitah kotəhrun nəhian nəpətiən əhagəhag rəha Uhgın, kəni kitah kauteh natimnati min əha e nəhmti Krısto.

⁷ Mətəu kitah kautos nati keikei əhanəh e kıpəhau əuas, inu nıpətitah.* Tol lanəha məmə otəgətun məmə nəsanəniən təuvir əha tapirəkis, təmsipən e Uhgın, təsisipəniən o təmah. ⁸ Nərahian tepət kəutələs pikin itimah e suaru min rəfin, mətəu təsərekinian itimah. Nian nəuvein iəkotərruru suaru, mətəu iəsotəpəhian nalkutiən. ⁹ Nətəmimi kautol nərahian kəm timah, mətəu Uhgın təsəpəhian itimah. Kautoh itimah, mətəu kəsotərekinian itimah. ¹⁰ İkin pəhruvən iəutəhuvən ikin, katohamu nıpətitimah təhmen e kəmoəhamu İesu. Tol lanəha məmə, nətəmimi okoteruh nəmiəgəhian rəha İesu e nıpətitah. ¹¹ Kəni itimah nətəm iəutəmiəgəh, nian rəfin iuəkır iəkohmis o nərgi İesu. Tol lanəha məmə nətəmimi okoteruh rəhan nəmiəgəhian e nıpətitah iətəm otəpanimis nian kəti. ¹² Konu, nian rəfin itimah iəutələs pikin nımisiən məmə itəmah onəkotəhrun nəmiəgəhian itulin.

¹³ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İəməhatətə, kəni tol lanəha iətəghati.” Kəni e noliən kətiəh əmə rəha nəhatətəian, itimah min iəkotəhatətə, kəni tol lanəha iəutəghati, ¹⁴ mətəu-inu itimah iəkotəhrun məmə, iətəmi təmol İərmənig İesu təmiəgəh min e nımisiən, in otol itimah min itəmah, kitah rəfin kotəmiəgəh min e nımisiən kitah İesu, kəni məfu pətigəm itah e nəhmtin. ¹⁵ Natimnati rəfin u o nəuviriən rəhatəmah, kəni nian nəuviriən rəha Uhgın tatiuvi=pa nətəmimi tepət təhmin min okəhuva o Krısto, kəni okotəfən nəni-viviən tepət kəm Uhgın, kəni okotəfəri nərgin ilis ilis agin.

¹⁶ Tol lanəha, nikitimah təsəpəəuiən. Nati əpnəpin məmə nıpətitah tətəiuaiu əha rəueiu, mətəu Uhgın tatol nikitəmah tatiuvi rəueiu matuvən nian rəfin əmə. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nərahian iətəm kəutatig lan, ilah nati əpnəpin əmə, kəsotatigian tuvəh. Mətəu nəualah in nəhagəhagian təuvir iətəm otətatig itulin, kəni in təuvir məfigəm tapirəkis ilah. ¹⁸ Kəni tol lanəha, nəhmtilah kəsotəhtulian e nati iətəm kateruh, mətəu kəutəhtul e nati iətəm kəsehian. Mətəu-inu nati iətəm kateruh in nati rəha rəueiu əmə, otəpanikə, mətəu nati iətəm kəsehian in naunun tikə.

5

Nıpətin vi əpəha e negəu e neai

¹ Tol lanəha, kotəhrun məmə nıpətitah təhmen e nımauvluvl* iətəm kitah kəutatig lan u ikinu e nəhue nıftəni, kəni nian kəti otərah məmnəmit mikə. Kəni nian nımauvluvl əha

4:2 2Kor 2:17; 1Təs 2:5 **4:4** Efəs 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3 **4:6** Jen 1:3; Aes 9:2; 2Kor 3:18 * **4:7** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “kautos nati u e nilosi nati kəmol e nəriəpig.” **4:7** 2Kor 5:1 **4:8** 2Kor 1:8; 7:5 **4:10** 1Kor 15:31 **4:11** Rom 8:36 **4:13** Sam 116:10 **4:14** 1Kor 6:14 **4:16** Efəs 3:16 **4:17** Rom 8:17-18 **4:18** Kol 1:16 * **5:1** Nəghatian Kris əhruahru tətəni məmə, “nıpətitah təhmen e nima tapolin.”

tikə e nəhue niftəni, mətəu əpəha e negəu e neai, rəhatah nimə vi əha ikin iətəm səniəmə iətəmini təmol, mətəu Uhgın əmə təmol, nıpətitaḥ vi iətəm otatig itulin. ² Mətəu rəueiu e nıpətitaḥ rəha nəhue niftəni, kautəḡi nikitah, kəni kotolkeikei pik məmə nian otuva iətəm kitah okotos nıpətitaḥ vi o negəu e neai, təhmen mə kautəhuvən e napən vi. ³ Tol lanəha mətəu-inu səniəmə kitah okəhuva narmin əmə nıpətin tikə, mətəu okotos nıpətin vi rəha negəu e neai. ⁴ Nıpətitaḥ iətəm otimis tol itah kəutətəu tərəh pik məutəḡi nikitah e nəpəouiən, mətəu səniəmə kautolkeikei əmə məmə okohmis kəni nıpətitaḥ otikə, kəpə. Mətəu kitah kotolkeikei məmə okəhuvən e nıpətitaḥ vi məmə nəmiəḡəhiən itulin otəuiək aḡin e nıpətitaḥ rəha nəhue niftəni iətəm otimis. ⁵ Kəni Uhgın pişin əmə təmol itah o natimnati min əha, kəni təməfa Narmin Rəhan məmə otəḡəṭun vivi kəm tah məmə rəhan nəniəskasikiən min otuva pəhriən.

⁶ Kəni tol lanəha, nətəliḡiən rəhatah təskasik, kəni kitah kotəhrun vivi məmə nian kəutəṭig əhanəḥ u ikinu mautos əmə nıpətin rəha nəhue niftəni u, kitah kautəhtul əhanəḥ ihluə ima İərmənig ikin rəhataḥ. ⁷ İateruh nıpətik, kəni nian rəfin tətəuəḡli kəni mətəpəou təhmen, mətəu rəhak nəhatətəiən in e Uhgın, kəni iəu iətəṭig nian min rəfin mətəhatətə lan, kəni mətəhatətə məmə in otəfa kəm iəu nıpətik vi. Rəhataḥ nəhatətəiən tatit itah e nəmiəḡəhiən u ikinu e nəhue niftəni, səniəmə natimnati iətəm kəuteruh. ⁸ İətəni məmə nətəliḡiən rəhataḥ təskasik, kəni kotolkeikei məmə kotəpəḥ nıpətitaḥ məhuvən e nıpətin vi rəhataḥ, inəha nimə vi rəhataḥ, kitah İərmənig. ⁹ Tol lanəha, nəmə kotatig e nıpətitaḥ u rəha nəhue niftəni u, uə nəmə kotəpəḥ nıpətitaḥ, kitah kotalkut pik məmə kotol natimnati iətəm kautol niki İərmənig tagiən. ¹⁰ Kotol lanəha mətəu-inu kitah rəfin okotəkeikei motəhtul aupən e Kristo məmə in otakil rəhataḥ noliən min, kəni kitah kətiəḥ kətiəḥ okotos nətəouiən titəu=pən natimnati iətəm kəmotol e nəhue niftəni, nəmə nati təuvir uə nati tərəh.

İəni əhruin min rəha Uhgın

¹¹ Kəni rəueiu əha, mətəu-inu iəutəḡin məutisiai İərmənig, kəni motalkut məmə iəkotiuvipə nətəmini. Uhgın təhrun itimah mine uək rəhatimah, kəni iəkotolkeikei məmə itəmah min onəkotəhrun vivi itimah. ¹² İəsotolkeikeiən məmə iəkotəfəri itəmah e nəhmtitəmah, mətəu iəkotəfinə rəhatimah nətəliḡiən məmə nəmə təhro nikitəmah otəḡiən o timah. Kəni rəueiu, nəkotəhrun nuhalpinian nəḡhatien rəha nətəmini nətəm kəutəfəri o noliən iətəm nətəmini kəuteruh, mətəu nikilah təsəhtien nati iətəm tətəṭig e niki iətəmini. ¹³ Nəmə itimah ialməli min, mətəu o nəḡḡi Uhgın. Kəni nəmə rəhatimah nətəliḡiən təhruahru əmə, in nati kəti iətəm otasiru e təmah.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu, nolkeikeiən rəha Kristo tətərmənig e timah, mətəu-inu itimah iəkotəhrun vivi məmə iətəmi kətiəḥ əmə təmimis o nətəmini rəfin, kəni tol lanəha, nətəmini rəfin kənohmis. ¹⁵ Kəni təmimis o nətəmini rəfin məmə ilah nətəm kautəmiəḡəḥ, okotəpəḥ noliən natimnati iətəm ilah əmə kotolkeikei, mətəu ilah kotəkeikei motol noliən min iətəm İesu tolkeikei, u iətəm təmimis o lah kəni məmiəḡəḥ min e nimisiən.

¹⁶ Tol lanəha, rəueiu mine, itimah iəsotakiliən nətəmini e noliən iətəm nətəmini rəha nəhue niftəni kotakil nətəmini lan. Nati əpnəpin nian kəti iəmotakil Kristo e noliən əha, mətəu rəueiu iəsotoliən. ¹⁷ Tol lanəha, nəmə iətəmi kəti təmuva kətiəḥ ilau Kristo, in təmuva iətəmini vi. !Nati əuas təmikə, kəni nati vi tinuva! ¹⁸ Natimnati rəfin min əha tatsipən e Uhgın. Aupən kitah tikimər min kitah Uhgın, mətəu e Kristo, in təməmki itah kəhuva iuəkər ohni, mol itah rəhn-niəli min. Kəni təməfa kəm timah uək u rəha niuvi=paiən tikimər min rəha Uhgın okəhuva rəhn-niəli min. ¹⁹ Inu tətəni məmə Uhgın təmiuvi=pə rəhan tikimər min e nəhue niftəni məmə okəhuva rəhn-niəli min e Kristo,

kəni məsafin minian rəhalah noliən tərəh min. Kəni təməfa kəm timah nəghatiən u rəha niuvi=paian tikimır min rəhan okəhuva rəhn-niəli min.

²⁰ Tol lanəha, itimah iəni əhruin min rəha Krısto, kəni təhmen məmə Uhgın tətəuin e nətəmini e nəuiatimah. Kəni iəutətapuəh əskasik o təmah e nərgi Krısto məmə nəkotəpəh noliən tikimır, kəni məhuva niəli min rəha Uhgın. ²¹ Uhgın təmol iətəmi u rəhan noliən tərəh tikə, məmə in sakrifais rəha noliən tərəh min rəhatah, məmə e İesu, kitah okotəhruahru e nəhmti Uhgın.

6

¹ Mətəu-inu itimah iəutol uək kətiəh itimah Uhgın, iəkotətapuəh əskasik o təmah məmə nian Uhgın tətəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah, nəsotosiən təhmen e nati əpnəpin əmə,

² mətəu-inu Uhgın tətəni məmə,

“E nian əhruahru, iəmətəu ik,

kəni e nian rəha nosmiəgəhiən, iəmasiru lam.”

Iəkəni kəm təmah, məmə rəueiu, in nian əhruahru rəha Uhgın, rəueiu in nian rəha nosmiəgəhiən.

*Nian əskasik min
e nəmiəgəhiən rəha Pol*

³ İəsoliən nati kəti iətəm iətəmi kəti otəmei lan e rəhan nəhatətəiən, mətəu-inu iəsotolkeikeiən məmə okəni rah uək rəhatimah. ⁴ Mətəu noliən min rəfin e nəmiəgəhiən rəhatimah kautəgətin məmə itimah noluək min pəhriən rəha Uhgın: itimah iəutəhtul əskasik e nian rəha nərahien, mine nian iəkis min, mine nian itimah iəkotətəu tərəh.

⁵ Nətəmini kəmotəh itimah, kəni kəmki=pən itimah e kaləpus, kəni katitəu itimah məmə okəh itimah. İəmotol pik uək, məsotəpiliən lapin, kəni nəumis tus itimah.

⁶ İəsotoliən noliən kəti iətəm tatol nikitimah tamikmik, itimah iəkoteinatig, nətəligiən rəhatimah təfəməh, iəutol təuvir kəm nətəmini, Narmin Rəha Uhgın tətəri e nikitimah, kəni iəkotolkeikei nətəmini e nolkeikeiən pəhriən.

⁷ İəutəni əmə nıpəhriəniən, kəni nəsanəniən rəha Uhgın tətətig e timah. Soldiə min kəutəmki natimnati min rəha nəluəginiən o nohiən mine nələhu pəsigiən. Mətəu nian kitah kəutohtəu=pən suaru rəha Uhgın, noliən əhruahru min rəhatah kotəhmen e natimnati min rəha nəluəginiən nian nətəmini kəutəni rah nəghatiən rəha Uhgın.

⁸ Nətəmini nəuvein kauteh iəhu itimah, nəuvein kautisiəi itimah, nəuvein kəutəni rah itimah, nəuvein kəutəni-vivi itimah, nəuvein kəutəni məmə itimah iəuteiəu məmə itimah noluək min rəha Uhgın, mətəu itimah noluək min pəhriən rəhan.

⁹ Nətəmini nəuvein kəsotəgəhaniən məmə itimah aposil min pəhriən, mətəu nətəmini tətəp kəutəni məmə itimah aposil min pəhriən. Nian rəfin nımiəsiən tətətu itimah, mətəu iəutəmiəgəh əhanəh. Katəh itimah, mətəu kəsəhamu əhanəhiən itimah. ¹⁰ Nikitimah təpəu, mətəu nian rəfin iəutəginiən əhanəh. Rəhatimah nautə tikə, mətəu itimah iəkotol nətəmini tətəp rəhalah nautə tətəp. Rəhatimah nati kəti tikə, mətəu iəutos natimnati min rəfin.

¹¹ Piak min əpəha Korən, iəmotəni rəfin nəghatiən kəm təmah məsotəpəhiən kəti, kəni iəkotolkeikei itimah e nikitimah rəfin. ¹² Itimah iəsotəhtipəsigiən e nolkeikeiən rəhatəmah o timah, mətəu itimah nəutəhtipəsig e rəhatəmah o timah. ¹³ Rəueiu əha, iəəghati kəm təmah məmə itimah nənətik əhruahru min. Təhruahru əmə məmə itimah min, nəkotolkeikei itimah e nikitimah rəfin.

¹⁴ Sotəniən kəm nətəm kəsotəfakiən məmə nautol uək kəti itimah min ilah. ?Noliən əhruahru mine noliən tərəh kuəhrun nol pətiən nati kəti? ?Uə, nəhəgəhəginiən mine napinəpuiən kuəhrun niəuvaian muəharəg pəti muəghati? !Kəpə! ¹⁵ Kəni e noliən kətiəh əmə, Krısto mine Setən, ko ilau kəsəuəniən nəghatiən kətiəh nian kəti. ?İəfaki mine iətəmi

təsəfakiən kuəhrun noliən nati e nətəligiən kətiəh? Kəpə! ¹⁶ E Nimə Rəha Uhgın, ikin kəti tikə əha ikin o narmi nati min, mətəu-inu kitah u Nimə Rəha Uhgın u iətəm tətəmiəgəh.

Kəni Uhgın təməni məmə,
 “İəkatig itimah min ilah,
 kəni maliuək itimah min ilah,
 kəni iəkuva iəu Uhgın rəhalah,
 kəni ilah okəhuva rəhak min nətəmimi.”

¹⁷ Kəni İərməniğ təməni məmə,
 “Tol lanəha, ohiet rəkis e nətəm kəsotəfakiən, motan isəu o lah.
 Kəni məsotekiən nati iətəm tamikmik e nəhmti Uhgın,
 kəni nikik tagiən mə iəkos itəmah.”

¹⁸ “Kəni iəkuva rəhatəmah tatə,
 kəni itəmah onəkəhuva nenətik min.”
 Inu nəghatiən rəha İərməniğ iətəm in ilis agin tətəskəlim nəsanəniən min rəfin.

7

¹ Rəhk-iəli min. Nəniəskasikiən min u rəhatah. Kəni tol lanəha, pəh kotafəl nikitah, motos rəkis natimnati min rəfin iətəm kautol nıpətitah mine narmitah kəutamikmik. Kəni pəh kotələhu kalin itah məmə rəha Uhgın əmə motohtəu=pən rəfin suaru iətəm nikin otagiən lan. Kəni okautol mətəu-inu kəutisiai Uhgın.

Niki Pol təmagiən o lah

² Oterəh e nikitəmah kəm timah. İəsotoliən tərəh kəm iətəmi kəti, iəsotiuvı-pəniən iətəmi kəti tərəh ikin, iəsotalkutiən məmə iəkotos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu.

³ İəsəniən nəghatiən u məmə inu nəmotol noliən tərəh. İəməni rəkis kəm təmah məmə iəkotolkeikei pik itəmah nian rəfin, kəni nati əpnəpin nımişien uə nəuviriən otuva e nəmiəgəhiən rəhatimah, mətəu itəmah əpəha imə e nikitimah. ⁴ İəu iətəhatətə əskasik e təmah. İətəfəri o təmah. İtəmah nəmotəfəri pik rəhak nətəligiən. İəmos nərahien tepət təmuva e rəhak nəmiəgəhiən, mətəu nikik tagiən mapirəkis o təmah.

⁵ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməhuva Masetoniə, iəsotəmeigien, mətəu nian rəfin, nərahien tətələs itimah təmsipən ikin pisin pisin min. E nəmiəgəhiən rəhatimah, nətəmimi kəmotorgəhu motol nərahien kəm timah, kəni itimah iəkotəgin. ⁶ Mətəu Uhgın tatol vivi niki nətəmimi nətəm nətəligiən rəhalah təpəou, kəni təmol vivi nikitimah e nuvaiən rəha Taitəs u təmsipinə e təmah. ⁷ Kəni səniəmə e nuvaiən əmə rəhan iətəm təmol nikitimah tagiən, mətəu e nəghatiən təuvir rəha nol viviən iətəm nəmotəni=pən kəm in. In təməni=pa kəm timah məmə itəmah nəkotolkeikei pik məmə nəkotəruh iəu, kəni məmə nikitəmah tətətəu tərəh o nəghatiən rəhak, kəni məni məmə nəkotolkeikei pik iəu mautəhtul əskasik o nərgək. Nian iəmətəu, nagiənien e nikik təməri məriəuəh.

⁸ Nati əpnəpin nəmə rəhak nauəuə aupən təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu iəsətəuiən tərəh ohni. Mətəu aupən, iəmotətəu tərəh ohni, mətəu-inu iəmeruh məmə nauəuə u təmol itəmah nəkotətəu tərəh, mətəu rəha nian əkuəkır əmə. ⁹ Mətəu rəueiu, nikik tətəgiən, kəni səniəmə məmə nəmotətəu tərəh, kəpə. Nikik tagiən məmə nian nəmotətəu tərəh, e nian əkuəkır əmə, nəmotəuhlin itəmah e rəhatəmah noliən tərəh min. Nıpəhriənien, Uhgın tolkeikei məmə kitah okotətəu tərəh o noliən min lanu lan. Kəni mətəu-inu nəmotəuhlin itəmah, kəni natimnati iətəm iəmotəni aupən kəm təmah təməsolien məmə itəmah nəmotəmkarəpən e rəhatəmah nəhatətəien.

¹⁰ Kəni nian kautətəu tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei, kəni kotəuhlin itah e rəhatah noliən tərəh, kəni Uhgın tatosmiəgəh itah. Kəni nıpəhriənien nikitah otəsəpəouiən o noliən əha. Mətəu nian kautətəu tərəh e noliən rəha nəhue niftəni, kəni noliən

əha təsəuhliniən iətəmi kəti e rəhan noliən tərəh titəlig=pən o Uhgın, kəni noliən əha tatiuvi=pən nətəmiimi e nimisiən. ¹¹ Oteruh-to nəmiəgəhiən rəhatəmah nian nəmotətəu tərəh e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Noliən əha, nəuan tepət: narmitəmah təmiuvig nəmotəuit motəgin e noliən tərəh mın, kəni motəməki e noliən tərəh mın, kəni motalkut əskasik məmə nəkotəgəu əhruahru rəhatəmah noliən tərəh mın, kəni nəkotolkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən əhruahru. Nəmotolkeikei məmə nəkotəruh mın iəu, kəni nəmotolkeikei pik məmə nəkotəhtul əskasik o nərgək. Kəni nəmautəhtul maru məmə nəkotol nalpinian kəm nətəm kautol noliən tərəh. E noliən mın rəfin rəhatəmah, nəmotəgəhun məmə nəsotolian nati kəti tərəh e natimnati u.

¹² Iətəmi kəti e niməfaki rəhatəmah təmol noliən tərəh. Kəni iəmətei nauəuə u kəm təmah. Mətəu iəməsəteiən nauəuə u o iətəmi u iətəm təmol noliən tərəh, kəni iəməsəteiən o iətəmi in təmərekın.* Kəpə. Iəmətei pəhriən məmə iətəm onəkoteruh əsas e nəhmti Uhgın məmə nautəhtul əskasik o nərgək. ¹³ Natimnati rəfin mın əha kautəfəri nətəligiən rəhatəmah.

Səniəmə itimah əmə nətəm nəmautəfəri nətəligiən, mətəu nikitimah tagiən pik o Taitəs, mətəu-inu nikin tagiən məmə nəmautəfəri mın nətəligiən rəhan. ¹⁴ Iəməni=pən kəm in məmə iətəfəri pik o təmah, kəni itimah nəməsotolian iəu iəkaulis. Natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm təmah, ilah nıpəhriənian. Kəni e noliən kətiəh əmə, natimnati rəfin iətəm iəmotəni kəm Taitəs e təmah, kəni motəfəri ohni, ilah mın nıpəhriənian. ¹⁵ Taitəs, nikin tətəhti əhanəh məmə itimah rəfin agin nəmotol nəuiən, kəni mautəgin mautərəmrumin nian nəmotegəhan lan məmə otuva meruh itimah. Kəni nian nikin tətəhti natimnati mın əha, nolkeikeiən rəhan o təmah tətəri təhmin. ¹⁶ Nıkkik tagiən pik mətəu-inu iətəhatətə əskasik e təmah məmə nəkotol nak iətəm təhruahru.

8

Pol təmətapuəh məmə okotəfən məni kəm nəfaki mın əpəha Jerusiləm

¹ Piak mın mine nəuvinik mın, iəkotolkeikei məmə nəkotəhrun nəuvinian rəha Uhgın iətəm təməfən kəm niməfaki mın əpəha Masetonia. Nəuvinian rəhan təmol məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmiimi nəuvein mın. ² Ilah kəmotatig e nərahian asoli kəti mine nian əskasik mın, kəni nati əpnəpin ilah nanrah, kəni rəhalah nautə tikə agin, mətəu nəmiəgəhiən rəhalah təriəuəh vivi e nagienian. Kəni nanrahian mine nagienian kəmuəuə e noliən təuvir. E noliən əha, kəmotəraki e məni tepət motəfən kəm nəfaki mın əpəha Jerusiləm nətəm kəutatig ikin motolkeikei nasiruiən. ³ Iətəni pətəgəm kəm təmah məmə ilah kəmotəfən tepət, tapirəkis iətəm nətəmiimi nıkilah tətəti. Kəni ilah aru kəmotol. ⁴ Kəmotətapuəh pəhriən o timah məmə itimah iəkotegəhan pəh ilah kotasiru e uək rəha nəfəniən məni kəm nəfaki mın əpəha Jerusiləm. ⁵ Kəmotəpən motəfən nəmiəgəhiən rəhalah kəm İərməniğ, kəni uərisig, kəm timah, e noliən iətəm Uhgın tolkeikei. Nikitimah təməsəhtiən məmə okotol tepət lanəha, mətəu kəmotol.

⁶ Kəni tol lanəha, iəmotuh niki Taitəs məmə otitəlig=pinə o təmah. In təməpən məghati kəm təmah o noliən nati u, kəni tol lanəha, iəmotətapuəh məmə in otəghati kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol naunun e uək təuvir rəha nəfəniən əha iətəm nəmotətuəuin. ⁷ E natimnati rəfin mın u, itimah nəmotol təuvir pik mapirəkis, inu nəhatətəiən rəhatəmah, mine nəghatiən rəhatəmah, mine nəhruniən rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikiən, mine nolkeikeiən rəhatəmah o timah. Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə nəkotol uək kəti mın e noliən təuvir pik mapirəkis, inu uək təuvir rəha nəfəniən.

⁸ İəsəniən məmə nəkotəkeikei motol. Mətəu iəmotəgəhun itimah məmə nətəmi pisin pisin mın nıkilah tagiən o nasiruiən e uək əha. Kəni rəueiu əha, iəkolkeikei məmə iəkeruh

7:10 Mat 27:3-5; Hip 12:16-17 * **7:12** Iətəmi iətəm suah kəti təmərekın, in Pol. **8:1** Rom 15:26; 2Kor 9:1-2 **8:7** 1Kor 16:1-2

vivi məmə nolkeikeiən rəhatəmah in nıphəriənən təhmen e lah, uə kəpə. ⁹ İtəmah nəkotəhrun vivi nəuviriən rəha İərmənig İesu Kristo iətəm təməfinə kəm təmah, məmə nati əpnapın rəhan nautə tepət, mətəu təmol o təmah məmə in rəhan nautə tikə. Kəni mətəu-inu təmol məmə rəhan nautə tikə, kəni mol itəmah rəhatəmah nautə tepət e narmin e İesu Kristo.

¹⁰ Kəni inu rəhak nətəligiən e natimnati min u, iətəm otasiru e təmah. Otol naunun e uək rəha nəfəniən rəhatəmah məni iətəm nəmotətuəuin e nu uərisig. E niməfaki min rəfin, nikitəmah təmaupən məhti məmə nəkotol uək əha, kəni itəmah nəmotəupən motətuəuin motol. ¹¹ Tol lanəha, rəueiu otol naunun e uək rəha nəfəniən. Kəni rəhatəmah nətəligiən o noliən uək iətəm nəkotolkeikei pik məmə nəkotol, in otuva nıphəriənən, kəni itəmah onəkotəfən məni iətəm nəkotəhrun nəfəniən e nahgitəmah. ¹² Nəmə nikitəmah tagiən o nəfəniən, kəni Uhgın nikin tagiən əmə o nosiən natimnati nautos mətəfən. Kəni in otəsətapuəhiən e natimnati iətəm tikə o təmah.

¹³ İəsölkeikeiən məmə nəmiəgəhiən rəha nətəmimi nəuvein otimətig mətəu-inu kəmos rəhatəmah məni, kəni tol lanu lan, nəmiəgəhiən rəhatəmah otəkis mətəu-inu nəmotasiru e lah. Kəpə. İəkolkeikei məmə təhmen-əhmen əmə o təmah rəfin. ¹⁴ Rəueiu, itəmah nautos tepət kəni motəhrun nasiruiən e lah. Kəni o nian min nəuvein, ilah kotəhrun nəuəriən kəm təmah nəmə rəhatəmah tikə. Kəni itəmah nəkotəhmen-əhmen əmə, ¹⁵ təhmen e iətəm Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nətəmimi nətəm kəmotəulək tepət, təhmen əmə, təsapirəkisiən. Kəni nətəmimi nətəm kəmotəulək təkəku, rəhan nauəniən təhmen əmə, təsikəiən.”

Taitəs təmuvən Korən otem əskasik ilah o nəfəniən məni

¹⁶ İətəni-vivi Uhgın məmə təmələhu=pən e niki Taitəs nətəligiən o nasiruiən e təmah, təhmen-əhmen e rəhak. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu, nian iəməni=pən kəm Taitəs məmə tuvnə meruh itəmah nikin tagiən. Kəni mətəu nikin tagiən məpirəkis agın o nasiruiən e təmah, kəni in rəhan əmə nətəligiən məmə in otuvnə meruh itəmah. ¹⁸ Kəni itimah iəutahli=pinə min piatah kəti min tuvnə ilau min. Suah u, nətəmimi e niməfaki min kəutisai o rəhan uək o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir. ¹⁹ Kəni tapirəkis agın inu, niməfaki min kəmotitəpın məmə otuva itimah min o nosiən məni u muvən əpəha. Kəni itimah iəkotarmənig lan o nəuəriən məmə otəfəri nərgi İərmənig, kəni mətəgətuən məmə nikitimah otagiən pik o nasiruiən. ²⁰ İtimah iəsölkeikeiən məmə iətəmi kəti otəni rah itimah o noliən rəha nəuəriən məni asoli əha. ²¹ Tol lanəha, itimah iəutalkut pik məmə iəkotol nati əhruahru, mətəu səniəmə e nəhmti İərmənig əmə, mətəu e nəhmti nətəmimi min.

²² Kəni iəutahli=pinə piatah kəti min ilahal suah mil u. İətəmimi əha, e uək tepət minə noliən tepət, iəmoteruh vivi məmə in tolkeikei pik məmə otasiru. Kəni rəueiu, in tolkeikei pik məmə otasiru mətəu-inu in tətəhatətə pik e təmah məmə onəkotəfən məni tepət. ²³ Kəni Taitəs, itimlau min iəkuol uək kətiəh əmə, kəni in min tatol uək e nikitəmah o nasiruiən e təmah. Kəni piatah mil u ilahal Taitəs, ilau iəni əhruin mil rəha niməfaki min, kəni noliən təuvir min e nəmiəgəhiən rəhalau kətiasiai Kristo. ²⁴ Tol lanəha, otəfən tepət mətəgətuən kəm lahal məmə nəkotolkeikei pəhriən nəfaki min. Kəni ilahal okiləhrun məmə nak itimah nikitimah tagiən o təmah, kəni niməfaki min okoteruh min.

9

¹ Nəmə iəsəteiən nauəuə u kəm təmah, in təuvir əmə mətəu-inu nınotəhrun rəkis uək u rəha nasiruiən e nəfaki min əpəha Jerusiləm. ² İətəni lanəha mətəu-inu iəu iəkəhrun məmə nəkotolkeikei məmə onəkotasiru. Kəni iəmətəfəri noliən təuvir rəhatəmah o nətəm Masetoniə, mətəni kəm lah məmə e nu iətəm tinuvən rəkis, itəmah əpəha Akaia,

nəmutəhtul maru o nəfəniən. Kəni nian kəmoteruh məmə nikitəmah tagiən pik o nasiruiən, təmol min ilah tepət kotolkeikei məmə okotasiru min.

³ Mətəu rəueiu, iətahli=pinə piatah milahal u məmə ilahal okihleruh itəmah məmə itəmah onəkotol nati iətəm nəmotəni, təhmen əmə məmə iəməni mine, kəni tol lanəha rəhatimah nəghatiən o nəfəriən noliən təuvir rəhatəmah, səniəmə nati əpnəpin əmə.

⁴ Mətəu nəmə nəsotoliən, kəni nian iəkuvnə itəmah nətəm Masetoniə nəuvein, kəni okoteruh məmə itəmah nəsotol əhanəhiən, kəni noliən əha otol itəmah iəkotaulis, mətəu-inu itəmah inəutəfəri rəkis itəmah. Kəni otol itəmah nəkotaulis tapirəkis. ⁵ Tol lanəha, nikik təhti məmə iəkəkeikei mətəpuəh o piatah milahal məmə okihlaupən mihlunə rəkis pipim mihleruh itəmah, kəni mihlol naunun uək o nəmki=paieən məni asoli iətəm nəmotəni-əskasik məmə nəkotəfən. Mətəu iəkolkeikei məmə in nəfəniən kəti iətəm tatsipən aru e nikitəmah, səniəmə iətəmi kəti tətəkeikei kəm təmah məmə nəkotəfən.

Noliən rəha nəfəniən

⁶ Sotaluiən e nati u. Iətəm tətərfei nati nəuan nəuvin, mətəulək e nəuan nəuvin əmə. Kəni iətəm tətərfei nati tepət, mətəulək lan tepət. ⁷ Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motəfən nati nak nəməni e nikim məmə nəkəfən. Nəmə nikim təsəgiəniən ohni, təsəuviriən məmə nəkəfən. Kəni nəmə nəkəfən mətəu-inu iətəmi kəti tətəkeikei kəm ik məmə nəkəfən, in min təsəuviriən. Iəkəni lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei iətəmini u tətəfən e nikin pəhriən. ⁸ Kəni Uhgın təhrun nəfəniən nəuviriən rəfin ağin kəm təmah məmə e nian rəfin e natimnati rəfin, nəkotos natimnati rəfin iətəm təhruahru məmə nəkotəkeikei motos, kəni mautos tepət min əha ikin məmə nəkotəuəri kəm nətəmini.

⁹ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“In tətəuəri rəhan natimnati tepət kəm nanrah min, kəni rəhan noliən əhruahru tətətig itulin.”

¹⁰ Kəni Uhgın iətəm tətəfinə nikiti nati o iətəm tətərfei, kəni mətəfinə nauəniən o nunian, e suaru kətiəh əmə in otəfinə nati tepət kəm təmah mol in tepət min məmə, itəmah nəkotəhrun nasiruiən e nətəmini nəuvein min, kəni in otol nəuan tepət iətəm təmsipən e noliən əhruahru rəhatəmah. ¹¹ E natimnati rəfin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah məmə itəmah nəkotəhrun nəfəniən nian rəfin. Kəni nian iətəuəri rəhatəmah nasiruiən, nətəmini okotəni-vivi Uhgın ohni.

¹² Uək u iətəm itəmah nautol, tətəfən məni o nauəniən kəm nətəmini rəha Uhgın u nəumis tatus ilah, mətəu tatol nati təuvir kəti min tapirəkis, inu nəni-viviən iətəm təməri məriəuəh e niki nətəmini matuvən o Uhgın. ¹³ Nian nəkotol uək u, natol pətigəm noliən rəhatəmah kəm nətəmini tepət. Kəni ilah okotəfəri nərgi Uhgın ohni, mətəu-inu itəmah nautol pəhriən noliən rəha nətəmini nətəm kautəni nıpəhriəniən e nanusiən təuvir rəha Krısto. Kəni okotəfəri nərgi Uhgın o nəfəniən rəhatəmah məni asoli kəm lah mine nətəmini rəfin. ¹⁴ Kəni nian kautəfəki o təmah, nikilah tuvən o təmah mətəu-inu Uhgın təməfinə rəhan nəuviriən kəm təmah tapirəkis ağin məmə nəmotasiru pik e lah. ¹⁵ !Pəh kotəni kəm Uhgın məmə nikitəh tagiən o Nətin iətəm təməfa kəm tah, u in nati təuvir ağin tapirəkis!

10

Pol təmuhalpin nəghatiən rəha nəgətun eiua min e rəhan uək

¹ Krısto, in rəhan nətəligiən ləhtəni, kəni in iətəmi mətig. Kəni nətəmini nəuvein kautəni məmə nian kitəh min itəmah, rəhak noliən in tımətig əmə, mətəu nian iəkiet rəkis e təmah, rəhak noliən təskasik pik ağin. İəu Pol, iəu aru, iətəkeikei e nati kəti kəm təmah e noliən mətig rəha Krısto. ² İətətapuəh o təmah məmə, onəkotol noliən rəhatəmah təhruahru məmə nian iəkuvnə, məsəhi pikian itəmah. Mətəu iəkəhrun məmə iəkəhi nətəmini

nəuvein u kautəni məmə iautohtəu=pən noliən rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu nati əpnapin iəutatig e nəhue niftəni u, itimah iəsotəluaginian e noliən rəha nəhue niftəni u. ⁴ Natimnati rəha nəluaginian iətəm itimah iəutəluagin lan, səniəmə nati iətəm nəhue niftəni tətəluagin lan. Kəpə, natimnati rəhatimah, ilah kautos nəsanəniən rəha Uhgīn o nərəkiniən ikin tiəkis o nuvəniən ikin ima tikimīr mīn. ⁵ Itimah iaautosiahu nəghatiən eiua mīn mīne nətəligiən əfəri mīn, natimnati mīn u kautəniəhu nətəmimi o nəhruniən Uhgīn. Nətəligiən mīn rəfin u tikimīr mīn rəha Uhgīn, itimah iəutəlis-ərain ilah, mautehpahu ilah, motol məmə ilah rəfin okotol nəuia Kristo. ⁶ Kəni nian itəmah nəkotohtəu=pən vivi nəuia Kristo, itimah iəutəhtul maru o noliən nalpiniən kəm nətəmimi rəfin nətəm kəutəhti nəuiən.

⁷ Itəmah nauteruh nati iətəm ihluə, mətəu nəkotəruru nikilah. Nəmə iətəmi kəti təhrun pəhriən məmə in iətəmi rəha Kristo, kəni in otətəlig vivi mīn məmə itimah mīn rəha Kristo təhmen lan. ⁸ Nati əpnapin iətəghati əfəri nəuvin o nepətiən iətəm İərmənig təməfa, ko iəsaulisiən ohni. Təməfa o nuvləkiniən itəmah, səniəmə o nələs iahuiən itəmah. ⁹ İəsolkəikəiən məmə nikitəmah təhti məmə iəkətei nauəuə mīn kəm təmah e noliən iətəm nətəmimi nəuvein kautəni, məmə otol itəmah nəkotəgin. ¹⁰ İlah kəutəni rah iəu məmə, “Rəhan nauəuə təfigəm kəni masilə, mətəu nian tətən kitah mīn, in səniəmə iətəmi əskasik kəti, kəni rəhan nəghatiən in nati əpnapin əmə.” ¹¹ Nətəmimi kotol lanəha kotəkeikəi motəhrun məmə, noliən rəhatimah iətəm kauteruh e nauəuə mīn iəmotahli=pinə nian itimah isəu, mətəu nian iəkəhuvnə, iəkotol rəfin noliən mīn əha.

¹² İəsolkəikəiən məmə iəkoteruh əhmen itimah mīne nətəmi pisin nəuvein nətəm kəutəfəri aru ilah. !Kəsi, itimah iəsotəhmenian! !Kəpə, iətuvsan əmə! Nian ilah aru əmə kauteruh əhmen ilah mīn, kəni kautakil aru əmə ilah mīn, tol rəhalah nəhruniən talməli. ¹³ Mətəu itimah, iəsotəghati əfəriən tapirəkis nepətiən rəhatimah, mətəu iəutəghati əfəri e uək iətəm Uhgīn təmələhu=pən məmə rəhatimah, kəni uək u, itəmah mīn əpəha ikin. ¹⁴ Kəni nəghatiən əfəri e nepətiən rəhatimah o təmah in təhruahru əmə, in təsepət pikien. Nəmə iəsəhuvnəiən o təmah, ko iəsotəghatiən lanu. Mətəu nipehriənian, iəmotəupən məhuva motətuərus=pa itəmah nian iəməutan məutəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo.*

¹⁵ Nətəmimi nəuvein kəutəghati əfəri o uək iətəm iətəmi pisin təmol. Mətəu iəutəghati əfəri əmə e uək iətəm Uhgīn təmələhu=pən kəm timah. Itimah iəmotələhu=pən əskasik nətəligiən rəhatimah məmə nəhatətəiən rəhatimah oteviə təhmin mīn, kəni tol lanəha, rəhatimah uək e nikitəmah otol iahgin mepət, ¹⁶ kəni tol lanəha, iəkotəhrun nuvəniən motəni pətigəm nanusiən təuvir e ikin mīn e nikali imatəmah ikin muvən təhmin mīn. Kəni e noliən əha, itimah iəsotəliən uək e ikin kəti iətəm iətəmi kəti tinol rəkis uək ikin, kəni məsotəghati əfəriən o uək rəha iətapisin, təhmen e noliən rəha nəgəhun eiua mīn. ¹⁷ Mətəu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə, “Pəh iətəmimi tətəghati əfəri, in otəghati əfəri əmə e natimnati iətəm İərmənig təmol.” ¹⁸ İətəni lanəha mətəu-inu, kəsisiəiən iətəmimi iətəm tətəfəri aru in, mətəu kətsiəiə əmə iətəmimi iətəm İərmənig tətəfəri.

11

Pol mīne aposil eiua mīn

¹ İəkolkeikəi məmə nəkotəgəhan lak pəh iəkəni rəhak nəuvin nalməliən kəm təmah. Mətəu pəhriən, nautol rəkis. ² İateh vivi itəmah, məsolkeikəiən məmə iətəmi kəti mīn otəmki rəkis itəmah e nəhlmək, kəni noliən əha rəhak təmsipən əmə o Uhgīn. İəu tətə rəhatəmah, kəni itəmah nəkotəhmen e pətan mitə kəti iətəm kənəni rəkis məmə okos rəhan kətim kan məmə otitəu=pən suah kətiəh əmə, nərgin u Kristo. Kəni iateh vivi rəhak pətan mitə əha məmə iəkegəhan=pən lan kəm rəhan iərman, kəni in təruru əhanəh iərman.

10:2 1Kor 4:21 **10:4** Efəs 6:13-17 **10:8** 2Kor 13:10 **10:13** Rom 12:3 * **10:14** Pol in təmətəni məmə nəgəhun eiua mīn ilah kəutəgət əfəri o uək u səniəmə rəhalah, nəuvein e ikin mīn ilah kəsəhuvəniən ikin. **10:17** Jer 9:24; 1Kor 1:31 **10:18** 1Kor 4:4 **11:2** Efəs 5:26-27

³ Mətəu iatəgin məmə onəkotəhmen e pətan u Iv iatəm Setən təmeiua lan e nəghatən ətəhian. İatəgin məmə iatəmi kəti otiuvi=pən rəhatəmah nətəligiən tuvən ikin pisin, kəni nəkotəpəh rəhatəmah nolkeikeiən e Kristo, iatəm in təhruahru məpiə vivi. ⁴ İatəni lanəha mətəu-inu nian iatəmi kəti tətuvə o təmah mətəni pətigəm İesu iatəm tol pisin e İesu iatəm iəutəni pətigəm, uə nəmə itəmah nautos narmin iatəm tol pisin e Narmin nəmotos rəkis, uə nəkotətəu nanusiən təuvir iatəm tol pisin e iatəm nəmotos rəkis, mətəu itəmah ialməli min, nəkotegəhan əmə lan. ⁵ Aposil min əha nətəm itəmah nəutəni məmə ilah “aposil min ilis pik,” mətəu e rəhak nətəligiən, ilah ko kəsotapirəkisiən iəu e nati kəti. ⁶ Nəmə təhro kəsəgətun viviən iəu e nəghatən, mətəu iəkəhrun vivi nəukəti nanusiən təuvir. İtəmah iəmotəgətun nati əha kəm təmah e noliən min rəfin nian tepət.

⁷ Nian iəmotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm təmah, iəsoliən məmə nəkotətəu nati kəti. İəu aru əmə iəmosiahu iəu o nəfəriən itəmah. ?Kəni təhro? ?Noliən əha in təfagə tərəh kəti? !Kəpə! ⁸ Nian iəmatol uək kitah min itəmah, niməfaki min ikin pisin kəməutətəu iəu. İuəkir təhmen məmə iəmakləh kəm lah məmə iəkəsiru e təmah. ⁹ Kəni nian kəməutan, kəni rəhak nati kəti tikə, iəsətapuəhiən o iatəmi kəti o nasiruən mətəu-inu piatah min nətəm kəmotsipən Masetoniə kəmotəfa natimnati iatəm rəhak tikə. Tol lanəha, iəsətapuəhiən o nati kəti o təmah, kəni məsəfinəiən uək əskasik kəm təmah o nehien iəu, kəni iəkol lanəha nian rəfin. ¹⁰ Təhmen e nipəhriənien rəha Kristo tətətig lak, iatəni pəhriən məmə iatəmi kəti tikə ikin min rəfin əpəha Akaiə o nəniəhuiən iəu o nəghati əfəriən məmə iəməsətapuəhiən o təmah o nasiruən. ¹¹ ?Kəni təhro iəsətapuəhiən o nati kəti o təmah? Nikitəmah təhti məmə iəsölkeikeiən itəmah? !Kəpə! Uhgın təhrun məmə iəkolkeikei pik itəmah.

¹² Nətəmini nəuvein kotölkeikei məmə nikitəmah təhti ilah məmə kotəhmen e tımah e uək iatəm kəutəghati əfəri ohni. Mətəu iətəkeikei o noliən rəha nəsətapuəhiən o natimnati məmə rəhalah nəghatən otəmei. ¹³ Nətəmini kotöl lanəha, ilah aposil eiua min, kəni kəuteiua e nətəmini e uək rəhalah. !Kəni ilah kəutan təhmen məmə ilah aposil min pəhriən rəha Kristo, mətəu kəpə! ¹⁴ Mətəu kəsotauitiən e noliən əha, mətəu-inu Setən aru, tətən təhmen e agelo kəti rəha nəhəgəhagiən. ¹⁵ Kəni səniəmə in nati kəti məmə okotauit lan, nəmə noluək min rəha Setən kotən təhmen məmə ilah noluək min rəha noliən əhruahru. E naunun nian, ilah okotos rəhalah nətəouiən titəu=pən əmə noliən rəhalah.

¹⁶ İəkisimaru min. Pəh iatəmi kəti tikə nikin təhti məmə iəu ialməli. Mətəu nəmə nikitəmah təhti lanəha, kəni otegəhan lak pəh iəkol noliən rəha ialməli nəuvetin, kəni pəh iəkəghati əfəri nəuvetin. ¹⁷ Nəghatən u rəhak səniəmə nati iatəm İərmənig təməni=pa kəm iəu məmə iəkəni. Mətəu iətəghati əmə təhmen e ialməli kəti. ¹⁸ Nətəmini tepət kəutəghati əfəri o noliən min rəha nəhue niftəni, kəni tol lanəha, iəu min, iəkəghati əfəri. ¹⁹ !E! ! Nəkoteinatig vivi, kəni tol lanəha, motegəhan lan məmə nalməli min kotəgətun itəmah! * ²⁰ Nəkotegəhan əmə məmə iatəmi əpnəpın kəti tatöl itəmah slef, uə nəmə tatos nati kəti rəhatəmah e noliən ekəu-ekəu, uə tətəfəri aru in, uə tatem=pən nəhmtitəmah. ²¹ !İətaulis məmə nətəligiən rəhatiməh təpəu pik məmə iəsotoliən noliən tərəh min əha!

Rəhak nəghatən in talməli, mətəu noliən nak iatəm nətəmini min əha kotəni məmə okotəghati əfəri ohni, iəu min, iəkəghati əfəri ohni. ²² ?Təhro? ?İlah kautəni məmə ilah nətəm Hipru? İəu min. ?Kautəni məmə ilah nətəm İsrel? İəu min. Kautəni məmə ilah namipi Epraham? İəu min. ²³ ?Kautəni məmə ilah noluək min rəha Kristo? İəu min, mətəu iəkapirəkis ilah. Kəsi, iətəghati təhmen e ialməli kəti. İəmol pik uək tapirəkis ilah, kəni kləfən iəu e kaləpus nian tepət tapirəkis ilah, kəni iuəkir iəkimis nian tepət.

11:3 Jen 3:4,13 11:4 Kəl 1:8-9 11:5 1Kor 15:10; 2Kor 12:11 11:6 1Kor 2:1,13 11:7 1Kor 9:18 11:9 2Kor 12:13; Fil 4:15-16 * 11:19 E fes 19-21, Pol tətəghati əuvsan e lah. Nipəhriənien, in tətəniəhu ilah. 11:22 Fil 3:5 11:23 Uək 16:23

²⁴ Nian faif, nātəm Isrel kāmotalis iəu motau tate-nain.† ²⁵ Nian kisil, kəmalis iəu e nikilkil. Nian kəti kəməhti iəu e kəpiel apin. Nian kisil iəmuven e negəu kəni negəu tamnim, kəni nian kəti iəmeai əpəha itəhi lokamnim o nian apiəpiə kəti, lapin mine nərauiə. ²⁶ Nian rəfin iətaliuək o noliən uək rəhak. Kəni iuəkir naruah asoli tələs iəu iəkimis, kəni iəmətatig ikin tasilə ikin ima nakləh min, kəni ikin tasilə ikin ima nətənimak min nātəm Isrel, kəni ikin tasilə ikin ima Nanihluə min, kəni ikin tasilə ikin e taun asoli, kəni ikin tasilə ikin əpəha təpiə-məpiə ikin, kəni ikin tasilə ikin əpəha itəhi, kəni ikin tasilə ikin ima piak eiua min. ²⁷ Iəmol pik uək, kəni nian tepət iəsapiliən lapin. Nian min nəuvein, nəumis tus iəu, kəni mətəuauə, kəni nian tepət nəgək nauəniən tikə. Kəni nian tepət iətətu, kəni rəhak napən təsəhmenien o nətəpuien.

²⁸ Kəni tapirəkis natimnati min əha, nian rəfin nikik təhti pik niməfaki min rəfin. ²⁹ Nəmə iətəmi kəti rəha niməfaki rəhan nəmiəgəhiən teiuiəu, kəni iəu min, rəhak nəmiəgəhiən teiuiəu. Nəmə iətəmi kəti tatit iətəmi kəti min e təfagə tərəh, kəni nikik tahmə pik ohni.

³⁰ Nəmə iəkəkeikei məghati əfəri, kəni iəkəghati əfəri o nati iətəm tətəgətuən məmə rəhak nəsanəniən tikə. ³¹ Kəni Uhgin, u in Uhgin mine Tatə rəha Iərməniğ Iesu, iətəm kətəfəri nərgin nian min rəfin naunən tikə, in təhrun məmə iəu, iəseiuəien. ³² Əpəha Təmaskis, iətəmi asoli rəha Kig Aretəs təməlin rəhan soldia min o neruh viviən namtiəluə rəha taun məmə okotəsəl lak motaskəlim iəu motləfən iəu e kaləpus. ³³ Mətəu kəmləfən iəu e kətim asoli kəti, kətu=pən niləuis lan, kləfən e wintə e nīpai asoli kəmol e kəpiel, kəni kəhlman-əhlman teiuiəu muven əpəha ləhtəni, kəni inəha suaru iəmagim lan.

12

Nihlin kəti mine nati təhmen e nəməhlairiən

¹ Iəkəkeikei mətəghati əfəri, nati əpnəpin təsoliən win e nati kəti ikin, mətəu iəkəkeikei mətəni natimnati min təhmen e nəməhlairiən mine nəghatiən vi min iətəm Iərməniğ təmol əpu kəm iəu. ² Iəkəhrun iəfaki kəti iətəm tətəhatə e Kristo.* E nu fotin tinuven rəkis, Uhgin təmələs muven əpəha ilis e negəu e neai ima Uhgin.† Iəkərru nəmə nīpətin tinatuven, uə narmin əmə, Uhgin əmə təhrun. ³ Kəni iəkəni min məmə iəkərru nəmə nīpətin tinatuven, uə narmin əmə, Uhgin əmə təhrun. Mətəu iəkəhrun məmə iətəmi kəha, ⁴ Uhgin təmələs muven əpəha iman ikin.‡ Kəni in təmətu nati oneuən min iətəm təsəhruahruən məmə iətəmini rəha nəhue niftəni otəni. ⁵ Iəkəhrun nəghati əfəriən o iətəmi tol lanəha, mətəu iəsəghati əfəri aruiən ohniəu, mətəu iəkəghati əfəri əmə o rəhak noliən min iətəm nəsanəniən tikə e lah. ⁶ Mətəu nəmə iətəghati əfəri, ko iəsəlməliən, mətəu-inu iətəghati e nīpəhriəniən. Mətəu iəsəghati əfəriən lanəha, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm otəfəri iəu ilis tapirəkis nati iətəm təhruahru. Iəkolkeikei məmə oteruh əhmen iəu e nati nak iətəm iəkəni, uə iəkol.

⁷ Uhgin təsolkeikeiən məmə iətəfəri o nəghatiən vi min iətəm in təmol əpu kəm iəu, kəni nəghatiən min əha kotəuvir motapirəkis. Kəni tol lanəha təmahli=pa nərahien kəm iəu təhmen e nihlin kəti tətəu nīpətik. Nərahien əha in iol əhrui kəti rəha Setən məmə tol nəhməien e nīpətik, kəni tol lanəha iəsəfəriən. ⁸ Iəmeasiə o Uhgin mau kisil məmə otos rəkis ohniəu. ⁹ Mətəu təni kəm iəu məmə, “Rəhak nəuviriən asoli təhrun naskəlimiən ik, mətəu-inu nian rəham nəsanəniən tikə, nəsanəniən rəhak təhrun nuvaiən mol iahgin e rəham nəmiəgəhiən.” Tol lanəha, iətagiən pik məmə iəghati əfəri e rəhak nəmiəgəhiən

† **11:24** Lou rəha Mosis tətəni məmə nəmə kol nalpiniən kəm iətəmini kəti məmə okalis, okəsalisiən motapirəkis motau fote. Iətəm tətəkil iətəmi təsolkeikeiən məmə otatəhli lou, kəni kol məmə nəmə kalis kəsapirəkisiən kau fote, kotalis kau tate-nain, nəmə mətə kotəmkarəpən e nəfiniən. **11:24** Dut 25:3 **11:25** Uək 16:22; 14:19 **11:26** Uək 9:23; 14:5 **11:33** Uək 9:23-25 * **12:2** Pol tətəghati aru lan. † **12:2** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “neai tatol kisil lan.” Mətəu nīpətin tətəni məmə, “negəu e neai ima Uhgin.” ‡ **12:4** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Paradais” iətəm nīpətin tətəni məmə “negəu e neai,” ikin iətəm nətəmini nətəm kotəhruahru kautəhuvən ikin nian okohmis. **12:7** Job 2:6

iätəm nəsanəniən tikə, məmə nəsanəniən rəha Kristo otatig e nəmiəgəhiən rəhak. ¹⁰ O nati əha, iətagiən nian nəsanəniən tikə e nıpətık, kəni iətagiən nian kətəni rah iəu, kəni iətagiən e nian iəkis min, kəni iətagiən nian katol nərahien kəm iəu. Iətagiən e lah rəfin o nərgi Kristo, mətəu-inu nian rəhak nəsanəniən tikə, kəni iətəsanən.

¹¹ İəmol noliən rəha iəlməli, mətəu itəmah əmə nəmotəkeikei kəm iəu məmə iəkol. Nəməsotəfəriən nərgək, mətəu təməuvir pik nəmə nəmotol, mətəu iəu səniəmə ləhtəni e “aposil min ilis pik min” e nati əkəku əmə kəti, nati əpnəpın iəu iətəmi əpnəpın əmə. ¹² Nian iəmətan kitah min itəmah, iəmatol natimnati iätəm tətəgətun iəu məmə iəu aposil pəhriən kəti. İəmatol nəmtətiən min, mine nati asoli min iätəm tol narmi nətəmini tatiuvig, mine nati apispis min e nikitəmah, kəni iəmol e nətəligiən rəhak təfəməh nati əpnəpın iəmətatig e nian iəkis min. ¹³ Nati kətiəh əmə iəməsoliən e nikitəmah, iəməsətapuəhiən e mənı kəti o təmah. !Otalı e təfagə tərəh u rəhak!S

¹⁴ Rəueiü iətəhtul maru məmə iəkuvnə məsal=pinə e təmah iätəm otol kisil lan. Kəni iəsətapuəhiən o mənı kəti o təmah, mətəu-inu iəsölkeikeiən rəhatəmah nautə, mətəu iəkolkeikei əmə itəmah. Otətəlig-to. Səniəmə uək rəha iəpəou məmə oteh vivi rəhan tatə mine məmə. Mətəu in uək rəha tatə mine məmə okueruh vivi rəhalau iəpəou. ¹⁵ Tol lanəha, nıki tagiən məmə iəkəfinə rəfin rəhak natimnati o təmah, kəni məfinə min rəhak nəmiəgəhiən o təmah. Rəhak nolkeikeiən o təmah in tətə. Mətəu rəhatəmah ohniəu in təkəku əmə. !Inu təsəhruəhriən! ¹⁶ Nəutegəhan məmə iəsətapuəhiən e mənı o təmah. Mətəu itəmah nəuvein kautəni məmə iəmos natimnati o təmah e noliən ekəu-ekəu. ¹⁷ ? Təhro? ?İəu iəmos natimnati e noliən ekəu-ekəu nian iəmahli=pinə nətəmini kəm təmah, uə kəpə? !Kəpə! ¹⁸ İəmuəh niki Taitəs məmə otuvnə o təmah, kəni mahli=pinə piatah kəti ilau min. ?Taitəs təsosiən natimnati o təmah e noliən ekəu-ekəu, uə kəpə? ?Nəkotəhrun uə kəpə məmə, rəhatımlau nətəligiən kətiəh əmə, kəni matuol noliən kətiəh əmə?

¹⁹ Nəmə təhro nikitəmah təhti məmə e nəghatiən min rəfin əha, iəmətalkut e nuəhalpiniən nəghatiən kəm təmah iätəm iətəmi kəti təməni kəm timah. Kəpə. E nəhmti Uəgin, iəmətəghati təhmen e nətəmini rəha Kristo. Kəni niəli min, natimnati rəfin iätəm kautol, kautol məmə itəmah nəkotəsanən. ²⁰ İətəni lanu mətəu-inu iətəgin məmə nian iəkuvnə, kəni nəmə təhro iəkeruh məmə nəsotoliən məmə inu iəkolkeikei. (Kəni itəmah min nəkotəruəh məmə iəu iəsoliən məmə inu nəkotolkeikei.) İətəgin məmə iəkeruh itəmah nəuvein kotərgəhu, nəuvein kautetət, nəuvein kəutəmərit e niəməha, nəuvein kəutəhapu-əhapu ilah min, nəuvein kautəni rah nətəmini, nəuvein kəutəni nıkalı nətəmini, nəuvein kautəfəri, nəuvein kautol əpnəpın nati.

²¹ İətəgin məmə nian iəkuvnə min, rəhak Uəgin otələs iəhu iəu e nəhmtitəmah, kəni nıki otitəgit kəni oiəkəsək o təmah nəuvein nətəm nəmotol noliən tərəh əupən, kəni məsotəuhliniən ilah e noliən tərəh min rəhalah iätəm kautol nian rəfin, inu kautol noliən tərəh iätəm tol nulisien o nəniən, kəni nəman mine nıpətan kəutan oneuən, kəni kautol lanəha əpnəpın əmə.

13

Naunun nəghatiən rəha Pol o nəhgi-pəriən ilah.

¹ Inu rəhak naliuəkiən iätəm tatol kisil lan o təmah. Nauəuə Rəha Uəgin tətəni məmə, “Nian iətəmi kəti tətətu=pən nəghatiən e iətəmi kəti min, iətəmini keiü uə kisil okotəkeikei motəni nəghatiən kətiəh, kəni tol lanəha nətəmini kotəhrun məmə nəghatiən kautətu=pən lan, in nıpəhriənien.”* ² Nian iəmuəvne o təmah iätəm tatol keiü lan, iəməni pətigəm rəkis nəghatiən o nəhgi-pəriən e nətəmini nətəm kautol təfagə tərəh min mine

12:9 Fil 4:11-13 12:11 2Kor 11:5 12:12 Rom 15:19 § 12:13 Pol tatol əuvsan e lah e nəghatiən u. 12:13 2Kor 11:9 12:18 2Kor 8:6,16-18 12:21 2Kor 13:2 * 13:1 Dut 19:15 Kəmə təhro, Pol tətəni məmə rəhan naliuəkiən kisil təhmen e nəghatiən rəha iətəmini keiü uə kisil. 13:1 Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19

itəmah rəfin məmə onəkotəpəh təfagə tərəh min. Kəni rəueiu iəkəni min nian iəu əpəha isəu. Nian iəkuvnə min, iəkol nalpinian kəm lah nətəm kəsotəpəhian təfagə tərəh. ³ İatol lanəha mətəu-inu nikitəmah təhti məmə rəhak nəsanəniən tikə, kəni itəmah nəkotəkeikei motəhrun əsas məmə nian iətəghati, in nəghatian rəha Kristo əmə. In təsəpəouiən o noliən uək itimah min, mətəu rəhan nəsanəniən tepət e nikitəmah. ⁴ Nipəhriənian, nian kəmətu-pəri e nigı kəluau, rəhan nəsanəniən tikə e nipətin. Mətəu tətəmiəgəh rəueiu e nəsanəniən rəha Uhgın. Kəni e noliən əhmen əmə, rəhatimah nəsanəniən tikə e nipətitimah, mətəu itimah iəutəmiəgəh itimah Kristo e nəsanəniən rəha Uhgın, kəni nian iəkəhuvnə motəghati kəm təmah, onəkoteruh nəsanəniən əha.

⁵ İtəmah aru, otakil vivi nəmiəgəhian rəhatəmah. ?Nəhatətəiən rəhatəmah in pəhriən, uə kəpə? İtəmah aru, nəkotəruh vivi rəhatəmah noliən. ?Nəkotəhrun uə kəpə, məmə Kristo İesu tətətiğ e nəmiəgəhian rəhatəmah? !Mətəu nəmə rəhatəmah nəmiəgəhian təsitəu-pəniən noliən rəha nəhatətəiən, kəni Kristo təsatigian e nəmiəgəhian rəhatəmah! ⁶ Kəni iəmələhu=pən əskasik rəhak nətəligian məmə nian nauteruh mətətiğ nəmiəgəhian rəhatimah, kəni motəhrun məmə itimah aposil min pəhriən.

⁷ Kəni rəueiu, iəutəfaki kəm Uhgın məmə itəmah kəti təsolian nati kəti tərəh. İəsotolkeikeian lanəha məmə otəgəhun məmə rəhatimah uək e nikitəmah in təuvir məhruahru. Mətəu iəkotolkeikei əmə məmə itəmah onautol noliən iətəm təhruahru, nati əpnəpin nətəmini nəuvein kautəni məmə uək rəhatimah tərəh. ⁸ Tol lanəha mətəu-inu ko itimah iəsotolian nati kəti iətəm tahtipəsik e nipəhriənian, mətəu iəkotəhrun noliən əmə nati iətəm tətəfəri nipəhriənian. ⁹ Nikitimah tagiən nian rəhatimah nəsanəniən tikə, mətəu itəmah nəkotəsanən. Kəni nəfakiən rəhatimah o təmah məmə nəmiəgəhian rəhatəmah təhmen o nitəu-pəniən suaru əhruahru. ¹⁰ Nian iəu əpəha isəu o təmah, iəkətei lanəha o nati kəti. İərmənig tənəfa rəkis nepətiən kəm iəu, mətəu iəsolkeikeian məmə nian iəkuvnə o təmah, məkeikei məfinə təfiğəm kəm təmah e nepətiən əha. In təməfa nepətiən əha məmə iəkəfəri itəmah, səniəmə məmə iəkərəkın itəmah lan.

Naunun nəghatian

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu rəhak naunun nəghatian. Otagiən. Otəuhlin rəhatəmah noliən min. Otətəu rəhak nəghatian. Əhuva e nətəligian kətiəh. Otətiğ e nəməlinuiən. Kəni Uhgın rəha nolkeikeian mine nəməlinuiən otətiğ itəmah min.

¹² Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ¹³ Nəfaki min rəfin kautəni təuvir kəm təmah.

¹⁴ Pəh İərmənig İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Kəni pəh Uhgın otəfinə rəhan nolkeikeian kəm təmah rəfin. Kəni pəh Narmin Rəha Uhgın otol nikitəmah rəfin tol kətiəh.

Kəlesia Nauəuə iətəm Pol təmätei tuvən kəm nəfaki min ikin Kəlesia Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Kəlesia

?Pəh təmätei nauəuə u? Aposil Pol təmätei nauəuə u.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei tatuvən kəm niməfaki min u kəutatig pesi ikin e nitəni Kəlesia, inu Ikoniəm, Listra, mine Terpe. Pol in təmətuəuin niməfaki min əha nian in təmaupən maliuək e rəhan naliuəkiən min.

?Natigian təhro lanu nian təmätei? Nərahian asoli kəti e niməfaki e nian əha rəha Pol. Nətəm Ianihluə tepət kəmautəni niphərianian e Iesu Kristo. Kəni nətəm Isrel tepət kəutəni niphərianian e Iesu. Mətəu nətəm Isrel nəuvein kəutəni məmə Nanihluə* min nətəm kotəni niphərianian e Iesu, okotəkeikei motətəu=pən lou min rəha Mosis, təhmen e nəhgi-pəniən. İlah kəmautəni məmə Nanihluə min okəkeikei kəhgi=pən ilah nəmə kotolkeikei məmə okəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin. Nian Pol təmätei nauəuə u, in təmətəu tərəh mətəu-inu nətəmimi nəuvein kəmotəni rah nərgin, məutəgətuən nəghatən eiua min.

?Təmätei nauəuə u o nak? Pol in təmätei nauəuə u, məmə otəgəu əhruahru nətəligian rəha nətəm Isrel nətəm kəutəni məmə Nanihluə min okotəkeikei motətəu=pən lou rəha Mosis nəmə ilah kotolkeikei məmə Uhgin in otosmiəgəh ilah. Pol tolkeikei məmə nəfaki min okotəhrun məmə nəhatətəian in suaru iətəm Uhgin təmol məmə iətəmimi otəhruahru e nəhmtin, kəni in tatosmiəgəh ilah e nikin agian. Mətəu noliən rəha nəhgi-pəniən, uə noliən rəha uək əskasik min, uə noliən rəha nitəu-pəniən lou, kəsotosmiəgəhian iətəmimi. Nətəmi asoli rəha niməfaki u nətəm Isrel kəmautəharəg əpəha Jerusiləm məutəghati e nətəligian min əha. Kəni mautəni məmə təuvir əmə məmə Nanihluə min okəsotohtəu-pəniən lou rəha Mosis. Afin e Uək Min 15:1-35.

Pol təmətuəuin mətəghati kəm lah

¹⁻² Piak min mine nəuvinik min nətəm kəutəfaki lahuənu pisin pisin min ikin Kəlesia, iəu Pol, iəu aposil kəti rəha Uhgin, iətəm Iesu Kristo mine Tatə Uhgin kəmuəfəri iəu məmə iəu rəhalau aposil. Səniəmə iətəmimi əpnəpin əmə kəti təmauin lak kəni məfəri iəu, mətəu Uhgin. Uhgin u, in təməfəri Iesu tair=pa min e rəhan nimisian. !Tol lanəha, onəkotəkeikei motətəu!

İəkətei nauəuə u, mətahli=pinə kəm təmah. İəu mine piatah min nəuvein nətəm kəutəfaki u ikinu, iəkotolkeikei məmə iəkotəni “təuvir” kəm təmah.

³ Pəh Uhgin, u Tatə rəhatah, mine Iesu Kristo, u İərməniğ rəhatah, ilau okuəfinə nəuvirian rəhalau kəm təmah, kəni muələhu nəməlinuian tətətig o təmah. ⁴ Iesu Kristo təmegəhan aru lan məmə in otimis o noliən tərəh rəhatah, kəni miuvi rəkis itah e noliən tərəh min mine nətəligian tərəh min rəha nəhue niftəni. In təmimis mətəu-inu Tatə Uhgin tolkeikei məmə in otol lanəha. ⁵ Kəni tol lanəha, təuvir məmə kitah okotəni-vivi pik Uhgin u rəhatah, tatuvən, mətuvən, naunun tikə. Əuəh.

Nanusian Təuvir kətiəh əmə

⁶ İəmauit pik o təmah mətəu-inu rəueiu agin uəha Uhgin təmauin pau e təmah e nəuvirian rəha Iesu, təməfinə əpnəpin əmə kəm təmah. Mətəu rəueiu itəmah ninotəpəh Uhgin, məutəgim, mautohtəu=pən nəghatən eiua min. ⁷ Nəghatən min əha səniəmə Nanusian Təuvir rəha Uhgin. Nətəmimi nəuvein kəmotəuhlin Nanusian Təuvir rəha Uhgin mautəni in pisin, kəni mautəni məmə nanusian təuvir, kəni mautiuvi kalin itəmah lan, kəni mautərəkin rəhatəmah nətəligian lan. !Mətəu Nanusian Təuvir kətiəh əmə, kəni kəti min tikə! ⁸ Nati əpnəpin nəmə iəu, uə agelo kəti rəha negəu e neai, uə nətəmi əpnəpin

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksınəri. 1:4 Kəl 2:20 1:7 Uək 15:1,24

kəutanus pətigəm nəghatən kəti min, iətəm təsəhmenian e inu iəmətəni pətigəm rəkis kəm təmah aupən, pəh Uhgin otləfən e nigəm asoli. ⁹ Kəni iəkisimaru min, mətəni məmə, nəmə iətəmi kəti otanus pətigəm nəghatən pisin u, təsəhmenian e Nanusian Təuvir iətəm itəmah nəmotəhrun rəkis, pəh Uhgin otləfən e Nigəm Asoli.

¹⁰ Rəhak nəghatən əha in təskasik, kəni nati əpnapin əmə nəmə nətəmimi nəuvein kəsotagianən ohniəu ohni. İəkolkeikei əmə məmə niki Uhgin otagiən o nəghatən rəhak. Nəmə iətəghati əhanəh məmə nətəmimi nəuvein nikilah otagiən ohniəu ohni, kəni ko səniəmə iəu ioluək pəhriən kəti rəha Kristo.†

Uhgin təmauin e Pol

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, iəkolkeikei məmə iəkəni=pinə əhruahru kəm təmah məmə Nanusian Təuvir iətəm iətəni pətigəm nian rəfin səniəmə nati kəti iətəm təmsipən e nətəligiən rəha iətəmimi əmə. ¹² Nanusian Təuvir u, səniəmə iətəmi kəti təməfa kəm iəu, kəni məgətun iəu lan, mətəu İesu Kristo əmə in təmerəh e rəhk-kapə.

¹³ İtəmah ninotəhrun rəkis rəhak noliən min iətəm iəmatol aupən e nian iəmətəfaki itimah nətəm İsrəl. Kəni iəməni məmə oiəkoh rəfin nətəmimi min rəha İesu, mərəkin-ərekin agin niməfaki, kəni matol nalpinian əskasik kəm lah. ¹⁴ E nian əha, iəməhrun tapirəkis iəu min nəuvein, nətəm iəmotair əhmen. Kəni iəu iəmətəhtul əskasik o nəukəti kastim rəha nətəm İsrəl, iətəm rəhak kəha min kəmotəgətun iəu lan aupən.

¹⁵ Nati əpnapin iəmətərekin pau rəhan min nətəmimi, mətəu Uhgin təmasəkəhruin iəu. In təmitəpin rəkis iəu nian iəmətan əhanəh e nərfi rəhak məmə. Kəni təmuva e nian əhruahru rəhan, in təmauin lak məmə iəkuva iəu, rəhan iətəmimi. ¹⁶ Kəni Uhgin təmerəh e rəhk-kapə, məgətun iəu e nətin İesu, məmə oiəkəhrun vivi in, kəni muvən manus pətigəm Nanusian Təuvir rəhan kəm nətəmimi min u səniəmə ilah nətəm İsrəl, kətəni ilah məmə Nanihlua‡ min. E nian əha, iəu iəməsuvəniən meh iətəmi kəti məmə otəgətun iəu e Nanusian Təuvir əha. ¹⁷ Kəni iəu iəməsuvəniən əpəha ilis Jerusiləm məmə oiəkəruh nətəmimi min u kəmatol aposil aupən. İəməsuvəniən məmə okotəgətun iəu e Nanusian Təuvir rəha İesu. E nian əha, iəu iəməsəu-pesi=pən əpəha ikin kəti Arepiə§, kəni matig tuvəh nəuvetin konu mitəlig=pa min muvən əmə lahuənu kəti, nərgin u Təmaskis.

¹⁸ Matuvən, matuvən nu kisil kinluva minluvən rəkis kəni ko, iəu iəmatig mitəlig=pən min Jerusiləm məmə iəkeh Pitə. Kəni iəməsatigiən tuvəh, iəmuatig muos nian fiftin əmə. ¹⁹ Kəni e nian əha, iəməh əmə Jemis u, pia İesu, İərməniğ rəhatah, mətəu iəməsehiən aposil min u nəuvein. ²⁰ İətəni pəhriən e nəhmti Uhgin məmə nəghatən u, nıpəhriənian, səniəmə neiuəiən. İəmos nəghatən u o Uhgin əmə, mətəu səniəmə o iətəmi kəti.

²¹⁻²² İəməsatigiən tuvəh əpəha ilis Jerusiləm. Kəni ko uərisig, iəmuvən əpəha nitəni Siria mine Silisia. Kəni e nian əha, nətəmimi nətəm kəutəfaki kəm Kristo lahuənu pisin pisin min e nitəni Jutiə, (nitəni asoli rəha Jerusiləm), ilah kəməsoteruh əhanəhiən iəu motərru nəhmtək. ²³ Mətəu kəmotətəu əmə nanusian u, nətəmimi nəuvein kəmotəni məmə, “Suah əpəha in əpəha, rəhatah tikimır, təmatoh itah o nəfakiən, mətərekin nəmiəgəhiən rəhatah, kəni mətəlkut məmə otərekin min rəhatah nəhatətəiən. !Mətəu rəueiu əha, in min tinətəni pətigəm Nanusian Təuvir rəha İesu!” ²⁴ Kəni ilah kəmotəni-vivi pik Uhgin o natimnati min iətəm in təmol e rəhak nəmiəgəhiən, in təməuhlin iəu iəkol lanu.

1:8 1Kor 16:22 **1:10** 1Təs 2:4 † **1:10** Nəghatən rəha Pol u ikinu tətəgətun məmə in tətuhəlpin nəghatən eiue min nəuvein. Nətəmimi nəuvein kəutəni lan məmə in tətəghati əmə məmə otol nətəmimi kəutətəu təuvir əmə lan. **1:11** Mat 16:17 **1:13** Uək 8:3 **1:14** Uək 22:3 **1:15** Aes 49:1; Kəl 2:7 ‡ **1:16** Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri. § **1:17** Məta nətəmimi nəuvein kəutəni məmə Pol təmos rəhan nanusian təuvir o iətəmi pisin kəti, kəni tol lanəha rəhan nəghatən təsəhruahruian. Mətəu nian təmeruh rəkis İesu, in təmuvən isəu kəti e nitəni Arepiə, kəni nətəmimi kohkə ikin məmə okotəfən nanusian təuvir kəm in, mətəu Kristo əmə. **1:18** Uək 9:26-27 **1:21-22** Uək 9:30

2

Aposil min năuvein kămotegăhan e uăk răha Pol

¹ Nian nu fotin tămuva muvăn, kăni iămuvăn min əpəha ilis Jerusiləm itımlau Panəpəs, kăni miet Taitəs itımahal min mihluvăn. ² Iămuvăn mătəu-inu Uhgin tăməni=pa rəkis kəm iəu mămə iəkəkeikei muvăn ikin. E nian iəmhliet=pən kăni iəmotuhapumın itımah nətəmimi əmə nətəm kətəni mămə nətəmi asoli min rəha niməfaki. Nian iəmotəharəg e nuhapuminiən əha, iəu iəmətəni=pən vivi nəghatiən min iətəm iəkuvən mətəni pətigəm kəm Nanıhlua min, ilah səniamə nətəm Isrel. Iəməni=pən vivi natimnati min rəfin agin kəm lah mătəu-inu iəməsolkeikeiən mămə rəhak nəghatiən təsəhruahruian, kăni uək rəfin rəhak tol nati əpnəpin əmə lan. ³ Kăni e nian əha, nikik tăməhti pik mămə kəta kotahi iəu mămə iəkəkeikei mənı=pən kəm Nanıhlua min, mămə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Mătəu kəmosotəniən. Kăni iəu kəti u, Taitəs itımlau min, in iətəm Kris, səniamə iətəm Isrel, kəsəhgi-pəniən əha. Mătəu ilah kəmosotəniən mə okəkeikei kəhgi=pən.

⁴ Nəniən rəha nəhgi-pəniən təmsipən e nətəmimi năuvein kəmauteiua əmə mămə ilah piatah min. Kăni ilah kəməutəsəl vivi mămə okoteh to mămə itımah iəutətəu=pən əhanəh Lou, uə kəpə. Mătəu itımah inohiet rəkis minəhuvən o Iesu Kristo, kăni minotol kətiəh itımah min, kăni itımah səniamə slef rəha Lou. Mătəu nətəmimi min əha, nikilah təməsagianiən o rəhatımah nəghatiən min u iətəm tətəni mămə təuvir əmə nəmə iəsitəu-pəniən Lou, kăni motolkeikei mămə okotəgəu=pən itah rəfin e Lou mine kastim rəha nəfakiən rəha nətəm Isrel. Kăni kəmotəni mămə okəkeikei kəhgi=pən Nanıhlua min təhmen e Taitəs. ⁵ Mătəu iəmotəniəhu ilah məsotoliən mămə ko rəhalah nəghatiən otəri mapirəkis rəhatımah. Kăni itımah iəmotaskəlim əskasik nəghatiən pəhriən tətətig e Nanusiən Təuvir, mămə itəmah onəkotətəu nəghatiən əhruahru u iətəm nətəmimi kəsotəuhliniən.

⁶ Kăni nətəmimi min əha, kətəni ilah mămə ilah nətəmi asoli min rəha niməfaki, (mătəu e nəhiən rəhak, iətəmi tatos nərgin asoli, mine iətəm təsosiən nərgin asoli, ilau kuəhmen-əhmen əmə. Kăni e nəhmti Uhgin, in təsəruhiən nərgin min əha). Kăni nətəmi min əha kəməsotəgətuniən iəu e nəghatiən vi kəti, mămə iəkuvən manus pətigəm. ⁷⁻⁸ ! Kəpə! Kəməsotoliən, mătəu-inko ilah kəmotəhrun əmə mămə, e nəsanəniən rəha Uhgin, in təməfəri iəu mămə iəu aposil, kăni mətəhli-pəniən iəu mămə iəkuvən mənı pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanıhlua min. Kăni e nəsanəniən əha, tınəfəri min Pitə lanəha, mămə in min in aposil, kăni otəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm nətəm Isrel.

⁹ Kăni Jemis mine Pitə* mine Jon, kətəni ilahal mămə nəukəti niməfaki milahal. Nian kəmleruh, kăni mıləhrun mămə e nəuviriən rəha Uhgin, in təməfa uək u e nəhlmək. Kăni kılhluva mıləlofə e tımlau Panəpəs mămə itımah iəkotol əmə kətiəh. Kăni iəmotəni mămə iəkotəuəri uək min. Itımlau oiəkian muanus pətigəm Nanusiən Təuvir kəm Nanıhlua min, kăni ilahal okihluvən məhləni pətigəm kəm nətəm Isrel. ¹⁰ Kăni ilah kəmotəni=pa əskasik nəghatiən kətiəh əmə mămə nikitımlau otəkeikei mətəhti nanrah min əpəha Jerusiləm mămə iəkuasiru e lah. Mătəu, nikik tinagiən rəkis o uək əha.

Pol təmahi Pitə

¹¹ Nian Pitə təmuərisig muva Antiok, iəu iəməhtul e nəhmtin, kăni mahi mənıəhu əskasik, mătəu-inu in təməmkarəpən. ¹² Pitə təmətauən ilah nətəm kəutəfaki, mătəu ilah Nanıhlua min. Kăni nian nətəmimi min rəha Jemis, nətəm kəmətsipən Jerusiləm mohietigəm=pa, kăni Pitə təpəh nauəniən ilah Nanıhlua min mătəu-inu ilah kəmotəhi Pitə, mətəni mămə, “Nanıhlua min u, okəkeikei kəhgi=pən ilah.” Kăni in təməgin e lah. Kăni nəghatiən u kəməutəni təmərəkin Pitə, mol taulis kăni məgin e nuvən minien mauən ilah nətəmi kəsəhgi-pəniən ilah. ¹³ Kăni piatah min năuvein u nətəm Isrel, ilah min

2:1 Uək 15:2
mămə, “Kefəs.”

2:4 Kəl 1:7; 5:1,13
2:10 Uək 11:29-30

2:7-8 Uək 22:21
2:12 Uək 11:3

* 2:9 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni nərgi Pitə u ikinu

kəmotəgin, kəni kəmotol kəuit kəsua məhuərisig lan. Kəni Panəpəs min təmitəu=pən ilah mol kəuit kəsua min.

¹⁴ Mətəu nian imeruh məmə ilah kəsotaliüəkian e suaru əhruahru, titəu=pən Nanusiən Təuvir u, mol iəkagət əskasik e Pitə e nəhmtilah rəfin. İəməni məmə, “İk iətəm Isrel, mətəu nəmos rəkis noliən rəha İanihlua. Ik nəsaskəlimiən noliən rəha nətəm Isrel. ?Təhro nətəkeikei kəm piatah min u səniəmə nətəm Isrel məmə okotos noliən rəha nətəm Isrel?”

Iətəmini iətəm otəhatətə e İesu, Uhgın otasiru lan

¹⁵ Kəni e nian əha, iəu iəməni=pən vivi kəm Pitə məmə nipəhriənian məmə itimlau iəmiəsipən əhruahru e nətəm Isrel. İtimlau səniəmə İanihlua mil iətəm nətəm Isrel nikilah tətəhti məmə ilah rəfin nol təfagə mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou. ¹⁶ Mətəu rəueiu iəkuəhrun məmə Uhgın təsəfiniən iətəmini kəti məmə in təhruahru e nəhmtin mətəu-inu in tətətəu=pən əhruahru Lou rəha nətəm Isrel. İətəmini iətəm tətəhatətə pəhriən e İesu Kristo, in əmə u, u təhruahru e nəhmti Uhgın. Nətəligiən əha inəha, tol itimah min nətəm Isrel, iəkotəkeikei motəhatətə əmə e İesu Kristo məmə iəkotəhruahru e nəhmti Uhgın. Uhgın təsəfiniən itimah mətəu-inu iəutohtəu=pən Lou, mətəu in tətəfin əmə itimah mətəu-inu iəutəhatətə e İesu Kristo. Ko iətəmini kəti tikə otəhruahru e nəhmti Uhgın mətəu-inu in tatitəu=pən Lou.

¹⁷ İtimah u nətəm Isrel, kəni iəkotəhatətə e İesu Kristo məmə iəkəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nətəm Isrel nəuvein, nikilah tətəhti məmə rəueiu itimah nol təfagə mətəu-inu iəsotohtəu-pəniən lou təhmen e nətəm e lah. !Inu təhmen məmə Kristo in tatol məmə itimah nol təfagə! !Kəpə! Səniəmə tol min lanəha. ¹⁸ Mətəu təfagə pəhriən in tol min lanəha, nəmə iəkitəu=pən nətəligiən rəhalah mitəlig=pən min mətitəu=pən lou məmə iəkəhruahru e nəhmti Uhgın. Nəmə iatol min lanəha, kəni iəu iəsəhruahruian e nəhmti Uhgın. Noliən əha tətəgəhun pətigəm əmə məmə iəu iol təfagə tərəh. ¹⁹ Lou təməni məmə iəkəkeikei mimiş. Kəni tol lanəha e nikalin rəha lou, iəu iəmimiş rəkis, in əha, iəsalkutiən məmə iatol nəghatiən min rəfin ağın rəhan. Kəni rəueiu, nəmiəgəhiən rəhak in rəha Uhgın, kəni natimnati rəfin iatol, iatol rəhan. ²⁰ Təhmen məmə kəmətu-pəri iəu e nigı kəməluau itimlau Kristo, kəni iəkimis itimlau min. Kəni rəueiu u, səniəmə iəu iətəmiəgəh, mətəu Kristo in tətəmiəgəh e nikik. Kəni e nəmiəgəhiən rəfin rəhak, iətəhatətə əmə e Nəti Uhgın, iətəm təmolkeikei pik iəu, kəni muva mimiş mos miəgəh iəu. ²¹ Nolkeikeiən u, Uhgın təməfa kəm tah, in iahgın ağın. Kəni ko iəsərakiniən nolkeikeiən əha u Uhgın təməfa əpnəpin əmə. Mətəu nəmə nəutohtəu=pən nəgəhun eiua min, motohtəu=pən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni itəmah nautol nati əpnəpin əmə e nimişian rəha Kristo.

3

Nətəm Kəlesiə kəmotəpəh suaru

¹ !Nətəm Kəlesiə, itəmah ninotalməli pik! ?Pəh təmasig itəmah ninautəhuvən e suaru ekəu-ekəu lanko? İəmotəni pətigəm vivi pau kəm təmah məmə İesu təmos nəhməiən e nigı kəməluau məmə otəfəl rəkis təfagə tərəh min rəhatəmah. ?Mətəu təhro? ?Nəmə təhro iətəmi kəti təmeiua rəkis e təmah kəni miuvi rəkis itəmah mol itəmah ninotalməli pik? ² !! Uhgın təsəfiniən Narmin Rəhan kəm təmah mətəu-inu itəmah nautohtəu=pən Lou!! !! Kəpə!! In təməfinə kəm təmah mətəu-inu itəmah nəutəhatətə e Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo. ³ ?Təhro? ?Nəutəlməli pik lan əpətu lan? !İtəmah nəmotətuəuin vivi nəmiəgəhiən vi rəhatəmah e İesu Kristo e nasiruiən rəha Narmin Rəha Uhgın, kəni mətəu rəueiu, itəmah ninəutəlkut məmə onəkotəpəh, kəni məhuva nətəmi əhruahru e rəhatəmah əmə nəsanəniən! ⁴ Nəməutətuəu nəhməiən tēpət mətəu-inu nəmotəhatətə e Nanusiən Təuvir. ?Nəməutətuəu nəhməiən əha əpnəpin əmə? !Kəpə! !Nəhməiən əha səniəmə rəha nati əpnəpin əmə! ⁵ Uhgın təməsəfiniən Narmin Rəhan kəm təmah mol nati apispis min kəm

təmah mətəu-inu nəutohtəu=pən Lou. In təmol mətəu-inu itəmah nəmotətəu Nanusiən Təuvir rəha İesu Kristo kəni itəmah nəutəhatətə lan.

*Nitəu-pəniən Lou,
mine nəhatətəiən e İesu*

⁶ Otətəlig-to e tipitah asoli, Epraham. Nauəuə Rəha Uhgin təməghati pətigəm rəkis lanu lan məmə:

“Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, Uhgin təməni məmə in təhruahru e nəhmtin,”

⁷ Kəni təuvir, məmə itəmah onəkotəkeikei motəhrun məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e Uhgin, ilah min u, in tətəfin ilah məmə nənəti Epraham pəhriən min e narmin, mətəu səniəmə ilah nətəm kəutarəriə e Lou.

⁸ Nauəuə Rəha Uhgin təməni rəkis aupən məmə Uhgin otos Nanihlua min, kəhuva ohni mol ilah kotəhruahru e nəhmtin e nəhatətəiən rəhalah. Aupən, Uhgin təməni pətigəm nanusiən təuvir kəm Epraham məmə:

“İəu oiəköl nəuviriən tisi pən lam muvən o nəuaniləuis min rəfin e nəhue nitəni min.”

⁹ Kəni Uhgin təməfən rəhan nəuviriən kəm Epraham mətəu-inu in təməhatətə əskasik lan. Kəni nətəmimi okotəhatətə pəhriən lan kotos nəuviriən təhmen lan.

¹⁰ Mətəu nətəmimi min u, nətəm nikilah təhti məmə ilah okotos nəmiəğəhiən mətəu-inu ilah kəutohtəu=pən rəfin nati nak iətəm Lou tətəni, nətəmimi min əha, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien. Tol lanəha mətəu-inu, Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə:

“Nətəmimi nətəm kəsotöl əhruahru iən natimnati min rəfin iətəm kəutatig e nauəuə rəha Lou, ilah kinotatig rəkis e nəhlmi nərahien, kəni okotəkeikei motos nalpiniən kəti.”

¹¹ Kəni nati kəti min, təhlan vivi əmə o tah məmə iətəmi kəti tikə iətəm tətəuə mətəhruahru e nəhmti Uhgin mətəu-inu in təmitəu=pən Lou. Mətəu in tətəhruahru mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni min lanəha məmə:

“İətəmi iətəm tətəhatətə e Uhgin, iətəmi əha inəha, in tətəuə mətəhruahru e nəhmtin, kəni in otos nəmiəğəhiən pəhriən.”

¹² Nəghatiən əha, tətəghati e nəhatətəiən rəhatah e Uhgin. Suaru rəha nitəu-pəniən Lou, in suaru rəha noliən natimnati, mətəu in təsəhmen-əhmenien e suaru rəha nəhatətəiən e Uhgin. İnəha, mətəu-inu suaru rəha nitəu-pəniən Lou, təhmen=pən əmə lanəha, Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə:

“İətəmi iətəm tolkeikei məmə otos nəmiəğəhiən pəhriən mətəu-inu tətəuə=pən əhruahru Lou, in otəkeikei mol natimnati min rəfin ağin iətəm Lou tətəni.”

¹³ Nətəmimi rəfin ağin kəsotöl əhruahru iən nati nak iətəm Lou tətəni. Tol lanəha, Lou in təmələhu nalpiniən tətətig o tah rəfin, kəni kitah rəfin kəutatig e nəhlmi nərahien. Mətəu İesu Kristo təmimis e nigə kəməluəu, mos nalpiniən o tah, kəni miuvi rəkis itah e nəhlmi nərahien əha. Təhmen=pən əmə e Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“İətəmi kəti, iətəm kəməhamu kətu-pəri e nigə, noliən əha tətəğətun=pən məmə Uhgin in təmol nalpiniən kəm in.”

¹⁴ Mətəu rəueiu, İesu təmimis lanəha məmə Nanihlua min, ilah kotəhrun nosiən nəuviriən iətəm Uhgin təməni kəm Epraham məmə, in otəfən kəm nəuaniləuis min rəhan. Kəni nati əha tol lanəha məmə rəueiu u kitah nətəm kəutəhatətə e İesu, kitah kotəhrun nosiən Narmin Rəha Uhgin iətəm Uhgin təməni məmə otəfən kəm nətəmimi.

*Uhgin təmaupən mol nəniəskasikiən rəhan,
mətəu Lou təmuərisig təsafəliən*

¹⁵⁻¹⁶ Piak min mine nəuvinik min, pəh iəkəghati e natigien rəhatah rəueiu. Kitah kotəhrun noliən u rəha nəniəskasikiən. Nian iətəmi kəti tatol, ko kəsərəpei rəkisiən, kəsətu-pəniən nəghatiən kəti min lan. Təhmen əmə lanəha, Uhgin təmol nəniəskasikiən kəti kəm Epraham mine rəhan kəti nəuaniləuis. Kəni e nəghatiən əha, təməsəniən məmə

Uhgin təmāni kəm nətəmimi tepət, mətəu təmāni əmə kəm iətəmimi kətiəh əmə otsipən lan, iətəmimi u, in Iesu Kristo.

¹⁷ Kəni rəhak nəghatien, nipətin tol lanu lan məmə, aupən, Uhgin təmāniəskasik məmə otaskəlim nəghatien rəhalau Epraham, mətəu uərisig nu fo-hanrit-tate təmuvən rəkis, kəni Lou təmuva. Mətəu Lou əha, iətəm təmuərisig e nəniəskasikien əha, ko təsərəkiniən nəghatien iətəm in təmāni kəm Epraham, ko təsərəpei rəkisien nəniəskasikien rəhan, ko təsətu-pəniən lan. ¹⁸ Kəni nəmə nipəhriənien məmə kitah kəutətig e nəuvirien rəha Uhgin mətəu-inko kitah kəutohtəu=pən Lou u, tətəgətu=pən məmə nəniəskasikien iətəm Uhgin təmol aupən in nati əpnəpən əmə. Mətəu təsolien lanəha. Mətəu-inu kitah koteruh Epraham in tətətatig e nəuvirien min rəha Uhgin mətəu-inu in təmaskəlim iəkis nəniəskasikien rəha Uhgin.

Lou rəhan əha ikin uək

¹⁹ İətəmi kəti otəpanətapuəh məmə, “?Nəmə tol lanəha, kəni konu Uhgin təməfən Lou o nak?” Kəni iəkəhrun nəniən kəm təmah u rəueiu məmə nəniəskasikien iətəm Uhgin təmol kəm Epraham in təmaupən matig, mətəu Lou in təmuərisig lan. Təmuva məmə otəgətu əmə itah nətəmimi məmə okotəhrun məmə kitah nol təfagə tərəh. Mətəu Uhgin təmələhu Lou əha məmə otətig matuvən əmə lanko mətəuərus iətəmimi u otsipən e Epraham otair=pa o tah. Kitah kotəhrun məmə Lou əha, rəhan uək təuvir, mətəu nikitah otəkeikei matəhti məmə Lou əha, Uhgin təmaupən məfən kəm nagelo min, uərisig təmanəfən kəm iətəmimi kəti u Mosis. Mosis, in suaru o nəfaiən min Lou kəm tah. Mətəu nian Uhgin təmol nəniəskasikien ilau Epraham, təməsolien lanəha. ²⁰ Kəni nian Uhgin təməghati kəm Epraham, təsəghatien e suaru kəti təhmen e nagelo min uə iətəmi kəti təhmen e Mosis. Mətəu in əhruahru əmə təməghati məni=pən nəniəskasikien rəhan e nəhmti Epraham əmə.

²¹ Kəni səniəmə Lou əha təmuva mə otərəkini nəniəskasikien rəha Uhgin. Kəpə, təsolien lanəha. Nəmə Lou təhrun nəfaiən nəmiəgəhien vi kəm tah, kəni kitah okotəhrun nəhuvaian motəhruahru e nəhmti Uhgin. Mətəu təsolien lanəha. ²² Mətəu Lou kəti tol lanəha tikə. Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə noliən tərəh təməlis rəfin itah, kəni otəkeikei mol pəhriən lanəha. Tol lanəha məmə, suaru kətiəh əmə məmə kitah okotos nəuvirien min rəha Uhgin iətəm təmāni əskasik rəkis. Kəni suaru u məmə kəutəhatətə e Iesu Kristo.

Nian u rəueiu rəha nəhatətəien e Iesu Kristo

²³ Aupən, Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis, in təmaskəlim itah tiəkis, təhmen əmə məmə kitah kəmotətig e kaləpus, mətəuərus=pa u rəueiu, Uhgin təmərah e nəhmtitah koteruh suaru rəha nəhatətəien. ²⁴ Kəni Lou əha, in təhmen əmə e hedmasta kəti iətəm tətərmənig e tah muva mətəuərus kəutol naunun e skul. Kəni təhmen əmə, Lou təmətərmənig e tah muva mətəuərus=pən nian Kristo təmuva, məmə e nian əha, kitah kənəhuva motəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu-inu, kitah kəmotəhatətə lan. ²⁵ Mətəu rəueiu əha, Lou ko təsərmənig minien e tah, mətəu-inu nian rəha nəhatətəien e Iesu Kristo tinuva rəkis.

İtəmah rəfin kətiəh əmə e Iesu

²⁶ Kəni mətəu-inu itəmah nəmotəhatətə e Iesu Kristo, itəmah rəfin nənəti Uhgin min. ²⁷ Kəni kənol bəptais rəkis e təmah, məmə itəmah nəkəhuva motol kətiəh əmə itəmah min. Tol lanəha məmə, itəmah ninotos noliən təuvir min rəha Iesu təhmen əmə məmə nəməhuvən e napən vi. ²⁸ Kəni itəmah rəfin agin nəməhuva motol əmə kətiəh itəmah Iesu Kristo, kəni itəmah rəfin ninotəhmen əmə. Təuvir məmə kitah kəsotəuəri minien nətəmimi, nati əpnəpən nəmə in iətəm İsrel uə in İanihlua kəti, in slef kəti uə in səniəmə slef kəti, in iərman kəti uə pətan kəti. ²⁹ İtəmah rəfin nətəmimi rəha Iesu. Tol lanəha,

itəmah nəuaniləu is pəhriən rəha Epraham. Kəni e suaru kətiəh əmə, nəuviriən min iətəm Uhgın təməni rəkis kəm Epraham, itəmah onəkotos motatig lan.

4

Kitah nenəti Uhgın

¹ Rəueiu əha, oiəkəghati nəuvetin min e noliən rəhatah. Pəh iəkəghati lan e nəghatiən əuhlin. Nəmə iətəmi kəti in otimis, kəni nətin in otos rəhan nəuviriən min rəfin, mətəu nəmə nətin tətəkəku əhanəh, kəni ko təsos pipimiən nəuviriən rəhan. Nətin təhmen əmə e slef kəti, nati əpnapin rəhan nəuviriən min rəfin. ² In otəkeikei mətətig əmə e nəhlmi rəhan min, mətəuarus=pən nian rəhan tatə təməni in təhrun nosiən natimnati min iətəm rəhan tatə təmələhu kəm in. ³ Kəni kitah min kotəhmen=pən əmə lanəha. Aupən kitah kəmotəhmen əmə e suakəku əha. Kitah slef min rəha nəukəti lou* min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. ⁴ Mətəu tinuva e nian əhruahru iətəm Uhgın təməni, kəni Uhgın təmahli=pa nətin tuva, pətan kəti təmələs tair=pa e nəhue niftəni, kəni təkəkeikei mətəitəu=pən Lou iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. ⁵ Tol lanəha məmə otitis rəkis itah u, Lou təməlis-ərain itah, konu Uhgın otəhli itah, mələs rəkis itah təhmen əmə e nenətin əhruahru min.

⁶ Konu rəueiu əha, Uhgın tolkeikei məmə in otol pəh kitah kotəhrun məmə kitah nenətin min, kəni tol lanəha, təmahli=pa Narmin rəha Nətin təmuva e nikitah min rəfin, kəni matol itah kəutəuin e Uhgın məmə, “Tatə.” ⁷ Kəni inəha, kitah səniəmə slef min əmə, mətəu nenəti Uhgın pəhriən min. In tətəfa natimnati təuvir min kəm tah, iətəm in təməni rəkis məmə otəfən kəm nenətin min.

Pol nikin tətəhmə o nətəm Kəlesia

⁸ Aupən itəmah nəmotəruru Uhgın. Itəmah nəməutəfaki əmə kəm natimnati min məmə rəhatəmah uhgin min. İlah kəmotəlis-ərain itəmah, mətəu ilah, səniəmə ilah uhgin pəhriən min. ⁹ Mətəu rəueiu əha, ninotəhrun Uhgın. (Uə təuvir pəhriən məmə iəkəni lanəha məmə Uhgın tinəhrun rəkis itəmah.) !?Kəni təhro nautohtəlig=pən o nəukəti lou min o nak!? Rəhalah nəsanəniən tikə o nasiruiən e təmah, kəni ko kəsotolien nati təuvir kəti kəm təmah nian kəti mine. Təhro nəkotəni məmə ilah okəutəlis min itəmah? ¹⁰ ? Təhro itəmah nəutohtəu=pən nətuakəmiən rəhalah e nian min rəhalah, mine məuiğ min rəhalah, mine nian asim min rəhalah, mine nu min rəhalah? ?Nikitəmah təhti məmə ko Uhgın nikin tagiən o təmah ohni? ¹¹ !Kəsi nəman! !İəu iətəgin agin o təmah! !Nəmə təhro iəmol pik uək e təmah o nati əpnapin əmə!

¹²⁻¹³ Piak min mine nəuvinik, iəu iətəni əskasik kəm təmah məmə, aupən itəmah nəməsotətiğien e Lou kəti, kəni nian iəu iəmuva meh natigien rəhatəmah, iəu iəmos noliən rəhatəmah. İəməsitəu-pəniən Lou. Kəni rəueiu, iəkölkeikei məmə itəmah min onəkotos noliən rəhak, iəsoliən məmə Lou otəskəlim pik iəu tiəkis. Otətəlig e nati u məmə,

3:29 Rom 4:13 * **4:3** “Nəukəti lou min” — E nian əha, Nanihlua min nikilah təhti məmə iətəmini kəti təkəikei mətəu=pən suaru kəti mol lou min nəuvein, kəni “nəsanəniən min,” ilah okəsotolien nərahien kəm in, mətəu okotol nəuviriən kəm in mətəfən natimnati təuvir kəm in. “Nəsanəniən min” əha təhmen e uhgin min rəhalah, uə iərmis min, uə nati kəti əpəha e neai. Məta noliən təuvir min u iətəm suah kəha təkəikei mol kotəhmen məmə suah kəha təkəikei məfəki kəm narmi nati kəti, uə məta in təkəikei mətuakəm (afin-to fes 10), uə məta in təkəikei mohamu nati miəğəh kəti məfən kəm rəhan uhgin. Nətəligiən rəhalah məmə iətəmini təkəikei mol noliən min tol lanəha, kəni in otos nəuviriən min. Nətam Isrel tepət, rəhalah nətəligiən iəkəir əmə e nətəligiən rəha Nanihlua min e nati u. Nikilah təhti məmə kəkəikei məhgi=pən suah kəti, kəni in təkəikei mətəu=pən lou min rəha Mosis. Kəni nian otitəu=pən noliən min u, kəni Uhgın otosmiəğəh in, mol təuvir kəm in. Kəni lou min əha kəutarmənig e nətəmini, motol məmə nətəmini min u slef rəhalah. Nətəmini kəutəkəikei motol natimnati iətəm lou min kəutəni. Mətəu Pol təməni məmə nətam Isrel u kəutalkut pik o nitəu-pəniən lou rəha Mosis mine Nanihlua min nətam kəutalkut pik o noliən natimnati təuvir min, suaru mil u kəsuliən nikitəmi kəti tatuvi min, məsoliən məmə in təhruahru e nəhmti Uhgın. **4:3** Kol 2:20 **4:5** Jon 1:14; Rom 1:3 **4:7** Rom 8:15-17

aupən, iəmatimis kəni imətatig kitah min itəmah məmə oiəkəsanən. Kəni nian iəmətatig, mətəni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm təmah. Mətəu nati əpnəpən məmə iəu iəmatimis e nian əha, mətəu itəmah nəməsotoliən iəu iəkətəu tərəh. ¹⁴ Nimişien rəhak təmol mirə itəmah, mətəu nikitəmah təməsəhti rahien iəu, kəni məsotəni rah minien iəu. Itəmah nəmautos vivi iəu mautəhuvən e nimə min rəhatəmah, təhmen əmə məmə iəu agelo kəti rəha Uhgın, uə iəu, iəu Iesu Kristo.

¹⁵ Aupən itəmah nəmautolkeikei pik iəu, kəni mə nəkotəhrun noliən nati asoli agin kəti kəm iəu. İəmeruh məmə ko nəmotəhrun noliən nati u, nəmotialgi rəkis nəhmtitəmah motəfa. ?Mətəu tinəhrol əha rəueiu? ¹⁶ İəmənə nəghatien pəhrien min kəm təmah. !?Nati u tatol məmə iətuva tikimər rəhatəmah!?

¹⁷ Nəgəتون euə min ko, kəutalkut pik məmə onəkotəuhlin rəhatəmah nətəligien mau-tohtəu=pən ilah. Mətəu ilah kəsotoliən məmə okotasiru e təmah. Kotolkeikei əmə məmə okotiuvı rəkis itəmah ohniəu məmə itəmah onəkotalkut pik o nitəu-pəniən ilah. ¹⁸ !Əui! In nati təuvir məmə nəkotalkut pik o noliən natimnati, mətəu nəkotəkeikei motalkut o nati iətəm təuvir, inu nəgəتونien rəhak, mətəu səniəmə rəhalah! Kəni onəkotəkeikei mautol nian min, nati əpnəpən iətatig kitah min itəmah, uə iəsətigien kitah min itəmah.

¹⁹ İəu min nəuvein, iəu iətətəu tərəh agin min o təmah, təhmen=pən əmə e pətan iətəm nəmtahn tinətəhmə məmə otemək, matuvən mətəuərus itəmah nəkotos noliən əhruahru rəha Iesu Kristo e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ²⁰ İəkolkeikei pik məmə iətatig kitah min itəmah u rəueiu mətəu-inu nəmə iətatig, ko iəsəgət pikien e təmah. Mətəu rəueiu iətatig iəu o təmah lanəha, kəni məruru məmə iəkəhro lanu masiru e təmah.

Namsu rəha Hekər mine Serə

²¹ Onəkotəuhlin-to rəhak nəghatien. ?Nipəhrienien məmə itəmah nəkotolkeikei pik nitəu-pəniən Lou? !Mətəu itəmah nəsotəhrunien nati Lou tətəni! Rəueiu pəh iəkəni kəm təmah. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə Epraham təmələs nətin iərman keiu. Kəti iətəm slef rəha pətan rəhan təmələs, kəni kəti rəhan pətan əhruahru təmələs, səniəmə in slef mətəu pətan əhanəh rəhan. ²³ Suakəku iətəm pətan slef təmələs in təmair e nətəligien əmə rəha nətəmini. Mətəu suakəku iətəm pətan əhruahru əha rəhan təmələs, in təmair mətəu-inu Uhgın in təməni rəkis məmə pətan əha otələs, kəni in təmol nati apispis lan.

²⁴⁻²⁵ Kəni kitah kotəhrun nəniən namsu rəha pəta mil əha kəni motəuhlin=pa nipətin e tah. Pəta mil əha ilau kətuəgəتون nəniən mil əha iətəm Uhgın təmol kəm nətəmini. Pətan u Hekər, in mine nətin min ilah slef min əmə, okatol mirə ilah. Kəni pətan əha Hekər, in təhmen e nəniən iətəm Uhgın təmol e nitəuət Sainai əpəha e nitəni asoli Arepiə, ikin əha inəha Uhgın təməfən Lou ikin kəm Mosis. Kəni in təhmen min e taun asoli kəti u Jerusiləm iətəm nətəm ikin kəutaskəlim əskasik Lou, kəni ilah kotəhmen e slef min iətəm Lou tətəlis-ərain ilah. ²⁶ Mətəu Jerusiləm kəti min əpəha ilis e neai, in təhmen e pətan iətəm səniəmə slef, iətəm Lou təsəlis-ərainien, kəni in məmə rəhatah. ²⁷ Inu nəghatien kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni lanəha məmə,

“!Ik u inu, nəseməkien. !Agien!†

Ik u inu, nəməsosiən nəhməien kəti o neməkien. !Agət əfəməh, mətəu-inu nikim tətəgien! Ik nəməsələsiən iəpəou nian kəti mine, mətəu rəueiu əha, nənətim min tinol tepət pik agin, tapirəkis nenəti pətan iətəm tətətig ilau rəhan iərman nian rəfin.”

²⁸ Piak min mine nəuvinik min, itəmah nenəti Uhgın min mətəu-inko təməni əskasik məmə otol. Itəmah onəkotəhmen e Aisək u aupən, nəti Serə. ²⁹ Kəni suakəku u Ismael, nəti Hekər, iətəm təmair e nətəligien əmə rəha iətəmini, in təmatərekin pik suakəku u Aisək iətəm təmair e nahgin rəha Narmin Rəha Uhgın. Konu rəueiu əha mine, noliən əha tatuvən əmə lanəha, ilah nətəm slef min rəha Lou kəutərekin itah nətəm kəmotair vi e Narmin Rəha Uhgın e nəhatətəien. ³⁰ ?Mətəu Nauəuə Rəha Uhgın təməni məmə nak? In təməni məmə,

4:20 Jen 16 mine 21 † 4:27 Aes 54:1. Serə təməseməkien mətəuərus tənə məmə pətauahli. Mətəu Hekər təmemək uəhai əmə.

“İk onəkəkei mahli pətigəm pətan u slef mine nətın. İlau kuagim rəkis u ikinu mətəu-inko, nəti pətan əha, in ko təsosiən nəuviriən kəti rəha tatə. Nəuviriən min rəfin rəha tatə otuvən kəm nəti pətan iətəm səniəmə slef.”

³¹ Mətəu kitah u, kitah səniəmə nenəti pətan slef, kitah nenəti pətan iətəm səniəmə slef.

5

Iesu təmitis rəhan min nətəmimi

¹ Nian Iesu Kristo təmitis rəkis itah, təmol məmə nati kəti tikə təhrun nəlis-ərainiən min itah. O nati əha inəha, itəmah onəkotəkei motəhtul əskasik. Sotohtəu-pəniən Lou, məmə otarmənig e təmah. Lou əha, tatol mırə itəmah, məmə itəmah onəkəhuvən motol uək min rəhan.

² Otətəlig-to lak. İəu Pol iətəni nəghatiən u kəm təmah. Nəmə itəmah onəkotegəhan məmə ilah okotəhgi=pən itəmah, konu nati u iətəm Iesu təmol təsasiruiən agin e təmah.

³ Kəni iəu iətagət əskasik o təmah məmə iətəmimi iətəm otegəhan məmə okəhgi=pən* in, in otəfən aru əmə in e nəhlmi Lou. Kəni iətəmimi iətəm tətətig e nəhlmi Lou, otəkei miətəu=pən rəfin agin natimnati min iətəm Lou tətəni məmə otol. ⁴ Itəmah u, nətəm nəutalkut-alkut o nitəu-pəniən Lou məmə otol itəmah nəkotəhruahru e nəhmti Uhgin, itəmah nınotətei rəkis aru itəmah e Iesu Kristo. Itəmah nınotəuhlin=pən rəkis nəmtəhtəmah o nəuviriən rəha Uhgin. ⁵ Kəni mətəu kitah u, okotələhu=pən əmə rəhatah nətəligiən e Uhgin, pəh in otol itah kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu kitah kəutəhatətə əmə e Iesu Kristo. Narmin Rəha Uhgin, in otol itah kəutəhtul əskasik kəni məutəhtahnin mətəuarus nati konu otiet pətigəm=pa. ⁶ Nian kitah kəhuva motəhku=pən e Iesu Kristo, nati əpnəpən nəmə iətəmimi kəməhgi=pən uə kəsəhgi-pəniən, mətəu nati asoli konu, in rəhatah əmə nəhatətəiən e Iesu Kristo. Nəhatətəiən əha, in tol itah kotolkei Uhgin, motətig mautol min nolkeiən kəm nətəmimi min.

⁷⁻⁸ Aupən, iəmeruh itəmah məhrun məmə itəmah nəutaiu əsanən e suaru əhruahru e nəmiəghəniən rəhatəmah, məmə nəkotətuərus mak, mətəu rəueiu, nəmohtəlig. Uhgin təmauin rəkis e təmah. ?Tol lanəha, iəkəkei məmə iəkətapuəh-to məmə, pəh min kəutaiu pəsik e rəhatəmah suaru, mautiuvu kalın itəmah məmə onəkotohtəu=pən min Lou? !İəkəhrun məmə ko Uhgin tiseniəhuən itəmah lanəha!

⁹ In təhmen e nəghatiən kəti iətəm kətəni lanəha məmə, “İlah kəmoəhsuv nəuan nigı tərək kəti, tinateviə, mətərək nətəligiən rəfin rəhatəmah.” ¹⁰ Mətəu iəkəhrun məmə nıpəhriən iərmənig otol nətəligiən rəhatəmah tuva min mol kətiəh kitah min iəu. Kəni iəkəhrun vivi məmə iətəmimi u iətəm tətərək rəhatəmah nətəligiən lanko, nati əpnəpən in iətəmi asoli uə in iətəmi əhro kəti, mətəu Uhgin otol nalpiniən kəm in.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min, nəghatiən nəuvein kətəni məmə iəu, iətəni pətigəm əhanəh məmə nətəmi kəmotəhatətə e Uhgin okəkei kəhgi=pən ilah məmə Uhgin otasiru e lah. Mətəu nəghatiən əha səniəmə nıpəhriən. Nəmə iəu iətəni pətigəm lanəha, kəni nətəmimi min u nətəm kəutan itəmah min ilah, nikilah otagiən əmə ohniəu. !Mətəu oteruh-to! Nətəm Isrel nəuvein, kəutərək əhanəh iəu, kəutohtəu iəu, mautoh iəu, mətəu-inu iəu iətəni pətigəm məmə nimisiən rəha Iesu e nigı kəməluau, in əmə u, in otosmiəgəh itah. ¹² !E rəhak nətəligiən, nətəmimi min ko nətəm kəutərək nətəligiən rəhatəmah mautəni məmə okəkei kəhgi=pən itəmah, təuvir məmə ilah okəhuvən motətei mətərək aru ilah min!

¹³ Mətəu piak min mine nəuvinik min, Uhgin təmauin e təmah, kəni mitis rəkis itəmah, məmə Lou iətəm Uhgin təməfən kəm Mosis in otəsələsiən itəmah. !Onəutəu vivi itəmah! Nikitəmah otəsəhtiən məmə, “Təuvir, iəu inagim rəkis e Lou əha. Rəueiu əha, iəu iəkəhrun

* **5:3** E nauəuə u, nian Pol tətəghati e noliən rəha nəhgi-pəniən, in tətəghati e noliən rəha nəhgi-pəniən rəha nətəm Isrel. Noliən rəhalah in tol pisin e noliən rəha nətəm Entəni. Afin-to “əhgi=pən” e tiksiniəri.

noliən natimnati rəfin iətəm nikik aupən tolkeikei.” Itəmah, onəsotəniən lanəha. Mətəu nolkeikeiən rəhatəmah otəkeikei mol itəmah nikitəmah tagiən məmə onəkotasiru e təmah min.

¹⁴ Noliən əha, in tatitəu=pən vivi nəghatiən kəti rəha Lou, u iətəm tətəmkərain rəfin nəghatiən pisin pisin min rəha Lou, in tətəni məmə, “Ik, onəkolkeikei nətəmini rəfin, kəni matol təuvir kəm lah, təhmen əmə mə ik natol aru kəm ik.” ¹⁵ Itəmah onəkotəkeikei motətəu vivi itəmah. Nəmə itəmah nautol tərəh kəm təmah min, nəkotəhmen əmə e kəi min, kautus aru əmə ilah min, kəni nəghatiən rəhatəmah otərəkin itəmah.

*Noliən rəha
Narmin Rəha Uhgın mine
noliən rəha nətəmini*

¹⁶ İəu, iəkolkeikei mə iəkəni nəghatiən kəti kəm təmah. Itəmah, Narmin Rəha Uhgın otəkeikei matit itəmah kəni itəmah nəkotohtəu=pən, kəni itəmah məsotələsiən noliən tərəh aupən rəhatəmah, iətəm nəmos motair mohietigəm=pa. ¹⁷ Noliən tərəh aupən əha, inu u, nautol natimnati tərəh iətəm nətəligiən əuas rəhatəmah tolkeikei. Mətəu noliən əha, in təməki e noliən rəha Narmin Rəha Uhgın in təsolkeikei minien noliən tərəh aupən kəmos motair=pa mautol. Noliən mil əha katuol tikimir kəm lau min, kəni tatol məmə nəsololiən noliən təuvir min iətəm nəkotalkeikei məmə onəkotol. ¹⁸ Sotaluiən e nati u. Nəmə Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, konu Lou in təsəlis-ərain minien itəmah.

¹⁹ Kitah kotəhrun əmə noliən tərəh aupən rəha nətəmini nətəm kəmos motair=pa mautol. Nipətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; kəni ilah kautol noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisiən o nəniən; rəhalah nətəligiən tatuvən pik o noliən tərəh min əha.

²⁰ İlah kəutəfaki kəm narmi nati min, məutəmki nərik, mautos təməfə tərəh min, mautol kləpə, mine. Kəni mautol min timəti, məutəməu, məutetet, mautol niəməha, məutəfəri aru əmə ilah, məutəuri ilah min, kəni nəmə rəhalah nətəligiən tol pisin pisin, kəni ilah kəutahi ilah min. ²¹ Nihilah tətəkləh e natimnati rəha nətəmini pisin, məutəmnim nəmnimiən min məutəpis lan, kəni mautol lafet məutəgiən lan o noliən tərəh min əmə, mautol min natimnati tepət min tol lanəha. !İatəni min təhmen=pən əmə məmə iəməni aupən məmə, autətəu vivi itəmah! Mətəu nətəmini kautol noliən min əha, ko ilah kəsəhuvalən motatig ahgəl narmənigiən Rəha Uhgın iətəm tatol əpenə-penə lan.

²² Mətəu nəua Narmin rəha Uhgın iətəm tətəviə e nəmiəgəhiən rəha nətəmini rəha Uhgın, in tol lanu lan. İlah kotalkeikei nətəmini, kəni nihilah tətəgiən, konu nəməlinuiən tətəti e nihilah, kəni rəhalah nətəligiən təfəməh, kəni məutasəkəhruin iətəmini, kəni rəhalah noliən in təuvir pik. Kəni nətəmini kotəhrun məmə ilah nətəmi əhruahru, kautol nəuə. ²³ Kəni ilah nətəmi məti min. Kəni ilah kəutarmənig e nətəligiən min mine noliən min rəfin rəhalah. Nəmə nautol noliən min u, kəni nautol natimnati min rəfin agin iətəm Lou tətəni! ²⁴ Kitah u nətəmini rəha İesu Kristo, kitah kənotəpəh rəkis noliən tərəh min rəhatah, u kəmautol natimnati min iətəm nətəligiən tərəh əmə rəhatah tolkeikei. Təhmen əmə lanəha məmə, kəməhti=pən nətəligiən tərəh min rəhatah e nigə kəməluau.

²⁵ !Koteruh-to! Narmin Rəha Uhgın in təməfa rəkis nəmiəgəhiən kəti kəm tah, kəni təuvir məmə kitah okotaliuek e noliən təuvir min rəhan. ²⁶ Tərəh məmə kitah okotəfəri kəni mətəfəri aru itah, motiuevi-pəri nərahien, kəni məutetet itah min.

6

*Təuvir məmə kotasiru
e katipə əfigəm rəhatah min*

¹ Piak min mine nəuvinik min, nəmə itəmah kəti təmei e rəhan nəmiəgəhiən, təuvir məmə itəmah ko, Narmin Rəha Uhgın tatit itəmah, onəkotəkeikei motasiru lan motəgəu əhruahru. Mətəu onəsotəgət pikien lan, onəkotəghati məti əmə kəm in, motol məmə nikitəmah min tətəhmə ohni. Mətəu autətəu min itəmah, məmə nati kətiəh əmə iətəm itəmah onəkotəniəhu itəmi ohni, otəsekəu=pa minien o təmah. ² Itəmah onəkotasiru

lanəha e təmah min. Onəkotəlis pəti nati figəm rəhatəmah min. Nəmə nautol lanəha, kəni itəmah nəkotətəu=pən vivi nati nak iətəm Lou rəha Krīsto tətəni.

³ Təsəuvirən məmə kitah okotəfəri aru itah. Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmə “İəu, iəu iətəmi ağin kəti,” iətəmini u, nikin tətəiua lan, mətəu in təruru məseruhən məmə in nati əpnəpin əmə. ⁴⁻⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeiki moteruh vivi-to natimnati iətəm nautol. Tol lanəha məmə, ko nəsakil aruən rəham uək mine uək rəha iətəmini kəti min. Mətəu nateruh vivi əmə rəham uək. Mətəu-inu, nətəmini rəhalah uək min tol pisin pisin. Kəni ilah kautos katipə figəm pisin pisin min e nəmiəgəhiən rəhalah kətiəh kətiəh. Mətəu təuvir məmə niki otəgən o rəham uək, nəmə rəham uək təuvir əmə.

⁶ Itəmah u, təuvir məmə itəmah nəkotətəuati e natimnati min nəuvein kəm rəhatəmah nəgətun min, nətəm kəutəgətun itəmah e nəghatən rəha Uhgīn.

⁷ Ətətəu itəmah, soteiua aruən e təmah min məmə itəmah nəkotəhrun noliən nati əpnəpin kəti iətəm nikitəmah tərəh əpən tolkeiki. Kəni ko nəsolitiən ialməli e Uhgīn. Nikitəmah təsəhtiən məmə Uhgīn otəsoliən nalpiniən kəm təmah. Ik nəmisuv nəua nigī nak e rəham nasumiən, kəni onəkəhli aru min nəuan, mun. ⁸ Iətəmini iətəm tətəsum e noliən tərəh əpən, iətəm kəmos motair=pa mautol, təhmen e nəua nigī tərəh e rəhan nəmiəgəhiən, in otəkeiki məhli nəuan tərəh mun, konu nəua nigī u, otəua e nəuan, niptəti u, Nimişien. Mətəu iətəmini iətəm tətərfei nəua nigī təuvir, iətəm Narmin Rəha Uhgīn təməfən, Narmin Rəha Uhgīn otol təua e nəuan təuvir kəti, kəni in otəhli. Nərgi nəua nigī u, in Nəmiəgəhiən Itulin iətəm naunun tikə.

⁹ Sotəpəouiən e noliən iətəm təuvir, mətəu-inu kitah okotəhli nəua nigī təuvir əha, e nian əhruahru rəhan, nəmə kəsotəpəhiən uək. ¹⁰ Kəni tol lanəha, nian min rəfin iətəm kotəhrun noliən, pəh kautol təuvir kəm nətəmini rəfin, kəni motatig mautol tətə min kəm nətəmi min u kotəhmen e piatah min mine nəuvinitah min e İesu Krīsto.

Naunun nəghatən rəha Pol

¹¹ Oikətei rəkis naunun nəghatən rəhak e nauəua e nəhlmək əmə.* Itəmah onəkoteruh məmə letə min rəhak, ilah iahgin min.

¹² Nətəm İsrəl u kəutəni məmə okəkeiki kəhgi=pən itəmah, ilah kətolkeiki məmə okəutəfəri əmə e nəhmti ilah min nəuvein o nati u. Mətəu ilah kəutəni lanəha o nati kətiəh əmə. Nəmə kəutəni pətigəm məmə nimişien rəha Krīsto əmə əpəha e nigī kəməluau təhrun nosmiəgəhiən nətəmini, kəni nətəm İsrəl nəuvein min okautol nərahien kəm lah.

¹³ Kəni mine nati kəti min, nətəmi min əha, kətolkeiki məmə okəhgi=pən itəmah mətəu-inu kəutəfəri əmə məmə okotiuvu kalın nətəligiən rəhatəmah lan. Kəni motiuvu kalın itəmah, nəkotohtəlig məhuvən min e nəhlmə Lou rəha nətəm İsrəl. Mətəu oteruh-to, ilah min kəsotohtəu=pən viviən natimnati min iətəm Lou tətəni.

¹⁴ Mətəu iəu rəhak, iəu iəsəni-vivi aruən iəu o nati kəti iəu iəmol. Mətəu iəkəkeiki məmə iəkəni-vivi əmə nati nak İərməniğ İesu Krīsto təmol e nian in təmimis e nigī kəməluau. Nati əha inəha, iəsolkeiki minien nati kəti rəha nəhue niftəni u, kəni nətəmini rəha nəhue niftəni u, kəsətolkeikiən məmə kotəhrun iəu. ¹⁵ Nəmə Uhgīn otol iətəmi kəti tuva in iətəmini vi, kəni in otol iətəmi əha təhruahru e nəhmtin, nati əpnəpin nəmə kəməhgi=pən uə kəməsəhgi-pəniən. ¹⁶ Kəni rəueiua, iətəfaki o nətəmini min u kəutohtəu=pən vivi nəghatən u, ilah nəuaniləuis əhruahru min rəha Uhgīn. İətəfaki məmə, pəh nəməlinuiən rəha Uhgīn mine rəhan nəsəkəhruiniən otatig o lah.

¹⁷ Rəhak u naunun nəghatən. İəu iəsolkeikiən məmə iətəmi kəti otəni min nati tərəh lak. Mətəu-inkonu iətəmkı əhanəh nimei nıməgim iətəm kəməhti iəu e kəpiel apin kəni kəmalis iəu. Nimei nıməgim min u, tətəgətun məmə iəu, slef rəha İesu.

¹⁸ Piak min mine nəuvinik min, iətəfaki məmə İərməniğ İesu Krīsto otəfinə rəhan nəuvirən kəm təmah. Əuəh.

* **6:11** Pol təhrun əmə nəteien nauəua, mətəu e nian əha, nətəmini tətə kəməutos iətəmi kəti min məmə otətəti nəghatən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatən rəhan. Kəni Pol aru təməti fes 11 u.

Efəsis

Nauəuə iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Efəsis Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Efəsis

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki əpəha Efəsis, kəni molkeikei məmə ilah okotafin kəni motahli=pən tuvən kəm niməfaki pisin pisin min iuəkir.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətuəuin niməfaki əpəha Efəsis, kəni mətətig ilah min ilah o nu kisil. Kəni in tolkeikei pik ilah, kəni ilah kotolkeikei pik in. Efəsis in taun asoli kəti e nitəni asoli u Esia, kəni in ikin təuvir kəti məmə Pol otəni pətigəm nəghatən ikin rəha Uhgin.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. In tolkeikei məmə otəni pətigəm noliən əhruahru, mine uək rəha niməfaki, kəni nəghatən u tatuvən kəm niməfaki e ikin min rəfin.

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgin təmitəpin rəkis məmə iəu rəhan aposil. İətəni təuvir kəm təmah rəfin nəfaki min əpəha Efəsis iətəm nautaskəlim əskasik nəhatətəni rəhatəmah e Kristo İesu.

² Pəh Uhgin u Tatə rəhatah, mine İərmənig İesu Kristo, okuətuati e nəuvirən mine nəməlinuən kəm təmah.

Nəuvirən iətəm Uhgin təməfən e Kristo

³ Nəni-vivian tatuvən o Uhgin u Tatə rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah. E Kristo, in təmətuati e narmitah nəuvirən rəfin əha iətəm təmsipən e negəu e neai. ⁴ Tol lanu, mətəu-inu nian Uhgin təməsol əhanəhian neai mine niftəni, mətəu in təmitəpin itah məmə kəhuva kətiəh kitah Kristo, kəni məmə e nəhmtin, kitah kotəhruahru kəni kəseh-pənian noliən tərəh kəti e kitah. ⁵ Mətəu-inu Uhgin tolkeikei pik itah, uərisig in təmol natimnati, mətəu in təmitəpin rəkis itah məmə okəhuva nenətin min e İesu Kristo. Nati əha tatitəu=pən əmə nəuian mine nati nak iətəm in tolkeikei. ⁶ Təmol lanəha məmə kitah okotəni-vivi Uhgin o rəhan nəuvirən iətəm in təuvir tapirəkis, nəuvirən əha iətəm təmətuati əpnapin əmə kəm tah e Nətin iətəm in tolkeikei pik. ⁷ Mətəu-inu nira Kristo təmaiu, kitah kəməhuva kətiəh lan, kəni Uhgin təmitis itah e rəhatah noliən tərəh min, inəha təməfəl rəkis noliən tərəh min rəhatah. !Nipəhriənian, nəuvirən rəha Uhgin in iahgin tapirəkis! ⁸ Kəni təməfa nəuvirən əha iətəm təfigəm mapirəkis.

E neinatigian mine nəhrunian min rəfin rəhan, ⁹ nikin tagian məmə təmol əpu kəm tah nati oneuən e nəlpəkəuian e rəhan nəghatən, iətəm in otol e Kristo. ¹⁰ Kəni inu nətəligian rəha nəlpəkəuian inəha. O nian kəti, e nian əhruahru rəhan, in otəhlman e natimnati rəfin e neai mine niftəni okəhuva mətətig ahgəl e narmənigian rəha Kristo.

¹¹ Uhgin tatol natimnati rəfin tətəuə təhmen əmə məmə inu təməni tol lanəha. Aupən aupən aɡin in təmitəpin itah məmə okəhuva rəhan min nian təmiuvi=pa itah kəhuva motol kətiəh kitah Kristo. ¹² Təmol lanəha məmə itimah nəuaniləuis min rəha İsrel u iəmotəupən mətəhatətə e Kristo, itimah iəkotol məmə nətəmini okotləfəri nərgi Uhgin iətəm nəsanəniən asoli rəha nəhəgəhəgian tətətig lan.

¹³ Kəni itəmah Nanihlua* min, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo nian itəmah min nəmotətəu nəghatən pəhriən, nənusiən rəha nosmiəgəhian. Nəmotəhatətə lan, kəni Uhgin təfinə Narmin Rəhan kəm təmah təhmen e nəmtətiən kəti məmə itəmah rəhan min. ¹⁴ Mətəu-inu kitah kəmos Narmin Rəha Uhgin, kəni kitah kotəhrun vivi məmə

1:1 Uək 18:19-21; 19:1 1:3 Efəs 2:6 1:4 Jon 15:16 1:5 Jon 1:12 1:7 Efəs 2:7; Kol 1:14 1:9 Rom 16:25

1:10 Kol 1:16,20 1:11 Rom 8:28-29 * 1:13 Nanihlua, İanihlua – Afın-to e tiksənəri.

Uhgin otəfa natimnati təuvir min kəm tah iətəm in təməniəkis məmə in otol. Kitah okotos natimnati min əha nian Uhgin otitis itah u rəhan min. Inu otol məmə nətəmimi okotəni-vivi Uhgin mətəu-inu in ilis tapirəkis.

Nəni-vivian mine nəfakiən rəha Pol

¹⁵⁻¹⁶ Mətəu-inu o natimnati min u, iətəfaki o təmah nian rəfin mətəuarus=pa u rəueiu, kəni iatəni tagkiu kəm Uhgin o təmah nian rəfin. Noliən əha iəmətuəuin nian iəmətəu nanusiən e rəhatəmah nəhatətəiən e İərməniğ İesu, mine rəhatəmah nolkeikeiən o nətəm kəutəfaki min rəfin. ¹⁷ İətəfaki o təmah kəm Uhgin iətəm in Uhgin rəha İərməniğ İesu Kristo rəhatah, kəni in Tatə iətəm kətəni-vivi kətisiəi pik ağin. İətəfaki məmə in otəfinə narmın rəha neinatigian mine nəhruniən məmə nəkotəhrun vivi in təhmın min.

¹⁸ Kəni iətəfaki min məmə in oterəh e rəhatəmah nətəligian məmə onəkotəhrun nati nak nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian lan, itəmah nətəm Uhgin təmauin e təmah. Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun məmə Uhgin otəfinə nati təuvir tapirəkis kəm təmah u nəutəhatətə e Kristo.†

¹⁹ Kəni iətəfaki min məmə onəkotəhrun nəsanəniən rəhan məmə in iahgin pik ağin, kəni nəsanəniən əha tatol uək e nəmiəğəhiən rəhatah nətəm kəutəni nıpəhriən e İesu. Kəni nəsanəniən əha in təhmen əmə e rəhan nəsanəniən asoli ²⁰ iətəm təmol İesu təmiəğəh min e nımisiən, kəni təmol məmə in təmuva mətəharəg e nıkali Uhgin maru e negəu e neai, ikin ima nəsanəniən mine nısiəiən. ²¹ Kəni İesu in ilis e nətəmi asoli min mine nepətian min rəfin, mine narməniğian min rəfin, mine nəsanəniən min rəfin, mine nərgin min rəfin, e nian u rəueiu, mine e nian iətəm otəpanuva. ²² Kəni Uhgin təmələhu=pən natimnati rəfin ağin kəutatig ahgəl narməniğian rəhan, kəni mol in tuva rəhn-kapə natimnati rəfin, kəni inu otasiru e nıməfaki. ²³ Kəni nıməfaki in nıpəti İesu, kəni nəlpəkəuiən rəha Uhgin e Kristo tətuva nıpəhriən e nıməfaki, kəni e noliən min əmə əha, nəlpəkəuiən rəha Uhgin o natimnati rəfin tətuva pəhriən e Kristo.

2

Nəmiəğəhiən vi e İesu

¹ İtəmah u, aupən təhmen əmə məmə nəmohmis e narmitəmah mətəu-inu nəmotəhti nəuia Uhgin, kəni motol noliən tərəh min. ² Nəmautan mautol noliən tərəh rəha nıftəni, kəni mautol nəuia iətəmi tətərməniğ e nəsanəniən rəha nərahian rəha nıməğəuəgəu, u Setən. In əmə əha narmın tərəh iətəm tatol uək rəueiu e nəmiəğəhiən rəha nətəmi u kəutəhti nəuia Uhgin. ³ İtəmah min iəmautatig lanəha təhmen əmə e lah nian kəti aupən. Nikitimah tolkeikei noliən tərəh min, kəni itimah iəmautol nərahian əha iətəm kəmotol nikitimah tagian. Nati nak iətəm təmsipən e nikitimah mine nətəligian tərəh min rəhatimah, mətəu itimah iəmautohtəu=pən əmə ilah. Kəni nian iəmotair, mətəu noliən tərəh tinatig rəkis e nikitəmah, təhmen əmə məmə noliən tərəh tinatig rəkis e nətəmi əpnəpin min. Kəni niki Uhgin tətəhmə o noliən tərəh min rəhatimah, kəni in otəkeikei mol nəlpiniən kəm timah.

⁴ Mətəu Uhgin, in təriəuəh e nolkeikeiən o tah, kəni rəhan nəəkəhruiən o tah in iahgin pik. ⁵ Kəni nati əpnəpin e nian əha təhmen məmə kəmohtis e narmitəh o noliən tərəh min, mətəu in təmol itah kotəmiəğəh kitah Kristo mətəu-inu in tolkeikei pik itah. (Otətəlig-to lan. E nəuviriən rəhan, in təmosmiəğəh itəmah.) ⁶ Kəni Uhgin təməfəri itah, kitah Kristo, kəni təmol məmə kitah kotəharəg kitah Kristo e negəu e neai.

⁷ Uhgin təmol lanəha məmə e nian iətəm otəpanuva, in otəgəhun rəhan nəuviriən iətəm in iahgin tapirəkis ağin, kəni kitah kəuteruh rəhan nəuviriən e noliən təuvir rəhan kəm

1:14 2Kor 1:22 1:17 Kol 1:9 † 1:18 Nati təuvir u tətəghati e nəmiəğəhiən itulin itəmah Uhgin əpəha e negəu e neai. 1:19 Kol 1:11 1:20 Sam 110:1; 2Kor 13:4; Kol 2:12 1:21 Kol 1:16; 2:10 1:22 Sam 8:6 1:23 Rom 12:5; Efəs 4:10,15; Kol 1:18 2:2 Kol 3:7; Tait 3:3 2:3 Kol 3:6 2:5 Kol 1:21; 2:13 2:6 Kol 2:12

tah e Kristo Iesu. ⁸ E nəuvirən asoli rəha Uhgın iətəm in təmətuati lan kəm təmah, in təmosmiəgəh itəmah e nəhatətəiən, kəni natimnati mın əha, səniəmə itəmah aru nəmotol, mətəu in nati kəti iətəm Uhgın tətəfa əpnəpin əmə kəm təmah, ⁹ səniəmə e uək kəti iətəm itəmah nəmotol, kəni tol lanəha ko iətəmi kəti təsəfəri aruiən in ohni. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu in Uhgın iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatah, kəni in təmol itah e Kristo məmə kitah okotol uək mın iətəm kotəuvir. Uək mın u, Uhgın tinol əpenə-penə rəkis lan məmə kitah okotol ilah.

Ilah kəməhuva kətiəh e Kristo

¹¹ Tol lanəha, itəmah onəsotaluiən məmə nian nəmotair, kəni itəmah səniəmə nəuaniləuis rəha Isrel. Kəni nətəm Isrel nətəm kinəhgi=pən rəkis ilah, ilah kəmotəni məmə itəmah Nanihlua mın mətəu-inu kəsəhgi-pəniən itəmah. Mətəu nati u, in nati kəti iətəm katol əmə e nıpəti iətəmini, mətəu təsekian nikilah. ¹² Kəni onəsotaluiən məmə e nian əha, itəmah nəmotəhtul isəu o Kristo, itəmah səniəmə nətəm Isrel əhruahru, mətəu itəmah Nanihlua mın əmə, kəni nəniəskasikiən mın rəha nasiruiən rəha Uhgın kəm nətəm Isrel aupən iətəm kəmalis ilah lan e Uhgın, ko təsuvaian məmə rəhatəmah. Nəmiəgəhiən rəhatəmah e nəhue nitəni u in təmol lanəha məmə, itəmah nəmotəruru agin Uhgın, kəni rəhatəmah nuhuinən tikə agin məmə onəkəhuvən məutətig itəmah Uhgın əpəha e negəu e neai. ¹³ Mətəu itəmah mın u aupən nəmotan isəu o Uhgın, nəməhuva kətiəh itəmah Kristo Iesu, kəni rəueiu nəməhuva pəhriən o Uhgın e nira Kristo.

¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu Kristo pisin əmə təmələhu nəməlinuiən, təməlis nəuaniləuis rəha Isrel mine Nanihlua mın kəhuva kətiəh məmə ilah nətəm kətiəh mın əmə. Aupən, Lou rəha nəuaniləuis mın rəha Isrel təməuəri ilah mine Nanihlua mın matol məmə ilah kəutol tikimr, təhmen=pən əmə e nıpəgləuahtəniəkis kəti tətəuəri nətəmini əpəha e nitəuət kəti mine nətəmini əpəha e nitəuət kəti mın. Mətəu Kristo təmirəuei nıpəgləuahtəni əha. ¹⁵ Təmol lanəha nian in təmimis e nigə kəməluau, kəni təmol məmə kitah okotəpəh nitəu-pəniən Lou mın rəfin rəha nətəm Isrel məmə okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Kristo təmol lanəha məmə in otol nətəm Isrel mine Nanihlua mın kəhuva kətiəh lan. Kəni e noliən əha, in təmələhu nəməlinuiən. ¹⁶ Kəni e nimisiən rəhan e nigə kəməluau, Kristo təmos ilah kəhuva kətiəh, kəni mit ilah mohtəlig=pən o Uhgın, kəni mol rəhalah timəti tamis. ¹⁷ In təmuva mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm təmah u aupən nəməutətig isəu o Uhgın, kəni mətəni pətigəm nəməlinuiən kəm timah u iəməutətig iuəkir o Uhgın. ¹⁸ Kəni rəueiu e nati nak iətəm Kristo təmol, kitah rəfin nətəm Isrel mine Nanihlua mın, kotəhrun nuvaian o Tatə Uhgın e Narmin Rəhan kətiəh əmə.

¹⁹ Kəni tol lanəha, səniəmə itəmah iapispis mın uə nətəm ihluə, mətəu rəueiu itəmah natig mın e negəu e neai itəmah nətəm kəutəhatətə e Iesu, kəni itəmah nenəti Uhgın mın. ²⁰ Kitah kotəhmen e nimə kəti rəha Uhgın iətəm nəhlki nimə in Kristo Iesu, kəni aposil mın mine iəni mın, ilah nəhlmi nimə asoli mın, ²¹⁻²² kəni Kristo tatilpin itəmah Nanihlua mın e nimə əha təhmen e nəhlmi nimə mın, kəni tatuvləkin nəhlmi nimə mın rəfin məmə ilah okəhuva nimə əhruahru rəha nəfakiən kəm İərməniğ, iətəm Uhgın tətətig ikin e Narmin Rəhan.

3

Pol təməni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın

¹ İəu Pol, iəməni pətigəm nanusiən rəha Kristo Iesu kəm təmah Nanihlua mın, kəni kəməfa iəu e kaləpus ohni, kəni iətətig ikinu rəueiu.

² Itəmah nəkotəhrun rəkis məmə Uhgın təməfa uək asoli u kəm iəu məmə iəkəni pətigəm nəuvirən rəhan kəm təmah. ³ Təhmen e nəghatiən iətəm iəmətei rəkis kəm təmah, iətəni məmə Uhgın pisin əmə təmol əpu nati oneuən rəhan kəm iəu. ⁴ Nian onəkotəfin nəghatiən

2:9 1Kor 1:29-31; 2Tim 1:9 **2:10** Tait 2:14 **2:12** Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13** Kol 1:20 **2:14** 1Kor 12:13 **2:15** Kol 2:14 **2:16** Sek 9:10; Kol 1:20,22 **2:17** Aes 57:19 **2:19** Efəs 3:6 **2:20** 1Kor 3:11 **2:21-22** 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5 **3:1** Fil 1:7,13 **3:2** Kol 1:25 **3:3** Efəs 1:9-10; Kol 1:26

əha, kəni onəkotəhrun rəhak nəhruniən e nıpəti nəghatıən rəha nəlpəkauıən oneuən rəha Uhgin e Krısto. ⁵ Uhgin təməsol əpuıən nati u kəm nətəm aupən, mətəu rəueıu tinol əpu e Rəhan Narmin kəm rəhan min aposıl min mine iəni min iətəm təmitəpin rəkis. ⁶ Nati oneuən əha məmə e nanusiən təuvır əmə, Nanihlua min, ilah min kəməhuva motəhmen e nətəm Isrel o nosiən nəuviriən rəha Uhgin, kəni ilah kəməhuva kətiəh, kəni kautos pəti nəuviriən rəha Uhgin e nəniəskasikiən rəhan e Krısto İesu.

⁷ E nəuviriən asoli iətəm Uhgin təməfa əpnəpin əmə kəm iəu e nəsanəniən asoli rəhan, in təməfa uək u rəha nəni pətigəmiən nanusiən təuvır əha. ⁸ Nati əpnəpin iəu ləhtəni agin e nətəmini rəfin rəha Uhgin, mətəu e nəuviriən rəhan, Uhgin təməfa uək u, məmə iəkəni pətigəm kəm təmah u Nanihlua min, nəuviriən min rəha Krısto iətəm ko kitah kəsotəhruniən ilah rəfin mətəu-inu ilah tepət naunun tikə, ⁹ kəni iəkol əpu kəm nətəmini rəfin noliən iətəm Uhgin təmol rəhan nəlpəkauıən oneuən otuva miet pətigəm. Uhgin u təmol natimnati rəfin, in təmətəhluaig e nəlpəkauıən əha nuvəh rəkis.

¹⁰ In təmol lanəha məmə rəueıu in otol pətigəm kəm iərməniğ min mine nepətiən min əpəha e magəuagəu rəhan neinatigıən iətəm suaru rəhan tepət tepət. Kəni ilah okoteruh rəhan neinatigıən nian okoteh niməfaki. ¹¹ Inu nəlpəkauıən rəhan iətəm tətətig itulin, kəni təmuva nıpəhriəniən e Krısto İesu, İərməniğ rəhatah. ¹² Kəni mətəu-inu e Krısto mine rəhatah nəhatətəiən lan, kitah kotəhrun nuvaiən nian rəfin otəhtul e nəhmti Uhgin məsotəginıən. ¹³ Tol lanəha, iəkətapuəh o təmah məmə sotoliən məmə nətəligiən rəhatəmah teıuəıu e nəhməiən iətəm iətətig lan ikinu. İətətəu nəhməiən o təmah, kəni in otasıru e rəhatəmah nəmiəğəhiən.

Nəfakiən rəha Pol

¹⁴ Mətəu e natimnati min əha iətəm iəu iəməni rəkis, kəni iətəsiəulin mətəfaki kəm Uhgin Tata, ¹⁵ iətəm in təmol nətəmini min rəfin e nəhue nıtəni min mine əpəha e negəu e neai. ¹⁶ Nəsanəniən mine nolkeikeiən mine neinatigıən rəha Uhgin in tepət təuvır tapirəkis, kəni iəkətapuəh o Uhgin məmə Narmin Rəhan otol nikitəmah təsanən e nati təuvır min əha rəhan ¹⁷ məmə e nəhatətəiən rəhatəmah e Krısto, in otətig kətiəh e nikitəmah. Kəni iətəfaki min məmə nəmiəğəhiən rəhatəmah oteıuəıu mamnim vivi e nolkeikeiən rəha Uhgin ¹⁸ məmə itəmah nətəmi rəfin iətəm nəutəhatətə e Krısto, onəkoteh vivi nolkeikeiən asoli rəha Krısto iətəm naunun tikə. In teıuəıu tapirəkis lokamnim apin. In təri tapirəkis məhau min. Suaru rəhan taiu tapirəkis suaru rəha mitigar. In iahgin tapirəkis nəhue nıftəni rəfin agin. ¹⁹ Nolkeikeiən əha rəha Krısto, ko kəsotəhrun rəfiniən mətəu-inu in iahgin pik, mətəu iətəfaki məmə onəkotəhrun vivi nolkeikeiən əha məmə Uhgin otəriəuəh e nəmiəğəhiən rəhatəmah e noliən təuvır min rəfin rəhan.

²⁰ !Kəni pəh kotəfəri nərgi Uhgin! E nəsanəniən rəhan iətəm tatol uək e nəmiəğəhiən rəhatah, in təhrun noliən natimnati tapirəkis agin natimnati rəfin iətəm nikitah tətəhti uə kəutətapuəh ohni. ²¹ Pəh kitah niməfaki kotol kətiəh kitah Krısto İesu mautəni-vivi Uhgin nian rəfin matuvən matuvən əmə lanko naunun tikə. !Əuəh!

4

Kitah kətiəh e Krısto

¹ Uhgin aru təmauin e təmah məmə itəmah nəkəhuva rəhan min nətəmini, kəni təmauin itəmah məmə nəkəutaliuək e nəmiəğəhiən iətəm təhruəhru agin. Tol lanəha, iəu Pol u iətətig e kaləpus o İərməniğ, iəkətapuəh əskasik o təmah məmə onəkotətig e nəmiəğəhiən təuvır kəti tol lanəha. ² Otosiahu aru itəmah e natimnati rəfin, kəni məhuva itəmah nətəmi mətig, kəni nətəligiən rəhatəmah otəfəməh, kəni nian suah kəti otol nati kəti təsəhmenıən e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiən ohni e nolkeikeiən rəha Uhgin.

³ Narmin Rəha Uhgın təmuhapumın itəmah, tol lanəha onəkotalkut əskasik məmə nəkotatig kətiəh e nəməlinuian. ⁴ Kitah nıpətin kətiəh əmə, kəni Narmin Rəha Uhgın kətiəh əmə, kəni itəmah nautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e nati kətiəh əmə, nəuvirian iətəm Uhgın təmauin e təmah ohni. ⁵ Kəni İərmənig kətiəh əmə, nəgətunian kətiəh əmə, bəptais kətiəh əmə; ⁶ kəni kitah kəutəfaki kəm Uhgın kətiəh əmə u in rəhatah rəfin Tata. In tətarmənig rəfin e tah, kəni tatol rəhan uək e nəmiəgəhian rəfin rəhatah, kəni mətətig e nikitah rəfin.

⁷ Mətəu Kristo təməuəri rəhan nəsanəniən kəm kitah rəfin ağin kətiəh kətiəh o noliən uək pisin pisin min. ⁸ Tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian in təməri ilis ağin,

kəni miti pətigəm rəhan tikimır min iətəm təmehpahu ilah.

Kəni təməfən nati təuvir kəm nətəmimi.”

⁹ Eruh to nəghatian əha məmə, “In təməri.” Nıpətin təni məmə, Kristo təmaupən meiuaiu ləhtəni ağin, ikinu e nəhue niftəni. ¹⁰ Suah u iətəm təmeiuaiu=pa, in iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməri min ilis ağin mapirəkis neai məmə in otəriauəh e ikin min rəfin. ¹¹ In iətəmi kətiəh əmə iətəm in təməfən nəsanəniən rəhan kəm nətəmimi pisin pisin min məmə nəuvein okəhuva aposil min, nəuvein okəhuva iəni min, nəuvein okəhuva nətəmimi rəha nəni pətigəmiən nanusian təuvir, nəuvein okəhuva pastə min mine nəgətun min. ¹² Kristo təmol lanəha məmə ilah okotasiru motol əpenə-penə e nətəmimi rəha niməfaki, kəni nətəmimi rəha niməfaki okotol uək rəha Uhgın məmə nıpəti Kristo otəskasik, ¹³ mətəuərus kitah rəfin kəhuva motol kətiəh e nəhatətəian rəhatah, mine nəhrunian e Nəti Uhgın, kəni motepət məhuva motəhmen e Kristo iətəm in təhruahru ağin.

¹⁴ Kəni kitah okotəpəh noliən min rəha kəlkələh min u nian rəfin kəutəuhlin rəhalah nətəligian e nati kinotəhatətə rəkis lan, təhmen e kinu kəti iətəm naiəh tatos. Nətəligian rəhatəmah tatol lanəha mətəu-inu suah kəti tətəgətun nati pisin, uə suah kəti min tatiuvi rəhatəmah nətəligian e nəghatian rəhan iətəm nikitəmah təhti məmə in təuvir, mətəu nıpəhriənian, suah kəha tətəiuə. ¹⁵ Mətəu kəpə, kitah okəsotolian lanəha. E nolkeikeian, okotəni əmə nıpəhriənian. Kəni e noliən əha, e natimnati rəfin iətəm kautol, okotepət məhuva motəhmen e Kristo, iətəm in rəhn-kapə niməfaki. ¹⁶ Kəni Kristo tatol məmə rəhan min nətəmimi kəhuva kətiəh, təhmen=pən əmə e nəuaniləuis min iətəm kautilpin nıpəti iətəmimi. Nian nəuəli-nəuəli nıpətin kautol vivi uək əhruahru rəhalah e nolkeikeian, mol nıpətin tatepət mətəskasik.

Noliən vi rəha iəfaki min

¹⁷ E nərgi İərmənig iətəni əskasik kəm təmah məmə onəsotohtəu=pən minian noliən rəha nətəmi min u kəsotəniən nıpəhriənian e Uhgın. Nətəligian rəhalah tol nati əpnəpin lan. ¹⁸ Nəhrunian rəhalah tətən əmə əpəha tapinəpu ikin, kəni mautan isəu o nəmiəgəhian iətəm Uhgın tətəfa mətəu-inu rəhn-kapə lah tiəkis kəni kəsotolkeikeian məmə okotəhrun Uhgın, kəni kinotəruru nati. ¹⁹ Kəni məsotaulisian e rəhalah noliən tərəh min, kəni minotegəhan e noliən tərəh min kəutarmənig e nəmiəgəhian rəhalah, təhmen e nitəuiən nıpətan, mine noliən min lanəha. Kəni nian rəfin kautolkeikei min məmə okotol təhmin min.

²⁰ !Mətəu nian kəmotəgətun itəmah e Kristo, nəgətunian əha in tol pisin ağin e inəha!

²¹ Kəmotəgətun itəmah e noliən rəha Kristo, kəni itəmah rəhan min, kəni kəgətun itəmah e nıpəhriənian iətəm tətətig lan. ²² Kəni kəməgətun itəmah məmə onəkotəhlman e rəhatəmah noliən əuas min u kotərah, təhmen e nati pien kəti. Kəni motəpəh nətəligian əuas min u kotərah. Nolkeikeian tərəh min mine neiuə min koatərəkin noliən min mine nətəligian min. ²³ Nəmiəgəhian mine nətəligian rəhatəmah otəkeikei muva məuvir vivi min. ²⁴ Kəni itəmah onəkotəkeikei məhuva nətəmimi vi min e noliən min mine nətəligian

min rəhatəmah, iətəm Uhgin təmol məmə okotəhmen lan, inu noliən min iətəm nikin tətəgiən lan, mine noliən min əhruahru pəhriən.

²⁵ Tol lanəha, itəmah rəfin nəkotəkeikei motəpəh noliən rəha neiuəiən, mətəu nəkotəni nıpəhriən kəm təmah min, mətəu-inu kitah nəuəli-nəuəli nıpəti Kristo. ²⁶ Nian nıkim tətəhmə, solian noliən tərəh, kəni alu uəhai əmə məsolian niəməha tətətiğ lam mətəuarus mitigar tuvən miuvig, ²⁷ kəni məsəfəniən nəua nımahən kəti kəm Setən. ²⁸ İətəm tətəkləh otəkeikei məhlan e noliən əha, mətəu in aru otəkeikei mol uək kəti e nəhlmin məmə otos məni nəuvein iətəm təhrun nəfəniən nasiruiən kəm ianrah min.

²⁹ Səniən nəghatıən tərəh e nohlım, mətəu əni əmə nati təuvır iətəm otasiru e nətəmimi nian kotaliuek e suaru pisin pisin min, məmə nəghatıən min əha otasiru e lah. ³⁰ Sotolian Narmin Rəha Uhgin tətəu nəhməiən o noliən rəhatəmah, mətəu-inu in nəmtətiən rəhatəmah məmə itəmah rəha Uhgin, kəni in otos rəkis itəmah e noliən tərəh min e nian rəha nosmiəghıən. ³¹ Kəni əraki rəfin e natimnati min u: nəhməiən e nıkitəmah iətəm tətətiğ tatuvəh o nati kəti tərəh iətəmi təmol e təmah; kəni əraki min e noliən niəməha; mine noliən rəha nəni rahıən nətəmimi; mine noliən rəha nıkitəmah mine nohlitəmah titatıperəh pik təhmen e kaluəluə; mine noliən rəha norgəhuiən; mine noliən min rəfin iətəm okotol nərahıən kəm nətəmimi. ³² Mətəu otəuvır o təmah min, kəni motol nıkitəmah timətmətiğ o təmah min. Kəni nəmə itəmah kəti otol nati tərəh kəti kəm təmah kəti min, kəni otalu əmə lan, təhmen=pən əmə məmə Uhgin təmalu e rəhatəmah noliən tərəh min mətəu-inu Kristo təmimis o təfəgə tərəh min rəhatəmah.

5

Nəmiəghıən e nəhəghəghıən

¹ Tol lanəha, otalkut əskasik məmə onəkotısikəuvın Uhgin mətəu-inu itəmah nenəti Uhgin min iətəm in tolkeikei pik itəmah. ² Kəni otaskəlim əskasik noliən rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei itah lan kəni muva mımis o tah, kəni nımiəiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm kəmuvan e nıgəm nəmiəvi nəhniğəm təuvır iətəm kətəfən kəm Uhgin mol nikin tagiən lan.*

³ Mətəu-inu itəmah nətəmimi rəha Uhgin iətəm nəkotəhruahru, kəni itəmah onəsotol ağıniən noliən nati kəti məmə okəni rah itəmah ohni. İatəni noliən tərəh min təhmen e nıpətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; mine noliən tərəh rəfin iətəm tol naulisıən o nəniən; mine nətəmimi min u nəvərəs min. ⁴ Kəni təsəuviriən məmə nəkotəni nəghatıən iətəm taulis o nəniən, uə nəghatıən alməli min, uə nəuvsanıən tərəh, uə nəpauəiən. Təsəhruahruıən məmə nəkotəni nəghatıən tərəh min əha. Mətəu otəni nəghatıən təuvır min kəm Uhgin, məmə nıkitəmah tagiən o natimnati iətəm in təmol o təmah. ⁵ Kəni nəkotəkeikei motəhrun nati u məmə, nətəmimi nətəm kautohtəu nıpətan, uə nətəmimi nətəm kautol noliən tərəh iətəm tol naulisıən o nəniən, uə nətəm kəutaumıs, ilah min əha ko kəsəhuvəniən e negəu rəha Kristo mine Uhgin, (nətəm kəutaumıs kotəhmen e nətəmimi kəutəfaki kəm narmi nati min, rəhalah nautə in uhgin rəhalah).

⁶ Sotəghanıən məmə suah kəti otıuvi=pən itəmah e nəghatıən eıuə min rəhan u nıpəhriən lan tikə. Mətəu-inu o noliən tərəh min əha, Uhgin nıkin otərəh kəni tol nalpiniən kəm nətəmimi iətəm kəutəhti nəuiən. ⁷ Tol lanəha, nəsəhuvəniən motan pəti itəmah min ilah motol noliən tərəh min iətəm kautol.

⁸ Nian kəti aupən, napinəpuıən təmatarmənig e təmah, mətəu rəueıu itəmah nınəhuva o Kristo kəni nəhəghəghıən tınətarmənig e təmah. Tol lanəha, otəni təhmen e nətəmi rəha nəhəghəghıən, ⁹ mətəu-inu nəhəghəghıən e nəmiəghıən rəhatəmah tətəuə e nəuviriən, mine nəhruahruıən, mine nıpəhriən. ¹⁰ Kəni otalkut məmə onəkotəsəl motəhrun

4:24 Jen 1:26; Kol 3:10 4:25 Sek 8:16; Kol 3:8-9 4:26 Sam 4:4; Jem 1:19-20 4:29 Kol 4:6 4:30 Aes 63:10; Efəs 1:13-14; 1Təs 5:19 4:31 Kol 3:8 4:32 Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 5:1 Mat 5:48 * 5:2 Uvən meruh e tiksınəri nəghatıən u "sakrifais." 5:2 Eks 29:18; Hip 10:10 5:5 1Kor 6:9-10; Kol 3:5 5:6 Rom 1:18; Kol 2:4,8 5:8 Jon 12:36; Efəs 2:13; 1Pitə 2:9

noliən min iətəm okotol Uhgin nikin tagiən lan. ¹¹ Sotohtəu-pəniən nətəmini rəha napinəpuian motol noliən tərəh min itəmah min ilah. Nati təuvir min e noliən min əha tikə. Mətəu otəmki=pa noliən min əha e nəhagəhagiən, kəni nətəmini okotun məmə noliən min əha kotərah. ¹² Noliən oneuən min rəha nətəmi u nətəm kəutəhti nəuia Uhgin, ilah noliən min rəha naulisiən, kəni naulisiən asoli o nəni pətigəmiən noliən min əha. ¹³ Mətəu natimnati rəfin iətəm kəhuva e nəhagəhagiən, nətəmini koteruh vivi məmə ilah kotəhro lanu. ¹⁴ Tol lanəha mətəu-inu nian nəhagəhagiən tətasiəgəpin nati kəti, kəni nətəmini kauteruh əhruahru. O nati u kətəni məmə, “İtəmah u nəutapili, otair-tə, otəmiəgəh e nimisiən, pəh Kristo otasiəgəpin itəmah.”

¹⁵ Kəni əutətəu vivi itəmah o rəhatəmah noliən min, məsotatigiən məmə nətəm kəutalməli mine, mətəu nəkotatig e neinatigiən, ¹⁶ kəni nian rəfin okəmə nəkotəruh suaru o noliən nəuviriən kəti, autol, mətəu-inu rəueiu kəutatig e nian rəha nərahian tēpət. ¹⁷ Kəni tol lanəha, sotalməliən-tə, mətəu otəkeikei motalkut məmə onəkotəhrun nati nak iətəm İərməniğ tolkeikei. ¹⁸ Sotapisiən e wain mətəu-inu otiuvi=pən itəmah e nalməliən, mətəu təuvir məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəriauəh əmə e Narmın Rəha Uhgin. ¹⁹ Otəghati kəm təmah min e nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmın Rəha Uhgin. Otani, kəni otani nəpuən min e nikitəmah kəm İərməniğ, ²⁰ kəni nəkotəkeikei məutəni kəm Tatə Uhgin məmə nikitəmah tagiən o natimnati rəfin, kəni otəni e nərgi İərməniğ İesu Kristo.

Noliən rəha nətəm kəmotol marit

²¹ Nian itəmah kəti tətəghati, sotaskəlimiən e rəhatəmah əmə nətəligiən, mətəu otətəlig-to e nəghatiən rəhan, kəni motol mətəu-inu nəkotisiai Kristo.

²² İtəmah nıpətan nətəm ninotol rəkis marit, otətəlig kəni motol nəghatiən rəha nəman min rəhatəmah təhmen məmə nautol kəm İərməniğ. ²³ Otol lanəha mətəu-inu iərman in tarməniğ e rəhan pətan təhmen e Kristo in tarməniğ e niməfaki u nıpətin, kəni in rəhan İosmiəgəh. ²⁴ Niməfaki tətətəlig lan kəni matol nəghatiən rəha Kristo, kəni təhmen-əhmen əmə, nıpətan nətəm kinotol rəkis marit okotəkeikei məutətəlig lan kəni motol nəghatiən rəha rəhalah min nəman e natimnati rəfin.

²⁵ Kəni itəmah nəman nətəm ninotol rəkis marit, otolkeikei rəhatəmah nıpətan təhmen əmə məmə Kristo təmolkeikei niməfaki, kəni məfən rəhan nəmiəgəhiən ohni. ²⁶ Təmol lanəha məmə in otol niməfaki otəhruahru, kəni təmeikuas lan e nəghatiən rəha Uhgin, təhmen e nəhu tətəikuas e nətəmini. ²⁷ Təmol min lanəha məmə Kristo təhrun nosiən rəhan niməfaki muva ohni, kəni niməfaki u təhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən noliən tərəh kəti lan, kəni in təuvir məhagəhag. Niməfaki əha in təhmen e pətan kəti iətəm kəmol=pən malə-malə kəm in məmə otol marit, kəni nati kəti tikə e nıpətin iətəm təəhruahruian.

²⁸ Kəni təhmen əmə lanəha, nəman okotəkeikei motolkeikei rəhalah nıpətan min təhmen məmə kəutolkeikei aru əmə nıpətilah. İətəmi u in tolkeikei pik rəhan pətan, tolkeikei aru in. ²⁹ Otətəlig-to, iətəmi kəti tikə iətəm tətəməki aru e nıpətin, mətəu in tətaugin vivi kəni materuh vivi, təhmen əmə məmə Kristo tatol kəm niməfaki, ³⁰ mətəu-inu kitah nəuvetin nıpətin. ³¹ Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə, “Kəni o nati əha, suah kəti otiet rəkis e rəhan tatə mine məmə, kəni mol kətiəh ilau rəhan pətan, kəni ilau okiəuva matuol kətiəh e nıpətilau mine nəmiəgəhiən rəhalau.” ³² Nəghatiən əha in nəghatiən təuvir kəti iətəm təfigəm, kəni nıpətin tətəhluaig. Mətəu iətəni məmə in nəghatiən əuhlin kəti məmə Kristo mine niməfaki, ilau kətiəh. ³³ Mətəu nəghatiən əha tətəva min o

təmah. Kəni itəmah nəman kətiəh kətiəh onəkotolkeikei rəhatəmah nıpətan mın təhmen e nautolkeikei aru mın itəmah. Kəni nıpətan, nəkotəkeikei motisiai rəhatəmah nəman.

6

Noliən rəha kəlkələh mın mine tatə mine mamə

¹ Itəmah kəlkələh mın. Otol nəuia tatə mın mine mamə mın rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha İərmənig, kəni noliən u in təhruahru məmə itəmah onəkotol. ² Nəghatiən kəti e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Otəfən nisiaiən kəm rəhatəmah tatə mine mamə.” Nian Uhgın təmənı lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Kəni lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikiən tətəti e lah.* ³ Nəmə nəkotol lou əha, nəniəskasikiən əha tətəni lanəha məmə, “natimnati mın e nəmiəgəhiən rəhatəmah otaiu təuvır, kəni natigian rəhatəmah e nəhue niftəni u otəfəməh.”

⁴ Tatə mın. Sotoliən təskasik e nenətiəmah mın məmə otol nikilah təpəou mahmə, mətəu oteh vivi ilah, motəgəu ilah e noliən rəhalah kəni motəgəun ilah e suaru rəha İərmənig.

Noliən rəha slef mın mine rəhalah iətəmi asoli mın

⁵ Slef mın. Onəkotol nəuia nətəmi asoli mın rəhatəmah e nəhue niftəni u, onəkotol e nisiaiən, mine nəginian, kəni onəkotol e nikitəmah pəhriənian təhmen əmə məmə rəhatəmah iətəmi asoli in Kristo. ⁶ Kəni onəkotol nəuialah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kauteruh itəmah lan məmə nikilah otəgiən o təmah. Mətəu onəkotol nəuialah təhmen məmə itəmah slef mın rəha Kristo, kəni mautol noliən mın iətəm Uhgın tolkeikei e nikitəmah pəhriən. ⁷ Onəkotol rəhatəmah uək e nikitəmah rəfin, təhmen=pən əmə İərmənig in rəhatəmah iətəmi asoli, səniəmə iətəmiimi kəti əmə in rəhatəmah iətəmi asoli, ⁸ mətəu-inu nəkotəhrun məmə İərmənig otəfinə nətəouiən kəm nətəmiimi ərəfin e nati təuvır mın iətəm kəmotol, nati əpnəpın nəmə in slef uə in iətəmi əpnəpın əmə kəti.

⁹ Kəni itəmah nətəmi asoli mın. Onəkoteh vivi mın əmə rəhatəmah slef mın lanəha. Məsotəghati əskasikiən kəm lah məmə ilah okotol nəuiatəmah, mətəu-inu nəkotəhrun məmə iətəmi asoli rəhatəmah mın ilah kətiəh əmə əpəha e negəu e neai, kəni in tatol təhmen-əhmen əmə kəm nətəmiimi rəfin.

Nuyəniən e natimnati rəha Uhgın o nəluəginian

¹⁰ Naunun nəghatiən rəhak tol lanu. Otəhtul əskasik e İərmənig mine rəhan nəsanəniən asoli. ¹¹ Əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah nian Setən tatol nəlpəkəuiən eiue o nohiən itəmah. ¹² İətəni lanu mətəu kitah kəsotəluəginian kitah nətəmiimi rəha niftəni, mətəu kəutəluəgin kitah nati pisin iətəm kəsotəfuian, inəha iərmənig mın, mine nepətiən mın, mine nati iətəm kotəsanən e nərahian rəha napinəpuian rəueiu e niftəni, mine iərmis mın mine narmin mın e niməgəuagəu. ¹³ Tol lanəha, əhuvən e natimnati rəfin rəha Uhgın o nəluəginian məmə nian nərahian iətəm Setən tatol otuva, nəkotəhrun nəluəginian o nərahian əha, kəni nian nəmotol əpenə-penə rəfin o nəluəginian, nəkotəhrun nosiən nəhtulian rəhatəmah.

¹⁴ !Kəni, otol əpenə-penə! Nian nəkotəhtul əskasik o nəluəginian, rəhatəmah natimnati rəha nəluəginian tol lanu:

Otaskəlim əskasik nəghatiən pəhriən, inu təhmen e kətəuti iətəm nəmotəlis nəlugitəmah lan.

6:1 Kol 3:20 * **6:2** Uhgın təməfən lou təpət, kəni nəuvein nəniəskasikiən tikə e lah. Mətəu nian təmənı lou u, məfən nəniəskasikiən tatig lan. Uərisig e lou u, təmənı lou mın nəuvein iətəm nəniəskasikiən tətəti e lah. Mətəu lou u, təmaupən miet e lah iətəm nəniəskasikiən tətəti e lah. **6:3** Dut 5:16 **6:4** Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 **6:5** Kol 3:22-23; Tait 2:9-10; 1Pitə 2:18 **6:8** 2Kor 5:10; Kol 3:24-25 **6:9** Rom 2:11; Kol 4:1 **6:11** Rom 13:12; 2Kor 10:4 **6:12** 1Pitə 5:8-9

Otol noliən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgin e nəhatətəiən, inu təhmen e aiən iətəm tatol pəsığ e mankilahatəmi.

¹⁵ Otol rəhatəmah nətəligiən təskasik e nanusiən təuvir rəha nəməlinuiən, inu təhmen e put əskasik iətəm tətəsiru e təmah o nəhtul əskasikiən.

¹⁶ Kəni mine, nati kəti min, otəhatətə əskasik e Uhgin, inu təhmen e sil u in timpə asoli kəti iətəm təhrun nəuiapisiən nifagə rəha Setən iətəm tatuəu.

¹⁷ Otəni nıpəhriənən məmə Uhgin təmosmiəgəh itəmah. Inu təhmen məmə natuvən e kəfəfau əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəhn-kapə təmi.

Otəhrun vivi Nauəuə Rəha Uhgin, inu təhmen məmə natos e nau rəha nəluaginien iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəfinə kəm təmah.

¹⁸ Kəni otegəhan=pən məmə Narmin Rəha Uhgin otit itəmah e rəhatəmah nəghatiən kəm Uhgin e nian rəfin, kəni otəghati kəm Uhgin e nəfakiən e noliən pisin pisin min mine nətapuahien min. Tol lanu, otəsal vivi, kəni motəfaki nian rəfin o iəfaki min rəfin.

¹⁹ Kəni otəfaki min ohniəu məmə nian rəfin iətəghati, kəni Uhgin otəfa nəghatiən kəm iəu, məmə iəkəni pətigəm e nikin əsanən rəfin rəhak nati oneuən rəha nəniən təuvir iətəm Uhgin təmol əpu kəm tah. ²⁰ Kəni rəueiu, iəu iəni əhruin rəha Iesu Kristo, mətəu iətətig əmə e kaləpus kəməlis iəu e sen u aiən, mətəu-inu iətəni pətigəm nəniən təuvir əha. İəkəkei məni pətigəm nəniən təuvir əha məsəginien. Kəni otəfaki ohniəu məmə iəkol lanu.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²¹⁻²² İəu iəkolkei məmə itəmah nəkotətəu nəniən rəhak, kəni tol lanəha, iəkahli=pinə Tikikəs tuvnə. In piatah kei kəti iətəm tətəiu əskasik o uək rəha İərmənig ikinu. In otəni pətigəm nəniən rəhatiməh kəm təmah məmə iəu iətəhratig lanu, kəni nəniən əha otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ Pəh Uhgin Tatə mine İərmənig Iesu Kristo okuəfinə nəməlinuiən, mine nolkeikeiən, mine nəhatətəiən. ²⁴ Pəh Uhgin otətuati e nəuviriən rəhan kəm nətəmini rəfin iətəm kətolkei rəhatah İərmənig Iesu Kristo e nolkeikeiən iətəm naunun tikə.

Filipai

Nauəuə iətam Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Filipai Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Filipai

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Filipai.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətam Isrel, kəməhgi=pən ilah, mətəu Nanihlua* min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Pol in təmem niməfaki əpəha Filipai e rəhan naliuəkiən iətam tatol keiu lan. Əpəha e niməfaki əpəha Filipai, nətam Isrel mine Nanihlua min kəutəfaki pəti, nati əpnapin Nanihlua min tepət, kəməsəhgi-pəniən ilah. Mətəu e nian əha, nəgətuən eiua min nəuvein kəməhuva motəni məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah, kəni nəmə kəsotoliən, Uhgın otəsosmiəgəhiən ilah.

?Təmətei nauəuə u o nak? 1. Nian Pol təmətatig e kaləpus əpəha Rom, nətəmimi rəha niməfaki əpəha Filipai, kəmotahli=pən Epafrotaetəs məmə otəmki məni nəuvein muvən kəm in. Niməfaki əha inəha, əpəha Filipai in təmaupən mahli=pən məni kəm Pol. Pol təmətei nauəuə u məmə otəni tagkiu o niməfaki əpəha Filipai o natimnati iətam kəmotahli=pən kəm in. 2. E nauəuə u, Pol təmahtipəsəg e nəgətuən eiua min u kəutəni məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə Uhgın təhrun nosmiəgəhiən ilah. 3. Pol tolkeikei məmə otəfəri nətəligiən rəhalah, kəni məni=pən kəm lah məmə suaru kətiəh əmə məmə okotagian lan. Iesu Kristo pisin əmə təhrun noliən nikilah tagiən, nati əpnapin məmə kəutatig e nian təuvir uə nian iəkis min.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Timoti, slef mil rəha Kristo Iesu, iəutəni təuvir kəm təmah rəfin nətam kəutəfaki kəm Kristo Iesu əpəha Filipai, mine nətəmi asoli rəha niməfaki, mine dikon min.

² Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərməniğ Iesu Kristo, otətuati e nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah.

Pol təməfaki o nətam Filipai

³ İəkolkeikei məmə iəkəni kəm təmah məmə nian min rəfin iətam nikik tətəhti itəmah, iətəni kəm rəhak Uhgın məmə nikik tagiən o təmah. ⁴ Kəni nian rəfin e rəhak rəfin nəfakiən o təmah rəfin, iətəfaki əmə e nagiənian, ⁵ mətəu inko rəhatəmah nasiruiən lak e uək rəha nəni pətigəmiən nanusiən təuvir, e nətuəuiniən, nian nəmotəhatətə e nanusiən təuvir, mətəuərus=pa u rəueiu. ⁶ Tol lanəha iəkəhrun vivi məmə Uhgın iətam təmətuəuin uək təuvir e nəmiəgəhiən rəhatəmah, in otəkeikei matol lanəha, kəni otəpanol naunun lan e nian Kristo Iesu otitəlig=pa min.

⁷ Nian rəfin, iəkolkeikei pik itəmah, kəni iəkəkeikei mətəu nagiənian lanu mətəu-inko Uhgın təməfa rəhan nəuviriən nian təməfa uək u kəm tah. E nian iəmətatig e kaləpus, mine nian iəmətan əmə mətəhtul pətigəm o nanusiən təuvir məmə in niphəriənian, mətəu itəmah nəmotasiru lak. ⁸ Uhgın təhrun məmə iətəni pəhriən məmə iəkolkeikei məmə iəkeruh itəmah, mətəu-inu iəkolkeikei pik itəmah təhmen əmə məmə Iesu Kristo tolkeikei itəmah.

⁹ Kəni inu rəhak nəfakiən məmə rəhatəmah nolkeikeiən oteviə təhmin min e nəhruniən nati mine neinatigian rəfin ¹⁰ məmə itəmah onəkotəhrun neruhiən nati nak u in təuvir pik agin, kəni məmə onəkotəhruahru vivi, kəsəruh-pəniən nati tərəh kəti e təmah rəueiu mətəuərus nian iətam Kristo otuva min lan. ¹¹ Pəh rəhatəmah nəmiəgəhiən otəuə e nəuan nəuviriən mine nəhruahruian iətam Iesu Kristo tatol e nəmiəgəhiən rəhatəmah, o nəni-vivian mine nəfəriən nərgi Uhgın.

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksiniəri. 1:6 1Kor 1:8

Nian Pol əpəha e kaləpus, nətəmini kəmotətəu nanusiən təuvir

¹² İəu mın nəuvein, iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə nati əpnapın nahməiən u kəmol lak, mətəu təmasiru pik o nənə pətigəmiən nanusiən təuvir kəm nətəmini tepət, ¹³ mətəu-inu tol lanəha, soldia mın iətəm kəutol kat o nimə rəha Sisə, mine nətəmi pisin pisin mın tepət, kinotəhrun rəkis məmə iəu iətatig e kaləpus mətəu iəu ioluək rəha Kristo. ¹⁴ Kəni rəhak natigian e kaləpus təmol məmə iəkəfaki mın iuəkir ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik təhmın mın e İərmənig, kəni matol nətəligian rəhalah təskasik o nənə pətigəmiən nəghatian rəha Uhgın məsotəginian.

¹⁵ Nipəhriənən, nəuvein kəmotəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo mətəu-inu kəutetət iəu kəni motolkeikei məmə okotepət lak. Mətəu nəuvein kəutəni pətigəm əmə nanusiən təuvir rəha Kristo e nətəligian əhruahru. ¹⁶ Nətəmi mın u nətəligian rəhalah təhruahru əmə, ilah kəutəni pətigəm nanusiən təuvir mətəu-inu kotolkeikei iəu, kəni motəhrun məmə Uhgın təmələhu=pən iəu ikinu e kaləpus məmə iatəhtul pətigəm o nanusiən təuvir məmə in nipəhriənən. ¹⁷ Mətəu nəuvein iətəm kəutetət iəu, kəsotəni pətigəmiən Kristo e nikilah pəhriən, mətəu kəutol əmə mətəu-inu kotolkeikei məmə okəfəri aru ilah, kəni nikilah təhti məmə okotol nərahian kəm iəu rəueiu, nian iətatig e kaləpus. ¹⁸ Mətəu nati əha, in nati əpnapın əmə. Nəmə kəutol e nikilah pəhriən uə kəpə, mətəu nati asoli məmə kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Kristo, kəni inu tatol nikik tətagian.

¹⁹ Pəhriən, kəni nikik otagian mın mətəu iəkəhrun məmə e nəua nəfakian rəhatəmah, mine nasiruiən rəha Nərmın rəha İesu Kristo, in otəmiəgəh iəu e nərahian u, ²⁰ təhmen əmə məmə iəkəhrun vivi kəni matələhu=pən rəhak nətəligian məmə Uhgın otəsegəhanian məmə oiəkol nati kəti iətəm otol aulis iəu e nəhmti Uhgın, kəni iəkəhrun mə iəu oiəsəginian o nənə pətigəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. Mətəu rəueiu mine nian mın rəfin, nikik təskasik məmə, nəmə iatəmiəgəh uə iəkimis, mətəu iatisiai Kristo e nəmiəgəhian rəhak.

²¹ Tol lanəha mətəu-inu nəmiəgəhian rəhak in Kristo əmə, kəni nəmə iəkimis, in nati təuvir tapirəkis. ²² Okəmə iatəmiəgəh əhanəh, in təuvir o noliən uək nəuətin mın rəha Uhgın e nəhue nītəni. ? Kəni iəkətipin iətəm pəhruvən? ! İəkəruru! ²³ Rəueiu əha suaru keiu kətuəməhli aupən lak, mətəu iəkəkeikei ilau pəti. İəkolkeikei pik məmə iəkəpəh natigian u ikinu muvən meruh Kristo iətəm in təuvir agin mapirəkis natigian u ikinu. ²⁴ Kəni iəkəfu məmə iəkəkeikei matəmiəgəh e nəhue nītəni u o nasiruiən e təmah. ²⁵ Kəni mətəu-inu iəkəhrun məmə inu in nipəhriənən, kəni iəkəhrun məmə oiəkəmiəgəh o nasiruiən e təmah məmə nəhatətəiən rəhatəmah otevia, kəni onəkotəgin e nəhatətəiən rəhatəmah. ²⁶ Kəni e noliən əha, nian iəkuva mın meruh itəmah, nikitəmah otagian nəkotəni-vivi Kristo İesu, mətəu-inu iəu iəmitəlig=pa mın o təmah.

Nəhtulian əskasik

²⁷ Kəni nati asoli, itəmah onəkotəkeikei motol məmə noliən mın rəfin e nəmiəgəhian rəhatəmah okotəfən nisiaiən kəm nanusiən təuvir rəha İesu Kristo. Kəni nati əpnapın nəmə iəkuvnə uə iəsuvnəiən, pəh oiəkətu məmə nəutalkut əskasik e nətəligian kətiəh əmə, kəni məmə itəmah rəfin, itəmah nəutalkut e nətəligian kətiəh əmə o nəhtul əskasikian o nanusiən təuvir, ²⁸ kəni məmə nəsotəginian e rəhatəmah mın tikimır. Inu nəmtətiən pəhriən kəti o lah məmə Uhgın otərekin ilah, mətəu in otosmiəgəh itəmah. Uhgın otol natimnati mın əha rəfin. ²⁹ Otol lanəha mətəu-inu in təmegəhan məmə onəkotəhatətə e Kristo, kəni nati kəti mın, məmə onəkotos mın nahməiən ohni. ³⁰ Kitəh rəfin, nərahian əhmen əmə tatos itəh, iətəm itəmah nəmoteruh e rəhak nəmiəgəhian aupən, kəni rəueiu nəutətəu məmə iətatig əhanəh lan.

2

Kotakeikei mautohtaupən suaru rəha Iesu Kristo

¹ ?Nikitəmah təskasik e Kristo mətəu-inu nautol kətiəh itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ?Nəutətəu təuvir e nolkeikeiən rəhan, uə kəpə? !Əuəh! ?Məutauilim itəmah Narmın Rəha Uhgın, uə kəpə? !Əuəh! ?Mautol təuvir kəm təmah min kəni məutasəkəhruin pik itəmah min, uə kəpə? !Əuəh! ² Təuvir, pəh nətəligiən rəhatəmah tuva matol kətiəh; kəni motolkeikei itəmah min; kəni mautol pəti uək e nətəligiən kətiəh mine nikin təuvir. Konu, nəmə nautol natimnati min əha, in otol nikik tagiən pik agin. ³ E noliən kətiəh əmə, sotoliən nati məmə itəmah nəkotəuvir motapirəkis itəmah min nəuvein, kəni sotoliən nati kəti məmə nəkotəfəri aru itəmah lan. Mətəu otosiahu aru itəmah, kəni otətəlig pik e təmah min nəuvein tapirəkis itəmah əmə. ⁴ Kəni otasiru e təmah min e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Təsəuviriən məmə suah kəti tateh aru əmə rəhan nəmiəgəhiən.

⁵ Rəhatəmah nətəligiən otəkeikei məhmen e nətəligiən rəha Kristo Iesu iətəm tol lanu lan: ⁶ Kristo in təhmen əmə e Uhgın

mətəu in təməsalkutiən məmə in otəskəlim nepətiən rəha Uhgın,

⁷ mətəu təməpəh rəhan nepətiən, kəni təmuva məhmen e ioluək əmə kəti, kəni təmair e nəhue niftəni muva iətəmini əmə kəti.

⁸ Kəni nian in iətəmi kəti, niptəti təhmen əmə e tah, in təmosiahu aru in, mol nəuia Tatə Uhgın e natimnati rəfin muva mətəuarus mimiş. Kəni kəmol aulis in e nimişien e nigə kəməluau.

⁹ Mətəu-inu təmol lanəha, Uhgın təmləfəri agin in, kəni məfən nərgin kəm in iətəm tapirəkis nərgin min rəfin,

¹⁰ məmə e nərgi Iesu, natimnati rəfin iətəm kəutəmiəgəh ikin min rəfin e neai, mine nəhue niftəni, mine niki nitəni ləhtəni u ikin nətəmi kəməhmis ikin, okotasiəulin motəfən nisiaiən kəm in,

¹¹ kəni ilah rəfin okotəni pətigəm məmə Iesu Kristo in İərməniğ. Kəni noliən əha tətəfən nisiaiən kəm Tatə Uhgın.

İtəmah nəkotəhmen e nəhəgəhagiən

¹² Rəhak nətəmini min iətəm iəkolkeikei pik, nian kitah kəməutan, itəmah nəmautol nəuiak nian min rəfin. Kəni rəueiu, mətəu-inu iətətiğ isəu o təmah, itəmah aru nəkotəkeikei məutalkut pik təhmin məmə nəkotol nəuiak e natimnati min u: mətəu-inu ninotəhrun rəkis noliən əha rəha Kristo, otalkut əskasik o nitəu-pəniən suaru rəha nosmiəgəhiən. Otitəu=pən suaru əha e nəhmti Uhgın motərəmrumin motəgin.

¹³ Kəni otitəu=pən suaru əha mətəu Uhgın tatol uək e nəmiəgəhiən rəhatəmah məmə onəkotolkeikei məmə nəkotol nəuiən, kəni tətəfinə nəsanəniən kəm təmah məmə onəkotol pəhriən nəuiən.

¹⁴ E natimnati rəfin iətəm nautol, sotəgahti-əghatiən ohni, kəni məsotorgəhuiən itəmah min ohni ¹⁵ məmə nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru vivi, kəni kəseh-pəniən nərahien kəti lan, kəni itəmah nenəti Uhgın nətəm noliən ekəu-ekəu tikə e təmah, nian nəutətiğ e nəlugi nətəm kotəkəu-ekəu, iapinəpu min. Kəni itəmah nəkotəgəhag təhmen e məhau min e nəhue niftəni, ¹⁶ nəutəskəlim vivi nəghatiən e nəmiəgəhiən. Kəni otol natimnati ərəfin məmə nian Kristo tuva min, kəni iəkəfəri o təmah kəni oiəkəhrun məmə iəsaiu əpnəpiniən, nəhgik təsikəiən o nati əpnəpin əmə. ¹⁷ Noliən rəhatəmah rəha nəhatətəiən e Uhgın təhmen e sakrifais* kəti kəm Uhgın. Nəmə iəkimiş, kəni muva məhmen e sakrifais e wain iətəm katiuvi=pən ilau sakrifais rəhatəmah. Mətəu nati əpnəpin əmə, nikik tagiən

2:4 1Kor 10:24 **2:6** Jon 1:1-2; 17:5 **2:7** Jon 1:14; 2Kor 8:9 **2:8** Hip 5:8; 12:2 **2:9** Uək 2:33; Efəs 1:20-21; Hip 1:3-4 **2:10** Rom 14:11 **2:11** Rom 10:9 **2:16** Dan 12:3; Fil 1:10; 1Təs 2:19 * **2:17** Nian tepət nətəm İsrəl kotoh nati miəgəh min məutuvan e nigəm əpəha e Nime Rəha Uhgın məmə okotəfəki. Nian nəuvein katiuvi=pən wain o nəhu e nati miəgəh iətəm nigəm tatus təhmen e nəfəniən kəm Uhgın.

əmə kitah min itəmah. ¹⁸ Kəni e noliən kətiəh əmə, nikitəmah təkeikei magiən kitah min itəmah.

Timoti mine Epafrotaetəs

¹⁹ Nəmə İərməniğ İesu tegəhan, iəkolkeikei məmə iəkahli=pinə Timoti tuvnə meruh itəmah məmə nian iəkətau nanusiən e təmah, iəu min, nikik otagiən. ²⁰ Suah kəti tikə min u ikinu rəhan nətəligiən təhmen e rəha Timoti, iətəm nikin təhti pik itəmah. ²¹ Nətəmi pisin pisin kəutətəlig aru e uək min rəhalah, məsotətəligiən e uək rəha İesu Kristo.

²² Mətəu itəmah nəkotəhrun məmə nian rəfin Timoti tatol əhro uək rəha Uhgın lanu, kəni rəhan uək in təuvir, kəni təhmen e suakəku tatol uək ilau rəhan tatə, in təmasiru lak e uək rəha nanusiən təuvir. ²³ Mətəu-inu o nati əha, nikik tətəhti məmə nian oikəhrun məmə rəhak natigiən otəhro lanu, oikəhli=pinə uəhai əmə tuvən meh itəmah, ²⁴ kəni iətəhatətə e İərməniğ məmə otəsuvəhiən iəu min iəkuvnə meh itəmah.

²⁵ Mətəu nikik təhti məmə oikəkeikei mahli=pinə Epafrotaetəs titəlig=pinə meh itəmah. In piak iətəm iətiəuva kətiəh matuol uək kətiəh, kəni mətuəluagin e nəluəginien kətiəh rəha Uhgın. Aupən, nəmotəhli=pa e nərgitəmah məmə otuva məni pətigəm kəm iəu nanusiən rəhatəmah, kəni məmə otasiru lak. ²⁶ Mətəu rəueiu, in tolkeikei pik məmə oteruh rəfin itəmah, kəni mətətau tərəh pik mətəu-inu itəmah ninotətau rəkis məmə in tatimis.† ²⁷ Pəhriən, in təmatimis pik, iuəkir əmə timis. Mətəu Uhgın təmasək əhruin pik in. Kəni masək əhruin min iəu, nian təmol vivi in e nimisiən rəhan. Mətəu nəmə təmimis pəhriən, otol nikik titəgit pik. ²⁸ Mətəu-inu Uhgın təmol vivi in, kəni nikik tagiən pik o nahli-pinəiən məmə nikitəmah otagiən nian onəkoteruh, kəni məmə iəu iəkalu lan nikik təsəhti minien nimisiən əha təmos. ²⁹ Nikitəmah otəkeikei magiən məmə onəkoteruh min, təhmen məmə in piatəmah kəti e İərməniğ. Kəni otəfən nisiaiən kəm nətəmi kotəhmen əmə lan, ³⁰ mətəu-inu iuəkir in timis o uək rəha Kristo, məsəginien o rəhan nəmiəgəhiən e nian əskasik min məmə in otasiru lak nian rəhatəmah suaru tikə o nasiruiən.

3

Suaru pəhriən o nosiən noliən əhruahru

¹ Rəhak min nətəmimi iətəm iəkolkeikei pik, pəh iəkəni nipiłga nəghatiən nəuветin min. Otagiən o İərməniğ. Kəni iəkətei min əmə nəghatiən kətiəh iətəm iəmətei kəm təmah aupən, mətəu səniəmə in nati tiəkis ohniəu, kəni in otasiru e təmah mahtipəsig e təmah o nəghatiən eiua min.

² Rəueiu, iətəni kəm təmah məmə, ! Onəutətau itəmah o nətəmi u kəutəni məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın! !Nətəligiən rəhalah tərəh! !İlah kəutuh məutərəkən əmə nəman! !İlah kotəhmen e kuri arpin min!* ³ Mətəu kitah u nenəti Uhgın pəhriən min iətəm in təmətei rəkis noliən tərəh min e nikitah, kəni Narmin Rəha Uhgın tatol məmə kitah kotəhrun nəfakiən kəm Uhgın e rəhatah nəmiəgəhiən. Kəni kitah okotəfəri pik itah o Kristo İesu kəni moutarəriə əmə lan, mətəu səniəmə in nati kəti iətəm kitah aru kəmotol e nipiətəh o nosmiəgəhiən itah. ⁴ Mətəu aupən, rəhak natimnati lanəha iətəm iəmətarəriə lan o nosmiəgəhiən iəu, nətəm İsrel kəmotakil məmə ilah kotəuvir agin.

Kəni nəmə suah kəti nikin təhti məmə təhrun narəriəiən əmə e natimnati tol lanəha, mətəu rəhak natimnati kotol lanəha tapirəkis agin. ⁵ Tipik min ilah nətəm İsrel əhruahru, kəni iəmsipən e nəuaniləuis rəha Benjəmin. Nian iəmos nian eit əhruahru, kəni

2:18 Fil 3:1; 4:4 **2:21** 2Tim 4:10 **2:25** Fil 4:18 † **2:26** Məta Epafrotaetəs təmətau tərəh mətəu-inu təsolkeikeiən məmə nikilah otahmə ohni o rəhan nimisiən. * **3:2** Nətəmimi nəuvein rəha İsrel kəməutəgəgun niməfaki məmə okəkeikei kəhgi=pən suah kəti, kəni in təkeikei mītəu=pən Lou rəha nətəm İsrel məmə in otəhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu Pol təsolkeikeiən ilah mətəu ilah kəuteiua məutərəkən nəhatətəiən rəha niməfaki. Nətəmi min əha kotəhmen e kuri arpin min u kəutol nərahien. **3:3** Rom 2:29 **3:4** Uək 22:3

kəhgi=pən iəu.[†] Nəmə kətəni nətəm Isrel əhruahru, mə iəu kəti u! Aupən, iəu Farəsi kəti, kəni iəmatitəu=pən vivi Lou. ⁶ İəmolkeikei pik məmə nəfakian kəm Uhgın in təhruahru agın, tol lanəha, iəmol nərahian kəm nətəm kəutəhatətə e İesu. Mətəu-inu e rəhak nətəligian, ilah kəmotol nəfakian kəm Uhgın tamikmik.[‡] Kəməseh=paian nati tərəh kəti mine e nəmiəgəhian rəhak mətəu-inu iəmitəu=pən rəfin lou min rəha nati Isrel.

⁷ Mətəu natimnati min rəfin əha iətəm iəmətarəriə e lah aupən, kəni niki təhti ilah kotəuvir pik agın, mətəu rəueiu əha iateruh məmə ilah nati əpnapin əmə mətəu-inu inəhrun nati iətəm Kristo təmol. ⁸ Mətəu təsolian naunun əha ikin əha. Kəni rəueiu iətakil məmə natimnati rəfin agın, ilah nati əpnapin əmə mətəu-inu iateruh nati kəti iətəm in təuvir pik agın, məmə iəkəhrun Kristo İesu, İərmənig rəhak. İəməpəh rəfin ilah o İesu. İətakil ilah təhmen e nımənəri k məmə iəkəhrun vivi Kristo, ⁹ kəni məmə iəkuol kətiəh itimlau min. Kəni nəmə iəu aru iətalkut məmə iəkəitəu=pən Lou, kəni Uhgın təseruhian iəu məmə iəkəhruahru. Mətəu nəmə iətəhatətə əmə e Kristo, kəni in tətəruh iəu məmə iəkəhruahru. Uhgın tatol əmə iəu iətəmi əhruahru e nəhatətian rəhak.

¹⁰ İəkolkeikei məmə iəkəhrun təhmin min Kristo, mine nəsanənian iətəm Uhgın təmol in təmiəgəh min e nımisiən. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva iuəkir ohni nian iəkətuə nəhməian təhmen e nəhməian iətəm in təmətuə. Kəni iəkolkeikei məmə iəkuva məhmen lan e nımisiən rəhan, ¹¹ kəni e suaru əha, iəkəhrun nələhu-pəniən əskasik rəhak nətəligian lan məmə, iəu min, Uhgın otol iəkəmiəgəh min.

Pol təmalkut əskasik məmə in otəhrun təhmin Kristo

¹² İəsənian məmə inos rəkis natimnati min əha, kəni məmə e nəmiəgəhian rəhak əha rəueiu, iəu iəkəhruahru vivi. Kəpə. Mətəu iəmitəu mətəalkut pik məmə iəkos maskəlim natimnati min əha rəhak, mətəu-inu Kristo İesu təmitəu iəu kəni maskəlim tiəkis. Mol iəu rəhan, məmə iəkos natimnati min əha. ¹³ Piak min, iəsənian məmə inos rəkis natimnati min əha. Kəpə. Mətəu iəu iəkəhmen e suah kəti tətəiu e naiuiən kəti, kəni nati kətiəh əmə iətəm iətalkut ohni, məmə iəkalu e natimnati e nəmtəhk, mətəalkut pik matos nəmnəhəgian o nati iətəm tətəməhli aupən lak, ¹⁴ kəni təhmen e suah kəti iətəm tətəiu məmə otaupən mos nətəouiən, kəni iəu iətəiu o nosian nəua nalkutian rəhak. Kəni nəua nalkutian əha in nəmiəgəhian vi e Kristo İesu iətəm Uhgın təmauin lak məmə iəkos.

¹⁵ Kəni kitəh rəfin nətəm kinotəskasik rəkis e nəmiəgəhian rəhatah, okotəkeikei mo-təskəlim nətəligian min əha. Mətəu nəmə itəmah nəuvein nətəligian rəhatəmah tol pisin e nati u, pəh Uhgın otol tagəhəg kəm təmah nətəligian iətəm təhruahru. ¹⁶ Mətəu nati agın ko məmə kotohtəu=pən suaru iətəm kinotəhrun rəkis.

¹⁷ Piak min, əhuva kətiəh məutohtəu=pən nime i nəhlkək, iətəm iəu inol rəkis nəkotəruh, kəni motəruh mətig nətəm kəutohtəu=pən nime i nəhlkitimah. ¹⁸ Otitəu=pən nime i nəhlkitimah mətəu-inu inəni=pinə rəkis kəm təmah nian tətəp, kəni rəueiu nəhu nəhmtək tətəiu ohni məmə, nətəmini tətəp rəhalah naliuəkian tətəgəhun məmə ilah tiki mır min rəha nənusiən təuvir rəha Kristo məmə in təmimis e nig i kəməluau. ¹⁹ Uhgın otərəkin ilah. Kəutətəlig pik əmə e natimnati min tərəh u niki lah tolkeikei. Kəni natimnati min əha, in uhgın rəhalah, kəni məutəfəri ilah o noliən natimnati iətəmi tol naulisən, kəni motəfəri ilah o natimnati rəha nəhue niftəni.

²⁰ Mətəu kitəh nətəmi rəha nəgəu e neai, kəutəhtəhnin İosmiəgəh iətəm otsipən e nəgəu e neai, u İərmənig İesu Kristo. ²¹ Kəni in otəuhlin nıpətəitəh əpəu rəha nəhue niftəni u, kəni mol təhmen e rəha Kristo nian təməmiəgəh e nımisiən. İn otol lanəha e nəsanənian rəhan iətəm otələhu=pən natimnati rəfin e rəhan narmənigian.

[†] 3:5 Lou rəha nətəm Isrel tətəni məmə nian iəpəu iərman tinos nian eit əhruahru, kəni okəkeikei kəhgi=pən in. 3:5 Luk 1:59; Uək 23:6; 2Kor 11:22 [‡] 3:6 Aupən Pol niki təhti məmə İesu Kristo in ieiua kəti, kəni tol lanəha, Pol təmol nərahian kəm nıməfaki. Afın-to Uək 8:3; 22:4; 26:9-11. 3:6 Uək 8:3 3:7 Mat 13:44-46 3:9 Rom 3:21-22 3:10 Rom 6:3-5; 8:17 3:12 1Tim 6:12,19 3:14 1Kor 9:24 3:15 1Kor 2:6 3:17 1Kor 4:16 3:19 Rom 16:18 3:20 Efəs 2:6,19 3:21 1Kor 15:28,42-53

4

¹ Tol lanəha, rəhak mın, otəhtul əskasik lankonu lan e İərmənig. İəkolkeikei itəmah kəni molkeikei pik məmə iəkeruh mın itəmah. Rəhak mın nətəmimi, nəmiəgəhiən rəhatəmah iətəm təhruahru tatol nikik tətəgiən, kəni itəmah nəua nalkutiən rəhak iətəm təuvir əgin.

Pol təməfəri nətəligiən rəhalah

² İuotia mine Sintike, iəkəni=pinə əskasik kəm təlau məmə nəkuəpəh noliən u məmə nəsuətəligiən e təlau mın, mətəu-inu İərmənig rəhatəlau pəti.

³ Əuəh, kəni ik mın,* iətəm kilau mın ik kəmuol uək nuvəh rəkis, iəkolkeikei məmə nəkasiru e pəta mil u, mətəu-inu iəmol pik uək itimahal mil lau. Kəmuasiru lak mətəuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha İesu Kristo, itimah Klemən mine piak mın nəuvein mın iətəm kəmotasiru e uək. Uhgın təmətei nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən.

⁴ Otagiən o İərmənig nian rəfin. !Kəni iəkəni mın, otagiən! ⁵ Otol kəm nətəmimi məmə okoteruh məmə itəmah nətəmi rəhatəmah nətəligiən timətig. Kəni məsotaluiən məmə otəsuvəhiən İərmənig titəlig=pa mın. ⁶ Nikitəmah təsəhti pikien natimnati mın, nati əpnəpən in nati asoli uə nati əkəku əmə, mətəu e natimnati mın rəfin, otəfaki=pən əmə kəm Uhgın o nati itəmah nəkotolkeikei. Kəni nian nəkotəfaki motətapuəh ohni, motəni kəm in məmə nikitəmah tagiən o rəhan nəuviriən. ⁷ Kəni Uhgın otəfinə kəm təmah nəməlinuiən iətəm iahgin pik tapirəkis nəhruniən rəfin rəha nətəmimi. Kəni nəməlinuiən əha otərmənig vivi e nikitəmah mine nətəligiən rəhatəmah mətəu-inu nəutəhatətə e Kristo İesu.

⁸ Kəni rəueiu piak mın, otətəlig e natimnati mın iətəm tol nıpəhriəniən, iətəm tətəskəlim nisiaiən, iətəm təhruahru, iətəm noliən tərəh tikə lan, iətəm kitah kotolkeikei, iətəm nərgilah kotəuvir, iətəm kotəuvir pik, iətəm nətəmimi kəutəni-vivi. Otətəlig e natimnati mın əha. ⁹ Otol nati nak iətəm iəməgətuən itəmah lan, iətəm nəmotos e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni otol mın nati nak iətəm iəu iəməni, kəni otol nati nak nəmotəh=pa lak. Nian nəkotol lanəha, kəni Uhgın iətəm tətəfinə nəməlinuiən kəm təmah, otətan itəmah mın e nian mın rəfin.

Pol nikin tagiən o nasiruiən rəhalah

¹⁰ Nikik tagiən iətəni-vivi İərmənig mətəu-inu nuvəh nəuvetin nəməsotasiruiən lak, mətəu əha rəueiu nikitəmah təhti mın iəu. Nıpəhriəniən nəməutətəlig pik lak, mətəu suaru tikə məmə nəkotasiru lak. ¹¹ İəsəniən nati u mətəu-inu natimnati iətəm iəu iəkolkeikei tikə ohniəu, kəpə. Mətəu-inu rəueiu iəkəhrun suaru məmə nikik tagiən əmə nian rəfin, nati əpnəpən rəhak natigien in təuvir uə tərəh. ¹² İəkəhrun suaru rəha nagiəniən nəmə rəhak natimnati tikə, uə nəmə rəhak natimnati tepət. İnəhrun rəkis suaru oneuən əha e nian rəfin, nəmə nəgək nauəniən tepət uə təkəku əmə, nəmə rəhak nautə tepət uə təkəku əmə. ¹³ Mətəu-inu Kristo tətəfa rəhan nəsanəniən kəm iəu, kəni iəkəhrun naliuəkien e nəuviriən uə nərahien.

¹⁴ Mətəu itəmah nəmotol noliən təuvir nian nəmotasiru lak e nərahien iətəm iəmatig lan. ¹⁵ Nıpəhriəniən, itəmah nətəm Filipai ninotəhrun rəkis məmə nian nəmotətuəuin mətəuə nanusiən təuvir e İesu Kristo, nian iəmiet imatəmah ikin Masetoniə, itəmah əmə u nəmotasiru lak e məni. Nıməfaki kəti mın tikə iətəm təməfa natimnati nəuvein kəm iəu. ¹⁶ Kəni nian iəmuven iuəkir əmə, e taun Təsəlonaiyə, mətətig əpəha ikin, nəmotəhli=pa mın məni kəm iəu, kəni səniəmə mau kətiəh əmə. ¹⁷ Səniəmə iətəsal e məni məmə nəkotəfa kəm iəu, mətəu iəkolkeikei məmə Uhgın oteruh nəuviriən əha kəni mətəu itəmah lan.

4:1 1Təs 2:19-20 * 4:3 Kəruru məmə iətəmi pəh u. Məta ioluək əha kəti rəha Pol, təhmen e Timoti uə Sailəs uə Luk uə suah kəti mın. 4:3 Luk 10:20 4:5 Hip 10:25; Jem 5:8-9 4:6 Mat 6:25-34; Kol 4:2 4:7 Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 4:9 Rom 16:20 4:13 2Kor 12:10 4:15 2Kor 11:9

¹⁸ Iamos rəfin məni iətəm nəmotahli=pa kəm iəu, kəni in təhmen mapirəkis, mətəu nian Epafrotaetəs təmos natimnati mın u muva kəm iəu, rəueiu rəhak natimnati rəfin tepət. Itəmah nəmotəfən nati kəti kəm Uhgın təhmen e sakrifais iətəm nəmiəvin təuvir. In tatos əmə, nıkin tətagiən ohni.

¹⁹ Kəni Uhgın rəhak in otəfinə kəm təmah natimnati rəfin iətəm təhruahru o nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni rəhan rəfin nəfəniən kəutsipən e rəhan nautə tepət təuvir, kəni məutsipən e Kristo Iesu.

²⁰ Pəh nətəmimi rəfin okotisiai Uhgın Tatə rəhatah tatuvən mətuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²¹ Iətəni təuvir kəm təmah rəfin iətəm nəutəhatətə e Kristo Iesu. Piatah mın, itəmah milah u ikinu kəutəni mın təuvir kəm təmah. ²² Nətəmimi mın rəfin iətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, kəutəni=pinə təuvir kəm təmah, kəni ilah mın əpəha e nimə rəha Sisə kəutəni təuvir pık kəm təmah.

²³ Pəh İərməniğ Iesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

Kolosi

Nauəuə iətəm Pol təmätei tuvən kəm nəfaki min ikin Kolosi Nəghatən əkuəkır rəha nauəuə u Kolosi

?Pəh təmätei nauəuə u? Aposil Pol təmätei nauəuə u.

?Təmätei tatuvən kəm pəh? Təmätei tatuvən kəm niməfaki əpəha Kolosi, taun asoli kəti əpəha nitəni asoli Esia.

?Natigian təhro lanu nian təmätei? Kətəni məmə nəmə təhro Epafras təmətuəuin niməfaki əha Kolosi. Pol təsuvəniən meruh niməfaki əha, mətəu nəgətuən eiua nəuvein kəməhuva e niməfaki. Kətəni məmə okotəkeikei motohtəu=pən suaru nəuvein rəha nətuakəmiən rəha nauəniən mine nəmnimiən, kəni motəfaki kəm nagelo min, mautəni məmə Kristo in səniəmə ilis pik. Kautəni məmə kautos nəhruniən nəuvein iətəm kəutəhluəig, mautəni məmə nəhruniən mine noliən rəha iətəmini in nati kəti iətəm tepət pik.

?Təmätei nauəuə u o nak? Pol təmätei nauəuə u məmə otətei rəkis nəgətuəniən eiua min iətəm kəutatig e niməfaki. Molkeikei məmə otəni pətigəm məmə Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin, kəni nəfaki min okəsotarəriə e nəgətuəniən eiua min əha, mətəu-inu ilah nati əpnəpin əmə.

Pol təmətuəuin rəhan nəghatən

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis iəu. İtimlau piatah Timoti iətuatig, ² kəni nikitimlau tətəgiən məmə iəkuəghati kəm təmah e nauəuə u, iətəm iətuətei mətəuhli=pinə kəm təmah nətəmini rəha Uhgın əpəha Kolosi, inu piak min mine nəuvini kəm min e Kristo iətəm nəutəhatətə əskasik lan. İtimlau iətuəfaki məmə nəuviriən mine nəməlinuəni rəha Uhgın Tatə rəhatah in otəkeikei mətətig o təmah.

Pol təməni-vivi Uhgın o nətəm Kolosi

³ Nian iəkəutəfaki o təmah kəm Uhgın u tatə rəha İərməniğ İesu Kristo, kəni nian rəfin iəutəni tagkiu kəm in o rəhan uək e nəmiəğəhiən rəhatəmah, ⁴ mətəu-inu itimah iəmotətəu məmə rəhatəmah nəhatətəniən təskasik ohni mine nolkeikeiən rəhatəmah tatuvən o nətəmini nətəm kəutəfaki. ⁵ Nəhatətəniən mine nolkeikeiən rəhatəmah tol lanu lan mətəu itəmah nəkotəhrun vivi e nikitəmah məmə Uhgın otəfinə kəm təmah nati nak iətəm təmol əpenə-penə lan əpəha ilis e negəu e neai. Nəmotətəu rəkis natimnati min əha e nəghatən pəhriən, inu nanusiən təuvir rəha İesu Kristo.

⁶ İkin min rəfin e nəhue nitəni min, nətəmini kəutəni pətigəmiən nanusiən təuvir, kəni tətəuə e nəuan məteviə matol vivi nəmiəğəhiən rəha nətəmini tepət. Tol əmə məmə inu nian itəmah nəmotətəu mətəhrun nıpəhriənən əha e nəuviriən rəha Uhgın, kəni tateviə min mətəuə e rəhatəmah nəmiəğəhiən. ⁷ Inu suah u Epafras, tinəni rəkis nəghatən u kəm təmah. In iətəmini təuvir kəti iətəm in slef kəti rəha Kristo itimlau min iətəm tatos rəhatimlau nəghatən. In iətəmini kəti tətəhtul əskasik o noliən uək rəha Kristo, kəni mətəsiu e təmah. ⁸ In təməni kəm timlau nolkeikeiən rəhatəmah iətəm Narmın Rəha Uhgın təməfinə kəm təmah, kəni nautolkeikei nətəmini lan.

⁹ Tol lanu, nian itimah iəmotətəu nanusiən əha, kəni iəutəfaki e nian rəfin o təmah. İəutəpuəh o Uhgın məmə in otətəlmın itəmah e rəhan nətəligiən mine neinatigian pəh nəkotəhrun vivi rəfin nəuiən.

¹⁰ İəutəfaki lanu məmə naliuəkiən rəhatəmah otəfən nisiaiən kəm Uhgın pəh tol nikin tətəgiən ohni, kəni məmə rəhatəmah nəmiəğəhiən otəuə e nəuan iətəm təuvir o uək rəfin rəha Uhgın iətəm nautol. Pəh Uhgın otəsiu e təmah məmə nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Iəutəfaki məmə nəsanəniən asoli rəha Uhgın otol itəmah nəkotəsanən e nian nərahien otuva. Pəh onəutəhtul əskasik kəni nətəligiən rəhatəmah təfəməh, kəni nagiəniən tətətig e təmah, ¹² kəni nəkotəni kəm Tatə Uhgın məmə nikitəmah tətəgiən o natimnati iətəm təmol. In təmol itəmah nəkotəhruahru, məmə nəkotəhruən nosiən nautə rəha Uhgın iətəm otəpanuva. Onəkotos rəhatəmah nautə təhmen e nətəmini rəfin iətəm kəutəfaki mautaliuək e nəhagəhagiən rəha Uhgın.

¹³ Kəni Uhgın təmol lanəha nian in təmos rəkis itah e narmənigiən rəha napinəpuian, minol itah kinəhuva e narmənigiən rəha Nətin iətəm in tolkeikei pik. ¹⁴ Nətin təmos nimeitah, mos nalpinien rəhatah, kəni mitis itah e nalpinien rəha təfagə, inəha təmafəl itah e təfagə tərəh min rəhatah.

Kristo in ilis tapirəkis natimnati rəfin

¹⁵ Nəti Uhgın iətəm nətəmini kəmoteruh, in təhmen=pən əmə e rəhan tatə iətəm nətəmini kəsotehian.

Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərmənig e natimnati min rəfin u. ¹⁶ In ilis mətəu-inu in təmol natimnati min rəfin e nəhue niftəni u, mine neai, natimnati iətəm kateh ilah uə kəsehian ilah, u nagelo min, mine iərmis min, mine narmin tərəh min, mine iərmənig min rəfin. Kəni in təmol natimnati min rəfin u məmə rəhan.

¹⁷ Kəni in təmaupən matig rəkis e natimnati min rəfin. Kəni natimnati min rəfin kəutətig mətəu-inu nəsanəniən rəhan tətəskəlim ilah.

¹⁸ Kəni in əmə tətəhtul aupən o niməfaki, kəni niməfaki in tatol uək təhmen=pən e nipətin, kəni in rəhn-kapə.

Kəni in nəukəti niməfaki, inəha in iətəmi iətəm in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisiən. Tol lanəha, in ilis e natimnati min rəfin.

¹⁹ Uhgın nikin tagiən məmə e nətəligiən rəhan, nəmiəgəhiən mine nəsanəniən rəfin rəhan tətətig əmə e Kristo, kəni tol lanəha Kristo in ilis e natimnati min rəfin.

²⁰ Kəni e Kristo, Uhgın təmələhu nəməlinuiən nian nira Kristo təmaiu e nigə kəməluau, kəni nətəmini, mine nati miəgəh min, mine nagelo min, mine iərmis min, mine natimnati min rəfin kəməhuva motuhapumən ilah min e Narmənigiən Rəha Uhgın.

E Kristo əmə Uhgın təmol natimnati min əha.

²¹ Aupən ikin, itəmah nəməutan isəu o Uhgın, kəni itəmah tikimər min rəhan e nətəligiən rəhatəmah, kəni nəmautol təfagə tərəh. ²² Mətəu rəueiu əha, Uhgın təmol məmə itəmah nəməhuva motol kətiəh e təmah min e nimisiən rəha Kristo u nipətin təməhkul e nigə kəməluau. Uhgın təmol lanəha məmə otos itəmah nəkəhuva iuəkər ohni, kəni məutəhruahru e nəhmtin, kəni rəhatəmah noliən tərəh min tikə, kəni Uhgın otəseruhiən nipəgnəmtin tərəh kəti e təmah mətəu nəkotəpiə. ²³ Natimnati min u tol lanəha nəmə itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən e Iesu. Nəmotətəu nanusiən təuvir iətəm tətəgətin natimnati iətəm Uhgın otol kəm təmah əpəha e negəu e neai, kəni rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətəhtul əskasik e natimnati min əha. Nanusiən təuvir u, iətəm nəmautətəu rəkis, kəmətanus pətigəm ikin min e nitəni min, kəni iəu Pol, Uhgın təmauin lak məmə iətəni pətigəm nanusiən təuvir əha.

Pol tatol uək rəha niməfaki

²⁴ Nikik tagiən məmə iəkətəu nəhməiən e nipətik o rəhatəmah nəhatətəiən. Kristo təmətəu nəhməiən e nipətin məmə niməfaki otair. Kəni e suaru kətiəh əmə, iəu min iətətəu nəhməiən e nipətik o nipəti Kristo, u inu in niməfaki, məmə oteviə məskasik. Kəni tol lanu, uək iətəm Iesu təmətuəuin, iəkolkeikei məmə iəkəsiru e uək rəha Iesu o niməfaki, kəni

mətatəu naməhiən ohni. ²⁵ Uhgin əmə təmləfəri iəu məmə iəkol uək e niməfaki rəhan. Rəueiu əha, iəkəhrun nasiruiən e təmah e uək iətəm Uhgin təmələhu=pən e nəhlmək. Rəhak uək məmə iətəni pətigəm nəghatən min rəfin rəha Uhgin pəh nəkotəhrun vivi, ²⁶ nəghatən əha in nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgin iətəm təmətləhuaig o nətəmini rəfin aupən ikin, mətəu rəueiu əha Uhgin tinitis nīpətin kəm rəhan min nətəmini.

²⁷ Kəni Uhgin nikin tagiən əmə məmə otəni pətigəm natimnati təuvir min rəha Iesu kəm təmah, nətəm Nanihlua* min u kəsəniə məmə itəmah nətəm Isrel, məmə onəkotəhrun min. Nəlpəkəuiən oneuən iətəm təuvir rəha Uhgin, tol lanəha, Kristo təmos nikitəmah, kəni nəkotəhrun mətəhatətə lan məmə onəkotos rəhan nəuviriən iətəm təuvir ağin u əpəha e nəgəu e neai.

²⁸ Kəni itəmah iəutəni pətigəm Kristo kəm nətəmini rəfin. Kəni iəutəni əskasik məutəhgi-pəri nikilah lan, kəni məutəgətu ilah e neinatigien təuvir, məmə ilah kəhuva nəfaki min iətəm kəutəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən e Kristo. ²⁹ İatol uək əskasik o nati əha, kəni nian rəfin iatol uək əskasik pik e nəsanəniən asoli rəha Kristo iətəm tatol uək e nəmiəgəhiən rəhak.

2

Nəkotəkeiki mətəhatətə əskasik e Iesu

¹ İəkolkeiki məmə nəkotəhrun məmə iəu iatol uək əskasik ağin o təmah nətəm Kolosi, mine nətəm Laotisiə, mine nəuvein min nətəm kəutəfaki mətəu iəsehiən ilah. ² İatol uək lanu o nəfəriən nətəligiən rəhatəmah rəfin, kəni məmə nikitəmah rəfin otəsanən. İəkolkeiki məmə itəmah onəkotolkeiki itəmah min, kəni tol lanəha, onəkəhuva kətiəh e nətəligiən mine nikin. İatol uək o təmah məmə onəkotəhrun vivi mətəhrun rəfin nəghatən pəhriən rəha Uhgin iətəm aupən təmətləhuaig mətəu rəueiu tinitigəm=pa. Kəni nəlpəkəuiən oneuən əha, in Kristo, ³ iətəm Uhgin təmoriarun neinatigien mine nəhruniən təuvir min rəfin rəhan tətətig lan.

⁴ İəu iətəghati lanu kəm təmah o nasisigien e nəghatən eiue min rəha nətəmini iətəm tətəhiən o niuvi rəkisiən rəhatəmah nətəligiən. ⁵ Tol mə iətətig pau isəu o təmah, mətəu nikik təhti pik itəmah. Kəni nikik tagiən pik mətəu-inu iəmətəu məmə rəhatəmah nətəligiən kətiəh əmə, kəni itəmah nətəhatətə əskasik əmə e Kristo.

Rəhatəmah nəmiəgəhiən otəkeiki mətatig əmə e Kristo.

⁶ Mətəu inko itəmah nəmos Kristo Iesu məmə in İərməniğ rəhatəmah, kəni onəkotəkeiki məutohtəu=pən əskasik in. ⁷ Otəskəlim Kristo tiəkis təhmen e noki nigə tətəiuiəu mələs niftəni, kəni pəh rəhatəmah nəmiəgəhiən teviə məskasik lan. Pəh rəhatəmah nəhatətəiən otəkeiki meviə mətəskasik e nian rəfin, nəhatətəiən inu kəməgətu itəmah lan aupən. Kəni nian rəfin otəkeiki məutəni kəm Uhgin məmə nikitəmah təməri məriauəh e nəgiəniən o natimnati iətəm təmol o təmah.

⁸ Otətuə vivi itəmah məmə nətəmini kəsotəskəlimiən kəni məsotiuvə minian itəmah e nəgətuəniən eiue min rəhalah. Nəgətuə eiue min əha tətətuə=pən nətəligiən rəha nətəmini əmə mine nəukəti lou min iətəm tətəghati e natimnati rəha niftəni əmə. Nəghatən min əha tatsipən e nətəligiən əuas min rəha nətəmini, mətəu kəsotsipəniən e Kristo.

⁹ Kəni Kristo in Uhgin. Kəni in təmuva mos nīpəti iətəmini təhmen e tah, kəni natimnati rəfin rəha Uhgin tətətig lan. ¹⁰ Kəni nian nəmotəhatətə e Kristo, kəni Uhgin in təməfən natimnati rəfin rəha nəuviriən kəm təmah. Kəni Kristo tətərməniğ e nətəmini mine natimnati rəfin u kəutərməniğ e nəhue niftəni mine neai. ¹¹ Kəni nati kəti min e Kristo. Nian itəmah nəmotəhatətə lan, kəni in təməhgi=pən itəmah. Mətəu səniəmə nəhgi-pəniən rəha nīpətin u nətəmini kəutol, mətəu nəhgi-pəniən rəha nikitəmah iətəm Iesu təmol. In

^{1:26} Rom 16:25-26; Efəs 3:2-9 * ^{1:27} Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksınəri. ^{1:29} Efəs 3:7,20; Fil 4:13 ^{2:3} 1Kor 1:24,30 ^{2:4} Rom 16:18 ^{2:5} 1Kor 5:3 ^{2:7} Efəs 3:17 ^{2:9} Jon 1:14,16 ^{2:10} Efəs 1:21-22

təmätei rækis nətəligiən mine noliən tərəh min e rəhatəmah nəmiəgəhiən. ¹² Kəni e nian kəməueiu itəmah e nəhu, in nəmtətiən kəti məmə nəmiəgəhiən aupən rəha təfagə tərəh rəhatəmah kəutohmis kəni katitənim ilah Iesu. Kəni Uhgīn təməmiəgəh min itəmah e nəmiəgəhiən vi min itəmah Iesu, mətəu-inu nəməutəhatətə e nəsanəniən asoli rəha Uhgīn iətəm təmol Iesu təmiəgəh min e nīmisiən.

¹³ Aupən ikin, nian Uhgīn təməsətei rækis əhanəhiən noliən tərəh min e nikitəmah, kəni e nəhmtin, təhmen məmə itəmah nəmoħmis rækis e noliən tərəh min əha.* Mətəu nian nəməhuva motol kətiəh itəmah Iesu, kəni Uhgīn təmosmiəgəh min itəmah min. Uhgīn təmafəl rækis noliən tərəh min rəhatah malu lan. ¹⁴ Nian kitah kəmautol noliən tərəh, kəni kəmautəhti Lou rəha Mosis iətəm tətəni məmə okohmis o noliən tərəh min əha, kəni tatətu=pa nīpəgnəmti nəghatiən min kəm tah. Mətəu Uhgīn təməhti=pən nəghatiən min əha e nīgi kəməluau, kəni nəsanəniən rəhalah tikə. ¹⁵ E nīgi kəməluau əha, Kristo in təməhpahu nəsanəniən rəha iərməniğ min rəfin, kəni təmərəkin narməniğ iən rəha iərmis min təhmen=pən məmə in təməhpahu ilah e nəluəgiən asoli kəti. Kəni rəueiu əha, in təmol rəhan tikimīr min kəməhuva nati əpnəpīn əmə e nəhmti nətəmini.

Iesu tətərməniğ e təmah

¹⁶ Tol min lanəha, nəsotətəligiən e nəghatiən rəha nətəmini nətəm kəutələhu pəsīğ məmə nəsotoliən natimnati nəuvein, məsotuniən nauəniən kəti uə məsotəmmiən nəmmiən kəti. Sotətəligiən e nəghatiən rəhalah iətəm kəutəni məmə nəkol natimnati min u e nian asim min, uə e nian rəha məuiğ vi min, uə e nian rəha Sapət. ¹⁷ Lou min u rəhalah əha kəutəghati lan, kəutəgətu=pən nīpəhriən kəti iətəm tətəu, mətəu nīpəhriən əha, in Kristo pisin əmə.

¹⁸ Nətəmini nəuvein kəutəfəri pik mətəu-inu ilah kəutəni məmə kinauteruh nəməhlairiən min nəuvein iətəm nīpətīlah tatīğ. Ilah kəutəni kəm təmah məmə nəkotəkeikei motol natimnati nəuvein iətəm tətəgətu məmə rəhatəmah nətəligiən teiui, kəni itəmah onəkotəkeikei məutəfaki kəm nagelo min. Sotohtəu-pəniən nətəligiən rəhalah. Nətəligiən min əha iətəmini əmə tatol. Kəni nəmə nəkotohtəu=pən nəghatiən rəhalah, itəmah onəkotəmkarəpən e rəhatəmah nəmiəgəhiən. Mətəu nətəmi min əha kəutəfəri ilah o nati nīpətīn tikə. ¹⁹ Nətəmi min əha kəsotəskəlimiən nəgətu iən pəhriən rəha Kristo tiəkis məsotoliən kətiəh ilah Kristo. Mətəu Iesu təhmen=pən məmə in rəhn-kapə nīməfaki konu nīməfaki in nīpəti Kristo. E noliən kətiəh min təhmen=pən e nīpəti iətəmini, u iətəm tatilpīn ikin e nəuaniləuis min tatuvən e nīkilkilin, kəni Kristo tatol min nati kətiəh e nīməfaki rəhan məmə nīməfaki otəskasik, kəni mateviə e nəmiəgəhiən vi iətəm Uhgīn tatol tateviə.

Nəmos nəmiəgəhiən vi mətəu itəmah nəmotol kətiəh e Kristo

²⁰ Nian nəmətəhatətə e Kristo, in təhmen məmə nəmoħmis itəmah min. Kəni mətəu-inu lou təsuva iən o iətəmini iətəm təmimis, kəni nəukəti lou min iətəm tətəghati e natimnati rəha nəhue niftəni əmə, nəsanəniən rəhalah tikə məmə okotərməniğ e təmah. Tol lanəha, iətətapuəh o təmah məmə, təhro itəmah nautohtəu=pən lou min rəha nəhue niftəni mine, inəha nəghatiən əuas min iətəm kəutəni məmə, ²¹ “Səskəlimiən nati u,” uə “Sun askəuvin iən nati u,” uə “Səkiən nati u.” ²² Mətəu nəghatiən min u təmsipən e nətəligiən rəha iətəmini. Ilah kəutəghati əmə e natimnati rəha nəhue niftəni u, təhmen=pən e nauəniən nəuvein, mine nəmmiən nəuvein. Mətəu natimnati min u, ko təsasiruiən, kəni təsərəki iən nikitəmah, mətəu-inu e nian onəkotos uə nəkotun, kəni tikə min.

²³ İəkhərun məmə nian nəuteruh nəghatiən min əha, nəkotəni məmə kəta nəghatiən ağın min nəuvein. Ilah kəutəni məmə nətəmini okotəfaki lanu lan uə lanəha lan, kəni

2:11 Rom 2:29 **2:12** Rom 6:4 * **2:13** Nian iətəmini kəti təsəhatətə əhanəhiən e Iesu Kristo, rəhan təfagə taskəlim matig isəu o Uhgīn. Rəhan nəmiəgəhiən pəhriən ilau Uhgīn tikə, kəni təhmen məmə narmin təmimis. **2:13** Efəs 2:1,4-5

2:14 Efəs 2:14-16; 1Pitə 2:24 **2:16** Rom 14:1-13 **2:17** Hip 8:5 **2:19** Efəs 2:21; 4:16 **2:21** Kəl 4:3,9; 1Tim 4:3 **2:22** Mat 15:9

ilah kəutəni məmə okotol rəhalah nətəligiən teiuaiu lanu uə lanəha, kəni ilah kəutəni min məmə nətəmini okotəkeikei məuteruh vivi nīpətilah min lanu uə lanəha e noliən iətəm in tiəkis o nīpətilah. Mətəu iətəni=pinə kəm təmah məmə nəghatən min əha, rəhalah nəsanəniən tikə məmə otahtipəsīg e nətəligiən tərəh min mine noliən tərəh min u nətəmini kautol e nīpətilah.

3

¹ Mətəu-inu Uhgīn təmosmiəgəh min itəmah min Kristo, kəni tol lanəha, rəueiu əha itəmah onəkotəkeikei mautol nikitəmah tətətig əskasik e natimnati iətəm tətətig əpəha e negəu rəha Uhgīn, ikin əha Iesu tətəharəg ikin e nikali Uhgīn maru, ikin əha, ikin ima nəsanəniən mine nisaiən. ² Itəmah onəkotəkeikei mautol rəhatəmah nətəligiən tətətig əmə e negəu rəha Uhgīn, kəni pəh nətəligiən rəhatəmah otəsətiğiən e natimnati rəha nəhue niftəni u, ³ mətəu-inu itəmah nəmohmis itəmah Kristo, inəha noliən rəha nəmiəgəhiən əuas rəhatəmah kəmoħmis, kəni nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmah kəutəhluaiğ ilah Kristo iətəm tətətig e negəu e neai ilau Uhgīn. Nəmiəgəhiən vi u, nətəmini kəsoteruhiən. ⁴ Nəmiəgəhiən pəhriən rəhatəmah in e Kristo əmə. Kəni nian Kristo otitəlig=pa min, kəni Uhgīn otəgətun Kristo kitah min kəm nətəmini rəfin, kəni ilah okoteruh nəuviriən mine nəsanəniən rəhan.

Suaru əhruahru

⁵ Mətəu itəmah onəkotəkeikei motəpəh agin noliən tərəh min rəha nəhue niftəni, noliən tərəh tol min lanu; nīpətan mine nəman mine, kautit oneuən ilah min; ilah kautol noliən tərəh tol naulisiən o nəniən; ilah kotolkeikei pik ilah min o noliən tərəh; təfagə tərəh tēpət e rəhalah nətəligiən; ilah navərəs, kəni noliən əha təhmen=pən məmə kəutəfaki kəm narmi nati min, inəha, kəutləfəri natimnati min rəha nəhue niftəni ilis tapirəkis Uhgīn. ⁶ Noliən tərəh min əha tatol niki Uhgīn tətəhmə, kəni in otol nalpiniən asoli kəm nətəmini nətəm kautol noliən tərəh min əha. ⁷ Aupən ikin, noliən tərəh min əha kəutarməniğ e rəhatəmah nəmiəgəhiən, nəmautol ilah nian rəfin.

⁸ Mətəu rəueiu əha, nəkotəkeikei motos rəkis ilah e rəhatəmah nəmiəgəhiən, kəni otol min lanəha: niəməha təsol miniən itəmah; nikitəmah mine nohlitəmah təsatipahal-atipahal pikiən təhmen e kaluəluə; solian tərəh kəm nətəmini; səni rahien nətəmini; səniə nəghatən iətəm tol naulisiən o nəniən. ⁹ Soteiuəiən e təmah min mətəu-inu itəmah nəmotəpeg rəkis nətəligiən əuas rəhatəmah, kəni motəpəh rəhan noliən tərəh min, ¹⁰ kəni nəməhuvən e nətəligiən vi. Uhgīn tətəfinə nəmiəgəhiən vi u kəm təmah, matol məmə itəmah onəkəhuva motol əmə məmə in mine. Kəni pəh nəkotəhrun vivi in.

¹¹ Mətəu e natimnati min əha, in nati əpnəpin əmə nəmə ik iətəm Isrel, uə səniəmə ik iətəm Isrel; nəmə kəməhgi=pən ik uə kəsəhgi-pəniən ik; nəmə nəmol vivi skul uə nəsol viviən skul; nəmə ik slef əmə kəti uə ik səniəmə slef kəti. Mətəu nati asoli in Kristo, kəni tətətig e nəmiəgəhiən rəhatah rəfin u kəutəhatətə lan.

¹² Uhgīn təmolkeikei itəmah, kəni mītəpin itəmah məmə rəhan min. Kəni tol min lanu: nikitəmah otəkeikei matitəgit o nətəmini; mautol təuvir kəm nətəmini; rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətətig ləhtəni; itəmah nətəm mətig; kəni nətəligiən rəhatəmah otəfəməh. Otol nəghatən min əha, təhmen=pən məmə nəutəhuvən e napən vi rəha Uhgīn.

¹³ Nian suah kəti otol nati kəti otəsəhmenien e nəhmtitəmah, kəni nikitəmah otəsəhmə uəhaiən ohni. Nəmə suah kəti tatol tərəh e təmah kəti, pəh nəsotalpiniən motos əmə timis e nikitəmah, mətəu nəkotəkeikei məutalu lan kəni mautol təuvir əmə kəm iətəmi u. Sotaskəlim iəkisiən noliən tərəh rəha iətəmini təmol kəm təmah e nikitəmah, mətəu nəkotol təuvir kəm in, təhmen=pən əmə məmə lərməniğ təsaskəlim iəkisiən noliən tərəh rəhatah e nikin, mətəu in tatol təuvir əmə kəm tah. ¹⁴ Nati agin u iətəm otəkeikei mətətig

e nikitamah, in nolkeikeian. Otos mähuvän lan tähmen=pän mämä napän təuvir rəha Uhgın. Nian onəkotolkeikei itamah min, kəni tol itamah nəkəhuva kətiəh.

¹⁵ Otos nəməlinuiən rəha Kristo pəh in tətarmənig e nikitamah, mətəu inko Uhgın təmauin e təmah mämə nəkəhuva motol kətiəh, kəni məutatig əmə e nəməlinuiən. Kəni nian rəfin otəni kəm Uhgın mämə nikitamah tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah. ¹⁶ Otəgətun itamah min e nəghatiən rəha Kristo, kəni motəni e nətəligiən təuvir kəm təmah min mämə nəkotəkeikei mautol, məsotəpəhiən. Otəni nəpuən min e Nauəuə rəha Nəpuən, mine nəpuən min rəha niməfaki, mine nəpuən min iətəm tatsipən e Narmin Rəha Uhgın. Otəni ilah rəfin tähmen=pən e nəni-viviən kəti iətəm tatsipən e nikitamah matuvən kəm Uhgın. Inəha e noliən min əha, pəh nəghatiən təuvir rəha Kristo tətətig matəmiəgəh mateviə vivi e nikitamah e nian min rəfin. ¹⁷ Kitəh u nəhlmi İərmənig İesu min, kəni tol lanəha, natimnati rəfin u nautol, mine nəghatiən min rəfin u nautəni, mətəu nəkotol əmə e nərgi İərmənig İesu. Kəni nian rəfin itamah onəkotəkeikei motəni kəm Uhgın, tatə rəhatah, mämə nikitamah tətəgiən o natimnati iətəm İesu təmol kəm təmah.

Noliən əhruahru rəha tatə, mine māmə, mine kəlkələh min

¹⁸ Nipətan, otisiai narmənigiən rəha nəman min rəhatəmah, tähmen=pən əmə mämə pətan u in tətəfaki in otəkeikei mol lanəha.

¹⁹ Kəni nəman, otolkeikei rəhatəmah nipətan, kəni motol təuvir kəm lah, mətəu sotoliən rəhatəmah narmənigiən mämə nəkotol=pən əmə rəhatəmah nipətan.

²⁰ Kəlkələh min, otisiai rəhatəmah tatə mine māmə nian rəfin, mətəu-inu İərmənig rəhatah nikin otəgiən o noliən əha.

²¹ Itamah tatə min, sotoliən nalpiniən tapirəkis nərahien iətəm kəlkələh min kautol, mämə nikilah otahmə ohni. Mətəu nəmə nəkotol lanəha e lah, kəni rəhalah nətəligiən in oteiuaiu.

Noliən rəha slef mine rəhan iərmənig

²² Slef min, nian rəfin onəkotəkeikei motol nəuia nətəmi asoli min rəhatəmah, mətəu səniəmə nian əmə iətəm ilah kəuteh itamah lan mämə nikilah otəgiən o təmah. Mətəu itamah onəkotəkeikei motol uək e nikitamah pəhriən o nəfəniən nisiaiən kəm Uhgın.

²³ Uək nak iətəm nautol, otol e nikitamah rəfin tähmen əmə mämə nautol uək rəha İərmənig rəhatah, səniəmə nautol uək rəha iətəmi əmə. ²⁴ Mətəu-inu onəkotəkeikei motəhrun vivi mämə İərmənig rəhatah in otəfinə nətəouiən əhruahru rəha natimnati min iətəm nautol ilah. Nətəouiən əha Uhgın tinəni rəkis mämə otəfinə kəm nenətin min. ? Kəni nəkotəhrun nati u? Nautol uək rəha suah əha İərmənig pəhriən rəhatah, in İərmənig Kristo. ²⁵ Mətəu iətəmi iətəm tatol tərəh, in otos əhruahru min nəuan nətəouiən rəhan o noliən tərəh, mətəu-inu Uhgın, in tatol tähmen-əhmen əmə kəm nətəmi rəfin.

4

¹ Itamah nətəmi asoli min u nəutarmənig, onəkotəkeikei mautol təhruahru kəni mähmen o rəhatəmah slef min, mətəu-inu itamah min nəkotəkeikei motəhrun mämə rəhatəmah min iətəmi asoli in tətətig min əpəha e nəgəu e neai.

Pol təməgətun ilah

² Itamah onəkotəkeikei məutəghati=pən kəm Uhgın e nəfakiən e nian rəfin. Kəni nian onətəfaki, rəhatəmah nətəligiən otəkeikei mətatig lan, kəni nian rəfin aɡin nəkotəkeikei məutəni kəm Uhgın mämə nikitamah tətəgiən o natimnati iətəm in təmol kəm təmah.

³ Kəni iəu iəkolkeikei mämə itamah nəkotəkeikei mautəfaki min o təmah min, mämə Uhgın otərəh e suaru mämə iəkotəni pətigəm nəlpəkəuiən oneuən rəha Uhgın e Kristo. İəmatəni pətigəm nəghatiən u inu, kəni kahtipəsəg=pən lak ohni e kaləpus. ⁴ Otəfaki mämə

iätəni pətigəm nəghatən əha təhruahru kəni məpiə vivi təhmen əmə məmə iəkəkeikei mol lanəha.

⁵ Itəmah nətəm nəutəfaki, pəh nətəm kəsotəfakiən kotəh=pən Iesu e noliən mən rəhatəmah, kəni e nian rəfin onəkotəkeikei mauteh vivi məmə noliən mən mine nəghatən mən rəhatəmah otiuvi Nanihluə mən kəhuva o Iesu. ⁶ Itəmah nəkotəkeikei məutəghati vivi kəm lah e nəghatən mən əmə u iətəm təuvir kəni mətəhiən, kəni pəh ilah okotətəu nəghatən mən əha məmə kotəuvir. Kəni itəmah onəkotəkeikei mətəhrun vivi suaru mən o nuhalpiniən nəghatən mən rəhalah iətəm kəutətapuəh o rəhatəmah nəhatətəiən e Iesu.

Pol təmahlipən

suah mil kətian o lah

⁷⁻⁸ İətəhli=pinə piatah iətəm təuvir, Tikikəs, in tatuvnə o təmah o nati keiu əmə məmə in otanus nəghatən rəfin rəhatəmah kəm təmah, kəni in otəfəri nətəligiən rəhatəmah. In piatah kəti iətəm iəu iəkölkeikei pək. Nian rəfin in tətəhtul maru o nasiruiən lak e uək rəha İərmənig. ⁹ In tatuvnə ilau piatah Onesiməs. Nian rəfin in tətəhatətə əskasik e Iesu, kəni itimah iəkölkeikei pək in. In iətəmi kəti rəhatəmah. İlau okuəni kəm təmah nanusiən rəha natimnati rəfin u ikinu.

Naunun nəghatən rəha Pol

¹⁰ Aristakəs in tətətig e kaləpus itəmlau mən. In tətəhli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. Kəni Mak, in pia Panəpəs, in mən tətəhli=pinə nəghatən təuvir rəhan kəm təmah. Itəmah nəmotos rəkis rəhak nəghatən ohni. Nəmə in otuvnə imatəmah ikin, kəni nəkotit məhuvən mauteh vivi. ¹¹ Kəni Josuə Jastəs, in mən tətəhli=pinə nəghatən təuvir rəhan kəm təmah. E nəuaniləuis mən rəha İsrəl iətəm kəutəhatətə e Iesu, suah milahal əmə əha, ilahal kəhləsiru lak e uək rəha negəu rəha Uhgin. Kəni suah milahal əha, ilahal kəhləsiru pək lak e nian əskasik mən iətəm tətəuə e rəhak nəmiəgəhiən.

¹² Epafra in rəhatəmah kəti iətəmi, in mən tətəhli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. In iətəmi kəti nian rəfin tatol uək rəha Iesu Kristo, kəni e nian rəfin in tətəfaki əskasik o təmah. In tətətapuəh o Uhgin məmə itəmah onəkotəhtul əskasik, kəni mohməhtə mətəhrun vivi natimnati rəfin iətəm Uhgin tolkeikei. ¹³ İəkəhrun nəniən kəm təmah məmə suah u in tatol uək əskasik o nasiruiən e təmah, mine nətəm Laotisiə, mine nətəm Hierapolis. ¹⁴ Toktə Luk iətəm kitah kətolkeikei pək, mine suah u Timəs, ilau mən kətuahli=pinə nəghatən təuvir kəm təmah. ¹⁵ Otəhli=pən mən rəhak nəghatən təuvir kəm piatah mine nəuvinitəh mən əpəha Laotisiə, mine pətan əha Nimfa, mine nətəm kəutəfaki e nian mən rəfin əha iman ikin.

¹⁶ Mətəu e nian onəkotəfin rəkis rəhak u nauəuə, kəni mətəkeikei mətəhli=pən kəm nətəm Laotisiə məmə ilah okotəfin mən kəm nətəmi rəha niməfaki əha ikin. Kəni e noliən kətiəh mən, itəmah onəkotəkeikei mətəfin mən nauəuə rəha nətəm Laotisiə.

¹⁷ Kəni itəmah nəkotəkeikei mətəni=pən kəm Akipəs məmə in otəkeikei mol rəfin uək iətəm İərmənig rəhatah in təməfən kəm in məmə otol.

¹⁸ İəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatən u rəha nəniən təuvir kəm təmah. Sotaluiən məmə kəməfən iəu e kaləpus, kəni kəlis iəu e sen, kəni iətətig əhanəh.

Pəh Uhgin otətuati e rəhan nəuviriən tətətig o təmah.

1 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətuəuin niməfaki əpəha Təsalonaikə e nu keiu o kisil əmə tinuvən rəkis, kəni in niməfaki vi kəti. Nətəmimi rəha niməfaki okotəkeikei moteviə e nəmiəgəhian rəhalah. İlah nəuvein, kəməhuvən e nian iəkis min mətəu-inu kəutəhatətə e Kristo. Kəni nəuvein kəsotəhrun vivian nian iətəm İesu otitəlig=pa min lan e nəhue niftəni. Nəuvein nikilah təhti məmə İesu otuva uəhai min əmə. Kəni motəruru məmə nətəmimi kəmoħmis uərisig e İesu titəlig=pa min, otəhro e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligian rəhalah, kəni mol nəhatətəian rəhalah təskasik. Kəni molkeikei məmə otəfən nəgətunian nəuvein iətəm təhruahru o nitəlig=pa minian rəha İesu Kristo.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs,* mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah min u niməfaki ikin Təsalonaikə, u itəmah u nətəmimi rəha Tatə Uħgin mine İərməniğ İesu Kristo.

Pəh Uħgin otətuati e rəhan nəuvirian mine nəməlinuian kəm təmah.

² Nian rəfin, iəhləni=pən kəm Uħgin məmə nikitimahəl tətəgian o təmah rəfin, kəni məhləfaki o təmah e nəfakian rəhatimahəl. ³ Nian iəhləfaki kəm Tatə Uħgin, nikitəmahəl tagian mətəu-inu nian rəfin nikitimahəl tətəhti nati kisil, kəti u rəhatəmah uək iətəm tatsipən e nəhatətəian rəhatəmah, mine rəhatəmah uək əskasik o nasiruiən e nətəmimi iətəm tatsipən e nolkeikeian rəhatəmah, mine noliən rəha nəhtul əskasikian rəhatəmah e nian iəkis min iətəm kəutəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhian, kəni nəkotol lanəha mətəu-inu nəmotələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e İərməniğ İesu Kristo.

⁴ Piak min mine nəuvirik min iətəm Uħgin tolkeikei itəmah. Nikitimahəl tagian min o təmah mətəu-inu iəkləhrun məmə Uħgin təmitəpin itəmah. ⁵ Kəni iəkləhrun nati u, mətəu-inu nanusiən təuvir iətəm iəməhləni kəm təmah, səniəmə təmuva e nəghatən əmə, mətəu təmuva min e nəsanəniən, mine Narmin Rəha Uħgin, kəni kitah kotəhrun vivi məmə in nıpəhriənian. Kəni nian kitah kəməutatig, nəkotəhrun məmə noliən rəhatimah in təuvir məmə otasiru e təmah. ⁶ Kəni iəmleruh məmə itəmah nəmotisikəuvin itimahəl mine İərməniğ e noliən u: nəmotos pau nəhməian asoli, mətəu nəmotos nəghatən e nıkin agian iətəm Narmin Rəha Uħgin təməfinə.

⁷ Tol lanəha, e noliən rəhatəmah nəmotəgəhun suaru təuvir kəti kəm nəfaki min əpəha Masetoniə mine Akaiə kotisikəuvin itəmah. ⁸ Nəmotəni pətigəm nəghatən rəha Uħgin təhmen e təui təmasək kətəu ikin min rəfin, kəni səniəmə əpəha Masetoniə mine Akaiə əmə, mətəu nətəmimi ikin min rəfin kınotəhrun rəkis rəhatəmah nəhatətəian. Tol lanəha, iəsləni pətigəmiən nanusiən rəha nəhatətəian rəhatəmah, ⁹ mətəu-inu nətəmimi rəha Masetoniə mine Akaiə, ilah aru kəutəni pətigəm məmə nian iəməhuva moteruh itəmah, nikitəmah tagian o nətəuiən nəghatən rəhatimahəl. Kəutəni pətigəm məmə itəmah nəmotəuhlin nəmtəhtəmah e narmi nati min u kəmol əmə ilah, kəni məutəhuərisig e Uħgin iətəm tətəmiəgəh, kəni in Uħgin pəhriən, ¹⁰ kəni nəutəhtəhnin Nətin məmə otitəlig=pa min e nəgəu e neai muva min e nəhue niftəni. Nətin u in İesu, iətəm təmimis

* **1:1** E nəghatən Kris, nərgin u Sailəs in “Silfanus”

e nigı kəluau, kəni Uhgın təmosmiəgəh in e nımisiən. Kəni in otosmiəgəh itah e nalpiniən mine niəməha rəha Uhgın iətəm tətuvə.

2

Uək rəha Pol əpəha Təsəlonaike

¹ Piak min mine nəuvinik min. Nəkotəhrun məmə nian itimahəl iəmluva mihleruh itəmah, nuvaiən rəhatimahəl, in səniəmə tol nati əpnapin əmə lan, mətəu təmol nəuan.

² Kəni itəmah nəkotəhrun məmə inəha Filipai, nətəmimi kəmotol tərəh e timahal, kəni motahi motəni rah itəmahəl, mətəu Uhgın rəhatah təmasiru e timahal, kəni itimahəl iəsləginien e nəni pətigəmiən rəhan nanusiən təuvir kəm təmah, nati əpnapin nətəmimi kəmotalkut məmə okotəniəhu itimahəl. ³ Tol lanəha mətəu-inu rəhatimahəl nəghatien o niuviən rəhatəmah nətəligien təsisipəniən e nətəligien tərəh min uə nikin iətəm təsəhruahruən, kəni iəslalkutien o neiuəien e təmah. ⁴ Kəpə, iəslolien lanəha. Mətəu nian iəhləghati, iəkləhrun məmə Uhgın təməsal=pən rəkis e nikitimahəl, kəni məni məmə itimahəl iəkləhmen məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, kəni in təmələhu=pən e nəhlmitimahəl. Kəni iəsləghatien məmə nətəmimi nikilah otagien o timahal, mətəu iəhləghati məmə Uhgın nikin otagien o timahal, kəni in Uhgın iətəm tətəsal=pən e nikitimahəl. ⁵ Nəkotəhrun məmə itimahəl iəsluvaian o təmah məmə iəkliuvi nətəligien rəhatəmah e nəghatien ətəhien min. Kəni iəsləni pətigəmiən nanusiən təuvir kəm təmah məmə iəklus rəhatəmah məni. Kəni Uhgın, in təhrun nikitimahəl məmə nəghatien u in nıpəhriənien. ⁶ Itimahəl iəsluvaian məmə itəmah kəti uə iətəmini əpnapin əmə kəti otəfəri itimahəl.

⁷ Kəni nati kəti min, mətəu-inu itimahəl aposil milahal rəha Kristo, iəkləhrun nəniən məmə nəkotəkeiki motisiəi itimahəl təhmen e iətəmi asoli milahal, mətəu iəməslolien. Nian kəməutatig, noliən rəhatimahəl timətig təhmen e məmə kəti iətəm tətəh vivi nenətin min, matol timətig o lah. ⁸ Nikitimahal tagien məmə iəkləni pətigəm nanusiən təuvir, mətəu səniəmə məmə iəhləni pətigəm əmə, mətəu iəmhəl natimnati rəfin iətəm iəkləhrun noliən məmə otasiru e təmah. In təhmen məmə iəmhələfinə nəmiəgəhien rəhatimahəl, mətəu-inu itimahəl iəmhəlkeiki itəmah, kəni nəməhuva rəhatimahəl nətəmimi. ⁹ Piak min mine nəuvinik min. ?Nikitəmah təhti, uə kəpə, uək əskasik iətəm iəmhəl? Nian itimahəl iəməhləni pətigəm nanusiən təuvir rəha Uhgın kəm təmah, itimahəl iəmhəl uək e nəhlmitimahəl ləplapin mətəuarus=pən lapin o nosien məni məmə iəslətapuəhien o məni o təmah.

¹⁰ Itəmah mine Uhgın, nəmoteruh kəni motəhrun nəni pətigəmiən məmə nian iəməhlatig kitah min itəmah nəfaki min, noliən rəhatimahəl in təhruahru, kəni Uhgın tətəgien lan, kəni iətəmini kəti təsosien nıpəgnəmtin kəti iətəm tərəh o timahal. ¹¹ Itəmah nəkotəhrun məmə itimahəl iəmhəl təuvir kəm təmah rəfin təhmen e tətə kəti tətəh vivi nenətin min. ¹² Kəni e noliən kətiəh əmə, iəhlə əskasik itəmah, kəni mahləfəri rəhatəmah nətəligien, məhlətapuəh əskasik məmə nəmiəgəhien rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın, kəni nikin tagien lan. Uhgın u, tətəuin e təmah məmə nəkəhuva e narmənigien mine nəuvirien rəhan.

¹³ Kəni nian rəfin, itimahəl iəhləni tagkiu kəm Uhgın mətəu-inu nian nəmotos nəghatien rəha Uhgın iətəm nəmotətəu o timahal, kəni motos tatig e nikitəmah, kəni nikitəmah təsəhtien məmə in nəghatien rəha nətəmimi əmə, mətəu nikitəmah təhti məmə in nəghatien rəha Uhgın, kəni pəhrien in nəghatien rəhan. Kəni nəghatien u tatol uək e nəmiəgəhien rəhatəmah, u nətəm nəutəni nıpəhriənien lan. ¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min. Nətəmimi imatəmah əhruahru ikin, kəmotol tərəh e təmah mətəu-inu nəməutəhatətə e Kristo Iesu. Itəmah nəkotəhmen e nətəmimi rəha nıməfaki min rəha Uhgın əpəha ikin Jutiə. İlah nətəm İsrel əhruahru, mətəu rəhalah aru nətəmi asoli

min kəmotol nərahian e lah nian kəmotəhatətə e Kristo Iesu. ¹⁵ Nətəmi asoli min u, kəmotuhamu İərməniğ Iesu, mine iəni min, kəni motəhgi pətiğəm itimah iəkohiet. Noliən rəhalah tatol niki Uhgın təsagiənian, kəni ilah tikiimir min o nətəmini rəfin, ¹⁶ mətəu-inu nətəmi asoli min u kəutalkut məmə okotəniəhu itimah o nəghatiən kəm Nanihlua* min məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. E noliən əha, ilah kotoriarun rəhalah noliən tərəh mətəuarus təhmen. Mətəu rəueiu əha, niəməha mine nalpiniən rəha Uhgın tinuva o lah.

Pol təmolkeikei məmə oteruh ilah

¹⁷ Piak min mine nəuvinik min. Nian iəmhluvən isəu o təmah nian nəuan nəuvetin əmə, mətəu iəmhloлкеikei pik məmə iəkləruh min itimah. Nipəhriənian, nipətitah isəu o tah min mətəu nətəliğin rəhatah kətiəh. Kəni iəməhlalkut pik məmə iəklitəliğ mihləruh itimah, ¹⁸ mətəu-inu iəmhloлкеikei məmə iəkluvnə o təmah. İəu, Pol, iəmallkut nian tepət, mətəu Setən təmahtipəsige suaru o timahal. ¹⁹ ?Təhro iəklolkeikei pik məmə iəkləruh min itimah? ?Tol lanəha mətəu-inu, nian İərməniğ Iesu otuva min, pəh min u iəmlələhu=pən nətəliğin əskasik rəhatimahah e lah məmə ilah nəua uək təuvir rəhatimahah? ?Kəni nikitimahah otagiən min o pəh min? ?Kəni pəh min u in rəhatimahah nətəuiən iətəm nikitimahah otagiən e lah? ?İtəmah, uə kəpə? Əuəh, itəmah u. ²⁰ Nipəhriənian, itimahah iəhlətəu təuvir o təmah, kəni nikitimahah tagiən o təmah.

3

¹ Tol lanəha, nian nikitimahah təməpəou kəni iuəkir nikitimahah titəgit, mətəu-inu itimahah iəkləruru məmə nəutatig təuvir uə kəpə, kəni itimahah iəmhlegəhan məmə iəu mine Sailəs iəkuatig Atens, ² iəmuahli=pinə Timoti məmə in otuvnə meruh itimah. In piatah kəti iətəm tatol uək rəha Uhgın itimahah min o nəni pətiğəmiən nanusiən təuvir rəha Kristo. In təmuvnə o təmah məmə otasiru e təmah məfəri rəhatəmah nətəliğin, kəni mol itəmah nəutəhtul əskasik e rəhatəmah nəhatətəiən, ³ məmə nərahian iətəm tətəuə o təmah rəueiu, ko təsoliən nikitəmah təhti pik. Nəkotəhrun rəkis məmə in nətəliğin rəha Uhgın məmə nətəmini okotol tərəh e tah lanəha. ⁴ Nipəhriənian, nian iəməhlatig kitah min itəmah, iəməhləkeikei məhləni kəm təmah məmə okol tərəh e təmah. Kəni itəmah nəkotəhrun vivi məmə tinuva mol nipəhriən lan təhmen əmə məmə itimahah iəmhləni mine. ⁵ Kəni o nati əha, nian iəməsəhruniən məmə natigən rəhatəmah təhro, kəni nikik təməpəou kəni iuəkir nikik titəgit, kəni iəmahli=pinə Timoti məmə otuvnə meruh-to rəhatəmah nəhatətəiən, məmə tatəskasik əhanəh, uə kəpə. İəməğin məmə e suaru kəti, Setən u iətəmini rəha nəfən-əfəniən, in təməfən-əfən kəm təmah, kəni nəkotəmkarəpən e nəhatətəiən rəhatəmah, kəni uək rəhatimahah in tol nati əpnəpən əmə.

Timoti təməni pətiğəm nanusiən təuvir

⁶ Kəni rəueiu əha, Timoti təmətiğə=pa min o tımlau, kəni matos nanusiən təuvir e rəhatəmah nəhatətəiən mine nolkeikeiən. Təməni=pa kəm tımlau məmə nikitəmah tətəhti əhanəh itimahah, təhmen əmə məmə itimahah iəklolkeikei məmə iəkləruh itimah. ⁷ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, nati əpnəpən iəmhlatig e nərahian, kəni mihlətəu nəhməiən, mətəu nanusiən rəha nəhatətəiən rəhatəmah təməfəri rəhatimahah nətəliğin o təmah. ⁸ Nian iəmləs nanusiən məmə nəutəhtul əskasik əhanəh o İərməniğ, kəni iəklətəu məmə inhlos min nəmiəgəhiən. ⁹ Nian iəkləhtul e nəhmti Uhgın, nagiənian rəhatimahah o təmah in iahgin, kəni iəkləni kəm Uhgın məmə nikitimahah tagiən pik o təmah. ¹⁰ E nian rəfin, lənian mine lapin, iəhləfaki əskasik məmə iəkləruh min itəmah, kəni mihləgətun itəmah e nati nak nəkotərruru əhanəh məmə rəhatəmah nəhatətəiən oteviə məskasik.

2:14 Uək 17:5 **2:15** Uək 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * **2:16** Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri. **2:19** Fil 2:15-16; 4:1; 2Təs 1:4 **3:1** Uək 17:15 **3:2** Uək 16:1-3 **3:3** 2Tim 3:12 **3:6** Uək 18:5

¹¹ Kəni pəh rəhatah Uhgin aru, u Tatə rəhatah, mine İərmənig İesu rəhatah, kuol suaru rəhatimahah məmə iəkluvnə mihleh itəmah. ¹² Pəh İərmənig otol nolkeikeiən rəhatəmah otepət məri məriauəh o təmah mine nətəmini rəfin, təhmen e nolkeikeiən rəhatimahah o təmah tepət. ¹³ Pəh in otol nikitəmah otəsanən məmə, nian İərmənig İesu tətuvə min ilah rəhan min nətəmini, kəni nəkotəhtul e nəhmti rəhatah Uhgin u Tatə rəhatah, kəni nəkotəhlan kəni noliən tərəh tikə e təmah.

4

Nəmiəgəhiən rəhatəmah təkeikei mol Uhgin nikin tagiən

¹ Piak min mine nəuvinik min, rəueiu iəkəkeikei məghati e natimnati min nəuvein. İəmləgətun rəkis itəmah e noliən iətəm nəkotol məmə Uhgin nikin otagiən o təmah. Kəni pəhriən, onəkotol lanəha. Kəni rəueiu iəhlətapuəh o təmah kəni məhlətapuəh əskasik e İərmənig İesu məmə nautol təhmin min lanko. ² Otol lanəha mətəu-inu itəmah nəkotəhrun suaru iətəm iəmləgətun itəmah lan, kəni İərmənig İesu təməfa nepətiən məmə iəkləgətun itəmah lan.

³ Nətəligiən rəha Uhgin məmə in təmələhu kalin itəmah məmə rəhan min məmə nəkotol nati iətəm təhruahru vivi: sotohtəu-pəniən suaru rəha nıpətan mine nəman iətəm kautit oneuən ilah min. ⁴ Itəmah kətiəh kətiəh nəkotəkeikei motərmənig e nıpətiətəmah e noliən iətəm təuvir məhruahru kəni kisiəi. ⁵ Sotoliən noliən rəha nıtəu-pəniən nətəligiən əskasik o nit oneuəniən pətan uə iərman. Noliən əha rəha nətəm kəsotəfakiən motəruru Uhgin. ⁶ Kəni e natimnati min əha, sotoliən tərəh e piatəmah min e nakləhiən e pətan rəha iətəmi pisin. İərmənig otol nalpininən kəm nətəmini min u iətəm kautol noliən min iətəm tol lanəha, kəni inhləni rəkis nati u kəm təmah o nəhgi-pəriən itəmah. ⁷ Tol lanəha mətəu Uhgin təməsauniən e tah məmə okotamıkmik e nəhmtin, okotatig e nəmiəgəhiən iətəm kəmotələhu kalin məmə rəhan. ⁸ Tol lanəha, iətəm tətəuhlin nəmtahn e nəghatiən əha, səniəmə tətəuhlin nəmtahn kəm iətəmini, mətəu tətəuhlin nəmtahn kəm Uhgin iətəm təməfa Narmin Rəhan kəm təmah.

⁹ Nəkotəhrun rəkis noliən rəha nolkeikeiən itəmah iəfaki min, kəni təsəhmeninən min məmə iəkətei e nauəuə, mətəu Uhgin tinəgətun rəkis itəmah o nolkeikeiən itəmah min. ¹⁰ Kəni pəhriən, nəkotolkeikei piatah min rəfin ikin Masetoniə. Mətəu, piak min mine nəuvinik min, iəklətapuəh əskasik məmə nəkautol təskasik təhmin lanko lan.

¹¹ Itəmah nəkotəkeikei motalkut o nıtəu-pəniən suaru rəha nəmiəgəhiən iətəm in təməlinu, kəni motol aru rəhatəmah uək, kəni nəkautol uək e nəhlmitəmah məmə nauəniən rəhatəmah mine natimnati min otəhmen, təhmen əmə məmə iəhləni mine kəm təmah. ¹² Otol lanəha məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən otiuvi=pa nisiiəni rəha nətəm ihluə min, kəni itəmah nəsotarəriəniən e suah kəti.

Nuvaian rəha İərmənig

¹³ Piak min mine nəuvinik min. İəklolkeikei məmə itəmah onəkotəhrun itəmah min nəuvein u kinohmis rəkis, məmə kinəhro e lah. Kəni iəslolkeikeiən məmə itəmah nəkotasək təhmen e nətəmini nətəm kəsotələhu-pəniən rəhalah nətəligiən e Uhgin u təhrun nauməhtulən e nətəmini e nimisiən. İlah okotəkeikei motasək pik. Mətəu kitah okəsotasək pikin, mətəu inu ¹⁴ kitah kəutəhatətə məmə İesu təmimis kəni məmiəgəh min, kəni nikitah təhrun məmə nian İesu otuva min, kəni Uhgin otol məmə, nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis e İesu nian kəmohtis, okəhuva min ilah İesu. ¹⁵ Kəni iəhləni kəm təmah nəghatiən əhruahru rəha İərmənig məmə, kitah u nətəm kəutəmiəgəh əhanəh məutətig mətəuarus nuvaian rəha İərmənig, pəhriən kitah okəsotaupəniən e nətəmi min u nətəm kəmotəupən mohtis.

¹⁶ Mətəu İərmənig əhruahru əmə otsipəri e negəu e neai meiuaiu=pa, kəni mənə pətigəm əfəmäh, kəni iətəmi asoli rəha nagelo min otagət əfəmäh, kəni nətəmini okotətəu təui rəha Uhgin, kəni nətəmi min u nətəm kinotəhatətə rəkis İesu nian kəmoħmis, okotəmiəgəħ motaupən motəri. ¹⁷ Kəni uərisig lan, kitah nətəm kəutəmiəgəħ əhanəħ, okotəri kitah min ilah e nimali nəpuə məmə okoteruh İərmənig e magəuagəu. Kəni tol lanəha, okotətiğ kitah İərmənig naunun tikə. ¹⁸ Tol lanəha, otəfəri nətəligiən rəhatəmah min e nəghatiən min u.

5

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təuvir əmə məmə iəsətəiən kəm təmah e nian əhruahru rəha natimnati min əha, ² mətəu-inu itəmah nəkotəħrun rəkis məmə nian iətəm İərmənig otuva min e nəhue niftəni u təħmen e iakləħ iətəm tətəva lapin, nian nətəmini əpnəpin kotərru məsotəhtul maruiən ohni. ³ Nian nətəmini kəutəni məmə, “Natimnati rəfin təməlinu, kəni nərahian tikə,” kəni nalpinian mine niəməha rəha Uhgin otuva uəhai əmə o lah, kəni ko nətəmini kəsotəgimiən, təħmen e pətan iətəm nəmtahn tətəhmə o neməkien, nəhməiən tətəva uəhai əmə, kəni ko pətan əha otəsəgimiən.

⁴ Mətəu piak min mine nəuvinik min, iateruh məmə nəsotəhtulian e napinəpuian e natimnati min əha, kəni nuvaiən rəha nian əha otəsoliən itəmah nəkotəuit təħmen e nətəmini u kotəuit nian iakləħ kəti təmuva. ⁵ Itəmah rəfin nenəti nəhəgəhəgiən mine nenəti nianian. Kitah səniəmə nətəmini rəha lapin mine napinəpuian. ⁶ Kəni tol lanəha, pəħ kəsotəliən təħmen e nətəmi min u kəutəpili, mətəu pəħ kotair kəni mauteruh vivi rəhataħ nətəligiən mine rəhataħ noliən min, ⁷ mətəu nətəmini min u kəutəpili, ilah kəutəpili lapin, kəni nətəmi min u kəutəpis, ilah kəutəpis lapin. ⁸ Mətəu pəħ kitah kotərmənig e noliən min rəhataħ, mətəu-inu kitah nətəmi rəha nianian. Pəħ kotəskəlim noliən rəha nəhatətəiən mine nolkeikeiən məmə nəpalian kəti, inu təħmen e soldia kəti iətəm tətəfən napən təħmen e aiən iətəm tətəməhli pəsəg e nımankilahatəmi məmə nəpalian kəti. Kəni pəħ kotələhu=pən əskasik rəhataħ nətəligiən e Uhgin məmə nəpalian kəti, inu təħmen e soldia kəti iətəm titəharu=pən kəfəfau əskasik kəmol e aiən iətəm tətəhtərain rəħn-kapə təmi məmə nəpalian kəti.

⁹ Pəħ kotol lanəha mətəu Uhgin təməsauin rəkisiən e təħ məmə niəməha mine nalpinian rəhan otuva o təħ, mətəu təmitəpin itəħ məmə in otosmiəgəħ itəħ e rəhataħ İərmənig İesu Kristo. ¹⁰ Təmimis o təħ məmə kitah kotəħrun natigian pəti kitah min nəmə kəutəmiəgəħ uə kəmoħmis. ¹¹ Tol lanəha, onəkotəfəri rəhatəmah min nətəligiən, kəni otəsiru e təmah min məmə nəkotol nəhatətəiən rəhatəmah təskasik. Pəhriən, inu noliən itəmah nəkotol u rəueiu.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Piak min mine nəuvinik min. Rəueiu iəklətapuəħ o təmah məmə nəkotisiəi nətəmi min u kəutol uək əskasik itəmah min ilah, kəni məutərmənig e təmah e İərmənig, kəni məutəgət asoli e təmah nian nəkotəmkarəpən motol tərah. ¹³ Otisiəi vivi ilah motolkeikei ilah o uək iətəm kəutol, kəni motətiğ e nəməlinuiən kəni məsotətetian e təmah min.

¹⁴ Kəni piak min mine nəuvinik min, iəhlətapuəħ əskasik məmə nəkotəgət əskasik e nətəmi min u kəutəlpəħ məsotəliən nati kəti. Otəfəri nətəligiən rəha nətəmi nikilah təpəou. Otəsiru e nətəmi rəhaləħ nəsanəniən tikə. Otol rəhatəmah nətəligiən təfəmäh o nətəmini rəfin. ¹⁵ Nəmə iətəmi kəti otol nati kəti təsəħmeniən e təmah, kəni itəmah nəsotəlpinian nitai nərahian, mətəu nian rəfin, itəmah nəkotəkeikei motəlkut məmə nəkotol təuvir kəm təmah min mine nətəpisiən pisiən min.

¹⁶ Nikitəmah otəkeikei mətagiən nian rəfin; ¹⁷ kəni motəghati kəm Uhgin e nəfəkiən nian rəfin; ¹⁸ kəni nian rəfin otəni kəm Uhgin məmə nikitəmah tagiən, nati əpnəpin

nəkotatig e nəuviriən, uə nərahien. Otol nati milahal əha mətəu-inu ilahal nəuia Uhgın o təmah e Kristo Iesu.

¹⁹ Sotalifu əpisiən nigəm rəha Narmin Rəha Uhgın; ²⁰ sotəniən məmə nəghatiən iətəm Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti in tol nati əpnapin əmə lan. ²¹ Otaupən pipim moteruh kəni motakil vivi natimnati rəfin, kəni otaskəlim tiəkis nati iətəm təuvir, ²² kəni motəpəh natimnati rəfin iətəm tərəh.

²³ Pəh Uhgın pisin əmə iətəm in Uhgın rəha nəməlinuiən, otol itəmah məmə rəhan pisin əmə u itəmah. Pəh Uhgın otol məmə nəmiəgəhiən rəfin rəhatəmah okotəhruahru, e narmitəmah mine e nətəligiən rəhatəmah mine e nipətitəmah. Kəni nipəgnəmtin kəti tikə mə otəhkul=pən e təmah, nian rəhatah İərməniğ Iesu Kristo tətuvə min. ²⁴ İətəm tətəuin e təmah, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol natimnati min əha.

²⁵ Piak min mine nəuvinik min. Otəfaki o timah. ²⁶ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Kristo. ²⁷ E nərgi İərməniğ, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotafin nauəuə u kəm piak min mine nəuvinik min rəfin.

²⁸ Pəh rəhatəmah İərməniğ Iesu Kristo otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Təsalonaikə

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm nəfaki min ikin Təsalonaikə

Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Təsalonaikə

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm niməfaki əpəha Təsalonaikə.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətamimi tepət e niməfaki, kautol nəruruiən e nuvaiən rəha Iesu. Kəutos nian iəkis tepət, kəni nəuvein nikilah təhti məmə inəha nəmtətiən iətəm tətəgətuən məmə otəsuvəhiən, Iesu titəlig=pa min. Kəsotəhrun vivian nıpəti nauəuə aupən rəha Pol (inu 1 Təsalonaikə). Kəni nəuvein kəutəni məmə Iesu otitəlig=pa uəhai əmə, kəni ko kəsotol uək pikian. Mətəu ilah kəuteiuə əmə məutəlpəh, məutəpəh noliən rəha uək. Kəni Pol tətəni kəm lah məmə ilah kotəkeikei mautol uək nian kəutəhtahnin nitəlig=paian rəha Iesu.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u məmə otələhu əhruahru nətəligian rəhalah e nitəlig=paian rəha Iesu. Kəni in təmolkeikei məmə ilah okotəhtul əskasik mitəu=pən suaru əhruahru.

Pol təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pol, mine Sailəs*, mine Timoti, iəhləni təuvir kəm təmah u niməfaki ikin Təsalonaikə. İtəmah nəməhuva kətiəh o Uhgın rəhatah Tatə, mine İərmənig Iesu Krısto.

² Pəh Uhgın Tatə, mine İərmənig Iesu Krısto okuətuati e rəhalau nəuvirien mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəni-vivian mine nəfakian rəha Pol

³ Pıak min mine nəuvinik min. Nian rəfin itimahal iəhlətəu məmə iəkləkeikei məhləni kəm Uhgın məmə nikitimahal tagiən o təmah. Kəni təhruahru əmə məmə iəklol lanəha, mətəu-inu nian rəfin nəhatətəiən rəhatəmah tətəuə mətəskasik, kəni nian rəfin itəmah rəfin nautolkeikei pik itəmah min, kəni nolkeikeiən mine nəhatətəiən əha katueviə mətəuəri mətəuəskasik. ⁴ Tol lanəha, itimahal iəhləni pətigəm kəm nətamimi rəha niməfaki rəha Uhgın e ikin min rəfin məmə nikitimahal tagiən pik o təmah. İtimahal iəhləni lanəha mətəu-inu nian rəfin, itəmah nautəhtul əskasik e nəmiəgəhiən rəhatəmah e Krısto, kəni məutəskəlim əskasik əhanəh nəhatətəiən rəhatəmah, nati əpnəpın nətəmi ihluə kautol tərəh e təmah, kəni mol itəmah nəutətəu nəhməiən tepət.

⁵ Natimnati min əha tətəgətuən məmə noliən rəha Uhgın o nakiliən nətamimi, in təhruahru əmə. Nautos nəhməiən o Nərmənigian Rəha Uhgın, kəni nəuan nəhtulian əskasik e nərahian rəhatəmah, okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvəniən e Nərmənigian Rəha Uhgın. ⁶ Tol lanəha mətəu-inu noliən rəha Uhgın in təhruahru, kəni in otol nalpinian kəm nətəmi min u kautol nərahian kəm təmah, ⁷ kəni o nian kəti in otəfinə nəmeigian kəm təmah iətəm nautos nəhməiən, kitəh min itəmah. Natimnati min əha okəhuva motol nıpəhriənian nian Uhgın otol pətigəm İərmənig Iesu iətəm otsipən e negəu e neai. In otəuə e nigəm iətəm tətəuə pik ilah rəhan nagelo min iətəm kotəsanən. ⁸ In otol nalpinian kəm iətəmi min u kotəruru Uhgın kəni məsotohtəu-pəniən nənusiən təuvir rəha İərmənig Iesu rəhatah. ⁹ Uhgın otol nalpinian kəm lah e nərahian iətəm naunun tikə. Kəni otəhtipəsig itulin ilah e nəhmti İərmənig mine nəhəgəhəgiən asoli rəha nəsanəniən asoli rəhan. ¹⁰ Nati u otəuə e nian Iesu tətəuə min. In otos nəni-vivian o natimnati iətəm təmol kəm nəfaki min rəhan, kəni nərmilah otıuəig

* **1:1** E nəghatiən Kris, nərgin u Sailəs in “Silfanus.” **1:2** Rom 1:7 **1:4** 2Kor 7:4; 1Təs 2:19 **1:6** Rom 12:19
1:7 1Təs 3:13 **1:8** Aes 66:15 **1:9** Aes 2:10

ohni, itəmah min itəmah min ilah mətəu-inu nəmotəhatətə e rəhatimahəl nəghatien iətəm iəmhłəni kəm təmah.

¹¹ Kəni o natimnati min u, nian rəfin iəhləfaki o təmah məmə okeruh=pən itəmah məmə itəmah nəkotəhruahru o nuvenian e Narmənigian Rəha Uhgın. Kəni iəhləfaki məmə Uhgın otol uək e nəsanəniən rəhan məmə, nətəligian təuvir iətəm nəkotolkeikei məmə nəkotohtəu=pən, mine uək min iətəm tatsipən e nəhatətəien rəhatəmah, okotol nəuan.

¹² Itimahəl iəhləfaki lanəha məmə kəfəri nərgi İərmənig İesu o natimnati iətəm təmol e nəmiəğəhian rəhatəmah, kəni in otəfəri itəmah. Natimnati min əha otuva e nəuvirien rəha Uhgın rəhatah mine İərmənig İesu Kristo.

2

İətəmi Tatol Təfagə Tərah Ağin Nian Rəfin

¹ Piak mine nəuvinik min. Pəh iəkləghati o nian rəha İərmənig İesu Kristo otuva min lan, kəni Uhgın otuhapumin kitah min Kristo lan. ² İəhlətapuəh məmə nikitəmah təsəhti pikiən, kəni məsotauitien e nəghatien eiua kəti u nətəmimi nəuvein kətəni məmə Nian Rəha Uhgın tinuva rəkis.* Kəpə, neiuəien əmə. Mətəu kətəni məmə itimahəl iəmhłətei nəghatien u e nauəuə kəti, uə məhləni pətigəm nəghatien kəti rəha Uhgın, uə məhləni pətigəm nanusien kəti. Mətəu kəpə, nəghatien əha təsisipəniən e timahal. ³⁻⁴ Sotolien iətəmi kəti teiua e təmah e nəghatien kəti e Nian Rəha Uhgın, mətəu-inu nian əha otəsuvaian mətəuarus nian nətəmimi okəhuva tikimr min rəha Uhgın motol nəluəginian ilah min. Kəni Uhgın otol pətigəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Ağin Nian Rəfin, In otuva tikimr e natimnati min rəfin iətəm nətəmimi kəutəfaki ohni, mine natimnati rəfin iətəm kəutəni məmə rəhalah uhgın min. In əmə u otəfəri aru in ilis e natimnati min rəfin. Kəni in otuvən məharəg e Nime Rəha Uhgın, kəni mənə məmə in Uhgın. Mətəu Uhgın otərəkin pəhriən tətəu=pən əmə rəhan nəlpəkəuiən aupən rəkis.

⁵ ?Təhro? ?Nəmotəlu məmə nian iəmətatig kitah min itəmah, iəmətəni=pinə natimnati min u? ⁶ Kəni ninotəhrun nati nak iətəm tətəhtipəsəg e iətəmi əha rəueiu, məmə Uhgın otol pətigəm in e nian əhruahru rəhan. ⁷ Nəsanəniən oneuən rəha Təfagə Tərah Ağin tinatol rəkis uək. Mətəu iətəmi iətəm tətəhtipəsəg e nəsanəniən əha, in otol lanəha mətəuarus=pən Uhgın otos rəkis. ⁸ Kəni Uhgın otol pətigəm İətəm Tatol Təfagə Tərah Ağin Nian Rəfin. Nian İərmənig İesu otuva min, in otərəkin suah u e nimeətagi e nōhlin, kəni mərəkin ağin e nəhəğəhəgin rəhan. ⁹ İətəm Tatol Təfagə Tərah Ağin Nian Rəfin otuva mol uək rəha Setən e nəsanəniən rəhan, kəni in otol nati apispis eiua min, mine nəmtətiən eiua min, mine nati eiua min iətəm otol narmi nətəmimi tiuvig, ¹⁰ mine nərahian pisin pisin min rəfin iətəm kəuteiua e nətəmi min u kəutəliuək e suaru tatuvən e nalpinien. Uhgın otərəkin ilah mətəu-inu kəmətəni əskasik məmə kəsotolkeikeian nipehriənien iətəm təhrun nosmiəğəhian ilah. ¹¹ O nətəligian əha, Uhgın tahli=pən kəm lah nati kəti təsanən iətəm tatol nətəligian rəhalah tətəlməli məmə okotəni nipehriənien e neiuəien. ¹² Kəni tahli=pən məmə otəni pətigəm nalpinien rəha nətəmimi rəfin nətəm kəsotəniən nipehriənien e nipehriənien, mətəu kəutəu təuvir ağin e nolien tərəh min.

Nəfaki min okotəkeikei motəhtul əskasik

¹³ Piak min mine nəuvinik min iətəm İərmənig tolkeikei itəmah. Nian rəfin iəkləkeikei məhləni tagkiu kəm Uhgın o təmah, mətəu-inu e nətuəuinien Uhgın təmitəpin itəmah məmə otosmiəğəh itəmah. In otol lanəha e uək rəha Narmın Rəhan iətəm tətələhu kalın itəmah məmə rəhan, kəni otosmiəğəh itəmah e nəhatətəien rəhatəmah e nipehriənien. ¹⁴ Uhgın təmauin e təmah o natimnati min əha e nanusien təuvir iətəm iəhləni pətigəm, məmə kitah kəhuva kətiəh kitah rəhatah İərmənig İesu Kristo e rəhan nisaiən, mine

1:10 Kol 3:4 **1:11** Kol 1:9; 1Təs 1:2-3 * **2:2** Nian Rəha Uhgın, in nian iətəm İərmənig İesu Kristo otitəlig=pa min lan makil nətəmimi rəfin. **2:3-4** 1Tim 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 **2:3-4** Esik 28:2; Dan 11:36 **2:8** Aes 11:4; Nəh 19:15
2:13 Efəs 1:4; 2Təs 1:3

nəsanəniən, mine nəhagəhagiən. ¹⁵ Tol lanəha, piak min mine nəuvinik min, otəhtul əskasik kəni motaskəlim nəgətuniən iətəm iəmləfinə kəm təmah e nəghatiən iətəm təmiet e nohlitimahəl, mine nəghatiən iətəm nəmotafin e nauəuə iəmlahli=pinə.

¹⁶ Uhgin rəhatah Tatə təmolkeikei itah, kəni e nəuviriən rəhan təməfəri nikitah naunun tikə, kəni təmol məmə kitah okotələhu=pən əskasik rəhatah nətəligiən lan. Kəni pəh rəhatah İərməniğ İesu Kristo aru ilau Uhgin Tatə, ¹⁷ okuəfəri nikitəmah kəni muol itəmah nəkotəsanən e noliən təuvir min rəfin iətəm nautol, mine nəghatiən təuvir min rəfin iətəm nautəni.

3

Pol təmatapuəh o nəfakiən

¹ Piak min mine nəuvinik min. Inu naunun nəghatiən. Otəfaki o timahal məmə nəghatiən rəha İərməniğ otuvən uəhai əmə ikin min rəfin, kəni nətəmimi okotisiai motohtəu=pən, təhmen əmə e təmah nətəm nəmotisiai in məutohtəu=pən. ² Kəni otəfaki o timahal məmə Uhgin otos rəkis itimahəl o nətəm kotərah, mətəu-inu səniəmə nətəmimi rəfin kəutəhatətə e İərməniğ. ³ Mətəu İərməniğ, nian rəfin tatol rəhan nəghatiən, kəni in otol itəmah nəkotəsanən, kəni mateh vivi itəmah o Setən məmə otəsəəkiniən itəmah. ⁴ Kəni kitah kotəhrun vivi e İərməniğ məmə rəueiu itəmah nautol nati nak itimahəl iəmləni=pinə kəm təmah, kəni onəkotəkeikei mautol lankonu. ⁵ Pəh Uhgin otit nikitəmah e suaru rəha nolkeikeiən rəha Uhgin mine noliən rəha Kristo o nəhtul əskasikiən nian nərahien otuva.

Solien noliən rəha nəlpahien

⁶ Piak min mine nəuvinik min. E nərgi İərməniğ İesu Kristo, iəhləni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul isəu o piatah min iətəm kautol noliən rəha nəlpahien, kəni məsotətiğiən mətitəu=pən nəgətuniən iətəm nəmotos o timahal. ⁷ Itəmah aru nəkotəhrun məmə nəkotəkeikei məutohtəu=pən noliən iətəm iəmahlol. Nian iəməhlatig kitah min itəmah, iəməsləlpahien, ⁸ kəni iəmləslə nəhmti nauəniən o nətəmimi, iəməslə əpnəpinien. Mətəu iəmahlol uək pik, lapin mine lənian, iəmahlol uək e nəhlmitimahəl mahlos məni o nauəniən məmə iəsləfinəniən uək əskasik o təmah e nəhiən itimahəl. ⁹ Təhruahru o təmahəl məmə iəklətapuəh o təmah məmə nəkotəruh itimahəl, mətəu itimahəl iəməslolien lanəha mətəu-inu itimahəl iəkləkeikei məmə iəkləgəhun itəmah e noliən iətəm təhruahru məmə nəkotəhtəu=pən. ¹⁰ Kəni nian iəməhlatig əha kitah min itəmah, iəmləfinə lou u məmə, “Nəmə iətəmi təlpah, kəni kəsəfəniən nauəniən kəm in.”

¹¹ İəhləni lanu mətəu-inu iəmlətu məmə nətəmimi nəuvein ko itəmah min ilah kəutəlpah, ilah kəsotolien uək kəti, ilah kəutəfən rəhalah kərəsei məmə kotəu rəkis nəghatiən min lan, mətəu kəsotolien uək. ¹² E nərgi İərməniğ İesu Kristo, iəhləni kəni məhləkeikei kəm nətəmimi iətəm kotol lanəha məmə okotəkeikei motəpəh nəgəsiən motətiği mətig əmə, kəni motol uək o nətəouiən nauəniən niglah ¹³ Kəni itəmah piak min mine nəuvinik min, sotəpəouiən e noliən nati əhruahru.

¹⁴ Nəmə nətəmimi nəuvein kəsotohtəu-pəniən rəhatimahəl nəghatiən e nauəuə u, kəni nəkotəkeikei motol məmə nətəmimi okotəhrun məmə ilah pəh. Kəni məsotəghatiən ağin kəm lah pəh nəkotol ilah kotəulis o nəlpahien rəhalah. ¹⁵ Mətəu nəsotəruhien ilah məmə rəhatəmah tikimər min, mətəu ilah piatəmah min, kəni təuvir məmə nəkotəgət asoli e lah məmə okotəir asoli e rəhalah nətəligiən.

Naunun nəghatiən

¹⁶ Kəni pəh İərməniğ rəha nəməlinuən, in pisin əmə otəfinə nəməlinuən nian rəfin e noliən min rəfin. Pəh İərməniğ tətətiği itəmah min itəmah.

¹⁷ İəu Pol, iatos pen mətətei əmə e nəhlmək nəghatıən u rəha nəniən təuvır kəm təmah. Kəni e nauəuə min rəfin iəkətei lanu məmə nəkotəhrun in rəhak nauəuə. Inu noliən rəha nəteian rəhak.

¹⁸ Pəh rəhatah İərmənig İesu Krısto otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

1 Timoti

Nauəuə iətəm Pol təmaupən mətei tuvən kəm Timoti

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Timoti in iətəm aluə kəti iətəm təmair e taun u Listra. Məmə rəhan in nəuaniləuis kəti rəha Isrel, kəni rəhan tatə in Ianihlua* kəti. Timoti in niəli kəti rəha Pol, kəni nian rəfin kətian əpəha ikin min matuəni pətigəm nanusiən təuvir rəha Iesu Kristo. Pol tolkeikei pik Timoti, tol lanəha kəni in tətəuin e Timoti məmə təhmen e nətin əhruahru.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Pol təmətəu məmə nəgətun eiua nəuvein e niməfaki əpəha Efəsis, kəni mol in tahli=pən Timoti məmə otuvən mələhu əhruahru neiuaian əha. Nəmə təhro, Timoti təmuva təhmen e pastə rəha niməfaki əha Efəsis, nati əpnəpin məmə in iətəm aluə əmə. Nəgətun eiuaian min əha kautəgətun məmə nətəmimi okotəkeikei motətəu=pən nətəligian rəhalah e noliən rəha nətəmimi o nosiən nəmiəgəhian iətəm naunun tikə. Kəutəni məmə nətəmimi okotəkeikei motəhrun nīpəti nəghatən oneuən min, kəni motol natimnati nəuvein iətəm ilah kəməutəni.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətəni pətigəm nətəligian nəuvein rəhan kəm Timoti mətəfəri rəhan nətəligian, kəni məmə otasiru e niməfaki rəha Efəsis. Pol tətəghati e noliən təuvir min rəha nəfakian, mine neruh vivian nətəm kəutəfaki. Kəni mətəni pətigəm noliən təuvir min iətəm nətəmi asoli min rəha niməfaki mine nəfaki min u okotohtəu=pən. Kəni naunun nəghatən iətəm Pol təməni kəm Timoti tətəni məmə, in otəkeikei muva iətəmi təuvir kəti rəha noliən uək rəha Iesu Kristo. Kəni rəhan noliən otəkeikei məhruahru vivi.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ Timoti. İəu Pol, iatəni təuvir kəm ik. Kəni iəu aposil kəti rəha Kristo Iesu mətəu-inu Uhgin u iətəm təmosmiəgəh itah, mine Kristo Iesu iətəm tətəfa nuhuinian, ilau əmə kəmuahli=pa iəu məmə iəkol uək u. ² Rəhalau nəhatətəian e Kristo təhmen-əhmen əmə, kəni tol lanəha, in təhmen=pən əmə məmə ik nətik pəhrian.

Pəh Uhgin Tatə rəhatah ilau Kristo Iesu, İərməniğ rəhatah, okuətuati e rəhalau nəuvirian kəm ik, kəni muasəkəhruin ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Pol təmolkeikei məmə Timoti otahtipəsiz e nəgətun eiua min

³ Aupən ikin e nian iəmatuvən Masetonia, kəni iəu iəməni kəm ik məmə iəu iəkolkeikei pik məmə onətatig Efəsis, kəni rəhak nətəligian tatol əmə lankonu lan. Nətəmimi nəuvein əha ikin kəutatig nətəm ilah kəutəgəu nəgətunian pəhrian rəha Uhgin məutəgətun nətəmimi lan. Mətəu ik onakahtipəsiz e lah məmə okəsotolian noliən əha. ⁴ İlah okotəkeikei motəpəh noliən min əha iətəm kəutəni namsu eiua min mautos nərgi lus min aupən min ikin mautol məmə nərgi lus min rəhalah təfəməh. Kəni okotəfəri ilah aru lan. Nəghatən min əha kəutiuvī=pa əmə timəti, mətəu inko kəsotasiruiən e nətəmimi məmə ilah okotəhrun nəlpəkəuiən rəha Uhgin inu okotəhatətə əmə lan.

⁵ Mətəu nəua nəghatən u rəhalau məmə nolkeikeian tətəri e nikitəmah. Nolkeikeian tətəri e niki iətəmi kəti nian noliən tərəh min rəfin iətəm təhrun məmə kəməutatig lan aupən, in təməpəh rəkis ilah, nikin təuvir vivi, kəni tətəhatətə pəhrian əmə e Iesu.

⁶ Nətəmimi nəuvein kinotəpəh noliən əhruahru u, kəni ilah kinotəruru rəkis rəhalah suaru, mətəu kəutohtəu=pən nəghatən əlməli min əha. ⁷ İlah kətolkeikei məmə nətəmimi

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri. 1:2 Uək 16:1-3; Tait 1:4 1:4 1Tim 4:7; Tait 1:14

kautāni māmā ilah koteinatig vivi e Lou rāha Uhgin, mātēu ilah kəsotāhrun aginiān nīpəti nəghatiān iətəm kautāni, nati əpnapin nikilah tēhti māmā kotāhrun agin.

⁸ Kitah kotāhrun vivi lou rāha Uhgin māmā tēuvir nāmā kitah kotāhrun vivi uək rāha Lou kəni mautohtēu=pən e noliān iətəm Uhgin tolkeikei.[†] ⁹ Nian rəfin kitah okotəkeikei motāhrun māmā Lou tāməsuvaiān o nətəm kotāhruahru, mātēu Lou tēmuva māmā otəgətun kəm nətəmimi māmā ilah nətəmimi rāha nol rahian: nətəm kəsotisiaiān Uhgin mine nol təfagə tərah; nətəm rəhalah noliān tekəu-ekəu kəutəuhlin nəmtahlah o nəfakiān; nətəm kəmotuhamu rəhalah tatə mine māmā; nətəm kəutuhamu əhanəh itəmi; ¹⁰ nəman mine nīpətan nətəm kinotol rəkis marit, mātēu kautan əpnapin; nəman kautit aru ilah min kəni nīpətan kautit aru ilah min; nətəmimi kəutələs iətəmi kəti motaskəlīm mautol səlīmīn təhmen e iol əhrui; mine nətəm kauteiuə e nian kəutəghati e kot; mine nətəm kauteiuə əpnapin əmə; mine nətəm kautol noliān tərah pisin min nəuvein. Əuəh, in nīpəhriāniān māmā Lou in rāha nətəmimi nətəm kautol natimnati rəfin əha iətəm tətərakin nəghatiān əhruahru min. ¹¹ Nəghatiān əhruahru min u, kəutāni pətīgəm nanusiān tēuvir rāha nəsanəniān əhagəhag rāha Uhgin, Uhgin u iətəm tēuvir məhruahru. Nanusiān u in tāməfa kəm iəu māmā iəkəni pətīgəm.

Pol nikin təmagiān o Kristo

¹² Iəu iətəni tagkiu kəm Kristo Iesu, Iərməniḡ rəhatah, iətəm tətəfa nəsanəniān kəm iəu o uək u, mātēu-inu in tateh iəu māmā iəkaskəlīm vivi rəhan uək məsəpəhiān, kəni in təmələhu=pa uək u mətahli=pa iəu māmā iəkol. ¹³ Aupən iəmətəghati rah e nərgin, kəni iəmatoh nətəm kəutəfaki matol tərah e Iesu. Nati əpnapin iəu iəmatol pau lanu lan, mātēu in təmasək ohniəu mātēu-inu iəməsəni əhanəhiān nīpəhriāniān lan, kəni iəməruu māmā nati nak iətəm iəu iəmatol in tərah. ¹⁴ Mātēu nolkeikeiān rāha Iərməniḡ rəhatah in iahgin pik ohniəu, mapirəkis noliān tərah min rəhak. Kəni tatətəlmīn nikik o nəhatətəiān lan mine nolkeikeiān iətəm tatsipən e Kristo Iesu.

¹⁵ Inu nəghatiān tətəni pəhriān, kəni kitah kotəkeikei motəni nīpəhriāniān lan: Kristo Iesu tēmuva e nəhue niftəni māmā otosmiəḡəh nətəm kotərah. Kəni iəu iətəmi iəkərah agin mapirəkis rəfin ilah. ¹⁶ Mātēu Uhgin təmasək ohniəu, iətəm iəkərah agin, təhmen e nəmtətiān kəti iətəm tətəgətun māmā nətəligiān rəhan təfəməh, naunun tikə, tatuvən o nətəm kotərah, pəh nətəmimi nəuvein koteruh kəni məhuərisig e suaru kətiəh əmə māmā okotəhatətə e Iesu kəni in tosmiəḡəh ilah məfən nəmiəḡəhiān itulin kəm lah. ¹⁷ !Kotəni-vivi Uhgin! Pəh kotisiai Uhgin rəhatah. In Iərməniḡ itulin; in təsimiān; kəsəruhiān in; kəni in pisin əmə in Uhgin. Pəh kotəfəri nərgin tatuvən matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

¹⁸ Kəni inəha nətik Timoti. Inu rəhak nəghatiān təhmen=pən e nəghatiān rāha iəni min nətəm kəmutəni kəm ik aupən. Ik onəkəkeikei maskəlīm nəghatiān min əha pəh tol rəham nətəligiān təkaskik, kəni ik onəkəluagin vivi e nəluaginiān rāha nəhatətəiān. ¹⁹ Askəlīm rəham nəhatətəiān təkaskik, kəni ol noliān iətəm ik nəkəhrun māmā in təhruahru e nəhmti Uhgin. Mātēu nətəmimi nəuvein ilah kautol noliān nəuvein iətəm ilah kotāhrun māmā tərah, kəni kəmotərakin rəkis rəhalah nəhatətəiān, təhmen e iətəmi kəti təmləfən negəu təri e nimas təhapu-əhapu agin mərah. ²⁰ Suah mil u Haemeneəs mine Aleksantə ilau kəmian motol kətiəh əmə ilah nətəmi min u. Iəu inegəhan=pən rəkis e lau e nəhlmi Setən māmā okuəhrun māmā okuəkeikei məsuəni rahian Uhgin.

2

Noliān rāha nəfakiān

[†] 1:8 Nəgətun eiua min əha, nian rəfin kəutəghati pik e Lou. Kəni mātəni māmā ilah kəutəhruahru mātēu-inu ilah kotāhrun vivi Lou. Mātēu nol rah nati min, Uhgin tāməfən Lou kəm lah māmā Lou otəgətun ilah māmā ilah nətəm kotərah. 1:8 Rom 7:12,16 1:12 Uək 9:15; 1Kor 15:9-10; Kəl 1:15-16 1:13 Uək 8:3; 9:1-5 1:15 Luk 19:10 1:20 1Kor 5:5; 2Tim 4:14-15

¹ Nati aupən iätəm iəkolkeikei mämə iəkəni, in tol lanu lan. Iəu iätəni əskasik kəm təmah mämə itəmah nəkotəkeikei motəfaki kəm Uhgin o nətəmimi rəfin, kəni motəni tagkiu kəm Uhgin o natimnati iätəm in təmol ilah. ² Kəni e nian rəfin itəmah onəkotəkeikei mautəfaki o nətəm kəutarmənig mine nətəmi asoli min rəhatah mämə kitah rəfin okotətig e nəməlinuian kəni motətig mətig, pəh kitah kotisiai vivi Uhgin kəni rəhatah naliuəkiən in təhruahru. ³ Noliən rəha nəfakiən min u in təuvir pək, kəni in otol Uhgin İosmiəgəh rəhatah nikin otagiən lan. ⁴ Uhgin u, in tolkeikei mämə otosmiəgəh nətəmimi rəfin, kəni molkeikei mämə ilah okotəhrun motəni nipehriən e nəghatiən pəhriən rəhan.

⁵ Otəfaki o nətəmimi rəfin mämə ilah okotəhatətə e Uhgin mətəu-inu Uhgin kətiəh əmə tətətig, kəni suah kətiəh əmə tətəhtul in suaru o nosiən nətəmimi muvən motol kətiəh ilah Uhgin, iätəmimi əha Kristo İesu. ⁶ E nian əhruahru, in əmə təməfa rəhan nəmiəgəhiən o nətəouiən suaru rəha nətəmimi rəfin mämə otitis ilah e təfagə tərəh rəhalah. Kəni inu tətəgəhun mämə Uhgin tolkeikei mämə otosmiəgəh nətəmimi rəfin. ⁷ Kəni e nəghatiən əha, Uhgin təməfəri iəu mämə iəu aposil kəti rəhan o nəni pətigəmiən nanusiən təuvir u kəm Nanihlua* min, nətəmimi nətəm kəsəniə mämə nətəm İsrəl, kəni təməfəri iəu mämə iəgəhun kəti rəha nəhatətəiən pəhriən. Iəu iatəni pəhriən, iəseiuiəiən.

⁸ Kəni ikin min rəfin, iəkolkeikei mämə nəman okotəghati kəm Uhgin e nəfakiən. Kəni nian kautəfəri nəhlmilah mämə okotəfaki kəm Uhgin, iəkolkeikei mämə nəmiəgəhiən rəhalah otəhruahru, kəni nikilah təsəhməiən, kəni məsotahiən ilah min.

⁹ Kəni iəu iəkolkeikei mämə nipehan u nəfaki min okəhuvən e rəhalah napən iätəm təhruahru kəni mətəhtərain vivi ilah, məsotiuvian nətəligiən rəha nəman, kəni məsotoliən mämə nətəmimi okoteh o nəfəriən. Kəni ilah kəsotoliən nəuanulah mämə okotəfəri ohni. Kəni ilah kəsəhuvəniən e natimnati min o niuvian nətəligiən rəha nətəmimi, iatəni natimnati min təhmen=pən e napən min iätəm nəhmtilah tiəkis, uə nati kəti kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, uə nati kəti kəmol e perəl inu kəpiel iätəm nəhmtin tiəkis. ¹⁰ Mətəu iəkolkeikei mämə nipehan u nəfaki min, rəhalah nətəligiən otəsuvəniən o malə-malə rəha nipehilah mämə okeruh, mətəu okotol malə-malə e nəmiəgəhiən rəhalah, inəha ilah okotol noliən min iätəm otəsiru e nətəmimi, noliən min iätəm təhruahru o nipehan nətəm kəutəni mämə ilah kəutəfaki kəm Uhgin.

¹¹ Nian nəman okotəgəhun e niməfaki, nipehan okotəkeikei mautətəlig məsotagətiən, kəni motəkeikei motosiahu ilah, kəni motisiai nəgəhun min, kəni motətəu=pən nəgəhun min əha nətəm kəutəgəhun. ¹² Iəu iəsegəhaniən e nipehan mämə okotəgəhun kəni mōtarmənig e nəman. İlah okotəkeikei məsotagətiən, ¹³ mətəu-inu aupən ikin, Uhgin təmaupən mol Atəm, uərisig ikin təpanol İv. ¹⁴ Kəni səniəmə Atəm u Setən təmeiua lan aupən kəni tol nəuiən, mətəu İv u təmol nəuia Setən kəni matgəhli lou rəha Uhgin. ¹⁵ Mətəu Uhgin otosmiəgəh nipehan nian ilah kautol əhruahru uək rəhalah, inu neməkiən mine neh viviən kəlkələh min. Mətəu ilah kotəkeikei məutaskəlim əskasik noliən rəha nəhatətəiən, mine noliən rəha nolkeikeiən nətəmimi, mine noliən rəha nəmiəgəhiən iätəm təhruahru.

3

Nətəmi asoli min rəha niməfaki

¹ Inu nəghatiən tətəni pəhriən mämə, “Nəmə iätəmimi kəti tolkeikei mämə in otuva iätəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni uək u, in uək təuvir ağin kəti iätəm in tolkeikei.”

² Kəni iätəmi asoli tol lanəha:
okəkeikei kəseh-pəniən noliən tərəh kəti lan;
in məsol-pəniən rəhan pətan;

2:6 Rom 3:29-30; Kəl 1:4 * 2:7 Nanihlua, İanihlua – Afin-to e tiksinəri. 2:7 Uək 9:15; Kəl 2:7-8; 2Tim 1:11 2:9 1Pitə 3:3-5 2:10 1Tim 5:10 2:12 1Kor 14:34 2:13 Jen 2:7,21-22; 1Kor 11:8-9 2:14 2Kor 11:3; Kəl 3:1-6 2:15 Jen 3:6-16

in təhrun nəni aruiən e nıkin məmə otəpəh noliən natimnati iətəm tərəh kəni mol əmə
 nati iətəm təuvir;
 tatol natimnati e nəhruniən;
 katisiai in;
 tateh vivi nətəmimi nətəm kautəhuvən iman ikin;
 in iəgətun təuvir kəti;
³ səniəmə iətəmimi kəti rəha napisiən uə nəhtiən itəmi;
 mətəu in iətəmi mətig;
 səniəmə in iətəmi rəhan nəghatiən titatiperəh pik təhmen e kaluəluə;
 nıkin təsuvən pikian e mənı;
⁴ in otəkeikei mətarmənig vivi e rəhan mın, kəni mol məmə rəhan kəlkələh mın kautol
 nəuiən mautisiai vivi. ⁵ ?Mətəu nəmə in təruru narmənig viviən o rəhan mın, kəni in
 otəhro əhanəh marmənig e niməfaki rəha Uhgın?
⁶ Iətəmimi tətəhatətə vi əmə e Iesu, in təsəhmenien məmə otos uək u, mətə in tətəfəri pik
 in, kəni Uhgın tol nalpiniən kəm in təhmen e inəha təmol e Setən u iəfəri pik.
⁷ Kəni iətəmi asoli, rəhan noliən otəkeikei məuvir məhruahru məmə nətəm kəsotəfakiən
 okotəni məmə in iətəmi təuvir. Nəmə təsoliən, mətə nəuanikulu rəha Setən toh pikin,
 kəni nərgin otərah.

*Dikon mın,
 nətəm kəutasıru e niməfaki*

⁸ E noliən əhmen əmə, dikon mın, rəhalah nəmiəgəhiən otəkeikei məhruahru vivi,
 kəni məutəni əmə nıpəhriənien e nian rəfin. Nətəm kəutapis uə kotolkeikei pik mənı,
 kəsotəhmenien o naskəlimiən uək u. ⁹ İlah nətəmimi nətəm kotəhrun məmə noliən tərəh
 kəti təsatigien e lah, kəni mautaskəlīm əskasik nəghatiən pəhriən mın rəha Iesu Kristo
 iətəm Uhgın təmol əpu. ¹⁰ Nətəmimi kotol lanəha, niməfaki otəkeikei makil vivi rəhalah
 nəmiəgəhiən, nəmə kəseh-pəniən nati kəti tərəh e lah, kəni ilah okotos uək rəha dikon.

¹¹ Kəni təhmen-əhmen əmə, nıpətan rəha dikon mın,* ilah mın okotəkeikei motol
 rəhalah nəmiəgəhiən təhruahru vivi. Təsəuviriən məmə ilah nıpətan nətəm kəutəni
 nıkalitəmi, uə nıpətan rəha napisiən, mətəu ilah nıpətan nətəm nətəmimi kəutəhatətə e
 lah e nian rəfin.

¹² Suah kəti iətəm tatos uək rəha dikon, in otəkeikei mos rəhan pətan kətiəh əmə, kəni
 in otəkeikei mətarmənig vivi e rəhan mın kəlkələh mın mine rəhan lahuənu. ¹³ Nətəmimi
 nətəm kautol vivi uək rəha dikon, nərgilah in təuvir lan, kəni rəhalah nətəligien in
 otəskasik pik o naskəlimiən nəhatətəien rəhalah e Kristo Iesu.

Nəukəti nəhatətəien rəhatah

¹⁴ Rəueiu əha, nian iətətei nauəuə u kəm ik, nıkik tətəhti məmə, otəsuvəhiən kəni
 iəkuvnə meruh ik. ¹⁵ Mətəu nəmə iəsuvnə uəhaiən, kəni nauəuə u in otəni natimnati rəfin
 iətəm kitah nenəti Uhgın okotohtəu=pən. Inu kitah u nətəm kəutəfaki, kəni Uhgın rəhatah
 tətəmiəgəh mətətig naunun tikə. Kitah nətəm kəutəfaki u kəutaskəlīm nəghatiən pəhriən,
 kəni mauteh vivi. ¹⁶ Nıpəhriənien, nəghatiən pəhriən rəha Iesu Kristo iətəm Uhgın təmol
 əpu, in nati apispis iətəm in iahgin, kəni tol lanəha:

Kristo in təmuva iətəmimi kəni nətəmimi kəmoteruh.

Kəni Narmın Rəha Uhgın tətəgətun vivi məmə Iesu təhruahru vivi pik.

Kəni nagelo mın kəmoteruh in.

Kəni nətəmimi kəutəni pətigəm nanusiən təuvir rəhan kəm nətəmimi ikin pisin pisin mın.

Kəni nətəmimi rəha nəhue nıftəni u kəutəhatətə lan.

Kəni Uhgın təmos muvən ilis e neai mətətig ilau mın.

3:6 Tait 1:6-9 **3:7** 2Kor 8:21 * **3:11** Suaru keiu o nəuhliniən nəghatiən u “nıpətan” e fes u. 1. Nıpətan rəha
 dikon mın 2. Nıpətan nətəm kautos uək rəha dikon. **3:11** Tait 2:3 **3:16** Mak 16:19; Kol 1:23; 1Jon 2:18

4

Nəgəṭun eiua min

¹ Narmin Rəha Uhgîn tətəni pəṭigəm vivi məmə e nian min uərisig Iesu otəpanuva lan, nətəmini nəuvein okotəpəh nītəu-pəniən noliən pəhriən rəha nəhatətəiən e Uhgîn. İlah okotohtəu=pən narmin eiua min kəni motohtəu=pən nəgəṭuniən rəha iərmis min. ² Nəgəṭuniən min əha kəutsipən e nəgəṭun min nətəm kəutəni məmə rəhalah nəghatien in nīpəhriənien, mətəu ilah kəuteiua, kəni məsotolien nati iətəm kəutəni. Nətəmi min əha, nətəligien rəhalah tekəu-ekəu agin, kəni kīnotəruru nakilien məmə nəghatien pəhriən iə, kəni nəghatien eiua iə. ³ İlah kəutəgəṭun nətəmini məutəni məmə okəsotolien marit, kəni məutəgəṭun ilah məmə okəsotuniən nauəniən min nəuvein. Mətəu Uhgîn təmol nauəniən min əha məmə okotun ilah. Kəni kitah u kəutəfaki kotəhrun nīpəhriənien, kotəhrun nosien, motəfaki motəni tagkiu kəm Uhgîn ohni, kəni motun, ⁴ mətəu-inu natimnati rəfin iətəm Uhgîn təmol ilah kotəuvir əmə. Nati kəti tikə məmə okəsotuniən. Kitah kotəhrun nunien natimnati rəfin nəmə kitah kotəfaki motəni tagkiu kəm Uhgîn ohni, ⁵ mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgîn tətəni məmə ilah kotəuvir, kəni kitah kəutəfaki ohni. Kəni rəueiu, nauəniən min əha kotəuvir əmə.

Ioluək təuvir rəha Kristo Iesu

⁶ Nəmə nətəni pəṭigəm nəghatien u kəm piatah min mine nəuvinitah min, kəni ik ioluək təuvir kəti rəha Kristo Iesu. Kəni tətəgəṭun məmə ik iətəmini kəti iətəm natun nəghatien təuvir min rəha nəhatətəiən mine nəgəṭuniən əhruahru, kəni mətəmiəgəh lan, kəni rəham nəmiəgəhien tatitəu=pən nəghatien rəfin min əha.

⁷ Əpəh, sətəligien e nəghatien eiua min iətəm nətəligien rəha Uhgîn tikə lan, nəghatien min təhmen e namsu əpnəpin min iətəm nīpətin tikə. Mətəu əgəṭun aru rəham nəmiəgəhien məmə tətitəu=pən Nauəuə Rəha Uhgîn. ⁸ Noliən rəha neruh vivien nīpətim məmə in otəsanən, in təuvir o natimnati min nəuvein, mətəu nəmə natəgəṭun aru rəham nəmiəgəhien e noliən rəha Uhgîn, kəni in təuvir məmə otasiru e natimnati rəfin e nəmiəgəhien rəha nəhue niftəni u, mine rəha nəmiəgəhien itulin.

⁹ Inu nəghatien tətəni pəhriən, kəni kotəkeikei motəni nīpəhriənien lan. ¹⁰ Konu kitah kəutol pik uək o nəgəṭun aruiən rəhatah nəmiəgəhien e noliən əha, mətəu-inu kīnotəhatətə rəkis e Uhgîn u tətəmiəgəh kəni mətatig itulin, kəni in İosmiəgəh mətəhan nəhlmin kəm nətəmini rəfin, mətəu in tatosmiəgəh əmə nətəmi min u nətəm kəutəhatətə lan.

¹¹ Əgəṭun natimnati min əha kəm nətəmini, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei mautohtəu=pən. ¹² Segəhanien lam məmə nətəmini okotəh iahu ik mətəu-inu ik iətəm alua əmə kəti. Mətəu ol rəham nəmiəgəhien təhruahru vivi məmə nətəmini okoteruh məmə ik iətəm təmiməhtə, kəni ilah kotəhrun nītəu-pəniən ik e nəghatien min, mine naliuəkiən, mine nolkeikeiən, mine nəhatətəiən, mine nol əhruahruən. ¹³ Ol natimnati min əha, kəni nati kisi min əha ikin. Onəkəkeikei mol vivi ilahal mətəuərus iəkuvnə: afin Nauəuə Rəha Uhgîn kəm nətəmini, kəni məni pəṭigəm Nauəuə Rəha Uhgîn, kəni məgəṭun Nauəuə Rəha Uhgîn. ¹⁴ Timoti. Uhgîn təməfinə rəhan nəsanəniən kəm ik o noliən uək rəhan nian eldə min rəha nīməfaki kəmotələhu=pən nəhlmilah lam, kəni iəni min nəuvein rəhalah kəmotəni pəṭigəm nəghatien iətəm Uhgîn təməni lam. Səpəhien nəsanəniən əha, mətəu ol uək rəha Uhgîn lan.

¹⁵ Ik onəkəkeikei matol uək min u, kəni rəham nətəligien otəkeikei mətatig əskasik e natimnati min u pəh nətəmini kotəhrun nehien məmə rəham nəmiəgəhien mine rəham uək tateviə vivi. ¹⁶ Ateh vivi noliən min e nəmiəgəhien rəham, kəni ol rəham nəgəṭuniən məmə in tətəhruahru e nian rəfin. Onəkəkeikei mətalkut əskasik məmə onəkəkol natimnati min əha, mətəu-inu nəmə nəkol, kəni onəkəsmiəgəh itəmah nətəm kəutətəlig lam.

5

*Nolian rəha nisialən
o nəghatən kəm nətəmimi*

¹ Sagət əskasikən e nauəhli min, mətəu əghati kəm lah e nisialən məmə nəkiuvi rəhalah nətəligiən, təhmen əmə məmə ilah rəham tatə əhruahru min. E nolian kətiəh min əmə, ol təhmen əmə kəm nətəm aluə təhmen əmə məmə ilah piam əhruahru min. ² Əghati mətig e nisialən kəm nıpətauəhli min təhmen məmə rəham məmə əhruahru min. Rəham nəghatən mine nolian min kəm nıpətan mitə otəkeikei məhruahru agin, təhmen məmə ilah nəuvini min.

Nolian rəha neruh vivian nıpətalimis min

³ Niməfaki otəkeikei mateh vivi nıpətalimis min u kəməmis ərin ilah, kəni iətəmi kəti tikə mə otateruh ilah. ⁴ Mətəu pətalimis kəti u nenətin min əha ikin uə namipin min əha ikin, ilah okotəkeikei motaupən motəhrun məmə uək rəha nətəm kəutəfaki, ilah okotəupən moteh vivi aru rəhalah min. Nolian u təhmen əmə məmə kəutəfən nıtai nati kəm məmə mine tatə mine kəha min, kəni nati u tatol niki Uhgın tətəgiən ohni.

⁵ Mətəu pətalimis iətəm tətətig pisin agin əmə, iətəmini tikə o neruhian, in tətəluə=pən əskasik rəhan nuhuinən tətətig e Uhgın. İnəha e nian rəfin, lapin mine e nərauia, in tətəfaki kəm Uhgın məmə otətasiru lan. Pətalimis tol lanəha, təhruahru agin məmə niməfaki otasiru lan. ⁶ Mətəu pətalimis u tətətig pik e natimnati rəha nıftəni o nətəuiən təuvir lan, in tətəmiəgəh, mətəu e narmin in tinimis rəkis. ⁷ Ik onəkeikei mənı=pən nəghatən min əha kəm niməfaki məmə ilah okotəkeikei motol pəh nətəmini kəsotəni rahian ilah. ⁸ Suah kəti otəkeikei meh vivi rəhan min, kəni maupən meh vivi rəhan əhruahru min. Mətəu nəmə in təsoliən, tətəgətin məmə təməuhlin nəmtahn e nolian rəha nəfakian, in tərəh mapirəkis iətəm təsəfakian.

⁹ Nəmə nəkətei=pən nərgi pətalimis kəti e nauəuə rəha nasiruiən məmə niməfaki otasiru lan, rəhan nu in otəkeikei mos sikiste, pətan u təmətətig vivi ilau rəhan u iərman. ¹⁰ Kəni in pətauəhli kəti iətəm nətəmini kautisiai in o rəhan nolian təuvir mine nasiruiən min iətəm in tatol, təhmen məmə in tətəh vivi rəhan nəsuəlkələh; kəni nian iapispis min okəhuva iman ikin, tatol təuvir kəm lah; kəni matosiahu aru in mətasiru e nətəm kəutəfaki,* kəni mətasiru e ianrah; kəni rəhan nətəligiən təkəsik məmə otol uək min iətəm təuvir.

¹¹ Mətəu sətei-pəniən nərgi pətalimis min nətəm kəsotəpətauəhli əhanəhian e nauəuə rəha nasiruiən, mətəu-inu uərisig nəmə nətəligiən rəha nol minian marit tinuva məskasik e nıkilah e Kristo, kəni ilah kotəni məmə okotol min marit. ¹² Kəni Uhgın in otakil mol nalpinian kəm lah mətəu-inu kəmotətgəhli rəhalah nonauvil iətəm kəmotol kəm in aupən.† ¹³ Kəni nati tərəh kəti min, mətə ilah kotəlpah kəni motos nolian rəha nuvəniən e nimə min rəfin mautəni nəghatən iətəm nıpətin tikə. Uərisig ilah kəhuva motərah pik o nosiən musmus e nəghatən rəha iətəpisin, kəni ilah kotolkeikei məmə okotəni pik nəghatən rəha nətəpisin, kəni ilah kəutəni nəghatən min nəuvein iətəm təsəhmenian məmə okotəni. ¹⁴ Kəni iəu iətəni kəm nıpətan mitə min kəməmis ərin ilah məmə təuvir ilah okotol min marit, kəni motos nətəlah min, kəni moteh vivi ilah. Kəni nəmə kotol lanəha, kəni məsotəfəniən nəua niməhan kəm tikimər məmə okotəni rah itah. ¹⁵ Mətəu pətalimis nəuvein kınotalelin ilah e suaru təuvir kəni minautohtəu=pən Setən.

* **5:10** Nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, “Kəni tətəikuas e nəhlki nətəmini rəha Uhgın.” – Nolian əha tətəgətin məmə in pətan kəti tatosiahu aru in; kəni nıkin tagiən o nasiruiən e nətəmini. † **5:12** E nian əha, pətalimis min nəuvein kəmos nonauvil rəhalah kəm Uhgın məmə okəsotoliən marit, kəni ilah okol əmə uək rəha niməfaki. Kəni nəmə pətalimis kəti tolkeikei məmə in otol min marit, kəni in otətgəhli rəhan nonauvil iətəm təmol kəm Uhgın. **5:13** 2Təs 3:11 **5:14** 1Kor 7:9

¹⁶ Nipətan min u kəutəfaki okotəkeikei mauteruh vivi pətalimis min rəhalah, məsotəhlman-pəniən e lah kəm niməfaki məmə oteruh ilah. Kəni niməfaki in otateruh əmə pətalimis min u rəhalah nətəmini kohkə aɡin məmə okauteruh ilah.

Uək rəha nətəmi asoli rəha niməfaki

¹⁷ Eldə min nətəm kəutarmənig vivi e uək rəha niməfaki, niməfaki otəkeikei misiai ilah, kəni motətəou ilah. Kəni nəgətun min mine nətəm kəutəni pətigəm Nauəuə Rəha Uhgın, ilah kautəhtul aupən məmə okisiai ilah kətəou ilah. ¹⁸ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nian nati miəgəh kəti tatol rəham uək, kəni nakəkeikei maugin.”‡ Kəni tətəni min məmə, “Nian iətəmi kəti tatol uək, mətəu okəkeikei kətəou in lan.”

¹⁹ Sətəligiən e nəghatiən rəha iətəmini kətiəh əmə iətəm tətəni məmə eldə kəti rəha niməfaki təmol noliən tərəh, mətəu nəmə iətəmini keiu uə kisi kəhləni, kəni nətətəlig e rəhalahal nəghatiən.

²⁰ Kəni nəmə iətəmi asoli kəti rəha niməfaki tatol nati kəti tərəh, kəni nətagət əskasik lan e nəhmti nətəmini rəfin rəha niməfaki, kəni tol lanəha nətəmini okotəgin e noliən nati tərəh min.

²¹ E nəhmti Uhgın, mine Iesu, mine nagelo min iətəm Uhgın təmitəpin rəkis ilah, iəu iətəni əskasik kəm ik məmə ik onəkəkeikei mətətəu=pən nəghatiən rəhak e noliən iətəm in təhruahru. Ik onəsoliən noliən kəti kəm iətəmi kəti, kəni matig mol noliən pisin min kəm iətəmi kəti min. Mətəu onəkol təhmen-əhmen əmə kəm lah rəfin.

²² Səfəri uəhaiən iətəmi kəti məmə in otos uək kəti rəha niməfaki, inu mə nəkotələhu=pən nəhlmitəmah motəfaki lan. Mətəu-inu nəmə in iətəmi kəti iətəm rəhan əha ikin noliən tərəh, kəni rəhan noliən tərəh otatig lam, təhmen lanu məmə ik min nəmos rəhan noliən tərəh. Mətəu ol əmə rəham nəmiəgəhiən tətəuvir vivi mətəhruahru e nian rəfin.

²³ Səmnim əməiən nəhu. Os wain nəuan nəuvin mol o rəham nimisiən, pəh otasiru e nərfəm.

²⁴ Nətəmini nəuvein kitah rəfin kotəhrun məmə ilah nolrah nati, kəni kotəhrun məmə Uhgın otol nalpiniən kəm lah. Mətəu nətəmini nəuvein min, rəhalah təfagə tərəh tətəhluaig əhanəh əha rəueiu, mətəu uərisig okəpaneruh.

²⁵ Kəni təhmen-əhmen əmə, nian tepət uək təuvir min, kitah kotəhrun əmə. Mətəu nəuvein əha ikin iətəm kəutəhluaig əha rəueiu, mətəu nipəhriənən, okəmaneruh ilah.

6

Noliən əhruahru o slef min

¹ Slef min nətəm kəutəfaki okotəkeikei motisiai nətəmi asoli min rəhalah. Noliən əha in otahtipəsə e nətəmini u kəsotəfakiən məmə kəsotəni rahien nərgi Uhgın, mine nəgətuniən rəhatah. ² Mətəu slef min nətəm rəhalah nətəmi asoli ilah min nəfaki, ilah okəsotoliən noliən əha u kotəni məmə, “Ei. Iətəmi asoli əha in piatah əmə kəti,” kəni ilah məsotisiai vivien. Mətəu ilah okotəkeikei motol əhruin pik nati kəm lah e nikilah pəhriən, mətəu-inu rəhalah nətəmi asoli min ilah nəfaki min nətəm noluək min kotolkeikei ilah.

*Nəgətuniən neiuəiən min
mine natimnati vivi min pəhriən*

Natimnati min u, ik onəkəkeikei mətəgətun nətəmini lan. Kəni e nian rəfin, ik onəkəkeikei mətəghati əskasik kəm lah o nitəu-pəniən.

³ Mətəu nətəmini nəuvein kəutəgətun nəghatiən nəuvein iətəm tol pisin e nəghatiən əha rəhak, kəni ilah kəutəni məmə nəgətuniən rəha İərmənig rəhatah Iesu Kristo, in

‡ **5:18** Nəghatiən əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “Nian kau kəti tatol uək rəham tatevig-evig e nəua wit, kəni nəmə tolkeikei məmə otun kəti, kəni səlis-ərainiən nohlin.” Eruh mafin e tiksənəri e noliən rəha nətəm Isrel e noliən uək e wit. Pol tətəghati e nati miəgəh, mətəu nipəhriənən, nipəti nəghatiən tətəghati e nətəmini. **5:18** Dut 25:4; Mat 10:10; 1Kor 9:9 **5:19** Dut 17:6; 2Kor 13:1 **5:20** Efəs 5:11 **6:1** Efəs 6:5 **6:2** Flm 16

neiuəiən, mautəni məmə nəgəṭuniən rəha noliən rəha nəmiəgəhiən iəṭəm Uhgīn tolkeikei, in neiuəiən. ⁴ Nəṭəmimi mīn əha kautol lanəha ilah kəsotəhrun aginiən nati kəti, kəni ilah nəṭəm kəutəfəri pik ilah. Ilah kəutalməli o nuvəniən məghati pik o nəghatiən mīn iəṭəm tatiuvi=pa niəməha, o nəghatiən mīn iəṭəm nəṭəmimi kəutəməki e lah mīn ohni. Noliən u in tatol nəṭəmimi kəutitgərah ilah mīn, kəni məutəhapu-əhapu ilah mīn, kəni məutəghati rah e nərgilah mīn, kəni məutətəlig rah e lah mīn. ⁵ Kəni e nian rəfin ilah kautol timəti. Inu noliən rəha nəṭəmimi nəṭəm rəhalah nətəligiən tərəh, ilah kəutəluēi e nəghatiən pəhriən. Ilah, nikilah təhti məmə noliən rəha nəhatətəiən e Uhgīn in noliən kəti o nosiən məni mine nautə mīn.

⁶ Məṭəu nati təuvir pik səniəmə kitah kautos məni mine nautə. Nati təuvir pik məmə kitah okotaliuək e noliən iəṭəm Uhgīn tolkeikei. Kəni məutagiən əmə, nati əpnapin nəmə rəhatah nautə təkəku uə tepət, ⁷ məṭəu-inu nian kitah kəmotair=pa e nəhue niftəni u, kəni kəməsotosiən nati kəti məhuva. Kəni e nian okohmis lan, ko kəsotos minien nati kəti mohtəlig. ⁸ Məṭəu nəmə nigtaḥ nauəniən mine napən təhmen əmə, kəni kitah kotagiən.

⁹ Nəṭəmimi nəṭəm kotolkeikei pik məmə rəhalah nautə otepət, timətig əmə o lah məmə okotol noliən tərəh mīn tepət. In təhmen=pən e nalig kəti iəṭəm otələs ilah e nəuan nalməliən rəha nərahiən, kəni ilah kotolkeikei məmə okotol natimnati tepət rəha nalməliən, kəni natimnati tepət iəṭəm tərəh o lah. Kəni nolkeikeiən rəha natimnati tərəh mīn əha okotərəkin-ərəkin nəmiəgəhiən rəhalah. ¹⁰ Məṭəu-inu noliən rəha nolkeikei pikien məni, in nəukəti natimnati tərəh tepət. Kəni nəṭəmimi nəuvein ilah kautəhtul iəkis o nitəu-pəniən suaru u, kəni ilah kinəhuvən rəkis isəu o noliən rəha nəhatətəiən, kəni ilah kautol natimnati mīn nəuvein iəṭəm tətərəkin aru nikilah, kəni kautos nərahiən tepət lan.

Nəghatiən təuvir rəha Pol tatuvən kəm Timoti

¹¹ Məṭəu ik Timoti, iəṭəmi rəha Uhgīn, aiu=pən isəu o noliən tərəh mīn əha. Ik onəkəkeikei malkut pik o nitəu-pəniən noliən əhruahru, iəṭəm Uhgīn tolkeikei. Rəham nəhatətəiən otəkeikei məskasik, kəni ik onəkəkeikei molkeikei nəṭəmimi. Askəlim əmə rəham nəhatətəiən lanko, tatuvən naunun tikə. Kəni onəkəkeikei muva ik iəṭəmi mətig kəti. ¹² Onəkəluagin vivi e nəluaginien rəha nəhatətəiən. Kəni maskəlim vivi nəmiəgəhiən itulin iəṭəm Uhgīn təmauin lam ohni. Aupən rəkis, in təmauin lam ohni nian nəməni pətigəm nəhatətəiən rəham e Iesu e nəhmti nəṭəmimi tepət.

¹³ E nəhmti Uhgīn, iəṭəm tətəfa nəmiəgəhiən kəm natimnati rəfin, kəni e nəhmti Kristo Iesu iəṭəm təməni pətigəm vivi nəghatiən pəhriən e nəhmti Pontias Pailət, iəṭəghati əskasik kəm ik lanu lan: ¹⁴ Ol natimnati mīn u, kəni məsəpəhiən kəti məṭəuarus=pən Iərmənig rəhatah Iesu Kristo otuva ¹⁵ e nian əhruahru iəṭəm Uhgīn təməni. Uhgīn iəṭəm kitah okotəkeikei mautəni-vivi e nian rəfin, in pisin əmə tətərmənig e natimnati rəfin. In Kig rəha kig mīn rəfin, kəni Iərmənig rəha iərmənig mīn rəfin. ¹⁶ In əmə təsimisiən mətətig itulin, rəhan nətuəuinien tikə, kəni naunun tikə. Ikin tətətig ikin, nəhəgəhagien tasie matitəlau lan, kəni ko kəsaniən iuəkir ohni. Suah kəti təseh əhanəhiən in, kəni ko iəṭəmi kəti təsəhruniən nehien nian kəti. Nian rəfin kitah okotəkeikei motisiai in, kəni məutəni pətigəm rəhan nəsanəniən mine narmənigien mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə. Tol lanəha lan. Əuəh.

Nəfaki mīn u rəhalah nautə tepət

¹⁷ Əghati əskasik kəm nəṭəm kautəfaki nəṭəm rəhalah nautə rəha nəhue niftəni u tepət. Əni məmə ilah okəsotəfəri pikien ilah, kəni kəsotəhatətəiən e rəhalah məni u tepət. Məni in rəha rəueiu əmə, məṭəu olauig mine tikə mīn. Ilah okotəkeikei motəhatətə əmə e Uhgīn iəṭəm tətəfa natimnati təuvir tepət kəm tah məmə kitah okotətəu təuvir lan. ¹⁸ Əghati əskasik kəm lah məmə rəhalah noliən təuvir mīn, mine rəhalah nasiruiən təuvir mīn

otepət. Kəni nīkilah otəkeikei magiən o nətuation kəm nətəmimi. ¹⁹ E noliən əha, in təhmen məmə ilah kautələhu natimnati təuvir mīn tepət, təhmen=pən əmə məmə kəmotasə təuvir o nəmiəgəhiən iətəm otəpanuva. Kəni ilah kotəhrun nosiən nəmiəgəhiən, iətəm nəmiəgəhiən pəhriən.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²⁰ Timoti, ik onəkəkeikei mateh vivi natimnati mīn iətəm Uhgīn təmələhu=pən rəkis e nəhlməm. Əpəh kəni məhtul isəu o nəghatiən mīn iətəm nīpətīlah tikə kəni kəsotəfəniən nīsiaiən kəm Uhgīn, kəni nəghatiən mīn iətəm kəsotəhruahruīən e Nauəuə Rəha Uhgīn. Nəghatiən mīn əha kətəni məmə kautəfa nəhruniən, mətəu kəpə, kauteiuə. ²¹ Mətəu nətəmimi nəuvein kautəhuərisig e nəghatiən eiua mīn əha, kəni mīnotəmkarəpen e suaru rəha nəhatətəiən pəhriən.

Pəh Uhgīn otətuati e rəhan nəuviriən kəm təmah.

2 Timoti

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Pol təmətei tuvən kəm Timoti

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 2 Timoti

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Timoti. Kəni in molkeikei məmə ilah min əpəha e niməfaki rəha Efəsis, məmə okotafin. Afın e “Nəghatən Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Timoti” o nəhrunian məmə Timoti in pəh.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Nian kəpmən rəha Rom tətəskəlim Pol əpəha Rom, in təsatigian e kaləpus, mətəu in tətətatig e rəhan kəti nimə, kəni soldia min kəmutatig ilah min mauteruh vivi məmə in otəsəgimian. Naunun japtə rəha Uək Min tətəghati e nian min əha. Kəni əmeiko kəpmən təmahli pətigəm in, kəni talieuək əmə mətən o nu keiu. Mətəu rəueiu əha, tinuvən min e kaləpus əpəha Rom, kəni kaləpus əha in tərəh pəhrian ikin. Nauəuə rəha Uək Min təsəghatən e nian əha, nauəuə tinol naunun rəkis. Kaləpus əha in tətəpu ikin, kəni tiəkis o nətəmini o nuvənian məsal=pən lan. Luk əmə ilau min. Pol təmolkeikei məmə Timoti otuva meh mətəu-inu in rəhan niəli təuvir. Kəni in molkeikei məmə Timoti in otəmki nauəuə min rəhan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təməhrun məmə otəsuvəhian kohamu in timis. Tol lanəha, in təmətei nauəuə u o nələhu-pənian niməfaki e nəhlmi nətəmi asoli pisin min nəuvein təhmen e Timoti. Nian iəkis min kəutəhuva o niməfaki, kəni Pol in tolkeikei məmə Timoti otətəskəlim Nanusian Təuvir, kəni matəhtul əskasik e nəhatətəin rəhan, kəni məsəginian e nani pətigəmin Nanusian Təuvir, kəni in otəhtul maru o nətəuian nəhməian e nipətin nəmə nərahian otuva.

Pol təməni təuvir kəm Timoti

¹ İəu Pol, u iəu aposil kəti rəha Kristo İesu, iətəm Uhgın təmitəpin rəkis iəu məmə rəhan, kəni mahli=pa iəu məmə iəkəni pətigəm rəhan nəniəskasikian rəha nəmiəgəhian itulin e Kristo İesu. ² İətəni təuvir kəm ik Timoti, nətik iətəm iəkolkeikei pik ik.

Pəh Uhgın Tatə mine Kristo İesu rəhatah İərməniğ okuəfinə rəhalau nəuvirian, mine nasəkəhrunian, mine nəməlinuian kəm ik.

Pol təməfəri nətaligian rəha Timoti

³ Nian rəfin lapin mine lənian, iətəfaki ohnik, kəni mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik. Kəni iatol uək rəhan təhmen=pən əmə e tipik min, kəni iəkəhrun məmə nolian tərəh kəti təsatigian lak. ⁴ Niki tətəhti nəhu nəhmtəm, kəni iəkolkeikei pik məmə iəkeruh min ik pəh nikik otəgin. ⁵ Niki tətəhti nəhatətəian pəhrian rəham iətəm təhmen=pən əmə e nəhatətəian iətəm təmaupən mətətig e rəham kəha Lois mine rəham məmə İunis, kəni iəkəhrun pəhrian məmə rəueiu in tinatig lam.

⁶ Kəni tol lanəha, iətəni min kəm ik məmə onəkelel nigəm rəha nəsanənian iətəm Uhgın təməfinə o nolian rəhan uək. Uhgın təməfinə nəsanənian əha nian iəmələhu=pən nəhlmək mətəfaki=pinə lam. ⁷ Ol uək e nəsanənian əha, mətəu-inu Uhgın təsəfaiən kəm tah niki rəha nəginian, mətəu təməfa niki rəha nəsanənian, mine niki rəha nolkeikeian, mine niki iətəm tatol nolian min iətəm in təhrun məmə kotəhruahru.

⁸ Kəni inəha, saulisian o nani pətigəmin İərməniğ, kəni saulisian lak iətəm iətətig e kaləpus o nərgin. İətətu nəhməian o nanusian təuvir, kəni nəmə nian əskasik tətuva ohnik, nəkəkeikei mol məmə iəu mine e nəsanənian iətəm Uhgın tətəfinə kəm ik. ⁹ Uhgın təmosmiəgəh itah kəni mauin e tah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmini nətəm kotasim, kəni təməsolian o nati kəti iətəm kitah kəmotol, mətəu in təmol e rəhan aru

əmə nətəligiən, mine nəuviriən. Nian Uhgin təməsol əhanəhiən niftəni mine, mətəu in təmələhu rəkis nəlpəkəuiən məmə in otəfən rəhan nəuviriən kəm tah e Kristo Iesu, ¹⁰ mətəu rəueiu, in təmol əpu nəuviriən əha kəm tah e nuvaiən rəha İosmiəgəh rəhatah, Kristo Iesu. Kəni Kristo təməhapis nımisiən mine rəhan nəsanəniən, kəni təməsiəgəpın mol əpu suaru rəha nəmiəgəhiən u naunun tikə, kəni kitah kauteh e nanusiən təuvir əha.

¹¹ Kəni Uhgin təmitəpın iəu məmə iəu iəgəhati, mine aposil, mine iəgətun o nanusiən təuvir əha. ¹² Tol lanəha iətətəu pik nəhməiən ohni u ikinu e kaləpus. Mətəu iəsaulisiən, mətəu-inu iəkəhrun məmə pəh u iətəhatətə lan, kəni məhrun vivi məmə in təhrun neh viviən nati nak iətəm in təmələhu=pə e nəhlmək o naunun nian.*

¹³ İtəu=pən əmə suaru rəha nəgətuniən u təhruahru iətəm iəməni kəm ik, kəni ol nati u e nəhatətəiən mine nolkeikeiən e Kristo Iesu. ¹⁴ E nasiruiən rəha Narmin Rəha Uhgin iətəm tətətig e nikitah, kəni ateruh vivi nati təuvir iətəm Uhgin təmələhu=pən e nəhlməm.

¹⁵ Nəkəhrun məmə rəhak min nətəmimi əpəha Esia, ilah Fukeləs mine Hermokenəs, ilah rəfin kəmotagım rəkis motəpəh iəu.

¹⁶ Pəh İərməniğ otasəkəhruiən Onesiforəs mine rəhan min, mətəu-inu nian tepət təmasiru lak mətəfəri rəhak nətəligiən. Kəni təməsaulisiən məmə iəmətətig e kaləpus. ¹⁷ Nipəhriənien, nian in təmuva Rom, təməsal pik lak mətəuarus meruh iəu. ¹⁸ Pəh İərməniğ otasəkəhruiən in e naunun nian! Ik nəkəhrun vivi natimnati təuvir min iətəm təmol kəm iəu əpəha Efəsis.

2

Soldia təuvir rəha Kristo Iesu

¹ Ik u nətik, pəh Uhgin otol nıkim təsanən e nəuviriən iətəm tatsipən e Kristo Iesu. ² Nəmətəu rəkis natimnati min u iətəm iəməgətun ik lan e nəhmti nətəmimi tepət. Kəni os rəhak nəghatiən mələhu=pən e nəhlmı nətəmimi nəuvein nətəm nətəni nipəhriənien e lah, kəni ilah okotəhrun nəgətuniən nətəmimi nəuvein min lan. ³ Nian nərahien otuva, mətəu əhtul əskasik kitah min ik, təhmen e soldia təuvir kəti rəha Kristo Iesu. ⁴ E nian rəha nəluaginien, soldia kəti təsoliən natimnati rəha nətəmimi əpnəpın əmə, mətəu tatol əmə uək rəha soldia mətəu-inu, in tolkeikei məmə rəhan iətəmi asoli rəha soldia min, nıkin otəgıən lan. ⁵ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, iətəmi tətəiu məmə in otol win, in otəkeikei mitəu=pən lou min rəha naiuiən, mətəu nəmə təsoliən, kəni in otəsosiən nətəouiən rəha nol winiən. ⁶ Təhruahru əmə min lanəha məmə iətəmi tatol pik uək e nasumiən, in otaupən məulək lan. ⁷ Ətəlig vivi e nati nak iətəni kəm ik. İərməniğ otasiru lam o nəhruniən nipəti nəghatiən min u.

⁸ Ətəlig e İesu Kristo u nəuaniləuis rəha Tefit, kəni Uhgin təmosmiəgəh in e nımisiən. Kəni inu nanusiən təuvir iətəni pətigəm. ⁹ Kəni iətətəu nəhməiən o nanusiən təuvir əha, kəni nipəhriənien, kəməlis iəu e sen təhmen=pən məmə iəu iəkləh kəti uə iohamu itəmi. Mətəu kəsəlisiən nəghatiən rəha Uhgin. ¹⁰ Tol lanəha, iətəhtul əskasik e nəhməiən min rəfin rəhak o nasiruiən e nətəmimi nətəm Uhgin təmitəpın ilah, məmə in otosmiəgəh ilah e Kristo Iesu, kəni ilah okotətig e nəuviriən əhəgəhəg rəha Uhgin, iətəm naunun tikə.

¹¹ Inu nəghatiən tətəni pəhriən məmə, Okəmə kəhuva kətiəh e Kristo e nımisiən rəhan, kəni okotəmiəgəh min kitah min.

¹² Okəmə kəutəhtul əskasik e nian əskasik min, kəni kitah okotərməniğ min kitah min. Okəmə kitah kotəniapın lan,

1:9 Efəs 2:8-9; Tait 3:5 **1:10** Hip 2:14 **1:11** 1Tim 2:7 * **1:12** Suaru pisin o nəuhliniən fes 12b: “kəni məhrun vivi məmə in təhrun neh viviən nati nak iətəm iəu iəmələhu=pən e nəhlməm o naunun nian.” **1:14** 1Tim 6:20 **2:3** 2Tim 1:8 **2:5** 2Tim 4:8 **2:6** 1Kor 9:7 **2:8** Rom 1:3; 1Kor 15:4 **2:9** Efəs 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11** 2Kor 4:11

kəni in otəniapin e tah.

¹³ Okəmə kitah kəsotolien rəhatah nonauvil,
mətəu in tatol rəhan nonauvil,
mətəu-inu Uhgin otəkeikei matol rəhan nolian nian rəfin.

Ioluək təuvir rəha Uhgin

¹⁴ Natimnati min u, onəkəkeikei mətəni mətisimaru lan kəm rəham min nətəmini. Əni əskasik kəm lah lanəha məmə, “İatəni e nərgi Uhgin məmə itəmah nəstorgəhuiən o nıpəti nəghatien min.” Norgəhuiən lanəha təsasiruiən e iətəmi kəti, mətəu tətərekin əmə nətəmini nətəm kəutətəu. ¹⁵ Alkut əskasik məmə onəkuva ioluək təuvir iətəm nian Uhgin tateruh rəham uək, in təhrun nəniən məmə, “Əuəh, nəmol təuvir,” kəni nəsaulisien o rəham uək, mətəu-inu nətəgəhun əhruahru nəghatien rəha nıpəhriənien.

¹⁶ Mətəu əpəh nəghatien min u tol tanpən əmə iətəm kotərah məstisaiən Uhgin, mətəu-inu nətəmini nətəm kəutəghati lanəha, nəmiəğəhiən rəhalah tatuvən matuvən əmə o nolian min iətəm Uhgin təməki lan. ¹⁷ Nəgəhunien rəhalah in təhmen=pən əmə e nıməgim pien iətəm tətəmahali matepət matol iahgin. Suah mil u kuol lanu lan, ilau u Haemeneəs mine Filitəs, ¹⁸ iətəm kinəmkarəpən rəkis e suaru rəha nıpəhriənien. Katuəni məmə Uhgin təmöl itah kotəmiəğəh min rəkis e nımisien, kəni ko Uhgin təsəfa minien nıpətəti vi nian İesu tuva min. Kəni suah mil u kətuərekin nəhatətəien rəha nətəmini nəuvein. ¹⁹ Mətəu tol pau lanəha, nımə iətəm Uhgin tatuvləkin tətəhtul tiəkis, kəni təmətəi=pən lan məmə, “İərmənig təhrun nətəmi min u rəhan min,” mine, “Nətəmi min u kəutəni məmə ilah nətəmini rəha İərmənig okotəkeikei motəpəh nolian tərəh min.”

²⁰ Ətəlig-to lan. E nımə rəha iətəmi rəhan nautə tepət, kətim pisin pisin min tepət. Kəməu nəuvein e nımanıviuv təuvir aɡin. Kəməu nəuvein e nımasiə mətəu.* Uək rəha kətim vi, in uək asoli iətəm kətisai. Kəni uək rəha kətim əuas, in uək əpnapin əmə iətəm tol naulisien təhmen əmə o nosien nımənərik. ²¹ Okəmə iətəmi kəti tatol rəhan nəmiəğəhiən tətəhlan vivi mətəpəh nolian rəha naulisien, in təhrun nolian uək asoli iətəm kətisai, kəni Uhgin otələhu kalın məmə rəhan pisin əmə, kəni mol əpenə-penə məmə otol uək təuvir min.

²² Aiu muvən isəu o nolian tərəh min iətəm tətəviə e niki nətəm aluə. Kəni itəu=pən vivi suaru rəha natimnati min u: nolian iətəm təhruahru, mine nəhatətəien, mine nolkeikeien, mine nəməlinuiən. Itəu=pən suaru əha itəmah nətəmi min u nətəm kəutətapuəh o nasiruiən rəha İərmənig e nikilah iətəm təuvir. ²³ Əpəh magim rəkis e nəghatien əlməli min iətəm nıpətəlah tikə. Nəghatien min əha kəutiuvı=pa əmə norgəhuiən. ²⁴ Ioluək rəha İərmənig, ko in təstorgəhuiən, mətəu in otəkeikei matol təuvir kəm nətəmini rəfin, kəni otəkeikei muva iətəmi rəha nəgəhunien, kəni rəhan nətəligien təfəməh. ²⁵ Okəmə nətəmini nəuvein kəutəni rah rəhan nəgəhunien, kəni in otəkeikei məgəhun vivi ilah e nolian mətig əmə. Kəni nəmə təhro Uhgin oteğəhan məmə ilah okotəuhlin rəhalah nəmiəğəhiən, məmə ilah okotəhrun nıpəhriənien. ²⁶ Kəni ilah okəhuva min e nətəligien təuvir, kəni motəgim rəkis e ləlig rəha Setən, iətəm təmaskəlim ilah kəni kəutol nəuiən.

3

Nolian tərəh min iuəkir o Naunun Nian

¹ Mətəu onəkəkeikei məhrun nəghatien u məmə nian əskasik min okəhuva iuəkir o Naunun Nian. ² Tol lanəha mətəu-inu, nətəmini okəutətəlig aru əmə e lah min, kəni ilah okotolkeikei pik məni. Nətəmini nətəm kəutəni aru əmə nati, mətəfu aru ilah min, mətəni rah nətəmini mine Uhgin, mətəhti nəuia tatə mine məmə, mətəpəh nəniən

2:12 Mat 10:33 **2:13** Rom 3:3-4; Tait 1:2 **2:14** 1Tim 6:4; Tait 3:9 **2:15** 1Tim 4:6 **2:16** 1Tim 4:7 **2:17** 1Tim 1:20 **2:19** Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1Kor 8:3 * **2:20** Nəghatien əhruahru rəha Kris tətəni məmə, “E nımə rəha iətəmi rəhan nautə tepət, pilet pisin pisin min tepət. Kəmol nəuvein e aian u kol tətəraip-oraip, nəuvein e silfə, nəuvein e nigı, nəuvein e nıftəni.” **2:22** 1Tim 6:11 **2:23** 1Tim 4:7 **3:1** 1Tim 4:1

tagkiu e nikilah, kəni okəsotisiaiən Uhgîn. ³ Rəhalah nolkeikeiən otarfu, məsotaluiən e nərahien kəti okol e lah. Okəsotarməniğin e noliən min rəhalah. Nikilah otagiən o nərəkinien nətəmini mine nərgilah. Okotəməki e nati iətəm təuvir. ⁴ Ilah kəuit kəsua min, kəni okotol natimnati tərəh nəuvein mətəu kəsotətəligiən məmə nati nak otiet lan. Kəni ilah okotəfəri aru ilah, kəni ilah okotolkeikei pik natimnati o nətəuiən təuvir e nīpətilah, mətəu ilah okəsotolkeikeiən Uhgîn. ⁵ Okotol noliən min rəha nəfaki min məmə nətəmini okoteruh, mətəu ilah okəsotolkeikeiən məmə nəsanəniən rəha Uhgîn otəuhlin nikilah. Uvən isəu o nətəmini min u.

⁶ Əpəh əmə ilah mətəu-inu nəuvein kauteh suaru o nuvəniən lahuənu min, kəni mautiuvir rəkis nətəligiən rəha nīpətan nətəm rəhalah nətəligiən təsəskasikiən. Təfagə tərəh min rəha nīpətan min u, in tiəkis pik o lah, kəni noliən tərəh min tepət iətəm ilah kəutolkeikei, kəutiuvir=pən ilah. ⁷ Kəni nīpətan min əha kəutətəligiə viə e nəghatiən min rəfin rəha nətəmi min əha, mətəu ko kəsotəhrunien nəghatiən rəha nīpəhriənien. ⁸ Aupən ikin, Janes mine Jampres kəmətuəməki e Mosis,* kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nətəmini min əha kəutəhti nəghatiən rəha nīpəhriənien. Nətəmini min u, rəhalah nətəligiən təriəuəh e noliən tərəh min, kəni noliən rəha nəhatətəiən rəhalah in neiuəiən əmə in əmə. ⁹ Mətəu nəgətunien eiue rəhalah, ko təsəhtulien tuvəh, mətəu-inu nətəmini rəfin okoteruh məmə ilah kəsotəhrunien nati iətəm kəutəghati lan, kotəhmen=pən əmə e suah mil əha.

Nəghatiən rəha Pol kəm Timoti

¹⁰ Mətəu ik, Timoti, ik nəmətuə=pən rəhak nəgətunien, mine noliən rəha nəmiəgəhiən rəhak, mine nati nak iətəm iəkəolkeikei məmə iəkəol, mine rəhak nəhatətəiən, mine noliən rəha nətəligiən rəhak iətəm təfəməh, mine rəhak nolkeikeiən, mine nəhtul əskasikiən rəhak, ¹¹ kəni nəkəhrun nian əskasik min iətəm tətuva e rəhak nəmiəgəhiən, mine noliən tərəh min iətəm katol lak. Kəni nəkəhrun noliən əskasik min iətəm kəmol lak əpəha Antiok, mine Ikoniəm, mine Listra. Mətəu İərməniğ təmos rəkis iəu e natimnati min rəfin əha. ¹² Nīpəhriənien, nətəmini rəfin nətəm kotolkeikei məmə okotol noliən iətəm Uhgîn tolkeikei, kəni motol e Kristo İesu, nətəmini okotol tərəh kəm lah, ¹³ mətəu nian kətiəh min əmə, nol təfagə tərəh min mine nətəmini rəha neiuəiən,† ilah okotol noliən tərəh məhuvən motol nətəm kotərah agin. Ilah nətəm kəteiuə e lah,‡ kəni ilah okoteiuə pik agin e nətəmini.

¹⁴ Mətəu ik, Timoti, onəkeikei mətiətuə=pən əmə natimnati təuvir min iətəm kəməgətun ik lan nətəm nəməni əskasik rəkis nīpəhriənien lan, mətəu-inu ik nəkəhrun viə nətəmini nətəm kəmətəgətun ik lan. ¹⁵ Kəni nian nəmətəkəku mətəuarus=pa u rəueiu, nəməhrun Nauəuə Rəha Uhgîn iətəm təhrun nəfinəiən neinatigien məmə nəkəhrun nosien nəmiəgəhiən itulin lan o nəhatətəiən e Kristo İesu. ¹⁶ Nəghatiən min rəfin e Nauəuə Rəha Uhgîn, kəmətsipən əmə e nohli Uhgîn, kəni kəutasiru e tah. Kəutəgətun itah natimnati tepət. Məutəni əpu noliən tərəh min rəhatah, məutəgəu əhruahru itah, kəni məutəgətun itah e noliən min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Kəutol əpenə-penə itah u nətəmini rəha Uhgîn məmə kitah kəhuva nətəmini nətəm kotəhrun noliən uək təuvir min rəfin.

4

¹ Timoti, oiəkəni=pinə nəghatiən keikei kəti kəm ik e nəhmti Uhgîn mine Kristo İesu

3:5 Mat 7:15,21; Tait 1:16 * 3:8 Janes mine Jampres, ilau iəmki nərik mil rəha kig rəha İjip. Nərgilau tikə e Nauəuə Rəha Uhgîn, mətəu ilau əha ikin e nauəuə pisin min rəha nətəm İsrel. 3:8 Eks 7:11 3:11 Uək 13:50; 14:5; 14:19 3:11 Sam 34:19 3:12 Mat 16:24; Jon 15:20; Uək 14:22 † 3:13 “nətəmini rəha neiuəiən” — Nipətin məmə ilah nətəmini nətəm kəutəni məmə ilah kəutol nati kəti məmə okoteiuə e nətəmini nəuvein. Inu təhmen e nətəmini nətəm Pol tətəni kəm Timoti. Ilah kəutəni məmə ilah nəgətun min rəha niməfaki, mətəu kəpə, kəuteiuə. Səniəmə rəha niməfaki. Kəutəni əmə rəhalah əmə nətəligiən min məmə okoteiuə e nətəmini. ‡ 3:13 Sətan uə nətəmini pisin min okoteiuə e lah. 3:16 Rom 15:4

iätəm otakil noliən rəha nətəmimi rəfin, nətəm kautəmiəgəh mine nətəm kəmoħmis, kəni oiəkəni=pinə nəghatien u mətəu-inu in otuva min mətarməniġ. Kəni inəha, iətəkeikei mətəuvahag əskasik mətəni kəm ik məmə, ²əni pətiġəm nəghatien rəha Uħġin, kəni əhtul maru o nəni pətiġəmian, nati əpnəpin məmə otimətiġ əmə, uə tiəkis. Uħəlpin nati məgəu əhruahru noliən rəha nətəmimi, əniəhu noliən tərəh rəha nətəmimi, kəni məuvahag məfəri nətəliġien rəha nətəmimi. Kəni nian natol uək min u, rəham nətəliġien otəkeikei məfəməh, kəni rəham nəgətunian otəkeikei məhruahru vivi məuvir.

³ Nəkəkeikei mol lanəha mətəu-inu, nian iätəm tətəva, nətəmimi okəsotolkeikeian məmə okotətəliġ e nəghatien pəhriən. Mətəu nikelah əmə otit ilah min, kəni ilah okotos iəgəhun pisin pisin min motolkeikei məmə nəgəhun min okotəhli matəliġiləh motəgəhun nəghatien min iätəm ilah əmə kotolkeikei. ⁴Kəni ilah okotəuhlin nimatəliġiləh o nətəliġien e nəghatien pəhriən, kəni məhuvən məutətəliġ e nonagei eiua min.

⁵ Mətəu ik, ateh vivi rəham nətəliġien mine rəham noliən min e nian min rəfin, nati əpnəpin nati pisin pisin min kəutəhuva e rəham nəmiəgəhian, kəni əhtul əskasik nian nərahian tətəva, kəni uvən məni pətiġəm nanusian təuvir, kəni ol rəfin uək iätəm Uħġin təməfinə kəm ik məmə onəkol.

⁶ Timoti, ol natimnati min əha, mətəu-inu otəsuvəhian, iəu iəkimis. Kəni rəueiu nəmiəgəhian rəhak təhmen e wain iätəm kinatiuvi=pən e oltə məmə okol sakrifais lan.* ⁷E rəhak nəluəġinian təuvir rəha nəhatətəian, iəmatu vivi e nəhlmək, kəni e rəhak naiuiən, iəu iəmaiu vivi rəkis mətəuərus=pa naunun naiuiən, kəni iəu iəmətaskəlim vivi noliən əhruahru rəha nəhatətəian kəni iəməsəpəhian uək rəha nəni pətiġəmian nanusian təuvir. ⁸Kəni rəueiu, İərməniġ iätəm rəhan nakilian təhruahru vivi, in təmol əpenə-penə e nətəouiən rəhak, inu kəfəfau rəha iätəm tatol win e rəhan naiuiən, kəni in otəfəfau=pa kəm iəu e nian rəha nakilian mətəu-inu in təmakil iəu məmə rəhak nəmiəgəhian təhruahru. Kəni səniəmə iəu pisin əmə, mətəu otəfən kəm nətəmimi rəfin nətəm kotolkeikei məutəhtəhnin məmə in otuva min.

Pol təməni pətiġəm nanusian rəha in min nəuvein

⁹ Əsal uəhai əmə rəham suaru məmə onəkuva meh iəu, ¹⁰mətəu-inu Timəs, u tolkeikei pik nati rəha niftəni u, in tinəpəh iəu minuvən Təsəlonəikə. Kresens tinuvən rəkis Kəlesia, kəni Taitəs tinuvən rəkis Təlməsia. ¹¹Mətəu Luk pisin əmə itimlau min. Təuvir məmə nian nətəva, onəkit Mak itəlau min, mətəu-inu in təhrun nasiruiən e uək rəhak. ¹²Iəmahli=pən rəkis Tikikəs tuvən əpəha Efəsis. ¹³Kəni nian nəkuva, onəkos rəhak kot iätəm iəmələhu kəm Kərpəs əpəha Troas, kəni onəkos min rəhak nauəuə min iätəm kəmaiu-aiu,† kəni iəkolkeikei pik min məmə onəkos nauəuə min u kəmol e nilosi sipsip.

¹⁴Suah u Aleksantə u iätəmimi rəha noliən uək e aiən, in təmatol tərəh lak. İərməniġ otəfən nitai nətəouiən rəhan o natimnati min əha. ¹⁵Kəni ik min, atətəu ik o suah konu, mətəu-inu tətəhtipəsiz e nəghatien min rəhatah.

¹⁶Nian iəmaupən məhtul e kot məmə iəkəni pətiġəm nəghatien min rəhak, suah kəti təməsəhtul pətiġəmian masiru lak, mətəu nətəmimi rəfin kəmotəġim motəpəh iəu. Pəh Uħġin nikin otəsəhtian natimnati rəfin iätəm ilah kəmotol. ¹⁷Mətəu İərməniġ təməhtul e nikelik məfa nəsanəniən kəm iəu məmə iəkəni pətiġəm vivi nəghatien rəhan, kəni pəh Nanihlua‡ min okotətəu. Kəni təmləfətiġəm iəu e nohli laion.§ ¹⁸İərməniġ otos rəkis iəu e nərahian min rəfin iätəm okol kəm iəu, kəni in otəskəlim vivi iəu, kəni mos iəu iəkuvən

4:3 1Tim 4:1 **4:6** Fil 2:17 * **4:6** Nian nəuvein, nian nətəm İsrəl kautol naunun e lafet, kəni mətauvəregin wain məmə kautol sakrifais lan tatuvən kəm Uħġin. Təsuvəhian nəmiəgəhian rəha Pol tol naunun, kəni in təməni məmə nəmiəgəhian rəhan təhmen e wain u tatol naunun e lafet lan. **4:7** 1Tim 6:12 **4:8** 1Kor 9:24-25 **4:11** Uək 15:37-39; 2Kor 8:23; Kol 4:14 † **4:13** E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos məpepe əfəməh kəti kəni kəmaiu-aiu.

4:13 Uək 20:6 **4:14** Aes 59:18; Rom 2:6 ‡ **4:17** Nanihlua, İanihlua — Afın-to e tiksınəri. § **4:17** Nəghatien min nəuvein e fes min 9-17, təhmen əmə e nəghatien min nəuvein e Sam 22.

e negau e neai, ikin tətarməniḡ ikin. Pəh okətəfəri nərgin tatuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəḡhatian

¹⁹ İatəni təuvir kəm Prisilə mine Akuilə, mine Onesiforəs mine rəhan min. ²⁰ Erastəs təməsitəu=paian iəu, in əpəha Korən. Kəni nian iəmiet Maelitəs, mupəh Trofiməs tətatiḡ mətəu-inu in tatimis. ²¹ Alkut pık məmə nəkuva uəhai əmə u ikinu, uərisiḡ nian rəha nətəpuian. İupuləs tətəni təuvir kəm ik, kəni Putens, mine Linus, mine Klotiə, mine piatah min rəfin u ikinu kəutəni təuvir kəm ik.

²² Pəh İərməniḡ tətatiḡ itəlau min. Pəh Uḡin otəfinə rəha nəuviriən kəm təmah.

Taitəs

Nauəuə iətam Pol təmətei tuvən kəm Taitəs Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Taitəs

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Pol təmətei nauəuə u tatuvən kəm Taitəs. Taitəs in Ianihluə* kəti iətam təməhatətə e Kristo. Pol təmiuvi=pa in o Kristo, kəni Taitəs təmol uək tepət ilau Pol təhmen əmə e Timoti. Kauteh nərgin nian tepət e Niutestimin.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? Pol mine Taitəs kəmian e nitəni u Krit, kəni ilau kəmuətuəuin niməfaki kəti u ikinu. Pol təmiet min, mətəu təməni=pən kəm Taitəs məmə in otətatig mol rəfin uək iətam tətətig ikin əha. Krit in nitəni kəti iətam təriaueh vivi e noliən tərəh min, nətəmini kauteiua pik nian rəfin, mətauən pik, kəni məutəlpah. Nəuvein kautəhuva e niməfaki kəni məutəni nəghatiən kəuteiua tepət məmə okotos məni lan.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol tolkeikei məmə otasiru e Taitəs e rəhan min uək əpəha e niməfaki əpəha Krit. Taitəs otəkeikei məfəri nətəmini məmə okəhuva eldə min o nehian niməfaki. Kəni Pol tətəghati e noliən rəha nəghatiən kəm nətəmini min u kəsotohtəu-pəniən nətəligian rəha Taitəs. Kəni məfən nəgətuniən nəuvein rəha nəhatətəiən mine naliuəkian əhruahru. Kəni in təməni məmə Taitəs otasisig vivian e nəgətuniən eiua min. Naunun nəghatiən təməni məmə otahli=pa iətamimi kəti tuva masiru e niməfaki, kəni Taitəs in otəkeikei muva min masiru e Pol.

Pol təməni təuvir kəm Taitəs

¹ Taitəs. İəu Pol, iətətei nauəuə u kəm ik. İəu slef kəti rəha Uhgin, kəni iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. Təmahli=pa iəu məmə iəkəsiu e nətəmini nətəm Uhgin təmitəpin rəkis ilah məmə rəhan min, məfəri nəhatətəiən rəhalah, masiru e lah məmə okotəhrun nəgətuniən pəhriən. Nian nətəmini kəutohtəu=pən nəgətuniən pəhriən əha, kəni rəhalah nəmiəgəhian otəhruahru kotəhmen=pən e noliən iətam Uhgin tolkeikei. ² Kitah kotəhrun nıpəhriənian əha, kəni motəhatətə lan. Kəni e noliən əha, rəhatah nətəligian tətətig əskasik rəkis məmə okotos nəmiəgəhian itulin. Aupən rəkis agin iətam Uhgin təməsol əhanəhian natimnati rəfin, mətəu Uhgin tinəni rəkis nəmiəgəhian itulin əha, məmə in otol lanəha. Kəni kitah kotəhrun əmə in təseiuaian nian kəti mine. ³ Kəni e nian əhruahru iətam Uhgin təməni, in təmol məmə nətəmini okotəhrun nəghatiən rəhan. İlah kotəhrun mətəu-inu Uhgin İosmiəgəh rəhatah təməni mələhu nəghatiən kəti məmə təməfa uək u tətətig e nəhlmək məmə iəu iəkəni pətigəm nəghatiən əha rəha nəmiəgəhian itulin.

⁴ Taitəs, rəhalau nəhatətəiən kətiəh, kəni e noliən rəha nəhatətəiən, in təhmen əmə məmə ik nətik pəhriən.

Rəhak nəfakian məmə Uhgin Tatə rəhatah ilau Kristo İesu, İosmiəgəh rəhatah, pəh okuəfinə rəhalau nəuvirian kəm ik, kəni muələhu nəməlinuian tətətig ohnik.

Uək rəha Taitəs əpəha Krit

⁵ E nian iəmiet Krit, kəni iəmələhu ik nətatig məmə onəköl rəfin uək iətam tətətig, kəni məmə onəkəfəri eldə min rəha niməfaki min, e taun min rəfin e nitəni Krit təhmen əmə mə inu iəməni mine kəm ik.

⁶ Eldə min rəha niməfaki, nəmiəgəhian rəhalah otəkeikei məhruahru agin, kəni noliən tərəh kəti tikə lan. Kəni ilah məsotol-pəniən rəhalah min nıpətan, kəni rəhalah kəlkələh min okotəkeikei motəhatətə e Uhgin, kəni məsotan əpnəpinian motol natimnati təsəhmenian, kəni məsotəhtian nəuia rəhalah tatə mine məmə məmə nətəmini okotəni rah ilah ohni. ⁷ Nəmiəgəhian rəha eldə min rəha niməfaki otəkeikei məhruahru

* : Nanihluə, Ianihluə — Afin-to e tiksənəri. **1:2** Kol 1:27 **1:4** Rom 1:7; 2Kor 8:23; Kəl 2:3

vivi mətəu-inu ilah kautos uək asoli rəha Uhgın. Ilah nətəm kəuteh vivi nətəmimi, okotəkeikei motol lanəha məmə kəsotəfəri aruiən ilah, məutəkeikei kəm nətəmimi məmə okotohtəu=pən nətəligiən rəhan kəni nikilah təsəmei uəhaiən. Kəni okəsotol uəhaiən niəməha. Səniəmə ilah nətəmimi rəha năpisiən uə nəməuiən, kəni səniəmə ilah nəumis min nətəm kəutolkeikei pik mənı mətəu e noliən tərəh min məmə okotos.

⁸ Mətəu nəmiəgəhiən rəhalah in otəkeikei mol min lanu. Ilah okotəkeikei mauteruh vivi nətəmimi nətəm kəutəhuva imalah ikin. Ilah nətəm kəutolkeikei məmə okotol əmə natimnati iətəm təuvir, kəni noliən rəhalah in tətəgətun məmə ilah nətəm mətəh, kəni koteinatig. Ilah nətəmi rəha nitəu-pəniən nəghatiən rəha Uhgın. Rəhalah nəmiəgəhiən in otəkeikei məhrəuhru vivi e nəhmti Uhgın. Ilah kotəhrun nəni aruiən e nikilah məmə okotəpəh noliən natimnati iətəm tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁹ Ilah okotəkeikei motəhatətə əskasik e nəghatiən rəha nanusiən təuvir məmə in nıpəhriənıən təhmen=pən məmə kəməgətun ilah lan. Kəni inəha, ilah koteinatig vivi o nəgətunıən nətəmimi e nəgətunıən pəhriənıən iətəm in təhrəuhru məmə ilah okotohtəu=pən. Kəni nian nətəmimi nəuvein okotəni nəghatiən min iətəm tol pisin e nəgətunıən pəhriən, kəni nətəmi asoli min rəha niməfaki okotəgətun əhrəuhru ilah motəni=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunıən in neiuəiən.

¹⁰ Iətəghati min lanu mətəu-inu nətəmimi tepət e niməfaki əpəha Krit kotəməki e nıpəhriənıən u. Ilah, nəghatiən rəhalah tətətipərəh pik təhmen e kaluəluə, mətəu nuhuən lan tikə, kəni mautiuvı rəkis nətəmimi nəuvein e nəgətunıən eiua min rəhalah. Nətəmimi tepət rəha Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo, ilah kəutəhtul əskasik o Lou rəhalah, məutəni məmə okəkeikei kəghi=pən nətəmimi məmə Uhgın otosmiəgəh ilah. Ilah nəgətun eiua min. ¹¹ Ahtipəsıg e nəghatiən rəhalah məmə okəsotəgətunıən e niməfaki nəgətunıən əha kotərəh iətəm kəsotəhrəuhruıən məmə okotəgətun, mətəu-inu nəgətunıən rəhalah tətərəkin-rəkin nəhatətəiən rəha nəuaniləuis min rəfin rəha nətəmimi nəuvein. Ilah kəutəgətun neiuəiən əha mətəu-inu kəutolkeikei məmə okotos mənı lan, mətəu kəsotaulisiən ohni.

¹² Iətəm Krit kəti aupən, in iəni kəti rəhalah, in min təməni min lanu məmə, “Nətəm Krit, ilah nətəmi rəha neiuəiən nian rəfin. Kəni ilah kotəhmen e kuri arpın min. Kəni ilah nəlpəh, nian rəfin ilah kəutolkeikei əmə məmə kəutəuən.” ¹³ Mətəu nəghatiən rəha iəni u, in tol əmə nıpəhriənıən. Kəni tol lanəha, ahi ilah mənı=pən kəm lah məmə rəhalah nəgətunıən in neiuəiən, pəh ilah okotəhatətə əmə e nəghatiən pəhriən, ¹⁴ kəni ilah okəsotohtəu-pəniən nonagei rəha nətəm Isrel mine nəghatiən rəha nətəm kəutəpəh nəghatiən pəhriən. ¹⁵ Kəni nəkotəhrun məmə nətəmimi nətəm kotəhrəuhru e nəhmti Uhgın, nati tikə iətəm otol ilah kotəmiəkmik. Mətəu nətəmimi nətəm kəutamikmik e nəhmti Uhgın mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən e Iesu, kəti noliən kəti tikə iətəm otol ilah kotəhrəuhru. Kəni tol lanəha, nətəligiən mine nikilah pəti kəsəhrəuhruıən, kəni ilah kotərru nakiliən nati iətəm təuvir, mine nati iətəm tərəh. ¹⁶ Ilah kəutəni məmə kotəhrun Uhgın, mətəu noliən rəhalah tətəgətun məmə kəuteiuə, ilah kəutəuhlin nəmtəhlah kəm Uhgın. Nətəmimi min əha kotərəh agın, motəlməli məutəhti nəuia Uhgın, kəni ko ilah kəsotoliən nati təuvir kəti mine.

2

Nəgətunıən iətəm təhrəuhru

¹ Mətəu ik Taitəs, ik onəkeikei məgətun vivi nətəmimi e nəgətunıən iətəm tətıtəu=pən nəghatiən əhrəuhru e Iesu. ² Ik onəkəkeikei nəgətun nəuəhli min məmə e nəliuəkıən rəhalah, ilah okotan mətıg, kəni məsotəmnim pikıən wain, kəni noliən rəhalah otəkeikei məhrəuhru vivi pəh nətəmimi okotisiəi ilah, kəni ilah okotəkeikei mautəni aruiən e nikilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir.

1:9 1Tim 3:2-7; 2Tim 2:24-26

1:10 1Tim 4:7

1:11 2Tim 3:5-6; 1Pitə 5:2

1:13 2Tim 4:2

1:14 1Tim 4:7

1:16 1Jon 1:6; 2:4

Nəhatətəiən rəhalah otəkeikei mamnim vivi e nəghatiən rəha Uhgin. Kəni ilah okotəkeikei motolkeikei nətəmimi. Kəni motəkeikei motəhtul tiəkis e nian iəkis min u kəutəhuva e rəhalah nəmiəgəhiən.

³ Kəni e noliən əhmen əmə lanəha, nəkəkeikei məgəhun vivi nıpətauəhli min məmə ilah okotəkeikei motol noliən iətəm təhruahru məmə otəfən nisiaiən kəm Uhgin. Kəni ilah okəsotəniən nıkali nətəmimi. Kəni səniəmə nıpətan rəha năpisiən. Mətəu ilah okotəkeikei motəgəhun nəmiəgəhiən əhruahru. ⁴ Inəha, ilah okotəgəhun nıpətan min e suaru iətəm ilah okotolkeikei rəhalah min nəman mine nenətilah min. ⁵ Ilah okotəkeikei motəgəhun nıpətan məmə ilah nıpətan mətig nətəm kotəhrun nəni aruiən e nıkilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. Kəni ilah kəsotan əpnəpinien, kəni mautisiai rəhalah min nəman, kəni mauteh vivi natimnati min rəha lahuənu, kəni ilah mautol təuvir kəm nətəmimi. Nian kautol noliən tol min lanəha, kəni motəniəhu nətəmimi məmə kəsotəni rahien nəgəhunien rəha Uhgin.

⁶ Kəni təhmen əmə min, otəghati əskasik kəm nətəm aluə məmə ilah kotəhrun nəni aruiən e nıkilah məmə kotəpəh noliən natimnati tərəh kəni mautol əmə nati iətəm təuvir. ⁷ Kəni ik, e natimnati rəfin, onəköl əmə nati əhruahru min, pəh ilah okotətau=pən nati nak natol. Nian onəkəgəhun, nəmiəgəhiən rəham otəkeikei məhruahru, mol nəghatiən rəham təfigəm. ⁸ Ik onəkəkeikei mətəni əmə nəghatiən pəhriən, məmə nətəmimi okəsotəniən neiuəiən lan. Pəh in otol rəham tikimir min okotaulis lan mətəu-inu ilah kəsoteh-pəniən noliən tərəh kəti mine lam, kəni məsotəniən nati tərəh kəti e tah.

⁹ Əgəhun vivi slef min məmə ilah okotol nəuia rəhalah iətəmi asoli min e natimnati rəfin, məmə nıkilah otəgiən o uək rəhalah. Slef min okəsotəniən nitai nəghatiən rəha nətəmi asoli min rəhalah, ¹⁰ kəni məsotəkləhiən kəm lah, mətəu nian rəfin ilah okotəkeikei mautol natimnati əhruahru min, məmə rəhalah nətəmi asoli min okotəni nıpəhriənien e rəhalah uək. Kəni okəkeikei motəhrun məmə nian rəfin uək rəhalah otəkeikei mətəuvir. E noliən iətəm okotol e natimnati rəfin, otəgəhun məmə nəgəhunien rəha Uhgin İosmiəgəh rəhatah, in təhruahru məuvir, kəni nətəmimi okotolkeikei məutohtəu=pən.

¹¹ Ik onəkəkeikei məgəhun natimnati min rəfin əha mətəu-inu Uhgin təmerəh rəkis e suaru o nətəmimi rəfin məmə otosmiəgəh ilah lan nian otəfən rəhan nəuvirien kəm lah. ¹² Nəuvirien əha rəha Uhgin tətəgəhun məmə nian kitah kəutatig əhanəh e nəhue niftəni, kotəkeikei motəpəh nitəu-pəniən noliən tərəh min mine natimnati tərəh min rəha nəhue niftəni iətəm kauteviə e nıkilah, mətəu okotan mətig, kəni nəmiəgəhiən rəhatah otəhruahru vivi motəhmen=pən məmə kitah nətəmimi rəha Uhgin. ¹³ Nəmiəgəhiən rəhatah in otəkeikei matol min lanu lan nian kitah okautəhtahnin nian İesu Krısto, rəhatah Uhgin əsanən mine rəhatah İosmiəgəh, in otuva min lan e nepətiən əhəgəhəg rəhan. Nian əha in təuvir pik əgin, kəni kitah kotəhrun məmə otəpanuva, kəni matol nıkitah tətəgiən. ¹⁴ İesu nıkin təmagiən məmə otimis o tah, kəni mətəou nəmiəgəhiən rəhatah mos rəkis e nəsanəniən rəha noliən tərəh min rəfin, kəni mafəl vivi itah məmə kitah okəhuva rəhan min nətəmimi nətəm kotolkeikei məmə kautol əmə nati iətəm təuvir.

¹⁵ Natimnati min u, onatəgəhun ilah e niməfaki. Əfəri nətəligiən rəhalah məmə okautohtəu=pən İərməniğ, kəni məghati əskasik kəm nətəm kəutohtəu=pən nəghatiən eiuə min. Uhgin təməfinə uək əha kəm ik, kəni əghati min lanu lan. Soliən məmə iətəmimi kəti otəni rah ik. Segəhaniən məmə iətəmi kəti otəni məmə rəham nəghatiən in nati əpnəpin əmə. Nətəmimi rəfin okotəkeikei motisiai rəham nəghatiən.

3

Noliən rəha nəfaki min

¹ Taitəs, əni=pən vivi mın kəm rəham nətəmimi məmə okotisiai nətəmi asoli mine kəpmən rəhalah. Okotəkeikei mautol nəuialah, kəni mautəhtul maru e nian rəfin o noliən uək iətəm otasiru e nətəmimi. ² Kəni ilah okəsotəghati eiuəiən o nərəkinian nərgi nətəmimi, kəni okəsotoliən timəti, mətəu ilah nan mətig əmə kəni mautol təuvir kəm nətəmimi, kəni mautosiahu rəhalah nətəligiən mautisiai nətəmimi rəfin.

³ Kautol mın lanu mətəu aupən kitah kotərah kəmotəhmen əmə e lah. Kəni Uhgın təmasiru e tah nian kitah mın kəmautol noliən tərəh mın əha, kitah ianməli mın. Kəməsotoliən nəuia Uhgın. Nəfən-əfəniən rəha nərəhian təmərəkin itah. Kəni noliən tərəh mın rəhatah iətəm kitah kəmautolkeikei, kəmautarmənig e tah. Kitah kəmautol əmə nəuialah, kəni kəmautol noliən tərəh rəfin. Kəni kəmautolkeikei natimnati mın rəha nətəpisin. Noliən tərəh rəhatah təmol məmə nətəmimi kotəməki e tah, kəni kitah kəmautəməki e tah mın.

⁴ Mətəu nian nolkeikeiən mine nəuviriən rəha Uhgın Iosmiəgəh rəhatah təmietigəm=pa, ⁵ kəni in təmosmiəgəh itah, mətəu səniəmə təmol mətəu-inu kitah nətəmi əhruahru. !Kəpə! In təmosmiəgəh itah mətəu-inu təmasəkəhruin itah. In təmosmiəgəh itah nian Narmin Rəha Uhgın təmafəl rəkis noliən tərəh mın, kəni kotair vi mın, kəni Narmin təməuiək e nikitah. ⁶ Iesu Kristo Iosmiəgəh rəhatah, in suaru iətəm Uhgın tatətəlmin nikitah tətəri e Narmin Rəhan, kəni tatol e nikin agiən. ⁷ In təmol itah kotəhruahru e nəhmtin e nəuviriən rəhan məmə okotəhatətə e rəhan nəghatiən iətəm təməni kəm tah məmə o nian kəti, kitah kotatig itulin kitah mın. ⁸ Inu nəghatiən kəti in nəghatiən pəhriən.

Kəni iəu iəkolkeikei məmə onəkəgəatun vivi nətəmimi lan məmə okotəhrun vivi. Nəgəatunian mın əha okotasiru e nəfəki mın məmə rəhalah nətəligiən otətətig əskasik əmə e noliən natimnati iətəm təuvir. Nəgəatunian mın u ilah kotəuvir kəni okotasiru vivi e nətəmimi. ⁹ Mətəu nəkəpəh nəghatiən alməli mın iətəm nətəmimi kəutəni tol mın lanu lan: kautos nərgi lus mın aupən mın ikin mautol məmə nərgi lus mın rəhalah təfəməh, kəni okotəfəri ilah aru lan; kəni mautetət ilah mın kəni mautəniəhu ilah mın o nipəti nəghatiən rəha Lou rəha Mosis. Əpəh əmə nəghatiən mın u mətəu-inu ko təsasiruiən e iətəmi kəti mine, kəni rəhan nəuviriən tikə. ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tatol nətəmimi kəutəuəri ilah mın o nəghatiən tol mın lanəha, onəkuvən məghati əskasik kəm in kəni mənəiəhu. Mətəu nəmə tatol mın, kəni nəkuvən mın mənəiəhu mın. Nəmə nəməniəhu pau mau keiu, mətəu in tatakeikei e rəhan noliən, kəni otəhtul=pən isəu ohni motəpəh. ¹¹ Mətəu ik nəkəhrun məmə iətəmi kəti tol lanu lan, rəhan nətəligiən tərəh kəni tatol kekəu-ekəu, kəni matol təfəgə tərəh e nəhmti Uhgın. Rəhan əmə noliən tətəgəatun məmə in iol rah nati.

Naunun nəghatiən rəha Pol

¹² Oiəkəhli=pinə suah mil u kəti, Ateməs uə Tikikəs otuvnə meh ik. Nian otuvnə, ik onəkəkeikei məsal uəhai əmə e suaru mə onəkuvnə meh iəu əpəha taun Nikopolis, mətəu-inu iəu iəmolkeikei məmə iəkuvən matig ikin e nian rəha nətəpuian. ¹³ Kəni iətəmimi keiu, Apolos mine Sinəs u in ieinatig e lou,* ilau katualiuək e rəhalau naliuəkien, mətəu ik onəkəsiru e lau məmə natimnati rəfin rəhalau otəkeikei matig.

¹⁴ Rəhatah nətəmimi okotəkeikei motəhrun vivi suaru o noliən uək kəni mautol nati iətəm təuvir məmə ilah kotəhrun nasiruiən e nətəmimi nəuvein nətəm rəhalah natimnati təsəhmenian. Təsəuviriən məmə ilah kotatig əpnəpin əmə.

¹⁵ Nətəmi mın u nətəm itimah iəutatig kəutəhli=pinə nəghatiən təuvir kəm təmah. Kəni əni təuvir kəm nəfəki mın nətəm kotolkeikei itimah.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah.

3:1 Rom 13:1-7; 1Pitə 2:13-14 **3:3** 1Kor 6:9-11; Efəs 2:1-2; 5:8 **3:5** 2Tim 1:9; Hip 10:22 **3:6** Uək 2:17-18 **3:9** 2Tim 2:14,16 **3:10** Mat 18:15-17 **3:12** Efəs 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13** Ieinatig e lou — Suah kəti iətəm təhrun vivi lou rəha kot, kəni in tətəghati rəha nətəmimi nətəm kəutəhuvən e kot. **3:13** Uək 18:24; 1Kor 3:5-6 **3:14** Efəs 4:28

Filimon

Nauəuə iətam Pol təmətei tuvən kəm Filimon Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Filimon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Pol təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Filimon əpəha e niməfaki ikin Kolosi. İlau niəli təuvir mil. Filimon in iətamimi kəti iətam tatos slef min.

?Natigian təhro lanu lan nian təmətei? E nian əha, nətamimi tepət kautos slef. Kəni nəfaki min nəuvein min, ilah min kautos slef min. Filimon, rəhan kəti əha ikin slef, nərgin u, Onesiməs. Mətəu Onesiməs, mətə in təmakləh e mənə nəuvein rəha Filimon, kəni əmeiko, in magim. Nəmə Filimon oteruh Onesiməs, lou rəha Rom tətəni məmə Filimon təhrun nohamuiən timis. Mətəu Onesiməs təmeruh Pol əpəha e kaləpus ikin Rom, kəni Pol təməni pətigəm Nanusiən Təuvir kəm in, kəni təməhatətə e İesu Kristo. Kəni Onesiməs in təmasiru e Pol. Kəni Pol təmahli=pən in titəlig=pən o Filimon. Pol təməni kəm Filimon məmə nati əpnəpən Onesiməs in slef rəhan, mətəu rəueiu in pian e İesu Kristo.

?Təmətei nauəuə u o nak? Pol təmətei nauəuə u mətətapuəh o Filimon məmə otalu e nolien rəha Onesiməs, kəni mos in titəlig=pa min. Nati əpnəpən məmə in rəhan slef, mətəu Pol tolkeikei məmə Filimon oteruh Onesiməs təhmen əmə məmə in pian kəti e İesu Kristo. Nətamimi nəuvein, nikilah təhti məmə Apia (fes 2) in pətan rəha Filimon, kəni Akipəs in nətin.

¹ İəu Pol, iətam iətatig e kaləpus o Kristo İesu, itimlau piatah Timoti, iətuəni təuvir kəm ik Filimon. Ik iətəmi keikei iətam iəkuolkeikei pik, kəni kitahal kahlol uək kətiəh əmə rəha İesu. ² Kəni iətuəni təuvir kəm nəuvinitah Apia, mine Akipəs iətam kitah soldia min kəutəluagin rəha Uhgın, kəni iətuəni təuvir kəm nətamimi rəha niməfaki nətəm kəutəhuva mautəfaki e rəham nimə.

³ Pəh Uhgın u Tatə rəhatah, mine İərmənig İesu Kristo okuəfinə nəuvirən mine nəməlinuian kəm təmah.

Nəfakiən rəha Pol

⁴ E nian min rəfin iətam iətəfaki ohnik, mətəni tagkiu kəm Uhgın ohnik, ⁵ mətəu-inu iəmətəu nəhatətəien rəham e İərmənig İesu, mine nolkeikeien rəham iətam tatuvən o niməfaki min rəfin. ⁶ Kəni iateruh nolien rəham, məmə nətəfən e nikim agian mətəu-inu e rəham nəhatətəien. Kəni iətəfaki məmə nolien əha otasiru lam məmə onəkəhrun vivi, kəni mos nati vi min rəfin rəha Uhgın iətam tətəfa kəm tah e Kristo. ⁷ Piak, iətəfaki lanu lan mətəu-inu rəham nolkeikeien təmol niki nətəm kəutəfaki kotətəu təuvir, kəni nian iəmətəu, iəu min, nikik təmagian kəni tətəfəri rəhak nətəligian.

Nətapuəhian rəha Pol

⁸ Tol lanəha, e Kristo iəsəginian o nənien kəm ik məmə onəkol nati kəti iətam nəkəkeikei mol, ⁹ mətəu iəsolian lanəha. İətapuəh əmə e nolkeikeien. İəu Pol iəuəhli kəti iətatig e kaləpus o Kristo İesu. ¹⁰ İətapuəh e suah kəti e rəhak nıpəhriənien məmə nəkos e nikim agian. İətəmi əha in təmuva təhmen=pən e nətik nian iəmətatig e kaləpus, inu Onesiməs, rəham slef. ¹¹ Aupən, in təməsol vivien uək kəm ik, mətəu rəueiu in təhrun nol vivien uək təuvir kəm lau pəti.*

¹² Kəni rəueiu, iətahli=pinə min suah u, iətamimi iətam iəkolkeikei pik. ¹³ Nəmə tətətig itimlau min, nikik tagian ohni, kəni in otatos nimeim mətasiru lak nian iətatig u ikinu e kaləpus o nanusiən təuvir. ¹⁴ Mətəu iəsolkəikeien məmə iəkol nati kəti ik nəsegəhanian

1:2 Kol 4:17; 2Tim 2:3 **1:7** 2Kor 7:4
“iətamimi iətam təhrun nolien uək təuvir.”

1:10 1Kor 4:15; Kol 4:9

* **1:11** Nərgin u “Onesiməs” in tənə məmə,

lan. Kəni nəmə natol nati təuvir, iəkolkeikei məmə tatsipən əmə e nıkim agiən, mətəu səniəmə nati iəu iatəkeikei kəm ik məmə nəkol.

¹⁵ İəsəhruniən, nəmə təhro Onesiməs təmagim o nian əkuəkir məmə onəkos min in titəlig=pa min nəutatig agin, ¹⁶ mətəu səniəmə in otol min əmə slef rəham, kəpə. Mətəu rəueiu əha, in iətəmini təuvir tapirəkis agin slef kəti, in pialau təuvir. İəu iəkolkeikei pik in, mətəu ik onəkolkeikei pik in tapirəkis, mətəu-inu in slef rəham, kəni in piam e İərməniğ.

¹⁷ Nəmə nateruh iəu məmə kilau kəmiəuva kətiəh e uək mine nolkeikeiən rəha Kristo, kəni tol lanəha, iətətapuəh məmə nian in otuvnə, nəkos in e nıkim agiən təhmen=pən əmə lak. ¹⁸ Nəmə təmol nati kəti tərəh lam, uə təmos nati kəti rəham kəni məsətəouiən, pəh nəkələhu=pən tətətig e kauin rəhak. ¹⁹ Kəni inəha rəueiu, İəu Pol, iətətei e nəhlmək – *pəh iəu iəpanətəou*.[†] Mətəu təuvir məmə nəsaluiən e rəham kauin asoli agin ohniəu, u tol lanu məmə, iəmasiru lam kəni nəmos rəham nəmiəğəhiən itulin. ²⁰ Piak, iəkolkeikei məmə onəkətuəuin matətəou rəham kauin kəm iəu, kəni ol nati u iətətapuəh ohni e nərgi İərməniğ, kəni ol nıki tətəu təuvir e Kristo. ²¹ İətətei nauəuə u kəm ik mətəu-inu iəkəhrun məmə onəkol nəuiak, kəni onəkol tapirəkis nati nak iətəm iətətapuəh ohni.

²² Kəni nati kəti min, ol əpenə-penə rəhak kəti rum mətəu-inu iəmələhu=pən rəhak nətəligiən e Uhgın məmə in otos iəu iəkitəlig=pinə min o təmah, inu nəua nəfakiən rəhatəmah.

Naunun nəghatiən rəha Pol

²³ Epafra, itimlau min iətuatig e kaləpus o nərgi Kristo İesu, kəni in tətəni təuvir kəm təmah. ²⁴ Kəni Mak, mine Aristakəs, mine Timəs, mine Luk, nətəm itimah iətol pəti uək, ilah min kəutəni=pinə təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh İərməniğ İesu Kristo otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin.

1:16 1Tim 6:2 [†] **1:19** Pol təhrun əmə nəteian nauəuə, mətəu e nian əha, nətəmini tepət kəməutos iətəmi kəti min məmə otətətei nəghatiən min rəhalah. Suah kəti təməharəg ilau Pol mətei nəghatiən rəhan. Kəni Pol aru təmətei fes 19 u. **1:22** Fil 1:25; 2:24 **1:23** Kol 1:7 **1:24** Kol 4:10-14

Hiprus

Nauəuə iətam kəmətei tuvən kəm nətəm Isrel Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u Hiprus

?Pəh təmətei nauəuə u? Kitah kotəruru məmə pəh təmətei nauəuə u. Iətam təmətei nauəuə u təməsəniən nərgin e nauəuə. Iətam təmətei təməsehian Iesu Kristo. Mətəu təmətəu Nanusiən Təuvir o nətəmimi pisin pisin min nətəm kəmoteruh Iesu. Kəni iətəmi u, in təhrun nəghatiən rəha Oltestimin, mine noliən rəha nətəm Isrel aupən. Kəmə təhro Panəpəs uə Apolos kəti təmətei nauəuə u mətəu-inu ilau kuəhrun natimnati min əha. Kəni ilau kuepət e niməfaki. Nətəmimi nəuvein, nikilah təhti məmə Pol təmətei, mətəu nikitah təsəhtiən lanəha mətəu-inu e letə tepət rəha Pol, təmələhu=pən nərgin, mətəu nərgin tikə e nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Kristo Iesu, mətəu nəmə təhro nəuvein kəmohtəlig=pən nəuvein e noliən rəha nītəu-pəniən Lou rəha Mosis. Nəmə təhro ilah kəsotəhrun vivian nəukəti Nanusiən Təuvir.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nətəm Isrel kəutəhəkin nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo. Nikilah təpəou ohni. Təuvir məmə ilah okotətəu məmə nəhatətəiən rəhalah in nīpəhriənian, kəni Iesu in Kristo iətam Uhgīn təməni məmə otahli=pa.

Təmətei nauəuə u o nak? E nian əha nətəmimi nəuvein e niməfaki, nikilah təhti məmə noliən rəha nītəu-pəniən Lou rəha Mosis e Oltestimin, in ilis tapirəkis noliən rəha nəhatətəiən e Iesu Kristo. Mətəu noliən min lanəha rəha Oltestimin, ilah narmin min əmə rəha natimnati min iətam Iesu otol. Kəmotətəi nauəuə u məmə nətəmimi okoteruh mətəhrun məmə Iesu Kristo in ilis tapirəkis natimnati min rəfin, təhmen e iəni min, mine nagelo min, mine Mosis, mine Eron mine pris min. Noliən rəha nəhatətəiən e Iesu Kristo in təuvir pik tapirəkis noliən rəha nītəu-pəniən lou rəha Mosis. Inu, in nīpəhriənian mətəu-inu natimnati rəfin rəha Oltestimin təmuva mol nīpəhriənian lan e Iesu Kristo. Kəni nīmisiən əmə rəhan in təhmen əmə məmə otos rəkis noliən tərəh min rəha nətəmimi.

Kristo təmol əpu Uhgīn kəm tah

¹ Aupən ikin, Uhgīn təmətəni* nəghatiən rəhan, mətəu təmətəni asoli əmə kəm tipitah min e iəni min e nian tepət mine e suaru pisin pisin min. ² Mətəu rəueiu əha, kinotevig=pən e naunun nian,† kəni tinətəghati əhruahru kəm tah e Nətin, iətam in təməfəri məmə otarmənig e nautə rəfin rəha tatə rəhan.‡ Kəni e Nətin əha, in təmol natimnati rəfin e nəhue niftəni.§ ³ Nəti Uhgīn in nəhagəhagian rəha nəuvirən mine nəsanəniən rəha Uhgīn.* In təməru əhruahru əmə rəhan tatə e natimnati rəfin.† In tətəmkərain natimnati rəfin e nəsanəniən rəha nəghatiən rəhan.‡ Nian in təmimis rəkis məmə otafəl rəkis rəhatah noliən tərəh min,§ kəni in təməharəg e nəven maru rəha kig, ikin ima rəha nepətiən mine nisaiən, e negəu e neai.*

Nəti Uhgīn u, in ilis tapirəkis nagelo min

⁴ Tol lanəha, Uhgīn təməfəri rəkis Nətin u, kəni in ilis tapirəkis nagelo min, təhmen=pən məmə nərgin u iətam Uhgīn təməfən kəm in, in ilis pik tapirəkis nərgilah rəfin.† ⁵ Uhgīn təməsəni aginien kəm agelo kəti rəhan məmə, “Ik nətik. Rəueiu inuva rəham tatə əhruahru.”‡

* 1:1 Hip 2:2 † 1:2 1Pitə 1:20 ‡ 1:2 Sam 2:8 § 1:2 Jon 1:1-3; Kol 1:16 * 1:3 Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4
† 1:3 Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2Kor 4:4 ‡ 1:3 Kol 1:17 § 1:3 Tait 2:14 * 1:3 Fil 2:5-11; Kol 1:15-18. † 1:4 Efəs 1:20-21; Fil 2:9 ‡ 1:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 5:5; 1Kron 17:13

Mətəu in tāməghati lanəha kəm Iesu. Kəni Uhgin tāməsəni aginiən kəm agelo kəti məmə,
 “Iəu tatə rəham,
 kəni ik onəkuva nətik.”

Mətəu in tāməghati lanəha kəm Iesu. §

6 Mətəu e nian Uhgin tahli=pa Nətin iətəm təmaupən mair* tuva e nətuəuinian, kəni in tənə məmə,

“Pəh rəhak rəfin nagelo min,
 nīpənəgilah tek niftəni e nisaiən, motəni-vivi in.”

7 Nian Uhgin tətəghati e nagelo min, in tətəni məmə,

“Iəu iəmol rəhak nagelo min

ilah kotəhmen e nimətagi iətəm tətən ikin min rəfin, matol rəhak uək.

Ilah noluək min rəhak, təhmen e nigəm.”†‡

8 Mətəu tāməghati e Nətin kəni mətəni məmə,

“Uhgin, rəham narmənigian otətətig itulin, naunun tikə.

Nətarmənig maskəlīm neim rəham, kəni rəham narmənigian in təhruahru agin.

9 Ik nəmolkeikei əmə nəhruahruian

kəni mətəməki e noliən ekəu-ekəu min.

Tol lanəha, iəu u, rəham əhruahru Uhgin,

iəu iəmələhu aupən ik, kəni ik ilis e ik min nəuvein.

Kəni iəmol=pən kaliku e rəhm-kapə e nisaiən,

matol nīkim tagian tapirəkis ik min nəuvein.”§

10 Kəni Uhgin tətəni=pinə min kəm in məmə,

“Iərmənig, e nətuəuinian, ik nəmol natimnati min e nəhue niftəni u,
 mol in təskasik.

Kəni e nəhlməm aru əmə,

ik nəmol natimnati rəfin iətəm kəutətig e neai.

11 Natimnati min rəfin u, ilah okəpanohkə,

ilah okotəuas təhmen e napən iətəm təməmnəmit,

mətəu ik nətətig itulin əmə.*

12 Ik onəkaiu-aiu ilah,

təhmen əmə məmə iətəmimi təmaiū-aiu rəhan napən.

Ik onəkəuhlin natimnati min u,

təhmen e iətəmimi təmitis rəhan napən,

məmə in otətəuti e in pisin.

Mətəu ik, nətətig itulin əmə lanko,

kəni ko nəsimisian nian kəti.”†

13 Uhgin tāməsəni=pən aginiən kəm agelo kəti rəhan məmə,

“Ik əharəg e rəhak maru, ikin ima rəha nepətiən mine nisaiən,

kəni mətəhtahnin.

Pəh iəu iəkosiāhu rəham min tikimīr min,

mol ilah kotəhmen e napən kəti iətəm nətafəl nəhlkəm lan.”‡§

14 Mətəu nagelo min, ilah noluək min əmə. Nagelo min, ilah narmin min nətəm Uhgin təmahli=pa ilah məmə kəutəsəl o nətəmimi nətəm otosmiəgəh ilah.

§ 1:5 Mat 3:17 * 1:6 Kətəni məmə in təmaupən mair mətəu-inu tatos nepətiən mine nisaiən lanəha təhmen e iəpəu iətəm təmaupən mair. Kəni natimnati min rəfin, rəhan əmə. Kolosi 1:15 tətəni məmə, “Aupən aupən agin, nian niftəni mine neai mine natimnati min rəfin kəmautohkə əhanəh, mətəu Nətin, in təmaupən matig rəkis. Kəni tol=pən in, in ilis tətərmənig e natimnati min rəfin u.” Sam 89:27; Hip 2:10; Rom 8:29. † 1:7 Sam 104:4 ‡ 1:7 Nimətagi mine nigəm kəmiəuva nian Uhgin təməfa Lou. Hip 2:2; 12:18-21. § 1:9 Sam 45:6-7 * 1:11 Aes 34:4; 51:6; Nəh 6:12-17 † 1:12 Sam 102:25-27 ‡ 1:13 Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “iəkol rəham tikimīr min ilah kotəhmen e nati kəti iətəm nətəharəg mətəfu-pəri nəhlkəm lan,” kəni nīpətin u məmə, “Oiəkol ik ilis agin tapirəkis rəham tikimīr min.”

§ 1:13 Sam 110:1

2

*Nəniəhuiəñ iətəmi
o nuvəniəñ e naiəh*

¹ Iesu in ilis pik. Tol lanəha, təuvir məmə kitah okotətəlig vivi e nati nak iətəm kitah kəmotətəu,* məmə nəghatien eiua min u otəsələsien itah təhmen e naiəh rəha nitəhi tatələs nəhlin. ² Nəghatien rəha Lou† iətəm nagelo min kəmutəni pətigəm‡ in nīpəhriənien, kəni nətəmiimi ilah okotos nalpinien o nəhtien nīpilga Lou nati əpnapin iahgin uə təkəku agin. ³ ?Tol lanəha, kəni kitah okotəhro lanu motagim nəmə kitah kautol nati əpnapin əmə e nosmiəgəhien asoli əha rəha Iesu? Nosmiəgəhien u, İərmənig Iesu təmaupən məni pətigəm, kəni nətəmiimi min u nətəm kəmotətəu, ilah kəmotəgətun kəm tah məmə in nīpəhriənien. § ⁴ Uhgın təmatig mol min nəfigəmiən o nəghatien əha e noliən nəmtətien min, mine natimnati min iətəm narmi nətəmiimi tatiuvig ohni, mine nati apispis min, mine nəfaiən nəsanəniən min rəha Narmin Rəha Uhgın o noliən uək.*

Iesu təmuva məhmen e pian min

⁵ Nagelo min ko kəsotarmənigien e nəhue niftəni iətəm otəpanuva, iətəm kəutəghati lan.† ⁶ Mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

“İətəmiimi in nati əpnapin əmə,
mətəu ik, nīkim tətəhti in, ik nəsaluiən lan,
kəni ik nateh vivi nati iətəmiimi.‡

⁷ Ik nəmosiahu in, teiuiəu ləhtəni məkəku e nagelo min,
konu məfən narmənigien mine nepətien mine nisaiəñ kəm in.

⁸ Kəni ik məfən nepətien məmə in otarmənig e natimnati rəfin.”§*

Rəueiu əha, tətəni məmə, “natimnati rəfin,” nīpətin u məmə Uhgın təsəpəhien nati kətiəh mine məmə iətəmiimi təsarmənigien lan. Mətəu kitah kəsoteh əhanəhien natimnati min əha kəhuva. ⁹ Mətəu nati kətiəh kitah kauteh, inu Iesu, iətəm “e nian əkuəkir əmə nəmosiahu in teiuiəu ləhtəni məkəku e nagelo min,” kəni rəueiu əha “kinəfən nepətien mine nisaiəñ kəm in” mətəu-inu in təmos nahməiən mīmīs o tah. Əuəh, e nəuviriən rəha Uhgın, Iesu təmimis o nətəmiimi rəfin e nəhue niftəni.†

¹⁰ Uhgın təmol natimnati min rəfin mətəu-inu in təmolkeikei lanəha, kəni natimnati rəfin kəutatig=pən e nəhlmin.‡ Tol lanəha, in təuvir agin mine məhruahru məmə Uhgın təmol məmə Iesu otuva suaru o nosmiəgəhien nīmənin nətəmiimi tepət kəhuva nenəti Uhgın məhuva motatig e nəhagəhagien rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəhan. Kəni təuvir məhruahru məmə e nətəligien rəha Uhgın, Iesu təkeikei mətəu nahməiən e nīmisiən məmə in otuva iətəmi təhmen agin məmə otosmiəgəh ilah. §*

¹¹ Iesu in tatol rəhan nətəmiimi kotasim, məmə rəha Uhgın əmə, kəni mətafəl rəhalah noliən tərəh min.† Kəni Iesu mine rəhan min nətəmiimi, rəhalah tatə kətiəh əmə. Tol lanəha, kəni Iesu in təsaulisien məmə otəuin e lah u məmə pian min mine nəuvinin min.‡

¹² In təməni=pən kəm Uhgın məmə,

* **2:1** Rom 11:22 † **2:2** Nəghatien u tətəghati lan, in Lou rəha Mosis. ‡ **2:2** Nətəm Isrel, ilah kəutəni məmə nagelo min ilah suaru Uhgın təmaiəu lan kəni məfən Lou kəm Mosis, kəni məutəni məmə ilah nagelo min ilis pik pəhriən. Tol lanu, kitah koteruh nəghatien asoli tətəgətun məmə Iesu in ilis pik agin tapirəkis nagelo min. Uək 7:53. § **2:3** Hip 10:28-29; 12:25 * **2:4** Mak 16:20 † **2:5** Nətəm Isrel ilah kəutəni məmə nīpəhriənien məmə nagelo min ilah kəutarmənig rəueiu ikin min rəfin e nəhue niftəni. ‡ **2:6** “nəti iətəmiimi” — nīpətin keiu: 1. iətəmiimi 2. Iesu. § **2:8** Sam 8:4-6 * **2:8** Jen 1:26; Nəh 20:4,6; 22:5 † **2:9** Fil 2:8-9 ‡ **2:10** Rom 11:36 § **2:10** Iesu Kristo in otəkeikei mos nahməiən məmə otəgətun məmə in tatuərisig e Uhgın nian rəfin. (Hip 5:8-9) In təmos nahməiən kəni mine nian iəkis, kəni in mīmīs. Mətəu nian rəfin, in tətəhatətə e Uhgın, kəni matol nəuiən, kəni təməni-vivi Uhgın. In təməsəhti aginien nəuia Uhgın nian kəti mine, nian rəfin in tətəitəu=pən əmə nəuia Uhgın nati əpnapin in tətətig e nərahien. In təmuvən e nərahien asoli tepət, mətəu in təmatol noliən təuvir min əmə, konu in təhmen məmə otuva İosmiəgəh rəhatah, mine in təhmen o nitien itah məmə kəhuva nenəti Uhgın əhruahru min, məmə kəhuva motol məmə in mine. (Hip 8:1-2; 12:2-3) * **2:10** Hip 5:8-9; Luk 24:26; Rom 8:17; 2Təs 2:14; 1Pitə 5:1; Hip 2:7; 4:15 † **2:11** Hip 13:12; Efəs 5:26 ‡ **2:11** Mat 28:10

“Iəu, oiəkəni pətigəm ik mine natimnati min iətəm ik nəmol kəm piak min mine nəuvinik min.

Oiəkəni nəpuən məni-vivi ik e nuhapuminian asoli e nəhmtilah.”§

¹³ In tətəni min məmə,

“Iəu oiəkələhu=pən nəhatətəian rəhak e Uhgīn.”*

Kəni mətəni min məmə,

“Iəu u, itimah kəlkələh min iətəm Uhgīn təməfa kəm iəu.”†

¹⁴ Kəlkələh min əha, Iesu tətəghati e lah, ilah nīpətilah mine nīralah əha ikin. Ilah u nətəmimi agin min. O nati u, Iesu təməkeikei muva e nəhue niftəni mos nīpətin mine niran təhmen əmə e lah, məmə in otuva pialah pəhriən.‡ Təmol lanəha məmə in otimis, kəni nīmisiən rəhan, in otoharis oharis nəsanəniən rəha Iərmis u Setən, iətəm tətəskəlim nəsanəniən rəha nīmisiən.§ ¹⁵ Nətəmimi kəutəgin e nīmisiən,* nəginian rəhalah tətəskəlim-ərain ilah nian rəfin, təhmen əmə məmə ilah slef min. Mətəu Iesu in təmis məmə otuivi rəkis nətəmi min u, məmə səniəmə ilah slef min. In təmitis ilah.

¹⁶ Kəutəhrun əsas məmə səniəmə in təmasiru e nagelo min, mətəu in təmasiru e nəuaniləuis min rəha Epraham.†

¹⁷ Iesu təkeikei mos nīpətin mine niran lanəha, məmə in otuva mol təhmen e pian min e noliən min rəfin,‡ məmə in təhrun nasəkəhruiən§ itah, kəni kəutarəriə lan. In otəkeikei muva mol lanəha, təgətin məmə in pris asoli agin pəhriən, tatol uək rəha Uhgīn, kəni məmə in otīpin niəməha rəha Uhgīn. ¹⁸ Kəni rəueiu əha, nian Setən təfən-əfən kəm lah, kəni Iesu təhrun nasiruən e lah, mətəu-inu in min, in tinətəu rəkis nəhməian nian Setən təməfən-əfən=pən kəm in.*

3

Iesu in tapirəkis Mosis

¹ Piak min mine nəuvinik min, Uhgīn təmauin* pəti e tah o nuvəniən e negəu e neai, kəni mol məmə kitah nətəmi asim. Mətəu-inu Iesu tətəsiu lanəha e tah, itəmah onəkotəkeikei motətəlig pik e Iesu əha, in aposil† kəni in pris asoli agin rəha nəfakiən rəhatah iətəm kitah kəutəni pətigəm. ² Uhgīn təməfəri Iesu məmə in otol uək u, kəni in təmol nəuia Uhgīn e natimnati rəfin, təhmen e Mosis aupən təmol nəuia Uhgīn e rəhan uək min rəfin, məmə in tateh vivi nimə rəha Uhgīn, inu nətəmimi rəha Uhgīn.‡ ³ Ilau pəti kətuol nəuia Uhgīn, mətəu iətəmi təmuvləkin nimə, nətəmimi kəutəfəri nərgin ohni tapirəkis nimə iətəm in təmol. Kəni e noliən əhmen əmə, təhruahru məmə Uhgīn otəfəri Iesu tapirəkis Mosis. ⁴ Kəni nimə min rəfin, nətəmimi kəutəvləkin, mətəu Uhgīn in təmuvləkin natimnati rəfin iətəm tətətig. ⁵ Mosis in ioluək kəti e nīpəgnəua nimə rəha Uhgīn, iətəm tatol nəuia Uhgīn, məh nimə rəhan, inu nətəmimi rəha Uhgīn. Kəni nəmiəghəian rəha Mosis tətəgətin=pən natimnati iətəm Uhgīn otəpanəgətin.

⁶ Kristo, in min tatol nəuia Uhgīn. Mətəu səniəmə in ioluək əmə kəti təhmen e Mosis. In Nətin, kəni tatos nepətiən o narmənigian e rəhan nimə. Kəni nəmə kitah kəsotəginian, kəni motalkut məmə okotəhtul əskasik§ o nati u iətəm kitah kəmotələhu=pən nətəligian rəhatah lan, kəni motəfəri ohni, kəni nīpəhriənian məmə kitah u, nətəmimi rəhan, kitah rəhan nimə.*

Auteh məha-məha itəmah e nəhatətəian rəhatəmah

⁷ Nəghatian u inu, Narmin Rəha Uhgīn təməni kəm iətəmi u təmətei e Nauəuə Rəha Uhgīn, kəni Uhgīn təməni məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei məutətəlig e nəuiak,

§ 2:12 Sam 22:22 * 2:13 Aes 8:17 † 2:13 Aes 8:18; Jon 10:29 ‡ 2:14 Jon 1:14 § 2:14 Jen 3:15; 1Kor 15:54-57; 2Tim 1:10; 1Jon 3:8 * 2:15 2Tim 1:7 † 2:16 Aes 41:8-9; Luk 3:8 ‡ 2:17 Fil 2:7; Hip 2:10; 4:15; 5:1,8-9 § 2:17 Hip 5:2 * 2:18 Hip 4:15 * 3:1 Rom 8:28 † 3:1 Eruh nīpəti nəghatian u “aposil” e tiksənəri. ‡ 3:2 Nam 12:7 § 3:6 Hip 3:14; 4:14; Rom 11:22 * 3:6 1Kor 3:16; 1Pitə 2:5

⁸ məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik,
təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən məutəhti nəuiak, Uhgin rəhalah,
nian ilah kəmautek askəuvin iəu, Uhgin rəhalah, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. †

⁹ Ikin əha, tipitəmah min kəmotəkeikei kəm iəu məmə okoteruh rəhak nəsanəniən,
nati əpnapin ilah kəmoteruh pau natimnati min iətəm iəmatol o nu fote.‡

¹⁰ Kəni iəu iəmol niəməha kəm lah, kəni mətəni məmə,
‘Nikilah tətən isəu ohniəu nian rəfin.
Kəni ilah motəpəh noliən nati iətəm iətəni kəm lah.’

¹¹ Niəməha təmol iəu,
kəni iəmos nonauvil kəti məni məmə,
‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.’ ”§*

¹² Piak min mine nəuvinik min, autəh vivi itəmah min o nati u. Otol məmə nikitəmah
aru otəsərahian kəni kəti təsəpəhian nəhatətəiən, mol məmə nəkotəuhlin=pən itəmah isəu
o Uhgin iətəm tətəmiəgəh məsanən agin. ¹³ Uhgin təməni “Rəueiu əmə,” kəni nian u
“rəueiu” tətətiəg əhanəh. Tol lanəha, nəkotəkeikei məutəghati rəueiu kəm təmah min,
mauteh məha-məha itəmah min nian rəfin, məmə noliən tərəh otəseiuiəiən e təmah
kəti mol rəhn-kapə təskasik o Uhgin. ¹⁴ Mətəu-inu nəmə kitah kotəhtul məha-məha
motətəuərus=pən naunun, motəhatətə e Uhgin təskasik miəkis, təhmen əmə məmə inu
kəmotətuəuin motəhatətə vi əmə lan, kəni tətəgətuən məmə kitah kinautos pəti natimnati
min rəha Krīsto. ¹⁵ Mətəu sotaluiən e nəghatian iətəm kəməni məmə,
“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiak
məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik,
təhmen e tipitəmah min ilah kəmautol lanəha aupən
məutəhti nəuiak, Uhgin rəhatəmah.”†

¹⁶ ?Kəni pəh min u nətəm kəmotətəu pau nəuia Uhgin, məsotoliən? Ilah u Mosis təmit
rəkis ilah Ijip.‡ ¹⁷ ?Nipəh min u kəmotol Uhgin niəməha tol o nu fote? Ilah u, nətəm
kəmotol noliən tərəh, kəni motəmei mohmis məutəməhl-məhli əpnapin əmə əpəha təpiə-
məpiə ikin.§ ¹⁸ ?Kəni nipəh min u Uhgin təmətəghati e lah, matos nonauvil məmə ilah
okəsəhuvəniən mohiet pətiəgəm ikin katos nəmeigian ohni ikin? In təmətəghati kəm
nətəmini nətəm kəmotəhti nəuian.* ¹⁹ Kəni kitah koteruh məmə kəməsəgəhanian e lah
məmə okohiet pətiəgəm ikin katos nəmeigian ikin ohni, mətəu-inu ilah kəsotəhatətəiən lan.

4

Ikin katos nəmeigian o Uhgin ikin

¹ Mətəu kitah u, Uhgin təməni-əskasik rəkis məmə kitah kotəhrun nuvəniən ima ikin
katos nəmeigian ohni ikin, kəni nəniəskasikian u, tətəhtul əhanəh, materəh o tah.
Tol lanəha, pəh kitah kotətəu itah, kəni motəgin məmə kitah kəti kol mətə təsosian
nəmeigian əha, ² mətəu-inu kitah kinotətəu rəkis nanusian təuvir məmə Uhgin təmol
əpenə-penə ikin kəti o nəmeigian rəhatah, təhmen əmə məmə inu nətəmi aupən kəmotətəu
nəghatian lan. Mətəu nəghatian əha, təməsasiruiən e lah, mətəu-inu ilah kəmautətəu əmə,
məsotəhatətəiən lan. ³ Kitah nətəm kəmotəhatətə əmə lan, kitah kotəhrun nuvəniən imə,
ikin katos nəmeigian ohni ikin. Mətəu rəha nətəmini min u nətəm kəsotəhatətəiən lan,
Uhgin təməni məmə,

“Niəməha təmol iəu, kəni iəkos nonauvil kəti, məni məmə,
‘Ilah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ikin ohniəu ikin.’ ”*

Təməni lanəha, nati əpnapin məmə tinol əpenə-penə rəkis ikin katos nəmeigian ohni ikin
nian in təmətuəuin matol nəhue niftəni. ⁴ Kitah kotəhrun məmə tinol əpenə-penə rəkis

† 3:8 Eks 17:1-7; Nam 20:2-5 ‡ 3:9 Nam 14:3; Dut 1:3; Uək 7:36 § 3:11 Nam 14:21-23 * 3:11 Sam 95:7-11

† 3:15 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 ‡ 3:16 Nam 14:1-35 § 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:1-13 * 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hip 3:11 * 4:3 Sam 95:11; Hip 3:11

lan, mätəu-inu Nauəuə Rəha Uhgin in tətəghati e Sapət, mətəni məmə, “Təmol nəhue niftəni, kəni e nian səpin lan, Uhgin təməmeig e rəhan uək.”† 5 Mətəu ikin min nəuvein e Nauəuə Rəha Uhgin, Uhgin tətəni məmə, “İlah ko kəsəhuvəniən ikin katos nəmeigian ohniəu ikin.”‡

6 Tol lanəha, ikin katos nəmeigian o Uhgin ikin əha, in tətətig əhanəh məmə nətəmini okəhuvən ikin. Mətəu nətəmini min u aupən nətəm kəmotətəu nanusiən təuvir, ilah kəmotəmkarəpən e nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin, mətəu-inu kəmotəhti nəuia Uhgin. 7 Konu, uərisig lan, tol=pən Uhgin təmələhu min nian kəti min o nuvəniən ikin katos nəmeigian ohni ikin. Nian əha, inu rəueiu. Uhgin təməni pətigəm nati u kəm Tefit məmə,

“Rəueiu əmə, onəkotəkeikei motətəlig e nəuiən məsotoliən rəhn-kapə təmah təskasik pik.”§

8 Nikitəmah təhti to suah u Josuə* aupən. Nəmə Josuə təməfən nəmeigian pəhriən kəm lah nian in təmit ilah məhuvən Kenan, konu Uhgin ko təsəni minian məmə otələhu nian kəti min məmə in nian rəha nuvəniən ima ikin katos nəmeigian ohni ikin.† 9 Kəni tol lanəha, kəni in təməni nian pisin kəti min, nian əha ikin tətətig əhanəh o rəhan nətəmini məmə okəhuvən motos nəmeigian, e noliən kətiəh əmə iətəm Uhgin təməmeig lanəha e rəhan uək min aupən, e nian rəha Sapət. 10 Mətəu-inu iətəmi tətuvən imə məmə otos nəmeigian u, in otəmeig e rəhan uək, təhmen əmə e Uhgin iətəm təməmeig e rəhan uək aupən.‡ 11 O nati u, kitah okotalkut əskasik məmə okəhuvən imə motos nəmeigian u. Təsəuviriən məmə kitah kəti, otitəu=pən noliən rəha nətəm aupən nətəm kəmotəhti nəuia Uhgin, motəmei.

12 Mətəu-inu Nəghatiən Rəha Uhgin,§ in tətəmiəgəh məsanən e uək rəhan.* Kəni in təhmen e nau rəha nəluəginiən təsilə e nikalin pəti mil.† In təhrun nətarerehiən materuh əhruahru nətəligian min mine nikin pisin pisin min e nətəmini, təhmen əmə e nau iətəm tətətarereh materuh ikin tətəhtərain min ikin e nikilkilitəmi mine nəhu imə ikin. In tətakil nətəligian min mine noliən oneuən min e nikitəmi.‡ 13 Uhgin tateruh natimnati min rəfin e nəhue niftəni tətəməhli pətigəm əmə e nəhmtin. Kəni kitah okotəkeikei motəni pətigəm rəfin əgin natimnati iətəm kəmotol kəm Uhgin u inu.§

Iesu in təmuva pris asoli əgin iətəm təuvir mapirəkis

14 Tol lanəha, pəh kitah kotaskəlim əskasik nəhatətəiən rəhatah iətəm kənotəni pətigəm rəkis, mətəu-inu kitah kautos pris asoli əgin kəti rəhatah in iahgin. Inu Iesu, Nəti Uhgin, iətəm tinuvən rəkis imə e negəu e neai.* 15 Rəhatah pris asoli əgin, in Pris kəti iətəm tətətuə vivi nikitah, mətətuə vivi məmə otəhro itah kəsotəhmenian; mətəu-inu natimnati rəfin iətəm tatek askəuvin itah e nəmiəgəhiən rəhatah, natimnati kətiəh min əmə, kənotek askəuvin rəkis in e rəhan nəmiəgəhiən. Rəhatah pris asoli əgin, in tinəhrun rəkis rəhatah nəpəouien min.† (Mətəu nati kətiəh əmə ko, in təsoliən nati tərəh kəti.) 16 O nati u, pəh kitah kəsotəginiən o nuvəniən iuəkir o jeə rəha kig u,‡ tətəfən rəhan nəuviriən kəm tah. Kəni ikin əha, in otasəkəhruin itah, kəni məfa nəuviriən kəm tah e nikin əgin, e nian rəha nərahian otuva o tah.§

† 4:4 Jen 2:2 ‡ 4:5 Sam 95:11 § 4:7 Sam 95:7-8; Hip 3:7-8 * 4:8 Josuə in nərgin kəti e nəghatiən rəha Isrel. Kəni nərgin u Iesu, nərgilau təhmen-əhmen əmə e Josuə e nəghatiən rəha nətəm Kris. Nian Josuə təməfən nəmeigian kəm nətəm Isrel əpəha Kenan, nəmiəgəhiən rəha Josuə in tətəgətuən nati iətəm Iesu otəpanol, məfa nəmiəgəhiən pəhriən kəm tah. † 4:8 Dut 31:7; Jos 22:4 ‡ 4:10 Jen 2:2; Hip 4:4 § 4:12 1Pitə 1:23; Aes 49:2; Nəh 19:13-15; Jon 12:48 * 4:12 Aes 55:11; Jer 23:29 † 4:12 Efəs 6:17 ‡ 4:12 1Kor 4:5 § 4:13 Nəh 2:23 * 4:14 Hip 7:25 † 4:15 Hip 2:17 ‡ 4:16 Jeə rəha kig u, in Uhgin tətəharəg ikin, kəni mətarmanig, mətəu o natimnati min iətəm Iesu təmol, jeə rəha kig u, in tətuva təhmen e İkin Katilpin Niaməha rəha Uhgin İkin iətəm Oltestimin tətəghati lan (Onəkafin e Eks 25:18-22; Lev 16:1-15). İkin əha inəha, iətəm Uhgin tətəsəkəhruin konu mətəhlman e nəuviriən rəhan ikin kəm tah kəni mətafəl rəkis noliən tərəh min rəhatah. In təhrun noliən e nira Iesu iətəm təmaiu o tah, kəni təmosiahu rəhan niəməha. § 4:16 Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hip 9:5

5

¹ Kitah kotəhrun məmə nian rəfin Uhgın tatitəpın suah kəti kəni mətəfəri in məmə otuva pris asoli agın, məmə in suaru rəha nətəmimi okəhuvən o Uhgın. In suaru rəhalah o nəfəniən natimnati kəm Uhgın, kəni in matol sakrifais o rəhalah noliən tərəh min.*

² Rəueiu əha, pris asoli agın u, in iətəmimi kəti, kəni in təhrun noliən timətig əmə o nətəmimi,† nətəm kotəruru agın nati iətəm təhruahru, ilah kotagım rəkis e suaru. In təhrun noliən timətig o nətəmimi mətəu-inu in min təsəhmenien, mətəu-inu in min təhrun noliən təfagə tərəh.‡ ³ In tatol təfagə tərəh lanəha, kəni tol məmə e nian rəha sakrifais, in otəkeikei mol sakrifais o rəhan aru təfagə, kəni matig mol min rəha nətəmimi min.§

⁴ Iətəmi kəti ko təsəniən məmə in otol uək rəha pris asoli agın, mətəfəri aru in. Kəpə, Uhgın otəkeikei mauin e rəhan kəti iətəmimi məmə in otol uək u, təhmen əmə məmə inu təmauin e Eron aupən.*† ⁵ Tol lanəha, Kristo in təməsəfəri aruiən in məmə in pris asoli agın. Mətəu Uhgın in təmitəpın, kəni məni=pən kəm in məmə, “Ik nətik.

Rəueiu inuva rəham tata əhruahru.”‡

⁶ Kəni ikin kəti min e Nauəuə Rəha Uhgın,§ in tətəni məmə

“Ik pris kəti təhmen e Melkisitek aupən,*†

kəni ik onəkol uək rəha pris nian rəfin,

matuvən matuvən naunun tika.”

⁷ E nəmiəgəhiən rəha Kristo e nəhue niftəni u, in tətəfaki kəm Uhgın, mətətapuəh o nasiruiən, mətəsək əfəməh, nəhu nəhmtin tətəiəh. Uhgın tatos nəsanəniən o nosmiəgəhiən in e nimisiən. Kəni in təmatisiai Uhgın, kəni matol nəuiən,‡ kəni o nati u, Uhgın təmətəu in.§ ⁸ Nati əpnəpın məmə Kristo in Nəti Uhgın, mətəu in təmətəu nəhməiən. Tol lanəha, nəhməiən rəha Iesu, təmol in təhrun vivi nıpəti noliən nəuia Uhgın,* ⁹ kəni təmuva iətəmi təhmen agın rəha noliən uək rəha pris asoli agın rəhatah. Kəni in təmol suaru o nosmiəgəhiən itulin rəhan nətəmimi min u kəutol nəuiən, matos vivi ilah, matuvən matuvən naunun tika. ¹⁰ Kəni Uhgın təməfən nərgin u kəm in, məmə in pris asoli agın təhmen əmə e suah u Melkisitek aupən.†

¹¹ Itimah iəmotos nəghatien tepət məmə iəkotəni=pinə kəm təmah, məmə Iesu in pris asoli agın təhmen e Melkisitek. Mətəu tiəkis pik o nəni-viviən ilah rəfin kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəutəlpah pik o nətəuiən nati kəti kəni motəhrun. ¹² Itəmah nəmotəhatətə nuvəh rəkis, kəni təuvir məmə itəmah nınəhuva rəkis nəgəhun min rəha nəghatien rəha Uhgın. Mətəu kəpə, itəmah nautol əmə lanəha. Rəueiu əha, kəkeikei kəgəhun min itəmah, tətuəuin min, e nəukəti nəghatien min rəha Uhgın. Nıpəhriənien u, itəmah nəsotəhmenien o nunien nauəniən əskasik min, mətəu nəkotəhmen əmə məmə nəutəmah əhanəh.‡ ¹³ Mətəu e nətəmimi min u nətəm kəutəmah əhanəh lanəha, ilah u iəpəou mətəmatig min, kəutəkəku əhanəh, kəsoteinatig vivi əhanəhiən o nəhrunien nəgəhunien min rəha noliən əhruahru. ¹⁴ Mətəu nauəniən əskasik in nig nətəmi rəhalah nəhrunien tiniməhtə rəkis, nətəm kəmotəgəhun rəhalah nətəligien o nəhrunien natimnati pisin pisin min iətəm təhruahru mine iətəm tərəh, kəni ilah mautol iətəm təuvir,§ in əmə in əmə.

* 5:1 Hip 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 † 5:2 Hip 2:17-18 ‡ 5:2 Hip 4:15; 7:28 § 5:3 Lev 9:7; 16:6-15; Hip 7:27; 9:7

* 5:4 Hip 5:1-4 kəutəghati əhruahru e uək iətəm pris asoli agın min kəmotol aupən, muva mətəuərus nian nətəm Rom kəmotərakın Nimə Rəha Uhgın e nu fote tinuvən rəkis uərisig Iesu təpanimis. † 5:4 Eks 28:1; Nam 18:7 ‡ 5:5 Sam 2:7; Uək 13:33; Hip 1:5 § 5:6 Sam 110:4 * 5:6 Jen 14:18-20; Sek 6:13; Hip 5:10; 6:20; 7:1-22 † 5:6 Melkisitek (Jen 14:18) in kig rəha Salem (Salem u, nıpətin u, Nəməlinuiən) kəni in pris rəha Uhgın Ilis Pik. In təmətatig e nian rəha Epraham. Kristo in təhmen e Melkisitek mətəu-inu in pris mine in kig min. Mətəu nəuaniləuis rəha Eron min, ilah pris min əmə, mətəu səniəmə kig min; Kəni Melkisitek in pris itulin iətəm Uhgın təməfəri aupən agın, uərisig təfəri Eron. Hip 7:2. ‡ 5:7 Luk 22:42 § 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 * 5:8 Fil 2:6-8 † 5:10 Sam 110:4; Hip 5:6 ‡ 5:12 1Pitə 2:2 § 5:14 Rom 16:19

6

¹ Tol lanəha, təuvir məmə kitah okəsotəgəṭun minian nəukəti* nəgəṭunian rəha nəhatətəian e Kristo, mətəu pəh kitah okautəkeikei mautol məmə okohməhtə e Iesu Kristo. Kitah kinotəuhlin rəkis itah e noliən min iəṭəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisiən.† Kitah kinotəhatətə rəkis e Uhgin. Təhmen əmə məmə kinotafəl rəkis nime i nimə. Nian əha rəueiu in rəha nuvləkinian nimə. ² Kitah kinotəhrun rəkis nəgəṭunian min rəha noliən pišin pišin min rəha nəueiuiən mine nələhu-pəniən nəhlmitəmi e rəhn-kapə iəṭəmimi o nəfakiən lan. Kəni kitah kinotəhrun rəkis məmə kitah okotauməhtul min e nimisiən, kəni motəhrun min məmə Uhgin otakil nəṭəmimi, kəni məfən nalpiniən itulin rəhan kəm nəṭəm kautol təfagə tərah. Natimnati min u, kitah kinotəghati rəkis lan, təsəuviriən məmə kitah kəutisimaru e nəghatiən kətiəh min əmə nian rəfin. ³ Kəni kitah okəhuva nəṭəmimi nəṭəm kinohmətə rəkis okəmə Uhgin təmegəhan e tah.

⁴?Okotalkut məmə okotol lanu lan, mətəu təhro e nəṭəmimi nəṭəm kəməhuva o Uhgin mətəu rəueiu kinotəpəh Uhgin motəuhlin min nəmtahlah o Kristo? Ilah kəha, ilah nəṭəm kəmotəh nəhagəhagiən,‡ kəni kinotun askəuvin rəkis nauəniən e negəu e neai iəṭəm Uhgin tətəfa,§ kəni minautəhrun məmə in təuvir, kəni minautos rəkis o Narmin Rəha Uhgin.* ⁵ Kəni ilah u, nəṭəm kinotəhrun askəuvin rəkis məmə nəghatiən rəha Uhgin in təuvir,† ilah kinotətəu rəkis nəsanəniən rəha Narməniğiən Rəha Uhgin iəṭəm otəsuvəhiən tuva. ⁶ Mətəu nəmə ilah kəmotəuhlin nəmtahlah o Uhgin, suaru kəti tikə min məmə okotəuhlin=pa min ilah o Uhgin.‡ Ilah kəmotəəkən aru əmə ilah, mətəu-inu təhmen=pən əmə məmə kinotəhti=pən min əmə Nəti Uhgin e nig i kəməluau, motəfəri min e nəhmti nəṭəmimi, kəni ilah minəutəuvsan min lan, məutəəkən.

⁷ Nikim təhti-to nati u. Niftəni u tatos vivi nuhuən iəṭəm tətəfuv, in nauəniən tepət lan rəha nəṭəmi min u kautol uək ikin. Uhgin nikin tagiən pik ohni, kəni nəuviriən rəhan tətətig lan. ⁸ Mətəu niftəni iəṭəm kapili-apili mine manuvehli tateviə əmə ikin, in təsəuviriən o nati kəti. Tinətaiu əmə o nəəkiniən. E naunun, nigəm otus natimnati iəṭəm kəutətig lan.

⁹ Piak min, nati əpnəpin iəu iəṭəghati lanu kəm təmah, mətəu iəkəhrun vivi məmə itəmah nəsoṭəhmenian e niftəni tərah kəha. Iəkəhrun vivi məmə itəmah nautos natimnati min u iəṭəm təuvir mapirəkis, iəṭəm Uhgin təməfinə kəm təmah mətəu-inko in tatosmiəgəh itəmah. ¹⁰ Uhgin ko təsaluiən e rəhatəmah uək min nəmotol mətəu-inu Uhgin rəhan noliən təhruahru əmə nian rəfin. Kəni ko in təsolian nati əpnəpin e noliən təuvir rəha nolkeikeian iəṭəm nəmotol kəm in, kəni mautol əhanəh, nian nəmotasiru e rəhan min nəṭəmimi.§ ¹¹ Itimah iəkotolkeikei məmə itəmah rəfin nəkautəkeikei mautos nolkeikeian iəṭəm nəkautol, mautol məmə otatuvən e naunun, kəni itəmah nəkotos nati konu iəṭəm nəmautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligiən lan.* ¹² Itimah iəsotolkeikeian məmə nəkotəlpah, mətəu iəkotolkeikei məmə onəkotos noliən† rəha nəṭəmimi min ko nəṭəm kəmotəuəpən. Ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgin kəni mautol rəhalah nətəligiən təfəməh.‡ Mautol lanəha, kəni rəueiu, ilah kinotos rəkis natimnati iəṭəm Uhgin təməni əskasik rəkis məmə rəhalah.§

Rəhatah agke tətətig e negəu e neai

¹³ Nəniəskasikiən kəti tol lanu, iəṭəm Uhgin təməni kəm Epraham əpən. Nian Uhgin təmol nəniəskasikiən rəhan, kəni nərgin kəti tikə min məmə in otos mol nəniəskasikiən lan rəhan təfigəm. Mətəu-inu nərgin in ilis tapirəkis nərgin min rəfin. Toll lanəha, Uhgin təmos nonauvil aru əmə e nərgin, mətəni məmə,* ¹⁴ “Iəu oiəkəhlman e rəhak nəuviriən kəm ik, iahgin. Iəu oiəkəh rəham nəuaniləuis otepət.”† ¹⁵ Mətəu-inu Epraham rəhan nətəligiən

* 6:1 Hip 5:12 † 6:1 Hip 9:14 ‡ 6:4 Hip 10:32 § 6:4 Efas 2:8 * 6:4 Kəl 3:2 † 6:5 Sam 34:8 ‡ 6:6 2Pitə 2:21 § 6:10 Mat 10:40,42 * 6:11 Hip 3:6 † 6:12 Hip 13:7 ‡ 6:12 Jem 1:3; Nəh 13:10; 14:12 § 6:12 Hip 10:36 * 6:13 Jen 22:16 † 6:14 Jen 22:17

təfəmäh, in təmətəhtahnin matuvən matuvən, mətəuarius nian in təmos natimnati mın u iətəm Uhgın təməniəkis məmə otəfən kəm in.‡

¹⁶ Nian iətəmi tatos nonauvil e nərği iətəmi asoli kəti rəhan, § kəni nonauvil u rəhan tətəlis rəhan nəghatən təfigəm. Kəni nətəmi okotəkei motəhatətə e rəhan nəghatən, ko kəsorgəhu minian ohni.* ¹⁷ Uhgın təmos nonauvil e nərğin lanəha, mətəu-inu in tolkei məmə otol nətəmi mın u nətəm okotos natimnati mın iətəm in təməniəskasik,† ilah okotəhrun vivi məmə rəhan nəlpəkaiən, ko təsəuhliniən nian kəti.‡ ¹⁸ Uhgın tatos nonauvil lanəha məmə otəfəri nətəligiən rəhatah u, nətəm kinohiet rəkis motəgim kəni məutarəriə lan. Kəni pəh kitah kotəskəlim əskasik noliən əha iətəm Uhgın tinəfa rəkis kəm tah, məmə kitah okotarəriə əskasik e nəniəskasikiən mın rəhan. Nati mil u, nəniəskasikiən mine nonauvil rəhan, ilau ko kəsəuhlin minian nian kəti, mətəu-inu Uhgın, təseiuəiən nian kəti.

¹⁹ Kitah kotəluh=pən rəhatah nətəligiən təskasik o nosiən natimnati mın əha, tol lanəha, mol məmə nuhuiniən u, in təhmen e agke kəti iətəm tətəskəlim vivi rəhatah nəhatətəiən, § məmə nati kəti otəsəlauəliən lan kəni məsiuvi rəkis minian itah. Nuhuiniən u tatiti=pən itah kautəhuvən=pən e napən rəha İkin Tasim Agın İkin mautəhuvən ikinu ima Uhgın əpəha ilis e negəu e neai.* ²⁰ İkin əha, İesu tinuvən rəkis ikın rəhatah lan, məmə oterəh e suaru rəhatah.† In təmuva rəkis pris asoli agın‡ təhmen əmə e pris u Melkisitek§ aupən, kəni in otatos uək u nian rəfin, naunun tikə.

7

Melkisitek

¹ Suah u, Melkisitek,* in kig rəha Salem,† kəni in pris rəha Uhgın u İlis Pik Agın. Aupən, nian Epraham təmuvən e nəluəginiən ilah kig mın, kəni in təmol win e lah. Kəni in minitəlig minətuva. Melkisitek, in təmuvən meruh Epraham e suaru, kəni in təməfaki mətapuəh=pən kəm Uhgın məmə otəhlman e nəuviriən kəm Epraham. ² Kəni Epraham, təmos rəkis tait‡ e rəhan natimnati mın iətəm təmol win lan e nəluəginiən, kəni məfən kəm Melkisitek. Melkisitek u, nıpəti nərğin konu, “Kig rəha Nəhruahruən.” Kəni nərğin kəti mın u, kətauin lan məmə Kig rəha Salem, nıpətin u məmə, “Kig rəha Nəməlinuən.” ³ Nauəuə Rəha Uhgın təməsəghatən e rəhan tatə mine məmə mine nəuaniləuis mın. Kəni təsəniən nian təmair lan, mine nian iətəm təmimis lan. Təhmen əmə məmə in təməsimisiən, in tatol əhanəh uək rəha pris. Tol lanəha, nəkeruh məmə in təhmen nəuətin e Nəti Uhgın u in pris itulin kəti. §

⁴ Nikim təhti-to Melkisitek. In iətəmi asoli kəti. Nati əpnəpin məmə tipitah u Epraham in iətəmi asoli, mətəu in təmətisai pik Melkisitek, mətəfən rəhan tait kəm in rəha natimnati mın iətəm təmol win lan e nəluəginiən.* ⁵ Kitah kotəhrun məmə, e nu mın rəfin, nətəm İsrəl ilah kotəkei mautəfən rəhalah tait kəm nəuaniləuis mın rəha Lifai, ilah u pris mın, təhmen=pən əmə məmə inu Lou rəha Uhgın tətəni mine. Nati əpnəpin məmə pris mın əha ilah mın nəuaniləuis mın rəha Epraham, təhmen e nətəmi mın rəfin rəha İsrəl, mətəu pialah mın u nətəm İsrəl, kotəkei mautəfən tait kəm lah.

‡ 6:15 Jen 21:5 § 6:16 E noliən rəha nəlisiən nəghatən təskasik, nəmə kitah kəti tolkei məmə otol lanəha, kəni in tatos nonauvil e nəmanin uə nəuvinin. Mətəu nətəm İsrəl aupən, ilah kəmautos nonauvil e nərği iətəmi asim kəti, uə nati kəti iətəm tasim, kəni nian nətəmi nəuəin kəutətəu, kəni ilah kəutəhatətə e nəghatən iətəm kautəni. Ko kəsotorgəhu minian ohni, mətəu-inu nərğin əha kəmotəni, in tətəlis-ərain nəghatən təskasik. * 6:16 Eks 22:11

† 6:17 Rom 4:16 ‡ 6:17 Nam 23:19; Tait 1:2 § 6:19 Fil 3:12 * 6:19 Lev 16:2; Hip 9:2,3,7 † 6:20 Hip 4:14 ‡ 6:20 Hip 2:17 § 6:20 Hip 5:16 * 7:1 Jen 14:17-20 † 7:1 Nərğin əha, Salem, in nərğin əuas rəha Jerusiləm aupən. Nərğin əha, Salem, nıpətin u “nəməlinuən.” ‡ 7:2 Tait u məmə: Nəmə iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə mənə, kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmə təfən kəm Uhgın uə kəm iətəmi kəti, nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” § 7:3 Sam 110:4 * 7:4 Jen 14:20

⁶ Melkisitek u, in səniamə nəuaniləuis kəti rəha Lifai. Mətəu in təmos tait min u rəha natimnati rəha Epraham. Kəni in təməfaki=pən kəm Uhgın məmə otəhlman e nəuvirən rəhan† kəm Epraham u, Uhgın təməfən rəhan nəniəskasikən kəm in. ⁷ Kəni təhruahru agın məmə iətəmimi iətəm tatos nərgin asoli otəfaki məmə Uhgın otəhlman e nəuvirən tatuvən e iətəmimi iətəm ləhtəni əmə lan. ⁸ Kəni pris min nətəm kautos tait u, ilah nətəmimi əmə, nətəm okəmanohmis. Mətəu Melkisitek u, in tatos tait, kətəni məmə in tətəmiəgəh.‡§ ⁹ Epraham təmətəou rəhan tait tatuvən kəm Melkisitek lanəha, kəni kəhrun nəniən məmə Lifai iətəm tatos tait rəha Isrel, in min təməfən tait kəm Melkisitek mətəu-inu Lifai in mipin tərəh rəha Epraham. ¹⁰ Mətəu-inu nian Melkisitek təmeruh Epraham, Lifai təməsair əhanəhiən. Mətəu nian Epraham təmətəou lanəha tait tuvən kəm Melkisitek, in təhmen əmə məmə rəhan u nəuaniləuis, Lifai, in min təmətəou=pən tait kəm Melkisitek, mətəu-inko in tinətətig rəkis e nipəti rəhan kəha.*

Kristo təhmen e Melkisitek

¹¹ Pris min rəfin rəha Isrel kəmotəpən e nəuaniləuis rəha Lifai. Uhgın təməni məmə pris min kəha okautol natimnati pisin pisin min. Kəni uək rəhalah, in nəukəti Lou iətəm Uhgın təməfən kəm nətəm Isrel. Mətəu uək min rəfin iətəm pris min kəmotol, kəsotəhmenien† o noliən rəfin natimnati iətəm Uhgın tolkeikei e nətəligiən mine niki nətəmimi.‡ Tol lanəha, pris kəti min təkeikei muva. In təsisipənien e nəuaniləuis rəha Lifai mine Eron,§ mətəu-inu uək rəha pris min əha təsəhmenien. Kəpə. Pris pisin kəti təkeikei muva iətəm in təhmen e Melkisitek. ¹² Nian noliən rəha nitəpinien pris tətəuhlin, kəni Lou okəkeikei kəuhlin min. ¹³ Otəkeikei mol lanu lan mətəu-inu, kitah kəutəghati e İərmənig rəhatah, iətəm təmsipən e nəuaniləuis pisin kəti iətəm iətəmi kəti tikə e nəuaniləuis əha təmol uək e oltə təhmen e pris kəti. ¹⁴ Kitah kinotəhrun rəkis məmə İərmənig rəhatah in təmsipən e nəuaniləuis rəha Juta,* kəni nian Lou rəha Mosis təmətəghati e uək rəha pris min, in təməsəghati aginiən e nəuaniləuis u.

¹⁵ Mətəu təuvir əmə, mətəu-inu kitah kinotəhrun məmə pris kəti min təmuva rəkis, iətəm təhmen e Melkisitek. ¹⁶ Lou təməni məmə pris min kotəkeikei motsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni nati ənapin İesu təsisipənien e nəuaniləuis əha, mətəu in təmuva pris kəti. Kəni in təmos uək rəha pris e nati kəti iətəm təsanən mapirəkis Lou, mapirəkis nəuaniləuis rəha Lifai. In təmos uək rəha pris e nəsanənien rəha nəmiəgəhiən u rəhan iətəm naunun tikə. † ¹⁷ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “İk pris kəti təhmen e Melkisitek‡ aupən, kəni ik onatol uək rəha pris nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə.”

¹⁸ Kəmələhu kalın Lou aupən, mətəu-inu rəhan nəsanənien tikə, in təsasiruiən, ko təsoliən nati kəti.§ ¹⁹ Mətəu-inu Lou əha, təruru nələhu əhruahruien nati kəti.* Kəni rəueiu əha, noliən pisin kəti iətəm təuvir mapirəkis, in tinos nimein, məmə kitah okotələhu=pən rəhatah nətəligiən lan. Kəni in suaru rəhatah u, o nuvənien iuəkir o Uhgın.†

²⁰ Uhgın təməni əskasik məmə Kristo in otol uək rəha pris matuvən matuvən naunun tikə, kəni təmos nonauvil ohni, məmə rəhan nəghatien otəfigəm. Mətəu təməsosien

† 7:6 Jen 14:19,20 ‡ 7:8 Kətəni məmə Melkisitek tətəmiəgəh mətəu inu Nauəuə Rəha Uhgın təsənien məmə təmimis nian kəti mine. Hip 7:3 § 7:8 Hip 5:6 * 7:10 Nati kisil kəhləgəhun məmə Melkisitek in ilis tapirəkis pris min u nəuaniləuis rəha Lifai. Kətiəh u, Melkisitek in təməsimisən, tətəmiəgəh əmə. Keiu u, tipə Lifai u Epraham, in təməfən tait rəhan kəm Melkisitek. Kisil u, Melkisitek təməfaki=pən kəm Uhgın məmə otəhlman e nəuvirən rəhan kəm Epraham, mətəu səniamə Epraham təməfaki=pən rəha Melkisitek. † 7:11 Hip 7:18,19; 8:7 ‡ 7:11 Hip 10:1 § 7:11 Nian Uhgın təməfən Lou kəm Mosis, təməni məmə pris min rəfin okohiet e nəuaniləuis rəha Lifai. Eron in təmsipən e nəuaniləuis rəha Lifai, kəni in təmaupən pris asoli agın rəha Isrel. * 7:14 Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Nəh 5:5 † 7:16 Jon 1:4; 5:26; Hip 7:25 ‡ 7:17 Jen 14:18; Sam 110:4; Sek 6:13; Hip 5:6,10; 6:20; 7:1-22 § 7:18 Rom 8:3; Kəl 3:21; Hip 9:9; 10:1 * 7:19 Rom 3:20 † 7:19 Hip 4:16; 10:22; Jem 4:8

nonauvil lanəha o pris min aupən. ²¹ Mətau Uhgin təmos əmə nonauvil nian Iesu təmuva pris. Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,
 “İərməniḡ təmos nonauvil kəti,
 kəni ko otəsəuhliniən nətəligiən rəhan.‡
 In tətəni məmə,
 ‘Tk onəkol uək rəha pris nian rəfin,§
 matuvən matuvən naunun tikə.’ ”

In tətəni məmə,

‘Tk onəkol uək rəha pris nian rəfin,§
 matuvən matuvən naunun tikə.’ ”

²² Uhgin təmos nonauvil lanəha, matol məmə Iesu tuva mol suaru iətəm tatol kitah kotəhrun əsas məmə nəniəskasikiən rəha nasiruiən in təuvir, mapirəkis nəniəskasikiən u aupən.*

²³ Aupən, pris min ilah tepət, mətau-inu kətiəh tol uək matuvən matuvən mimiis ko, kəti tos nimein, mol uək matuvən matuvən, mimiis mautol əmə lanəha. Ilah kəsotol ituliniən uək. ²⁴ Mətau Iesu, in otos uək rəha pris rəhatah matuvən matuvən naunun tikə, mətau-inko, in tətətiḡ itulin. ²⁵ Tol lanəha, in təhrun nosmiəḡəh itulin aḡiniən itah u, kotilpin itah min məmə kəhuvən o Uhgin, mətau-inu in tətəmiəḡəh itulin mətəḡhati rəhatah lan kəm Uhgin.†

²⁶ O nati u inu, in pris asoli aḡin‡ iətəm in təhmen o nasiruiən e tah. In tasim, kəni məhruahru vivi, in təsoliən noliən tərəh. In tol pišin aḡin e nətəm kautol təfagə tərəh, kəni in ilis tapirəkis ilah əpəha e negəu e neai. ²⁷ In tol pišin e pris asoli aḡin min u aupən. Nian rəfin, e nian ilah kautol sakrifais rəha nian əha, kotəkeikei motaupən mautol sakrifais o nafəl rəkisiən təfagə tərəh rəhalah.§ Uərisiḡ lanko, ilah kəpanotol min sakrifais kəti min, o nafəl rəkisiən təfagə tərəh rəha nətəmini min.* Mətau nian Iesu tategəhan məmə in otol sakrifais aru e rəhan nəmiəḡəhiən, o noliən tərəh min rəha nətəmini,† kəni mau kətiəh əmə‡ in təhmen məuaou. ²⁸ Lou in tətəfəri pris min nətəm kəsotəhmeniən.§ Mətau nonauvil rəha Uhgin, iətəm tatuərisiḡ e Lou, in tətəfəri Nətin u,* iətəm təuvir məhmen aḡin† o noliən uək u, matuvən naunun tikə.

8

Iesu in pris asoli aḡin təuvir mapirəkis

¹ Kitah kəutəḡhati e nati u,* mətau nəukətin tol lanu. Kitah kautos pris asoli aḡin kəti, təhruahru əmə e iətəmi u iəmatəni.† In tinətəharəḡ rəkis‡ e nikalin maru rəha iətəmi asoli əpəha ilis e negəu e neai, ikin ima rəha nepətiən mine nisiaiən. ² In tatol uək əpəha İkin Tasim İkin e negəu e neai, inu Nima Tapolin pəhriən§ iətəm Uhgin əmə təmiuvi. Səniəmə iətəmini iətəm təmiuvi Nima Tapolin əha.*†

³ Kəməfəri rəfin pris asoli aḡin min u aupən, məmə okautəfən natimnati min kəm Uhgin, kəni mautol sakrifais. E suaru kətiəh əmə, rəhatah u pris asoli aḡin, in min otəkeikei məfən sakrifais kəti kəm Uhgin.‡ ⁴ Nəmə in tətətiḡ əha e nəhue niftəni u, kəni ko səniəmə in pris kəti, mətau-inu pris min əpəha ikin kəutətiḡ nətəm kautəfən natimnati kəm Uhgin, təhmen əmə məmə inu Lou təməni mine. ⁵ Pris min u, ilah kautol rəhalah uək e narmi nimə əmə iətəm tatisikəuvin§ natimnati min iətəm tətətiḡ e negəu e neai. Tol lanəha nian Uhgin təməni=pən kəm Mosis aupən, məmə otem Nima Tapolin Asim, in təməni məmə,

‡ 7:21 1Saml 15:29; Mal 3:6 § 7:21 Sam 110:4; Hip 5:6; 6:20; 7:17 * 7:22 Luk 22:20; Hip 8:6; 12:24 † 7:25 Rom 8:34; 1Jon 2:1 ‡ 7:26 Hip 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 § 7:27 Lev 9:8; 16:6, * 7:27 Lev 9:15; 16:15; Hip 5:1,3 † 7:27 Efəs 5:2 ‡ 7:27 Rom 6:10; Hip 9:12,26,28; 10:10; 1Pitə 3:18 § 7:28 Hip 5:1-2 * 7:28 Hip 1:2 † 7:28 Hip 2:10 * 8:1 Hip 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 † 8:1 Hip 7:24-28 ‡ 8:1 Afın-to futnot e 1:3 § 8:2 Hip 3:6; 10:21; 1Pitə 2:5; Nəh 13:6 * 8:2 Nəkeruh məmə e nauəuə u iətəmi təmətei in tətəsəl uərisiḡ=pən e Nima Tapolin Rəha Uhgin aupən, in aupən e Nimə Rəha Uhgin rəha Solomən. In tətəḡhati nəkeruh nəmə inu katol əhanəh sakrifais kətan lanko, nati əpnəpin in tətətei nauəuə uərisiḡ e AD 70, mətau-inu in təmitəliḡ=pən uərisiḡ e nətəligiən rəhan e nətuəuiniən rəha natimnati min əha. † 8:2 Hip 9:11,24 ‡ 8:3 Hip 9:14 § 8:5 Kol 2:17; Hip 9:23

“Onəkəkeiki mateh vivi mēmə onəkol natimnati min u təhruahru təhmen əmə e rəhak mak iətəm iəmol mətəgəṭun rəkis ik lan əpəha ilis e nītəuət asoli.”*

⁶ Mətəu rəueiu, Iesu, pris asoli agin u rəhatah, in tinos rəhan uək iətəm təuvir pik agin mapirəkis uək rəha pris min aupən. Kəni e noliən kətiəh əmə, Iesu in suaru rəha nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən u iətəm in təuvir mapirəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, mətəu-inu nəniəskasikiən vi u, in tətəhtul-pəri e nəghatiən min iətəm kotəuvir motapirəkis.†

⁷ Nəmə nəniəskasikiən əuas təməhmen pəhriən agin, kəni Uhgın təməsəniən mēmə nəniəskasikiən vi otuva mos nimein. Mətəu nəniəskasikiən u əuas təsəhmenien,‡ tol lan əha, nəniəskasikiən vi təkeiki muva. ⁸ Mətəu Uhgın təmeruh nərahien rəha nətəmini, kəni məni mēmə,

“Nian əha ikin otəpanuva,

iətəm iəu, oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel mine nəuaniləuis min rəha Juta.

⁹ Nəniəskasikiən rəha nasiruiən u,

in otol pisin agin e nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən,

iətəm iəu iəmol kəm tipilah min aupən,

e nian u iətəm iəu iəmos nəhlmilah matit ilah mohiet rəkis Ijip.

Oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən,

mətəu-inu ilah kəməsotaskəlimien nəniəskasikiən u iətəm iəu iəmol kəm lah aupən,

kəni tol mēmə iəu iəməpəh ilah məuhlin=pən nəmtahk kəm lah.§

¹⁰ Kəni iəu, Iərməniḡ, iətəni pətiḡəm mēmə,

e nian iətəm otəpanuva,

iəu oiəkol nəniəskasikiən vi kəti rəha nasiruiən* kəm nəuaniləuis min rəha Isrel.

Oiəkəfən rəhak lou min e rəhalah nətəliḡien,

kəni iəkətei rəkis=pən e nīkilah,†

kəni iəu iəkuva mol Uhgın əhruahru rəhalah,

kəni ilah okəhuva motol rəhak əhruahru nətəmini.‡

¹¹ Ilah kəti ko təsuvəniən məgəṭun nətəm iman ikin mēmə,

‘Ik onəkəkeiki məhrun Iərməniḡ u.’

Kəni iətəmini kəti ko təsuvəniən məni=pən nəghatiən u kəm pian,

mətəu-inu ilah rəfin okotəhrun iəu,§

tətuəuin e nətəmi əpnəpin min

muven mətəuarus=pən nətəm kautos nərgin asoli min.

¹² Mətəu-inko, iəu, oiəkəsəkəhruin ilah o rəhalah noliən min iətəm təsəhruahru aginiən.

Iəu oiəkəfəl rəkis noliən tərəh min rəhalah,

kəni iəu oiəkalu e noliən tərəh min rəhalah.”*†

¹³ Nian Uhgın tətəghati e nəniəskasikiən rəha nasiruiən u, mēmə in nəniəskasikiən vi, in tətəni mēmə tateruh nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, tinəuas rəkis, mēmə ko təsoliən min nati kəti əha rəueiu. Kəni nati u tinəuas u ko təsol miniən nati kəti, otəsuvəhiən təsatig miniən.

9

Ikin Tasim Ikin e nəhue niftəni mine Ikin Tasim Ikin e nəḡəu e neai

¹ Kəni e nəniəskasikiən rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig, nətəm Isrel kəmotəkeiki motohtəu=pən suaru əhruahru min o nəfakiən. Kəni Nima Tapolin Asim, in rəha nəhue niftəni əmə u. ² Nətəmi aupən u, kəmotiuvi Nima Tapolin Asim u,* mautol nəuan kəti

* 8:5 Eks 25:40 † 8:6 Hip 8:8-13; Luk 22:20; Hip 7:22; 9:15; 12:24 ‡ 8:7 Hip 7:11,18; 10:1 § 8:9 Eks 19:5-6

* 8:10 Rom 11:27 † 8:10 Lou əuas min u, kəmətei=pən e kəpiel keiu kuepin-epin. 2Kor. 3:3; Hip 10:16 ‡ 8:10

Esik 11:20 § 8:11 Aes 11:9; Jon 6:45 * 8:12 Aes 43:25; 64:9; Maeka 7:19; Hip 10:17; Jer 31:31-34 † 8:12 Hip

10:16 * 9:2 Eks 25:8,9

əpəha nəlugin əhruahru, kəmotətihli nəuan keiu. Nəuan iətam tətəupən lan, kautəni məmə İkin Tasim İkin.† E nəuan əha, kəmotələhu=pən nati kətəharu-pəri lait lan‡ İkin, mine tepil kəti iətam kəməlin-pəri pıret asim mın lan.Ş

3 Kəmiuvi pəsıg=pən napən e nəuan uərisig, kəni nəuan əha, kətəni məmə, “İkin Tasim Agin İkin.”* 4 İkin əha, nati kəti əha İkin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, iətam katəmki=pən nati pien-pien lan, katuva. Kəni İkin əha, Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən† tətəharəg əha İkin. Bokis u kəmol e nigı, kəni kəuveg e aiən u kol tətəraip-oraip. Kəni e nıpəgnəua Bokis əha, pətəl kəti əha İkin kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəmargin=pən pıret u mana,‡ nəuan nəuvin İkin. Konu kəmələhu=pən mın kasikin rəha Eron e Bokis u, kasikin u aupən Uhgın təmol teviə mın.Ş Kəni kəpiel mil keiu əha İkin, iətam kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau.* 5 Kəni ilis e rəhn-kapə Bokis u, narmi Jerəb rəha Nəhagəhagiən,† ilau keiu əha İkin. Kətiauvi pəsıg nıməlməilau o İkin Katilpin Nıməha rəha Uhgın İkin.‡Ş Mətəu ko iəsəniən natimnati mın u, mətei əlkələh.

6 Nian kəmotəlin vivi rəfin natimnati mın u, pris mın kotəhrun nuvenian imə miet e nəuan iətam tətəupən nian ilah kautol uək rəha nəfakiən.* 7 Mətəu pris asoli agin, in əmə təhrun nuvenian imə e İkin Tasim Agin İkin. Mətəu ko təsuvəniən nian rəfin.† In təhrun nuvenian nian kətiah əmə e nu mın rəfin.‡ Kəni nian in tatuvən, in təkeikei mos nıre, kəni mol sakrifais lan o noliən tərəh rəhan,Ş kəni matig mol mın o noliən tərəh rəha nətəmini,* iətam ilah kotərru məmə kautol təfagə tərəh.

8 Kəni e natimnati mın u, Narmın Rəha Uhgın tətəgəhun məmə, nian Nima Tapolin Asim aupən tətəhtul əhanəh, kəni suaru† tikə əhanəh o tah o nuvenian e İkin Tasim Agin İkin. 9 In təhmen əmə e narmi nati kəti‡ iətam tətəgəhun e nian u iətam kotatig lan u rəueiu. Natimnati mın iətam pris mın kautəfən kəm Uhgın, mautol sakrifais lan kəm in,Ş natimnati mın u, kəsotəhmenian o nələhu əhruahruian niki nətəmini nətəm kəutəhuva o nəfakiən. 10 Mətəu-inu nəfakiən əuas aupən, in tətəgəhun əmə suaru mın iətam kautəni pik noliən rəha nauəniən* mine nəmnimiən† mine neikuasiən.‡ Natimnati mın u, ilah nati rəha nıpətəti əmə. Mətəu noliən mın əha, ilah katipə figəm əmə kəti rəha nətəmini, matuvən mətəuarus=pən nian Uhgın otəuhlin natimnati mın rəfin kəhuva motivi mın.Ş

Nimisian rəha Iesu in sakrifais kəti iətam in təuvir mapirəkis agin

11 Mətəu rəueiu əha, Kristo tınuva rəkis, kəni in pris asoli agin iətam tətəmti natimnati təuvir mın, minuva.* Kəni in təmuvən imə e Nima Tapolin Asim iətam təuvir təhmin mın, mapirəkis iətam tətəupən.† Nımə əha, in səniəmə nati kəti iətam nətəmini kəmotol, kəni

† 9:2 Eks 26:33,34 ‡ 9:2 Eks 25:31-40; Jon 8:12; Nəh 1:20 § 9:2 Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 * 9:3 Eks 26:31-33
† 9:4 Bokis rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən u, in “Covenant Box,” uə “Bokis we i Saen blong Promes.” Eks 25:10-22
‡ 9:4 E nian rəha Mosis, Uhgın tətəfən pıret təmsipən e neai, nərgin u mana. Eks 16:31-33; Jon 6:48-51. § 9:4 Nam 17:1-10 * 9:4 Eks 31:18 † 9:5 Jerəb mil u ilau, kətəni məmə Jerəb mil rəha Nəhagəhagiən, mətəu-inu nəhagəhagiən asoli rəha nəuvirian mine nəsanəniən rəha Uhgın tətətig e nəlugin e lau. Nian nəuvein ilau katuos nəhagəhagiən rəha Uhgın mətian əha kəti. (Esik 1:4-21; 10:9-22; Sam 18:10) ‡ 9:5 İkin Katilpin Nıməha rəha Uhgın İkin, inko, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəskasikiən ilis İkin. İkin əha, nəhagəhagiən asoli rəha nəuvirian mine nəsanəniən rəha Uhgın tətətig İkin. Nətəmini kotərru nuvenian imə İkin Tasim Agin İkin məmə okeruh nati mın u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvəniən nian rəfin. Nian kətiah əmə e nu kətiah tatuvən. Pris asoli agin təhrun nuvenian imə İkin Tasim Agin İkin, in tətəmti nıre rəha sakrifais kəni muvən kəni mol nıre təfələfəl=pən e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətam tətəgəhun məmə nətəmini okətəikei mohmis o rəhalah noliən tərəh mın. Mətəu e nimisian rəha sakrifais iətam nıre in nəmtətiən lan, in tatilpin nıməha rəha Uhgın. § 9:5 Eks 25:17-22; Hip 4:16 * 9:6 Nam 28:2-4 † 9:7 Lev 16:2 ‡ 9:7 Lev 16:34 § 9:7 Lev 16:3,11,14; Hip 5:3 * 9:7 Lev 16:15 † 9:8 Luk 23:45; Jon 14:6; Hip 10:19-20 ‡ 9:9 Hip 10:1-2 § 9:9 Hip 5:1; 8:3 * 9:10 Lev 11:2-23 † 9:10 Nam 6:3; Kolosi 2:16 ‡ 9:10 Lev 11:25,28,40 § 9:10 “Nian Uhgın otəuhlin natimnati mın rəfin kəhuva motivi mın” tətəghati e nian Kristo təmtis o noliən tərəh. * 9:11 Hip 10:1 † 9:11 Hip 8:2; 9:24

səniəmə nati kəti rəha nəhue niftəni u. ¹² Nian Kristo təmuvən imə e İkin Tasim Agin İkin, təməsuvəniən e nu min rəfin, təhmen e pris asoli agin min aupən kəmautol. In təmol mau kətiəh əmə, kəni təhmen, mətəu-inu in təsosien nira nəni mine nira kau muvən imə məmə otos rəkis təfagə tərəh. Kəpə, in təmos aru əmə niran, muvən imə, kəni in əmə təmətəou nəhmtitah mītis itah e təfagə tərəh min.‡

¹³ E noliən rəha nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, kəmol=pən nira nəni mine kau, uə nəuanəhmtau e kau iətəm kəmuvan əhtuv e olta, kol=pən e iətəmi kəti iətəm tamikmik e nəhmti Uhgin məmə nıpətin taruətuəh, namikmikiən tikə lan. ¹⁴ Mətəu nira İesuŞ in tatos nəsanəniən asoli tapirəkis natimnati min u.* Kristo in təmol aru sakrifais lan, e nəsanəniən rəha Narmin iətəm tətətig itulin. In sakrifais kəti iətəm təhruahru agin, nərahien kəti tikə lan. Tol lanəha, kəni niran in tatos nəsanəniən, təhmen o nəfəliən nikitəmah† o noliən min iətəm kotəhrun niti-pəniən itəmi e nimisiən, məmə itəmah onəkotəfaki əmə kəm Uhgin iətəm tətəmiəgəh.‡

¹⁵ O natimnati min u iətəm İesu təmol, in suaru o nosien nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən.Ş Uhgin təmauin e nətəmini rəhan, kəni məni əskasik kəm lah məmə natimnati təuvir min u, in rəhalah. Kəni natimnati min u, ko kəsohkəien nian kəti,* mətəu okəutatig itulin. İlah okotos natimnati min u, mətəu-inu rəueiu nimisiən rəha Kristo in tinətaou rəkis nəhmti təfagə tərəh rəha nətəmini min u nətəm kəmotatgəhli Lou rəha nəniəskasikiən rəha nasiruiən iətəm təmaupən matig.

¹⁶ Nəmə İesu təsimisiən lanəha, kəni rəhan nətəmini okəotosien natimnati təuvir min iətəm in təməniəkis məmə rəhalah. Mətəu-inu nəmə iətəmi kəti tol nəniəskasikiən kəti məmə rəhan natimnati otuvən o iətəmi pisin kəti nian in otimis, kəni iətəmi u in otəkeikei mimis pipim, konu nəniəskasikiən rəhan in otətətig mətəmiəgəh. ¹⁷ Nəniəskasikiən kəti tol lanəha, təsatigien məsəmiəgəhien nian iətəmini təməni tətətig əhanəh. Rəhan nəniəskasikiən in otətətig matəmiəgəh əmə nian in tinimis rəkis. ¹⁸ O natimnati min u, e nəniəskasikiən rəha nasiruiən aupən, nira nati miəgəh kəti təkeikei maiəh, təgəhun məmə nati kəti təmimis, kəni otol məmə nəniəskasikiən in tətəmiəgəh mətətig.

¹⁹ Tol lanəha, nian Mosis in təməni pətigəm rəkis nəghatien min rəfin rəha Lou kəm nətəmini, kəni uərisig lan, in təmos nimeimei sipsip kəmol tərəəuv mine nəhlmi nigə u hisop, məuveri=pən e nira nati kau mine nira nəni mine nəhu, kəni morarəgrəg=pən nira e nauəuə rəha Lou mine nətəmini min.† ²⁰ Kəni in təməni=pən kəm lah məmə, “İnu nira nati miəgəh kəti iətəm təmimis o noliən nəniəskasikiən rəha nasiruiən rəha Uhgin tətətig mətəmiəgəh. Kəni itəmah nəkotəkeikei mautisiai, mautol nəuiən.”‡ ²¹ E noliən kətiəh əmə, Mosis təmol=pən nira e Nima Tapolin Asim mine natimnati min iətəm kəmos o nəfəkiən. ²² Lou tətəni məmə pris otəkeikei matol=pən nira e natimnati tepət, iuəkir natimnati rəfin, məmə ilah okotasim. Kəni nəmə nira təsaiuiən ohni, kəni Uhgin ko təsafəliən təfagə tərəh.Ş

²³ Tol lanəha, nira rəha noliən sakrifais, in təmaiəh o noliən natimnati min u kotasim. Mətəu Nima Tapolin Asim mine natimnati min rəhan əha ikin, ilah narmi natimnati min əmə* iətəm tətəpsen=pən natimnati iətəm kəutatig e negəu e neai. Mətəu nəfəkiən o natimnati iətəm tol nıpəti nati agin min, iətəm kəutatig e negəu e neai, nira nati miəgəh təsəhmenien o noliən ilah kotasim. Okəkeikei kol sakrifais kəti iətəm təuvir mapirəkis. ²⁴ İesu in təsuvəniən imə e İkin Tasim İkin rəha nəhue niftəni u, iətəm nətəmini əmə kəmotol. Nime kəha, in narmi nati əmə rəha İkin Tasim İkin pəhriən əpəha ilis e negəu e neai. Mətəu İesu təmuvən e negəu e neai, kəni rəueiu əha in tətəhtul e nəhmti Uhgin, kəni nimisiən rəhan in sakrifais rəhatah matos nimeitah.†

‡ 9:12 Rom 3:25 § 9:14 1Pitə 1:2,18-19 * 9:14 Hip 10:4 † 9:14 Sek 13:1; Hip 10:2,22; 1Jon 1:7 ‡ 9:14 Tait 2:14 § 9:15 Luk 22:20 * 9:15 Hip 10:34 † 9:19 Eks 24:6-8 ‡ 9:20 Eks 24:8; Luk 22:20 § 9:22 Lev 17:11
* 9:23 Hip 8:5 † 9:24 1Jon 2:1; Rom 8:34

²⁵ Kəni nian Iesu təmol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən, in rəhan noliən tol pisin e pris asoli agin u aupən. E nəniaskasikiən rəha nasiruiən u aupən, pris asoli agin otəkeikei muvən imə e Ikin Tasim Agin Ikin kəni mos nira nati miəgəh, səniəmə niran aru, mol sakrifais lan. Təkeikei matol lanəha e nu min rəfin. Mətəu Kristo təmuvən e Ikin Tasim Agin Ikin e negəu e neai, təmos aru niran kəni mol sakrifais lan mau kətiəh əmə kəni tinəhmen. ²⁶ Nəmə Kristo təmatol sakrifais lanəha e nu min rəfin, təhmen e pris min u aupən, in otəkeikei mətəu nahməiən nian tepət tətəuəuin e nian Uhgin təmol niftəni. Mətəu rəueiu, kitah kinotatig e naunun nian, in təmiet pətigəm=pa mau kətiəh əmə, ‡ məmə otol aru sakrifais e rəhan nəmiəgəhiən o nos rəkisiən təfagə tərəh. Kəni rəhan sakrifais, in naunun.

²⁷ Kitah nətəmini, Uhgin tinələhu nian əhruahru rəhatah kətiəh kətiəh məmə okohmis lan, mau kətiəh əmə. Kəni uərisig lanko, in otakil rəhatah noliən min. § ²⁸ Kəni Kristo təmol aru sakrifais lan, mau kətiəh əmə, * məmə in otatipə e təfagə rəha nətəmini tepət. † Kəni uərisig, nian otatitəlig=pa min, ‡ in otəsuvaiən min o nos rəkisiən təfagə tərəh. Kəni nətəmini nətəm kəutəhtahnin, nəumis tus ilah ohni, ilah u, Kristo otəsuva minian məmə in otakil ilah, mətəu otuva min məmə in otosmiəgəh ilah. §

10

Sakrifais rəha Iesu, təmol nian kətiəh əmə, kəni in tinəhmen

¹ Natimnati min rəha Lou, ilah kotəhmen e narmi nati* iətəm otəsuvəhiən kəhuva, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. E nu kətiəh kətiəh min rəfin pris min kotəkeikei mautol əmə sakrifais lanko. Mətəu nati əpnapin məmə ilah kautol sakrifais, mətəu Lou in təruru noliən nəfaki min nətəm kəhuva o Uhgin kotəhruahru e nəhmtin, mətəu-inu ilah narmi sakrifais agin əmə, mətəu ilah səniəmə nipəti nati. ² Nəmə sakrifais min ilah kotəhmen, motəhrun noliən nətəmini kotəhruahru. Kəni nəfaki min kotəhrun nələhuiən motəpəh noliən rəha sakrifais, mətəu-inko nikilah tinəruən rəkis mau kətiəh əmə təhmen. Kəni nəmə tinəfəl rəkis nikilah lanəha, kəni ilah kəsotətəu minian tərəh o rəhalah noliən tərəh. Mətəu, kəpə, ilah kautətəu əhanəh tərəh. ³ Tol lanəha, e nu min rəfin, ilah kautol pau sakrifais, mətəu nati u tatol əmə məmə ilah ko kəsotaluiən e noliən tərəh min rəhalah, ⁴ mətəu-inu nira nənī mine kau in təruru agin nos rəkisiən təfagə tərəh. †

⁵ Tol lanəha, nian Kristo tuva e nəhue niftəni, in təməni=pən kəm Uhgin məmə, “Ik nəkəpəh sakrifais min mine natimnati min kəutəfinə kəm ik. Mətəu ik nəmol=pən nipətik kəti məmə iəkuvən lan.” ‡

⁶ Kəmotuvan əhtuv natimnati e oltə təhmen e nəfakiən rəhalah otuvnə ohnik, kəni mautol sakrifais o nəfəl rəkisiən təfagə.

Mətəu nati əpnapin kautol lanəha, mətəu kəsotoliən məmə nikim tagiən o lah.

⁷ Kəni iəu iətəni məmə,

“Kəmətei nəghatiən kəti tətətig e Nauəuə Rəha Uhgin iətəm tətəghati lak məmə, ‘Uhgin, iəu u, iəmuva o noliən rəham nətəligiən.’” §

⁸ E nəghatiən u aupən ikin, Kristo təmaupən məni məmə,

“Ik nəkəpəh sakrifais min

mine natimnati min iətəm kautəfinə kəm ik,

mine natimnati min iətəm katuvan əhtuv e oltə,

mine sakrifais min iətəm katol o nəfəl rəkisiən təfagə.

Natimnati min u, ik nəkəpəh,

kəni kəsoliən məmə nikim tagiən o lah,”

‡ 9:26 Hip 9:12,28 § 9:27 2Kor 5:10 * 9:28 Hip 7:27; 9:12,26; 10:10 † 9:28 Aes 53:12 ‡ 9:28 Mat 16:27
§ 9:28 2Tim 4:8 * 10:1 Kol 2:17; Hip 8:5 † 10:4 Hip 9:12-14 ‡ 10:5 Hip 2:14; Sam 40:6-8 § 10:7 Mat 26:39

(nati əpnapin məmə ilah kautohtəu=pən suaru iətəm Lou təməni.) ⁹ Kəni uərisig, Kristo tətəni min məmə, “Iəu u, iəmuva məmə iəkol nətəligiən rəham.” E nəghatiən u rəhan, in tatoh rəkis nəniəskasikiən əuas rəha nasiruiən, məmə in otələhu nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən kəti. ¹⁰ Kəni Iesu Kristo təmol nətəligiən rəha Uhgın tol lanu. In təmol sakrifais aru e nipətin,* mau kətiəh əmə,† məmə otol kitah kotasim, kitah u rəhan min nətəmimi.‡

¹¹ Nian rəfin, pris min ilah kautəhtul mautol uək rəha nəfakiən, mautol sakrifais, mautol nati kətiəh əmə nian rəfin, o nafəl rəkisiən noliən tərəh. Mətəu sakrifais min u, ilah kəsotəhmen aginiən o nos rəkisiən təfagə tərəh nian kəti. ¹² Mətəu pris u rəhatah, tinol rəkis rəhan sakrifais mau kətiəh əmə, kəni sakrifais əha in təhmen məuaou o nafəl rəkisiən noliən tərəh rəha nətəmimi tatuvən matuvən naunun tikə. Kəni nian tinələhu rəkis lanəha rəhan sakrifais, kəni in tinətəharəg§ e nəhlmi Uhgın maru, ikin ima nepətiən mine nisiaiən. ¹³ Kəni ikin əha, in tətəhtahnin əmə məmə Uhgın otol rəhan tikimər min kotəhmen e napən iətəm tətəfəl nəhlkin lan,* ¹⁴ mətəu-inu e noliən sakrifais mau kətiəh əmə əha, Kristo təmol məmə rəhan nətəmimi nətəm Uhgın təmələhu məmə rəhan, ilah min u kinotəhruahru e nəhmtin, matuvən matuvən, naunun tikə.

¹⁵ Kəni Narmin Rəha Uhgın, in min tətəni-vivi natimnati min u kəm tah. In təməni məmə,

¹⁶ “Iərməniğ tətəni məmə,

‘Nian iətəm otəpanuva,

oiəkol nəniəskasikiən vi rəha nasiruiən kəm rəhak nətəmimi tol lanu lan.

Iəu oiəkəfən lou min rəhak e nikilah,

kəni oiəkətei rəkis=pən e nətəligiən rəhalah.’ ”†

¹⁷ Kəni in tətəni min məmə,

“Iəu oiəkalu e rəhalah noliən tərəh min,

kəni nikik otəsəhti minian noliən min rəhalah nətəm kəutatgəhli Lou.”‡

¹⁸ Nian Uhgın tətəfəl rəkis noliən tərəh min rəha iətəmi kəti, kəni tol məmə ko təsəhmenian, məmə in otol min sakrifais tuvən kəm Uhgın ohni.

Pəh kotəhtul əskasik e rəhatah nəhatətəiən

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Tol lanəha, kəni nira Iesu təmol məmə kitah kotəhrun nuvəniən imə Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məsotəginian. ²⁰ Rəueiu əha, Iesu in təmətei suaru vi kəti, iətəm tətəmiəgəh. In təməhapu napən iətəm tətəhkułpəsīg Ikin Tasim Agin Ikin, tətəgətu=pən nipətin. Kəni mol suaru vi u rəhatah məmə kitah kotəhrun nuvən-pəniən ikin, məhuvən o Uhgın.§ ²¹ Kəni pris asoli agin rəhatah, in iətəmi asoli iətəm tətərməniğ* e nimə rəha Uhgın, inu rəhan nətəmimi.†

²² Tol lanu, pəh kəhuvən iuəkir e nəhmti Uhgın,‡ e nikitah iətəm təriauəh e nəhatətəiən pəhriən. Mətəu-inu Kristo təmol=pən niran e nikitah məmə kitah okotasim.§ Kəni in təməueiu rəkis nipətitah e nəhu əhlan, in əmə in əmə.* ²³ Kitah kotəni məmə kəmotələhu=pən nətəligiən rəhatah e Kristo. Tol lanəha, pəh kotəhtul məha-məha lan, məsotəlauəl-auəliən, mətəu-inu kitah kotəhrun nəhgəliən e rəhan nəghatiən min iətəm təməni əskasik rəkis kəm tah. ²⁴ Pəh kotəhgi-pəri nətəligiən rəhatah min, məmə kitah okotolkeikei kitah min, kəni mautol təuvir agin kəm tah min tatuvən təhmin min lanəha. ²⁵ Təsəuviriən məmə okotəhlman e noliən rəha nuhapuminian kitah min. Nətəmimi nəuvein ilah kautol lanəha, mətəu pəh kitah kautem məha-məha itah min nian rəfin.†

* **10:10** Hip 2:14 † **10:10** Hip 7:27 ‡ **10:10** Hip 10:14; Efəs 5:26 § **10:12** Pris min, ilah kautəhtul əmə nian ilah kinotol rəkis sakrifais min rəhalah, mətəu-inko rəhalah sakrifais min ko təsəliən naunun nian kəti. Mətəu Iesu in təməharəg, mətəu-inu in, rəhan sakrifais, tatol nian kətiəh əmə o nafəliən rəhatah noliən tərəh min. Rəhan sakrifais in təhmen agin mapirəkis. Kəni Iesu tətəharəg itulin. Erüh min-to Hip 1:3; 7:26-27; 9:12; 9:25-26; 10:11-14. * **10:13** Afin-to futnot e Hip 1:13 † **10:16** Jer 31:33; Hip 8:10 ‡ **10:17** Jer 31:34; Hip 8:11 § **10:20** Lev 16:2; Mat 27:51; Efəs 2:18; Hip 9:8 * **10:21** Sek 6:13 † **10:21** Hip 3:6 ‡ **10:22** Hip 7:19; Efəs 3:12 § **10:22** Esik 36:25; Hip 9:14; 12:24 * **10:22** 1Pitə 3:21 † **10:25** Hip 3:13

Kəni rəueiu koteruh məmə nian rəha nuvaiən rəha Iesu tətuvə iuəkir, təuvir məmə kitah kautəkeikei e nem əskasikiən itah min, mautol tətəri təhmin min.

²⁶ Təuvir məmə kautem əskasik itah min lanəha, mətəu-inu nəmə kitah kinotəhrun rəkis pau nīpəhriənən, mətəu kitah kautohtəpən suaru pisin mautəkeikei e noliən tərəh, kəni tatol məmə sakrifais kəti min tikə agin o nos rəkisiən təfagə tərəh rəhatah.‡ ²⁷ Kəni nəmə sakrifais kəti min tikə məmə otos rəkis təfagə tərəh rəhatah lanəha, kəni nati kətiəh əmə əha ikin tətətig. Inko, kitah kautəgin, məutərəmrumin, mətəu-inko kitah kotəhrun vivi məmə kitah kautəhtahnin əmə nalpinian əskasik, mine nigəm asoli rəha niəməha rəha Uhgin iətəm otəkeikei mus rəhan tikimir min.§

²⁸ E Lou əuas rəha Mosis aupən, nəmə iətəmi kəti tatol nati əpnapin e Lou matgəhli, kəni iətəmi keiu uə kisil okləni pətigəm in, kəni iətəmi u təkeikei mimis. Ko kəsəginian ohni.*

²⁹ ?Mətəu təhro e iətəmini u iətəm tatevig-ərain Nəti Uhgin?† Uhgin təmol nəniəskasikiən rəha nasiruiən kəm tah, kəni nira Kristo təmol nəniəskasikiən u tətətig mətəmiəgəh.‡ Niran əmə u, təhrun noliən iətəmini tasim, kəni in iətəmini rəha Uhgin.§ ?Mətəu təhro e iətəmini iətəm tateh əpnapin nira u, məmə in səniəmə nati asim kəti? ?Narmin Rəha Uhgin in tətəuri nəuviriən rəhan kəm nətəmini, mətəu təhro e iətəmini iətəm tətərikin əfəməh Narmin əha, mətəu mətəuhlin=pən nəmtahn lan məpəh nəuviriən rəhan? Iətəmi u, təhruahru agin əmə məmə nalpinian rəhan in otəskasik mapirəkis nalpinian rəha iətəm tətəgəhli Lou rəha Mosis.* ³⁰ Mətəu-inu kitah kinotəhrun rəkis Uhgin u iətəm təməni məmə,

“Nalpinian nitai nati, inu uək əmə rəhak.

Kəni iəu oiəkalpin nitai noliən rəhalah təhmen əhmen əmə.”†

Kəni in təməni məmə,

“İərməni in otakil noliən rəha nətəmini rəhan.”‡

³¹ Uhgin u iətəm tətəmiəgəh mətəsanən agin, tətətig mətətig. Kəni nəmə kitah kotətig əhanəh e təfagə tərəh, kəni in otələs itah e nəhlmin mol nalpinian kəm tah. Nati u in nati kəti məmə okəgin pəhriən lan.

³² Təuvir məmə nikitəmah təhti nian u aupən, nian nəhagəhagiən təmətəsiəgəpin itəmah aupən. E nian u, itəmah nəmotətig e nəluəginian asoli e nəmiəgəhiən, kəni in nian iəkis kəti, iətəm nəmotətig e nəhməiən asoli.§ Mətəu itəmah nəmautəhtul əskasik. ³³ Nian nəuvein nətəmini kəutəni rah itəmah e nəhmti nətəmini,* kəni mautol min natimnati tərəh min nəuvein e təmah. Nian nəuvein, itəmah nəmotos mautəhtul=pən o nətəmi min ko nətəm katol tərəh e lah lanəha. ³⁴ Itəmah nəmotos mautəhtul=pən o lah lanəha, kəni nian kəməhuvən e kaləpus, kəni itəmah nəmotəsiu e lah motətu tərəh o lah e nian iəkis min rəhalah.† Kəni nian nətəmini kəmotəkləh e natimnati min rəhatəmah, kəni itəmah nikitəmah təmagiən əmə, ‡ mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis məmə rəhatəmah natimnati nəuvein əha ikin kəutətig e neai, iətəm kotəuvir motəpirəkis. Kəni natimnati min u, ko kəsəhkəiən nian kəti.§

³⁵ Inəha, in nətəuiən asoli rəhatəmah iətəm Uhgin otəpanəfinə kəm təmah. Kəni mətəu-inko o nati təuvir min əha iətəm kautəməhli aupən e təmah, təsəuviriən məmə onəkotəmkarəpən e nəhatətəiən əskasik rəhatəmah. ³⁶ Itəmah nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligiən təfəməh,* məmə nəkotol natimnati iətəm Uhgin tolkeikei. Kəni itəmah onəpanotos natimnati min iətəm in təməni əskasik məmə otəfinə kəm təmah.†

³⁷ Mətəu tol lanu lan, inko Uhgin təməni mine məmə,

‡ 10:26 Hip 6:4-8; 2Pitə 2:20-21 § 10:27 2Təs 1:7-9; Hip 12:29 * 10:28 Dut 17:6,7 † 10:29 Hip 6:6 ‡ 10:29 Mat 26:28 § 10:29 Nəh 1:5 * 10:29 Nəmə nətəmini nəuvein u kəmotəhatətə rəkis e Iesu, konu motətig mohtəlig=pən min e noliən aupən mautol noliən tərəh, ilah kautol noliən tərəh e fes u tətəghati lan. † 10:30 Dut 32:35 ‡ 10:30 Dut 32:36; Sam 135:14 § 10:32 Fil 1:29,30 * 10:33 1Pitə 4:14 † 10:34 Hip 13:3 ‡ 10:34 1Pitə 4:13 § 10:34 Hip 11:16; 1Pitə 1:4,5 * 10:36 Rom 5:3,4; Hip 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 † 10:36 Hip 6:15; 9:15

“Otəsuvəhiən, kəni iətəmi u iətəm tətuvə,
in otiet pətigəm=pa, otəsan təlig-təligiən.‡

³⁸ Mətəu rəhak iətəmi iətəm təhruahru e nəhmtək,
in otətəkeikei e rəhan nəhatətəiən. §
Mətəu nəmə iəkeruh məmə təpəh iəu,
minətan təlig-təlig,
kəni nikik otəsagianiən ohni.”

³⁹ Mətəu kitah u, kəsotoliən lanəha. Kitah ko kəsotan təlig-təligiən məmə Uhgīn otərəkin itah. Kəpə. Kitah nətəmi rəha nəhatətəiən e Uhgīn, məmə kitah kautos nəmiəgəhiən.

11

Nəhatətəiən

¹ ?Nati nak u, in nəhatətəiən? Kitah kotələhu=pən rəhatah nətəligiən e natimnati min u, iətəm otəpanuva, konu nəhatətəiən rəhatah in tatol məmə kitah okotəhrun vivi məmə natimnati min u, ilah nīpəhriən. Nati əpnapin məmə kəsotehiən* natimnati min u, mətəu kitah kotəhrun vivi məmə kitah okotos mətəu-inko nəhatətəiən tətəgəhun lanəha kəm tah. ² Kəni Uhgīn təməni-vivi nətəmi min u aupən o rəhalah nəhatətəiən.

³ Nəhatətəiən tatol məmə kitah kotəhrun vivi məmə natimnati rəha nəhue niftəni u, Uhgīn təməghati əmə, kəni ilah kəmotatig.† Natimnati iətəm kauteruh u rəueiu, in təməsosian nati kəti iətəm tīnatig rəkis mol ilah lan. ⁴ Epil in təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməfən nati kəti kəm Uhgīn iətəm təuvir mapirəkis rəha Ken.‡ Kəni mətəu-inu in təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni Uhgīn təməni pətigəm məmə in iətəmi əhruahru kəti, kəni nīkin tagiən o nosiən rəhan natimnati. Kəni nati əpnapin məmə iətəmi u təmimis rəkis, mətəu noliən rəha nəhatətəiən rəhan in tətəghati əhanəh kəm tah. §

⁵ Kəni Inok təməhatətə əskasik e Uhgīn, tol lanəha in təməsimisiən. Uhgīn təməs rəkis in e nəhue niftəni u, məmə otuvən əpəha ilis e negəu e neai. Nətəmi kəsoteh minien, mətəu-inu Uhgīn təməs rəkis in.* Mətəu nian Uhgīn təməsos rəkis əhanəhiən, Uhgīn təməgəhun kəm in məmə nīkin tagiən ohni. ⁶ Mətəu nəmə iətəmi təsəhatətəiən e Uhgīn, in təsoliən Uhgīn nīkin tagiən ohni, mətəu-inu nian iətəmi kəti tolkeikei məmə otuva o Uhgīn,† in otəkeikei məhatətə məmə Uhgīn tətətig, kəni mətətəou nətəmi min ko nətəm kotalkut o nəhruniən in.

⁷ Noa in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, nian Uhgīn təmatəni=pən natimnati min kəm in aupən, iətəm nətəmi kəsoteruh əhanəhiən,‡ Noa təmatisiai matol nəuiən. Kəni in təmuvləkin negəu asoli kəti§ məmə otosmiəgəh rəhan min. E rəhan nəhatətəiən, təhmen əmə məmə Noa təmətakil nətəmi. Kəni e rəhan nəhatətəiən, Uhgīn təmol in təhruahru e nəhmtin.*

⁸ Epraham in təməhatətə əskasik e Uhgīn. Tol lanəha, e nian Uhgīn təmauīn rəkis lan məmə otuvən e nītəni pisin kəti, in təmol nəuia Uhgīn. Niftəni əha, Uhgīn təməni əskasik rəkis kəm in məmə otəfən kəm in. Kəni Epraham təmiet, mətəu in təruru məmə tətuvən iə mine. ⁹ Təməhatətə əskasik e Uhgīn lanəha, kəni mətətig e niftəni u iətəm Uhgīn təməni əskasik aupən məmə otəfən kəm in.† Mətəu təmətatig ikin əha e nima tapolin əmə, təhmen e iapispis kəti. Kəni Aisək mine Jekəp iətəm Uhgīn təməfən nəniəskasikiən u kəm lahal pəti, ilau min kəmətuatig əmə e nima tapolin.‡ ¹⁰ Epraham təmol lanəha, mətəu-inu in tətəhtahnin məmə otuvən e taun kəti§ iətəm nəukətin tiəkis, otətətig təfəməh.* Taun u, Uhgīn təmol plan ohni, mol mak e nəmein muvləkin mələhu, kəni minol rəkis tətətig.†

‡ 10:37 Nəh 22:20 § 10:38 Hab 2:3-4; Rom 1:17; Kəl 3:11 * 11:1 2Kor 4:18 † 11:3 Jen 1 ‡ 11:4 Jen 4:4-5
§ 11:4 Hip 12:24 * 11:5 Jen 5:21-24 † 11:6 Hip 7:19 ‡ 11:7 Hip 11:1 § 11:7 Jen 6:13-22 * 11:7 Jen 6:9
† 11:9 Uək 7:5 ‡ 11:9 Jen 12:1-8 § 11:10 Hip 12:22; 13:14 * 11:10 Nəh 21:2,14 † 11:10 Hip 11:16

11 Serə təməhatətə əskasik e Uhgin nati əpnapin məmə in tinəpətauəhli agin, mətəu Uhgin təməfən nəsanəniən kəm in məmə in otemək. In təmələs nətin u, mətəu-inu in təməhatətə lan məmə otol nəniəskasikiən rəhan tuva miet pətigəm.‡ § 12 Epraham tinauəhli rəkis təsuvəhiən timis,* mətəu nəuaniləuis min tepət kəmotəpən lan. Nati əpnapin məmə in iətəmini kətiəh əmə, mətəu nəuaniləuis min əha rəhan, ilah tepət pik, təhmen əmə e məhau min e neai mine nipəkil e nikalkali nitəhi kəruru nəfiniən.†

13 Nətəmi min u, ilah kəmotəhatətə əskasik e Uhgin, mətəu nian kəmoəhmis, ilah kəməsotos əhanəhiən natimnati min u iətəm Uhgin təməni əskasik məmə otəfən kəm lah.‡ Ilah kəuteruh natimnati min u məmə natimnati min kəutan isəu əhanəh o lah, mətəu nikilah tagiən məmə okoteruh. § Kəni ilah məutəni pətigəm məmə kəutatig e nəhue niftəni u mətəu ilah kəthmen əmə e iəpispis min əmə.* Nəhue niftəni u, səniəmə in imalah pəhriən ikin. 14 Nian nətəmini kəutəghati lanəha, in tətəgətuən əsas əmə, məmə ilah kəutəsəl e imalah əhrəuəhru ikin. 15 Rəhalah nətəligiən təsitəlig-pəniən e niftəni rəhalah əupən, iətəm kənotəpəh rəkis. Nəmə nikilah təhti lanəha, kəthrun nitəligiən min, mətəu təsəliən lanəha.† 16 Ilah kətolkeikei imalah iki pisin kəti iətəm təuvir məpirəkis, inu e nəgəu e neai.‡ Kəni o nati u, in təsəulisiən § məmə okəni məmə in rəhalah Uhgin.* Kəni Uhgin təmol əpənə-pənə rəkis e taun kəti† ikin əha o lah.

17-18 Epraham təməhatətə e nəniəskasikiən min iətəm Uhgin təməni=pən kəm in. Kəni nəghatiən kəti iətəm Uhgin təməniəkis kəm in tol lanu, “Kəni okəni Aisək u məmə in nəuaniləuis əhrəuəhru rəham,‡ kəni e Aisək u, oikol rəham nəuaniləuis otepət otepət.” Mətəu e nəhatətəiən rəha Epraham, nian Uhgin təmek əskəuvin in, in təməhtul maru əmə məmə tohamu nətin nəuan kətiəh əmə § u Aisək məmə otol sakrifais lan kəm Uhgin.*

19 Mətəu-inu Epraham nikin tətəhti məmə Uhgin təhrun noliən iətəmini təmiəgəh min e nīmisiən.† Kəni in təmos min nətin, iuəkir əmə təhmen məmə in təmiəgəh min e nīmisiən.

20 Aisək təməhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, təməfəki məmə Uhgin otəhlman e nəuviriən rəhan tuvən kəm Jekəp mine Iso, mətəni pətigəm natimnati min iətəm otəpanuva nian kəti.‡

21 Jekəp təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian iuəkir əmə in timis, in təməfəki məmə Uhgin otəhlman e nəuviriən kəm nəti Josip mil. § In təməfu kasikin, məhtul əməhli-əməhli, kəni in mətəni-vivi Uhgin.*

22 Josip təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, iuəkir əmə in timis, kəni in təmətəghati e nian nəuaniləuis min rəha Isrel kəpanohiet Ijip. Kəni in təmətəni rəkis əmə kəm lah məmə okotəhro e nikilkilin.†

23 Tatə mine məmə rəha Mosis kəmuəhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian Mosis təməir,‡ ilau kəmuəruh məmə in suəkəku təuvir kəti, kəni ilau kəmətuəhluaig lan o məuiğ kisil. Kəni ilau kəməsuəginiən e natgəhliən nəghatiən rəha kig. §

24 Mosis təməhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, nian in təmol iahgin, kəni təməsolkeikeiən məmə okəni məmə in nəti pətan Ijip kəti u rəhan tatə in Fero, kig

‡ 11:11 Suaru kəti min rəha nəuəhliniən nəghatiən u tol lanu. “Epraham təməhatətə əskasik e Uhgin, nati əpnapin Serə tinəpətauəhli rəkis. Mətəu Uhgin təməfən nəsanəniən kəm in məmə otol nərfən. In təmələs nətin u mətəu-inu Epraham təməhatətə e Uhgin məmə in otol rəhan nəniəskasikiən tuva miet pətigəm.” § 11:11 Jen 17:19; 18:11-14;

21:2 * 11:12 Rom 4:19 † 11:12 Jen 22:17 ‡ 11:13 Hip 11:39 § 11:13 Mat 13:17 * 11:13 Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1Pitə 1:17; 2:11 † 11:15 Jen 24:6-8 ‡ 11:16 2Tim 4:18 § 11:16 Mak 8:38 * 11:16 Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6,15 † 11:16 Hip 11:10; 13:14 ‡ 11:17-18 Jen 21:12; Rom 9:7 § 11:17-18 Nati əpnapin nətin kəti min u Ismael, rəhan slef təmələs, mətəu nətin u Aisək kətəni məmə in nəuan kətiəh əmə mətəu-inu Uhgin təməni rəkis əupən məmə otəfən kəm Epraham, kəni in nəti pətan əhrəuəhru rəhan u Serə. Afin-to e Jon 3:16. * 11:17-18 Jen 22:1-10; Jem 2:21 † 11:19 Rom 4:21; Jon 5:21 ‡ 11:20 Jen 27:27-29,39,40 § 11:21 Jen 48:1,8-22 * 11:21 Jen 47:31

† 11:22 Josip təməni məmə nian nətəm Isrel okəutəhiet Ijip, kotos nikilkilin məhuvən e niftəni Uhgin təməniəkis məmə otəfən kəm lah. Inu kətəgətuən məmə Ijip səniəmə imalah əhrəuəhru ikin. Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 ‡ 11:23 Eks 2:2 § 11:23 Eks 1:16,22

rəha Ijip.* ²⁵ In təməsolkeikeian məmə otətətig e nagianian rəha təfagə tərəh mətəu-inu nagianian rəha təfagə, in tətətig o nian əkuəkir əmə. In nikin təmagian məmə otuvən məutətig ilah nətəmini rəha Uhgin, mautətəu tərəh ilah min ilah. ²⁶ Nikin təmatəhti məmə nəmə nətəmini okotaləh əmu† in mətəu-inu in tətəhatətə e Kristo iətəm otəpanuva, kəni in ko təsaulisən. In nikin otagian təhmin min o nati u tapirəkis agin məmə otətətəu təuvir e natimnati təuvir min e nəmiəgəhian əpəha Ijip.‡ In təmatol lanəha mətəu-inu nian rəfin in tətəsal=pən o nətəouiən iətəm Uhgin otəfən kəm in. §

²⁷ Mosis in təməhatətə əskasik lanəha e Uhgin, kəni təmagim Ijip* məsəginian e kig u iətəm niəməha tatol pik. In təməseirairian mitalig, in təməkeikei matuvən, təhmen məmə inu tateruh Uhgin u, iətəm iətəmini təseruhian e nəhmtin.

²⁸ Təməhatətə əskasik e Uhgin lanəha, kəni in təmətuəuin nolian lafet rəha Pasova. In təməni pətigəm kəm nəuaniləuis min rəha Isrel məmə okotəkeikei motorin=pən nira sipsip e doə e nimə min rəhalah. Okotol lanəha məmə agelo iətəm Uhgin otahli=pa o nuhamuiən iətəmi,† in otəsuhamuiən nenətilah min u nəman,‡ iətəm kəmotəupən motair.

²⁹ Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgin. Tol lanəha, ilah kotəhrun nohapumian e Nitəhi Ərarəuv, iətəm təməuəri, kəni kotəliuək lan təhmen əmə e nitəni asik. Mətəu nian nətəm Ijip kəmotalkut o nitəu-pəniən ilah, kəni nitəhi təmələrmin ilah, kəni kotəmmim. §

³⁰ Nəuaniləuis min rəha Isrel kəmotəhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, ilah kotəliuək mohtəlau e nıpai asoli e Jeriko. Nıpai asoli u, kəmol e kəpiel. Ilah kəmautohtəlau, mautohtəlau e nıpai asoli əha, motətəuərus nian səpin, kəni əmeiko nıpai asoli u, titəgit mıməris-məris.*

³¹ Rehap u, pətan e suaru, təməhatətə əskasik e Uhgin. Kəni tol lan əha, nikin təmagian məmə otos suah mil u nəuaniləuis mil rəha Isrel, iətəm kəmiəuva oneuən məmə okueruh kəni muəhrun vivi natimnati ikin. İlau kəmiəuva e rəhan nimə.† Kəni o nati u, nəuaniləuis min rəha Isrel kəməsotohamuiən pətan u nian ilah kəmotəhamu nətəm ikin əha nətəm kəmotəhti nəuia Uhgin.‡

³² Mətəu ko iəsəniən tuvən təhmin. Ko iəsəghatian təfəməh məni Kition, § mine Pərak,* mine Samsin,† mine Jefatə,‡ mine Tefit, § mine Samuel,* mine iəni min. ³³ Ilah u kəmotəhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha, ilah kəmotol natimnati tēpət. Ilah kəmotit nəuaniləuis min rəha Isrel məhuvən motəluagin ilah nətəm iki pisin pisin min, kəni mautol win e lah.† Ilah kəmautol nolian əhruəhru min, kəni mautos natimnati təuvir min iətəm Uhgin təməni-əskasik məmə otəfən kəm lah. Kəmotəhtipəsig e nohli laion min məmə okəsotunian ilah,‡ ³⁴ kəni ilah kəmotəhapis nigəm asoli iətəm tatuəu, § kəni ilah motəgim rəkis e nətəm kotəni məmə okotohamu ilah e nau u nisə rəha nəluəginian.* Ilah rəhalah nəsanəniən tikə, mətəu Uhgin təməfən nəsanəniən kəm lah.† Kəni ilah kəutol win e soldia min rəha nitəni pisin pisin min.‡ ³⁵ Nıpətan nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgin, kəni tol lanəha Uhgin tatol nenətilah kotair=pa min e nimisən. §

Mətəu nətəmini nəuvein əha ikin nətəm kotəhatətə əskasik e Uhgin, ilah kotəgəhan e rəhalah tikimər min kəutol nərahian mine nəhməian kəm lah e nıpətilah, kəni nikilah təsəhtian nati u. Ilah kəməsotəpəhian rəhalah nəhatətəian, məmə rəhalah tikimər min okohtis ilah. Ilah kəutəhatətə məmə Uhgin in otol ilah kotəmiəgəh min e nəmiəgəhian kəti iətəm təuvir mapirəkis. ³⁶ Kəni ilah nəuvein, nətəmini kəutaləh əuvsan e lah, kəni

* 11:24 Eks 2:10 † 11:26 Hip 13:13 ‡ 11:26 Luk 14:33 § 11:26 Hip 10:35 * 11:27 Eks 12:50-51 † 11:28 1Kor 10:10 ‡ 11:28 Eks 12:21-23 § 11:29 Eks 14:21-31 * 11:30 Jos 6:12-20 † 11:31 Jos 2:1-16 ‡ 11:31 Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemis 2:25 § 11:32 Jaj 6-8 * 11:32 Jaj 4-5 † 11:32 Jaj 13-16 ‡ 11:32 Jaj 11-12 § 11:32 1Saml 16:1,13 * 11:32 1Saml 1:20; 3:19-4:1 † 11:33 2Saml 8:1-3 ‡ 11:33 Dan 6:22 § 11:34 Dan 3:19-27 * 11:34 Eks 18:4 † 11:34 2King 20:7; Jaj 16:28 ‡ 11:34 Jaj 15:8 § 11:35 1King 17:22,23; 2King 4:36-37

kautalis ilah.* Kəni ilah nəuvein, nətəmini kəutəlis-ərain ilah e sen, kəni mautəmki=pən ilah e kaləpus.† 37 Ilah nəuvein, kəmahtimu ilah e kəpiel apin,‡ kəni ilah nəuvein, nətəmini kəmotəatuv ilah e so kohmis. Kəni ilah nəuvein, kəmətəmu ilah e nau u nisə rəha nəluəginian.§ Kəni ilah nəuvein kəutəhuvən əmə e nilosi nənə mine sipsip.* Ilah nanrah min agin, nian rəfin nətəmini kəutərekin ilah, mautol tərəh agin e lah. 38 Ilah, nətəmi təuvir min. Nəhue niftəni u, təsəhmenian məmə ilah okotətig ikin. Mətu ilah kəmautətig əpnəpin əmə, əpəha ikin təpiə-məpiə ikin mine e nitəuət min, mine e nipəg kəpiel min,† mine nipəg min əpəha e niftəni.

39 Nətəmini min u, ilah rəfin kəmotəhatətə əskasik lanəha e Uhgin, kəni in təməfən nərgin təuvir kəm lah.‡ Mətu ilah kəməsotos əhanəhian nati u iətəm Uhgin təməni əskasik rəkis məmə otəfən kəm lah,§ * 40 mətu-inu in tinol rəkis nəlpəkəuiən kəti rəhan, məmə in otol təuvir məpirəkis kəm tah. Kəni e nətəligian rəhan, in tolkeikei məmə otəlpin kitah min ilah u əpən, məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin.†‡

12

Uhgin tətəgəu əhruahru nənətin min

1 Kəni nətəmi min u, ilah tepət pik, kəutətig titəlau e tah, kəutəhtul pətigəm o Uhgin, məutəhatətə əskasik lan, kəni rəhalah nəmiəgəhian in tətləfəri nəhatətəian rəhatah. O nati u, pəh kotəlin rəfin nati figəm iətəm otəskəlim-ərain itah məmə kəsotəiu pikian, mine təfagə tərəh iətəm tətəpeir=pən e tah. Kəni pəh kitah kotəiu* məsotəpəouiən† e naiuiən iətəm Uhgin təmələhu əpən e tah. 2 Kotəhrun noliən nian nəhmtitah otəhtul=pən əmə e Iesu,‡ iətəm in nəukəti nəhatətəian rəhatah,§ kəni inko iətəm otol məmə kitah kotətuərus mak e nəhatətəian rəhatah. Pəh kitah nikitah otəhti noliən rəha Iesu, inkonu in rəhan nətəligian təfəməh, nian in təmimis e nigə kəməluau, kəni mətu nəhməian.* Mətu in təmol nati əpnəpin lan, megəhan e naulisian rəha nimisian e nigə kəməluau, mətu-inu təmol rəhan nətəligian təskasik o nagianian iətəm in otəpanos. Kəni rəueiu, in tətəharəg e nəhlmin maru rəha Uhgin u in Kig,† ikin nepətiən mine nisəian tətətig ikin. 3 Təuvir məmə nikitəmah otəhti Iesu, mine rəhan nəhtul əskasikian e nian nol təfagə min kəmotəreki=pən e nəghatian tərəh min kəm in, məmə nikitəmah otəpəouiən‡ kəni motəpəh nəhatətəian rəhatəmah.

4 İəkəhrun məmə itəmah, nəutəluəgin o noh rəkisian təfagə tərəh e nəmiəgəhian rəhatəmah, mətu itəmah kəti tikə əhanəh iətəm niran təmai u nəluəginian u.§ 5 İtəmah nintəlu rəkis e nəghatian iətəm tətəfəri nətəligian rəhatəmah. E nəghatian u, Uhgin təməghati lanu kəm təmah, təhmen e nənətin əhruahru min, mətəni məmə,

“Nətik, nian İərmənig tətəgəu əhruahru ik,
mətagət pik lam,

kəni solian nikim təpəou,
məsolian nati əpnəpin lan.

6 Mətu-inu nəmə İərmənig tolkeikei pik iətəmi kəti,
mos in məmə nətin,*
kəni in otəkeikei məgəu əhruahru iətəmi u,

* 11:36 Jer 20:2; 37:15 † 11:36 Jen 39:20 ‡ 11:37 2Kron 24:21 § 11:37 1King 19:10; Jer 26:23 * 11:37 2King 1:8 † 11:38 1King 18:4; 19:9 ‡ 11:39 Hip 11:2,4 § 11:39 E fes 33 kitah koteruh məmə nətəmi min u nəuvein kəmautos natimnati təuvir min iətəm Uhgin təməni əskasik məmə otəfən kəm lah. Mətu nəniəskasikian kəti əha ikin iətəm kəsotos əhanəhian. Ilah kotəsal=pən o nian iətəm Uhgin otəhli=pa Kristo tuva, mətu ilah u, kəməsotəhian e rəhalah nəmiəgəhian, * 11:39 Hip 11:13; 10:36 † 11:40 Nəh 6:11; Hip 2:10 ‡ 11:40 Suaru kəti min rəha nənian “məmə kitah min ilah min u əmə, otol pəti itah kotəhruahru agin,” tol lanəha, “məmə kitah min ilah min u, okotətuərus əhmen əhmen əmə mak e naunun naiuiən.” * 12:1 1Kor 9:24 † 12:1 Hip 10:36 ‡ 12:2 Sam 25:15 § 12:2 Hip 2:15 * 12:2 Fil 2:8,9; Hip 2:9 † 12:2 Mak 16:19 ‡ 12:3 Kəl 6:9; Nəh 2:3 § 12:4 Hip 10:32-34 * 12:6 Sam 94:12; 119:75; Nəh 3:19

məkeikei mətalis.”†

⁷ Tol lanəha, otəhtul məha-məha e nian iəkis min. Uhgin tətəfa nian əskasik min u o nəgəu əhruahruian itəmah. Itəmah nenəti Uhgin min, mol məmə in tətəgəu əhruahru lanəha itəmah.‡ ? Mətəu suakəku nak ko iətəm tatə rəhan in təsəgəu əhruahruian?

⁸ Uhgin tətəgəu əhruahru rəfin nenətin əhruahru min. § Nəmə Uhgin təsoliən lanəha e təmah, kəni nīpətin u məmə səniəmə itəmah nenətin əhruahru min, itəmah kəlkələh min e suaru. ⁹ Rəhatah tatə min e nəhue niftəni u, kəutəgəu əhruahru itah. Kəni kitah, kautisiai ilah. ? Kəni okotəhro lanu lan e tatə rəha narmitah* iətəm tətətig e nəgəu e neai? Təuvir məmə okotosiahu ağin itah, kəni motətig ahgəl.† Kəni e noliən əha, kitah okotos nəmiəgəhiən.‡ ¹⁰ Rəhatah min tatə, kəutəgəu əhruahru itah o nian əkuəkir əmə, e rəhalah əmə nətəligiən. Mətəu Uhgin tətəgəu əhruahru itah məmə otasiru e tah, konu otol itah kotasim təhmen lan. § ¹¹ Nəmə Uhgin tətəgəu əhruahru itah, in təhmen e nati kəti iətəm nian kitah kəmotun, mətəu tisiu, kəni marfu. Mətəu uərisig, nəmə kotegəhan məmə nəgəu əhruahruian əha otiuvi asilə e rəhatah nətəligiən, kəni in otəuə e nəuan təuvir, inu nəməlinuian* iətəm tatsipən e noliən əhruahru.

¹² Tol lanəha, nati əpnəpin məmə itəmah nəutətig e nian iəkis, mətəu otləfəri nəhlmitəmah iətəm təpəou, məmə otəsanən. Mine nəulitəmah iətəm tətərəmrumin, kəni nəkotol məmə təsanən o naiuiən.†

¹³ “Otol suaru rəhatəmah təhruahru vivi,‡
məmə pəh u iətəm nəutəliuək pəti, nəhlkin təmimis,
nəhlkin ko təsərah aɡiniən, miet rəkis, §
mətəu in otəpanəuvir min.”*

Iətəmi təsəhatətəiən e Uhgin, in otəkeikei mos nalpiniən

¹⁴ Otalkut məmə onəkotətig vivi itəmah nətəmini rəfin e nəməlinuian.† Kəni motalkut məmə nəkotol itəmah məmə rəhatəmah nəmiəgəhiən tasim.‡ Iətəmini iətəm təsəsimiən, ko təsəruhian nəhmti İərmənig nian kəti. § ¹⁵ Autətəu vivi itəmah məmə mətə itəmah kəti iətəm tətəiu matuvən otəpəou e nəlugi suaru, kəni məsosian nəuvirian rəha Uhgin.* Autətəu vivi itəmah məmə noki nigəi akonə kəti† in otəsuvəniən e nikitəmah, kəni meviə, mol nəuan tēpət e nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni nəhuin təhrun nərəkinian nəmiəgəhiən rəha nətəmi asim nəuvein min. ¹⁶ Autətəu vivi itəmah məmə iətəmi kəti təsit əpnəpinian iərman uə pətan.‡ Itəmah kəti otəsəhmenian e Iso u rəhan nəmiəgəhiən təsəhruahruian, in tatol nati əpnəpin e Uhgin. In təmaupən mair, mətəu in təmətuati e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. § Mətəu nəhmti nati u in təmətuati lan, in nauəniən iətəm təmun mau kətiəh əmə. ¹⁷ Itəmah nəkotəhrun məmə uərisig, nikiən təmanuvən min e nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair. Kəni təmalkut pik məmə rəhan tatə otəfəki məhlman e nəuvirian kəti kəm in. Mətəu nati əpnəpin məmə təmətasək pik pau ohni,* mətəu nati u iətəm təmol, in təruru nəuhlinian mol nati pişin. Kəni rəhan tatə ko təsəfəkiən məhlman e nəuvirian kəm in, məruru məfən kəm in nepətiən rəha suakəku iətəm təmaupən mair.

Lou təhro lanu lan mol pişin e nanusiən təuvir

¹⁸ Aupən nətəm İşrel kəməhuva e nītəuət asoli Sainai, nītəuət u e nəhue niftəni u iətəm nətəmini kotəhrun nəruhian mine nekian. Kəmotəruh nəmnəmi nigəm tatuəu, napinəpuian, mine nərəuiən mine nīmətəgi asoli, ¹⁹ kəmotətəu təui təməsək əfəməh,† kəni

† 12:6 Prov 3:11-12 ‡ 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14; Prov 13:24 § 12:8 1Pitə 5:9 * 12:9 Nam 16:22; 27:16 † 12:9
Jem 4:7 ‡ 12:9 Aes 38:16 § 12:10 2Pitə 1:4 * 12:11 Aes 32:17; Jem 3:17,18 † 12:12 Aes 35:3 ‡ 12:13 Prov
4:26 § 12:13 Kəl 6:1 * 12:13 Aes 35:3; Hip 10:36-39; 12:1-3; Prov 4:26 † 12:14 Rom 14:19 ‡ 12:14 Rom 6:22
§ 12:14 Mat 5:8 * 12:15 Hip 3:12; 4:1 † 12:15 Dut 29:18; Hip 3:12 ‡ 12:16 1Kor 6:18 § 12:16 Jen 25:29-34
* 12:17 Jen 27:30-40 † 12:19 Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11

motətəu nəuian kəti tətəghati kəm lah.‡ Kəni nian kəmotətəlig e rəhan nəghatiən mīn, kəni ilah kəmutəni əskasik məmə ilah kotəpəh agin nətəu minian nəuian u. § 20 Kəmotəgin pik e nəghatiən u, təməni məmə, “Nəmə nati miəgəh əmə kəti otuvən e nītəuət u, mətəu itəmah onəkotəkeikei motahtimu e kəpiel apin timis.”* 21 Nian Mosis təmeruh natimnati mīn u, in mīn tətəuətə tərəh kəni mənī məmə, “Iəu inəgin u inəgin, minətərəmrumin.”†

22 Mətəu itəmah nə səhuva minian u ikinu, e nītəuət kəti rəha nəhue niftəni.‡ Itəmah nīnəhuva rəkis e nītəuət u Saion, § mine taun asoli* u imə Uhgin ikin iətəm tətəmiəgəh, tətətig itulin. Inu Jerusiləm vi əpəha ilis e negəu e neai,† u nagelo mīn tausin tausin kəmuəpəpūmīn ilah ikin o nagianian asoli. 23 Kəni itəmah nəməhuva e nuəpəpūmian asoli rəha nətəmi mī rəha Uhgin, iətəm kotəhmen e nətəm kəmotəupən motair u rəhan mīn,‡ nərgilah kəmətei rəkis e negəu e neai. § Kəni itəmah nəməhuva o Uhgin, iətəm otəpanakil nətəmi mī mīn rəfin.* Itəmah nəməhuva motol kətiəh itəmah narmi nətəmi əhruəhru nətəm kīnohmis rəkis, kəni Uhgin tinol ilah kīnotətəuərus mak.‡‡ 24 Itəmah nəməhuva o Iesu u, in suaru rəha nəniəskasikīən vi rəha nasiruiən u iətəm Uhgin təmol kəm tah. Kəni nəməhuva o nira Iesu, iətəm in təmol=pən § mol itəmah nəkotəsim. Nirə əha in tətəni pətigəm natimnati mīn u iətəm kotəuvir motəpirəkis natimnati mīn iətəm nira Epil təməni pətigəm.*†

25 O natimnati mīn u, autətəu vivi itəmah, məmə itəmah onəsotəuhlinian nəmtahtəmah o Uhgin‡ u tətəghati kəm təmah. § Kitəh kotəhrun məmə nətəmi əupən kəməsotətəligian e nəghatiən rəha Mosis o nəhgi-pəriən ilah. Kəni nati əpnəpīn məmə in iətəmi mī əmə rəha nəhue niftəni, mətəu ilah kəməsotəgim rəkisian e nalpinian rəhalah. ?Kəni nəmə tol lanəha, kəni okəhro itəh nəmə kəsotətəligian e nəghatiən rəha Uhgin iətəm təmsipən e negəu e neai muva məmə otəhgi-pəri itəh?* ?Kitəh okotəgim rəkis əhro lan lanu?

26 Nian əupən, nəuia Uhgin təmarigrig e niftəni.† Mətəu rəueiu əha, təməni əskasik kəm tah məmə, “Nian kəti mīn əha ikin, iəu iəkarigrig mīn e nəhue niftəni. Kəni o nian əha, səniəmə nəhue niftəni əmə iəkarigrig lan tarigrig, mətəu neai mīn otarigrig.”‡ 27 Nian Uhgin tətəghati məmə, “Nian kəti mīn əha ikin,” nīpətin u məmə in otarigrig § e natimnati rəha nəhue niftəni əmə iətəm in təmol, məmə otəh rəkis ilah. Otəh rəkis lanəha natimnati, məmə natimnati iətəm okəsotəlauəl-əlauəlīən, ilah okotətig, kəni inu, natimnati iətəm okotətig itulin.

28 O nati u, təuvir məmə kitəh kotəni tagkiu o Uhgin, mətəu-inu kitəh kautos negəu rəha Uhgin u, kəruru nəlauəl-əlauəlīən lan, kəni ko təsietīən nian kəti.* Təuvir məmə kitəh kotəfaki kəm in, e nolīən iətəm nīkin tagiən lan, məmə kitəh okotəsiai, kəni motəgin mīn,† 29 mətəu-inu Uhgin rəhatah, in təhmen e nīgəm asoli kəti iətəm tətəvan əhtuv natimnati rəfin.‡

13

Naunun nəghatiən

1 Təuvir məmə nəkotəkeikei mautol nolkeikeiən kəm təmah mīn təhmen e piatəmah mīn.*

‡ 12:19 Dut 4:12 § 12:19 Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 * 12:20 Eks 19:12,13 † 12:21 Dut 9:19 ‡ 12:22 Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 § 12:22 Aes 24:23; 60:14; Nəh 14:1 * 12:22 Hip 11:10; 13:14; Mat 16:16 † 12:22 Kəl 4:26 ‡ 12:23 Eks 4:22 § 12:23 Nəh 20:12 * 12:23 Jen 18:25; Sam 94:2 † 12:23 Fīl 3:12 ‡ 12:23 Suaru kəti mīn o nəuhlinian nəghatiən u, “Uhgin tinol ilah kīnotəhruəhru agin.” § 12:24 Hip 9:19; 10:22; 1Pitə 1:2 * 12:24 Jen 4:10; Hip 11:4 † 12:24 Nira Epil in təməni pətigəm məmə Uhgin otol nalpinian, mətəu nira Iesu tətəni pətigəm məmə Uhgin otəh rəkis nalpinian. ‡ 12:25 Hip 3:12 § 12:25 Hip 1:1 * 12:25 Hip 2:2,3; 10:29 † 12:26 Eks 19:18 ‡ 12:26 Hag 2:6 § 12:27 Aes 34:4; 54:10; 1Kor 7:31; Hip 1:11,12; 2Pitə 3:10; 1Jon 2:17 * 12:28 Sam 15:5; Dan 2:44 † 12:28 Mal 2:5; 4:2 ‡ 12:29 Eks 24:17; Dut 4:24; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2Təs 1:7 * 13:1 Rom 12:10

² Sotaluiän e nehian iapišpis min nätəm kəutəhuva imatəmah ikin.† !Nəmə təhro ilah nagelo min! Nätəmimi nəuvein nätəm kəmautol lanu, ilah kəmauteruh vivi nätəmimi, məsotəhrunian məmə ilah nagelo min.‡

³ Sotaluiän e nätəm kəutatig e kaləpus.§ Nikitəmah otatəhti ilah, mətahmə o lah təhmen əmə məmə inu ik min nətətig e kaləpus. Otətəu pəti nahməian e nikitəmah, itəmah nətəmi min ko nätəm katol tərəh e lah, təhmen əmə məmə inu ik natətəu nahməian e nipətim aru.

⁴ Pəh nätəmimi rəfin kotisiai natigian rəha marit, məmə in tasim nian rəfin.* Pəh nätəmimi rəfin kotəgin o pet rəhalah min, məsotolian tamikmik. Uhgın otakil iətəm aluə mine pətan mitə iətəm kətuapili pəti, kəni makil min iərman mine pətan iətəm kətuapili pəti, iərman iətəm tətəpili ilah pətan u səniəmə rəhan pətan, mine pətan iətəm tətəpili ilau iərman u səniəmə rəhan əhruahru iərman.†

⁵ Əhtul=pən isəu o nolkeikeian rəha məni.‡ Nikim təkeikei magian əmə o rəham natimnati natos təhmen§ mətəu-inu Uhgın tətəni məmə, “Ko iəsəpəhian ik,

məsəhlmanian lam nian kəti.”*

⁶ Kəni tol lanəha kitah kotəhrun əsas, kəni mautəni məmə,

“Iərməniğ in iasiru rəhak,

tol lanəha iəsəginian.

Oiəsəginian e nati kəti iətəm iətəmimi əmə otol kəm iəu.”†

⁷ Nikitəmah otəkeikei matəhti nətəmi asoli min u rəhatəmah‡ nətəm kəmotəupən motəgəhun itəmah e nəghatian rəha Uhgın. Otətəlig-to e natimnati təuvir min iətəm təmiet e nəmiəghian rəhalah, kəni motəhatətə e Iərməniğ təhmen əmə e lah.§

⁸ Iesu Kristo in tatol əmə lankonu lan, nəniuv, mine rəueiu, kəni otəpanatig əmə lankonu lan, naunun tikə.* ⁹ Sotolian məmə nəgəhunian vi pisin pisin min tiuvi rəkis itəmah e suaru əhruahru.† Itəmah otəsə=pən əmə o Uhgın, iətəm tətəsiu e təmah e nikin agian məmə otol rəhatəmah nətəligian təkəşik.‡ Təsəuvirian məmə kitah okotohtəu=pən nətəuakəmiən rəha nauəniən,§ məmə in otol itah kotəkəşik, mətəu-inu in nipəhrianian, nətəuakəmiən əha, ko tətəsiriuan e nətəm kautol.

¹⁰ Rəhatah oltə tatig. Mətəu pris min nətəm kautol uək rəhalah əpəha imə e tapolin rəha nəhue niftəni u,* ilah u, kəsegəhanian e lah məmə okotun† nauəniən‡ kəti e oltə u rəhatah.§

¹¹ E nolian rəha pris asoli agin, nian in tohamu rəkis nati miəgəh, kəni matos niran kəni muvən əpəha imə e Ikin Tasim Agin Ikin, kəni məfən kəm Uhgın o nafəl rəkisian təfəgə rəha nətəmimi.* Mətəu uərisig, katiləfətigəm nati miəgəh u əpəha ihluə ikin e nima tapolin min rəhalah, motuvan əhtuv.† ¹² E nolian əhmen əmə, Iesu təmiet rəkis e taun,‡ kəni ikin əha in tətəu nahməian e nipətin, kəni mimiş ikin əha, məmə niran§ təhrun nafəl rəkisian təfəgə tərəh rəha nətəmimi, mol ilah kotəhruahru, motəsim, məmə ilah rəha Uhgın.*

† 13:2 Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 ‡ 13:2 Jen 18:1-33 § 13:3 Mat 25:36; Hip 10:34 * 13:4 Mal 2:15

† 13:4 Dut 22:22 ‡ 13:5 1Tim 3:3 § 13:5 Fil 4:11; 1Tim 6:6-8 * 13:5 Dut 31:6,8; Jos 1:5 † 13:6 Sam

118:6,7 ‡ 13:7 Hip 13:17,24; 1Kor 16:16 § 13:7 Hip 6:12 * 13:8 Sam 102:27; Hip 1:12 † 13:9 Efəs 4:14

‡ 13:9 Kol 2:7 § 13:9 1Kor 8:8; Hip 9:10 * 13:10 Hip 8:5 † 13:10 1Kor 9:13; 10:18 ‡ 13:10 Jon 6:48-58

§ 13:10 “Nauəniən” iətəm katol sakrifais lan e “rəhatah oltə” inu Kristo pisin əmə (Jon 6:48-58). Pris min aupən, ilah kəmotəhrun nunian nəhuvegi nati miəgəh min e sakrifais min nəuvein ilah kautol o nəfəniən kəm Uhgın. Mətəu kəsegəhanian e lah o “nunian” Kristo, nipətin u məmə kəsotosian ohni. * 13:11 Lev 16:15 † 13:11 Eks 29:14; Lev

4:12,21; 9:11; 16:27 ‡ 13:12 Jon 19:17 § 13:12 Rom 3:25 * 13:12 Efəs 5:26

¹³ Tol lanəha, pəh kitah kotol məmə inu okohiet ihluə imatah ikin, motol kətiəh kitah min əpəha ihluə.†‡ Kəni okotəkeikei motəhtul maru məmə nətəmini okotol naulisiən kəm tah, təhmen əmə mə inu, kəmotol lan. § ¹⁴ E nəhue niftəni u, rəhatah kəti lahuənu əhruahru imatah ikin tikə, iətəm otətətig itulin.* Mətəu kitah kəutəsəl maru əhanəh o rəhatah lahuənu əhruahru iətəm kotəhrun məmə otəpanuva.†

¹⁵ Tol lanəha, e nasiruiən rəha Iesu, pəh kitah kotəfən sakrifais rəhatah kəm Uhgin nian rəfin.‡ Sakrifais min u rəhatah, inu, okautəfəri nərgi Uhgin nian rəfin, məutəni pətigəm nərgin. §

¹⁶ Sotaluiən məmə nautol nol əhruiniən təuvir mine nətuatiən e natimnati rəhatəmah kəm nətəmi min u rəhalah nati kəti tikə,* mətəu-inu in min təhmen e sakrifais† iətəm niki Uhgin tagiən ohni.‡

¹⁷ Otol nəuia nətəmi asoli min e niməfaki, § kəni motətig ahgəl ilah. Ilah u, kəutəsəl vivi o nəmiəgəhiən rəhatəmah,* məsotəmeigian, mətəu-inu ilah kotəhrun məmə okotəkeikei motəni=pən kəm Uhgin məmə ilah kəmotol uək u, təhro lanu lan. Itəmah nəkotəkeikei motol nikilah tagiən o uək u. Nəmə itəmah nautol nikilah təsəgiənien ohni, noliən u ko təsasiru aginien e təmah.

¹⁸ Otəfaki o timah,† mətəu-inu iəkotəhrun əsas məmə rəhatiməh noliən in təhruahru əmə,‡ kəni iəkotolkeikei agin məmə nian rəfin itimah iautol noliən təuvir əmə. ¹⁹ Iəu iəkolkeikei pik məmə itəmah onəkotəkeikei motətapuəh o Uhgin, məmə iəu iəkəhrun nitəlig=pa uəhai minien əmə o təmah.

²⁰ Iətəfaki min o təmah min məmə, Uhgin otasiru e təmah. Uhgin u, in nəukəti nəməlinuiən. § Kəni in təmol rəhatah Iərməniğ Iesu təmiəgəh min e nimisiən,* mətəu-inu niran təmai u o noliən nəniəskasikien itulin† in tətətig mətəmiəgəh.‡ Iesu əha, in iətəmi təuvir mapirəkis o neh viviən sipsip min rəhan. § Iətəfaki məmə Uhgin u, ²¹ in otəfinə natimnati təuvir min rəfin kəm təmah, iətəm otol itəmah nəkotəhmen o noliən nati iətəm in tolkeikei. Kəni iətəfaki məmə, Uhgin otol uək e nəmiəgəhiən rəhatah kətiəh kətiəh,* kəni e nasiruiən rəha Iesu Kristo, in otol rəhatah noliən təuvir vivi, kəni niki otagiən pik ohni. Kəni pəh kotəfəri nərgi Kristo ilis nian rəfin, matuvən matuvən naunun tikə. Əuəh.†

²² Piak min mine nəuvinik min. Nauəuə u rəhak təsəfəməh pikiən. Mətəu iəkətapuəh əskasik o təmah məmə, otol-to rəhatəmah nətəligiən təfəməh min məmə nəkotətəlig e rəhak nəghatiən min iətəm otəfəri nətəligiən rəhatəmah.

²³ Iəkolkeikei məmə onəkotəhrun məmə piatah u Timoti, ilah kəmotiləfətigəm e kaləpus. Nəmə in otuva uəhai əmə, kəni itimlau min, iəkiauvnə.

²⁴ Itəmah otəni təuvir kəm nətəmi asoli min rəhatəmah, mine nəfaki min u imatəmah ikin. Nətəm Itali kotəni təuvir kəm təmah.

²⁵ Pəh Uhgin otəfinə rəhan nəuviriən kəm təmah rəfin. Əuəh.

† 13:13 Luk 9:23 ‡ 13:13 Nipəti nati u məmə, pəh kotəpəh nitəu-pəniən noliən rəha sakrifais rəha nətəm Isrel məmə kitah kotəhruahru e nəhmti Uhgin, kəni pəh kəhuvən o Iesu motəhatətə lan motəhatətə məmə nimisiən rəhan in sakrifais iətəm tatol itah kotəhruahru e nəhmti Uhgin. § 13:13 Hip 11:26 * 13:14 Hip 12:27 † 13:14 Fil 3:20; Hip 11:10; 12:22 ‡ 13:15 1Pitə 2:5 § 13:15 Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 * 13:16 Rom 12:13 † 13:16 Fil 4:18 ‡ 13:16 Sam 50:21-15; Hos 14:2 § 13:17 Hip 13:7,24 * 13:17 Aes 62:6; Uək 20:28 † 13:18 1Təs 5:25 ‡ 13:18 Uək 23:1 § 13:20 Rom 15:33 * 13:20 Uək 2:24 † 13:20 Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 ‡ 13:20 Hip 9:20 § 13:20 Jon 10:11 * 13:21 Fil 2:13 † 13:21 Rom 11:36

Jemis

Nauəuə iətəm Jemis təmətei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u Jemis

?Pəh təmətei nauəuə u? Jemis, u in nəuətəha Iesu, in təmətei nauəuə u. In iətəmi asoli rəha niməfaki əpəha Jerusiləm.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Jemis təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəhatətə e Iesu Kristo motatig e nitəni pisin min rəha Nanihlua* min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmi asoli min rəha nətəm Isrel kəmotohamu Stipin, uərisig kotol noliən tərəh min e niməfaki min əpəha Jerusiləm. Kəni nətəmi tepət nətəm kəutəhatətə e Iesu kəmohtiet əha Jerusiləm məhuvən ikin pisin pisin min. Mətəu kəutatig e nian əskasik min tepət.

?Təmətei nauəuə u o nak? Jemis təmətei nauəuə u mətəu-inu nətəmini nəuvein kautol nərahian kəm nətəmini rəha niməfaki, kəni nəfaki min kəutatig e nian əskasik min. Kəni Jemis tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəhalah. Kəni nati kəti min, in molkeikei məmə otəgəhun ilah e nəukəti nəhatətəian iətəm təhruahru. Nian iətəmini kəti tətəhatətə pəhrian e Iesu Kristo, kəni rəhan noliən tərəh min kəutəuhlin məhuva motəuvir. Tətəpəh noliən tərəh min, kəni matol noliən təuvir min.

Jemis təməni təuvir kəm lah

¹ İəu Jemis, İəu slef rəha Uhgın mine Iesu Kristo, İərmənig rəhatah. İətəni təuvir kəm təmah nəuaniləuis min rəha Isrel u tueləf nətəm nəutəhatətə e Iesu, nətəm nəmohtiet məutatig ikin min rəfin e nəhue niftəni.

Nəhatətəian mine neinatigian

² Piak min mine nəuvinik min. Nian nərahian pisin pisin min kəhuva e rəhatəmah nəmiəgəhian, kəni oteh natimnati min əha təhmen e natimnati iətəm nikitəmah tətəgian pik əmə lan. ³ Kəni nikitəmah tətəgian əmə mətəu-inu, itəmah nəkotəhrun məmə nian nərahian min kautələs pikin rəhatəmah nəhatətəian e Uhgın, kəni nian nautol win lan, ilah okotol məmə nəkotəhrun nəhtul əskasikian nəuvetin min. ⁴ Kəni nian onəkotəhtul əskasik e nərahian min əha, kəni onəkəhuva motəskasik e nəhatətəian, kəni nikitəmah timəhtə, noliən min mine nətəligian min rəfin rəhatəmah okotəhruahru motəsanən, kəni nəkotəskəlim noliən təuvir min rəfin.

⁵ Nəmə itəmah kəti, rəhan neinatigian təsəhmenian, kəni tolkeikei məmə in otəhrun natimnati min iətəm Uhgın tolkeikei məmə otol, pəh in tətəpuəh lan o Uhgın, kəni Uhgın otəfən kəm in e nikin agian. Uhgın tətəfən natimnati min kəm nətəmini rəfin e nikin agian, kəni məsagət rəkisian e lah o nati kəutətapuəh ohni. ⁶ Nian iətəmi kəti in tətəpuəh o Uhgın lanəha, in otəkeikei məhatətə lan, kəni rəhan nətəligian otəsolian keiu. Mətəu iətəmi rəhan nətəligian keiu, rəhan nətəligian tətən əpnəpin əmə, in təhmen e peau-peau min əpəha itəhi nimətagi tatos ilah. ⁷ Nəmə təhro nikin tətəhti məmə İərmənig otəfən nati kəti kəm in, mətəu kəpə, otəsosian. ⁸ İətəmini iətəm tatos nətəligian keiu lanəha, ko təsəhtul əskasikian e nati kəti iətəm nikin tətəhti məmə otol.

⁹ Piatah kəti uəha in tanpən-tanpən əmə, kəni rəhan nautə tikə, nikin otəkeikei magian mətəu-inu in iətəmi asoli e nəhmti Uhgın. ¹⁰ Kəni pəh iətəmi u rəhan nautə tepət, nikin tagian min o nati u in təhrun məmə in nipəhrianian, məmə Uhgın otosiahu, mətəu-inu in təhmen e nəuginigi iətəm otəpanikə. ¹¹ Nian mitigar tətəri, nəpiəpeian rəhan tepət pik, kəni təhgi nəuginigi taukei məmei, kəni rəhan nəuvirian təmikə. Təhmen əmə e nətəmini

* : Nanihlua, İanihlua — Afin-to e tiksınəri.

1Pitə 1:7 1:11 Aes 40:6-8

1:1 Mat 13:55; Uək 15:13; Kəl 1:19; 1Pitə 1:1

1:2 Rom 5:3-5

1:3

rəhalah nautə tepət. Nian kautol rəhalah uək min mautos nautə tepət lan, kəni ilah min okəpanohkə.

¹² Iətəmini iətəm tətəhtul əskasik nian nərahian tətəva e rəhan nəmiəgəhian, in tətətig e nəuvirən pəhriən, mətəu-inu, nian tinol win e nərahian min əha, kəni Uhgīn otəfən rəhan nətəouiən kəm in, inu nəmiəgəhian itulin. Uhgīn təmāni əskasik rəkis məmā nəmiəgəhian itulin u, in rəha nətəmini nətəm kotolkeikei in.

¹³ Nian nati kəti tatiuvi=pən iətəmi kəti məmā in otol təfagə tərəh, ko in təsənian məmā Uhgīn tətəfən-əfən kəm in o noliən təfagə tərəh min, mətəu-inu ko nati kəti təsiuvi-pənian nətəligian rəha Uhgīn məmā in otol təfagə tərəh, kəni Uhgīn təsəfən-əfənian təfagə tərəh kəm iətəmini. ¹⁴ Mətəu nətəligian tərəh rəha iətəmini aru əmə, in tətəfən-əfən kəm in, kəni matiuvi=pən in məmā in otatətəlig lan. ¹⁵ Nətəligian tərəh tətəuə e təfagə tərəh, kəni nian təfagə tərəh tinuva minəpət, kəni tətəuə e nīmisiən.

¹⁶ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Sotəgəhanian məmā iətəmi kəti oteiuə e təmah məmā Uhgīn in iətəmi rəha nəfən-əfənian kəm nətəmini o noliən təfagə tərəh. ¹⁷ Natimnati təuvir min rəfin mine natimnati rəfin iətəm kotəhruahru, kautsipən əmə o Uhgīn. In təsəl pisinian kəti. Nian rəfin tatol təuvir kəm tah. In təsəhmenian e nəhagəhagian min iətəm in təmol əpəha ilis e neai.† Ilah kəutaliuək e neai, kəni nian kəti kotasiə, nian kəti kəsotasiəian. Mətəu Uhgīn təhmen əmə nian rəfin. ¹⁸ Kəni e rəhan əmə nətəligian, Uhgīn təmitəpin itah məmā kəməhuva nenətin min nian kəmotəhatətə e nəghatian pəhriən rəhan. In təmol lanəha məmā e nətəmini rəfin nətəm təmol, kitah kəmotəupən məhuva rəhan pisin əmə.

Ətəlig lan kəni mol nəghatian rəha Uhgīn

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min nətəm iəkolkeikei pik itəmah. Nikitəmah otəkeikei mətəhti nəghatian u. Pəh itəmah kətiəh kətiəh onəkotəkeikei motətəlig vi nian nətəmini kəutəghati, mətəu onəsotəuit-əuit pikiən o nəghatian, sotolien məmā niəməha tatol uəhai əmə itəmah, ²⁰ mətəu-inu nian niəməha tatol iətəmi kəti, niəməha u, təsəuəian e nəuan iətəm təhruahru Uhgīn tolkeikei. ²¹ Otəəkīn rəkis noliən min rəfin iətəm tamikmik, mine təfagə tərəh min u kotəpət e nəmiəgəhian rəhatəmah. Uhgīn təmələhu=pən rəhan nəghatian e nikitəmah, kəni nəghatian əha rəhan təhrun nosmiəgəhian itəmah. Kəni təuvir məmā nəkotosiahu rəhatəmah nətəligian, kəni motətəlig vivi e nəghatian u.

²² Sotətəligian əmə e nəghatian rəha Uhgīn, mətəu otətəlig lan kəni motol nati nak iətəm tətəni. Okəmā nautətəlig məsotolien nəghatian u, kəni nauteiuə aru əmə e təmah məmā nəutəfaki pəhriən. ²³ Iətəm tətəuə kəni məsolien nəghatian u, in təhmen=pən e iətəmini iətəm tətəsəl=pən vivi e kilas materuh narmin, ²⁴ kəni nian tineruh rəkis magim, malu min uəhai əmə məmā nəhmtin təhro lanu. ²⁵ Mətəu iətəmini iətəm tətəsəl=pən əskasik e lou iətəm təhruahru aɡin u tatitis nətəmini,‡ matol e nian min rəfin, məsaluian nati iətəm təmətəu, mətəu in tatol, in otətətig e nəuvirən pəhriən nian in tatol lanəha.

²⁶ Nəmə iətəmi kəti nikin təhti məmā in tatitəu=pən vivi noliən min rəha nəfakian, mətəu tətəghati=pən əmə, təruru naskəlimian rəhan nəghatian, kəni rəhan noliən min rəha nəfakian in nati əpnəpin əmə. In tətəiuə aru əmə lan məmā rəhan noliən rəha nəfakian in təuvir aɡin. ²⁷ Noliən min rəha nəfakian iətəm rəhatah Tatə Uhgīn tateruh məmā in təhruahru vivi kəni nərahian tikə lanko lanu: iəfaki kəti təkəikei materuh vivi kəlkələh min u kəmimis ərin mine pətəlimis min e nərahian rəhalah. Kəni mətəkeikei mateh vivi nəmiəgəhian rəhan məmā noliən tərəh min rəha nəhue niftəni otəsolien məmā in otamikmik lan.

† **1:17** Nəghatian u “nəhagəhagian min” tətəghati e mitigar, mine məuig, mine məhau min. **1:18** Jon 1:13 **1:20** Pri 7:9 **1:22** Mat 7:24-26; Rom 2:13 ‡ **1:25** Nəghatian u, “lou iətəm təhruahru aɡin u tatitis nətəmini,” tətəghati e suaru rəha nəhatətəian məmā iətəmi kəti otuva məhruahru e nəhmti Uhgīn. Kəni nəmə iətəmi kəti tətəuə=pən suaru əha, Uhgīn tatitis in e nəsanənian rəha təfagə tərəh, kəni tatitis in e nalpinian iətəm in təkəikei mos. Afin-to Kəl 5:13-14. **1:25** Rom 8:2; Jem 2:12

2

Sotehian nātəmimi nəuvein məmə ilah ilis kotapirəkis nātəmimi nəuvein

¹ Piak min mine nəuvinik min. Itəmah nəutəhatətə e Iesu Kristo, İərmənig rəhatah iətəm ilis ağin kəni kətisiai pik in. Tol lanəha, təsəuvirən məmə nəkəuteh iətəmi kəti məmə in ilis, kəni mautil təuvir kəm in; mətəu mauteh iahu iətəmi kəti min mautil tərəh kəm in. ² Tol mə inu mine. İətəmimi keiu kətiəuva e niməfaki rəhatəmah. Kəti tatuvən e napən təuvir min u nəhmtilah tiəkis, mine nəuanati min kəmol e aien u kol tətoraip-oraip. Kəni suah kəti min tatuvən e napən tərəh min əmə. ³ Təsəuvirən məmə nəkotəfən nisiaien kəm iətəmimi iətəm tatuvən e napən təuvir min, motəni=pən məmə, “Va, məharəg u ikin təuvir ikin.” Mətəu iətəm tatuvən e napən tərəh min, nəkotəni=pən kəm in məmə, “Əhtul=pən əpəha,” uə “Əharəg əmə e niftəni.” ⁴ Nian nautol nolien tol min lanəha, nauteh nātəmimi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nātəmimi nəuvein min, kəni nəutakil nātəmimi e rəhatəmah nətəligian tərəh.

⁵ Piak min mine nəuvinik min iətəm iəkolkeikei pik. Otətəlig-to. Uhgın təmitəpin rəkis nanrah min rəha nəhue niftəni məmə rəhalah nəhatətəien e Kristo otepət. Kəni təmitəpin min ilah məmə okotos Narmənigian Rəha Uhgın iətəm təməni rəkis məmə rəha nātəmimi nətəm kotolkeikei in. ⁶ Mətəu itəmah nəmotəh iahu nanrah min. ?Mətəu nātəmimi pəh min u kautol nahməien kəm təmah, kəni mautiuvipən itəmah e kot? ?Nətəmi rəhalah nautə tepət, uə kəpə? Əuəh, ilah kəha. ⁷ Kəni nātəmimi min u kəutəghati rah e nərgin u ilis, nərgi Iesu iətəm rəhan u itəmah.

⁸ Lou rəha Kig iətəm tətətig e Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Olkeikei ik kəti təhmen əmə məmə nəkolkeikei aru ik.” Nəmə nəutətu=pən pəhriən nəghatien u, nautol nolien əhruahru. ⁹ Mətəu təfagə tərəh kəti tol lanu, nəmə nauteh nātəmimi nəuvein məmə ilah ilis tapirəkis nātəmimi nəuvein min. Kəni nəghatien rəha Lou tətəni məmə nātəmimi kautol lanəha, ilah nətəmi rəha natgəhlian Lou. ¹⁰ Tol lanəha mətəu-inu, nəmə iətəmimi kəti tətətgəhli nəghatien kətiəh əmə rəha Lou, uə nəmə in tətətgəhli nəghatien min rəfin ağin rəha Lou, kəni e nəhmti Uhgın, in iol təfagə, ¹¹ mətəu-inu, Uhgın u iətəm tətəni məmə, “Səkləhian e pətan,” in Uhgın kətiəh əmə iətəm tətəni məmə, “Sohamuian itəmi.” Kəni nəmə nəsotəkləhian e nīpətan, mətəu nəmotəhamu nātəmimi, itəmah nātəmimi nətəm nəmotətgəhli Lou.

¹² Nəghatien mine nolien rəhatəmah otəkeikei mītəu=pən lou iətəm təmitis itəmah. Motol nolien rəha nātəmimi nətəm kotəhrun məmə Uhgın otakil ilah e lou əha. ¹³ Otol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah nəsotəskəhruien nātəmimi, kəni Uhgın otəsasəskəhruien itəmah nian in otakil nātəmimi. Mətəu nəmə itəmah nəutasəskəhruien nātəmimi, kəni Uhgın otəsasəskəhruien itəmah, kəni mənī=pinə məmə onəsosian nəlpinian e nian in otəlu=pən nəghatien rəha nəlpinian kəm nātəmimi.

Nəhatətəian mine uək təuvir min

¹⁴ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə iətəmi kəti tətəni məmə tətəhatətə e Iesu Kristo, mətəu in təsolian uək təuvir min, kəni rəhan nəhatətəien tol lanəha, ko təsosmiəgəhian iətəmi kəha. ¹⁵ Tol mə inu mine. Piatah kəti uə nəuvinitah kəti, rəhan napən tikə, kəni nigin nauənian təsəhmenian. ¹⁶ Itəmah kəti tətəni=pən kəm in məmə, “Atuvən, pəh Uhgın otasiru lam, kəni onəsatəpuian, onəkəuən vivi.” ?Mətəu nəmə in təsolian nati kəti məmə otasiru lan, in təmol nati təuvir nak? ¹⁷ E nolien əha inəha, nəmə iətəmi kəti tatos nəhatətəien pisin əmə, mətəu təsolian uək təuvir kəti titəu=pən, kəni rəhan nəhatətəien təmimis, nīpətin tikə.

¹⁸ Mətəu nəmə təhro iətəmi kəti otəni məmə, “Nātəmimi nəuvein kautos nəhatətəien, kəni nātəmimi nəuvein kautol uək təuvir min.”

Mətəu iətəni kəm ik lanu lan məmə, “Nəmə iəsehian rəham uək təuvir min, kəni iəsəhrunian nəmə rəham nəhatətəian in nipəhriənian, uə kəpə. Mətəu nian onəkeruh uək təuvir min rəhak, kəni tətəgətun məmə nəhatətəian rəhak in nipəhriənian.”

¹⁹ Nətəni məmə nəhatətəian rəham in nipəhriənian mətəu-inu nətəni nipəhriənian e nəghatian u məmə, “Uhgin kətiəh əmə.” !Təuvir ohnik! Mətəu nati əpnapin iərmis min, ilah min kəutəni nipəhriənian e nəghatian əha, mətəu ilah kəutərəmrumin məutəgin pik mətəu-inu kotəhrun məmə Uhgin otol nalpinian kəm lah.

²⁰ !Ik rəhm-kapə tikə! Iətəmini iətəm tətəhatətə, mətəu təsolian uək təuvir min, rəhan nəhatətəian in nipətin tikə. Pəh iəkəgətun ik e nati kəti iətəm otəni kəm ik məmə inu nipəhriənian.

²¹ Nəkim otəhti tipitah u Epraham. Uhgin təmeruh məmə in təhruahru e nəhmtin e uək iətəm təmol, mətəu-inu təmos nətin u Aisək, muvən mələhu-pəri e oltə. ²² Kəni rəhan nəhatətəian mine rəhan uək min katuol nati kətiəh əmə, kəni rəhan nəhatətəian təməuə e nəuan, inu rəhan uək min. ²³ Kəni nəghatian u rəha Nauəuə Rəha Uhgin təmuva mol nipəhriənian, tətəni məmə, “Epraham təməhatətə e Uhgin, kəni Uhgin təməni məmə Epraham in təhruahru e nəhmtin o nəhatətəian əha.” Kəni kətəni məmə niəli rəha Uhgin. ²⁴ Kəni rəueiu nəkəhrun nehian məmə, nəhatətəian pisin əmə təsəhmenian məmə otol nətəmini kotəhruahru e nəhmti Uhgin, mətəu nətəmini kotəkeikei motol min nolian təuvir min, inəha nolian təuvir min iətəm tatsipən e nəhatətəian pəhriən.*

²⁵ Kəni e nolian əha inəha, Uhgin təmeruh məmə Rehap u, pətan rəha suaru, in təmuva məhruahru e nəhmti Uhgin o uək iətəm təmol, Iətəmini mil keiu rəha Isrel kəmian oneuən əpəha Jeriko məmə oteruh vivi taun əha. Kəni Rehap u, təmateh vivi ilau, kəni mahli=pən ilau e suaru pisin kiatəlig mətian. ²⁶ Nipəti iətəmini, nəmə nəmiəgəhian tikə lan, təmimis. Kəni təhmen əmə, kitah kəti iətəm tatos nəhatətəian, mətəu təsolian uək təuvir min, rəhan nəhatətəian təmimis.

3

Namitəmi mine rəhan uək

¹ Piak min mine nəuvinik min. Təsəuvirian məmə itəmah tepət nəkəhuva nəgətun min rəha niməfaki, mətəu-inu nəkotəhrun məmə Uhgin in oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhian rəhatəmah nəgətun min, tapirəkis məmə oteruh vivi kəni makil nəmiəgəhian rəha nətəmini əpnapin. ² Nipəhriənian, kitah rəfin kəutəmei e nəmiəgəhian rəhatah nian tepət. Mətəu nəmə iətəmi kəti təsəmeian e rəhan nəghatian, nati u tətəgətun məmə in iətəmini tiniməhtə, kəni nətəligian rəhan təhrun neh vivian rəhan min nolian min rəfin.

³ Tol məmə nati min u mine. Kətətu=pən pit e nohli hos məmə otol nəuia iətəmini, kətealelin rəhn-kapə, kəni tətəuhlin nipətin rəfin. ⁴ Kəni negəu, in iahgin, kəni nimətagi asoli tətərag lan, mətəu stiə in nati əkəku kəti iətəm nian kaptin tətəlelin, kəni nipəti negəu asoli rəfin tatuvən=pən əha kaptin tolkeikei məmə okian=pən ikin. ⁵ E nolian əha inəha, namitəmi in nati kəti təkəku, mətəu təhrun niuvi=paian nati asoli min. Nikitəmah təhti-to, nəmtahli nigəm əkəku kəti təhrun nuəuian mol nəmegəm asoli lan mus nati. ⁶ Kəni nipəhriənian, namitəmi in təhmen e nigəm. Namitəmi in nəuəli nipəti iətəmini iətəm nərahian min rəfin rəha nəhue niftəni u kotəriəuəh vivi lan. Kəni nərahian min rəhan kəutərəkin nəmiəgəhian rəfin rəhatah. Kəni Setən əmə tətəhli=pən nigəm e namitəmi. Kəni namitəmi tətəhli=pən nigəm tərəh e suaru rəfin e nəmiəgəhian rəhatah.

⁷ Nətəmini kotəhrun nolian nati rarpin min məmə okəhuva motəpəou, u natimiəgəh min, mine mənig min, mine natimnati min u kəutəlkəu, mine natimnati min kəutan ləuantəhi. Nətəmini kəmotol ilah kotəpəou. ⁸ Mətəu iətəmi təruru nolian namitəmi təpəou. In nati rarpin tatol uaiəl, məriəuəh e nərahian mine nakonəian rəha nimisian.

^{2:18} Kəl 5:6 ^{2:21} Jen 22:9-12 ^{2:23} Jen 15:6 * ^{2:24} Nolian təuvir min iətəm kəutsipən e nəhatətəian pəhriən rəha suah kəti tətəgətun məmə rəhan nəhatətəian in nipəhriənian. ^{2:25} Jos 2; Hip 11:31 ^{3:8} Rom 3:13

⁹ E namitah, kəutəni-vivi İərmənig Tatə Uhgin rəhatah, kəni e namitah kəutəni rah nətəmimi lan iətəm Uhgin təmol ilah kotol məmə in mine. ¹⁰ Nohlitəmi kətiəh əmə tətəni pətigəm nəni-viviən mine nəni rahien. Piak min mine nəuvinik min. Pəh okəsoliən min lanəha. ¹¹ Nəhu təuvir mine nəhu arfu, ko kəsiasipəniən e nəhmti nəhu kətiəh. ¹² Piak min mine nəuvinik min. ?Nigi u fik otəuə e nəua olif? ?Kəni niləuis u krep otəuə e nəua fik? ! Kəpə! Kəni nəhmti nəhu arfu təsəfaian nəhu təuvir.

Neinatigian təuvir iətəm tatsipən o Uhgin

¹³ ?İətəmimi kəti əha ikən e nəlugin e təmah iətəm nikin təhti məmə in teinatig vivi kəni məhrun nati nak iətəm Uhgin tolkeikei? Təuvir. Kəni pəh in otol uək təuvir min e noliən iətəm tatsipən e neinatigian, inəha noliən rəha iətəmimi iətəm rəhan nətəligian ləhtəni. Kəni noliən əhruahru rəhan otəgəton neinatigian mine nəhrunian rəhan. ¹⁴ Mətəu nəmə nikitəmah təhti məmə nəkoteinatig, mətəu nikitəmah təriauəh e netetian, kəni nəutətəlig aru əmə e təmah o nəfəriən itəmah, tol lanəha, nəuteiuə aru əmə e təmah. Sotəghati əfəri pikiən o neinatigian eiue rəhatəmah min, mətəu-inu səniəmə noliən u rəha iətəmimi u teinatig. ¹⁵ Neinatigian tol lanəha təsisipəniən e negəu e neai, mətəu rəha nəhue niftəni əmə u, mine nətəligian rəha iətəmimi, mine rəha Setən. ¹⁶ Tol lanəha mətəu-inu nian nətəmimi kautetə motolkeikei məmə kautəfəri aru ilah, kəni nətəmimi kəutohtəu=pən əmə rəhalah aru nətəligian mautol nərahien, kəni noliən tərəh rəfin kohiet pətigəm.

¹⁷ Mətəu iətəmimi iətəm tatos neinatigian iətəm tatsipən e negəu e neai, rəhan noliən tol lanu lan. Nati aupən, rəhan nəmiəghien in təhruahru vivi, kəni in tolkeikei pik nəməlinuian, kəni in iətəmi mətig, in tətisiai nətəligian rəha nətəmimi pisin pisin min, kəni in təriauəh e nasəkəhruinien, kəni mətəuə e nəuan tətəpət e nəmiəghien rəhan, in tətəh nətəmimi məmə kotəhmen-əhmen əmə, kəni nian tətəni nati kəti mə otol, matol əmə. ¹⁸ Nətəmimi rəha nəniən nəməlinuian, kotəhmen=pən e nətəmimi nətəm kəmotərfei nikitə nati e nasumien, kəni tətəviə mətəuə e nəuan. Nəmə kotol natimnati min əha motasiru e nətəmimi o nələhuiən nəməlinuian, kəni ilah okoteruh nəuan məmə in nəhruahruian.

4

Noliən rəha nuvaian iuəkir o nəhue niftəni, uə Uhgin

¹ ?Nak u nəukəti nəməuiən mine norgəhuiən rəhatəmah? Natimnati min əha kəutəhuva mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei nətəuiən təuvir e nipətitəmah, kəni nətəligian min əha rəha nətəuiən təuvir, ilah kəutəluagin e nikitəmah kətiəh kətiəh məmə okəhuva nətəmi asoli min e nəmiəghien rəhatəmah. ² Nikitəmah tatuvən o natimnati rəha iətə-pisin, mətəu nəsotosian, kəni nautorgəhu məutəməu ohni. Nautolkeikei natimnati nəuvein, mətəu nəsotosian. Kəni mətə onəkohamu nətəmimi ohni. Nəsotosian natimnati mətəu-inu nəsotətapuəhian lan o Uhgin. ³ Kəni nian nəkotətapuəh lan, mətəu nəsotosian, mətəu-inu nəmotətapuəh lan e nətəligian tərəh məmə otol itəmah aru əmə nəkotətəu təuvir lan.

⁴ İtəmah nəmotəpəh Uhgin kəni mautohtəu=pən natimnati rəha nəhue niftəni, təhmen e pətan iətəm təsisiaian rəhan iərman, məpəh kəni mətəu=pən əpnəpin əmə nəman. Nəkotəhrun uə kəpə məmə, iətəmimi iətəm tolkeikei pik natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəməki e Uhgin. Kəni iətəmimi kəti iətəm tətəpəpin məmə otolkeikei natimnati rəha nəhue niftəni, in tətəva məmə in tikimər rəha Uhgin. ⁵ Kəni nəghatien u rəha Nauəuə Rəha Uhgin səniəmə nəghatien əpnəpin əmə. Tətəni məmə, “Uhgin tolkeikei pik məmə nikitəh iətəm in tətəfa kəm tah, otolkeikei pik in matuvən əmə ohni.” ⁶ Mətəu Uhgin tətəfa əuau rəhan nəuvirien tətəva kəm tah məmə otasiru e tah. Kəni tol lanəha, Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə,

“Uhgin tətəhtipəsəg e nətəmimi min u kəutəfəri,

mətəu tətəfən rəhan nəuvirien kəm nətəmimi min u kautosiahu rəhalah nətəligian.”

⁷ Kəni tol lanəha, otosiahu itəmah kəni mautol nəuia Uhgīn. Otəhtul əskasik nian Setən tətuvə mətəfən-əfən kəm təmah, kəni in otaiu muvən isəu o təmah. ⁸ Əhuvən iuəkir o Uhgīn, kəni in otuva iuəkir o təmah. Itəmah u nol təfagə tərəh, otafəl nəhlmitəmah. Kəni itəmah u rəhatəmah nəhtulien keiu, otol nikitəmah tuva kətiəh məhruahru. ⁹ Təuvir məmə nikitəmah otahmə məpəou, kəni nəkotasək əfəməh o rəhatəmah təfagə tərəh. Otəuhlin rəhatəmah naləhien otuva nasəkien, kəni rəhatəmah nagienien otuva misiu. ¹⁰ Otosiahu rəhatəmah nətəligien tuvən kəm İərmənig, kəni in otəfəri itəmah.

¹¹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəni rahien itəmah min. Nəmə iətəmi kəti tətəghati rah e pian kəti, uə in tətələhu nəghatien kəti məmə in təmol təfagə tərəh kəti, * kəni iətəmi kəha, in tətəni rah lou† mətələhu nəghatien məmə lou təsəhmenien məmə otol rəhan uək, uə lou in nati əpnəpin əmə. Kəni nian nəkotələhu=pən lou məmə in təsəhmenien, itəmah nəsohtəu-pəniən lou, mətəu nəmotəri motəharəg-pəri e lou, kəni məsotətig aghəlien lou. ¹² Uhgīn əmə in təməfa lou, kəni in əmə tətakil nətəmini mətələhu nəghatien lan. Kəni in təhrun nosmiəghien, kəni məhrun nərəkinien. ?Mətəu itəmah, nikitəmah təhti məmə itəmah Uhgīn min, məmə nəkotakil təfagə tərəh min rəha piatəmah min motəni pətigəm nalpinien rəhalah? !Kəpə!

Nəghatien əfəri

¹³ Otətəlig-to, itəmah nətəmini nəutəni məmə, “Rəueiu uə olauig, kəhuvən itaun u uə taun əha, motətig o nu kəti, motol bisnis ikin, kəni motol məni.” ¹⁴ ?Nəkotəhra motəhrun məmə nak otuva olauig? ?Nəmiəghien rəhatəmah in nak? Itəmah nəkotəhmen e nahniğəm iətəm otəmanikə min. ¹⁵ Mətəu nəghatien iətəm təhruahru məmə onəkotəni in tol lanu, nəkotəkeikei motəni məmə, “Nəmə in nəuia İərmənig pəhriən, kəni iəkotətig kəni motol natimnati min u, uə natimnati min əha.” ¹⁶ Mətəu rəueiu, nəutəgət əfəri məutəfəri pik itəmah. Kəni nəghatien min əha iətəm nəutəni, ilah rəfin kotərah.

¹⁷ Tol lanəha, in təfagə tərəh kəti nəmə iətəmini təhrun nati kəti təuvir iətəm təkeikei mol, mətəu təsolien.

5

Nəghatien tətuvən o nətəmini rəhalah nautə tepət

¹ Itəmah nətəm rəhatəmah nautə tepət. Otətəlig-to e nəghatien u. Təuvir məmə nəkotətəu tərəh motasək əfəməh o nərahien iətəm tətuvə o təmah. ² Rəhatəmah nautə tinəmnəmit rəkis, kəni uvni min kinəutoarehre rəhatəmah napən. ³ Namrəien tatus rəhatəmah aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə. Kəni namrəien in otəni pətigəm noliən tərəh min rəhatəmah kəni motus nipətitəmah təhmen e niğəm. Nian rəha naunun nian tətuvə iuəkir, mətəu itəmah nəmotoriarun rəhatəmah nautə min. ⁴ !Otətəlig-to e nati u! Rəhatəmah noluək min kəmotəulək e rəhatəmah nasumien min, mətəu nəməsotətəouiən e məni nəuvetin rəhalah. Kəni nətəouiən iətəm nəməsotəfəniən kəm lah, kəutəni pətigəm rəhatəmah noliən tərəh min. İərmənig Əsanən Pik Agin, tinətətəu nasəkien rəha noluək min rəhatəmah. ⁵ E nəhue niftəni u, itəmah nəmotətig e natigien iətəm timətig əmə, nəmotol nikitəmah tagien o rəhatəmah nautə e nian iətəm otəsuvəhien Uhgīn otakil rəhatəmah noliən min. Itəmah nəkotəhmen e nati miəgəh min iətəm kətaugin ilah, kəni kotasisi o nian rəha nuhien ilah. ⁶ Nəmotiuvi pətigəm nətəmini nətəm kotəhruahru e kot, kəni motakil ilah motəni nalpinien rəhalah, kəni mautohamu ilah, kəni ilah kəməsotolien nati kəti məmə okotəniəhu itəmah.

4:7 Efəs 6:12 4:8 Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10 Job 5:11; 1Pitə 5:6 * 4:11 Nəghatien u rəha Jemis nipətin təsəniən məmə kitah okəsotəgətonian təfagə tərəh rəha nətəmini. Nəghatien min tepət e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə kitah kotəkeikei motəgəton təfagə tərəh rəha nətəmini məmə okohiet rəkis lan. Mətəu kotəkeikei motol e nətəligien təuvir. Kəl 6:1; Luk 17:3; 2Tim 3:16; Jem 5:20; Kəl 5:21; 1Təs 5:14; 2Təs 3:15; Tait 3:10. † 4:11 “lou” e fes u tətəghati e “lou rəha nolkeikeiən.” Eruh e Jemis 2:8. 4:12 Rom 2:1; 14:4 4:14 Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17 Luk 12:47 5:2 Mat 6:19 5:4 Dut 24:14-15 5:5 Luk 16:25

Nətəligiən əfəmäh e nian rəha nərahian

⁷ Piak min mine nəuvinik min. Otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəmäh nian nəutəhtahnin İərməniğ otitəlig=pa min. Nikitəmah tətəhti nolian rəha iətəmi kəti rəha nasumiən. Tətəhtahnin nian əhruahru rəha nəteiən nımai, kəni mətəhtahnin nian rəha nərfeian, kəni mos rəhan nətəligiən təfəmäh nian mətəhtahnin mətəuarus=pən timəhtə, kəni matəulək e rəhan nauəniən təuvir agin. ⁸ E nolian əha təhmen əmə, itəmah min, otol məmə rəhatəmah nətəligiən otəfəmäh, kəni motəhtul əskasik, mətəu-inu otəsuvəhiən İərməniğ otitəlig=pa min.

⁹ Piak min mine nəuvinik min. Sotəghati-əghatiən uə nəni rahian itəmah min məmə nikitəmah təsəgiəniən o natimnati min nəuvein. Nəmə nautol lanu lan, Uhgın otakil nəghatiən o rəhatəmah nolian tərəh min. !Rəueiu əha in tətəhtul maru, kəni otəsuvəhiən tuva mol!

¹⁰ Piak min mine nəuvinik min. Nikitəmah tətəhti-to iəni min aupən nətəm kəməutəni pətigəm nəghatiən min e nərgi İərməniğ. Rəhalah nəmiəğəhiən tətəğəhun itah məmə rəhatah nətəligiən otəkeikei məfəmäh e nian nərahian tətəva. ¹¹ Kəni nəkotəhrun inu, kətəni məmə nətəmini nətəm kəutəhtul iəkis e nian nərahian tətəva, ilah kautatig e nəuviriən pəhriən. Nəmotətəu nanusiən rəha Job məmə təməhtul əskasik e nian iəkis min, kəni motəhrun nəlpəkəuiən təuvir rəha İərməniğ o Job, kəni uərisig e nian tepət rəha nərahian, İərməniğ təmol təuvir agin kəm in. Kəni tol lanəha, sotaluiən məmə niki İərməniğ təməri məriaueh e nasəkəhruiniən itah, kəni nikin tepət o tah.

¹² Piak min mine nəuvinik min. Nati u in nati keikei, məmə nəsotosiən nonauvil. Sotosiən nonauvil e negəu e neai, uə nəhue niftəni, uə nati kəti min. Nian rəfin, otəni əmə nıpəhriəniən. Nian itəmah kəti otəni məmə, “Əuəh,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol nıpəhriəniən. Kəni nian itəmah kəti otəni məmə, “Kəpə,” kəni rəhan nəghatiən otəkeikei mol nıpəhriəniən. Nəmə iətəmi kəti təsoliən lanəha, kəni Uhgın otələhu=pən nəghatiən rəha nalpinian kəm in.

Nəfakiən iətəm nəuan əha ikin

¹³ Nəmə itəmah kəti tətətig e nərahian, təuvir məmə otəghati kəm Uhgın e nəfakiən. Nəmə itəmah kəti nikin tagiən, təuvir məmə otəni nəpuən min rəha nəni-viviən. ¹⁴ Nəmə iətəmi kəti tatimis, təuvir məmə otəuin e eldə min rəha nıməfaki məmə okəhuva motəfaki lan, kəni motol=pən oiel e nərgi İərməniğ. ¹⁵ Kəni nian ilah kəutəhatətə məmə Uhgın otol vivi iətəmi əha, kəni motəfaki lan, rəhalah nəfakiən in suaru məmə İərməniğ otol məmə iətəm tatimis otətəu təuvir min. Kəni nəmə in təmol təfagə tərəh kəti iətəm tatiuvi=pa nımisiən, kəni Uhgın otəfəl rəhan təfagə tərəh. ¹⁶ Tol lanəha, təuvir məmə nəkotəni pətigəm rəhatəmah nolian tərəh min kəm təmah min, kəni motəfaki o təmah min pəh motəmiəğəh. İətəmini kəti iətəm təhruahru, rəhan nəfakiən in təsanən, kəni təuə e nəuan.

¹⁷ Inu təhmen e Elaijə u aupən. In iətəmini kəti təhmen əmə e tah. Kəni in təməfaki pık məmə otəsəfuvien, kəni nuhuən təməsəfuvien mos nu kışil mine məuiğ sikis. ¹⁸ Kəni təməfaki min, kəni Uhgın təmahli=pa nuhuən tuva min, kəni nasumiən rəfin, nauəniən təmatig min e lah.

Iuvipa min nətəmini kəməhuvən isəu e rəhalah nəhatətəian

¹⁹ Piak min mine nəuvinik min. Nəmə itəmah kəti tatekəu mətəpəh suaru rəha nıpəhriəniən, kəni nəmə iətəmi kəti min tatiuvi=pa min, ²⁰ təuvir məmə nəkotəhrun nati u məmə, iətəmini u iətəm otol iol təfagə otitəlig=pa min e suaru rəha nıpəhriəniən, in

otosmiəgəh iol təfagə u e nımisiən, kəni tol suaru məmə Uhgin otafəl rəkis təfagə tərəh
mın tepət rəha iətəmi kəha.

1 Pitə

Nauəuə iətam Pitə təmaupən mətəi

Nəghatən əkuəkır rəha nauəuə u 1 Pitə

?Pəh tāmətəi nauəuə u? Pitə tāmətəi nauəuə u.

?Tāmətəi tatuvən kəm pəh? Tāmətəi nauəuə u tatuvən kəm nətəmimi rəha Uhgin nətəm kəutatig ikin pisin pisin min e profens min rəha Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esiə, mine Pitiniə (1Pitə 1:1). Rəueiu kətəni nərgin nitəni min əha məmə Teki.

?Natigian təhro lan nian tāmətəi? E nian əha, iətəmi asoli rəha Rom, nərgin u Niro, tāmərəkın pik niməfaki. Təməh nəfaki min nəuvein kohmis, kəni moh nəuvein. Otəsuvəhiən toh Pitə.

?Tāmətəi nauəuə u o nak? Pitə tolkeikei məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min nətəm kəutatig e nərahien. In tolkeikei məmə okotəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəien kəni mautol nati kəti iətəm təuvir, nati əpnəpin nərahien tətuvə.

Pitə tāməni təuvir kəm lah

¹ İəu Pitə, iəu aposil kəti rəha İesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəmi rəha Uhgin nətəm nəutatig ikin min rəfin e profens min u Pontəs, mine Kəlesia, mine Kapətosia, mine Esiə, mine Pitiniə. Uhgin təmitəpin rəkis itəmah, kəni imatəmah ikin səniəmə nəhue niftəni u, itəmah napispis min əmə u ikinu. ² Tatə Uhgin təmitəpin itəmah mətəu-inu, aupən aupən agin, təmol rəhan nəlpəkəuiən mələhu, kəni in təməhrun rəkis suaru min rəfin rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah. Kəni Narmın Rəhan tatol itəmah nəutəhtul pisin motasim məmə, nəkotol nəuia İesu Kristo, kəni niran tafəl itəmah e nolien tərəh min rəhatəmah.*

Pəh Uhgin otəfən rəhan nəuvirien mine nəməlinuiən tepət kəm təmah.

Otəni-vivi Uhgin
o nəlpəkəuiən rəhan

³ !Pəh kotəni-vivi Uhgin iətəm in Uhgin mine Tatə rəha İərmənig İesu Kristo rəhatah! E nasəkəhruiən asoli rəhan, in təmol məmə kitah kotair=pən e nəmiəgəhiən vi, kəni məutələhu=pən əskasik rəhatah nətəligian lan. Tətuvə min lanəha mətəu-inu İesu Kristo təməmiəgəh min e rəhan nimisiən. ⁴ Kəni e nəmiəgəhiən vi u, kitah okotos natimnati təuvir min əpəha e negəu e neai iətəm Uhgin təmələhu pisin məmə rəhatah. Kəni nati u ko təsəmnəmitiən, kəni ko təsamikmikiən, kəni ko rəhan nəhagəhəgəhiən təsikəien. ⁵ E nəhatətəien rəhatəmah, nəsanəniən rəha Uhgin tətəhtul pəsik e təmah mətəuarus=pa in otosmiəgəh itəmah, kəni Uhgin otol əpu rəhan nosmiəgəhiən e naunun nian.

⁶ Nikitəmah tətəgian o nati u, nati əpnəpin nəmə nian iəkis pisin pisin min kəhuva pau e rəhatəmah nəmiəgəhiən. Mətəu kəhuva o nian əkuəkır əmə. ⁷ Nian iəkis min əha kəutəhuva məmə okotəgəhun məmə itəmah nəutəhatətə pəhriən. Aien u kol tətəraip-oraip, in nati kəti iətəm nigəm tatus mətəfəl rəkis iətəm tərəh min lan. Kəni nian iəkis min əha kotəhmen e nigəm iətəm tatus rəhatəmah nəhatətəien mətəfəl rəkis iətəm tərəh min lan. Aien u kol, in nati təuvir, mətəu otəpanikə min nian kəti. Mətəu rəhatəmah nəhatətəien, in nati təuvir tapirəkis aien u kol. Kəni e rəhatəmah nəhatətəien, Uhgin otəni-vivi itəmah, məfəri nərgitəmah, məfən nisiaien asoli kəm təmah e nian İesu Kristo otuvə mietigəm=pa lan. ⁸ Nati əpnəpin nəməsoteruh pauien İesu Kristo, mətəu nautolkeikei

* **1:2** Nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, Uhgin “təmorin=pa nira İesu tafəl-afəl itah” u nipətin məmə tətəikuas e təmah e nolien tərəh min. Afin min e nəghatən min u “təmorin=pa niran tafəl-afəl” mine “niran tətəikuas e nətəmimi”: Lev 14:6-7; Sam 51:7; Eks 24:5-8; Hip 9:19; 1Jon 1:7. **1:4** Kol 1:12 **1:5** Jon 10:28; 17:11 **1:6** Jem 1:2; 1Pitə 5:10 **1:7** Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

in. Kəni nati əpnapin nəsothian u rəueiu, mətəu nəutəhatətə lan. Kəni nikitəmah təməri məriaueh e nagiənien iətəm in təuvir pik agin tapirəkis, kəni ko iətəmi kəti təruru nəni ərəfinien nəuvirien rəha nagiənien əha. ⁹ Nikitəmah tətəgion lanəha mətəu-inu itəmah nautos nati u iətəm nəutəhatətə lan, u məmə Uhgın otosmiəgəh rəhatəmah nəmiəgəhien.

¹⁰ Suaru rəha Uhgın o nosmiəgəhien nətəmimi lan, in nati kəti iətəm iəni min aupən kəmotolkeikei pik məmə okotəhrun tuvən təhmin min, kəni tol lanəha kəmotafin motəsal vivi e nəghatien min lan. Kəni ilah kəməutəghati e nəuvirien u iətəm otuva o təmah.

¹¹ Narmin rəha Kristo təmətatig ilah min, kəni mətəghati kəm lah, kəni aupən ikin mətəni pətigəm nəhməien iətəm otuva e nəmiəgəhien rəha Iesu, kəni uərisig lan e nəsanəniən asoli rəhan. Mətəu iəni min kəmotalkut o nəhrunien suaru iətəm natimnati min əha okəhuva lan, mine rəhalah nian əhruahru. ¹² Uhgın təmol əpu kəm iəni min aupən məmə, nəghatien min iətəm ilah kəmotəni, kəməsotəghatien e nian iətəm ilah kəmotatig lan, mətəu kəmotəghati əmə e nian rəhatah. Kəni rəueiu, nətəmimi kinotəni pətigəm nəghatien rəha nanusien təuvir kəm təmah e nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgın iətəm tatsipən e negəu e neai. Kəni natimnati min u kotəuvir agin məmə nagelo min, ilah min kotolkeikei məmə okoteruh kəni motəhrun natimnati min rəha nosmiəgəhien e Kristo iətəm kəməhuva.

Nolian rəha nəmiəgəhien iətəm təhruahru

¹³ Tol lanəha, nəkotəkeikei motol rəhatəmah nətəligien təhtul maru o nolian uək, kəni motəgətun vivi rəhatəmah nətəligien. Otələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien e nəuvirien iətəm Uhgın otəfinə kəm təmah nian Iesu Kristo otuva min. ¹⁴ Otol nəuia Uhgın təhmen=pən əmə məmə kəlkələh min nətəm kotəuvir kautol nəuia tatə min. Aupən rəkis, itəmah nəməsotəhrunien niphərianien rəha Uhgın, kəni nəmautol nolian tərəh min iətəm nikitəmah əmə tolkeikei. Mətəu rəueiu, soteğəhanien e nətəligien min əha okotiuvi rəkis min itəmah. ¹⁵ Uhgın u iətəm təmauin e təmah, in tasim məhruahru. Kəni ko itəmah min, onəkotəkeikei motasim motəhruahru e natimnati rəfin iətəm nautol. ¹⁶ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə, “Nəkotəkeikei motasim motəhruahru mətəu-inu İəu iəkəsim məhruahru.”

¹⁷ Itəmah nəkotətapuəh e nasiruiən o Uhgın u təhmen məmə in rəhatəmah Tatə, mətəu nəsotaluiən məmə Uhgın tətəkil nolian min rəha nətəmimi rəfin, kəni in tatol əmə e nolian iətəm təhmen-əhmen əmə. Tol lanəha, nəsotaluiən məmə itəmah iapispis min əmə e nəhue niftəni u. Sotohtəu-pəniən nolian min rəhan. Mətəu nian nəutəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, onəkotəgin motisai Uhgın e nolian təuvir min rəhatəmah. ¹⁸ Nəkotəkeikei motol lanəha mətəu-inu itəmah nəmotəhrun rəkis nati keikei iətəm Uhgın təmətəou rəkis itəmah lan. Otətəlig-to e nolian rəha nəmiəgəhien rəhatəmah aupən iətəm niphətin tikə u təmsipən o tipitəmah min. Mətəu Uhgın təmitis rəkis itəmah e nolian tərəh kəha. Kəni Uhgın təməsosiən nəhmti nəmiəgəhien rəhatəmah e nati kəti rəha nəhue niftəni iətəm otəpanikə, təhmen e silfə mine aiən u kol tətəraip-oraip, ¹⁹ mətəu in təmos nəhmti təmah e nira Kristo iətəm in nati keikei təuvir pik agin. Kristo in təhmen e nəti sipsip təuvir iətəm nimisiən uə nərahien tikə agin lan.†

²⁰ Aupən aupən agin, nian Uhgın təməsol əhanəhien nəhue niftəni u, təmitəpin rəkis Kristo məmə otol uək əha. Mətəu rəueiu iuəkir o naunun nian, Uhgın təmol əpu in, məmə otuva masiru e təmah. ²¹ Kəni e natimnati min əha Iesu təmol, itəmah nəkotəhatətə e Uhgın, iətəm təmosmiəgəh Iesu Kristo e nimisiən, kəni məfəri in məfən nəsanəniən iətəm təhəgəhag mine nisaiən kəm in. Kəni tol lanəha, nəkotəhatətə e Uhgın, kəni mautələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligien lan.

1:8 Jon 20:29; 2Kor 5:7 **1:10** Mat 13:16-17 **1:11** Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27 **1:14** Rom 12:2; Efəs 2:3; 4:17-18 **1:16** Lev 11:44,45; 19:2; 20:7 **1:17** Rom 2:11; Nəh 2:23 † **1:19** E nian rəha Oltestimin, nətəmimi kəmautol sakrifais kəm Uhgın o təfəgə tərəh min e nəti sipsip min iətəm nərahien tikə e lah. Afın e Eks 12:5. **1:19** Uək 20:28; Hip 9:12-14 **1:20** 2Tim 1:9-10 **1:21** Jon 14:6; Rom 5:1-2

²² Nəmotəikuas e rəhatəmah nəmiəgəhiən tinuva minivi min rəkis mətəu-inu nəmotətəu=pən nəghatən rəha niphəriənən. Kəni o natimnati min u, nəkotos nolkeikeiən pəhriən tətəu o təmah min nəuvein. Kəni tol lanəha, otolkeikei pik itəmah min e nikin pəhriən. ²³ Otol lanəha mətəu-inu, nəmotair vi rəkis min, kəni nəmiəgəhiən vi rəhatəmah təmsisipənən o nətəmimi nətəm ilah rəfin okəpanohmis. Mətəu nəmiəgəhiən vi u rəhatəmah in otətatig naunun tikə, mətəu-inu təmsipən e nəghatən kəti iətəm tətəmiəgəh mətətatig naunun tikə, inu nəghatən rəha Uhgīn. ²⁴ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Nətəmimi rəfin kotəhmen e nimali nimanuvehli,
kəni nəuviriən rəfin rəhalah təhmen əmə e nəuginigi əpəha e nikinati.

Nimanuvehli əha tətəukei, kəni nəuginigi min kəutəmei,

²⁵ mətəu nəghatən rəha İərmənig tətətatig itulin naunun tikə.”

Kəni inu nəghatən rəha nanusiən təuvir iətəm nətəmimi kəmotəni pətigəm rəkis kəm təmah.

2

¹ Mətəu-inu o nəghatən min əha, otəraki e noliən min u kohiet rəkis e rəhatəmah nəmiəgəhiən: noliən rəfin rəha nəməkiən e nətəmimi kəni matol nərahien kəm lah; noliən rəfin rəha neiuəiən; noliən rəha nətəm kəutəni pik nati, mətəu kəsotoliən; noliən rəha netetien; noliən rəfin rəha nəni rahien nətəmimi. ²⁻³ Itəmah nəmotəhrun rəkis məmə İərmənig təmol təuvir kəm təmah. Təhmen=pən məmə nəmotun askəuvin nəua nig iətəm tətəhiən. Kəni rəueiu nəkotəkeikei məhuva motəhmen e iəpəou mətətatig min u kəutasək o nəmahien. Itəmah nəkotəkeikei motolkeikei pik nauəniən mine nəmnimien iətəm təhruahru məuvir məmə nəkotaugin nikitəmah lan. Kəni natimnati min əha okotol nəkotepət e rəhatəmah nəmiəgəhiən iətəm Uhgīn təmosmiəgəh itəmah lan.

Kəpiel miəgəh e Nimə Rəha Uhgīn

⁴ Uhgīn tolkeikei məmə otuvləkin rəhan kəti nimə e tah nətəmimi. Kəni təmitəpin Kəpiel kəti iətəm nətəmimi kəmotəpəh, mətəu in kəpiel keikei tətəmiəgəh məmə Uhgīn otətuəuin nimə lan. Kəni nian nəkəhuva o kəpiel u Kristo e suaru rəha nəhatətəiən, ⁵ itəmah min, nəkotəhmen e kəpiel miəgəh min iətəm Narmin Rəha Uhgīn tatos itəmah matuvləkin Nimə lan Rəha Uhgīn. Kəni itəmah pris asim min, nətəm nautəfən sakrifais min kəm Uhgīn iətəm nikin tətəgiən ohni mətəu-inu o natimnati iətəm İesu Kristo təmol.

⁶ Təhmen=pən e Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni lanu məmə,

“Oteruh-to. İətləhu kəpiel əpəha Jerusiləm,*
inu kəpiel keikei pik ağin iətəm iəu iəmitəpin,
kəpiel u in rəha nətuəuinien nimə,
kəni iətəmimi iətəm otəhatətə lan,
in otəsaulisən.”

⁷ Kəpiel u in nati keikei o təmah nətəm nəutəhatətə lan. Mətəu o nətəmimi min nətəm kəsotəhatətəiən lan, kəpiel u in təhmen=pən e nəghatən u e Nauəuə Rəha Uhgīn iətəm tətəni məmə,

“Kəpiel u iətəm nətəmimi rəha nuvləkinien nimə kəmotəraki lan,
mətəu Uhgīn təmol tuva kəpiel rəha nətuəuinien nimə,”

⁸ kəni Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Kəpiel u tatol nətəmimi kəutələs pikien,
kəni in kəpiel iətəm tatol məmə nətəmimi kəutəpitətəl lan mautəmei.”

1:22 Jon 13:34; Rom 12:10 **1:25** Aes 40:6-8 **2:1** Efəs 4:22; Jem 1:21 **2:2-3** Sam 34:8 **2:5** Rom 12:1; Efəs 2:21-22; Nəh 1:6 * **2:6** Nəghatən Kris əhruahru tətəni məmə, “Saion,” nərgin kəti min rəha Jerusiləm. **2:6** Aes 28:16; Efəs 2:20 **2:7** Sam 118:22 **2:8** Aes 8:14

İlah kəutələs pikin kəpiel u mətəu-inu kautəhti nəuia nəghatən, kəni inu nəlpəkəuiən iətəm Uhgın təmol o lah.

⁹ Mətəu Uhgın tinitəpin rəkis itəmah məmə rəhan min, kəni itəmah pris min rəha Kig, kəni itəmah nətəmi asim min nətəm Uhgın tətarmənig e təmah, kəni itəmah nəuaniləuis min kəti iətəm Uhgın təmaskəlim məni məmə rəhan. In təmol itəmah lanəha məmə nəkotəhrun nəni pətigəmian nəni-vivian iətəm tətəfəri in o rəhan nəuvirən mine natim-nati iətəm in təmol. In təmauin rəkis e təmah məmə onəkohiet e napinəpuian məmə nəkəhuvən e nəhagəhagian təuvir rəhan. ¹⁰ Aupən rəkis, itəmah nətəmini əpnəpin min əmə, mətəu rəueiu, itəmah nəuaniləuis min rəha Uhgın. Aupən ikin, nəməsotəhrunian nasəkəhrunian rəha Uhgın, mətəu rəueiu, nəkotəhrun nasəkəhrunian rəha Uhgın.

¹¹ Rəhak min nətəmini, nikitəmah otəkeikei mətəhti məmə nəhue niftəni u səniəmə imatah əhruahru ikin. Kitah kotəhmen e iapispis min mine Nanihluə† min ikinu. Tol lanəha, iətəni əskasik kəm təmah məmə nəkotəhtul əskasik isəu o noliən tərəh min iətəm nətəligian rəhatəmah tolkeikei. Nətəligian min əha, ilah tikimər min rəhatəmah kəni kəutəluagin e nikitəmah. ¹² Nian rəfin kitah kəutatig e nəlugin e nətəmini nətəm rəhalah nəhatətəian tikə. Kəni nəmiəghian rəhatəmah in otəkeikei məhruahru vivi agin məmə nati əpnəpin ilah okotətu=pinə nəghatən tərəh e təmah, mətəu okoteruh noliən təuvir min rəhatəmah, kəni ilah okotəfən nisaiən kəm Uhgın e nian in otuva min makil nətəmini lan.

Nisiaian nətəmi asoli

¹³ Kitah nətəmini rəha İərmənig, kəni kotalkeikei məmə okotisiai nərgin. Tol lanəha, nəkotol nəuia nətəmi asoli min rəfin nətəm nətəmini kəutəfəri ilah məmə okotarmənig. İəğhati e nətəmi asoli təhmen e kig, iətəm in iətəmi asoli agin, ¹⁴ uə təhmen e rəhan nətəmi asoli min iətəm tətəhli pətigəm ilah o noliən rəhan uək. İlah okəhuvən motələhu nalpinian kəm nətəmini nətəm kəutəhti lou rəhalah, kəni məutəni-vivi nətəm kautol noliən təuvir. ¹⁵ Nautol lanəha mətəu-inu Uhgın tolkeikei məmə rəhatəmah noliən təuvir min okotəniəhu nəghatən alməli min rəha nətəmini min u rəhalah nəhrunian tikə kəni tətəni rah itəmah.‡ ¹⁶ Itəmah səniəmə slef min rəha təfagə tərəh min, mətəu-inu Uhgın təmitis rəkis itəmah. Tol lanəha, otətu=pən noliən rəha iətəmi kəti lanəha. Mətəu sotəniən məmə, “Uhgın təmitis rəkis iəu, kəni tol lanəha, iəkəhrun noliən nati nak iətəm iəkölkeikei, nati əpnəpin in təfagə tərəh.” Kəpə. Itəmah slef min rəha Uhgın, kəni tol lanəha, otətu=pən noliən min iətəm kotəhruahru. ¹⁷ Otəfən nisaiən iətəm təhruahru kəm nətəmini rəfin. Otolkeikei nəfaki min, inu nətəmini min rəha Uhgın, kəni onəkotəgin motisiai Uhgın, kəni otisiai kig.

¹⁸ Itəmah slef min, onəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah nətəmi asoli min, kəni motəfən nisaiən kəm lah. Nəkotol lanəha kəm lah rəfin, nətəm kautol timətig kəni motəuvir o təmah, mine nətəmi min u kautol noliən əskasik min kəm təmah. ¹⁹ Nəmə təhro nautol əmə nati əhruahru min əmə, mətəu rəhatəmah nətəmi asoli min kautol tərəh e təmah kəni nəutətəu tərəh lan. Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nəutos əmə nian iəkis min əha kəutəhuva mautohmis əmə e nikitəmah mətəu-inu nəutəsə=pən əmə o Uhgın. ²⁰ Mətəu kəsəniən məmə itəmah nətəm nəkotəuvir nəmə nautol noliən tərəh kəti, kəni nətəmi asoli kautoh itəmah ohni, kəni nəsotəiuiən motəgin. Nalpinian u, in rəhatəmah aru əmə. Mətəu Uhgın otəni-vivi itəmah nəmə nautos nəhməian mətəu-inu nautol nati təuvir əmə, kəni məsotəgimian. ²¹ Uhgın təmauin e təmah məmə nautol noliən təuvir u, mətəu-inu Kristo təmos nəhməian o təmah. In təmaupən məgəgun noliən əhruahru əha məmə itəmah nəkotohtəu=pən əmə nime i nəhlkin. ²² Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,

2:9 Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Uək 26:18; Efəs 5:8 † 2:11 Nanihluə, İanihluə — Afın-to e tiksınəri. 2:11 Kəl 5:17,24
2:12 Mat 5:16 2:13 Tait 3:1 ‡ 2:15 E nian rəha Pitə, nətəmini nəuvein kəmotəməki nətəm kəutəfəki motətu=pən
nəghatən min e lah məmə ilah kəmautol nati pisin pisin min iətəm kəməutatgəhli e lou. 2:15 1Pitə 3:16 2:17
Rom 12:10 2:18 Efəs 6:5 2:20 1Pitə 3:14,17 2:21 Mat 16:24; Jon 13:15

“In təməsolian təfagə tərəh kəti,
kəni in təməsəniən nəghatien eiua min nian kəti mine.”

²³ Nian nətəmini kəmotəghati rah lan, mətəu in təməsəhian ilah. Nian in təmətəu nahməian e nipətin, mətəu in təməsəniən məmə in otalpin nıtai nərahian. Mətəu in təmələhu=pən natimnati rəfin e nəhlmi Uhgın iətəm nian rəfin rəhan nakilian in təhruahru əmə. ²⁴ Nian Iesu təməhku e nigi kəməluau, kəni təmos nalpiniən rəha təfagə tərəh min rəfin rəhatah e nipətin. In təmimis məmə təfagə tərəh min okohmis e nəmiəghian rəhatah, kəni kitah okotəmiəgh məmə okotohtəu=pən suaru rəha nəhruahruian. Təmosmiəgh itah e nahməian rəha nıməgim e nipətin. ²⁵ Aupən, itəmah nəkotəhmen e sipsip min iətəm kəmotəluai. Mətəu rəueiu, nəmotəuhlin itəmah məhuva o iətəm Tateh Vivi Sipsip, inu iətəm Tateh Vivi nəmiəghian rəhatəmah.

3

Nolian təuvir rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

¹ Kəni e nolian əhmen əmə rəha nisiaian İərmənig, itəmah nipətan nəkotəkeikei motol nəuia rəhatəmah min nəman mətəu-inu o nati u. Nəmə ilah kəsotəhatətəian e nəghatien rəha Uhgın, kəni rəhatəmah nolian təuvir min əmə okotiuvi=pən rəhalah nətəligian o Uhgın. Nolian təuvir min rəhatəmah kotəhmen, motapirəkis nəmə nəutəghati kəm lah. ² Nian ilah koteruh məmə nolian rəhatəmah in təhruahru vivi, kəni kauteruh nisiaian e nəmiəghian rəhatəmah, inu təhmen əmə məmə otiuvi=pa ilah kəhuva o Uhgın. ³ Pəh malə-malə rəhatəmah in səniəmə rəha nipətitəmah, təhmen e nolian rəha nəlisian nəuanutəmi, uə nuvəniən e natimnati kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip,* uə nuvəniən e napən vi min. ⁴ Mətəu otol malə-malə e nikitəmah iətəm nəuvirian rəhan ko təsikəian. Malə-malə u tol lanu, in nolian əpəou əmə, mine nolian mətig nəməlinuiən əha ikin. Nolian əha in nolian keikei kotəuvir e nəhmti Uhgın. ⁵ Inu nolian rəha nipətan nəfaki min aupən nətəm kəmotələhu=pən əskasik rəhalah nətəligian e Uhgın. İlah kəmotol nəuia rəhalah min nəman, kəni nolian əha, kəmautol malə-malə e nikitəmah, ⁶ təhmen e Serə iətəm təmol nəuia Epraham, kəni mətauin lan məmə in rəhan iətəmi asoli. Kəni itəmah nenəti Serə nəmə itəmah nautol nolian min iətəm kotəhruahru, kəni məsotəginian.

⁷ Kəni itəmah nəman nətəm nəmotol marit, e nolian əha inəha rəha nisiaian İərmənig, nəkotəkeikei motos neinatigian o neruh vivian rəhatəmah min nipətan e nəmiəghian rəhatəmah mətəu-inu, ilah kəsotosian nəsanəniən təhmen e təmah. Kəni motisiai ilah e rəhatəmah nolian min mətəu-inu ilah min okotos min nati təuvir u, nəmiəghian itulin. Otol lanəha məmə nati kəti otəsasisigian e rəhatəmah nəfakian.

Nəfaki min rəfin

⁸ Naunun nəghatien əha. Itəmah rəfin nəkotəkeikei motol nolian min u: otos nətəligian kətiəh, otəsəkəhruin itəmah min, otolkeikei itəmah min, otol nikitəmah timətig o təmah min, otosiahu rəhatəmah nətəligian. ⁹ Nəmə nətəmini kautol tərəh e təmah, mətəu nəsotalpiniən nıtai nərahian. Nəmə nətəmini kəutəghati rah e təmah, mətəu nəsotalpiniən. Mətəu otəfaki motəni=pən kəm Uhgın məmə in otol təuvir kəm lah. Nəkotol lanəha mətəu-inu Uhgın təmauin e təmah məmə onəkotol nolian əha, pəh onəkotos nəuvirian rəhan. ¹⁰ Nauəuə Rəha Uhgın tətəni məmə,
“İətəmini iətəm tolkeikei nəmiəghian təuvir,
kəni molkeikei məmə otətəu təuvir nian rəfin,
in otəkeikei məsəniən nəghatien tərəh min,
kəni in otəkeikei məsəniən neiuəian.

2:22 Aes 53:9; Jon 8:46; 2Kor 5:21; 1Jon 3:5 **2:23** Aes 53:7; 1Pitə 3:9 **2:24** Aes 53:5-6; Rom 6:11 **2:25** Esik 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hip 13:20-21 **3:1** Efəs 5:22 * **3:3** Nati kətəuan kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, uə iəring, uə ring, uə nəuanati katəlis nəhlmitəmi lan. **3:3** 1Tim 2:9 **3:6** Jen 18:12 **3:7** Efəs 5:25

¹¹ In otəkeikei məuhlin in, miet rəkis e noliən tərəh mın, kəni mol əmə natimnati mın iətəm kotəuvir. In otəkeikei malkut pik məmə otatig ilah nətəmimi rəfin e nəməlinuiən.

¹² In otəkeikei mol lanəha mətəu-inu İərmənig tateh vivi nətəm kotəhruahru, kəni matətəlig vivi e rəhalah nəfakian, mətəu tatol tikimir ilah nətəm kautol təfagə tərəh.”

¹³ ?Nəmə nəkotalkut pik o noliən natimnati mın iətəm kotəuvir, pəh otol nərahian kəm təmah? ¹⁴ Mətəu nəmə nıpəhriənən nautətəu nahməian o noliən əhruahru rəhatəmah, kəni nəutatig e nəuvirien pəhriən. Sotəginian e nərahian iətəm nətəmimi kotəhrun noliən kəm təmah, kəni pəh nikitəmah təsəhti pikian. ¹⁵ Mətəu e nikitəmah, otisiai Kristo məmə in İərmənig. Otəhtul maru e nian rəfin o nuhalpinian nəghatien rəha iətəmimi pəh iətəm tətətapuəh o təmah məmə təhro nəutələhu=pən əskasik rəhatəmah nətəligian e İesu. Mətəu otəghati mətig kəm lah e nisaiən. ¹⁶ Kəni nian rəfin nəkotəkeikei motəhrun e nətəligian rəhatəmah məmə rəhatəmah noliən in təhruahru əmə. Kəni nəmə nətəmimi kotəghati rah e noliən təuvir mın rəhatəmah mətəu-inu itəmah rəha Kristo, ilah okotaulis e nəghatien tərəh mın rəhalah.

¹⁷ Nian nautol noliən təuvir mın, mətəu nautos nahməian lan, kəni nahməian u, in nati təuvir nəmə nahməian u in nətəligian rəha Uhgın. Mətəu nəmə nautol noliən tərəh mın, in nati tərəh, nati əpnəpin məmə nautos nahməian lan. ¹⁸ Tol lanəha mətəu-inu, Kristo təmimis o təfagə tərəh mın, təmimis nian kətiəh əmə tinəhmen, ko təsimis minian nian kəti. In iətəmi in təhruahru agin, mətəu təmimis o nətəm kəsotəhruahruian məmə otos itəmah muvən kəm Uhgın. Kəmotuhamu in kəni nıpətin timis, mətəu Uhgın təmol məmə in təmiəgəh mın e nimisian, e nəmiəgəhian kəti rəha negəu e neai. ¹⁹ Kəni e nəmiəgəhian əha, təmuvən məni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm narmi nətəm kəmoəhmis u kəutatig e kaləpus,† ²⁰ ilah u kəmutəhti nəuia Uhgın aupən aupən agin nian Uhgın təmatos rəhan nətəligian əfəməh mətəhtahnin ilah e nian suah u Noa təmatuvləkin negəu. E nian əha rəha nəhu asoli, Uhgın təmosmiəgəh nətəmimi eit əmə nətəm ilah kəmutatig e negəu nian negəu təmuvən=pən e nəhu. ²¹ Kəni nəhu əha, in narmi noliən bəptais iətəm tatosmiəgəh itəmah mın rəueiu. Noliən bəptais u, nıpətin səniəmə tətəfəl rəkis nəmit e nıpəti iətəmimi, mətəu in təhmen məmə nəkotətapuəh o Uhgın məmə in otəfa kəm təmah nəhrunian məmə rəhatah təfagə tərəh mın təmikə. Kəni nəsanənian asoli iətəm Uhgın təmol İesu Kristo təmiəgəh mın e nimisian lan, in nəsanənian iətəm tatosmiəgəh itəmah e noliən bəptais. ²² Kəni İesu Kristo tinuvən rəkis əpəha e negəu e neai, kəni mətətig e nıkali Uhgın maru, ikin nisaiən tətətig ikin, mine nəsanənian, mine nepətian. Kəni Uhgın təmol məmə nagelo mın, mine natimnati rəfin iətəm kautos nepətian mine nəsanənian, ilah rəfin kəutatig ahgəl narmənigian rəha İesu.

4

Suaru rəha noliən nəuia Uhgın

¹ Tol lanəha natimnati mın əha, itəmah onəkotəkeikei motos nətəligian rəha Kristo kəni mautəhtul maru o nətəuian nahməian e nıpətitəmah, mətəu-inu in təmətəu nahməian asoli e nıpətin. Nautol lanəha mətəu-inu nəmə itəmah ninotətəu tərəh e nıpətitəmah,

3:12 Sam 34:12-16 **3:14** Aes 8:12-13; Mat 5:10; 1Pitə 2:20; 4:14 **3:16** 1Pitə 2:12 † **3:19** Nətəmimi nətəm kotəhrun vivi Baebol, kəutəni məmə suaru keiu o nəhrunian fes 19 u. Suaru 1: Aupən suah u Noa təmətəni pətigəm nəghatien rəha Uhgın kəm nətəmimi. Nian in təmətəni pətigəm nəghatien təhmen lanu, təhmen əmə məmə ilau İesu kəmutuan. Kəni nəghatien rəha Noa in təhmen əmə e nəghatien rəha İesu. Mətəu nətəmimi e nian əha kəmotəuhlin=pən nəmtəhlah e nəghatien rəhan, kəni rəueiu əha ilah kəutəməhli e kaləpus. Suaru 2: Kəmotətu-pəri İesu e nigi kəməluau e Fraide. Kəni e Sarere, nian nıpətin təmətəməhli əhanəh e nıpəg, mətəu narmın rəhan təmuvən meruh nətəmimi mın u ilah kəutəməhli e kaləpus u fes 19 tətəni. Kəni məghati kəm lah. In təmuvən məmə tənı=pən kəm lah məmə in təmol win e rəhan uək. Mətəu in təməsegəhanian e lah məmə okotəuhlin rəhalah nətəligian kəni mətəhatə lan, mətəu ilah kəmotəmkarəpən rəkis. **3:20** Jen 6–7

nati əpnapin nautol noliən təuvir min, kəni tətəgətun məmə ninotəpəh noliən rəha təfagə tərəh. ² Tol lanəha, nian itəmah nəutatig e nəhue niftəni u, nəsohtəu-pəniən suaru rəha noliən natimnati tərəh min iətəm tətətig e rəhatəmah nətəligiən, mətəu onəkotohtəu=pən suaru rəha noliən nəuia Uhgın. ³ Nəmotərəkin rəkis nian tepət o nitəu-pəniən noliən min rəha nətəmimi min u kəsotəniən nipehriənən e Uhgın. Aupən, itəmah nəmutit əpnapin nipətan; kəni nətəligiən rəhatəmah təmatuvən o natimnati tərəh min; kəni nəməutapis; kəni nəmutol lafet rəha nitəuiən nipətan; kəni nəməutəmnim alikol məutapis məutalməli; kəni nəməutəfaki kəm narmi nati min iətəm in noliən tərəh agin. ⁴ Nətəmimi min əha kəsotəniən nipehriənən e Uhgın, narmilah təmiuvig mətəu-inu itəmah nəmotəpəh nitəu-pəniən ilah məhuvən motəmnim e təfagə tərəh rəhalah iətəm təhmen e naruah asoli iətəm tətəiu. Kəni ilah kəutəni rah pik itəmah ohni.

⁵ Mətəu ilah okotəkeikei motəni pətigəm natimnati min rəfin e nəmiəgəhiən rəhalah kəm Uhgın iətəm in tətəhtul maru məmə otakil məni nəghatiən rəha nalpinən rəha nətəm kəmoħmis, mine nətəm kəutəmiəgəh. ⁶ Tol lanəha, nətəmimi min u nətəm kəmoħmis rəkis, ilah kəmotəpəh nanusiən təuvir* məmə nati əpnapin kəmoħmis təhmen e nətəmimi rəfin, mətəu Uhgın təhrun noliən ilah okotəmiəgəh min e narmin, təhmen lan.

⁷ Kitah kəutəhuva iuəkir e nian rəha naunun natimnati rəfin. Tol lanəha, otol rəhatəmah nətəligiən otərman-ərman məmə nəkotəhrun nəghatiən kəm Uhgın e nəfakiən iətəm təsanən. ⁸ Kəni nati keikei in ilis tapirəkis natimnati rəfin məmə, nəkotolkeikei itəmah min e nikitəmah rəfin mətəu-inu e nian nautol lanəha, kəni nian rəfin, nəutəhtul maru o naluiən e noliən tərəh min rəhatəmah. ⁹ Kəni nəkotəkeikei motit itəmah min məhuvən lahuənu min rəhatəmah məmə nəkotəuən itəmah min, kəni motəgətun ikin nətəmimi okotəpili ikin. Kəni məsotoliən məmə nikitəmah təsəgiənən ohni.

¹⁰ Uhgın təməfinə nəsanəniən pisin pisin min kəm təmah kətiəh kətiəh. Təuvir məmə nəkotol uək e nəsanəniən min əha məutasiru e təmah min. Kəni otol uək əha e noliən rəha noluək min nətəm kəutol uək əhruahru rəha Uhgın nian rəfin. Onəkotəuəri nəuviriən rəhan e suaru pisin pisin min iətəm in təməfinə. ¹¹ Tol lanu, nəmə Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nani pətigəmiən, kəni təuvir məmə in otəni pətigəm təhmen əmə məmə rəhan nəghatiən in rəha Uhgın. Nəmə Uhgın təməfən kəm iətəmi kəti nəsanəniən rəha nasiruən, kəni təuvir məmə in otasiru e nətəmimi e nəsanəniən iətəm Uhgın təməfən məmə, e natimnati rəfin, nətəmimi okotəni-vivi Uhgın o nati iətəm Iesu Kristo təmol. Pəh kitah kəutəni pətigəm rəhan nəuviriən mine nəsanəniən əmə lanko matuvən naunun tikə. Əuah.

Nəfaki min okotos nahməiən e nipətilah

¹² İəu min nəuvein nətəm iəkölkeikei pik itəmah, iəkəhrun məmə rəueiu nərahien əskasik tətələs pikin itəmah təhmen e nigəm, kəni nautəpəh nahməiən asoli lan. Mətəu təsəuviriən məmə narmitəmah otiuvig pik o nərahien min əha. Nərahien min əha kəutəhuva o nətəmimi tepət, səniəmə itəmah əmə. ¹³ Mətəu təuvir məmə nikitəmah otətagiən əmə mətəu-inu nəutəpəh nahməiən təhmen=pən əmə e Kristo. Kəni nəmə nautol lanəha, kəni nikitəmah otətagiən pik agin nian in otol əpu rəhan nəhəgəhəgiən asoli rəha nəuviriən mine nəsanəniən rəhan. ¹⁴ Nəmə nətəmimi kəutəni rah itəmah o nərgi Kristo, kəni onəkotətig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian kəutəni rah itəmah o Kristo, inu tətəgətun məmə Narmin Rəha Uhgın iətəm təsanən məhəgəhəg mətatig o təmah. ¹⁵ Tərəh məmə itəmah kəti otol noliən rəha nohamuiən itəmi, uə nakləhiən, uə natgəhliən lou, uə təfagə tərəh əkəku kəti təhmen e nəghati pikien. Nəmə in tatos nalpinən mətəpəh

4:1 Rom 6:2,7 **4:3** Efəs 2:2-3 **4:5** Uək 10:42 * **4:6** Nəmə təhro nəghatiən u, “Nətəmimi min u nətəm kəmoħmis rəkis,” tətəghati e nətəmimi nətəm kəmotəhatəpə e Kristo, kəni uərisig lan kohmis. Uə nəmə təhro tətəghati e nətəmimi nətəm kəmoħmis e nian rəha Noa (eruh-to 3:19). **4:7** 1Pitə 1:13; 5:8; Rom 13:11-12 **4:8** 1Pitə 1:22 **4:11** Rom 12:6-8 **4:13** Uək 5:41; Jem 1:2; 1Pitə 1:6-7 **4:14** 1Pitə 2:20

nahmæian ohni, kəni təhruahru əmə. ¹⁶ Mətəu nəmə itəmah nautos nahmæian mətəu-inu itəmah Kristin min, sotalisian ohni, mətəu nəkotəkeikei motəni-vivi Uhgīn məmə nautos nərgin u Kristin. ¹⁷ Tol lanəha mətəu-inu nian rəha nakilian nətəmini rəha Uhgīn tinətuəuin. !Kəni nəmə nakilian əha tinətuəuin e nətəmini rəha Uhgīn, kəni okəmanəhro e nətəmini min u kəutəhti nanusian təuvir rəha Uhgīn! ¹⁸ Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Nəmə in tiəkis o nətəm kotəhruahru məmə Uhgīn otosmiəgəh ilah, kəni otiekis pik o nətəmini kotərru Uhgīn mautol təfagə tərəh məmə in otosmiəgəh ilah.”

¹⁹ Kəni tol lanəha, nətəmini nətəm kautətəu nahmæian mətəu-inu in nətəligian rəha Uhgīn, təuvir məmə ilah okotələhu=pən nəmiəgəhian rəhalah e nəhlmi Uhgīn iətəm təmol neai min niftəni mine natimnati rəfin, kəni nian rəfin in tatol rəhan nəghatian. Kəni təuvir məmə ilah okautəkeikei mautohtəu=pən min əmə suaru rəha nolian təuvir.

5

Nəghatian tatuvən kəm eldə min mine nətəm aluə

¹ Kəni rəueiu, iəkolkeikei məmə iəkəghati nəuvetin kəm təmah eldə min rəha niməfaki. İəu eldə kəti iəkəhmen e təmah, kəni iəu əhruahru iəmeruh nahmæian rəha Kristo, kəni Uhgīn otəfa kəm tah rəhan nəuvetin nəhagəhagian asoli rəha nepətian mine nəsanənian rəhan, iətəm in otol əpu. ² Inu rəhak nəghatian kəm təmah məmə, otol uək rəha neh vivian nətəmini rəha Uhgīn nətəm kəutatig e nəhlmitəmah, təhmen e iətəmi rəha sipsip iətəm tateh vivi rəhan sipsip min. Kəni otol e nikin agian mətəu-inu nəkotolkeikei məmə nəkotol. Inu nətəligian iətəm Uhgīn tolkeikei. Mətəu təsəuvirian məmə nəkotol nikitəmah təsagianian məmə nəkotol. Kəni sotolian mətəu-inu nikitəmah təhti məmə onəkotos pik mənī lan. Mətəu otol əmə mətəu-inu nikitəmah tətəgian məmə onəkotasiru. ³ Kəni təsəuvirian məmə itəmah nəkəhuva motəhmen e iətəmi asoli iətəm tatol təskasik kəm rəhan noluək min, mətəu itəmah onəkotol nolian iətəm in təhruahru məuvir məmə iəfaki min kotəhrun neruhian kəni motohtəu=pən nolian rəhatəmah. ⁴ İətəmi asoli rəha nətəmi kəutəsal vivi o sipsip min otiet pətigəm=pa min, kəni e nian əha, in otəfinə nətəuian təuvir rəha nisian kəm təmah iətəm ko rəhan nəuvirian təsikəian.

⁵ Kəni e nolian kətiəh əmə, itəmah nətəm aluə, otisiai motol nəuia eldə min rəha niməfaki. Kəni itəmah rəfin agin onəkotosiahu rəhatəmah nətəligian teiuaiu mautisiai itəmah min rəfin. Otol lanəha mətəu-inu Nauəuə Rəha Uhgīn tətəni məmə,

“Uhgīn təsagianian e nətəm kəutəfəri mətəhtipəsig e lah, mətəu tətəfən rəhan nəuvirian kəm nətəm kautosiahu aru ilah.”

⁶ Kəni tol lanəha, otosiahu aru itəmah motatig ahgəl nəhlmi Uhgīn əsanən, məmə in otəfəri itəmah e nian əhruahru rəhan. ⁷ Kəni otos rəfin natimnati min nəutətəlig lan məhuva motələhu=pən kəm Uhgīn mətəu-inu, in tolkeikei itəmah məteh vivi itəmah.

⁸ Otair mauteh vivi mətəu-inu rəhatəmah tikimīr Setən in təhmen=pən e laion kəti iətəm tətəiu oneuən kəni nikin tətərkərik mətəsal e iətəmini məmə otun. ⁹ Otəhtul əskasik e nəhatətəian rəhatəmah nian Setən tətəuə o təmah, mətəu-inu itəmah nəfaki min nəuvein əpəha ikin min rəfin e nəhue niftəni, kautos əmə nahmæian əhmen əmə.

¹⁰ Mətəu uərisig lan nəmotətəu rəkis nahmæian e nian əkuəkīr əmə, kəni Uhgīn otol nəkotətəu təuvir min e rəhatəmah nəmiəgəhian, kəni mol nəkotəsanən e rəhatəmah nəhatətəian, motəhtul əskasik, kəni nati kəti otəsiuvi rəkisian itəmah. Nəuvirian min rəfin tatsipən əmə o Uhgīn, kəni in təmauin e təmah nəkəhuva e Kristo məmə nəkəhuvən e nəhagəhagian asoli rəha nəuvirian rəhan, mine rəhan nəsanənian iətəm tətətig itulin.

¹¹ Pəh kotəni pətigəm nəsanənian rəha narməniəgian rəhan, tatuvən əmə lanko naunun tikə. Əuəh.

Naunun nəghatiən

¹² Sailəs* itimlau min, təmasiru e nauəuə u, kəni iateh məmə in piak təuvir kəti, kəni rəhak nıpəhriənən tətətig lan. İətətei nauəuə əkuəkır u kəm təmah məmə iəkəfəri rəhatəmah nətəligiən, kəni iatəni pətigəm məmə natimnati iətəm iəmətei rəkis, kəutəghati e nəuviriən pəhriən rəha Uhgın. Otəhtul əskasik lan. ¹³ Piatəmah min mine nəuviniətəmah min e niməfaki u ikinu Rom kəutəni təuvir kəm təmah.† Uhgın təmitəpin itəmah min ilah. Kəni nətik u Mak, in min tətəni təuvir kəm təmah. ¹⁴ Otəni təuvir kəm təmah min təhmen məmə itəmah kətiəh əmə e Krısto.

Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəməlinuiən kəm təmah rəfin u nətəmimi rəha Krısto.

* **5:12** Nəghatiən Kris tətəni nərgin u məmə, “Silfanus” iətəm in nərgin əkuəkır u “Sailəs.” **5:12** Uək 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13** Nəghatiən Kris əhruahru tətəni məmə, “Pətan iətəm tətətig Papilon,” mətəu nıpətin məmə “niməfaki əpəha Rom.” E nian rəha Oltestimin, Papilon in taun asoli kəti iətəm nepətiən mine nəsanəniən rəfin rəha nəhue niftəni tətətig lan, kəni nətəmimi ikin kəutol tikimır kəm nətəmimi min rəha Uhgın. Kəni təhmen=pən əmə e nian rəha Pitə, Rom tətərməniğ e lahuənu min rəfin mətəməki e nətəm kəutəfaki kəm Uhgın. **5:13** Uək 12:2; 2Tim 4:11

2 Pitə

Nauəuə iətam tatol keiu lan iətam Pitə tāmətei Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u 2 Pitə

?Pəh tāmətei nauəuə u? Pitə tāmətei nauəuə u.

?Tāmətei tatuvən kəm pəh? Tāmətei tatuvən kəm nətəmimi rəha niməfaki ikin min rəfin.

?Natigien təhro lanu nian tāmətei? Pitə təhrun məmə otəsuvəhian timis, kəni molkeikei məmə otəfən rəhan naunun nəghatien kəm niməfaki.

?Tāmətei nauəuə u o nak? Tolkeikei məmə otəhgi-pəri kəni mägəgun nətəmimi rəha niməfaki məmə nəgəgun eiua min okəhuva e nəlugin e lah. Mətau niməfaki otəkeikei matəhtul əskasik mətətau=pən əmə nəgəgunian iətam təhruahru. Kəni molkeikei məmə nəhatətəian rəhalah e Iesu otəkeikei muva məskasik, kəni nəhrunian rəhalah e Iesu otəkeikei meviə.

*Pitə tāməni təuvir kəm lah
(Jut 4-13)*

¹ İəu Saimon Pitə, iəu slef mine aposil rəha Iesu Kristo. İətəni təuvir kəm təmah nətəm nəmos nəhatətəian iətam in təuvir təhmen e rəhatimah. Nəmos nəhatətəian əha e suaru rəha Iesu Kristo iətam təhruahru. In rəhatah Uhgın mine İosmiəgəh.

² Pəh Uhgın otəfinə rəhan nəuvirien mine nəməlinuian tapirəkis agin kəm təmah nian rəhatəmah nəhrunian rəha Uhgın mine Iesu rəhatah İərmənig təteviə matepət.

Uhgın təmauin e lah məmə rəhan min nətəmimi

³ E nəsanəian rəha Uhgın, təməfa kəm tah natimnati rəfin iətam okotəkeikei motos məmə kitah kautos nəmiəgəhian, kəni məmə kəutaliuək e suaru əhruahru iətam Uhgın tolkeikei. Tətəfa e nəhrunian rəhatah ohni. In təmauin e tah e rəhan aru əmə nəsanəian mine nəuvirien. ⁴ Kəni e nəsanəian mine nəuvirien rəhan, in təməfa rəhan nəniəskasikien min iətam iahgin kəni məuvir pik. Təməfa lanəha məmə e nəniəskasikien min əha, nəkotəhrun nuvaian motol kətiəh e noliən rəha Uhgın, kəni motagim rəkis e nərahian rəha nəhue niftəni iətam təmsipən e nolkeikeian tərəh min e niki nətəmimi.

⁵ Kəni tol lanəha, nəkotəkeikei motalkut pik məmə noliən rəhatəmah otuva məuvir agin. Rəhatəmah nəhatətəian əha ikin, kəni nəkotəkeikei motol min noliən min u: otol təuvir kəm nətəmimi, kəni otos nəhrunian, ⁶ oteh vivi rəhatəmah nətəligian min, kəni otəhtul əskasik e Uhgın nian nərahian tətuva, kəni otəfən rəhatəmah nəmiəgəhian rəfin kəm Uhgın kəni motol nəuiən, ⁷ kəni otolkeikei nəfaki min, kəni otolkeikei nətəmimi rəfin. ⁸ Təuvir məmə nəkotol noliən min əha, mətau-inu nian nautol mautol mautol ilah, kəni rəhatəmah nəhrunian e rəhatah İərmənig Iesu Kristo otəuə e nəuan tepət min e nəmiəgəhian rəhatəmah. ⁹ Mətau nəmə iətamimi kəti təsolian natimnati min əha, kəni in təmalu məmə Uhgın təmafəl rəkis noliən tərəh min rəhan aupən, kəni tətəgəgun məmə in təhmen e iətəmi kəti iətam in təruru nəsal-pəniən isəu, uə nəmə təhro nəhmtin təpis.

¹⁰ Tol lanəha piak min mine nəuvirik min, nəkotəkeikei motalkut əskasik məmə nəkotol noliən min əha, kəni ilah okotəgəgun məmə nipehriəian, Uhgın təmitəpin itəmah, kəni mauin e təmah məmə rəhan nətəmimi. Mətau-inu nəmə nəkotol natimnati min əha, kəni ko nəsotəmeian nian kəti, ¹¹ kəni Uhgın nikin otagian məmə oterəh e doə o təmah məmə nəkotəhrun nuvanian ikin iətam Iesu Kristo, rəhatah İərmənig mine İosmiəgəh, in otərmənig itulin ikin.

¹² Tol lanəha, nian rəfin iəkəkeikei mətəni=pinə natimnati min u kəm təmah məmə nikitəmah otəhti min, nati əpnəpin nəkotəhrun ilah, kəni motəhtul tiəkis e nipehriəian iətam nəmos rəkis. ¹³ E nian iətəmiəgəh əhanəh e nəhue niftəni u, niki təhti məmə

təhruahru məmə iəkəni pətigəm min natimnati min əha məmə nikitəmah otəhti min, ¹⁴ mətəu-inu iəkəhrun məmə otəsuvəhiən iəkimis, təhmen məmə rəhatah İərməniğ İesu Krīsto təmol əpu əhruahru kəm iəu. ¹⁵ Kəni iəkəkeikei malkut pik rəueiu məmə onəsotaluiən natimnati min u nian oiəkimis rəkis.

¹⁶ Nian iəmotəni pətigəm kəm təmah məmə İesu Krīsto otuva min e nəsanəniən, iəməsəniən namsu min iətəm iətəmi kəti təmol e rəhan əmə nətəligiən, mətəu itimahal iəmleruh əhruahru e nəhmtitimahal məmə rəhan nəsanəniən min nəhagəhagiən in ilis agin. ¹⁷⁻¹⁸ Itimah İesu əpəha ilis e nitəuət rəha Uhgīn nian Uhgīn Tatə təməfən nisaiəni kəm in, kəni mol in nəhagəhagiən tasiə miet e nīpətin, kəni təmətəu nəuiə Uhgīn u Nəhagəhagiən Asoli təməni kəm in məmə, “Inu nətik iətəm iəkolkeikei, nīkik tagiən pik ohni.” Itimah min iəmhletəu nəuiən əha təmsipən e negəu e neai.

¹⁹ Natimnati min əha təmol itimah iəkotəhrun vivi məmə nəghatiən rəha iəni min aupən in nīpəhriənən. Nəghatiən əha təhmen e lait kəti tətasiə e napinəpuian. Kəni təuvir məmə itəmah min onəkotətəu vivi nəghatiən əha mətəuarus=pən İesu Krīsto otuva min. Kəni İesu Krīsto təhmen e fətukai iətəm tətəri, kəni nian rəhan otuva min lan, təhmen e nəhagəhagiən rəha nianən. Kəni nəhagəhagiən rəhan otasiə e nikitəmah məgətun vivi Uhgīn kəm təmah. ²⁰ Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə nəghatiən rəha iəni min e Nauəuə Rəha Uhgīn, səniəmə nətəligiən mine nəghatiən əmə rəhalah,* ²¹ mətəu-inu nəghatiən rəha iəni min təsisipəniən e nətəligiən rəha nətəmini əmə, mətəu nətəmini kəmotəni pətigəm nəghatiən iətəm təmsipən e Uhgīn nian Narmin Rəhan təmek nīkilah masiru e lah o nəghatiən.

2

Nəgətun eiua min

¹ Mətəu iəni eiua min əha ikin e niki nətəm Isrel aupən, kəni e noliən kətiəh əmə, nəgətun eiua min okəhuva min e nikitəmah. E noliən oneuən, okotəni pətigəm nəgətuniən eiua min iətəm otərəkin rəhatəmah nəhatətəni, kəni tapirəkis nati u, ilah okotəuhlin nəmtahlah e rəhalah iətəmi asoli, nati əpnəpin in təmos nəhmti lah. Kəni otəsuvəhiən, Uhgīn otərəkin ilah e nalpinian iətəm ilah aru əmə kəutiuvī=pa. ² Kəni nətəmini tepət okotohtəu=pən noliən tərəh min rəhalah iətəm tol naulisən. Kəni tol lanəha, nətəmini tepət okotəni rah suaru rəha nīpəhriənən. ³ Kəni mətəu-inu ilah kotolkeikei pik məni, kəni okotos rəhatəmah natimnati e noliən ekəu-ekəu e nəuanagei min iətəm kəmotəpən əmə e nətəligiən aru əmə rəhalah. Nuvəh agin, Uhgīn təməni pətigəm nalpinian rəhalah, kəni otəsuvəhiən in otərəkin ilah.

⁴ Itəmah nəkotəhrun məmə in otol nalpinian əha mətəu-inu nəmoteruh noliən rəhan aupən. Nian nagelo min kəmotol təfagə, Uhgīn təsaskəlim əməiən rəhalah nalpinian, mətəu təmərakī=pən e lah e nīpəg asoli teiuiəu agin, ima nətəm kotərəh, kəni təməlis ilah e sen, kəni kəutatig e napinəpuian mətəuarus=pa in otələhu nəghatiən o nalpinian rəhalah.

⁵ Kəni Uhgīn təməsaskəlim əməiən nalpinian rəha nətəmini aupən nətəm kəməutəhti nəuiən e nian rəha Noa, mətəu təməhamu ilah e naruəh asoli iətəm təmaiū. Mətəu Noa təmətəni pətigəm nəghatiən rəha noliən iətəm təhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni Uhgīn təmosmiəgəh in, mine rəhan nətəmini səpin. ⁶ Kəni Uhgīn təmol nalpinian o nərahian rəha nətəm Sotəm mine Kəmorə, kəni təmuvan taun mil əha e nigəm, kuol nəhmtahu e lau. Inu tətəgətun nati nak iətəm otol kəm nətəmini min u nətəm kəutəhti nəuiən.

⁷ Mətəu in təmosmiəgəh iətəmi u Lot. In iətəmi əhruahru e nəhmti Uhgīn, kəni nīkin tətəhmə o noliən tərəh min iətəm tol naulisən rəha nətəmi min əha ikin əha u kəməutəhti

1:14 Jon 21:18-19; 2Kor 5:1 **1:17-18** Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 **1:19** Nəh 22:19 * **1:20** Suaru kəti min o nəuhlinian nəghatiən Kris e 1:20 tol lanu: “Kəni nati asoli e natimnati min u, nəkotəkeikei motəhrun məmə iətəmi kəti tikə məmə, in pisin əmə otəni nīpəti nəghatiən rəha iəni min iətəm kəmətei e Nauəuə Rəha Uhgīn,” **1:21** 2Tim 3:16; 1Pitə 1:11-12 **2:1** Mat 24:11; Jut 4 **2:4** Jut 6 **2:5** Jen 6-8; 2Pitə 3:6 **2:6** Jen 19:24; Jut 7

nəuia Uhgîn. ⁸ Kəni in təmətatig ilah min ilah, kəni nian rəfin in təmeruh noliən tərəh min rəhalah, kəni mətətəu nəghatien tərəh min rəhalah, kəni nian rəfin əmə, nikin iətəm təhruahru əmə, təmahmə pik o noliən tərəh min rəhalah.

⁹ Natimnati min əha tətəgətuən məmə İərməniğ Uhgîn təhrun nosmiəgəhiən nətəmimi nətəm kotəhatətə lan, kəni təhrun nəmki rəkisiən ilah e nərahien iətəm kəutatig lan. Mətəu nətəmimi nətəm kəsotəhruahruən, Uhgîn təhrun naskəlimiən mol nalpinien kəm lah rəueiu muvən mətəuarus nian in otələhu nəghatien o nalpinien rəha nətəmimi.

¹⁰ Uhgîn otol nalpinien kəm nətəm kotərah rəfin, mətəu in otol nalpinien asoli kəm nətəmimi nətəm kautol natimnati rəha naulisiən iətəm nipətəlah tolkeikei məmə okotol, kəni natimnati u kautol ilah tamikmik, kəni nətəmimi min əha kəsotolkeikeien məmə iətəmimi kəti uə Uhgîn otərməniğ e lah.

Nəgətuən eiua min əha kəutəfəri məsotəginiən nati kəti, kəni məsotəginiən nəni rahien natimnati e nəgəu e neai iətəm kəutəmiəgəh u ilah ilis pik. ¹¹ Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotahien nəgətuən eiua min əha,* məsotətu-pəniən nəghatien kəti e lah e nəhmti İərməniğ Uhgîn. ¹² Mətəu nəgətuən eiua min əha kəutəni rah natimnati min iətəm ilah kəsotəhruniən. Ilah kotəhmen e nati arpin min, iətəm rəhalah nətəligiən tikə, mətəu kautol əmə nati iətəm nipətəlah tolkeikei. Nati arpin min əha kəmotair məmə nətəmimi okotaiu o lah motohamu ilah. Kəni Uhgîn otərəkin min nətəm kotərah min əha təhmen e nətəmimi motərpən kəni motohamu nati rərpən min əha. ¹³ Uhgîn otətəou ilah e nərahien mətəu-inu ilah kəmotol nərahien kəm nətəmimi.

Kəni nəgətuən eiua min əha, nikilah tagiən məmə okotauən mine motəmnim pik, səniəmə lapin əmə mətəu e nərauiə. Ilah kotəhmen e napiniən e napən, uə kotəhmen e niməgim iətəm tatol aulis itəmah, mautərəkin nərgi niməfaki. Kəhuva motəuən itəmah min ilah, mətəu kəuteiuə e təmah, mautol noliən tərəh. ¹⁴ Nian rəfin rəhalah nətəligiən tatuvən o nakləhiən e nipətan u rəhalah nətəligiən timətig əmə. Kəni nian rəfin kautol təfagə tərəh məsotəpəhiən. Kautiuvu kalin rəkis nətəmimi nətəm rəhalah nətəligiən təsəskasikien kəutəhuvən o noliən tərəh. Ilah kəutəgətuən aru ilah e noliən rəha nəvərəsiən. Uhgîn təməni rəkis nalpinien rəhalah. ¹⁵ Ilah kəmotəpəh suaru iətəm təhruahru, kəni motekəu motohtəu=pən suaru rəha Paləm nati Peor, iətəm təmolkeikei pik nosiən məni e noliən tərəh. ¹⁶ Mətəu togki kəti təmahi o rəhan noliən tərəh min. Kitah kotəhrun məmə togki min kəsotəghatien, mətəu Uhgîn təmol togki rəha Paləm təghati e niki iətəmimi məmə otəniəhu noliən ekəu-ekəu rəha iəni u.

¹⁷ Nəgətuən eiua min əha kotəhmen e nəhmti nəhu iətəm təmamir, uə kotəhmen e nəpuə iətəm nimətagi asoli təməmki rəkis kəni nuhuən tikə lan, mətəu-inu nəgətuəniən rəhalah kotərah. Uhgîn təmələhu kalin napinəpuien asoli məmə okotatig lan. ¹⁸ Ilah kəutəgət əfəri e nəghatien iətəm nipətin tikə. Kəutəghati e nəghatien min rəha noliən min iətəm nipəti nətəmimi kotolkeikei, kəni mautiuvu=pa nətəmimi kəhuva e nərahien iətəm kəməhiet vi əmə lan. ¹⁹ Kəutəni əskasik məmə nətəmimi kotəhrun nitəu-pəniən natimnati iətəm ilah kotolkeikei, lou kəti tikə lan. Mətəu ilah aru slef min rəha nolkeikeien tərəh min rəhalah, mətəu-inu iətəmi kəti in slef rəha nati nak iətəm tətərməniğ lan. ²⁰ Mətəu nəmə kotəgim rəkis e nərahien rəha nəhue niftəni nian kotəhrun İərməniğ mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni uərisig lan kohtəlig e noliən rəha təfagə tərəh, məhuva slef rəhan, ilah kotatig e nərahien iətəm in tərəh tapirəkis in aupən. ²¹ Nəmə ilah kəmotəruu agin suaru rəha nol-əhruahruen, kəsi, in nati tərəh nəuvin o lah. Mətəu tərəh pik agin o lah nəmə ilah kinotəhrun suaru əha rəha nol-əhruahruen, kəni uərisig lan kotəuhlin nəmtəhlah e nəghatien rəha Uhgîn iətəm təməfən kəm lah. ²² Noliən rəhalah kotəhmen e nəghatien

2:7 Jen 19:1-16 **2:10** Jut 7-8,16 * **2:11** Suaru kəti min o nəuhlinien fes u təhmen inu: Nati əpnəpin nagelo min u ilah kotəsanən kəni nahgilah tepət tapirəkis nətəmimi min əha, mətəu nagelo min kəməsotahien natimnati ilis pik əha. **2:11** Jut 9 **2:12** Jut 10 **2:15** Nam 22:7; Jut 11; Nəh 2:14 **2:16** Nam 22:28-35 **2:17** Jut 12-13 **2:20** Mat 12:45 **2:21** Luk 12:47-48

əuhlin mil u keiu, “Kuri kəti təmitəlig muvən maton nati iətəm in təmeuə rəkis lan,” mine “Pikəh iətəm təmaig, kəni mitəlig min muvən mətəig e nəmit.”

3

Nian rəha İərmənig

¹ Rəhk-iəli min, inu rəhak nauəuə iətəm tatol keiu lan tatuvnə o təmah. İəmətei ilau pəti məmə nikitəmah otəhti min natimnati min əha, kəni məmə okuəhgi-pəri itəmah muol nətəligiən rəhatəmah təhruahru. ² İəkolkeikei məmə onəkotətəlig min e nəghatiən min iətəm iəni min rəha Uhgın kəmotəni aupən, mine nəghatiən rəha İərmənig İosmiəgəh rəhatah iətəm rəhatəmah aposil min kəmotəni pətigəm kəm təmah.

³ Nati kəti iətəm nəkotaupən motəhrun məmə, e nian Naunun Nian tətuvə iuəkir, nətəmimi nəuvein okəhuva nətəm kəutətəu=pən əmə nati nıpətıləh tolkeikei məmə okotol, kəni ilah okotagət əfəri motəni rah nəghatiən rəha Uhgın. ⁴ Okotəni məmə, “? Təhro? ?Təməni-əskasik rəkis məmə otuva min, mətəu in iə? E nian iətəm tıptıah min kəmohtmı s mətəuarus=pa u rəueiu, natimnati rəfin təsol pisinian kəti tatol əmə lanko. Kəni aupən aupən agin, nian Uhgın təmol niftəni mətəuarus=pa rəueiu, natimnati rəfin kautol əmə nati kətiəh.” ⁵ Kəutəni lanəha, mətəu ilah kəsotolkeikeiən məmə okotətəlig e nıpəhriənian u məmə Uhgın təməghati, kəni təmol neai mine niftəni e nəghatiən rəhan. Kəni mol niftəni tiet e nəlugi nəhu, kəni mos nəhu mol ikin min rəfin e nəhue niftəni. ⁶ Kəni təmatig mos min nəhu əha mauitarmin mərəkin niftəni aupən ikin lan. ⁷ Kəni nəghatiən əha rəha Uhgın tətəskəlim neai min niftəni kətuatig rəueiu, kəni ilau okuatig muətəuarus=pa nian in otuvan ilau e nigəm e nian rəha nakiliən mine nalpinian rəha nətəm kəutəhti nəuia Uhgın.

⁸ Mətəu iəu min nəuvein, sotaluiən e nati kətiəh u məmə, e nətəligiən rəha İərmənig Uhgın, nian kətiəh in təhmen e nu uan-tausin, kəni nu uan-tausin in təhmen e nian kətiəh. ⁹ Nətəmimi nəuvein, nıkilah təhti məmə Uhgın təpəou o nol uəhaiən nəniəskasikiən min rəhan, mətəu səniəmə tol lanəha. Rəhan nətəligiən təfəməh o təmah, kəni nıkin təsəgiənian məmə in otəkeikei mol nalpinian kəm nətəmimi, mətəu tolkeikei məmə nətəmimi rəfin okotəuhlin nəmtəhlah e noliən tərəh min rəhalah mohtəlig=pən ohni.

¹⁰ Mətəu Nian Rəha İərmənig otuva təhmen e iətəmimi təmuva məmə otakləh, otuva e nian iətəmi təruru. E nian əha, kotətəu nərkərikian asoli, kəni neai otikə. Kəni nigəm otus nəhue niftəni mine natimnati min rəfin kəutatig lan, kohkə agin.

¹¹ Kəni mətəu-inu Uhgın otərəkin rəfin agin natimnati min əha e noliən əha, itəmah nəkotəkeikei motətəlig e noliən rəha nəmiəgəhiən rəhatəmah. Nəkotəkeikei mo-tohtəu=pən suaru iətəm nəmiəgəhiən rəhatəmah otəhruahru e nəhmti Uhgın motasim.

¹² Nikitəmah otəkeikei magiən o nian əha iətəm tətuvə, kəni motol natimnati iətəm okotol nian əha otuva uəhai əmə. E nian əha, nigəm otus mərəkin neai, kəni nəpiəpeian otol mitigar, mine məuiğ, mine məhau min okotəiəh mohkə. ¹³ Mətəu Uhgın təməniəkis məmə otol neai vi mine niftəni vi, ikin rəha nətəmimi nətəm kotəhruahru e nəhmtin. Kəni kəutəhtəhnin nati əha o nəniəskasikiən əha.

¹⁴ Tol lanəha, iəu min nəuvein. Kəni mətəu-inu nəkəutəhtəhnin nian əha iətəm tətuvə, otalkut əskasik o nati miləhal u məmə, aupən Uhgın otəsehiən napiniən kəti e nəmiəgəhiən rəhatəmah, kəni uərisig məmə təfəgə tərəh kəti tikə lan, kəni naunun nəkotatig e nəməlinuiən itəmah min. ¹⁵ Nəkotəkeikei motos e rəhatəmah nətəligiən nati u məmə, noliən rəha nətəligiən əfəməh rəha İərmənig o tah, tatol məmə in otosmiəgəh nətəmimi nəuvein min. Inu təhmen e nəghatiən iətəm piatah təuvir Pol təmətei kəm təmah e neinatigian iətəm Uhgın təməfən kəm in. ¹⁶ Tətəghati e natimnati min əha e nauəuə min rəfin rəhan. E nauəuə min əha, natimnati nəuvein əha ikin iətəm tiəkis

məmə okotəhrun. Kəni nətəmi kotenəu-enəu məsotəhrunian nati, kəni rəhalah nətəligian tətəliuək-alieuək, ilah kautəuhlin nəghatian min rəha Pol, e noliən kətiəh əmə iətəm kautəuhlin nəghatian rəha nauəuə nəuvein min rəha Uhgin. Kəni Uhgin otərəkin ilah ohni.

Naunun nəghatian

¹⁷ Kəni tol lanəha, iəu min nəuvein. Mətəu-inu nəkotəhrun rəkis nati u, otair məmə nəghatian alməli rəha nətəmimi nətəm kəutəhti nəuia Uhgin, okəsotiuvi rəkisian itəmah e ikin rəhatəmah nəhatətəian təskasik ikin, kəni nəkotəmei e rəhatəmah nəhatətəian.

¹⁸ Mətəu otol rəhatəmah nəhatətəian teviə məskasik e nəhrunian rəha İərmənig mine İosmiəgəh rəhatah İesu Kristo, kəni teviə min e nəuviriən iətəm təməfinə kəm təmah. ! Pəh kotəni-vivi in nian rəfin, rəueiu tatuvən matuvən əmə lanko naunun təkə! Əuəh.

1 Jon

Nauəuə iətəm Jon təmaupən mətei

Nəghatən əkuəkir rəha nauəuə u 1 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u. In pia Jemis, kəni ilau nəti Səpəti mil. In kəti rəha nətəmi tueləf rəha Iesu. Kəni in iətəmi u iətəm Iesu tolkeikei pik. In təmətei nauəuə min u: Nanusiən Təuvir Iətəm Jon Təmətei, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Nol Əpuian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei nauəuə u tatuvən kəm nətəmini rəha niməfaki min ikin min rəfin. In tolkeikei məmə nətəmini ikin kətiəh kətiəh okotafin, kəni motahli=pən nauəuə u tatuvən e niməfaki min ikin pisin pisin min.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nətəmini nəuvein kotəni məmə Iesu Kristo səniəmə in Nəti Uhgin pəhriən iətəm təmuva iətəmini pəhriən kəti. Kəutəni məmə narmin rəha Kristo təmuva e nipəti suah kəha Iesu nian Jon Bəptais təmol bəptais lan. Kəni narmin rəha Kristo tiet e nipəti Iesu, uərisig timis e nigə kəməluau. Mətau nəgətuniən əha in neiuəiən. Kəni mautəgətuən məmə noliən tərəh in tikə. İlah nəuvein kotəni məmə təuvir əmə məmə nətəmini okotol əpnəpin əmə noliən tərəh mətau-inu e rəhalah nəgətuniən, nipəti iətəmini in nati əpnəpin əmə. Nərgi nəgətuniən min əha, kətəni məmə “Nostisisim.”

?Təmətei nauəuə u o nak? Təmətei nauəuə u məmə otəgətuən min nəghatən iətəm təhruahru, kəni məmə otəni pətigəm neiuə minian rəha nəgətuən eiuə min. Kəni təməgətuən məmə nolkeikeiən in nati asoli. Kəni molkeikei məmə otasiru, kəni mol nəhatətəiən rəha nəfaki min tuva məskasik kəni motəhrun vivi məmə Uhgin təmosmiəgəh pəhriən ilah, kəni ilah mautos nəmiəgəhiən itulin.

Nəghatən Miəgəh

¹ Nəghatən iətəm in Nəukəti Nəmiəgəhiən* təmaupən matig e nətuəuiniən nian,† inu, itimah‡ iəmotətəu kəni moteruh e nəhmtitimah əhruahru.§ İəmotəh, kəni motək e nəhlmitimah əhruahru.* Inu u, in Nəghatən iətəm in Nəukəti Nəmiəgəhiən iətəm iəutəghati lan, məutəni pətigəm. ² Nəukəti Nəmiəgəhiən əha təmietigəm=pa;† iəmoteruh kəni mautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən,‡ kəni məutəni=pinə kəm təmah məmə in nəmiəgəhiən itulin, in təmətatig ilau Tatə Uhgin kəni təmiet=pa o timah.§ ³ İəutəni pətigəm kəm təmah natimnati min iətəm iəmotəh kəni motətəu rəkis, məmə itəmah min onəkəhuva motol kətiəh kitah min itəmah. Okəhuva kətiəh kitah Tatə Uhgin mine Nətin, Iesu Kristo.* ⁴ İəutətei natimnati min u məmə otol nagianian e nikitimah təri məriaueh.

Okotaliuek e nəhagəhagian

⁵ Nəghatən u inu, itimah iəmotətəu ohni kəni iəutəni=pinə kəm təmah, məmə Uhgin in nəhagəhagian,† kəni napinəpuian tikə agin lan. ⁶ Nəmə kitah kotəni məmə kinautol kətiəh kitah min, mətau kitah kəutaliuek əhanəh e napinəpuian,‡ kəni kitah kəuteiue, kəni məsotatigian e nipəhriənian.§ ⁷ Mətau in tətətig e nəhagəhagian, kəni nəmə kotaliuek

* **1:1** Jon 14:6 † **1:1** Jon 1:1,3 ‡ **1:1** Nauəuə u, Aposil Jon in təmətei. Nati əpnəpin məmə in tətəni pik “itimah,” mətau Jon pisin əmə təmətei. Nian təmətei nəghatən u “itimah,” nian nəuvein tətəghati aru əmə lan, kəni nian nəuvein tətəghati aru lan mine aposil min nəuvein. § **1:1** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2Pitə 1:16; 1Jon 4:14 * **1:1** Jon 20:27 † **1:2** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 ‡ **1:2** Jon 15:27 § **1:2** Jon 1:1-4 * **1:3** 1Kor 1:9 † **1:5** 1Tim 6:16 ‡ **1:6** Jon 3:19-21; 8:12; Efəs 5:8; 1Jon 2:11 § **1:6** 1Jon 2:4; 4:20

e nəhagəhagian təhmen lan,* kəni kitah kautol kətiəh kitah min, kəni nira Nətin, Iesu, tataruətuəh e tah o nolian tərəh min rəfin.††

⁸ Nəmə kitah kotəni məmə səniəmə kitah nol təfagə tərəh,§ kitah kauteiua aru əmə e tah min, kəni nıpəhriənən tikə e tah.* ⁹ Uhgin in iətəm kitah kotəhrun narəriən lan, kəni rəhan nolian in təhruahru əmə.† Tol lanəha, nəmə kitah kotəni=pən nolian tərəh min rəhatah kəm Uhgin,‡ kəni in otafəl itah kəni malu e rəhatah nolian tərəh min, kəni maruətuəh rəkis e nolian tərəh min rəfin rəhatah məmə okotəhruahru e nəhmtin.§ ¹⁰ Mətau nəmə kitah kotəni məmə kəsotol aginiən nolian tərəh, kəni kitah kəutəni məmə Uhgin tateiua, kəni rəhan nəghatiən təsatig aginiən e nəmiəghien rəhatah.*

2

Iesu Kristo in iətəmi rəha nasiruiən e tah

¹ Rəhak min kəlkələh min,* iətətei natimnati min u kəm təmah, mətəniəhu itəmah məmə onəsotolien təfagə tərəh. Mətau nəmə iətəmi kəti otol təfagə tərəh, rəhatah kəti əha ikin iətəm tətəghati rəhatah lan kəm Tatə Uhgin,† inu Iesu Kristo in Iətəmi Təhruahru. ² In ko, iətəm təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəghien o rəhatah nolian tərəh min, kəni o nati u, niəməha otəsol minien Uhgin.‡§ Kəni təməsolien o rəhatah pisin əmə nolian tərəh min, mətau rəha nətəmini min rəfin agin e nəhue niftəni.*

³ Kitah okotəhrun əsas məmə kotəhrun Uhgin† nəmə kitah kautol nəuiən.‡§ ⁴ Iətəmi u tətəni məmə “İəkəhrun Uhgin,”* mətau təsolien nəuiən, in ieiua, kəni nıpəhriənən tikə lan.†† ⁵⁻⁶ Mətau iətəmi u tatol rəhan nəghatiən,§ nolkeikeiən rəha Uhgin təmatig minpi vivi pəhriən e nikin.* Iətəmi u tətəni məmə tətəhtul=pən lan,† otəkeikei mətəu suaru kətiəh əmə iətəm Iesu təmitəu.‡ Nolian u tətəgəhun əsas§ məmə kitah kautatig lan.*

Kitah kotəkeikei motol nolkeikeiən kəm tah min

⁷ Nikik keikei min, iəu iəsəteiən nəghatiən vi kəti kəm təmah məmə onəkotol, kəni mətau iətətei in əuas† iətəm nəmotos rəkis e nətuəuinien, nian nəmotətuə nanusiən təuvır;‡ nəghatiən əuas u in nəghatiən nınotəhrun rəkis məmə nəkotolkeikei itəmah min. ⁸ Mətau e neruhiən kəti min, nəghatiən u iətəm iətətei tatuvnə o təmah məmə onəkotol, in tətəuhlin məmə nəghatiən vi,§ mətau-inu kineruh e suaru vi kəti e nəmiəghien rəha

* **1:7** Aes 2:5 † **1:7** Nəmə kəutəhlan vivi e nəhmti Uhgin, okotəni pətigəm əmə təfagə tərəh min kəmautol kəsotəhmenien e nəhmti Uhgin. Mətau səniəmə təhmen e naruətuəhien iətəm kətaig e nien o nos rəkisən nətuəkəmiən kəti e nıpətitəmi. Nira Iesu otəkeikei maruətuəh e tah, məmə in otos rəkis nolian tərəh min rəhatah. (Nıpəti nəghatiən u “nira Iesu” tətəni məmə Iesu təmimis təhmen e sakrifais kəti təmol o təfagə tərəh min.) Tol lanəha, kitah kəutəhlan vivi, motəhruahru e nəhmti Uhgin, kəni in təseruhiən nolian tərəh rəhatah, mətau-inu nira Iesu təmafəl rəkis. ‡ **1:7** Hip 9:14; Nəh 7:14 § **1:8** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 * **1:8** 1Jon 2:4 † **1:9** Uhgin tatalu təfagə tərəh min rəha nol təfagə min, mətau in tatol e nəhruahruən, mətau-inu nımisien rəha Iesu in təmətəuə rəkis nolian tərəh min. Tol lanəha, təhruahru məmə Uhgin otalu nolian tərəh min rəhatah mətafəl rəkis. ‡ **1:9** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 § **1:9** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hip 10:22 * **1:10** Jon 5:38 * **2:1** 1Təs 2:11 † **2:1** Rom 8:34; 1Tim 2:5; Hip 7:25 ‡ **2:2** Rom 3:25; 1Jon 4:10 § **2:2** Iesu in təmol sakrifais aru e nəmiəghien rəhan o rəhatah nolian tərəh min, kəni nati əha, niəməha təsolien minien Uhgin. Iesu in sakrifais, kəni in pris min iətəm təmol sakrifais u. Iesu təsətapuəhien o Uhgin məmə otəni məmə kitah kəməsotolien nolian tərəh kəti, mətau təmətapuəh o Uhgin məmə oteruh itah məmə kitah nətəmini rəhalah nolian tərəh min kəmotos rəkis nalpinien. Inu nətəligiən min rəfin rəha Uhgin, kəni nati u, in təməhmen. * **2:2** Jon 3:17 † **2:3** 1Jon 4:13; 5:2 ‡ **2:3** Nolian nəuiən u, təsolien itah kotəhruahru, mətau tətəgəhun əmə məmə kitah kotəhrun Uhgin. § **2:3** Jon 14:15 * **2:4** Tait 1:16; 1Jon 3:6; 4:7,8 † **2:4** Nətəmini nətəm kəutohtəu=pən Nostisisim, kəutəni məmə ilah kəutəhrun vivi Uhgin, mətau nolian rəhalah təsəhruahruən. Afin-to e Nəghatiən Əkuəkir Rəha Nauəuə u 1 Jon məmə nəkəhrun nətəligiən rəha Nostisisim. ‡ **2:4** 1Jon 1:6,8 § **2:5-6** Jon 14:15 * **2:5-6** 1Jon 4:12 † **2:5-6** Nian tətəni məmə suah iətəmi kəti tətəhtul=pən e Iesu, nıpətin u məmə in tətətig lan məsietien, tatsipən lan, tatos rəfin nəsanəniən rəhan ohni, tətəhgəl lan, tatilpin ilau min. ‡ **2:5-6** Mat 11:29 § **2:5-6** 1Jon 2:3 * **2:5-6** Jon 15 † **2:7** Dut 6:5; Lev 19:18 ‡ **2:7** 1Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2Jon 5,6 § **2:8** Jon 13:34

Iesu mine rəhatəmah. Mətəu-inu rəueiu, napinəpuian tinətagim,* konu nəhagəhagian pəhrian† tinətasie rəkis.‡

⁹ Kəni iətəmi u tətəni məmə in tətətig e nəhagəhagian mətəu tətəmaki e pian,§ in tətətig əhanəh e napinəpuian.* ¹⁰ Iətəmi u iətəm tolkeikei pian, in tətəhtul e nəhagəhagian,† kəni nati kəti tikə e nikin məmə otapitətəl lan, morin.‡ ¹¹ Mətəu iətəmini u iətəm tətəmaki e pian, in tətətig e napinəpuian,§ kəni mətan e napinəpuian, kəni məruru ikin tatuvən=pən ikin, mətəu-inu napinəpuian tətəuveg nəhmtin.*

¹² Rəhak kəlkələh min, iətətei nauəuə u kəm təmah, mətəu-inu Uhgın təmafəl rəkis nolian tərəh min rəhatəmah e nati u iətəm Iesu təmol.

¹³ Tatə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian.†

Nətəm aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəmotəhpahu rəkis‡ iətəmi tərəh, Setən.

¹⁴ Kəlkələh min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu nəkotəhrun Tatə Uhgın.

Tatə min, iətətei nati u kəm təmah,

mətəu-inu itəmah nəkotəhrun in, iətəm təmaupən matig e nətuəuinian.§

Nətəm-aluə min, iətətei nati u kəm təmah, mətəu-inu itəmah nəkotəsanən,*

kəni nəghatian rəha Uhgın tətətig e nikitəmah,

kəni nəmotol win e iətəmi tərəh, Setən.†

Sotolkeikeian natimnati rəha nəhue niftəni

¹⁵ Sotolkeikeian nəhue niftəni‡ uə natimnati min rəha nəhue niftəni. Nəmə iətəmi kəti tatolkeikei nəhue niftəni, kəni nolkeikeian rəha Tatə Uhgın təsatigian e nikin.§ ¹⁶ Mətəu-inu natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, kəsotsipənian o Tatə Uhgın, mətəu kəutsipən e nəhue niftəni əmə. Natimnati rəfin u rəha nəhue niftəni, ilah u, nolkeikei pikiən natimnati rəha nəhuvegin əmə,* kəni nolkeikeian natimnati iətəm tatiuvirəkis nəhmtitəmi,† mine nəfərian o rəhalah nautə, mine nepətian. ¹⁷ Kəni nəhue niftəni u otəpanikə. Kəni nolkeikei pikiən nautə min otəpanikə. Kəni nolkeikei pikiən o nolian min rəha nəhue niftəni iətəm kəutiuvu nətəligian rəha nətəmini otəpanikə.‡ Mətəu iətəmini iətəm tatol nəuia Tatə Uhgın,§ in otətatig itulin.

Tikimr min rəha Kristo kinəhuva rəkis

¹⁸ Kəlkələh min, kinotevig=pən e naunun nian.* Nəmotətəu məmə Tikimr rəha Kristo† otuva.‡ Kəni rəueiu tikimr min rəha Kristo tepət, kinəhuva rəkis.§ Tol lanəha, kitah kotəhrun məmə, kinotevig=pən e naunun nian. ¹⁹ Nətəmi min u, kəmotəpəh rəhatah niməfaki min* mətəu ilah səniəmə rəhatah agin min, aupən agin mətəuarus=pa u rəueiu mine. Nəmə rəhatah agin min, kəməsohietian e tah. Mətəu ilah kəməhiet e tah, kəni tətəgəhun məmə ilah səniəmə rəhatah min əhruahru.

* 2:8 Rom 13:12 † 2:8 Jon 1:9 ‡ 2:8 Efəs 5:8; 1Təs 5:5 § 2:9 1Jon 3:10,15,16; 4:20,21 * 2:9 1Jon 1:5 † 2:10 1Jon 3:14 ‡ 2:10 Sam 119:165 § 2:11 1Jon 1:6 * 2:11 Jon 11:9; 12:35 † 2:13 Jon 1:1 ‡ 2:13 Jon 16:33 § 2:14 Jon 1:1 * 2:14 Efəs 6:10 † 2:14 1Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hip 4:12; 1Jon 1:10 ‡ 2:15 Rom 12:2 § 2:15 Jem 4:4 * 2:16 Jen 3:6; Rom 13:14; Efəs 2:3 † 2:16 Prov 27:20 ‡ 2:17 Hip 12:27 § 2:17 Mat 12:50 * 2:18 Rom 13:11 † 2:18 Tikimr rəha Kristo in “antichrist” e Inglis. ‡ 2:18 1Jon 2:22; 4:3; 2Jon 1:7 § 2:18 1Jon 4:1 * 2:19 Uək 20:30

²⁰ Mətəu itəmah ko, İətəmi Əhruahru, in təmaliku=pinə[†] kəm təmah e Narmin Rəha Uhgın,[‡] kəni itəmah rəfin nəkotəhrun nati u. ²¹ İətətei nati u kəm təmah, səniəmə nəkotərru nıphəriənən, mətəu itəmah ninotəhrun rəkis nıphəriənən, kəni motəhrun məmə nıphəriənən təsəuəiən e neiuəiən. § ²² ?Pəh u in ieiua? İətəmimi u iətəm tətəni məmə İesu səniəmə in Krısto iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa. İətəmimi u inu, tıkimir rəha Krısto. In təsəniən nıphəriənən e Tatə Uhgın mine Nətin.^{*} ²³ İətəmi təsəniən nıphəriənən e Nətin təruru nosiən Tatə. İətəmi tətəni nıphəriənən e Nətin, in tatos min Tatə Uhgın.[†]

²⁴ Otaskəlim tiəkis mautol nati nak nəmotətəu e nətuəuinien, nian nəmotətəu nanusiən təuvir. Nəmə nautol, kəni itəmah onəkotəhtul=pən e Nətin, mine Tatə Uhgın.[‡] ²⁵ Kəni nati u inu, nəmiəğəhiən itulin, in təməni əskasik məmə otəfa kəm tah.

²⁶ İətətei nəğhatien min u kəm təmah mətəni pətigəm nətəmimi min u nətəm okotiuvı rəkis itəmah. § ²⁷ Mətəu Narmin Rəha Uhgın iətəm nəmos e Krısto,^{*} in tətətig əhanəh e nikitəmah. ?Tol lanəha, pəh min təhrun nəğətunien nati vi kəti kəm təmah? Narmin Rəha Uhgın tətəğətun natimnati rəfin kəm təmah,[†] kəni nəğətunien əha rəhan, in nıphəriənən, səniəmə neiuəiən. Tol lanəha, otəhtul=pən əskasik e Krısto,[‡] təhmen=pən əmə məmə Narmin rəhan təməğətun itəmah məmə nəkotol.

²⁸ Kəni rəueiu əha, kəlkələh min, otəhtul=pən lan, məmə nian in otuva§ kəni kitah kəsotəğiniən məsotaulisien e nəhmtin^{*} e rəhan nuvaiən.

²⁹ Nəmə nəkotəhrun məmə in təhruahru,[†] onəkotəhrun əsas məmə nətəmimi rəfin nətəm kautol noliən əhruahru, ilah u, nenətin min.[‡]

3

Kitah u nenəti Uhgın min

¹ !Oteh-to! !Nolkeikeiən asoli agin Tatə Uhgın təmolkeikei itah lan,^{*} məmə tətəuin e tah məmə nenətin min![†] Kəni nıphəriənən məmə kitah əha. Nətəmimi rəha nəhue niftəni kəsotəhrunien məmə kitah nenətin min,[‡] mətəu-inu ilah kotərru Uhgın. § ² Nıkk min, kitah nenəti Uhgın min u rəueiu. Kitah kəsotəhrunien məmə okotəhro lanu motol pisin nian Krısto otitəlig=pa. Mətəu kitah kotəhrun məmə nian otitəlig=pa,^{*} kitah okotəhmen lan,[†] mətəu-inu e nian əha, okoteruh əhruahru məmə in tol lanəha.[‡] ³ Kəni iətəmimi iətəm tatuhuın məmə otəhmen e Krısto, in otəkeikei mol nəmiəğəhiən rəhan təhlan məuvir§ aru noliən min rəhan,^{*} mətəu-inu Krısto in min in təhruahru vivi agin.

⁴ İətəmimi iətəm tatol noliən tərəh, in tətəğəhli min lou rəha Uhgın, mətəu-inu nəğhatien u noliən tərəh, nıpətin u, natğəhlien lou rəha Uhgın. ⁵ Kəni itəmah nəkotəhrun məmə Krısto təmuva məmə otos rəkis rəhatəmah noliən tərəh min,[†] kəni noliən tərəh tıka lan.[‡] ⁶ Tol lanəha, nəmə kitah kəutəhtul=pən lan, tol=pən ko kəsotəkeikeiən e noliən tərəh min. Mətəu nətəmimi min u nətəm kautəkeikei e noliən tərəh min, tol=pən kotərru agin in, məsoteruhien in. §

[†] **2:20** Nətəm İsrel kəutəliku=pən e rəhn-kapə pris min e oiel, mautol kəni tətəğətun məmə ilah u, səniəmə nətəmimi əpnəpin əmə, mətəu ilah u, nətəmimi rəha Uhgın əmə, nətəm in təmitəpin o noliən uək u. Kəni e noliən əhmen əmə, İesu in tətəfa Narmin Rəha Uhgın kəm nətəmimi min əha nətəm kəutəni nıphəriənən lan, mətəğətun məmə Krısto təmitəpin ilah məmə rəhan əmə. Nətəmimi min u nətəm kautos nalikuən e Narmin Rəha Uhgın, in təhmen e nəmtətiən kəti məmə ilah u, rəhan min nətəmimi. Tətaliku=pən e Narmin Rəha Uhgın e lah məmə ilah kotəhmen o noliən uək rəhan. [‡] **2:20** 1Jon 2:27; 2Kor 1:21-22 § **2:21** 2Pitə 1:12 ^{*} **2:22** 1Jon 4:3; 2Jon 1:7 [†] **2:23** Jon 8:19; 14:7; 1Jon 4:15; 5:1; 2Jon 1:9 [‡] **2:24** Jon 14:23; 15:4; 1Jon 1:3; 2Jon 9 § **2:26** 1Jon 3:7 ^{*} **2:27** 1Jon 2:20 [†] **2:27** 1Kor 2:12 [‡] **2:27** Jon 15:4 § **2:28** 1Jon 3:2; Kol 3:4 ^{*} **2:28** Efəs 3:12 [†] **2:29** 1Jon 3:7 [‡] **2:29** Jon 1:13 ^{*} **3:1** Jon 3:16 [†] **3:1** Jon 1:12 [‡] **3:1** Jon 15:21; 16:2,3 § **3:1** Jon 15:21; 16:2,3 ^{*} **3:2** Kol 3:4; 1Jon 2:28 [†] **3:2** Rom 8:29; 2Pitə 1:4 [‡] **3:2** Jon 17:24; 2Kor 3:18 § **3:3** Təhlan məuvir, nıpətin u, tətəfəl rəkis. ^{*} **3:3** 2Kor 7:1; 1Jon 1:7; 2Pitə 3:13,14 [†] **3:5** 1Jon 3:8 [‡] **3:5** 2Kor 5:21 § **3:6** 1Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3Jon 1:11

⁷ Kalkələh min, sotolian iətəmi kəti teiuə e təmah e nati u. Iətəmi tatol nati əhruahru, nīpətin u məmə in iətəmi əhruahru təhmen e Kristo məmə in iətəmi əhruahru. ⁸ Mətəu iətəmmi iətəm tatəkeikei əhanəh e nolian tərəh min, tətəgətin məmə in rəha Setən, u iətəm təmatol nolian tərəh e nətuəuinian mətəuarus=pa u rəueiu mine.* Mətəu Nəti Uhgīn təmuva o nərəkinian uək min əha rəha Setən.† ⁹ Nətəmmi min u nətəm kəmotair vi min məhuva nenəti Uhgīn min,‡ ilah ko kəsotəkeikeian e nolian tərəh,§ mətəu-inu ilah kautos nian mitə rəha Uhgīn. Kəni o nati u, ko ilah kəsotəkeikeian e nolian tərəh, mətəu-inu ilah nenəti Uhgīn min.* ¹⁰ Tol mə, kotəhrun nənian məmə pəh min u nenəti Uhgīn,† kəni pəh min u nenəti Setən.‡ Iətəmmi u iətəm təsol əhruahruian, kəni in məsolkeikeian pian kəti,§ in səniəmə nəti Uhgīn kəti.

Kitah kotəkeikei motolkeikei itah min

¹¹ Nəghatīn u inu, nəmotətəu e nətuəuinian e nanusiən təuvir,* məmə kitah okotəkeikei motolkeikei itah min.† ¹² Sotolian nītai Ken, iətəm in iətəmmi rəha Setən kəni təhuamu pian.‡ ?Kəni təmohamu pian o nak? Təmohamu mətəu-inu rəhan nolian min tərəh, konu rəha pian, nolian min in təhruahru.§ ¹³ Piak min, narmitəmah təsiuvig pikiən nəmə nətəmmi rəha nəhue niftəni u kəutəməki e təmah.* ¹⁴ Nəmə kitah kotolkeikei piatah min, tətəgətin məmə kitah kinotapirəkis rəkis nīmisiən, minotevig=pən e nəmiəghian.† Mətəu iətəmi u nolkeikeian tikə lan, in tətətig əhanəh e nīmisiən.‡ ¹⁵ Iətəmmi u iətəm tətəməki e pian§ in təhmen e iətəm tətəhuamu iətəmi,* kəni itəmah nəkotəhrun məmə iətəm tətəhuamu itəmi, in təsosiən nəmiəghian itulin.†

¹⁶ Kitah kotəhrun vivi məmə nolkeikeian in tol lanu, mətəu-inu Iesu təməfa rəhan nəmiəghian o tah.‡ Kəni təhmen əmə lanəha, təuvir məmə kitah min kotəfən nəmiəghian rəhatah o piatah min.§ ¹⁷ ?Nəmə iətəmi kəti rəhan natimnati tepət kəni pian kəti rəhan nati kəti tikə, mətəu in təsolkeikeian məmə təhrun e pian,* məsoliən nati ağın lan, nolkeikeian rəha Uhgīn otəhro lanu matig e iətəmi u?† ¹⁸ Nenətik min, pəh kitah kəsotəniən nolkeikeian e nohlitah əmə, mətəu okotol əpu nolkeikeian pəhriən e nolian min rəhatah.‡ ¹⁹ Nolian min rəhatah kautəgətin məmə kitah nətəmmi rəha nīpəhriənian, kəni tol lanəha, nian okotəhtul e nəhmti Uhgīn, kəni kəsotəginiən. ²⁰ Kəni nati əpnəpīn nəmə kotətəu=pən e nikitah məmə okotos nalpiniən o natimnati nəuvein, mətəu Uhgīn in ilis tapirəkis nikitah, kəni in təhrun natimnati rəfin, kəni otəni məmə kitah kotəhruahru uə kəpə.

²¹ Piak min, nəmə kotətəu=pən e nikitah məmə okəsotosiən nalpiniən, kitah okəsotəginiən e nəhmti Uhgīn,§ ²² kəni motos natimnati rəfin ohni iətəm kəutətapuəh=pən ohni,* mətəu inu kitah kautol nəuiən† kəni mautol nolian iətəm in tolkeikei.‡ ²³ Konu nəghatīn u rəhan tətəni məmə kotəkeikei motəhatətə e Nətin,§ Iesu Kristo,* kəni motolkeikei itah min, təhmen məmə inu in təməni kəm tah.† ²⁴ Nətəmmi min u nətəm kautol nəuiən,‡ ilah kautəhtul=pən vivi lan,§ kəni in tətəhtul=pən vivi e lah. Kəni kitah kotəhrun məmə in tətətig e nikitah, mətəu-inu Narmin Rəha Uhgīn iətəm in təməfa, in tətəgətin kəm tah.*

* **3:8** Jon 8:44 † **3:8** Hip 2:14 ‡ **3:9** Jon 1:13 § **3:9** 1Jon 5:18 * **3:9** Nikiti nati tateviə mətəuə e nəuan. E suaru əhmen əmə, Uhgīn tətəluə=pən rəhan nian mitə e iətəmi kəti, kəni in tateviə təhmen e nikiti nati iətəm kəmərfi e nəmiəghian rəha iətəmmi u, kəni mətəuə e nəuan e nolian min rəha Uhgīn. Tollanəha, nətəmmi min u nətəm kəmotair vi min motuva nenəti Uhgīn min, ilah kəsotəkeikeian e nolian tərəh. † **3:10** 1Jon 3:1,2; Jon 1:12 ‡ **3:10** 1Jon 3:8 § **3:10** 1Jon 2:9; 4:8 * **3:11** 1Jon 2:7 † **3:11** Jon 13:34-35; 15:12; 1Jon 4:7,11,21; 2Jon 1:5 ‡ **3:12** Jen 4:8 § **3:12** Prov 29:10 * **3:13** Jon 15:18,19; 17:14 † **3:14** Jon 5:24 ‡ **3:14** 1Jon 2:9 § **3:15** 1Jon 2:9 * **3:15** Mat 5:21,22; Jon 8:44 † **3:15** Kəl 5:20,21 ‡ **3:16** Jon 10:11 § **3:16** Jon 15:13; 1Təs 2:8 * **3:17** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 † **3:17** 1Jon 4:20 ‡ **3:18** Esik 33:31; Rom 12:9 § **3:21** Efəs 3:12; 1Jon 5:14 * **3:22** Mat 7:7 † **3:22** Jon 14:15 ‡ **3:22** Hip 13:21 § **3:23** Jon 6:29 * **3:23** Jon 1:12; 3:18; 20:31 † **3:23** Jon 13:34 ‡ **3:24** 1Jon 2:3 § **3:24** 1Jon 2:6; 4:15 * **3:24** 1Jon 4:13

4

Onəkakil meruh mätig narmin min

¹ Nikik min, nāmə iətamimi kəti tətəni māmə Narmin rəha Uhgīn tətətig lan, matol in tətəni pətigəm rəhan nəghatīən, kəni təuvir pik māmə onəkoteruh vivi motakil mätig māmə narmin əha tətətig lan, in rəha Uhgīn pəhriən, uə səniəmə rəha Uhgīn.* Kitah okotəkeikei moteh vivi mətəu-inu iəni eiua min tepət kinohiet rəkis məutəghati e nəhue niftəni.† ² Tol lanəha, itəmah onəkotəhrun vivi māmə in Narmin Rəha Uhgīn iətam tətətig e iətamimi kəti, inu, Narmin iətam tətəni pətigəm māmə Iesu in Kristo iətam Uhgīn təmāni māmə otahli=pa, kəni in təmuva e nīpətin,‡ narmin əha in Narmin əhruahru rəha Uhgīn.Š* ³ Mətəu iətamimi kəti iətam təsəni pətigəmiən māmə Iesu in Kristo iətam Uhgīn təmāni māmə otahli=pa, narmin rəha iətamimi əha, səniəmə rəha Uhgīn. Inəha, in narmin rəha tikimīr rəha Kristo,‡‡ iətam nəmotətəu rəkis māmə in otəpanuva, kəni rəueiu tinətətig rəkis e nəhue niftəni.Š

⁴ Kəlkələh min, itəmah nətəmini rəha Uhgīn min, kəni nəmotəghi rəkis iəni eiua min əha,* mətəu-inu Narmin iətam tətətig e nikitəmah in tapirəkis narmin iətam tətətig e nəhue niftəni u.† ⁵ Ilah nətəmini rəha nəhue niftəni u,‡ tol lanəha, nəghatīən min rəhalah kəutəni, ilah rəha nəhue niftəni əmə, kəni nətəm kəutətəlig e lah, ilah min nətəmi rəha nəhue niftəni u. ⁶ Mətəu itəmah rəha Uhgīn. Tol lanəha, nətəmini nətəm kotəhrun Uhgīn, ilah kotətəlig e timah. Mətəu nətəmini nətəm ilah səniəmə rəha Uhgīn, ilah kəsotətəligiən e təmah.Š Kəni tol lanəha rəueiu, kitah okotəhrun əhruahru nətəmini nətəm Narmin rəha nīpəhriən iən tətətig e lah,* mine nətəmini nətəm narmin rəha neiuəiən tətətig e lah.†

Nolkeikeiən rəha Uhgīn mine rəhatah

⁷ Nikik min, pəh kitah kotəkeikei mautolkeikei itah min,‡ mətəu-inu nolkeikeiən in tatsipən e Uhgīn, kəni iətam tatol nolkeikeiən, in təmair vi min muva nati Uhgīn kəti,Š kəni təhrun Uhgīn.* ⁸ Mətəu iətəmi u rəhan nolkeikeiən tikə, in təruru Uhgīn, mətəu-inu Uhgīn in nəukəti nolkeikeiən. ⁹ Uhgīn təmol əpu rəhan nolkeikeiən kəm tah lanu, māmə in təmahli=pa Nətin nəuan kətiəh əmə,† tuva e nəhue niftəni, māmə kitah okotos nəmiəghīən ohni.‡ ¹⁰ Nati u in nolkeikeiən pəhriən, səniəmə kitah kəmotolkeikei Uhgīn, mətəu in təmolkeikei itah.Š Uhgīn təmahli=pa Nətin tuva, kəni in təmol sakrifais aru e rəhan nəmiəghīən o rəhatah noliən tərāh min, māmə niəməha otəsol min iən Uhgīn.*

¹¹ Piak min, Uhgīn təmolkeikei pik itah lanu,† kəni tol lanu lan, kitah min okotəkeikei motol min nolkeikeiən əha kəm tah min.‡ ¹² Iətəmi kəti təsehiən Uhgīn nian kəti mine.Š Mətəu nāmə kitah kotolkeikei itah min, kəni Uhgīn tatig e nikitah, kəni nolkeikeiən rəhan təmatig minpi vivi pəhriən e nikitah.*

¹³ Kitah kotəhrun‡ māmə kitah kotatig lan, kəni in tətətig e tah, mətəu-inu tinəfa rəkis rəhan Narmin kəm tah.‡ ¹⁴ Kəni itəmah iəmoteruh rəkis məutəni pətigəmŠ māmə Tətə Uhgīn in təmahli=pa Nətin māmə in Iosmiəgh rəha nəhue niftəni.* ¹⁵ Iətamimi iətam tətəni pətigəm māmə Iesu in Nəti Uhgīn, kəni Uhgīn tətətig lan, kəni in min tətətig=pən e

* 4:1 Jer 29:8 † 4:1 Mat 7:15; 1Jon 2:18 ‡ 4:2 Jon 1:14; 1Jon 2:23 Š 4:2 Jon təmāni toll lanu mətəu-inu nətəmini nətəm kəmətohtəu=pən Nostisisim, nəgətu niən rəhalah tətəni māmə Iesu, nīpətin pəhriən tikə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmin iətəmi kəti. Mətəu nīpəhriən iən, nīpətin əha ikin. Nīpəhriən iən, Iesu Kristo in iətamimi pəhriən, kəni in min Uhgīn pəhriən. * 4:2 1Kor 12:3 † 4:3 1Jon 2:22; 2Jon 1:7 ‡ 4:3 E Inglis, kətəni māmə “antichrist,” kəni nīpətin u māmə in tikimīr rəha Kristo. Š 4:3 1Jon 2:18 * 4:4 Jon 16:33 † 4:4 2King 6:16; Rom 8:31 ‡ 4:5 Jon 15:19; 17:14,16 Š 4:6 Jon 8:47 * 4:6 Jon 14:17 † 4:6 Mak 13:5 ‡ 4:7 1Jon 3:11 Š 4:7 Jon 1:15 * 4:7 1Jon 2:4 † 4:9 Jon 1:18 ‡ 4:9 Jon 3:16,17; 1Jon 5:11 Š 4:10 Rom 5:8,10 * 4:10 Rom 3:25 † 4:11 Jon 3:16 ‡ 4:11 Jon 15:12; 1Jon 3:11 Š 4:12 Jon 1:18 * 4:12 1Jon 4:17; 2:5 † 4:13 1Jon 2:3 ‡ 4:13 1Jon 3:24 Š 4:14 Jon 15:27 * 4:14 Luk 2:11; Jon 3:17

Uhgin.† 16 Kəni tol lanəha, kitah kotəhrun nolkeikeian rəha Uhgin o tah, kəni məutarəriə lan.

Uhgin in nolkeikeian.‡ İətəmi tətətig e nolkeikeian, tətətig=pən e Uhgin, kəni Uhgin mın tətətig lan.§ 17 Nian kəutətig lanəha e Uhgin, kəni nolkeikeian rəhan təmatig mınpi vivi pəhriən e nikitah,* məmə kitah kəsotəginian† e nian Uhgin otakil itəmi, mətəu-inu e nəhue niftəni u rəhatah nolian təhmen e Kristo. 18 İətəmi u təriauəh e nolkeikeian, ko təsəginian e Uhgin. Mətəu-inu nolkeikeian pəhriən u, iətəm tinatəuə rəkis e nikitah, tətəhgi rəkis nəginian.‡ Nətəligian rəha nosian nalpinian tatol itah kəutəgin, kəni nati u tətəgəhun məmə rəhan nolkeikeian pəhriən təsəuə əhanəhian e nikitah.

19 Kitah kətolkeikei itah mın mine Uhgin mətəu-inu Uhgin təmaupən molkeikei itah. 20 Mətəu nəmə iətəmi kəti təni məmə, “İəu iəkolkeikei Uhgin,” mətəu tətəməki əhanəh e pian u tətəhatətə mın e Kristo,§ in iəuə,* mətəu-inu iətəmi təsolkeikeian pian u in tateh e nəhmtin,† ko təsolkeikeian Uhgin, iətəm in təsehian.‡§ 21 Kəni in təməfa rəhan nəghatian kəm tah məmə: iətəmi pəh tolkeikei Uhgin in otəkeikei molkeikei mın pian.*

5

Kitah kautol win mətəu-inu kitah kəutəhatətə e İesu

1 İətəmi iətəm tətəhatətə* e İesu məmə in Kristo iətəm Uhgin təməni məmə otahli=pa, iətəmi inu, in nati Uhgin,† kəni iətəmi iətəm in tolkeikei Tatə Uhgin, in tolkeikei mın nenətin mın.‡ 2 Kəni nəmə kətolkeikei Uhgin kəni mautol nəuian,§ konu kitah kotəhrun məmə kətolkeikei mın nenətin mın.* 3 Mətəu-inu nəmə kətolkeikei Uhgin, nıpətin u məmə, okotol nəuian.† Kəni rəhan nəghatian otəhmen e katipə iətəm təhvevig əmə.‡ 4 Nətəmi mın u ilah nenəti Uhgin mın,§ ilah kautol win e nolian mın rəha nəhue niftəni. Konu nəhatətəian rəhatah in tətəfa nəsanəniən o nolian win e nolian mın rəha nəhue niftəni. 5 ?Pəh mın u ilah kəutəhtul əskasik motol win e nolian mın rəha nəhue niftəni u? İlah əmə əha, nətəm kəutəhatətə məmə İesu in Nəti Uhgin.

İəruəsan kışil kəhlol əpu İesu Kristo kəm tah

6 İesu Kristo, in iətəmi u iətəm təmuva, kəni nəhu mine niran* kətuol əpu in kəm tah məmə in Nəti Uhgin. Səniəmə nəhu əmə iətəm tatol əpu in, mətəu nəhu mine niran. Narmin Rəha Uhgin in tətəruəsan nəghatian mil u rəha nəhu mine nira, mətəni pətigəm, kəni rəhan nəghatian in nıpəhriənian mətəu-inu Narmin Rəha Uhgin in nıpəhriənian. 7 Kəni nuhapuminiən kışil kəhləruəsan ilahal mın.† 8 İlahal u, Narmin Rəha Uhgin, mine nəhu, mine nira. Kəni ilahal u, kəhlegəhan lan mahlol əpu nəghatian rəhalahal mın. 9 Nian mın, kitah kautətu nəghatian mın iətəm nətəmi kəutəni pətigəm, məutəhatətə e lah.‡ Mətəu nian Uhgin tətəni pətigəm nati kəti, in iahgin tapirəkis, kəni kitah okotəhrun nəhatətə təhmin mın e rəhan nəghatian, mətəu-inu in Uhgin,§ kəni in tətəhtul pətigəm o Nətin.

10 İətəmi iətəm tətəhatətə e Nəti Uhgin, in tətəni nıpəhriənian e nikin o nəghatian u rəha Uhgin. Mətəu iətəmi iətəm təsəhatətəian e nəghatian u rəha Uhgin, təhmen əmə məmə in tətəni məmə Uhgin in iəuə əmə,* mətəu-inu Uhgin təməhtul pətigəm o Nətin, məni pətigəm Nətin kəm in, mətəu in təsəniən nıpəhriənian lan. 11 Konu nəghatian iətəm

† 4:15 1Jon 3:24 ‡ 4:16 1Jon 4:8 § 4:16 1Jon 3:24 * 4:17 1Jon 4:12; 2:5 † 4:17 Efəs 3:12 ‡ 4:18 Rom 8:15 § 4:20 1Jon 2:9 * 4:20 1Jon 1:6; 2:4 † 4:20 1Jon 3:17 ‡ 4:20 Rəhatah nolian tətəgəhun əhruahru nati nak tətətig e nikitah. Nəmə iətəmi kəti in tolkeikei pik Uhgin, nolkeikeian rəha Uhgin tatig e nikin, kəni ko in otolkeikei mın nətəmi, kəni in otol nolian təuvir mın əmə kəm lah. Mətəu nəmə kitah kəsotolkeikeian Uhgin, kəni ko kitah kəsotolkeikeian minian nətəmi. Kəni nəmə kitah kəsotolkeikeian nətəmi, tətəgəhun məmə kəsotolkeikeian Uhgin § 4:20 1Jon 4:12; Jon 1:18 * 4:21 1Jon 2:7,9 * 5:1 Jon 3:15 † 5:1 Jon 1:13; 1Jon 2:22; 1Jon 2:23 ‡ 5:1 1Jon 2:23 § 5:2 1Jon 2:3 * 5:2 1Jon 3:14 † 5:3 Jon 14:15 ‡ 5:3 Mat 11:30 § 5:4 Jon 1:13 * 5:6 Jon 19:34,35 † 5:7 Jon 14:17 ‡ 5:9 Jon 5:33,34 § 5:9 Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 * 5:10 Jon 3:33; 1Jon 1:10

Uhgin tāmāni pētīgām o Nētīn, in tol lanu. Uhgin tāmāfān nāmīāgāhīan itulīn† kām tah, konu nāmīāgāhīan u, katos o Nētīn.‡ 12 Iētām tatos Nētī Uhgin, in tatos nāmīāgāhīan. Mātēu iētām tāsosiān Nētī Uhgin, in tāsosiān nāmīāgāhīan.§

Naunun nāghatīan

13 Iētātei nāghatīan mīn u kām tāmāh nātām nātāhatātā e Nētī Uhgin, māmā onākotāhrun māmā itāmāh nākotōs nāmīāgāhīan itulīn.* 14 Pāh kāsotāgīnīan,† mātēu kotāskasīk o nātapuāhīan o nātī kātī e nāhmtī Uhgin. Nīan okotātapuāh o nātī kātī kām in iētām tēuvīr e rāhan nātēlīgīan, kānī kitāh kotāhrun vīvī māmā in otātēu rāhatah nāfakīan.‡ 15 Kānī nāmā kotāhrun māmā in otātēu itāh, kānī nātī nak okoteasīā=pān ohnī, kānī kīnotāhrun rākīs māmā okotos.§

16 Nāmā kotēh piatah kātī tatol noliān tērah, mātēu sēnīāmā noliān tērah iētām tēhrun nītī-pānīan e nīmīsīan, ik onākāfakī ohnī, kānī Uhgin otāfān nāmīāgāhīan kām iētāmī u.* Mātēu noliān tērah kātī āha ikīn iētām tatītī=pān iētāmī e nīmīsīan,† kānī iēu iāsēnīan māmā onākotāfakī o nātāmī mīn iētām kautol noliān āha.‡§ 17 Noliān tērah mīn rāfīn, ilāh tēfagē tērah,* kānī mātēu tēfagē tērah mīn āha ikīn iētām kāsotītī-pānīan iētāmī e nīmīsīan.†

18 Kitāh kotāhrun māmā iētām tātāir e Uhgin‡ tāsēkeikeīan e tēfagē tērah, mātēu-inu Nētī Uhgin tātāskālīm-ārāin vīvī in, kānī iētāmī tērah u Setān, tēruru nekīan.§ 19 Kitāh kotāhrun māmā kitāh nenātī Uhgin mīn,* mātēu nātāmīmī rāha nāhue nīftānī rāfīn, ilāh u kātātīg e nāhlīmī Setān.† 20 Kitāh kotāhrun mīn māmā Nētī Uhgin tāmūva kānī māfa neīnatīgīan kām tah,‡ māmā kitāh okotāhrun in, u in nīpāhriānīan.§ Konu kitāh kautāhtul=pān e Uhgin u in nīpāhriānīan, mātēu-inu kitāh kautāhtul=pān e Nētīn Iesu Krīsto. In u, in Uhgin pāhriān, kānī in nāukātī nāmīāgāhīan itulīn.*

21 Nenātīk mīn, otāgīm rākīs e natīmīnātī mīn iētām okotos nīmēi Uhgin e nīkītāmāh.†‡

† 5:11 Mat 25:46 ‡ 5:11 Jon 1:4 § 5:12 Jon 3:15,16,36 * 5:13 1Jon 5:11 † 5:14 Efās 3:12; 1Jon 3:21
‡ 5:14 Mat 7:7 § 5:15 1King 3:12 * 5:16 Jem 5:15 † 5:16 Hip 6:4-6; 10:26 ‡ 5:16 Jer 7:16; 14:11 § 5:16
E fes u, mīne fes 17, Jon tātēghatī e tēfagē tērah iētām tatītī=pān itāmī e nīmīsīan. Jon tātēghatī e tēfagē tērah iētām
kātāuhlīn nāmīātāmī o Krīsto. Noliān tērah āha, tātēgātun māmā nātāmīmī kautol ilāh kāsotosān nāmīāgāhīan itulīn,
konu nāuvētīn mīn u māmā narmīlah tīnīmīs. Nātī u inu, Jon tātēnī āhagāhag kām tah e 1Jon 5:12 mīne 1Jon 3:14. E
Mat 12:31-32 kitāh kātāfīn nāuvētīn mīn e nol tēfagē u, nānī rahīan Narmīn Rāha Uhgin. * 5:17 1Jon 3:4 † 5:17
1Jon 5:16; 1Jon 2:1 ‡ 5:18 Jon 1:13 § 5:18 Jon 14:30 * 5:19 1Jon 4:6 † 5:19 Jon 12:31; 14:30; 17:15 ‡ 5:20
Luk 24:45 § 5:20 Jon 17:3 * 5:20 1Jon 5:11 † 5:21 1Kor 10:14; 1Tēs 1:9 ‡ 5:21 Nāghatīan Krīs āhrūahru
tātēnī māmā, “onākāgīm e narmīn nātī mīn.” Mātēu Jon tātēghatī e tēfagē tērah, māmā in tēhmen e narmī nātī. Nāmā
kotolkeikeī rāhatah tēfagē tērah, kānī in tēhmen e narmī nātī. In tatos nīmēi Uhgin e nīkitāh.

2 Jon

Nauəuə iətəm tatol keiu lan iətəm Jon təmətei Nəghatən əkuəkır rəha nauəuə u 2 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm pətan kəti rəha niməfaki. Mətəu nəmə təhro nəghatən u “pətan,” nīpətin tənī məmə niməfaki kəti. Kəni “nenətin mīn,” ilah nətəmimi rəha niməfaki. Jon təmətei nəghatən mīn əha, təhmen e nəghatən kəti tətəhluaig. Təsolkəikeiən məmə otəni pətigəm nərgin mətəu-inu, kol mətə nətəmimi nəuvein kotol noliən tərəh e lah.

?Nətiğin təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nəgətin mīn tepət kəutaliuək e ikin pisin pisin mīn. Nətəmimi nətəm kəmotətəu nəghatən rəhalah kinotəfən nauəniən kəm lah. Kəni motəfən ikin mīn rəha napiliən, kəni məutasiru e lah. Mətəu nəgətin eiuə mīn kəutəhuvən əpnəpin mīn o niuvi rəkisiən nətəmimi rəha niməfaki məmə okotəpəh nəghatən pəhriən.

?Təmətei nauəuə u o nak? Nian nəgətin eiuə mīn kəutəhuva, Jon tənī məmə nətəmimi nətəm kəutəhatətə e nəghatən pəhriən rəha Uhgīn, okotəkəikei motəhtipəsīg e nəgətin eiuə mīn əha, kəni motəpəh noliən mīne nəgətin rəhalah, kəni məsotasiruiən e lah. Mətəu Jon tolkeikei məmə nətəmimi rəha niməfaki okotəkəikei motolkeikei nətəmimi pəhriən rəha niməfaki. Inu nəlpəkəuiən rəha Uhgīn.

Nətuəuinian

¹ Nauəuə u rəha eldə tatuvən kəm pətan Uhgīn təmitəpin* mīne nenətin mīn. Nīpəhriənian məmə iəkolkeikei pīk itəmah. Mətəu səniəmə iəu pisin əmə iəkolkeikei itəmah, mətəu nətəmimi mīn rəfin u nətəm kotəhrun mīn nīpəhriənian,† kotolkeikei itəmah. ² Kəni iəkolkeikei itəmah, mətəu-inu o nīpəhriənian iətəm tətətig e nikitah‡ kəni otətig itulin e nikitah.

³ Pəh Tatə Uhgīn mīne Nətin Iesu Kristo okuəfinə rəhalau nəuviriən, mīne nasəkəhruinian, mīne nəməlinuiən kəm tah nətəm kotohtəu=pən suaru rəha nīpəhriənian mīne nolkeikeiən.

Kitah okotohtəupən nəghatən pəhriən mīn

⁴ Nīkik təmagiən asoli nian iəmeruh nenətim mīn nəuvein, kəni meruh məmə kəutaliuək e suaru rəha nīpəhriənian,§ təhmen əmə məmə inu, Tatə Uhgīn təməni kəm tah məmə kotəkəikei motol. ⁵ Kəni rəueiu əha, nəuvinik, iəu iəsətəiən nəghatən vi kəti kəm təmah, mətəu in əmə u kinotətəu rəkis e nətuəuinian.* Kəni iəkətapuəh məmə okotol əmə nolkeikeiən kəm tah mīn. ⁶ Kəni nolkeikeiən u, nīpətin u noliən nəuia Uhgīn. Kəni in tətəni məmə kitah okotəkəikei motohtəu=pən suaru rəha nolkeikeiən, təhmen əmə məmə inu nəmotətəu e nətuəuinian.

⁷ Mətəu-inu nəgətin eiuə mīn tepət kəutan e nəhue niftəni.† Ilah kəsotəhatətəiən məmə Iesu in Kristo iətəm Uhgīn təməni məmə otahli=pa,‡ in təmuva iətəmimi pəhriən, e nīpətin pəhriən.§* Iətəmimi tol lanəha in iəiuə kəni in tīkimir rəha Kristo.† ⁸ Tol lanəha, autətəu itəmah məmə nəsotəmkarəpəniən e nəua uək asoli rəhatah, pəh itəmah onəkotos nətəouiən rəfin lan.‡ ⁹ Nəmə iətəmi tətətu=pən aru əmə nəgətin kəti rəhan e nəgətin

* 1:1 1Pitə 5:13 † 1:1 Jon 8:32 ‡ 1:2 Jon 14:17 § 1:4 3Jon 1:3,4 * 1:5 1Jon 2:7 † 1:7 1Jon 4:1 ‡ 1:7 1Jon 2:22; 4:2,3 § 1:7 Jon təməni tol lanu mətəu-inu nətəmimi nətəm kəməutohtəu=pən Nostisisim, nəgətin rəhalah tətəni məmə Iesu, rəhan nīpətin pəhriən tīkə, mətəu in narmin əmə, kəni in təmos narmi iətəmimi kəti. Mətəu nīpəhriənian, nīpətin əha ikin. Nīpəhriənian, Iesu Kristo in iətəmimi pəhriən, kəni in Uhgīn pəhriən e nian kətish əmə.

* 1:7 Jon 1:14 † 1:7 1Jon 2:18 ‡ 1:8 1Kor 3:8; Hip 10:35,36; 11:26

rəha Krısto, kəni məsəkeikeian e nəgəتونian rəha Krısto, § noliən rəhan tətəgəتون məmə Uhgın təsatigian e nıkin. Mətəu iətəmini pəh iətəm tətətig əskasik e nəgəتونian rəha Krısto, in tatos Tatə Uhgın mine Nətin ilau pəti e nıkin.* ¹⁰ Nəmə iətəmi kəti tuva ohnik, kəni məsənian nəgəتونian əhruahru rəha Krısto, nəsitian in muvən imam ikin, məsənian “təuvır” kəm in.† ¹¹ Mətəu-inu iətəmi tətəni “təuvır” kəm in, tətəsiru lan matol suaru o rəhan nəgəتونian tərəh.‡

Naunun nəghatian

¹² İatos nəghatian tepət məmə iəkətei kəm təmah, mətəu iəsölkeikeian məmə iəkətei e nıma nauəuə mine pen. Mətəu nıkkik tətəhti pik məmə iəkuva meruh itəmah kəni məghati əhruahru kəm təmah e nəhmtitəmah, pəh nagianian rəhatah otəriaueh. §

¹³ Nenəti piam* nətəm Uhgın təmitəpin, ilah kəutəni təuvır kəm ik.

§ 1:9 Jon 8:31 * 1:9 1Jon 2:23 † 1:10 Rom 16:17 ‡ 1:11 1Tim 5:22 § 1:12 Jon 3:29 * 1:13 Pia pətan əha in nıməfaki kəti min, Jon in tətətig ikin əha. Kəni nenəti pian u, ilah nımənin rəha nıməfaki əha.

3 Jon

Nauəuə iətəm tatol kisil lan iətəm Jon təmətei Nəghatiən əkuəkir rəha nauəuə u 3 Jon

?Pəh təmətei nauəuə u? Aposil Jon təmətei nauəuə u.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? Təmətei tatuvən kəm Kaeəs u in iətəmi asoli kəti rəha niməfaki, kəni in təhrun Jon.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? E nian əha, nəgətu min rəha niməfaki kautəhuvən iki pisin pisin min, kəni məutəgətu. Nətəmi nətəm kautətu rəhalah nəgətu nian kautəfən nauəniən kəm lah, kəni məutəfən ikin rəha napiliən, kəni mətasiru e lah.

?Təmətei nauəuə u o nak? Kaeəs, in iətəmi kəti iətəm tətəsi e nəgətu min iətəm kəutəliuək iki pisin pisin min. Jon təmətu nanusiən kəti e noliən təuvir rəha Kaeəs, kəni Jon təmətei nauəuə u məmə otəfəri nətəligiən rəhan.

Nətuəiniən nəghatiən

¹ Kaeəs, ik piak keikei kəti. Iəu, eldə* rəha niməfaki, iətətei nauəuə u kəm ik. Nipəhriənən u, məmə iəu iəkolkeikei pik ik.†

² Piak keikei, iəu inəhrun rəkis məmə nikim təsanən məuvir e nəhmti Uhgin, kəni iətəfaki məmə onəsimisiən mətatig vivi əmə, kəni natigian rəfin rəham otəuvir. ³ Nikik təmagiən pik nian iəmətu piatah min nəuvein kəməhuva məutəni məmə nətəhtul əskasik o nipəhriənən, kəni mətəkeikei mətəliuək e nipəhriənən.‡ ⁴ Nian iətətu məmə nenətik min kəutəliuək e nipəhriənən, kəni nikik tagiən pik məriəuəh mətapirəkis natimnati min rəfin.

Kaeəs təmol uək təuvir

⁵ Piak ruən, ik nətəhtul əskasik o nati nak iətəm ik natol kəm piatah min nətəm kautəhuvnə, nati əpnapin məmə ilah nətəm iki pisin.§ ⁶ Ilah kəmotanus rəham nolkeikeiən u ikinu e niməfaki. Ik nəmol təuvir kəm lah, masiru e lah. Kəni nian okautəhuvən e rəhalah suaru, təuvir məmə onəkəsi e lah* e noliən iətəm Uhgin tolkeikei, ⁷ mətu-inu ilah kəutəliuək o nani pətigəmiən nəghatiən rəha Iesu Kristo, kəni məsotəsiən nasiruən kəti o nətəm kəsotəfakiən. ⁸ Tol lanəha, kəni kitah u, kotəkeikei mətasiru e nətəmi kotol lanəha, məmə kitah okotos nəhlmitah min kətiəh o nani pətigəmiən nipəhriənən.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iəmətei nauəuə kəti kəm niməfaki rəham, mətu Tiotrefes, in tolkeikei pik məmə otəfəri aru in, məmə in iətəmi asoli kəti, kəni in təsətəligiən e timah. ¹⁰ Nəmə iəu iəkuvnə, kəni iəu oikanus əhruahru natimnati min nəuvein iətəm in tatol, mine nani oneuəniən nikəlitimah iətəm in tətəni. In səniəmə təsitiən əmə piatah min muvən iman ikin, mətu tətəniəhu min nətəmi min u nətəm kotolkeikei məmə okotit piatah min məhuvən imalah ikin, kəni mətahli pətigəm ilah e niməfaki.

¹¹ Piak ruən, sosiən o noliən tərəh rəha nətəmi, tərəkin ik. Os əmə o iətəmi iətəm rəhan noliən təuvir. Ətəlig-to lan məmə nətəmi min u nətəm kəutəliuək təuvir, tətəgətu məmə ilah nenəti Uhgin min,† mətu nətəmi min əha nətəm kəutəliuək tərəh, tətəgətu məmə ilah kotəruu Uhgin. ¹² Mətu Temetrius, nətəmi rəfin kəutəni-vivi in.‡ Kəni

* **1:1** 2Jon 1:1 † **1:1** Inu nauəuə rəha aposil Jon, mətu in təsəni pətigəmiən in, mətu təmətəhluaig lan, təhmen=pən əmə e noliən kətiəh əmə iətəm in təmol e Nanusiən Təuvir iətəm Jon Təmətei. ‡ **1:3** 2Jon 1:4 § **1:5** Rom 12:13; Hip 13:2 * **1:6** 1Kor 16:11; 2Kor 1:16 † **1:11** 1Jon 2:29 ‡ **1:12** 1Tim 3:7

rəhan noliən mīn u nian rəfin kəutəgətun mīn məmə tatitəu=pən nəghatiən pəhriən. Kəni itimah mīn iəutəni pətigəm kəm nətənimi məmə in iətəmi təuvir, kəni nəkotəhrun məmə itimah iəutəni nīpəhriəniən. §

Naunun nəghatiən

¹³ Iatos nəghatiən tepət məmə oiəkətei mənī=pīnə kəm ik, mətəu iəsolkeikeiən məmə oiəkətei e pen, ¹⁴ mətəu-inu nīkik tətəhti pīk məmə otəsuvəhiən iəkeruh ik, kəni kilau kuəghati əhruahru kəm lau mīn.

¹⁵ Iətəfaki məmə pəh Uhgīn otəfinə kəm təmah rəhan nəməlinuiən.*

Ik mīn nəuvein kəutəni=pīnə “təuvir” kəm ik. Kəni onakəni=pən “təuvir” rəhatimah kəm piatah mīn nəuvein ko ikin ko.

Jut

Nauəuə iətəm Jut tāmətei

Nəghatīən əkuəkir rəha nauəuə u Jut

?Pəh tāmətei nauəuə u? Jut tāmətei nauəuə u. In pia Jemis mine Iesu. Nətəmimi nəuvein, nīkilah təhti məmə Jut tamos nauəuə rəha 2 Pitə, kəni mafin nian in tāmətei nauəuə u rəhan.

?Tāmətei tatuvən kəm pəh? Kitah kotəruru əhruahru məmə Jut tāmətei nauəuə u tatuvən kəm pəh. Nəmə təhro tāmətei tatuvən kəm nətəm Isrel nətəm kəutəni nīpəhriənīən e Iesu Krīsto.

?Natīgīən təhro lanu nian tāmətei? E nian əha, nəgətuən eiue mīn nəuvein kəməhuvən motaliuək iki pīsīn pīsīn mīn, məutəgətuən nətəmimi. Mətu ilah kəməutəgətuən rah ilah, məutəni məmə təuvir əmə məmə nətəmimi rəha nīməfaki kautol noliən tərəh əpnəpīn mīn. Ilah kəutəni məmə təuvir əmə o noliən lanəha, mətu-inu nəuvirīən rəha Uhgīn in iahgīn, kəni ko təsolīən nālpīnīən kəm lah.

?Tāmətei nauəuə u o nak? Jut tolkeikei məmə iəfaki mīn ikin mīn rəfin okotətəu məmə nəghatīən rəha nəgətuən eiue mīn in tərəh, kəni in neiuəiən əmə. Kəni tolkeikei məmə nīməfaki otəhtul əskasik e nəghatīən iətəm in nīpəhriənīən.

Jut tāməni təuvir kəm lah

¹ Iəu Jut, slef rəha Iesu Krīsto, kəni iəu pia Jemis, iətəni təuvir kəm təmah u Uhgīn təmauīn e təmah. Uhgīn Tatə tolkeikei pik itəmah, kəni Iesu Krīsto taskəlīm vivi itəmah.

² Pəh nasəkəhruinīən, mīne nəməlinuīən, mīne nolkeikeiən rəha Uhgīn otəri məriəuəh e nəmiəgəhīən rəhatəmah.

Noliən mīn rəha nətəm kəutəuhlin nəmtahlah e Uhgīn

(2Pitə 2:1-17)

³ Iəu mīn nəuvein, aupən, iəmolkeikei pik məmə iəkətei nauəuə u tuvnə o təmah o nəghatīən e suaru iətəm Uhgīn tatos o nosmiəgəhīən itah. Mətu rəueiu, iətətəu məmə iəkəkeikei mətei nəghatīən u tuvnə o təmah məmə iəkol əskasik nikitəmah məmə onəkotəluagin əskasik o naskəlīmīən nəghatīən pəhriən rəha nəhatətəiən rəhatah. Uhgīn təmələhu=pən nəghatīən u e nəhlmi iəfaki mīn e nian kətīəh əmə, kəni ko təsəuhlinīən.

⁴ Iatəni lanu mətu-inu nətəmimi nəuvein kəməhuva oneuən e nikitəmah. Kəmətei aupən agīn məmə ilah okotos nālpīnīən. Ilah kəutəhti nəuia Uhgīn, kəni mautəuhlin nəghatīən pəhriən rəha nəhatətəiən rəhatah mautəni məmə tətəgəhan e nakləhīən e pətan mīne noliən əhmen mīn lanu nəuvein. Kəni kəmotəuhlin nəmtahlah e Iesu Krīsto iətəm in pīsīn əmə in Kig mīne Iərmənīg rəhatah.

⁵ Nəghatīən u, nəkotəhrun rəkis ilah rəfin, mətu iəkolkeikei məmə iəkəni misīmaru mīn kəm təmah məmə Iərmənīg təmosmiəgəh rəhan nətəmimi mohiet Ijip, mətu uərisig təmərekīn ilah u nətəm kəsotəhatətəiən lan. ⁶ Kəni otətəlig-to e nagelo mīn nətəm kəmotəmkarəpən e nepətīən rəhalah, mətu kəmotəpəh ikin əhruahru rəhalah. Uhgīn təməlis ilah e sen iətəm ko təsitəgītīən nian kəti, kəni mahtipəsīg e lah e napīnəpuīən mətəuərus=pa Nian Asoli iətəm okakil ilah lan, kəni mol nālpīnīən kəm lah. ⁷ Kəni təhmen əmə e Sotəm mīne Kəmorə mīne taun mīn titəlau e lau. Nətəmimi ikin mīn əha kəmotəpəh noliən əhruahru mautəhuvən e noliən rəha nakləhīən e pətan mīne noliən rəha nəman kautit aru ilah mīn mīne nīpətan kautit aru ilah mīn. Kəni Uhgīn təmol

nalpinian kəm lah e nigəm iatəm ko təsəpisiən nian kəti mine, məmə nətəmimi okoteruh nəua noliən tərəh min əha kəni məutəgin e nalpinian rəha Uhgin.

⁸ Nati əpnapin nətəmimi min əha kotəhrun natimnati min əha, mətəu e noliən kətiəh əmə, ilah kəutəni məmə kəmoteruh nati kəti təhmen e nəməhlairiən iatəm təmegəhan e noliən tərəh min rəhalah, kəni tol lanəha kotəni məmə təuvir əmə məmə kəutol noliən tərəh e nipətilah məutəhuvən əmə lanəha, kəni kəutəpəh narmənigiən min rəfin, kəni kəutəni rah nagelo min u ilah ilis pik. ⁹ Mətəu Maikil, nati əpnapin in iatəmi asoli rəha nagelo min, təməsolian lanəha nian in mine Setən kəmatuorgəhu o nipəti Mosi. Təməsahian Setən məsətu-pəniən nəghatiən kəti lan, mətəu təməni əmə məmə, “!Pəh İərmənig otəni rəham nalpinian!” ¹⁰ Mətəu nətəmi min əha kəutəni rah nətəmimi nətəm kotəruu. Kəni e noliən rəha nati miəgəh min, ilah kəutol natimnati min iatəm nipətilah tolkeikei məmə okotol, kəni noliən əha tatərekin ilah.

¹¹ !Kəsi, nərahian asoli o lah! Ilah kəutohtəu=pən suaru iatəm nəti Atəm u Ken təmitəu=pən. Kəni ilah kinotəfən rəfin nikilah e noliən tərəh iatəm Paləm təmol aupən mətəu-inu in tolkeikei pik məni. Kəni ilah kəmotol noliən rəha Kora məutəhti nəuia nətəmi asoli min, kəni e noliən əmə əha iatəm Uhgin təmərekin Kora mine rəhan min, Uhgin otərekin ilah.

¹² Nian nautol lafet təuvir min mətəu-inu itəmah nəkotolkeikei itəmah min, kəni ilah kəhuva motauən pik əpnapin əmə itəmah min ilah, nikilah təsəhtiən nətəmimi nəuvein, mətəu ilah kotəhmen e nımas kəti əpəha ihluə iatəm tətəhluaig iatəm negəu təhrun nələs pikiniən kəni məhapu. Ilah nətəm kəsoteruhiən sipsip min, mətəu kəutən pik əmə sipsip min. Ilah kotəhmen e nımalı nəpuə iatəm nımətagi təmələs muva, mətəu ko nuhuən təsəfuvian. Ilah kotəhmen e nigı min iatəm tinuva e nian əhruahru rəhalah məmə okotəuə, mətəu kəsotəuəiən, kəni in təhmen əmə məmə kəməhmis, kəni nətəmimi kotiuvi-pəri ilah kəni kohmis agin. ¹³ Peau-peau ləuantəhi kəutorasilig məutəruən əpnapin əmə, kəni kitah rəfin kəuteruh əmə. Kəni təhmen əmə, kəuteruh naulisiən rəha nətəmimi əha nətəm kəutol pətigəm əmə noliən tərəh e rəhalah nəmiəgəhian. Ilah kotəhmen e məhau min iatəm kəmotəmkarəpən e suaru rəhalah. Tol lanəha, Uhgin tətəskəlim imalah ikin əpəha e napinəpuian iatəm nəhəgəhagian tikə agin ikin.

¹⁴ Suah u Inok u aupən, in nəuaniləuis iatəm tatol səpin lan e nəuaniləuis min rəha Atəm, təməni pətigəm nəghatiən rəha Uhgin iatəm təməfən kəm in məmə, “Oteruh-to, İərmənig tətəuə ilah rəhan min nagelo min tausin tausin min tepət pəhriən, ¹⁵ tətəuə məmə otakil nətəmimi rəfin, kəni otəni pətigəm nalpinian rəha nətəmimi rəfin min u nətəm kəutəhti nəuiən. In otol nalpinian mətəu-inu kəmotol nərahian tərəh min e noliən tərəh pik, kəni nol təfagə min əha kəmotəreki e nəghatiən min iatəm tərəh kəm Uhgin.”

¹⁶ Nian rəfin, nətəmimi min əha kəməutəghati-əghati kəm lah min məmə nikilah təsəgiənien o natimnati, kəni məutəni rah natimnati rəfin. Ilah kəutətu=pən aru nətəligiən tərəh e nikilah iatəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol, kəni məutəghati əuvsan e lah min, kəni kəutəghati e nəghatiən tətəhian məmə okotol nətəmimi okotohtəu=pən rəhalah nətəligiən.

Nəghatiən o nəhgi-pəriən ilah

¹⁷ Mətəu rəhak min nətəmimi, nikitəmah tətəhti nati nak aposil min rəha rəhatah İərmənig İesu Kristo kəmotəni aupən, məmə otuva. ¹⁸ Kəmotəni kəm təmah məmə, “E nian iatəm naunun nian tətəuə iuəkir, nətəmimi nətəm kəutəghati əuvsan məutəni rah natimnati rəfin, ilah okotohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən tərəh e nikilah iatəm ilah aru kotolkeikei məmə okotol.” ¹⁹ Inu nətəmimi nətəm kəutəhapu itəmah. Ilah kəutohtəu=pən aru əmə rəhalah nətəligiən rəha nəhue niftəni, kəni Narmın Rəha Uhgin tikə e lah.

²⁰ Mətəu itəmah, rəhak mın nətəmimi, otol itəmah motəsanən e rəhatəmah nəhatətəiən iətəm təhruahru vivi, iətəm təmsipən o Uhgın. Kəni otəghati kəm Uhgın e Narmin Rəhan.

²¹ Kəni motos nolkeikeiən rəha Uhgın tətətig o təmah nian nəutəhtahnin nasəkəhruiniən rəha İərmənig İesu Kristo məmə in otos itəmah nəkəhuvən e nəmiəgəhiən itulin.

²² Onəkotasəkəhruin nətəmimi mın u nətəm rəhalah nəhatətəiən təsəskasik pikiən motəruru nəgətuniən nak in nıpəhriənən. ²³ Motəmkirəkis uəhai nətəm kəutətig iuəkır o nigəm asoli motosmiəgəh ilah. Otasəkəhruin nəuvein mın, mətəu nəkotəgin pik e noliən tərəh mın rəhalah, iətəm kəutol nəmiəgəhiən rəhalah rəfin tamikmik. Autətəu itəmah məmə noliən tərəh rəhalah otəsekiən nəmiəgəhiən rəhatəmah.

Nəfakiən o nəni-viviən Uhgın

²⁴ Pəh kotəni-vivi Uhgın iətəm in təhrun naskəlimiən itəmah məmə onəsotəmeiən, kəni təhrun noliən itəmah məmə nimei təfagə tərəh tikə agin e nəmiəgəhiən rəhatəmah, nian otos itəmah nəkəhuvən e nəhagəhagiən rəha nəhmtin, kəni nikitəmah otagiən pik agin ikin əha. ²⁵ Uhgın kətiəh əmə, kəni in İosmiəgəh rəhatah. Kəni İesu Kristo rəhatah İərmənig in suaru rəhan o nosmiəgəhiən itah. Pəh kotəni məmə nəni-viviən, mine nəpətiən, mine nəsanəniən, mine narmənigiən rəfin agin, in rəha Uhgın, aupaən agin mətəuərus=pa u rəueiu, matuvən naunun tikə. !Əuəh!

Nəhan-əhanian Nəhan-əhanian natimnati kəm Jon Nəghatien əkuəkir rəha nauəuə u Nəhan-əhanian

?Pəh təmətei nauəuə u? İətəmi kəti nərgin u Jon təmətei nauəuə u. Məta suah u inu in aposil Jon, uə məta Jon pisin kəti təmətei. Kəsotəhrun vivian.

?Təmətei tatuvən kəm pəh? In təmətei nauəuə u tatuvən kəm niməfaki səpən, ilah kəutatig e nitəni min ikin Esia, (rəueiu, kətəni ikinu məmə Wes Teki — Western Turkey), mine matuvən min kəm niməfaki min ikin min rəfin.

?Natigian təhro lanu nian təmətei? Nian u iətəm təmətei nauəuə lan, kəpmən rəha Rom təməni məmə nətəmini okotəkeiki motəfaki kəm iətəmi asoli rəha kəpmən təhmen əmə məmə in uhgin rəhalah. Mətau nətəmini rəha niməfaki kəmotəni məmə iətəmini kətiəh əmə in ilis agin, iətəmini u in İesu Kristo. In əmə u, in İərmənig. Kəni kəutəni məmə okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom. Tol lanəha, kəpmən rəha Rom tinol nərahian kəm nəfaki min. Kəmotahli=pən Jon tuvən isəu e nitəni kəti u, kətəni məmə Patmos, məmə otətətig pisin əmə. Uhgin təfən nəməhlairian təuvir agin kəti kəm Jon məmə oteruh İesu Kristo əpəha e negəu e neai. Kəni in mafu min natimnati iətəm otəpanuva, təhmen əmə məmə inu: noliən iətəm Uhgin otol win e Setən mine rəhan min nətəmini e nəluaginian; mine noliən rəha Uhgin o nakilian nətəmini e naunun nian.

?Təmətei nauəuə u o nak? In təmətei nauəuə u məmə otol əpu məmə İesu Kristo in İərmənig, konu məgəhun rəhan nəsanəniən. Kəni in tolkeiki məmə otəni kəm nəfaki min məmə okotəhtul əskasik nəmə nian iəkis min okəhuva, konu ilah okəsotəfakian kəm iətəmi asoli rəha Rom məmə in Uhgin. Otəsuvəhian konu Setən otol nərahian kəm nəfaki min mətau ilah okotəkeiki motəhtul əskasik, kəni in tolkeiki məmə otəfəri nətəligian rəha nəfaki min mine nətəmini u ilah kəutatig e nian iəkis min u rəueiu. Nian İesu Kristo otitəlig=pa min, kəni in otəfəri ilah, mol nalpinian kəm rəhan tikimər min.

Nəghatien min mine nətəligian min tepət kəutafin e nauəuə u Nəhan-əhanian kəutsipən e nauəuə min u rəha Oltestimin: Isikiəl, Daniəl, Aiseə, mine Jerimaia.

?Okafin əhro nauəuə u? Nauəuə u, in tol pisin e nauəuə min e Niutestimin mətau-inu İesu təməgəhun natimnati tepət e Jon u kətol pisin agin. Tol lanəha, in otəkeiki mos narmi nati kəti məghati lan. Nəghatien min u ilah nipehtiləh tatig, təhmen e nəghatien əuhlin. Konu, nian kitah kotafin nauəuə u, koteruh nəghatien əuhlin min u, təuvir məmə kitah kotətəlig e nipehtiləh min kətiəh kətiəh. Təuvir məmə kotafin futnot ko ləhtəni e nimali nauəuə o nəhrunian məmə narmi nati min nipehtiləh lah tənəni məmə nak. Kəni kotəkeiki motəupən motətəlig e nipehtiləh nəghatien min u Kristin min e nian əha kəmotəhrun vivi.

Nauəuə u səniəmə in təhmen e suaru kəti uə kalendə, məmə kotəhrun neruhian məmə nati nak otuva e nu nak, konu nati nak min otuva e nu təm tətəva, mətuva mətuvarus nian İesu otuva min lan. Mətau e nauəuə u, kotəhrun neruhian nəukəti nətəligian asoli tol lanu lan:

- Uhgin in ilis in tepət pik mine nəsanəniən rəhan tepət, mine rəhan nətəligian təuvir e natimnati min rəfin;
- Setən in tatol nahməniən asoli e nəhue niftəni;
- Kristin min okotəkeiki motəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəniən məmə okəsotəginian, nati əpnəpən ilah kəutatig e nian rəha nərahian;
- otəsuvəhian Uhgin otələs iahu Setən kəni məfən nalpinian kəm Setən mine iərmis min rəhan;
- e Nian Uərisig, Uhgin o tol nalpinian kəm nətəmini min kəsotəhatətəniən e İesu;
- İesu Kristo otərmənig e natimnati min rəfin;
- İesu otos nətəmini rəhan məhuvən məutətig e neai, ikin tətətig ikin.

Nətuəuinian nəghatian

¹ Nauəuə u, in tətəghati e natimnati min iətam Iesu Kristo təmol əpu.* Natimnati min u, Uhgin təməfən kəm Iesu, məmə in otəgəṭun kəm rəhan noluək min natimnati iətam otəsuvəhiən təkeikei muva. Kristo təmahli=pən rəhan kəti agelo tuva, kəni məgəṭun natimnati min u kəm rəhan ioluək, Jon. ² Jon təməhtul pətigəm o nəni əhruahruian natimnati rəfin iətam in təmeruh, kəni mətei rəkis ilah e nauəuə u. Natimnati min u iətam in təmeruh, in nəghatian rəha Uhgin mine nəni pətigəmiən rəha Iesu Kristo. ³ Iətəmi u iətam tətəfin pətigəm nəghatian min u, iətam Uhgin təməfa, in otatig e nəuviriən pəhriən. Kəni nətəmini min u nətəm kəutətəu kəni mautos e nikilah kəni mautol, okotatig min e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu nian rəha natimnati min u nauəuə u tətəghati e lah, tinuva iuəkir agin.

Jon təmətei nauəuə kəm niməfaki min ilah səpin

⁴ İəu Jon, iətahli=pinə nauəuə u tatuvnə kəm niməfaki min ilah səpin əpəha e nitəni Esia. Pəh Uhgin u iətam tətətig u rəueiu, təmətatig itulin, kəni otəpanatig itulin min, in otəfinə rəhan nəuviriən mine nəməlinuian kəm təmah. Kəni pəh narmin ilah səpin† iətam kəutatig əpən e jeə rəha kig, ilah min okotol lanko e təmah. ⁵ Kəni Iesu Kristo min, in otəfinə min lanko kəm təmah. Kristo ko təməhtul pətigəm əskasik o nipəhriənian, konu inəha, in iətəmini iətam in təmaupən məmiəgəh itulin e nimisiən,‡ kəni in tətərmənig e kig min rəha nitəni min.§

Pəh nəni-viviən tuvən o Iesu Kristo u, in təmolkeikei itah, kəni niran təmaiəh məmə otitis itah e noliən rəha təfagə tərəh. ⁶ In Kig rəhatah, kəni təmol məmə kitah kotatig əhgəl rəhan narmənigian, kəni mol itah kəhuva pris min rəha Uhgin rəhan, kautol uək rəha Tatə rəhan. !Pəh nəni-viviən o rəhan nepətiən mine nəsanənian tuvən o Iesu Kristo, naunun tikə! !Pəh in otərmənig itulin! Pəh otol lanu lan. Əuəh. Amen.

⁷ !Oteruh-to! In tətəva e nəpuə, * kəni nətəmini rəfin okotəsal=pən moteruh e nəhmtilah əhruahru, kəni nətəmi min əpən u kəmotəni məmə okəu, okoteruh min, kəni nətəmini e nəuaniləuis min rəfin e nitəni min, nikilah otahmə, motasək əfəməh mətəu-inu kəmotafu.†

In otəkeikei mol lanu lan. !Əuəh! !Amen!

⁸ İərmənig Uhgin tətəni məmə, “İəu Nəukətin mine Naunun.‡ İəu u iətatig rəueiu, kəni iəmətatig itulin, kəni iəpanətatig itulin min, kəni iəu u, Nahgik Tepət Pik Agin.”

Jon təmeruh Nəti İətəmini

⁹ İəu Jon, piatəmah u, iətam kitah kautos pəti nəhlmitah min kətiəh e Iesu o nəhməian, mine natigian e narmənigian rəhan, mine nəhtul əskasikian e nian rəha nəhməian. Kəməraiki=pən lak e nitəni u Patmos,§ mətəu-inu iətəni pətigəm nəghatian min u iətam Uhgin təməfa, kəni mətəhtul pətigəm o Iesu. ¹⁰ In Nian rəha İərmənig rəhatah,* kəni iəməriəuəh e Narmin Rəha Uhgin, u rəhan nəsanənian təmol kəm iəu, kəni iəkətəu nəuiən asoli kəti e nəmtəhk, təhmen əmə e təui, ¹¹ kəni nəuiən u tətəni məmə, “Ətei rəkis e nauəuə natimnati min rəfin iətam nateruh, kəni mahli=pən kəm niməfaki səpin. Nauəuə min

* **1:1** “Təmol əpu,” nipətin u, məmə tətəgəṭun nati kəti iətam əpən, nipətin tətəhluaig. E Bislama, kətəni məmə, “rivilem” uə “soem.” † **1:4** Narmin ilah səpin iətam kəutatig əpən e rəhan tron, (Nəh 3:1; 4:4; 5:6), nəmə təhro in suaru rəha nəniən Narmin Rəha Uhgin; mətəu nəmə təhro ilah nagelo səpin u kotəsanən (Nəh 1:20; 8:2) iətam kəutatig əpən e tron. Nəmpə səpin u, kəməh kau fifti-fo e nauəuə u Nəhan-əhanian. E Nauəuə Rəha Uhgin, nian nəuvein tətəni “ilah səpin” mətəu nipətin məmə ilah rəfin agin. ‡ **1:5** Kol 1:18; Sam 89:27 § **1:5** Sam 89:27; Nəh 17:14; 19:16

* **1:7** Dan 7:13; Uək 1:9 † **1:7** Sek 12:10 ‡ **1:8** Nəghatian əhruahru u rəha Iesu tətəni məmə, “İəu u, Alfə mine Omekə.” Alfə u, in letə tətəhtul əpən e alfəbit rəha nəghatian Kris, kəni Omekə u, in letə iətam tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. § **1:9** Nitəni u Patmos, in ailən kəti isəu agin o ima Jon. * **1:10** Nian rəha İərmənig u, in Sante.

u okəhuvən kəm Efəsis, kəni Smanə, kəni Perkaməm, kəni Tuatirə, mine Satis, mine Filitelfiə, mine Laotisiə.”

¹² Kəni əmeiko, iəkeirair məmə iəkeruh-to, məmə pəh tətəghati kəm iəu. Kəni nian iəmeirair, mafu nati kətətu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, ¹³ kəni e nəlugi nati kətaharu-pəri lait min u lan, mafu suah kəti təhmen e Nəti İətəmimi,† rəhan napən təfəməh u təfəməh pəhriən. Kəni kəməlis mankilahan e kətəuti, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip.‡ ¹⁴ Rəhn-kapə mine nəuanun tərüən tərüən təhmen e nəuauı nitəhi,§ * kəni nəhmtin təhmen e nəmnamı nigəm.† ¹⁵ Nəhlkin təhmen e prons,‡ iətəm kəmuvan e nigəm məmə otaiəh rəkis e namrəiən, mafəl iətəm təuvir, kəni uərisig ko, kərəpei məmə otəuvir mətoraip-oraip. Kəni nəuiən iahgin təhmen e nitəhi asoli kəti tatitəgit e nımas; ¹⁶ In tatos məhau ilah səpin e nəhlmin maru, konu nau kəti rəha nəluaginien in tasilə e nıkalin pəti mil,§ tatsipən e nıpəgnəuan, kəni iətəmi u təhagəhag mətasiə, təhmen e mitigar əpə e nərauıə.

¹⁷ Nian iəmafu iətəmi əha, iəmeiuaiu morin iəu əha e nəhlkin, təhmen əmə məmə iəmimis.* Mətəu in təmea=pa mek iəu e rəhan maru kəni məni məmə, “Səginien. İəu u, iəu iəmaupən matig, kəni iəu matol naunun agin. ¹⁸ İəu u, İətəm Tətəmiəgəh.† İəmimis aupən, kəni mətəu eruh-to, iətəmiəgəh itulin! Kəni iəu iatos ki rəha Nımisien mine ki rəha Nəuan=pən.‡

¹⁹ “Tol lanəha, ətei rəkis nati nak iətəm nateruh, inu natimnati min rəha rəueiu, mine natimnati nəuvein min iətəm tətüva. ²⁰ Mətəu iəkuahpik e nıpəti nati təməhluaig, u məhau min ilah səpin iətəm nəmeruh iatos e nəhlmək maru, mine nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip. Məhau min u ilah səpin, nıpətin u nagelo min rəha nıməfaki səpin. Konu nati kətaharu-pəri lait lan, ilah səpin, kəmol e kol, nıpətin u, nıməfaki min u ilah səpin.

2

Nəghatien təmuvən kəm nəfaki min ikin Efəsis

¹ “Ətei nauəuə u kəti tuvən o agelo* rəha nıməfaki e taun Efəsis, məni=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm tatos məhau səpin e nəhlmin maru† kəni mətaliuək e nəlugin e nati kətaharu-pəri lait lan,‡ u iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəni ilah səpin.

² İəu iəkəhrun rəhatəmah nolien min. İəkəhrun nalkut pikien o uək min rəhatəmah, kəni məhrun min məmə nautəhtul əskasik. İəkəhrun məmə itəmah nəso>tagienien o nətəm kautol nolien tərəh. Nəmotakil nətəmimi min u nətəm ilah kotəni məmə ilah aposil min, mətəu səniəmə ilah aposil pəhriən min, kəni nəmoteruh rəkis məmə ilah neiuə min. ³ İəkəhrun min məmə itəmah nautos nətəligien əfəməh. Nərahien təmələs pau itəmah, mətəu nautəhtul əskasik o nərgək, məsotəpəouiən.

⁴ Mətəu iateh nıpəgnəmtin kəti əha ikin nəmotol, təsəhmenien e nəhmtək. Nəmotəpəh nolkeikeien§ aupən rəhatəmah. ⁵ Nikitəmah təhti-to nolkeikeien iətəm nəməutətig lan aupən. Otəuhlin itəmah, kəni motol natimnati min u nəmautol aupən. Nəmə nəso>tolien, kəni iəkuva, mələs rəkis rəhatəmah nati kətaharu-pəri lait lan e nımein.

† **1:13** Kitah kəuteruh nərgin u “Nəti İətəmimi” e nauəuə rəha Daniel (Dan 7:13), mine e nauəuə min rəha Matiu, Mak, Luk, Jon, Uək mine Ol Sam. ‡ **1:13** Napən əha kətəni, in napən rəha pris asoli agin. İesu in rəhatah pris asoli agin.

§ **1:14** Nəghatien Kris əhruahru tətəni məmə, “in tərüən tərüən təhmen e sno.” * **1:14** Dan 7:9 † **1:14** Esik 1:28

‡ **1:15** Prons, in aiən kəti, kalə rəhan təhmen e kol. § **1:16** Hip 4:12; Jon 12:48 * **1:17** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 † **1:18** Sam 42:2 ‡ **1:18** “İəu iatos ki rəha Nımisien mine ki rəha Nəuan=pən,” nıpətin u məmə iatos nepətien o nahtipəsigen mine nərahien e ket rəha İma Nətəm Kəmoħmis İkin, kəni mol nətəmimi kəmoħmis ilah kotəmiəgəh min. * **2:1** Nian iətəmi u tətəni “agelo,” nəmə təhro tətəghati e agelo pəhriən, uə nəmə təhro tətəghati e pastə rəha nıməfaki. † **2:1** Nəh 1:16 ‡ **2:1** Nəh 1:12-13 § **2:4** Jon 13:35; Jer 2:2-5

⁶ Mətəu nati kətiəh əha ikin, nautol təuvir. Itəmah nəkotəməki e noliən tərəh min rəha nətəmimi rəha Nikoləs,* təhmen əmə lak, təhmen mə inu iatol mine.

⁷ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəni=pinə kəm niməfaki min. Iətəm otol win e nəluaginian u, iəu iategəhan lan məmə in otun nəuanigi rəha nəmiəgəhian iətəm tateviə e nasumian rəha Uhgin.”†

*Nəghatiən təmuvən
kəm nəfaki min ikin Smanə*

⁸ Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Smanə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm təmaupən matig, kəni in otol naunun agin. In təmimis kəni məmiəgəh min,‡ kəni in tətəni məmə,

⁹ Nətəm Smanə, iəkəhrun rəhatəmah nahməian. Iəkəhrun məmə itəmah nanrah min, mətəu səniəmə itəmah nanrah min pəhriən. !Itəmah, rəhatəmah nautə tepət agin! Iəkəhrun məmə neiuə min nəuvein nətəm kautəni nəghatiən mautauvlək e təmah lan, mətəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə.§ Rəhalah nimə rəha nuha-puminian in nuhapuminian rəha Setən əmə.* ¹⁰ Sotəginian e nahməian min iətəm otəsuvəhian kəhuva e təmah. Iətəni=pinə kəm təmah, məmə Setən otəpanəmki=pən itəmah nəuvein e kaləpus məmə otek askəuvin nəhatətəian rəhatəmah, kəni itəmah onəkotatig e nahməian o nian ilah ten.† Otəhtul əskasik, nati əpnapin nəmə itəmah nəuvein okohmis, kəni iəu iəkəfinə rəhatəmah nətəouiən, təhmen=pən əmə məmə kətəfəfau=pən e nati kəti e rəhn-kəpə iətəm təmol win e naiuiən, kəni rəhatəmah nətəouiən in nəmiəgəhian itulin.

¹¹ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u iətəm Narmin Rəha Uhgin tətəni=pinə kəm niməfaki min. Nətəmimi okotol win e nəluaginian u, nian nimisian tisiəmaru min muva, ko kəsəhmis minian. İnəha, okəsəhuvənian e nəmnamı nigəm asoli, inu nimisian tatol keiu.”‡

Nəghatiən təmuvən kəm niməfaki min ikin Perkaməm

¹² Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Perkaməm, məni=pən məmə,

Nəghatiən u rəhan, iətəm tatos nau rəha nəluaginian kəti iətəm tasilə e nəven pəti mil.§

¹³ Iəkəhrun ikin nəutatig ikin. Ikin əha, Setən tətəharəg, mətərmənig ikin.* Mətəu itəmah nautəhtul iəkis ohniəu. Nəməsotəuhlinian rəhatəmah nəhatətəian lak. Imatəmah Setən tətətig ikin, kəni kəməhamu rəhak iətəmimi Antipas, iətəm təməhtul əskasik o nəni pətigəmiən iəu. Nati əpnapin məmə nian əha təmiəkis pau o təmah, mətəu itəmah nəmotəhatətə əskasik lak.

¹⁴ Mətəu in əmə ko, iatəh nıpəgnəmtin min nəuvein iətəm itəmah nautol iətəm təsəhruahruian e nəhmtək. Itəmah nəuvein u ko ikin ko, nəutəgəhun nətəmimi ko ikin ko məmə okotos nəgəhunian rəha Paləm. Paləm u, in təmol suaru kəm Kig Palək məmə

* **2:6** Nətəmimi rəha Nikoləs min əha, kitah kəsotəhrun vivian natimnati tepət e lah uə rəhalah iətəmi asoli. Ilah nətəmimi nəuvein rəha niməfaki, mətəu ilah kautəni məmə kəhrun nəfakian kəm narmi nati min, konu kəhrun nit əpnapinian itəmi. Ilah kautəni məmə noliən min əha, təsəəkiniən narmitəmi. † **2:7** Jen 2:9; 3:22-24; Luk 23:43; Rom 5:12,18; 6:23; Nəh 22:2 ‡ **2:8** Nəh 1:17-18 § **2:9** ?Nəghatiən u, “mətəni məmə ilah nətəm Isrel, mətəu kəpə,” nıpətin nak? In tətəghati əhruahru nətəmi min u nəuaniləuis rəha Isrel. Mətəu nian Iesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm Isrel pəhriən, nıpətin u məmə nətəmimi pəhriən rəha Uhgin, inu, nətəmi kəutəfaki kəm in, mətəu səniəmə “nəuaniləuis min rəfin rəha Isrel” u ilah nətəmimi min əhruahru rəha Uhgin. (Kəl 6:15-16). * **2:9** Jon 8:33-47 † **2:10** “Nian ten” nıpətin ko, məmə nian rəha nahməian otəkeikei mol naunun mətəu-inu Uhgin təməni lanəha. ‡ **2:11** Nəh 20:11-15; 21:8 § **2:12** Nəh 1:16 * **2:13** Iətəmi asoli rəha Rom, kətəni məmə Empərə, in təhmen e kig asoli kəti. Nətəmimi tepət tepət kəutəfaki kəm in əha Perkaməm.

in otəfən-əfən kəm nətəm Isrel, kəni pəh ilah kotol noliən tərəh, mautun nauəniən iətəm kəmol sakrifais lan tatuvən kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvən e nigī, kəni mautit əpnapin ilah mīn.† 15 Kəni e noliən kətiəh əmə ilah nətəm Isrel mīn əha, itəmah nəuvein u ikin nautohtəu=pən nəghatiən rəha nətəmimi rəha Nikoləs.‡ 16 !Tol lanəha, onəkotəkeikei motəuhlin uəhai əmə nətəligiən rəhatəmah e noliən tərəh mīn rəhatəmah! Nəmə nəstoliən, otəsuvəhiən oiəkuvnə o təmah, kəni iakoh nətəmimi mīn ko, kəni mətei ilah e nau rəha nəluəginiən iətəm tatsi=pən e nīpəgnəuak.

17 Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən mīn u iətəm Narmin Rəha Ughin tətəni=pinə kəm niməfaki mīn. Iətəmimi iətəm tatol win e nəluəginiən, iəu iəkəfən nauəniən oneuən u mana§ kəm in. Oiəkəfən mīn kəpiel ruən kəti kəm in, iətəm kəmətei=pən nərgin vi lan, kəni in pişin əmə kəha iətəm otos, təhrun nərgin.”

Nəghatiən təmuvən kəm nəfaki mīn ikin Tuatirə

18 Kəni in tətəghati əhanəh mətəni=pa kəm iəu məmə, “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Tuatirə, məni=pən məmə,

Nəghatiən u, in nəghatiən rəha Nəti Ughin. Nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm, mine nəhlkin təhmen e prons* iətəm tətəraip-oraip.† Tətəni məmə,

19 Inəhrun rəkis noliən mīn rəhatəmah, nətəm Tuatirə. Iəkəhrun rəhatəmah nolkeikeiən mine nəhatətəiən, mine nasiruiən e nətəmimi, kəni iəkəhrun mīn məmə nətəligiən rəhatəmah təfəməh o nəhtul əskasikiən. Iəkəhrun məmə noliən mīn rəhatəmah nautol u rəueiu, təuvir mapirəkis agin noliən mīn rəhatəmah aupən.

20 Mətəu iateh nīpəgnəmtin kəti əha ikin nautol iətəm təsəhruahruən e nəhmtək. Itəmah nauteğəhan e noliən rəha pətan əha iətəm təhmen e pətan aupən u, Jesepel.‡ In tətəni məmə in iəni kəti, mətəu nəgətiən rəhan tatit rah rəhak mīn noluək, matol məmə ilah kautit əpnapin ilah mīn, kəni mautun nauəniən u iətəm katol sakrifais lan kəm narmi nati iətəm kəmisikəuvən e nigī. 21 İəmətəhtahnin pətan əha məmə in otəuhlin rəhan noliən rəha nitəu=pən əpnapiniən nəman, mətəu in təpəh. 22 Tol lanəha, rəueiu əha, iəkol in timis pik e rəhan pet. Kəni nətəmimi mīn u nətəm kəmotit əpnapin ilah mīn, ilah Jesepel u, nəmə ilah kəsotəuhliniən ilah e nosiən noliən rəha pətan əha, oiəkəfən ilah mīn kotətəu tərəh pik, kəni misuə e lah e pet u rəha nəhməiən. 23 Kəni oiəkəu kətiəh əmə e nənətin mīn, moh ilah kohmis.§ Tol lanəha, kəni niməfaki mīn rəfin okotəhrun məmə iəu əmə u, iəkəhrun nətəligiən mīn rəha nətəmimi, mine nikilah. Kəni iəu iəkəfənə nətəuəiən rəhatəmah tətəu=pən əmə rəhatəmah noliən mīn iətəm nəmautol.*

24 Mətəu itəmah u, nətəm Tuatirə nətəm nəməsotosiən o nəgətiən mīn rəha Jesepel əha, iətəghati kəm təmah rəueiu. Iəkəhrun məmə itəmah nəməsotosiən natimnati iətəm kətəni məmə nati agin mīn rəha Setən iətəm tətəhluaig e nəmtahn. İəsələhu-pəniən nati figəm kəti mīn kəm təmah, mətəu iəkəfən kətiəh əmə, inko, 25 otəskəlim tiəkis əmə e nati iətəm ninotos rəkis, mətəuərus iəu iəkəfənə pə.

26-27 Iətəm tatol win e nəluəginiən u, kəni tətəhtul əskasik o noliən nəuiak, matuvən, matuvən mətəuərus naunun, kəni iəu iəkəfən nəpətiən u kəm in, iətəm rəhak tətə təməfa kəm iəu, məmə in otərməniğ e kəntri pişin pişin mīn. Kəni in otos rəhan neim iətəm in nəmtətiən rəha nərgin əsoli rəhan, kəmol e aiən, kəni in otətgəhli-atgəhli nətəm

† 2:14 Nam 22-24; 25:1-2; 31:16 ‡ 2:15 Afin-to futnot e Nəh 2:6. § 2:17 Jon 6:31-33,35,48,51 * 2:18 Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. † 2:18 Dan 10:6; Nəh 1:14-15 ‡ 2:20 Jesepel u aupən, in pətan rəha Kig Ehap (1King 21:25-26). In təmit nətəmimi e suaru kəti məmə okotol sakrifais kəm narmin nati mīn, kəni motohtəu=pən noliən rəha nitəu=pən əpnapin nəman mine nīpətan. Pətan kəti rəha Tuatirə təmol noliən əha, kəni Jon tətəni lan məmə Jesepel. Nəmə təhro noliən rəhan təhmen e Nikoləs iətəm təməni e Nəh 2:6,15. § 2:23 Nəghatiən u “nənətin mīn” tətəgətiən nətəmimi u kəutohtəu=pən in. * 2:23 Jer 17:10

e nəhue niftəni, təhmen=pən əmə məmə aiən iətəm təmohaplis-ohaplis sospən kəmol e nəriəpig. ²⁸ Kəni iəu iəkəfinə min məhau u fətukai kəm in.†

²⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.

3

Nəghatien təmuvən kəm nəfaki min ikin Satis

¹ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun u Satis, mənə=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm tatos narmin rəha Uhgın ilah səpin,* kəni matos min məhau səpin.† Nəghatien u rəhan iətəm tətəni=pinə kəm təmah məmə,

İəkəhrun rəhatəmah noliən min. İəkəhrun məmə kətəni məmə itəmah nautəmiəgəh, mətəu kəpə, itəmah ninohmis rəkis. ² !Otair-tə! Noliən təuvir min rəhatəmah nəmautol aupən, otəsuvəhiən tikə agin. Mətəu itəmah nəkotəkeikei motalkut məmə onəkotəfəri min noliən rəhatəmah, motol tuva məskasik, mətəu-inu rəhatəmah noliən təuvir min iətəm təhruahru e nəhmti Uhgın, iəseh əhanəhiən kəti iətəm nəmotol məhuvən motol naunun lan. ³ Tol lanəha, nikitəmah təhti nəghatien iətəm nəmos, kəni mautətəu aupən. Otol, kəni motəuhlin itəmah. Mətəu nəmə nəkotapili alu, oiəkiet pətigəm o təmah təhmen e iəkləh, kəni itəmah ko nəsotəhrunien məmə nian nak iəkuvnə o təmah.

⁴ Mətəu itəmah nəuan nəuvein əmə ko Satis, iətəm kəməsotolien napən rəhalah tamikmik. İlah kotəhruahru, motəhmen o naliuəkiən itəmah min iəu e napən ruən.‡

⁵ İtəm in otol win e nəluaginien, in otuvən lanəha e napən ruən. Kəni ko iəsafəl rəkisien nərgin e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni iəu iəkəni pətigəm nərgin e nəhmti rəhak Tatə mine rəhan nagelo min, məmə in rəhak əhruahru iətəmini.§

⁶ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatien min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatien təmuvən kəm nəfaki min ikin Filitelfiə

⁷ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Filitelfiə, mənə=pən məmə,

Nəghatien u rəhan, iətəm Tasim, kəni in Nipəhriənien. Kəni in tatos ki rəha Tefit u aupən.* Nəmə in terəh e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. Kəni nəmə in tahtipəsik e doə kəti, kəni ko iətəmi kəti təserəhiən lan.† Nəghatien u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

⁸ İəkəhrun rəhatəmah noliən min, nətəm Filitelfiə. İəkəhrun məmə rəhatəmah nəsanəniən in nəuan nəuvetin əmə, mətəu itəmah nəmautol nəuiak məsotəpəhiən, kəni məsotəhluaigien məmə rəhak u itəmah. Oteruh-to. İəmerəh e doə o təmah. Ko iətəmi kəti təsahtipəsigiən. ⁹ Oteruh-to. Nətəmini min ko e Nuhapuminiən rəha Setən, ilah kautəni məmə ilah nətəm İsrel, mətəu kəpə. İlah neiuə min.‡ Oteruh-to. Oiəkol ilah kəhuva motasiəulin-pinə e nəhlkilah e nisaiəni, kəni okotəni məmə nipəhriənien iəu iəkolkeikei itəmah.§ ¹⁰ İəmənə=pinə kəm təmah məmə itəmah onəkotos nətəligiən əfəməh o nəhtul əskasikiən, təhmen əmə lak, kəni itəmah nəmautol rəhak nəghatien.*

† 2:28 Nəh 22:16 * 3:1 Afın-to futnot e Nəh 1:4 † 3:1 Nəh 1:16 ‡ 3:4 E fes u, “napən” tətəgəhun noliən min rəhalah. § 3:5 Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1Jon 2:23 * 3:7 “Ki rəha Tefit” u, tətəgəhun=pən nəpətiən iətəm otos e Jerusiləm vi. In ko, in tatos nəpətiən məmə oterəh kəni mahtipəsik e iətəmi kəti iətəm tatuvən imə; Nəh 1:18. † 3:7 Aes 22:22 ‡ 3:9 Nəghatien u “kautəni məmə ilah nətəm İsrel, mətəu kəpə,” in tətəghati əhruahru e nətəmi min u nəuaniləuis rəha İsrel min. Mətəu nian İesu tətəni məmə ilah səniəmə nətəm İsrel pəhriən, nipətin ko məmə nətəmini pəhriən rəha Uhgın, inu, nətəm kəutəfaki kəm in. Mətəu səniəmə nəuaniləuis rəha İsrel u ilah nətəmini min əhruahru rəha Uhgın (Kəl 6:15-16). § 3:9 Jon 8:44; Nəh 2:9 * 3:10 Hip 12:1-3

O nati u, iəu oiəkəpali vivi o təmah e nian iətəm nərahian otəsuvəhian tuva e nəhue niftəni min rəfin,[†] məmə otek askəuvin-to nətəmini rəha nəhue niftəni.

¹¹ Otəsuvəhian iəkuva. Otəskəlim iəkis natimnati min iətəm itəmah ninotos rəkis, məmə iətəmi kəti otəsosiən rəham nətəouiən[‡] iətəm ninol win rəkis lan. ¹² Iətəm otol win e nəluaginian, kəni iəu oiəkəkol in təhmen e nig iəsoli kəti iətəm tətəruəsən Nimə Rəha Uhgın rəhak. Kəni in ko təsietian e Nimə əha nian kəti. Kəni iəu, iəkətei=pən nərgi Uhgın rəhak lan, mine nərgi taun rəha Uhgın rəhak lan. Taun u, in Jerusiləm vi, iətəm Uhgın rəhak otahli=pa, otisi-pəri e negəu e neai, meiuaiu=pa. Kəni iəu oiəkətei=pən min nərgək vi e iətəmi u.

¹³ Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

Nəghatian təmuvən kəm nəfaki min ikin Laotisia

¹⁴ “Ətei nauəuə kəti tuvən o agelo rəha niməfaki e taun Laotisia, məni=pən məmə,

!Nəghatian u rəhan, iətəm kətəni məmə in Nipəhriənian! In ko, in iətəm kəhrun narəriən lan məmə tətəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən nipəhriənian əmə, kəni in nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol. § * Nəghatian u rəhan iətəm in tətəni=pinə kəm təmah məmə,

¹⁵ Iəkəhrun rəhatəmah noliən min, nətəm Laotisia. Iəkəhrun məmə nəmiəgəhian rəhatəmah təhmen e nəhu iətəm tareuən əmə. Təuvir məmə onəkotəhtul əmə e kətiəh, onəkotətpu uə onəkotəpiəpi. ¹⁶ Itəmah nəutəhtul əmə e nəlugin, nəkotəreuən əmə — nəsoəpiəpiən məsoətpəuiən — tol lanəha, oiəkəgəh rəkis e təmah rəueiu, ¹⁷ mətəu-inu itəmah nəkotəni məmə, ‘Rəhatiməh nautə tepət, iautos məni əsoli, rəhatiməh nəmiəgəhian təuvir, natimnati rəfin tatig, kəni nati kəti təsikəien o timah.’ Mətəu itəmah nəkotərru məmə itəmah ninotatig rəkis e nərahian; nətəmini okotasəkəhrin o təmah; rəhatəmah nautə tikə agin; nəhmtitəmah təpis; kəni nəutəiu piəpiə əmə.[†]

¹⁸ O nati u, iətəni=pinə əhruahru kəm təmah, təuvir məmə onəkotos nəhmti aien u kol tətəraip-oraip ohniəu, iətəm kəmuven e nigəm tus rəkis namrəien lan,[‡] kəni pəh itəmah, rəhatəmah nautə otepət. Kəni onəkotos nəhmtin min napən ruən o nuvenian lan, məmə onəkotəuveg nipətitəmah ko, iətəm tol naulisian. Kəni mautos nəhmtin min mərsin ohniəu, motol=pən e nəhmtitəmah, məmə nəhmtitəmah otəhlan, nəkotəruh vivi nati lan.

¹⁹ Nətəmini min ko rəfin nətəm iəkəkolkeiki pik ilah, iəu iətəghati əskasik kəm lah mətəgəu əhruahru ilah. Tol lanəha, təuvir məmə nikitəmah otimis=pa lak, kəni motəuhlin=pa e noliən tərəh min rəhatəmah. ²⁰ !Otətəlig-to! Iəu iatəhtul e namtiəluə, mətəhti-əhti doə o nuvnəien imə. Nəmə iətəmi kəti tətəu nəuiak kəni tərəh e doə, kəni iəkuvən imə kəni mauən itimlau min.

²¹ Iəu iəmol win e nəluaginian kəni mətəharəg-pəri itimlau rəhak Tatə e rəhan jeə, mətuarmənig. Kəni e noliən kətiəh əmə, iətəmi otol win e nəluaginian, iəu iəkəgəhan məmə otəharəg itimlau min e rəhak jeə, mətuarmənig itimlau min.

²² Itəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatian min u iətəm Narmin Rəha Uhgın tətəni=pinə kəm niməfaki min.”

[†] 3:10 Jon 17:15 [‡] 3:11 “Nətəouiən” əha, tətəghati lan, in kəfəfau kəti kəmol e nimali nig, uə narmi nimali nig kəmol e kol, kəni kəfəfau=pən e rəhn-kapə iətəm təmol win e naiuiən. Kəni Kristo otəfəfau=pinə kəfəfau e rəhn-kapə iətəmini o rəhan nəhtul əskasikian. Iətəmini u otəkeiki mateh vivi o nətəmi min ko nətəm kotolkeiki məmə okotos rəkis ohni. Inu, in nəghatian əuhlin məmə ilah okəsotəpəhian nəhtul əskasikian məmə ilah okəsotəmkarəpiən e nətəouiən rəhalah, inu, nəmiəgəhian itulin ilah Kristo. § 3:14 “Nəukəti natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol,” nipətin keiu e nəghatian Kris. Iəsu in Nəukətin, nipətin ko, in təmol natimnati rəfin; kəni in min in İərmənig e natimnati rəfin. * 3:14 Jon 1:1-3; Kol 1:16; Nəh 1:17 [†] 3:17 Jon tətəni nəghatian əuhlin u nipətin təni məmə, e nəhmti Uhgın, nəmiəgəhian rəhalah təsəhruahruən məsəhmenian. [‡] 3:18 Job 23:10; Mal 3:2-3; 1Pitə 1:6-9

4

Nəfakian e negau e neai

¹ !Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əha, kəni mafu doə kəti təmerəh=pən əpəha e neai! Kəni nəuiian kətiəh əmə iətəm iəmətəu aupən, inko iətəm in iahgin iahgin təhmen əmə e təui, tīnatəghati min kəm iəu, kəni tətəni=pa məmə, “Əri-to muva ikinu, iəkəgətun ik e natimnati min u, iətəm okəpanol.”

² E nian kətiəh əmə, nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgīn təmol kəm iəu, kəni iəkəsal=pən əpəha aupən mafu kig, tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig e negau e neai.* ³ Kəni iətəmi tətəharəg ikin əha, iəmeruh in təuvir matəlu, mətoraip-oraip, təhmen e kəpiel təuvir keiu nərgilau ko jaspə mine kanilian. Kəni mərai-mərai kəti təmuvən mītəlau e jeə rəhan, kəni mərai-mərai əha tətəsiə təhagəhag təhmen e kəpiel təuvir kəti u, emirəl.† ⁴ Kəni mītəlau e jeə asoli rəha kig əha, jeə nəuvein min ilah tuenti-fo, kautəhtul, kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, kəutəharəg-pəri e jeə. Kəməhuvən e napən ruən, kəni motəfəfau e hat min rəha nisiaiən, iətəm kəmol e aian u kol tətoraip-oraip. ⁵ Kəni ikin əha, jeə rəha kig tətətig ikin, tətoraip, kəni kaluəluə titatipərəh matiet ikin. Aupən e jeə rəha kig, nəuanisiə ilah səpin kautohuəu. Inəha, narmin rəha Uhgīn ilah səpin.‡ ⁶ Kəni ikin əha aupən e jeə rəha kig, nati kəti min əha ikin təhmen e nītəhi, mətəu təhmen e kilas, iətəm tatəlu, mətoraip-oraip.

E nəlugin ikin əha, kəni titəlau e jeə rəha kig u, nati nəuvein əha ikin, ilah kuvət, iətəm kautəmiəgəh, kautəhtul. Kəni nəhmtilah tepət tepət, tətəpeir=pən əmə e nərfilah mine nəmtahlah mine. ⁷ In aupən, təhmen e laion, kəni iətəm tol keiu lan, təhmen e kau iərman nahgin tepət, kəni iətəm tatol kisil lan, rəhn-kapə təhmen e iətəmi, kəni iətəm tatol kuvət lan, təhmen e məlikim iətəm tatiuvig. ⁸ Nati min əha iətəm kautəmiəgəh, ilah kuvət, mətəu nīməlməlilah kətiəh kətiəh ilah sikis, kəni nəhmtilah tīrəuei əpnəpin əmə ilah, muvən əpəha e nəve nīməlməlilah ləhtəni ikin mine. Nian rəfin ilah kəutəni nəpuən lapin mine lənian, məsotəmeigian, kəutəni məmə:

“!İərmənig Uhgīn Nahgin Tepət Pik Agin
in tasim, tasim, tasim pik agin,
iətəm in tətətig rəueiu,
təmətatig itulin,
otəpanatig itulin!”§

⁹ Kəni nati min kəha u kautəmiəgəh, kəutəni nīpəhriənən e nəpətiən rəha Uhgīn, kəni mautəfən nisiaiən kəm in, kəni mautəni tagkiu kəm kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, mətatig itulin, naunun tikə. ¹⁰ Kəni nian nati min kəha u kautəmiəgəh kautol lanəha, kəni nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, ilah tuenti-fo, koteiuaui mautisin nəulilah kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, kəni mautəfəki kəm in iətəm tətətig itulin, naunun tikə. İlah kəutisin nəulilah kəm in, kəni nīpənəgilah təou niftəni, kəni ilah kautəpeg rəkis rəhalah kəfəfau min rəha nisiaiən, kəni mautəlin aupən e rəhan jeə, kəni mautəni məmə,

¹¹ “Rəhatimah İərmənig Uhgīn,
İk nəkəhruahru, məhmen agin məmə onəkəos nəni-viviən rəfin,
mine nisiaiən rəfin,
mine nəsanəniən rəfin,
mətəu-inu ik nəmol natimnati rəfin.
İk nəmol ilah mətəu-inu ik nəmolkeikei məmə ilah okotətig.
Kəni mətəu-inu ik nəmolkeikei lanəha lan, ilah kəutətig əhanəh.”

* 4:2 Esik 1:26-28 † 4:3 Jaspə nəmə təhro in kəpiel əmehmtə, kəni kanilian nəmə təhro in kəpiel ərarəuv. Emirəl min əha, kəpiel əmehmtə min. Kitah kotəruu əhruahru kalə rəhalah iətəm in tətəni, mətəu nati nak iətəm Jon təmeruh, inko, kalə təuvir min, kotəuvir, mautoraip-oraip. ‡ 4:5 Afin-to futnot e Nəh 1:4. § 4:8 Eks 3:14

5

*Nəti sipsip təmuahru**e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu*

¹ Kəni əmeiko, iəmafu kig tətəharəg-pəri e rəhan jeə, kəni matos nauəuə kəti e nəhlmin maru iətəm kəmaiu-aiu, kəni nauəuə ko kəmətei=pən nati e nıkalın pəti mil, kəni kəmaiu-aiu kuan-ərain kau səpın məmə otaskəlim tiəkis.* ² Kəni iəmeruh agelo əsanən kəti tətəgət əfəməh mətəni pətigəm məmə, “?Pəh u in təhmen məhruahru məmə otoh rəkis nati iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə u lan, kəni migaru lan?” ³ Mətəu iətəmimi kəti tikə u ilis e negəu e neai, uə ləhtəni e nəhue niftəni, uə niki niftəni, kəti ko in təsəhruahruian o nigaruiən e nauəuə u, mafın. ⁴ Kəni iəmətasək mətasək, mətəu-inu kəsehian iətəmimi kəti iətəm təhmen məhruahru o nigaruiən e nauəuə u mafın. ⁵ Kəni eldə asoli min u kəti iəhuitən tənı=pa kəm iəu məmə, “!Sasəkiən! Məsəl=pən-to meruh, Laion rəha Nəuaniləuis rəha Juta,† in nəukəti Tefit,‡ in tınol win rəkis e nəluaginian rəhan. Tol lanəha, in təhruahru agin o nigaruiən e nauəuə kəha, kəni meatuv rəkis nati əha ilah səpın iətəm kəmuvan-ərain lan.”

⁶ Kəni əmeiko iəkafu Nəti Sipsip, tətəhtul əpəha e nəlugin e jeə rəha kig mine nati kuvət u kəutəmiəgəh mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. Nəti Sipsip u, nəkafu məmə kəmoəhamu rəkis. Kəni rəhnəpati ilah səpın,§ kəni nəhmtin ilah səpın min, ilah kəha, kəutəhtul o narmın rəha Uəgin ilah səpın iətəm təmahli pətigəm ilah kəhuvən e nəhue niftəni. ⁷ Nəti Sipsip əha, təmuvən meapən mos rəkis nauəuə u e rəhn maru kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə. ⁸ Kəni nian in tınaskəlim nauəuə kəha, kəni nati min əha u kəutəmiəgəh ilah kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən ilah tuenti-fo, ilah kəutasiəulın nəulilah o Nəti Sipsip, moteiuaui, nipənəgilah tatek niftəni. Ilah rəfin kautos hap* min mine pesin min iətəm kəmol e aian u kol tətəraip-oraip, tərıauəh e nati pien-pien min iətəm nəmiəvin təuvır. Kəni nati pien-pien u, in təhmen e nəfakiən min rəha nətəmimi rəha Uəgin.†

⁹ Kəni nati min kəha kəutəmiəgəh ilah kuvət mine nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən, kəmutani nəpuən vi kəti məmə,
 “!k nəkəhruahru, məhmen agin o nələsian nauəuə u,
 kəni meatuv rəkis nati min iətəm kəmuvan-ərain lan,
 mətəu-inu kəmoəhamu ik,
 kəni məmos nəhmti nətəmimi e nıram
 məmə ilah rəha Uəgin.
 Kəni ilah kəmotı=pən e nəuaniləuis min rəfin,
 mine nəghatıən min rəfin,
 mine nıtəni mine rəfin,
 mine nətəmi nılosilah tol pisin pisin min,
¹⁰ kəni nəmol ilah kotatig aəgəl rəhan narmənıgıən,
 kəni ilah rəham pris min,
 kəutol uək rəha Uəgin rəhatımah.
 Ilah okotarmənıg e nəhue nıtəni.”

¹¹ Kəni iəkəsəl-pen min mafu, kəni mətəu min nəuia nagelo min tepət tepət, ko kəruru nəfinian. Kəmotəhtul, motitəlau e jeə rəha kig, mine nati min iətəm kəutəmiəgəh, mine nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən. ¹² Kəni ilah kəutani əfəməh nəpuən məmə:
 “!Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu,
 in təhruahru məhmen agin məmə kotəni-vivi in,

* 5:1 E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmimi əpnəpın əmə okəsotafinian, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nıfifin, məmə taskəlim tiəkis mapepe. † 5:5 Jen 49:9-10 ‡ 5:5 Aes 11:1 § 5:6 Afin-to futnot e Nəh 1:4 * 5:8 “Hap,” in nati kəti katoh tətəni nəpuən, təhmen e kitar. † 5:8 Sam 141:2

mətəu-inu tatos rəfin nəsanəniən,
mine nautə, mine neinatigian,
mine nahgin, mine nepətiən əhagəhag!
!Təuvir agin məmə kautisiai in!”

¹³ Kəni iəmətəu min natimnati rəfin iətəm Uhgın təmol e negəu e neai, mine nəhue niftəni, mine Ima Nətəm Kəmoħmīs Ikın, mine e niki nitəhi, mine natimnati min rəfin iətəm kautatig e lah, ilah rəfin kautəni məmə:

“Pəh nəni-viviən mine nisaiən tatuvən o kig iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə mine Nəti Sipsip,

mətəu-inu in tatos nepətiən əhagəhag mine narmənigian.

!Pəh nəni-viviən mine nisaiən tuvən o lau,
kəni tatuvən, matuvən, matuvən, naunun tikə!”

¹⁴ Kəni nati min kəha ilah kuvət u kəutəmiəgəh, kotəni məmə, “!Əuəh!” kəni nətəmi asoli min nətəm kəmotəhuitən kotisin nəulilah ohni, məuteiuaiu, nıpənəgilah tatek niftəni, məutəfaki kəm in.

6

*Nəti Sipsip təmatgəhli nati iətəm kəmuvan-ərain
e nauəuə iətəm kəmaiu-aiu lan*

¹ Kəni iəmeruh Nəti Sipsip nian in təmatgəhli rəkis nati kəti iətəm kəmuvan-ərain e nauəuə kəmaiu-aiu lan. Kəni əmeiko, nati kəutəmiəgəh u kəti ilah kuvət tagət əfəməh e nəuiən kəti təhmen e kaluəluə, məmə, “!Va-to!” ² İəkəsəl-pəri mafu əhos kəruən kəti. İətəm tətəsuə lan tətələs nifagə, kəni kəməfəfau=pən e hat rəha nisaiən kəm in, təhmen e hat rəha iətəm tinol win rəkis e nəluəginian. In təmaiu matuvən təhmen e iətəm təmol win e nəluəginian, kəni matuvən min məmə otol min win.

³ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol keiu lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəmətəu nati miəgəh u iətəm tatol keiu lan təni məmə, “!Va-to!” ⁴ Kəni əhos pisin kəti min iətəm tərəuvarəuv təhmen e nırə, təmaiu muva. İətəmi tətəsuə lan, kəməfən nisə asoli rəha nəluəginian kəm in. Kəni Uhgın təmegəhan=pən e nepətiən məmə otos rəkis nəməlinuiən iətəm tətətig e nəhue niftəni, məmə nətəmini kəutəluəgin əmə mautohamu ohamu ilah min ikın min rəfin.

⁵ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kışil lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kışil lan, təni məmə, “!Va-to!” Kəni iəkəsəl-pəri mafu əhos kapin kəti. İətəm tətəsuə lan tətələs skel* kəti. ⁶ Konu iəmətəu nəuiən kəti tatsi=pən e nəlugin e nati kəutəmiəgəh min ilah kuvət, mətəni məmə, “Uvən, kəmegəhan lam məmə nəkəhrun nosiən nəumis e nitəni min, kəni ilah okotəkeikei motərəkın məni asoli o nosiən nauəniən nəuan nəuvetin əmə. Mətəu onəsərəkiniən nəukəti nigı olif min iətəm katol oiel e nəuan, kəni nəsərəkiniən nəukəti niləuis u krep iətəm katol wain lan.”

⁷ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol kuvət lan, iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni iəkətəu nati miəgəh iətəm tatol kuvət lan, tətəni məmə, “!Va-to!” ⁸ !Kəni iəkəsəl-pəri mafu əhos kəhmtau kəti! İətəm tətəsuə lan, nərgin u Nimişian, ilau iətəmini kəti, nərgin u, Nəuanpən tatuərisig lan mətian. Kəmuos nepətiən məmə okohamu nətəmini e nau mine nəumis mine nimişian mine nati miəgəh arpın min. Kəmuos nepətiən lanəha, təhmen e nəven nəhue niftəni kətiəh, muəpəh əmə nəuvetin kışil.

⁹ Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol faif iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, iəkəsəl=pən əpəha e nəve oltə,† ləhtəni ikın, mafu nətəm kəmoħamu ilah mətəu-inu ilah kəmotəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Uhgın. ¹⁰ İlah kəutəuin əfəməh məutəni=pən kəm Uhgın məmə, “Ik nəkarmənig e natimnati rəfin, ik nəkasim, kəni ik

* **6:5** E nian rəha nəumis, kəni nətəmini kotakil natimnati o nəuəriən nauəniən. † **6:9** Oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nime Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikın. Kəni nətəmi min u, nəmə təhro ilah kotəhmen əhruahru e sakrifais kəti iətəm tatuvən o Uhgın.

nipəhriəniən. ?O nəhgin mine kəni ik onəkələhu nəghatiən məmə nətəmimi rəha nəhue niftəni kəmotol tərəh, kəni mol nalpiniən kəm lah o nati iətəm kəmotol e timah? ?Onəhgin nəkalpən nitai niratimah e nətəmi min əha?”

¹¹ Kəmotəni lanəha, kəni kəməfən napən ruən kəm lah rəfin. Mətəu kəməni=pən kəm lah məmə okotəmeig min nəuan nəuветin əmə mətəuarus nəmpə apiəpiə rəha pialah min mine nəuvinilah min, otuva pipim məhmen. Pialah min mine nəuvinilah min u, nətəmimi min rəha Iesu, nətəm okəpanohamu ilah o rəhalah nəhatətəiən.

¹² Kəni nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol sikis iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni əmeiko, nəmig asoli kəti təməlauəl. Mitigar təmapinəpu agin, kəni məuiğ təmərarəuv agin təhmen e nira.‡ ¹³ Kəni məhau min əpəha ilis e neai kəmotəmei=pən e nəhue niftəni, təhmen e nəua nig iətəm nimətagi asoli təmarigrig e nəuan pikis timəəgrəg. ¹⁴ Kəni neai təmikə təhmen e napən kəmaiu-aiu kələs kagim.§ Kəni nitəuət min mine niftəni min kəmotagim e nimeilah min.

¹⁵ Kəni nətəmimi rəfin agin, inu kig min rəha nəhue niftəni mine iərməniğ min, nətəmi asoli min rəha soldia min, nətəmi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi kautos nepətiən, mine slef min rəfin, mine nətəmi səniəmə slef min, ilah rəfin kəmotəhluaig e nipəg kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel asoli min, mine nikali kəpiel min əpəha e nikalkali nitəuət asoli min.* ¹⁶ Kəni ilah kəmotasək əfəməh=pən o nitəuət min mine kəpiel asoli min məmə, “Okotəmei, motoh-ərain itimah, motəhluaig e timah o nəhmti kig u iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mine o niəməha rəha Nəti Sipsip,† ¹⁷ mətəu-inu nian asoli kəgin agin lan rəha niəməha rəhalau tinuva. ?Kəni pəh u in təhrun nəhtulien?”‡

7

144,000 kəmol mak e lah məmə rəha Uhgın

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kuvət kəutəhtul=pən e kaugə ilah kuvət e nəhue niftəni. Kəmotəmkərain rəfin nimətagi kuvət e kaugə kuvət rəha nəhue niftəni, məmə nimətagi otikə e nəhue niftəni, mine nitəhi, mine nig min.* ² Kəməfən nəsanəniən kəm lah o nərəkinien niftəni mine nitəhi. Kəni iəkəsal=pən mafu agelo kəti min tatsi-pah, tatələs nati kəti iətəm Uhgın u iətəm tətəmiəgəh, otos o noliən mak rəhan lan. Kəni in tətəghati əfəməh=pən kəm nagelo min u kuvət, məmə, ³ “!Otəpəh pipim! Sotəhlmanien e nimətagi məmə otəsərəkinien nəhue niftəni mine nitəhi mine nig min, pəh iəkotol=pən pipim mak rəha Uhgın rəhatah e nipənəgi noluək min rəhan.”†

⁴⁻⁸ Kəni iəmətəu nəmpə rəha nətəm kəmos mak u rəha Uhgın. Nətəmimi 144,000 kəmohtet rəkis e nəuaniləuis min rəha Isrel, ilah kəmos mak əha:‡

‡ 6:12 Joel 2:31; Uək 2:20 § 6:14 Aes 34:4 * 6:15 Aes 2:10,19-22 † 6:16 Hos 10:8 ‡ 6:17 Joel 2:11; Mal 3:2 * 7:1 Nimətagi kuvət əha, ilah nimətagi rəha nərəkinien təhmen əmə e inəha e Dan 7:2 mine Jer 49:36-38. † 7:3 2Kor 1:22; Efəs 1:13 ‡ 7:4-8 144,000=12×12×1000. Nəmpə u 12 tətəgətu nətəmimi rəha Uhgın, təhmen e nəuaniləuis min rəha Isrel e Oltestimin, mine 12 aposil min e Niutestimin. 1,000=10×10×10. Kəni nəmpə u 10 tətəgətu nətəligiən u “təməhmen vivi.” Kəni ko tol lanu məmə 144,000 tətəgətu “nətəmimi min rəfin rəha Uhgın.”

rəha Juta	12,000
rəha Rupin	12,000
rəha Kat	12,000
rəha Aser	12,000
rəha Naptali	12,000
rəha Mənase	12,000
rəha Simion	12,000
rəha Lifai	12,000
rəha İsəkar	12,000
rəha Sepulun	12,000
rəha Josip	12,000
rəha Benjəmin	12,000

Nimənin nətəmini nətəm kəməhuvən e napən ruən

⁹ Uərisig e natimnati min u, iəməsal=pən əpəha aupən, mafu nimənin nətəmini tepət tepət, ko kəruru nəfiniən. § İlah kautsi=pən e nitəni min rəfin, mine nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, kəni nilosilah tol pisin pisin min. İlah kautəhtul aupən e jeə rəha kig, mine Nəti Sipsip. İlah kautəhuvən e napən ruən min, kəni mautos nimali nəmil e nəhlmilah. ¹⁰ Kəni mautagət əfəməh mautəni məmə, “Uhgın rəhatah iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətarmənig, ilau Nəti Sipsip, ilau əha kəmuol suaru o nosmiəgəhiən itah.”

¹¹ Nagelo min rəfin ilah kautəhtul motitəlau e jeə rəha kig, kəni mitəlau min e nətəmi asoli min nətəm kəmos nəhuitən, mine nati kəutəmiəgəh min u, ilah kuvət. İlah mautisin=pən nəulilah aupən e jeə rəha kig, moteiuaiu, nıpənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfaki kəm Uhgın, ¹² mautəni məmə:

“!Əuəh! !Amen! !Nipəhriənən! Rəhatah Uhgın təuvir pik, mətəhəgəhəg vivi.

!In teinatig teinatig, təsanən, nahgin tepət!

!Pəh kotəni-vivi in, motisiai in, kəni motəni tagkiu kəm in mautəhuvən mautəhuvən naunun tikə! !Əuəh!”

¹³ Kəni əmeiko, nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min u kəti tətəpuəh ohniəu məmə, “?Pəh min əha kautəhuvən e napən ruən? ?Kəni ilah kəmoti=pən iə?”

¹⁴ Kəni iəkuhalpin məmə, “İtəmi asoli. Ik əmə nəkəhrun.”

Kəni in təni məmə, “Nətəmi min əha, ilah kəha kəməhiet rəkis e nəhməiən asoli; ilah kəməteikuas e rəhalah napən kəni motol tərüən e nira Nəti Sipsip. ¹⁵ Kəni tol lanəha, ilah kautəhtul aupən e nəhmti Uhgın, iətəm tətəharəg mətarmənig, kəni məutəfaki kəm in e nərauiə mine lapin e Rəhan Nimə; kəni kig u Uhgın iətəm tətəharəg-pəri e jeə, in otahgəl kəm lah min nian rəfin.

¹⁶ İlah, ko nəumis təsus minien ilah,

kəni ko kəsotəuauə minien.

Kəni nərauiə təsəhgi minien ilah,

nəpiəpeiən asoli rəha mitigar otəsəhgi minien ilah,

¹⁷ mətəu-inu, Nəti Sipsip iətəm tətəharəg e nəlugin e jeə rəha kig, in otateh ilah təhmen e iətəmini rəha nəhiən sipsip.

In otit ilah, matuvən o nəhmti nəhu miəgəh,*

kəni Uhgın otafəl rəfin nəhu nəhmtilah.”

8

Pesin rəha nati pien-pien

¹ Nian Nəti Sipsip təmatgəhli rəkis nati tatol səpin iətəm kəmuvan-ərain nauəuə lan, kəni nagətiən təmikə əpəha e negəu e neai o nian əkuəkır kəti, təhmen e uan haf auə.*

² Kəni əmeiko iəkafu nagelo mın səpin u kəutəhtul aupən e nəhmti Uhgin, kəni ilah rəfin kautos təui.†

³ Kəni agelo kəti mın, in tatitol pesin kəti iətəm kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, kəməmkı=pən nati pien-pien lan. Təmitol muva məhtul aupən e oltə. Kəməfən nati pien-pien tepət‡ kəm in, məmə otol=pən e nəfakiən mın rəha nətəmimi rəha Uhgin, kəni məfən ilau kəm Uhgin, muvan əpəha e oltə kəmol e aiən u kol tətoraip-oraip, iətəm tətəhtul aupən e jeə rəha kig. ⁴ Nəhanigəm rəha nati pien-pien mın, mine nəfakiən mın rəha nətəmimi rəha Uhgin, iətəm agelo tətəmki e nəhlmin, kəmotəri məhuvən o Uhgin. ⁵ Kəni əmeiko agelo təmitol pesin, kəni məmkı=pən nigəm lan, iətəm tatuəu e oltə, kəni mauvəregin pətigəm e nəhue niftəni. Kəni əmeiko, kaluəluə təmatiperəh, kəni nəmig təməlauəl.§

Təui mın

⁶ Kəni nagelo səpin nətəm kautos təui mın, kəmotəhtul maru o nəhliən təui.

⁷ Kəni agelo iətəm tətəupən, təmahli rəhan təui. Kəni əmeiko, nıpsıpsı ais mine nigəm iətəm kəmol filəh-filəh ilahal nırə, kəmauvəregin=pən e nəhue niftəni. Təmuəu mus nəuветi niftəni kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, konu təmuəu mus nigı mın nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni təmuəu mus nımanuvehli mıtə tuəu rəfin.

⁸ Kəni agelo iətəm tatol keiu lan in təmahli rəhan təui, kəni nati kəti təhmen e nıtəuat asoli, iətəm tatuəu, kəmərakı=pən lan əpəha itəhi. Kəni nəuветi nıtəhi kətiəh təmol nırə, məpəh əmə nəuветin keiu. ⁹ Kəni təmərəkin nati miəgəh mın iətəm kəutatig itəhi nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu, kəni mərəkin mın negəu mın nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu.

¹⁰ Kəni agelo iətəm tatol kısıl lan, təmahli rəhan təui. Kəni məhau asoli kəti təmsipəri, matuəu təhmen e nəuanisiə. Təmsipəri əpəha ilis e neai, meiuaiu mıməəgrəg mus nəuветi nəhu mın mine nəhmti nəhu mın nəuветin kətiəh, məpəh əmə nəuветin keiu.

¹¹ Məhau u, nərgin u Tarfu Tarfu. Kəni əmeiko, nəhu mın nəuветin kətiəh kəmotarfu, motarfu, məpəh əmə nəuветin keiu. Kəni nətəmimi tepət nətəm kəmotəmnim nəhu arfu, kəməhmis.

¹² Agelo iətəm tatol kuvət lan, təmahli rəhan təui. Kəni nati kəti təməh mıtigar, mine məuig mine məhau mın, mol nəuветi mıtigar kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu. Kəni nəuветi məuig kətiəh təmapinəpu, məpəh əmə nəuветin keiu kətiəuəu, kəni nəuветi məhau mın kətiəh kəməhmis, kəni nəuветin keiu əmə kəutohuəu. E nərauiə, kəni tətərauiə e nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh. Kəni nian lapin, tatımihli e nəuветin keiu əmə, məpəh kətiəh.*

¹³ Kəni əmeiko iəməsal=pən, kəni mətəu məlikim kəti tatiuvig ilis e nəpuə, kəni mətasək əfəməh mətəni məmə, “!Əui! !Əui! !Əui! !Mətəu-inko nagelo kısıl mın əha ikin okəpanəhləhli mın rəhalahal təui rəueiu, mənəhlol nərahian asoli okəpanluva e nətəmimi rəha nəhue niftəni!”

9

Agelo iətəm tatol faiflan təmahli təui

¹ Agelo iətəm tatol faif lan, təmahli rəhan təui, kəni iəmafı məhau kəti iətəm tınsi-pəri e neai məməi=pən e nəhue niftəni. Kəməfən ki kəti kəm məhau kəha, o nərahian e nıpəg asoli iətəm teiuaiu agin. ² Nian təmərəh e nıpəg əha, nəhanigəm təməri, təhmen e nəhanigəm rəha iəhuei. Mıtigar mine nəpuə kəmuapinəpu e nəhanigəm rəha nıpəg asoli.

* **8:1** Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13 † **8:2** Təui mın e Baebol, səniəmə nilosi nati itəhi, mətəu təui əha kəmol e rəhnəpati nati kəti. Mətəu kəruru məmə e negəu e neai kəmol təui e nak. ‡ **8:3** Nati pien-pien təhmen e nigipisi, kəni kətuvan məmə nəhanigəm lan otos nəmiəvin u iətəm tətəpien vivi muvən o Uhgin. § **8:5** Eks 19:16-18 * **8:12** Aes 13:10; Mak 13:24

³ Konu nati kəti təhmen e pitu, ilah tepət agin əha, kəməhiet rəkis e nəhanigəm əha, moteiuiu e niftəni, kəni kəməfən nəsanəniən kəm lah o nusien itəmi e nipikilah kəni tətəhmə tətəhmə.

⁴ Kəməni=pən kəm pitu min məmə kəsotərəkinien nimanuvehli mine niggi min, mine natimnati iətəm kauteviə e nəhue niftəni, mətəu okotərəkin əmə nətəmi min ko nətəm kəsotosien mak rəha Uhgın e nipənəgilah. ⁵ Kəni kəmegəhan e nəsanəniən kəm lah məmə okotus nətəmini motol nahməien kəm lah o məuig faif, mətəu kəsotohamuiən ilah. Kəni nahməien əha, iətəm ilah okotətəu tərəh lan, tapirəkis agin nəmə nipiki velau tətəi itəmi, kətəhmə.* ⁶ E nian min əha, nətəmini okotəsal e suaru o nimisien, mətəu ko kəsotehien. Okotolkeikei məmə okohmis, mətəu ko kəsohmisien.

⁷ İəmafı pitu asoli min əha, ilah kotəhmen e əhos min iətəm kəmotəhtul maru o nəluaginien. İlah kəmotəfəfau e nati kəti təhmen e kəfəfau rəha kig iətəm kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, kəni rəhn-kapə lah təhmen e rəha iətəmini. ⁸ Nəuanulah təfəməh təhmen e nəuanu pətan, kəni nəhluvlah tasilə təhmen e nəhluv laion. ⁹ Nəlosilah tikimkim təhmen e nati katuvən lan o nəluaginien, kəmol e aien, kəni nəməlməlih kəutəlipə təhmen e nələkit-ləkitien rəha əhos min kəutiuvı jəriot min tepət kəutaiu e nəluaginien. ¹⁰ Nipikilah tatus itəmi kətəhmə tapirəkis agin nian velau tətəi itəmi e nipikin.† İlah kəutos nəsanəniən e nipikilah o noliən nahməien kəm nətəmini o məuig faif. ¹¹ İlah, rəhalah kəti əha ikin iətəmi asoli, in iərmənig rəha nipəg asoli iətəm teiuiu agin. E nəghatien rəha nətəm İsrel, kətəni nərgin məmə Apaton, nipətin u İəəkin, kəni e nəghatien Kris, kətəni məmə Apolion.

¹² !Əui! Nərahien əpən tinol naunun, mətəu əui, əui, nərahien keiu min əha ikin okəpaniəuva.

¹³ Kəni əmeiko, agelo iətəm tatol sikis lan təməhli rəhan təui. Kəni iəmətəu nəuiən kəti təmsi=pən əpəha e niki rəhnəpati ilah kuvət rəha oltə u kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, kəni tətəhtul əpən e nəhmti Uhgın.‡ ¹⁴ Kəni nəuiən əha təməni=pən kəm agelo iətəm tatol sikis lan u tətələs təui, məmə, “İtis nagelo min u ilah kuvət iətəm kəməlis ilah kəmki=pən əpəha e nəhu asoli İufretis.” ¹⁵ Tol lanəha, təmitis ilah. Nagelo min əha, ilah kuvət, kəməlin ilah kəutəhtul maru u rəueiu o əuə əhruahru u, mine nian əhruahru u, mine məuig əhruahru u, mine nu əhruahru u, məmə okotohamu nətəmini rəha nəhue niftəni nəuvin kətiəh, mətəpəh keiu. ¹⁶ Kəni iəmətəu nəmpə rəha soldia min rəhalah, nətəm kəutasuə e əhos, kəni ilah rəfin tu-hanrit-milian nətəmini.

¹⁷ Kəni e nəməhlairien rəhak, iəmafı əhos min əha mine nətəmini kəutasuə e lah kotol lanu lan. Rəhalah aien iətəm tətəueg nımankilahalah, in tərəuvarəuv təhmen e nigəm, mol vivi nəugi naris, kəni məuiəh. Rəhn-kapə əhos min u, kotəhmen e rəhn-kapə laion min, kəni nigəm mine nəpienien tərəh§ mine nəhanigəm kəhalisi=pən e nipəgnəualah.

¹⁸ Kəni nərahien asoli milahal u iətəm kəmhliet e nipəgnəualah, ilahal kəmləhamu nətəmini e nəhue niftəni nəuvin kətiəh, mələpəh əmə nəuvin keiu. ¹⁹ Nəsanəniən rəha əhos min əha, tatsi=pən e nipəgnəualah mine nipikilah. Mətəu-inu nipikilah təhmen e sineik, iətəm rəhn-kapə tətətig e nipikilah. Kəni əhos min əha, kəutus min nətəmini e nipikilah.

²⁰ Kəni nətəmini min u, nərahien milahal əha kəməsohamuiən ilah, ilah kəməsotəuhlinien nətəligien rəhalah e natimnati min iətəm ilah kəutol. Kəməsotəpəhien nəfakien kəm iərmis min mine narmi nati min iətəm kəmol e aien u kol tətəraip-oraip, mine silfə, mine prons,* mine kəpiel, mine niggi, nati əpnəpin məmə, ilah u narmi nati əmə, iətəm kəsotəfuiən nati, mine məsotətəuiən nati, mine məsotaliuekien. ²¹ Kəni ilah

* **9:5** Nəghatien Kris əhruahru təməsəniən nahməien rəha nipiki velau. In təməni nahməien rəha “skopion,” in nati kəti tətəu itəmi e nipikin. † **9:10** Afin-to futnot rəha Nəh 9:5. ‡ **9:13** Oltə u, in tepil kəti tətəhtul əpəha e Nımə Rəha Uhgın, kəni katol sakrifais min ikin. Rəhnəpati min əpəha e kaugə min. § **9:17** Nəpienien tərəh əha, in təhmen e nəmiəvi nəəuas. * **9:20** Prons, in aien kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol.

kəməsotəuhliniən nətəligiən rəhalah o nohamuiən itəmi, nəmkien nərik, noliən kləpə, noliən masig, nitəuiən iərman mine nipətan, mine nakləhiən.

10

Agelo iətam təmos nauəuə əkəku

¹ Kəni əmeiko iəkafu agelo kəti min nahgin tepət tatsi-pəri e negəu e neai. Tətuven e nəpuə təhmen e rəhan napən, kəni mərai-mərai titəlau e rəhn-kapə. Kəni in təhagəhag mətəsiə, təhmen e mitigar, kəni nəhlkin təhmen e pos asoli mil u kətiəuəu e nigəm. ² In tatos nauəuə əkəku kəti iətam kinəg rəkis tətəməhli=pən e nəhlmin. In təməfu=pən nəhlkin maru e nitəhi kəni məfu=pən nəhlkin məuil e niftəni, ³ kəni in təmagət əfəməh, nəkətəu nəuiən təhmen e laion. Nian təmagət əfəməh, kəni kaluəluə təmatiperəh mau səpin, məutuhəlpin. ⁴ Kəni nian kaluəluə təmatiperəh mau səpin məutuhəlpin rəhan nəghatien, kəni nikik natahti məmə oikətei rəkis nəghatien iətam in tətəni. Mətu inətəu nəuiən kəti tatsi-pəri e negəu e neai mətəni məmə, “Əhluaig e nəghatien u iətam kaluəluə tətəni, sətei rəkisien.”

⁵ Kəni əmeiko, agelo əpəha iətam iəmafu tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni, tiləfəri nəhlmin maru, mətəgətuən pəri e negəu e neai. ⁶ Kəni matos nonəuvil e iətəmi tətətig itulin, iətam təmol negəu e neai mine natimnati rəfin iətam kəutətig lan, mine nitəhi mine natimnati rəfin iətam kəutətig lan, kəni məni məmə, “!Uhgın otəsəhtahnin minien!”

⁷ Mətu nian agelo iətam tatol səpin lan otahli rəhan təui, kəni nəlpəkəuiən oneuən rəhan Uhgın iətam tətəhluaig lan, in otuva mol nipəhriənien lan u rəueiu. In otiet pətigəm=pa təhmen əmə məmə in təməni pətigəm əupən kəm rəhan noluək min u, iəni min rəhan.”

⁸ Kəni əmeiko, iəkətəu min nəuiən əha təmsi=pən e negəu e neai, mətəni=pa min kəm iəu məmə, “Uvən, mələs nauəuə iətam kəmeg tətəməhli=pən e nəhlmi agelo iətam tətəhtul=pən e nitəhi mine niftəni.”

⁹ Kəni əmeiko, iəkuvən mətapuəh o agelo məmə otəfa nauəuə əkəku kəm iəu. In tənə=pa kəm iəu məmə, “Os mun. Nati u otəəkən nərfəm, mətu nian onəkun, tətəhiən təhmen e sukəpak.” ¹⁰ Kəni əmeiko iəkələs rəkis e nəhlmi agelo, kəni mun mərgei. İəmun mətu taurehi taurehi, təhmen e sukəpak, mətu nian iəmərgəi, təməəkən nərfək, nərfək təmərah lan. ¹¹ Kəni kəməni=pa kəm iəu məmə, “İk onəkəkeikei məni pətigəm min nəghatien iətam Uhgın təməfinə kəm ik kəm nətəmini nilosilah tol pisin pisin min, mine nətəmini e nitəni pisin pisin min, mine nətəmini kəutəni nəghatien pisin pisin min, mine kig min.”

11

Iətamimi mil iətam kəmuəhtul pətigəm o İesu

¹ Kəni əmeiko kəməfa nəua niuig kəti rəha nosien mak e nati, kəni kəni=pa kəm iəu, məmə “Uvən, mos mak e Nimə Rəha Uhgın, mine oltə, konu məfin rəfin nətəmi kəutəfəki əha imə. ² Sosien mak e iat, mətu natos əmə mak e nimə. Sosien mak lan mətu-inko kinəfən rəkis iat əha kəm Nanihluə min. İlah okotevig əpevin e rəhak taun asim məutəhuvən məutəhuvən motos məuig ilah fote-tu.* ³ Kəni iəu iəkəfən nəsanəniən kəm rəhak iətamimi mil iətam kətuəhtul pətigəm ohniəu. Kəni okatuos əmə nati apin, matuəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən rəhak nəghatien min o nian uan-təusin tu-hanrit sikiste.”

⁴ İlau u, nəukəti nigə olif mil, mine nati kətaharu-pəri lait mil lan, iətam kətuəhtul əupən e İərmənig rəha nəhue niftəni. ⁵ Nəmə iətəmi tətəlkut o nəəkiniən ilau, kəni nəmnəmi nigəm otisi=pən e nohlilau, kəni mus rəhalau tikimir min.† İətamimi iətam tolkeikei

* 11:2 “Məuig fote-tu” (11:2; 13:5), in təhmen əmə e “nu kisil mine nipilgan,” kəni kuəhmen əhmen min e “nian uan-təusin tu-hanrit sikiste (1,260),” kəni kihləhmen əhmen e “nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nipilgan” (12:14). Nəmpə u təsəghatien e nəmpə əhrəuəhru əmə kəti, mətu tətəgətuən=pən məmə nian kəti tətuva o nian rəha nian iəkis min mine nərahien, mətu otol naunun nian kəti. † 11:5 2Kıng 1:10,12

nəməkiniyan ilau, in otəkeikei mimiş lanəha. ⁶ İətəmini mil u, ilau katuos nəsanəniyan o nahtipəsigiyan e nəpuə məmə nuhuən otəsəfuvian nian ilau okatuəghati matuəni pətigəm nəghatiyan min rəha Ughin. ‡ Kəni ilau matuos min nəsanəniyan məmə okuəuhlin nəhu min kəhuva nırəş, konu muəhrun min nəməkiniyan nətəmini rəha nəhue niftəni e nərahian pisin pisin min iətəm ilau kuolkeikei məmə okuol.*

⁷ Konu nian ilau kinətuəhtul pətigəm rəkis, kinuəni rəkis natimnati rəfin, kəni nati miəgəh† iətəm otəri=pa e nıpəg teiuaiu agin, məriauəh kəni moh ilau, mol win e lau mo-hamu ilau. ⁸ Nıpətilau otəməhli əpəha e suaru rəha taun asoli əha, ikin əha kəməhti=pən min rəhalau İərmənig e niggi kəməluau‡ ikin, kəməuhlin nərgin, məmə Sotəm uə İjip, tətəgətun=pən noliyan tərəh ikin əha. ⁹ Kəni nətəmini nilosilah pisin pisin min, nətəmini e nəuaniləuis rəfin, mine nətəmini e nəghatiyan min rəfin, mine e kəntri min rəfin, okotarfu əmu nıpətilau, motos nian apiəpiə kisil, kəni mine nıpilgan, kəni okəsotegəhaniyan məmə kitanim ilau. ¹⁰ Kəni nətəmini rəfin rəha nəhue niftəni okotol lafet, motagiyan mətəu-inu ilau kiniamis, kəni məutəfən natimnati kəm lah min, məutagiyan mətəu-inu iəni mil iətəm kəmatuol pik nərahian kəm lah, kiniamis.

¹¹ Mətəu uərisig e nian apiəpiə kisil mine nıpilgan tinuvən rəkis, kəni Ughin təməfən nehagiyan e nıpətilau kəni ilau kəmuəhtul e nəhlkilau. Kəni nətəmini rəfin nətəm kəmoteruh ilau, nəhmtilah təməpis, narmilah tikə. ¹² Kəni ilah kəmotətəu nəuiyan asoli kəti təmsipəri e negəu e neai, mətəni=pən kəm lau məmə, “Uəri miəuva u ikin u.” Kəni nəpuə təmələs ilau məri muvən e neai. Kəni rəhalau tikimər min kəmotəhtul mauteruh ilau.

¹³ Kəni e nian əhruahru əha, nəmig asoli kəti təman mərəkin nıpilga lahuənu əha kətiəh mupəh əmə nain. Nəmig təmohamu nətəmini ilah rəfin səpin-tausin, kəni nətəmini rəfin nətəm kəməsohmisiyan, kəmotəgin motərəmrumin, kəni motəni nıpəhriəniyan məmə Ughin e negəu e neai tatos nepətiyan.

¹⁴ !Əui! Nərahian asoli iətəm tatol nəmpə tu lan, tinol naunun. Mətəu, nərahian iətəm tatol kisil lan otəsuvəhiyan tuva.

Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli təui

¹⁵ Agelo iətəm tatol səpin lan təmahli rəhan təui, kəni əmeiko nəuiyan asoli min kəmotəsi=pən e negəu e neai motəni məmə,

“Nərmənigiyan e nəhue niftəni rəfin agin tinuva rəha İərmənig Ughin rəhatah mine rəha Kristo rəhan. Kəni in otərmənig itulin, naunun tikə.”

¹⁶ Kəni nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min ilah tuenti-fo, nətəm kəutəharəg-pəri e rəhalah jeə min aupən e nəhmti Ughin, ilah kəmotəsin nəulilah, məuteiuaiu, nıpənəgilah tatek niftəni, kəni məutəfəki kəm Ughin, ¹⁷ motəni məmə,

“İəkotəni tagkiu kəm ik, İərmənig Ughin Nahgim Təpət Pik Agin, iətəmi ko ik nətatig ko iətəm nətatig rəueiu, kəni nəmətatig aupən, mətəu-inu ik nəmos rəham nəsanəniyan asoli, kəni minətuəuin mətərmənig.

¹⁸ Kəntri min, kəutol pik niəməha, mətəu ik rəham niəməha asoli tinuva.

Nian tinuva o nakiliyan nətəm kəmoəhmis.

Kəni onəkətəou iəni min u ilah rəham noluək min, kəni mətəou min nətəmini rəham, mine nətəm kəutisiəi ik, ilah rəfin, nati əpnəpin nəmə ilah kəutos nepətiyan asoli uə nepətiyan əkəku.

Kəni nian u rəham, o nəməkiniyan nətəmi min u kəutərəkin nətəmini e nəhue niftəni.”

¹⁹ Nian kəmerəh e Nımə Rəha Ughin əpəha ilis e neai, kəni kəmafə Bokis rəha Nəniəskasikiyan Rəha Nasiruiən§ tətəharəg əpəha imə. Kəni təmatorəip mətəsiə, kəni

‡ 11:6 1King 17:1 § 11:6 Eks 7:17-21 * 11:6 Suah mil u rəhalau nəsanəniyan təhmen e Mosis mine Elaijə. † 11:7 Dan 7 ‡ 11:8 “İkin əha kəməhti=pən min İərmənig e niggi kəməluau,” tətəghati e Jerusiləm. § 11:19 Bokis rəha Nəniəskasikiyan Rəha Nasiruiən u, in “Ark of the Covenant.” Eks 25:10-22.

kaluəluə təmatatiperəh, kəni iəmətəu nagətiən asoli mīn, kəni təmatəmig, kəni ais təmiməragrəg.

12

Pətan mine ialkitə asoli

¹ Kəni nəmtətiən asoli kəti təmiet e neai. Pətan kəti təmuvən e mitigar təhmen e napən, kəni təməharəg məfu-pəri nəhlkin e məuig, kəni mətəfəfau e hat rəha nisiaiən kəti, kəmol=pən məhau tueləf lan. ² In tətəsək əfəməh, tətəu nahməiən mətəu-inko in tinamki-amki otəsuvəhiən temək.

³ Kəni əmeiko nəmtətiən kəti mīn təmiet mīn əpəha ilis e neai, iətəm tuhapispis ohniəu. Inəha, ialkitə asoli kəti, tərəuvarəuv, təhmen e nigəm, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəni rəhnəpati ilah ten, kəni kəməfəfau=pən hat ilah səpin e rəhn-kapə mīn, kəni hat mīn əha rəha kig asoli agin. ⁴ Nipikin tatoh rəkis məhau mīn əpəha ilis e neai, mətəmkiahu=pə ilah nipilgan kətiəh e nəhue niftəni, məpəh nipilgan keiu. Kəni e nian əha, ialkitə əha təmuva məhtul aupən e pətan u iətəm otəsuvəhiən temək, məmə nəmə nətin tinair, kəni in ton.*

⁵ Pətan əha təmələs nətin iərman, iətəm in otarmənig e kəntri mīn rəfin, konu nəmtətiən rəha narmənigian rəhan təhmen e neim kəti kəmol e aiən. Mətəu Uhgin təmiuvi rəkis suakəku u o ialkitə, mīləfəri ilis e rəhan jeə, məmə otarmənig. ⁶ Pətan u, təmagim=pən əpəha ikin təpiə-məpiə ikin, iətəm Uhgin təmol əpenə-penə lan məmə otətətig ikin, kəni kateh, kətəuarus=pən nian uan-tausin tu-hanrit sikiste (1,260) tinuva minuvən rəkis.†

⁷ Kəni əmeiko, nəluaginian kəti tinəhtul əpəha e negəu e neai. Maikil ‡ mine rəhan nagelo mīn, kinautəluagin ilah ialkitə, kəni ialkitə mine rəhan mīn nagelo kinautoh mīn ilah.

⁸ Mətəu ialkitə, nahgin tikə, təsəhmenian. Kəni əmeiko, Maikil mine kinotol win e lah, kəni kəmahli pətigəm ilah əpəha e negəu e neai. ⁹ Kəmotələs ialkitə asoli kəha, mətəraki iahu=pən e nəhue niftəni. Kəni inu, in sineik nuvəh əha aupən, § kətəni məmə İərmis, uə Setən, iətəm təmeiua e nəhue niftəni rəfin agin. Kəməraiki pətigəm lan,* tuva e nəhue niftəni, ilah rəfin nagelo mīn rəhan.

¹⁰ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən asoli kəti əpəha ilis e negəu e neai. Təmə,

“!Rəueiu əha, Uhgin rəhatah in tinosmiəgəh itah!

!Rəueiu əha in tinol pətigəm məmə in tatos nəsanəniən,

kəni rəueiu əha, in tinətarmənig!

Kəni rəueiu əha, Kristo rəhan təmol məmə in tatos mīn nəsanəniən mine nepətiən e natimnati mīn rəfin.

Tol lanəha mətəu-inu rəueiu əha, kinəraki iahu e Setən e nəhmti Uhgin. Setən u, iətəm tətəni rah piatah mīn lapin mine lənian, mətəni pətigəm nipəgnəmtin mīn rəhalah mətatəu=pən e lah e nəhmti Uhgin.

¹¹ Kəni piatah mīn kəmotəməu ilah mīn,

kəni motol win rəkis lan e nəsanəniən rəha nimisiən rəha Nəti Sipsip o nosmiəgəhiən nətəmini nian niran təmaiu e nigə kəməluau,

motətig motol win mīn lan e nəhtul əskasikiən o nəni pətigəmiən nəghatiən rəha Nəti Sipsip.

Motol win mīn lan mətəu-inu nikilah təməsəhti pikiən nəmiəgəhiən rəhalah,

mətəu kəmotəhtul maru əmə məmə okohmis.

¹² !Negəu e neai, mine itəmah u nəutətig ikin, otəgiən mətəu-inu kinəraki pətigəm e ialkitə!

!Mətəu əui, kəsi o nəhue niftəni mine nitəhi,

mətəu-inu Setən təmeiuiəu muvnə ohnik!

In, niəməha təməu pik,

mətəu-inko in təhrun məmə nian rəhan təkuəkir əmə.”

* 12:4 Mat 2:13-14 † 12:6 Afın-to futnot rəha Nəh 11:2. ‡ 12:7 Dan 10:13,21; 12:1 § 12:9 Jen 3:1 * 12:9 Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

¹³ Nian ialkitə asoli u, təmafu minəhrun məmə kinəraki pətigəm lan tuvən e nəhue niftəni, əmeiko minatitəu pətan u iətəm təmələs nətın iərman. ¹⁴ Kəni kəməfən niməlməli məlikim keiu kəm pətan u, məmə in otos miuvig lan muvən əpəha ikin kəmol əpenə-penə rəkis ikin təpiə-məpiə ikin. İkin əha, otətətig ikin, kəni in tətəgim o sineik, kəni kateh vivi in o nian kətiəh, mine nian keiu min, mine nian nıpılğan. ¹⁵ Kəni sineik u, təmeuə təhmen e naruəh asoli kəti, məmə otelərmin pətan u mələs magim. ¹⁶ Mətəu niftəni təmasiru e pətan u. Niftəni təməuag kəni mərgei rəfin nəhu iətəm ialkitə təmeuə lan e nıpəgnəuan. ¹⁷ Kəni əmeiko, ialkitə əpəha, niəməha təmol təmol o pətan u, kəni in tagim muvən məmə otəluagin ilah rəhan min nəuvein nəuanıləuis, ilah u nətəm kəutol nəuia Uhgın, kəni mautəhtul əskasik o nəni pətigəmian məmə ilah nətəmimi rəha İesu Kristo. ¹⁸ Kəni in təməhtul əpəha e nıpəkıl itəhi.

13

Nati miəgəh

iətəm təmagərərə nıtəhi məri

¹ Konu iəmafu nati miəgəh asoli kəti təməhapu nıtəhi məri. Rəhnəpati ten, rəhn-kapə təmisim-isim ilah səpin, kəməfəfau=pən e hat min rəha kig asoli agın e rəhnəpati min. Kəni kəmətei=pən nərgin min e rəhn-kapə lah kətiəh kətiəh, nərgin min u kotəuiakən e Uhgın e rəhn-kapə min. ² Nati miəgəh əha iəmafu, təhmen e pusi asoli agın kəti, lepət, mətəu nəhlkin min kotəhmen e nati miəgəh kəti u, beə. Kəni nıpəgnəuan təhmen e laion. Kəni ialkitə u, təməfən rəhan nəsanəniən mine narmənigian mine nepətiən asoli kəm nati miəgəh u.

³ Rəhn-kapə nati miəgəh u kəti, nati kəti təmol, kəni nəkafu məmə tınatol pau o nimisiən, mətəu nəuvir min. Kəni əmeiko, nətəmimi rəfin e nəhue niftəni narmilah təmiuvig pik ohni, kəni mautəhuərisig e nati miəgəh kəha. ⁴ Kəni ilah rəfin kəmotəfaki kəm ialkitə, mətəu-inu təməfən nepətiən rəhan kəm nati miəgəh u. Kəni ilah kəmotəfaki min kəm nati miəgəh u, kəni motəni məmə, “?Pəh in təhmen e nati miəgəh u? ?Pəh təhrun nohiən?”

⁵ Kəni kəmegəhan e nati miəgəh u, məmə in otəghati əfəri, mətəuiakən e Uhgın. Kəni kəmegəhan=pən e nepətiən kəm in, məmə təhrun nolıən nati nak in tolkeikei o məuiğ fote-tu.*† ⁶ Kəni in təməni nəghatiən tərəh tepət e Uhgın, mine nərgin,‡ mine nətəmimi nətəm kəutətig e negəu e neai,§ ilah u rəhan niməfaki. ⁷ Kəməfən min nəsanəniən kəm in, məmə otəluagin ilah nətəmimi rəha Uhgın, kəni mol win e lah. Kəni kəməfən min nepətiən kəm in o narmənigian e nətəmimi e nəuanıləuis min rəfin, mine nətəmimi nılosilah tol pisin pisin min, mine nətəmimi e nəghatiən min rəfin, mine kəntri min rəfin. ⁸ Nətəmimi rəfin rəha nəhue niftəni, okotəfaki kəm nati miəgəh u, inəha, nətəmimi rəfin nətəm kəməsəteian nərgilah e Nauəuə rəha Nəmiəgəhiən, nian nəhue niftəni təmatikə əhanəh. Nauəuə u, in nauəuə rəha Nəti Sipsip iətəm kəmoəhamu.

⁹ İtəmah rəfin matəlgitəmah tatig. Otətəlig vivi, kəni motəhrun nəghatiən min u.

¹⁰ Nəmə iətəmi kəti otuvən e kaləpus,

pəh in otuvən əmə.

Nəmə okəhamu iətəmi kəti e nau,

pəh okəhamu əmə e nau.

Nəghatiən u, nıpətin u məmə nətəmimi rəha Uhgın okotəkeikei motol tikuvhuv, kəni motəhatətə əmə e Uhgın.

Nati miəgəh

iətəm təməhapu niftəni məri

¹¹ Kəni əmeiko, iəmafu min nati miəgəh kəti min iətəm təməhapu niftəni məri. Rəhnəpati keiu təhmen e nəti sipsip kəti, mətəu tətəghati, nəuiən təhmen e ialkitə kəti. ¹² Nati miəgəh

* 13:5 Afin-to futnot e Nəh 11:2. † 13:5 2Təs 2:1-12 ‡ 13:6 Dan 8:10-11 § 13:6 Efəs 2:6

iätəm rəhn-kapə səpın, tətəfən rəfin rəhan nepətiən kəm in, kəni nian nati miəgəh iätəm rəhn-kapə keiu tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə səpın, in tatol nəuiən. Kəni nati miəgəh iätəm rəhn-kapə keiu tətəkeikei kəm nətəmimi rəfin e nəhue niftəni, məmə ilah okotəfaki kəm nati miəgəh iätəm təmaupən, iätəm rəhn-kapə kəti tinol pau o nimisiən mətəu tinəuvir min. ¹³ Kəni nati miəgəh u iätəm rəhn-kapə keiu, tatol nəmtətiən asoli min mine nati apispis min tepət, matig mol min nigəm tatsi-pəri e neai, mətəu e nəhue niftəni, matol e nəhmti nətəmimi.

¹⁴ Uhgin təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh u iätəm rəhnəpati keiu, məmə təhrun noliən nəmtətiən min nian tətətig ilah nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpın. Kəni in təmateiuə e nətəmimi rəha nəhue niftəni e nəmtətiən min əha in təmol, kəni məni=pən kəm lah məmə okotəkeikei mətətei narmin iätəm tatisikəuvın nati miəgəh əha iätəm rəhn-kapə səpın, nati miəgəh u, iätəm kəməu pau rəhn-kapə e nisə, mətəu tətəmiəgəh.

¹⁵ Kəni Uhgin təmegəhan=pən e nəsanəniən kəm nati miəgəh iätəm rəhnəpati keiu, məmə otehağ=pən e narmin iätəm kəmisikəuvın e nigı, pəh təghati. Kəni narmin iätəm kəmisikəuvın e nigı kəha, təməghati, məni əskasik məmə okəkeikei kohamu nətəmimi rəfin nətəm kəsotəfakiən kəm in.

¹⁶ Kəni in təmətəkeikei kəm nətəmimi rəfin məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nıpənəgilah. Nətəmimi rəfin ağın kotəkeikei motos, ilah u, nətəmimi asoli min, mine nətəmimi əpnəpın əmə, nətəmimi rəhalah nautə tepət, mine nətəmi rəhalah nautə tikə, slef min, mine nətəmi səniəmə slef min, məmə okotos mak kəti rəhan e nəhlmilah maru uə e nıpənəgilah. ¹⁷ Nəmə iätəmi təsosien mak u, təruru nosien nəhmti nati kəti, mine noliən səlim mətəuarus in təkeikei mos mak rəhan. Mak u, in nərgi nati miəgəh iätəm rəhn-kapə ilah səpın, uə nəmpə iätəm tətəgətun=pən nərgin.

¹⁸ O nati u, onəkeikei mos neinatigien tepət o nəhruniən nəmpə rəha nati miəgəh u. Kəni nəmə ik nəkeinətig təhmen, kəni nəkəhrun nəniən nıpətin. Kəni nəmpə u, in sikis-hanrit-sikiste-sikis (666), kəni in tətəgətun=pən iätəmimi kəti.*

14

Nəti Sipsip mine nətəmimi 144,000

¹ Kəni əmeiko, iəkəsəl=pən əpəha aupən lak mafu nəti Sipsip tətəhtul-pəri əpəha e Nitəuət Saion, kəni nətəmimi 144,000 kəutəhtul ilah min. Kəni kəmətei=pən nərgi Nəti Sipsip mine rəhan Tatə e nıpənəgilah.*

² Kəni iəkətəu nati kəti əpəha ilis e negəu e neai tətəgət, nəuiən təhmen e nitəhi tatem nəuanaluəluə, kəni məhmen min e kaluəluə titatiperəh, kəni iəkətəu təhmen min e nəuia hap† tepət, nətəmimi kəutoh. ³ Kəni ilah kəutani nəpuən vi kəti əpəha aupən e jeə rəha kig, mine nati min kəutəmiəgəh kuvət, mine nətəmi asoli nətəm kəmos nəhuitən min. Iätəmi kəti təsəhruniən nəpuən əha, nətəmimi min əmə kəha ilah 144,000 nətəm Uhgin təmos nəhmti lah,‡ mos rəkis ilah e nəhue niftəni. Nətəmi min əmə kəha ilah əmə, ilah kotəhrun naniən nəpuən əha. ⁴ Nətəmi min u ilah u, nətəm kəmotəh vivi rəhalah nəmiəgəhiən, məmə namikmikien tikə e lah, kəni ilah kəməsotitien pətan, ilah nətəmi vi.§ Ilah kəutəhuərisig e Nəti Sipsip u, mautəhuvən ikin min rəfin iätəm in tatuvən ikin. Uhgin tinos rəkis nəhmti nətəmimi min əha. Ilah rəha Uhgin əmə, mine Nəti Sipsip u. Ilah

* **13:18** E nian əha ilah kəməsəteien nəmpə min u 1, 2, 3, təhmen e tah u rəueiu, mətəu ilah kəmautos əmə letə min rəha nəmpə; kəni ko nərgi nətəmimi rəfin tatos nəfigəmiən rəha nəmpə. Nərgin u Niro in tatos nəfigəmiən rəha sikis-hanrit sikiste sikis (666). Niro u in iätəmi asoli rəha Rom e nian əha. Suah u in təmatol nərahien asoli kəm nətəm kəutəfaki kəm Iesu. * **14:1** Afin-to e futnot rəha Nəh 7:8. In təhmen əmə e inu. Nəmpə u 144,000 tətəgətun “nətəmimi min rəfin

rəha Uhgin.” † **14:2** Hap min əha, nati katoh ilah o naniən nəpuən, təhmen e kitar. ‡ **14:3** 1Pitə 1:19 § **14:4** Inu təsəniən məmə nətəmimi min u kəmotol marit ko kəsəhuvəniən e negəu e neai, kəpə. Inu in nəghatien əuhlin min kəti. Inu tətəni məmə, nətəmi kəutəfaki okəsotamikmikien e noliən tərəh min təhmen nətəmimi nətəm kəutəfaki kəm narmi nati min. Mətəu kəutaskəlim məha-məha Iesu əmə. Ilah kotəhmen e iätəmimi kəti u in təsapiliən ilah nıpətan əpnəpın min, in təhlan əmə. 2Kor 11:2; Efəs 5:25-27; Nəh 21:9

kotəhmen e nauəniən iətəm kəməfaki vi əmə e nasumiən, iətəm kətəfən kəm Uhgin mine Nəti Sipsip. ⁵ Ilah kəsoteiuəiən e nian kəti mine, kəni nati əkəku kətiəh mine tikə məmə tol ilah kotaməkmik e nəhmti Uhgin.

Nagelo kisil

⁶ Kəni əmeiko iəkatig mafu min agelo kəti min, tatiuvig əpəha ilis e nimagəuagəu. In tətəni pətigəm nanusiən təuvir iətəm otətətig naunun tikə* kəm nətəmini rəha nəhue niftəni, e kəntri min rəfin, e nəuaniləuis min rəfin, mine nəghatiən min rəfin, mine nətəmini nilosilah tol pisin pisin min. ⁷ In tətəni əfəməh məmə, “Otəgin motisiai Uhgin, kəni motəni nipəhriənən e rəhan nepətiən, mətəu-inu nian əhruəhru rəhan tinuva, o nəfəniən nalpinən kəm nətəmini. Otəfaki kəm in, iətəm təmol natimnati rəfin agin: neai mine niftəni, nitəhi mine nəhmti nəhu min.”

⁸ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol nəmpə tu lan, tətəu=pən mətəni məmə, “!Papi-lon təməmei! !Papilon təməmei! !Papilon Əsanən Nahgin Təpət təməmei, meiuaiu! In təhmen e pətan rəha suaru iətəm təmiuvi=pa nəman e kəntri min rəfin kəhuva motəmnim wain ilah min. Wain u niman, inko, nitəuiən nalməliən min, mətəkeikei kəm nətəmini məmə kautol nolən tərəh ilah min. Kəni nian nəman kotəmnim wain u, ilah kautiuvi=pa niəməha rəha Uhgin o lah.”

⁹ Kəni agelo kəti min, iətəm tatol kisil lan, tatuərisig e lau, kəni mətəni əfəməh məmə, “Nəmə iətəmi kəti təfaki kəm nati miəgəh əha rəhn-kapə səpin, mine narmi nati iətəm kəmisikəuvən e nig, kəni matos rəhan mak e nipənəgin uə nəhlmin, ¹⁰ kəni in təkeikei məmnim min wain u inu, in niəməha rəha Uhgin. Wain u inu, kəməsəgələkləkən e nəhu. In otəuə nahməiən e nigəm mine nəruəs iətəm tatuəu okios in əpəha e nəhmti nagelo asim min mine Nəti Sipsip. ¹¹ Kəni nəhanigəm rəha nigəm iətəm tatus ilah matol nahməiən kəm lah u, in tətəri nian rəfin, naunun tikə. Nətəmini min kəha kəutəfaki kəm nati miəgəh rəhn-kapə ilah səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvən e nig, kəni motos mak rəha nərgin, ilah okəsotəmeigən e nərauiə mine lapin.” ¹² Nəghatiən u, nipətin u məmə nətəmini rəha Uhgin nətəm kəutohtəu=pən nəuia Uhgin, kəni məutəhatətə e Iesu, ilah kotəkeikei motəhtul əskasik.

¹³ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən kəti təmsipəri e negəu e neai mətəni məmə, “Ətei rəkis nati u: rəueiu mine matuvən, nətəmini rəha İərməniğ, mətəu nəmə okohmis, ilah okotətig e nəuviriən pəhriən.”

Kəni Narmin Rəha Uhgin təni məmə, “!Əuəh! Ilah okotəmeig e rəhalah uək, mətəu-inu okotos nəua rəhalah uək min.”

Nəuləkiən e nətəmini e nəhue niftəni

¹⁴ İəməsal=pən min əpəha aupən lak mafu nimali nəpuə kəti təruən, kəni iətəmi kəti tətəharəg-pəri e nimali nəpuə kəha. İətəmi u, təhmen e Nəti İətəmini. In tətəfəfau e hat rəha kig, kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip, kəni mətələs nau ekəu kəti iətəm tasilə. ¹⁵ Kəni əmeiko agelo kəti min təmsipən əpəha e Nimə Rəha Uhgin muva, kəni mauin əfəməh e iətəmi u, tətəharəg-pəri e nimali nəpuə məmə, “Os rəham nau ekəu mos muvən məulək, mətəu-inu nian rəha nəuləkiən tinuva, kəni nauəniən əpəha e nəhue niftəni tiniməhtə.”

¹⁶ Kəni əmeiko iətəmi u iətəm tətəharəg-pəri e nimali nəpuə, təmauəh e nəhue niftəni e rəhan nau ekəu, kəni məulək e nətəmini e nəhue niftəni, təhmen e nauəniən iətəm tiniməhtə o nosiən.

¹⁷ Kəni agelo kəti min təmiet e Nimə Rəha Uhgin əpəha e negəu e neai. In tətələs min rəhan kəti nau ekəu iətəm tasilə. ¹⁸ Agelo kəti min, iətəm tatos nepətiən rəha nigəm e oltə, təmsi=pən əpəha e oltə, kəni mauin əfəməh e agelo iətəm tətələs nau ekəu məmə, “Ələs rəham nau ekəu ko, muvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmini nətəm kotəhmen e nəua krep marəg u nəmiəvin min, əpəha e nəukətin. Nəhue niftəni təhmen e nəukətin.”

* **14:6** Kəteghati lanəha məmə Nanusiən Təuvir naunun tikə mətəu-inu in tətəghati e nəlpəkəuiən itulin min rəha Uhgin, kəni mətəu-inu in tətəni nipəhriənən nian rəfin.

19-20 Tol lanəha, agelo kəha təmauəh e rəhan nau ekəu, tuvən e nəhue niftəni, kəni mətei rəkis nətəmi min əha kotəhmen e nəua krep iətəm tınimarəg rəkis. Kəni in mərəki=pən e ikin katevig-evig e nəua krep min ikin, məmə nəhuin otiet. Ikin əha, in ihluə e taun, Uhgın tətəfətigəm rəhan niəməha, kəni matol nalpinian ikin kəm nətəmini. Kəni katevig-ərain nətəmini min u, kəni niralah iətəm tətəiəh mətaiu ikin əha, in təhmen e nəhu asoli kəti nəfəməhiən rəhan təhmen e 1,600 statia,[†] kəni mol lokamnım agın lan. Nəmə əhos kəti tiuvig=pən ikin, nırə təhrun nəriən mek nohlin.^{‡§}

15

Nətəmini rəha Uhgın kəmotəni-vivi in

¹ İməsal=pən əpəha e negəu e neai mafu min nəmtətiən kəti min iətəm tuhapispis ohniəu. Nagelo ilah səpin kautos naunu nalpinian min, ilah səpin. Nalpinian min əha, ilah kautol niəməha apiəpiə rəha Uhgın tol naunun lan. ² Kəni əmeiko, iəmafu nati kəti təhmen e nitəhi, mətəu kəmol e kilas mine nigəm filəh-filəh, kəni nətəmini nəuvein kautəhtul e nıkalkali nitəhi u, ilah kəha nətəm kəmotəluagin ilah nati miəgəh kəha rəhn-kapə səpin mine narmin iətəm kəmisikəuvın e nigı, kəni kotal win e lau, mine nəmpə iətəm tətəhtul o nərgin. Kəni Uhgın təməfən hap* min kəm lah, ³ kəni kautoh, məutani nəpuən rəha Nəti Sipsip mine Mosis u, ioluək rəha Uhgın, kəutani məmə,

“İərməniğ Uhgın Nahgim Tepət Pık Agın
Rəham noliən min kotuhapispis e timah.

!Kig itulin, noliən min rəham kotəhruahru pəhriən!

⁴ ?Pəh otəsəginian lam, İərməniğ?[†]

?Kəni pəh otəsəfinian nəni-vivian o nərgəm?

Mətəu-inu ik pisin əmə nəkasim.

Nətəmini e kəntri min rəfin okəhuva

kəni motəfaki e nəhmtəm,

mətəu-inkonu nəmol pətigəm rəham noliən əhruahru min.”

⁵ Kəmotəni rəkis nəpuən əha, iəməsal-pəri e negəu e neai, mafu kəmerəh=pən İkin Uhgın Tətətiğ İkin, inu, Nima Tapolin rəha Uhgın. ⁶ Nagelo min ilah səpin kəmoheit e İkin Uhgın Tətətiğ İkin, kautos nalpinian min ilah səpin. İlah kautəhuvən e napən təuvir u, linən, iətəm tatipitipit, kəni kəməlis nımankilalahaləh e kətəuti iətəm kəmol e aiən u kol tətəraip-oraip. ⁷ Kəni əmeiko, nati miəgəh min kəha ilah kuvət kəti təməfən pesin min iətəm kəmol e aiən u kol ilah səpin, kəm nagelo min u səpin. Pesin min u, kotəriauəh e niəməha rəha Uhgın u, iətəm tətətiğ itulin.[‡] ⁸ Kəni nəhanigəm təməriauəh əha İkin Uhgın Tətətiğ İkin, nəhanigəm in nepətiən əhagəhag rəha Uhgın mine nəsanəniən rəhan, kəni ko iətəmi kəti təsuvəniən əha imə e İkin Uhgın Tətətiğ İkin mətəuərus nalpinian min ilah səpin iətəm nagelo səpin kautəmki, okotal naunun.

16

Pesin ilah səpin, kəmotəriauəh e niəməha rəha Uhgın

[†] 14:19-20 1,600 statia təhmen e 300 kilomitə. 1,600=4×4×10×10. Nəmpə u 4 tətəgətu “nəhue niftəni rəfin.” Kitah kotəfin e nauəuə u kaugə 4 rəha nəhue niftəni, mine nımətagi 4. Nəmpə u 10 tətəgətu “ilah rəfin.” Ko nəghatiən e fes u tətəgətu apiəpiə rəfin nalpinian rəha Uhgın tatuvən o nətəmini rəfin ikin min rəfin e nəhue niftəni iətəm ihluə e taun rəha Uhgın. [‡] 14:19-20 Nətəm İsrəl ilah kautevig-evig e nəua krep məmə nəhuin otiet; inu katos nəmtətiən lan məmə tətəgətu nalpinian rəha nətəm kotərah. § 14:19-20 Aes 63:1-6 * 15:2 Hap min kəha, nati katoh ilah o naniən nəpuən, təhmen e kitar. [†] 15:4 Jer 10:7; Sam 86:9-10 [‡] 15:7 Təuvir məmə koteruh məmə, nati ilah səpin iətəm kəmuəvən-ərain nauəuə lan, təui səpin, mine təhro lanu, pesin səpin rəha nalpinian; ilahal kəhləgətu məmə nati kətiəh əmə kətsimaru kəni o noliən təhagəhag o nəhrunian. İnəha tətəni nalpinian rəha Uhgın.

¹ Kəni əmeiko, iəmətəu nəuian kəti təmagət əfəməh əpəha e İkin Uhgin Tətatig İkin, mətəni=pən kəm nagelo min u səpin məmə, “Əhuvən, motauvəregın pətigəm e nəhue niftəni pesin ilah səpin iətəm kəmotəriaueh e niəməha rəha Uhgin.”

² Agelo iətəm tətaupən, təmuvən mauvəregın pətigəm pesin rəhan e niftəni. Kəni əmeiko, nətəmini nətəm kautos mak rəha nati miəgəh e rəhn-kapə lah səpin, kəni mautəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvən e nigi, niməgim təməmirəuei nıpətilah.

³ Kəni agelo nəmpə tu, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin əpəha itəhi. Kəni nıtəhi təmol nırə lan, təhmen e nira iətəmi təmimis. Kəni nati itəhi min rəfin kəmoħmis.

⁴ Kəni agelo nəmpə tri, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin e nəħmti nəhu min mine nəlugi nəhu min, kəni ilah kəməhuva motol nırə e lah. ⁵ Kəni əmeiko iəmətəu agelo iətəm tətarmənig e nəhu min təni məmə,

“İk pisin əmə ik Uhgin, nəkəruahru,

ik ko iətəm nətatig kəni nəmətatig,

kəni təruahru əmə məmə onəkol nalpinian kəm lah lanəha.

⁶ Rəhalah aru əmə,

mətəu-inu ilah kəmotiuvı nira rəham nətəmini min mine iəni min,

kəni ik nəkəfən nira nımlah məmə okotəmnim.”

⁷ Kəni iəkətəu oltə tətəghati əfəməh məmə,

“!Əuəh! İərmənig Uhgin Nahgin Tepət Pık Agın, rəham nəghatian nəmoħ nətəmini lan, in təruahru agın, kəni nıpəhriənən.”

⁸ Kəni əmeiko, agelo nəmpə fo, təmauvəregın pətigəm rəhan pesin e mitigar, kəni kəməfən nəsanəniən kəm mitigar məmə otəghi nətəmini təhmen e nigəm. ⁹ Kəni nəpiapeiən təmus ilah, kəni kotəuiakən e nərgi Uhgin, iətəm in tətarmənig e nalpinian min u, mətəu ilah kotəpəh nəuhlinian nətəligian rəhalah, kəni motisiai rəhan nepətiən.

¹⁰ Kəni agelo nəmpə faif tauvəregın pətigəm rəhan pesin əpəha nati miəgəh tətarmənig ikin, kəni əmeiko, ikin min rəfin in tətarmənig ikin in təmapinəpu. Kəni nətəmini kautətəu nəhməiən, mautus nəmlah mətauəhtuv-auəhtuv. ¹¹ Kəni ilah mətəuiakən e Uhgin əpəha e negəu e neai o nəhməiən min mine niməgim min rəhalah, mətəu ilah kəməsotəuhlinian nətəligian rəhalah o nati iətəm kəmotol.

¹² Kəni agelo nəmpə sikis, təmauvəregın rəkis rəhan pesin e nəhu asoli, nərgin u, İufretis, kəni əmeikonu nəhu təmamır mol suaru rəha kig min kotaliuek lan mautsipah. ¹³ Kəni əmeiko, iəkəfu min narmin tərəh kisil kihləhmen e firok. Kəti təmiet e nıpəgnəua ialkitə, kəti tiet e nıpəgnəua nati miəgəh rəhn-kapə lah səpin, kəni kəti tiet e nıpəgnəua iəni eiue.*

¹⁴ İlahal narmi iərmis min, iətəm kautol nəmtətiən min, kəni ilahal kihliet mihluvən o kig min e nəhue niftəni rəfin, məhluhapumın ilah məmə okotəluagin e Nian Asoli rəha Uhgin Nahgin Tepət Pık Agın.

¹⁵ Kəni İesu təməni məmə, “!Əsal=pa-to! İətuva təhmen e iakləh! İətəmini iətəm təsapiliən mətair, məsəpəgian rəhan napən o napiliən məmə in otəsaiu piəpiəiən kəni maulis ohni, in otatig e nəuviriən pəhriən.”†

¹⁶ Kəni ilah kəmotoriarun rəfin kig min əpəha ikin kəti, kətəni e nəghatian rəha nətəm İsrəl, məmə, “Armaketon.”

¹⁷ Kəni naunu agelo iətəm in nəmpə səpin, təmauvəregın rəkis=pən rəhan pesin əpəha e niməgəuagəu, kəni əmeiko əpəha e İkin Uhgin Tətatig İkin, nəuian asoli kəti tisipən əpəha e jeə rəha kig məmə, “!Tinol naunun!” ¹⁸ Kəni əmeiko təmoraip, kəmətəu nəgətiən asoli, kəni kaluəluə təmatiperəh atiperəh, kəni nəmig asoli təmələuəl e niftəni. Nəmig u, in iahgin iahgin, kəseh əhanəhiən nəmig kəti iahgin tol lanəha nian kəti. ¹⁹ Kəni taun asoli təməhapu nəuvətin kisil, kəni taun min e kəntri min rəfin kəmoħməgrəg motol

* **16:13** “İəni eiue” u, in nati miəgəh iətəm təməhapu niftəni məri, rəhnəpati keiu, iətəm təməghati lan e Nəh 13:11-18.

† **16:15** İnu nəghatian əuhlin. Noliən rəha nəfəniən napən in tətəgətuən məmə iətəmini in tatol noliən təuvir mine mətəhtul maru o İesu nian otitəlig=pa. Mətəu noliən rəha nəpəgian napən tətəgətuən noliən rəha təfagə tərəh.

nati tikə e lah. Uhgin, nikin təməhti noliən tərəh mın rəha Papilon Asoli, kəni təfən kap iətam təmərīauəh e wain e niəməha rəhan, təməkeikei kəm in məmə otəmnim rəfin agin. ²⁰ Nitəni əlkələh mın rəfin kəmotagim, mohkə, kəni nitəuət mın kəseh minian ilah. ²¹ Ais u iətam təhmen e kəpiel asoli kautisi=pən e nimali nəpuə, kəmotəmei=pən e nətəmini. Ais u, kətiəh əmə təhmen e fifti kilo, kəni nətəmini kəmotəuiakən e Uhgin o nahli=paian ais iətam təməmei=pən e lah, mətəu-inu nalpinian u in tərəh tərəh agin.

17

Pəta-ionəhan tərəh agin

¹ Kəni əmeiko, agelo mın səpin əha kəti u kəutəmki pesin ilah səpin təmuva mənī=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəgətuən kəm ik nalpinian rəha pəta-ionəhan* tərəh agin, iətam tətəharəg=pən e nəhu tepət. ² Pətan əha, kig mın rəha nəhue niftəni ilah kəmautit, kəni nətəmini rəha nəhue niftəni ilah kəmautəmnim nimir wain, məutapis ilah mın kəni mautit.”

³ Kəni nəsanəniən rəha Narmin Rəha Uhgin təmol kəm iəu, kəni agelo təmit rəkis iəu iəkian əpəha ikin təpiə-məpiə ikin. Kəni ikin əha, iəmafu pətan əha tətəsuə e nati miəgəh ərarəuv kəti. Kəmətei=pən nərgin mın iətam tətəni rah Uhgin, tirəuei rəfin nīpətin, kəni rəhn-kapə təmisim ilah səpin, konu rəhnəpati ten. ⁴ Pətan əha, tatuvən e napən iətam tol nəugī naris mine mərarəuv təhmen e kwin kəti, in təmol malə-malə e nīpətin, tətəuan nəuanati mine iəring, iətam kəmol e aian u kol, mine kəpiel iətam nəhmtin tiəkis, mine nati kəti təuvir pik u, perəl.† Kəni in tatos kap kəti e nəhlmin, iətam kəmol e aian u kol, kəni təriauəh e nati tərəh mın, iətam kotamikmik agin e nəhmti Uhgin, kəni ilah kəha nəua noliən tərəh rəhan. ⁵ Kəni inəha e nīpənəgin, kəmətei=pən nərgin kəti əha ikin, iətam nīpətin tətəhluaig u, tətəni məmə,

TAUIN ƏSANƏN NAHGIN TEPƏT U PAPILON.

IN ITI NİPƏTA-IONƏHAN MİN RƏFIN.

KƏNI IN NƏUKƏTI NOLIƏN NATI KOTAMIKMIK AGIN MİN.

⁶ Kəni iəkəfu məmə pətan u, in tinapis e nira nətəmini mın rəha Uhgin, nira nətəmini kəmautəhtul pətigəm o nəni pətigəmiən Iesu.

Nian iəmafu, kəni narmək təmiuvig pik pəhriən. ⁷ Kəni əmeiko agelo təməni=pa kəm iəu məmə, “?Narməm tatiuvig lankonu lan o nak? İəu iəkitis nəghatən oneuən e pətan u mine nati miəgəh iətam tətəsuə-pəri lan, iətam rəhn-kapə təmisim ilah səpin kəni rəhnəpati ten.

⁸ Nati miəgəh iətam nəmeruh, təmətatig, kəni təsatigian rəueiu, kəni otəsuvəhiən otəri e nīpəg asoli iətam teiuaiu agin, kəni tinətaiu matuvən məmə Uhgin otərəkin.

“Kəni nətəmini rəha nəhue niftəni nətəm kəməsəteian nərgiləh e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, ilah, narmiləh otuvig pik nian okotafu nati miəgəh u, mətəu-inu aupən in təmətəmiəgəh, mətəu təsatigian əha rəueiu, mətəu in otiet pətigəm mın.

⁹ “İətamimi otəkeikei mos neinatigian o nəhruniən nīpəti nəghatən u. Rəhn-kapə nati miəgəh u, ilah səpin, kəutəgətuən=pən nitəuət mın iətam pətan əha tətəharəg-pəri e lah.‡

¹⁰ Kəutəgətuən=pən mın kig ilah səpin. Kig faif ilah kinohiet rəkis, kətiəh tətəmiəgəh rəueiu, kəni kəti mın təsuva əhanəhiən. Mətəu nian tuva, in otəkeikei mətatig o nian əkuəkir əmə. ¹¹ Nati miəgəh u iətam təmətatig, kəni rəueiu in təsatigian, in mın in kig kəti, iətam tatol nəmpə eit lan, mətəu in mın in kig kəti rəha kig mın u ilah səpin, kəni tinətaiu minatuvən e naunun suaru kəti məmə Uhgin otərəkin mau kətiəh lan.

¹² “Rəhnəpati ilah ten iətam nəmafu ilah, kəutəgətuən=pən kig ilah ten, iətam ilah kəsotos əhanəhiən narmənigian rəhalah. Mətəu ilah okəpanotos nepətiən məmə ilah kig mın, motarmənig ilah nati miəgəh, mətəu o nian əkuəkir əmə. ¹³ Nətəligian rəhalah kətiəh əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən mine nepətiən kəm nati miəgəh. ¹⁴ İlah okotəluagin ilah Nəti

* 17:1 Pəta-ionəhan, nīpətin pətan rəha suaru. † 17:4 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. ‡ 17:9 Nətəmini tepət nikiləh təhti məmə nati u tətəgətuən Rom, in kəmuvləkin-pəri e nitəuət ilah səpin lan.

Sipsip, mətəu Nəti Sipsip otol win e lah, mətəu-inu Nəti Sipsip in İərməniḡ rəha iərməniḡ min, mine Kig rəha kig min. Kəni in otuva ilah min nətəmi min u təmitəpən ilah, kəni ilah kautəhtul əskasik e rəhalah nəhatətəiən.”

¹⁵ Kəni əmeikonu, agelo tənī=pa min kəm iəu məmə, “Nəhu min u nəmafu, iətəm pəta-ionəhan tətəharəḡ-pəri e lah, tətəḡətun=pən nətəmini nilosilah tol pisin pisin, nimənin nətəmini, kəntri min, mine nəḡhatien pisin pisin min. ¹⁶ Nəti miəḡəh mine rəhnəpati ilah ten iətəm nəmafu, ilah okotəməki e pəta-ionəhan u. Kəni ilah okotərəkin in, motol in taiu piəpiə. Ilah okoton nīpətin kəni motuvan aru nīpətin e niḡəm. ¹⁷ Okotol lanəha, mətəu-inu Uḡin təmələhu=pən nati u e nīkilah, məmə okotol nətəliḡiən rəhan, kəni mol nīkilah kətiah əmə o nəfəniən rəhalah nəsanəniən kəm nati miəḡəh, məmə in otarməniḡ, mətəuərus nəḡhatien rəha Uḡin tuva mol nīpəhriəniən lan.

¹⁸ “Pətan əha nətəfu, in taun nahḡin tepət iətəm tətarməniḡ e kig min rəha nəhue niftəni.”

18

Papilon təməmei

¹ Uərisiḡ e natimnati min u, iəmafu agelo kəti min təmsipəri e neai. In tatos nepətiən asoli, kəni in tətasiəḡəpən rəfin nəhue niftəni e rəhan nəḡəḡəḡiən. ² Təməmərīt əfəməh e nəuiən kəti iətəm iahḡin, məmə,

“!Təməmei! !Papilon Əsanən Nahḡin Tepət təməmei!

İərmis tərəh min kīnəhuva motatig ikin.

In nəuaniprasin rəha narmīn tərəh min.

In nəuaniprasin rəha mənig tərəh min, kəsuniən,

iətəm kotamikmik e nəhmti Uḡin.

³ Mətəu-inko kəntri min rəfin kīnotapis e nīmīn wain u, mautitəu nalməliən, mautit in.

Kig min rəha nəhue niftəni kəmotit min,

kəni nətəmi kautol səlim e natimnati min e nəhue niftəni,

rəhalah nautə nepət rəkis e rəhan noliən iətəm

tətaumis o natimnati rəhan.”

⁴ Kəni əmeiko iəmətəu nəuiən kəti min e negəu e neai tənī məmə,

“Ohiet rəkis lan, rəhak min nətəmini,

məmə rəhan noliən tərəh otəsələs pīkiniən itəmah,

kəni itəmah nəsositiən rəhan kəti nalpiniən,

⁵ mətəu-inko in təmətoriarun rəhan noliən tərəh təri iuəkīr əmə tek neai, mol Uḡin

təsəluīən e rəhan noliən tərəh min.

⁶ Otəlpin nitai nati təhmen e iətəm in təmol kəm rəham nətəmini.

Otəfən rəhan nətəouiən mau keiu.

Otiuvi rəkis nīmīn wain iətəm in tarfu məskasik,

rəhan nəsanəniən tepət mapirəkis iətəmi ko iətəm in təməfən kəm lah.

⁷ Pətan konu, təmətəfəri aru in, mətətəu təuvir e nautə rəhan,

mətəu rəueiu əha, əfən nətəouiən rəhan e nahməiən mine nasəkiən,

mətəu-inu tətəḡhati əfəri e nīkin mətəni məmə, ‘İəu kwin kəti. İkīnu iətəharəḡ,

mətarməniḡ. Səniəmə iəu pətəlimis. Ko iəsəsəkiən nian kəti.’

⁸ O nəfəriən rəhan, rəhan nalpiniən min otələs in o nian kətiah əmə.

In otatimis, mətətəu tərəh mətəsək.

Kəni in otatig e nian iəkis o nosiən nauəniən,

kəni niḡəm otus in,

mətəu-inu İərməniḡ Uḡin əha, nahḡin tepət,

in tətəfən rəhan nalpiniən.”

⁹ “Kəni nian kig min rəha nəhue niftəni nətəm kəmautit kəni mautos pəti nautə min rəhan, koteruh nəhanigəm e niḡəm iətəm tatus, kəni ilah okotasək, mautətəu tərəh ohni.

¹⁰ Rəhan nahməiən otol ilah kotəḡin, kəni motəhtul=pən əmə isəu məutəni məmə,

‘!Kəsi! !Kəsi o taun asoli!

!Əui, Papilon, taun iətəm təmətəsanən pik! Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, in tınatos rəhan nalpiniən!’

¹¹ “Nətəmini kautol səlim e natimnati e nəhue niftəni, ilah min okotasək motasək o pətan u, mətəu-inu iətəmini kəti min tikə o nosiən nəhmti rəhalah natimnati. ¹² İətəmi kəti min otəsosiən nəhmti aiən u kol, mine silfə, mine kəpiel təuvir min, mine perəl* rəhalah, kəni iətəmi kəti otəsosiən nəhmti napən təuvir u linən, mine napən təuvir u silik, mine napən u iətəm tətərarəuv, iətəm nəhmtilah tiəkis agin. İətəmini otikə o nosiən nəhmtin nigə pisin pisin min iətəm kəutəpien vivi, mine natimnati min iətəm katol e rəhnəpati eləfən, mine nigə əskasik min u nəhmtin tiəkis agin, mine prons,† mine aiən, mine kəpiel təuvir kəti u, mapil. ¹³ İətəmini otikə o nosiən nəhmti nati nəmiəvilah tətəpien vivi min, inu sinəmon, mine səntə, mine insens, mine frankinsens, mine fomat u mır. Nətəmini okohkə o nosiən nəhmti wain mine oiel mine flauə mine wit rəhalah. Kəni iətəmini otikə min o nosiən nəhmti kau min, mine sipsip min, mine əhos min, mine kat min, mine slef min rəhalah.

¹⁴ “Kəni nətəmini rəha noliən səlim e natimnati min, ilah okotasək pik, nikilah tahmə. İlah okotəni məmə, ‘Nəua uək asoli min rəham iətəm ik rəham nətəligiən təmuvən pik lan, kəni nəmatol, ilah kinotagim motəpəh ik. Rəham nautə min mine malə-malə min rəham kinotagim, ko nəsos minin ilah.’ ¹⁵ Nətəmini kautol səlim e natimnati min rəhalah kəm pətan u, mautos nautə asoli min lan, ilah kautəhtul=pən isəu ohni, məutərəmrumin o rəhan nahməiən. İlah nikilah otahmə kəni kotasək motasək əfəməh, ¹⁶ motəni məmə, ‘!Əui, kəsi! Taun əsanən iətəm təmatuvən e napən təuvir min u linən, iətəm tatol nəugi naris min tətərarəuv mine, kəni matol malə-malə e nipətin tətəuan nəuanati mine iəring, iətəm kəmol e aiən u kol, mine kəpiel min nəhmtin tiəkis, mine nati təuvir min u perəl mine.

¹⁷ Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lan, kəmərəkin rəfin nautə asoli min rəhan.’ “Kəni əmeikonu nətəmi kautələs negəu min rəfin, nətəmi kəutəliuək e negəu, mine kuru min rəha negəu, mine nətəmini rəfin iətəm kautos məni rəhalah o natigian e nəhue nitəhi, ilah okotəhtul=pən isəu ohni. ¹⁸ Nian kotafu nəhanigəm lan tatuəu, kəni ilah okotəni məmə, ‘!Kəsehiən taun kəti təsənən təhmen e taun asoli u!’ ¹⁹ Kəni ilah okotatu rəhn-kapə lah e nıməulul, tətəgətu=pən məmə nikilah tətəhmə, kəni motasək pik məmə, ‘!Əui, kəsi! !Taun asoli u iətəm nətəmini rəfin iətəm kautos negəu min itəhi, ilah rəhalah nautə təməpət e rəham natimnati!

Mətəu rəueiu agin uəha, kəmau kətiəh əmə lam, kəmərəkin agin ik.’

²⁰ !Mətəu itəmah e negəu e neai, itəmah nətəmini rəha Uhgın, mine aposil min mine iəni min,

itəmah nikitəmah təkeikei magiən,

mətəu-inu Uhgın təmos rəkis neim e təmah mələhu=pən o pətan u!”

²¹ Kəni əmeiko, agelo əsanən kəti təmələs kəpiel asoli kəti, matu=pən e nahgin rəfin əpəha itəhi, kəni məni məmə,

“Kəmərəki=pən lanəha Papilon Əsanən Nahgin Tepət əpəha itəhi.

Kəni okol in təsəhtul minin.

²² Kəni ko kəsətəu minin nəuia hap‡ mine nəpuən min, mine nəuia nahliən nau mine təui u ikin u.

İətəmini rəha nəlpəkəuiən təuvir e natimnati otikə u ikin u,

kəni okəsətəu minin nərkərikian rəha kəpiel min iətəm kətəuei əris-əris wit katol flauə lan. § ²³ Nəhəgəhəgiən rəha lait min ko kəsotasiə minin,

* **18:12** Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. † **18:12** Prons in aiən kəti, mətəu rəhan kalə təhmen e kol. ‡ **18:22** Hap in nati kəti katoh o naniən nəpuən, təhmen e kitar. § **18:22** Aupən ikin, kəmos kəpiel keiu, mətəlu=pən nikitə wit e nəlugiləu mətəuei əris-əris nikitə wit lan məmə otol niauin mol flauə lan. Suaru kəti o nəuhliniən fes u məmə, “kəni okəsətəu minin kəkiəh nien.”

kəni ko kəsətəu minian nəuia pətan mine iərman iətəm katuol nəniəskasikiən rəhalau e nian rəha marit,
 mətəu-inu aupən, nətəmimi u kautol səlim e natimnati rəham,
 ilah kautol win e nəhue niftəni min rəfin,
 kəni ik nətaugin asim nətəmimi e kəntri pisin pisin min məmə kəhuva o rəham narmənigiən, e noliən masig rəham.
²⁴ Taun asoli u Papilon in təmos nalpinian
 mətəu-inu kəmatiuvu nira iəni min mine nətəmimi min rəhan Uhgın ikin min rəfin e nəhue niftəni.
 Nipəhriənian, nira nətəmimi rəfin nətəm kəmoəhamu ilah,
 in tətətig e taun asoli u.”

19

Nətəmimi ilis e negəu e neai

kəmotəni-vivi Uhgın

¹ Uərisig e nəghatian rəha agelo kəha, iəkətəu nəuian asoli kəti təhmen e nətəmimi tepət tepət kəutagət əfəməh, əpəha e negəu e neai, mautəni məmə,
 “!Aleluia! !Pəh kotəni-vivi İərməniğ!
 !In Uhgın u, təmosmiəgəh itah!
 Nəpətian əhagəhag mine nəsanəniən in rəhan pisin əmə,
² mətəu-inu nakilian rəhan in təhruahru pəhriən.
 Rəhan nəghatian tinoh rəkis pəta-ionəhan u, iətəm təmit əpnəpin nətəmimi, kəni tinətalpin nira rəhan noluək min.”
³ Kəni kəmotagət əfəməh min motəni məmə,
 “!Pəh kotəni-vivi İərməniğ Uhgın! Nəhanigəm e nigəm iətəm tatus pətan u, tətəri tətəri naunun tikə.”
⁴ Nətəmi asoli nətəm kəmotəhuitən min ilah tuenti-fo, mine nati miəgəh ilah kuvət, kəmotasiəulün nəulilah kəm Uhgın. İlah kəmotəuiəu, nipənəgilah tek niftəni, motəfaki kəm in, iətəm tətəharəg-pəri e rəhan jeə, mətərməniğ. Kəni ilah motəni məmə,
 “!Əuəh! !Pəh Kotəni-vivi İərməniğ!”

Marit rəha Nəti Sipsip

⁵ Kəni əmeiko, nəuian kəti təmsi=pən əpəha e jeə rəha kig, mətəni məmə,
 “!Otəni-vivi Uhgın rəhatah!
 !İtəmah rəhan noluək min rəfin, otəni-vivi in!
 !İtəmah u, nəutisiai, mautəgin e Uhgın, otəni-vivi in!
 !Nati əpnəpin nəmə itəmah nautos nəpətian asoli min, o nətəmi əpnəpin əmə, mətəu otəni-vivi Uhgın!”
⁶ Kəni əmeiko iəmətəu nəuia nati kəti təhmen e nətəmimi tepət kəutagət, kəni məhmen min e nitəhi iətəm tatem nəuanaluəluə, mine kaluəluə tətətipərəh atipərəh motəni məmə,
 “!Pəh kotəni-vivi İərməniğ!
 Mətəu-inu İərməniğ Uhgın rəhatah, Nahgin Tepət Pik Agın, in tinətarəməniğ.
⁷ Pəh nikitah təriəuəh e nagianian,
 kəni motəni nipəhriənian e rəhan nəpətian,
 mətəu-inu tinuə e nian əhruahru rəha marit rəha Nəti Sipsip.
 Kəni rəhan pətan tətəhtul maru mətəhtahnin əmə.
⁸ Kəni Uhgın təməfən nəpən təuvir kəm in, məmə otuvən lan.
 Nəpən təuvir u linən, tətəraip-oraip, məruən.”
 (Nəpən təuvir u linən, tətəgətun=pən noliən əhruahru rəha nətəmimi rəha Uhgın.)

⁹ Konu agelo u, tənı=pa kəm iəu məmə, “Ətei rəkis natimnati min u. ‘Nətəmi min u inu nətəm kəmauin e lah məmə okəhuvən e nauəniən rəha marit rəha Nəti Sipsip, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən.’ ”

Kəni matig məni məmə, “Nəghatiən min u, ilah nəghatiən pəhriən rəha Uhgin.” ¹⁰ Təməni lanəha, kəni iəmisin=pən nəulik e nəhlkin, meiuaiu, nıpənəgək tek nıftəni, məmə iəkəfaki kəm in. Mətəu in tənı=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik ioluək mil əmə, kitah piam min nətəm ilah kautəhtul əskasik o nəni pətigəmiən nanusiən təuvır rəha Iesu. Əfaki əmə kəm Uhgin, mətəu-inu nəhtul-pətigəmiən rəha Iesu, in nəukəti nəghatiən min rəha iəni min.”

Iətəm təmasuə e əhos kəruən

¹¹ Kəni əmeiko iəkəfu negəu e neai təmerəh, kəni mafu əhos kəruən kəti. Iətəm tətəsüə-pəri lan, nərgin ko, “Iətəmi Kəhrun Nəhatətə Əskasikiən Lan, kəni in Nıpəhriənien.” In tətəməu, kəni mətəfən nalpinien kəm nətəmi e noliən iətəm təhruahru əmə. ¹² Nəhmtin təhmen e nəmnami nigəm, kəni kəməfəfau=pən kəfəfau tepət tepət e rəhn-kapə, kəfəfau min u, ilah kəfəfau min rəha kig asoli agin. Kəmətei=pən nərgin kəti lan, mətəu iətəmi kəti təsəhruniən nərgin əha, in pisin əmə təhrun. ¹³ In tatuvən e napən kəti iətəm kəmel e nırə,* kəni nərgin kəha, Nəghatiən Rəha Uhgin.† ¹⁴ Kəni soldia min rəha negəu e neai kautəhuərisig lan. Ilah rəfin kəutəharəg e əhos kəruən min, kəni mautəhuvən e napən təuvır u, linən, təruən məuvır. ¹⁵ Iətəmi kəha, rəhan kəti əha ikin nau iətəm tatsipən e nıpəgnəuan.‡ Kəni in otətamı nətəmi e kəntri min e nau əha. “In otarmənig e lah, kəni nəmtətiən rəha nepətiən u, in neim iətəm kəmol e aiən.”§ In otol təskasik agin kəm lah, təhmen əmə məmə katol e nəua krep min iətəm nətəmi kautevig-evig lan məmə nəhuin otaiah kəni kol wain lan. Noliən əha inəha, Uhgin Nahgin Tepət Pık Agin tatol pətigəm rəhan niəməha asoli. ¹⁶ Kəmətei=pən nərgin e rəhan napən, mine nuvan, məmə,

*KIG RƏHA KIG MİN MİNE İƏRMƏNİG RƏHA İƏRMƏNİG MİN**

¹⁷ Kəni əmeikonu iəkəsəl=pən mafu agelo kəti tətəhtul=pən e mitigar, in tətəsək əfəməh mətəni=pən kəm mənig min iətəm kətiuvig əpəha e nımagəuagəu, məmə, “Əhuva, motuhapumın itəmah min o nauəniən asoli rəhan Uhgin, ¹⁸ məmə itəmah onəkoton nəhuvegi kig min, mine nətəmi asoli rəha soldia min, mine nətəmi nahgilah tepət, mine əhos min, mine nətəmi kəutasuə-pəri e lah, mine nəhuvegi nətəmi rəfin, nətəmi səniəmə slef, mine slef min, nətəmi kəutos nepətiən asoli min, mine nətəmi əpnəpin əmə.” ¹⁹ Kəni əmeikonu, iəkətig mafu min nati miəgəh əpələ, mine kig min rəha nəhue nıftəni, mine rəhalah soldia min. Ilah kəmotuhapumın ilah min məmə okotəluagin ilah iətəm tətəsüə e əhos kəruən, mine rəhan soldia min. ²⁰ Mətəu kəmotaskəlim nati miəgəh kəha, mine iəni eiüə min iətəm təmatol nəmtətiən apispis min nian təmətatig ilau nati miəgəh. In təmatol nəmtətiən min əha, o neiuəiən e nətəmi min u nətəm kəutos mak rəha nati miəgəh, kəni mətəfaki kəm narmin iətəm kəmisikəuvın e nigı. Kəmotəraki=pən ilau pəti kətuəmiəgəh əmə, əpəha e nıpəgnəua nəmnami nigəm asoli iətəm təpiəpei matuəu matəpien. ²¹ Iətəm tətəsüə e əhos kəruən, təmohamu kig min mine soldia min rəfin e nau rəha nəluəginien iətəm tatsipən e nıpəgnəuan kəni mənig min rəfin kəmoton nıpətıləh, moton, nərfıləh tasisi vivi.

20

Kristo təmuva mol Kig kəni marmənig e nətəmi mətəuaruspən nu uan-tausin

¹ Kəni əmeikonu, iəmafu agelo kəti tatsipəri e negəu e neai, tatos ki rəha nıpəg asoli iətəm teiuaiu agin,* mine sen asoli kəti. ² Kəni in təmaskəlim ialkitə asoli u, sineik nuvəh əpələ aupən, in İərmis, uə Setən, kəni məlis-ərain o nu uan-tausin. ³ Təməraki=pən lan e nıpəg

* 19:13 Aes 63:1-6 † 19:13 Jon 1:1,14 ‡ 19:15 Aes 49:2; Hip 4:12; Nəh 1:16; 2:12 § 19:15 Sam 2:9 * 19:16 1Tim 6:15; Nəh 17:14 * 20:1 Nəh 1:18

asoli iətəm teiuaiu agin, kəni mahtipəsiz lan tiəkis, məmə in otəseiuə minian e nətəmini rəha kətri min mətəuarus=pən nu uan-tausin otol naunun. Nu uan-tausin otol naunun rəkis, okəkei kerəh min lan o nian əkuəkir min əmə.

⁴ Kəni əmeiko, iəkafu jeə rəha kig min nəuvein, kəni nətəmini nətəm kəutəharəg-pəri e lah. Uhgın təməfən nepətiən kəm lah məmə ilah okotakil nətəmini. Kəni iəkafu min nətəmini nətəm kəmətahtuv nentəuilah mətəu kəmotəhtul pətigəm o nani pətigəmiən nanusiən təuvir rəha İesu mine nəghatiən rəha Uhgın. İlah kəməsotəfakiən kəm nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin nati miəgəh mine narmin iətəm kəmisikəuvin e nig, kəni məsotəsiən rəhan mak e nipənəgilah mine nəhlmilah. Kəni rəueiu ilah kəmotəmiəgəh min, kəni məutarmənig ilah Kristo u nu uan-tausin. ⁵ Nati əha, in nair=pa minian e nimisiən iətəm otaupən. Mətəu nətəmini min nəuvein nətəm kəmoħmis rəkis, ilah kəmosot mak rəha nati miəgəh əpəha, kəməsotəmiəgəh minian mətəuarus nu uan-tausin. ⁶ Nətəmini min kəha, nətəm kəmaupən kos ilah e nair=pa minian e nimisiən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, mətəu-inu ilah nətəmi asim min rəha Uhgın. İlah okəsəhuvəniən e nəmnami nigəm asoli, mətəu ilah okəhuva motol pris min rəha Uhgın mine rəha Kristo, kəni ilah okotarmənig ilah min o nu uan-tausin.

Uhgın təmol nalpiniən kəm Setən

⁷ Nian nu uan-tausin tinol naunun, okahli pətigəm min Setən e nipəg asoli. ⁸ Kəni in otuvən əpəha e kəugə kuvət rəha nəhue niftəni, o nətəmini iətəm kətəni məmə Kok mine Makok,† məmə oteiuə e lah, kəni mos rəfin ilah moriarun ilah o nəluəginian. İlah rəfin otepət otepət, nəmpə rəhalah in təhmen e nipəkil əpəha e nikali nitəhi. ⁹ İlah kəmotəliuək məhuvən isəu isəu min moħrəuei rəfin nəhue niftəni. Kəni ilah kəmotəhtul moħtəlau e ikin nətəmini rəha Uhgın okotatig ikin, mine taun asoli u iətəm Uhgın tolkei pək.‡ Mətəu nigəm kəti təmsipəri e negəu e neai, muva mus ilah. ¹⁰ Kəni kəməraki=pən e İərmis iətəm təmətəfən-əfən kəm lah, kəməraki=pən əpəha e nəmnami nigəm asoli iətəm tətəpien. İkin əha, kəməraki=pən rəkis nati miəgəh mine iəni eiuə. İlahal okəhlətəu nəhməiən itulin e nərauie mine lapin, naunun tikə.

Naunun nakiliən

¹¹ Kəni əmeiko iəkafu min jeə asoli kəti, təruən. Kəni kig tətəharəg-pəri lan. Nəhue niftəni mine neai kəmuəgin e nəhmtin, miəkə agin.

¹² Kəni əmeikonu iəkafu nətəmi kəmoħmis, nətəmi kautos nepətiən asoli, mine nətəmi əpnəpin əmə. İlah rəfin kəutəhtul aupən e jeə rəha kig u, kəni kəmeg nauəuə min.§ Kəni kəmeg min nauəuə kəti, inu nauəuə rəha nəmiəgəhiən. Okeh nakiliən rəha nətəm kəmoħmis e nauəuə min u, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹³ Nitəhi təməhlman e nətəmini kəmoħmis=pən itəhi, kəni Nimiəsiən mine Nəuanpən kəmuəhlman min lah, ilah kinohiet rəkis e lau, kəni kinətakil ilah kətiəh kətiəh o nati ilah kəmotol. ¹⁴ Kəni kəmələs Nimiəsiən mine Nəuanpən, kəraki=pən e lau e nəmnami nigəm asoli. Nəmnami nigəm asoli u, in nimisiən mau keiu. ¹⁵ Nəmə kəsehiən nərgi iətəmi kəti e nauəuə rəha nəmiəgəhiən, kəni okəraki=pən lan e nəmnami nigəm asoli.

21

Jerusiləm vi

¹ Kəni əmeiko iəkafu neai vi mine nəhue niftəni vi, mətəu-inu neai əuas mine nəhue niftəni əuas kiniəkə. Kəni nitəhi təmikə min. ² Kəni əmeiko iəkafu taun asim rəha Uhgın, inko Jerusiləm vi, tatsi-pəri o Uhgın e negəu e neai məteuəu=pa. Kəmol malə-malə lan təhmen e pətan iətəm kəmol malə-malə kəm in məmə otuvən meh rəhan iərman muol marit. ³ Kəni əmeikonu iəkətəu nəuiən asoli kəti təmsipəri əpəha e jeə rəha kig mətəni

† 20:8 Esik 38:2,9,15 ‡ 20:9 “Taun asoli u, iətəm Uhgın tolkei pək,” in tətəghati e Jerusiləm. § 20:12 Natimnati rəfin iətəm nətəmini kəmotol, kəməti rəkis e nauəuə min u.

məmə, “!Afu-to! Rəueiu əha, Uhgın tınol lahuənu rəhan ilah nətəmimi. In otətətiḡ ilah min, kəni ilah okəhuva rəhan min nətəmimi. Kəni Uhgın əhruahru otətətiḡ ilah min, kəni in rəhalah Uhgın. ⁴ In otəfəl rəkis rəfin nəhu nəhmtilah. Nəmisian mine nasəkiən mine nəhməiən min okohkə. Natimnati nuvəh min u, ilah kənəhuvən rəkis, ko kəsəhuva minien.”

⁵ Kig iətəm tətəharəḡ-pəri e rəhan jeə, təni məmə, “!atəuhlin natimnati min rəfin kəhuva motuvi.” Kəni məni məmə, “Ətei rəkis natimnati min u, mətəu-inu nəghatien min u, kəhrun narəriən e lah məmə nipehriənien.”

⁶ Kəni matig məni=pa min kəm iəu məmə, “Kinol naunun e natimnati rəfin. Iəu Nəukətin mine Naunun.* Iəu nətuəuinien, kəni iəu iatol naunun lan. Nətəmimi nətəm kautəuauə, iəu oiaəkəfən nəhu kəm lah, nətəmimi okotəmnim məsotosien nəhmtin. Kəni nəhu u tatsipən e nəhmti nəhu iətəm tətəri mətəfən nəmiəḡəhien itulin.† ⁷ Iətəmimi iətəm otətəhtul iəkis mol win e nəluəḡinien rəhan, iəu iəkəfən natimnati iətəm iəməni iəkis rəkis kəm in. Iəu iəkuva rəhan Uhgın, kəni in otuva nətik. ⁸ Mətəu nətəmi kəutəḡin, nətəmi kəsotəhtul əskasikiən e rəhalah nəhatətəiən məutəpəh iəu, nətəmi kotamikmik, nətəmi kautohamu itəmi, nətəmi kautit oneuən əmə ilah min, nətəmi kautol kləpə, nətəmi kəutəmki nərik, nətəmi kəutəfaki kəm narmi nati min, mine neiuə min rəfin, imalah əhruahru u in nəmnami nigəm asoli, tətəpien ikin. Nati u, in nəmpə tu nəmisian.”

⁹ Kəni əmeikonu, agelo aupən u kəti tətəḡhati kəm iəu. In agelo səpin min u kəti iətəm kəməutəmki pesin ilah səpin iətəm kotəriəuəh e naunu nalpinien ilah səpin iətəm Uhgın otol kəm nətəmimi. In təmuva məni=pa kəm iəu məmə, “Va-to, pəh iəkəḡəḡun pətan rəha Nəti Sipsip kəm ik, iətəm okuol marit ilau min.” ¹⁰ Kəni nəsanəniən rəha Narmın Rəha Uhgın təmol kəm iəu, əmeiko agelo tit rəkis iəu iəkian əpəha e nitəuət asoli kəti, nitəuət kəha, in ilis ilis pəhriən. Kəni in təḡəḡun kəm iəu Taun Asim rəha Uhgın u, Jerusiləm vi, iətəm təmsipəri o Uhgın əpəha ilis e negəu e neai. ¹¹ In təhəḡəḡ e nepətiən rəha Uhgın. Tətipitipit təhmen e kəpiel təuvir kəti u jaspə, iətəm təhlan məhmen e kilas. ¹² Nikalin təfəməh məri ilis, mitəlau e taun, ket lan ilah tueləf. Nagelo min tueləf kautəhtul o ket min u. Kəmətei=pən nəḡḡi nəuaniləuis rəha nenəti Isrel ilah tueləf e ket min u. ¹³ Ket kisil e nikalin pah ikin, ket kisil min e nikalin pahav ikin, ket kisil min e nikalin pesi ikin, kəni ket kisil min e nikalin pari ikin. ¹⁴ Nəukəti nikali taun u kəmotəhtul pəri e kəpiel asoli ilah tueləf. Konu kəmətei rəkis=pən nəḡḡi tueləf aposil rəha Nəti Sipsip e kəpiel min u.

¹⁵ Agelo iətəm tətəḡhati kəm iəu, in tatos nati kəti kəmol e aiən u kol, o nosien mak rəha taun əha, mine ket min, mine nikalin rəhan. ¹⁶ Taun u, kaugə lan kuvət. Mak rəha nikalin min rəfin kotəhmen əhmen əmə. Taun əha təfəməh, kəni mak rəha nikalin min rəfin mine nəfəməhiən rəhan, ilah rəfin tueləf-tausin (12,000).‡ ¹⁷ Nikalin u, tikimkim, mak rəhan nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144).§ Agelo əha, təmos mak lan e noliən rəha nətəmimi, nətəm ilah kautos mak lanəha e nati. ¹⁸ Nikalin u, kəmol e kəpiel təuvir u jaspə, kəni kəmol taun e aiən u kol, in əmə in əmə. Kəni kol u in təuvir, in təhlan məmə kilas. ¹⁹ Kəpiel min iətəm kəmuvləkin nəukəti nikalin lan, kəmol malə-malə e lah e kəpiel təuvir min. Kəmotəupən motəlin=pən kəpiel təuvir min u jaspə; kəni nəmpə tu lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u safaiə; kəni nəmpə tri lan, kəmotəlin=pən kəpiel

* **21:6** Nəghatien əhruahru u rəha Iesu, “Iəu u, Alfə mine Omekə.” Alfə ko, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatien Kris, kəni Omekə ko, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. † **21:6** Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 ‡ **21:16** Nəghatien əhruahru təni məmə “tueləf-tausin (12,000) statia,” təhmen e tu tausin tu-hanrit-tuenti kilomitə (2,220 km). Mak əhruahru rəha nəfəməhiən səniəmə nati kəti, mətəu nəmpə u 12,000, nipətin əha ikin. Nətəmimi nəuvein kotəni məmə nəmpə u tətəḡəḡun məmə taun u in iahḡin iahḡin kəni təuvir pik aḡin, məhruahru aḡin. Nətəmimi nəuvein kəutəni məmə nəmpə u tətəḡəḡun nətəmimi rəfin aḡin rəha Uhgın. 12,000=12×1,000=12×10×10×10. Nəmpə min u 12 mine 10, ilau nəmpə kətuəḡəḡun nati təuvir əhruahru aḡin kəti. Afin-to Nəh 7:8. § **21:17** Mak u “nəhlmin uan-hanrit-fote-fo (144)” təhmen e sikiste-faif mitə (65 m). “Nəhlmin,” in mak tətuəuin e nəuanəhlmin mətəuarus nikinəhlmin, təhmen e 500 cm. 144=12×12. Nəmpə u 12 tətəḡəḡun nətəmimi rəha Uhgın. Kəni mine nəmpə u 144 tətəḡəḡun nətəmimi rəfin aḡin rəha Uhgın.

təuvir min u akat; kəni nəmpə fo lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir min u emirəl. ²⁰ Nəmpə faif lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u oniks; kəni nəmpə sikis lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kanilian; kəni nəmpə səpin lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u krisolait; kəni nəmpə eit lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u malakait; nəmpə nain lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u topəs. Kəni nəmpə ten lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u kalsetoni; kəni nəmpə lepin lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u takuoes; kəni nəmpə tueləf lan, kəmotəlin=pən kəpiel təuvir u ametis.

²¹ Ket asoli min u kəmol e perəl ilah tueləf. Kəmol ket kətiəh kətiəh e perəl* kətiəh kətiəh. Kəni suaru min əpəha imə e taun u, kəmol e aiən u kol in əmə in əmə, təhlan vivi, təhmen e kilas.

²² İkin əha, iəməsafuiən nimə kəti okətəfaki ikin kəm Uhgin, mətəu-inu Uhgin əmə, iətəm Nahgin Tepət Pik Agin, mine Nəti Sipsip, ilau nimə rəha nəfakiən. ²³ Kəni ikin əha, nikitəmi təsəhtian mitigar mine məuiğ, mətəu-inu nepətiən əhagəhag rəha Uhgin in tətasiəgəpin rəfin taun u, konu Nəti Sipsip kəha, in lait rəhan.† ²⁴ Kəni kəntri min e nəhue niftəni okotaliuek e nəhagəhagian rəhan, kəni iərmənig min rəha nəhue niftəni okəhuva, kəni motos rəhalah nautə təuvir min, məhuva e nisiaiən motələhu e taun u. ²⁵ Kəsasisigian e rəhan ket min nian kəti, mətəu-inu lapin tikə ikin əha. ²⁶ Nətəmini e kəntri pisin pisin min e nəhue niftəni, okotos nautə təuvir min rəhalah, ilah okotəmki məhuva o nisiaiən, motələhu e taun u. ²⁷ Mətəu natimnati min iətəm kotamikmik e nəhmti Uhgin, mine nətəmini nətəm kautol nati iətəm tol naulisian, mine nətəm kəuteiua, nətəmi min u ko ilah kəsəhuvəniən imə e taun asoli u. Nətəmi min əmə ko nətəm kəmətei rəkis=pən nərgilah e nauəuə rəha nəmiəgəhiən iətəm Nəti Sipsip tatos, ilah əmə kəha kotəhrun nuvəniən imə.

22

Nəhu miəgəh

¹ Kəni nian agelo təməgətuən rəkis taun vi kəm iəu, kəni təməgətuən min nəhu miəgəh kəm iəu iətəm tətaiu. In təhlan təhlan təhmen e kilas. Tatsi=pən əpəha e jeə rəha Uhgin mine Nəti Sipsip, ² maiu matuvən mətələs nəlugi suaru asoli rəha taun u. Nigi rəha nəmiəgəhiən tətəhtul u e nikalkali nəhu u, in tətəuə mətəu tueləf e nu min rəfin, e məuiğ min rəfin. Kəni nətəmini e kəntri min rəfin kautol nimalin o nol viviən nımisiən. ³ Nati tikə agin ikin əha iətəm təkeikei mos nalpiniən rəha Uhgin. Kəni jeə rəha Uhgin mine Nəti Sipsip in əha ikin əha, kətuarmənig ikin. Kəni rəhan noluək min okotəfaki kəm in. ⁴ İlah okotafu nəhmtin,* kəni okətei=pən nərgin e nıpənəgilah. ⁵ Nian lapin otikə. Nikilah otəsəhtian lait kəti o nasipəniən lan, kəni nikilah otəsəhtian min nəhagəhagian rəha mitigar, mətəu-inu İərmənig Uhgin in lait rəhalah. İlah okotarmənig itulin, naunun tikə.

⁶ Kəni agelo tənı=pa kəm iəu məmə, “Nəghatian min u inu, kəhrun narəriəiən e lah məmə nıpəhriəniən. İərmənig Uhgin təməni=pən kəm rəhan iəni min aupən natimnati min iətəm okəpanəhuva, kəni in təmahli=pən rəhan agelo məmə otəgətuən kəm rəhan noluək min natimnati min iətəm otəsuvəhiən təkeikei muva.”

⁷ Kəni əmeiko, İesu təməni məmə, “!Otətəlig-to! !Otəsuvəhiən iəkiet pətigəm=pinə! Nətəmi min u nətəm kəutaskəlim mautol nəghatian iətəm Uhgin təməni pətigəm aupən e nauəuə u, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən.”

⁸ İəu Jon, iəu u iəmətəu kəni mafu natimnati min u. Kəni nian iəmətəu kəni mafu rəkis ilah, kəni iəmisin nəulik e nəhlki agelo iətəm təmit iəu muvən təməgətuən ilah kəm iəu. Kəni iəmeiuiəu, nıpənəgək tek niftəni, məmə iəkəfaki kəm in. ⁹ Mətəu in tənı=pa kəm iəu məmə, “!Səfakiən kəm iəu! Kilau min ik u ioluək mil əmə rəha Uhgin, kitah piam min u iəni min, mine nətəmi min u nətəm kəutaskəlim nəghatian min e nauəuə u. !Əfaki əmə kəm Uhgin!”

* 21:21 Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin † 21:23 Aes 60:19 * 22:4 Mat 5:8; 2Kor 4:6

¹⁰ Kəni in təməni=pa kəm iəu məmə, “Suvan-ərainiən nati kəti e nauəuə u məmə otaskəlim tiəkis, mətəu-inu natimnati min u, otəsuvəhiən, kohiet pətigəm=pa. ¹¹ Nətəmi kəutol nərahien, pəh ilah kotəkeikei məutol nərahien. Nətəmi rəhalah nətəligiən tamikmik, pəh ilah kotəkeikei e nətəligiən amikmik rəhalah. Mətəu nətəmi kotəuvir, pəh ilah kotəkeikei e nolien əhruahru. Kəni pəh nətəmi asim rəha Uhgın, okotəhruahru nian rəfin, motəkeikei e nasimiən rəhalah.”

¹² Kəni İesu tatig məni min kəm iəu, “!Afu-to! !Otəsuvəhiən iəkuvnə! Kəni iatos rəhak nətəuiən təuvir kəni iəkəfən kəm nətəmini min rəfin u, titəu=pən natimnati min iətəm ilah kəmotol. ¹³ İəu Nəukətin mine Naunun.† İəu iəmaupən matig, kəni iəu oiəköl naunun agin. İəu nətəuiiniən, kəni iəu iatol naunun lan.

¹⁴ “Nətəmini nətəm koteikuas e rəhalah napən tərüən, ilah okotatig e nəuviriən pəhriən, məmə inu, okegəhan e nepətiən kəm lah məmə kotun nəua nigri rəha nəmiəgəhiən, kəni məhuvən=pən e ket min rəha taun u. ¹⁵ Mətəu nətəmini nəuvein min əha ikin nətəm kə kəsəhuvaiən imə. İlah u, nətəm kotamikmik, mine nətəmi min kə nətəm kəutol kləpə mine məutəmki nərik, mine kəutit oneuən ilah min, mine məutohamu itəmi, məutəfəki kəm narmi nati min, mine nətəmi rəfin nətəm kotolkeikei neiuəien.

¹⁶ “İəu İesu, iəmahli=pinə rəhak agelo məmə otəni pətigəm natimnati min u kəm niməfəki min. İəu u, Nəukəti Təfit, mətəu Nəuaniləuis min rəhan. İəu iəkəhmen e məhau u fətukai iətəm tətasiə vivi.”

¹⁷ Nərmən Rəha Uhgın ilau Pətan rəha Nəti Sipsip kətuəni məmə, “!Va!” Kəni pəh nətəmi min u kotətəu, ilah min kotəni məmə, “!Va!” İətəmini pəh iətəm tətəuəuə, pəh in tuva. Kəni iətəmini pəh iətəm in tolkeikei, pəh in otəmnim nəhu miəgəh kəsosiən nəhmtin.‡

¹⁸ İəu Jon, iətəghati əskasik mətəni kəm nətəmini nətəm kəmotətəu nəghatiən rəha Uhgın iətəm tətətig e nauəuə u. Nəmə iətəmini kəti tətəuə=pən aru nəghatiən kəti rəhan e nauəuə u, Uhgın otəfən nalpiniən min u nauəuə u tətəghati, kəni miłpən=pən e nalpiniən rəha iətəmi u. ¹⁹ Nəmə iətəmini kəti tatos rəkis nəghatiən nəuvein e nauəuə u, Uhgın otos rəkis nəuviriən min iətəm nauəuə u in tətəghati lan məmə rəha iətəmini u. Inu, nəua nigri rəha nəmiəgəhiən, kəni məsegəhaniən məmə otatig e taun asim əha.

²⁰ İətəmini iətəm tətəni pətigəm natimnati min u, təni məmə, “Əuəh, otəsuvəhiən iəkuvnə.”

!Əuəh! Va-tə İərmənig İesu.

²¹ Pəh Uhgın tətəuati e nəuviriən rəha İərmənig İesu tuvən kəm nətəmini rəhan. Pəh otol lanəha. Əuəh.

† 22:13 Nəghatiən əhruahru u rəha İesu, “İəu kə, Alfə mine Oməkə.” Alfə kə, in letə tətəhtul aupən e alfəbit rəha nəghatiən Kris, kəni Oməkə kə, in letə iətəm tatol naunun lan, təhmen e A mine Z e Inglis. ‡ 22:17 Aes 55:1; Jon 7:37

**Nauəuə Asim Rəha Uhgin
 Nəmtətən Vi
 Nauəuə Asim Rəha Uhgin Nəmtətən Vi
 White=sands Tanna**

TIKSINƏRI

əhgi=pən, nəhgi-pəniən Nəhgi-pəniən in noliən kəti nətəm Isrel kəmautol nuvəh muva mətəuarus=pa u rəueiu. Tol pisin e kastim rəha nətəm Entəni. Aupən agin, Uhgın təmol nəniəskasikiən kəti ilau Epraham məmə in rəhan Uhgın, kəni Epraham mine namipin min ilah nenəti Uhgın min. Uhgın təməni=pən kəm in mine namipin min mine rəhan min noluək min məmə okəkeikei kəhgi=pən ilah. Okəkeikei kəhgi=pən ilah kol məmə nəmtətiən kəti məmə ilah kotaskəlim mauteğəhan e nəniəskasikiən əha. Kəni noliən rəha nəuaniləuis min rəha Isrel, nian rəfin ilah kotaskəlim əskasik nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol kəm rəhalah kəha tərəh. Nian suakəku iərman kəti tair mos nian eit, kəni kəhgi=pən, katətei katol mak lan tətəğətun məmə in nəuaniləuis kəti rəha Epraham. Kəni in min otaskəlim nəniəskasikiən əha rəha Uhgın. Kəni kətauin e nərgin. Afın e Jenesis 17.

Nian Iesu Kristo təmuva, natimnati min u təməuhlin. Nəhgi-pəniən təsolian məmə iətəmi kəti in təhruahru e nəhmti Uhgın. Mətəu nian iətəmi kəti tətəhatətə e Iesu Kristo, kəni in tətuva iətəmini kəti rəha Uhgın. Mətəu nəfaki min nəuvein u ilah nətəm Isrel, ilah kəmautəni əhanəh məmə Nanihlua min okəkeikei kəhgi=pən ilah məmə ilah okotəhruahru e nəhmti Uhgın. Aposil Pol təmə, kəpə. Iətəmi kəti tətuva mətəhruahru e nəhmti Uhgın nian in tətəhatətə əmə e Iesu Kristo.

apostil In iətəmi kəti iətəm Uhgın təmahli=pa o nəni pətiğəmiən rəhan nəğhatian, təhmen e iəni əhruin. (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16) Iesu təmauin e nətəmini min nəuvein məmə ilah okotaliuek ikin pisin pisin min e nəhue niftəni. Uək kisil rəha apostil min: 1. Ilah kəmoteruh e nəhmtilah məmə Iesu in təmimis məmiəğəh min e nimisiən. 2. Ilah kəmotəni pətiğəm Nanusiən Təuvir, kəni kəmotətuəuin niməfaki vi min, kəni nian tepət, ilah kəmotol nati apispis min. 3. Ilah kəməhuva nətəmi asoli min rəha niməfaki, kəni mautəni nəğətuniən əhruahru mine noliən rəha niməfaki.

Nian Iesu təməmiəğəh min e nimisiən, təmuva meruh Pol, kəni mauin lan məmə in otos uək rəha apostil. Nətəmini kətiəh kətiəh min əha ikin təhmen e Panəpəs iətəm nətəmini kətauin e lah məmə apostil, nati əpnəpin ilah kəməsoteruhian Iesu Kristo.

aruətuəh, naruətuəhian Nətəm Entəni kəutol kaliku e nien məmə okotarətuəh. Mətəu e nian rəha Iesu, nətəmini kəutaig e nəhu. Kəni inu nəmtətiən kəti o nətəligian asoli kəti məmə kəutafəl rəkis noliən tərəh min rəhalah.

Bokis Rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən Bokis u, in nəmtətiən rəha nəniəskasikiən iətəm Uhgın təmol kəm nətəm Isrel (Eks 25:10-22; 9:4). Kəmuvləkin e timpə kəni kəhtərain e aien u kol tətəraip-oraip. Əpəha imə e bokis u, kəməhluaig=pən e kəpiel mil iətəm kuepin-epin, kəmətei rəkis=pən Lou ilah ten e lau. Kəni kəməhluaig=pən e piret nəuvein iətəm Uhgın təməfən kəm lah iətəm kətəni məmə “mana” (Eks 16:31-33). Kəni kəməhluaig=pən e kasikin rəha Eron (Hip 9:4).

Nian nətəm Isrel kəməhiet ikin kəti məhuvən əpəha ikin kəti min, kəni ilah kəmotələs bokis u. Nian kotatig ikin kəti, kəni kotələhu=pən bokis e Nima Tapolin Asim. Bokis u mine natimnati min əha kəməfən ilah ikin imə, ilah rəfin kotasim mətəu-inu ilah nəmtətiən rəha nəniəskasikiən rəha Uhgın. Nian kəmotuəvləkin Nimə Rəha Uhgın əpəha Jerusiləm, kəni bokis u tinətəharəg əpəha Ikin Tasim Agin Ikin e imə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e Hip 9:4, pej #/, mine map rəha Nimə Rəha Uhgın.]

dikon Iətəmi tətəsiro e uək rəha niməfaki (Fil 1:1; 1Tim 3:8,10-12; Rom 16:1).

Epikiuriən mine Sitoik Ilah u nətəm Kris. Ilah nəğətun min nəuvein nətəm kəutəsal e nipəhriənian. Nətəm Kris tepət kəməutətəu=pən nəğətuniən rəhalah. Ilah Epikiuriən kəutəni məmə nəukəti nəmiəğəhian təuvir məmə nətəmini okotəsal e natimnati iətəm tatol iətəmi kəti nikin tətəgiən. Ilah Sitoik kəutəni məmə təuvir nəmə iətəm kəti tətətuəian nəgiənian mine nəhməian e nikin, nati əpnəpin nəuvirian o nərahian tətuva e nəmiəğəhian rəhan.

Fərantə Rəha Kig Solomən Inu ikin kəti imə e Nimə Rəha Uhgın. İkin əha inəha, nian rəfin nətəmi asoli rəha nəuaniləuis min rəha Isrel kəutəghati lan e Lou rəha Uhgın. E nian rəha İesu, kəmaharu kəpiel titəlau e Nimə Rəha Uhgın. In əha imə kəmol fərantə kəti e nıkalın rəfin. E nıkalın Is ikin, kətəni məmə Fərantə rəha Kig Solomən. Kəmol pos tepət e kəpiel o naskəlim əskasikiən nəhgi fərantə. İkin əha, nətəmini kautos nəhmti nati miəgəh min o nohamuiən o sakrifais min. Kəni ikin əha, kautol jenis e məni ikin. (Luk 9:45-16; Jon 2:14-16) [Eruh-to narmin e Jon 10:23, pej #/.]

Farəsi Farəsi min, mine nəgətun min rəha Lou, ilah nətəmi asoli min Isrel e nian rəha İesu. İlah kotəhrun vivi lou min rəfin agin iətəm Uhgın təməfən kəm Mosis. Kəni məutəgətun məmə nətəmini kotəkeikei məutətəu=pən əskasik ilah rəfin e noliən əhruahru məhruahru vivi. Kəni kəməutəgətun noliən min mine lou min nəuvein iətəm kəmotilpın e Lou iətəm Uhgın təməfən. İlah kəutəfəri pik, kəni nıkilah təhti məmə ilah ilis e nətəmini rəfin. Kəməutəni məmə noliən rəhalah in təuvir, mətəu ilah tepət, nıpəhriənən nıkilah tamikmik, kəni kəmotol təfagə tərəh tepət. Kəmotəməki e İesu, kəni motolkeikei məmə okotohamu İesu. Afin min nəghatiən u “Satusi” e tiksınəri u.

fik, nigı u fik Nigi fik min, ilah nigı katu min e nasumiən ikin Isrel. Nətəmini kəutun nəualah, kəni məutəharəg ahgəl pik nigı fik iuəkir o nimə rəhalah kəni məutəfəki məmə nıkilah otətəhti nəghatiən rəha Nauəuə Rəha Uhgın. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p09b).]

frankinsens Nigi kəti katol səntə lan. (Mat 2:11)

hap Hap in nati kəti təhmen e kitar. Katoh o naniən nəpuən.

hat rəha nisiaiən Inu hat kəti kəmol e nimali nigı uə narmi nimali nigı kəmol e kol, kəni kətəfəfau=pən e rəhn-kapə iətəm təmol win e naiuiən. Hat kəti min, in rəha Kig iətəm kəmol e aiən u kol.

Herot E Niutestimin kətauin e nətəmini kuvət nərgiləh u Herot.

1. *Herot Asoli* — In kig rəha nıtəni Jutiə nian İesu təmair. In təmalkut məmə otohamu İesu nian in iəpəou (Mat 2:1-22; Luk 1:5)
2. *Herot Antipas in nati Herot Asoli* — In tətarmənig e nıtəni u Kaləli nian İesu təmətəliuək mətəni pətigəm nəghatiən rəha Uhgın matol nati apispis min. In təmol marit e pətan u Herotias, kəni in təmahli=pən soldia kəti məmə otətei rəkis rəhn-kapə Jon Bəptais nian in təmətəməhli e kaləpus (Mak 6:14-29).
3. *Herot Akripə Uan* — In nati Aristopulus u in pia Antipas. In təmol nərahien kəm nəfəki min nian İesu tinəmiəgəh rəkis min e nimisiən. Təməhamu Jemis u pia Jon (Uək Min 12:23).
4. *Herot Akripə Tu* — in nati Herot Akripə Uan. Uərisig Pol təmuvən Rom məmə otəhtul e kot rəha Sisə, Herot u təmətəu nəghatiən rəha Pol e kot rəha Festəs (Uək 25:13-26:19,27-32).

hisop Hisop in nigı kəti katos o naruətuəhiən e nəfəkiən rəha nətəm Isrel (Hip 9:19).

hosanə Aupən ikin, nıpəti nəghatiən u “Hosanə” təmə, “Asiru, Uhgın, osmiəgəh itimah,” mətəu e nian rəha İesu, nəghatiən u, ilah kəməutəuhlin məmə nıpətin tətəni məmə, “Əni-vivi Uhgın!”

iətəmi asoli rəha soldia min E Nimə Rəha Uhgın, soldia min nəuvein kauteh vivi Nimə Rəha Uhgın mətəu-inu nətəmini tepət kəutəhuva məutəhuvən nian rəfin. Nəmə iətəmi kəti tatol nati tərəh kəti, mətəu ilah kotəhrun nələhu əhruahruin, kəni motəmki=pən nətəmini nətəm kəutol nati tərəh e kaləpus. İətəm tətarmənig soldia min əha, in nəuaniləuis kəti rəha pris min rəha Uhgın.

Ianihlua, Nanihlua Nanihlua min, ilah nətəmi min u səniəmə nəuaniləuis əhruahru rəha Isrel. Nətəm Isrel kəutəfəri pik mətəu-inu Uhgın təmauin e lah məmə rəhan. Kəni məsotolkeikeiən Nanihlua min. E nətəligiən rəha nətəm Isrel, Nanihlua min ilah rəfin kotərah, mətəu-inu kəsotohtəu-pəniən lou rəha nətəm Isrel.

İesu Nıpəti nərgin u İesu təmə “iosmiəgəh,” uə “Uhgın in iosmiəgəh rəhatah.” Uhgın

təmauin e nəti Meri məmə İesu, mətəu-inu in otosmiəgəh nətəmimi e noliən tərəh min rəhalah (Mat 1:21). Nərgin min nəuvein rəha İesu kətəni məmə: İesu Kristo, Nəti Uhgın, Nəti İətəmimi, Nəti Tefit.

İesu Kristo — Nian nəuvein e Niutestimin, kəutafin “İesu Kristo” uə “Kristo İesu.” Nərgin mil u kətuəghati e iətəmimi kətiəh əmə, İesu, Nəti Uhgın. Nəmə təhro, iətəmimi u təmətei nauəuə tolkeikei məmə kitah kotətəlig e nati keiu nian kəutafin nərgi İesu. Nian nəuvein, nəmə kəutafin “İesu Kristo,” tolkeikei məmə kotətəlig e İesu təhmen əmə məmə in iətəmimi. Nian nəuvein, nəmə kəutafin “Kristo İesu,” tolkeikei məmə kotətəlig e İesu təhmen əmə məmə in “Kristo,” uə Məsaia, iətəmimi iətəm Uhgın təməni məmə otahli=pa.

İkin Katilpin Niaməha İkin rəha Uhgın İkin Katilpin Niaməha İkin rəha Uhgın, inəha, rəhn-kapə Bokis rəha Nəniəkisiən Rəha Nasiruiən ilis ikin. İkin əha, nepətiən əhagəhag mine nəsanəniən rəha Uhgın tətətig ikin. Nətəmimi əpnəpin ko kəsəhuvəniən imə İkin Tasim Agin İkin məmə okoteruh natimnati min u, mətəu pris asoli agin əmə. Kəni in təsuvəniən nian rəfin. Tətuven ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin. Pris asoli agin təhrun nuvenəniən imə İkin Tasim Agin İkin, in tatos nira sakrifais kəni matuvən, kəni matol=pən nira e rəhn-kapə bokis u. Noliən əha, in nəmtətiən təuvir kəti, iətəm tətəgəhun məmə nətəmimi okotəkeikei kimis o rəhalah noliən tərəh min. Mətəu e nira kəha rəha sakrifais, in tatilpin niaməha rəha Uhgın (Hip 9:5). Aupən agin, nətəm İsrel kəmautol noliən əha, mətəu rəueiu, kitah kəsotohtəu-pəniən noliən u mətəu İesu Kristo təmos nimeis pris asoli, kəni təmos nimeis nati miəgəh min iətəm kəmotəhamu o sakrifais.

İkin təpiə məpiə İkin Nian kətəghati e İkin təpiə məpiə İkin e Niutestimin, nıpətin təmə İkin əha, nətəmimi kohkə İkin, kəni İkin əha tasik İkin, kəni tol lanəha, natimnati nəuan nəuvein əmə tateviə İkin.

İkin Tasim Agin İkin Nəuan asim agin əpəha e Nime Rəha Uhgın. Afin “Nime Rəha Uhgın” e tiksınəri.

İkin Tasim İkin Nəuan kəti e Nime Rəha Uhgın iətəm kətuven nati pien pien tətuven o Uhgın. Afin “Nime Rəha Uhgın” e tiksınəri.

İsrel Jekəp in nəti Aisək mine Rəpekə, kəni Aisək in nəti Epraham. Uhgın təmauin ərəgrəg e Jekəp mauin=pən e İsrel kəm in. İsrel u təmələs nətin nəman ilah tuələf, kəni ilah u tipi nəuaniləuis rəha İsrel. İkin iətəm kəutətig ikin, kətauin lan məmə İsrel. Aupən İkin, nərgi nıtəni u Kenan, kəni rəueiu nərgin kəti min u Paləstain.

kaməl Inu nati miəgəh kəti iətəm kətasuə lan təhmen e əhos, mətəu in iahgin min e əhos. Təhmen o naliuəkiən əpəha təpiə məpiə İkin. Tətələs nati figəm min. Katol napən e nimeimein. [Eruh-to narmin e pej #/(PicDict p3, 12).]

kaunsil Kaunsil, in kot kəti rəha İsrel. Nətəmi asoli səpinte-uan rəha İsrel kəutəharəg lan. İlah nəuvein, pris asoli agin min aupən, kəni ilah nəuvein nətəmi asoli rəha İsrel, nəuvein nəgəhun min rəha Lou uə Farəsi min uə Satusi min. Kaunsil in tətəsal vivi o natigian rəha nəuaniləuis min rəha İsrel. Nian nəuvein kəutəghati e noliən rəha nəfakiən, kəni nian nəuvein kəutakil nətəmimi nətəm kəutətgəhli lou. Pris asoli agin in tətərməniğ e nuhapuminian min rəhalah. Kaunsil u inu təməni məmə İesu Kristo otəkeikei mimis, kəni mahli=pən kəm Pailət u in kəpmən rəha Rom, məmə otətu-pəri İesu e nigı kəməluau. (Mat 26:59; Mak 14:55; 15:1; Luk 22:47; Wək Min 4:15; 5:21; 6:12; 22:30; 23:1; 24:20)

lafet rəha Nauəniən Vi kətəni məmə Pentekos Afin “Pentekos” e tiksınəri.

lafet rəha Noliən Nimauvluvl Lafet rəha Noliən Nimauvluvl in lafet kəti tol nati agin lan o nətəm İsrel. Lafet u, katol əpəha Jerusiləm e nıtəni asoli u Jutiə. E lafet əha, nətəm İsrel kəutəhli nəua krep mine nəua olif, məutəfaki lan. Kəni ilah məutəpili e nimauvluvl mıtə mıtə min. Kautol məmə nikilah tətəhti rəhalah kəha min nətəm kəməutətig ikin təpiə məpiə İkin o nu fote (Lev 23:33-36; 39-43; Dut 16:13-16). Nətəm İsrel tepət kəməhiet məutəhuvən Jutiə məutəhuvən e tauin u Jerusiləm məmə okotol pəti lafet u. Lafet u katol katos nian eit, kəni katol e məuig iətəm tatol sikis lan, uərisig e lafet rəha Pasova.

lafet rəha Pasova Lafet rəha Pasova in lafet asoli rəha nətəm İsrel. E lafet u, nikilah

tətəhti nian aupən ilah slef min əpəha nitəni Ijip. E nian əha, Uhgin təməni məmə otitis ilah məhlman pətigəm e lah e nitəni Ijip məmə ilah okəhuvən e nitəni kəti rəhalah əmə. Uhgin təməni məmə in otahli=pən rəhan agelo məmə otohamu iərman min nətəm kəmotəupən motair e nimə min rəfin əha Ijip, inu kəlkələh min muvən mətəuarus iauəhli min mine nati miəgəh min. Mətəu in təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkeikei motohamu nati sipsip min, kəni motos nıralah motol=pən e nıkalı doə min rəhalah, mine ilis ikin. Kəni nian agelo rəha nımisiən oteruh nıre, in otiuvigegəu e nimə kəha, məpəh, kəni məsohamuiən iərman kəti əha ikin. Kəni kəməni=pa lauig lan, nətəm Isrel kəməhiet Ijip. Kəni Uhgin təməni məmə ilah okotol lafet kəti e nu min rəfin məmə nıkilah otətəhti nian lapin əha. Tol lanəha, e məuig əhruahru rəhan, nətəm Isrel kəutohamu nati sipsip min, məutuvan, məutun pəti. (Luk 22:7-8; Eks 12:21-30; Dut 16:1-8).

lafet rəha Piret U Is Tikə Lan Inu lafet rəha nətəm Isrel iətəm tətəupən lafet rəha Pasova. Nian nətəm Isrel kəməhiet Ijip, kəmotol piret u is tikə lan məmə ilah okotol uəhai əmə məmə okohiet Ijip, mətəu-inu piret u is tikə lan tətəpə uəhai əmə. Nati kəti min, is in nəmtətiən kəti rəha nımikmikiən, kəni ilah kəmotəraki rəfin e nimə rəhalah, təhmen e nəmtətiən məmə ilah kəmotəraki rəfin e nərəhiən e nəmiəgəhiən rəhalah. (Mat 26:17; Mak 14:1,12; Luk 22:1,7).

Lek Kaləli, Lek Taipiriəs Inu nəhu asoli əpəha pahav e nitəni u Isrel. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 22 kilomitə, kəni nəpətiən rəhan təhmen e 12 kilomitə. Nərgin kəti min kətəni məmə Lek Kenesəret e Luk 5:1.

leprosi E Nauəuə Rəha Uhgin, nəghatiən u “leprosi” tətəghati e nımisiən pisin pisin min rəha nılositəmi. Nımisiən min u tətərəkın nılositəmi, kəni Lou rəha Mosis tətəni məmə iətəmi kəti iətəm təmos nımisiən lanəha, in tamikmik e nəhmti Uhgin. Kəni in təkəikei matig isəu o nətəmini rəfin. Nəmə nımisiən tənikə lan, in təkəikei muvən meh pris məmə in otəni pətigəm kəm nətəmini rəfin məmə nımisiən tınikə mine nımikmikiən tikə. Afın Levitikas iətəm tēpət 13-14.

Lifait Ilah nətəmini min u kəutasıru e pris min e uək rəhalah, kəni kəutol uək pisin pisin min əpəha e Nimə Rəha Uhgin. Ilah səniəmə pris min, mətəu ilah kəutsipən e nəuanıləuis rəha Lifai aupən təhmen əmə e pris min.

Lou; Lou rəha Mosis Nəghatiən əha “Lou,” iətəm kəmətei asoli, nıpətin u təmə Uhgin təməfən lou min kəmə nətəm Isrel. Nian rəfin kətəni “Lou” məmə nərgi nauəuə faif iətəm tətətig e Oltestimin, nərgilah u, Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nauəuə min u faif, ilah kotəhmen e nəukəti lou min rəfin rəha nətəm Isrel.

mastət Mastət in nıgi kəti iətəm katol=pən nıkitin e nauəniən məmə tēpien vivi. Nıkitin in natiəkəku agin (Mat 13:31).

nəghatiən Kris, Aram, Hipru E nian rəha İesu, nəghatiən Kris təhmen e Bislama rəha nətəmini min rəfin ikin min Rom tətərmənig lan. Aupən ikin, kəmətei Niutestimin e nəghatiən Kris, kəni nəghatiən kətiəh kətiəh əmə e Niutestimin kəmətei e nəghatiən Aram (Aramaik). Nətəmini rəfin e Isrel e nian rəha İesu kəməutəghati e nəghatiən Aram. Kəmətei Oltestimin e nəghatiən Hipru, iətəm aupən ikin nətəmini rəha Isrel kəmotəghati lan.

nəhgi-pəniən Afın nəghatiən u “əhgi=pən” e tiksınəri.

Nəniəskasikian rəha Nasiruiən Nəniəskasikian asoli keiu e Nauəuə Rəha Uhgin, kəti u kətəni məmə Nəniəskasikian Əuas (Oltestimin) mine kəti min u kətəni məmə Nəniəskasikian Vi (Niutestimin). Uhgin təmol Nəniəskasikian Əuas əpəha e nıtəuət Sainai. In təməni əskasik məmə in otol nətəm Isrel məmə kəhuva ilah rəhan min nətəmini nəmə ilah okotətəu=pən əhruahru lou min iətəm in təməni kəm Mosis. Mətəu iətəmini tikə iətəm təhrun noliən əhruahru ilah rəfin, kəni tol lanəha, iətəmi kəti tikə iətəm tuva mətəhruahru e nəhmti Uhgin e noliən rəha nıtəu-pəniən lou. Nəniəskasikian Vi tətəni məmə İesu Kristo təmimis e nıgi kəməluəu o noliən tərəh min rəha nətəmini. In aru təmos nalpiniən rəhatah. Nian iətəmi kəti tətəhatətə e İesu məmə in təmol lanəha, kəni Uhgin

tatol məmə iətəmini əha in tətəhruahru e nəhmtin, təhmen əmə məmə in təməsoliən noliən tərəh kəti. (Nəniəskasikiən Əuas — Luk 1:72, Uək 3:25; 7:8; Kal 3:17; Hip 9:1. Nəniəskasikiən Vi — Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; Rom 11:27; 1Kor 11:25; 2Kor 3:14; Hip 7:22; 8:6-13; 10:16; 29; 12:24; 12:20). Nəniəskasikiən rəha nasiruiən nəuvein tol lanu lan: (Noa) Jen 9:8-17; (Epraham) Jen 12:2-4; 15:9-21; 17:1-27; (Isrel) Eks 19-24; (Finehas) Nam 25:10-13; (Tefit) 2 Sam 7:5-16; (Isrel — in vi) Jer 31:31-34.

nətəligiən tərəh rəha iətəmini Nətəmini rəfin kautol təfagə tərəh mətəu-inu nətəligiən tərəh rəha iətəmini tətətig e təh rəfin. Nətəligiən tərəh əha tatiuvi=pən itah məmə kautol təfagə tərəh. Rəhatah nəsanəniən tikə məmə kəsotoliən təfagə tərəh motol noliən təuvir. Uhgın əmə təhrun noliən nətəligiən tərəh rəha iətəmini tuva mətəuə vi min. (Rom 7:5).

Nəti Sipsip rəha Uhgın Jon Bəptais təmauin e İesu Kristo məmə nəti sipsip rəha Uhgın (Jon 1:29,36). E nian rəha Oltestimin, nətəm Isrel kəmautos nəti sipsip min mətəhuvən e Nime Rəha Uhgın məmə pris kəti otətuhamu ilah mətəfən kəm Uhgın. In təmol sakrifais lan məmə Uhgın otafəl noliən tərəh rəhalah min. Nəti sipsip u təmos nime iətəm Isrel, mos nalpinian rəhan. Kəni nian nira nəti sipsip təmaui, kəni nəti sipsip timis, kəni iətəmini u təmos muva, Uhgın tətəfəl noliən tərəh min rəhan. Kətauin e İesu məmə nəti sipsip mətəu-inu təməfən nəmiəgəhiən rəhan təhmen e sakrifais kəti iətəm təhruahru vivi, kəni sakrifais u otafəl noliən tərəh min rəha nətəmini rəfin nətəm kəutəhatətə lan. E nauəuə rəha Nəhan-əhanian, japtə 5, Jon təmafə İesu təhmen e nəti sipsip.

Nənihluə Afin-to “Tənihluə” e tiksiniəri u.

nərd Nərd in nati kəti nəmiəvin tətəpien vivi, təhmen e nigipisi.

Nərməniğiən Rəha Uhgın Nətəmini nətəm kəutəhatətə e İesu Kristo kəni mautitəu=pən in, ilah nətəmini rəha Uhgın, kəni ilah kəutəhuva mətəahgəl e nərməniğiən rəha Uhgın. In kig rəhalah. In tətəh vivi ilah, mətəfən natimnati kəm lah rəha nəmiəgəhiən rəhalah, matit ilah e noliən iətəm in təuvir o lah, kəni mətərməniğ e lah. Aupən ağin nətəmini rəfin kəutəhtul isəu o Uhgın mətəu-inu ilah rəfin nol təfagə min. Mətəu nian İesu təmimis e nigə kəməluəu, kəni məmiəgəh min e nimeisən, in təmol suaru vi məmə nətəmini kəutəhrun nitəlig=pa minian o Uhgın. Nian nətəmini kəutəhatətə e İesu Kristo, kəni Uhgın tatol məmə ilah kəutəhruahru e nəhmtin, matol ilah nənətin min, kəni rəueiu ilah kəutəhrun nəghatən kəm in e nəfakiən, kəni mətəhrun nətəuiən nəuiən, kəni mətəhrun nitəu-pəniən in.

nərmə nati min E Bislama, kətəni nərmə nati lanu məmə, “aədol.” Nərmə nati min nəuvein kəmisikəuvən nati miəgəh min lan təhmen e kau. Kəni nəuvein kəmisikəuvən nətəmini lan, uə uhgın əlkələh min, uə nati pisin kəti. Nərmən nati in nati kəti nətəmini kautol e nigə uə aien kəti. Nətəmini kautol, kəni mautəfaki kəm nərmə nati min, mautol sakrifais min kəm lah məmə nərmə nati otasiru e lah, nati əpnəpin in nigə əmə uə aien əmə iətəm təsətəuiən nati, kəni rəhan nəsanəniən tikə.

nəruətuəhiən Afin-to “əruətuəh” e tiksiniəri u.

nasumiən rəha krep Nəluis kəti nərgin u, krep. In nəluis kəti nətəmini kəməutərfei e nian rəha Bəbol, kəni kətərfei əhanəh kətəuərus=pa u rəueiu. Nəuan tətəhiən kəni təuvir o nuniən. Nian nəuvein kətətərauie lan tasik məmə təhrun nəməhliən tuyəh nəuvətin. Kəni katol wain e nəuan. İuəkir nətəmini e nian əha ilah kəutəmnim wain. Nian rəha noliən wain, ilah kautos nəuan nati u tətə, kəni mətəuəvəregin=pən e nipəg kəmol e kəpiel. Konu mətəvig-əvig lan məmə nəhun otiet. Kəni ko, kotos pətəl min iətəm kəmol e nılosi nani, uə nılosi nati kəmol e nəriəpig, kəni mətətəlmən=pən nəhu nati u lan, konu mətəharu məmə otəuə mol wain lan. Nian nəuvein, kotol nime əpəha e nasumiən rəha krep. Nəfəməhiən rəhan təhmen e 5 mitə, kəni nıkalin təhmen e 2 mitə. Konu motol=pən nəhgə nime. Iətəmini kəti otəkeikei mətəharəg əha ikin mətə nakləh min kotəkləh lan, uə nati miəgəh kəti, uə mənig tuvən imə e nasumiən. E Mat 21:33, Mak 12:1, mine Luk 20:9, İesu təməni nəghatən əuhlin kəti mətəghati e nasumiən kəti rəha krep. Iətəmi kəti təmol nasumiən kəti lanu, uərisig təhlman=pən lan kəm nətəmini nəuvein məmə okəutəsəl

vivi ohni. Nian nəuan niləuis u timarəg, ilah okotəkeikei motəfən kəti kəm in mətəu-inu rəhan nasumiən, konu motaskəlim rəhalah nıpılğan məmə rəhalah nətəouiən. Nian kəti kotəhrun nəfəniən krep, uə wain, uə vatu. [Eruh-to narmin e Mat 21:33, pej #/(PicDict pp 3,7).]

Nauəniən Rəha Nəmtətiən Rəha İesu Uərisig İesu otimis e nigı kəməluau, in təmauın e rəhan nətəmini kəməhuva motauən ilah min e Lafet Rəha Pasova. Təmos pıret məgəuvahli, (e nian əha, kəsəteien e nau, mətəu kətəghali əmə), kəni məni məmə, “Inu təhmen e nıpətik.” Pıret u tətəgətuən=pən nıpəti İesu iətəm təmimis o tah. Kəni təmos wain, kəni məni məmə, “Inu təhmen e nırak iətəm otaiu o nosmiəgəhiən nətəmini.” Kəni pıret mine wain, kətəgətuən=pən nımişien rəha İesu. Kəni təməni məmə nian okotun pıret kəni motəmnim wain əha, kitah nətəmini rəha nıməfaki, kitah nıkitah otəkeikei mətəhti nımişien rəhan e nigı kəməluau. (Mak 14:12-26; Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; 1Kor 11:23-25). [Eruh-to narmin e Mat 26:20-29, pej #/.]

nauəuə kəmaiu-aiu E nian əha, nauəuə rəfin kəmaiu-aiu. Kotos mapepe əfəməh kəti kəni kaiu-aiu. Kəni nəmə iətəmi asoli kəti tolkeikei məmə nətəmini əpnəpın əmə okəsotafiniən, kəni in tuvan-ərain=pən nati kəti e nıfifin, məmə taskəlim tiəkis mapepe.

negəu e neai E Bislama, kətəni məmə “heaven.” Inu ikin iətəm kitah nəfaki min okəhuvən motatig ikin kitah Uhgın o nian kəti. Negəu e neai səniəmə neai u iətəm kitah kəutafu məuig mine məhau min lan, kəpə. Negəu e neai in ikin iətəm Uhgın tətətig ikin.

nimə rəha nuhapuminiən E tauın kətiəh kətiəh rəha İsrel, nimə rəha nuhapuminiən əha ikin. Kəni nimə min əha, nəuan əha ikin rəha nətəmini nətəm kəutuhapumın ilah min ikin o nəfakiən kəm Uhgın, kəni məutafin Nauəuə Rəha Uhgın. İkin əha, kətəghati min o natimnati pisin pisin min, təhmen əmə e iməim. Nətəm İsrel kəmotuvləkin min nimə min u e tauın min iətəm ihluə e nıtəni u İsrel, təhmen e Rom. [Eruh-to narmin e pej #/(PictDict p2)]

Nimə Rəha Uhgın Inu ikin nətəm İsrel kəutəhuva məutəfaki ikin kəm Uhgın. Inu əpəha Jerusiləm. İat asoli kəti titəlau e Nimə Rəha Uhgın. Nətəmini rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə ağin e iat u, in iat kəti min iətəm nətəm İsrel əmə kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm iərman min əmə kotəhrun nuvəniən ikin. Kəni əpəha imə e iat u, in iat kəti min iətəm pris min əmə kotəhrun nuvəniən ikin. İkin əha, kəutoh nati miəgəh min, məuteikuas e lah, kəni mautol sakrifais lan e oltə. Nimə əhruahru tətətig e iat əha. Nəuan keiu əha ikin, İkin Tasim İkin mine İkin Tasim Ağin İkin. Nəuan iətəm tətəupən lan, kəutəni məmə İkin Tasim İkin. E nəuan əha, kəmotəluə=pən nati kətəharu-pəri lait lan ikin, mine tepıl kəti iətəm kətəlin-pəri pıret asim min lan. Kəni kətuvan nati pien-pien ikin. Nəuan iətəm tətəuərisig lan, kəutəni məmə İkin Tasim Ağin İkin. İkin əha, Bokis Rəha Nəniəskasikiən Rəha Nasiruiən tətətig ikin. Pris asoli ağin əmə təhrun nuvəniən ikin, kəni tatuvən ikin nian kətiəh əmə e nu min rəfin, matos nırə sakrifais kəti o noliən tərəh min rəhan, mine noliən tərəh min rəha nətəm İsrel.

Əpəha e iat asoli titəlau e Nimə Rəha Uhgın, nətəmini rəha kəntri min rəfin kotəhrun nuvəniən ikin. Mətəu nətəm İsrel kəmotol u ikinu tuva məmə makit kəti, məmə nətəmini kotəhrun nosiən nəhmti nati miəgəh min, oiel, wain, mine sol o noliən sakrifais lan. Nətəmini nətəm kəmotəpən isəu məhuva matos məni pisin pisin min e profens min rəhalah. Tol lanəha okotəkeikei motos məni əhruahru rəha Nimə Rəha Uhgın. Konu nətəmini nəuvein ilah kəutol bısniş e noliən jeniş e məni. Nətəmini tepət kəutəpən isəu məutəhuva məmə kotol sakrifais, kəni kəutəkeikei mautos nəhmti natimnati pisin pisin min. Konu inu ikin u e Nimə Rəha Uhgın tuva məmə ikin təuvır kəti ikin məmə kol makit ikin, nati əpnəpın məmə ikinu in ikin kəti rəha nətəmini e nıtəni min rəfin məmə kotəfaki ikin.

Kitah kəutafin e Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; mine Jon 2:13-22 məmə ikin əha, İesu təməgəu pətigəm nətəmini nətəm kəmautol səlim e nati miəgəh min rəha

sakrifais mine nətəm kəmətaliuvə e mən. Nian kotol lanu lan, nəghatən rəha iəni Səkarəaə tuva matol nīpəhriənən lan. (Sek 14:21. Afın min e Jer 26:1-15; Hos 9:15-16; mine Mal 3:1-5).

E nu AD 66, nətəm Isrel kəmotorgəhu e kəpmən rəha Rom, kəni ami rəha Rom kəmotol win, kəni motəəkən agin Nimə Rəha Uhgın. [Eruh-to map rəha Nimə Rəha Uhgın e pej #/.]

noliən rəha nitənimian iətəmini Nətəm Isrel e nian əha kəsotitənimian iətəmini e niftəni. İlah kəuteikuas e nīpətilah, kəni motəuveg ilah e napən u kəmotol=pən nati pien-pien u tətəpien təuvir (Afın-to Jon 12:7; 19:39-40), konu motəfən e nīpəg kəpiel, kəni motahtipəsīg=pən nīpəg e kəpiel asoli kəti. [Eruh-to narmin e Luk 23:53, pej #/, mine kalə foto rəha nīpəg kəpiel.]

pauis Pauis, in bokis əkəku kəti kəmol e nīlosi kau. Kəmotətei rəkis əlkələh nəghatən nəuvein rəha Nauəuə Rəha Uhgın motuveipei lan (Eks 13:1-10,11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21). Nətəmini kəmotol lanəha mətəu-inu kotolkeikei məmə okotol nəghatən iətəm tətətig e Dut 6:8 mine 11:18. Kəni nətəm Isrel rəfin u nəman nətəm kınotos rəkis nu tatin, ilah okotol pauis min əha nian tepət, kəni nian rəfin e nian rəha nəfakian. Kəutəlis=pən min e nīpənəgilah mine nəhlmilah məuil. E nəghatən Inglis, kətəni paus əha məmə, “Phylactery.”

Pentekos In lafet kəti rəha nətəm Isrel. İlah kautol lafet asoli əha nian ilah fifti uərisig e lafet rəha Pasova. E nian rəha İesu, nauəniən asoli əha, in nian iətəm kətəni-vivi Uhgın o nauəniən vi rəha nasumiən. Rəueiu, kitah kautol lafet rəha Pentekos Sante mətəu-inu e nian əha Narmin Rəha Uhgın təmuva mīrəuei nətəmini rəha İesu (Uək 2:1-4; 20:16; 1Kor 16:8). [Eruh-to narmin e Uək 2, pej #/.]

perəl Perəl u, in kəpiel təuvir əpəha e niki kəuvin. [Eruh-to narmin e Mat 13:46, pej #/.]

pris Nətəmini u, ilah suaru rəha nətəm Isrel o nuvəniən o Uhgın. İlah kautos nəfakian, kəni kautol sakrifais min mautoh nati miəgəh min e Nimə Rəha Uhgın o nəfəniən kəm in. Pris min nəuvein kautol uək pisin min. Nəuvein kəutasiəpən e lait min, nəuvein kəutuvan nati pien-pien min.

pris asoli Inu pris kəti iətəm tətərmənig e pris min nəuvein rəha nətəm Isrel.

pris asoli agin Inu pris kətiəh əmə iətəm in ilis e pris min rəfin. E nu min rəfin, e nian kətiəh əmə, in tatos nira sakrifais matuvən İkin Tasım Agin İkin e Nimə Rəha Uhgın məmə otafəl noliən tərəh min rəha nətəm Isrel. [Eruh-to narmin e Hip 9:7, pej #/.]

prons Prons, in aiən kəti, mətəu rəhan kalə tauiah təhmen e kol. Nian kəmətəruu əhanəh aiən, kəni kəmaupən katol natimnati e prons.

Səmeriə, iətəm Səmeriə Nətəm Isrel kəutəməki e nətəm Səmeriə. E nian əha, tiəkis o nətəm Isrel məmə okəhuvən ima nətəm Səmeriə, mətəu-inu e rəhalah nehian, nətəm Səmeriə ilah kotamikmik e nəhmti Uhgın. Nəmə okəhuvən imalah ikin, kəni ilah min okotamikmik.

sakrifais E nian rəha Oltestimin, Uhgın təməni kəm nətəm Isrel məmə ilah okotəkeikei motol sakrifais min kəm in. Sakrifais pisin pisin min. Nətəmini kəmautol sakrifais min nəuvein o nəniən tagkiu o Uhgın o rəhan nəuviriən kəm lah. Kəni kautol sakrifais kəti məmə Uhgın otafəl noliən tərəh min. İətəmini iətəm tatol noliən tərəh, otəkeikei mos nalpiniən, kəni nalpiniən u in nīmisiən. Nian İesu Krīsto təməsuva əhanəhiən e nəhue niftəni, nətəm Isrel kəmautos nati miəgəh min mautəhuvən e Nimə Rəha Uhgın. Kəni nati miəgəh u otos nimeilah, kəni pris min okotohamu. Nətəmi əpnəpin əmə kəsotohamuiən nati miəgəh min əha, mətəu pris min əmə. Nati miəgəh min u təhmen e sipsip uə nəni uə kau iətəm təuvir. Nəmə nati miəgəh tatos nīməgim uə in tatimis, kəni ko kəsotosiən o sakrifais.

Sapət Sapət in nian iətəm nətəm Isrel kəutəfaki lan. Sapət tatətuəuin e 6 klok lapin e Fraide nian mitigar tīneiuiəu rəkis, muvən mətəuarus 6 klok lapin e Sarere. E Sapət, nətəmini kəsotoliən uək kəti mine. İlah kəutəmeig əmə. Nian u, in nian asim rəha

nətam Isrel. Nəghatian u Sapət, e nəghatian rəha nətam Isrel aupən, nipətin tətəni məmə, “əmeig.” Nian Uhgin təmol nəhue niftəni aupən, Nauəuə Rəha Uhgin tətəni məmə in təmol uək nian sikis, kəni nian tatol səpin lan, rəhan uək təmol naunun. Kəni in təməmeig. Konu tol u, in təmələhu nian tatol səpin lan e wik, məmə in nian təuvir kəti rəhan. Kəni e Lou min iətam in təməfən kəm Mosis, in tətəni pətigəm məmə nian tatol səpin lan, in nian asim rəhan, iətam rəhan nətamimi min okəsotoliən uək kəti lan. Kəni noliən iətam nətamimi okotəmeig e nian əha, in tətəgəhun rəkis ilah məmə ilah nətamimi rəha Uhgin.

E Niutestimin, Iesu in təməni pətigəm məmə in Nəti Iətamimi, kəni in tepət mapirəkis nian rəha Sapət. In İərməniğ rəha nian rəha Sapət. Mətau nətəmi asoli rəha nətam Isrel, ilah kautol niəməha kəm in, mətau in tatol vivi nətamimi nətam kautohmis e nian rəha Sapət, kəni ilah kəmotəni məmə noliən u in uək, kəni uək təmatgəhli lou rəha nəmeigian. Kəni matol min natimnati min nəuvein iətam nikilah təhti məmə təsəhruahruian məmə okol e nian u.

Satusi Ilah u nətamimi nəuvein rəha nətəmi asoli min rəha Isrel. E nian rəha Iesu, pris min tepət, ilah Satusi min. Satusi min, ilah kotol pisin e Farəsi min. E nətəligian rəhalah, kəutəhatətə əmə e Nauəuə Min Rəha Mosis, ilah u, Jənesis, Eksodas, Levitikas, Namba, Dutronome. Kəsotəniən nipəhriənian e nəghatian məmə nian kəti nətamimi rəfin okotəmiəgəh min e nīmisiən, mine nəghatian məmə e naunun nian, Uhgin otol nalpinian kəm nətamimi o noliən tərəh min rəhalah, kəni otətəou nətamimi o noliən təuvir min. Kəni Satusi min kəutəni məmə nagelo min mine narmin tərəh min kohkə.

Selot Selot in pati kəti rəha nətam Isrel nətam kotolkeikei məmə otahli pətigəm nətam Rom, kəni Selot min əha kautol nəluəginian lanəha kəm nətəmi Rom.

Setən Nəghatian u Setən, tatsipən e nəghatian Hipru, nəghatian rəha nətam Isrel, kəni nipətin tətəni məmə, “tikimir.” Setən u, aupən in agelo kəti rəha Uhgin, mətau Uhgin təmahli pətigəm in e Negəu e Neai mətau-inu in təmətəluəgin ilau Uhgin məmə in otərməniğ e Uhgin. Afın min Aes 14:12-15; Esik 28:11-19; Mat 13:38-40; Luk 11:15; Jut 6, Nəh 12.

skopion Skopion in nati kəti təhmen e tupə əkəku kəti iətam tətəlkəu e niftəni. Tatus iətəmi, kəni tətəhmə pik agin tapirəkis nilpat uə pitimar. (Luk 10:19) [Eruh-to narmin e pej #/.]

slef Slef in iətamimi kəti iətam iətəmi kəti təmos nəhmtin, kəni mətərməniğ lan. Slef tatol uək kəm rəhan iətəmi asoli, mətau iətəmi asoli təsətəouiən in. Mətau slef in otəkeikei mol natimnati rəfin iətam rəhan iətəmi asoli tətəni. Iətəmi asoli rəhan təhrun noliən səlim lan, uə nohamuiən, təhmen əmə e rəhan kəti nati miəgəh.

soldiə min nətam kəutəhtul o Nimə Rəha Uhgin Soldiə min nəuvein kəutəhtul o nəsal vivian o Nimə Rəha Uhgin mətau-inu nətamimi tepət kəutəhuva mautəhuvən nian rəfin. Nəmə iətəmi kəti tol nati tərəh kəti e Nimə Rəha Uhgin, mətau ilah kotəhrun nələhu əhruahruian, kəni motələs iətəmi iətam tatol nati tərəh min məhuvən e kaləpus. Iətəmi iətam tətərməniğ e soldiə min əha, in nəuaniləuis kəti rəha pris min rəha Uhgin, kəni in iətəmi asoli kəti.

tənaris E nian rəha Iesu, iətəmi kəti tatol uək nian apiəpiə kətiəh, kəni kətətəou e koin mənəni kəti, nərgin u “tənariəs,” təhmen e 1,000 vatu.

tait Tait u tol lanu lan: Iətəmi kəti tatos nati ilah ten, nəmə pikəh uə nəuanigi uə mənəni. Kəni tos rəkis kətiəh e natimnati ten konu məmə təfən kəm Uhgin uə kəm iətəmi kəti. Nati kətiəh konu kəutəni məmə “tait.” Tol lanu lan məmə iətəmi kəti tatos 100 vatu, in tətəfən 10 vatu kəm Uhgin. Uə tatos 1,000 vatu, tətəfən 100 vatu kəm Uhgin. Uə tatos 10,000 vatu, tətəfən 1,000 vatu kəm Uhgin.

wit Wit in nati kəti təhmen e rais. Nian tətəviə, təhmen e manuvehli kəti iətam tatol nəuan ilis agin. Nian təniməhtə vivi, kəni nətamimi kotətei motəlin məmə otimətu vivi. Konu motəmki manuvehli məhuvən ikin okəhli nəualah ikin. Noliən rəha nəhliən nəua wit tol lanu lan. Kotasig kau min kəutəliuək e lah. Kəni nəua wit tiet rəkis e nikilin. Kəni kəutəraki pəri e nəua wit məmə nīmətagi otəhlifu rəkis nilosilah məpəh nipətin. Kəni

kāhrun nuniān nāuan. Nian nāuvein, katol flauā lan rāha noliān pīret. Nian nāuvein kautuvin e sospān o noliān sup. [Eruh-to narmin e pej #/.]

Nəukəti nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgin

Dick Lloyd mine Ross Webb kəmuətei

Nəghatiən tətaupən

Inu nauəuə tətəni nəukəti nəghatiən pisin-pisin min kətafin e ikin pisin-pisin min e Nauəuə Rəha Uhgin. Nəukəti nəghatiən min nəuvein kəmotispən e nauəuə u *One Hundred Bible Lessons* u Alban Douglas təmətei. Nəuvein min kəmotispən e nauəuə u *The Topical Bible Concordance* u D M Miller təmətei. Nəuvein min kəmotispən e nauəuə u *Let's Look in the Bible* u Barbara Arnold təmətei (CBM PNG 1990). Nəuvein min kəmotispən e nauəuə u *The Treasury of Scripture Knowledge* u kampani Bagster, London təmətei.

Nəukəti nəghatiən min e Nauəuə Rəha Uhgin

1. Uhgin tol mə nak
Uhgin tətəlig e natimnati, mətətəu nərahian, kəni mətəghati
Uhgin təhmen e nımətagi, in nıpətin tikə
Uhgin in kətiəh
2. Nahgi Uhgin
Uhgin nətuəuinian lan tikə mine naunun lan tikə
Uhgin in tatol əmə lanko kəni mətətig itulin
Uhgin in nəukəti nəhagəhagian mine natimnati ərəfin
Uhgin u ikinu, mine əpəha, mine ikin min rəfin
Uhgin təhrun vivi ağin natimnati min rəfin
3. Noliən min rəha Uhgin
Nati nak Uhgin tatol in tatol mətəuei-pən
Uhgin in tasim ağin
Uhgin in təhruahru ağin
Uhgin təsalpiniən nitai təfagə rəhatah
Uhgin nikin tətəhti pik itah e rəhan nolkeikeian
Nati nak Uhgin tətəni in otol, in matol əhruahru
4. Kətəni lanu e Uhgin; Timin, Nətin, Narmin
In tətətig naunun tikə
In nəukəti nəhagəhagian mine nəsanənian
In nəukəti nəhrunian rəfin
Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin
In tasim ağin, kəni məhruahru ağin
In nəukəti nəghatiən əhruahru
In nəukəti nəuviriən
In nəukəti natigian e nikitəmi (nəməlinuiən)
5. Nəti Uhgin ko Kristo, In iətəmi Uhgin təmitəpin
Aupən aupən ağin Uhgin təməniəskasik məmə otol nati u
Kristo in Uhgin
6. Kristo təmuva iətəmini
Iesu rəhan əha ikin nəuaniləuis min
Iesu təmuva matig e nıpətin
Nətəmini kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni Iesu təhmen əmə
7. Kristo təmimis
8. Kristo təməmiəgəh min e nımisiən
9. Kristo in tətəghati o rəhan min nətəmini
Kristo təmegəhan e nıpətin mə timis o nosmiəgəhian rəhan nətəmini

- Kristo tātāfa nasiruiān pīsin pīsin mīn tepət
10. Kristo otuva mīn
?Onāhgīn tuva?
?E nīan āha, nati nak otiet=pa?
?Otuva āhruahru āhro lanu?
 11. Nāukāti nānīān e Narmīn Asim
 12. Narmīn Asim in Uhgīn
Narmīn Asim tāhmen e nīmētagi
Narmīn Asim tāhmen e nāhmti nāhu
 13. ?Uāk nak Narmīn Asim tatol e nīkalīn rāhatah?
 14. ?Kotāhruon nosāhroīān Narmīn Asim?
 15. Noliān pāhriān rāha Narmīn Asim tātāfa o nāfēriān nāmīgāhīān rāhatah
 16. Nāsānānīān Narmīn Asim tātāfa kām tah kētiāh kētiāh u kitah kēutāhatātā
 17. Nagelo mīn
 18. Setān
 19. Nātēmimi rāha Setān
 20. Nāghatīān rāha Uhgīn
 21. Kitah okotēgīn motīsiāi Uhgīn āmā
 22. Suaru o noliān tēfagā
 23. Nāghatīān o nīmīsiān rāhatah
 24. Naumāhtulīān mīn e nīmīsiān
 25. Nīan asoli rāha nosīān nātēouiān o noliān tēuvīr uā noliān tērah
 26. Nāmnamī nīgām asoli
 27. Negāu e Neai
 28. Nāghatīān o Uhgīn in tātēpāh nālpīnīān tēfagā
Uhgīn tātēlēhu nāmēlinuiān o nātēmimi
?Nīan nāmēkiān rāhatah mīn Uhgīn otīkā, kēni nati nak otuva?
Afin nāghatīān u kēni mol āhruahru nati tātēni.
 29. Nānīān o nītēligīān e noliān tērah
 30. ?Nāmā iātēmi tēlēhu=pēn rāhan nāhatātēiān e Iesu, kēni nati nak otuva ohni?
 31. Nāghatīān rāha nīan Uhgīn tēni pētīgām māmā kitah kinotāhruahru
 32. Uhgīn otēfān kām rāhan mīn nātēmimi nāhtul āskasīkiān
Nāliuēkiān mēha-mēha e suaru rāha nāhatātēiān o nāhtul āskasīkiān
 33. Nīan Uhgīn tātēsal vivi o tah, ko tikīmīr tēsērākīnīān itah
 34. Natīgīān e nāhatātēiān tāhmen e nēluaginīān
 35. ?Nati nak kēutāliuāk mēha-mēha ohni, kēni mēutāhtahnīn nak?
 36. Nāghatīān o tah o nāpēhīān nālpīnīān tēfagā rāha nātēmimi kautol e tah
Suaru nak okotohtēu=pēn o nāpēhīān nālpīnīān rāhalah tēfagā
 37. Nāghatīān o nuārisīgīān e Iesu
 38. Nāghatīān o natīgīān u tasim
 39. Nīmēnīn mīn rāha Iesu
 40. Nāghatīān o nāfaki mīn, nātēm kēutēsal mīne nātēm kautol uāk
 41. Nāpēhīān nātēligīān mīne nautē rāha nāhue nīftēni, mīne natīgīān u iātēm in tasim
 42. Nāghatīān o nāliuāk kalīnīān e tēfagā tērah
 43. ?Kotāhro lanu motāliuāk kalīn e nāfān-āfēnīān?
 44. Nāghatīān o nāgāu āhruahruīān iāfaki kēti u rāhan natīgīān tekāu
 45. Nāfakiān kām Uhgīn
 46. Suaru rāha Uhgīn o nītēu-pēnīān
 47. Suaru rāha nēuia Uhgīn
Iesu tēmōl āhruahru nēuia rāhan tatē
Nātēmimi kēutāhatātē pāhriān okotol mīn lānēha
 48. Kitah okotolkeikei Uhgīn mīne Iesu
 49. Suaru rāha nāfēnīān mēni

50. Suaru rəha nəfəniən e nikin agiən
 Uhgın in nəukəti nəfəniən e nikin agiən
 Kəni nətəm kəutəhatətə okotol təhmen əmə, kotohtəu=pən suaru əhmen əmə
51. Təmə Uhgın təfa nati təuvir əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni
52. Nikin agiən
53. Nəghatiən o nəniən tagkiu o Uhgın
54. Okəsotəginien
55. Nətəm kəutəhatətə okotos nahməiən o nəhatətəiən rəhalah
56. Nəgiəniən e nian rəha nərahien
57. Nəmisien min
58. Nəghatiən o nəghatiən iətəm tatsipən e nohlitah
 Nəghatiən təuvir
 Nəghatiən tərəh
 Nəghatiən eiua
59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahien motol pik uək
 Nəghatiən o nətəm kəutəlpah
60. Nəmiəgəhiən o natigien rəha iərman mine pətan u kəmuol marit
61. Fəmlı min okotəhratig lanu
62. Nəghatiən o Uhgın u tətərməniğ kəni mətəsal vivi o uək
63. Nəghatiən o nolien o nepətiən mine natigien e nisaiien
64. Nəghatiən o nosien nətəlig təuvir
65. Nəghatiən o iəni eiua min
66. Nəniəskasikien min nəuvein rəha Uhgın
 Uhgın təseiuaen — nati nak təməni məmə otol, in tatol
 Nəghatiən o nati asoli min nəuvein Uhgın təməni məmə otəpanol
 Natimnati min nəuvein Uhgın təməniəskasik məmə otol kəm tah

Fes min rəha nəukəti nəghatiən min

1. Uhgın tol mə nak

Jen 1:1	Jon 1:18	1Jon 4:12	Eks 33:20
Jon 17:3			

Uhgın tətəlig e natimnati, mətətəu nərahien, kəni mətəghati

Uək 14:15	1Təs 1:9	Sam 94:11	Jer 10:10

Uhgın təhmen e nımətagi, in nıpətin tikə

Jon 14:15	1Tim 1:17	1Tim 6:16	

Uhgın in kətiəh

Dut 6:4	Aes 44:6		

2. Nahgi Uhgın

Uhgın nətuəuiniən lan tikə mine naunun lan tikə

Sam 90:2	1Tim 1:17	Jen 1:1	

Uhgın in tatol əmə lanko kəni mətətig itulin

Jem 1:17	1Saml 15:29	Mal 3:6	

Uhgin in nāukēti nāhagēhagiān mīne natimnati ērēfin

Jen 1:1	Jen 1:3	Sam 33:9	Hip 11:3
Job 26:7	Job 42:2	Jer 32:27	

Uhgin u ikinu, mīne ēpāha, mīne ikin mīn rēfin

Sam 139:7-9	Efās 1:23	Jer 23:23,24	

Uhgin tēhrun vivi agin natimnati mīn rēfin

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

3. Noliān mīn rēha Uhgin

Nati nak Uhgin tatol in tatol mētāuei-pēn

Sam 94:11	Sam 139:4	Dan 2:20	Aes 40:28
1Kron 28:9	2Kron 16:9		

Uhgin in tasim agin

1Pitā 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3

Uhgin in tēhruahru agin

1Pitā 1:16	Eks 15:11	1Saml 2:2	Aes 6:3

Uhgin tēsalpiniān nitai tēfagē rēhatah

Sam 103:8	Rom 9:18	1Pitā 1:16	Eks 15:11
1Saml 2:2	Aes 6:3		

Uhgin nīkin tētēhti pik itah e rēhan nolkeikeiān

1Jon 4:8-16	Jon 3:16	Jon 16:27	

Nati nak Uhgin tētēni in otol, in matol ēhruahru

1Kor 1:9	2Tim 2:13	Dut 7:9	

4. Kētēni lanu e Uhgin; Timin, Nētīn, Narmin

Mat 3:16-17	Mat 28:19	2Kor 13:14	Jen 1:1
Jon 1:1,3	Jen 1:2	Jen 1:26	Efās 2:18
Efās 1:13	Hip 9:14		

In tētatiḡ naunun tikā

Sam 90:2	Nāh 1:8-17,18		

In nəukəti nəhagəhagiən mine nəsanəniən

1Pitə 1:5	2Kor 12:9	Rom 15:19	

In nəukəti nəhruniən rəfin

Jer 17:10	Nəh 2:23	1Kor 2:11	

Inu ikinu, əpəha, mine ikin min rəfin

Jer 23:24	Mat 18:20	Efəs 1:23	Sam 139:7

In tasim agin, kəni məhruahru agin

Nəh 15:4	Uək 3:14	Luk 1:15	Luk 1:35

In nəukəti nəghatiən əhruahru

Jon 7:28	Nəh 3:7	1Jon 5:6	

In nəukəti nəuviriən

Rom 2:4	Efəs 5:25	Uək 10:38	Neh 9:20

In nəukəti natigiən e nikitəmi (nəməlinuian)

1Jon 1:3	2Kor 13:14		

5. Nəti Uhgın ko Kristo, In iətəmi Uhgın təmitəpin
Aupən aupən agin Uhgın təməniəskasik məmə otol nati u

Hos 11:1	Mat 2:15	Aes 53:4-6	2Kor 5:21
Sek 9:9	Mat 21:2-5	Sam 69:21	Mat 27:34
Sam 34:20	Jon 19:33-36	Eks 12:46	Jon 19:33-36
Sam 22:18	Jon 19:24	Sam 22:1	Mak 15:34
Sam 16:10	Uək 2:31		

Kristo in Uhgın

Jon 1:1	Sam 110:1	Mat 22:41-46	Mak 12:35,36
Luk 20:39-44	Uək 2:34	Aes 7:14	Aes 9:6,9
Jon 10:30	Maeka 5:2	Eks 3:14	Jon 10:9,11
Jon 8:50	Mak 2:5,7	Mat 28:19	2Kor 13:14
Mat 18:20	Jon 1:3	Rom 1:4	

6. Kristo təmuva iətəmini

1Tim 2:5	Hip 2:17	Kəl 4:4,5	1Kor 15:21
Mat 1:29	Luk 19:10		

Iesu rəhan əha ikin nəuaniləuis min

Luk 2:7	Uək 13:23	Mat 1:1-16	Luk 3:23-38

Iesu təmuva matig e nıpətin

Jon 1:14	Hip 2:14	1Jon 4:2	Luk 2:40,52
Hip 5:8	Hip 2:18	Hip 2:10	Mak 6:3
Mat 4:1	Mak 1:13		

Nətəmini kəutətəlig mine mautol natimnati, kəni Iesu təhmen əmə

Mat 4:2	Jon 19:28	Jon 4:6	Mat 8:24
Mak 10:21	Mat 9:36	Mak 3:5	Jon 11:33
Jon 11:35	Mat 14:23	Mak 15:37	Hip 4:15

7. Kristo təmimis

Aes 53:8	Dan 9:26	Sek 13:7	Mat 26:31
Mak 14:27	Aes 53:6	Aes 53:10	Uək 2:23
Rom 5:11	1Jon 2:2	Jon 10:11	1Pitə 1:18,19
Rom 5:10	Mat 20:28	Mat 27:35	Mak 15:14
Luk 23:33	Nam 21:8	Jon 3:14	Hip 12:2
Kəl 3:13	Jon 10:18	Rom 6:23	Esik 18:4
1Tim 4:10	Hip 9:22	Mat 16:21	1Pitə 2:24

8. Kristo təməmiəgəh min e nımisiən

1Kor 15:16-19	Mat 16:21	Mat 28:6	Luk 24:3
Luk 24:34	1Kor 15:5	Mak 16:9	Jon 20:14
Luk 24:15	Jon 20:28	Jon 20:24-28	Luk 24:39,42
1Kor 15:6	Uək 7:56	Uək 9:5	Uək 1:3
Luk 24:25	Fil 3:21	Rom 6:9	1Kor 15:44
Jon 20:19	Uək 2:24	Jon 10:18	1Pitə 3:18
Rom 1:4	Fil 3:10	Efəs 1:19,20	1Kor 15:55

9. Kristo in tətəghati o rəhan min nətəmini

Hip 7:25			

Kristo təmegəhan e nıpətin mə timis o nosmiəgəhiən rəhan nətəmini

Jon 10:18	Jon 10:11	Hip 9:14	Hip 9:12
Hip 10:12	Hip 7:27	Jon 19:30	Jon 17:4
Hip 5:6	Hip 9:24	Hip 7:24,25	

Kristo tətəfa nasiruən pisin pisin min tepət

2Kor 12:9	Jon 17:11	Jon 17:15	1Jon 1:9
Uək 1:8	Rom 8:29	1Jon 2:1	Hip 4:15,16
Hip 2:17,18	Luk 22:31		

10. Kristo otuva min

Mak 13:26	Mat 25:31	Luk 17:24,26	Jon 14:3
Uək 1:9-11	Fil 3:20	1Tim 6:14	1Təs 1:10
1Təs 3:13	1Təs 4:14,16,17	1Pitə 1:7	2Pitə 3:13,14
Jem 5:7	Taet 2:13	1Jon 2:28	Nəh 1:7,8

?Onəhgin tuva?

Mat 24:36	Mat 25:13	Mak 13:32	Luk 12:20
Uək 1:7	1Təs 5:2,3	1Tim 6:15	

?E nian əha, nati nak otiet=pa?

Hip 9:28	2Təs 1:10	1Kor 4:5	2Tim 4:1
Nəh 11:15	Jon 14:3	1Kor 15:25,26	

?Otuva əhruahru əhro lanu?

1Təs 5:2	Mat 24:44,50	Mak 13:33	Nəh 1:7
Mat 24:30	1Təs 4:17	Mat 24:30	Mat 16:27
Mat 25:31	1Təs 4:16	1Təs 3:13	Mak 13:36
2Təs 1:7,8	2Tim 3:1-7	Mat 24:5-7	Mat 24:12-38
Rom 11:25,26	Mat 24:14	2Təs 2:3-8	Nəh 22:20

11. Nəukəti nəniən e Narmin Asim

Jon 15:26	Jon 16:8	Jon 16:13	Jon 16:14
1Kor 12:11	Neh 9:20	Jon 14:26	Jon 16:12-14
1Kor 2:10-12	Uək 1:8	Rom 15:30	Efəs 4:30
Aes 63:10	Nəh 2:7	Kəl 4:6	Rom 8:26
Jon 15:26	Rom 8:14	Uək 16:6,7	Uək 13:2
Uək 20:28	Jon 14:16	Uək 5:3	Uək 7:51
1Təs 5:19,20	Hip 10:29	Mat 12:31,32	

12. Narmin Asim in Uhgin

Hip 9:14	Sam 139:7-10	1Kor 2:10,11	Luk 11:13
1Jon 5:6	1Kor 6:11	Jon 6:63	2Pitə 1:21
Jon 16:8-11	Jon 16:13,14	Luk 11:13	Jon 3:6
Aes 11:2	Aes 61:1	2Kor 3:3	Rom 8:9
Kəl 4:6	Fil 1:19	Uək 16:7	Rom 1:4
Efəs 1:13	Jon 14:16	Jon 15:26	Jon 16:13
Rom 8:2	Aes 11:2	Hip 10:29	1Pitə 4:14

Narmin Asim təhmen e nımətagi

Jon 3:8

Narmin Asim təhmen e nəhmti nəhu

Jon 4:14 Jon 7:38,39

13. ?Uək nak Narmin Asim tatol e nikalın rəhatah?

2Kor 1:22	Rom 8:11	Efəs 1:13,14	Efəs 5:18
Uək 1:4-8	1Pitə 1:2	2Təs 2:13	Jon 14:16
1Kor 2:13	Jon 14:26	Jon 15:26	Jon 16:13,14
Rom 8:2-4	Kəl 5:18	2Kor 3:17	Rom 8:13
Rom 8:26,27	Kəl 5:16,17	Kəl 5:22,23	Efəs 4:30
Jem 4:7	1Kor 12:3	Rom 5:5	Efəs 3:16
Rom 14:17	1Kor 2:1-4	Efəs 2:18	1Kor 12:7-11

14. ?Kotāhrun nosāhroian Narmin Asim?

Uāk 2:38	Kāl 4:6	Jon 7:37-39	Kāl 3:13,14
Uāk 5:32	Luk 11:9-13	Uāk 4:31	Jon 1:12
Jon 3:3-8	Efās 1:13,14	2Kor 1:22	2Kor 5:5
Efās 1:13	Rom 8:9	1Kor 12:13	Luk 4:18
2Kor 1:21	1Jon 2:20,27	Uāk 2:4	Efās 5:18

15. Nolian pāhriān rāha Narmin Asim tātāfa o nāfēriān nāmiāgāhian rāhatah

Kāl 5:22,23	1Jon 4:16	1Kor 13	Fil 4:4
Kol 3:15	2Tim 2:25	Jon 12:24	Jon 15:2
Luk 13:9	Mat 12:33	Mat 7:16-20	Jem 3:9-12
Jon 15:4	Kol 1:10		

16. Nēsanēnīān Narmin Asim tātāfa kām tah kētiāh kētiāh u kitah kēutāhatēta

1Kor 12:8-10	1Kor 12:28	Efās 4:11-16	Rom 12:6-8
1Kor 12:11	Efās 1:21,22	1Kor 12:7	1Kor 12:31
1Kor 14:1,39	1Kor 7:7	1Tim 4:14	2Tim 1:6
Kol 1:29			

17. Nagelo min

Jen 16:7	Hip 1:14	Sam 104:4	Uāk 12:6,7
Uāk 5:19	Jaj 13:20	Sam 103:20	2King 19:35
2Saml 24:15,16	Nāh 20:1,2	Jut 9	Dan 10:12,21
Luk 20:35,36	Mat 22:30	Nāh 5:11	Hip 12:22
2King 6:17	Mak 8:38	Luk 9:26	1Tim 5:21
2Pitā 2:4	Jut 6	Mat 25:41	Nāh 5:12
Nāh 8:3,4	Mat 18:10	Uāk 8:26	Mat 4:11
Luk 22:43	Luk 16:22	Mat 25:31	Hip 2:2
Mat 22:30	1Kor 6:3	Nāh 22:8,9	Hip 1:4-6

18. Setān

Kol 1:16	Esik 28:12-17	Aes 14:12-17	Job 1:6
Mat 4:1-11	Mat 13:19	2Kor 11:3	Jon 8:44
Nāh 12:9	2Kor 11:13-15	1Pitā 5:8	Efās 2:2
Kol 1:13	Jon 14:30	2Kor 4:4	Nāh 9:11
1Pitā 5:8	Mat 13:25	Mat 13:30	2Kor 4:4
Nāh 12:10	Luk 22:31	1Kor 5:5	Nāh 12:7
Nāh 12:12	Nāh 20:1-3	Nāh 20:7,8	Nāh 20:9,10
Nāh 12:11	Jem 4:7	Efās 6:10-18	Rom 13:14
Efās 4:27	Luk 11:21,22		

19. Nātāmimi rāha Setān

Nāh 9:20	Mat 8:16	Mak 1:23,24	Efās 6:12
Mak 5:10	Mat 10:1	Nāh 12:10	Luk 13:16
Nāh 16:13-16	Nāh 12:4-7	Efās 6:12	Mat 12:26
Nāh 9:11	Mat 8:29	Mat 25:41	Lev 20:6,27
1Saml 28:7,8	2Kron 33:6	Esik 21:21	Jen 41:8
Aes 47:12,13	Aes 8:19	Kāl 5:20	1Saml 15:23
1Jon 4:3	Nāh 12:11		

20. Nəghatən rəha Uhgın

2Tim 3:16	2Pitə 1:21	1Kor 2:13	2Pitə 3:2
Hip 4:12	Jer 23:29	Mat 24:35-109	Jut 17
Luk 21:33	1Pitə 1:23-25	Jem 1:23,25	Mak 13:31
Sam 119:105	Sam 119	Jer 20:9	Hip 5:12-14
1Kor 3:2	Rom 10:17	1Pitə 2:2	1Pitə 1:24,25
2Kor 7:1	1Jon 5:13	Aes 40:8	Uək 17:11
Jer 15:16		1Təs 4:18	

21. Kitah okotəgin motisiai Uhgın əmə

Jer 7:23	Maeka 6:8	1Jon 5:3	Dut 6:13
Sam 34:9	Sam 128:1	Jer 32:39	Uək 9:31
1Pitə 1:17	Jos 22:5	1Pitə 1:16	Mat 22:37
Mak 12:29	Mak 12:33	Rom 8:28	1Jon 2:15
Hip 12:28	Sam 36:1	Sam 40:3	Sam 64:9
Sam 66:16	Sam 67:7	2Kor 5:11	1Pitə 2:17
Nəh 14:7-19:5			

22. Suaru o noliən təfagə

Aes 14:12-14	Jem 1:14,15	Rom 5:12	Jen 3:1-6
1Jon 3:4	Sam 51:1	Sam 51:9	1Jon 5:17
Rom 3:23	1Tim 1:9	Hip 3:12	1Kor 6:9,10
Rom 1:29-31	1Tim 1:9,10	Kol 3:5-8	Kəl 5:19-21
Mak 7:20-23	Hip 5:12-14	1Kor 3:2	Rom 10:17
Aes 40:8	1Pitə 1:24,25	2Kor 7:1	1Jon 5:13
1Təs 4:18	Uək 17:11		

23. Nəghatən o nımisiən rəhatah

Luk 16:23	Luk 16:22	Luk 23:43	Jen 2:17
Efəs 2:1	Jen 4:8	Jem 1:15	Esik 18:20
Rom 6:23	Hip 9:27	Jon 11:11	1Təs 4:14
Luk 12:20	2Kor 5:1	2Pitə 1:14	Job 16:22
Luk 16:31	Sam 115:17	Luk 23:46	2Təs 1:9
Hip 9:27	Jon 5:24	Hip 2:9	Luk 24:46
1Kor 15:1-4	Sam 116:15	Esik 33:11	Pri 12:7

24. Nauməhtulien min e nımisiən

Job 19:26	1Kor 15:20	Jon 11:25	Jon 20:17
Mak 16:1-3	Luk 24:34	1Kor 15:5	Luk 24:16
Luk 24:33,36	Uək 1:23-26	Jon 20:25-28	1Kor 15:5
Jon 21:1	Mat 28:16,17	1Kor 15:6	Luk 24:36-51
Uək 1:8-12	1Kor 15:17,18	1Kor 15:20	Jon 5:28,29
Nəh 20:5	Nəh 20:13	1Kor 15:35	1Kor 15:37
1Kor 15:38	1Jon 3:2	1Kor 15:41,42	1Kor 15:42
1Kor 15:43	1Kor 15:44	Luk 24:39,42,43	1Kor 15:51
1Kor 15:52	1Kor 15:53	1Kor 15:54-57	1Təs 4:13-18
Fil 3:10,11			

25. Nian asoli rəha nosiən nəəouiən o noliən təuvir uə noliən tərəh

Mat 25:32-34	Hip 9:27	Uək 10:42	1Kor 6:2
2Kor 5:10	2Tim 4:1,8	1Pitə 5:4	2Pitə 3:7
Luk 14:14	Mat 16:27	Hip 9:27	Hip 10:17
1Jon 1:9	1Kor 3:12,13	Mat 12:36,37	Rom 2:16
Kəl 6:7,8	1Kor 3:14,15	Uək 24:15,16	1Kor 4:5
Pri 12:14	Jon 5:22,28,29	Uək 17:31	Rom 2:5,6,11
Rom 14:10,12	Jut 6,15	Nəh 6:17	Nəh 16:7
Nəh 20:4,12	Hip 2:3	1Pitə 4:5,17	

26. Nəmnami nigəm asoli

2Pitə 2:4	Sam 9:17	2Təs 1:9	Luk 16:23
Esik 32:18	Esik 32:27	Mat 25:41	Aes 5:14
Mat 25:46	Mat 13:42	Nəh 20:10,15	Nəh 14:10
Mat 3:12	Aes 33:14	Mat 13:50	Mak 9:44,46-48
Luk 16:23	Luk 24:27	Rom 6:23	Hip 9:27
Mak 9:42-50	Mat 18:8,9	Mat 18:25-46	Mat 10:15
Mak 6:11	Luk 10:12	Hip 2:3	

27. Negəu e Neai

2Kor 5:1	Jon 14:2	Mat 6:9	Efəs 5:5
Hip 4:9	2Kor 12:3,4	Luk 23:43	Jer 31:37
Aes 57:15	Sam 20:6	Nəh 7:17	Nəh 21:1,2,4
Nəh 21:22,23,27	Nəh 22:3-5,14	Nəh 7:16	Nəh 21:7
Uək 3:21	Mat 18:10,11	Mat 26:53	1Təs 4:14
Nəh 22:1,2			

28. Nəghatiən o Uhgin in tətəpəh nalpiniən təfagə

Aes 1:18	Hip 8:12	Jem 31:34	Hip 10:4
Lev 17:11	Hip 9:22	Hip 10:4	Sek 13:1
1Jon 1:7	Dan 9:9	Mak 2:7	1Jon 1:9
Uək 5:31	Mak 2:5	Luk 7:48	Mak 2:9
Luk 1:77	Uək 13:38	Mat 26:28	Rom 3:25
Kol 1:14	1Jon 2:12	Sam 78:38	1Jon 1:9
Efəs 1:7	Aes 43:25	Neh 9:17	Aes 55:7
Rom 5:20	Sam 103:3	Kol 2:13	Mat 12:31
1Jon 2:12	Efəs 1:7	Luk 7:36-50	Rom 4:7
Mat 6:12	Luk 11:4	Jem 5:15	1Jon 5:16
Sam 103:12	Aes 44:22	Sam 32:1,2	Uək 3:19
Maeka 7:19	Rom 4:8	Hip 10:17	Uək 5:31
Uək 2:38	Luk 7:50	Uək 10:43	1Jon 1:9
Sam 32:5	Mat 6:15	Efəs 4:32	Mat 1:21-35
Mak 11:26	Luk 6:37	Jon 8:21,24	Luk 13:2-5
Hip 10:26,27	1Jon 5:16	Luk 18:14	Nəh 21:27

Uhgin tətələhu nəməlinuiən o nətəmini

Efəs 2:16	Kol 2:14	2Kor 5:19	Hip 2:17
Rom 5:10	Efəs 2:16	Kol 1:21,22	Efəs 2:13
Kol 1:20	Kol 1:21	Rom 5:10	2Kor 5:18,19
2Kor 5:20			

?Nian nəməkiən rəhatah mın Uhgin otikə kəni nati nak otuva?

Efəs 2:16,17	Efəs 2:18	Efəs 2:14	Kol 1:20
Efəs 1:10	Rom 5:10		

Afin nəghatiən u kəni mol əhruahru nati tətəni

Mat 5:24-26

29. Nəniən o nitəligiən e noliən tərəh

Uək 20:21	Uək 11:18	2Kor 7:10	Hip 12:17
Mat 21:28-32	Mat 4:17	Mak 1:15	Luk 24:47
Uək 3:19	Uək 17:30	Mat 3:1,2	Mak 6:12
Uək 2:38-45	Uək 20:21	2Pitə 3:9	Luk 13:3
2Kor 7:9	1Təs 1:9	Uək 26:18	2Tim 2:25
Rom 2:4	Nəh 3:19	Luk 15:7,10	Aes 55:7
Uək 2:38			

30. ?Nəmə iətəmi tələhu=pən rəhan nəhatətəiən e İesu, kəni nati nak otuva ohni?

Efəs 2:18	Efəs 3:12	Kəl 4:5	Efəs 1:5
Rom 8:17	Kəl 3:29	Jon 1:12	1Jon 3:1
1Pitə 1:2	Efəs 1:4	Jon 15:16	Fil 3:20
Uək 26:18	2Kor 5:17	Rom 6:22	1Pitə 2:9
1Pitə 2:5	Rom 5:10	Efəs 2:12,13	1Kor 6:11
Uək 26:18	Efəs 1:6	1Kor 12:13	Kəl 3:27
Rom 6:4	Kol 3:3	Jon 17:9	Uək 16:31
Uək 4:12	Nəh 3:20	Jon 14:23	Jon 10:28
1Jon 5:13	Jon 14:27	Fil 4:7	Jon 15:15
Luk 10:20	Fil 4:3	Nəh 13:8	Efəs 2:6
Taet 2:13	1Jon 1:3	Jon 14:2	Jon 3:3,7
Jon 3:5	1Pitə 1:23	1Jon 2:27	Jon 14:26
Jon 16:13	1Kor 6:19	1Kor 12:11	Rom 8:16
Rom 8:9	Efəs 1:13	Luk 7:48	Efəs 1:7
Rom 5:1	Rom 4:5	Nəh 5:9	1Pitə 1:18,19
1Jon 2:1	1Jon 5:4	2Kor 5:20	Efəs 1:3

31. Nəghatiən rəha nian Uhgin təni pətigəm məmə kitah kinotəhruahru

Esik 18:4	Eks 23:7	Aes 5:22,23	Luk 16:15
Rom 2:13	Rom 3:23	Rom 4:3	Rom 4:5
Maeka 7:18,19	Uək 13:38,39	Rom 3:22	Kəl 2:16
Rom 3:26	Rom 4:5	Rom 8:33	Rom 3:24
Rom 5:9	Rom 4:25	Taet 3:7	Jem 2:21,23
Aes 53:11	Rom 5:1	Rom 5:2	Rom 5:3
1Kor 6:9-11			

32. Uhgīn otāfān kām rāhan mīn nātāmimi nāhtul āskasikīn

Jon 10:28,29	Jon 1:12	Jon 3:16	Jon 3:36
Rom 8:16	Kāl 4:6	1Jon 5:10	1Jon 5:12-13
Jon 5:24	Uāk 13:39	Luk 7:48	Rom 10:13
1Jon 3:14	2Kor 5:17	Jon 7:37-39	Efās 5:18
1Jon 1:9			

Naliuākīn māha-māha e suaru rāha nāhatātāiān o nāhtul āskasikīn

Hip 3:6	Hip 3:14	Hip 4:11	Hip 6:11
Hip 10:23	Hip 10:35	Hip 10:39	Mat 10:22
Mat 24:13	Kol 1:22,23	Nāh 2:25	Nāh 3:11
Rom 12:12			

33. Nian Uhgīn tātāsāl vivi o tah, ko tīkīmīr tāsērākīnīān itah

1Pitā 1:5	Jut 24	1Tās 5:23,24	2Tās 3:3
Sam 127:1	Sam 46:1	Dut 31:6	Jon 1:5
Jon 10:28-30	2Kor 12:9	Sam 121:3	Aes 41:10
Aes 50:7	Sam 121:8	1Saml 17:45	2Kron 14:11
Prov 1:33	2Kron 16:9	Sam 14:6	Sam 9:9
Sam 48:3	Sek 2:5	Lev 26:14,15,17	Mat 23:37,38
Sam 145:20	2Tim 4:17	Sam 37:17,23,24	Sam 63:8
1Saml 2:9	Prov 3:25,26	2Tās 3:3	Jut 24
Eks 23:20	Nāh 3:10	Prov 14:26	Aes 4:6
Aes 32:2	Dut 33:27	1Kor 10:13	2Pitā 2:9
Luk 21:16-19	Sam 57:1	Sam 59:16	Sam 91:3-6
Jen 28:15	2Kron 16:9	Sam 3:5	Sam 4:8
Prov 3:24	Sam 23:4	Sam 18:2	Sam 62:2
Sam 17:8	Aes 51:9	Sam 5:11	Dut 32:37,38
Aes 46:7	Sam 146:3	Prov 11:4,28	Sef 1:18
Jos 11:4,6,8	Sam 33:16,17	Prov 21:31	Dut 32:11
Sam 125:1,2	Prov 18:10	Aes 25:4	Aes 31:5
Luk 13:15,16	Jen 15:1	Sam 18:1,2	Dan 6:22
Uāk 12:4-7	Uāk 18:10	Uāk 26:17	

34. Natigīān e nāhatātāiān tāhmen e nāluaginīān

2Kor 10:3,4	1Tim 1:18,19	1Tim 6:12	2Kor 2:11
2Kor 4:4	Efəs 6:12	Jem 4:7	1Pitə 5:8
Nəh 12:17	Efəs 4:26,27	Rom 7:23	1Kor 9:25-27
2Kor 12:7	Kəl 5:17	1Pitə 2:11	Sam 38:19
Sam 56:2	Sam 59:1,2	Jon 16:33	1Jon 5:4,5
1Kor 15:26	Hip 2:14,15	Maeka 7:6	Mat 10:35,36
Hip 2:10	Sam 60:4	1Tim 1:18,19	1Kor 16:13
1Pitə 5:9	Hip 10:23	Jut 3	1Pitə 5:8
1Təs 5:6	2Tim 2:3,10	1Kor 9:25-27	Sam 27:1-3
Sam 35:1-3	Efəs 6:18	2Tim 2:4	Fil 1:30
Efəs 6:13,14	1Tim 6:12	Jut 3	Aes 41:11,12
Aes 51:12	Maeka 7:8	1Jon 4:4	Sam 118:13
Aes 41:13,14	Sam 140:7	2Kor 7:5,6	Aes 41:10
2Kor 13:9	2Tim 4:17,18	Rom 7:25	1Kor 15:57
Efəs 6:14	Efəs 6:15	Efəs 6:16	Efəs 6:17
1Təs 5:8	Efəs 6:11	2Kor 6:7	Rom 13:12
2Kor 10:4,5	Efəs 6:13	Rom 13:12,14	Efəs 6:11
2Kor 6:7	2Kor 2:14	1Kor 15:57	Rom 7:25
Nəh 12:11	2Kor 12:9	Hip 11:33-37	1Jon 5:4,5
Rom 16:20	1Jon 2:14	Rom 7:24,25	Kəl 5:24
1Jon 5:4,5	2Kor 10:5	Aes 25:8	Aes 26:19
1Kor 15:54,55	Rom 8:37	2Kor 10:5	Nəh 2:7
Nəh 2:11	Nəh 2:17	Nəh 2:26	Nəh 2:28
Nəh 3:5	Nəh 3:12	Nəh 3:21	Nəh 21:7

35. ?Nati nak kəutaliuək məha-məha ohni, kəni məutəhtahnin nak?

Sam 25:3,5	Sam 31:24	Sam 33:17-22	Sam 42:5
Rut 1:12	Job 8:13	Job 13:15	Job 27:8
Sam 62:5	Sam 69:6	Sam 130:7	Aes 42:4
Jer 14:22	Mat 12:21	Uək 26:6	Rom 4:18
Rom 5:2,4,5	Rom 8:24	Rom 15:13	1Kor 13:13
2Kor 1:10	Kəl 5:5	Kol 1:5	Kol 1:23
Kol 1:27	1Təs 1:3	1Təs 4:13	1Təs 5:8
2Təs 2:16	1Tim 4:10	1Tim 5:5	1Tim 6:17
Taet 1:2	Taet 2:13	Taet 3:7	Hip 3:6
Hip 6:11,19	Hip 10:23	1Pitə 1:13,21	1Pitə 3:15

36. Nəghatən o tah o nəpəhiən nalpiniən təfagə rəha nətəmini kautol e tah

Luk 23:34	Mak 11:25	Rom 12:19	Mat 18:22
Luk 17:4	Luk 6:36	Mak 11:25	Efəs 4:32
Kol 3:13	Prov 19:11		

Suaru nak okotohtəu=pən o nəpəhiən nalpiniən rəhalah təfagə

Kol 3:13	Jen 45:5-11	Rom 12:20	Mat 5:44
Mat 6:14	Luk 6:37	Mat 6:15	Jem 2:13
Mat 18:23-25	Uək 7:60	2Tim 4:16	

37. Nəghatən o nuərisigian e Iesu

Mat 4:17,19	Mat 6:24	Mat 7:14,21	Mat 10:37,38
Mat 11:28-30	Mat 16:16	Mat 22:37	Mak 10:43
Luk 5:8	Luk 6:46	Luk 9:61,62	Luk 14:33
Luk 17:10	Luk 22:42	Jon 1:12	Jon 3:7
Jon 6:60,65,66	Jon 8:31	Jon 14:6	Jon 15:5
Rom 8:9,29	Rom 10:17	Rom 12:1,2	1Kor 2:12
1Kor 4:2	1Kor 6:20	2Kor 3:18	Kəl 5:16,22
Efəs 2:10	Efəs 4:13,15	Efəs 6:11	Fil 2:5
Kol 3:16	1Təs 5:17,18	2Tim 3:12	Hip 6:1
Hip 10:24	Hip 12:11	1Pitə 2:21	1Pitə 4:8
1Pitə 5:6	1Jon 2:3	1Jon 5:3	1Jon 5:4
Nəh 12:11			

38. Nəghatən o natigian u tasim

Hip 12:14	1Təs 4:3	2Tim 2:21	1Təs 5:23,24
Efəs 5:26	2Təs 2:13	Jon 17:17	Hip 13:12
Hip 12:10,11	Rom 6:19	2Kor 7:1	1Kor 6:11
1Jon 3:2	Fil 3:12-14	Hip 10:14	Rom 6:22
Jem 4:7	Uək 26:18	1Təs 5:24	

39. Nımənin min rəha Iesu

1Kor 1:2	1Kor 1:2	1Kor 11:20-34	1Kor 12:1-31
1Kor 15:9	1Təs 5:9-11	2Kor 11:2	Uək 20:28
Uək 1:8	Uək 10:47,48	Uək 2:38-47	Uək 20:7
Uək 22:16	Uək 8:36-40	Kol 1:18	Kol 2:19
Kol 4:15	Efəs 1:22,23	Efəs 1:4-6	Efəs 2:20,21
Efəs 3:8	Efəs 3:21	Efəs 4:11-15	Efəs 5:25
Efəs 5:7	Efəs 5:25-27	Hip 10:25	Hip 10:36
Jon 17	Jon 3:29	Mat 16:16-18	Mat 28:18-20
Mak 16:15,16	Flm 2	Fil 4:3	Fil 3:12-15
Nəh 2:7	Nəh 19:7	Nəh 21:27	

40. Nəghatən o nəfaki min, nətəm kəutəsəl mine nətəm kautol uək

1Kor 12:28-29	1Kor 3:7,9	1Kor 4:1	1Kor 9:16,18
1Pitə 5:1-3	1Təs 2:4	1Tim 1:7	1Tim 3:1-12
1Tim 4:16	2Kor 10:8	2Kor 3:6	2Kor 5:20
2Tim 2:2	2Tim 2:24	2Tim 4:2	2Tim 2:5
3Jon 1:1	Uək 14:22	Uək 20:28	Uək 13:2
Uək 20:19-21	Efəs 4:11	Hip 13:7-8	Hip 5:4
Jem 3:1	Kol 1:24-27	Mak 12:38	Mat 20:26
Mat 23:13	Nəh 4:10	Nəh 5:14	Rom 12:8
Rom 1:1	Rom 10:14,17	Taet 1:6-7	

41. Nəpəhian nətəligian mine nautə rəha nəhue niftəni, mine natigian u iətəm in tasim

Dut 18:10	Dut 18:14	1Jon 2:15	1Jon 2:16
Jon 12:1,2	Luk 7:36	Mak 6:31	2Kor 6:14-17
1Kor 7:39	1Tim 6:11	1Tim 1:4	1Tim 4:7
Kəl 3:2	2Jon 9-11	1Pitə 1:16	1Kor 8:13
Rom 14:21	Uək 24:16	Kol 3:17	Jem 4:17
Rom 14:23	Aes 1:18	1Kor 6:19,20	1Pitə 2:21
Rom 12:2	Jem 4:4	Hip 11:25	2Kor 6:17

42. Nəghatən o naliuək kaliniən e təfagə tərəh

1Jon 5:4	Jon 7:37,38	Jon 10:10	Rom 6:14
2Kor 2:14	1Kor 10:13	Rom 8:37	Kəl 5:16
Rom 1:17	Kəl 3:11	Hip 10:38	2Kor 12:9
Rom 6:4-6	Kəl 2:20	Rom 6:8-13	Rom 6:16-18
Kol 1:27	1Jon 1:9	Kəl 2:20	

43. ?Kotəhro lanu motaliuək kalin e nəfən-əfəniən?

Mat 6:13	Jem 1:12	1Kor 10:13	Jem 1:13
Job 1:12	Job 2:6	Mat 4:1	Jem 1:14
1Jon 2:16	Prov 1:10	Mat 16:22,23	Jem 1:2,3
Jen 22:1	Prov 30:9	Nam 22:17	Sam 42:11
1King 19:4	Job 2:9	Mat 4:6,7	Mat 4:9
Dan 4:30	2Tim 4:10	Uək 8:19	Jen 19:17-26
Jos 7:21	2Saml 11:2-4	Jon 12:6	Jon 13:27,28
Jon 18:3	1Tim 6:9	Nəh 3:10	1Kor 1:9
Mat 4:1-11	Luk 22:31,32	Mat 26:41	2Tim 2:22
Jem 4:7	1Jon 1:9		

44. Nəghatən o nəgəu əhruahruən iəfaki kəti u rəhan natigən tekəu

1Kor 6:1-3	Mat 18:15-17	Taet 1:13	1Tim 5:20
1Kor 5:1-5	1Kor 5:13	1Tim 1:20	1Kor 10:12
Mat 7:3-5	1Kor 13:4	Kəl 6:1	Uək 20:28

45. Nəfakiən kəm Uhgin

Sam 95:6	Sam 32:5	Fil 4:6	1Tim 2:1
Uək 12:5	Jon 14:13	Efəs 6:18	1Tim 2:8
Mat 6:6	Luk 18:10	Sam 26:12	Luk 18:1
1Təs 5:17	Sam 5:3	Sam 55:17	Sam 86:3
Mat 6:9-13	Jem 5:13-16	1Tim 2:1-4	Aes 38:1-5
Dan 6:18-23	1King 3:5-9	Mat 6:25-34	Rom 1:10
Kol 1:28	Mat 5:38-48	1Təs 5:12,13	Rom 8:26,27
Hip 11:6	Luk 18:1-8	Luk 11:1-13	2Kron 7:14
Rom 8:27	Mat 26:39	Mak 11:24,25	Jem 1:6,7
1Jon 3:22	Jon 15:7	Jut 20	Jon 16:24
Sam 66:18	Jem 4:3	Mak 11:24	Jon 15:7
1Jon 5:14,15	Efəs 3:12,20	Fil 4:19	Fil 4:6
Mat 7:7,8	Luk 11:9-13	Hip 4:16	Aes 65:24
2Kor 12:7-10	Luk 18:13	2Pitə 3:9	Sam 5:3
Luk 6:12	Mat 14:23	Efəs 6:12,13	Sam 46:10
Sam 51:17	Sam 50:15		

46. Suaru rəha Uhgin o nitəu-pəniən

Hip 10:7	Uək 22:14	Sam 32:8	Sam 37:23
Aes 58:11	Aes 30:21	Rom 12:2	Jer 10:23
1Təs 4:3,4	1Təs 5:17,18	1Pitə 2:12-15	1Pitə 4:2
Sam 37:3-5	Sam 37:7	Rom 12:1,2	Rom 16:13
Uək 16:9,10	Efəs 6:6	Mat 7:26	Efəs 5:6-17
Jon 5:30			

47. Suaru rāha nāuia Uhgin
Iesu tāmōl āhruahru nāuia rāhan tātā

Hip 10:5-7	Aes 50:6	Mat 3:15	Jon 4:34
Jon 6:38	Jon 15:10	Fil 2:8	Jon 8:29
Jon 12:49	Jon 14:31		

Nātāmimi kātāhatātā pāhriān okotol mīn lanāha

Sam 103:18	Sam 119:4,5	Sam 119:44	Sam 119:57
Sam 119:60	Sam 119:100,101	Sam 119:129	Mat 19:17
Mat 28:20	Mak 1:27	Mak 4:41	Luk 11:28
Jon 14:15	Jon 14:21	Jon 14:23	Jon 14:24
Jon 17:6	Uāk 5:29	Uāk 5:32	Uāk 7:39
Uāk 7:53	Rom 1:5	Rom 2:13	Rom 5:19
Rom 6:12	Rom 6:16,17	Rom 15:18	Rom 16:19
Rom 16:26	2Kor 9:13	2Kor 10:5	Kāl 5:7
Efās 6:1	Efās 6:5,6	2Tās 1:8	1Tim 3:4
Taet 3:1	Hip 4:2	Hip 5:8,9	Hip 11:8
Hip 13:17	1Pitā 1:2	1Pitā 1:14	1Pitā 1:22
1Pitā 3:6	1Pitā 4:17	1Jon 2:3	1Jon 2:5
1Jon 3:22-24	1Jon 5:3	2Jon 1:6	Nāh 3:3
Nāh 14:12			

48. Kitah okotolkeikei Uhgin mine Iesu

Eks 20:6	Dut 6:5	Dut 30:20	Sam 5:11
Sam 18:1	Sam 116:1	Sam 145:20	Mat 22:37
Mat 24:12	Jon 5:42	Jon 14:21	Jon 15:10
Jon 17:26	Jon 21:15	Rom 8:35	1Kor 2:9
1Pitā 1:8	1Jon 4:18,19	1Jon 5:3	Nāh 2:4

49. Suaru rāha nāfānīān māni

2Kor 8:7	Uāk 20:35	Mat 2:1-11	Rom 12:1
1Tim 4:15	1Tim 4:13	Hip 2:1	Uāk 6:4
1Tās 5:18	2Kor 8:2-4	1Kor 16:2	2Kor 9:7
Luk 21:1-4	Fil 4:18	Mat 6:20	Mal 3:10
Jem 1:27	Mat 5:42		

50. Suaru rāha nāfānīān ē nīkin agiān
Uhgin in nāukāti nāfānīān ē nīkin agiān

Efās 2:7	Efās 1:7	Efās 3:8	Eks 33:19
Eks 34:6,7	Sam 51:1	Sam 86:5	Sam 86:15
Sam 103:8	Sam 103:11	Sam 145:8	Aes 55:6,7
Maeka 7:18	Luk 1:78	Rom 2:4	1Tim 1:14
1Pitā 1:3	Dut 7:8	Jer 31:3	Jon 3:16,17
Rom 5:8	Rom 9:15	Taet 3:4	1Jon 4:10,11
1Jon 4:16	1Jon 4:18		

Kāni nātām kātāhatātā okotol tāhmen āmā, kotohtāu=pān suaru āhmen āmā

1Jon 3:16,17	1Jon 3:21	1Jon 3:23	1Jon 4:11
1Jon 4:19	Mat 18:32	Mat 18:33	Jon 13:34
Jon 15:12,13	Efəs 4:32	Efəs 5:1,2	Kol 3:13
Kəl 6:2	1Jon 2:9,10	1Jon 3:14,15	1Jon 3:18
Lev 19:18	Lev 19:34	Sam 16:3	Sam 119:63
Rom 12:10	1Kor 12:26,27	1Kor 13:4-7	Kəl 5:6
Kəl 5:13,14	Kəl 5:22	Kəl 6:10	Fil 2:2-4
Kol 3:13	1Təs 3:12	2Təs 1:3	Hip 13:1
Jem 2:8	1Pitə 1:22	1Jon 4:7,8	1Jon 5:1

51. Təmə Uhgın təfa nati təuvır əkəku kəti kəm tah, nikitah otagiən əmə ohni

Luk 3:14	Fil 4:11,12	1Tim 6:6,8,9	Hip 13:5
1Kor 4:11,12	Fil 3:8	Hip 10:34	Mat 6:31-34
Sam 37:3	Sam 55:22	Sam 78:30,31	1Pitə 5:7
Pri 4:8			

52. Nikin agiən

Sam 2:11	Sam 5:11	Sam 9:2	Sam 9:14
Sam 31:7	Sam 32:11	Sam 33:21	Sam 34:2
Sam 35:9	Sam 64:10	Sam 68:3	Sam 96:11
Sam 97:1	Sam 97:12	Sam 104:34	Sam 105:3
Sam 118:24	Sam 119:14	Sam 119:162	Rom 12:12
Rom 5:2,3	1Təs 5:16-18	Jem 1:2	Fil 3:1
Fil 4:4	2Kor 6:10	Luk 10:20	1Jon 1:4
Jon 16:24	Jon 16:33	Jon 17:13	Rom 15:13
2Kor 1:24	Efəs 5:18	Fil 1:25	1Pitə 1:8

53. Nəghatiən o nəniən tagkiu o Uhgın

Sam 7:17	Sam 28:7	Sam 30:12	Sam 35:18
Sam 69:30	Sam 75:1	Sam 95:2	Sam 100:4
Sam 105:1	Sam 106:1	Sam 107:1	Sam 118:21,28
Sam 147:7	Jona 2:9	Mak 14:23	Luk 2:38
Rom 1:21	Rom 6:17	Rom 7:25	Rom 14:6
1Kor 10:16	1Kor 15:57	2Kor 2:14	2Kor 4:15
2Kor 9:11,12	2Kor 9:15	Efəs 1:16	Efəs 5:4,20
Kol 1:12	Fil 4:6	Kol 3:16,17	1Tim 2:1
1Tim 4:3,4	1Təs 5:18	Nəh 4:9	Nəh 7:12
Nəh 11:17			

54. Okəsotəginian

Jen 15:1	Jen 22:12	Jen 26:24	Eks 14:13
Eks 20:20	Lev 26:6	Dut 1:29	Dut 3:22
Dut 31:8	1Saml 12:20	2King 6:16	Sam 3:6
Sam 23:4	Sam 27:1	Sam 34:4	Sam 46:2
Sam 56:3,11	Aes 44:8-51:12	Mat 10:28	Mat 10:31
Mat 14:27	Mak 4:40	Mak 5:36	Luk 12:4
Luk 12:32	Uək 18:9	Uək 27:24	Rom 8:15
Efəs 6:19,20	Fil 1:14	Hip 2:15	Hip 10:27
1Pitə 3:14	1Jon 4:18	Nəh 2:10	

55. Nətam kəutəhatətə okotos nahməian o nəhatətəian rəhalah

Mak 4:17	Uək 8:1	Uək 11:19	Uək 13:50
1Təs 3:7	Hip 10:33	Nəh 2:10	Luk 6:22
Jon 15:18,19	Jon 17:14	1Jon 3:13	Mat 10:39
Mat 5:11	Jon 15:21	Uək 9:16	2Kor 4:11
Nəh 2:3	Mat 24:13	Nəh 2:10	

56. Nagiəniən e nian rəha nərahien

Luk 6:23	Uək 5:41	Uək 16:25	Rom 5:3
2Kor 4:17	Fil 2:17	Kol 1:24	Jem 1:2
1Pitə 4:13	Rom 12:12	Rom 5:3	Jem 1:2-4
1Pitə 4:13			

57. Nimiəniən min

Jen 3:16	Eks 15:26	Job 2:7; 42:11	Sam 38:3
Sam 41:3	Sam 41:10	Sam 102:23	Sam 103:3
Uək 5:5,10	Uək 12:23	Uək 13:11	1Kor 11:30
2Kor 12:7	2Tim 4:20	Mat 4:24	Mat 8:15
Mat 9:29	Mat 10:1	Mak 1:25	Mak 10:52
Luk 9:42	Luk 11:14	Jon 9:3	Jon 11:4
Uək 5:16	Uək 14:9	Rom 8:23	2Kor 1:4
2Kor 12:9,10	Hip 12:5-11	Jem 5:10,14	1Pitə 1:7

58. Nəghatiən o nəghatiən iətam tatsipən e nohlitah
Nəghatiən təuvir

Sam 19:14	Sam 141:3	Prov 12:25	Prov 15:23
Prov 24:26	Efəs 4:15,29	Fil 1:4	Kol 3:17
1Təs 5:17	1Tim 4:12	2Tim 4:2	Taet 3:2
Nəh 12:11			

Nəghatiən tərəh

Eks 20:7	Nam 11:1	Sam 5:9	Sam 35:11
Sam 74:10	Prov 21:9	Mat 12:36	Mat 15:8
Mat 26:74	Mak 7:21	Efəs 4:25,29,31	Efəs 5:4,6
Kol 3:8,9	1Tim 1:13,20	1Tim 6:1	Taet 3:2
Jem 3:4	1Jon 3:18	Jut 16,18	Nəh 13:6

Nəghatiən eiua

Eks 20:6	Sam 52:3	Sam 119:63	Prov 12:17,19
Prov 13:5	Prov 14:5	Prov 30:8	Jer 23:25
Jon 8:44	Uək 5:3,4	Rom 1:25	Efəs 4:25
Kol 3:9	1Tim 4:2	1Jon 1:6	1Jon 2:4
Nəh 2:2	Nəh 21:8	Nəh 2:15	

59. Kitah nəfaki min okəsotəlpahien motol pik uək

Efəs 4:28	1Təs 4:11	Jen 2:15	Jen 3:17-19
Eks 29:10	Uək 20:34	1Təs 2:9	Uək 20:35
Prov 13:11	Prov 6:6-8	Uək 9:39	Uək 18:3
2Təs 3:6-15	Rom 12:11	Hip 6:12	

Nəghatən o nətəm kəutəlpah

2Təs 3:10	Prov 12:27	Prov 26:15,16	Prov 10:4
Prov 20:13	Prov 20:4	Prov 19:15	Prov 12:24
Prov 13:4	Pri 10:18	1Tim 5:13	Mat 25:18,26

60. Nəmiəgəhiən o natigian rəha iərman mine pətan u kəmuol marit

Jen 1:28	Jen 2:18	Jen 2:22-25	Efəs 5:31
Prov 18:22	2Kor 6:14-17	Efəs 5:22	Efəs 5:25
Taet 2:4	Dut 24:5	Eks 20:14	Eks 20:17
Lev 20:10	Eks 21:10	Mat 19:9	1Kor 6:9-10
Kol 3:5	Uək 15:20	Mat 19:8	Mat 19:6
Mat 19:9	Rom 1:26	Rom 1:27	1Təs 4:3-5
Hip 13:4	1Kor 7:3-5	1Kor 7:10	1Kor 7:15
1Kor 7:39	Prov 5:18,19	Sing 2:6,7	

61. Famli min okotəhratig lanu

1Kor 11:7	Efəs 5:23	Efəs 5:25	Luk 14:26
Efəs 5:28,29	Efəs 5:22	1Pitə 3:6	1Tim 2:11-15
1Tim 2:9	1Pitə 3:4,5	Efəs 5:33	Kol 3:18
Efəs 5:22-24	Kol 3:19	Efəs 5:25-33	Sam 127:3
1Təs 2:11	Mat 19:13,14	Prov 22:6	Dut 6:2,7
Prov 22:15	Prov 23:13	Prov 29:15	Efəs 6:4
Kol 3:21	Eks 20:12	Luk 2:51	Prov 17:6
Pri 11:9	Kol 3:20	Efəs 6:1-3	1Tim 5:8
Taet 2:9,10	Kol 3:22-25	Efəs 6:5-8	Kol 4:1
Efəs 6:9			

62. Nəghatən o Uhgin u tətarmənig kəni mətəsal vivi o uək

Mat 12:28	Mat 19:24	Mat 21:31	Mat 21:43
Mak 1:15	Mak 4:11	Mak 4:26	Mak 4:30
Mak 9:1	Mak 9:47	Mak 10:14	Mak 10:15
Mak 10:23,24	Mak 12:34	Mak 14:25	Mak 15:43
Luk 4:43	Luk 6:20	Luk 7:28	Luk 8:1
Luk 9:27	Luk 9:60	Luk 9:62	Luk 10:9
Luk 10:11	Luk 11:20	Luk 13:28	Luk 13:29
Luk 14:15	Luk 16:16	Luk 17:20,21	Luk 18:29
Luk 19:11	Luk 21:31	Jon 3:3	Jon 3:5
Uək 1:3	Uək 8:12	Uək 14:22	Uək 28:23
Rom 14:17	1Kor 4:20	1Kor 6:9,10	1Kor 15:50
Kəl 5:20,21	Kol 4:11	2Təs 1:5	

63. Nəghatən o noliən o nepətiən mine natigian e nisiaiien

Sam 18:27	Sam 25:9	Sam 45:4	Sam 51:17
Sam 138:6	Sam 147:6	Sam 149:4	Aes 57:15
Mat 5:3,4,5	Mat 11:29	Mat 23:8-12	Mat 25:44
Mat 27:55	Mak 9:35	Mak 10:43,45	Luk 1:51-53
Luk 14:8-11	Luk 18:14	Jon 18:36	Uək 20:19
Rom 15:1	1Kor 13:4,5	Kəl 5:22,23	Kəl 6:2
Efəs 4:2	Fil 2:3	Kol 2:18	Kol 3:12
Taet 3:2	Jem 1:9	Jem 1:21	Jem 3:13,16,17
Jem 4:6,10	1Pitə 3:8-5:6	1Pitə 4:11	1Pitə 5:3,5

64. Nəghatiən o nosiən nətəlig təuvir

Jen 3:6	Dut 4:6	1Kron 3:1	1Kron 3:9
Sam 51:6	Sam 53:2	Sam 111:10	Sam 119:66
Sam 119:104	Sam 119:169	Prov 8:1	Prov 9:1
Prov 9:6	Prov 9:9	Prov 9:10	Prov 9:10
Prov 9:11	Prov 9:12	Aes 9:6	Aes 11:2
Jer 23:5	Dan 12:3	Amos 5:13	Mat 11:19
Luk 2:40	Luk 10:7	Luk 11:31	Luk 12:42
Luk 20:4	Jon 17:22	Uək 6:3	Uək 6:10
Uək 7:10	Uək 7:22	Uək 9:22	Rom 2:19
Rom 8:6	Rom 12:2	Rom 12:2	Rom 14:13
Rom 15:14	1Kor 1:24	1Kor 2:5	1Kor 2:6
1Kor 3:1	1Kor 3:3	1Kor 3:18	1Kor 3:19
1Kor 7:32	1Kor 12:2	2Kor 6:6	Efəs 1:17
Efəs 5:16	Fil 1:9	Fil 3:15	Kol 1:9
Kol 2:3	Kol 3:16	1Təs 4:7	1Tim 2:15
1Tim 3:2	2Tim 2:22	Hip 10:22	Jem 1:5
Jem 3:17	Jem 4:3	2Pitə 1:3	1Jon 2:27

65. Nəghatiən o iəni eiüə min

Sam 12:3	Mat 7:15	Mat 18:6	Mat 18:7
Mat 24:11	Mak 9:42	Luk 13:15	Uək 20:29-31
Rom 1:29	1Kor 6:9	2Kor 4:2	2Kor 5:12
2Kor 6:8	2Kor 10:5	2Kor 11:13	Kəl 2:4
Efəs 4:14	Kol 2:8	2Təs 2:9	2Təs 2:10
1Tim 4:1-3	2Tim 3:1-9	2Tim 3:13	Taet 1:10-11
Taet 2:7	2Pitə 2:1	2Pitə 2:12,14	2Pitə 2:17,18
1Jon 4:1	1Jon 4:4,5	2Jon 1:7-9	Jut 1:16
Nəh 12:8	Nəh 16:13	Nəh 18:23	Nəh 19:20
Nəh 20:10			

66. Nəniəskasikiən min nəuvein rəha Uhgin Uhgin təseiuəiən — nati nak təməni məmə otol, in tatol

Mat 24:35	Rom 3:4	1Kor 1:9	Nəh 3:4
2Tim 2:13	Taet 1:2	1King 8:23,24	Jos 23:14,15
Sam 119:140	Aes 49:7	Aes 55:11	Hip 6:18

Nəghatiən o nati asoli min nəuvein Uhgin təməni məmə otəpanol

Jen 15:18	Jen 18:19	Jen 21:1	Jen 22:18
Jen 26:3	Jen 28:15	Eks 6:4	Dut 8:15
Dut 30:9	Dut 30:16	Aes 25:8	Aes 45:23
Aes 61:8	Jer 1:8	Jer 23:4	Jer 31:31-34
Jer 33:14-16	Esik 34:15	Esik 34:24	Amos 5:16
Luk 1:71-72	Uāk 1:4	Uāk 2:30	Uāk 2:39
Uāk 3:25	Rom 4:16	Rom 4:18	Kāl 3:14
Kāl 3:22	Efās 1:13	Efās 1:18	Efās 3:6
2Tim 1:1	Taet 1:2	Hip 7:21	Hip 8:6
Hip 10:23	Hip 10:36	Hip 11:13	Hip 11:39
Jem 1:12	Jem 2:5	2Pitā 1:4	

Natimnati mīn nāuvein Uhģin tāmāniāskasik māmā otol kām tah

Sam 23	Sam 33:20	Sam 54:4	Mat 6:25-34
Mat 10:42	Mat 19:29	Mat 28:20	Mak 8:35
Mak 16:16	Jon 1:12	Jon 6:37	Jon 10:28-29
Jon 14:2,3	Rom 8:28-35	Rom 8:32	Rom 10:9
1Kor 2:9,10	1Kor 10:13	2Kor 5:1	Fil 1:6
Fil 2:13	1Tās 4:16,17	1Tim 4:16	Hip 13:5,6
Hip 15:5	Jem 4:7,8	1Pitā 1:5	2Pitā 2:9
2Pitā 3:13	1Jon 2:1	1Jon 5:14,15	1Jon 5:18
Nāh 7:16,17	Nāh 22:5	Nāh 22:12	